ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ
ΤΩΝ
ΙΕΡΩΝ ΝΗΠΤΙΚΩΝ

ΣΥΝΕΡΑΝΙΣΘΕΙΣΑ

ΠΑΡΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΚΑΙ ΘΕΟΦΟΡΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

ΕΝ Ἧ

ΔΙΑ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΑΞΙΝ ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΑΝ ΗΘΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
Ο ΝΟΥΣ ΚΑΘΑΙΡΕΤΑΙ, ΦΩΤΙΖΕΤΑΙ ΚΑΙ ΤΕΛΕΙΟΥΤΑΙ

καὶ εἰς ἣν προσετέθησαν τὰ ἐκ τῆς ἐν Βενετίᾳ ἐκδόσεως
ἐλλείποντα κεφάλαια τοῦ μακαρίου Πατριάρχου Καλλίστου

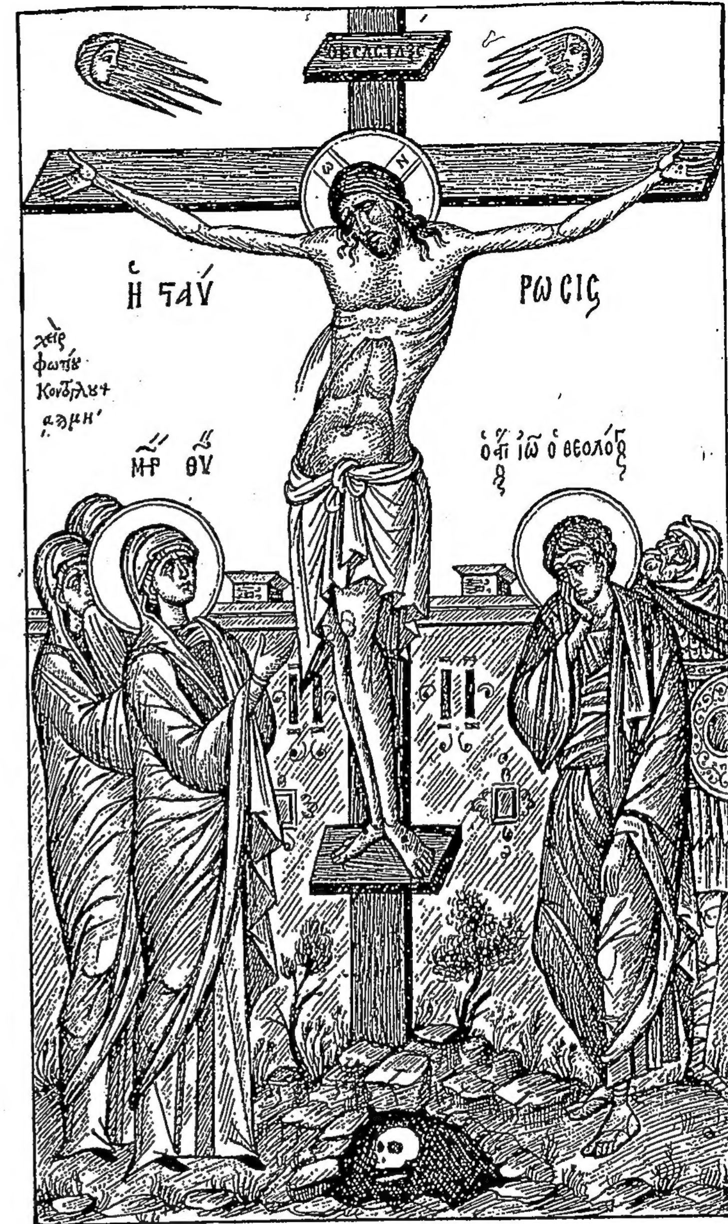
ΝΥΝ ΤΟ ΠΕΜΠΤΟΝ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ

ΤΟΜΟΣ Γ'

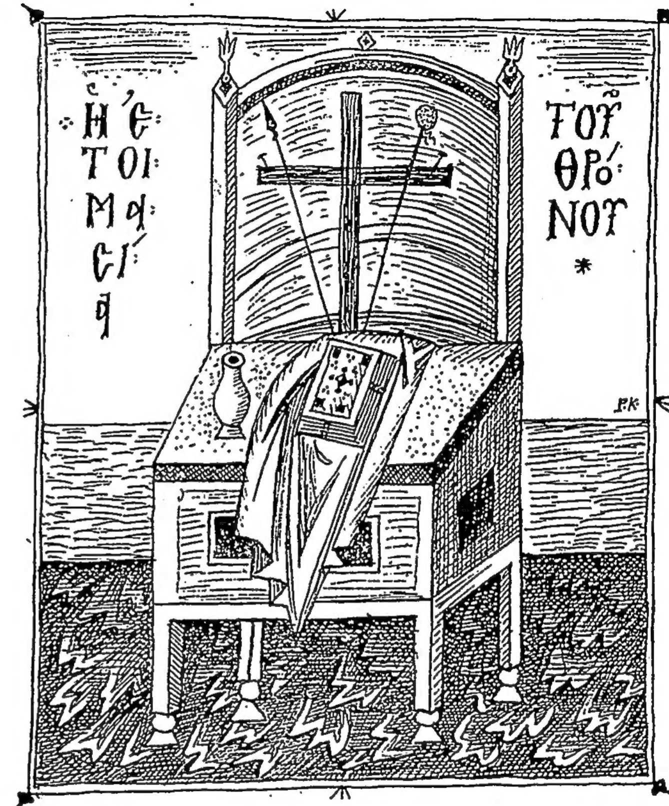

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ "ΑΣΤΗΡ„
ΑΛ. & Ε. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
ΛΥΚΟΥΡΓΟΥ 10—ΑΘΗΝΑΙ
,αϠζα'

(SET) 960 203 129 8
Τ.Γ'. ISBN 960 203 130 1

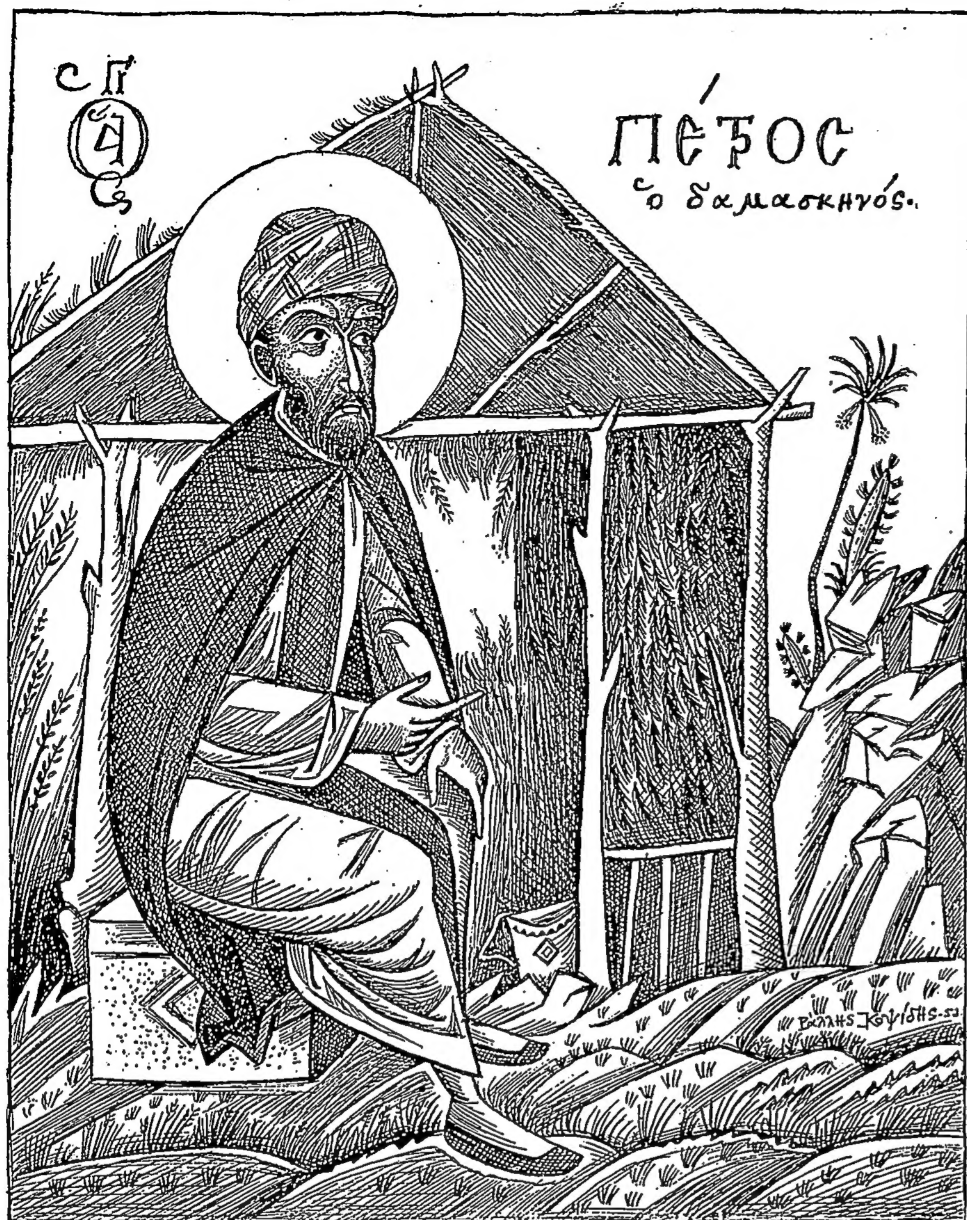

Μέσον οὐρανοῦ καὶ γῆς ἱδρύθης, ὡς κλῖμαξ, Σταυρὲ Κυρίου ὡραιότατε· διὰ σοῦ τυφλοὶ ἀναβλέπουσιν, ὦτα διανοίγονται, δαίμονες διώκονται, πάθη ἀφίστανται, μυρίων ἀγαθῶν ταμιοῦχε, Σταυρέ, ἡ κλεὶς τοῦ Παραδείσου.

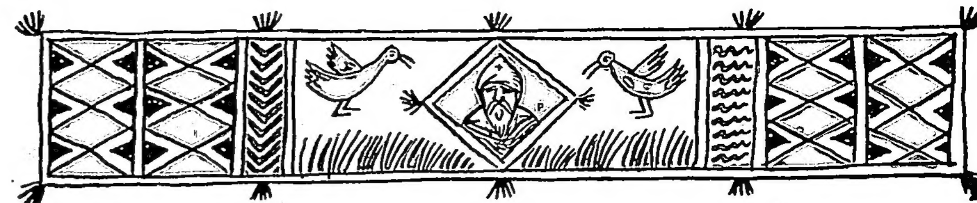

Κύριος ἐν τῷ οὐρανῷ ἡτοίμασεν τὸν θρόνον αὐτοῦ
καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ πάντων δεσπόζει.

Ψαλ. 102.19

Κυρίως ὁ ταπεινόφρων οὐδέποτε παύεται τοῦ μέμφεσθαι ἑαυτόν, κἂν ὅλος ὁ κόσμος μάχωνται αὐτῷ καὶ ἀτιμάζωσιν· ἵνα μὴ μόνον ἀκουσίως σωθῇ, ὡς οἱ ἔχοντες ὑπομονήν, ἀλλ' ἵνα ἑκουσίως τρέχῃ πρὸς τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ.

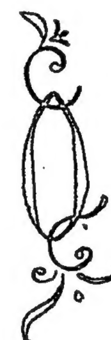

Τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν

ΠΕΤΡΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

τοῦ ἱερομάρτυρος·—

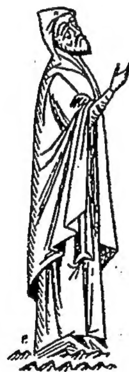
οὗ ἡ μνήμη τῇ θ΄ Φεβρουαρίου

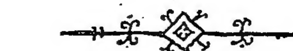
ΟΣΙΟΣ Πατὴρ ἡμῶν Πέτρος, ὁ τῆς Δαμασκοῦ χρηματίσας Ἐπίσκοπος, ἦν ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου, ἐν ἔτει ἑπτακοσιοστῷ ἑβδομηκοστῷ πέμπτῳ· οὗτος τοίνυν πρότερον τὸν μονήρη καὶ ἀναχωρητικὸν μετερχόμενος βίον, τοσαύτῃ ἀκτημοσύνῃ συνέζη, ὥστε μηδὲ βίβλον ἰδίαν κεκτῆσθαι, ὡς αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ μαρτυρεῖ· παρ' ἑτέρων δὲ τὰς βίβλους λαμβάνων τῆς τε Παλαιᾶς, φημί, καὶ Νέας Γραφῆς, τῶν μεγάλων διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων ἁπαξαπλῶς Νηπτικῶν καὶ Θεοφόρων Πατέρων, ἐπὶ τοσοῦτον φιλόπονος ἐγένετο, ὥστε, νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐν τῷ νόμῳ Κυρίου μελετῶντα καὶ τοῖς ἐκεῖθεν ζωηρρύτοις ρεύμασιν ἀρδευόμενον, δένδρον ἀληθῶς κατὰ τὸ ψαλμικόν, ὑψίκομον καὶ οὐράνιον τοῦτον καθορᾶσθαι, παρ' αὐτὰς τὰς διεξόδους πεφυτευμένον τῶν ὑδάτων[1] τοῦ πνεύματος· πλὴν ὅτι, τὸ μὲν καθ' ἕνα μόνον, φησί, καιρὸν ἀποδίδωσι τὸν καρπὸν αὐτοῦ· τὸ δὲ οὐχ οὕτως· ἀλλὰ κατὰ πάντας καιροὺς ἀνεκλείπτως καὶ ἀμειώτως ἀειθαλὲς διαμένον, πνευματικοὺς καρποὺς ἀνεβλάστησε, καλοὺς μὲν τῇ ὄψει· γλυκεῖς τῇ γεύσει· εὐώδεις δὲ τῇ ὀσφρήσει καὶ πᾶσαν αἴσθησιν ἑστιῶντας σώματος καὶ ψυχῆς, τοῖς ἐξ αὐτῶν ἀπορρέουσιν ἀθανάτοις καὶ εὐώδεσι γλυκασμοῖς. Πολλοὺς μὲν γὰρ ἐν τῇ ζωῇ καὶ μεγάλους τοὺς διὰ τῶν ἀσκητικῶν αὐτοῦ καμάτων καρποὺς ἀποδέδωκε· πλείους δὲ καὶ μείζους ἐν τῷ θανάτῳ, τὸν διὰ τοῦ μαρτυρίου ἀναδησάμενος στέφανον, (τὴν γὰρ τῶν Ἀράβων καὶ Μανιχαίων διελέγχων κακόδοξον αἵρεσιν, ὑπὸ Οὐαλὶδ υἱοῦ τοῦ τῶν Ἀράβων ἀρχηγοῦ Ἰσήμ, γλωσσοτμηθείς, εἰς τὴν εὐδαίμονα Ἀραβίαν ὑπερορίζεται· ἔνθα καὶ καθαρῶς λαλῶν καὶ ἱερουργῶν, ἐτελεύτησε·) πλείστους δὲ μετὰ θάνατον καὶ μεγίστους καθ' ὑπερβολὴν ἀποδίδωσι, καταλιπὼν ἡμῖν οἷόν τινα πατρικὴν καὶ ἀναφαίρετον κληρονομίαν, τὴν ὡς ἀληθῶς πάγκαλον καὶ πανάρετον ταύτην βίβλον, τὴν ἐμμελῶς καὶ μεθ' ὅσης εἰπεῖν οὐκ ἔνι, τῆς χάριτος, αὐτῷ φιλοπονηθεῖσαν· τὴν κοινὴν πασῶν τῶν ἀρετῶν καὶ ψυχωφε-

1. Ψαλμ. 1, 3.

λεστάτην φιλοτιμίαν, τῶν θεωριῶν τὸ Γαζοφυλάκιον, τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων τὴν συστοιχίαν, τὸν Ἑλικῶνα τῶν θείων μακαρισμῶν, τῶν σωματικῶν πράξεων τὴν ἑστίαν, τῶν κατὰ μέρος παθῶν τὴν λεπτοτάτην ἀνατομίαν, τῆς ἀσκητικῆς Ἀμαλθείας τὸ κέρας, τῆς θείας γνώσεως καὶ σοφίας τὸ ταμεῖον καί, ἵνα συνελὼν εἴπω, τὴν τῆς ἱερᾶς Νήψεως ἀνακεφαλαίωσιν. Ταύτην τοίνυν καὶ ἡμεῖς συγγενίδα πρὸς τὴν παροῦσαν βίβλον εἰδότες καὶ πάμπολύ τι συμβάλλουσαν τῷ προκειμένῳ ἡμῖν σκοπῷ, συναρμόσαι ταύτῃ τῶν ἀναγκαιοτάτων εἶναι ἐκρίναμεν· εἶπεν ἄν τις ἀστείως, οἱονεὶ κύκλον κύκλῳ· καὶ φιλοκαλίαν φιλοκαλίᾳ μείζονι μέγαν καὶ τῇ συνεπτυγμένῃ τὴν πλατυτέραν. οὐ γὰρ ἡμῖν ἔδοξεν ἀνεκτόν, τὴν τοσούτων, ὡς ἔφθημεν εἰπόντες, καρπῶν πνευματικῶν σωρείαν οὖσαν, Πυκτίδα, τοῦ θείου χοροῦ τῶν Ἱερῶν Νηπτικῶν διαζεῦξαι· (ἢ γὰρ ἂν καὶ αὐτὴ ἡ βίβλος πολλὰ ἡμῶν τῆς ἀπειροκαλίας κατεβόησε τὴν ἀπὸ τῶν γνωρίμων καὶ φίλων αὐτῇ Πατέρων διάστασιν οὐκ ἀνεχομένη, οὐδέ, εἴ τι καὶ γένοιτο) καὶ κολοβῶσαι ἐν τῷ μέρει τούτῳ τὴν πραγματείαν, ἀναγκαίως καὶ ταύτης ἀπαιτοῦσαν τὴν συναυλίαν· πρὸς δὲ καὶ τοσαύτης ὠφελείας ἀποστερῆσαι τοὺς ἀδελφούς· ἀεὶ γὰρ τῶν καλῶν ἡ ἐπίτασις, πλείω πέφυκε καὶ τὴν εὐεργεσίαν ποιεῖν. Εἴ τις οὖν δι' ἐφέσεως ἔχει ἀναλαβεῖν τὰς καὶ παρὰ τοῦ Δαβίδ ποτε ζητουμένας μὲν οὐχ εὑρισκομένας δὲ τῆς πνευματικῆς περιστερᾶς διπλὰς πτέρυγας[1], φιλοπόνως ταύτην ἀνελιττέτω· εὑρήσει καὶ γὰρ θαυμασίως ἐν αὐτῇ, ἐντεῦθεν μὲν τὴν τῆς πράξεως ὅλην περιηργυρωμένην, ἐκεῖθεν δὲ τὴν τῆς θεωρίας ὅλην χρυσοειδῆ καὶ δι' ἀμφοτέρων, τῶν γηίνων ἁπάντων ὑπεραιρόμενος, πρὸς αἰθέριον πετασθήσεται ὕψος καὶ ταῖς ἄνω καλιαῖς οἷα καλὴ ἐνσκηνώσας περιστερά, εἰς τὴν οὐράνιον καταπαύσει μακαριότητα.

1. Πρβλ. Ψαλμ. 54, 7.

ΑΡΧΗ ΣΥΝ ΘΕΩ.

ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΕΩΣ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΚΑΙ ΘΕΟΦΟΡΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΠΕΤΡΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

ΤΟΥ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ

Πολλῶν καὶ μεγάλων κατὰ χάριν ἀξιωθεὶς δωρεῶν ὁ ἄθλιος ἐγὼ παρὰ Θεοῦ καὶ μηδέποτέ τι ἀγαθὸν ποιήσας, ἐφοβήθην μήπως διὰ τῆς ἀργίας καὶ νωχελίας εἰς λήθην ἔλθω τῶν τοσούτων (δωρεῶν) καὶ τηλικούτων εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἐμῶν πταισμάτων καὶ οὐδὲ κἂν εὐγνώμων γίνωμαι καὶ εὐχάριστος περὶ τὸν εὐεργέτην, διὰ τοῦτο ἔγραψα πρὸς ἔλεγχον τῆς ἀθλίας μου ψυχῆς τὴν ὑπόμνησιν ταύτην, καὶ ὅσας γραφὰς Ἁγίων Πατέρων, βίους τε καὶ λόγους ἐνέτυχον, κατ' ὄνομα τέθεικα, ἵνα ταύτας ἔχω πρὸς τὸ μιμνήσκεσθαι τοὺς λόγους αὐτῶν κἂν ἐκ μέρους· ἐπειδὴ οὐδ' ὅλως βίβλον ἰδίαν κέκτημαι, ἢ ἐκτησάμην ποτέ, ἀλλ' ἐκ τῶν φιλοχρίστων ἐλάμβανον, ὥσπερ καὶ τὰς σωματικὰς χρείας ἁπάσας, διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ ταύτας διερχόμενος μετὰ σχολῆς ἁπάσης, ἀπεδίδουν πάλιν τοῖς ἰδίοις, ἅτινά εἰσι ταῦτα. Παλαιά τε καὶ Νέα· ἤγουν τὴν Παλαιάν, τὸ Ψαλτήριον, τὸ Τετραβασίλειον, τὸ Ἑξασόφιν, τὰς Προφητείας, τὰ Παραλειπόμενα, τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, τὰ Ἅγια Εὐαγγέλια καὶ τῶν εἰρημένων πάντων τὰς ἑρμηνείας· τὰ Πατερικὰ καὶ Διδασκαλικὰ ἅπαντα τῶν μεγάλων· ἤτοι Διονυσίου, Ἀθανασίου, Βασιλείου, Θεολόγου, Χρυσοστόμου, Γρηγορίου Νύσσης, Ἀντωνίου, Ἀρσενίου, Μακαρίου, Νείλου, Ἐφραίμ, Ἰσαάκ, Μάρκου, Δαμασκηνοῦ, Κλίμακος, Μαξίμου, Δωροθέου, Φιλήμονος, καὶ πάντων τῶν Ἁγίων τοὺς βίους καὶ τοὺς λόγους· καὶ ἀξιωθεὶς ὁ ἀνάξιος τῆς πάντων ἐρεύνης, μετὰ πάσης ἀδείας καὶ σπουδῆς, ζητῶν τὴν ἀρχὴν τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἀπωλείας καὶ εἰ ἄρα πᾶν ἐγχείρημα, ἢ ὡς ἐπιτήδευμα, σῴζει ἢ οὔ· καὶ τί ἐστι τὸ ζητούμενον παρὰ πᾶσι, καὶ πῶς παλαιοί τε καὶ νέοι τῷ Θεῷ εὐηρέστησαν, ἐν πλούτῳ καὶ πενίᾳ, ἐν μέσῳ πολλῶν ἁμαρτωλῶν καὶ ἐν ἐρημίᾳ, ἐν συζυγίᾳ καὶ παρθενίᾳ· καὶ ἁπλῶς ἐν παντὶ τόπῳ καὶ ἐγχειρήματι, εὑρίσκομεν ζωὴν καὶ θάνατον, σωτηρίαν καὶ ἀπώλειαν· οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ ἐφ' ἡμῖν τοῖς Μοναχοῖς, διαφόρους εὑρίσκομεν καταστάσεις. Λέγω δὴ ὑποταγὴ* Πατρός, σώματος καὶ ψυχῆς, ἡσυχία ἡ καθαίρουσα τὴν ψυχήν·

* Ἴσως ὑποταγήν.

συμβουλὴ* πνευματικὴ ἀντὶ ὑποταγῆς· ἡγουμενεία τε* καὶ ἀρχιερωσύνη, καὶ ἐκ πάντων σῳζομένους καὶ ἀπολλυμένους εὑρίσκομεν· καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐθαύμαζον, ἀλλὰ καὶ τὸν πάλαι Ἄγγελον ἐν οὐρανῷ, ἐν ἀΰλῳ φύσει ὄντα, ἐν σοφίᾳ καὶ πάσῃ ἀρετῇ, ἐξαίφνης διάβολον γενόμενον, σκότος καὶ ἀγνωσίαν, πάσης τε κακίας καὶ πονηρίας ἀρχὴν καὶ τέλος. Ἔπειτα τὸν Ἀδάμ, ἐν τοσαύτῃ τιμῇ καὶ ἀπολαύσει τῶν ἀγαθῶν καὶ οἰκειότητι τοῦ Θεοῦ, σοφίᾳ τε καὶ ἀρετῇ κεκοσμημένον, ἔνδον τοῦ Παραδείσου μόνον σὺν τῇ Εὔᾳ[1], ἄφνω ἐξόριστον γενόμενον, ἐμπαθῆ τε καὶ θνητὸν ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ ἐργαζόμενον, ἐν ἱδρῶτι καὶ θλίψει πολλῇ[2]· ἐξ οὗ ὁ Κάιν σὺν Ἄβελ μόνοι ἀδελφοὶ ἐν πάσῃ τῇ γῇ· πῶς ἐνίκησεν ὁ φθόνος, ὁ δόλος καὶ ἔτεκε φόνον, τὴν κατάραν, τὸν τρόμον[3]. Εἶτα τοὺς ἐξ αὐτῶν, δι᾽ οὓς πλήθους ἕνεκεν πταισμάτων[4] ὁ κατακλυσμὸς ἐγένετο. Καὶ πάλιν διὰ φιλανθρωπίαν τοὺς ἐν τῇ Κιβωτῷ ὁ Θεὸς σώσας, ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν κεκατήραται ἢ ὡς ὁ Χαναάν, ὁ υἱὸς τοῦ ἁμαρτήσαντος Χάμ[5]· ἵνα γὰρ μὴ τὴν τοῦ Θεοῦ εὐλογίαν ἀνατρέψῃ, ὁ δίκαιος Νῶε, τὸν υἱὸν ἀντὶ τοῦ πατρὸς κατηράσατο. Μετὰ δὲ τούτων, τοὺς ἐπὶ τοῦ πύργου[6], τοὺς Σοδομίτας[7], τοὺς Ἰσραηλίτας[8], τὸν Σολομῶντα[9], τοὺς Νινευΐτας[10], τὸν Γιεζῆ[11], τὸν Ἰούδαν[12], καὶ πάντας τοὺς ἐν ἀγαθοῖς γινομένους, καὶ εἰς κακίαν τρεπομένους. Καὶ πῶς ἀγαθὸς ὢν ὁ ὑπεράγαθος Θεὸς καὶ πολυεύσπλαγχνος, τοὺς τοῦ κόσμου πολλοὺς καὶ ποικίλους πειρασμοὺς καὶ θλίψεις παρεχώρησε γενέσθαι. Τοὺς μὲν θέλων κατὰ παραχώρησιν, ἢ ὡς τοὺς κόπους τῆς μετανοίας· λέγω δή, πείνης, δίψης, πένθους, στερήσεως τῶν ἀναγκαίων, ἐγκρατείας τῶν ἡδέων, τήξεις τοῦ σώματος ἐν ἀσκήσει, ἀγρυπνίας, κόπους, πόνους, δάκρυα πολλὰ καὶ πικρά, στεναγμούς, φόβον τοῦ θανάτου, τῆς ἐρεύνης, τοῦ λογοθεσίου, τῆς ἐν τῷ Ἅδῃ κατοικήσεως μετὰ τῶν δαιμόνων, τὴν φρικτὴν ἡμέραν ἐκείνην τῆς κρίσεως, τὴν μέλλουσαν αἰσχύνην ἐπὶ πάσης τῆς κτίσεως, τὸν τρόμον, τὸν πικρὸν ἔλεγχον περὶ τῶν πράξεων, λόγων τε καὶ ἐννοιῶν, τὴν ἀπειλήν, τὴν ὀργήν· τὰς πολυτρόπους κολάσεις καὶ αἰωνίους, τὸ ἀνωφελὲς θρῆνος καὶ τὰ ἄπαυστα δάκρυα· τὸ ἀφεγγὲς σκότος, τὸν φόβον, τὸν πόνον, τὴν ἔκπτωσιν, τὴν λύπην, τὴν στενοχωρίαν καὶ πνιγμὸν τῆς ψυχῆς ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. Μετὰ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ κινδύνων τὰ ναυάγια, τὰ πολυποίκιλα νοσήματα, τὰς ἀστραπάς, τὰς βροντάς, τὴν χάλαζαν, τοὺς σεισμούς, τοὺς λιμούς, τοὺς καταποντισμούς, τοὺς ἀώρους θανάτους, καὶ ἁπλῶς πάντας τοὺς ἀκουσίως ἡμῖν κατὰ παραχώρησιν γινομένους ὀδυνηρούς. Τοὺς δὲ μὴ θέλων ὁ Θεός, ἀλλ᾽ ἡμεῖς καὶ οἱ δαίμονες, οἷον τὰς μάχας, τὰ πάθη, τὰς πολυτρόπους ἁμαρτίας, ὧν παριὼν ὁ λόγος δηλώσειε τὰ ὀνόματα, ἀπὸ τῆς ἀφροσύνης μέχρι τῆς ἀπογνώσεως καὶ τελείας ἀπωλείας,

* Ἴσως συμβουλήν.
* Ἴσως ἡγουμενείαν.

1. Γέν. β′, 8.
2. Γέν. γ′, 17 - 19.
3. Γέν. δ′, 11 - 12.
4. Γέν. ς′, 5.
5. Γέν. θ′, 25 - 27.
6. Γέν. ια′, 7.
7. Γέν. ιθ′, 4 - 5.
8. Ἀριθ. ιδ′, 22 - 23.
9. Πρβλ. Γ′ Βασιλ. ια′, 9 - 11.
10. Ἰωνᾶ α′, 2.
11. Δ′ Βασιλ. ε′, 27.
12. Ματθ. κς′, 24.

τὴν ἐπιδρομὴν τῶν δαιμόνων, τοὺς πολέμους, τὴν τυραννίδα τῶν παθῶν· τὰς ἐγκαταλείψεις, τὰς ταραχὰς καὶ μεταβολὰς τοῦ βίου· τὰς ὀργάς, τὰς συκοφαντίας καὶ πᾶσαν θλῖψιν, ἣν ἡμεῖς θέλοντες, ἑαυτοῖς καὶ ἀλλήλοις προσφέρομεν, Θεοῦ μὴ βουλομένου. Καὶ πάλιν, πῶς ἐν μέσῳ τῶν τοσούτων κακῶν, πολλοὶ ἐσώθησαν, μηδενὸς ἐμποδίσαι ἰσχύοντος*. Καὶ πολλοὶ ἀπωλέσθησαν τοῦ Θεοῦ μὴ θέλοντος. Καὶ ταῦτα πάντα καὶ ἄλλα πλείονα, ἐκ τῶν θείων Γραφῶν κατανοῶν ἐμπόνως, συνετρίβην τῇ ψυχῇ καὶ ὡς ὕδωρ χυθεὶς πολλάκις εἰς ἀμηχανίαν κατήντουν. Καίπερ μὴ ἔχων κατὰ πολὺ ἐν αἰσθήσει τὰ λεγόμενα· εἰ γὰρ εἶχον οὐκ ἂν ἠδυνήθην παραμένειν τῇ ζωῇ ταύτῃ, πεπληρωμένῃ κακίας καὶ παρακοῆς Θεοῦ· δι᾽ ἧς πάντα τὰ ἐν τῷ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι δεινὰ ἐγένοντο. Ἀλλ᾽ ὅμως τῆς ἐπιθυμίας τῶν ζητημάτων μου ὑπὸ τῆς χάριτος τυχών, ἐκ τῶν ἁγίων Πατέρων τὰς διακρίσεις εὗρον οὕτως· ὅτι ἀρχὴ μὲν παντὸς ἀγαθοῦ, ἡ ἐκ Θεοῦ διδομένη φυσικὴ γνῶσις, ἢ ἐκ τῶν Γραφῶν δι᾽ ἀνθρώπου, ἢ δι᾽ Ἀγγέλου· ἢ ὡς τοῦ διδομένου ἐκ τοῦ θείου βαπτίσματος πρὸς φυλακὴν ἑκάστου πιστοῦ ψυχῆς, τοῦ καὶ συνείδησιν λεγομένου καὶ ὑπόμνησιν τῶν θείων ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ. Δι᾽ ὧν φυλάσσεται ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τῷ βαπτιζομένῳ, ἐὰν τηρῆσαι αὐτὰς βουληθῇ. Καὶ μετὰ τὴν γνῶσιν ἡ τοῦ ἀνθρώπου προαίρεσις. Αὕτη δέ ἐστιν ἡ ἀρχὴ τῆς σωτηρίας· τοῦτ᾽ ἔστι, τὸ καταλεῖψαι τὰ ἴδια θελήματα καὶ νοήματα ὁ ἄνθρωπος, καὶ ποιῆσαι τὰ τοῦ Θεοῦ νοήματά τε καὶ θελήματα. Καὶ ἐὰν ταῦτα δυνηθῇ ποιῆσαι, οὐχ εὑρίσκεται ἐν πάσῃ τῇ κτίσει πρᾶγμα ἢ ἐγχείρημα, ἢ τόπος δυνάμενος ἐμποδίσαι τοῦ γενέσθαι αὐτόν, ὡς ὁ Θεὸς ἐξ ἀρχῆς ἠβουλήθη εἶναι, κατ᾽ εἰκόνα καὶ καθ᾽ ὁμοίωσιν αὐτοῦ[1]· καὶ θέσει Θεὸς κατὰ χάριν. Ἀπαθής, δίκαιος, ἀγαθὸς καὶ σοφός, εἴτε ἐν πλούτῳ, εἴτε ἐν πενίᾳ, εἴτε ἐν παρθενίᾳ, εἴτε συζυγίᾳ· εἴτε ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν ἐλευθερίᾳ, εἴτε ἐν ὑποταγῇ καὶ δουλείᾳ καὶ ἁπλῶς ἐν παντὶ καιρῷ, τόπῳ τε καὶ πράγματι. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ πρὶν τοῦ νόμου καὶ ἐν τῷ νόμῳ, καὶ ἐν τῇ χάριτι πολλοὶ δίκαιοι εὑρίσκονται; δι᾽ ὃ* προετίμησαν τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ, τῶν οἰκείων νοημάτων τε καὶ θελημάτων. Καὶ πάλιν πολλοὺς ἐν τοῖς αὐτοῖς καιροῖς καὶ ἐγχειρήμασιν εὑρίσκομεν ἀπωλεσμένους· διότι τὰ οἰκεῖα νοήματα καὶ θελήματα προετίμησαν τῶν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ταῦτα μετὰ[2] οὕτως. Ἔχουσι δὲ διαφορὰν οἱ τόποι καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα, καὶ ὀφείλει τις διάκρισιν ἔχειν, εἴτε διὰ ταπεινοφροσύνης παρὰ Θεοῦ δεδομένης, εἴτε διὰ τῆς ἐρωτήσεως τῶν ἐχόντων τὰ χαρίσματα τῆς διακρίσεως. Ἐπειδὴ χωρὶς ταύτης, οὐκ εἰσὶ τὰ γινόμενα καλά, κἂν μὴ γινώσκοντες δοκοῦμεν* ὅτι καλά εἰσιν. Ἐκ δὲ τῆς διακρίσεως, περὶ τῆς δυνάμεως ἑαυτοῦ μαθὼν πρὸς ὁποῖον βούλεται ἐλθεῖν ἐγχείρημα, οὕτως ἄρχεται τὸ πρᾶγμα τὸ εὐαρεστῆσαι τῷ Θεῷ. Πλήν, ὡς εἴρηται, ἐν πᾶσι τὰ ἴδια θελήματα ὀφείλει ἀρνήσασθαι, ἵνα τοῦ θείου σκοποῦ ἐπιτύχῃ, ἢ ὡς, ἐν ᾧ ὁ Θεὸς βούλεται μετελθεῖν ἐπιτηδεύματι· εἰδὲ μὴ

* Ἴσως ἰσχύσαντος.
* Ἴσως δι᾽ ὅ, τι.
* Ἴσως δοκῶμεν.

1. Γέν. α′, 26.
2. Γραπτέον μᾶλλον μέν.

οὕτως, οὐ δύναται σωθῆναι ἐν οὐδενί. Διότι ἐκ τῆς παραβάσεως τοῦ Ἀδάμ, ἐμπαθεῖς ἅπαντες ἀνατρεφόμεθα ἐκ τῆς συνηθείας τῶν παθῶν, οὐ θέλομεν τὸ ἀγαθὸν μετὰ χαρᾶς, οὐδὲ τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ ἐφιέμεθα, οὐδὲ ἐξ ἀγάπης τοῦτο ποιοῦμεν, ὡς οἱ ἀπαθεῖς, ἀλλὰ μᾶλλον τὰ πάθη καὶ τὰς πονηρίας φιλοῦμεν, τὰ δὲ ἀγαθὰ οὐδ᾽ ὅλως ἐθέλομεν, εἰ μὴ κατ᾽ ἀνάγκην ἀπὸ τοῦ φόβου τῶν κολάσεων. Καὶ ταῦτα οἱ πίστει βεβαίᾳ καὶ προθέσει δεχόμενοι τὸν λόγον. Οἱ δὲ λοιποὶ οὐθ᾽ οὕτως θέλομεν. Ἀλλὰ καὶ τὰς τοῦ βίου θλίψεις καὶ τὰς μελλούσας κολάσεις ἀντ᾽ οὐδενὸς λογιζόμενοι, τοῖς πάθεσι δουλεύομεν ὁλοψύχως, τινὲς δὲ οὐδὲ αἰσθανόμενοι τούτων τὴν πικρότητα, ἐξ ἀνάγκης καὶ οὐχ ἑκόντες τοὺς πόνους τῶν ἀρετῶν μετέρχονται. Καὶ ἐγένοντο ἡμῖν τὰ μίσους ἄξια, ποθητὰ ἐξ ἀγνοίας. Ὥσπερ γὰρ οἱ νοσοῦντες χρῄζουσι τὰς τομὰς καὶ τὰς καυστηρίας διὰ τὴν ὑγείαν, ἣν ἀπώλεσαν, οὕτω καὶ ἡμεῖς χρῄζομεν τοὺς πειρασμοὺς καὶ τοὺς τῆς μετανοίας πόνους καὶ τὸν φόβον τοῦ θανάτου καὶ τῶν κολάσεων, ἵνα τὴν ἀρχαίαν ὑγείαν τῆς ψυχῆς ἡμῶν ἀνακαλεσώμεθα καὶ τὴν νόσον, ἣν ἡ ἀφροσύνη ἡμῶν προεξένησεν ἡμῖν ἀποβαλλώμεθα καὶ μᾶλλον ὅσον ὁ ἰατρὸς τῶν ψυχῶν ἡμῶν χαρίζεται ἑκούσιον ἢ ἀκούσιον πόνον, τοσοῦτον εὐχαριστεῖν αὐτοῦ τῇ φιλανθρωπίᾳ ὀφείλομεν καὶ δέχεσθαι τοῦτον μετὰ χαρᾶς. Εὐεργετῶν γὰρ ἡμᾶς, τὰ ὀδυνηρὰ ἐπλήθυνεν, ἑκουσίως διὰ τῆς μετανοίας καὶ ἀκουσίως διὰ τῶν πειρασμῶν καὶ κολάσεων, ἵνα οἱ μὲν θέλοντες θλιβῆναι ἑκουσίως, λυτρῶνται τῆς νόσου καὶ τῶν μελλουσῶν κολάσεων, ἴσως δὲ καὶ τῶν παρόντων[1]. Οἱ δὲ ἀγνώμονες, κἂν διὰ τῶν κολάσεων καὶ τῶν ποικίλων πειρασμῶν, ἰαθήσονται κατὰ χάριν τοῦ ἰατροῦ. Οἱ μέντοι ἀγαπῶντες τὴν νόσον καὶ μένοντες ἐν αὐτῇ, τῶν αἰωνίων κολάσεων ἀξίως ἑαυτοῖς προξενοῦσιν ὁμοιωθέντες τοῖς δαίμοσι καὶ δικαίως σὺν αὐτοῖς ἀπολαύσουσι τῶν αἰωνίων καὶ ἡτοιμασμένων τοῖς δαίμοσι κολάσεων[2], καθ᾽ ὅ,τι ἠθέλησαν σὺν αὐτοῖς ἀγνωμονεῖν περὶ τὸν εὐεργέτην. Ἐπειδὴ οὐ πάντες δεχόμεθα τὰς εὐεργεσίας ὁμοίως. Ἀλλ᾽ οἱ μὲν τὸ πῦρ τοῦ Κυρίου[3], ἤτοι τὸν λόγον αὐτοῦ[4], διὰ τῆς ἐργασίας ὡς κηρὸς ἁπαλώτεροι γίνονται τῇ καρδίᾳ, οἱ δὲ διὰ τῆς ἀργίας ὡς πηλὸς σκληρότεροι μᾶλλον καὶ λιθώδεις ἐπιδεικνύμεθα. Καὶ ἐν τῷ μὴ δέχεσθαι ὁμοίως, οὐκ ἀναγκάζει τινὰ ἡμῶν· ἀλλ᾽ ὥσπερ ὁ ἥλιος τὰς ἀκτῖνας καταπέμπει καὶ φωτίζει πάντα τὸν κόσμον· καὶ ὁ μὲν θέλων ὁρᾶν αὐτόν, ὁρᾶται παρ᾽ αὐτοῦ· ὁ δὲ μὴ θέλων αὐτὸν ὁρᾶν, οὐ βιάζεται παρ᾽ αὐτοῦ· καὶ οὐδεὶς αἴτιος τῆς τοῦ φωτὸς στερήσεως εἰμὴ αὐτὸς ὁ μὴ θέλων ἔχειν αὐτό. Ὁ γὰρ Θεὸς τὸν ἥλιον ἐποίησε καὶ τὸν ὀφθαλμόν. Ὁ δὲ ἄνθρωπος ἔχει ἐξουσίαν. Οὕτω καὶ ἐνταῦθα· ὁ Θεὸς πᾶσι μὲν καταλάμπει τὰς γνώσεις ὡς ἀκτῖνας, ἔδωκε δὲ μετὰ τὴν γνῶσιν καὶ τὴν πίστιν ὡς ὀφθαλμόν. Ὁ οὖν προαιρούμενος διὰ τῆς πίστεως βεβαίαν τὴν γνῶσιν λαβεῖν, δι᾽ ἔργων φυλάττει τὴν μνήμην, ᾧ καὶ δίδωσιν ὁ

1. Γραπτέον παρουσῶν.
2. Πρβλ. Ματθ. κε', 41.
3. Πρβλ. Ἡσ. ξς', 16.
4. Ἐννοεῖται, δεχόμενοι.

Θεὸς μείζονα προθυμίαν, γνῶσίν τε καὶ δύναμιν. Ἐκ γὰρ τῆς φυσικῆς γνώσεως γεννᾶται προθυμία τῷ προαιρουμένῳ ταύτην καὶ ἐκ τῆς προθυμίας δύναμις εἰς τὸ ἐργάζεσθαι καὶ διὰ τῆς ἐργασίας φυλάττεται ἡ μνήμη καὶ ἐκ τῆς μνήμης γίνεται μείζων ἐργασία καὶ διὰ ταύτης δίδοται μείζων γνῶσις καὶ ἐκ ταύτης τῆς φρονήσεως λεγομένης γεννᾶται ἡ ἐγκράτεια τῶν παθῶν καὶ ἡ ὑπομονὴ τῶν ὀδυνηρῶν, ἐξ ὧν ἡ κατὰ Θεὸν σχολὴ καὶ ἐπίγνωσις τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἰδίων πταισμάτων, ἐξ ὧν ἡ εὐγνωμοσύνη, δι᾽ ἧς ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος, ἔνθα τῶν ἐντολῶν ἡ τήρησις, λέγω δὴ τὸ πένθος, ἡ πραότης, ἡ ταπεινοφροσύνη, ἐξ ὧν γεννᾶται ἡ διάκρισις καὶ ἐκ ταύτης ἡ διόρασις, ἤτοι τὸ προορᾶν τὰ μέλλοντα πταίσματα καὶ ἐκκόπτειν πρὸ καιροῦ ἐκ τῆς πείρας καὶ μνήμης τῶν προγεγονότων διὰ καθαρότητος νοὸς καὶ τῶν ἐνεστώτων καὶ τῶν κλοπῇ γινομένων, καὶ ἐκ τούτων ἡ ἐλπίς, ἐξ ἧς ἡ ἀπροσπάθεια καὶ τελεία ἀγάπη. Τότε τοίνυν ὁ τοιοῦτος οὐδ᾽ ὅλως θέλει τι παρὰ τοῦ Θεοῦ τὸ θέλημα, ἀλλὰ καὶ ταύτην τὴν πρόσκαιρον ζωὴν μετὰ χαρᾶς καταλιμπάνει ἕνεκα τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ πλησίον ἀγάπης, τῇ σοφίᾳ καὶ τῇ ἐνοικήσει τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τῇ υἱοθεσίᾳ, διὰ τὸ συσταυρωθῆναί τε καὶ συνταφῆναι, συνεγερθῆναί τε καὶ συναναληφθῆναι τῷ Χριστῷ[1] νοερῶς διὰ τῆς αὐτοῦ μιμήσεως, ἤτοι τῆς ἐν τῷ κόσμῳ διαγωγῆς· καὶ ἁπλῶς θέσει Θεὸς κατὰ χάριν γίνεται, λαβὼν τὸν ἀρραβῶνα τῆς ἐκεῖθεν μακαριότητος, ὥς φησιν ὁ θεολόγος, ἐν ᾧ περὶ τῶν ὀκτὼ λογισμῶν, ἀπαθής, δίκαιος, ἀγαθὸς καὶ σοφὸς γενόμενος, τὸν Θεὸν ἔχων ἐν ἑαυτῷ, καθὼς αὐτὸς ἔφη ὁ Χριστὸς διὰ τῆς τηρήσεως τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν[2] κατὰ τάξιν, ἀπὸ τῆς πρώτης καὶ καθ᾽ ἑξῆς, ὑπὲρ ὧν ἐρῶ μετὰ ταῦτα, τὸ πῶς ἡ ἐργασία τῶν ἐντολῶν ὀφείλει γίνεσθαι. Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ περὶ τῆς γνώσεως τῶν ἀρετῶν εἴρηται, ἐροῦμεν καὶ περὶ τῶν παθῶν. Ἔρχεται ἡ γνῶσις ὥσπερ ἥλιος καὶ θέλων ὁ ἄφρων μύσει * τοὺς ὀφθαλμούς, ἤτοι τὴν προαίρεσιν, δι᾽ ἀπιστίας ἢ ὀκνηρίας καὶ εὐθέως τὴν γνῶσιν εἰς λήθην μεταπέμπει διὰ τῆς ἀργίας, τῆς ἐκ ῥαθυμίας γινομένης. Ἐκ γὰρ τῆς ἀφροσύνης γίνεται ἡ ῥαθυμία, ἐξ ἧς ἡ ἀργία, δι᾽ ἧς ἡ λήθη καὶ ἐκ ταύτης ἡ φιλαυτία, ἤτοι τὸ ἀγαπᾶν τὰ ἴδια θελήματα καὶ νοήματα, ἡ φιληδονία καὶ φιλοδοξία λεγομένη· δι᾽ ὧν ἡ φιλαργυρία, ἡ ῥίζα πάντων τῶν κακῶν[3], δι᾽ ἧς ὁ περισπασμὸς εἰς τὰ βιοτικά, ἐξ οὗ ἡ τελεία ἀγνωσία τῶν τοῦ Θεοῦ δωρεῶν καὶ τῶν ἰδίων πταισμάτων, ἐξ ἧς ἡ κατοίκησις τῶν λοιπῶν παθῶν, ἤτοι τῶν ὀκτὼ προστατῶν, λέγω δὴ γαστριμαργίας, ἐξ ἧς ἡ πορνεία, δι᾽ ὧν ἡ φιλαργυρία, ἐξ ἧς ἡ ὀργή, ὅταν μὴ ἐπιτύχῃ τις τοῦ ποθουμένου, ἤτοι τοῦ ἰδίου θελήματος· ἐξ ἧς ἡ λύπη, δι᾽ ἧς καὶ ἡ ἀκηδία, εἶτα ἡ κενοδοξία, ἐξ ἧς ἡ ὑπερηφανία καὶ ἀπὸ τῶν ὀκτὼ τούτων πᾶσα κακία, πάθος τε καὶ ἁμαρτία· δι᾽ ὧν καταντᾷ ὁ ὑπὸ τούτων καταποθεὶς εἰς ἀπόγνωσιν καὶ τελείαν ἀπώλειαν καὶ ἔκπτωσιν ἀπὸ Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν τῶν δαιμόνων, καθὼς εἴρηται. Μέσον δὲ τῶν δύο ὁδῶν τούτων ἵσταται ὁ ἄνθρωπος, λέγω

* Ἴσως μύει.

1. Πρβλ. Ῥωμ. ς', 4-9.
2. Πρβλ. Ἰωάνν. ιε', 10.
3. Α' Τιμ. ς', 10.

δὴ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἁμαρτίας, καὶ εἰς οἵαν θέλει τὸν δρόμον ποιεῖ, καὶ αὐτὴν μετέρχεται. Ἡ ὁδὸς δὲ λαβοῦσα αὐτὸν καὶ οἱ ἐν αὐτῇ ὁδηγοῦντες, εἴτε Ἄγγελοι καὶ κατὰ Θεὸν ἄνθρωποι, εἴτε δαίμονες καὶ πονηροὶ ἄνθρωποι, ἄχρι τοῦ τέλους αὐτῆς ἀπάγουσιν αὐτὸν καὶ μὴ βουλόμενον, οἱ μὲν ἀγαθοὶ εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὴν οὐρανῶν βασιλείαν· οἱ δὲ τῆς ἁμαρτίας εἰς τὸν διάβολον καὶ εἰς τὴν αἰώνιον κόλασιν. Οὐδεὶς δέ ἐστι τῆς ἀπωλείας αἴτιος, εἰ μὴ τὸ ἴδιον θέλημα· τῆς σωτηρίας ὁ Θεός, ὁ χαρισάμενος μετὰ τὸ εἶναι καὶ τὸ εὖ εἶναι, τήν τε γνῶσιν καὶ δύναμιν, ἅπερ οὐ δύναται ἔχειν ὁ ἄνθρωπος ἐκτὸς τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ· ἀλλ᾿ οὔτε ὁ διάβολος δύναταί τι πρὸς ἀπώλειαν, οἷον προαίρεσιν ἐναντίαν, ἢ ἀδυναμίαν, ἢ ἀκούσιον ἀγνωσίαν, ἢ ἄλλο τι τὸ παράπαν, ὥστε βιάσαι τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ μόνην ὑπόμνησιν τοῦ κακοῦ ὑποβάλλει. Ὁ οὖν ἐργαζόμενος τὸ ἀγαθόν, τῷ Θεῷ τὴν χάριν ὀφείλει ἐπιγράψασθαι, ὡς τὰ πάντα μετὰ τὸ εἶναι δωρησαμένῳ ἡμῖν· ὁ δὲ τὸ ἐναντίον προαιρούμενος καὶ ποιῶν, ἑαυτὸν μόνον αἰτιάτω, διότι οὐδεὶς βίᾳ αὐτὸν ἕλκειν δύναται, ἐπεὶ αὐτεξούσιον ὁ Θεὸς αὐτὸν ἐποίησεν· ὥστε ἐπαίνων ἄξιος γενήσεται παρ᾿ αὐτοῦ, ὁρῶν αὐτὸν προτιμᾶν θέλοντα τὸ ἀγαθὸν καὶ μὴ ἐξ ἀνάγκης τῆς φύσεως, ὥσπερ τὰ ἄλογα καὶ ἄψυχα μετέχειν τοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλ᾿ ὡς πρέπει τῷ λογικῷ, καθὼς ὁ Θεὸς αὐτὸν ἐτίμησεν. Ἡμεῖς δὲ ἑκουσίως καὶ ἰδίᾳ γνώμῃ τὸ κακὸν προαιρούμεθα ποιεῖν, μαθόντες τοῦτο ἀπὸ τοῦ τῆς κακίας ἐφευρετοῦ καὶ οὐ βιάζει ἡμᾶς ὁ καθ᾿ ὑπερβολὴν ἀγαθὸς Θεός, ἵνα μή, βιαζόμενοι καὶ παρακούοντες, μείζονα κατάκρισιν ἔχωμεν· μηδὲ τὸ αὐτεξούσιον αἴρει ἀφ᾿ ἡμῶν, ὃ καλῶς ἐχαρίσατο ἡμῖν· ἀλλ᾿ ὁ θέλων τὸ ἀγαθὸν ποιεῖν, αἰτείτω διὰ προσευχῆς τὸν Θεὸν καὶ εὐθέως δίδοται αὐτῷ ἡ γνῶσις καὶ δύναμις, ἵνα φαίνηται ἐκ δικαίου ἡ χάρις πεμπομένη παρὰ Θεοῦ· ἐπεὶ καὶ χωρὶς εὐχῆς ἐδωρήσατο ἄν, ὥσπερ καὶ μετὰ τὴν εὐχήν. Ἀλλ᾿ ὥσπερ οὐκ ἔχει ἔπαινον ὁ τὸν ἀέρα δεχόμενος πρὸς τὸ ζῆν, εἰδὼς ὅτι χωρὶς αὐτοῦ οὐ δύναται ζῆσαι, ἀλλὰ μᾶλλον χρεωστεῖ πολλὰ εὐχαριστεῖν τῷ ποιήσαντι αὐτὸν καὶ χαρισαμένῳ τὴν δεχομένην ὄσφρησιν καὶ τὴν ὑγείαν εἰς τὸ δέχεσθαι καὶ ζῆσαι, οὕτω καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν μᾶλλον εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ, ὅτι καὶ τὴν εὐχὴν καὶ τὴν γνῶσιν καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὰς ἀρετὰς καὶ ἡμᾶς καὶ τὰ περὶ ἡμᾶς πάντα ἐποίησε κατὰ χάριν. Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν μηχανὴν ποιῶν οὐ παύεται, πρὸς τὸ νικῆσαι τὴν κακίαν ἡμῶν καὶ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν καὶ δαιμόνων. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ διάβολος τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ ἀπωλέσας, τῇ ἀγνωμοσύνῃ καὶ ὑπερηφανίᾳ ἐξ ἀνάγκης ἐγένετο ἄγνωστος καὶ τούτου χάριν οὐ δύναται ἀφ᾿ ἑαυτοῦ γινώσκειν τί ποιῆσαι, ἀλλὰ τὸν Θεὸν βλέπει τί ποιεῖ πρὸς τὸ σωθῆναι ἡμᾶς καὶ ἐκ τούτου μανθάνει πονηρευόμενος καὶ παρόμοια ποιεῖν μηχανᾶται πρὸς τὴν ἀπώλειαν ἡμῶν, διότι μισεῖ τὸν Θεὸν καὶ μὴ δυνάμενος πρὸς ἐκεῖνον, ἡμᾶς τοὺς κατ᾿ εἰκόνα Θεοῦ[1] πολεμεῖ, δοκῶν ἐν τούτῳ τὸν Θεὸν ἀμύνασθαι καὶ εὑρίσκει ἡμᾶς ὑπηκόους αὐτοῦ τῷ θελήματι, ὥς φησιν ὁ Χρυσόστομος· ἰδὼν γὰρ τὸν Θεόν, τὸν ποιήσαντα τὴν Εὔαν πρὸς βοήθειαν τοῦ Ἀδάμ[1], ἐποίησεν ὁ διάβολος αὐτὴν συνεργὸν πρὸς τὴν παρακοὴν καὶ παράβασιν. Ἔδωκεν ὁ Θεὸς ἐντολήν, ἵνα αὐτὴν τηρήσας ὁ Ἀδάμ, φυλάττῃ τὴν μνήμην τῶν τηλικούτων δωρεῶν καὶ εὐγνωμονῇ περὶ αὐτῶν τὸν εὐεργέτην[2]· ὁ δὲ διάβολος ἐποίησεν αὐτὴν τὴν ἐντολὴν ἀφορμὴν παρακοῆς[3] καὶ θανάτου γενέσθαι καὶ ἀντὶ προφητῶν, ψευδοπροφήτας· ἀντὶ Ἀποστόλων, ψευδαποστόλους· ἀντὶ νόμου, παρανομίαν· ἀντὶ ἀρετῶν, κακίας· ἀντὶ ἐντολῶν, παραβάσεις· ἀντὶ πάσης δικαιοσύνης, μυσαρὰς αἱρέσεις. Καὶ πάλιν ἰδὼν τὸν Χριστὸν συγκαταβαίνοντα δι᾿ ἄκραν ἀγαθότητα πρὸς τοὺς ἁγίους μάρτυρας καὶ ὁσίους πατέρας, εἴτε δι᾿ ἑαυτοῦ, εἴτε δι᾿ Ἀγγέλων, ἢ δι᾿ ἄλλης τινὸς οἰκονομίας ἀρρήτου ἐμφανιζόμενον, καθὼς εἶπεν, ἤρξατο καὶ ὁ διάβολος δεικνύειν τισὶ πλάνας πολλὰς πρὸς ἀπώλειαν. Καὶ διὰ τοῦτο ἔγραψαν οἱ διακριτικοὶ πατέρες, ὅτι τὰς τοιαύτας οὐ χρὴ δέχεσθαι, εἴτε διά τινων εἰκόνων, εἴτε φωτός, εἴτε πυρός, εἴτε ἄλλης τινὸς πλάνης. Μηχανᾶται γὰρ πλανῆσαι κἂν ἐν τούτῳ καθ᾿ ὕπνους, ἢ αἰσθητῶς. Εἰ δὲ τοῦτο δεχόμεθα, ποιεῖ τὸν νοῦν ἐξ οἰήσεως καὶ ἐσχάτης ἀγνωσίας ζωγραφῆσαί τινα σχήματα, ἢ χρώματα πρὸς τὸ δοκῆσαι ὅτι ἐμφάνειά ἐστι Θεοῦ, ἢ Ἀγγέλου. Πολλάκις δὲ καὶ δαίμονας καθ᾿ ὕπνους, ἢ αἰσθητῶς, δείκνυσιν ἡττωμένους δῆθεν καὶ ἁπλῶς πᾶσαν μηχανὴν ἐπιτηδεύει πρὸς ἀπώλειαν ἡμετέραν ἐν τοῖς πειθομένοις αὐτῷ. Ὅταν δὲ ταῦτα ποιήσας, ἀστοχήσῃ τῆς ἐλπίδος, διὰ τὸ λέγειν τοὺς Ἁγίους Πατέρας, ὅτι κατὰ τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς ὀφείλομεν ἔχειν τὸν νοῦν ἀνείδεον, ἀσχημάτιστον, ἄχροον, μηδόλως δεχόμενόν τι, εἴτε φῶς, εἴτε πῦρ, ἢ ἕτερόν τι τὸ παράπαν, ἀλλ᾿ ἐν τοῖς λεγομένοις ῥήμασι μόνοις ὀφείλομεν πάσῃ δυνάμει κλείειν τὴν διάνοιαν, διότι ὁ τῷ στόματι μόνῳ προσευχόμενος, τῷ ἀέρι προσεύχεται καὶ οὐ τῷ Θεῷ· ὁ γὰρ Θεὸς τῷ νῷ προσέχει καὶ οὐ τῇ λαλιᾷ, ὡς οἱ ἄνθρωποι. Ἐν πνεύματί, φησί, καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν τῷ Θεῷ[4] καί, θέλω πέντε λόγους τῷ νοΐ μου λαλῆσαι, ἢ μυρίους ἐν γλώσσῃ[5]· τότε δή, τότε ἀπορῶν τούτων ἁπάντων ὁ διάβολος, λογισμὸν ἀπογνώσεων φέρει ἡμῖν, ὅτι ἄλλοι καιροὶ ἦσαν ἐκεῖνοι καὶ ἄλλοι οἱ ἄνθρωποι ἐν οἷς ὁ Θεὸς τὰ θαυμάσια ἔδειξεν εἰς τὸ πιστεῦσαι· νυνὶ δὲ οὐκ ἔστι καιρὸς τῆς χρείας ταύτης τοῦ κοπιάσαι· ἰδοὺ χριστιανοί ἐσμεν ἅπαντες καὶ βάπτισμα φοροῦμεν· ὁ πιστεύσας, φησί, καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται[6]· τί λοιπὸν χρῄζομεν; Ἡμεῖς δέ, ἐὰν τούτῳ πεισθῶμεν καὶ οὕτω μείνωμεν, ἔρημοι πάντως ἐσόμεθα, ὄνομα μόνον ἔχοντες χριστιανοῦ· ἀγνοοῦντες, ὅτι ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς ὀφείλει πάσας τὰς ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ τηρεῖν καὶ ὅταν πάντα κατορθώσῃ, λέγειν, ἀχρεῖος δοῦλός εἰμι[7], ὡς ὁ Κύριος πρὸς τοὺς Ἀπο-

1. Γέν. α', 26.

1. Γέν. β', 18.
2. Οὕτω γραπτέον ἀντὶ περὶ τῶν εὐεργέτην.
3. Γέν. γ', 5.
4. Πρβλ. Ἰωάνν. δ', 24.
5. Α' Κορ. ιδ', 19.
6. Μάρκ. ιϛ', 16.
7. Λουκ. ιζ', 10.

στόλους ἔφη· διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν[1]. Πᾶς γὰρ ὁ βαπτιζόμενος ἀποτάσσεται, λέγων· ἀποτάσσομαι τῷ σατανᾷ καὶ πᾶσι τοῖς ἔργοις αὐτοῦ καὶ συντάσσομαι τῷ Χριστῷ καὶ πᾶσι τοῖς ἔργοις αὐτοῦ. Ποῦ δέ ἐστιν ἡ ἀποταγὴ ἡμῶν, ἐὰν μὴ πᾶν πάθος καὶ πᾶσαν ἁμαρτίαν, ἣν θέλει ὁ διάβολος, καταλείψωμεν; μᾶλλον δὲ ἀπὸ ψυχῆς μισήσωμεν καὶ ἀγαπήσωμεν τὸν Χριστὸν διὰ τῆς τηρήσεως τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν; Πῶς δὲ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρήσωμεν, ἐὰν μὴ πᾶν θέλημα ἴδιον καὶ πᾶν νόημα ἀρνησώμεθα; Θελήματα δὲ καὶ νοήματα ἐκεῖνα λέγοιτ᾽ ἄν, τὰ ἀνθιστάμενα τοῖς τοῦ Θεοῦ προστάγμασιν. Ἐπειδὴ πολλάκις εἰσί τινες, εἴτε ἀπὸ κράσεως, εἴτε ἀπὸ συνηθείας τὸ καλὸν ἔν τισι πράγμασιν ἀγαπῶντες, τὸ δὲ χεῖρον μισοῦντες· εἰσὶ δὲ καὶ νοήματα καλά, ὡς καὶ ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν ἔχοντα μαρτυρίαν, δέονται δὲ καὶ διακρίσεως παρὰ τῶν ἐμπείρων· ἐπειδὴ χωρὶς διακρίσεως, οὐδ᾽ αὐτὰ τὰ νομιζόμενα καλά, εἰσὶ καλά· εἴτε διὰ τὸ παρὰ καιρόν, εἴτε παρὰ τὸ δέον, ἤτοι παρ᾽ ἀξίαν, ἢ ἀγνώστως νοοῦντες τὰ λεγόμενα· ὅτι οὐ μόνον τὴν Γραφήν, ἀλλὰ καὶ τὸ τυχὸν ἐρώτημα, ἐὰν μὴ προσέχωσιν ἀμφότεροι ὅ τε ἐρωτώμενος καὶ ὁ ἐρωτῶν, μακρὰν τῆς ἐννοίας τῶν λεγομένων γίνονται καὶ οὐ τὴν τυχοῦσαν φέρει ζημίαν. Καὶ γὰρ κἀγὼ πολλάκις ἔπαθον καὶ ἐρωτῶν καὶ ἐρωτώμενος· ὅταν δὲ ὡς δεῖ τὸ λεγόμενον κατελάμβανον, ὕστερον τοῦτο μαθὼν ἐξιστάμην, πῶς ὁμοίως εἰσὶν οἱ λόγοι, αἱ δὲ ἔννοιαι μακρὰν ἀπ᾽ ἀλλήλων καθεστήκασιν. Οὕτω καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς πᾶσι διακρίσεως χρῄζομεν, πῶς ὀφείλομεν ποιῆσαι, ἵνα τὰ τοῦ Θεοῦ θελήματα πράξωμεν· ὅτι αὐτὸς οἶδε τὴν φύσιν ἡμῶν ἀκριβῶς ὡς ποιητὴς τῶν ἁπάντων καὶ τὸ συμφέρον ἡμῖν ᾠκονόμησε καὶ ἐνομοθέτησεν, οὐχὶ ξένα τῆς φύσεως, ἀλλὰ τὰ ἴδια ταύτης· εἰ μὴ πρὸς τελειότητα ἴσως τοῖς θέλουσιν ἑκουσίως πρὸς αὐτὸν ἀνελθεῖν ὑπερφυῶς· εἴτ᾽ οὖν ἡ παρθενία, ἡ ἀκτημοσύνη, ἡ ταπεινοφροσύνη, οὐχὶ δὲ ἡ εὐγνωμοσύνη, αὕτη γὰρ φυσική ἐστιν· ἡ δὲ ταπεινοφροσύνη ὑπὲρ φύσιν, διότι πᾶσαν ἀρετὴν μετέρχεται ὁ ταπεινόφρων καί, μηδὲν χρεωστῶν, χρεώστην ἑαυτὸν ἔχει καὶ ὑπὸ κάτω πάντων· ὁ δὲ εὐγνώμων, χρεωστῶν ὁμολογεῖ τὸ χρέος· ὥσπερ ὁ ἐλεῶν, ἐξ ὧν ἔχει ἐλεεῖ καὶ οὐκ ἔστιν, ὑπὲρ φύσιν, ὡς ὁ ἀκτήμων· οὐδὲ ὁ συζυγίας μετερχόμενος, ὡς ὁ παρθενεύων· ὑπὲρ φύσιν γάρ ἐστι τοῦτο τὸ χάρισμα· διὰ τοῦτο ὁ μέν, σῴζεται εἴπερ τὰ ἴδια θελήματα καταλείψας, τὰ τοῦ Θεοῦ πληροῖ· ὁ δέ, στέφανον τῆς ὑπομονῆς καὶ δόξαν παρὰ Θεοῦ κομίσεται, ὡς οὐ μόνον τὰ ἀπηγορευμένα τοῖς νόμοις ἐάσας, ἀλλὰ σὺν ἐκείνοις καὶ τὴν ἰδίαν φύσιν, Θεοῦ βοηθοῦντος, τὸν ὑπὲρ φύσιν Θεὸν ἠγάπησεν ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ κατὰ δύναμιν μιμησάμενος τὴν αὐτοῦ ἀπάθειαν. Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἀγνοοῦμεν οὐ μόνον ἑαυτοὺς καὶ τὰ ὑφ᾽ ἡμῶν γινόμενα, ἀλλὰ καὶ τὸν σκοπὸν αὐτῶν καὶ τὸ ζητούμενον ἐκ πάντων, διὰ τοῦτο φαίνονται ἡμῖν αἱ θεῖαι Γραφαὶ καὶ οἱ λόγοι τῶν ἁγίων ἀσύμφωνοι τῶν τε παλαιῶν ἀνδρῶν προφητῶν

1. Ματθ. κη', 20.

λέγω καὶ δικαίων, καὶ τῶν νέων ἁγίων πατέρων· καὶ νῦν θέλοντες σωθῆναι, ἀσυμφώνως ἔχουσι πρὸς ἀλλήλους, ὅπερ οὐκ ἔστιν. Ἰδοὺ δι᾽ ὀλίγων ῥημάτων, ἐκ τῆς τῶν πραγμάτων φύσεως ἴδωμεν, ὅτι πᾶς ἄνθρωπος ἐὰν θέλῃ σωθῆναι, οὐδεὶς δύναται αὐτὸν ἐμποδίσαι, οὔτε καιρός, οὔτε τόπος, οὔτε ἐγχείρημα. Μόνον ἂν μὴ παρὰ τὴν χρῆσιν τοῦ πράγματος, οὗ βούλεται ποιεῖν, μετέρχηται, ἀλλ᾽ ὡς δεῖ μετὰ διακρίσεως πρὸς τὸν θεῖον σκοπὸν πᾶν νόημα νεύων· διότι οὐ τὰ γινόμενά ἐστιν ἀναγκαῖα, ἀλλὰ δι᾽ οὗ γίνονται· οὐδὲ ἀκουσίως ἁμαρτάνομεν, εἰμὴ ἑκουσίως τῷ λογισμῷ πρῶτον συγκατατιθέμεθα καὶ εἰς αἰχμαλωσίαν ἐμπίπτομεν· καὶ τότε αὐτὸς ἄκοντα καὶ μὴ βουλόμενον εἰς τὸ ἁμαρτάνειν φέρει τὸν αἰχμάλωτον. Ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ἐν ἀγνοίᾳ γινόμενα πταίσματα, ἐκ τῶν ἐν γνώσει γίνονται· εἰ μὴ γὰρ μεθύει τις, εἴτε οἴνῳ, εἴτε ἐπιθυμίᾳ, οὐκ ἀγνοεῖ· ἐκ δὲ τοῦ μεθύειν ἄρχεται τοῦ σκοτοῦσθαι ὁ νοῦς καὶ ἐκ τούτου τὸ πίπτειν, ἐξ ἐκείνου δὲ τὸ ἀποθνήσκειν· ὥστε οὐχ ὁ θάνατος ἦλθεν ἀγνώστως, ἀλλ᾽ ἡ ἐν γνώσει μέθη τὸν ἐν ἀγνοίᾳ θάνατον ἤγαγε. Καὶ πολλὰ εὑρήσει τις μάλιστα ἐν τοῖς νοήμασιν, ὅτι ἐξ ἑκουσίων εἰς τὰ ἀκούσια καὶ ἀπὸ τῶν ἐν γνώσει εἰς τὰ ἐν ἀγνοίᾳ προσπίπτομεν· ἀλλὰ διὰ τὸ φαίνεσθαι ἡμῖν τὰ πρῶτα ἐλαφρὰ καὶ γλυκέα, διὰ τοῦτο ἐρχόμεθα εἰς τὰ δεύτερα ἀβουλήτως καὶ ἀγνώστως. Εἰ γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἠθελήσαμεν τὰς ἐντολὰς τηρεῖν καὶ μένειν ὡς ἐβαπτίσθημεν, οὐκ ἂν εἰς τοσαῦτα ἤλθομεν καὶ ἐδεήθημεν τῶν τῆς μετανοίας κόπων καὶ πόνων. Ὅμως καὶ πάλιν ἐὰν θέλωμεν, ἡ δευτέρα τοῦ Θεοῦ χάρις, ἤτοι ἡ μετάνοια, δύναται εἰς τὸ ἀρχαῖον κάλλος ἀνάξαι ἡμᾶς· εἰ δὲ οὐδὲ ταύτης ἐπιμελούμεθα, ἐξ ἀνάγκης ὡς οἱ μὴ μετανοοῦντες δαίμονες εἰς τὴν αἰώνιον κόλασιν μετ᾽ αὐτῶν ἀπερχόμεθα, θέλοντες μᾶλλον, ἢ μὴ θέλοντες. Οὐ γὰρ εἰς ὀργὴν ὁ Θεὸς ἔκτισεν ἡμᾶς, ἀλλ᾽ εἰς περιποίησιν[1]· ἵνα τῶν ἀγαθῶν αὐτοῦ ἀπολαύωμεν, εὐχαρίστως διακείμεθα καὶ εὐγνωμόνως περὶ τὸν εὐεργέτην· ἀλλ᾽ ἡ ἀμέλεια ἡμῶν, περὶ τὴν γνῶσιν τῶν αὐτοῦ δωρεῶν, εἰς ῥαθυμίαν ἡμᾶς ἤγαγε· καὶ αὕτη εἰς λήθην παρέπεμψεν, ἐξ ἧς ἡ ἄγνοια εἰς ἡμᾶς ἐβασίλευσεν.

Ὅταν δὲ ἀρχὴν θέλωμεν βαλεῖν, εἰς τὸ στραφῆναι ὅθεν ἐξεπέσαμεν, πολλοῦ κόπου δεόμεθα, διότι οὐ θέλομεν καταλεῖψαι τὰ θελήματα ἡμῶν, ἀλλὰ δοκοῦμεν ὅτι μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ ἡμέτερα ποιεῖν δυνάμεθα, ὅπερ ἀμήχανον. Αὐτὸς γὰρ καὶ Κύριος ἔφη· οὐ ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με Πατρός[2]· καίπερ ἓν θέλημα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ Πνεύματος, ὡς μία φύσις ἀχώριστος· ἀλλὰ δι᾽ ἡμᾶς ταῦτα εἴρηκε καὶ κατὰ τὸ τῆς σαρκὸς θέλημα. Εἰ μὴ γὰρ καταποθῇ ἡ σὰρξ καὶ γένηται ὁ ἄνθρωπος ὅλος ἀγόμενος τῷ πνεύματι τοῦ Θεοῦ[3], οὐ ποιεῖ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐκτὸς βίας. Ὅταν δὲ βασιλεύσῃ ἡ χάρις τοῦ πνεύματος ἐν ἡμῖν, τότε οὐκ ἔτι ἴδιον ἔχομεν, ἀλλ᾽ εἴ τι γένηται, θέλημα Θεοῦ ἐστι. Τότε εἰρηνεύομεν. Καὶ υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται[4] οἱ τοιοῦτοι, ὅτι τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς θέλουσιν, ὥσπερ

1. Α' Θεσσ. ε', 9. 2. Ἰωάνν. ς'. 38. 3. Πρβλ. Ῥωμ. η', 14. 4. Ματθ. ε', 9.

ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Θεός. Τοῦτο δὲ ἀδύνατον εὑρεῖν τινά, ἐκτὸς συντηρήσεως τῶν ἐντολῶν, δι᾿ ὧν πάσης ἡδονῆς, ἤτοι θελήματος ἰδίου ἐκκοπῇ * καὶ πάσης ὀδύνης, τῆς ὑπὲρ τούτου γινομένης ὑπομονῆς· ἐκ γὰρ ἀφροσύνης ἡδονὴ καὶ ὀδύνη γεννῶνται, ὡς προείρηται, καὶ ἐκ τούτων πᾶσα κακία· διότι ὁ ἄφρων φίλαυτός ἐστι καὶ οὐ δύναται φιλάδελφος εἶναι, οὐδὲ φιλόθεος· καὶ οὔτε ἐγκράτειαν τῶν ἡδονῶν, ἤτοι τῶν θελημάτων τῶν ἀρεσκόντων αὐτῷ, ἔχει, οὔτε ὑπομονὴν τῶν ὀδυνηρῶν· ἀλλὰ ποτὲ μὲν ἐπιτυγχάνοντι τοῦ ἰδίου θελήματος, αὔξεται ἐν αὐτῷ ἡδονὴ καὶ ἔπαρσις· ποτὲ δὲ ἀποτυχὼν καὶ ὑπὲρ τῆς τούτου ὀδύνης τυραννούμενος, ἔρχεται εἰς μικροψυχίαν καὶ πνιγμὸν τῆς ψυχῆς, ἥτις ἐστὶν ἀρραβὼν τῆς γεέννης. Ἐκ δὲ τῆς γνώσεως, ἤγουν τῆς φρονήσεως, γεννᾶται ἐγκράτεια καὶ ὑπομονή· διότι ὁ φρόνιμος κατέχει τὸ ἴδιον θέλημα καὶ ὑπομένει τὴν ὑπὲρ τούτου ὀδύνην· καὶ τῶν μὲν ἡδέων ὡς ἀνάξιον ἑαυτὸν λογιζόμενος, γίνεται εὐγνώμων καὶ εὐχάριστος περὶ τὸν εὐεργέτην, φοβούμενος μήπως διὰ τῶν πολλῶν ἀγαθῶν, ὧν ἐδωρήσατο αὐτῷ ὁ Θεὸς ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, ζημιωθῇ ἐν τῷ μέλλοντι. Καὶ οὕτω δι᾿ ἐγκρατείας καὶ τὰς ἄλλας ἀρετὰς ἐργάζεται, λογιζόμενος ἑαυτὸν χρεώστην πάντων, μικρὸν δὲ ἀνταμεῖψαι τῷ εὐεργέτῃ μὴ εὑρίσκων τι, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀρετὰς ὡς μεῖζον χρέος λογίζεται. Λαμβάνει γὰρ καὶ οὐ παρέχει, τοῦτο δὲ μόνον, ὅτι ἠξιώθη εὐχαριστῆσαι τῷ Θεῷ καὶ * δέχεται αὐτοῦ τὴν εὐχαριστίαν, μεῖζον χρέος λογίζεται καὶ εὐχαριστῶν διαμένει, ἀεὶ πᾶν ἀγαθὸν ποιῶν καὶ ἀεὶ ἐπὶ πλεῖον χρεώστην ἑαυτὸν καὶ ὑπὸ κάτω πάντων ἔχει ταπεινοφρονῶν, εὐφραινόμενος ἐν Θεῷ τῷ εὐεργετοῦντι αὐτὸν καὶ ἐν τρόμῳ ἀγαλλιώμενος[1], καὶ πρὸς θείαν καὶ ἄπτωτον ἀγάπην ἐρχόμενος διὰ ταπεινοφροσύνης τὰ ὀδυνηρὰ ὡς ἄξιος δέχεται. Μᾶλλον δὲ καὶ πλείονα τῶν ἐπερχομένων αὐτῷ, ἄξιον ἑαυτὸν εἶναι λογίζεται, καὶ χαίρει ὅτι μικρὸν ἠξιώθη ἐν τῷ νῦν αἰῶνι θλιβῆναι· καὶ κἂν κουφισμὸν λάβῃ τῶν πολλῶν κολάσεων, ὧν προευτρέπισεν ἑαυτῷ ἐν τῷ μέλλοντι· καὶ ὅτι ἐν τούτῳ γινώσκει τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν καὶ μὴ ἐπαίρεσθαι· καὶ ὅτι ἠξιώθη ταῦτα γινώσκειν καὶ ὑπομένειν ὑπὸ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, εἰς θεῖον πόθον ἔρχεται. Ἡ γὰρ ταπεινοφροσύνη γέννημά ἐστι τῆς γνώσεως, ἡ δὲ γνῶσις γέννημα τῶν πειρασμῶν. Ὁ γνοὺς ἑαυτόν, δίδοται αὐτῷ ἡ γνῶσις τῶν πάντων· καὶ ὁ ὑποτασσόμενος τῷ Θεῷ, ὑποτάσσει ἑαυτῷ πᾶν φρόνημα σαρκικὸν καὶ μετὰ ταῦτα ὑποταγήσεται αὐτῷ τὰ πάντα, ὅτε βασιλεύσῃ ἡ ταπείνωσις ἐν τοῖς μέλεσιν αὐτοῦ. Ὁ γὰρ γνοὺς ἑαυτόν, ὥς φασιν οἱ ἅγιοι, Βασίλειός τε καὶ Γρηγόριος, ὅτι μέσον ἐστὶ μεγέθους καὶ ταπεινότητος, ὡς νοερὰν ἔχων ψυχὴν καὶ ὡς θνητὸν καὶ γήινον ἔχων σῶμα, οὐδέποτε ἐπαίρεται, οὐδὲ ἀπογινώσκει. Ἀλλ᾿ αἰσχυνόμενος τὸ νοερὸν τῆς ψυχῆς, πάντα τὰ αἴσχιστα ἀποστρέφεται καί, τὴν ἀσθένειαν ἑαυτοῦ γινώσκων, πᾶσαν ἔπαρσιν φεύγει. Ὁ τοίνυν γνοὺς τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν ἐκ τῶν πολλῶν πειρασμῶν, τῶν τε ψυχικῶν καὶ σωματικῶν παθῶν, αὐτὸς εἶδε τὴν ἄπειρον τοῦ Θεοῦ

1. Πρβλ. Ψαλμ. 2, 11.

* Ἴσως ἐκκοπή.

* Ἴσως ὅτι.

δύναμιν, πῶς τοὺς ταπεινοὺς ῥύεται βοῶντας πρὸς αὐτόν, διὰ τῆς ἐμπόνου προσευχῆς ἀπὸ καρδίας καὶ λοιπὸν γίνεται τῷ τοιούτῳ ἡ εὐχή, ὥσπερ τρυφή· εἰδώς, ὅτι χωρὶς τοῦ Θεοῦ οὐ δύναταί τι ποιῆσαι[1], καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου τοῦ μὴ πεσεῖν, προσκολλᾶσθαι μὲν τῷ Θεῷ ἀγωνίζεται, θαυμάζει δὲ λογιζόμενος πῶς αὐτὸν ὁ Θεὸς ἐκ πειρασμῶν καὶ παθῶν ἐρρύσατο τοσούτων, καὶ εὐχαριστεῖ τὸν δυνάμενον ῥύσασθαι, καὶ σὺν τῇ εὐχαριστίᾳ τὴν ταπείνωσιν καὶ τὴν ἀγάπην προσλαμβάνει, καὶ οὐ τολμᾷ ὅλως κρῖναί τινα, γινώσκων ὅτι ὥσπερ ὁ Θεὸς αὐτὸν * ἐβοήθησεν, οὕτω καὶ πᾶσι βοηθῆσαι, ὅτε θέλει, δύναται, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Μάξιμος· ἴσως δὲ ὅτι καὶ δύναταί τις παλαίειν πάθεσι πολλῶν * καὶ νικᾶν, ἑαυτὸν δὲ ἀσθενῆ ὄντα ἔχει· καὶ τούτου χάριν ὁ Θεὸς διὰ τάχους αὐτὸν ἐβοήθησεν, ἵνα μὴ τελείως ἀπόλλυται ἡ ψυχὴ αὐτοῦ. Καὶ ἄλλα πλείονα, ὁ γινώσκων τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν, λογιζόμενος, μένει ἄπτωτος. Ἀδύνατον δέ τινα ἐλθεῖν ἐν τούτῳ, εἰ μὴ πολλοὺς πειρασμοὺς ψυχικούς τε καὶ σωματικοὺς πάθοι καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ δυνάμει δι᾿ ὑπομονῆς κρατούμενος, τὴν πεῖραν μάθῃ. Ὁ δὲ τοιοῦτος οὐ τολμᾷ ὅλως ἴδιον θέλημα ποιῆσαι, ἐκτὸς ἐρωτήσεως τῶν ἐμπείρων, οὐδὲ νόημα στῆσαι· ἐπεὶ τίς ἡ χρεία, μὴ πρὸς τὸ ζῆν σωματικῶς ἢ σωθῆναι ψυχικῶς, ποιῆσαί τι ἢ λογίσασθαι θέλοντα; Εἰ δέ τις οὐ γινώσκει ποῖον θέλημα ὀφείλει καταλιπεῖν καὶ ποῖον νόημα, δοκιμαζέτω πᾶν πρᾶγμα καὶ πᾶν νόημα τῇ τούτου ἀποχῇ καὶ ἐπικρατείᾳ καὶ ὁποίαν ὄχλησιν ἐπιφέρει, καὶ γινόμενον μὲν ἡδονήν, κωλυόμενον δὲ ὀδύνην, κακόν ἐστι, καὶ ὀφείλει καταφρονεῖν αὐτὸ πρὶν χρονίσει καὶ ἔχει κοπιάσαι εἰς τὸ νικῆσαι αὐτό, ὅταν αἴσθηται τῆς βλάβης αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ λέγω περὶ παντὸς πράγματος καὶ νοήματος, οὗ χωρὶς δυνάμεθα ζῆσαι σωματικῶς καὶ τῷ Θεῷ εὐαρεστῆσαι. Ἐπειδὴ ἡ συνήθεια χρονίζουσα, φύσεως ἰσχὺν λαμβάνει· καὶ ἐὰν οὐ παρέχῃς αὐτήν, ἀτονεῖ καὶ κατὰ μικρὸν ἀπόλλυται· εἴτε γὰρ ἀγαθὴν συνήθειαν, εἴτε κακήν, ὁ χρόνος οἶδε τρέφειν, ὥσπερ τὸ πῦρ τρέφουσιν αἱ ὕλαι. Διὰ τοῦτο ὀφείλομεν τὸ ἀγαθὸν πάσῃ δυνάμει μελετᾶν καὶ ποιεῖν, ἵνα ἔλθῃ ἡ ἕξις, καὶ αὐτομάτως ἡ συνήθεια ἐργάζεται τὸ τυχὸν ἀκόπως, ὡς οἱ Πατέρες ἐν τοῖς μικροῖς τὰ μεγάλα ἐνίκησαν. Ὁ γὰρ μὴ πειθόμενος ἔχειν τὴν ἀναγκαίαν χρείαν τοῦ σώματος, ἀλλὰ ταύτην ἀπωθεῖται, ἵνα τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην ὁδὸν πορεύηται[2], πότε εἰς φιλοκτημοσύνην ἔλθῃ; Οὐ γάρ ἐστιν ἡ πολλὴ κτῆσις μόνον φιλοκτημοσύνη, ἀλλ᾿ εἴ τι δ᾿ ἂν ἔχῃ προσπαθῶς ἢ παρὰ χρῆσιν ἢ καὶ ὑπὲρ τὴν χρῆσιν, διότι πολλοὶ τῶν παλαιῶν Ἁγίων, πολλὴν μὲν κτῆσιν εἶχον, ὅ τε Ἀβραάμ[3], Ἰώβ[4], καὶ Δαβίδ[5], καὶ ἄλλοι πολλοί, οὐκ ἦν δὲ ἐν αὐτοῖς προσπάθεια, ἀλλ᾿ εἶχον τὰ πράγματα ὡς τοῦ Θεοῦ καὶ μᾶλλον δι᾿ ἐκείνων ἐδόκουν εὐαρεστῆσαι αὐτῷ. Ὁ δὲ Κύριος ὑπερτελὴς ὢν καὶ αὐτοσοφία, τὴν ῥίζαν ἔκοψεν. Οὐ μόνον γὰρ χρήματα καὶ κτήματα μὴ ἔχειν τοὺς ἀκολουθοῦντας αὐτῷ διὰ τῆς μιμήσεως

1. Πρβλ. Ἰωάνν. ιε', 5. 2. Πρβλ. Ματθ. ζ', 14. 3. Πρβλ. Γέν. ιβ', 16, κ', 14.
4. Ἰὼβ α', 3. 5. Α' Παραλ. ιβ'. 41.

* Ἴσως αὐτῷ.

* Ἴσως πολλοῖς.

τῆς ἀκροτάτης ἀρετῆς ἐνουθέτησεν, ἀλλὰ μηδὲ ψυχήν[1], ἤτοι θέλημα ἢ νόημα ἴδιον. Καὶ τοῦτο εἰδότες οἱ Πατέρες ἔφυγον τὸν κόσμον, ὡς ἐμπόδιον πρὸς τὴν τελειότητα, οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ τὰ θελήματα. Οὐδεὶς γὰρ αὐτῶν ποτὲ θέλημα ἴδιον ἐποίησεν. Ἀλλ' οἱ μὲν ἐν ὑποταγῇ σωματικῇ, ἵνα ἀντὶ τοῦ Χριστοῦ τὸν Πατέρα τὸν Πνευματικὸν ἔχοιεν εἰς πᾶν νόημα· οἱ δὲ ἐν ἐρήμῳ καὶ τελείᾳ φυγῇ τῶν ἀνθρώπων, αὐτὸν τὸν Θεὸν εἶχον διδάσκαλον, ὑπὲρ οὗ καὶ τὸν κατὰ προαίρεσιν θάνατον ὑπομεῖναι ἠβουλήθησαν· ἕτεροι δὲ τὴν βασιλικὴν ὁδὸν ἐκράτησαν, ἤτοι μετὰ ἑνός, ἢ δύο ἡσυχάζοντες καλῶς, ἔχοντες ἀλλήλους συμβούλους ἀγαθοὺς πρὸς εὐαρέστησιν Θεοῦ· καὶ ὅσοι μετὰ τὴν ὑποταγὴν κατ' ἐπιτροπὴν τοῦ Πατρὸς ἄρχειν ἄλλων ἀδελφῶν ἐτάχθησαν, ὡς ἐν ὑποταγῇ οὕτω διῆγον, τὰς παραδόσεις φυλάττοντες τῶν αὐτῶν Πατέρων· καὶ ἐγένετο πᾶν ἐγχείρημα καλόν. Νυνὶ δέ, ἐπειδὴ οὐ θέλομεν, οὔτε οἱ ἐν ὑποταγῇ, οὔτε οἱ ἐν ἀρχῇ, καταλεῖψαι τὰ ἴδια θελήματα, διὰ τοῦτο οὐδεὶς εἰς προκοπὴν ἔρχεται. Καὶ λοιπὸν ἔμεινε τάχα, εἴπερ καὶ ἔστιν, ἡ φυγὴ τῶν ἀνθρώπων, καὶ βιοτικῶν πραγμάτων, ἐν τῇ βασιλικῇ ὁδῷ πορεύεσθαι καὶ ἡσυχάζειν μετὰ ἑνὸς ἢ δύο καὶ τὰς ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ νυκτὸς καὶ ἡμέρας μελετᾶν καὶ πᾶσαν Γραφήν· ἵνα κἂν ἐκ πάντων ἐλεγχόμενος καὶ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως καὶ προσοχῆς, τῆς ἀναγνώσεως καὶ εὐχῆς καταντήσῃ τις εἰς τὴν πρώτην ἐντολήν, ἤτοι τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, τὸν γινόμενον ἐκ τῆς πίστεως καὶ μελέτης τῶν θείων Γραφῶν, καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὸ πένθος ἔλθῃ, δι' οὗ εἰς τὰς ἐντολάς, ἃς ἔφη ὁ Ἀπόστολος πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη[2]. Ὁ γὰρ πιστεύων τῷ Κυρίῳ, φοβεῖται τὴν κόλασιν· καὶ ὁ φοβούμενος τὴν κόλασιν, τηρεῖ τὰς ἐντολάς· καὶ ὁ τὰς ἐντολὰς τηρῶν, ὑπομένει τὰς θλίψεις· καὶ ὁ τὰς θλίψεις ὑπομένων, ἕξει τὴν εἰς Θεὸν ἐλπίδα· καὶ ἡ ἐλπὶς χωρίζει πάσης προσπαθείας τὸν νοῦν· ταύτης δὲ χωρισθείς, ἕξει τὴν εἰς Θεὸν ἀγάπην. Ταῦτα ὅπου ἐὰν θέλῃ τις ποιεῖν σῴζεται. Ἡ δὲ ἡσυχία, ὡς ἀρχὴ καθάρσεως ψυχῆς ὑπάρχουσα, καὶ χωρὶς κόπου τὰς ἐντολὰς πάσας κατασκευάζει τῷ προαιρουμένῳ. Φεῦγε, φησί, σιώπα, ἡσύχαζε, αὗται γάρ εἰσιν αἱ ῥίζαι τῆς ἀναμαρτησίας. Καὶ πάλιν, φεῦγε τοὺς ἀνθρώπους καὶ σῴζῃ· διότι οὐκ ἐῶσιν αἱ συντυχίαι τὸν νοῦν ἰδεῖν οὔτε τὰ ἑαυτοῦ πταίσματα, οὔτε τὰς τῶν δαιμόνων πανουργίας, ἵνα φυλάττῃ ἑαυτὸν ὁ ἄνθρωπος· οὔτε πάλιν τὰς τοῦ Θεοῦ εὐεργεσίας καὶ προνοίας, ἵνα ἐκ τούτων γνῶσιν Θεοῦ καὶ ταπείνωσιν κτήσηται. Καὶ διὰ τοῦτο ὀφείλει ὁ θέλων ὁδεύειν σύντομον ὁδὸν πρὸς Χριστόν, ἤτοι τὴν ἀπάθειαν καὶ τὴν γνῶσιν, καὶ μετὰ χαρᾶς τὴν τελειότητα φθάσαι, μὴ ἀλλαχόθεν, ἤγουν δεξιὰ ἢ ἀριστερά, ἀλλ' ἐν πάσῃ αὐτοῦ τῇ διαγωγῇ τὴν βασιλικὴν ὁδὸν σπουδαίως πορευέσθω. Τάς τε ὑπερβολὰς καὶ ἐλλείψεις ἰσχυρῶς φεύγων, ὡς ἡδονὴν ἀμφοτέρων ποιούντων· καὶ μήτε τῷ πλήθει τῶν βρωμάτων καὶ τῶν συντυχιῶν σκοτῶσαι τὸν νοῦν, καὶ ἐκ τῶν περισπασμῶν τυφλὸν κατασκευάσαι· μήτε πάλιν τῇ ἐκτεταμένῃ

1. Πρβλ. Λουκ. ιδ', 26. 2. Α' Κορ. ιγ', 13.

νηστείᾳ καὶ ἀγρυπνίᾳ θολοῦν τὴν διάνοιαν. Ἀλλὰ τὰς ἑπτὰ ἰδέας, τὰς σωματικὰς λέγω πράξεις, καλῶς μεθ' ὑπομονῆς ἐργαζόμενος, ὡς ἐν κλίμακι ἀνέρχεται, ἀπαύστως τὰς ἑπτὰ ἐφάπαξ κατέχων καὶ ὁδεύων, πρὸς τὴν ἠθικὴν πρᾶξιν, δι' ἧς αἱ πνευματικαὶ θεωρίαι παρὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ δίδονται τῷ πιστεύοντι, ὥς φησιν ὁ Κύριος[1]. Καὶ ὅτι πᾶσα Γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμός ἐστι[2], καὶ ὅτι οὐ δύναταί τις ἐμποδίσαι τὸν θέλοντα σωθῆναι, οὐδὲ ἔχει ἄλλος εἰς ἡμᾶς ἐξουσίαν, εἰμὴ μόνον ὁ πλάσας ἡμᾶς Θεός· ὃς καὶ ἕτοιμός ἐστι πρὸς βοήθειαν καὶ σκέπην ἀπὸ παντὸς πειρασμοῦ, τῶν βοώντων πρὸς αὐτὸν καὶ θελόντων τὸ ἅγιον αὐτοῦ θέλημα ποιεῖν. Χωρὶς γὰρ αὐτοῦ, οὐ δύναταί τις ἀγαθὸν ποιῆσαι[3], οὐδὲ κακὸν παθεῖν ἀβουλήτως, εἰ μὴ αὐτὸς παραχωρεῖ πρὸς τὸ παιδεῦσαι τὸν πταίοντα καὶ σῶσαι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ. Καὶ ὅτι τὰ μὲν πονηρὰ ἔργα ἡμέτερά εἰσιν, ἐκ ῥαθυμίας ἡμετέρας γινόμενα καὶ συνεργείας τῶν δαιμόνων. Πᾶσα δὲ γνῶσις, ἀρετή τε καὶ ἰσχύς, χάρις Θεοῦ εἰσιν, ὥσπερ τἄλλα πάντα. Καὶ ὅτι κατὰ χάριν ἔδωκεν ἐξουσίαν πᾶσι τέκνα Θεοῦ γενέσθαι[4], διὰ τῆς τηρήσεως τῶν θείων ἐντολῶν· καὶ ὅτι αἱ ἐντολαὶ αὗται φυλάττουσι μᾶλλον ἡμᾶς καὶ χάρις Θεοῦ εἰσι· διότι ἐκτὸς τῆς αὐτοῦ χάριτος, οὐδὲ αὐτὰς τηρεῖν ἰσχύομεν καὶ οὐκ ἔχομέν τι προσφέρειν αὐτῷ, εἰ μὴ πίστιν καὶ προαίρεσιν καὶ ἁπλῶς πάντα τὰ ὀρθὰ δόγματα ἐκ πίστεως βεβαίας καὶ ἀκοῆς κατέχοντες, ἄρχεσθαι τὴν ἐργασίαν ἀμετεωρίστως, ὡς ἐν σχολείῳ τὰ μαθήματα, καὶ οὕτως ἐπιμελῶς τὰς προειρημένας ἑπτὰ πράξεις ἔργῳ μανθάνειν· αἵτινές εἰσιν αὗται.

ΔΗΛΩΣΙΣ ΑΝΑΓΚΑΙΑ ΚΑΙ ΩΡΑΙΟΤΑΤΗ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΠΤΑ ΣΩΜΑΤΙΚΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ

Πρώτη, ἡσυχία, ἤτοι ἀπερίσπαστος διαγωγή, ἀπέχουσα πάσης μερίμνης βιοτικῆς, ἵνα δυνηθῇ ἐκ τοῦ μακρυσμοῦ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν περισπασμῶν φυγεῖν τὸν θόρυβον καὶ τὸν ὡς λέοντα ὠρυόμενον περιπατοῦντα καὶ ζητοῦντα καταπιεῖν τινα[5] διὰ τῶν συντυχιῶν καὶ μεριμνῶν τοῦ βίου· καὶ ἵνα μίαν μέριμναν ἔχῃ, πῶς τῷ Θεῷ ἀρέσῃ καὶ τὴν ψυχὴν ἀκατάκριτον ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ θανάτου παρασκευάσῃ καὶ μετὰ σχολῆς ἁπάσης μάθῃ τὰς κλοπὰς τῶν δαιμόνων καὶ τὰ ἴδια σφάλματα τὰ ὑπὲρ ψάμμον θαλάσσης γινόμενα καὶ ὡσεὶ χνοῦς τῇ λεπτότητι τοῖς πολλοῖς ἀγνοούμενα. Καὶ θρηνῶν ἀεί, λυπεῖται μὲν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν,

1. Πρβλ. Ματθ. ιγ', 11-12. 2. Β' Τιμ. γ', 16. 3. Πρβλ. Ἰωάνν. ιε', 5.
4. Ἰωάνν. α', 12. 5. Πρβλ. Α' Πέτρ. ε', 8.

παρακαλεῖται δὲ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὡς εὐγνώμων γινόμενος, καὶ παρηγορεῖται, ὅτι ἔφθασεν ἰδεῖν, ἅπερ οὐκ ἤλπιζε θεάσασθαι, ἔξωθεν τῆς κέλλης διάγων ποτέ· καὶ τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν ἐπεγνωκὼς καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν, φοβεῖται καὶ ἐλπίζει· ὡς μήτε θαρρῶν ἐξ ἀγνωσίας πέσῃ, μήτε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ ἐπιλαθόμενος ἀπογινώσκῃ, εἴ τι δ᾽ ἂν συμβῇ αὐτῷ.

Δευτέρα, νηστεία σύμμετρος, ἤγουν τὸ ἅπαξ ἐσθίειν καθ᾽ ἡμέραν καὶ μὴ κορέννυσθαι· ἐξ εὐτελῶν τροφῶν ἓν εἶδος ἐκ τῶν ἀπερισπάστως εὑρισκομένων, ὧν οὐκ ἐπιθυμεῖ ἡ ψυχή, εἰ μήπου οὐκ ἔστιν ἄλλο· ἵνα γαστριμαργίαν, λαιμαργίαν, ἐπιθυμίαν νικήσῃ καὶ ἀπερισπάστως διαμένῃ· ἅμα δὲ ἵνα μὴ εἶδός τι ἀπέχηται καθόλου, ἀπόβλητα ποιῶν κακῶς τὰ παρὰ Θεοῦ καλὰ λίαν[1] γινόμενα, μήτε πάντα ὑφ᾽ ἓν καταπίῃ ἀκρατῶς καὶ φιληδόνως, ἀλλ᾽ ἓν εἶδος καθ᾽ ἑκάστην παρ᾽ ἓν ἐσθίων μετὰ ἐγκρατείας, πᾶσιν εἰς δόξαν Θεοῦ χρήσηται, μηδενὸς ἀπεχόμενος, ὡς οἱ ἐπικατάρατοι αἱρετικοὶ ποιοῦσιν, ὡς κακόν. Οἶνος δέ, κατὰ καιρόν· ἐν γὰρ γήρᾳ, ἀσθενείᾳ τε καὶ ψύχει χρήσιμός ἐστι πάνυ, πλὴν καὶ τότε ὀλιγοστός· ἐν δὲ νεότητι, θέρμῃ τε καὶ ὑγείᾳ, τὸ ὕδωρ κρεῖττον, πλὴν καὶ τοῦτο ὀλίγον πάσῃ δυνάμει· ἡ γὰρ δίψα κρείσσων ἐστὶ πασῶν τῶν σωματικῶν πράξεων.

Τρίτη, ἀγρυπνία σύμμετρος, τὸ ἥμισυ δηλαδὴ τῆς νυκτὸς εἰς ὕπνον ἔχειν καὶ τὸ ἥμισυ εἰς ψαλμῳδίαν καὶ προσευχήν, στεναγμούς τε καὶ δάκρυα· ἵνα τῇ συμμέτρῳ νηστείᾳ καὶ ἀγρυπνίᾳ, τὸ μὲν σῶμα εὐπειθὲς τῇ ψυχῇ γένηται, ὑγιές τε καὶ πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἕτοιμον, ἡ δὲ ψυχὴ ἀνδρείαν λάβῃ καὶ φωτισμόν, εἰς τὸ βλέπειν καὶ ποιεῖν τὰ προσήκοντα.

Τετάρτη, ψαλμῳδία, ἤτοι προσευχὴ σωματικὴ διὰ ψαλμῶν καὶ γονυκλισιῶν, ἵνα σκυλθῇ τὸ σῶμα καὶ ταπεινωθῇ ἡ ψυχὴ καὶ φύγωσιν οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν δαίμονες καὶ παραγίνωνται οἱ σύμμαχοι Ἄγγελοι καὶ ἐπιγνώσηταί τις πόθεν λαμβάνει βοήθειαν· μήπως ἀγνοῶν ἐπαρθῇ, δοκῶν ὅτι ἴδιαί εἰσιν αἱ ἐργασίαι καὶ ἐγκαταλειφθῇ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ γινώσκειν τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν.

Πέμπτη, προσευχὴ πνευματικὴ διὰ τοῦ νοὸς γινομένη, ἀπέχουσα πάσης ἐννοίας· καὶ ἐν τοῖς λεγομένοις ἱστάμενος ὁ νοῦς καὶ προσπίπτων τῷ Θεῷ μετὰ συντριμμῶν ἀμυθήτων, ζητεῖ μόνον τὸ θεῖον θέλημα γενέσθαι ἐν πᾶσι τοῖς αὐτοῦ ἐγχειρήμασι καὶ νοήμασι, μηδόλως δεχόμενος λογισμὸν ἢ σχῆμα ἢ χρῶμα ἢ φῶς ἢ πῦρ ἢ ἄλλο τι τὸ παράπαν, ἀλλ᾽ ὡς παρὰ Θεῷ βλεπόμενος καὶ αὐτῷ μόνῳ διαλεγόμενος, ἀνείδεος, ἄχροος, ἀσχημάτιστος γενόμενος. Αὕτη γάρ ἐστιν ἡ καθαρὰ προσευχή, ἡ πρέπουσα τῷ ἔτι πρακτικῷ· τῷ δὲ θεωρητικῷ ἄλλα μείζονα τούτων.

Ἕκτη, ἀνάγνωσις ἔν τε λόγοις καὶ βίοις τῶν Πατέρων, μηδόλως περὶ δογμάτων ξένων, ἢ ἄλλων τινῶν ἀκούων καὶ μάλιστα αἱρετικῶν, ἵνα μάθῃ ἐκ τῶν θείων Γραφῶν καὶ ἐκ τῆς διακρίσεως τῶν Πατέρων, πῶς νικήσῃ τὰ πάθη καὶ τὰς ἀρετὰς κτήσηται. Καὶ ἵνα ἐμπλησθῇ ὁ νοῦς αὐτοῦ λόγων

1. Πρβλ. Γέν. α', 31.

Πνεύματος Ἁγίου καὶ ἐπιλάθηται τὰ πρῴην ἀπρεπῆ ῥήματα καὶ νοήματα, ἅπερ ἤκουσεν ἔξω τῆς κέλλης ὤν· καὶ ἵνα, τῇ πολλῇ ὁμιλίᾳ τῆς προσευχῆς καὶ ἀναγνώσεως, ἔλθῃ εἰς τὸ ἐννοεῖν χρηστὰς ἐννοίας· καὶ γὰρ ἡ προσευχὴ βοηθεῖται ὑπὸ τῆς ἀναγνώσεως ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ἡ ἀνάγνωσις ὑπὸ τῆς καθαρᾶς προσευχῆς, ὅταν τις προσέχῃ τοῖς λεγομένοις καὶ μὴ παρέργως ἀναγινώσκῃ ἢ ψάλλῃ, εἰ καὶ οὐδόλως δύναται καταλαβεῖν, ὡς δεῖ, τὴν δύναμιν αὐτῶν ὑπὸ τῆς τῶν παθῶν σκοτώσεως, κἂν ἐξ οἰήσεως πολλάκις πλανώμεθα, καὶ μάλιστα οἱ δοκοῦντες, ὅτι τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου ἔχουσιν, ἀγνοοῦντες, ὅτι ἐμπράκτου γνώσεως δεόμεθα εἰς τὸ ταῦτα κατανοεῖν καὶ οὐκ ἐξ ἀκοῆς μόνης ὠφελεῖται ὁ θέλων μαθεῖν τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ· διότι, ἄλλο ἐστὶν ἀκοὴ καὶ ἄλλο πρᾶξις. Ὥσπερ γὰρ ἐκ μόνης ἀκοῆς οὐ δύναταί τις τεχνίτης γενέσθαι, ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ ποιεῖν καὶ βλέπειν καὶ πολλὰ σφάλλειν καὶ διορθοῦσθαι ὑπὸ τῶν ἐμπείρων καὶ διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ ἐκκοπῆς τῶν ἰδίων θελημάτων καὶ τῇ πολυημερίᾳ εἰς ἕξιν ἔρχεται τῆς τέχνης, οὕτω καὶ ἡ πνευματικὴ γνῶσις οὐ γίνεται ἐκ μόνης μελέτης, ἀλλ᾽ ἐκ Θεοῦ κατὰ χάριν τοῖς ταπεινόφροσι δίδοται. Ὁ γὰρ ἀναγινώσκων Γραφὰς καὶ ἴσως ἐκ μέρους δοκεῖ γινώσκειν, οὐδὲν θαυμαστόν, ἐὰν μάλιστα πρακτικὸς ὑπάρχῃ. Οὐ μὴν δὲ γνῶσιν Θεοῦ ὁ τοιοῦτος ἔχῃ, ἀλλὰ τοὺς λόγους τῶν ἐχόντων γνῶσιν ἀκούων· ὥστε οἱ μὲν γράψαντες εἶχον πολλάκις γνῶσιν Θεοῦ, καθάπερ οἱ προφῆται, αὐτὸς δὲ οὔπω. Κἀγὼ τοίνυν ὡσαύτως ἐκ τῶν θείων Γραφῶν συλλέξας καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ πνεύματος ἀξιωθεὶς ἀκοῦσαι, ἀλλ᾽ ἐκ τῶν ἀκουόντων παρ᾽ ἐκείνου ἤκουσα ὥσπερ τινες περί τινος πόλεως ἢ ἀνθρώπου ἀκούοντες παρὰ τοῖς εἰδόσι ταῦτα.

Ἑβδόμη, ἐρώτησις τῶν ἐμπείρων περὶ παντὸς λόγου καὶ ἐγχειρήματος, ἵνα μή, ἐξ ἀπειρίας ἢ αὐταρεσκείας, ἀλλ᾽[1] ἀντ᾽ ἄλλου νοῶν καὶ ποιῶν τις πλανᾶται πολλάκις καὶ εἰς οἴησιν πίπτῃ, δοκῶν εἰδέναι ὡς δεῖ, μηδὲν εἰδὼς μηδέπω[2], κατὰ τὸν Ἀπόστολον.

Ἔπειτα μετὰ τὰς σωματικὰς ταύτας πράξεις, ὑπομονὴν δεῖ ἔχειν πάντων τῶν ἐπερχομένων, ὧν μέλλει ὁ Θεὸς παραχωρεῖν πρὸς μάθησιν καὶ πεῖραν καὶ γνῶσιν τῆς ἰδίας ἀσθενείας. Καὶ μήτε θαρρεῖν, μήτε ἀπογινώσκειν, εἴ τι δ᾽ ἂν αὐτῷ συμβῇ καλὸν ἢ κακόν, πᾶν δὲ ὄνειρον καὶ πᾶν ῥῆμα καὶ ἔργον ἀργὸν ὀφείλει ἀποστρέφεσθαι· ἀεὶ μελετᾶν τε τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα ὑπὲρ τὸ ἀναπνεῖν ἐν παντὶ καιρῷ[3] καὶ τόπῳ καὶ πράγματι. Καὶ προσπίπτειν αὐτῷ ἀπὸ ψυχῆς, συνάγων τὸν νοῦν ἐκ πάντων τῶν τοῦ κόσμου νοημάτων καὶ μόνον ζητῶν γενέσθαι τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα. Καὶ τότε ἄρχεται ὁ νοῦς βλέπειν τὰ πταίσματα αὐτοῦ ὡς ψάμμον θαλάσσης. Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τοῦ φωτισμοῦ τῆς ψυχῆς καὶ τεκμήριον τῆς ὑγείας αὐτοῦ καί, ἁπλῶς, γίνεται ἡ ψυχὴ συντετριμμένη καὶ ἡ καρδία τεταπει-

1. Γραπτέον μᾶλλον ἄλλα. 2. Πρβλ. Α' Κορ. η', 2.
3. Πρβλ. Ψαλμ. 33, 2.

νωμένη[1], καὶ ἡγεῖται ἑαυτὴν κάτω πάντων ἐν ἀληθείᾳ. Καὶ ἄρχεται μὲν κατανοεῖν τὰς τοῦ Θεοῦ εὐεργεσίας, τάς τε εἰδικὰς καὶ περιεκτικάς, τὰς ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς εὑρισκομένας, καὶ τὰ οἰκεῖα πλημμελήματα, τηρεῖ δὲ καὶ τὰς ἐντολὰς ἐν γνώσει, ἀπὸ τῆς πρώτης, καὶ καθ' ἑξῆς. Ἐπειδὴ ὁ Κύριος ὡς ἐν κλίμακι τέθεικεν αὐτάς, καὶ οὐ δύναταί τις ὑπερβαίνων τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην ἀνελθεῖν ποτε, ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ τῶν βαθμίδων, οὕτως ἀπὸ τῆς πρώτης εἰς τὴν δευτέραν· καὶ ἀπ' αὐτῆς, εἰς τὴν τρίτην· ἄχρις ἂν Θεὸν ποιήσωσι τὸν ἄνθρωπον κατὰ χάριν τοῦ δωρησαμένου αὐτὰς τοῖς προαιρουμένοις.

ΟΤΙ Ο ΒΟΥΛΟΜΕΝΟΣ ΤΑΣ ΕΝΤΟΛΑΣ ΤΗΡΗΣΑΙ ΕΚ ΤΟΥ ΘΕΙΟΥ ΦΟΒΟΥ ΑΡΞΑΤΩ, ΙΝΑ ΜΗ ΕΙΣ ΧΑΟΣ ΟΛΙΣΘΗΣΗ

Εἰ δέ τις θέλει προλαβεῖν, ἐπ' αὐταῖς μᾶλλον τὴν σπουδὴν ἐπιδεικνύτω καὶ μὴ ἀλλαχόθεν· ἐπεὶ εἰς κρημνόν, μᾶλλον δὲ εἰς χάος μέλλει πίπτειν. Ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ἑπτὰ χαρισμάτων τοῦ πνεύματος, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ φόβου ἄρξηται, οὐ δύναταί τις εἰς τὰ λοιπὰ ἀνελθεῖν ποτέ, οὕτω καὶ ἐν τοῖς μακαρισμοῖς τοῦ Κυρίου· ἀρχὴ γὰρ σοφίας, φησὶν ὁ Δαβίδ, φόβος Κυρίου[2]· ὁ δὲ ἄλλος προφήτης ἄνωθεν εἰρηκὼς περὶ τούτων, ἔφη· πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως, πνεῦμα βουλῆς καὶ ἰσχύος, πνεῦμα γνώσεως καὶ εὐσεβείας, πνεῦμα φόβου Θεοῦ[3]. Καὶ ὁ Κύριος ἀπὸ φόβου ἤρξατο διδάσκειν. Καί φησι, μακάριοι πτωχοὶ τῷ πνεύματι[4], τοῦτ' ἔστι τὸ γενέσθαι τινὰ κατάπτηχον τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ, ἔχοντα ἀμύθητον συντριμμὸν ψυχῆς. Διότι ὁ Κύριος ὡς θεμέλιον τέθεικε τὴν ἐντολὴν ταύτην, γινώσκων ὅτι ἐκτὸς ταύτης, κἂν εἰς οὐρανόν τις πολιτεύηται, οὐκ ὠφελεῖται ἔχων τὴν ἀπόνοιαν, δι' ἧς ὁ διάβολος καὶ ὁ Ἀδὰμ καὶ ἄλλοι πλεῖστοι πεπτώκασι. Καὶ τούτου χάριν ὀφείλει ὁ θέλων τὴν πρώτην ἐντολὴν τηρῆσαι, ἤτοι τὸν φόβον, ὡς εἴρηται, ἐν σχολῇ μελετᾶν πολλῇ, τὰ πρῴην γεγραμμένα τοῦ βίου συναντήματα καὶ τὰς τοῦ Θεοῦ εὐεργεσίας τὰς ἀμετρήτους καὶ ἀνεξιχνιάστους· καὶ ὅσα ἐποίησε καὶ ποιεῖ μεθ' ἡμῶν δι' ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων, ἐντολῶν τε καὶ δογμάτων, ἀπειλῶν τε καὶ ἐπαγγελιῶν, φυλάττων, τρέφων, προνοῶν, ζωογονῶν, ῥυόμενος ἀπὸ ὁρατῶν καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν· τὰς νόσους, ἃς ἡ ἀταξία ἡμῶν προσφέρει, ἰώμενος δι' εὐχῶν καὶ πρεσβειῶν τῶν Ἁγίων αὐτοῦ· ἐπὶ ταῖς

1. Πρβλ. Ψαλμ. 50, 19. 2. Ψαλμ. 110, 10. 3. Πρβλ. Ἡσ. ια', 2-3.
4. Ματθ. ε', 3.

ἁμαρτίαις ἡμῶν, ἀσεβείαις τε καὶ ἀνομίαις μακροθυμῶν ἀεί· ὅσα ἐποιήσαμεν καὶ ποιοῦμεν καὶ ὅσα μέλλομεν ποιεῖν, ἐξ ὧν ἐρρύσατο ἡμᾶς ἡ χάρις αὐτοῦ· καὶ πόσα παροργίζομεν αὐτὸν ἔργῳ τε καὶ λόγῳ καὶ διαλογισμῷ· καὶ οὐ μόνον ἀνέχεται ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ μείζονα εὐεργετεῖ δι' ἑαυτοῦ, δι' Ἀγγέλων, διὰ Γραφῶν, δικαίων καὶ Προφητῶν, Ἀποστόλων τε καὶ Μαρτύρων, διδασκάλων καὶ ὁσίων Πατέρων. Καὶ κατανοῶν τῶν μὲν τοὺς ἄθλους, τῶν δὲ τοὺς ἀγῶνας· ἔπειτα θαυμάζων τὴν συγκατάβασιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν διαγωγὴν αὐτοῦ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ, τὰ ἄχραντα αὐτοῦ πάθη, τὸν Σταυρόν, τὸν θάνατον, τὴν ταφήν, τὴν ἀνάστασιν, τὴν ἀνάληψιν, τὴν παρουσίαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὰ ἄρρητα θαύματα, τὰ ἀεὶ καὶ καθ' ἑκάστην γινόμενα, τὸν παράδεισον, τοὺς στεφάνους, τὴν υἱοθεσίαν ἧς ἠξίωσεν ἡμᾶς, καὶ πάντα ὅσα περιέχει ἡ θεία Γραφὴ καὶ πλείονα λογιζόμενος, ἐκπλήττεται μὲν κατανοῶν τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, τρέμει δὲ καὶ θαυμάζει τὴν μακροθυμίαν καὶ ἀνοχὴν αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς, καὶ λυπεῖται τὴν ζημίαν, ἣν ἔπαθεν ἡ φύσις ἡμῶν, λέγω δὴ τὴν ἀγγελοειδῆ ἀπάθειαν, τὸν παράδεισον καὶ πάντα τὰ ἀγαθά, ἀφ' ὧν ἐξεπέσαμεν, καὶ εἰς ὅσα κακὰ ἐνεπέσαμεν, λέγω δὴ τοὺς δαίμονας, τὰ πάθη καὶ τὰς ἁμαρτίας, καὶ συντρίβεται ἡ ψυχή, ἐννοοῦσα ὅσα κακὰ γεγόνασιν ἐκ τῆς ἡμετέρας πονηρίας καὶ τῆς τῶν δαιμόνων πανουργίας.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΕΝΤΟΛΗΣ, ΚΑΙ ΟΤΙ ΓΕΝΝΗΤΩΡ ΤΟΥ ΠΕΝΘΟΥΣ Ο ΦΟΒΟΣ

Καὶ οὕτω χαρίζεται αὐτῷ ὁ Θεὸς τὸ μακάριον πένθος, ἤτοι τὴν δευτέραν ἐντολήν· μακάριοι, φησίν, οἱ πενθοῦντες[1], ἤγουν τὸν ἑαυτὸν καὶ τὸν πλησίον ἐξ ἀγάπης καὶ προσπαθείας πενθεῖν. Καὶ γίνεται ὡς ἐπὶ νεκρῷ πενθοῦντος ἐκ τῶν φρικτῶν νοημάτων τῶν πρὸ τοῦ θανάτου γινομένων μετὰ θάνατον. Ὀλολύζων ἐν στεναγμοῖς βάθους καρδίας καὶ πολλῶν πικρῶν τε καὶ ἐπιπόνων δακρύων καὶ ἀμυθήτων θρήνων. Καὶ οὔτε περὶ τιμῆς, οὔτε ἀτιμίας φροντίζει, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν καταφρονεῖ καὶ τῆς τροφῆς ἐπιλανθάνεται πολλάκις ἐκ τοῦ πόνου τῆς καρδίας καὶ τῶν διηνεκῶν θρήνων. Καὶ οὕτως ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ κοινὴ πάντων Μήτηρ δωρήσηται αὐτῷ τὴν πρᾳότητα καὶ ἀρχὴν τῆς τοῦ Χριστοῦ μιμήσεως, ἤγουν τὴν τρίτην ἐντολήν, ὥς φησιν ὁ Κύριος· μακάριοι οἱ πρᾳεῖς[2]. Καὶ γίνεται ὡς πέτρα ἐρειρισμένος, καὶ μηδαμῶς σαλευόμενος ὑπὸ ἀνέμου ἢ κυμάτων τοῦ βίου, ἀλλ' ὡσαύτως ἔχει ἀεί, ἐν

1. Ματθ. ε', 4. 2. Ματθ. ε', 5.

δαψιλείᾳ καὶ ἐν ἐνδείᾳ καὶ ἐν εὐχερείᾳ καὶ ἐν δυσχερείᾳ· ἐν τιμῇ καὶ ἀτιμίᾳ· καὶ ἁπλῶς ἐν παντὶ καιρῷ καὶ πράγματι γινώσκει ἐν διακρίσει, ὅτι πάντα παρέρχονται, τά τε ἡδέα καὶ τὰ ἐπίπονα· καὶ ὅτι ὁδός ἐστιν ὁ βίος οὗτος πρὸς τὸν μέλλοντα αἰῶνα. Καὶ ὅτι ἴσως κἂν μὴ θέλωμεν τὰ γινόμενα γίνονται καὶ μάτην ταραττόμεθα[1] καὶ τὸν στέφανον τῆς ὑπομονῆς ζημιούμεθα καὶ ἀντιστάται τῆς βουλῆς τοῦ Θεοῦ φαινόμεθα, διότι πάντα ὅσα ὁ Θεὸς ποιεῖ, καλά εἰσι λίαν[2], καὶ ἡμεῖς ἀγνοοῦμεν. Ὁδηγήσει γάρ φησι πραεῖς ἐν κρίσει[3], μᾶλλον δὲ ἐν διακρίσει τῶν πραγμάτων. Ἀλλὰ καὶ ἐν καιρῷ παροργισμοῦ οὐδόλως ταράσσεται ὁ τοιοῦτος, ἀλλὰ μᾶλλον χαίρεται, ὡς εὑρὼν καιρὸν κέρδους καὶ φιλοσοφίας, λογιζόμενος, ὅτι χωρὶς αἰτίας οὐκ ἐγένετο ὁ πειρασμός· ἀλλ᾽ ἢ τὸν Θεὸν ἢ τὸν ἀδελφὸν ἢ ἄλλον τινὰ προελύπησεν ἐν ἀγνοίᾳ ἢ ἐν γνώσει· καὶ ὅτι μᾶλλον εὑρέθη ἀφορμὴ τῆς συγχωρήσεως αὐτοῦ. Ἵνα κἂν διὰ τῆς ὑπομονῆς, λάβῃ συγχώρησιν τῶν πολλῶν αὐτοῦ κακῶν· καὶ ὅτι ἐὰν μὴ ἀφῇ τὰ ὀφειλήματα τῷ ὀφειλομένῳ αὐτῷ, οὐδὲ ὁ Πατὴρ ἀφήσει τὰ αὐτοῦ ὀφειλήματα[4]· καὶ ὅτι οὐκ ἔστι τῆς ἀρετῆς ταύτης, ἤγουν τῆς ἐντολῆς, πρὸς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν συντομωτέρα. Ἄφετε γάρ φησι, καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν[5]· καὶ ὅτι ἠξιώθη ταῦτα γινώσκειν καὶ ποιεῖν κατὰ μίμησιν τοῦ Χριστοῦ, πρᾷος διὰ τῆς χάριτος τῆς ἐντολῆς γενόμενος. Λυπεῖται δὲ ὑπὲρ τοῦ ἀδελφοῦ, ὅτι διὰ τὰς αὐτοῦ ἁμαρτίας ἐπειράσθη ὁ ἀδελφὸς ὑπὸ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, γενόμενος φάρμακον πρὸς ἴασιν τῆς ἀσθενείας αὐτοῦ. Ἐπειδὴ πᾶς πειρασμός, ὡς ἰατρεία ἐκ Θεοῦ παραχωρεῖται πρὸς ἴασιν ψυχῆς τοῦ νοσοῦντος. Καὶ γὰρ προγεγονότων καὶ ἐνεστώτων ἄφεσιν δωρεῖται καὶ ἐμπόδιον μελλόντων κακῶν· οὐχὶ δὲ ἔπαινον ἔχει οὔτε ὁ διάβολος, οὔτε ὁ πειράζων, οὔτε ὁ πειραζόμενος. Διότι ὁ μὲν διάβολος, ἄξιός ἐστι μίσους ὡς κακοποιός· οὐ γὰρ κηδόμενος τοῦτο ποιεῖ. Ὁ δὲ πειράζων, ἄξιός ἐστιν ἐλέους ὑπὸ τοῦ πειραζομένου, οὐχ ὅτι ἀγάπῃ ποιῶν, ἀλλ᾽ ὅτι ἐμπαιζόμενός ἐστι καὶ καταπονούμενος. Ὁ δὲ πειραζόμενος ὑπὸ* τῶν ἰδίων πταισμάτων ὑπομένει τὰς θλίψεις καὶ οὐχ ὑπὲρ ἄλλου τινός, ἵνα ἔπαινον ἔχῃ· οὐδὲ γὰρ ἀναμάρτητος. Εἰ δὲ καὶ ἔστιν, ὅπερ ἀμήχανον, ἀλλ᾽ οὖν ἐλπίδι μισθῶν, καὶ φόβῳ τῶν κολάσεων ὑπομένει. Καὶ οὗτοι μὲν οὕτως. Ὁ δὲ Θεὸς ὡς ἀνενδεής, πᾶσι τὸ συμφέρον οἰκονομῶν, ἄξιός ἐστιν εὐχαριστίας, ὅτι καὶ διάβολον καὶ πονηρίας ἀνθρώπων μακροθύμως ἀνέχεται, ἀμείβων πᾶν ἀγαθὸν καὶ πρὸ τῆς ἁμαρτίας καὶ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν τοῖς μετανοοῦσι. Πᾶσαν τοίνυν διάκρισιν μαθὼν ὁ ἀξιωθεὶς τῆς τρίτης ἐντολῆς φύλαξ γενέσθαι, οὐκ ἔτι ἐμπαιχθήσεται ἐν γνώσει ἢ ἀγνοίᾳ. Ἀλλὰ λαβὼν χάρισμα ταπεινώσεως, λογίζεται ἑαυτὸν οὐδὲν ὄντα. Πρᾳότης γάρ ἐστιν ὕλη ταπεινώσεως· αὕτη δέ ἐστι θύρα ἀπαθείας· καὶ δι᾽ αὐτῆς εἰς τὴν ἄπτωτον καὶ τελείαν ἀγάπην εἰσέρχεται ὁ γινώσκων τὴν ἰδίαν φύσιν· τί ἦν πρὸ τοῦ γενέσθαι καὶ τί μετὰ θάνατον γίνεται. Οὐδὲν γὰρ

*Ἴσως ὑπέρ.

1. Πρβλ. Ψαλμ. 38, 7. 2. Γέν. α′, 31. 3. Ψαλμ. 21, 9.
4. Πρβλ. Ματθ. ς′, 15. 5. Πρβλ. Ματθ. ς′, 14.

ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ᾽ ἢ μικρὰ καὶ αὔθωρὸς ἀπολλυμένη δυσωδία, καὶ χείρων πάσης κτίσεως· διότι οὐδεμία ἄλλη κτίσις ἄψυχος ἢ ἔμψυχος ἀνέτρεψε τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ ποτε, ἀλλ᾽ ἢ ἡ ἀνθρώπειος φύσις, ἡ πολλὰ μὲν εὐεργετουμένη, πολλὰ δὲ τὸν Θεὸν ἀεὶ παροργίζουσα. Καὶ οὕτω καταξιοῦται τῆς τετάρτης ἐντολῆς, δηλονότι τοῦ πόθου πρὸς τὴν κτῆσιν τῶν ἀρετῶν· μακάριοι, φησίν, οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην[1]· καὶ γίνεται ὡς ὁ διψῶν καὶ πεινῶν πρὸς πᾶσαν δικαιοσύνην, ἤγουν ἀρετὴν σωματικήν τε καὶ ἠθικήν, ἤτοι ψυχικήν. Ἐὰν γάρ τις μὴ γεύσηται πράγματος, οὐκ οἶδε τί ὑστερεῖται, φησὶν ὁ Μέγας Βασίλειος· ὁ δὲ γευσάμενος πολλὰ ποθεῖ. Οὕτω καὶ ὁ τῆς γλυκύτητος τῶν ἐντολῶν γευσάμενος καὶ εἰδὼς ὅτι κατὰ μικρὸν πρὸς τὴν τοῦ Χριστοῦ μίμησιν αἱ ἐντολαὶ αὐτὸν φέρουσι, πολλὰ ποθεῖ τὴν τῶν λοιπῶν κτῆσιν, ὥστε ὑπὲρ τούτων καὶ τὸν θάνατον πολλάκις καταφρονεῖ· αἰσθόμενος μικρόν τινων ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς κεκρυμμένων μυστηρίων Θεοῦ, διψᾷ πολλᾷ πρὸς τὸ καταλαβεῖν. Καὶ ὅσον λάβῃ γνῶσιν, πλείονα διψᾷ καὶ καίεται, ὡς πίνων φλόγα· διὰ δὲ τὸ ἀκατάληπτον εἶναι πᾶσι τὸ θεῖον, μένει διψῶν ἀεί. Ὥσπερ τοίνυν ὑγεία καὶ νόσος πρὸς τὸ σῶμα, οὕτω καὶ ἀρετὴ καὶ κακία πρὸς τὴν ψυχήν, καὶ γνῶσις καὶ ἀγνωσία πρὸς τὸν νοῦν. Καὶ ὅσον τις ἐπιμελεῖται τὴν εὐσέβειαν, ἤτοι τὴν πρᾶξιν, τοσοῦτον ὁ νοῦς φωτίζεται εἰς τὴν γνῶσιν. Καὶ οὕτω τοῦ ἐλέους καταξιοῦται διὰ τῆς πέμπτης ἐντολῆς, ὥς φησιν ὁ Κύριος· μακάριοι οἱ ἐλεήμονες[2]· ἐλεήμων δέ ἐστιν ὁ ἐλεῶν τὸν πλησίον, ἐξ ὧν αὐτὸς ἔλαβε παρὰ Θεοῦ, εἴτε χρήματα, εἴτε βρώματα, εἴτε ἰσχύν, εἴτε λόγον πρὸς ὠφέλειαν, εἴτε εὐχήν, εἴτε ἔχει δυνατὸν τοῦ οἰκτειρῆσαι τὸν δεόμενον αὐτοῦ λογιζόμενος χρεώστης εἶναι, διότι πλείονα ἔλαβεν ὑπὲρ οὗ* ζητεῖται· καὶ ὅτι ἠξιώθη, ὡς Θεὸς ἐλεήμων καλεῖσθαι, καὶ ταῦτα ὑπὲρ* τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἐπὶ πάσης τῆς κτίσεως· καὶ ὅτι διὰ τοῦ ἀδελφοῦ ὁ Θεὸς δέεται αὐτοῦ καὶ χρεωφειλέτης αὐτοῦ γίνεται. Καὶ ὅτι, ἐκτὸς μὲν τοῦ ζητουμένου ἐξ αὐτοῦ, δύναται ὁ πτωχὸς ζῆσαι, ἐκτὸς δὲ τοῦ ἐλεεῖν κατὰ τὸ δυνατὸν αὐτοῦ, οὐ δύναται αὐτὸς ζῆσαι ἢ σωθῆναι· ἐπεὶ τὴν ἰδίαν φύσιν οὐ βούλεται οἰκτειρῆσαι, πῶς τὸν Θεὸν οἰκτειρῆσαι αὐτὸν εὔχεται; καὶ οὕτω ἄλλα πολλὰ λογιζόμενος ὁ ἀξιωθεὶς τῶν ἐντολῶν, δίδωσιν οὐ μόνον τὰ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τοῦ πλησίον. Αὕτη γάρ ἐστιν ἡ τελεία ἐλεημοσύνη, ὥσπερ ὁ Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν τὸν θάνατον ὑπέμεινε, πᾶσι τεθεικὼς ὑπογραμμὸν[3] καὶ τύπον, ἵνα ὑπὲρ ἀλλήλων ἀποθάνωμεν· οὐ μόνον δὲ ὑπὲρ τῶν φίλων, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν, καιροῦ καλοῦντος.

* Ἴσως ὑπὲρ ὅ.

* Ἴσως ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ.

Οὐκ ἔστι δὲ ἀναγκαῖον τὸ ἔχειν πρᾶγμα πρὸς τὸ ἐλεεῖν δῆθεν· τοῦτο μᾶλλον μεγάλη ἀσθένειά ἐστιν· ἀλλ᾽ ἵνα μηδ᾽ ὅλως ἔχων τι ἐλεεῖν, σπλάγχνα ἔχῃ πρὸς πάντας. Καὶ ἐξ ὧν δύναται βοηθῆσαι τοῖς χρῄζουσιν, ἀπροσπαθὴς μὲν πρὸς τὰ τοῦ βίου πράγματα γινόμενος, πρὸς δὲ τοὺς ἀνθρώ-

1. Ματθ. ε′, 6. 2. Ματθ. ε′, 7. 3. Πρβλ. Α′ Πέτρ. β′, 21.

πους προσπάθειαν ἔχων. Ἀλλ᾿ οὔτε διδάσκειν χρή, κενοδοξίας χάριν, τὸν μὴ ἔργῳ πρῶτον ἐπιδειξάμενον, ὡς δῆθεν ὠφελῶν ψυχὰς ἀσθενούντων, αὐτὸς δὲ μᾶλλον ὑπὲρ οὓς δοκεῖ ὠφελῆσαι ἀσθενέστερος ὤν. Ἐπειδὴ πᾶν πρᾶγμα καιροῦ δέεται καὶ διακρίσεως, ἵνα μὴ παρὰ τὸν καιρὸν ἢ παρὰ τὴν χρῆσιν γένηταί τι· τῷ γὰρ ἀσθενεῖ κρεῖττον ἡ φυγὴ ἐν πᾶσι· καὶ ἡ ἀκτημοσύνη καθ᾿ ὑπερβολὴν κρείττων τῆς ἐλεημοσύνης. Διὰ δὲ τῆς ἀπροσπαθείας καταξιοῦται τῆς ἕκτης ἐντολῆς, ὥς φησιν ὁ Κύριος· μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ[1], τοῦτ᾿ ἔστιν οἱ πᾶσαν ἀρετὴν κατορθώσαντες κατὰ ἁγίους διαλογισμοὺς καὶ φθάσαντες εἰς τὸ βλέπειν κατὰ φύσιν τὰ πράγματα· καὶ οὕτω εἰς τὴν εἰρήνην τῶν λογισμῶν ἐξέρχεταί τις. Μακάριοι, φησίν, οἱ εἰρηνοποιοί[2], τοῦτ᾿ ἔστιν οἱ εἰρηνοποιοῦντες τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα ἐν τῷ ὑποτάξαι τὴν σάρκα τῷ πνεύματι· ἵνα μηκέτι ἐπιθυμῇ ἡ σὰρξ κατὰ τοῦ πνεύματος[3], ἀλλ᾿ ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος βασιλεύσῃ* ἐν τῇ ψυχῇ καὶ ἄγῃ αὐτὴν ὡς βούλεται, δωρησαμένη τὴν θείαν γνῶσιν, δι᾿ ἧς δύναται ὁ τοιοῦτος ὑπομένειν τὸν διωγμόν, ὀνειδισμόν τε καὶ κάκωσιν, ἕνεκεν δικαιοσύνης[4]· καὶ χαίρει ὅτι ὁ μισθὸς αὐτοῦ πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς[5]. Πάντες γὰρ οἱ μακαρισμοὶ Θεὸν κατὰ χάριν ποιοῦσι τὸν ἄνθρωπον, πρᾶον γενόμενον, πᾶσαν δικαιοσύνην ποθοῦντα, ἐλεήμονα, ἀπαθῆ, εἰρηνοποιόν, ὑπομένοντα πᾶσαν ὀδύνην μετὰ χαρᾶς διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ πλησίον. Ὥστε δῶρά εἰσι Θεοῦ καὶ ὀφείλομεν μεγάλως εὐχαριστεῖν αὐτῷ ἕνεκα τούτων, καὶ διὰ τὰ τιθέμενα ἔπαθλα, ἤτοι βασιλείαν οὐρανῶν ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ παράκλησιν ὧδε, καὶ πλησμονὴν παντὸς ἀγαθοῦ καὶ ἐλέους παρὰ Θεῷ· καὶ ἐμφάνειαν Θεοῦ διὰ τῆς θεωρίας τῶν κεκρυμμένων μυστηρίων τῶν ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς καὶ πᾶσι τοῖς κτίσμασιν αὐτοῦ καὶ πολὺν μισθὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς[6], μίμημα Χριστοῦ γενόμενος ἐπὶ τῆς γῆς καὶ μακαρισμὸς ἑκάστης ἐντολῆς, ἤγουν τὸ ἀκρότατον τῶν ἀγαθῶν, ἤτοι τῶν ὀρεκτῶν τὸ ἔσχατον. Ἐπειδή, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, αὐτὸς ὁ Θεὸς μόνος ἐστὶ μακάριος, ὁ φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον[7]· ἀλλ᾿ εἰ καὶ χρέος ἔχομεν τοῦ φυλάξαι, μᾶλλον δὲ τοῦ φυλαχθῆναι ὑπὸ τῶν ἐντολῶν, ἀλλ᾿ ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς τὰ ἔπαθλα ὧδε καὶ ἐκεῖ χαρίσεται ἀπὸ τῆς ἐντολῆς τῷ πιστεύοντι αὐτῷ.

Πάντα δὲ ταῦτα ἐκ τοῦ μακαρίου πένθους γινόμενα, λαμβάνει ὁ νοῦς κουφισμὸν τῶν παθῶν, καταλλασσόμενος τῷ Θεῷ περὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ διὰ τῶν πικρῶν καὶ πολλῶν δακρύων· συσταυροῦται μὲν τῷ Χριστῷ νοερῶς διὰ τῆς ἠθικῆς πράξεως, δηλαδὴ τῆς τηρήσεως τῶν ἐντολῶν, ὡς εἴρηται, καὶ φυλακῆς τῶν πέντε αἰσθήσεων, ἵνα μὴ παρὰ τὴν χρῆσίν τι ποιοῦσιν ὅλως.

Κατέχων δὲ τὰς ἀλόγους ὁρμὰς ὁ νοῦς, ἄρχεται ἡνιοχεῖν τὰ περὶ

* Ἴσως βασιλεύῃ.

1. Ματθ. ε', 8. 2. Ματθ. ε', 9. 3. Γαλ. ε', 17.
4. Πρβλ. Ματθ. ε', 10-11. 5. Πρβλ. Ματθ. ε', 12. 6. Πρβλ. Ματθ. ε', 12.
7. Α' Τιμ. ς', 15-16.

αὐτὸν πάθη, λέγω δὴ τὸν θυμὸν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν· καὶ νῦν μὲν τὸν θυμὸν ἀγριαινόμενον καταπαύει τῇ τῆς ἐπιθυμίας μαλακότητι, νῦν δὲ τῇ αὐστηρότητι τοῦ θυμοῦ κατευνάζει τὴν ἐπιθυμίαν καί, εἰς ἑαυτὸν ἐλθὼν ὁ νοῦς, γινώσκει τὸ οἰκεῖον ἀξίωμα, ὅτι αὐτοκράτωρ ἐστί· καὶ λαμβάνει τὸ βλέπειν τὰ πράγματα κατὰ φύσιν. Ἀνοίγεται γὰρ ὁ εὐώνυμος ὀφθαλμός, ὃν ἐτύφλωσεν ὁ διάβολος τῇ ἐπικρατείᾳ τῶν παθῶν, καὶ καταξιοῦται ὁ ἄνθρωπος τοῦ συνταφῆναι τῷ Χριστῷ νοερῶς ἀπὸ τῶν τοῦ κόσμου πραγμάτων καὶ οὐκ ἔτι κλέπτεται τῇ ἔξωθεν εὐμορφίᾳ, ἀλλὰ βλέπει τὸν χρυσόν, τὸν ἄργυρον, τοὺς τιμίους λίθους, καὶ γινώσκει ὅτι ἐκ τῆς γῆς εἰσιν, ὡς τὰ λοιπὰ ἄψυχα, ξύλα τε καὶ λίθοι· καὶ τὸν ἄνθρωπον ὁμοίως ὡς σαπρίαν καὶ μικρὸν χοῦν ἐν τάφῳ μετὰ θάνατον ὄντα· καὶ πάντα τὰ τοῦ βίου τερπνὰ ὡς οὐδὲν λογιζόμενος, τὰς ἀλλοιώσεις αὐτῶν βλέπει ἀεὶ μετὰ πολλῆς βουλῆς τῆς ἀπὸ τῆς γνώσεως γινομένης· καὶ γίνεται νεκρὸς τῷ κόσμῳ καὶ ὁ κόσμος νεκροῦται αὐτῷ μετὰ χαρᾶς, καὶ οὐκ ἔτι (οὐκ) ἔχει βίαν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀνάπαυσιν καὶ ἀπροσπάθειαν.

Καὶ οὕτω διὰ τῆς καθαρότητος τῆς ψυχῆς καταξιοῦται τοῦ ἀναστῆναι σὺν Χριστῷ νοερῶς· καὶ λαμβάνει ἰσχὺν εἰς τὸ βλέπειν ἀπαθῶς καὶ τὰ ἔξωθεν κάλλη τῶν πραγμάτων καὶ δοξάζει* δι᾿ αὐτῶν τὸν ποιήσαντα τὰ πάντα· καὶ τὰ ἐν τοῖς αἰσθητοῖς κτίσμασι θεωρῶν, δύναμίν τε καὶ πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, ἀγαθότητά τε καὶ σοφίαν, κατὰ τὸν Ἀπόστολον[1], καὶ τὰ κεκρυμμένα ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς μυστήρια ὁρῶν, καταξιοῦται τῆς ἀναλήψεως ὁ νοῦς σὺν Χριστῷ διὰ τῆς θεωρίας τῶν νοητῶν κτισμάτων, τοῦτ᾿ ἔστι τῆς γνώσεως τῶν νοερῶν δυνάμεων· καὶ συνιεὶς ἐκ τῶν πολλῶν δακρύων τῆς συνέσεως καὶ τῆς χαρᾶς, ἐκ τῶν ὁρωμένωνν τὰ ἀόρατα[2] καὶ ἐκ τῶν προσκαίρων τὰ αἰώνια λογίζεται, ὅτι εἰ ὁ πρόσκαιρος κόσμος οὗτος, ὁ ἐξορία καὶ καταδίκη τῶν παραβάντων τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ λεγόμενος, τοσοῦτόν ἐστιν ὡραῖος, πόσῳ μᾶλλον τὰ αἰώνια καὶ ἀκατανόητα ἀγαθά, ἃ ὁ Θεὸς ἡτοίμασε τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν[3]; Καὶ εἰ ἐκεῖνα τὰ ἀγαθὰ ἀκατανόητα καθ᾿ ὑπερβολήν, πόσῳ μᾶλλον ὁ τὰ πάντα ποιήσας Θεὸς ἐξ οὐδενός;

Ἂν γάρ τις σχολάζῃ ἐκ πάντων καὶ ἐπιμελῆται τῶν σωματικῶν καὶ ψυχικῶν πράξεων, τῶν λεγομένων παρὰ τῶν Πατέρων εὐσέβεια, ἀπιστῇ δὲ πᾶν ὄνειρον καὶ ἴδιον νόημα, μὴ ἔχον μαρτυρίαν ἐκ τῆς Γραφῆς, καὶ φεύγῃ πᾶσαν ἀργὴν συντυχίαν, ἵνα μηδόλως ἀκούων τι ἢ ἀναγινώσκων ἀργὸν καὶ μάλιστα περὶ αἱρέσεως, πληθύνονται ἐν αὐτῷ τὰ τῆς συνέσεως καὶ τῆς χαρᾶς δάκρυα, ὥστε πίνειν αὐτὰ ἐκ τοῦ πλήθους αὐτῶν· καὶ ἔρχεται εἰς τὴν ἄλλην εὐχὴν τὴν καθαράν, τὴν πρέπουσαν τῷ θεωρητικῷ. Ὥσπερ γὰρ ἄλλα ἀναγνώσματα ὀφείλει ἔχειν τότε καὶ ἄλλα δάκρυα καὶ εὐχήν, οὕτω καὶ νῦν. Ἐπειδὴ εἰς θεωρίας πνευματικὰς ἦλθεν ὁ νοῦς, διὰ τοῦτο ἀπ᾿ ἄρτι ἀναγινώσκειν ὀφείλει ἐν πάσαις ταῖς θείαις Γραφαῖς, ὡς

* Ἴσως δοξάζειν.

1. Πρβλ. Ῥωμ. α', 20-21. 2. Πρβλ. Ῥωμ. α', 20. 3. Α' Κορ. β', 9.

μὴ φοβούμενος τῶν δυσδιακρίτων ῥημάτων τῆς Γραφῆς, ὥσπερ οἱ πρακτικοὶ ἔτι καὶ ἀσθενεῖς διὰ τὴν ἄνοιαν. Διὰ γὰρ τὸ ἐγχρονίσαι αὐτὸν καὶ ἀγωνίσασθαι περὶ τῶν σωματικῶν τε καὶ ἠθικῶν πράξεων, συνεσταυρώθη τῷ Χριστῷ καὶ συνετάφη διὰ τῆς γνώσεως τῶν πραγμάτων, κατά τε τὴν φύσιν καὶ ἀλλοίωσιν, συνηγέρθη δὲ δι' ἀπαθείας καὶ γνώσεως τῶν τοῦ Θεοῦ μυστηρίων, τῶν ἐν τοῖς αἰσθητοῖς αὐτοῦ κτίσμασιν· ἐξ ἧς σὺν αὐτῷ εἰς τὰ ὑπερκόσμια ἀνέβη διὰ τῆς τῶν νοητῶν γνώσεως καὶ τῶν ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς κεκρυμμένων μυστηρίων. Ἀπὸ τοῦ φόβου εἰς εὐσέβειαν, ἐξ ἧς ἡ γνῶσις· δι' ἧς ἡ βουλή, ἤτοι ἡ διάκρισις· ἐξ ἧς ἡ ἰσχύς, δι' ἧς ἡ σύνεσις, καὶ ἔρχεται εἰς τὴν σοφίαν. Διὰ πάντων γὰρ τῶν προειρημένων πράξεων καὶ θεωριῶν, καταξιοῦται τῆς καθαρᾶς καὶ τελείας προσευχῆς, τῆς ἀπὸ τῆς εἰρήνης καὶ ἀγάπης τοῦ Θεοῦ γενομένης, καὶ τῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐνοικήσεως. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ λεγόμενον, κτῆσαι Θεὸν ἐν ἑαυτῷ· καὶ τὴν ἐμφάνειαν καὶ τὴν ἐνοίκησιν τοῦ Θεοῦ, καθὼς ἔφη ὁ Χρυσόστομος, ἐν τῷ γενέσθαι σῶμα καὶ ψυχήν, κατὰ τὸ δυνατόν, ὥσπερ τοῦ Χριστοῦ, ἀναμάρτητα· καὶ νοῦν ἔχειν διὰ Χριστὸν νοοῦντα τῇ τοῦ πνεύματος* καὶ σοφίᾳ, ἥτις ἐστὶ γνῶσις θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων[1].

* Ἴσως χάριτι.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΑΡΕΤΩΝ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ

Ἰδέαι δὲ τῆς σοφίας καθεστήκασι τέσσαρες. Φρόνησις, ἤτοι γνῶσις τῶν τε ποιητέων καὶ οὐ ποιητέων καὶ ἐγρήγορσις τοῦ νοός. Σωφροσύνη, τοῦτ' ἔστι τὸ σῶον γενέσθαι τὸ φρόνημα, ὥστε κατέχειν δυνηθῇ ἑαυτὸν ἐκτὸς ἔργου, λογισμοῦ τε καὶ λόγου μὴ ἀρέσκοντος τῷ Θεῷ. Ἀνδρεία, ἤτοι ἰσχὺς καὶ καρτερία ἐν τοῖς κατὰ Θεὸν πόνοις καὶ πειρασμοῖς. Δικαιοσύνη, τοῦτ' ἔστι διανομή, τὸ ἴσον παρέχουσα πᾶσι τούτοις· αὗται δὲ αἱ τέσσαρες γενικαὶ ἀρεταὶ γενῶνται μὲν ἐκ τριῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς οὕτως. Ἐκ μὲν τοῦ λογισμοῦ, ἤγουν τοῦ νοός, δύο, φρόνησις καὶ δικαιοσύνη, ἤγουν διάκρισις. Ἐκ δὲ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ σωφροσύνη καὶ ἐκ τοῦ θυμικοῦ ἀνδρεία. Μεσολαβεῖ δὲ ἑκάστη ὑπὸ δύο παθῶν παρὰ φύσιν· ἡ φρόνησις, ἄνω μὲν ἀπὸ τοῦ ὑπερφρονεῖν, κάτω δὲ ὑπὸ ἀφροσύνης. Ἡ σωφροσύνη, ἄνω μὲν ὑπὸ ἠλιθιότητος, κάτω δὲ ἀπὸ ἀκολασίας. Ἡ ἀνδρεία, ἄνω μὲν ἀπὸ θρασύτητος, κάτω δὲ ἀπὸ δειλίας. Ἡ δικαιοσύνη, ἄνω μὲν ἀπὸ μειονεξίας, κάτω δὲ ἀπὸ πλεονεξίας. Καὶ αἱ μὲν τέσσαρες εἰκὼν εἰσι τοῦ ἐπουρανίου, αἱ δὲ ὀκτὼ τοῦ χοϊκοῦ[2]. Ταῦτα δὲ πάντα ἀκριβῶς μὲν ὁ Θεὸς

(1. Πρβλ. Δ' Μακκ. α', 16.) 2. Πρβλ. Α' Κορ. ιε', 49.

γινώσκει, ὥσπερ τὰ προγεγονότα, ἐνεστῶτά τε καὶ μέλλοντα, ἐκ μέρους δὲ ὁ κατὰ χάριν Θεοῦ ἔργα μαθὼν παρ' αὐτοῦ, καὶ ἀξιωθεὶς κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν[1] αὐτοῦ γενέσθαι. Ἐξ ἀκοῆς γὰρ μόνης ὁ λέγων εἰδέναι ὡς δεῖ[2], ἐψεύσατο. Διότι ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου οὐ δύναται ἐκτὸς τοῦ χειραγωγοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνελθεῖν ποτέ· οὐδὲ πάλιν μὴ ἀνελθὼν καὶ θεασάμενος, εἰπεῖν τι ὃ οὐκ εἶδεν. Ἀλλ' εἴ τι παρὰ τῆς Γραφῆς ἀκούων, ἐκεῖνο μόνον ὀφείλει λέγειν ἐξ ἀκοῆς μετὰ εὐγνωμοσύνης καὶ ὁμολογεῖν τὸν Πατέρα τοῦ Λόγου, ὡς ἔφη ὁ μέγας Βασίλειος· καὶ μὴ οἰόμενος γνῶσιν ἔχειν, μένειν ἀγνώστου χείρων. Τὸ γὰρ οἴεσθαι οὐκ ἐᾷ γενέσθαι τὸ οἰόμενον, φησὶν ὁ ἅγιος Μάξιμος. Ἔστι γὰρ ἀγνωσία ἐπαινετή, ὥς φησιν ὁ Χρυσόστομος· οἷον ὅταν τις ἐν γνώσει γινώσκῃ, ὅτι ἀγνοεῖ. Καὶ ἔστιν ἀγνωσία, ἐπέκεινα πάσης ἀγνωσίας, ὅταν μὴ γινώσκῃ τις, ὅτι ἀγνοεῖ. Ἔστι μὲν οὖν καὶ γνῶσις ψευδώνυμος, ὅταν δοκῇ τις εἰδέναι, μηδὲν εἰδὼς[3], κατὰ τὸν Ἀπόστολον.

ΠΕΡΙ ΕΜΠΡΑΚΤΟΥ ΓΝΩΣΕΩΣ

Ἔστι δὲ γνῶσις ἀληθὴς καὶ ἔστιν ἀγνωσία καθόλου· κρείττων δὲ πάντων ἡ ἔμπρακτος γνῶσις. Ἐπειδὴ τί ὠφελεῖται ἄνθρωπος, ἐὰν πᾶσαν γνῶσιν ἔχων, μᾶλλον δὲ λαβὼν ἀπὸ Θεοῦ κατὰ χάριν, ὡς ὁ Σολομών[4], ὅπερ ἀμήχανον τοιοῦτον ἕτερον γενέσθαι ποτέ, καὶ εἰς τὴν αἰώνιον κόλασιν ἀπελθεῖν; μὴ ἐξ ἔργων καὶ πίστεως βεβαίας πληροφορίαν λαβὼν διὰ τοῦ μαρτυρίου τῆς συνειδήσεως, ὅτι ἐλευθεροῦται τῆς μελλούσης κολάσεως ἐν τῷ μὴ καταγινώσκειν ἑαυτόν, ὅτι ἠμέλησέ τι τῶν ὀφειλομένων κατὰ τὸ δυνατὸν αὐτῷ, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος; Ἐὰν μὴ ἡ καρδία ἡμῶν καταγινώσκῃ ἡμῶν, παρρησίαν ἔχομεν πρὸς τὸν Θεόν[5]. Ἀλλὰ μήν, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Νεῖλος, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ συνείδησις ἐψεύσατο διὰ τῆς τῶν παθῶν σκοτώσεως κακίσασα, ὥς φησιν ὁ τῆς Κλίμακος. Εἰ γὰρ μόνη πονηρία σκοτίζειν τὸν νοῦν πέφυκε, φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος, καὶ οἴησις τυφλὸν ἐμποιεῖ καὶ οὐκ ἐᾷ γενέσθαι τὸ οἰόμενον. Τί λοιπὸν εἴπωμεν περὶ τῶν δουλευόντων τοῖς πάθεσιν, ἂν δοκῶσι καθαρὰν συνείδησιν ἔχειν, καὶ μάλιστα ὁρῶντες τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, τὸν ἔχοντα ἐν ἑαυτῷ τὸν Χριστόν, ἔργῳ καὶ λόγῳ εἰρηκότα, ὅτι οὐδὲν ἐμαυτῷ σύνοιδα, πταίοντι δηλονότι, ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ, δεδικαίωμαι[6]; Ἐκ γὰρ ἀναισθησίας πολλῆς δοκοῦμεν οἱ πολλοί, ὅτι ἐσμέν τι, μηδὲν ὄντες· ἀλλ' ὅταν, φησὶν ὁ Ἀπόστο-

1. Γέν. α', 26. 2. Πρβλ. Α' Κορ. η', 2. 3. Πρβλ. Α' Κορ. η', 2.
4. Γ' Βασ. γ', 12. 5. Α' Ἰωάνν. γ', 21. 6. Α' Κορ. δ', 4.

λος, λέγωσιν εἰρήνην, τότε αὐτοῖς ὁ ὄλεθρος ἔρχεται [1], διότι οὐκ εἶχον εἰρήνην, ἀλλ' ἔλεγον νομίζοντες εἰρήνην ἔχειν, φησὶν ὁ Χρυσόστομος, ἐκ πολλῆς ἀναισθησίας. Καὶ ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Ἰάκωβος ὁ ἀδελφόθεος περὶ τῶν τοιούτων, ὅτι ἐπιλήσμονες γενόμενοι [2] τῶν ἑαυτῶν ἁμαρτιῶν, ἔλαθον ἑαυτοὺς ὑπερηφάνων πλεῖστοι, φησὶν ὁ τῆς Κλίμακος, ἀπάθειαν οἰόμενοι ἔχειν. Κἀγὼ τοίνυν τοὺς τρεῖς γίγαντας τοῦ διαβόλου τρέμων, περὶ ὧν ἔγραψεν ὁ Ἅγιος Μάρκος ὁ ἀσκητής, ἤγουν τὴν ῥαθυμίαν, τὴν λήθην τε καὶ ἄγνοιαν, ὡς ὑπ' αὐτῶν κατεχόμενος ἀεὶ καὶ φοβούμενος, μήπως, ἀγνοήσας τὸ ἴδιον μέτρον, εὑρεθήσομαι ἔξω τῆς εὐθείας ὁδοῦ, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ, τὴν παροῦσαν συλλογὴν ἔγραψα. Ὁ γὰρ μισῶν ἔλεγχον, δῆλον ὅτι τὸ πάθος ἐσήμανε τῆς ὑπερηφανίας, φησὶν ὁ τῆς Κλίμακος· ὁ δὲ προστρέχων τοῦ δεσμοῦ λέλυται. Καὶ ὁ Σολομών· ἀνοήτῳ ἐπερωτῶντι σοφίας, σοφία αὐτῷ λογισθήσεται [3]. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ ὀνόματα τῶν βιβλίων καὶ τῶν ἁγίων εἰς τὴν ἀρχὴν τέθεικα, ἵνα μὴ καθ' ἕκαστον ῥῆμα λέγων τίνος ἐστί, μηκύνηται ὁ λόγος. Καὶ γὰρ οἱ ἅγιοι Πατέρες τὰ τῶν θείων Γραφῶν ῥήματα καθὼς κεῖνται πολλάκις ἔγραψαν, ὡς ὁ Θεολόγος Γρηγόριος τὰ τοῦ Σολομῶντος, καὶ οἱ λοιποί· καὶ ὡς ὁ Λογοθέτης Συμεὼν ὁ Μεταφραστὴς ἔφη περὶ τοῦ Χρυσοστόμου, ὅτι οὐκ εὐθείας ἐστὶ τὰ ἐκείνου ῥήματα καταλιπεῖν, λέγειν τὰ ἐμά, καίπερ ἠδύνατο· ἐκ τοῦ αὐτοῦ γὰρ Πνεύματος Ἁγίου οἱ πάντες ἔλαβον. Ἀλλὰ τὰ μὲν ὀνομάζουσι τίνος ἐστὶ τὸ ῥητόν, ὡς ἐγκαλλωπιζόμενοι, ταπεινώσεως χάριν, προτιμῶντες τὰ τῶν Γραφῶν ῥήματα· τὰ δὲ ἀνώνυμα καταλιπόντες διὰ τὸ πλῆθος, ἵνα μὴ εἰς μῆκος πολὺ ἔρχηται τὸ λεγόμενον.

ΟΤΙ ΑΙ ΣΩΜΑΤΙΚΑΙ ΑΡΕΤΑΙ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΕΙΣΙ ΤΩΝ ΨΥΧΙΚΩΝ

Ἀλλ' ἐπειδὴ κρείττων ἐστὶν ἡ πυκνοτέρα ὑπόμνησις, ἰδοὺ τὰ πλεῖστα τῶν εἰρημένων ἄρξομαι καὶ ὅτι οὐκ ἐμά ἐστι ταῦτα, ἀλλὰ τῶν θείων Γραφῶν τε καὶ Ἁγίων ἀνδρῶν ῥήματα καὶ διακρίσεις· λέγει γὰρ ὁ ἐκ Δαμασκοῦ, ὅτι αἱ σωματικαὶ ἀρεταί, μᾶλλον δὲ ἀρετῶν ἐργαλεῖα, ἀναγκαῖαι μέν εἰσιν, ὅταν τις ἐν ταπεινώσει καὶ γνώσει πνευματικῇ αὐτὰς μετέρχηται. Διότι τούτων δίχα, οὐδὲ αἱ ψυχικαὶ ἀρεταὶ γίνονται· εἰ δὲ μὴ οὕτως, ἀλλὰ καθ' ἑαυτάς, οὐδὲν ὠφελοῦσιν, ὡς οὐδὲ τὰ φυτὰ δίχα τῶν καρπῶν· οὐδὲ σχολῆς καὶ θελημάτων ἐκκοπῆς ἐκτός, δύναταί τις ἐπιστημόνως καὶ ἀσφαλῶς τέχνην τινὰ μαθεῖν πώποτε. Διὰ τοῦτο οὖν μετὰ τὴν πρᾶξιν χρή-

1. Α' Θεσσ. ε', 3. 2. Πρβλ. Ἰάκ. α', 25. 3. Παροιμ. ιζ', 28.

ζομεν καὶ τὴν γνῶσιν, καὶ διὰ πάντων τὴν κατὰ Θεὸν σχολὴν ἐκ πάντων, καὶ ἐπιμέλειαν τῶν θείων Γραφῶν, ἧς χωρὶς οὐδεὶς δύναται κτήσασθαί ποτε ἀρετήν. Καὶ ὁ μὲν καταξιωθεὶς ὁλοκλήρως καὶ ἀείποτε σχολάζων, τοῦ ἀκροτάτου ἀγαθοῦ ἐπέτυχεν· ὁ δὲ μὴ οὕτως, κἂν ἐκ μέρους μὴ ἀμελήσειεν. Ἀλλὰ μακάριοί εἰσιν οἱ ὁλοκλήρως σχολάζοντες, εἴτε ἐν τῷ ὑποταγῆναί τινι πρακτικῷ καὶ ἡσυχάζοντι κατὰ τὸν λόγον, εἴτε ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ἀμεριμνίᾳ ἐκ πάντων, ἐν τῷ ὑποταγῆναι τῷ θείῳ θελήματι, μετὰ ἀκριβείας, καὶ συμβουλῆς τῶν ἐμπείρων εἰς πᾶν ἐγχείρημα, λόγων τε καὶ νοημάτων. Οἱ θέλοντες μάλιστα ἀκόπως φθάσαι πρὸς ἀπάθειαν καὶ γνῶσιν πνευματικήν, διὰ τῆς ὁλοκλήρου καὶ κατὰ Θεὸν σχολῆς, ὡς αὐτὸς ἔφη διὰ τοῦ Προφήτου [1]· σχολάσατε, καὶ γνῶτε ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ Θεός.

Οἱ δὲ βιοτικοὶ ἄνθρωποι, οἱ κατὰ κόσμον φημί, καὶ οἱ δῆθεν Μοναχοί, κἂν ἐκ μέρους σχολάσωμεν, ὡς οἱ πάλαι δίκαιοι, πρὸς τὸ ἐρευνᾶν τὴν ἀθλίαν ψυχὴν πρὶν τοῦ θανάτου καὶ διόρθωσιν ἢ ταπείνωσιν αὐτῇ προξενῆσαι καὶ μὴ τελείαν ἀπώλειαν διὰ τῆς καθόλου ἀγνωσίας, καὶ τῶν κατὰ ἄγνοιαν καὶ γνῶσιν πταισμάτων. Καὶ γὰρ ὁ Δαβὶδ βασιλεὺς ὑπῆρχεν, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν στρωμνὴν αὐτοῦ καὶ κλίνην ἔβρεχε τοῖς δάκρυσιν [2] ἐκ τῆς αἰσθήσεως τοῦ θείου, ὥς φησιν ὁ Ἰώβ, ἔφριξάν μου αἱ τρίχες [3], καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ ἡμεῖς οὖν κἂν μέρος τι τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός, ὥσπερ οἱ βιοτικοί, σχολάσωμεν καὶ ἴδωμεν, τί μέλλομεν ἀπολογήσασθαι τῷ δικαίῳ Κριτῇ ἐν τῇ φρικτῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως; καὶ μεριμνήσωμεν περὶ τούτου μᾶλλον, ὡς ἀναγκαῖον [4] διὰ τὸν φόβον τῆς αἰωνίου κολάσεως καὶ μὴ περὶ τοῦ πῶς ζῆσαι ἔχουσιν οἱ πτωχοὶ καὶ πλουτῆσαι οἱ φιλάνθρωποι· καὶ ὅλην ἡμῶν τὴν μέριμναν ἐν τοῖς βιοτικοῖς πράγμασι ποιῶμεν ἀφρόνως, ὥς φησιν ὁ θεῖος Χρυσόστομος, ὅτι ἐργάζεσθαι μὲν δεῖ, οὐ μέντοι δὲ μεριμνᾶν καὶ τυρβάζειν περὶ πολλῶν [5], ὡς ἔφη ὁ Κύριος πρὸς τὴν Μάρθαν. Διότι καὶ ἡ μέριμνα τοῦ βίου οὐκ ἐᾷ τινα μεριμνᾶν περὶ τῆς ἰδίας ψυχῆς καὶ γινώσκειν πῶς ἔχει, ὥσπερ ὁ σχολάζων καὶ προσέχων ἑαυτῷ, ὥς φησιν ἐν τῷ νόμῳ, Πρόσεχε σεαυτῷ [6], καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ περὶ μὲν τοῦ ῥητοῦ τούτου ἔγραψεν ὁ Μέγας Βασίλειος λόγον ἀξιάγαστον καὶ πάσης σοφίας μεστόν.

1. Ψαλμ. 45, 11. 2. Ψαλμ. 6, 7. 3. Ἰὼβ δ', 15.
4. Γραπτέον μᾶλλον ἀναγκαίου. 5. Πρβλ. Λουκ. ι', 41. 6. Δευτ. ιε', 9.

ΟΤΙ ΑΔΥΝΑΤΟΝ ΑΛΛΩΣ ΣΩΘΗΝΑΙ ΕΙΜΗ ΔΙΑ ΠΡΟΣΟΧΗΣ ΑΚΡΙΒΟΥΣ ΚΑΙ ΤΗΡΗΣΕΩΣ ΝΟΟΣ

Χωρὶς δὲ προσοχῆς καὶ ἐγρηγόρσεως τοῦ νοὸς ἀδύνατον σωθῆναι ἡμᾶς καὶ ῥυσθῆναι ἐκ τοῦ διαβόλου, ὡς λέοντος ὠρυομένου περιπατοῦντος καὶ ζητοῦντος καταπιεῖν τινα[1], ὥς φησιν ὁ Δαμασκηνός. Διὰ τοῦτο συχνοτέρως πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ὁ Κύριος ἔλεγε· Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ὅτι οὐκ οἴδατε[2], καὶ τὰ ἑξῆς. Περὶ τῆς μνήμης τοῦ θανάτου πᾶσι δι᾽ ἐκείνων προκαταγγέλλων, ἵνα ἕτοιμοι ὦμεν πρὸς ἀπολογίαν δεκτήν, τὴν ἐξ ἔργων καὶ προσοχῆς γινομένην. Διότι οἱ μὲν δαίμονες, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Ἰλαρίων, ἄυλοι, ἄυπνοι, καὶ πᾶσαν τὴν μέριμναν ἔχοντες εἰς τὸ πολεμεῖν ἡμᾶς καὶ ἀπολέσαι ἡμῶν τὰς ψυχὰς διὰ λόγου, ἔργου τε καὶ λογισμοῦ, ἡμεῖς δὲ οὐχ οὕτως. Ἀλλὰ ποτὲ μὲν περὶ τρυφῆς μεριμνῶμεν καὶ δόξης παρερχομένης, ποτὲ δὲ περὶ βιοτικῶν πραγμάτων καὶ περὶ ἄλλων πολλῶν ἀείποτε· καὶ οὐδὲ κἂν μέρος τι θέλομεν ἔχειν, πρὸς τὸ ἐρευνᾶν ἡμῶν τὸν βίον, ἵνα ἐκ τούτου συνήθειαν λαβεῖν δυνηθῇ ὁ νοῦς, καὶ δίχα σχολῆς πολλάκις προσέχειν ἑαυτῷ, φησὶν ὁ Σολομών, ὅτι μέσον πολλῶν παγίδων διαβαίνεις[3]· περὶ ὧν ὁ Χρυσόστομος ἔγραψε, σαφηνίζων τί εἰσιν αὗται, μετὰ πολλῆς ἀκριβείας καὶ σοφίας πληρεστάτης. Ὁ δὲ Κύριος, πᾶσαν μέριμναν περικόψαι βουλόμεννς, καὶ αὐτὴν τὴν τροφήν, καὶ τὴν ἐνδυμασίαν καταφρονεῖν ἡμᾶς ἐκέλευσεν, ἵνα μίαν μέριμναν ἔχωμεν, τὸ πῶς σωθῆναι ὡς δορκὰς ἐκ βρόχου καὶ ὥσπερ ὄρνεον ἐκ παγίδος[4]· καὶ ἵνα φθάσωμεν εἰς τὴν τοῦ ζῴου τούτου ὀξυδερκίαν καὶ τὴν ὀρνέου ὑψιπέτειαν διὰ τῆς ἀμεριμνίας. Καὶ τὸ δὴ θαυμαστόν, ὅτι βασιλεὺς πέλων ὁ Σολομὼν ταῦτα ἔλεγε· καὶ ὁ τούτου πατὴρ ὡσαύτως λέγων καὶ ποιῶν καὶ μετὰ τοσαύτης προσοχῆς καὶ ἀγώνων πολλῶν ἐν πάσῃ σοφίᾳ τε καὶ ἀρετῇ ὄντες, μετὰ τοσαῦτα χαρίσματα καὶ ἐμφάνειαν Θεοῦ, ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, φεῦ, ἐνικήθησαν, ὥστε ὁ μὲν ἐφάπαξ μοιχείαν καὶ φόνον ἐθρήνησεν[5], ὁ δὲ ἐν τοσούτοις δεινοῖς περιέπεσεν[6]. Ἆρα οὐκ ἔστι τοῦτο τρόμου γέμον καὶ φρίκης τοῖς γε νοῦν ἔχουσιν; ὥς φασιν ὅ τε τῆς Κλίμακος καὶ ὁ Ἀσκητὴς Φιλήμων. Πῶς ἄρα οὐ φρίσσομεν καὶ φεύγομεν τὸν περισπασμὸν τοῦ βίου, διὰ τὴν ἀσθένειαν ἡμῶν, οἱ μηδὲν ὄντες, ἀλλ᾽ ὡς ἄλογα ἀναισθητοῦμεν; καὶ εἴθε, ὡς τὰ ἄλογα, τὴν φύσιν ὁ ἄθλιος ἐφύλαξα, ὅτι ὁ κύων κρείττων μου ἐστί, καὶ τὰ ἑξῆς.

1. Πρβλ. Α′ Πέτρ. ε′, 8.
2. Ματθ. κδ′, 42, κς′, 41.
3. Σοφ. Σειρὰχ θ′, 13.
4. Παροιμ. λ′, 5.
5. Β′ Βασ. κεφ. ια′ - ιβ′.
6. Γ′ Βασ. ια′, 9.

ΟΤΙ ΟΙ ΒΟΥΛΟΜΕΝΟΙ ΙΔΕΙΝ ΕΑΥΤΟΥΣ ΕΝ ΠΟΙΩ ΤΡΟΠΩ ΕΙΣΙΝ· ΟΥΚ ΑΛΛΩΣ ΑΛΛ᾽ Η ΔΙΑ ΤΗΣ ΦΥΓΗΣ ΤΩΝ ΟΙΚΕΙΩΝ ΘΕΛΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΔΙ᾽ ΥΠΟΤΑΓΗΣ ΚΑΙ ΗΣΥΧΙΑΣ, ΚΑΙ ΜΑΛΙΣΤΑ ΟΙ ΕΜΠΑΘΕΙΣ

Εἰ οὖν βουλόμεθα ἰδεῖν ἑαυτούς, ἐν ποίῳ θανατηφόρῳ τρόπῳ ἐσμέν, φύγωμεν τὰ οἰκεῖα θελήματα καὶ τὰ τοῦ βίου πράγματα. Καὶ διὰ τῆς φυγῆς τῶν πάντων σχολάσωμεν ἐμπόνως εἰς τὴν μακαρίαν καὶ κατὰ Θεὸν σχολήν, ζητοῦντες τὴν ἑαυτῶν ψυχὴν ἕκαστος ἐν τῇ μελέτῃ τῶν θείων Γραφῶν, εἴτε ἐν ὑποταγῇ τελείᾳ ψυχῆς τε καὶ σώματος, εἴτε εἰς τὴν πανύμνητον διαγωγὴν τῶν Ἀγγέλων ἡσυχίαν, οἱ ἔτι ἐμπαθεῖς μάλιστα καὶ οἱ ἀκρατεῖς ὄντες περὶ τὰς οἰκείας ὀρέξεις μικράς τε καὶ μεγάλας.

Κάθου, φησίν, εἰς τὸ κελλίον σου καὶ αὐτό σε πάντα διδάξει. Καὶ πάλιν· ἡσυχία ἐστὶν ἀρχὴ καθάρσεως ψυχῆς, ὥς φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος. Καὶ ὁ Σολομών· περισπασμὸν πονηρὸν ἔδωκεν ὁ Θεὸς τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, φησί, τὸ περισπᾶσθαι ἐν τοῖς ματαίοις[1], ἵνα μὴ ἐκ τῆς ἀλόγου καὶ ἐμπαθοῦς ἀργίας ἐκκλίνωσιν εἰς τὰ χείρονα, δηλαδή. Ὁ δὲ τῶν ἀμφοτέρων κρημνῶν, Θεοῦ χάριτι, ῥυσθείς, καὶ Μοναχὸς γενέσθαι καταξιωθείς, φέρων τε τὸ ἀγγελοειδὲς σχῆμα καὶ μοναδικόν, ὥστε ἐκ τούτου μίμημα Θεοῦ τοῦ μόνου, κατὰ τὸ δυνατόν, ἔργῳ καὶ λόγῳ φανῆναι, ὥς φησιν ὁ Μέγας Διονύσιος, πῶς οὐκ ὀφείλει σχολάζειν ἀεὶ καὶ τῷ νῷ προσέχειν ἐν παντὶ ἐπιτηδεύματι, καὶ ἔχειν μελέτην τινὰ διηνεκῆ κατὰ Θεόν, πρὸς τὴν κατάστασιν ἣν ἔφθασεν; ὥς φασιν οἱ ἅγιοι Πατέρες, ὅ τε Ἐφραὶμ καὶ οἱ λοιποί, πρὸς τοὺς ἀρχαρίους. Ὁ μὲν τὸν ψαλμὸν ἔχειν ἐπὶ τὰ χείλη, ὁ δὲ τὸν στίχον· καὶ ἕτεροι τῷ νῷ ἐν τοῖς ψαλμοῖς καὶ τροπαρίοις προσέχειν, φάσκοντες, τοὺς μήπω καταξιωθέντας ἔτι ἐλθεῖν εἰς θεωρίαν τινά, ἤγουν γνῶσιν· ἵνα μηδόλως ἐκτὸς μελέτης τινὸς εὑρίσκηταί τις, εἴτε ἐργαζόμενος, εἴτε ὁδεύων, εἴτε ἀνακλινόμενος, πρὸ τοῦ ὑπνῶσαι· ἀλλ᾽ ἅμα τῷ πληρῶσαι τὸν ὡρισμένον αὐτῷ κανόνα, εὐθὺς τὸν νοῦν εἴς τινα μελέτην κλεῖσαι δεῖ· ἵνα μὴ ἀργὸν ἐκ θείας μνήμης εὑρὼν ὁ ἐχθρός, προσβάλῃ τὰ αὐτὰ δεινά. Καὶ ταῦτα μὲν πρὸς πάντας εἴρηται. Ὅταν δέ τις διὰ πολλῶν ἀγώνων, σωματικῶν τε ἀρετῶν φημι καὶ ψυχικῶν, εἰς ἐργασίαν πνευματικήν, ἤγουν νοητήν, χάριτι Χριστοῦ, ἀνελθεῖν δυνηθῇ νοερῶς, πρὸς τὸ πενθῆσαι τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν, ὀφείλει τὴν φέρουσαν τὰ ἐπίπονα δάκρυα ἔννοιαν, ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ φυλάττειν, ὥς φησιν ὁ τῆς Κλίμακος, ἄχρις ἂν τὸ πῦρ καὶ τὸ ὕδωρ ἀναχωρῇ οἰκονομικῶς, διὰ τὴν ἔπαρσιν δηλαδή. Τὸ μὲν πῦρ ἐστιν ὁ καρδιακὸς πόνος καὶ ἡ θερμὴ πίστις· τὸ δὲ ὕδωρ τὰ δάκρυα. Οὐ πᾶσι δὲ ταῦτα δέδοται, φησὶν ὁ Μέγας Ἀθανάσιος, ἀλλὰ τοῖς ὁρᾶν καταξιωθεῖσι τὰ πρὸ θανάτου καὶ μετὰ θάνατον δεινά, διὰ τῆς περὶ

1. Ἐκκλησ. α′, 13.

τῶν τοιούτων διηνεκοῦς μνήμης ἐν ἡσυχίᾳ, ὥς φησιν Ἡσαΐας, τὸ οὖς ἡσυχαστοῦ ἀκούει ἐξαίσια[1]· καὶ πάλιν, σχολάσατε καὶ γνῶτε[2]..

Αὕτη γὰρ μόνη τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ γεννᾶν πέφυκεν, ὡς μάλιστα βοηθῆσαι δυναμένη καὶ τοῖς λίαν ἐμπαθέσι καὶ ἀσθενεστέροις, διὰ τῆς ἀπερισπάστου διαγωγῆς καὶ φυγῆς τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν σκοτιζουσῶν τὸν νοῦν συντυχιῶν καὶ μεριμνῶν, οὐ μόνων τῶν βιοτικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν μηδαμινῶν καὶ τῶν δοκουμένων ἀναμαρτήτων· ὥς φησιν ὁ τῆς Κλίμακος, μικρὰ θρὶξ ἐτάραξεν ὀφθαλμόν, καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ· μὴ νομίζῃς ὅτι τὸ ἔχειν χρυσίον ἢ ἀργύριον μόνον ἐστὶ φιλαργυρία, ἀλλ' εἴ τινα* δ' ἂν ὁ λογισμὸς πρόσκηται. Καὶ ὁ Κύριος φησίν· ὅπου ὁ θησαυρὸς ὑμῶν, ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ καρδία ὑμῶν[3]· εἴτε ἐν τοῖς θείοις, εἴτε ἐν τοῖς γηΐνοις πράγμασι καὶ νοήμασι. Διά τοι τοῦτο πᾶσι μὲν προσήκει ἡ ἀμεριμνία καὶ τὸ κατὰ Θεὸν σχολάζειν· εἴτε ἐκ μέρους οἱ βιοτικοί, ὡς εἴρηται, ἵνα κατὰ μικρὸν ἔλθωσιν εἰς φρόνησιν καὶ γνῶσιν πνευματικήν· εἴτε οἱ δυνάμενοι ὁλοκλήρως σχολάζειν καὶ πᾶσαν μέριμναν ἔχειν, εὐαρεστῆσαι Θεῷ· ἵνα ἴδῃ ὁ Θεὸς τὴν προαίρεσιν αὐτῶν καὶ χαρίσηται αὐτοῖς τὴν ἀνάπαυσιν διὰ τῆς πνευματικῆς γνώσεως καὶ φθάσαι αὐτοὺς ποιήσῃ εἰς τὸ μελετᾶν τὴν πρώτην θεωρίαν, πρὸς τὸ κτήσασθαι συντριμμὸν ψυχῆς ἀμύθητον καὶ γενέσθαι τῷ πνεύματι πτωχοί[4]. Καὶ οὕτω κατὰ μικρὸν εἰς τὰς λοιπὰς θεωρίας ἀνάγων αὐτούς, τῆς τῶν μακαρισμῶν φυλακῆς καταξιώσει αὐτούς, ἄχρις ἂν εἰς τὴν εἰρήνην τῶν λογισμῶν φθάσωσιν, ἥτις ἐστὶ τόπος Θεοῦ, φησὶν ὁ Ἅγιος Νεῖλος, λαβὼν τὴν χρῆσιν ἐκ τοῦ ψαλτηρίου· καὶ ἐγενήθη ἐν εἰρήνῃ ὁ τόπος αὐτοῦ[5].

* Ἴσως εἰς τινα.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΟΚΤΩ ΝΟΗΤΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ

Αἱ δὲ πνευματικαὶ θεωρίαι, ὡς οἶμαι, ὀκτώ εἰσι. Καὶ αἱ μὲν ἑπτά, τοῦ αἰῶνος τούτου εἰσίν· ἡ δὲ ὀγδόη, τοῦ μέλλοντος αἰῶνός ἐστιν ἐργασία, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ. Πρώτη οὖν ἐστιν ἡ γνῶσις τῶν τοῦ βίου τούτου θλίψεων καὶ πειρασμῶν, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Δωρόθεος, καὶ πᾶσαν λυπεῖται ζημίαν, ἣν ἔπαθεν ἡ ἀνθρώπινος φύσις ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας.

Δευτέρα, ἡ γνῶσις τῶν ἡμετέρων πταισμάτων καὶ τῶν τοῦ Θεοῦ εὐεργεσιῶν, ὥς φησιν ὁ τῆς Κλίμακος, ὁ Ἅγιος Ἰσαὰκ καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν πατέρων.

1. Πρβλ. Ἰώβ, δ', 12. 2. Ψαλμ. 45, 11. 3. Ματθ. ς', 21.
4. Πρβλ. Ματθ. ε', 3. 5. Ψαλμ. 75, 3.

Τρίτη, ἡ γνῶσις τῶν πρὸ τοῦ θανάτου καὶ μετὰ θάνατον δεινῶν, ὡς ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς.

Τετάρτη, ἡ κατανόησις τῆς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διαγωγῆς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων, μαρτύρων τε καὶ ὁσίων πατέρων τὰ ἔργα καὶ λόγια.

Πέμπτη, ἡ γνῶσις τῶν πραγμάτων φύσεώς τε καὶ ἀλλοιώσεως, ὥς φασιν οἱ ἅγιοι πατέρες, ὅ τε Γρηγόριος καὶ ὁ Δαμασκηνός.

Ἕκτη, ἡ θεωρία τῶν ὄντων, δηλαδὴ ἡ γνῶσις καὶ κατανόησις τῶν αἰσθητῶν κτισμάτων τοῦ Θεοῦ.

Ἑβδόμη, ἡ κατανόησις τῶν νοητῶν κτισμάτων τοῦ Θεοῦ.

Ὀγδόη, ἡ περὶ Θεοῦ γνῶσις, ἡ λεγομένη Θεολογία.

Αὗται οὖν αἱ ὀκτὼ θεωρίαι. Αἱ μὲν τρεῖς πρέπουσι τῷ ἔτι πρακτικῷ, ἵνα διὰ πολλῶν δακρύων καὶ πικρῶν καθάραι τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἐκ πάντων τῶν παθῶν δυνηθῇ· καὶ κατὰ χάριν δέχεται παρὰ Θεοῦ τὰς λοιπάς.

Αἱ δὲ πέντε τῷ θεωρητικῷ, ἤτοι γνωστικῷ, διὰ τὸ καλῶς τάς τε σωματικὰς πράξεις καὶ ἠθικάς, δηλαδὴ ψυχικάς, φυλάττειν καὶ ποιεῖν ἀεί· ἐξ ὧν τῆς τῶν τοιούτων αἰσθήσεως ἐναργῶς καταξιοῦται καὶ νοερῶς. Ἀπὸ γὰρ τῆς πρώτης λαμβάνει τὴν ἀρχὴν τῆς γνώσεως ὁ πρακτικός, καὶ ὅσον ἔκτοτε ἐπιμελεῖται τὴν ἐργασίαν καὶ ἐν τοῖς διδομένοις αὐτῷ νοήμασι μελετᾷ καὶ προκόπτει ἐν αὐτοῖς· ἄχρις ἂν εἰς ἕξιν τῶν τοιούτων ἔλθοι καὶ οὕτως αὐτομάτως ἡ ἄλλη γνῶσις ἔρχεται ἐν τῷ νοΐ. Ὡσαύτως καὶ αἱ λοιπαί.

Ἀλλ' ἵνα εὔδηλον γένηται τὸ λεγόμενον, ἐκ μέρους ἐρῶ, εἰ καὶ οὐ δύναμαι λέγειν, περὶ ἑκάστης θεωρίας· καὶ τί εἰσι τὰ κατανοούμενα καὶ λεγόμενα, ἵνα ἀφορμὴν εὕρωμεν πρὸς τὸ γνῶναι ἡμᾶς, τὸ πῶς ὀφείλομεν ποιεῖν, ὅταν ἡ χάρις ἄρχηται ἀνοίγειν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς εἰς τὸ κατανοεῖν καὶ ἐκπλήττεσθαι ἐκ τῶν νοημάτων καὶ ῥημάτων τῶν δυναμένων οἰκῆσαι* ἐν ἡμῖν τὸν φόβον, ὡς προείρηται, ἤτοι τὸν συντριμμὸν τῆς ψυχῆς.

* Ἴσως οἰκίσαι.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ ΑΝΑΓΚΑΙΑ ΔΗΛΩΣΙΣ ΚΑΙ ΟΠΩΣ ΔΕΙ ΑΡΞΑΣΘΑΙ ΤΑΥΤΗΣ

Πρώτη γνῶσις, δι' ἧς δίδονται αἱ λοιπαὶ τῷ προαιρουμένῳ. Ὁ οὖν καταξιωθεὶς εἰς ταύτην ἐλθεῖν, οὕτω ποιεῖν ὀφείλει, καθίσαι κατὰ ἀνατολάς, ὥσπερ ποτὲ ὁ Ἀδάμ, καὶ μελετᾶν οὕτως· ἐκάθισεν Ἀδὰμ τότε καὶ ἔκλαυσεν ἀπέναντι τῆς τρυφῆς τοῦ Παραδείσου, χερσὶ τύπτων τὰς

ὄψεις καὶ ἔλεγεν· ἐλεῆμον, ἐλέησόν με τὸν παραπεσόντα. Ὡσαύτως καὶ τὸν ἄλλον οἶκον· Ἰδὼν Ἀδὰμ τὸν Ἄγγελον ὠθήσαντα καὶ κλείσαντα τὴν τοῦ θείου κήπου θύραν, ἀνεστέναξε μέγα καὶ ἔλεγεν· ἐλεῆμον, ἐλέησόν με τὸν παραπεσόντα. Ἔπειτα κατανοῶν τὰ γινόμενα, τότε ἄρχεται τὸν θρῆνον οὕτω, στενάζων ἐξ ὅλης ψυχῆς, καὶ σείων τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, λέγει μετὰ πόνου καρδίας·

Οἴμοι τῷ ἁμαρτωλῷ, τί ἔπαθον; οἴμοι, τί ἤμην καὶ τί γέγονα; οἴμοι, τί ἀπώλεσα καὶ τί εὗρον; ἀντὶ τοῦ Παραδείσου τὸν φθαρτὸν τοῦτον κόσμον· ἀντὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς μετὰ Ἀγγέλων διαγωγῆς, τὸν διάβολον καὶ τοὺς ἀκαθάρτους δαίμονας· ἀντὶ τῆς ἀναπαύσεως, τὸν κόπον· ἀντὶ τῆς ἀπολαύσεως καὶ τῆς χαρᾶς, τὴν τοῦ κόσμου θλῖψιν καὶ λύπην· ἀντὶ τῆς εἰρήνης καὶ ἀλήκτου εὐφροσύνης, τὸν φόβον καὶ τὰ ἐπίπονα δάκρυα· ἀντὶ τῶν ἀρετῶν καὶ τῆς δικαιοσύνης, τὰς ἀδικίας καὶ τὰς ἁμαρτίας· ἀντὶ τῆς ἀγαθότητος καὶ τῆς ἀπαθείας, τὴν πονηρίαν καὶ τὰ πάθη· ἀντὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς εἰς Θεὸν οἰκειώσεως, τὴν ἀγνωσίαν καὶ τὴν ἐξορίαν· ἀντὶ τῆς ἀμεριμνίας καὶ ἐλευθερίας, τὴν πολυμέριμνον ζωὴν καὶ κακίστην δουλείαν. Οἴμοι, οἴμοι· πῶς βασιλεὺς ἐκτίσθην καὶ δοῦλος τοῖς πάθεσιν ἐν τῇ ἀφροσύνῃ μου γέγονα! οὐαί μοι τῷ ἀθλίῳ, πῶς ἀντὶ ζωῆς τὸν θάνατον ἐσπασάμην διὰ τῆς παρακοῆς! αἴ, αἴ, οἴμοι, οἴμοι· τί ἔπαθον ὁ ταλαίπωρος τῇ ἀβουλίᾳ! τί ποιήσω; ἔνθεν μάχαι καὶ ἔνθεν ταραχαί· ἔνθεν νοσήματα καὶ ἔνθεν πειρασμοί· ἔνθεν κίνδυνοι καὶ ἔνθεν ναυάγια· ἔνθεν φόβοι καὶ ἔνθεν λῦπαι· ἔνθεν πάθη καὶ ἔνθεν ἁμαρτίαι· ἔνθεν πικρίαι καὶ ἔνθεν στενοχωρίαι· οὐαί μοι τῷ ἀθλίῳ, τί ποιήσω; ποῦ φύγω; στενά μοι πάντα [1], ὥς φησιν ἡ Σωσάννα. Τί αἰτήσασθαι οὐκ ἐπίσταμαι· ἂν γὰρ ζωὴν αἰτήσωμαι, φοβοῦμαι τοὺς πειρασμοὺς τοῦ βίου καὶ τὰς αὐτοῦ μεταβολὰς καὶ τὰ συναντήματα· ὁρῶ τὸν ἄγγελον σατᾶν, τὸν ὡς πρωῒ ἑωσφόρον ἀνατέλλοντα [2], διάβολον γενόμενον καὶ λεγόμενον· τὸν πρωτόπλαστον, ἐξόριστον [3]· τὸν Κάϊν, ἀδελφοκτόνον [4]· τὸν Χαναάν, κεκατηραμένον [5]· τοὺς Σοδομίτας, πυρικαύστους [6]· τὸν Ἡσαῦ, ἔκπτωτον [7]· τοὺς Ἰσραηλίτας, ὀργιζομένους [8]· τὸν Γιεζῆ [9] καὶ Ἰούδαν [10] τὸν Ἀπόστολον, ἐκπτώτους, φιλαργυρίαν νοσήσαντας· τὸν μέγαν προφήτην καὶ βασιλέα, ἐπὶ δυσὶν ἁμαρτήμασι πενθοῦντα [11]· τὸν Σολομῶντα μετὰ τῆς τοσαύτης σοφίας, ἔκπτωτον [12]· τοὺς ἐκ τῶν ἑπτὰ Διακόνων καὶ τεσσαράκοντα Μαρτύρων ἐκπτώτους, ὥς φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος· Γεγηθὼς ὁ ἀρχέκακος ἥρπασεν ἐκ τῆς δωδεκάδος Ἰούδαν τὸν δείλαιον· ἐκ τῆς Ἐδέμ, τὸν ἄνθρωπον· καὶ τῆς τεσσαρακοντάδος, τὸν ἔκπτωτον· ὃν θρηνῶν ὁ αὐτὸς πάλιν φησί· ματαιόφρων καὶ θρήνων ἐπάξιος, ὅς τις τῶν ζωῶν ἀμφοτέρων διήμαρτε, διὰ πυρὸς γὰρ λέλυται καὶ πρὸς πῦρ

1. Δανιὴλ (Σωσάννα) 22. 2. Πρβλ. Ἡσ. ιδ', 12. 3. Πρβλ. Γεν. γ', 23.
4. Πρβλ. Γεν. δ', 8. 5. Πρβλ. Γεν. θ', 25. 6. Πρβλ. Γεν. ιθ', 24-25.
7. Πρβλ. Γεν. κε', 33. 8. Πρβλ. Ἀριθ. ιδ', 34. 9. Πρβλ. Δ' Βασιλ. ε', 26-27.
10. Πρβλ. Ματθ. κς', 15, 24. 11. Ψαλμ. 50. 12. Πρβλ. Γ' Βασιλ. ια', 9-10.

ἐξεδήμησεν ἄσβεστον· καὶ πολλοὺς ἄλλους, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός, ἐκπτώτους· οὐ μόνον ἀπίστους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν Πατέρων πλείονας μετὰ πολλῶν ἱδρώτων. Τίς γάρ εἰμι ἐγώ, ὁ καὶ πάντων χείρων καὶ ἀναισθητότερος καὶ ἀσθενέστερος; τί εἴπω ἐμαυτὸν ἄρα; Ἐπειδὴ Ἀβραὰμ γῆν εἶναι λέγει ἑαυτὸν καὶ σποδόν [1]· Δαβὶδ Κύνα τεθνεῶτα [2] καὶ ψυλλὸν ἐν τῷ Ἰσραήλ [3]· Σολομῶν παιδάριον μικρόν, μὴ γινῶσκον δεξιὰ ἢ ἀριστερά [4]· οἱ τρεῖς παῖδες, αἰσχύνη καὶ ὄνειδος ἐγεννήθημέν [5] φασιν· Ἡσαΐας ὁ Προφήτης, ὢ τάλας εἰμὶ ἐγώ [6] φησιν· Ἀβακοὺμ ὁ Προφήτης καὶ ἐγώ εἰμι νεώτερός [7] φησιν. Ὁ Ἀπόστολος, πρῶτον εἶναι, λέγει, ἁμαρτωλῶν, ἑαυτόν [8]· οἱ δὲ λοιποὶ πάντες, μηδὲν εἶναί φασι. Τί οὖν ἐγὼ ποιήσω; ποῦ κρυβήσομαι ἀπὸ τῶν πολλῶν μου κακῶν; τί γένωμαι ὁ μηδὲν ὤν; καὶ τοῦ μηδαμοῦ μηδὲν ὄντος χείρων; Τὸ γὰρ μηδὲν ὂν οὐχ ἥμαρτεν, ἀλλ' οὐδὲ εὐηργετήθη, ὥσπερ ἐγώ. Οἴμοι· πῶς ἔχω ἀνύσαι τὸν ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς μου χρόνον; ἢ πῶς ἄρα ἔχω φυγεῖν τὰς τοῦ διαβόλου παγίδας; Οἱ γὰρ δαίμονες ἄυπνοι καὶ ἄυλοι, ὁ δὲ θάνατος ἐγγύς, κἀγὼ ἀσθενής. Κύριε, βοήθει μοι, μὴ ἐάσῃς τὸ πλάσμα σου ἀπολεσθῆναι, ὅτι σοι μέλει περὶ ἐμοῦ τοῦ ἀθλίου. Γνώρισόν μοι, Κύριε, ὁδόν, ἐν ᾗ πορεύσομαι, ὅτι πρὸς σὲ ἦρα τὴν ψυχήν μου [9]· μὴ ἐγκαταλίπῃς με, Κύριε ὁ Θεός μου, μὴ ἀποστῇς ἀπ' ἐμοῦ, πρόσχες εἰς τὴν βοήθειάν μου, Κύριε τῆς σωτηρίας μου [10]. Καὶ οὕτω συντρίβεται ἡ ψυχὴ ἐκ τῶν τοιούτων ῥημάτων, εἴπερ αἴσθησιν ἔχῃ ποσῶς. Ἐγχρονίζοντος δὲ αὐτοῦ ἐν τούτοις καὶ ἐν ἕξει γινομένου τοῦ θείου φόβου, ἄρχεται ὁ νοῦς τὰ τῆς δευτέρας θεωρίας κατανοεῖν καὶ μελετᾶν ῥήματα, ἅτινά εἰσι ταῦτα.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

Οἴμοι τῷ ἀθλίῳ, τί ποιήσω; τί γένωμαι; πολλὰ ἥμαρτον· πολλὰ εὐεργετοῦμαι· πολλὰ ἀσθενῶ. Οἱ πειρασμοὶ πολλοί, ἡ ῥᾳθυμία συνέχει με, ἡ λήθη σκοτίζει με καὶ οὐκ ἐᾷ με ἰδεῖν ἐμαυτὸν καὶ τὸ πλῆθος τῶν κακῶν μου. Ἡ ἄγνοια κακή, ἡ ἐν γνώσει παράβασις χείρων, ἡ ἀρετὴ δυσκατόρθωτος, τὰ πάθη πολλά, οἱ δαίμονες πανοῦργοι, ἡ ἁμαρτία πρόχειρος, ὁ θάνατος ἐγγύς, τὸ λογοθέσιον πικρόν, οὐαί μοι, τί ποιήσω; ποῦ φύγω ἀπ' ἐμαυτοῦ; Ἐπειδὴ ἐγώ εἰμι ἡ αἰτία τῆς ἐμῆς ἀπωλείας. Αὐτεξου-

1. Πρβλ. Γεν. ιη', 27. 2. Β' Βασιλ. θ', 8. 3. Α' Βασιλ. κδ', 23.
4. Γ' Βασιλ. γ', 7. 5. Δανιὴλ (προσευχὴ Ἀζαρίου), 9. 6. Ἡσ. ς', 5.
7. Ἱερ. α', 6. 8. Α' Τιμ. α', 15. 9. Ψαλμ. 142, 8.
10. Ψαλμ. 37, 22-23.

σιότητι γὰρ τετίμημαι καὶ οὐδεὶς βιάσαι με δύναται. Ἐγὼ ἥμαρτον καὶ ἁμαρτάνω ἀεὶ καὶ ἀμελῶς διάγω εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν· ὁ δὲ βιάζων οὐχ εὑρίσκεται. Τίνα ἔχω αἰτιάσασθαι; ὁ Θεός, ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος, ἀεὶ ποθῶν τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπιστροφὴν καὶ μετάνοιαν· οἱ Ἄγγελοι, ἀγαπῶσι με καὶ φυλάττουσιν· οἱ ἄνθρωποι, ὡσαύτως τὴν προκοπήν μου θέλουσιν· οἱ δαίμονες, οὐ δύνανται βιάσαι τινὰ μὴ θέλοντα ἀπολέσθαι, εἴτε ἐξ ἀμελείας, εἴτε ἐξ ἀπογνώσεως· τίς ἐστι λοιπὸν ὁ αἴτιος; εἰμὴ αὐτὸς ἐγὼ ὁ ταλαίπωρος; Ἰδοὺ μικρὸν ἔγνων, ὅτι ἀπόλλυταί μου ἡ ψυχή, καὶ οὐ θέλω ἀρχὴν εὐσεβείας βαλεῖν. Διατί ψυχή μου ἀμελεῖς σαυτήν; διατί οὐκ αἰσχύνῃ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν Ἀγγέλων αὐτοῦ ἁμαρτάνουσα, ὥσπερ αἰσχύνῃ τοὺς ἀνθρώπους; Οἴμοι τῷ ἀθλίῳ, οἴμοι, οἴμοι, ὅτι οὐδὲ ὡς ἄνθρωπον αἰσχύνομαι τὸν Ποιητήν μου καὶ Δεσπότην. Ἐνώπιον γὰρ ἑνὸς ἀνθρώπου, οὐ δύναμαι ἁμαρτάνειν, ἀλλὰ πᾶσαν μηχανὴν ποιῶ, ἵνα ἐπιδεικνύω ἐμαυτὸν δικαιοπραγοῦντα· καὶ ἐνώπιον Θεοῦ ἱστάμενος, τὰ πονηρὰ λογίζομαι καὶ λέγειν πολλάκις οὐκ αἰσχύνομαι, ὢ τῆς ἀφροσύνης μου! Τὸ κακὸν πράττων, τὸν Θεὸν ὁρῶντα οὐ φοβοῦμαι καὶ ἀνθρώπῳ ἑνὶ λέγειν τὰ κατ' ἐμὲ πρὸς διόρθωσιν, οὐ δύναμαι. Οὐαί μοι, οὐαί μοι, ὅτι τὴν κόλασιν γινώσκω καὶ μετανοεῖν οὐ βούλομαι. Τὴν οὐράνιον Βασιλείαν ἀγαπῶ καὶ ἀρετὴν οὐ κέκτημαι. Τὸν Θεὸν πιστεύω καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ παρακούω ἀεί. Τὸν διάβολον μισῶ καὶ τὰ ἀρέσκοντα αὐτῷ ποιεῖν οὐ παύομαι. Ἂν εὔχωμαι, ἀμελῶ καὶ ὡς ἀναίσθητος διάκειμαι. Ἂν νηστεύω, ἐπαίρομαι καὶ μείζονα κατακέκριμαι. Ἂν ἀγρυπνήσω, δοκῶ ποιεῖν τι, ἵνα μηδὲ τοῦτο χρήσιμον γένηται. Ἂν ἀναγινώσκω, ἓν ἐκ τῶν ἀμφοτέρων κακῶν ποιῶ ὁ ἀναίσθητος· εἴτε χάριν πολυμαθείας καὶ κενοδοξίας τοῦτο ποιῶ, καὶ ἐπὶ πλεῖον σκοτίζομαι, εἴτε γινώσκων καὶ μὴ ποιῶν, μειζόνως κατακέκριμαι. Ἂν τὸ κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτάνειν ἴσως, κατὰ χάριν Θεοῦ, παύωμαι, ἀλλὰ διὰ λόγου ἁμαρτάνειν ἀεὶ οὐ παύομαι. Ἂν καὶ ἐκ τούτου ἡ χάρις σκεπάζῃ με, διὰ λογισμῶν τὸν Θεὸν παροργίζω ἀεί ποτε ὁ τάλας. Αἴ, αἴ, τί ἔχω ποιῆσαι; ὅπου δ' ἂν οὐ πορεύωμαι, ἁμαρτίας εὑρίσκω. Πανταχοῦ οἱ δαίμονες. Ἡ ἀπόγνωσις χείρων πάντων. Τὸν Θεὸν παρώργισα, τοὺς Ἀγγέλους ὡσαύτως ἐλύπησα, τοὺς ἀνθρώπους ἔβλαψα πολλάκις καὶ ἐσκανδάλισα.

Ἤθελον δάκρυσιν ἐξαλεῖψαι τῶν ἐμῶν πταισμάτων, Κύριε, τὸ χειρόγραφον καὶ τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς μου διὰ μετανοίας εὐαρεστῆσαί σοι· ἀλλ' ὁ ἐχθρὸς ἀπατᾷ με καὶ πολεμεῖ τὴν ψυχήν μου· Κύριε, πρὶν εἰς τέλος ἀπόλλωμαι, σῶσόν με.

Ἥμαρτον εἰς σέ, Σωτήρ, ὡς ὁ Ἄσωτος υἱός· δέξαι με, Πάτερ, μετανοοῦντα καὶ ἐλέησόν με ὁ Θεός.

Κράζω σοι, Χριστὲ Σωτήρ, τοῦ Τελώνου τὴν φωνήν· ἱλάσθητί μοι ὥσπερ ἐκείνῳ καὶ ἐλέησόν με ὁ Θεός.

Ἆρα τί ἔσται ἐπ' ἐσχάτων, ἢ τί τὸ ἐσόμενον; οἴμοι τῷ ἀθλίῳ, οἴμοι·

τίς δώσει τῇ κεφαλῇ μου ὕδωρ; καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς μου πηγὴν δακρύων[1]; Τίς με θρηνῆσαι δυνηθῇ ἐπάξιον; ἐπειδὴ ἐγὼ τοῦτο ποιῆσαι οὐ δύναμαι. Δεῦτε, ὄρη, καλύψατέ με τὸν ἄθλιον· αἴ, αἴ, τί ἔχω εἰπεῖν; ὢ πόσα καλά μοι ὁ Θεὸς ἐποίησεν, ἅπερ αὐτὸς μόνος ἐπίσταται, καὶ πόσα δεινὰ ἡ ἀγνωμοσύνη μου ἐνεδείξατο! ἔργῳ, λόγῳ τε καὶ διανοίᾳ ἀεὶ παροργίζων τὸν εὐεργέτην· καὶ ὅσον ἐκεῖνος μακροθυμεῖ, τοσοῦτον καταφρονῶ ὁ ταλαίπωρος καὶ ἀναισθητότερος τῶν ἀψύχων λίθων γενόμενος· πλὴν οὐκ ἀπογινώσκω, ἀλλ' ἐπιγινώσκω τὴν σὴν φιλανθρωπίαν.

Μετάνοιαν οὐ κέκτημαι, ἀλλ' οὐδὲ πάλιν δάκρυα. Διὰ τοῦτο ἱκετεύω σε, Σωτήρ, πρὸ τέλους ἐπιστρέψαι καὶ δοῦναί μοι μετάνοιαν, ὅπως ῥυσθήσωμαι τῆς κολάσεως.

Κύριε ὁ Θεός μου, μὴ ἐγκαταλίπῃς με, οὐδὲν γάρ εἰμι ἐνώπιόν σου, ἀλλὰ ἁμαρτωλὸς ὅλος, καὶ ποῦ ἄρα εὕρω αἴσθησιν τῶν πολλῶν μου κακῶν; Αὐτὸ γὰρ τοῦτο τὸ μὴ ποιεῖν με, μεγάλης ἐστὶ κατακρίσεως. Δι' ἐμέ, οὐρανὸν καὶ γῆν· δι' ἐμέ, τὰ τέσσαρα στοιχεῖα καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν γινόμενα, ὥς φησιν ὁ Θεολόγος· τὰ δὲ λοιπὰ σιωπήσομαι, ὅτι οὐκ εἰμὶ ἄξιος τοῦ λέγειν τι, ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν κακῶν μου. Τὰς γὰρ εἰς ἐμὲ γινομένας ἀμετρήτους εὐεργεσίας, τίς δύναται κατανοῆσαι, κἂν ἀγγελικὸν νοῦν ἔχειν καταξιωθῇ; ἀλλ' ἰδοὺ διὰ τὸν ἀμετανόητόν μου τρόπον, ἐκ πάντων μέλλω πίπτειν ὁ ἄθλιος. Καὶ οὕτω τὰ τοιαῦτα μελετῶν ἔρχεται μετὰ καιρόν τινα εἰς τὴν τρίτην γνῶσιν, καὶ θρηνῶν ἀεὶ λέγει.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΡΙΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

Οἴμοι, οἷον ἀγῶνα ἔχει ἡ ψυχή, χωριζομένη ἐκ τοῦ σώματος· οἴμοι, πόσα δακρύει τότε, καὶ οὐδεὶς ὁ ἐλεῶν αὐτήν· πρὸς τοὺς ἀγγέλους τὰ ὄμματα ῥέπουσα, ἄπρακτα καθικετεύει· πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τὰς χεῖρας ἐκτείνουσα, οὐκ ἔχει τὸν βοηθοῦντα αὐτῇ.

Θρηνῶ καὶ ὀδύρομαι ὅταν ἐννοήσω τὸν θάνατον καὶ ἴδω ἐν τοῖς τάφοις κειμένην τὴν κατ' εἰκόνα Θεοῦ πλασθεῖσαν ἡμῖν ὡραιότητα, ἄμορφον, ἄδοξον, μὴ ἔχουσαν εἶδος. Ὢ τοῦ θαύματος, τί τὸ περὶ ἡμᾶς τοῦτο γέγονε μυστήριον; πῶς παρεδόθημεν τῇ φθορᾷ; πῶς συνεζεύχθημεν τῷ θανάτῳ; ὄντως Θεοῦ προστάξει, ὡς γέγραπται. Αἴ, αἴ, τί ἄρα μέλλω ποιῆσαι ὁ πανάθλιος ἐν τῷ καιρῷ τοῦ θανάτου, ὅταν οἱ δαίμονες περικυκλώσουσί μου τὴν ἀθλίαν ψυχήν, τὰ πεπραγμένα μοι δεινὰ ἐγγράφως κατέχοντες, τὰ ἐν γνώσει καὶ ἀγνοίᾳ, τὰ ἐν λόγῳ, ἔργῳ τε καὶ διανοίᾳ· καὶ ἀπαιτοῦντες

1. Ἱερ. θ', 1.

με λόγον ὑπὲρ πάντων τούτων; Ἀλλ᾽ οἴμοι, ὅτι καὶ χωρὶς ἄλλης ἁμαρτίας, μεγάλως κατακέκριμαι ὑπὲρ τῶν ἐντολῶν, ὧν οὐκ ἐφύλαξα, καὶ εἰκότως.

Ὦ ταλαίπωρε ψυχή μου, εἰπέ μοι ἄρτι, ποῦ αἱ συνθῆκαι τοῦ Βαπτίσματος; ποῦ ἡ συνταγὴ τοῦ Χριστοῦ; καὶ ἡ ἀποταγὴ τοῦ Σατανᾶ; ποῦ ἡ φυλακὴ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, ποῦ ἡ μίμησις τοῦ Χριστοῦ διὰ τῶν σωματικῶν τε καὶ ψυχικῶν ἀρετῶν; δι᾽ ἧς Χριστιανὸς ἐκλήθην; καὶ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ μοναχικοῦ σχήματος; Εἰδ᾽ ἴσως ἀσθένειαν σωματικὴν προφασίζῃ, ποῦ ἡ πίστις, ἡ πᾶσαν μέριμναν πρὸς τὸν Θεὸν ἐπιρρίπτουσα[1], δι᾽ ἧς καὶ τὰ ὄρη μεταστῆσαι ἠδυνήθης ἄν, εἴπερ ὡς κόκκον σινάπεως ἐκτήσω ταύτην; ποὺ ἡ ὁλόκληρος μετάνοια, ἡ ἀπέχουσα ἀπὸ παντὸς ἔργου καὶ λόγου πονηροῦ; ποῦ ὁ συντριμμὸς τῆς ψυχῆς καὶ τὸ ἀκρότατον πένθος; ἡ πρᾳότης, ἡ ἐλεημοσύνη, ἡ καθαρότης τῆς καρδίας ἀπὸ τῶν πονηρῶν ἐννοιῶν, ἡ περιεκτικὴ ἐγκράτεια, ἡ κατέχουσα πᾶν μέλος τοῦ σώματος καὶ πᾶν νόημα καὶ θέλημα, μὴ παρὰ τὴν ἀναγκαίαν χρῆσιν κινούμενον πρὸς σωτηρίαν ψυχῆς ἢ σωματικὴν ζωήν; ποῦ ἡ ὑπομονή, ἡ ὑποφέρουσα τὰς πολυτρόπους θλίψεις, διὰ τὴν Βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν; ἡ ἐν παντὶ εὐχαριστία; ἡ ἀδιάλειπτος προσευχή; ἡ μέριμνα τοῦ θανάτου, τὰ τῆς λύπης δάκρυα, εἴπερ εἰς τὰ τῆς ἀγάπης οὐκ ἔφθασα; ἡ κατὰ Θεὸν φρόνησις, ἡ φυλάττουσα τὴν ψυχὴν ἐκ τῶν παγίδων τῶν ἐχθρῶν καὶ πολεμίων; ἡ σωφροσύνη, ἡ ἀπέχουσα πᾶν ὅ,τι ἐστὶ μὴ κατὰ Θεὸν γινόμενον ἢ ἑκουσίως λογιζόμενον; ἡ ἀνδρεία, ἡ ὑπομένουσα τὰ δεινὰ καὶ κατατολμῶσα τῶν ἐχθρῶν διὰ τῆς ἐλπίδος; ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἀπονέμουσα ἑκάστῳ τὸ ἴσον; ἡ ταπεινοφροσύνη, ἡ γινώσκουσα τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν καὶ ἀγνωσίαν, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, δι᾽ ἧς ῥυσθῆναι ἔμελλες ἐκ πάντων τῶν τοῦ ἐχθροῦ μηχανημάτων; ποῦ ἡ ἀπάθεια καὶ ἡ τελεία ἀγάπη, ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν εἰρήνη[2], δι᾽ ἧς υἱὸς Θεοῦ ἔμελλον κληθῆναι[3]; ταῦτα γὰρ πάντα, καὶ δίχα σωματικῆς ἰσχύος, ὁ βουλόμενος ἔχειν δύναται, ἐκ μόνης προαιρέσεως. Ἆρα τί ἔχω εἰπεῖν πρὸς ταῦτα; τί ἔχω ποιῆσαι ὁ ταλαίπωρος; ἐπεὶ ἂν πρὸς βραχὺ δειλιῶ ἐκ τῆς ἀπληροφορίας, ὅτι ὅλως ἠμέλησά τι τῶν ὀφειλομένων κατὰ τὸ δυνατόν μου ποιῆσαι, ὑπὸ τὸν ᾅδην ἔσεσθαι μέλλω, ὥς φησιν ὁ Μέγας Ἀθανάσιος. Φεῦ τῆς ἐμῆς ἀθλιότητος! τί ἐμαυτῷ προσέφερον, οὐ μόνον δι᾽ ὧν ἥμαρτον, ἀλλὰ μᾶλλον δι᾽ ὧν μετανοῆσαι οὐκ ἠβουλήθην; Εἰ γὰρ μετεμελόμην, ὡς ὁ ἄσωτος[4], ἐδέξατο ἄν μου τὴν ἐπιστροφὴν ὁ φιλόστοργος Πατήρ· καὶ εἰ εὐγνώμων ἐγενόμην ὡς ὁ τελώνης[5], ἐμαυτὸν μόνον καὶ οὐκ ἄλλον τινὰ κατακρίνων, ἄφεσιν ἁμαρτιῶν ἐλάμβανον κἀγὼ παρὰ Θεοῦ· μάλιστα οὖν εἴπερ ἐξ ὅλης ψυχῆς ὡς ἐκεῖνος παρεκάλεσα. Νῦν δὲ οὔπω τοιοῦτον ὁρῶ ἐμαυτόν. Διὰ τοῦτο φοβοῦμαι τὴν ἐν τῷ ᾅδῃ μετὰ τῶν δαιμόνων κατοίκησιν καὶ τὴν μέλλουσαν κρίσιν, ὅτι ἐκεῖ ὁ πύρινός ἐστι ποταμός, θρόνοι τε καὶ βίβλοι ἠνεῳγμένοι[6], Ἄγγελοι προτρέ-

1. Οὕτω γραπτέον ἀντὶ ἀπορρίπτουσα. 2. Φιλιππ. δ', 7. 3. Πρβλ. Ματθ. ε', 9.
4. Λουκ. ιε', 17 κ. ἑ. 5. Λουκ. ιη', 13. 6. Δανιὴλ ζ', 9-10.

χουσι, πᾶσα ἡ τῶν βροτῶν φύσις παρίσταται, πάντα γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα[1] ἐνώπιον τοῦ φοβεροῦ καὶ δικαίου κριτοῦ.

Οἴμοι, πῶς ὑποφέρειν μέλλω τὸν ἔλεγχον, τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ φρικτοῦ καὶ ἀδεκάστου Κριτοῦ, τὴν τῶν ἀμετρήτων Ἀγγέλων συνδρομήν, τὴν ἀπαίτησιν μετὰ ἀπειλῆς φοβερᾶς, τὴν μὴ ἔχουσαν ἐπιστροφὴν ἀπόφασιν, τὸ ἄπαυστον θρῆνος καὶ ἀνωφελὲς δάκρυον, τὸ ἀφεγγὲς σκότος καὶ τὸν ἀκοίμητον σκώληκα· τὸ ἄσβεστον πῦρ καὶ τὰς πολυτρόπους κολάσεις, τὴν ἔκπτωσιν ἐκ τῆς Βασιλείας καὶ χωρισμὸν τῶν ἁγίων, τὸν μακρυσμὸν τῶν Ἀγγέλων καὶ Θεοῦ ἀλλοτρίωσιν, τὴν μικροψυχίαν καὶ τὸν αἰώνιον θάνατον, τὸν φόβον, τὸν πόνον, τὴν λύπην καὶ τὴν αἰσχύνην καὶ βασανισμὸν τῆς συνειδήσεως; οἴμοι τῷ ἁμαρτωλῷ, τί ἔπαθον; διατί ἀπόλλωμαι κακῶς; ἔχω ἔτι καιρὸν μετανοίας. Ὁ Δεσπότης παρακαλεῖ, κἀγὼ ἀναβάλλομαι; Ἕως πότε, ψυχή μου, ἐπιμένεις τοῖς πταίσμασιν; ἕως τίνος λαμβάνεις μετανοίας ὑπέρθεσιν; Λάβε κατὰ νοῦν τὴν κρίσιν τὴν μέλλουσαν, βόησον Χριστῷ τῷ Θεῷ· καρδιογνῶστα ἥμαρτον, πρὶν καταδικάσῃς με, ἐλέησόν με. Ἐν τῇ φρικτῇ, Χριστέ, παρουσίᾳ σου, μὴ ἀκούσωμεν· οὐκ οἶδα ὑμᾶς[2]· τὴν γὰρ ἐλπίδα ἐπὶ σὲ τὸν Σωτῆρα ἐθέμεθα, εἰ καὶ τὰ σὰ προστάγματα οὐ πράττομεν διὰ τὴν ἀμέλειαν ἡμῶν· ἀλλὰ φεῖσαι τῶν ψυχῶν ἡμῶν δεόμεθα. Οὐαί μοι, Κύριε, ὅτι ἐλύπησά σε καὶ οὐκ ᾐσθάνθην· ἀλλ᾽ ἰδοὺ ἡ χάρις σου ἐποίησέ με αἰσθανθῆναι μικρόν, δι᾽ ὃ καὶ ἠπόρησα ὁ τάλας· ἐτρόμαξε γὰρ ἡ ἀθλία μου ψυχή. Ἀλλ᾽ ἆρα ἔχω ζῆσαι μικρὸν πρὸς τὸ κλαῦσαι πικρῶς καὶ πλῦναί μου τὴν μεμιασμένην σάρκα καὶ ψυχήν; ἢ πάλιν μίαν ὥραν πενθήσας, αὖθις παύομαι*, ἀναισθητῶν ὡσαεί. Ἆρα τί ποιήσας, εὕρω πόνον ψυχῆς ἀκατάπαυστον; νηστεύσω καὶ ἀγρυπνήσω; ἀλλὰ δίχα ταπεινώσεως οὐδὲν ὠφελοῦμαι. Ψάλλω τῷ στόματι μόνῳ καὶ ἀναγινώσκω; ἀλλὰ τὰ πάθη ἐσκότισάν μου τὸν νοῦν καὶ οὐ δύναμαι καταλαβεῖν τὴν τῶν λεγομένων δύναμιν. Προσπίπτω ἐκτενῶς σοι τῷ δοτῆρι τῶν ἀγαθῶν; ἀλλ᾽ οὐκ ἔχω παρρησίαν. Ἀπήλπισταί μου ἡ ζωή, ἀπώλεσά μου τὴν ψυχήν· Κύριε, βοήθησόν μοι καὶ ὡς τὸν τελώνην δέξαι με· ὡς γὰρ ὁ ἄσωτος ἥμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου[3], καὶ ὡς ἡ πόρνη ἡ δακρύσασα[4], περὶ ἧς εἴρηται· ἡ ἀπεγνωσμένη διὰ τὸν βίον καὶ ἐπεγνωσμένη διὰ τὸν τρόπον, τὰ μύρα βαστάζουσα προσῆλθέ σοι βοῶσα· μή με τὴν πόρνην ἀπορρίψῃς, ὁ τεχθεὶς ἐκ Παρθένου· μή μου τὰ δάκρυα παρίδῃς, ἡ χαρὰ τῶν Ἀγγέλων, ἀλλὰ δέξαι με μετανοοῦσαν· ἣν οὐκ ἀπώσω ἁμαρτήσασαν, Κύριε, διὰ τὸ μέγα σου ἔλεος. Ἐπεὶ κἀγὼ ὁ ἄθλιος ἀπεγνωσμένος μέν εἰμι διὰ τὰς πολλάς μου ἁμαρτίας, ἐπεγνωσμένος δὲ διὰ τὴν ἄφατόν σου φιλανθρωπίαν καὶ τὸ ἄπειρον πέλαγος τῶν οἰκτιρμῶν σου, εἰς ὅπερ ἀπορρίψας τὴν ἀπόγνωσιν τῆς ψυχῆς μου, τολμῶ συνάγειν μου τὸν νοῦν εἰς τὴν ἁγίαν σου μνήμην· καὶ ἀνιστάμενος κἂν μίαν αἴτησιν ἐν φόβῳ καὶ

* Ἴσως παύσομαι.

1. Ἑβρ. δ', 13. 2. Ματθ. κε', 12.
3. Λουκ. ιε', 18, 21. 4. Λουκ. ζ', 37 κ. ἑ.

τρόμῳ πολλῷ ποιήσω, ἵνα καταξιωθῶ κἀγὼ ὁ ἀνάξιος τοῦ εἶναι δοῦλος σου· καὶ κατὰ χάριν τὸν νοῦν ἔχειν ἀνείδεόν τε καὶ ἀσχημάτιστον, ἄχροόν τε καὶ ἄυλον· σοὶ τῷ μόνῳ Θεῷ καὶ ποιητῇ τῶν ἁπάντων προσπίπτειν ὡς ποτὲ ὁ Δανιὴλ ἐνώπιον τοῦ Ἀγγέλου σου[1], ἐπὶ γόνατα καὶ ἴχνη τῶν χειρῶν, καὶ πρῶτον εὐχαριστίαν, ἔπειτα ἐξομολόγησιν προσφέρειν ἐνώπιόν σου καὶ οὕτω τὸ πανάγιόν σου θέλημα αἰτεῖν ἄρχομαι ὁ ταλαίπωρος, τὴν χάριν σοι ὁμολογῶν περὶ πάντων τῶν ἀγαθῶν, ὧν με ἠξίωσας, τὸν χοῦν, τὴν κόνιν, τὴν τέφραν· καὶ ὅτι νῷ μόνῳ κατηξιώθην παραστῆναί σοι ὁ γήινος ὅλος, καὶ ὡς δοκῶν ὁρᾶσθαι παρὰ σοῦ ἐξ ὅλης ψυχῆς κράζω καὶ λέγω· Δέσποτα πολυέλεε, εὐχαριστῶ σοι, δοξάζω σε, ὑμνῶ σε καὶ προσκυνῶ σε, ὅτι ἠξίωσάς με τὸν ἀνάξιον ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ τοῦ εὐχαριστεῖν σοι καὶ ὅλως ἀκοὴν ἔχειν περί τινων τῶν θαυμασίων καὶ εὐεργεσιῶν σου, ὧν ἐποίησας καὶ ποιεῖς μεθ᾿ ἡμῶν, κατὰ χάριν, ψυχικῶν τε καὶ σωματικῶν, ἀμετρήτων τε καὶ ἀνεξιχνιάστων, φανερῶν καὶ ἀφανῶν, ὧν τε ἴσμεν καὶ ὧν οὐκ ἴσμεν· ὁμολογῶ τὰς χάριτας· οὐ κρύπτω τὰς εὐεργεσίας· κηρύττω τὰ ἐλέη σου· ἐξομολογοῦμαί σοι, Κύριε ὁ Θεός μου, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου, καὶ δοξάζω τὸ ὄνομά σου εἰς τὸν αἰῶνα, ὅτι τὸ ἔλεός σου μέγα ἐπ᾿ ἐμὲ[2] καὶ ἄφραστός ἐστιν ἡ ἀνοχὴ καὶ μακροθυμία σου ἐπὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀνομιῶν καὶ ἁμαρτιῶν μου, τῶν ἀσεβειῶν καὶ πονηριῶν μου, ὧν ἐποίησα καὶ ποιῶ ἀεὶ καὶ ὧν ἔμελλον ποιῆσαι· ἐξ ὧν με ἐρρύσατο ἡ χάρις σου, τῶν τε ἐν γνώσει καὶ ἀγνοίᾳ καὶ τῶν ἐν λόγῳ, ἔργῳ τε καὶ διανοίᾳ, ὧν οἶδας, καρδιογνῶστα Κύριε, ἀπὸ τῆς γεννήσεώς μου μέχρι τέλους τῆς ζωῆς μου, ὑπὲρ ὧν τολμῶ ὁ πανάθλιος ἐξομολόγησιν ποιῆσαι ἐνώπιόν σου· ἥμαρτον, ἠνόμησα, ἠσέβησα[3], καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν σου ἐποίησα[4] καὶ οὐκ εἰμὶ ἄξιος ἀτενίσαι καὶ ἰδεῖν τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ· ἀλλὰ θαρρῶν εἰς τὴν ἄφατον φιλανθρωπίαν σου καὶ ὑπὲρ νοῦν ἀγαθότητα καὶ εὐσπλαγχνίαν σου, προσπίπτων ἱκετεύω σοι· ἐλέησόν με, Κύριε, ὅτι ἀσθενής εἰμι[5], καὶ συγχώρησόν μοι τὸ πλῆθος τῶν κακῶν μου· καὶ μὴ ἐάσῃς με ἔτι ἁμαρτῆσαι ἢ πλανηθῆναι ἀπὸ τῆς εὐθείας ὁδοῦ σου, μηδὲ βλάψαι ἢ λυπῆσαί τινα· ἀλλὰ χαλίνωσόν μου πᾶσαν κακίαν καὶ πονηρὰν συνήθειαν καὶ ἄλογον ὁρμὴν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος καὶ τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας, καὶ δίδαξόν με τοῦ ποιεῖν τὸ θέλημά σου, καὶ ἐλέησον τοὺς ἀδελφοὺς καὶ πατέρας μου καὶ πάντας τοὺς πανταχόθεν Μοναχούς τε καὶ Ἱερεῖς· τοὺς ἐμοὺς γονεῖς, ἀδελφούς τε καὶ συγγενεῖς, τοὺς διακονοῦντας ἡμῖν καὶ διακονήσαντας, τοὺς εὐχομένους καὶ ἐντειλαμένους ἡμῖν εὔχεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν, τοὺς μισοῦντας καὶ ἀγαπῶντας ἡμᾶς· οὓς ἔβλαψα ἢ ἐλύπησα· τοὺς ταὐτά μοί ποτε ποιήσαντας ἢ ποιῆσαι μέλλοντας· καὶ πάντας τοὺς πιστεύοντας εἰς σέ· καὶ συγχώρησον ἡμῖν πᾶν ἁμάρτημα ἑκούσιόν τε καὶ ἀκούσιον καὶ διατήρησον ἡμῶν τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἔξοδον ἐκ

1. Δαν. ι΄, 9. 2. Ψαλμ. 85, 13. 3. Πρβλ. Δαν. θ΄, 5, 15.
4. Ψαλμ. 50, 6. 5. Ψαλμ. 6, 3.

τοῦ κόσμου τούτου, ἀπὸ τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων καὶ ἀπὸ παντὸς πειρασμοῦ, καὶ πάσης ἁμαρτίας καὶ πονηρίας, οἰήσεώς τε καὶ ἀπογνώσεως, ἀπιστίας τε καὶ ἀπονοίας, ἐπάρσεώς τε καὶ δειλίας, πλάνης τε καὶ τυρτηνίδος, κλοπῆς τε καὶ παγίδος τοῦ διαβόλου· καὶ χάρισαι ἡμῖν τὰ συμφέροντα ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, ὡς εὐδοκεῖ ἡ φιλανθρωπία σου· καὶ ἀνάπαυσον τοὺς προαπελθόντας πατέρας καὶ ἀδελφοὺς ἡμῶν· καὶ δι᾿ εὐχῶν πάντων οἰκτείρησόν μου τὴν ἀθλιότητα, σπλαγχνίσθητί μου τῇ ἀπωλείᾳ, ἴδε μου τὴν καταπόνησιν εἰς πάντα· διόρθωσόν μου τὸν βίον, κυβέρνησόν μου τὴν ζωὴν καὶ τὸ τέλος ἐν εἰρήνῃ· καὶ ποίησόν με οἷον θέλεις καὶ ὡς θέλεις, κἂν θέλω κἂν μὴ θέλω, μόνον μὴ ἀποτύχω τῆς ἐκ δεξιῶν σου στάσεως ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ ὁ Θεός μου, κἂν ἔσχατος πάντων τῶν σῳζομένων δούλων σου· καὶ εἰρήνευσον τὸν κόσμον σου καὶ ἐλέησον πάντας ὡς οἶδας· καὶ καταξίωσόν με τῆς μεταλήψεως τοῦ ἀχράντου σου σώματος καὶ τοῦ τιμίου αἵματος, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, εἰς κοινωνίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἰς ἀρραβῶνα τῆς ἐν σοὶ ζωῆς αἰωνίου σὺν τοῖς ἐκλεκτοῖς σου· πρεσβείαις τῆς Παναχράντου σου Μητρός, τῶν Ἁγίων σου καὶ ἐπουρανίων Δυνάμεων καὶ πάντων τῶν Ἁγίων σου· ὅτι εὐλογητὸς εἶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.

Παναγία Δέσποινα Θεοτόκε, πᾶσαι αἱ οὐράνιαι Δυνάμεις τῶν Ἁγίων Ἀγγέλων καὶ Ἀρχαγγέλων καὶ πάντες Ἅγιοι, πρεσβεύσατε ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ.

Δέσποτα Θεὲ Πάτερ Παντοκράτορ, Κύριε Υἱὲ Μονογενὲς Ἰησοῦ Χριστὲ καὶ Ἅγιον, καὶ τὰ ἑξῆς.

Καὶ εὐθέως πρὸς τοὺς οἰκείους λογισμοὺς λέγει· δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν τῷ Βασιλεῖ ἡμῶν Θεῷ· ἐκ γ΄. Καὶ ἄρχεται τοὺς ψαλμούς, ποιῶν κατὰ ἀντίφωνον Τρισάγιον, κλείων τε τὸν νοῦν ἐν τοῖς λεγομένοις. Κατὰ δὲ τὸ τέλος τῶν μ΄ Κύριε ἐλέησον· τοῦ ἑκάστου ἀντιφώνου, προσευχὴν ποιῶν, λέγει[1] καθ᾿ ἑαυτὸν προσκυνῶν μέν, τό, ἥμαρτον Κύριε συγχώρησόν μοι, ἅπαξ· ἀνιστάμενος δὲ καὶ τὰς χεῖρας ἀνατείνων, τό, ὁ Θεὸς ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ[2], ἅπαξ· καὶ μετὰ τὸ προσεύξασθαι αὐτόν, ὀφείλει λέγειν τὴν δευτέραν εὐχήν, τό, Δεῦτε προσκυνήσωμεν ἐκ γ΄ καὶ τὸ ἄλλο ἀντίφωνον ὡσαύτως. Πλὴν ὁσάκις ἡ χάρις κατανύσσει αὐτοῦ τὴν καρδίαν, ἐν τοῖς νάμασι τῆς κατανύξεως ὀφείλει μᾶλλον τὸν νοῦν ἔχειν· κἂν ἴσως ἀργῇ τὸ στόμα ἐκ τοῦ ψάλλειν καὶ αἰχμαλωτίζεται ἡ διάνοια τὴν καλὴν αἰχμαλωσίαν· ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ· καιρὸς γὰρ τοῦ τρυγητοῦ, καὶ οὐ καιρὸς τοῦ φυτεύειν[3] ἐστὶ τότε· καὶ διὰ τοῦτο ὀφείλει ἐμμένειν ἐν τοῖς τοιούτοις νοήμασιν, ἵνα μειζόνως κατανυχθῇ ἡ καρδία, καὶ τὸν καρπὸν δίδωσιν, ἤτοι τὰ δάκρυα τὰ κατὰ Θεόν· κατανυσσόμενός φησιν ὁ τῆς Κλίμακος, ἐν ῥήματι ἑνί, μένε ἐν αὐτῷ. Ἐπειδὴ πᾶσα σωματικὴ ἐνέργεια, νηστεία, φημί, καὶ ἀγρυπνία, ψαλμῳδία τε καὶ ἀνάγνωσις,

1. Οὕτω γραπτέον ἀντὶ λήγει. 2. Λουκ. ιη΄, 13. 3. Πρβλ. Ἐκκλησ. γ΄, 2.

ἡσυχία τε καὶ τὰ λοιπά, διὰ τὸ καθαίρειν τε τὸν νοῦν γίνονται· ὁ δὲ νοῦς ἐκτὸς πένθους καθαρθῆναι οὐ δύναται, ἵνα ἑνοῦται τῷ Θεῷ διὰ καθαρᾶς προσευχῆς, τῆς ἁρπαζούσης αὐτὸν ἐκ πάντων τῶν νοημάτων καὶ ποιούσης αὐτὸν ἀνείδεόν τε καὶ ἀσχημάτιστον. Διότι, πάντα μὲν ἐκ τούτων καλὰ ὄντα, καλὰ γίνονται, ὥσπερ τὸ ἔμπαλιν. Καὶ γὰρ πᾶν πρᾶγμα δέεται διακρίσεως, ἵνα καλῶς γένηται· καὶ ταύτης χωρίς, οὐ γιγώσκομεν τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων καὶ ἴσως οἱ πολλοὶ σκανδαλιζόμεθα, ὅταν ἴδωμεν διαφωνοῦντα τὰ λεγόμενα παρὰ τῶν Ἁγίων Πατέρων καὶ πραττόμενα· οἷον ἡ μὲν Ἐκκλησία παρέλαβε τοῦ ψάλλειν τροπάρια μετὰ μέλους καὶ ᾄσματα πολλά, ὁ δὲ τῆς Κλίμακος, τοὺς πενθοῦντας κατὰ Θεὸν ἐγκωμιάζων, φησίν, ὅτι οἱ τοιοῦτοι οὐκ ἀλαλάξουσι πρὸς ἑαυτοὺς ἐν ὕμνοις· καὶ ὁ Ἅγιος Ἰσαὰκ περὶ τῶν καθαρῶς προσευχομένων φησίν, ὅτι πολλάκις εὑρίσκεταί τις συνάγων τὸν νοῦν αὐτοῦ ἐν τῇ προσευχῇ καὶ εὐθέως προσπίπτει ἀβιάστως εἰς τὴν γῆν ἐπὶ τὰ γόνατα, ὥς ποτε ὁ Δανιὴλ ὁ Προφήτης[1], καὶ ἔχει τὰς χεῖρας αὐτοῦ τεταμένας καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἀτενίζουσιν εἰς τὸν Σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ· οἱ δὲ λογισμοὶ αὐτοῦ ἐναλλάσσονται καὶ ἐκλύονται αὐτοῦ τὰ μέλη ἐκ τῶν καινῶν νοημάτων τῶν αὐτομάτως ἐν τῷ νοῒ ἐρχομένων. Καὶ πάλιν ὡσαύτως πολλοὶ τῶν Ἁγίων Πατέρων περί τινων τοιούτων γράφουσιν, ὅτι οὐ μόνον ᾄσματα καὶ ψαλμῳδίας ὑπερανέβησαν τῇ τοῦ νοὸς ἐκπλήξει, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν νοῦν ἐπελάθοντο, ὥς φησιν ὁ ἅγιος Νεῖλος. Καὶ ἡ μὲν Ἐκκλησία καλῶς καὶ θεαρέστως τὰ ᾄσματα καὶ τὰ λοιπὰ τροπάρια ἐδέξατο, διὰ τὴν ἀσθένειαν τοῦ νοὸς ἡμῶν· ἵνα, τῇ τῆς μελῳδίας ἡδύτητι, τὸν Θεὸν ὑμνῶμεν οἱ ἄγνωστοι ὡς ἄκοντες· οἱ δὲ γνῶσιν ἔχοντες πρὸς κατανόησιν τῶν εἰρημένων λογίων, ἔρχονται εἰς κατάνυξιν· καὶ ὡς ἐν κλίμακι ἀναγόμεθα πρὸς τὸ ἐννοεῖν χρηστὰς ἐννοίας, ὥς φησιν ὁ Δαμασκηνός· καὶ ὅσον προκόπτομεν τῇ συνηθείᾳ τῶν κατὰ Θεὸν ἐννοιῶν, τοσοῦτον ὁ πόθος τοῦ Θεοῦ ἕλκει ἡμᾶς κατανοεῖν καὶ προσκυνεῖν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ[2] τῷ Πατρὶ φθάσωμεν, ὥς φησιν ὁ Κύριος, καὶ
*Ἴσως λείπει λαλῆσαι.
κατὰ τὸν Ἀπόστολον, ὅς ἔφη· πέντε λόγους θέλω τῷ νοΐ μου * ἢ μυρίους ἐν γλώσσῃ[3]· καὶ πάλιν· βούλομαι τοὺς ἄνδρας ἐν παντὶ τόπῳ ἆραι ὁσίας χεῖρας, χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμοῦ[4]. Ὥστε τὰ μέν εἰσι φάρμακα ἀσθενείας, τὰ δὲ τελειότητες τοῦ νοός. Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ λύσις τῶν τοιούτων ζητημάτων. Διότι πάντα μὲν καλὰ ἐν καιρῷ αὐτῶν[5]· ἐν οὐ καιρῷ δὲ πάντα ἀσύμφωνα φαίνονται τοῖς ἀγνοοῦσι τὸν τοῦ ἑκάστου καιρόν, ὥς φησιν ὁ Σολομών, καιρὸς παντὶ πράγματι[6]. Πλὴν ὅταν τις φθάσῃ εἰς χρηστὰς ἐννοίας, ὀφείλει προσέχειν ἀκριβῶς ἵνα μένωσιν ἐν αὐτῷ αἱ τοιαῦται θεωρίαι, μήπως ἐξ ἀμελείας ἢ ἐπάρσεως ἐγκαταλειφθῇ ὑπὸ τῆς χάριτος, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ· ὅτι εἰ μὲν αὔξονται ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου αἱ κατὰ Θεὸν ἔννοιαι καὶ πρὸς κατάνυξιν καὶ ταπείνωσιν μείζονα ἄγουσιν,

1. Δαν. ι', 9.
2. Ἰωάν. δ', 24.
3. Α' Κορ. ιδ', 19.
4. Α' Τιμ. 2, 8.
5. Πρβλ. Σοφ. Σειρ. λθ', 34.
6. Ἐκκλησ. γ', 1.

ὀφείλει εὐχαριστεῖν ἀεί, καὶ ὁμολογεῖν τῷ Θεῷ τὴν χάριν, ὡς ὅτι ὅλως τὰ τοιαῦτα ἠξιώθη γινώσκειν, ἀνάξιον ὄντα ἑαυτὸν λογιζόμενος. Εἰδὲ παύσονται καὶ σκοτίζεται πάλιν ἡ διάνοια καὶ τὸν φόβον ἀποβάλλει καὶ τὸ πένθος, ὀφείλει πολλὰ λυπηθῆναι καὶ ταπεινῶσαι ἑαυτὸν ἔργῳ καὶ λόγῳ, ὡς ἤδη ἐγκατέλιπεν αὐτὸν ἡ χάρις, ἵνα γινώσκῃ τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν καὶ ταπείνωσιν κτήσηται καὶ τὴν διόρθωσιν ἐπιμελήσηται, ὥς φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος· ὅτι εἰ μὴ ἠμέλησέ τις περὶ τὸ κατὰ Θεὸν πένθος, οὐκ ἂν τὰ δάκρυα ὑστερεῖτο, ὅτε ἐβούλετο. Διὰ τοῦτο ὀφείλομεν ἀεὶ γινώσκειν τὴν ἀσθένειαν ἡμῶν καὶ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, καὶ μήτε ἀπογνῶναι ἑαυτούς, εἴτι δ᾽ ἂν ἡμῖν συμβῇ· μήτε πάλιν θαρρεῖν ὅτι ἐσμέν τι ὅλως· ἀλλὰ μᾶλλον ἐλπίζειν ἀεὶ ἐπὶ τὸν Θεὸν μετὰ ταπεινώσεως. Καὶ ταῦτα μὲν τῷ πολλὰ ζητοῦντι τὰ δάκρυα ἔργῳ καὶ λόγῳ προσήκει, διότι τοσαύτης χάριτος ἠξιώθη καὶ οὐκ ἐφύλαξε τὴν πρόγνωσιν τοῦ Θεοῦ, διὰ προλαβοῦσαν ἢ ἐνεστῶσαν ἢ μέλλουσαν ἀμέλειαν ἢ ἔπαρσιν, ὡς εἴρηται. Τῷ δὲ ἑκουσίως καταλιπόντι τὰ τοιαῦτα χαρίσματα, δηλαδὴ τὸ πένθος καὶ τὰ δάκρυα καὶ τὰ φωτολαμπῆ νοήματα, τί ἄλλο πρέπει, εἰμὴ τὸ οὐαί; διότι οὐκ ἔχει ὁ κόσμος τοῦ τοιούτου ἀφρονέστερον, ὡς καταξιωθέντα ἀπὸ τῶν παρὰ φύσιν, δι᾽ ὧν ἔμελλε κατὰ χάριν εἰς τὰ ὑπὲρ φύσιν φθάσαι, λέγω δὴ τὰ τῆς συνέσεως καὶ τῆς ἀγάπης δάκρυα, καὶ διὰ μηδαμινῶν πραγμάτων τινῶν ἢ λογισμῶν ξένων καὶ θελημάτων ἰδίων εἰς τὴν τῶν κτηνῶν ἀγνωσίαν στρέφεται, ὥσπερ κύων εἰς τὸν ἴδιον ἐμετόν[1]. Πλὴν ἐὰν θέλῃ πάλιν καὶ σχολάσῃ κατὰ Θεὸν ἐν τῇ ἀναγνώσει τῶν θείων Γραφῶν μετὰ προσοχῆς καὶ μερίμνης τοῦ θανάτου, καὶ τὸν νοῦν τηρήσῃ ὅσον δυνηθῇ ἐκ τῶν ματαίων λογισμῶν ἐν τῇ προσευχῇ, εὑρεῖν ἔχει ἅπερ ἀπώλεσε· καὶ μάλιστα εἴπερ οὐδέποτε λυπεῖται κατά τινος, κἂν τὰ μέγιστα δεινὰ ὑπ᾽ αὐτοῦ πάσχῃ πολλάκις, μηδένα ἀφῇ λυπηθῆναι κατ᾽ αὐτοῦ, ἀλλὰ πάσῃ δυνάμει τοῦτον θεραπεύειν ἔργῳ καὶ λόγῳ. Τότε μᾶλλον μειζόνως εὐφραίνεται ὁ νοῦς, λυτρούμενος τὴν τοῦ θυμοῦ ταραχήν *. Καὶ γίνεται ἔμπειρος εἰς τὸ μηδέποτε ἀμελῆσαι τὴν ἰδίαν ψυχήν, φοβούμενος μήπως πάλιν ἐγκαταλειφθῇ. Καὶ ἐκ τοῦ φόβου μένει ἄπτωτος, ἔχων ἀεὶ τὰ τῆς μετανοίας καὶ τοῦ πένθους δάκρυα, ἄχρις ἂν ἀναχθῇ εἰς τὰ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς χαρᾶς, ἐξ ὧν εἰς τὴν εἰρήνην τῶν λογισμῶν ἔλθῃ, χάριτι Χριστοῦ· καὶ ταῦτα μὲν οὕτως. Ἡμεῖς δὲ οἱ ἔτι ἐμπαθεῖς καὶ βαρυκάρδιοι ὀφείλομεν ἀείποτε μελετᾶν τὰ τοῦ πένθους ῥήματα, καὶ ἐρευνᾶν ἑαυτοὺς καθ᾽ ἑκάστην, πρίν τε τοῦ ὡρισμένου κανόνος, καὶ διὰ μέσου τούτου καὶ εἰς τὸ τέλος, εἴτε ἐργαζόμενοι οἱ ἀσθενέστεροι ἔτι πρὸς τὴν κατὰ Θεὸν ἀργίαν καὶ σχολὴν πάντων, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ· εἴτε ἀργοὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ καθήμενοι οἱ ἔχοντες ἀνυστάκτους ὀφθαλμοὺς καὶ νήφουσαν διάνοιαν, ὥς φησιν ὁ τῆς Κλίμακος· βλέπε εἰς προκοπήν σου ἔσται, ἵνα στυφθῇ ἡμῶν ἡ ψυχὴ καὶ δακρύειν ἄρχεται, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Δωρόθεος. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἴρηται περὶ τῶν προειρημένων ἐν ταῖς τρισὶ θεωρίαις, ἵνα καταξιωθῶμεν ἐλθεῖν εἰς τὰς λοιπὰς θεωρίας, ἐξ ὧν ἡ τετάρτη.
* Ἴσως τῆς ταραχῆς.

1. Πρβλ. Β' Πέτρ. β', 22.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΕΤΑΡΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

Ητις ἐστὶ κατανόησις τῆς τοῦ γλυκυτάτου Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ συγκαταβάσεως καὶ διαγωγῆς ἐν τῷ κόσμῳ καὶ κατὰ μικρὸν εἰς τὸ ἐπιλαθέσθαι ἡμᾶς καὶ αὐτῆς τῆς τροφῆς, ὥς φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος· καὶ ὥσπερ τοῦ μακαρίου Δαβὶδ ἠκούσαμεν, ὅτι ἐπελάθετο τοῦ φαγεῖν τὸν ἄρτον αὐτοῦ [1], φησὶν ὁ τῆς Κλίμακος, ἐν τῷ ἁρπαγῆναι τὴν διάνοιαν αὐτοῦ πρὸς τὰ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ, ἐν ἐκπλήξει πολλῇ, καὶ ἀπορεῖν πρὸς τὴν ἀνταπόδοσιν, ὥς φησιν ὁ οὐρανοφάντωρ Βασίλειος· τί ἀνταποδώσωμεν τῷ Κυρίῳ περὶ πάντων, ὧν ἀνταπέδωκεν ἡμῖν [2]; δι' ἡμᾶς Θεὸς ἐν ἀνθρώποις· διὰ τὴν καταφθαρεῖσαν φύσιν, ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν· πρὸς τοὺς ἀχαρίστους ὁ εὐεργέτης, πρὸς τοὺς αἰχμαλώτους ὁ ἐλευθερωτής, πρὸς τοὺς ἐν σκότει καθημένους ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, ἐπὶ τὸν Σταυρὸν ὁ ἀπαθής, ἐπὶ τὸν Ἅδην τὸ φῶς, ἐπὶ τὸν θάνατον ἡ ζωή, ἡ ἀνάστασις διὰ τοὺς πεσόντας· πρὸς ὃν βοήσωμεν, ὁ Θεὸς ἡμῶν δόξα σοι. Καὶ ὁ ἐκ Δαμασκοῦ· ἐξέστη ἐπὶ τοῦτο ὁ οὐρανὸς καὶ τῆς γῆς κατεπλάγη τὰ πέρατα, ὅτι Θεὸς ὤφθη τοῖς ἀνθρώποις σωματικῶς καὶ ἡ γαστήρ σου γέγονεν εὐρυχωροτέρα τῶν οὐρανῶν, δι' ὅ σε, Θεοτόκε, Ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων ταξιαρχίαι μεγαλύνουσι. Καὶ πάλιν· ἔφριξε πᾶσα ἀκοὴ τὴν ἀπόρρητον Θεοῦ συγκατάβασιν, ὅπως ὁ ὕψιστος ἑκὼν κατῆλθε μέχρι καὶ σώματος, παρθενικῆς ἀπὸ γαστρὸς γενόμενος ἄνθρωπος, δι' ὃ τὴν ἄχραντον Θεοτόκον οἱ πιστοὶ μεγαλύνομεν. Δεῦτέ μοι πείθεσθε, λαοί, ἀναβάντες εἰς τὸ ὄρος τὸ Ἅγιον, τὸ ἐπουράνιον, ἀΰλως στῶμεν ἐν πόλει ζῶντος Θεοῦ καὶ ἐποπτεύσωμεν νοΐ θεότητα ἄϋλον Πατρὸς καὶ Πνεύματος, ἐν Υἱῷ Μονογενεῖ ἀπαστράπτουσαν. Ἔθελξας πόθῳ με, Χριστέ, καὶ ἠλλοίωσας τῷ θείῳ σου ἔρωτι· ἀλλὰ κατάφλεξον πυρὶ ἀΰλῳ τὰς ἁμαρτίας μου καὶ ἐμπλησθῆναι τῆς ἐν σοὶ τρυφῆς καταξίωσον, ἵνα τὰς δύο σκιρτῶν μεγαλύνω, ἀγαθέ, παρουσίας σου. Ὅλος εἶ, Σῶτερ, γλυκασμός, ὅλος εἶ ἐπιθυμία καὶ ἔφεσις ὄντως ἀκόρεστος, ὅλος ὑπάρχεις κάλλος ἀμήχανον. Καὶ ὁ μὲν διὰ σωματικῶν τε καὶ ψυχικῶν ἀρετῶν τὴν τῶν τοιούτων γνῶσιν λαβὼν καὶ τῶν κεκρυμμένων Μυστηρίων ἔν τε τοῖς λόγοις τῶν Ἁγίων ἀνδρῶν καὶ τῶν θείων Γραφῶν καὶ μάλιστα τῶν Ἁγίων Εὐαγγελίων· αὐτὸς οὐκ ἔτι ἠρεμεῖ ἐκ τοῦ πόθου καὶ τῶν πολλῶν δακρύων, τῶν ἀεὶ γινομένων ἀβιάστως αὐτῷ. Ἡμεῖς δὲ οἱ ἐκ μόνων τῶν Γραφῶν ἀκούοντες, ὀφείλομεν ἀεὶ σχολάζειν καὶ μελετᾶν, ἵνα ἐκ τοῦ πολλοῦ χρόνου ἐντυπωθῇ ὁ πόθος τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ ἡμῶν, ὥς φησι Μάξιμος καὶ ὡς οἱ Πατέρες ἐποίουν, πρὶν λαβεῖν τὴν αὐτόματον γνῶσιν. Ὅλος ὁ πόθος τῶν μαρτύρων ἀνεπέτατο πρὸς μόνον τὸν Δεσπότην, δι' ἀγάπης αὐτῷ ἑνούμενος καὶ μέλπων, καὶ ὡς ὁ ἐκ Δαμασκοῦ ἔφη περὶ τῶν τριῶν παίδων· νόμων πατρῴων

1. Πρβλ. Ψαλμ. 101, 5. 2. Πρβλ. Ψαλμ. 115, 3.

οἱ μακαριστοὶ ἐν Βαβυλῶνι παῖδες προκινδυνεύοντες, βασιλεύοντος κατέπτυσαν προσταγῆς ἀλογίστου· καὶ συνημμένοι ᾧ οὐκ ἐχωνεύθησαν πυρί, τοῦ κρατοῦντος ἐπάξιον ἀνέμελπον τὸν ὕμνον. Καὶ εἰκότως· ὅταν αἰσθανθῇ τις τῶν θαυμασίων τοῦ Θεοῦ, ὅλος ἐξίσταται καὶ ἐπιλανθάνεται καὶ αὐτῆς τῆς προσκαίρου ζωῆς, ἐκ τῆς τῶν θείων Γραφῶν κατανοήσεως, φησὶν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ. Καὶ οὐχὶ ὥσπερ ἡμεῖς ἴσως ἐκ τῶν Γραφῶν κατανυσσώμεθα μικρὸν καὶ ἐκ τῆς ῥᾳθυμίας καὶ λήθης καὶ ἀγνωσίας πάλιν σκοτιζόμεθα καὶ ἀναισθητοῦμεν ἐκ τῶν παθῶν. Ὁ γὰρ καθαρθεὶς διὰ τοῦ πένθους ἐκ τῶν παθῶν, ἐκεῖνος αἰσθάνεται τῶν κεκρυμμένων μυστηρίων ἐν πάσαις ταῖς Γραφαῖς καὶ ἐκ πάντων ἐκπλήττεται, ἐξαιρέτως δὲ ἐκ τοῦ Ἁγίου Εὐαγγελίου, τῶν τε ἔργων καὶ λόγων, καὶ πῶς τὰ δυσχερῆ ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ εὐχερῆ κατεσκεύασεν, ὥστε κατὰ μικρὸν Θεὸν ποιεῖν τὸν ἄνθρωπον. Ἀγαθόν, ὡς τοὺς ἐχθροὺς ἀγαπᾶν δυνάμενον· οἰκτίρμονα, ὡς τὸν Πατέρα οἰκτίρμονα [1] ὄντα· ἀπαθῆ, ὡς τὸν ἀπαθῆ Θεόν· πᾶσαν ἀρετὴν ἔχοντα, καὶ τὸ τέλειον, ὡς τὸν Πατέρα τέλειον [2] ὄντα, καὶ ἁπλῶς, ὅσα τῷ Θεῷ πρέπουσι, διδάσκει ἡ Ἁγία Βίβλος αὕτη τὸν ἄνθρωπον, ἵνα θέσει Θεὸς γένηται. Καὶ τίς οὐ θαυμάζει τὴν τοῦ Ἁγίου Εὐαγγελίου πραγματείαν; ὅτι ἐκ μόνης προαιρέσεως πᾶσαν ἀνάπαυσιν ἐν τῷ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι χαρίζεται μετὰ τιμῆς πολλῆς, ὥς φησιν ὁ Κύριος· ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται [3]. Καὶ ἐνταῦθα μαρτυρεῖ ὁ Πέτρος καταλιπὼν τὰ δίκτυα, καὶ λαβὼν τὰς κλεῖς τῶν οὐρανῶν [4], καὶ οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι, ἕκαστος, ἅπερ εἶχε καταλιπὼν μικρά τινα, τὸν κόσμον ὅλον ὑπὸ χεῖρας ἔλαβον, ἐν τῷ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. Ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη [5], καὶ οὐ μόνον ἐπὶ τοὺς Ἀποστόλους ταῦτα γέγονεν, ἀλλ' ἐπὶ πάντας τοὺς προαιρουμένους ταῦτα γίνεται ἄχρι τῆς σήμερον, ὥς φησί τις τῶν Πατέρων· ὅτι εἰ καὶ ἐκοπίων ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἀλλ' οὖν πολλὴν ἀνάπαυσιν εἶχον. Τοῦτο δὲ ἔλεγε περὶ τῆς ἀταράχου ζωῆς καὶ ἀμερίμνου. Καὶ τίς ἄρα ἡμῖν δοκεῖ ἀνάπαυσιν καὶ τιμὴν ἔχειν μείζονα, ὁ κατὰ Θεὸν σχολάζων καὶ πράττων τὰ ἴδια; ἢ ὁ ἐν ταραχαῖς καὶ δικαστηρίοις διάγων καὶ μερίμναις βιοτικαῖς; ὁ προσομιλῶν ἀεὶ τῷ Θεῷ διὰ τῆς μελέτης τῶν θείων Γραφῶν καὶ ἀπερισπάστου προσευχῆς καὶ δακρύων; ἢ ὁ κοπιῶν καὶ ἀγρυπνῶν ἐν κλοπαῖς καὶ ἀθέσμοις πράξεσιν, αἷς ἀποτυχών, μόνου τοῦ κόπου καὶ τοῦ διπλοῦ θανάτου ἴσως ἔτυχεν; Ἰδοὺ τοίνυν καὶ τὸν θάνατον ὑπομένομεν μετὰ πολλοῦ κόπου καὶ ἀτιμίας δίχα κέρδους, μᾶλλον δὲ καὶ μεγίστην ζημίαν πολλάκις τινὲς ἔπαθον ψυχῆς, ἀπωλείας ἕνεκα. Λησταί, φημί, καταποντισταί, πόρνοι καὶ μάχιμοι, οἵτινες οὐκ ἠβουλήθησαν μετὰ ἀναπαύσεως, τιμῆς τε καὶ κέρδους σωθῆναι. Ἀλλ' ὢ τῆς τυφλότητος, τὸν θάνατον διὰ τὸ ἀπολεσθῆναι ὑπομένομεν, καὶ διὰ τὸ σωθῆναι οὐδὲ τὴν ζωὴν ἀγαπῶμεν. Εἰ δὲ καὶ θάνατος πρόκειται ὑπὲρ τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν, τί τὸ* περισσὸν ποιοῦμεν τοῦ ληστοῦ

* Ἴσως παρέλκει τὸ τό.

. Λουκ. ϛ', 36. 2. Ματθ. ε', 48. 3. Λουκ. ιη', 14. 4. Ματθ. ις', 19. 5. Α' Κορ. β', 9.

καὶ τοῦ τυμβορύχου ἢ τοῦ στρατιώτου; οἵτινες, ἄρτου μόνου ἕνεκα, τὸν μέλλοντα μετὰ τοῦ παρόντος ὑπέμειναν πολλάκις θάνατον· εἰ μὴ ὅτε διὰ Χριστὸν ὁ πρῶτος γένηται σκοπός, δι᾽ οὗ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν δίδοται τοῖς προαιρουμένοις, ἐν μὲν τῷ παρόντι νοητῶς ἐν τῷ καταφρονεῖν πάντα καὶ δοῦλα ἔχειν αὐτῷ, βασιλεύειν τε οὐ μόνον ἐπὶ τὰ πράγματα, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὸ σῶμα, τῇ τούτου καταφρονήσει καὶ ἐπὶ τὸν θάνατον, τῇ τῆς πίστεως εὐτολμίᾳ· ἐν δὲ τῷ μέλλοντι σὺν Χριστῷ αἰωνίως βασιλεύειν μετὰ σώματος διὰ τῆς χάριτος τῆς κοινῆς ἀναστάσεως· καὶ ὁ μὲν θάνατος ἐπίσης ἁμαρτωλοῦ καὶ δικαίου γίνεται, ἡ δὲ διαφορὰ πολλή. Καὶ ὡς μὲν θνητοὶ θνήσκουσιν ἀμφότεροι καὶ οὐ θαυμαστόν· ἀλλ᾽ ὁ μὲν ἄμισθος καὶ κατάκριτος ἴσως· ὁ δὲ μακάριος ἐν τῷ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. Τί δὲ μέγα τὸ ἀποκτᾶν χρήματα; ἅπερ ἄκων καταλιπεῖν ἔμελλεν ὁ ταῦτα ἔχειν δοκῶν, οὐ μόνον ἐν τῷ καιρῷ τοῦ θανάτου, ἀλλὰ καὶ πρὸ τούτου πολλάκις μετὰ πολλῆς αἰσχύνης, κόπου τε καὶ πόνου; ἴσως δὲ καὶ θάνατόν τινες ὑπέμειναν ἕνεκα τούτων μετὰ τοὺς ἀναριθμήτους πειρασμοὺς τοῦ πλούτου, τὸν φόβον, φημί, τὴν μέριμναν καὶ διηνεκῆ λύπην τε καὶ ταραχὴν ἑκουσίως καὶ ἀκουσίως. Ἡ δὲ ἁγία ἐντολὴ[1] ἐκ πάντων τούτων ῥύεται τὸν ἄνθρωπον καὶ πᾶσαν ἀμεριμνίαν καὶ ἀφοβίαν αὐτῷ χαρίζεται, πολλάκις δὲ καὶ εὐφροσύνην ἀνεκλάλητον τοῖς μάλιστα προτιμῶσιν ἑκουσίως τὴν ἀκτημοσύνην. Τί ἄρα θυμηδέστερον τοῦ γενέσθαι τινὰ ἀπαθῆ, μηδ᾽ ὅλως κρατούμενον ὑπὸ θυμοῦ ἢ ἐπιθυμίας τινὸς τῶν κατὰ κόσμον πραγμάτων; ἀλλὰ τὰ τοῖς πολλοῖς ἐπιθυμητὰ εἰς οὐδὲν λογιζόμενον καὶ ἐπάνω πάντων γινόμενον, ὡς ἐν Παραδείσῳ, μᾶλλον δὲ ἐν Οὐρανῷ διάγειν καὶ πάσης ἀνάγκης ἀνώτερον τῇ ἀμεριμνίᾳ κατὰ Θεὸν σχολῇ; ἐν γὰρ τῷ ὑπομένειν τὰ ἐπερχόμενα μετὰ χαρᾶς, πᾶν ὅ,τι γίνεται, ἀναπαύει αὐτόν, καὶ ἐν τῷ ἀγαπᾶν πάντας ὑπὸ πάντων ἀγαπᾶται· καὶ ἐν τῷ καταφρονεῖν αὐτὸν πάντα, ἐπάνω πάντων γίνεται· καὶ ἐν τῷ μὴ θέλειν ἔχειν τι ὑπὲρ οὗ μάχεται ἄλλος, καὶ λυπεῖται μὲν ἀποτυχών, κατακέκριται δὲ ἴσως ἐπιτυχὼν τοῦ ποθουμένου. Ὁ δὲ ποθῶν τι λυτροῦται αὐτὸς διὰ τῆς ἐντολῆς πάντων τῶν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι δεινῶν· ἐπειδὴ τὸ μὴ θέλειν τι ἔχειν, ὅπερ οὐ κέκτηται, πάσης ἀναπαύσεώς ἐστι καὶ πλούτου ἐπέκεινα, ὥσπερ καὶ ὁ ἐπιθυμῶν ἅπερ οὐκ ἔχει, κόλασίς ἐστι μεγίστη πρὸ τῆς αἰωνίου κολάσεως, καὶ ὁ τοιοῦτος δοῦλός ἐστι, κἄν τε βασιλεὺς εἶναι δοκῇ καὶ πλούσιος. Τί δὲ βάρος λέγουσιν αἱ ἐντολαὶ τοῦ Κυρίου[2]; ἅπερ οὐ ποιοῦμεν οἱ ἄθλιοι ἄμισθα μετὰ πολλῆς προθυμίας.

Ὁ οὖν δυνηθεὶς τὴν τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου χάριν κατανοεῖν ἐκ μέρους καὶ τὰ ἐν αὐτῷ κείμενα, λέγω δὴ τὰς πράξεις καὶ διδασκαλίας τοῦ Κυρίου, τάς τε ἐντολὰς αὐτοῦ καὶ τὰ δόγματα, τάς τε ἀπειλὰς καὶ ἐπαγγελίας, αὐτὸς εἶδε ποίους θησαυροὺς ἀνελλιπεῖς εὗρεν, εἰ καὶ οὐ δύναται περὶ τῶν τοιούτων διηγήσασθαι ὡς δεῖ, διότι ἄφραστά εἰσι τὰ οὐράνια. Ὁ γὰρ Χριστὸς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ κέκρυπται καὶ ὁ θέλων αὐτὸν εὑρεῖν ὀφείλει πρῶτον πωλῆσαι πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ καὶ ἀγοράσαι τὸ Εὐαγ-

1. Πρβλ. Ῥωμ. ζ', 13. 2. Πρβλ. Α' Ἰωάνν. ε', 3.

γέλιον, ἵνα μὴ μόνον αὐτὸν εὑρεῖν δυνηθῇ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως ἴσως, ἀλλὰ καὶ λαβεῖν ἐν ἑαυτῷ διὰ τῆς μιμήσεως αὐτοῦ τῆς ἐν τῷ κόσμῳ διαγωγῆς. Ὅτι ὁ ζητῶν τὸν Χριστόν, φησὶν ὁ Ἅγιος Μάξιμος, οὐκ ὀφείλει ζητεῖν αὐτὸν ἔξωθεν, ἀλλ᾽ ἐν ἑαυτῷ, ἤτοι τῷ γενέσθαι σῶμα καὶ ψυχήν, ὥσπερ ὁ Χριστὸς ἀναμάρτητος κατὰ τὸ δυνατὸν ἀνθρώπῳ, καὶ τὸ μαρτύριον τῆς συνειδήσεως[1] φυλάττειν πάσῃ δυνάμει, ἵνα παντὸς ἰδίου θελήματος βασιλεύσῃ καὶ περιγένηται τῇ τούτου καταφρονήσει, κἂν κατὰ κόσμον πένης ὑπάρχῃ καὶ ἀγενής. Διότι ποίαν ὠφέλειαν ἔχει ὁ δοκῶν εἶναι βασιλεύς, καὶ ὑπὸ τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας τυραννεῖται μὲν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἐν δὲ τῷ μέλλοντι τὴν αἰώνιον κόλασιν εὑρίσκει, εἴπερ οὐ τηρῆσαι βουληθῇ τὰς θείας ἐντολάς; Ἀλλ᾽ ὢ τῆς ἀνοίας, πῶς οὐ θέλομεν διὰ μικρῶν τινων καὶ προσκαίρων τὰ μεγάλα καὶ αἰώνια ἀγαθὰ λαβεῖν, ἀλλὰ τὰ μὲν ἀγαθὰ ἀποβαλλόμεθα, τῶν δὲ ἐναντίων ἐφιέμεθα; Τί δέ ἐστιν εὐτελέστερον ποτηρίου ψυχροῦ ὕδατος ἢ κλάσματος ἄρτου δόσεως, ἢ θελήματος καὶ μικροῦ νοήματος ἰδίου ἀποχῆς; δι᾽ ὧν Βασιλεία Οὐρανῶν ἡμῖν πρόκειται, χάριτι τοῦ εἰπόντος· ἰδοὺ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ἐστιν[2]. Οὐ γὰρ μακρὰν ὑπάρχει, φησὶν ὁ Δαμασκηνός, οὐδὲ ἔξωθεν, ἀλλ᾽ ἐντός· μόνον θέλησον περιγενέσθαι τῶν παθῶν καὶ ἰδοὺ ἔχεις αὐτὴν ἐν ἑαυτῷ διὰ τὸ θεαρέστως βιοῦν· ἐὰν δὲ οὐ θέλεις, οὐδὲν ἔχεις. Ἐπεὶ ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, φασὶν οἱ Πατέρες, λέγεται τὸ θεαρέστως ζῆν, καὶ ἡ πρώτη παρουσία τοῦ Κυρίου καὶ ἡ δευτέρα. Καὶ περὶ μὲν τῆς δευτέρας προεγράφη εἰς τὰ τοῦ πένθους ῥήματα· τὴν δὲ πρώτην ὁ καταλαβὼν ὑπὸ τῆς χάριτος ἐν αἰσθήσει ψυχῆς μετὰ πολλῆς ἐκπλήξεως ὀφείλει λέγειν· Μέγας εἶ, Κύριε, καὶ θαυμαστὰ τὰ ἔργα σου[3], καὶ οὐδεὶς λόγος ἐξαρκέσει πρὸς ὕμνον τῶν θαυμασίων σου. Ἰδού, γλυκύτατέ μου Δέσποτα, ὁ δοῦλος σου ἐνώπιόν σου ἄφωνος, ἀργός, ἱστάμενος πρὸς σέ, ἀναμένω τὸν παρὰ σοῦ φωτισμὸν τῆς γνώσεως· σὺ γὰρ εἶπας, Κύριε, ὅτι χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν[4]· σὺ οὖν δίδαξόν με τὰ περὶ σοῦ. Τούτου χάριν ἐτόλμησα πρὸς τοὺς ἀχράντους σου πόδας, ὡς ἡ ἀδελφὴ Λαζάρου τοῦ φίλου σου, καθεσθῆναι[5], ἵνα ἀκούσω κἀγώ τι νοερῶς, εἰ καὶ μὴ περὶ τῆς σῆς ἀκαταλήπτου θεότητος, ἀλλ᾽ οὖν περὶ τῆς ἐν κόσμῳ σωματικῆς σου διαγωγῆς· ὅπως αἴσθησίν τινα μικρὰν λάβω τῶν εἰρημένων ἐν τῷ ἁγίῳ Εὐαγγελίῳ τῆς χάριτός σου· καὶ πῶς ἀνεστράφης μεθ᾽ ἡμῶν, πρᾶός τε καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ[6], ὡς ἔφη τὸ πανάγιόν σου στόμα, πρὸς τὸ μαθεῖν ἡμᾶς ἀπὸ σοῦ ταῦτα· καὶ τοσαύτῃ πενίᾳ ὁ πλούσιος ἐν ἐλέει[7], ἐν κόπῳ τε καὶ δίψῃ ἑκουσίως, ὁ τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν παρέχων τῇ Σαμαρείτιδι[8], ὡς εἶπας, Κύριε· ὁ διψῶν ἐρχέσθω πρός με καὶ πινέτω[9]. Σὺ γὰρ εἶ ἡ πηγὴ τῶν ἰαμάτων, καὶ τίς δύναται ὑμνεῖν σου τὴν ἐν κόσμῳ διαγωγήν; ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἠξίωσάς με, τὸν χοῦν, τὴν τέφραν, τὴν

1. Πρβλ. Β' Κορ. α', 12. 2. Λουκ. ιζ'; 21. 3. Πρβλ. Σοφ. Σειρὰχ ια', 4.
4. Ἰωάνν. ιε', 5. 5. Πρβλ. Λουκ. ι', 39. 6. Πρβλ. Ματθ. ια', 29.
7. Ἐφεσ. β', 4. 8. Ἰωάνν. δ', 10. 9. Πρβλ. Ἰωάνν. ζ', 37.

κόνιν, τὸν παραβάτην, τὸν αὐτοκτόνον, τὸν πολλά σοι ἡμαρτηκότα καὶ ἀεὶ ἁμαρτάνοντα, κατανοεῖν ὅλως τι ἐκ τῶν σῶν πράξεών τε καὶ ῥημάτων καὶ τολμᾶν σε ἐρωτῆσαι περὶ τούτων, ὡς ἐκ πίστεως δοκῶν βλέπειν σε τὸν ἀόρατον πάσῃ τῇ κτίσει, συγχώρησόν μοι τῇ τόλμῃ. Σὺ γὰρ οἶδας, Κύριε καρδιογνῶστα, ὅτι οὐ περιεργαζόμενος ἐρωτῶ, ἀλλὰ ζητῶ μαθεῖν, πιστεύων ὅτι ἐὰν ἀξιωθῶ τῆς παρὰ σοῦ γνώσεως, ὡς καὶ τοῖς σὲ ποθοῦσι χαρίσαι μοι ἔχεις ὁ φιλάνθρωπος, καὶ τὴν κατὰ δύναμιν ἐργασίαν, πρὸς τὸ μιμήσασθαί σου τὴν κατὰ σάρκα διαγωγήν, δι' ἧς κατὰ χάριν ἐκλήθην Χριστιανός. Εἰ καὶ οὐδεὶς δύναται ὥσπερ οἱ μαθηταί σου ὑπομένειν τὸν ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν θάνατον, ἀλλ' οὐδὲ τὴν σὴν καὶ αὐτῶν πτωχείαν καὶ ἀρετὴν κτήσασθαι, ἀλλ' ἐκ μέρους ἕκαστος ἡμῶν πρὸς τὴν προαίρεσιν αὐτοῦ· κἂν γάρ τις ὑπὲρ σοῦ καθ' ἑκάστην ἀποθάνῃ, οὐδ' οὕτως τοῦ χρέους ἀποβληθῆναι δύναται. Διότι σὺ μέν, Κύριε, Θεὸς τέλειος ὤν, καὶ ἄνθρωπος τέλειος, ἀναμαρτήτως διῆγες ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ καὶ ὑπὲρ πάντων πάντα ὑπέμεινας· ἡμεῖς δὲ κἄν τι ἴσως ὑπομένωμεν, ὑπὲρ ἑαυτῶν καὶ τῶν οἰκείων ἁμαρτιῶν πάσχομεν. Καὶ τίς οὐκ ἐξίσταται κατανοῶν σου τὴν ἄφατον συγκατάβασιν; ὅτι Θεὸς ὢν ἀκατάληπτος, παντοδύναμός τε καὶ παντοκράτωρ, καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβίμ, τῶν λεγομένων, πληθυνομένην σοφίαν, δι' ἡμᾶς τοὺς πολλά σε παροργίζοντας ἐξ ἀρχῆς καὶ ἄνωθεν, ἐταπείνωσας σεαυτόν, ὥστε κατεδέξω γέννησιν καὶ ἀνατροφήν, διωγμούς τε καὶ λιθασμούς, χλευασμούς τε καὶ μυκτηρισμούς, κολαφισμούς τε καὶ ῥαπισμούς, ἐμπαιγμούς τε καὶ ἐμπτύσματα, ἔπειτα Σταυρὸν καὶ ἥλους, σπόγγον τε καὶ κάλαμον, ὄξος τε καὶ χολήν, καὶ ὅσα οὐκ εἰμὶ ἄξιος ἀκοῦσαι· εἶτα λόγχῃ ἡ ἀκήρατός σου πλευρὰ ἐκεντήθη, ἐξ ἧς ἐπήγασας ἡμῖν τὴν αἰώνιον ζωήν· τὸ τίμιόν σου αἷμα καὶ ὕδωρ. Ὑμνῶ σου τὸν τόκον καὶ τὴν τεκοῦσάν σε, ἣν ἐφύλαξας Παρθένον καὶ μετὰ τόκον, ὡς πρὸ τόκου. Προσκυνῶ σε ἐν σπηλαίῳ καὶ φάτνῃ σπαργανούμενον. Δοξάζω σε, εἰς Αἴγυπτον σὺν τῇ Παρθένῳ σου μητρὶ καὶ ἀχράντῳ ἀναχωροῦντα, καὶ εἰς Ναζαρὲτ οἰκοῦντα, καὶ ὑποταττόμενον τοῖς κατὰ σάρκα γονεῦσι· τῷ νομιζομένῳ πατρὶ καὶ τῇ κατὰ ἀλήθειαν μητρί. Ὑμνῶ σε ἐν τῷ Ἰορδάνῃ βαπτιζόμενον ὑπὸ τοῦ Προδρόμου σε, Κύριε, καὶ τὸν μαρτυρήσαντά σε Πατέρα, καὶ τὸ δηλοποιῆσάν σε Ἅγιον Πνεῦμα, καὶ τὴν σὴν βάπτισιν καὶ τὸν βαπτιστὴν Ἰωάννην τὸν Προφήτην καὶ δοῦλόν σου. Δοξάζω σε νηστεύοντα δι' ἡμᾶς καὶ πειραζόμενον ἑκουσίως καὶ νικήσαντα τὸν ἐχθρὸν ἐν τῷ σώματι, ὃ ἔλαβες ἐξ ἡμῶν, καὶ δωρούμενον ἡμῖν τὴν νίκην κατ' αὐτοῦ τῇ ἀφράστῳ σου σοφίᾳ, συνδιάγοντά τε τοῖς μαθηταῖς σου, καὶ λεπροὺς καθαίροντα, χωλούς τε ἀνορθοῦντα, καὶ τυφλοῖς τὸ φῶς χαρίζοντα, κωφοῖς τε καὶ ἀλάλοις τὸ λαλεῖν καὶ ἀκούειν παρέχοντα, εὐλογοῦντά τε τοὺς ἄρτους καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης ὡς ἐπὶ ξηρᾶς περιπατοῦντα καὶ ὄχλους διδάσκοντα περὶ πράξεών τε καὶ θεωριῶν· περὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀναγγέλλοντα καὶ περὶ τῶν μελλόντων ἀπειλῶν τε καὶ ἐπαγγελιῶν προλέγοντα καὶ περὶ πάντων τῶν εἰς

σωτηρίαν ἡμῶν συντεινόντων· τὸν ἐχθρόν τε προκαταλαμβάνοντα, καὶ ἐκ ῥιζῶν τὰ πάθη ἀνασπῶντα τῇ πανσόφῳ διδασκαλίᾳ· καὶ τοὺς μὲν μωροὺς σοφίζοντα, τοὺς δὲ πανούργους ἀσόφους καταβαλόντα τῇ ἀπείρῳ σου σοφίᾳ, τούς τε νεκροὺς ἐγείροντα τῇ ἀφάτῳ σου δυναστείᾳ, καὶ ἐκβάλλοντα τὰ δαιμόνια ἐξουσιαστικῶς, ὡς Θεὸς τῶν ἁπάντων. Καὶ οὐ μόνον ταῦτα ποιῶν δι' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῖς δούλοις σου ἐξουσίαν δωρούμενος εἰς τὸ ποιῆσαι μείζονα[1], ἵνα μειζόνως θαυμάζωμεν, ὡς εἶπας Κύριε· Μέγα σου τὸ ὄνομα, ὅτι διὰ σοῦ πάντα γίνονται τὰ τεράστια ὑπὸ τῶν ἁγίων σου.

Δέσποτα Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ καὶ Λόγε τοῦ Θεοῦ, τὸ γλυκύτατον ὄνομα τῆς ἡμῶν σωτηρίας, μεγάλη σου ἡ δόξα· μεγάλα σου τὰ ἔργα· θαυμαστοὶ οἱ λόγοι σου, καὶ γλυκύτεροι ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον[2]. Δόξα σοι, Κύριε, δόξα σοι. Καὶ τίς δύναται δοξάζειν καὶ ὑμνεῖν σου τὴν συγκατάβασιν, τὴν ἀγαθότητα, τὴν δύναμιν, τὴν σοφίαν, τὴν διαγωγὴν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ διδασκαλίαν; καὶ πῶς φυσικῶς αἱ ἅγιαί σου ἐντολαὶ τὸν ἐνάρετον βίον μετὰ εὐκολίας διδάσκουσιν; ὡς ἔφης Κύριε· ἄφετε, καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν[3]. καὶ πάλιν· ζητεῖτε, καὶ εὑρήσετε· κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν[4], καὶ ὅσα ἂν θέλητε, ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς[5]. Καὶ τίς ἄρα αἴσθησιν λαβὼν τῶν σῶν ἐντολῶν καὶ λοιπῶν ῥημάτων, οὐκ ἐκπλαγήσεται, κατανοῶν σου τὴν ἄπειρον σοφίαν; ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ, ἡ ζωὴ τῶν ἁπάντων, ἡ χαρὰ τῶν Ἀγγέλων, τὸ ἄρρητον φῶς, ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν, ὁ ποιμὴν ὁ καλός, ὁ τιθεὶς τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων[6]. Ὑμνῶ σου τὴν μεταμόρφωσιν, τὴν σταύρωσιν, τὴν ταφὴν καὶ τὴν ἀνάστασιν, τὴν ἀνάληψιν καὶ τὴν ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καθέδραν· τὴν ἐπιδημίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τὴν δευτέραν παρουσίαν τὴν σὴν μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς καὶ ἀκατανοήτου. Ἠτόνησα, Κύριέ μου, ἐναντίον τῶν θαυμασίων σου καὶ πρὸς τὴν σιωπὴν ἐξ ἀπορίας φεύγειν βούλομαι· ἀλλὰ τί ποιῆσαι οὐκ οἶδα· ὅτι ἐὰν μὲν σιωπήσω, ἐκπλήττομαι, ἐὰν δὲ τολμήσω εἰπεῖν τι, ἀπορῶ καὶ ἐξίσταμαι. Ἀνάξιον ἐμαυτὸν ἡγοῦμαι τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς καὶ ἄξιον πάσης κολάσεως· οὐ μόνον δι' ἃ ἥμαρτον, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον δι' ἃ εὐηργετήθην, ἀχάριστος ὢν ὁ ἄθλιος. Ἐνέπλησας γάρ μου τὴν ψυχὴν παντὸς ἀγαθοῦ, ὑπεράγαθε Κύριε. Κατενόησα τὰ ἔργα σου ἐκ μέρους, καὶ ἐξέστη μου ἡ διάνοια[7]. Εἰς οὐδὲν ὅλως γέγονα, μόνα τὰ σὰ βλέπων, Δέσποτα. Πλὴν οὐκ ἐμὴ ἡ γνῶσις, οὐδὲ ἡ ἐργασία, ἀλλὰ σοῦ ἡ χάρις. Διὰ τοῦτο τίθημι χεῖρα ἐπὶ στόματος[8], ὥς ποτε ὁ Ἰώβ, καὶ πρὸς τοὺς ἁγίους καταφεύγω ἐξ ἀπορίας ὁ ἄθλιος. Δέσποινα τοῦ κόσμου ἀγαθή, σὺ οἶδας ὅτι οὐκ ἔχομεν παρρησίαν οἱ ἁμαρτωλοί, πρὸς ὃν ἔτεκες Θεόν· ἀλλ' εἰς σὲ θαρροῦντες οἱ δοῦλοί σου, προσπίπτομεν τῷ Δεσπότῃ διὰ σοῦ, ὡς ἔχουσα παρρησίαν πρὸς αὐτόν, ὡς υἱόν

1. Πρβλ. Ἰωάν. ιδ', 12.
2. Πρβλ. Ψαλμ. 18, 11.
3. Πρβλ. Ματθ. ς', 14.
4. Ματθ. ζ', 7.
5. Ματθ. ζ', 12.
6. Ἰωάν. ι', 11.
7. Πρβλ. Ἀββακ. γ', 2.
8. Πρβλ. Ἰὼβ μ', 4.

σου καὶ Θεὸν ἡμῶν· τούτῳ τοίνυν κἀγὼ ὁ ἀνάξιος πιστεύων, παρακαλῶ σε, Δέσποινα, ἵνα μοι δωρήσηται αἴσθησιν τῶν σῶν χαρισμάτων καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων. Καὶ πῶς τοσαύτας ἀρετὰς ἀπεδείξασθε καὶ σοῦ μὲν αὐτὸ τοῦτο μόνον, τὸ γεννηθῆναι τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐκ σοῦ, ὑπερτέραν πάντων οὖσαν τῶν ὄντων ἐμαρτύρησεν. Εὗρε γάρ σε δοχεῖον ἄξιον τῆς αὐτοῦ κατοικίας ὁ γινώσκων τὰ πάντα πρὶν γενέσθαι, ὡς ποιητὴς ἁπάντων, καὶ οὐδεὶς δύναται περὶ τῶν σῶν ἐρωτᾶν, ὑπὲρ φύσιν ὄντων, ὑπὲρ νοῦν σε καὶ ἔννοιαν. Κυρίως Θεοτόκον σὲ ὁμολογοῦμεν οἱ διὰ σοῦ σεσωσμένοι, Παρθένε ἁγνή, σὺν ἀσωμάτοις χορείαις σὲ μεγαλύνοντες. Διότι, Θεὸν ἀνθρώποις ἰδεῖν ἀδύνατον, ὃν οὐ τολμᾷ Ἀγγέλων ἀτενίσαι τὰ τάγματα, διὰ σοῦ δέ, πάναγνε, ὡράθη βροτοῖς Λόγος σεσαρκωμένος, ὃν μεγαλύνοντες σὺν ταῖς οὐρανίαις στρατιαῖς, σὲ μακαρίζομεν. Καί, τί σε καλέσωμεν, ὦ κεχαριτωμένη; οὐρανόν, ὅτι, καὶ τὰ ἑξῆς. Θεοτόκε, σὺ εἶ ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή, ἡ βλαστήσασα τὸν καρπὸν τῆς ζωῆς, σὲ ἱκετεύομεν, πρέσβευε, ἔνδοξε, μετὰ τῶν Ἀποστόλων καὶ πάντων τῶν Ἁγίων, ἐλεηθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν, τῶν ὀρθοδόξως Θεοτόκον ὁμολογούντων καὶ μακαριζόντων σε τὴν ἀειμακάριστον, ὡς προέφης, Δέσποινα. Καὶ γὰρ πᾶσαι αἱ γενεαί σε μακαριοῦμεν τὴν μόνην Θεοτόκον, τὴν τιμιωτέραν τῶν Χερουβὶμ καὶ ἐνδοξοτέραν ἀσυγκρίτως, καὶ τὰ ἑξῆς. Ἀλλὰ μὴ δυνάμενος τὰ σὰ κατανοεῖν, τὰ τῶν λοιπῶν ἁγίων θαυμάζων, ἐρῶ· πῶς διῆγες, ὦ Βαπτιστὰ καὶ Πρόδρομε τοῦ Κυρίου, ἐν τῇ ἐρήμῳ; καὶ τί σε καλέσωμεν, Προφῆτα; Ἄγγελον, Ἀπόστολον ἢ Μάρτυρα; Ἄγγελον, ὅτι ὡς ἀσώματος διῆλθες. Ἀπόστολον, ὅτι ἐσαγήνευσας τὰ ἔθνη. Μάρτυρα δέ, ὅτι σοῦ ἡ κεφαλὴ ὑπὲρ Χριστοῦ ἐτμήθη· αὐτὸν ἱκέτευε σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν. Φησὶ μὲν ὁ Σολομών· Μνήμη δικαίου μετ᾽ ἐγκωμίων[1], σοὶ δὲ ἀρκέσει ἡ μαρτυρία τοῦ Κυρίου, Πρόδρομε· ἀνεδείχθης γὰρ ὄντως, καὶ τὰ ἑξῆς. Ἅγιοι Ἀπόστολοι καὶ Μαθηταὶ τοῦ Σωτῆρος, μυστηρίων αὐτόπται γενόμενοι, τὸν μὴ θεωρούμενον καὶ ἀρχὴν μὴ ἔχοντα ἐκηρύξατε λέγοντες· ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος[2]. Οὐκ ἐκτίσθητε πρὸ τῶν Ἀγγέλων, οὐκ ἐμάθατε παρὰ ἀνθρώπων, ἀλλ᾽ ἐκ τῆς ἄνωθεν σοφίας· δι᾽ ὃ παρρησίαν ἔχοντες, πρεσβεύσατε ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν δεόμεθα. Θαυμάζω δὲ ὑμῶν τὴν θεοφίλειαν, ὡς φησιν εἰς τὰ ἀρχαῖα τροπάρια· Κύριε, σὲ εἰλικρινῶς ἐπὶ τῆς γῆς οἱ Ἀπόστολοι ποθήσαντες, σκύβαλα ἡγήσαντο πάντα, ἵνα σὲ μόνον κερδήσωσι[3], καὶ ὑπὲρ σοῦ αἰκισμοῖς τὰ σώματα παρέδωκαν, διὰ τοῦτο δοξασθέντες, πρεσβεύουσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν. Καὶ πῶς, ἄνθρωποι ὄντες, ὡς ἡμεῖς, καὶ σάρκα φοροῦντες πηλίνην, τοσαύτας ἀρετὰς ἐπεδείξασθε, ὥστε ὑπὲρ τῶν ἀποκτεινόντων ὑμᾶς θάνατον ὑπεμείνατε; καὶ πῶς οἱ ὀλίγοι ὅλου τοῦ κόσμου περιεγένεσθε; καὶ ἰδιῶται καὶ ἀγράμματοι τοὺς βασιλεῖς καὶ δυνάστας ἐνικήσατε; καὶ ταῦτα ἄοπλοι καὶ γυμνοί, καὶ δι᾽ ἐκείνων, τοὺς ἀοράτους δαίμονας, οἱ πτωχοὶ καὶ ἀσθένειαν σαρκὸς περικείμενοι; Καὶ τί μὲν ἦν ἡ τοιαύτη δύναμις, μᾶλλον δὲ πίστις, δι᾽ ἧς τοῦ Ἁ-

1. Παροιμ. ι', 7 2. Ἰωάνν. α', 1. 3. Πρβλ. Φιλιππ. γ', 8.

γίου Πνεύματος δύναμιν ἐλάβετε, ὑμεῖς τε καὶ οἱ Ἅγιοι Μάρτυρες οἱ καλῶς ἀθλήσαντες καὶ στεφανωθέντες; πρεσβεύσατε πρὸς Κύριον ἐλεηθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν. Ἀπόστολοι, Μάρτυρες καὶ Προφῆται, Ἱεράρχαι, Ὅσιοι, καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ τίς οὐκ ἐξίσταται ὁρῶν, Ἅγιοι Μάρτυρες, τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ὃν ἠγωνίσασθε; πῶς ἐν σώματι ὄντες τὸν ἀσώματον ἐχθρὸν ἐνικήσατε; Χριστὸν ὁμολογήσαντες καὶ σταυρῷ ὁπλισάμενοι. Ὅθεν ἐπαξίως ἀνεδείχθητε δαιμόνων φυγαδευταὶ καὶ βαρβάρων πολέμιοι. Ἀπαύστως πρεσβεύσατε σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν. Ὥσπερ γὰρ οἱ πρὸ ὑμῶν τρεῖς παῖδες, οὐκ ἐλπίδι μισθῶν τοὺς ἄθλους ὑπεμείνατε, ἀλλ᾽ ἀγάπης θείας ἕνεκα, ὡς αὐτοὶ εἰρήκατε. Ἐὰν καὶ μὴ ῥύεται ἡμᾶς δηλαδὴ οὐδ᾽ οὕτως αὐτὸν ἀρνησόμεθα, ὡς μὴ ῥυόμενον. Θαυμάζω δὲ τὴν ὑμῶν ἄκραν ταπείνωσιν, ἅγιοι τρεῖς παῖδες, ὅτι ἀπορεῖν πρὸς εὐχαριστίαν, ἐν μέσῳ τῆς φλογὸς ὄντες, εἰρήκατε· καὶ οὐκ ἔστιν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ ἄρχων καὶ Προφήτης καὶ ἡγούμενος[1], καὶ τὰ ἑξῆς· ἀλλ᾽ ἐν ψυχῇ συντετριμμένῃ καὶ πνεύματι ταπεινώσεως. Θαυμάζω δὲ καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ τὴν γενομένην εἰς ὑμᾶς, καὶ εἰς Ἠλίαν τὸν Προφήτην, ὡς φησιν ὁ Δαμασκηνός· Ἐκ φλογὸς τοῖς ὁσίοις δρόσον ἐπήγασας[2], καὶ δικαίου θυσίαν ὕδατι ἔφλεξας[3]. Ἅπαντα γὰρ δρᾷς, Χριστέ, μόνῳ τῷ βούλεσθαι. Ἀλλὰ ποῖα κατανοήσω πρῶτον; τὴν τοῦ Ἁγίου Εὐαγγελίου πραγματείαν ἢ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων τὰς πράξεις; τῶν Ἁγίων Μαρτύρων τοὺς ἄθλους ἢ τῶν Ἁγίων Πατέρων τοὺς ἀγῶνας; τῶν παλαιῶν ἢ τῶν νέων Ἁγίων, ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν; τοὺς πάντων βίους τε καὶ λόγους; ἢ τὰς ἑρμηνείας καὶ διακρίσεις αὐτῶν; ἀπορῶ καὶ ἐξίσταμαι.

Ἀλλὰ δέομαί σου, Κύριε φιλάνθρωπε, τοῦ μὴ ἐᾶσαι ταῦτα πρὸς κατάκρισίν μου γενέσθαι, διὰ τὸ ἀνάξιον τὸ ἐμὸν καὶ τὸν ἀχάριστόν μου τρόπον, ἐν τῷ κατανοῆσαί με τοσαῦτα μυστήρια, ἅπερ τοῖς ἁγίοις σου ἀπεκάλυψας καὶ δι᾽ ἐκείνων ἐμοὶ τῷ ἁμαρτωλῷ καὶ ἀναξίῳ δούλῳ σου. Ἰδοὺ γάρ, Δέσποτα, ὁ δοῦλός σου ἐνώπιόν σου ἀργὸς ἐκ πάντων καὶ ἄφωνος, νεκροῦ δίκην ἐπέχων καὶ οὐ τολμᾷ* ἄλλο τι εἰπεῖν ἢ ἀναιδῶς κατανοῆσαι, ἀλλὰ συνήθως προσπίπτω ἐκ βάθους ψυχῆς κράζων καὶ λέγων· Δέσποτα πολυέλεε, καὶ τὸ ἐπίλοιπον τῆς εὐχῆς. Τήν τε ἑτέραν εὐχὴν καὶ τοὺς ψαλμοὺς ἐπιμελεῖσθαι δεῖ ἐν φυλακῇ τῶν ἠθῶν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, ἵνα ἔλθῃ εἰς ἕξιν τῶν θείων νοημάτων, ὥστε πάντα τὰ ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς κείμενα μυστήρια καὶ ἐξαίσια πράγματα ἐν αἰσθήσει πολλῇ κατανοεῖν δυνηθῇ, καὶ ἐκπληττόμενος τὰς τοῦ Θεοῦ δωρεάς, φθάσῃ εἰς τὸ ἀγαπᾶν αὐτὸν μόνον, καὶ μετὰ χαρᾶς ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν, ὥσπερ οἱ Ἅγιοι πάντες. Καὶ γὰρ πᾶσαν ἔκπληξιν γέμουσιν αἱ θεῖαι Γραφαί, ὡς φησιν ὁ Σολομών.

* Ἴσως τολμῶ

Μετὰ τῶν ἄλλων θαυμασίων, καὶ περὶ τοῦ Μάννα θαυμάζω τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν, ὅτι τὸ αὐτὸ εἶδος μέχρι τῆς αὔριον οὐκ ἐφυλάττετο, ἀλλ᾽ ἐ-

1. Δανιὴλ (προσευχὴ Ἀζαρίου) 14. 2. Πρβλ. Δανιὴλ (προσευχὴ Ἀζαρίου) 26.
3. Πρβλ. Γ'. Βασιλ. ιη', 38.

λύετο καὶ σκωλήκων μεστὸν εὑρίσκετο[1], ἵνα μὴ οἱ ἄπιστοι περὶ τῆς αὔριον μεριμνῶσιν, ἐν δὲ τῇ στάμνῳ τῇ οὔσῃ ἐν τῇ σκηνῇ ἀβλαβὲς ὑπῆρχεν ἀείποτε. Καὶ πάλιν, ὑπὸ μὲν πυρὸς ὀπτώμενον ἔμενεν ἄκαυστον, ὑπὸ δὲ ἀμυδρᾶς ἀκτῖνος ἡλίου ἐλύετο, ἵνα μὴ οἱ ἄπληστοι ὑπὲρ ἀναγκαίαν χρείαν συνάγουσιν. Ὢ τοῦ θαύματος, πῶς πανταχοῦ ὁ Θεὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν ἐργάζεται, ὥς φησιν ὁ Κύριος περὶ τῆς θείας προνοίας· ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, κἀγὼ ἐργάζομαι[2]. Ὁ οὖν εἰς αὐτὸ τοῦτο σχολάζων κατὰ Θεόν, διδάσκεται μὲν ὑπὸ τῶν θείων Γραφῶν αἰσθητῶς, ὑπὸ δὲ τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ νοερῶς, ἄρχεται δὲ βλέπειν τὰ πράγματα κατὰ φύσιν, ὥς φησιν Γρηγόριός τε ὁ Νύσσης καὶ ὁ Δαμασκηνός, καὶ οὐκέτι κλέπτεται ὑπὸ τῆς ἔξωθεν ὡραιότητος τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου τούτου, λέγω δὴ κάλλους, πλούτου, δόξης παρερχομένης καὶ τῶν τοιούτων, οὐδὲ δελεάζεται ἐκ τοῦ κειμένου ἐπ᾿ αὐτῶν σκιάσματος, ὡς οἱ ἔτι ἐμπαθεῖς.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΕΜΠΤΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ

Ἐκ γὰρ τῆς αὐτῆς πέμπτης γνώσεως, τῆς λεγομένης βουλῆς[3], κατὰ τὸν Προφήτην, γινώσκει τις, ὡς εἴρηται εἰς τὸ τέλος τῶν μακαρισμῶν, τὴν φύσιν καὶ τὴν ἀλλοίωσιν τῶν αἰσθητῶν κτισμάτων, ὅτι ἐκ τῆς γῆς εἰσι καὶ πάλιν εἰς τὴν γῆν στρέφονται, κατὰ τὸ ῥητὸν τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ· ματαιότης ματαιοτήτων, τὰ πάντα ματαιότης[4]. Καὶ ὁ Δαμασκηνὸς τὸ αὐτό· πάντα ματαιότης τὰ ἀνθρώπινα, ὅσα οὐχ ὑπάρχει μετὰ θάνατον· οὐ παραμένει ὁ πλοῦτος, οὐ συνοδεύει ἡ δόξα· ἐπελθὼν γὰρ ὁ θάνατος, ταῦτα πάντα ἐξηφάνισται. Καὶ πάλιν· ἀληθῶς ματαιότης τὰ σύμπαντα, ὁ δὲ βίος σκιὰ καὶ ἐνύπνιον, καὶ γὰρ μάτην ταράττεται πᾶς γηγενής[5], ὡς εἶπεν ἡ Γραφή. Ὅτε τὸν κόσμον κερδήσωμεν, τότε τῷ τάφῳ οἰκήσομεν, ὅπου ὁμοῦ βασιλεῖς καὶ πτωχοί.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΚΤΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ

Καὶ ἐν ἕξει γενόμενος τῆς ἀπροσπαθείας, δίδοται αὐτῷ ἡ ἕκτη γνῶσις, ἡ λεγομένη ἰσχύς[6], καὶ ἄρχεται ἀπαθῶς βλέπειν τὰ κάλλη τῶν κτισμάτων τῶν αἰσθητῶν· διότι τρεῖς καταστάσεις εἰσὶ πάντες οἱ λογισμοί,

1. Ἔξ. ιϛ', 20. 2. Ἰωάν. ε', 17. 3. Ἡσ. ια', 2.
4. Ἐκκλησ. α', 2. 5. Ψαλμ. 38, 6 καὶ 12. 6. Ἡσ. ια', 2.

ὅ τε ἀνθρώπινος, ὁ δαιμονιώδης καὶ ὁ Ἀγγελικός. Καὶ ὁ μὲν ἀνθρώπινος, ὡς ὅταν ἀναβῇ ἐπὶ τὴν καρδίαν ἔννοια ψιλή τις τῶν κτισμάτων, οἷον ἀνήρ, χρυσός, καὶ εἴ τι ἄλλο τῶν αἰσθητῶν κτισμάτων. Ὁ δὲ δαιμονιώδης γίνεται σύνθετος ἀπὸ νοήματος καὶ πάθους· οἷον τὸν μὲν ἄνθρωπον, ἢ πρὸς φιλίαν ἄλογον, ἤτοι σχέσιν μὴ διὰ τὸν Θεὸν γινομένην, πρὸς φίλον, ἀλλ᾿ ἢ διὰ πορνείαν, ἢ πάλιν πρὸς μῖσος ἄκριτον, τουτ᾿ ἔστιν μνησικακίαν ἢ μέμψιν τινός· τὸν δὲ χρυσὸν ὁμοίως πρὸς φιλαργυρίαν ἢ κλοπήν, ἁρπαγήν τε καὶ εἴ τι τῶν τοιούτων, ἢ πρὸς μῖσος καὶ βλασφημίαν κατὰ τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ, ἵν᾿ ἐξ ἀμφοτέρων τὴν ἀπώλειαν ἐργάσηται. Ἐπειδή, ἐὰν οὐκ ἀναλόγως τὰ πράγματα φιλῶμεν καὶ ταῦτα τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ προτιμῶμεν, οὐδὲν τῶν εἰδωλολατρούντων διενηνόχαμεν, φησὶν ὁ Ἅγιος Μάξιμος. Καὶ πάλιν· ἐὰν μισῶμεν αὐτά, ὡς μὴ καλὰ λίαν[1] γινόμενα, τὸν Θεὸν παροργίζομεν. Ὁ δὲ Ἀγγελικός, ἡ ἀπαθὴς θεωρία ἐστὶ τῶν πραγμάτων, ἤτοι ἡ ἀληθὴς γνῶσις· ἥτις ἐστὶν ἡ μέση τῶν ἀμφοτέρων κρημνῶν, ἡ φυλάττουσα τὸν νοῦν καὶ χωρίζουσα τὸν ὀρθὸν σκοπὸν ἐκ τῶν περικυκλούντων αὐτὸν ἒξ παγίδων τοῦ διαβόλου· λέγω δὲ τῆς ἄνωθεν καὶ κάτω, τῆς ἐκ δεξιῶν τε καὶ ἀριστερῶν, τῆς τε ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν τοῦ ὀρθοῦ σκοποῦ· τοῦτ᾿ ἔστιν, ἡ μέσον τῶν εἰρημένων ἒξ παγίδων ἱσταμένη, ὥσπερ κέντρον, ἀληθὴς γνῶσις· ἡ παρὰ τοῖς ἐπιγείοις Ἀγγέλοις διδασκομένη τοῖς νεκρώσασιν ἑαυτοὺς τῷ κόσμῳ, ἵνα ἀπαθὴς ὁ νοῦς γένηται, πρὸς τὸ βλέπειν τὰ πράγματα ὡς δεῖ· καὶ μήτε ἄνωθεν τοῦ ὀρθοῦ σκοποῦ ὑπερβῇ, διὰ τῆς ἐπάρσεως, δοκῶντι καταλαμβάνειν ἐξ ἰδίας φρονήσεως· μήτε πάλιν κάτω, διὰ τῆς ἀγνωσίας, ὡς μὴ δυνάμενος φθάσαι τὸ τέλειον· μήτε δεξιὰ διὰ τῆς ἀποστροφῆς τῶν πραγμάτων καὶ μίσους· μήτε ἀριστερά, διὰ τῆς ἀλόγου φιλίας, ἤτοι προσπαθείας· μήτε πάλιν ἔσωθεν τοῦ ὀρθοῦ σκοποῦ, διὰ τῆς καθόλου ἀγνωσίας καὶ ὀκνηρίας· μήτε ἔξωθεν, διὰ πολυπραγμοσύνης καὶ σπουδῆς ἀλόγου ἐξ ὀλιγωρίας ἢ πονηρίας. Ἀλλὰ τὴν γνῶσιν μεθ᾿ ὑπομονῆς τε καὶ ταπεινοφροσύνης καὶ ἐλπίδος ἀγαθῆς, ἐκ πίστεως βεβαίας δέχεσθαι· ἵνα τὸ μὲν γνῶναί τι ἐκ μέρους, πρὸς ἔρωτα θεῖον ἀνάγηται· διὰ τὸ ἀγνοεῖν ἐν γνώσει ἐξ ἀπορίας, ταπεινοφροσύνην κτήσηται καὶ διὰ τῆς ἐπιμόνου ἐλπίδος τε καὶ πίστεως τὸν σκοπὸν ἐπιτύχῃ τοῦ ζητουμένου πράγματος· καὶ μήτε τι ὅλως μισῶν ὡς κακόν, μήτε πάλιν ἀλόγως φιλῶν· ἀλλὰ τὸν ἄνθρωπον κατανοῇ πρὸς τὸ θαυμάζειν πῶς εἰκών ἐστιν ὁ νοῦς τοῦ ἀοράτου Θεοῦ ἀόριστος; εἰ καὶ ὑπὸ τοῦ σώματος τέως ὁρίζεται, φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος, καὶ πῶς φθάνει μέχρι περάτων τοῦ σχήματος, ὡς ὁ Θεὸς τὸν κόσμον προνοῶν. Καὶ γὰρ ὁ νοῦς εἰς πᾶν πρᾶγμα μετασχηματίζεται καὶ βάφεται πρὸς τὸ εἶδος τοῦ ἀναλαμβανομένου παρ᾿ αὐτοῦ πράγματος. Ὅταν δὲ καταξιωθῇ ἐν τῷ ἀνειδέῳ καὶ ἀσχηματίστῳ Θεῷ γενέσθαι, τότε ἀνείδεος γίνεται καὶ ἀσχημάτιστος.

Ἔπειτα θαυμάζει πῶς πᾶσαν ἔννοιαν φυλάττειν δύναται ὁ αὐτὸς καὶ

1. Γέν. α', 31.

οὐδὲ τὰ ἔσχατα τῶν νοημάτων τὰ πρῶτα ἀλλοιῶσαι δύνανται. Οὐδὲ πάλιν τὰ πρῶτα νοήματα, τὰ ἔσχατα παραβλάψαι ὅλως. Ἀλλ' ὥσπερ θησαυρὸν ἡ διάνοια πάντα κατέχουσα ἀληθαργήτως· καὶ βουλόμενος ὁ νοῦς διὰ τῆς γλώττης ἐμφανίζει τὰ λογιζόμενα οὐ μόνον τὰ πρόσφατα ἀλλὰ καὶ τὰ πρὸ πολλοῦ τεθησαυρισμένα; καὶ πῶς πάλιν ἐξερχόμενα ἀεὶ τὰ λόγια, ὁ αὐτὸς νοῦς ἀνελλιπὴς εὑρίσκεται; καὶ πάλιν κατανοῶν τὸ σῶμα, πῶς οἱ ὀφθαλμοί, ἀκοαί τε καὶ ἡ γλῶσσα δέχονται ἔξωθεν τὴν χρῆσιν πρὸς τὸ βούλημα τῆς ψυχῆς· οἱ μὲν διὰ τοῦ φωτός, αἱ δὲ διὰ τοῦ ἀέρος, καὶ οὐδεμία τῶν αἰσθήσεων τὴν ἑτέραν παρεμποδίζει, ἢ παρὰ τὸν σκοπὸν τῆς ψυχῆς δύναται ποιεῖν τι, καὶ πῶς τὸ ἄψυχον σῶμα τῇ τοῦ Θεοῦ κελεύσει ἀναμὶξ ἐγένετο τῇ νοερᾷ καὶ λογικῇ ψυχῇ, ἥτις ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐδημιουργήθη, ὥς φησιν ὁ Δαμασκηνός, διὰ τοῦ ἐμφυσήματος· εἰ καί τινες ταῦτα ἀγνοοῦσιν, δοκοῦντες ὅτι ἐκ τῆς ὑπερουσίου Θεότητός ἐστιν, ὅπερ ἀμήχανον. Φησὶ γὰρ ὁ Χρυσόστομος· ἵνα μὴ Θεὸν ὁ ἀνθρώπινος νοῦς λογίζηται ἑαυτόν, λήθην καὶ ἄγνοιαν ὁ Θεὸς αὐτῷ καθυπέβαλεν, ἵνα ἐκ τούτου ταπείνωσιν κτήσηται. Καὶ πάλιν· βουλομένου τοῦ Δημιουργοῦ, τὴν φυσικὴν ταύτην μεῖξιν ποιεῖν τὸν χωρισμόν· καὶ ἡ μὲν λογικὴ ψυχή, ὥς φησιν ὁ τῆς Κλίμακος, ἢ ἄνω, εἰς τὸν οὐρανὸν δηλαδή, ἢ κάτω εἰς τὸν ᾅδην, φεῦ, ἀπέρχεται· τὸ δὲ γεῶδες σῶμα εἰς τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθη, στρέφεται. Καὶ πάλιν, τῇ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ χάριτι, τὰ διεστῶτα ἐν τῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ παρουσίᾳ συνάπτονται, ἵνα ἕκαστος ἡμῶν ἀπολάβῃ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· ὢ τοῦ θαύματος, τίς τὸ μυστήριον τοῦτο μικρὸν αἴσθηται καὶ οὐκ ἐκπλήττεται; ὅτι τὸν ἄνθρωπον ἐγείρει πάλιν ἐκ τῆς γῆς μετὰ τοσαῦτα δεινά, ἅπερ ἔπραξε, καταφρονήσας αὐτοῦ τὰς ἐντολάς, καὶ ἀθανασίαν χαρίζεται, ἣν εἶχε τὸ πρίν, καὶ οὐκ ἐφύλαξε τὴν φυλάττουσαν αὐτὸν ἐντολὴν ἐκ τοῦ θανάτου καὶ τῆς φθορᾶς, ἀλλὰ τραχηλιάσαντα τὸν θάνατον ἐπεσπάσατο.

Θαυμάζων τοίνυν ταῦτα πάντα περὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὑπὸ ἀγγελικῆς κινήσεως νοερῶς διδασκόμενος ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἄλλα πολλά, ἐκπλήττεται, καὶ πάλιν θεωρεῖ τοῦ χρυσοῦ τὸ κάλλος καὶ τὴν χρῆσιν καὶ θαυμάζει πῶς ἐκ τῆς γῆς τοιοῦτος ἐγένετο δι' ἡμᾶς, ἵνα οἱ μὲν ἀσθενεῖς διὰ τῆς ἐλεημοσύνης ἀναλίσκωσι τὰ χρήματα, καὶ οἱ τοῦτο μὴ βουληθέντες, νέμειν διὰ πειρασμῶν τινων ἄκοντες βοηθήσονται εἰς τὸ σωθῆναι, εἴγε εὐχαρίστως ὑπομένουσι τὰ ἐπερχόμενα, καὶ σῴζονται ἀμφότεροι. Οἱ δὲ τὴν ἀκτημοσύνην προτιμῶντες, στεφανωθήσονται, ὡς ὑπὲρ φύσιν ποιοῦντες, καθὼς καὶ οἱ παρθενίαν ἀσκοῦντες. Καὶ ὡς μὲν φθαρτὸν καὶ γήινον πρᾶγμα, οὐ προτιμᾷ τοῦτο τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ, ὡς δὲ ποίημα Θεοῦ καὶ χρήσιμον εἰς τὸ ζῆσαι σωματικῶς καὶ σωθῆναι, οὐ μίσους ἄξιον, ἀλλ' ἐγκρατείας καὶ ἀγάπης. Καὶ ἁπλῶς παντὸς πράγματος τὸ κάλλος καὶ τὴν χρῆσιν ἀπαθῶς θεωρῶν ὁ φωτιζόμενος, ποθεῖ τὸν ποιητὴν καί, κατανοῶν τὰ αἰσθητὰ πάντα, τὰ ἄνω τε καὶ κάτω κτίσματα, λέγω δὴ τὸν οὐρανόν, τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην·

τὰ ἄστρα, τὰ νέφη, τοὺς σίφωνας, τοὺς ὄμβρους, τὴν χιόνα, τὴν χάλαζαν, καὶ πῶς ἐν καύσωνι τοσούτῳ πήσσει τὸ ὕδωρ; εἶτα τὰς βροντάς, τὰς ἀστραπάς, τοὺς ἀνέμους, τὸν ἀέρα, καὶ τὴν τούτων ἐναλλαγήν, τοὺς καιρούς, τοὺς ἐνιαυτούς, τὰς ἡμέρας, τὰς νύκτας, τὰς ὥρας, τὰς στιγμάς, τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν, τὰ ἀμέτρητα κτήνη, τὰ τετράποδα ζῷα, θηρία καὶ ἑρπετά, τῶν πετεινῶν τὰ πολλὰ γένη, τὰς πηγὰς καὶ ποταμούς· τῶν φυτῶν καὶ βοτάνων τὰ ἄπειρα γένη, τά τε ἥμερα καὶ ἄγρια. Ὁρᾷ γὰρ ἐν πᾶσι τὴν τάξιν, τὴν κατάστασιν, τὰ μεγέθη, τὰ κάλλη, τὸν ῥυθμόν, τὴν συνάφειαν, τὴν ἁρμονίαν, τὴν χρῆσιν, τὴν ὁμόνοιαν, τὴν ποικιλίαν, τὴν τέρψιν, τὴν στάσιν, τὴν κίνησιν, τὰς χροιάς, τὰ σχήματα, τὰ εἴδη, τὴν εἰς αὐτὰ πάλιν ἐπιστροφήν, τὴν ἐν φθαρτοῖς διαμονήν· καὶ ἁπλῶς πάντα τὰ αἰσθητὰ κτίσματα κατὰ νοῦν ἐπιφέρων, ἐκπλήττεται μὲν θαυμάζων τὸν Δημιουργόν, πῶς ἐκ μὴ ὄντων, κελεύσει μόνῃ, παρήγαγε τὰ τέσσαρα στοιχεῖα, καὶ πῶς τὰ ἐναντία ὄντα, τῇ τοῦ Θεοῦ σοφίᾳ, ἐξ ἀλλήλων οὐ λυμαίνονται; καὶ πῶς ἐκ τούτων τὰ πάντα ἐποίησε δι' ἡμᾶς, καὶ ταῦτα μικρὰ ὄντα πρὸς τὴν συγκατάβασιν τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὸν Θεολόγον, καὶ πρὸς τὰ μέλλοντα ἀγαθά. Κατανοῶν δὲ τὴν κεκρυμμένην τοῦ Θεοῦ ἐν τοῖς κτίμασιν ἀγαθότητα καὶ σοφίαν, δύναμίν τε καὶ πρόνοιαν, ὡς αὐτὸς ἔφη πρὸς τὸν Ἰώβ[1], διὰ τῶν τεχνῶν· ἔπειτα τὴν ἐν λόγοις καὶ γράμμασι, πῶς διὰ τοῦ μικροῦ τούτου καὶ ἀψύχου μέλανος τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα μυστήρια ἀπεκάλυψεν ἡμῖν διὰ τῶν Ἁγίων Γραφῶν· καὶ τὸ δὴ θαυμαστόν, ὅτι οἱ μὲν Ἅγιοι Προφῆται καὶ Ἀπόστολοι μετὰ πολλοῦ κόπου καὶ ἀγάπης τῆς πρὸς τὸν Θεὸν τῶν τοσούτων ἐπέτυχον ἀγαθῶν, ἡμεῖς δὲ ἐκ μόνης ἀναγνώσεως μανθάνομεν· ὡς γὰρ λογικαὶ γραφαὶ* λαλοῦσιν ἡμῖν παραδοξότατα. Καὶ ταῦτα γινώσκων πιστεύει, ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τῇ κτίσει τι πάρεργον, οὐδὲ κακόν, ἀλλὰ τὰ παρὰ τὸ θεῖον θέλημα γινόμενα, εἰς ἀγαθὰ μεταποιεῖ ὁ Θεὸς θαυμασίως· οἷον ἡ πτῶσις τοῦ διαβόλου, θέλημα Θεοῦ οὐκ ἦν, ἀλλ' ἰδοὺ πρὸς ὠφέλειαν τῶν σῳζομένων γέγονε. Παραχωρούμενος γὰρ εἰς τὸ πειράζειν τοὺς προαιρουμένους, πρὸς τὴν ἑκάστου δύναμιν, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ, ἵνα ἐμπαίζηται ὑπὸ τῶν Ἰσαγγέλων ἀνθρώπων, καὶ νικᾶται τῇ τοῦ Θεοῦ συνεργείᾳ οὐ μόνον ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ γυναικῶν πλείστων, δι' ὑπομονῆς τε καὶ πίστεως πρὸς τὸν ἀγωνοθέτην, ἐξ οὗ τοὺς στεφάνους τῆς ἀφθαρσίας λαμβάνουσι τῇ αὐτοῦ χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ· ἐπεὶ αὐτός ἐστιν ὁ νικήσας καὶ νικῶν τὸν ἀναίσχυντον ὄφιν καὶ ἀνθρωποκτόνον. Καὶ ὁ μὲν λαβὼν χάρισμα γνώσεως πνευματικῆς, γινώσκει ὅτι πάντα καλὰ λίαν[2]· ὁ δὲ ἔτι ἀρχὴν ἔχων θεογνωσίας, ὀφείλει γινώσκειν ἐν ταπεινώσει, ὅτι ἀγνοεῖ, εἰς πᾶν πρᾶγμα λέγων οὐκ οἶδα, ὥς φησιν ὁ Χρυσόστομος. Ἔφη γάρ· ἐάν τις εἴπῃ περὶ τοῦ ὕψους τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι τόσον ἐστί, κἀγὼ εἴποιμι, οὐκ οἶδα, πάντως ἐγὼ τὴν ἀλήθειαν εἶπον, κἂν ἐκεῖνος πλανᾶται δοκῶν εἰδέναι ἢ μὴ εἶδεν ὡς δεῖ[3], κατὰ τὸν

* Ἴσως αἱ γραφαί.

1. Ἰὼβ ιβ', 13. 2. Γέν. α', 31. 3. Πρβλ. Α' Κορ. η' 2.

Ἀπόστολον. Διὰ τοῦτο ὀφείλομεν ἐκ πίστεως βεβαίας καὶ ἐρωτήσεως τῶν ἐμπείρων δέχεσθαι τὰ τῆς Ἐκκλησίας δόγματα καὶ τὰς τῶν διδασκάλων διακρίσεις, περί τε τῶν θείων Γραφῶν καὶ περὶ αἰσθητῶν καὶ νοητῶν κτισμάτων, ἵνα μή, τῇ ἑαυτῶν συνέσει στοιχοῦντες, πίπτωμεν ταχέως, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Δωρόθεος, ἀλλ' ἐν πᾶσιν εὑρεῖν τὴν ἰδίαν ἀγνωσίαν ὀφείλομεν, ἵνα ζητῶν τις καὶ ἀπιστῶν τὰ οἰκεῖα νοήματα, ποθῇ τοῦ μαθεῖν, καὶ ἀπορήσας ἐν γνώσει πολλῇ, γινώσκῃ τὴν ἰδίαν ἀγνωσίαν ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ ἀπείρου σοφίας. Νοῦς γάρ, φησί, νοερός, νοερὰν πάντως αἴσθησιν δέχεται, ὅταν καθαίρῃ ἑαυτὸν τῷ Θεῷ, κατὰ τὸν Θεολόγον. Πλὴν ὀφείλομεν πρὸς μείζονα φόβον ἔχειν τὴν γνῶσιν, μήπως εὑρεθῇ ἓν δόγμα πονηρὸν κεκρυμμένον ἐν τῇ ψυχῇ, δυνάμενον ἀπωλέσαι αὐτὴν ἐκτὸς ἄλλης ἁμαρτίας, φησὶν ὁ Μέγας Βασίλειος. Διὰ τοῦτο οὐ χρὴ ἀπὸ ὀλιγωρίας ἢ κενοδόξου προθυμίας εἰς τὴν θεωρίαν ταύτην πρὸ καιροῦ τρέχειν, ἀλλὰ κατὰ τάξιν τὰς ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰς προειρημένας θεωρίας ἐργαζόμενος ἀμετεωρίστως. Καὶ διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ δακρύων πολλῶν τῶν τοῦ φόβου καὶ τοῦ πένθους ἀπολούσας τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν, καὶ εἰς τὸ βλέπειν κατὰ φύσιν ἐλθὼν καὶ ἐν ἕξει τούτων γενόμενος, τότε ἐπὶ τὴν θεωρίαν ταύτην ὁ νοῦς αὐτομάτως ἔρχεται, ὑπὸ τῶν Ἀγγέλων ὁδηγούμενος νοερῶς. Εἰδὲ τολμηρότερός τις εὑρεθῇ καὶ πρὶν τὰ πρῶτα εἰς τὰ δεύτερα εἰσελθεῖν βουληθῇ, γινωσκέτω, ὅτι οὐ μόνον ἐπιτυχεῖν οὐ δύναται τοῦ σκοποῦ τῆς τοῦ Θεοῦ εὐαρεστήσεως, ἀλλὰ πολλοὺς πολέμους ἐγείρειν ἔχει καθ' ἑαυτοῦ, καὶ μάλιστα ἐκ τῆς περὶ τὸν ἄνθρωπον θεωρίας, ὡς ἠκούσαμεν περὶ τοῦ Ἀδάμ. Οὐδὲν γὰρ συμφέρει τοῖς ἐμπαθέσιν ἔτι τὰ τῶν ἀπαθῶν ἔργα ποιεῖν, εἰ[1] ἐννοεῖν νοήματα, ὥσπερ οὐδὲ τοῖς νηπίοις ἔτι ἡ στερεὰ τροφή, κἂν λίαν ἐστὶν ὠφέλιμος τοῖς τελείοις[2]· ἀλλὰ μετὰ διακρίσεως ὀφείλει ποθεῖν καὶ ἀπέχεσθαι, ὡς ἀνάξιος, καὶ μήτε ἐξ ἀπογνώσεως καὶ ὀκνηρίας ἀποστρέφεσθαι τὴν χάριν ὅταν ἔλθῃ, μήτε πάλιν ἐξ αὐθαδείας τι πρὸ καιροῦ ζητεῖν, ἵνα τὰ τοῦ καιροῦ πρὸ καιροῦ ζητοῦντες, ὥς φησιν ὁ τῆς Κλίμακος, οὐδὲ ἐν τῷ καιρῷ ἐπιτύχωμεν τούτων, ἀλλὰ πλανηθέντες ἴσως οὐδὲ διόρθωσιν εὕρωμεν ἔκ τινος ἀνθρώπου ἢ Γραφῆς. Ἂν γάρ τις ἔχῃ κατὰ Θεὸν σκοπὸν ἐν ταπεινώσει τε καὶ ὑπομονῇ τῶν ἐπερχομένων αὐτῷ πειρασμῶν, ζητήσῃ πρᾶγμα ἐξ ἀπορίας καὶ ἴσως πλανηθῇ ἐν τούτῳ, εὑρεῖν ἔχει λύσιν παρὰ τῷ Θεῷ. Καὶ οὕτω μετὰ πολλῆς αἰσχύνης καὶ χαρᾶς στρέφεται εἰς τὰ ὀπίσω ζητῶν τὴν ὁδὸν τῶν Πατέρων, διότι τὸ κατὰ Θεὸν γινόμενον καὶ οὐ κατά τι ἄλλο, φησὶν ὁ τῆς Κλίμακος, εἰς ἀγαθὸν λογίζεται ἡμῖν ἀπὸ τῆς χάριτος, κἂν λίαν ᾖ οὐ καλὸν τὸ γινόμενον. Εἰ δὲ οὐκ ἔστιν οὕτως, οὐδὲ ὑπομονὴν καὶ ταπείνωσιν πολλὴν ἔχει, μέλλει παθεῖν, ἅπερ ἔπαθον πολλοὶ καὶ ἀπωλέσθησαν τῇ ἀφροσύνῃ αὐτῶν, πιστεύοντες τὰ οἰκεῖα νοήματα, καὶ ἔδοξαν καλῶς ὁδεῦσαι ἐκτὸς ὁδηγοῦ ἢ πείρας ἐξ ὑπομονῆς καὶ ταπεινώσεως γινομένης. Ἡ γὰρ πεῖρα οὐκ ἔχει θλῖψιν, οὐδὲ

1. Γραπτέον μᾶλλον ἤ.   2. Πρβλ. Ἑβρ. ε', 14.

πειρασμόν, τάχα οὐδὲ πόλεμον. Εἰδὲ παραχωρηθῇ μικρὸν πολεμηθῆναι, πολλῆς χαρᾶς καὶ ὠφελείας πρόξενος γίνεται οὗτος ὁ πειρασμὸς τῷ ἐμπείρῳ· διότι πρὸς τὸ μαθεῖν τὴν πεῖραν καὶ ἀνδρείαν λαβεῖν κατὰ τῶν ἐχθρῶν παραχωρεῖται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Σημεῖα δὲ τούτου τὰ δάκρυα καὶ ὁ συντριμμὸς τῆς ψυχῆς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ φεύγειν εἰς τὴν ἡσυχίαν καὶ εἰς τὸν Θεὸν μεθ' ὑπομονῆς, καὶ τὸ ἐρευνᾶν μετὰ πόνου τὰς Γραφὰς καὶ ἐκ πίστεως θέλειν τὸν τοῦ Θεοῦ σκοπόν. Τοῦ δὲ πρώτου σημεῖον τοῦτό ἐστι, τὸ διστάζειν περὶ Θεοῦ βοηθείας καὶ τὸ αἰσχύνεσθαι ἐν τῷ ἐρωτᾶν μετὰ ταπεινώσεως καὶ τὸ φεύγειν τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν ἀνάγνωσιν, ἀγαπᾶν τε τὸν περισπασμὸν καὶ τὰς συντυχίας, δοκῶν ἐκ τούτων ἀναπαύσεως τυχεῖν, ὅπερ οὐκ ἔστιν· ἀλλὰ μᾶλλον ἐν τῷ τοιούτῳ καιρῷ ῥιζοβολοῦσι τὰ πάθη καὶ ἰσχυρότεροι γίνονται οἱ πειρασμοὶ καὶ πληθύνεται ἡ μικροψυχία, ἀχαριστία τε καὶ ἀκηδία ἐκ τῆς πολλῆς ἀγνωσίας· διότι ἄλλοι εἰσὶν οἱ πειρασμοὶ τῶν υἱῶν πρὸς παίδευσιν καὶ μάθησιν τοῦ τυχόντος μαθήματος, καὶ ἄλλοι οἱ τῶν ἐχθρῶν πρὸς ἀπώλειαν. Ἐπὶ πλεῖον δὲ ὅταν ἐξ ὑπερηφανίας τις ἐμπαίζηται, ὅτι ὁ Θεὸς ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν[1].

Πᾶσα θλῖψις ἔχουσα ὑπομονήν, ἀγαθή ἐστι καὶ ὠφέλιμος. Ἡ δὲ μὴ ἔχουσα, ἀποστροφή ἐστι τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνώφελος· ἐὰν μὴ διὰ ταπεινοφροσύνης τις αὐτὴν ἰάσηται, ἄλλο φάρμακον οὐκ ἔστι, διότι ὁ ταπεινόφρων ἑαυτὸν μέμφεται καὶ αἰτιᾶται ὅταν θλιβῇ, καὶ οὐκ ἄλλον τινά. Καὶ ἐκ τούτου ὑπομένειν ζητῶν παρὰ Θεοῦ τὴν λύσιν καὶ εὑρὼν χαίρεται καὶ μετὰ εὐχαριστίας ὑπομένει, καὶ ἐν πείρᾳ γενόμενος τῶν τοιούτων, λαμβάνει γνῶσιν. Καὶ γινώσκων τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν καὶ ἀγνωσίαν, ζητεῖ ἐμπόνως τὸν ἰατρὸν καὶ ζητῶν εὑρίσκει[2] τὴν ἴασιν, ὡς αὐτὸς ἔφη ὁ Χριστός. Καὶ τυχὼν ταύτης ποθεῖ καὶ ποθῶν ἐπὶ πλεῖον ποθεῖται καὶ καθαίρων ἑαυτόν, κατὰ τὸ δυνατόν, τόπον ποιῆσαι τοῦ ποθουμένου ἀγωνίζεται· κἀκεῖνος τόπον εὑρὼν κατοικεῖ, ὡς λέγει τὸ Γεροντικόν. Καὶ κατοικῶν φυλάττει τὸν οἶκον αὐτοῦ καὶ λαμπρύνειν ἄρχεται. Λαμπρυνόμενος δὲ γινώσκει καὶ γινώσκων γινώσκεται, ὥς φησιν ὁ Δαμασκηνός. Ταῦτα τοίνυν καὶ τὰ πρῴην εἰρημένα, καὶ τάξιν φυλάττειν ὀφείλει τις· καὶ ὅσα μὲν καταλαβεῖν δυνηθῇ, ἐργάζεσθαι δεῖ· ὅσα δὲ οὐκ ἰσχύσει καταλαβεῖν, μετὰ σιγῆς εὐχαριστῆσαι δεῖ, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ, καὶ μὴ ἀναιδῶς εἰσελθεῖν νομίσειε. Φησὶ γὰρ ὁ αὐτός, ἐκ τοῦ Σειρὰχ λαβὼν τὴν χρῆσιν· ὅταν εὕρῃς μέλι, συμμέτρως φάγε, ἵνα μὴ ἐμπλησθεὶς ἐμέσῃς[3]· καὶ ὥς φησιν ὁ Θεολόγος· θεωρία ἀχαλίνωτος, τάχα ἂν καὶ κατὰ κρημνῶν ὤσειεν, ἤτοι τὸ ζητεῖν τινὰ τὰ ὑπέρμετρα καὶ μὴ θέλειν εἰπεῖν ὅτι ὁ Θεὸς οἶδε ταῦτα, ἐγὼ δὲ τίς εἰμι; καὶ πιστεύειν, ὅτι ὁ ποιήσας τὰ ὄρη καὶ τὰ κήτη τὰ μεγάλα, αὐτὸς κοιλάνας καὶ τὸ κέντρον τῆς μελίσσης, ὥς φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος. Ὁ οὖν ἐκ τῆς ἰσχύος εἰς τὴν σύνεσιν φθάσας, γινώσκει ἐκ τῶν

1. Παροιμ. γ', 34, Ἰακ. δ', 6.   2. Ματθ. ζ', 8.   3. Παροιμ. κε', 16.

αἰσθητῶν τὰ νοητά, ἐκ καὶ[1] τῶν ὁρατῶν καὶ προσκαίρων τὰ ἀόρατα καὶ αἰώνια· καὶ συνιεὶς ὑπὸ τῆς χάριτος τὰ περὶ τῶν ἄνω δυνάμεων, ὅτι ἑνὸς δικαίου οὐκ ἔστιν ἀντάξιος ὅλος ὁ κόσμος· καὶ σκόποι μοι, φησὶν ὁ Χρυσόστομος, τῶν τοσούτων ἐθνῶν καὶ γλωσσῶν, ὧν ὁ δίκαιος μείζων ἐστίν, Ἄγγελος πάντως τοῦ ἀνθρώπου μείζων· καὶ ἀρκεῖ ἡ θεωρία τοῦ ἑνός, πρὸς πᾶσαν ἔκπληξιν· καὶ πάλιν, τί ἔπαθεν ὁ ἰσάγγελος Δανιὴλ ὁρῶν τὸν Ἄγγελον[2].

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΒΔΟΜΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ

Καταξιωθεὶς γὰρ τῆς ἑβδόμης γνώσεως θαυμάζει, τὸ πλῆθος τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων, Ἐξουσιῶν, Θρόνων, Κυριοτήτων, Σεραφὶμ καὶ Χερουβίμ, τῶν ἐννέα μὲν ταγμάτων, τῶν ἐν πάσαις ταῖς θείαις Γραφαῖς εὑρισκομένων, ὧν τὴν φύσιν, ἰσχύν τε καὶ τὰ λοιπὰ ἀγαθά, ἃ περὶ αὐτῶν θεωροῦνται, τῷ Θεῷ καὶ ποιητῇ αὐτῶν γινωσκόμενα· καὶ πῶς κατὰ τάξιν ἵστανται. Ἀλλὰ καὶ ἄλλα ἀξιώματα ἔχουσιν αἱ ἄνω στρατιαί, περὶ ὧν φησιν ὁ Χρυσόστομος· ὅτι τὸ Κύριος Σαβαώθ[3], Κύριος στρατιῶν δυνάμεων ἑρμηνεύεται, καὶ πῶς ἀλλήλοις μεταδιδοῦσι τὸν φωτισμόν. Οἱ μὲν Ἄγγελοί φησι τοὺς ἀνθρώπους φωτίζουσιν, αὐτοὶ δὲ ὑπὸ τῶν Ἀρχαγγέλων τὸν φωτισμὸν λαμβάνουσι, κἀκεῖνοι ὑπὸ τῶν Ἀρχῶν· καὶ οὕτως ἕκαστον τάγμα ὑπὸ τοῦ ἑτέρου τὸν φωτισμὸν καὶ τὴν γνῶσιν δέχεται. Καὶ πάλιν, πῶς τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος ἓν πρόβατον εἶναι, φασίν, ὃ ἀπώλεσεν οὐχ ὁ Θεός, ἀλλ᾽ αὐτὸ ἑαυτό· τῶν δὲ Ἀγγέλων ἐνενήκοντα ἐννέα[4]. Καὶ κατανοῶν τοῦ Δημιουργοῦ τὴν σοφίαν καὶ τὴν δύναμιν, πῶς τοσαῦτα πλήθη κελεύσει μόνῃ ἐποίησε; πρῶτα μὲν φησὶν ὁ Θεολόγος, ἐννοεῖ τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις, καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ εἰσελθὼν νοερῶς ἔσωθεν τοῦ βήλου, ἤτοι τοῦ καταπετάσματος, γίνεται ἄυλος, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ. Τύπον μὲν ἐπέχει, ὁ μὲν ἔξωθεν ναός, τοῦ κόσμου τούτου· τὸ δὲ καταπέτασμα, ἤτοι βηλόθυρον, τοῦ στερεώματος τοῦ οὐρανοῦ· τὰ δὲ ἅγια τῶν ἁγίων, τῶν ὑπερκοσμίων, ὅπου οἱ ἀσώματοι καὶ ἄυλοι ἀπαύστως ὑμνοῦσι τὸν Θεὸν καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἱκετεύουσιν αὐτόν, κατὰ τὸν Μέγαν Ἀθανάσιον. Καὶ οὕτως ἔρχεται εἰς τὴν εἰρήνην τῶν λογισμῶν καὶ υἱὸς Θεοῦ κατὰ χάριν γίνεται, γινώσκων τὰ κεκρυμμένα ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς μυστήρια, ὥς φησιν ὁ Δαμασκηνός. Ἐρράγη τὸ τοῦ ναοῦ θεῖον καταπέτασμα ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Δημιουργοῦ, τὴν ἐγκεκρυμμένην τῷ γράμματι

1. Γραπτέον μᾶλλον καὶ ἐκ. 2. Δαν. ι', 5 κ.ἑ. 3. Ἡσ. ς', 3. 4. Πρβλ. Ματθ. ιη', 12-14.

δηλοῦν τοῖς πιστοῖς ἀλήθειαν· εὐλογητὸς εἶ, κράζουσιν, ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν· καὶ ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Μελῳδός· ξύλου γευσάμενος ὁ πρῶτος ἐν βροτοῖς, φθορᾷ παρῴκησεν· ῥῖψιν γὰρ ζωῆς ἀτιμοτάτην κατακριθείς, ὅλῳ τῷ γένει σωματοφθόρος τις ὡς λύμη τῆς νόσου μετέδωκεν· ἀλλ᾽ εὑρηκότες γηγενεῖς ἀνάκλησιν σταυροῦ τὸ ξύλον, κράζομεν· ὁ ὑπερύμνητος, καὶ τὰ ἑξῆς.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΟΓΔΟΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ

Ἐκ ταύτης δὲ τῆς ὀγδόης γνώσεως εἰς τὴν περὶ Θεοῦ θεωρίαν ἀνάγεται διὰ τῆς δευτέρας καὶ καθαρᾶς προσευχῆς, τῆς πρεπούσης τῷ θεωρητικῷ. Ὥστε ἐν αὐτῇ τῇ ὁρμῇ τῆς προσευχῆς ἁρπάζεται ὁ νοῦς ὑπὸ τοῦ θείου πόθου καὶ οὐκέτι ἐπίσταταί τι τὸ παράπαν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, ὥς φασιν ὅ τε Μάξιμος καὶ ὁ Δαμασκηνός. Καὶ οὐ μόνον τὰ πάντα ὁ νοῦς ἐπιλανθάνεται, ἀλλὰ καὶ ἑαυτόν. Φησὶ γὰρ ὁ Ἅγιος Νεῖλος, ὅτι ἐὰν ἔτι ἑαυτὸν ὁ νοῦς ἐπίσταται, οὐκ ἔστιν ἐν τῷ μόνῳ Θεῷ, ἀλλὰ καὶ ἐν ἑαυτῷ. Τότε γὰρ λαμβάνει, φησὶν ὁ Ἅγιος Μάξιμος, περὶ Θεοῦ ἐμφάσεις καὶ θεολόγος γίνεται, καταξιωθεὶς τῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐπιφοιτήσεως. Περὶ δὲ Θεοῦ ἀκούων, μὴ δοκεῖ ἐξ ἀγνωσίας τις, ὅτι αὐτὸν τὸν Θεὸν εἶναι τὰ περὶ αὐτοῦ θεωρούμενα, οἷον ἀγαθότητα, χρηστότητα, δικαιοσύνην, ἁγιασμόν, φῶς, πῦρ, οὐσίαν, φύσιν, δύναμιν, σοφίαν καὶ τὰ τοιαῦτά φησιν ὁ Μέγας Διονύσιος· ἀλλ᾽ οὐδὲ ὅσα ὁ νοῦς περιορίζειν δύναται. Ἀόριστον γὰρ τὸ θεῖον καὶ ἀπερίγραπτον καὶ οὐκ ἐκ τῶν κατ᾽ αὐτὸν θεολογεῖται, ἀλλ᾽ ἐκ τῶν περὶ αὐτόν, ὥς φησιν ὁ Μέγας Διονύσιος πρὸς τὸν Ἅγιον Τιμόθεον, τὴν μαρτυρίαν ἐπιφέρων ἐκ τοῦ Ἁγίου Ἱεροθέου· δικαιότερον μᾶλλον εἰπεῖν τὸ ἀκατάληπτον, τὸ ἀνεξιχνίαστον, τὸ ἀνερμήνευτον, καὶ ὅσα οὐ δυνατὸν ὁρίζειν. Ὑπὲρ νοῦν γάρ ἐστι καὶ ἔννοιαν καὶ μόνῳ ἑαυτῷ γνωστόν, ἕνα Θεόν, τρισυπόστατον, ἄναρχον, ἀτελεύτητον, ὑπεράγαθον, ὑπερύμνητον. Καὶ τὰ μὲν περὶ αὐτοῦ λεγόμενα ὑπὸ τῆς θείας Γραφῆς ἐξ ἀπορίας λέγονται, πρὸς τὸ γνῶναι ἡμᾶς, ὅτι ἔστι Θεός, καὶ οὐχὶ τί ἐστι, διὰ τὸ ἀκατάληπτον εἶναι πάσῃ τῇ λογικῇ καὶ νοερᾷ φύσει. Ὁμοίως δὲ καὶ τὴν σάρκωσιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν καθ᾽ ὑπόστασιν ἕνωσιν, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Κύριλλος, δεῖ θαυμάζειν, καὶ πῶς ἐν τῇ θεότητι αὐτοῦ ὑποστᾶσα ἡ σάρξ, ἢ[1] ἔλαβεν ἐξ ἡμῶν, κατὰ τὸν Μέγαν Βασίλειον· ὅτι καθάπερ σίδηρος καὶ πῦρ, οὕτως ὑπάρχει ἡ

1. Γραπτέον μᾶλλον ἥν.

ἕνωσις, ἵνα τὸν ἕνα Χριστὸν ἐν δύο φύσεσι γνωρίσωμεν, ὡς ἔφη ὁ Δαμασκηνὸς πρὸς τὴν Θεοτόκον· μίαν μὲν ὑπόστασιν, ἐν δυσὶ δὲ φύσεσι, πανάμωμε, τέτοκας τὸν σεσαρκωμένον Θεόν, ᾧ πάντες μελῳδοῦμεν· ὁ Θεὸς εὐλογητὸς εἶ. Καὶ πάλιν· ὁ ἀπεριόριστος διαμείνας ἄτρεπτος, σαρκὶ καθ᾽ ὑπόστασιν ἡνώθη ὡς εὔσπλαγχνος ἐν σοὶ τῇ παναγίᾳ, ὁ μόνος εὐλογημένος.

ΟΤΙ ΟΥΚ ΕΧΟΥΣΙ ΔΙΑΦΩΝΙΑΝ ΑΙ ΘΕΙΑΙ ΓΡΑΦΑΙ

Καὶ ἁπλῶς πᾶσαν ἀνάγνωσιν ἢ ψαλμῳδίαν κατανοῶν ὁ φωτισθεὶς μικρόν, θεωρίαν εὑρίσκει καὶ θεολογίαν καὶ ἑκάστην Γραφὴν μαρτυρουμένην ὑπὸ ἑτέρας Γραφῆς. Ὁ δὲ ἔτι ἀφώτιστον νοῦν ἔχων, δοκεῖ ὅτι ἔχουσιν αἱ θεῖαι Γραφαὶ διαφωνίαν, ἀλλ᾽ οὐ παρὰ ταῖς θείαις Γραφαῖς τοῦτο, μὴ γένοιτο· διότι αἱ θεῖαι Γραφαί, αἱ μὲν μαρτυρίαν ἔχουσιν ὑπὸ ἄλλων Γραφῶν, αἱ δὲ ἔχουσι τὸν καιρὸν αἴτιον, ἢ τὸ πρόσωπον, καὶ διὰ τοῦτο πᾶσα λέξις γραφικὴ ἄμεμπτός ἐστι. Τὸ δὲ ἔξωθεν τούτων τῶν τρόπων, τῆς ἡμῶν ἀγνωσίας ἔργον ἐστίν, καὶ οὐκ ὀφείλει τις τὰς Γραφὰς μέμφεσθαι, ἀλλὰ πάσῃ δυνάμει ταύτας τηρεῖν, καθὼς κεῖνται. Καὶ οὐχ ὡς αὐτὸς θέλει, ὥσπερ οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐποίουν· μὴ καταδεχόμενοι λέγειν τὸ οὐκ οἶδά τί ἐστιν· ἀλλ᾽ ἐξ οἰήσεως καὶ αὐταρεσκείας τὰς Γραφὰς καὶ τῶν πραγμάτων τὴν φύσιν ἐμέμφοντο καὶ κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς ἐνενόησαν καὶ οὐ κατὰ τὸ βούλημα τοῦ Θεοῦ· διὰ τοῦτο ἐπλανήθησαν καὶ εἰς πᾶσαν κακίαν ἐξέκλιναν. Πᾶς γὰρ ὁ τὸν σκοπὸν τῆς Γραφῆς ζητῶν, οὐ στήσει ποτὲ ἴδιον νόημα, ἢ καλὸν ἢ κακόν· ἀλλ᾽ ὡς ἔφησαν ὁ Μέγας Βασίλειος καὶ ὁ Χρυσόστομος, τὴν θείαν Γραφὴν ἔχει διδάσκαλον καὶ οὐ τὰ τοῦ κόσμου μαθήματα· ἵνα εἴ τι βάλῃ ὁ Θεὸς εἰς τὴν καθαρὰν καρδίαν χωρὶς σκέψεως, ἐκεῖνο δέχηται· ἂν σὺν αὐτῷ καὶ ἡ μαρτυρία εὑρίσκηται ἐκ τῶν θείων Γραφῶν, ὥς φησιν ὁ Μέγας Ἀντώνιος. Αἱ γὰρ ἐρχόμεναι ἔννοιαι αὐτομάτως ἐν τῷ νοΐ τῶν ἡσυχαζόντων κατὰ Θεόν, χωρὶς σκέψεως, δεκταί εἰσί, φησὶν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ. Τὸ δὲ ἐρευνᾶν καὶ σκέπτεσθαι τινά, ἴδιόν ἐστι θέλημα καὶ ἐπιστήμη σωματική· καὶ μάλιστα εἴπερ βιάζει ὡς κλέπτης τὴν Γραφήν, πρὸς ἀλληγορίαν, φησὶν ὁ Χρυσόστομος, καὶ οὐκ ἀπὸ τῆς θύρας τῆς ταπεινοφροσύνης εἰσέρχεται, ἀλλὰ ἀναβαίνων ἀλλαχόθεν[1]· διότι ὁ τὸν σκοπὸν τῆς Γραφῆς βιάζων, ἢ μεμφόμενος πρὸς τὸ στῆσαι τὴν ἰδίαν γνῶσιν, μᾶλλον δὲ ἀγνωσίαν, οὐκ ἔστιν ἐπὶ τῆς γῆς τοῦ τοιούτου ἀφρονέστερος. Ποίας οὖν ἐπιστήμης τοῦτο, ἵνα ὡς θέλει τις τὸν

1. Πρβλ. Ἰωάν. ι΄, 1.

σκοπὸν τῆς Γραφῆς ποιῆσαι καὶ κατατολμᾶν τὰς λέξεις παραλλάξαι; Ἐκεῖνος δέ ἐστιν ἐπιστήμων, ὅς τις τὰς ῥήσεις ἀσαλεύτους ὁρῶν καὶ διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος σοφίας τὰ κεκρυμμένα μυστήρια ἐξευρίσκων, μαρτυρούμενα ἐκ τῶν θείων Γραφῶν· καὶ μάλιστα οἱ τρεῖς φωστῆρες οὗτοι οἱ μεγάλοι Βασίλειος, Χρυσόστομος καὶ Γρηγόριος· ἢ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ῥητοῦ τὴν μαρτυρίαν εὑρίσκοντες ἢ ἐξ ἄλλου ῥητοῦ τῆς Γραφῆς· καὶ οὐκ ἔχει ὁ ἀντιλέγων βουλόμενός τι εἰπεῖν, ὅτι οὐκ ἔξωθεν φέρουσι τὴν μαρτυρίαν, ἵνα εἴπῃ τις ἴδιόν ἐστι νόημα· ἀλλ᾽ ἐξ αὐτῆς τῆς προκειμένης ὑποθέσεως ἢ ἄλλης Γραφῆς περὶ τούτου δηλούσης· καὶ εἰκότως. Ἐκ γὰρ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἔχουσι τὸ νοεῖν τε καὶ λέγειν ὡς ἄξιοι. Πᾶν οὖν πρᾶγμα μὴ ἔχον μαρτυρίαν, ὅτι καλόν ἐστιν, ἀλλὰ διστακτόν, οὐκ ὀφείλει τις τοῦτο ποιεῖν ἢ συγκαταβαίνειν τῷ λογισμῷ. Τίς γὰρ χρεία καταλιπεῖν πρᾶγμα φανερὸν καὶ μαρτυρούμενον καλὸν εἶναι καὶ θεάρεστον, ποιεῖν ἄλλο, εἴτε καλόν, εἴτε οὔ; εἰ μὴ ὅτι κατὰ πάθος ἐστί· καὶ οὕτω μὲν ταῦτα.

ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΕΥΧΗΣ ΤΩΝ ΟΛΩΝ ΓΝΩΣΕΩΝ

Περὶ δὲ τῶν ὀκτὼ γνώσεων εἰδέναι ἡμᾶς χρή, ὅτι εἰς μὲν τὰς τέσσαρας τὰ προγεγραμμένα ἐν ἑκάστῃ λέγειν ὀφείλομεν, εἰς δὲ τὰς λοιπὰς τὸ Κύριε ἐλέησον δι᾽ ὅλου, ὡς εἴρηται περὶ τοῦ Ἁγίου Φιλήμονος· καὶ ἔχειν τὸν νοῦν δι᾽ ὅλου ἐξιστάμενον πρὸς τὰ νοήματα. Οὕτω γὰρ εἶναι προσήκει ἡ διαγωγὴ τοῦ σπουδαίου· ποτὲ μὲν ἔχειν τὸν νοῦν εἰς θεωρίαν τῶν αἰσθητῶν, ποτὲ δὲ εἰς γνῶσιν τῶν νοητῶν καὶ εἰς τὸ ἀνείδεον· καὶ πάλιν, εἰς ἔννοιάν τινα τῆς Γραφῆς καὶ εἰς τὴν καθαρὰν προσευχήν. Τὸ δὲ σῶμα, ποτὲ εἰς ἀνάγνωσιν, ποτὲ εἰς προσευχήν, ποτὲ εἰς δάκρυα ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἢ καὶ ἄλλου τινὸς ἀπὸ συμπαθείας κατὰ Θεόν· ποτὲ εἰς ἐργασίαν, πρὸς βοήθειάν τινι ἀσθενοῦντι ψυχικῶς ἢ σωματικῶς, ἵνα ὅλως διόλου τὰ τῶν Ἁγίων Ἀγγέλων ἔργα ποιῇ καὶ μηδόλως περί τινος τῶν τοῦ κόσμου τούτου μεριμνῶν. Καὶ ὁ Θεὸς ὁ ἐκλεξάμενος αὐτὸν καὶ ἀφορίσας εἰς τὸ συνόμιλον αὐτῷ γενέσθαι καὶ χαρισάμενος αὐτῷ τὴν διαγωγὴν ταύτην καὶ ἀμεριμνίαν, αὐτὸς φροντίδα αὐτοῦ ποιήσεται καὶ διαθρέψει ψυχικῶς τε καὶ σωματικῶς. Ἐπίρριψον γάρ, φησίν, ἐπὶ Κύριον τὴν μέριμνάν σου καὶ αὐτός σε διαθρέψει[1]. Καὶ ὅσον αὐτὸς εἰς αὐτὸν τὴν ἐλπίδα ἀνατίθησιν, ἐν πᾶσι τοῖς κατ᾽ αὐτὸν ψυχῇ τε καὶ σώματι, τοσοῦτον εὑρίσκει αὐτὸν προνοοῦντα αὐτόν, ὥστε ἡγεῖσθαι ἑαυτὸν ὑπὸ κάτω πάσης κτίσεως ἐκ τῶν πολλῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ, τῶν

1. Ψαλμ. 54, 23.

φανερῶν καὶ ἀφανῶν, τῶν ψυχικῶν τε καὶ σωματικῶν. Ὡς πολλὰ χρεωστῶν, οὐ δύναται ὅλως ἐπαίρεσθαι ἔν τινι πράγματι ἐκ τῆς αἰσχύνης ἐνώπιον τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅσον εὐχαριστεῖ αὐτῷ, καὶ ἀγωνίζεται βιάζειν ἑαυτὸν ὑπὲρ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ, τοσοῦτον ὁ Θεὸς ἐγγίζει αὐτῷ διὰ τῶν χαρισμάτων αὐτοῦ καὶ ἐπιθυμεῖ τοῦ ἀναπαῦσαι αὐτὸν καὶ ποιῆσαι προτιμᾶν τὴν ἡσυχίαν καὶ ἀκτημοσύνην ὑπὲρ πάσας τὰς βασιλείας τῆς γῆς καὶ ἐκτὸς ἀμοιβῆς ἐν τῷ μέλλοντι. Καὶ γὰρ οἱ Ἅγιοι Μάρτυρες ἤλγουν μὲν αἰκιζόμενοι ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλ᾽ ὁ πόθος τῆς Βασιλείας καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐνίκα τοὺς πόνους καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ λαβεῖν δύναμιν εἰς τὸ νικᾶν τοὺς ἐχθρούς, μεγάλην παράκλησιν ἡγοῦντο καὶ χρέος· ὅτι ἠξιώθησαν ὑπὲρ Χριστοῦ θάνατον ὑπομεῖναι, ὥστε ἐκ τούτου πολλάκις ἀναίσθητοι ἐγένοντο. Ὡσαύτως καὶ οἱ Ἅγιοι Πατέρες πολλὰ βιάσαντες ἑαυτοὺς κατ᾽ ἀρχὰς διὰ πολυτρόπων ἀσκήσεων καὶ πολέμων τῶν ἐκ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας γινομένων· ἀλλ᾽ ἐνίκα ὁ πόθος καὶ ἡ ἐλπὶς τῆς ἀπαθείας· διότι μετὰ τὸν κόπον ἀμέριμνος γίνεται ὁ ἀπαθής, ὡς τὰ πάθη νικήσας. Δοκεῖ μὲν καλῶς ἔχειν καὶ ὁ ἐμπαθής, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῆς τυφλότητος. Μόνος δὲ ὁ λεγόμενος ἀγωνιστὴς ἔχει τὸν κόπον καὶ τὸν πόλεμον, ἐκ τοῦ θέλειν νικῆσαι τὰ πάθη καὶ μὴ δύνασθαι. Παραχωρεῖται γὰρ ὁ τοιοῦτός ποτε ἡττηθῆναι ὑπὸ τῶν πολεμούντων αὐτόν, ἵνα ταπείνωσιν κτήσηται. Καὶ τούτου χάριν ὀφείλει γνῶναι τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν καὶ φεύγειν τὰ βλάπτοντα αὐτὸν ἰσχυρῶς, ἵνα ἐπιλάθηται τὴν πρώτην αὐτοῦ συνήθειαν· ὅτι εἰμὴ φεύγῃ τις πρῶτον τὸν περισπασμὸν καὶ σιωπὴν τελείαν κτήσηται, οὐ δύναται ἐλθεῖν εἰς τὸ ἔχειν τι ἀπαθῶς, εἰ εἰς τὸ λέγειν ἀεὶ καλά. Καὶ ἁπλῶς εἰς πᾶν πρᾶγμα προσήκει πρῶτον ἡ τελεία φυγὴ τοῦ περισπασμοῦ, ἵνα μὴ ἕλκηταί τις ὑπὸ τῆς προτέρας συνηθείας. Πλὴν μηδεὶς ἐξ ἀγνωσίας, ἀκούων περὶ ταπεινοφροσύνης, ἀπαθείας τε καὶ τῶν τοιούτων, οἴεται ἔχειν ταῦτα, ἀλλὰ τοῦ ἑκάστου πράγματος τὸ σημεῖον ζητεῖν ὀφείλει, καὶ εὑρεῖν ἐν ἑαυτῷ.

ΠΕΡΙ ΤΑΠΕΙΝΟΦΡΟΣΥΝΗΣ

Σημεῖα δέ εἰσι τῆς μὲν ταπεινοφροσύνης, τὸ πᾶσαν ἀρετὴν σωματικήν τε καὶ ψυχικὴν ἔχων, ἡγεῖσθαι ἑαυτὸν μείζονα χρεωστεῖν τῷ Θεῷ, ὡς πολλὰ λαβὼν χάριτι, ἀνάξιος ὤν. Καὶ εἴ τις δ᾽ ἂν ἔλθοι αὐτῷ πειρασμὸς ἀπὸ δαιμόνων ἢ ἀνθρώπων, ἄξιον ἡγεῖται ἑαυτὸν τῶν τοιούτων καὶ ἄλλων πλειόνων, ἵνα κἂν μικρὸν τοῦ χρέους ἀποληφθῇ καὶ κουφισμὸν εὕρῃ

ἐν τῇ κρίσει τῶν ἐλπιζομένων αὐτῷ κολάσεων. Καὶ ὅταν μὲν τοιοῦτον μὴ πάθῃ, πολλὰ θλίβεται καὶ ἀγωνιᾷ, ζητῶν τι εὑρεῖν βιᾶσαι ἑαυτόν. Ὅταν δὲ τούτου ἐπιτύχῃ, πάλιν ὡς δῶρον παρὰ Θεῷ λαβὼν ταπεινοῦται καὶ τί ἀνταμεῖψαι τῷ εὐεργέτῃ μὴ δυνάμενος εὑρεῖν, μένει ἐργαζόμενος ἀεὶ καὶ ἐπὶ πλεῖον χρεώστην ἑαυτὸν λογιζόμενος.

* * *

ΠΕΡΙ ΑΠΑΘΕΙΑΣ

Τῆς ἀπαθείας τάχα τοῦτό ἐστι τὸ σημεῖον, τὸ ἐν πᾶσιν ἀτάραχον εἶναι καὶ ἄφοβον, ὡς λαβὼν Θεοῦ χάριτι τὸ πάντα ἰσχύειν[1], κατὰ τὸν Ἀπόστολον, ἐν τῷ μηδόλως φροντίδα ἔχειν περὶ τοῦ σώματος, ἀλλ᾽ ὅσην βίαν ἀσκήσει, καὶ φθάσει εἰς ἀνάπαυσιν τῆς ἕξεως· καὶ εὐχαριστῶν, πάλιν ἄλλην ἐπιτηδεύεται βίαν, ἵνα εὑρίσκηται ἀεὶ πολεμούμενος καὶ νικῶν μετὰ ταπεινώσεως. Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ προκοπὴ τοῦ ἀνθρώπου. Τὰ γὰρ ἀβιάστως γινόμενα, οὐκ εἰσὶν ἔργα, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ, ἀλλὰ μᾶλλον δῶρα. Εἰδὲ ἀπὸ πρώτου κόπου ἐγένετο ἡ ἀνάπαυσις, ἥττης ἔπαθλόν ἐστι καὶ οὐ καυχήματος ἄξια. Οὐ γὰρ οἱ λαμβάνοντες μισθὸν ἐπαινοῦνται, ἀλλ᾽ οἱ βιαζόμενοι ἐν τῇ ἐργασίᾳ καὶ μηδὲν λαμβάνοντες. Καὶ τί ἔχομεν εἰπεῖν; ὅσα ἂν ποιῶμεν καὶ ὅσα εὐχαριστῶμεν τῷ εὐεργέτῃ, τοσαῦτα χρεωστοῦμεν καὶ πολλῷ πλείονα, διότι αὐτὸς μὲν ἀνενδεὴς ὑπάρχει καὶ οὐδενὸς χρήζει, ἡμεῖς δὲ χωρὶς αὐτοῦ οὐ δυνάμεθά τι ἀγαθὸν ποιῆσαι[2]. Ὁ γὰρ καταξιωθεὶς τοῦ ὑμνῆσαι τὸν Θεόν, αὐτὸς κερδαίνει μᾶλλον, ὡς μέγα καὶ ἀξιάγαστον χάρισμα λαβών. Καὶ ὅσον ὑμνεῖ, πλεῖον χρεώστης γίνεται, καὶ τέλος ἢ ἐκκοπὴν τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ ἢ τῆς εὐχαριστίας ἢ τῆς ταπεινώσεως ἢ τῆς ἀγάπης οὐχ εὑρίσκει. Οὐ γάρ εἰσιν αὗται αἱ τοῦ* αἰῶνος τούτου ἵνα τέλος ἔχωσιν, ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ ἀτελευτήτου αἰῶνος ἐκείνου τὸ τέλος* μὴ ἔχοντος, ἀλλὰ μᾶλλον αὔξησιν τῶν γνώσεων καὶ τῶν χαρισμάτων. Καὶ ὁ μὲν τούτου καταξιωθεὶς ἔργῳ καὶ λόγῳ ἐλευθεροῦται ἐκ πάντων τῶν παθῶν. Ὁ δὲ τούτων τυχεῖν βουλόμενος ὀφείλει παραμένειν τῷ Θεῷ καὶ μηδόλως φροντίδα ἔχειν περὶ τοῦ αἰῶνος τούτου, μηδὲ πτοεῖσθαι ὑπ᾽ οὐδενὸς πειρασμοῦ· διότι ἐκ τούτου πρὸς μείζονα προκοπὴν ἀνάγεσθαι μέλλει καὶ βαθμὸν ὑψηλότερον· καὶ μήτε ἀπὸ ὀνείρων κακῶν ἢ δῆθεν καλῶν, μηδὲ ἀπὸ νοήματός τινος πονηροῦ ἢ ἀγαθοῦ, μήτε ἀπὸ λύπης ἢ δῆθεν χαρᾶς, μήτε ἀπὸ οἰήσεως ἢ ἀπογνώσεως ἢ βάθους ἢ ὕψους ἢ ἐγκαταλείψεως ἢ συνεργίας τινὸς δῆθεν καὶ ἰσχύος, μήτε ἀπὸ ἀμελείας ἢ προκοπῆς ἢ ῥαθυμίας ἢ προθυμίας δῆθεν, ἢ φαινομένης ἀπαθείας ἢ πολ-

* Ἴσως ἐκ τοῦ.
* Ἴσως τοῦ τέλος.

1. Φιλιππ. δ', 13. 2. Πρβλ. Ἰωάν. ιε', 5.

λῆς προσπαθείας· ἀλλὰ τὸν ἥσυχον βίον καὶ ἀπερίσπαστον φυλάττειν μετὰ ταπεινώσεως, πιστεύων, ὅτι οὐδεὶς δύναται ἡμᾶς κακοποιῆσαι, μὴ θελόντων ἡμῶν. Διὰ δὲ τὸ ἐπαίρεσθαι μόνον καὶ μὴ προσφεύγειν ἀεὶ εἰς τὸν Θεόν, ἴσως ῥίπτειν τε ἑαυτὸν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ζητῶν ἐν πᾶσι τὸ θέλημα αὐτοῦ γενέσθαι· λέγων πρὸς πάντα λογισμὸν ἐρχόμενον πρὸς αὐτόν· οὐκ οἶδα τίς εἶ, ὁ Θεὸς οἶδεν, εἴτε καλὸς εἶ, εἴτε οὔ, ἐγὼ γὰρ εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἀπέρριψα καὶ ἀπορρίπτω ἐμαυτὸν καὶ αὐτῷ μέλει περὶ ἐμοῦ[1]. Ὡς γὰρ ἐκ μὴ ὄντος με ἐποίησεν, οὕτω καὶ κατὰ χάριν σῶσαί με ἔχειν, ἂν ἀρεστὸν αὐτῷ ᾖ· τὸ Ἅγιον αὐτοῦ μόνον θέλημα γενέσθω ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, ὡς θέλει καὶ ὅταν θέλῃ. Ἐγὼ θέλημα οὐκ ἔχω, ἓν οἶδα, ὅτι πολλὰ ἥμαρτον, πολλὰ εὐεργετοῦμαι, καὶ οὐδὲ κἄν, κατὰ τὸ δυνατόν, ἔργῳ ἢ λόγῳ εὐχαριστῶ τῇ αὐτοῦ ἀγαθότητι· ἀλλ' ἐν τούτοις πᾶσι δύναται καὶ θέλει πάντας σῶσαι καὶ μετὰ πάντων κἀμέ, ὡς θέλει. Πόθεν γὰρ οἶδα, ἄνθρωπος ὤν, ἢ οὕτως εἶναί με θέλει ἢ οὕτως; Ἐγὼ τοίνυν διὰ τὸν φόβον τοῦ ἁμαρτάνειν ἔφυγον καὶ ἦλθον ἐνταῦθα, καὶ διὰ τὰς ἁμαρτίας μου καὶ πολλὰς ἀσθενείας κάθημαι ἀργὸς ἐν τῷ κελλίῳ, ὡς οἱ κατεχόμενοι ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ, ἀναμένων τὴν ἀπόφασιν τοῦ Δεσπότου. Καὶ κἂν ἀργὸν θεάσηται ἑαυτὸν καὶ ἀπωλεσμένον μὴ φοβηθῇ· πρὸς γὰρ συντριμμὸν ψυχῆς καὶ ἐπίπονα δάκρυα ἐλθεῖν μέλλει, ἂν μὴ ἐξέλθῃ τῆς κέλλης. Κἂν πάλιν πολλὴν προθυμίαν εἰς πᾶσαν πνευματικὴν ἐργασίαν καὶ δάκρυα ἔχῃ, μὴ χαρὰν ἡγεῖσθαι τοῦτο, ἀλλὰ κλοπὴν καὶ ἑτοιμασίαν πολέμου. Καὶ ἁπλῶς, πᾶν πρᾶγμα καλὸν ἢ ἐναντίον ὀφείλει καταφρονεῖν, ἵνα μένῃ ἀτάραχος ἐν πᾶσιν, ἡσυχάζων καὶ κατὰ δύναμιν ἀγωνιζόμενος, ποιῶν ὅσα παρέλαβεν, εἴπερ εἶχέ τινα σύμβουλον. Εἶδ' οὖν, τὸν Χριστὸν ὀφείλει ἔχειν, ἵνα εἰς πᾶν ἐγχείρημα καὶ λογισμὸν αὐτὸν ἐρωτᾷ διὰ καθαρᾶς προσευχῆς, ἀπὸ καρδίας μετὰ ταπεινώσεως· μηδόλως θαρρῶν ὅτι δόκιμος γέγονε Μοναχός, ἄχρις ἂν τὸν Χριστὸν ἀπαντήσῃ ἐν τῷ μέλλοντι, ὡς φασιν ὁ τῆς Κλίμακος καὶ ὁ Ἀββᾶς Ἀγάθων. Καὶ ἂν πρὸς τὸ εὐαρεστῆσαι τῷ Θεῷ ἔχῃ πάντα σκοπόν, αὐτὸς διδάσκει αὐτὸν τὸ θέλημα αὐτοῦ, εἴτε νοερῶς πληροφορῶν αὐτόν, εἴτε διά τινος ἀνθρώπου ἢ γραφῆς. Καὶ ἂν κόπτῃ τὰ ἑαυτοῦ θελήματα δι' αὐτόν, αὐτὸς μετὰ χαρᾶς ἀνεκλαλήτου ποιήσει αὐτὸν φθάσαι τὴν τελειότητα, ὡς οὐκ οἶδεν αὐτός, καὶ τοῦτο ἰδὼν λίαν θαυμάζει, πῶς πανταχόθεν ἄρχεται βρύειν ἡ χαρὰ καὶ ἡ γνῶσις. Καὶ ἐκ παντὸς πράγματος ὠφέλειαν εὑρίσκει καὶ βασιλεύει ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ, ὡς μὴ ἔχοντι ἴδιον θέλημα, διὰ τὸ ὑποταγῆναι αὐτὸν τῷ Ἁγίῳ αὐτοῦ θελήματι. Καὶ γίνεται ὡς βασιλεύς, ὥστε εἴ τι ἐνθυμηθῇ, ἀκοπότως καὶ ἑτοίμως γίνεται αὐτῷ παρὰ τῷ Θεῷ, τῷ τὴν αὐτοῦ φροντίδα ποιοῦντι. Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ πίστις ἣν ἔφη ὁ Κύριος· ἐὰν ἔχητε πίστιν[2], καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ ἐπ' αὐτὴν τὴν πίστιν οἰκοδομοῦνται αἱ λοιπαὶ ἀρεταί[3], κατὰ τὸν Ἀπόστολον. Τούτου χάριν ὁ ἐχθρὸς πᾶσαν μηχανὴν ποιεῖ, ἵνα τῆς ἡσυχίας χωρισθῇ ὁ ἄν-

1. Α' Πέτρ. ε', 7. 2. Ματθ. κα', 21. 3. Πρβλ. Κολ. α', 23.

θρωπος καὶ πεσεῖται εἰς τὸν πειρασμόν· καὶ εἰς τρόπον τινὰ ἄπιστος εὑρίσκηται, ἐλπίζων ἐπὶ τὴν ἰδίαν ἰσχὺν καὶ φρόνησιν ἢ ὁλοτελῶς ἢ ἐκ μέρους. Καὶ ἐκ τούτου ἀφορμὴν λαμβάνει ὁ ἐχθρὸς εἰς τὸ νικῆσαι αὐτὸν καὶ αἰχμάλωτον λαβεῖν τὸν ἄθλιον. Ὁ δὲ ταῦτα γνούς, πᾶσαν τὴν τοῦ κόσμου τρυφὴν καὶ ἀνάπαυσιν καταλιπών, ὡς οἶδεν ὄντα σπεύδει εἰς τὴν ἀμεριμνίαν· εἴτε εἰς τὴν ὑποταγήν, ἔχων τὸν ἐπιστάτην ἀντὶ Χριστοῦ, καὶ ἀνατίθησιν αὐτῷ πᾶν νόημα, λόγῳ τε καὶ ἔργῳ, ἵνα μηδόλως ἔχῃ τι· εἴτε εἰς τὴν ἡσυχίαν ἐκ πίστεως βεβαίας, πάντα φεύγων. Καὶ ἔχει ἀντὶ πάντων τὸν Χριστὸν καὶ αὐτὸς γίνεται αὐτῷ πάντα, ὥς φασιν ὁ Χρυσόστομος καὶ ὁ Δαμασκηνός, ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι· τρέφων, ἐνδύων, χαροποιῶν, παρακαλῶν, εὐφραίνων, ἀναπαύων, διδάσκων, φωτίζων· καὶ ἁπλῶς, ὥσπερ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, οὕτω καὶ τούτου ποιεῖ φροντίδα· εἰ καὶ μὴ ὥσπερ ἐκεῖνοι κοπιᾶν ἔχῃ, ἀλλ' οὖν πίστιν ἔχῃ βεβαίαν, δι' ἣν οὐ ποιεῖται τὴν ἑαυτοῦ φροντίδα ὡς οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων· ἀλλὰ διὰ τὸν φόβον τῶν πνευμάτων, ὡς οἱ Ἀπόστολοι διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων[1], κάθηται ἐν τῷ κελλίῳ ἀναμένων τὸν ἑαυτοῦ Διδάσκαλον, ἵνα διὰ τῆς ὄντως θεωρίας, ἤτοι τῆς τῶν κτισμάτων αὐτοῦ γνώσεως, συνεγείρῃ νοητῶς ἐκ τῶν παθῶν, καὶ τὴν εἰρήνην χαρίσηται, ὥσπερ τοῖς Ἀποστόλοις, τῶν θυρῶν κεκλεισμένων[2], φησὶν ὁ Ἅγιος Μάξιμος.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΠΤΑ ΣΩΜΑΤΙΚΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ ΔΙΑΓΝΩΣΙΣ ΑΡΙΣΤΗ

Τὰ δὲ πρώην γεγραμμένα ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ λόγου περὶ τῶν ἑπτὰ πράξεων τῶν σωματικῶν καὶ ἠθικῶν, ἀείποτε φυλάττειν δεῖ· καὶ μήτε ἐλαττώσειν τῇ ἐλλείψει, μήτε αὔξειν τῇ ὑπερβολῇ. Εἰ μήπου καιρὸς πολέμου ἐστὶ σωματικοῦ διὰ τὴν νεότητα ἢ ἰσχὺν ὑπερβάλλουσαν, δι' ἣν χρήζει ὑπερβαλλούσης ἀσκήσεως. Ἢ πάλιν δι' ἀσθένειαν δι' ἣν μικρᾶς ἀναπαύσεως δέεται. Πλὴν μὴ κατὰ λύσιν τελείαν· αὕτη γὰρ καὶ τοὺς ἀπαθεῖς βλάψαι δύναται, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ· ἀλλὰ κατὰ ἀνάγκην ἔστω ἡ ἀνάπαυσις, ὡς ἰατρεία τῆς ἀρρωστίας· καὶ μὴ ἀφορμὴν εὑροῦσα ἡ ψυχὴ τὸν τόνον ὑποχαλᾶν βούλεται. Αὕτη γάρ ἐστιν ἡ λύσις, ὅταν ὁλοψύχως τις θέλῃ τὴν ἀνάπαυσιν. Ἡ δὲ ἀνάπαυσις, φησί, τοὺς νέους καὶ ὑγιεῖς βλάπτειν εἴωθε. Ἐπειδή φασιν οἱ Ἅγιοι Πατέρες Βασίλειός τε καὶ Μάξιμος· ὅτι πρὸς μὲν θεραπείαν πείνης καὶ δίψης, ἄρτος μόνος καὶ ὕδωρ χρήσιμα, πρὸς δὲ

1. Ἰωάνν. κ', 19. 2. Ἰωάνν. κ', 19.

ὑγείαν καὶ ἰσχὺν τοῦ σώματος, τὰ λοιπὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ φιλανθρώπως δεδώρηται· καὶ ἵνα μὴ τὸ ἓν εἶδος ἀεὶ ἐσθιόμενον εἰς ἀηδίαν φέρῃ τὸν ἀσθενοῦντα, ἀλλ' ἓν παρ' ἕν, ὡς προείρηται, χρήσιμα. Ἡ γὰρ ἀποχὴ καὶ ἡ ἀκρασία εἰσὶν αἱ τὰς ἀσθενείας προσφέρουσαι. Ἡ δὲ ἐγκράτεια καὶ ἐναλλαγὴ τῶν βρωμάτων καθ' ἑκάστην, τῆς ὑγείας πρόξενοι γίνονται, ἵνα τὸ σῶμα τηρηθῇ ἀνήδονον καὶ ἄνοσον καὶ γένηται συνεργὸν πρὸς τὴν κτῆσιν τῶν ἀρετῶν. Καὶ ταῦτα μὲν πρὸς τοὺς ἀγωνιζομένους, ὡς εἴρηται. Οἱ δὲ ἀπαθεῖς διὰ τῆς κατὰ Χριστὸν νηπιότητος, πολλάκις δι' ἡμερῶν πολλῶν οὐκ ἐσθίουσιν ἐπιλαθόμενοι τοῦ σώματος, ὡς ὁ Ἅγιος Σισόης, ὅστις μετὰ τὸ ἐσθίειν ἐζήτει μεταλαβεῖν τῶν ἀχράντων μυστηρίων ἐκ τῆς πρὸς Θεὸν ἐκστάσεως, ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος, πρὸς ὠφέλειαν πολλῶν· εἴτε ἐξέστημεν Θεῷ· εἴτε σωφρονοῦμεν, ὑμῖν[1]· καὶ ὡς ὁ Μέγας Βασίλειος περί τινων, καὶ ἄλλοι τινές. Οὐδὲ πάλιν μετά τινων ἐσθίοντες οἱ τοιοῦτοι πολλῶν ἐδεσμάτων, εἶχον αἴσθησιν τῶν τοιούτων, ἀλλ' ὡς μηδὲν ἐσθίοντες διέκειντο. Ὁ γὰρ νοῦς τῶν τοιούτων οὐκ ἔστιν ἐν τῷ σώματι, ἵνα αἴσθηται αὐτοῦ τὴν ἀνάπαυσιν ἢ τὸν πόνον. Καὶ δῆλον μὲν ἐκ τῶν πολλῶν Πατέρων καὶ Ἁγίων Μαρτύρων, δῆλον δὲ καὶ ἐκ τοῦ Ἁγίου ἐκείνου, περὶ οὗ ἔγραφεν ὁ Ἅγιος Νεῖλος· ὅτι ἦν τις γέρων, φησίν, ἐν τῇ ἐρήμῳ προσευχόμενος κατὰ νοῦν, ὃν παραχωρήσει Θεοῦ, πρὸς ὠφέλειαν αὐτοῦ καὶ ἄλλων πολλῶν, ἀπὸ τῶν χειρῶν καὶ ποδῶν οἱ δαίμονες ἐλάμβανον καὶ εἰς τὸ ὕψος ἐτίνασσον· καὶ πάλιν ἵνα μὴ βλαβῇ τὸ σῶμα, ἐν τῷ ἐμπίπτειν ἐκ τοσούτου ὕψους, ἐν τῷ ψαθίῳ ἐδέχοντο· καὶ τοῦτο ἐπὶ πολὺ ποιοῦντες, δοκιμάζοντες εἰ κατέρχεται ὁ νοῦς αὐτοῦ ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ οὐκ ἴσχυσαν τοῦτο ἀνύσαι. Ὁ τοιοῦτος ἄρα πότε αἴσθηται βρώσεως ἢ πόσεως ἤ τινος τῶν σωματικῶν; Καὶ πάλιν ὁ Ἅγιος Ἐφραίμ, μετὰ τὸ νικῆσαι πάντα τά τε ψυχικὰ καὶ σωματικὰ πάθη, χάριτι Χριστοῦ, ἵνα μὴ ἀργὸς ἐκ τῶν πολέμων τοῦ ἐχθροῦ εὑρεθῇ καὶ τούτου χάριν κατακριθῇ, ὡς ἐδόκει ἐξ ἀφάτου ταπεινώσεως, ἐζήτει τὴν χάριν τῆς ἀπαθείας ἀρθῆναι ἀπ' αὐτοῦ· περὶ οὗ Ἰωάννης ὁ τῆς Κλίμακος ἐκπλαγείς, ἔγραψεν· ὅτι εἰσί τινες ἀπαθῶν ἀπαθέστεροι, ὡς ὁ Σύρος ἐκεῖνός φησι, καὶ τὰ ἑξῆς.

ΠΕΡΙ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΣ

Διὰ τοῦτο εἰς πᾶν πρᾶγμα χρήζομεν τῆς διακρίσεως, ἵνα κατὰ τὸν καιρὸν κρίνωμεν πᾶν ἐπιτήδευμα. Ἡ γὰρ διάκρισις φῶς ἐστι δεικνύουσα τῷ ἔχοντι αὐτήν, τὸν καιρόν, τὸ ἐγχείρημα, τὸ ἐπιτήδευμα, τὴν ἰσχύν, τὴν γνῶσιν, τὴν ἡλικίαν, τὴν δύναμιν, τὴν ἀσθένειαν, τὴν προαίρεσιν, τὴν προθυμίαν, τὴν συντριβήν, τὴν ἕξιν, τὴν ἀγνωσίαν, τὴν τοῦ σώματος δύναμιν καὶ κρᾶσιν, ὑγείαν τε καὶ ταλαιπωρίαν, τὸν τρόπον, τὸν τόπον, τὴν ἀναστροφήν, τὴν ἀνατροφήν, τὴν πίστιν, τὴν διάθεσιν, τὸν σκοπόν, τὴν διαγωγήν, τὴν ἄδειαν, τὴν ἐπιστήμην, τὴν φυσικὴν φρόνησιν, τὴν σπουδήν, τὴν ἐγρήγορσιν, τὴν βραδύτητα, καὶ τὰ ὅμοια. Ἔπειτα, τῶν πραγμάτων τὴν φύσιν, τὴν χρῆσιν, τὴν ποσότητα, τὰ εἴδη, τὸν σκοπὸν τοῦ Θεοῦ τὸν ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς κείμενον, τὸν νοῦν τῆς ἑκάστης λέξεως, οἷον τὸ λεγόμενον ῥητὸν ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίῳ, ὅτε ἦλθον οἱ Ἕλληνες ζητοῦντες ἰδεῖν τὸν Κύριον, καὶ εὐθέως εἶπεν· ἐλήλυθεν ἡ ὥρα[1], καὶ τὰ ἑξῆς· πρόδηλον, ὅτι ἔφθασεν ἡ κλῆσις τῶν ἐθνῶν. Ἤρξατο γὰρ ὁ καιρὸς τοῦ πάθους, καὶ τοῦτο ὡς σημεῖον τίθησιν. Καὶ γὰρ ἡ διάκρισις ταῦτα πάντα σαφηνίζει, οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ τὸν σκοπὸν τῆς τῶν Πατέρων ἑρμηνείας· ὅτι οὐ τὸ γινόμενον πρᾶγμά ἐστι τὸ ζητούμενον, ἀλλὰ δι' οὗ γίνεται, φησὶν ὁ Ἅγιος Νεῖλος. Καὶ ὁ δίχα τῆς τῶν εἰρημένων γνώσεως ποιῶν τι, κοπιᾷ μὲν ἴσως πολλά, οὐδὲν δὲ ἀνύσαι δύναται, ὥς φησιν ὁ Μέγας Ἀντώνιος καὶ ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ, περὶ τῶν ἀγωνιζομένων εἰς τὰς σωματικὰς ἀρετάς, ἀμελούντων δὲ εἰς τὴν τοῦ νοὸς ἐργασίαν, καίπερ αὐτὴν μᾶλλον εἶναι τὸ ζητούμενον, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Μάξιμος· δὸς τῷ σώματι τὴν κατὰ δύναμιν ἐργασίαν, καὶ ὅλον σου τὸν ἀγῶνα ἐπὶ τὸν νοῦν τρέψον. Ὁ γὰρ σωματικῶς, φησίν, ἐργαζόμενος, ποτὲ μὲν ἡττᾶται γαστριμαργίᾳ καὶ πολυυπνίᾳ, περισπασμῷ τε καὶ πολυλογίᾳ, καὶ ἐκ τούτων σκοτίζει τὸν νοῦν· ποτὲ δὲ τῇ ἐκτεταμένῃ νηστείᾳ, ἀγρυπνίᾳ τε καὶ ὑπερβολῇ τῶν καμάτων θολοῖ τὴν διάνοιαν. Ὁ δὲ τὸν νοῦν ἐπιμελούμενος θεωρεῖ, εὔχεται, θεολογεῖ, καὶ πᾶσαν ἀρετὴν κατορθῶσαι δύναται. Διότι ὁ φρόνιμος ἄνθρωπος ἐπιστημόνως ἀγωνίζεται ποιεῖν, ὅσον δύναται, μικρὰς τὰς τοῦ σώματος χρείας, ἵνα ἐκ τούτου γένηται ὀλιγομέριμνος ἢ καὶ ἀμέριμνος πρὸς τὸ τηρεῖν τὰς ἐντολάς, ὥς φησιν ὁ Κύριος· μὴ μεριμνᾶτε[2], καὶ τὰ ἑξῆς. Ἐν δὲ πολυμεριμνίᾳ οὐδὲ ἑαυτόν τις βλέπειν δύναται· καὶ πῶς τὰς πρὸ καιροῦ ἡτοιμασμένας τοῦ ἐχθροῦ παγίδας δύναται βλέπειν; Ἐπεὶ ὁ ἐχθρὸς οὐ πάντοτε πόλεμον φανερὸν ποιεῖν εἴωθεν, ὥς φησιν ὁ Χρυσόστομος· εἰ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν εὐχερῶς εἰς τὰς παγίδας αὐτοῦ πολλοὶ ἐνεπέσαμεν, ἵνα ὀλίγοι οἱ σῳζόμενοι εὑρεθήσονται[3], ὥς φησιν ὁ Κύριος. Ἀλλ' ὅταν εἰς τὰ μεγάλα βουληθῇ ῥίψαι τινά, ἀμελεῖν κατασκευάζει πρῶτον τὰ μικρὰ καὶ ἀφανῆ· καὶ πρὸ τῆς μοιχείας, τὴν πυκνὴν καὶ ἀκόλαστον θεωρίαν· καὶ πρὸ τοῦ φόνου, τὸν μικρὸν θυμόν· καὶ πρὸ τοῦ σκότους τῆς διανοίας, τὸν μικρὸν περισπασμόν· καὶ πρὸ τούτου πάλιν, τὴν δῆθεν ἀναγκαίαν τοῦ σώματος χρείαν· διὰ τοῦτο ὁ Κύριος, ὡς πάντα προγινώσκων, ὡς τοῦ Πατρὸς σοφία ὑπάρχων[4], προκαταλαμβάνων τὰς τοῦ διαβόλου πανουργίας, κελεύει τοῖς ἀνθρώποις πρὸ τοῦ καιροῦ κόπτειν τὰς ἀφορμάς,

1. Β' Κορ. ε', 13.

1. Ἰωάνν. ιβ', 23.
2. Ματθ. ς', 25.
3. Πρβλ. Λουκ. ιγ', 23.
4. Πρβλ. Α' Κορ. α', 24.

ἵνα μὴ δοκοῦντες εὐσυμπάθητα εἶναι τὰ μικρά, πίπτωμεν ἐλεεινῶς ἐν τοῖς δεινοῖς καὶ μεγάλοις ἁμαρτήμασι· καὶ φησίν· ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις[1], τοῖς ἐν τῷ νόμῳ δηλαδή, τάδε καὶ τάδε· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν[2], καὶ τὰ ἑξῆς. Ὁ οὖν μαθητευθεὶς τῷ Ἁγίῳ Εὐαγγελίῳ, ὀφείλει τὰ διδασκόμενα αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος προσέχειν καὶ ποιεῖν ἵνα ῥυσθῇ τῶν παγίδων τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἔχειν τὰς ἐντολὰς φιλοτιμίαν μᾶλλον καὶ εὐεργεσίαν μεγάλην, ὅτι μετὰ σοφίας μεγάλης δύναται σῴζειν τὴν ψυχήν. Θεοῦ δῶρα γάρ εἰσιν αἱ ἐντολαί, καὶ εἰκότως· πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δώρημα τέλειον, ἄνωθέν ἐστι[3], φησὶν ὁ Ἀδελφόθεος· ὡς φησι καὶ ὁ Δαμασκηνός· ἔθου ἡμῖν ἀκαταίσχυντον πρέσβυν τὴν τεκοῦσάν σε, Χριστέ· ταύτης ταῖς ἐντεύξεσιν, ἵλεων νέμοις ἡμῖν πνεῦμα, μεταδοτικόν τε ἀγαθότητος, ἐκ Πατρὸς διὰ σοῦ προερχόμενον.

Ὁ γὰρ λαβὼν χάρισμα προσοχῆς τῶν θείων Γραφῶν, ὥς φασιν οἱ Πατέρες, πᾶν ἀγαθὸν εὑρίσκει κεκρυμμένον ἐν πάσαις ταῖς Γραφαῖς, ὥς φησιν ὁ Κύριος· ὁ μαθητευθεὶς ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν[4], καὶ τὰ ἑξῆς· ἤτοι ἐν τῇ κατὰ Θεὸν σχολῇ καὶ ἀναγνώσει τῶν θείων Γραφῶν· ὅτι ἄλλο πρόσωπον δείκνυσιν ἡ Γραφὴ τοῖς λοιποῖς ἀνθρώποις, κἂν δοκοῦσι γινώσκειν, καὶ ἄλλο δείκνυσι τῷ ἀφορίσαντι ἑαυτὸν εἰς τὸ ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι, ἤτοι τὸ ἔχειν τὴν τοῦ Θεοῦ ἔννοιαν, ἀντὶ ἀναπνοῆς, ἐν πᾶσι· κἂν κατὰ κόσμον ἰδιώτης ᾖ καὶ ἀμαθὴς τὰ τῶν ἀνθρώπων μαθήματα, ὥς φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος. Ἁπλότητι δὲ μᾶλλον καὶ ταπεινώσει Θεὸς ἐμφανίζεται, φησὶν ὁ τῆς Κλίμακος, καὶ οὐ κόποις ἢ καταργουμένῃ σοφίᾳ. Ἀποστρέφεται δὲ μᾶλλον ταύτην ὁ Θεός, ἐὰν οὐκ ἔχῃ ταπείνωσιν. Κρείττων γάρ ἐστί τις ἰδιώτης τῷ λόγῳ καὶ μὴ τῇ γνώσει[5], κατὰ τὸν Ἀπόστολον. Ἐπειδὴ ἡ μὲν πνευματικὴ γνῶσις χάρισμά ἐστι, ἡ δὲ τοῦ λόγου ἐπιστήμη, μάθημά ἐστιν ἀνθρώπινον, ὥσπερ τὰ λοιπὰ μαθήματα τοῦ κόσμου τούτου, καὶ οὐ συμβάλλεταί τισι πρὸς σωτηρίαν ψυχῆς· καὶ δῆλον ἐκ τῶν Ἑλλήνων. Ἡ δὲ ἀνάγνωσις πρὸς μνήμην τοῖς ἴσασι τὰ εἰρημένα ἐκ τῆς πείρας, πρὸς δὲ μάθησιν τοῖς ἀπείροις γίνεται. Ὅταν, φησὶν ὁ Μέγας Βασίλειος, εὕρῃ ὁ Θεὸς καθαρὰν τὴν καρδίαν ἀπὸ πάντων τῶν κοσμικῶν πραγμάτων καὶ μαθημάτων, τότε ὡς πτυχεῖον ἄγραφον γράφει τὰ ἑαυτοῦ δόγματα· τοῦτο δὲ λέγω, ἵνα μὴ ἀναγνώσῃ τις τὰ μὴ συμβάλλοντα πρὸς ἀρέσκειαν Θεοῦ. Ἀλλὰ κἂν ἀγνοῶν τοῦτο, ποτὲ ἀνέγνω, ἀγωνιζέτω ταχέως ἐξαλεῖψαι τὴν τούτου μνήμην διὰ πνευματικῆς ἀναγνώσεως θείων γραφῶν, καὶ μάλιστα τῶν συμβαλλόντων[6] αὐτῷ πρὸς σωτηρίαν ψυχῆς κατὰ τὴν κατάστασιν, ἣν ἔφθασεν· εἰ μὲν πρακτικὸς ἔτι ὑπάρχει, ἐν τοῖς βίοις καὶ λόγοις τῶν Πατέρων· εἰ δὲ εἰς θείαν γνῶσιν ἡ χάρις ἀνήγαγεν αὐτόν, ἀναγινωσκέτω ἐν πάσαις ταῖς θείαις Γραφαῖς, ὡς δυνάμενον, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, καθελεῖν πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ

1. Ματθ. ε', 21. 2. Ματθ. ε', 22. 3. Ἰακ. α', 17.
4. Ματθ. ιγ', 52. 5. Πρβλ. Β' Κορ. ια', 6. 6. Ἀντὶ συμβαλλουσῶν.

Θεοῦ[1], καὶ ἐκδικεῖν πᾶσαν παρακοὴν καὶ παράβασιν διὰ πράξεως, καὶ ἀληθοῦς γνώσεως τῶν θείων ἐντολῶν τε καὶ δογμάτων τοῦ Χριστοῦ· ἔξωθεν δὲ τούτων μηδόλως ἀναγινώσκει. Τίς γὰρ χρεία τὸ λαβεῖν πνεῦμα ἀκάθαρτον ἀντὶ Πνεύματος Ἁγίου; διότι εἰς ὁποῖον λόγον σχολάζει τις, τὸ τοῦ λόγου πνεῦμα ἔχειν βούλεται· εἰ καὶ οὐ φαίνεται αὐτῷ δυσχερὲς τὸ πρᾶγμα ὡς τοῖς ἐμπείροις.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΘΕΟΝ ΑΝΑΓΝΩΣΕΩΣ

Ἔστω οὖν ἡ κατὰ Θεὸν ἀνάγνωσις, πρὸς τὸ μὴ ῥέμβεσθαι τὸν νοῦν, ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τῆς σωτηρίας. Μισεῖ, φησὶν ὁ Σολομών, ἦχον ἀσφαλείας[2], ὁ ἐχθρὸς δηλαδή, ὥσπερ ὁ ῥεμβασμὸς τῆς διανοίας, ἀρχή ἐστι τοῦ ἁμαρτάνειν, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ. Ὁ δὲ θέλων τοῦτο φυγεῖν τελείως, ἐν τῇ κέλλῃ δεῖ τὰ πολλὰ σχολάζειν. Εἰ μὲν τῆς ἀκηδίας ὑπόσπονδός ἐστιν, ἐργαζέσθω μικρόν, ὡς καὶ ὁ ἀπαθὴς καὶ γνωστικὸς πρὸς ὠφέλειαν ἄλλων καὶ βοήθειαν ἀσθενοῦσί τισιν· ὡς οἱ μεγάλοι τῶν Πατέρων ἐποίουν συγκαταβαίνοντες καὶ ἐξωμοιοῦντο τοῖς ἐμπαθέσι, ταπεινοφροσύνης χάριν, ὡς δυνάμενοι πανταχοῦ ἔχειν τὸν Θεὸν ἐν ἑαυτοῖς καὶ εἰς τὴν ἐν Θεῷ θεωρίαν σχολάζειν, καὶ ἐν ἐργοχείρῳ καὶ ἐν ἀγορᾷ, ὥς φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος, πρὸς τοὺς τελείους σφόδρα, ὡς καὶ ἐν πλήθει ὄχλου, φησίν, ὡς μόνοι ἐν ἑαυτοῖς καὶ τῷ Θεῷ πάντοτέ εἰσιν. Ὁ δὲ ταῦτα ἔτι μὴ ἔχων, ἀλλὰ τῇ ἀκηδίᾳ ἀποστάσιον βούλεται δοῦναι, πᾶσαν ὁμιλίαν ἀνθρώπων καὶ ὕπνον παρὰ τὸ δέον ὀφείλει ἀποβάλλειν ἐξ ἑαυτοῦ καὶ ἐᾶσαι ταύτην τῆξαι αὐτοῦ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν, ἕως οὗ ἀκηδιάσασα ἀναχωρήσῃ, βλέπουσα αὐτοῦ τὴν ὑπομονὴν ἐν διηνεκεῖ σχολῇ κατὰ Θεὸν καὶ ἐν τῇ ἀναγνώσει καὶ καθαρᾷ προσευχῇ. Πᾶς γὰρ πολέμιος, εἰ μὲν εἴδοι ἑαυτόν τι ἀνύσαι δυνάμενον, παραμένει πολεμῶν· εἰ δὲ μήγε, ἀναχωρεῖ ἢ τελείως ἢ πρὸς ὥραν. Διὰ τοῦτο ὀφείλει ὁ θέλων περιγενέσθαι τῶν πολεμίων, πᾶσαν ὑπομονὴν ἔχειν· ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος οὗτος σωθήσεται[3]. Δίκαιόν ἐστι, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, διδόναι θλῖψιν τοῖς λυποῦσιν ἡμᾶς, ἡμῖν δὲ τοῖς θλιβομένοις ἄνεσιν[4]. Οὐκ ἔστι δὲ κακὸν οὐδὲ ἓν πρᾶγμα γινόμενον κατὰ Θεὸν μετὰ ταπεινώσεως. Πλὴν διαφορὰς ἔχουσι τὰ πράγματα καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα. Πᾶν οὖν εἴ τι ἐστὶ παρὰ τὴν ἀναγκαίαν χρῆσιν, ἐμπόδιον γίνεται τῷ θέλοντι σωθῆναι· ἤγουν πᾶν εἴ τι οὐ συμβάλλεται πρὸς σωτηρίαν ψυχῆς, ἢ πρὸς σωματικὴν ζωήν. Ἐπειδὴ οὐ τὰ βρώματα,

1. Β' Κορ. ι', 5. 2. Παροιμ. ια', 15.
3. Ματθ. ι', 22. 4. Β' Θεσσ. α', 6-7.

ἀλλ᾽ ἡ γαστριμαργία κακή, οὐδὲ τὰ χρήματα, ἀλλ᾽ ἡ προσπάθεια· οὐδὲ τὸ λέγειν, ἀλλ᾽ ἡ ἀργολογία· οὐδὲ τὰ ἡδέα τοῦ κόσμου, ἀλλ᾽ ἡ ἀκρασία· οὐδὲ ἡ ἀγάπη πρὸς τοὺς ἰδίους, ἀλλ᾽ ἡ ἐκ ταύτης ἀργία πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ εὐαρέστησιν· οὐδὲ τὰ ἐνδύματα πρὸς τὸ σκεπασθῆναι μόνον καὶ φεύγειν τὸ ψῦχος καὶ καύσωνα, ἀλλὰ τὰ περιττὰ καὶ πολύτιμα· οὐδὲ αἱ οἰκίαι πρὸς τὸ φεύγειν μόνον μετὰ τῶν εἰρημένων καὶ τοὺς ἐπιβούλους, θηρία τε καὶ ἀνθρώπους, ἀλλ᾽ αἱ διώροφοι καὶ τριώροφοι, μεγάλαι τε καὶ πολυδάπανοι· οὐδὲ τὸ ἔχειν τι πρᾶγμα, ἀλλὰ τὸ μὴ εἰς ἀναγκαίαν χρῆσιν αὐτὸ ἔχειν· οὐδὲ τὸ βίβλους ἔχειν τοὺς λίαν ἀκτήμονας κακόν, ἀλλὰ τὸ μὴ ἔχειν αὐτά, διὰ τὴν κατὰ Θεὸν ἀνάγνωσιν· οὐδὲ τὸ ἔχειν φίλους, ἀλλὰ τοὺς μὴ πρὸς ὠφέλειαν ψυχῆς χρησίμως ἔχοντας· οὐδὲ γυνὴ κακόν, ἀλλ᾽ ἡ πορνεία· οὐδὲ ὁ πλοῦτος, ἀλλ᾽ ἡ φιλαργυρία· οὐδὲ ὁ οἶνος, ἀλλ᾽ ἡ μέθη· οὐδὲ ὁ φυσικὸς θυμός, ὁ δοθεὶς πρὸς τὸ κολάζειν τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ τὸ χρήσασθαι τούτῳ κατὰ τῶν ὁμογενῶν ἀνθρώπων· οὐδὲ τὸ ἄρχειν, ἀλλ᾽ ἡ φιλαρχία· οὐδὲ ἡ δόξα, ἀλλ᾽ ἡ φιλοδοξία καὶ ἡ χείρων ταύτης κενοδοξία· οὐδὲ τὸ ἀρετὴν κεκτῆσθαι, ἀλλὰ τὸ οἴεσθαι ἔχειν· οὐδὲ ἡ γνῶσις, ἀλλὰ τὸ δοκεῖν εἶναι γνωστικὸν καί, τὸ χεῖρον τούτου, τὸ τὴν ἰδίαν ἀγνωσίαν ἀγνοεῖν· οὐδὲ ἡ ἀληθινὴ γνῶσις, ἀλλ᾽ ἡ ψευδώνυμος· οὐδὲ ὁ κόσμος κακός, ἀλλὰ τὰ πάθη· οὐδὲ ἡ φύσις, ἀλλὰ τὰ παρὰ φύσιν· οὐδὲ ἡ ὁμόνοια, ἀλλ᾽ ἡ ἐπὶ τὸ κακοποιῆσαι καὶ μὴ πρὸς σωτηρίαν ψυχῆς γινομένη· οὐδὲ τὰ μέλη τοῦ σώματος, ἀλλ᾽ ἡ τούτων παράχρησις· οὐ γὰρ ἵνα ἐπιθυμῶμεν ἃ μὴ δεῖ, ἐγένετο ἡ ὅρασις, ἀλλ᾽ ἵνα, ὁρῶντες τὰ κτίσματα, δοξάζωμεν ἐξ αὐτῶν τὸν Ποιητήν, πρὸς τὸ ὁδεῦσαι καλῶς ἡμᾶς εἰς τὰ συμφέροντα τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ἡμῶν· οὐδὲ αἱ ἀκοαὶ πρὸς τὸ ἐνωτίζεσθαι καταλαλιὰν καὶ μωρολογίαν, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἀκοῦσαι λόγον Θεοῦ καὶ πᾶσαν λαλιάν, ἣν ἀκούομεν παρ᾽ ἀνθρώπων, πετεινῶν τε καὶ τῶν λοιπῶν, καὶ ἐκ τούτου δοξάσαι τὸν Ποιητήν· οὐδὲ ἡ ὄσφρησις πρὸς τὸ ἐκθηλύνειν τὴν ψυχὴν καὶ λύειν τὸν τόνον αὐτῆς τῇ εὐοσμίᾳ, ὥς φησιν ὁ Θεολόγος, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἀναπνεῖν καὶ δέχεσθαι τὸν δεδωρημένον ἡμῖν παρὰ Θεοῦ ἀέρα καὶ δοξάζειν αὐτὸν ἕνεκα τούτου· οὗ χωρίς, οὐδεὶς δύναται ζῆσαι σωματικῶς, οὔτε ἄνθρωπος, οὔτε κτῆνος. Καὶ θαυμάζω τὴν σοφίαν τοῦ εὐεργέτου, πῶς τὰ ἀναγκαιότερα πράγματα εὐκόλως πᾶσιν εὑρίσκονται, λέγω δὴ τὸν ἀέρα, τὸ πῦρ, τὸ ὕδωρ καὶ τὴν γῆν· οὐ μόνον δὲ ταῦτα, ἀλλὰ καὶ τὰ δυνάμενα σῶσαι τὴν ψυχήν, εὐκοπώτερα τῶν ἄλλων πραγμάτων ἐποίησε· τὰ δὲ ἀπώλειαν αὐτῇ προσφέροντα δυσκολώτερα· οἷον ἡ πενία, πλείονα σῴζειν εἴωθε τὴν ψυχήν, ὁ δὲ πλοῦτος ἐμπόδιον γίνεται τοῖς πολλοῖς· καὶ τὴν μὲν ὁ τυχὼν εὑρίσκει, ὁ δὲ οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν. Εἶτα τὴν ἀτιμίαν, τὴν ταπείνωσιν, τὴν ὑπομονήν, τὴν ὑπακοήν, τὴν ὑποταγήν, τὴν ἐγκράτειαν, τὴν νηστείαν, τὴν ἀγρυπνίαν, τὴν ἐκκοπὴν τοῦ ἰδίου θελήματος, τὴν σωματικὴν ἀσθένειαν, τὴν εὐχαριστίαν ἐν πᾶσι τούτοις· τοὺς πειρασμούς, τὰς ζημίας, τὴν στέρησιν τῶν ἀναγκαίων, τὴν ἀποχὴν τῶν ἡδέων, τὴν

γυμνότητα, τὴν μακροθυμίαν· καὶ ἁπλῶς πάντα τὰ διὰ τὸν Θεὸν γινόμενα ἐπιτηδεύματα, καὶ ἀνεμπόδιστα εἰσὶ καὶ οὐδεὶς ὑπὲρ τῶν τοιούτων μάχεται, ἀλλὰ μᾶλλον παραχωρεῖ τοῖς προαιρουμένοις ταῦτα ἔχειν, εἴτε ἑκουσίως, εἴτε ἀκουσίως ἐπερχομένων. Τὰ δὲ πρὸς ἀπώλειαν συντείνοντα, δυσεύρετα· οἷον ὁ πλοῦτος, ἡ δόξα, ἡ ὑπερηφάνεια, ἡ ἀκαταδεξία, ἡ ἐξουσία, τὸ ἄρχειν, ἡ ἀκρασία, ἡ πολυφαγία, ἡ πολυυπνία, τὸ ποιεῖν ἃ βούλεται, ἡ ὑγεία καὶ ἡ ἰσχὺς τοῦ σώματος, ὁ ἀνεπηρέαστος βίος, τὰ κέρδη, τὸ ἔχειν ὅσα ἐπιθυμεῖ ἡ τῶν ἡδέων ἀπόλαυσις, τὸ ἔχειν ἐνδύματα καὶ σκεπάσματα πολλὰ καὶ πολύτιμα, καὶ τὰ τοιαῦτα, ὑπὲρ ὧν πολὺς μὲν ὁ ἀγών, ὀλίγη δὲ ἡ εὕρεσις καὶ πρόσκαιρος ἡ ὠφέλεια· καὶ πολλὴ μὲν ἡ θλῖψις, ὀλίγη δὲ ἡ ἀπόλαυσις· διότι τοῖς ἔχουσιν αὐτὰ καὶ τοῖς μὴ ἔχουσιν αὐτά, ἀλλ᾽ ἔχειν ἐπιθυμοῦσιν, πᾶσαν θλῖψιν προξενοῦσι, καίπερ οὐκ ἔστι κακὸν οὐδέν, ἀλλ᾽ ἡ τούτων παράχρησις, ὡς εἴρηται. Οὐ γὰρ ἵνα κλέπτωμεν καὶ ἁρπάζωμεν καὶ χεῖρας ἐπ᾽ ἀλλήλων ἐκτείνωμεν κακῶς, ἐγένοντο ἡμῖν χεῖρες καὶ πόδες, ἀλλ᾽ ἵνα ταύτας πρὸς πᾶσαν ἐργασίαν κατὰ Θεὸν κτησώμεθα, εἴς τε ἐλεημοσύνην τοῖς πτωχοῖς οἱ ἀσθενέστεροι τὴν ψυχὴν πρὸς τελειότητα καὶ πρὸς βοήθειαν τοῖς χρῄζουσιν· οἱ δυνατώτεροι δὲ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα, διὰ τῆς ἀκτημοσύνης καὶ μιμήσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ Μαθητῶν, καὶ πρὸς τὸ δοξάζειν τὸν Θεόν, καὶ θαυμάζειν τὴν κεκρυμμένην αὐτοῦ σοφίαν ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν. Καὶ πῶς αἱ χεῖρες αὗται καὶ οἱ μικροὶ δάκτυλοι πρὸς πᾶσαν ἐπιστήμην καὶ ἐργασίαν, γραφήν τε καὶ ἐπιτήδευμα εὑρίσκονται ἕτοιμοι τῇ τοῦ Θεοῦ προνοίᾳ· ἐξ οὗ ἡ γνῶσις τῶν ἀναριθμήτων τεχνῶν τε καὶ γραφῶν, σοφίας τε καὶ ἰαματικῶν φαρμάκων, γλωσσῶν τε καὶ γραμμάτων διαφόρων· καὶ ἁπλῶς πάντα τὰ προγεγονότα, γινόμενά τε καὶ γενησόμενα δι᾽ ἄκραν ἀγαθότητα ἡμῖν δεδώρηται καὶ ἀεὶ δίδονται πρὸς τὸ ζῆσαι σωματικῶς καὶ σωθῆναι ψυχικῶς, ἐὰν κατὰ τὸν τοῦ Θεοῦ σκοπὸν χρησώμεθα πᾶσι τοῖς οὖσι, καὶ διὰ τούτων δοξάζωμεν αὐτὸν μετὰ πάσης εὐγνωμοσύνης. Εἰδὲ μήγε ἐκπίπτομεν καὶ ἀπολύμεθα καὶ πάντα τὰ ὄντα πρὸς θλῖψιν ἡμῖν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι γίνονται, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι πρὸς κόλασιν αἰώνιον, ὡς προείρηται.

ΠΕΡΙ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΣ ΑΛΗΘΟΥΣ

Ὁ μέν, χάριτι Θεοῦ, λαβὼν χάρισμα διακρίσεως, ἐκ πολλῆς ταπεινοφροσύνης ὀφείλει πάσῃ δυνάμει φυλάττειν τὸ χάρισμα τοῦτο, εἰς τὸ μηδόλως ἀδιακρίτως τι ποιεῖν, ἵνα μὴ ἐν γνώσει ἐξ ἀμελείας πταίων μείζονα τὴν κατάκρισιν ἐμποιῇ ἑαυτῷ. Ὁ δὲ μὴ λαβὼν τὸ χάρισμα τοῦτο, ἔτι

ὀφείλει μηδόλως νόημα στῆσαι, ἢ λόγον ἢ ἔργον, ἐκτὸς ἐρωτήσεως, πίστεώς τε βεβαίας καὶ προσευχῆς καθαρᾶς, ὧν χωρὶς εἰς διάκρισιν ἀψευδῶς ἀνελθεῖν οὐ δύναται. Αὕτη μὲν γὰρ γεννᾶται ἐκ ταπεινοφροσύνης· γεννᾷ δὲ τῷ ἔχοντι αὐτήν, διόρασιν· ὥς φασι Μωυσῆς τε καὶ ὁ τῆς Κλίμακος· ἵνα ὁ ἔχων προβλέπῃ τὰ κεκρυμμένα τοῦ ἐχθροῦ μηχανήματα καὶ ἐκκόπτῃ τὰς ἀφορμὰς αὐτῶν πρὸ καιροῦ, κατὰ τὸν Δαβίδ· καὶ ἐπεῖδεν ὁ ὀφθαλμός μου ἐν τοῖς ἐχθροῖς μου [1]. Σημεῖα δὲ τῆς μὲν διακρίσεως τὸ ἀψεύστως γινώσκειν τὰ καλὰ καὶ τὰ ἐναντία· ἔπειτα καὶ τὸ θεῖον βούλημα εἰδέναι ἐν πᾶσι τοῖς ἐπιτηδεύμασι· τῆς δὲ διοράσεως, τὸ γινώσκειν τά τε ἴδια πταίσματα, πρὶν εἰς τὸ ἔργον φθάσωσι καὶ τὰ κατὰ κλοπὴν γινόμενα ὑπὸ τῶν δαιμόνων· ἔπειτα καὶ τὰ κεκρυμμένα ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς μυστήρια, καὶ ἐν τοῖς αἰσθητοῖς κτίσμασιν. Ἔχει μὲν καὶ ἡ τούτων μήτηρ ταπείνωσις σημεῖον, ὡς προείρηται περὶ ἑαυτῆς, γινώσκεται δὲ ἐκ τούτου· εἰ μὲν γάρ ἐστι ταπεινόφρων, ὀφείλει πᾶσαν ἀρετὴν ἔχειν καὶ ὡς μείζονα χρεωστῶν, ὑπὸ κάτω πάσης κτίσεως εἶναι ἐν ἀληθείᾳ πιστεύειν· εἰ δὲ μὴ οὕτως διάκειται, αὐτὸ τοῦτο πληροφορία ἐστίν, ὅτι χείρων πάσης τῆς κτίσεως ὑπάρχει, κἂν ἰσάγγελον πολιτείαν δοκῇ ἔχειν. Ἐπεὶ ὁ κατὰ ἀλήθειαν Ἄγγελος οὐκ ἠδύνατο μετὰ τοσαύτας ἀρετὰς καὶ σοφίαν ἀρέσαι τῷ Ποιητῇ, ταπεινώσεως δίχα. Τί λοιπὸν ἔχει εἰπεῖν ὁ οἰόμενος εἶναι Ἄγγελος, ἐκτὸς ταπεινώσεως τῆς πάντων τῶν ὄντων καὶ ἐσομένων ἀγαθῶν αἰτίας; ἐξ ἧς γεννᾶται ἡ διάκρισις ἡ φωτίζουσα τὰ πέρατα· ἧς χωρίς, πάντα εἰσὶ ζοφώδη. Φῶς γάρ ἐστι καὶ λέγεται, καὶ διὰ τοῦτο πρὸ παντὸς λόγου καὶ ἐπιτηδεύματος χρῄζομεν τούτου τοῦ φωτός, ἵνα τὰ λοιπὰ ὁρῶντες θαυμάζωμεν. Θαυμάζομεν δὲ καὶ τὸν Θεὸν πῶς ἐν τῇ πρώτῃ καὶ κυρίᾳ τῶν ἡμερῶν πρῶτον τὸ φῶς ἐποίησεν [2], ἵνα μὴ τὰ γινόμενα μετὰ τούτου* ἀθεώρητα μένωσιν ὡς οὐκ ὄντα, φησὶν ὁ ἐκ Δαμασκοῦ. Φῶς μέν, ὡς προείρηται, ὑπάρχει ἡ διάκρισις, ἀναγκαιοτέρα δὲ πάντων τῶν χαρισμάτων ἐστὶν ἡ ἐκ ταύτης γεννηθεῖσα διόρασις. Τί γὰρ ἀναγκαιότερον τοῦ βλέπειν τινὰ τὰς κλοπὰς τῶν δαιμόνων καὶ φυλάττειν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ συνεργούσης τῆς χάριτος; Ἀναγκαιοτέρα δὲ πάλιν πασῶν τῶν ἐργασιῶν ἡ καθαρότης τῆς συνειδήσεως, φησὶν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ, καὶ ὁ ἁγιασμὸς τοῦ σώματος, οὗ χωρίς, οὐδεὶς ὄψεται τὸν Κύριον [3], ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος.

* Ἴσως μετὰ τοῦτο.

1. Ψαλμ. 5, 39. 2. Γέν. α', 3. 3. Ἑβρ. ιβ', 14.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΗ ΑΠΟΓΙΝΩΣΚΕΙΝ ΕΙ ΚΑΙ ΠΟΛΛΑ ΠΤΑΙΕΙ ΤΙΣ

Πλὴν οὐ δεῖ ἀπογινώσκειν ἡμᾶς, μὴ ὄντας ὡς δεῖ εἶναι. Κακὸν μὲν ὅτι ἥμαρτες, ἄνθρωπε. Τί δὲ τὸν Θεὸν ἀδικεῖς καὶ ἔχεις αὐτὸν ἐξ ἀγνωσίας ἀδύνατον; Μὴ γὰρ τὸ σῶσαί σου τὴν ψυχὴν ἀδυνατεῖ ὁ τοσοῦτον κόσμον, ὃν ὁρᾷς, διὰ σὲ πεποιηκώς; Εἰ δὲ λέγεις, ὅτι μᾶλλον καὶ τοῦτο κατάκρισίς μού ἐστιν, ὥσπερ καὶ ἡ αὐτοῦ συγκατάβασις, μετανόησον, καὶ δέχεταί σου τὴν μετάνοιαν, ὡς τοῦ ἀσώτου [1] καὶ τῆς πόρνης [2]. Εἰδὲ οὐδὲ τοῦτο δύνασαι, ἀλλ' ἐκ συνηθείας πταίεις εἰς ἅπερ κἂν μὴ βούλεσαι, ἔχε ταπείνωσιν ὡς ὁ τελώνης [3], καὶ ἀρκεῖ σοι εἰς σωτηρίαν. Ὁ γὰρ ἀμετανοήτως ἁμαρτάνων καὶ μὴ ἀπογινώσκων, ἐξ ἀνάγκης ὑπὸ κάτω πάσης κτίσεως ἑαυτὸν ἔχει καὶ οὐ τολμᾷ κατακρίναι ἢ μέμψασθαί τινα ἄνθρωπον. Ἀλλὰ μᾶλλον θαυμάζει τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν· καὶ εὐγνώμων πρὸς τὸν εὐεργέτην εὑρίσκεται, καὶ ἄλλα πολλὰ καλὰ ἔχειν δύναται. Καὶ εἰ τῷ διαβόλῳ εἰς τὸ ἁμαρτάνειν ὑπόκειται, ἀλλ' οὖν πάλιν διὰ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ παρακούει τὸν ἐχθρόν, εἰς τὸ ἀπογινώσκειν ὠθοῦντα αὐτόν, καὶ ἐκ τούτου μέρος τοῦ Θεοῦ ἐστιν, ἔχων εὐγνωμοσύνην, εὐχαριστίαν, ὑπομονήν, φόβον Θεοῦ, τὸ μὴ κρίνειν, ἵνα μὴ κριθῇ, ἅτινα ἀναγκαῖά εἰσι πάνυ· ὥς φησιν ὁ Χρυσόστομος περὶ τῆς γεέννης, ὅτι σχεδὸν εὐεργετεῖ ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ τὴν Βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν, ὅτι διὰ ταύτης μὲν πολλοὶ εἰς τὴν Βασιλείαν εἰσέρχονται, διὰ δὲ τῆς Βασιλείας ὀλίγοι, ἀλλὰ διὰ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ· ἡ μὲν διώκει τῷ φόβῳ, ἡ δὲ ἀγκαλίζεται, καὶ δι' ἀμφοτέρων σῳζόμεθα, χάριτι Χριστοῦ. Ὥσπερ γὰρ οἱ πολεμούμενοι ὑπὸ πολλῶν παθῶν ψυχικῶν καὶ σωματικῶν, ἂν ὑπομένωσι καὶ οὔτε παραδίδουσι τὸ αὐτεξούσιον ἐξ ἀμελείας, οὔτε ἀπογινώσκουσι, στεφανοῦνται· οὕτω καὶ ὁ εὑρὼν ἀπάθειαν μετὰ ἀδείας καὶ κουφισμοῦ, ἐκπίπτει ταχέως, ἂν μὴ ὁμολογῇ τὰς χάριτας ἀεὶ ἐν τῷ μηδόλως τινὰ κατακρῖναι. Εἰ δὲ τοῦτο τολμήσειεν, ἐμφαίνων, ὅτι ἰδίᾳ δυνάμει τὸν πλοῦτον ἑαυτῷ περιεποιήσατο, φησὶν ὁ Ἅγιος Μάξιμος· καὶ ὡς μέγαν κίνδυνον ἔχει ὁ ἐμπαθὴς ἔτι καὶ ἄμοιρος φωτισμοῦ γνώσεως, ἂν ἄρχῃ τινῶν, φησὶν ὁ Δαμασκηνός· οὕτω καὶ ὁ λαβὼν ἀπάθειαν παρὰ Θεοῦ καὶ πνευματικὴν γνῶσιν, ἂν μὴ καὶ ἄλλας ὠφελήσῃ ψυχάς. Οὐδὲν γὰρ ἄλλο συμφέρει τῷ ἀσθενεῖ, ὡς ἡ φυγὴ εἰς τὴν ἡσυχίαν· οὐδὲ τῷ ἐμπαθεῖ καὶ ἀγνώστῳ, ὡς ἡ ἐν αὐτῇ ὑποταγή· οὐδὲ κρεῖττον τοῦ γνῶναι τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν καὶ ἀγνωσίαν· οὐδὲ χεῖρον τοῦ ταῦτα ἀγνοεῖν· οὐδὲ οὕτω μισητὸν ἄλλο πάθος, ὡς ἡ ὑπερηφανία· οὐδὲ καταγέλωτος ἄξιον, ὡς ἡ φιλαργυρία, αὕτη ῥίζα πάντων τῶν κακῶν [4]· διότι

1. Λουκ. ιε', 17 κ.ἑ. 2. Λουκ. ζ', 37 κ.ἑ.
3. Λουκ. ιη', 13. 4. Α' Τιμ. ς', 10.

τὰ ἐκ τοῦ μετάλλου τῆς γῆς μετὰ πολλοῦ κόπου χρήματα ἀνύσαντες ἄνθρωποι, εἰς τὴν γῆν πάλιν ἀργὰ τιθέασιν. Διὰ τοῦτό φησιν ὁ Κύριος· μὴ θησαυρίζετε ἐπὶ τῆς γῆς[1], καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ πάλιν· ὅπου ὁ θησαυρὸς ὑμῶν ἐστιν, ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ καρδία ὑμῶν[2]. Ὁ γὰρ ἀνθρώπινος νοῦς, ἐν οἷς χρονίζει, τῷ πόθῳ ἕλκεται ὑπὸ τῆς συνηθείας, εἴτε εἰς τὰ γήινα πράγματα, εἴτε εἰς τὰ πάθη, εἴτε εἰς τὰ οὐράνια καὶ αἰώνια ἀγαθά. Ἡ συνήθεια δὲ χρονίζουσα, φύσεως ἰσχὺν λαμβάνειν πέφυκε, φησὶν ὁ Μέγας Βασίλειος. Ὅταν δὲ ἀσθενῇ τις, τότε μάλιστα ὀφείλει προσέχειν τῆς συνειδήσεως τῷ μαρτυρίῳ, ἵνα ἐκ πάσης κατακρίσεως ἐλευθερώσῃ τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν, μήπως τὸ τέλος φθάσῃ τῆς ζωῆς καὶ μέλλει μεταμελεῖσθαι ἀνόνητα καὶ θρηνεῖν αἰώνια. Ὁ τοίνυν μὴ δυνάμενος ὑπὲρ Χριστοῦ αἰσθητὸν θάνατον ὑπομεῖναι ὡς ἐκεῖνος, κἂν τὸν κατὰ προαίρεσιν, ὑπομένειν δεῖ νοητῶς. Καὶ ἔσται μάρτυς κατὰ συνείδησιν, ἐν τῷ μὴ ὑποταγῆναι τοῖς πολεμοῦσιν αὐτὸν δαίμοσιν, ἢ θελήμασιν, ἀλλὰ νικᾶν αὐτούς· ὥσπερ οἱ Ἅγιοι Μάρτυρες καὶ οἱ Ὅσιοι Πατέρες· ὅτι οἱ μὲν αἰσθητῶς, οἱ δὲ νοητῶς ἐμαρτύρησαν. Μικρὸν τοίνυν βιασθείς, περιεγένετό τις τοῦ ἐχθροῦ· ἢ μικρὸν ἀμελήσας καὶ σκοτισθείς, ἀπώλετο.

ΣΥΝΤΟΜΙΑ ΠΡΟΣ ΚΤΗΣΙΝ ΤΩΝ ΑΡΕΤΩΝ ΚΑΙ ΑΠΟΧΗΝ ΤΩΝ ΠΑΘΩΝ

Οὐδὲν οὕτω, φησὶν ὁ Μέγας Βασίλειος, σκοτίζειν τὴν διάνοιαν πέφυκεν, ὡς ἡ πονηρία, οὐδὲ φωτίζειν τὸν νοῦν, ὡς ἡ ἀνάγνωσις ἐν ἡσυχίᾳ· οὐδὲ πρὸς σύντομον πόνον ψυχῆς, ὡς ἡ τοῦ θανάτου ἔννοια πέφυκεν· οὐδὲ ἀφανὴς προκοπή, ὡς ἡ αὐτομεμψία καὶ ἐκκοπὴ τῶν οἰκείων θελημάτων· οὐδὲ ἀφανὴς ἀπώλεια, ὡς ἡ οἴησις καὶ ἡ αὐταρέσκεια· οὐδὲ πρόξενος ἀποστροφῆς Θεοῦ καὶ παιδεύσεως τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ὁ γογγυσμός· οὐδὲ εὔκολος εἰς τὸ ἁμαρτάνειν, ὡς ἡ σύγχυσις καὶ ἡ πολυλογία· οὐδὲ σύντομον πρᾶγμα πρὸς κτῆσιν ἀρετῆς, ὡς ἡ μόνωσις καὶ ἡ σύννοια· οὐδὲ πρὸς εὐγνωμοσύνην καὶ εὐχαριστίαν, ὡς ἡ μελέτη τῶν τοῦ Θεοῦ δωρεῶν καὶ τῶν ἡμετέρων κακῶν· οὐδὲ πρὸς αὔξησιν τῶν εὐεργεσιῶν, ὡς αἱ τούτων εὐφημίαι· οὐδὲ σωτηρίαν ἀκούσιον προσφέρειν εἴωθεν, ὡς οἱ πειρασμοί· οὐδὲ σύντομος ὁδὸς πρὸς τὸν Χριστόν, ἤτοι πρὸς τὴν ἀπάθειαν καὶ τὴν σοφίαν τοῦ Πνεύματος, ὡς ἡ ὁδὸς ἡ Βασιλικὴ ἡ ἀπέχουσα τῶν ὑπερβολῶν καὶ ἐλλείψεων ἐν πᾶσιν· οὐδὲ ἄλλη ἀρετὴ δύναται καταλαβεῖν τὸ

1. Ματθ. ς', 19. 2. Ματθ. ς', 21.

θεῖον θέλημα, ὡς ἡ ταπεινοφροσύνη καὶ τὸ καταλιπεῖν πᾶν νόημα καὶ θέλημα ἴδιον· οὐδὲ συνεργὸς εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν, ὡς ἡ καθαρὰ προσευχή· οὐδὲ ἐμπόδιον πρὸς κτῆσιν ἀρετῶν, ὡς ὁ περισπασμὸς καὶ μετεωρισμὸς τῆς διανοίας, κἂν λίαν μικρὸς ᾖ. Ὅσην γὰρ καθαρότητα ἔχει τις, τοσοῦτον φαίνεται πταίειν πολλὰ ἐκ τοῦ βλέπειν· καὶ ὅσον πολλὰ πταίει, σκοτίζεται, κἂν φαίνηται ἔχων καθαρότητα. Καὶ πάλιν· ὅσην γνῶσιν ἔχει, τοσοῦτον φαίνεται ἄγνωστος· καὶ ὅσον ἀγνοεῖ τις τὴν ἑαυτοῦ ἀγνωσίαν καὶ τὴν ἐκ μέρους πνευματικὴν γνῶσιν, τοσοῦτον δοκεῖ γνωστικὸς εἶναι· καὶ ὅσον ὑπομένει τὰς θλίψεις ὁ ἀθλητής, τοσοῦτον νικήσει τὸν ἐχθρόν· καὶ ὅσον ἀγωνίζεταί τις ποιῆσαί τι ἀγαθὸν μίαν ἡμέραν, τοσοῦτον χρεωστεῖ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτοῦ, φησὶν ὁ ἅγιος Μάρκος· ἂν αὐτοῦ ᾖ ἡ δύναμις καὶ ἡ προθυμία δηλαδή· ἡ δὲ χάρις ἐστὶ τοῦ Θεοῦ· καὶ διὰ τοῦτο, ὅταν ἦλθεν ἡ χάρις, ἐδύνατο, τί καύχημα ἔχει ὁ τοιοῦτος; ὅτι οἴεταί τι ποιεῖν ἀγαθὸν ἀφ' ἑαυτοῦ δύνασθαι, καὶ τοὺς μὴ δυναμένους κατακρίνων ἀδίκως. Ὁ γὰρ τὸν πλησίον τι ἀπαιτῶν, ἑαυτοῦ μᾶλλον ὀφείλει ἀπαιτεῖν δικαιότερον. Ὥσπερ γὰρ οὖν οἱ ἁμαρτάνοντες ὀφείλουσιν, ὡς παροργίσαντες τὸν Θεόν, οὕτω καὶ οἱ σκεπασθέντες ὑπὸ τῆς χάριτος αὐτοῦ διὰ τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν καὶ ἑτοιμότητα πρὸς ἀπόγνωσιν, ὀφείλουσι τρέμειν μᾶλλον, ὡς πολλὰ χρεωστοῦντες. Καὶ ὥσπερ μέγας ἐστὶ κρημνός, ἡ ἄγνοια τῶν Γραφῶν, φησὶν ὁ Ἅγιος Ἐπιφάνιος, οὕτω μεῖζόν ἐστι κακόν, ἡ ἐν γνώσει παράβασις καὶ μείζων ἐστὶν ἡ εὐεργεσία τῆς ψυχῆς διὰ λόγου ἢ τῆς προσευχῆς. Καὶ ὅταν ὑπομένῃ τις τὸν πλησίον, ἵνα μὴ θλίβηται ὁ ἀδικῶν αὐτόν, ἀλλ' ὅπως ἀναπαύσῃ αὐτοῦ τὸ θέλημα ἐν τῷ καιρῷ τῆς ταραχῆς αὐτοῦ, φησὶν ὁ Ἅγιος Δωρόθεος, ποιῶν ἔλεος μετὰ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, βαστάζων αὐτοῦ τὸ βάρος καὶ εὔχεται ὑπὲρ αὐτοῦ ποθῶν αὐτοῦ τὴν σωτηρίαν, καὶ εἴ τι ἄλλο ἐστὶν ἀγαθόν, σωματικόν τε καὶ ψυχικόν. Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ καθαρὰ ἀνεξικακία, ἡ καθαίρουσα τὴν ψυχὴν καὶ ἀνάγουσα αὐτὴν πρὸς Θεόν. Ὅτι ἡ θεραπεία τοῦ ἀνθρώπου, κρείττων ἐστὶ πάσης ἐργασίας καὶ ἀρετῆς· οὐδὲ γὰρ μεῖζον καὶ τελειότερον τῆς τοῦ πλησίον ἀγάπης ἐν ἀρεταῖς. Σημεῖον δὲ ταύτης οὐ μόνον τὸ μὴ ἔχειν τι πρᾶγμα, ὅπερ ἄλλος δέεται, ἀλλὰ καὶ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὑπομένειν μετὰ χαρᾶς[1], καὶ[2] τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, καὶ ταῦτα ὡς χρέος λογίζεσθαι· καὶ εἰκότως. Χρεωστεῖ γὰρ οὐ μόνον τὸν πλησίον μέχρι θανάτου φιλεῖν, διὰ τὸ τῆς φύσεως δικαίωμα, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐκχυθὲν ὑπὲρ ἡμῶν ὑπέρτιμον αἷμα τοῦ ἐντειλαμένου Χριστοῦ. Μὴ γίνου φίλαυτος, φησὶν ὁ Ἅγιος Μάξιμος, καὶ ἔσῃ φιλόθεος· μὴ γίνου αὐτάρεσκος, καὶ ἔσῃ φιλάδελφος· αὕτη μὲν οὖν ἐκ τῆς ἐλπίδος γίνεται. Ἐλπὶς δέ ἐστι τὸ ἀδιστάκτως πιστεύειν ἐκ πάσης διανοίας, ὅτι πάντως τεύξεται τοῦ ἐλπιζομένου. Καὶ αὕτη πάλιν ἐκ τῆς βεβαίας πίστεως γεννᾶται, ὅτι τὸ μηδόλως φροντίδα ποιεῖν τινα

1. Πρβλ. Ἰωάν. ιε', 13. 2. Γραπτέον μᾶλλον κατά.

περὶ τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς ἢ θανάτου, ἀλλὰ πᾶσαν μέριμναν εἰς τὸν Θεὸν ἐᾶσαι[1], ὡς προείρηται, περὶ τοῦ θέλοντος τυχεῖν τῆς ἀπαθείας τῶν σημείων, ὧν ἡ πίστις θεμέλιον ὑπάρχει· ἣν ὁ ἔχων λογίζεσθαι ὀφείλει, ὅτι ὥσπερ τὰ πάντα ἐποίησεν ὁ Θεός, καὶ ἡμᾶς μετὰ πάντων, ἐκ μὴ ὄντων, δι᾿ ἄκραν ἀγαθότητα, οὕτω πάντως καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα οἰκονομῆσαι ἔχει, ὡς οἶδεν αὐτός.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΩΣ ΚΤΑΤΑΙ ΤΙΣ ΤΗΝ ΑΛΗΘΗ ΠΙΣΤΙΝ

Πλὴν ὁ ταύτης ποθῶν τὴν κτῆσιν (ἥτις ἐστὶ θεμέλιον πάντων τῶν ἀγαθῶν καὶ θύρα τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ καὶ νίκη ἀκόπωτος τῶν ἐχθρῶν καὶ ἀναγκαιοτέρα πάσης ἀρετῆς καὶ πτερὰ τῆς προσευχῆς καὶ ἐνοίκησις τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ ψυχῇ), χρεωστεῖ ὑπομένειν πᾶσαν δοκιμήν, ἣν μέλλει δοκιμασθῆναι ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν καὶ τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων λογισμῶν· ὧν οὐδεὶς δύναται κατανοεῖν, μήτε λέγειν τι περὶ τούτων, ἢ εὑρεῖν, εἰ μὴ ὁ εὑρετὴς τῆς κακίας διάβολος. Ἀλλὰ θαρσείτω ὁ τοιοῦτος, ὅτι ἂν περιγένηται τῶν ἐπερχομένων αὐτῷ πειρασμῶν μετὰ βίας πολλῆς καὶ κατέχῃ τὸν νοῦν αὐτοῦ, τοῦ μὴ ἐνδοῦναι τοῖς λογισμοῖς τοῖς φυομένοις ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, νικῆσαι ἔχει ἐφάπαξ πάντα τὰ πάθη· ὅτι οὐκ αὐτός ἐστιν ὁ νικήσας, ἀλλ᾿ ὁ ἐν αὐτῷ παραγενόμενος Χριστὸς διὰ τῆς πίστεως. Περὶ τῶν τοιούτων φησὶν ὁ Κύριος, ὅτι ὁ ἔχων πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως[2], καὶ τὰ ἑξῆς. Ἀλλὰ κἂν ὁ λογισμὸς ἀσθενήσας ἐνδώσῃ, μὴ δειλιάσῃ, μηδὲ ἀπογινώσκῃ, μηδὲ τῆς ἰδίας ψυχῆς ἐπιγράφῃ τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ ἀρχεκάκου· ἀλλὰ μεθ᾿ ὑπομονῆς τὴν κατὰ δύναμιν ἐργασίαν τῶν ἀρετῶν καὶ φυλακὴν τῶν ἐντολῶν ἐπιμελῶς ποιῶν, ἐν ἡσυχίᾳ καὶ σχολῇ κατὰ Θεόν, ἐκ πάντων τῶν ἑκουσίως λογιζομένων· ἵνα πᾶσαν μηχανὴν καὶ φαντασίαν νύκτωρ καὶ μεθ᾿ ἡμέραν κινήσας ὁ ἐχθρὸς καὶ μὴ εὑρὼν αὐτὸν φροντίδα ποιοῦντα τοῖς γινομένοις ὑπ᾿ αὐτοῦ παιγνίοις καὶ σχήμασι, σὺν πᾶσι τοῖς νοήμασιν, οἷς καταπτήσσων δῆθεν, ὡς ἀληθῶς δεικνύων τὰ ψεύδους μεστὰ παίγνια, ἀκηδιάσας ἀναχωρῇ. Καὶ λαβὼν πεῖραν ὁ ἐργάτης τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ τῆς τοῦ ἐχθροῦ ἀσθενείας, οὐκέτι ὑπ᾿ οὐδενὸς αὐτοῦ μηχανήματος θροεῖται· ἀλλὰ μετὰ χαρᾶς πᾶν εἴ τι θέλει καὶ βούλεται κατὰ Θεόν, ἀκωλύτως ποιεῖ, τῇ πίστει κραταιούμενος καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, εἰς ὃν πεπίστευκεν· ὡς αὐτὸς ὁ Κύριος φησί· πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι[3]. Διότι οὐκ αὐτός ἐστιν ὁ πολεμῶν τὸν

1. Πρβλ. Α' Πέτρ. ε', 7. 2. Λουκ. ιζ', 6. 3. Μάρκ. θ', 23.

ἐχθρόν, ἀλλ᾿ ὁ μεριμνῶν περὶ αὐτοῦ Θεὸς διὰ τῆς πίστεως, φησὶν ὁ Προφήτης· τὸν ὕψιστον ἔθου καταφυγήν σου[1], καὶ τὰ ἑξῆς. Οὐκέτι γὰρ ὁ τοιοῦτος ὅλως περί τινος φροντίδα ποιεῖ, γινώσκων, ὅτι ἵππος ἑτοιμάζεται εἰς πόλεμον, παρὰ δὲ Θεῷ ἡ σωτηρία αὐτοῦ[2], φησὶν ὁ Σολομών. Καὶ διὰ ταύτης πάντων κατατολμᾷ, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ· κτῆσαι πίστιν ἐν σεαυτῷ, ἵνα καταπατήσῃς τοὺς ἐχθρούς σου. Οὐδὲ γὰρ ὡς αὐτεξούσιος διάγει, ἀλλ᾿ ὡς κτῆνος ἀγόμενος τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ, ὥς φησιν ὁ Προφήτης· κτηνώδης ἐγενήθην παρὰ σοί, κἀγὼ διὰ παντὸς μετὰ σοῦ[3]. Βούλει με, φησίν, ἀναπαῦσαι διὰ τῆς σῆς γνώσεως, οὐκ ἀντιλέγω· θέλεις πάλιν, ταπεινώσεως χάριν, πειρασμοὺς παραχωρεῖν με ἔχειν, ὡσαύτως εἰμὶ μετὰ σοῦ· οὐκ ἔχω τι ποιῆσαι ὅλως ἀπ᾿ ἐμαυτοῦ. Ἐκτός σου γὰρ οὐκ ἐγενόμην ἐκ μὴ ὄντος, οὐδὲ ζῆσαι ἢ σωθῆναι δύναμαι. Εἴ τι βούλει τὸ σὸν πλάσμα ποίησον. Πιστεύω δέ, ὅτι ἀγαθὸς ὤν, ἀγαθά μοι οἰκονομῆσαι ἔχεις, κἂν πρὸς τὸ συμφέρον οὐ γινώσκω ταῦτα· ἀλλ᾿ οὔτε ἄξιός εἰμι τοῦ γνῶναι, οὐδὲ αἰτοῦμαι τοῦ μαθεῖν, ἵνα ἄνεσιν ἔχω· ἴσως οὐ συμφέρει μοι. Οὐδὲ κουφισμὸν πολέμου τινὸς παρακαλέσαι τολμῶ, εἰ καὶ ἀσθενῶ καὶ ἐν πᾶσι καταπονοῦμαι, ὅτι οὐ γινώσκω ποῖον συμφέρει. Σὺ οἶδας πάντα[4], καὶ ὡς οἶδας ποίησον· μόνον μὴ ἀστοχήσω, εἴ τι κἂν γένηται· ἀλλὰ κἂν θέλω, κἂν μὴ θέλω, σῶσόν με. Καὶ τοῦτο, εἰ ἀρεστόν σοί ἐστιν. Ἐγὼ τοίνυν πρᾶγμα οὐκ ἔχω· ἐνώπιόν σού εἰμι, ὡς ἄψυχός τις· τὴν ψυχήν μου εἰς τὰς ἀχράντους σου χεῖρας παρατίθημι[5] ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. Σὺ μὲν πάντα δύνασαι καὶ πάντα γινώσκεις καὶ πᾶν ἀγαθὸν πᾶσι θέλεις, καὶ ποθεῖς ἀεὶ τὴν σωτηρίαν μου. Καὶ δῆλον ἐκ πασῶν τῶν εὐεργεσιῶν, ὧν ἐποίησας καὶ ποιεῖς ἀεὶ μεθ᾿ ἡμῶν κατὰ χάριν, φανερῶς καὶ ἀφανῶς, ὧν ἴσμεν καὶ ὧν οὐκ ἴσμεν καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ὑπὲρ νοῦν συγκαταβάσεώς σου πρὸς ἡμᾶς, Υἱὲ καὶ Λόγε τοῦ Θεοῦ. Ἐγὼ δὲ τίς εἰμι, ὅτι τολμῶ ἀναγγέλλειν σοι, καρδιογνῶστα; ἀλλ᾿ ἵνα ἐμαυτῷ γνωρίσω, καὶ τοῖς ἐχθροῖς ὅτι πρὸς σὲ καταφεύγων τὸν λιμένα τῆς σωτηρίας μου, ταῦτα λέγω. Ἰδοὺ γὰρ ἔγνων ὑπὸ τῆς χάριτός σου, ὅτι Θεός μου εἶ σύ[6], καὶ οὐχ ὅτι πολλὰ τολμῶ λέγειν, ἀλλὰ νοῦν μόνον ἀργόν, κωφόν τε καὶ ἄλαλον παραστῆσαί σοι βούλομαι. Οὐκ ἐγὼ δέ, ἀλλ᾿ ἡ χάρις σου τὸ πᾶν ἐργάζεται. Οὐ γὰρ οἶδα ἐμαυτόν ποτε ἀγαθὸν τοιαῦτα, ἀλλὰ πλήθη κακῶν ἀεί, ὑπὲρ ὧν τὸ δουλικὸν σχῆμα προσπίπτων σοι δεικνύω, ὅτι μετανοεῖν με ἠξίωσας καὶ ὅτι δοῦλός σου εἰμὶ καὶ υἱὸς τῆς παιδίσκης σου[7]. Ἀλλὰ μὴ ἐάσῃς με, Κύριέ μου, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ ὁ Θεός μου, ποιεῖν ἢ λαλεῖν ἢ λογίζεσθαι ἅπερ οὐ θέλεις· ἀρκεῖ μοι γὰρ τὸ πλῆθος τῶν τοσούτων προγενομένων μου ἁμαρτιῶν· ἀλλ᾿ ὡς θέλεις ἐλέησόν με. Ἥμαρτον, ἐλέησόν με ὡς οἶδας. Πιστεύω Κύριε, ὅτι ἐπακούεις μου τῆς ἐλεεινῆς ταύτης φωνῆς. Βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ[8], ὁ χαρισάμενός μου μετὰ τὸ

1. Ψαλμ. 90, 9. 2. Παροιμ. κα', 31. 3. Ψαλμ. 72, 22-23. 4. Ἰωάνν. κα', 17.
5. Πρβλ. Ψαλμ. 30, 6. 6. Ψαλμ. 30, 15. 7. Ψαλμ. 115, 7. 8. Μάρκ. θ', 24.

εἶναι, καὶ τὸ εἶναί με Χριστιανόν. Μέγα μοί ἐστι, φησὶν ὁ Καρπάθιος, ὅτι ἐκλήθην Μοναχὸς καὶ Χριστιανός· ὡς εἶπας, Κύριε, πρός τινα τῶν δούλων σου, ὅτι μέγα σοί ἐστιν, ὅτι ἐκλήθη ἐπὶ σοὶ τὸ ὄνομά μου[1]. Κρεῖττόν μοι ἐστι τοῦτο ὑπὲρ πάσας τὰς βασιλείας τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ, μόνον μὴ ἀποτύχω τῆς κλήσεως τοῦ γλυκυτάτου ὀνόματός σου. Δέσποτα πολυέλεε, εὐχαριστῶ σοι, καὶ τὰ ἑξῆς, ὡς προεγράφη. Ὥσπερ οὖν ἄλλα ἀναγνώσματα πρέπουσι τῷ πρακτικῷ καὶ ἄλλα ῥήματα καὶ δάκρυα καὶ εὐχή· οὕτω καὶ ἄλλη πίστις αὕτη παρὰ τὴν πρώτην τὴν γεννῶσαν τὴν ἡσυχίαν. Ἐκείνη μὲν πίστις τῆς ἀκοῆς, αὕτη δὲ τῆς θεωρίας, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ. Ἡ δὲ θεωρία τῆς ἀκοῆς ἀσφαλεστέρα. Ἐκ γὰρ τῆς φυσικῆς γνώσεως γεννᾶται ἡ πρώτη καὶ κοινὴ τῶν ὀρθοδόξων πίστις, ἐξ ἧς γεννᾶται ἡ κατὰ Θεὸν σχολή, ὡς εἴρηται, ἡ νηστεία καὶ ἀγρυπνία, ἡ ἀνάγνωσις, ἡ ψαλμῳδία, ἡ προσευχὴ καὶ ἐρώτησις τῶν ἐμπείρων. Καὶ ἐκ τούτων πάντων γεννῶνται αἱ ἀρεταὶ τῆς ψυχῆς, ἤτοι ἡ τῶν ἐντολῶν καὶ ἠθῶν φυλακὴ καὶ κατάστασις, δι' ὧν ἡ μεγάλη πίστις, ἐλπὶς καὶ τελεία ἀγάπη, ἡ ἁρπάζουσα τὸν νοῦν πρὸς τὸν Θεόν, ὡς εἴρηται, ἐν τῇ προσευχῇ, ὅταν τις ἑνοῦται τῷ Θεῷ νοερῶς, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Νεῖλος. Τὰ ῥήματα δὲ τῆς προσευχῆς ἅπαξ ἐγράφη, ἵνα ἀεὶ τὴν αὐτὴν εὐχὴν εὔχηται ὁ βουλόμενος τὸν νοῦν αὐτοῦ ἀκίνητον παραστῆσαι ἐνώπιον τῆς Ἁγίας καὶ Ζωαρχικῆς Τριάδος, ὡς δοκῶν ὁρᾶσθαι, εἰ καὶ ὁρᾶν τι τὸ παράπαν ἀδύνατον, ἀλλὰ ἀνείδεον, ἀσχημάτιστον, ἄχροον, ἀτάραχον, ἀπερίσπαστον, ἀκίνητον, ἄυλον, μηδενὸς ὅλως τῶν ἐν πάσῃ τῇ κτίσει νοουμένων καὶ κατανοουμένων, ἀλλ' ἐν εἰρήνῃ βαθείᾳ καὶ τελείᾳ ἀταραξίᾳ προσομιλεῖν τῷ Θεῷ καὶ τὴν ἁγίαν αὐτοῦ μνήμην ἔχειν καὶ μόνην, ἄχρις ἂν φθάσῃ εἰς τὴν ἁρπαγὴν τοῦ νοός, μετὰ τοῦ καταξιωθῆναι αὐτὸν λέγειν, ὡς δεῖ, τὴν τοῦ Κυρίου εὐχήν, ἤτοι τὸ Πάτερ ἡμῶν· ὥσπερ ὁ Ἅγιος Φιλήμων, ἡ ἁγία εἰρήνη[2] μετὰ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, Μαρτύρων τε καὶ Ὁσίων εἶπον. Τὸ δὲ τούτων ἐκτός, χλεύη ἐστὶν ἐξ οἰήσεως γινομένη. Ἀόριστον γὰρ τὸ θεῖον καὶ ἀπερίγραπτον, καὶ ὁ γενόμενος ἐν ἑαυτῷ* νοῦς, οὕτω δεῖ εἶναι, ἵνα κατὰ χάριν ἀξιωθῇ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Οὐκ ἀπὸ εἴδους, ἀλλὰ διὰ πίστεως περιπατοῦμεν[3], φησὶν ὁ Ἀπόστολος. Διὰ τοῦτο χρονίζειν ὀφείλομεν ἐν τῇ ἀσκήσει, ἵνα τῷ πολλῷ χρόνῳ ὁ νοῦς ἐπὶ τὰ θεῖα τῷ πόθῳ ἕλκηται ἐκ τῆς συνηθείας· ὅτι ἐὰν μὴ εὕρῃ ὁ νοῦς ἄλλο τι μεῖζον τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων, οὐχ ἕλκει τὴν ἐπιθυμίαν ἐπὶ τοῦτο, καὶ καταλείπειν ἅπερ ἐκ τῆς πολυχρονίας ἐσυνήθισεν. Ὥσπερ οὖν οἱ φιλάνθρωποι καὶ ἀπαθεῖς οὐ κατὰ πολὺ βλάπτονται ἀπὸ τῶν πραγμάτων τοῦ βίου, διότι καλῶς ταῦτα οἰκονομοῦσιν· οὕτω καὶ οἱ ἔχοντες τὰ μεγάλα χαρίσματα, διότι τῷ Θεῷ ἐπιγράφουσι τὰ κατορθώματα.

* Ἴσως ἐν αὐτῷ.

1. Ἠσ. μθ', 6. 2. Μᾶλλον Εἰρήνη. 3. Β' Κορ. ε', 7.

ΟΤΙ ΜΑΛΛΟΝ ΣΥΜΦΕΡΕΙ ΤΟΙΣ ΕΜΠΑΘΕΣΙΝ Η ΗΣΥΧΙΑ

Πᾶσι μὲν συμφέρει ἡ ἡσυχία καὶ φυγὴ τῶν πραγμάτων τε καὶ ἀνθρώπων, ἐπὶ πλεῖον δὲ τοῖς ἐμπαθέσι καὶ ἀσθενέσιν· ὅτι οὐ δύναται ὁ νοῦς ἐκ μόνης πράξεως τῆς ἔξωθεν ἀπαθὴς γενέσθαι, ἐὰν μὴ διαδέχωνται αὐτὸν πολλαὶ καὶ πνευματικαὶ θεωρίαι. Οὐδὲ ὁ περισπασμὸς καὶ τὸ ἄρχειν ἀβλαβῶς παρέρχεταί τινα, ἐὰν μὴ πρῶτον ἀπὸ τῆς φυγῆς ἀπάθειαν κτήσηται. Ἡ δὲ μέριμνα τοῦ βίου καὶ ἡ σύγχυσις καὶ τοὺς τελείους βλάπτειν εἴωθε καὶ τοὺς ἀπαθεῖς. Οὐδὲν γὰρ ὄφελος γίνεται, φησὶν ὁ Χρυσόστομος, ἐκ τῆς ἐργασίας τοῦ ἀνθρώπου, δίχα τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς. Οὐδὲ ἡ ἄνωθεν ῥοπὴ ἐπὶ τὸν μὴ προαιρούμενον πάλιν παραγίνεται· ἀλλ' ἀμφοτέρων δεόμεθα καὶ θείας καὶ ἀνθρωπίνης· καὶ πράξεως καὶ γνώσεως· καὶ φόβου καὶ ἐλπίδος· καὶ πένθους καὶ παρακλήσεως· καὶ δειλίας καὶ ταπεινώσεως· καὶ διακρίσεως καὶ ἀγάπης. Διότι, φησί, πάντα τὰ τοῦ βίου διπλᾶ εἰσιν, ἡμέρα καὶ νύξ· φῶς καὶ σκότος· ὑγεία καὶ νόσος· ἀρετὴ καὶ κακία· εὐχέρεια καὶ δυσχέρεια· ζωὴ καὶ θάνατος· ἵνα διὰ τῶν μὲν οἱ ἀσθενεῖς τὸν Θεὸν ἀγαπῶμεν, διὰ τῶν δὲ τὸ ἁμαρτάνειν φύγωμεν φόβῳ τῶν πειρασμῶν· οἱ δὲ δυνατοὶ διὰ πάντων ἀγαπῶμεν ὡς Πατέρα τὸν Θεόν, γινώσκοντες ὅτι πάντα καλὰ λίαν[1] εἰσὶ καὶ συμφερόντως ταῦτα ὁ Θεὸς οἰκονομεῖ. Καὶ ἐκ μὲν τῶν ἡδέων ἐγκρατεύονται, τῶν δὲ δυσχερῶν ἐφίενται, εἰδότες, ὅτι διὰ μὲν τῶν, τὰ σώματα ζωογονοῦνται πρὸς δόξαν τοῦ Ποιητοῦ, διὰ δὲ τῶν, αἱ ψυχαὶ πρὸς τὸ σωθῆναι βοηθήσονται[2], δι' ἄφατον ἔλεος Θεοῦ. Τρεῖς γὰρ εἰσι καταστάσεις οἱ ἄνθρωποι, δοῦλοι, μισθωτοὶ καὶ υἱοί. Καὶ οἱ μὲν δοῦλοι οὐκ ἀγαπῶσι τὸ ἀγαθόν, ἀλλὰ τοῦ πονηροῦ, φόβῳ τῶν κολάσεων, ἀπέχονται· καὶ ἔστι μὲν τοῦτο, φησὶν ὁ Ἅγιος Δωρόθεος, ἀγαθόν, οὐ μέντοι καὶ εὐάρεστον. Οἱ δὲ μισθωτοί, ἀγαπῶσι τὸ ἀγαθὸν καὶ μισοῦσι τὸ πονηρόν, ἀλλ' ἐλπίδι μισθοῦ. Οἱ δὲ υἱοί, ὡς τέλειοι ὄντες, οὔτε φόβῳ τῶν κολάσεων ἀπέχονται τοῦ πονηροῦ, ἀλλ' ἰσχυρῶς τοῦτο μισοῦσιν· οὔτε πάλιν τὸ ἀγαθὸν ἐλπίδι μισθοῦ ποιοῦσιν, ἀλλ' ὡς χρέος τοῦτο λογίζονται· καὶ τὴν ἀπάθειαν φιλοῦσιν ὡς μίμημα Θεοῦ καὶ πρόξενον τῆς αὐτοῦ ἐνοικήσεως· δι' ἧς πάσης κακίας ἀπέχονται, κἂν μὴ πρόκειται ἀπειλή. Ἐπειδὴ εἰ μὴ ἀπαθὴς γένηταί τις, οὐ καταπέμπει ὁ Ἅγιος Θεὸς τὸ Πανάγιον Πνεῦμα ἐπ' αὐτόν, ἵνα μὴ ἐκ τῆς συνηθείας ἔτι ἑλκόμενος πρὸς τὰ πάθη εὑρεθῇ· καὶ γίνεται ἔνοχος τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ μείζονα κατάκρισιν ἔχει. Ἀλλ' ὅταν ἀπὸ τῆς ἕξεως τῆς ἀρετῆς μηκέτι φιλίαν ἔχῃ μετὰ τῶν ἐχθρῶν, μηδὲ ἀπὸ τῆς τῶν παθῶν συνηθείας ἕλκηται, τότε μεταλαμβάνει τὴν χάριν καὶ οὕτως ἀκατάκριτος μένει ἐν τῷ λαβεῖν τὸ χάρισμα. Διὰ τοῦτό φησιν ὁ τῆς Κλίμακος· οὐκ ἀποκαλύπτει ἡμῖν ὁ Θεὸς τὸ θέλημα

1. Γέν. α', 31. 2. Μᾶλλον βοηθηθήσονται.

αὐτοῦ, ἵνα μὴ τοῦτο μαθόντες παρακούωμεν, καὶ μειζόνως κατακριθῶμεν· εἰ καὶ ὡς νήπιοι ἀγνοοῦμεν τὴν ἄπειρον αὐτοῦ εὐσπλαγχνίαν εἰς* ἡμᾶς τοὺς ἀχαρίστους. Ὁ γὰρ τὸ θεῖον θέλημα, φησί, μαθεῖν θέλων, χρεωστεῖ ἀποθανεῖν ἀπὸ παντὸς τοῦ κόσμου καὶ τῶν οἰκείων θελημάτων ἐν πᾶσι. Διὰ τοῦτο πᾶν πρᾶγμα ἔχον δισταγμὸν οὐκ ὀφείλει τις ποιεῖν τοῦτο, ἢ στήσειν ὡς καλόν, εἰ μήπου οὐ δύναται ζῆσαι ἢ σωθῆναι δίχα τούτου. Καὶ λοιπὸν ἐρωτήσεως τῶν ἐμπείρων δεῖται, τότε ἐκ βεβαίας πίστεως καὶ προσευχῆς ἡ τοιαύτη πληροφορία, πρὶν τῆς τελείας ἀπαθείας τῆς ποιούσης τὸν νοῦν ἀήττητον καὶ ἀνίκητον, εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν. Ὥστε πολύς ἐστιν ὁ πόλεμος, ὁ δὲ ἄνθρωπος ἀβλαβὴς διαμένει. Ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται [1], φησὶν ὁ Κύριος. Καὶ ὁ Ἀπόστολος· ὅταν ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι [2]. Τὸ γὰρ ἀπολέμητον εἶναί τινα, οὐκ ἔστι καλόν. Ἐπειδὴ ἀναχωροῦσιν οἱ δαίμονες πολλάκις, φησὶν ὁ τῆς Κλίμακος, διὰ πολλῶν τρόπων, ἢ ἐνέδρας χάριν ἢ οἰήσεως, καταλιπόντες ἢ ἔπαρσιν ἢ ἄλλο τι κακόν, ἀρκούμενοι ἐν τούτῳ, ὡς ἀναπληροῦν δυναμένῳ τῶν ἄλλων παθῶν τὸν τόπον. Διότι, οἱ μὲν Πατέρες, φησὶ τὸ Γεροντικόν, ἐφύλαξαν τὰς ἐντολάς, οἱ δὲ μετ' ἐκείνους ἔγραψαν ταύτας, ἡμεῖς δὲ τὰ γεγραμμένα εἰς τὰς θυρίδας τεθείκαμεν. Εἴδε καὶ ἀναγινώσκειν βουλόμεθα, οὐ σχολάζομεν κἂν εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ κατανοεῖν τὰ λεγόμενα καὶ ποιεῖν αὐτά· ἀλλ' ἢ ὡς πάρεργον ἀναγινώσκομεν, ἢ δοκοῦμεν μέγα τι ποιοῦντες, ἐπαιρόμεθα· ἀγνοοῦντες, ὅτι μᾶλλον κατάκρισιν ἔχομεν, ἂν μὴ ἐργαζώμεθα, ὥς φησιν ὁ Χρυσόστομος. Ὁ γνούς, φησὶν ὁ Κύριος, τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου αὐτοῦ [3], καὶ τὰ ἑξῆς. Ὥστε καλὴ μὲν ἡ ἀνάγνωσις καὶ ἡ γνῶσις, ἀλλ' ὅταν πρὸς μείζονα ταπείνωσιν ἄγῃ· ὡσαύτως καὶ ἡ συμβουλή, ὅταν μὴ περιεργάζηταί τις τὸν βίον τοῦ διδασκάλου, ὥς φησιν ὁ Θεολόγος· μὴ ζήτει ἀξιοπιστίαν τοῦ διδάσκοντός σε ἢ κηρύσσοντος. Καὶ ὥς φησιν ὁ Κύριος· ὅσα ἂν λέγωσιν ὑμῖν [4] οἱ ἱερεῖς, καὶ τὰ ἑξῆς. Οὐδεμία γὰρ βλάβη τινὶ ἐρωτῶντι γίνεται, ἐκ τῶν ἔργων τοῦ διδάσκοντος αὐτόν, ἀλλ' οὔτε πάλιν ὠφέλεια, εἰ μὴ ἐργάζεται αὐτός. Διότι ἕκαστος ὑπὲρ ἑαυτοῦ λόγον δώσει. Ὁ μὲν διδάσκαλος ὑπὲρ τοῦ λόγου αὐτοῦ·* ὁ δὲ διδασκόμενος ὑπὲρ τῆς ἐξ ἔργων ὑπακοῆς αὐτοῦ. Τὸ δὲ ἔξωθεν τούτων, παρὰ τὴν φύσιν ἐστὶ καὶ κατακρίσεως ἄξιον· διότι, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Εὐστράτιος, ἀγαθὸς ὢν ὁ Θεὸς καὶ δίκαιος, καὶ διὰ τῆς ἀγαθότητος πᾶν ἀγαθὸν ἡμῖν χαρίζεται, ὅταν κατ' εὐγνωμοσύνην ἔχωμεν, ὡς ἀπὸ δικαίου πόρου δῆθεν διὰ τῆς εὐχαριστίας. Ἀλλ' ἐὰν ἀγνώμονες φαινώμεθα, ἐκπίπτομεν τοῦ ἀγαθοῦ τῇ δικαιοκρισίᾳ τοῦ Θεοῦ. Ὥστε παντὸς μὲν ἀγαθοῦ, ἡ τοῦ Θεοῦ ἀγαθότης καὶ δικαιοσύνη ἡμῖν πρόξενοι κατὰ φύσιν, κατὰ δὲ παράχρησιν, κολάσεως αἰωνίου.

* Ἴσως τὴν εἰς.

* Ἐν ἄλλοις ὁ δὲ μαθητὴς ὑπὲρ ὧν διδασκόμενος ἀμελεῖ.

1. Β' Κορ. ιβ', 9. 2. Β' Κορ. ιβ', 10. 3. Λουκ. ιβ', 47. 4. Ματθ. κγ', 3.

ΟΤΙ ΜΕΓΑ ΑΓΑΘΟΝ Η ΑΛΗΘΗΣ ΜΕΤΑΝΟΙΑ

Πλήν, ἐάν τις βουληθῇ πάλιν, βάλλει ἀρχὴν διὰ τῆς μετανοίας· ἔπεσας, φησίν, ἀνάστα [1]· καὶ πάλιν ἔπεσας, πάλιν ἀνάστα, μὴ ἀπογινώσκων ὅλως τὴν σεαυτοῦ σωτηρίαν, εἴ τι κἂν γίνηται· μηδὲ προδίδου σεαυτὸν ἑκουσίως τῷ ἐχθρῷ, καὶ ἀρκεῖ σοι ἡ ὑπομονὴ αὕτη σὺν τῇ αὐτομεμψίᾳ εἰς σωτηρίαν. Ἦμεν, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, καὶ ἡμεῖς ποτε ἀνόητοι, πορευόμενοι κατὰ τὰς ἐμαυτῶν ἐπιθυμίας [2], καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ σὺ οὖν μὴ ἀπελπίσῃς ὅλως τὴν τοῦ Θεοῦ βοήθειαν ἀγνοῶν, δύναται γὰρ ὅσα θέλει ποιῆσαι· ἀλλ' ἔλπισον ἐπ' αὐτόν, καὶ ἓν τούτων μέλλει ποιῆσαι· ἢ ὅτι διὰ πειρασμῶν τινων ἢ ἄλλων τρόπων, ὧν οἶδεν αὐτός, τὴν σὴν διόρθωσιν γενέσθαι κατασκευάσει, ἢ δέχεταί σου τὴν ὑπομονὴν καὶ ταπείνωσιν ἀντὶ ἐργασίας· ἢ ἄλλον τρόπον, ὃν οὐκ οἶδας, διὰ τῆς ἐλπίδος ποιήσεται φιλανθρώπως, πρὸς τὸ σῶσαί σου τὴν ἀπαρρησίαστον ψυχήν. Μόνον μὴ καταλίπῃς τὸν ἰατρόν, ἐπεὶ κακῶς μέλλεις ὑπομένειν τὸν διπλοῦν θάνατον, διὰ τὸ μὴ γινώσκειν τὸν σκοπὸν τοῦ Θεοῦ τὸν κεκρυμμένον. Ὡς εἴρηται περὶ τῆς γνώσεως καὶ νῦν ῥηθήσεται περὶ τῆς πράξεως· ὅτι μέσον ἓξ παγίδων ἐστὶ πᾶσα σωματικὴ καὶ ψυχικὴ πρᾶξις, δεξιὰ λέγω καὶ ἀριστερά, ἤτοι ὑπερβολῇ καμάτων καὶ ἐλλείψει· ἄνω καὶ κάτω, ἐπάρσει καὶ ἀπογνώσει· ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν, ἤτοι δειλίᾳ καὶ θράσει· περὶ οὗ φησιν ὁ Θεολόγος, ὅτι· μακρὰν ἐστιν ἀπὸ τοῦ θάρσους καθ' ὑπερβολήν, εἰ καὶ τῷ ὀνόματι παρόμοιόν ἐστι· μέσον δὲ τῶν ἓξ παγίδων ἡ σύμμετρος ἐργασία ἐν ταπεινώσει καὶ ὑπομονῇ. Θαυμάσαι δὲ χρὴ τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, πῶς μετατρέπει τὰ ὄντα πάντα ἐν ἑαυτῷ, ὡς βούλεται, εἰ καὶ ἀμετάτρεπτά εἰσι καὶ ἐν ἄλλοις οὕτω μένουσι. Καὶ τούτου χάριν τὸν αὐτὸν σκοπὸν οὐ πάντες ἔχομεν περὶ τῶν ὄντων, ἀλλ' ἕκαστος ὡς θέλει χρᾶται τοῖς πράγμασιν, εἴτε καλῶς, εἴτε κακῶς· τὰ μὲν αἰσθητά, ἔργῳ· τὰ δὲ νοητά, λόγῳ καὶ διαλογισμῷ. Τέσσαρες, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, θεωρίαι εἰσί, κατὰ δὲ τὸν Θεολόγον καταστάσεις, πάντες οἱ ἄνθρωποι. Οἱ μέν, καλῶς ὧδε καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, ὡς οἱ ἅγιοι πάντες, καὶ οἱ ἀπαθεῖς γενόμενοι· οἱ δέ, ὧδε μόνον καλῶς, ὡς εὐεργετούμενοι ἀναξίως ψυχικῶς ἢ σωματικῶς, διὰ τὸ μὴ ἔχειν εὐγνωμοσύνην περὶ τὸν Εὐεργέτην, ὡς ὁ πλούσιος ἐκεῖνος καὶ οἱ τοιοῦτοι· ἄλλοι πάλιν, ὧδε μόνον κολάζονται, ὡς οἱ μακρᾷ νόσῳ κεκρατημένοι, ὡς ὁ παράλυτος ἐκεῖνος καὶ οἱ πειραζόμενοι εὐχαρίστως ἐξ ἰδίας γνώμης· καὶ ἕτεροι πάλιν ὧδε κἀκεῖ κολάζονται· ὡς οἱ πειραζόμενοι ἐξ ἰδίων θελημάτων, κατὰ τὸν Ἰούδαν καὶ τοὺς τοιούτους. Καὶ πάλιν τέσσαρας ἔχουσι σκοποὺς περὶ τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων. Οἱ μέν, μισοῦσι τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, ὡς οἱ δαίμονες, καὶ ἐκ κακῆς προαιρέσεως κακίζουσιν· οἱ δέ, ὡς καλὰ φι-

1. Πρβλ. Παροιμ. κδ', 16. 2. Τίτ. γ', 3.

λοῦσι, πλὴν ἐμπαθῶς, ὡς τὰ ἄλογα ζῷα, μηδὲν περὶ φυσικῆς θεωρίας ἢ εὐχαριστίας μεριμνῶντες· καὶ ἄλλοι, ὡς ἄνθρωποι, φυσικῶς μετὰ γνώσεως πνευματικῆς καὶ εὐχαριστίας, χρώμενοι πᾶσι μετ᾿ ἐγκρατείας· ἕτεροι δὲ πάλιν ὑπερφυῶς, ὡς Ἄγγελοι, θεωροῦσι πρὸς δόξαν τοῦ Ποιητοῦ πάντα, μηδὲν χρώμενοι τούτων, εἰ μὴ μόνον τὰ πρὸς τὸ ζῆν, κατὰ τὸν Ἀπόστολον[1], ἀναγκαῖα.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΚΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΙΔΙΚΩΝ ΕΥΕΡΓΕΣΙΩΝ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Διὰ τοῦτο ὀφείλομεν εὐχαριστεῖν ἀεὶ τῷ Θεῷ πάντες οἱ ἄνθρωποι, ὑπέρ τε τῶν περιεκτικῶν καὶ τῶν ἰδικῶν εὐεργεσιῶν, τῶν τε ψυχικῶν καὶ τῶν σωματικῶν. Καὶ τὰ μὲν περιεκτικά εἰσι τέσσαρα στοιχεῖα, καὶ πάντα τὰ ἐξ αὐτῶν γινόμενα καὶ πάντα τὰ ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς κείμενα τοῦ Θεοῦ θαυμάσια καὶ ἐξαίσια πράγματα· τὰ δὲ ἰδικά, ὅσα ὁ Θεὸς ἑκάστῳ ἀνθρώπῳ δέδωκεν· εἴτε πλοῦτον πρὸς ἐλεημοσύνην, εἴτε πενίαν πρὸς ὑπομονὴν εὐχάριστον, εἴτε ἐξουσίαν πρὸς δικαιοκρισίαν καὶ σύστασιν ἀρετῆς, εἴτε ὑποταγὴν καὶ δουλείαν πρὸς ἕτοιμον σωτηρίαν ψυχῆς, εἴτε ὑγείαν πρὸς βοήθειαν τοῖς χρῄζουσι καὶ ἐργασίαν κατὰ Θεόν, εἴτε νόσον πρὸς στέφανον τῆς ὑπομονῆς, εἴτε γνῶσιν καὶ δύναμιν πρὸς κτῆσιν ἀρετῶν, εἴτε ἀδυναμίαν καὶ ἀγνωσίαν πρὸς ὑποταγὴν ἐν ἡσυχίᾳ μετὰ ταπεινώσεως καὶ φυγῆς τῶν πραγμάτων· εἴτε ἀκούσιον στέρησιν τῶν πραγμάτων, πρὸς σωτηρίαν ἑκούσιον καὶ βοήθειαν τοῖς μὴ δυναμένοις ἐλθεῖν πρὸς τελειότητα τῆς ἀκτημοσύνης, ἢ κἂν πρὸς ἐλεημοσύνην, εἴτε ἄνεσιν καὶ εὐημερίαν, πρὸς τὸ ἑκουσίως ἀγωνίζεσθαι καὶ πονεῖν εἰς τὰς ἀρετάς, ὥστε ἀπαθεῖς γενέσθαι καὶ ἄλλας σῶσαι ψυχάς· εἴτε πειρασμὸν καὶ δυσχέρειαν, πρὸς τὸ ἀκουσίως σωθῆναι τοὺς μὴ δυναμένους ἐκκόψαι τὰ οἰκεῖα θελήματα, ἢ πάλιν πρὸς τελειότητα τῶν δυναμένων ὑπομεῖναι μετὰ χαρᾶς. Πάντα τοίνυν τὰ εἰρημένα, κἂν ἐναντία ἀλλήλων εἰσίν, ἀλλ᾿ οὖν κατὰ χρῆσιν μὲν πάντα καλὰ λίαν· παρὰ δὲ τὴν χρῆσιν, οὐκ εἰσὶ καλά, ἀλλὰ μᾶλλον βλαβερὰ τῇ ψυχῇ καὶ τῷ σώματι. Κρείττων δὲ πάντων τῶν εἰρημένων ἡ τῶν θλιβερῶν ὑπομονή· καὶ ὁ καταξιωθεὶς τοῦ μεγάλου τούτου χαρίσματος ὀφείλει εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ, ὡς μείζονα εὐεργετηθείς. Μίμημα γὰρ Χριστοῦ, καὶ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων αὐτοῦ, Μαρτύρων τε καὶ Ὁσίων ἐγένετο· διότι πολλὴν δύναμιν καὶ γνῶσιν παρὰ Θεῷ ἔλαβε, πρὸς τὸ ἑκουσίως τῶν ἡδέων ἀπέχεσθαι καὶ τῶν δυσχερῶν

1. Α' Τιμ. ς', 8.

μᾶλλον ἐφίεσθαι δι᾿ ἐκκοπῆς τῶν οἰκείων θελημάτων καὶ ἀρνήσεως τῶν μὴ κατὰ Θεὸν νοημάτων, ἵνα τὰ ἀρέσκοντα Θεῷ ποιῇ καὶ νοῇ ἀείποτε. Καὶ οἱ μὲν καταξιωθέντες μετελθεῖν τὰ πράγματα κατὰ χρῆσιν ὀφείλουσι τῷ Θεῷ μεγάλως εὐχαριστεῖν, ἐν ταπεινώσει πολλῇ, ὅτι ἀπὸ τῶν παρὰ φύσιν καὶ τῆς παραβάσεως τῶν ἐντολῶν ἠλευθερώθησαν, χάριτι Θεοῦ. Ἡμεῖς δὲ οἱ ἔτι ἐμπαθεῖς καὶ παραχρώμενοι τοῖς πράγμασιν, ὡς παρὰ φύσιν ποιοῦντες, τρέμειν ὀφείλομεν καὶ μεγάλως εὐχαριστεῖν τῷ Εὐεργέτῃ μετὰ πάσης εὐγνωμοσύνης, θαυμάζοντες αὐτοῦ τὴν ἄφατον μακροθυμίαν, ὅτι καὶ παρακούοντες αὐτοῦ τὰς ἐντολὰς καὶ παραχρώμενοι τοῖς πράγμασι καὶ τὰς δωρεὰς αὐτοῦ ἀποστρεφόμενοι, ἀνέχεται ἡμῶν τὴν ἀγνωμοσύνην καὶ εὐεργετῶν ἡμᾶς οὐ διαλιμπάνει, ἀλλ᾿ ἀναμένει τὴν ἐπιστροφὴν ἡμῶν καὶ μετάνοιαν ἕως ἐσχάτης ἀναπνοῆς. Ὥστε εὐχαριστεῖν αὐτῷ ὀφείλομεν πάντες ἄνθρωποι, ὡς εἴρηται· ἐν παντὶ εὐχαριστεῖτε[1]. Καὶ ἐκ τούτου γίνεται ἕτερον ῥῆμα τοῦ Ἀποστόλου, ὥς φησιν· ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε[2], ἤτοι τὸ ἔχειν μνήμην Θεοῦ ἐν παντὶ καιρῷ, τόπῳ τε καὶ πράγματι. Ὅτι εἴ τι δ᾿ ἂν ποιῇ τις, ὀφείλει ἔχειν τὴν μνήμην τοῦ ποιητοῦ τοῦ τυχόντος πράγματος. Οἷον βλέπεις τὸ φῶς, μὴ ἐπιλάθῃ τὸν τοῦτό σοι δωρησάμενον. Βλέπεις οὐρανὸν καὶ γῆν, θάλασσαν καὶ πάντα τὰ ὄντα, θαύμασον καὶ δόξασον τὸν ποιήσαντα. Ἱμάτιον περιεβάλου, γίνωσκε τίνος τὸ δώρημα καὶ ὕμνησον τὸν προνοοῦντά σου τὴν ζωήν. Καὶ ἁπλῶς πᾶν κίνημα, ἀφορμὴ πρὸς δόξαν Θεοῦ γενέσθω σοι, καὶ ἰδοὺ ἀδιαλείπτως προσεύχῃ. Καὶ ἐκ τούτων πάντοτε ἡ ψυχὴ χαίρεται, κατὰ τὸν Ἀπόστολον[3]. Ἡ γὰρ μνήμη τοῦ Θεοῦ εὐφραίνει αὐτήν, φησὶν ὁ Ἅγιος Δωρόθεος, μάρτυρα τὸν Δαβὶδ ἐπιφέρων· ἐμνήσθην, φησί, τοῦ Θεοῦ καὶ ηὐφράνθην[4].

ΟΤΙ ΠΑΝΤΑ ΠΡΟΣ ΤΟ ΣΥΜΦΕΡΟΝ ΗΜΙΝ ΕΠΟΙΗΣΕΝ Ο ΘΕΟΣ

Διότι πάντα τὰ ὄντα πρὸς ὠφέλειαν ἡμῶν ὁ Θεὸς ἐποίησεν· ὑπὸ μὲν τῶν Ἀγγέλων φυλαττόμεθα καὶ διδασκόμεθα, ὑπὸ δὲ τῶν δαιμόνων πειραζόμεθα, πρὸς τὸ ταπεινωθῆναι καὶ φεύγειν πρὸς τὸν Θεόν· δι᾿ ὧν σῳζόμεθα, καὶ τῆς ἐπάρσεως καὶ ἀμελείας λυτρούμεθα φόβῳ τῶν πειρασμῶν. Καὶ πάλιν· ἐκ μὲν τῶν ἡδέων τοῦ κόσμου, ὑγείας, φημί, εὐημερίας, ἰσχύος, ἀναπαύσεως, χαρᾶς, φωτός, γνώσεως, πλούτου, προκοπῆς ἐν πᾶσιν, εἰρηνικῆς καταστάσεως, ἀπολαύσεως τιμῆς, ἐξουσίας, δαψιλείας καὶ

1. Α' Θεσσ. ε', 18.
2. Α' Θεσσ. ε', 17.
3. Πρβλ. Α' Θεσσ. ε', 16.
4. Ψαλμ. 76, 4.

πάντων τῶν νομιζομένων καλῶν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, ἀναγόμεθα πρὸς εὐχαριστίαν καὶ εὐγνωμοσύνην περὶ τὸν Εὐεργέτην· καὶ πρὸς τὸ ἀγαπᾶν αὐτὸν καὶ ποιεῖν τὸ κατὰ δύναμιν ἀγαθόν, ὡς χρέος ἔχοντες φυσικὸν ὑπὲρ τῶν δωρεῶν δι᾽ ἀγαθοεργίας ἀνταμεῖψαι νομίζοντες δῆθεν, καίπερ οὐκ ἔστι δυνατὸν τοῦτο, ἀλλὰ μεῖζον χρέος· ἐκ δὲ τῶν νομιζομένων δυσχερῶν, νόσου, δυσχερείας, κόπου, ἀσθενείας, λύπης ἀκουσίου, σκότους, ἀγνωσίας, πενίας, δυστυχίας ἐν πᾶσι, φόβου στερήσεως, ἀτιμίας, καταπονήσεως, ἐνδείας καὶ πάντων τῶν ἐναντιουμένων τοῖς προειρημένοις, ἐρχόμεθα πρὸς ὑπομονήν, ταπείνωσίν τε καὶ ἀγαθὴν ἐλπίδα ἐν τῷ μέλλοντι· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι μεγάλων παρακλήσεων ἡμῖν πρόξενοι γίνονται. Ὥστε πάντα καλὰ ἡμῖν ὁ Θεὸς ᾠκονόμησε θαυμασίως, δι᾽ ἄφατον ἀγαθότητα. Καὶ ὁ μὲν θέλων ταῦτα γινώσκειν καὶ ὡς δεῖ ἔχειν, ἀγωνιζέσθω εἰς τὴν κτῆσιν τῶν ἀρετῶν, ὥστε πάντα τὰ εἰρημένα δέχεσθαι μετ᾽ εὐχαριστίας, τά τε καλὰ καὶ τὰ φαινόμενα ἐναντία, καὶ ἐν πᾶσιν ἀτάραχος εὑρίσκεται. Καὶ οὐ μόνον ἐν τούτοις, ἀλλὰ καὶ ὅταν ὑπερήφανον λογισμόν, πρὸς τὸ ὑψῶσαι αὐτόν, οἱ δαίμονες προβάλλωσι, τότε μιμνήσκεται τὰ πρώην ὑπ᾽ αὐτῶν λεγόμενα αἴσχιστα, καὶ καταβάλλει τοῦτον καὶ πρὸς ταπείνωσιν ἔρχεται. Καὶ ὅταν πάλιν αἴσχιστόν τι προβάλλωσι, τὸν ὑπερήφανον ἐκεῖνον μνησθείς, καταβάλλει τοῦτον. Ὥστε καταβάλλειν ἀλλήλους ποιεῖ, συνεργείᾳ τῆς χάριτος διὰ τῆς μνήμης· ἵνα μήτε πρὸς ἀπόγνωσιν διὰ τὰ αἴσχιστα, μήτε πρὸς ἀπόνοιαν διὰ τὴν οἴησιν ἔλθῃ ποτέ· ἀλλ᾽ ὅταν ὑψώσῃ τὸν νοῦν αὐτοῦ, φεύγει πρὸς τὴν ταπείνωσιν. Καὶ ὅταν ταπεινώσωσιν αὐτὸν οἱ ἐχθροὶ πρὸς τὸν Θεόν, ὑψοῦται διὰ τῆς ἐλπίδος, ἵνα μηδέποτε θορυβήσας πέσῃ, μηδὲ πάλιν δειλιάσας ἀπογινώσκῃ, ἕως ἐσχάτης ἀναπνοῆς. Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ μεγάλη ἐργασία τοῦ Μοναχοῦ, ὡς λέγει τὸ Γεροντικόν. Ἀλλ᾽ ὅταν ταύτην προβάλλωσιν οἱ πολέμιοι, αὐτὸς τὴν ἄλλην προβάλλει· καὶ ὅταν ἐκεῖνοι τὴν ἄλλην, αὐτὸς ταύτην εἰς μέσον ἄγει, γινώσκων ὅτι οὐδέν ἐστιν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ἀναλλοίωτόν τι τὸ παράπαν. Ἀλλ᾽ ὁ μὲν ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται[1]· ὁ δὲ θέλων τὰ πράγματα γενέσθαι ὡς θέλει, οὐκ οἶδε ποῦ ὑπάγει· ἀλλ᾽ ὡς τυφλὸς ῥιπιζόμενος παντὶ ἀνέμῳ, εἴ τι δ᾽ ἂν αὐτῷ ἔρχηται, ὅλος δι᾽ ὅλου ἐκείνου γίνεται· καὶ ὡς δοῦλος φοβεῖται τὰ λυπηρὰ καὶ ὡς αἰχμάλωτος συναπάγεται τῇ οἰήσει· ἐκ τῆς ἀλόγου χαρᾶς δοκῶν ἔχειν ἅπερ οὐδέποτε εἶδε καὶ * πόθεν ἐστίν· εἶδε λέγει εἰδέναι, τότε μᾶλλον μειζόνως τυφλοῦται· τοῦτο γὰρ ἐκ τοῦ μὴ μέμφεσθαι ἑαυτὸν γίνεται· ἥτις λέγεται αὐταρέσκεια καὶ ἀφανὴς ἀπώλεια, ὡς φησιν ὁ Ἅγιος Μακάριος εἰς τὰ κεφάλαι περὶ τοῦ ἀπολεσθέντος Μοναχοῦ μετὰ τὸ ἰδεῖν αὐτὸν τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ, εὐχομένου αὐτοῦ μετά τινων ἀδελφῶν, ἐν τῷ ἁρπαγῆναι τὸν

* Ἐν ἄλλοις τί καί.

1. Ματθ. ι', 22.

νοῦν αὐτοῦ· διὰ τὸ οἴεσθαι αὐτόν τι πεφθακέναι καὶ οὐ μᾶλλον χρέος μεῖζον ἔχειν. Ὥσπερ τοίνυν οἱ ἄγαν ἐμπαθεῖς οὐδὲ τὰ φανερὰ τοῖς πολλοῖς ἴσασιν ἐκ τῆς ἀχλύος τῶν παθῶν, οὕτω καὶ οἱ ἀπαθεῖς τὰ τοῖς πολλοῖς ἀγνοούμενα γινώσκουσιν ἐκ τῆς τοῦ νοὸς καθαρότητος.

ΟΤΙ ΟΥΚ ΕΣΤΙ ΠΟΛΥΛΟΓΙΑ Ο ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Ο λόγος γὰρ τοῦ Θεοῦ, φησὶν ὁ Ἅγιος Μάξιμος, οὐκ ἔστι πολυλογία, ἀλλ᾽ ὅταν λέγωμεν πάντες οἱ ἄνθρωποι πολλά, τότε ἕνα λόγον Θεοῦ οὐκ ἐπληρώσαμεν· οἷον, εἰ εἶπεν ὁ Θεός· Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης, καὶ τὰ ἑξῆς[1]. Πόσα ἄρα εἶπον οἱ Πατέρες, πόσα δὲ καὶ ἔγραψαν καὶ ἔτι λέγουσι καὶ γράφουσι καὶ οὐκ ἐπλήρωσαν τὸ ἓν τοῦτο ῥητόν; Τὸ γὰρ ἐξ ὅλης ψυχῆς, φησὶν ὁ Μέγας Βασίλειος, τὸ μηδόλως τι σὺν Θεῷ ἀγαπᾶν ἐστιν. Ἐπειδὴ ἐάν τις τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν φιλεῖ, οὐκ ἀγαπᾷ ἐξ ὅλης ψυχῆς τὸν Θεόν, ἀλλ᾽ ἐξ ἡμισείας· εἰ δὲ ἑαυτοὺς καὶ ἄλλα ἀναρίθμητα ἀγαπῶμεν, πῶς τὸν Θεὸν ἀγαπᾶν δυνάμεθα ἢ τολμῶμεν τοῦτο εἰπεῖν; Ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ πλησίον ἀγάπης· ἂν τὴν πρόσκαιρον ζωήν, τάχα δὲ καὶ τὴν μέλλουσαν μὴ ὑπὲρ τοῦ πλησίον ἀποβαλώμεθα, ὡς ὁ Μωυσῆς καὶ ὁ Ἀπόστολος, πῶς λέγομεν ἀγαπᾶν αὐτόν; Διότι ὁ μὲν ἔφη περὶ τοῦ λαοῦ πρὸς τὸν Θεόν· εἰ μὲν ἀφήσεις αὐτοῖς τὰ πταίσματα, ἄφες· εἰδ᾽ οὖν καὶ ἐμὲ ἐξάλειψον ἐκ τῆς βίβλου τῆς ζωῆς ἧς ἔγραψας[2]. Ὁ δὲ Ἀπόστολός φησιν· ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ Χριστοῦ[3], καὶ τὰ ἑξῆς· ηὔχετο γὰρ τὴν ἑαυτοῦ ἀπώλειαν γενέσθαι, ἵνα ἄλλοι σωθῶσι, καὶ ταῦτα οἱ ζητοῦντες αὐτὸν ἀποκτεῖναι, οἵτινές εἰσιν Ἰσραηλῖται[4]. Τοιαῦται ψυχαί εἰσιν αἱ τῶν Ἁγίων· τοὺς ἐχθροὺς ὑπὲρ ἑαυτοὺς φιλοῦσιν· ὥστε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι προτιμῶσι τὸν πλησίον ἐν πᾶσι, κἂν ἴσως ἐχθρὸς αὐτῶν ἐκ κακῆς προαιρέσεως ὑπάρχῃ· μὴ ζητοῦντες ἀντάμειψιν ἀπὸ τῶν φιλουμένων παρ᾽ αὐτῶν, ἀλλ᾽ ὡς λαμβάνοντες χαίρουσιν ἐν τῷ διδόναι ἄλλοις τὰ ἑαυτῶν πάντα, ἵνα τῷ Εὐεργέτῃ ἀρέσωσι καὶ κατὰ δύναμιν μιμήσωνται αὐτοῦ τὴν φιλανθρωπίαν· ὅτι χρηστός ἐστιν ἐπὶ τοὺς ἀχαρίστους καὶ ἁμαρτωλούς[5]· μᾶλλον δὲ ὅσον τὰ τοιαῦτα χαρίσματα ἀξιωθήσεταί τις ἔχειν, τοσοῦτον ὀφείλει χρεώστην ἑαυτὸν ἡγεῖσθαι τῷ ὑψώσαντι αὐτὸν ἐκ τῆς γῆς Θεῷ καὶ καταξιώσαντι τὸν χοῦν μιμεῖσθαι τὸν πλάστην καὶ Θεὸν ἐκ μέρους. Τὸ γὰρ ὑπομένειν τὰς ἀδικίας μετὰ χαρᾶς καὶ ἀνεξικάκως εὐεργετεῖν τοὺς ἐχθροὺς καὶ τιθέναι τὴν ἰδίαν ψυχὴν ὑπὲρ τοῦ πλησίον καὶ

1. Δευτ. ϛ', 5. 2. Ἔξοδ. λβ', 32. 3. Ῥωμ. θ', 3.
4. Ῥωμ. θ', 4. 5. Λουκ. ϛ', 35.

τὰ τοιαῦτα, δῶρα μέν εἰσι τοῦ Θεοῦ, διδόμενα δὲ τοῖς προαιρουμένοις ταῦτα λαβεῖν παρ᾽ αὐτοῦ διὰ τῆς ἐπιμελείας εἰς τὸ ἐργάζεσθαι καὶ φυλάττειν[1], ὡς ἐρρέθη πρὸς τὸν Ἀδάμ, ἵνα μένωσι τὰ δῶρα διὰ τῆς εὐγνωμοσύνης περὶ τὸν Εὐεργέτην· ἐπειδὴ οὐδὲν ἀγαθὸν κεκτήμεθα ἴδιον πώποτε, ἀλλὰ πάντα ἡμῖν τὰ ἀγαθὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ κατὰ χάριν, ὥσπερ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος τὸ εἶναι γίνονται. Τί γὰρ ἔχεις ὃ οὐκ ἔλαβες; φησὶν ὁ Ἀπόστολος, δωρεὰν ἐκ Θεοῦ δηλαδή· εἰ δὲ καὶ ἔλαβες, τί καυχᾶσαι ὡς μὴ λαβών[2], ἀλλ᾽ αὐτὸς δι᾽ ἑαυτοῦ ποιῶν; ὅπερ ἀμήχανον, τοῦ Κυρίου εἰπόντος· Χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν[3].

ΟΤΙ ΤΑΠΕΙΝΟΦΡΟΣΥΝΗΣ ΔΙΧΑ ΑΜΗΧΑΝΟΝ[4] ΣΩΘΗΝΑΙ

Οὐκ οἶδα μὴ ἐκ τῆς πολλῆς σκοτώσεως τῶν παθῶν εἰς τοσαύτην ἄνοιάν τις ἔλθοι, ἴσως καὶ δοκεῖ εἶναι τῶν Ἀγγέλων ἴσος, μᾶλλον δὲ μείζων, ὥστε οἴεσθαι ἐκτὸς ταπεινοφροσύνης, ἧς ἀστοχήσας ὁ πρῴην ἑωσφόρος, ἐκτὸς ἄλλης ἁμαρτίας σκότος ἐγένετο. Λοιπὸν τί μέλλει παθεῖν ὁ μὴ ἔχων ταπείνωσιν, ὁ θνητὸς καὶ ὁ χοῦς, ἵνα μὴ εἴπω ὁ ἁμαρτωλός; ἴσως τυφλὸς ὢν οὐ πιστεύει ὅτι ἁμαρτωλός ἐστι· πάσῃ ἀνάγκῃ, φησὶν ὁ Χρυσόστομος, τὸν τέλειον ἄνθρωπον γενέσθαι ἰσάγγελον, ὥς φησιν ὁ Κύριος, ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν νεκρῶν δηλαδή, καὶ οὐχὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι· ἀλλ᾽ οὔτε ἄγγελοι τότε, ἀλλ᾽ ἰσάγγελοί εἰσιν, ἔφη[5]. Οὐ γὰρ τῆς ἰδίας φύσεως οἱ ἄνθρωποι, φησί, καταλιμπάνειν ἰσχύσουσιν, ἀλλ᾽ ὡς ἐκεῖνοι ἄτρεπτοι κατὰ χάριν καὶ πάσης ἀνάγκης ἀπηλλαγμένοι, αὐθαίρετον ἔχουσι τὴν ἐξουσίαν καὶ ἄληκτον τὴν εὐφροσύνην καὶ τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην, καὶ ὅσα ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε[6], καὶ τὰ ἑξῆς. Ἐνταῦθα δὲ τέλειος γενέσθαι τις ἀμήχανον, ἀλλ᾽ ὡς ἀρραβῶνα τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν λαμβάνει. Ὥσπερ γὰρ οἱ ἄμοιροι τῶν χαρισμάτων ὀφείλουσι ταπεινωθῆναι ὡς πτωχοί, οὕτω καὶ οἱ ἔχοντες ταῦτα, ὡς λαβόντες παρὰ Θεοῦ, ἵνα μὴ διὰ ἀγνωμοσύνης* κατακριθῶσι. Καὶ ὥσπερ οἱ πλούσιοι χάριν τῷ Θεῷ ὁμολογεῖν χρεωστοῦσι διὰ τῶν δωρεῶν, οὕτω καὶ οἱ πλουτοῦντες ἐν ἀρεταῖς πολλῷ πλείονα. Καὶ ὥσπερ ὀφείλουσιν οἱ πτωχοὶ τῷ Θεῷ εὐχαριστεῖν καὶ τοὺς εὐεργετοῦντας πλουσίως ἀγαπᾶν διὰ τὸ εὐεργετεῖσθαι ὑπ᾽ αὐτῶν, οὕτω καὶ οἱ πλούσιοι πολλῷ πλείονα διὰ τὸ καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι

* Ἴσως ἀγνωμοσύνην.

1. Γέν. β', 15.
2. Α' Κορ. δ', 7.
3. Ἰωάνν. ιε', 5.
4. Ἡ ἔκδοσις τῶν Ἀθηνῶν ἔχει ἀδύνατον.
5. Λουκ. κ', 36.
6. Α' Κορ. β', 9.

σῴζεσθαι, τῇ τοῦ Θεοῦ προνοίᾳ, διὰ τῆς ἐλεημοσύνης· ὅτι ἐκτὸς τῶν πτωχῶν οὐκ ἔχουσι σωτηρίαν ψυχῆς, ἀλλ᾽ οὔτε τοὺς πειρασμοὺς τοῦ πλούτου ἐκφυγεῖν δύνανται. Καὶ ὥσπερ οἱ μαθηταὶ τοὺς διδασκάλους, οὕτω καὶ οἱ διδάσκαλοι τοὺς μαθητὰς ὀφείλουσιν ἀγαπᾶν καὶ ὑπὲρ ἀλλήλων ὁμολογεῖν τῷ Θεῷ τὴν χάριν, τῷ διδόντι πᾶσι τὴν γνῶσιν καὶ πᾶν εἴ τι ἄλλο ἀγαθόν, ὑπὲρ ὧν ὀφείλομεν ἅπαντες ἀεὶ εὐχαριστεῖν αὐτῷ καὶ μάλιστα οἱ λαβόντες δύναμιν εἰς τὸ ἀνακαλέσασθαι τὸ θεῖον Βάπτισμα διὰ τῆς μετανοίας, ἧς χωρὶς οὐδεὶς δύναται σωθῆναι· διότι εἶπεν ὁ Κύριος· τί μὲ καλεῖτε Κύριε, Κύριε, καὶ οὐ ποιεῖτε ἃ λέγω[1]; Ἀλλὰ μή τις ἄφρων ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἀκούσας, δοκεῖ ὅτι ἂν μὴ τὸν Κύριον ἐπικαλέσηται, ἀνέγκλητος γίνεται· μᾶλλον δὲ πλείονα κατακέκριται, ὥς φησιν ὁ Κύριος· εἰ ἐν τῷ ὑγρῷ ξύλῳ ταῦτα ποιῶσιν, ἐν τῷ ξηρῷ τί γίνεται[2]; Καὶ εἰ ὁ δίκαιος μόλις σῴζεται, φησὶν ὁ Σολομών, ὁ ἄδικος καὶ ἁμαρτωλὸς ποῦ φανεῖται[3]; Μὴ πάλιν πανταχόθεν στενοχωρούμενον ὁρῶν ἑαυτὸν ἀπὸ τῶν θείων ἐντολῶν, ἀπογινώσκει καὶ αὐτοκτόνου χεῖρον κατακριθῇ· ἀλλὰ μᾶλλον θαυμάσαι ὀφείλει τὰς θείας Γραφάς τε καὶ ἐντολάς, πῶς ὧδε κἀκεῖσε τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὴν τελειότητα ὠθοῦσιν, ἵνα μὴ εὕρῃ τὸ ποῦ φυγεῖν ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ ἐν τῷ εὑρίσκειν ἄνεσιν εἰς τὰ χείρονα· ἀλλ᾽ ἅμα τῷ ποιῆσαι τοιοῦτόν τι βουληθῇ, πάντα τὰ δεινὰ ἔμπροσθεν αὐτοῦ εὑρίσκων, στρέφεται πρὸς τὸ ἀγαθόν, τοῦ Θεοῦ φιλανθρώπως οἰκονομοῦντος ἀξιάγαστα· ἵνα πᾶς ἄνθρωπος τέλειος γένηται τρόπον τινὰ καὶ μὴ βουλόμενος, εἰ καὶ ἐξουσίαν ἔχει ἐν ἑαυτῷ. Οἱ δὲ εὐγνώμονες μᾶλλον ἐκ τῶν εὐεργεσιῶν αἰσχυνόμενοι ἀγωνίζονται, ὡς οἱ περάσαντες κοιμώμενοι τὸν ποταμόν, καθὼς ἔφη ὁ Ἅγιος Ἐφραίμ. Διὰ τοῦτο, φησὶν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ, ἐπλήθυνεν ὁ Θεὸς τοὺς πειρασμούς, ἵνα, φόβῳ τῶν τοιούτων, φεύγωμεν πρὸς αὐτόν. Ὁ δὲ τοῦτο μὴ συνιών, ἀλλὰ τὴν δωρεὰν ταύτην κακίζων ἐκ φιληδονίας, αὐτὸς ἑαυτὸν ἀπέκτεινε καὶ ἀπώλεσε· λαβὼν ὅπλα κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἐχρήσατο ταῦτα πρὸς τὴν ἰδίαν σφαγήν. Ὥσπερ γάρ, φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος, ἀγαθὸς ὢν ὁ Θεός, πάντας ἀγαθοποιῆσαι θέλει, οὕτω καὶ ὁ διάβολος, πονηρὸς ὑπάρχων, πάντας εἰς τὴν αὐτοῦ μοχθηρίαν ἐπιθυμεῖ ἑλκύσαι, εἰ καὶ οὐ δύναται. Καὶ ὡς οἱ φιλότεκνοι τῶν γονέων μετ᾽ ἀπειλῆς τῶν ἰδίων τέκνων παράλογα ποιούντων ἐπιστρέφουσι, στοργῇ φερόμενοι, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς τοὺς πειρασμοὺς παραχωρεῖ, ὡς ῥάβδον ἐπιστρέφουσαν τοὺς ἀξίους ἀπὸ τῆς τοῦ διαβόλου κακοβουλίας· ὁ φειδόμενος τὴν ἑαυτοῦ βακτηρίαν, μισεῖ τὸν ἑαυτοῦ υἱόν, ὁ δὲ ἀγαπῶν, ἐπιμελῶς παιδεύει[4]· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἡμῖν τοῖς φιληδόνοις καὶ φιλαύτοις ἐξ ἑτέρων* τῶν μερῶν πρόκειται ὁ κίνδυνος, εἰ καὶ τοῖς φιλοθέοις μᾶλλον σωτηρία ἐστίν, οἱ πειρασμοὶ φημί, παραχωροῦντος τοῦ Θεοῦ· καὶ ἡ ἔκπτωσις πρὸς ἀπώλειαν ἐξ ὑπερηφανείας καὶ τὸ μὴ παραμένειν τῷ Θεῷ, ὡς υἱοὶ παιδευόμενοι καὶ μὴ θανατούμενοι[5], τὸ κουφότερον ἐκλέξα-

* Ἐν ἄλλοις ἐξ ἑκατέρων.

1. Λουκ. ς', 46.
2. Λουκ. κγ', 31.
3. Παροιμ. ια', 31.
4. Παροιμ. ιγ', 24.
5. Β' Κορ. ς', 9.

σθαι ἡμᾶς δεῖ. Κρεῖττον γάρ ἐστι διὰ τῆς ὑπομονῆς τῶν ἐπερχομένων καταφεύγειν πρὸς τὸν Θεόν, ἢ φόβῳ τῶν κινδύνων, τὴν ἔκπτωσιν ὑπομένειν καὶ εἰς τὰς τοῦ διαβόλου χεῖρας ἐμπεσεῖν, τὴν αἰώνιον ἔκπτωσιν, μᾶλλον δὲ κόλασιν σὺν αὐτῷ ἐπισπᾶσθαι· ἐπειδὴ ἓν ἐκ τῶν δύο πρόκειται ἡμῖν, ἢ τὸ ὑπομένειν τὰ πρῶτα καὶ πρόσκαιρα, ἢ τὰ δεύτερα καὶ αἰώνια. Τῶν δὲ δικαίων οὐδὲν ὅλως τῶν ἀμφοτέρων κινδύνων ἅπτεται, διότι μετὰ χαρᾶς τὰ δυσχερῆ ἡμῖν φαινόμενα ἀγαπῶσι καί, ὡς καιρὸν κέρδους εὑρόντες, τοὺς πειρασμοὺς ἀσπάζονται, καὶ μένουσιν ἄτρωτοι ἐξ αὐτῶν. Οὐ γὰρ ὁ λαβὼν βέλος καὶ μὴ πληγεὶς ἀποθνήσκειν εἴωθεν, ἀλλ᾽ ὁ λαβὼν καιρίαν, ταύτης ἐκεῖνος ἀπώλετο. Τί δὲ ἔβλαψε τὸν Ἰὼβ ἡ πληγή, καὶ οὐ μᾶλλον ἐστεφάνωσεν[1]; ἢ τοὺς Ἀποστόλους καὶ Μάρτυρας ἐθρόησε πώποτε; ἔχαιρον, φησίν, ὅτι ἠξιώθησαν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἀτιμασθῆναι[2]. Ὅσον δὲ ὁ νικητὴς πολεμεῖται, τοσοῦτον στεφανοῦται, καὶ ἐκ τούτου πολλὴν χαρὰν ἔχει. Ὅταν ἀκούσῃ σάλπιγγος φωνήν, οὐχ ὡς σφαγὴν κηρύττουσαν δειλιᾷ ὁ τοιοῦτος, ἀλλ᾽ ὡς στεφάνων δόσεις προλέγουσαν, εὐφραίνεται μᾶλλον. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀκοπότως κατασκευάσαι τὴν νίκην εἴωθεν, ὡς εὐτολμία μετὰ βεβαίας πίστεως· οὐδὲ τὴν ἧτταν, ὡς ἡ φιλαυτία καὶ ἡ ἐκ τῆς ἀπιστίας δειλία ποιεῖν πέφυκεν· οὐδὲ πρὸς ἀνδρείαν χειραγωγός, ὡς ἡ ἐπιμέλεια καὶ ἡ πεῖρα τοῦ πράγματος· οὐδὲ πρὸς λεπτότητα λογισμῶν, ὡς ἡ ἀνάγνωσις ἐν ἡσυχίᾳ· οὐδὲ λήθης πρόξενος, ὡς ἡ ἀργία· οὐδὲ πρὸς ἄφεσιν ἁμαρτημάτων σύντομος, ὡς ἡ ἀνεξικακία· οὐδὲ καταλλαγῆς πταισμάτων πρόξενος, ὡς ἡ μετάνοια καὶ[3] ἡ ἐκκοπὴ τοῦ κακοῦ· οὐδὲ προκοπὴ ψυχῆς σύντομος ὡς ἡ ἐκκοπὴ τῶν οἰκείων θελημάτων καὶ νοημάτων· οὐδὲ μεῖζόν ἐστιν, ὡς τὸ ῥῖψαι ἑαυτόν τινα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ νυκτὸς καὶ ἡμέρας καὶ παρακαλεῖν αὐτὸν γενέσθαι τὸ θέλημα αὐτοῦ ἐν πᾶσιν· οὐδὲ χεῖρον, ὡς τὸ ἀγαπᾶν τὴν ἐλευθερίαν καὶ μετεωρισμὸν τῆς ψυχῆς ἢ τοῦ σώματος· διότι ἡμῖν τοῖς ἔτι φόβῳ τῶν κολάσεων καὶ τῶν πειρασμῶν ἀγαπῶσι τὸ ἀγαθόν, οὐ συμφέρει ἡ ἐλευθερία ὅλως, ἀλλ᾽ ἡ φυλακὴ καὶ ἡ φυγὴ τῶν πραγμάτων· ἵνα κἂν ἐκ τῆς ἀποχῆς τῶν βλαπτόντων ἡμῶν τὴν ἀσθένειαν, δυνηθῶμεν παλαίειν τοῖς λογισμοῖς. Τὰ μὲν γὰρ ἀρχοντικὰ πνεύματα, οἱ ἄρχοντες οἱ ἀπαθεῖς, ὡς ἤδη νικήσαντες τὰ αἴσχιστα πάθη· οἱ δὲ ἐν ὑποταγῇ πατρός, τὰ ἀρχόμενα. Ἐπειδή φασιν, ὅ τε Ἅγιος Μακάριος καὶ ὁ Ἀββᾶς Κρώνιος, ἄρχοντές εἰσι καὶ ἀρχόμενοι οἱ δαίμονες. Καὶ ἀρχοντικὰ μέν εἰσι, κενοδοξία, οἴησις καὶ τὰ ὅμοια· ἀρχόμενά δέ, γαστριμαργία, πορνεία καὶ τὰ τοιαῦτα. Οἱ γὰρ εἰς τὴν τελείαν ἀγάπην[4] φθάσαντες, ἐξουσίαν ἔχουσιν, ὅτι ἀβιάστως ποιοῦσι τὸ ἀγαθόν, καὶ χαίρουσιν ἐν τῷ ποιεῖν αὐτὸ καὶ μηδέποτε καταλιμπάνειν τοῦτο βουλόμενοι· ἀλλ᾽ ὅταν ἴσως αὐτοῖς ἐμπόδιον ἀκουσίως γένηται, ὡς τυραννούμενοι διάκεινται· καὶ ἑλκόμενοι ὑπὸ τοῦ θείου πόθου, εὐθέως φεύγουσιν εἰς τὴν ἡσυ-

1. Ἰὼβ μβ', 12.
2. Πράξ. ε', 41.
3. Οὕτω γραπτέον, ἀντὶ καὶ τοῦ.
4. Πρβλ. Α' Ἰωάνν. δ', 18.

χίαν καὶ ἐργασίαν, ὡς ἀπόλαυσιν καὶ οἰκείαν συνήθειαν. Πρὸς γὰρ τοὺς τοιούτους, φασὶν οἱ Πατέρες, μικρὸν εὔχου, μικρὸν ἀναγίνωσκε, μικρὸν μελέτα, μικρὸν ἐργάζου, μικρὸν τήρει τὸν νοῦν, καὶ οὕτως ἀνάλισκε τὸν καιρόν. Ταῦτα δέ φασι διὰ τὸ ἐξουσιάζειν ἑαυτοὺς οἱ ἀπαθεῖς καὶ μὴ αἰχμαλωτίζεσθαι ὑπό τινος θελήματος, παρὰ τὸ δέον· ἀλλ᾽ ὅταν βούλωνται, τὸν νοῦν ἔχουσι, καὶ τὸ σῶμα ὡς δοῦλον ἐπιτάσσουσιν. Ἡμεῖς δὲ ὀφείλομεν ἔσεσθαι ὑπὸ νόμον καὶ κανόνα, ἵνα ἄκοντες καὶ μὴ βουλόμενοι, ὡς ὑπὸ τοῦ χρέους ἀναγκαζόμενοι, ποιῶμεν τὸ ἀγαθόν. Διότι ἔτι τὰ πάθη καὶ τὰς ἡδονὰς μᾶλλον ἀγαπῶμεν, ἤτοι τὴν ἀνάπαυσιν τοῦ σώματος καὶ τὰ οἰκεῖα θελήματα· καὶ ὅπου βούλεται ὁ ἐχθρὸς ἄγει τὸν νοῦν ἡμῶν. Ὡσαύτως καὶ τὸ σῶμα ἀτάκτους ἔχον τὰς ὁρμάς, εἴ τι βούλεται, ὡς ἄλογον ποιεῖ· καὶ εἰκότως· ὅπου οὐκ ἔστι νοὸς ἐπιστασία, πάντα ἀλόγως καὶ παρὰ φύσιν γίνονται· καὶ οὐχ ὡς οἱ ἀληθινοὶ Ἰσραηλῖται· ὥς φησιν ὁ Κύριος πρὸς τὸν ζηλωτὴν Σίμωνα τὸν Κανανίτην· ἴδε ἀληθῶς Ἰσραηλίτης, ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστι[1], τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἀρετὴν κηρύττων. Τὸ γὰρ Ναθαναήλ, ζῆλος Θεοῦ ἑρμηνεύεται. Καὶ τὸ μὲν γενικὸν αὐτοῦ ὄνομα, Σίμων ἦν· Κανανίτης δὲ διὰ τὸ ἀπὸ Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας ὑπάρχειν· καὶ Ναθαναὴλ πάλιν, διὰ τὴν αὐτοῦ ἀρετήν· ὡς καὶ τὸ Ἰσραηλίτης, τοῦτ᾽ ἔστι νοῦς ὁρῶν τὸν Θεόν, ἐκτὸς παντὸς δόλου. Ἔθος γάρ, φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος, τῇ θείᾳ Γραφῇ ἐκ τῆς τοῦ ἀνδρὸς ἀρετῆς μᾶλλον ὀνομάζειν, ἢ ἐκ τῆς γεννήσεως. Καὶ γὰρ οἱ κορυφαῖοι τῶν Ἀποστόλων Πέτρος καὶ Παῦλος, ὁ μὲν Σίμων ἐκέκλητο καὶ Πέτρον διὰ τὴν στερρότητα τοῦ ἀνδρὸς ὁ Κύριος ἐκάλεσεν[2]· ὁ δὲ Σαῦλος, ἤτοι ζάλη, καὶ εἰς Παῦλον μετέθηκεν[3], ἤτοι ἀνάπαυλα, ἀνάπαυσις· καὶ εἰκότως· ὅσον γὰρ ἐτάραξε τὸ πρὶν τοὺς πιστούς, τοσοῦτον ὕστερον ἀνέπαυσε πάντων τὰς ψυχὰς ἔργῳ καὶ λόγῳ, ὥς φησι περὶ αὐτοῦ ὁ Χρυσόστομος. Ἴδε τὴν εὐλάβειαν τοῦ Ἀποστόλου. Μνησθεὶς γὰρ τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἐδίδασκε, μέχρις ἂν τὴν ὀφειλομένην εὐχαριστίαν καὶ εὐχὴν ἀπένειμε τῷ Θεῷ[4], δεικνύων ὅτι ἐκεῖθεν ἔχει τὴν γνῶσιν καὶ ἰσχύν, καὶ εἰκότως· μετὰ τῆς εὐχῆς τὴν νουθεσίαν. Καὶ ὁ μὲν θεσπέσιος Λουκᾶς ἀπληρώτους καταλιπὼν τὰς τῶν Ἀποστόλων πράξεις, οὐκ ἐξ ἀμελείας ἢ ἄλλης τινὸς ἀνάγκης, ἀλλὰ πρὸς τὸν Θεὸν ἀπεδήμησεν· ἡμεῖς δέ, ὅταν ἀτελὲς πρᾶγμα ἢ ἐγχείρημα καταλίπωμεν, ἐξ ἀμελείας ἢ ἀνικανίας τοῦτο πάσχομεν, διότι οὐ ποιοῦμεν τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ ἐπιμελῶς καὶ οὐχ ὡς κυρίως ἔργον φιλοῦμεν, ἀλλὰ καταφρονοῦμεν ὡς πάρεργον καὶ φορτικὸν καὶ τούτου χάριν ἀπρόκοποι μένομεν ἢ καὶ στρεφόμεθα εἰς τὰ ὀπίσω πολλάκις τινές, ὡς οἱ στραφέντες ποτὲ εἰς τὰ ὀπίσω[5], καὶ οὐκέτι ἠκολούθησαν τῷ Ἰησοῦ· καίπερ, φησὶν ὁ Χρυσόστομος, οὐκ ἦν ὁ λόγος σκληρός, ὡς
ἐνόμιζον, ἀλλὰ περὶ δογμάτων ἦν τὸ εἰρημένον αὐτοῖς τότε. Ἀλλ᾽
ὅπου προαίρεσις οὐκ ἔστιν, οὐδὲ προθυμία, καὶ τὰ εὐχερῆ
δυσχερῆ εὑρίσκονται, ὥσπερ καὶ τὸ ἔμπαλιν.

1. Ἰωάνν. α', 48.
2. Πρβλ. Μάρκ. γ', 16.
3. Πρβλ. Πράξ. ιγ', 9.
4. Πράξ. ιη', 18.
5. Ἰωάνν. ς', 66.

ΠΕΡΙ ΟΙΚΟΔΟΜΗΣ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ ΔΙ' ΑΡΕΤΩΝ

Δέεται γὰρ πᾶς ἄνθρωπος ὑπομονῆς πρὸ πάντων, φησὶν ὁ Μέγας Βασίλειος, ὥσπερ γῆ ὑετοῦ, ἵνα τὸ θεμέλιον, ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος, ἤτοι τὴν πίστιν ἐπ' αὐτῆς τίθησι[1] καὶ κατὰ μικρὸν οἰκοδομεῖ ἡ διάκρισις, ὡς ἔμπειρος οἰκοδόμος τὸν οἶκον τῆς ψυχῆς· διηνεκῶς μὲν πηλὸν τίθησιν ἐκ τῆς γῆς τῆς ταπεινώσεως, ἵνα συνέχῃ λίθον πρὸς λίθον, ἤτοι ἀρετὴν πρὸς ἀρετήν, μέχρις ἂν ἡ στέγη τίθηται, ἤγουν ἡ τελεία ἀγάπη· καὶ οὕτως ὁ οἰκοδεσπότης εἰσέρχεται καὶ κατοικεῖ εἰς τὴν ψυχήν, εἴπερ θυρωροὺς ἔχει καλούς, ἀείποτε ὅπλα κατέχοντας, ἤγουν νοήματα φωτεινὰ καὶ θεοπρεπεῖς ἐργασίας, δυναμένας ἀνενόχλητον ποιῆσαι τὸν βασιλέα· καὶ μὴ γυναῖκα θυρωρόν, καὶ αὐτὴ ἐργόχειρον κατέχουσα, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Νεῖλος ἑρμηνεύων τὴν παλαιὰν Ἱστορίαν· διὰ τοῦτο, φησίν, οὐκ ἔθετο ὁ Πατριάρχης Ἀβραὰμ γυναῖκα θυρωρόν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀνδρεῖός τις καὶ ἀπότομος λογισμός*, καὶ οὗτος ὅπλα φέρων, ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, ὅ ἐστι ῥῆμα Θεοῦ[2], ἵνα τοὺς εἰσερχομένους πρὸς αὐτὸν ἢ κτείνων ἢ ἀποσειόμενος. Ἐπεὶ ἀνύστακτός ἐστι καὶ ἱστάμενος κτείνων μὲν τοὺς ἀλλοτρίους λογισμούς, τῇ ἐναντιουμένῃ ἐργασίᾳ καὶ ἀντιρρητικῷ λόγῳ· ἀποσείεται δὲ πᾶν ὅ,τι παρὰ τὸν τοῦ Θεοῦ σκοπὸν ἐρχόμενον ἐν τῇ καρδίᾳ, τῇ τούτου καταφρονήσει καὶ ἀποβολῇ, εἰς τὸ μηδόλως ἐκ τῆς περὶ Θεοῦ θεωρίας καὶ τῶν θείων νοημάτων ἄδειαν ἔχειν ὁ πεφωτισμένος νοῦς. Ἔργον τῆς ἡσυχίας, φησίν, ἐστὶ τὸ λεγόμενον, ὥσπερ ἀλλαχοῦ εὑρίσκεται ἀνάγων ὁ Ἅγιος Νεῖλος τὴν θείαν Γραφήν, καὶ σαφηνίζων, ὅτι ὁ περισπασμός ἐστιν αἰτία τοῦ σκοτασμοῦ τοῦ νοός· καὶ εἰκότως. Εἰ μὴ γὰρ συνέχεται πανταχόθεν ὁ νοῦς, ὥσπερ ἐν σωλῆνι ὕδωρ, οὐκ ἂν πρὸς ἑαυτὴν ἡ διάνοια ἠδύνατο συναχθῆναι, ἵνα καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἀνέλθῃ. Μὴ ἀνελθὼν δέ τις νοερῶς καὶ μὴ γευσάμενός τι τῶν ἄνω, πῶς εὐχερῶς τῶν κάτω καταφρονῆσαι δύναται; Ὥστε ἐκ πίστεως ὀφείλομεν τρέχειν[3], κατὰ τὸν Ἀπόστολον, μεθ' ὑπομονῆς ἔργον ἔχοντες αὐτὸ τοῦτο, τὸ εὐαρεστῆσαι Θεῷ· καὶ καιροῦ καλοῦντος, οἱ καλῶς τρέχοντες[4] τὸ ἐκ μέρους γινώσκειν καὶ καταβαλεῖν ἰσχύουσι· καὶ μετὰ ταῦτα τὸ πᾶν ἐν τῷ μέλλοντι, λυθησομένων τῶν ἐσόπτρων[5], δηλαδὴ τῆς φθαρτῆς ταύτης ζωῆς, ὅπου οὐκέτι ἡ ψυχὴ ἐπιθυμεῖ κατὰ τῆς σαρκός, οὐδὲ ἡ σὰρξ κατὰ τοῦ Πνεύματος[6]· οὐδὲ ἡ ῥαθυμία τὴν λήθην καὶ ἡ λήθη τὴν ἄγνοιαν προσφέρειν δύναται· ὥσπερ ἄρτι πάσχομεν οἱ πολλοί, ὥστε γράψαι πρὸς ὑπόμνησιν δεόμεθα. Καὶ γὰρ πολλάκις ἔννοιά τις αὐτομάτως ἐπῆλθε*, καὶ ἡ μὲν γραφὴ παρέδωκε ταύτην πρὸς μνήμην· εἶχον δὲ αὐτὴν ἐν καιρῷ πολέμου πρόξενον βοηθείας ἢ κουφισμοῦ ἢ εὐχαριστίας, ὅταν ὑπὸ τῆς θείας

* Ἐν ἄλλοις ἀνδρεῖόν τινα καὶ λογισμὸν ἀπότομον.

* Ἐν ἄλλοις ἐπῆλθέ μοι.

1. Πρβλ. Β' Πέτρ. α', 5, 6. 2. Ἐφεσ. ς', 1. 3. Πρβλ. Β' Κορ. ε', 7.
4. Πρβλ. Γαλ. ε', 7. 5. Πρβλ. Α' Κορ. ιγ', 12. 6. Πρβλ. Γαλ. ε', 17.

Γραφῆς τὴν μαρτυρίαν εἶχεν· εἰ δὲ ἀμελῶς περὶ τῶν τοιούτων διεκείμην, οὐκέτι εὑρίσκετο ὅτε ἔχρῃζον αὐτῆς, καὶ ἐζημιώθην τὴν ταύτης ὠφέλειαν, ἐκ τῆς παγκακίστου λήθης. Διὰ τοῦτο ὀφείλομεν ἔργῳ μαθεῖν τὰς ἀρετάς, ἵνα τῇ ἕξει τούτων φυλάττηται ἡ τοῦ ἀγαθοῦ μνήμη, καὶ μὴ λόγῳ μόνῳ. Οὐκ ἔστι, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐν λόγῳ, ἀλλ' ἐν δυνάμει[1]. Ὁ γὰρ ἔργῳ ζητῶν, ἐκεῖνος εἶδε τὴν ζημίαν καὶ τὸ κέρδος, ἐν ᾧ μετέρχεται πράγματι, φησὶν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ, καὶ οὗτος δύναται συμβουλὴν δοῦναι ἑτέροις, ὡς παθὼν πολλάκις καὶ μαθὼν τὴν πεῖραν. Διότι εἰσὶ πράγματα, καλὰ μὲν φαινόμενα, φησίν, ἔχουσι δὲ οὐ τὴν τυχοῦσαν ζημίαν κεκρυμμένην· καὶ εἰσὶν ἄλλα φαινόμενα πονηρά, ἔχουσι δὲ ἔσωθεν μέγιστον κέρδος. Διὰ τοῦτο, φησίν, οὐκ ἔστι πᾶς ἄνθρωπος πιστὸς πρὸς τὸ δοῦναι συμβουλὴν τοῖς ζητοῦσιν· ἀλλ' ὅστις παρὰ Θεοῦ λαβὼν χάρισμα διακρίσεως, καὶ ἐκ τῆς ἐγχρονίσεως ἐν τῇ ἀσκήσει διορατικὸν νοῦν κτησάμενος, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Μάξιμος, καὶ τοῦτο μετὰ πολλῆς ταπεινώσεως, συμβουλεύειν οὐ πᾶσιν, ἀλλὰ τοῖς ἑκουσίως ζητοῦσι καὶ ἀβιάστως ἐρωτῶσιν αὐτόν, καὶ ὡς ἐν τάξει μανθάνοντος. Ἵνα διὰ τῆς ταπεινώσεως, καὶ τῆς ἑκουσίου αἰτήσεως τοῦ ἐπερωτῶντος, ἐντυπωθῇ ὁ λόγος ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀκούοντος τὸν λόγον· καὶ θερμαίνηται ἐκ τῆς πίστεως, ὁρῶν τὸν σύμβουλον ἀγαθόν, ὡς τὸν θαυμαστὸν σύμβουλον ἐκεῖνον, ὃν ἔφη ὁ Προφήτης Ἡσαΐας, Θεὸν ἰσχυρόν, ἐξουσιαστήν[2], καὶ τὰ ἑξῆς· φημὶ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν εἰπόντα πρὸς ἐκεῖνον τὸν ἐγκαλοῦντα· τίς με κατέστησεν ἄρχοντα καὶ μεριστὴν ἐφ' ἡμᾶς[3]; καίτοι γε, φησί, πᾶσαν κρίσιν δέδωκε τῷ Υἱῷ ὁ Πατήρ[4]· ἀλλὰ δεικνύων ἡμῖν, ὡς ἐν πᾶσι, καὶ ἐν τούτῳ, ὁδὸν σωτηρίας διὰ τῆς ἁγίας αὐτοῦ ταπεινώσεως, ὅτι οὐκ ἀναγκάζει, ἀλλ' εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀκολουθείτω μοι[5], φησί, τοῦτ' ἔστι, μηδόλως περὶ τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς φροντίδα ποιήσῃ, ἀλλ' ὡς ἐγὼ ποιῶ καὶ ὑπομένω τὸν αἰσθητὸν καὶ ἑκούσιον θάνατον ὑπὲρ πάντων, οὕτω καὶ αὐτὸς ἔργῳ καὶ λόγῳ ἀκολουθείτω, ὡς οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ Μάρτυρες· εἰ δὲ μήγε, κἂν τὸν κατὰ προαίρεσιν θάνατον ὑπομενέτω. Καὶ πάλιν πρὸς τὸν πλούσιον ἐκεῖνόν φησιν· εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὕπαγε πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα[6], καὶ τὰ ἑξῆς· περὶ οὗ φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος, ὅτι ἐψεύσατο εἰρηκώς, ὅτι ἐφυλαξάμην τὰς ἐντολάς[7]. Εἰ γὰρ ἐφύλαξεν, οὐκ ἂν κτήματα πολλὰ ἐκέκτητο, τοῦ νόμου εἰρηκότος ἐν πρώτοις· ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου[8]. Τὸ γὰρ εἰπεῖν ἐξ ὅλης, οὐκ εἴασε τὸν ἀγαπῶντα τὸν Θεὸν καὶ ἄλλο τι φιλεῖν, ὑπὲρ οὗ λυπούμενος εὑρίσκεται ἐν τῇ τούτου ἀποταγῇ. Πάλιν· ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν[9], ἤγουν πάντα ἄνθρωπον. Καὶ πῶς φύλαξ ὑπάρχει, πολλῶν ἄλλων δεομένων τῆς ἐφημέρου τροφῆς, αὐτὸς ἔχων κτήματα

1. Α' Κορ. δ', 20. 2. Ἡσ. θ', 6. 3. Λουκ. ιβ', 14.
4. Ἰωάνν. ε', 22. 5. Ματθ. ις', 24. 6. Ματθ. ιθ', 21.
7. Πρβλ. Ματθ. ιθ', 20. 8. Δευτ. ς', 4-5. 9. Λευϊτ. ιθ', 18.

πολλά, καὶ ταῦτα προσπαθῶς; Εἰ γὰρ εἶχεν αὐτὰ ὡς ὁ Ἀβραάμ, Ἰὼβ τε καὶ οἱ λοιποὶ δίκαιοι, ὡς τὰ τοῦ Θεοῦ κτήματα, οὐκ ἂν ἀπῆλθε λυπούμενος[1]. Ὡσαύτως καὶ ὁ Χρυσόστομός φησιν· ἐπίστευσε μὲν ὅτι τὰ εἰρημένα πρὸς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἀληθῆ εἰσι, δι' ὃ καὶ λυπούμενος ἀπῆλθεν, ἠσθένησε δὲ πρὸς τὴν ἐργασίαν. Εἰσὶ γὰρ πολλοὶ οἱ πιστεύοντες μὲν τὰ τῶν Γραφῶν λόγια, ἀσθενοῦσι δὲ πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν γεγραμμένων.

ΟΤΙ ΜΕΓΑ ΑΓΑΘΟΝ Η ΑΓΑΠΗ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΥΛΗ ΜΕΤΑ ΤΑΠΕΙΝΩΣΕΩΣ

Ταῦτα τοίνυν καὶ ἄλλα τούτων πλείονα εὑρίσκεται ὁ Κύριος συμβουλεύων, ὁμοίως καὶ οἱ Ἀπόστολοι γράφοντες· παρακαλοῦμεν ὑμᾶς, ἀγαπητοί[2], τόδε καὶ τόδε ποιήσατε· ἡμεῖς δὲ οὐ καταδεχόμεθα παρακαλέσαι τοὺς ζητοῦντας παρ' ἡμῶν σύμβουλήν, ἵνα ὅταν θεάσωνται ἡμᾶς ταπεινωμένους καὶ τιμῶντας αὐτούς, μετὰ χαρᾶς ὑπακούσωσι καὶ πληροφορίαν λάβωσιν, ὅτι μετὰ ἀγάπης πολλῆς καὶ ταπεινώσεως λαλοῦμεν τὸν λόγον τῆς ἁγίας Γραφῆς. Καὶ πρὸς τὴν τιμὴν καὶ ἀγάπην, ἣν ἔχουσιν ἐξ ἡμῶν, σπεύσουσι, καὶ σὺν τούτοις τὰ δυσχερῆ καταδέξονται καὶ ὡς εὐχερῆ αὐτοῖς ἐκ τῆς ἀγάπης φανήσονται· ὡς ὁ Ἅγιος Ἀπόστολος Πέτρος, σταυρὸν καὶ θάνατον ἀκούων πολλάκις, ἠγάλλετο[3], καὶ ὡς μηδὲν τοιοῦτον ἀκούων, διέκειτο ἐκ τῆς ἀγάπης ἧς ἐκέκτητο πρὸς τὸν Διδάσκαλον. Καὶ περὶ μὲν τῶν θαυμάτων οὐδεμίαν εἶχε φροντίδα, ὡς οἱ ἄπιστοι· ἀλλὰ ῥήματα ζωῆς αἰωνίου, φησίν, ἔχεις[4], καὶ τὰ ἑξῆς. Οὐχ οὕτω δὲ ὁ Ἰούδας ὁ δὶς ἀποθανών· ἀπήγξατο[5] καὶ οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ ζήσας ἀμετανοήτως καὶ ἀσθενήσας δεινῶς ἐλάκησε μέσος[6], ὡς φησιν ὁ Ἀπόστολος Πέτρος ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων. Καὶ πάλιν ὁ Ἅγιος Ἀπόστολος Παῦλος πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς γράφων· ποτὲ μέν, φησίν, ἱμειρόμενοι εὐδοκοῦμεν δοῦναι ὑμῖν, οὐ μόνον τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχάς[7]· ποτὲ δέ, ἡμεῖς δοῦλοι ὑμῶν διὰ Χριστόν· καὶ πάλιν πρὸς Τιμόθεον γράφων, λέγει ἔχειν τοὺς πρεσβυτέρους ὡς πατέρας, τοὺς νεωτέρους ὡς ἀδελφούς[8]. Καὶ τίς ἱκανὸς κατανοεῖν τὴν ταπείνωσιν τῶν Ἁγίων καὶ τὴν διάπυρον ἀγάπην, ἣν εἶχον πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον; Οὐ μόνον τοίνυν τούτοις ὀφείλομεν προσέ-

1. Ματθ. ιθ', 22.
2. Α' Θεσσ. δ', 10.
3. Πρβλ. Ἰωάνν. κα', 18-20.
4. Ἰωάνν. ς', 68.
5. Πρβλ. Ματθ. κζ', 5.
6. Πράξ. α', 18.
7. Α' Θεσσ. β', 8.
8. Α' Τιμ. ε', 1.

χειν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὅν τινα λέγομεν ἢ γράφομεν. Ὁ γὰρ θέλων νουθετεῖν ἢ συμβουλὴν δοῦναί τινι, μᾶλλον δὲ ὑπόμνησιν, ὥς φησιν ὁ τῆς Κλίμακος, ὀφείλει πρῶτον καθαρθῆναι ἐκ τῶν παθῶν, ἵνα γινώσκῃ ἀψεύστως τὸν τοῦ Θεοῦ σκοπὸν καὶ τὴν κατάστασιν τοῦ αἰτοῦντος παρ' αὐτοῦ λόγον· διότι οὐ πᾶσι τὸ αὐτὸ φάρμακον πρέπει, κἂν ἴσως ἡ ἀσθένεια μία ὑπάρχῃ· ἔπειτα πληροφορηθῆναι παρὰ τῷ αἰτοῦντι συμβουλίαν, εἴτε ἐκ τοῦ ὑποταγῆναι αὐτὸν ἐφάπαξ ψυχῇ τε καὶ σώματι, εἴτε ἐκ τοῦ αὐτομάτως παρακαλέσαι μετὰ θερμῆς πίστεως, καὶ λόγον ζητῆσαι δίχα ἐρωτήσεως τοῦ διδασκάλου, ἢ ἄλλης ἀνάγκης καταναγκαζούσης αὐτὸν πρὸς τὸ ὑποκρίνεσθαι, ὅτι δῆθεν ποθεῖ λόγον ἀκοῦσαι, ἵνα μὴ οἱ δύο εἰς ψεῦδος ἐμπέσωσι καὶ πολυλογίαν, πονηρίαν τε καὶ ἄλλα πολλά. Καὶ ὁ μὲν βιαζόμενος ὑπὸ τοῦ δῆθεν διδάσκοντος αὐτὸν εἰπεῖν παρὰ προαίρεσιν, καὶ ψεύδεται αἰσχυνόμενος καὶ ὑποκρίνεται ὅτι ἀγαθὸν θέλει ποιῆσαι. Ὁ δὲ πονηρευόμενος, κολακεύει τὸν διδασκόμενον, ἵνα δῆθεν τὰ κεκρυμμένα ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ ἐπιτύχῃ, καὶ ἁπλῶς πᾶσαν μηχανὴν κινῶν καὶ πολυλογίαν· καί, ὥς φησιν ὁ Σολομών, ἐκ πολυλογίας οὐκ ἐκφεύξεται ἁμαρτία[1]. Ἔγραψε δὲ καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος, τίνα εἰσὶ ταύτης τὰ πταίσματα. Οὐκ ἐρρέθησαν δὲ ταῦτα, οὐχ ἵνα μὴ τοὺς ὑπὸ χεῖρα καὶ πίστει βεβαίᾳ προσερχομένους νουθετεῖν ἀποβάλλωμεν, καὶ μάλιστα οἱ ἀπαθῶς διακείμενοι, ἀλλ' ἵνα μὴ αὐθαδῶς τοὺς μήτε ἐξ ἔργων, μήτε ἐκ θερμῆς πίστεως θέλοντας ἀκοῦσαι, ἐκ κενοδοξίας διδάσκωμεν, οἱ ἔτι ἐμπαθεῖς τυγχάνοντες, μήτε αὐθεντικῶς τοῦτο ποιῶμεν· ἀλλ' ὡς οἱ Πατέρες ἔλεγον· ὅτι ἐκτὸς ἐρωτήσεως τῶν ἀδελφῶν οὐ δεῖ λαλεῖν τινα ὠφελείας χάριν· ἵνα ἐκ προαιρέσεως γένηται τὸ ἀγαθόν[2], ὥς φασιν οἱ Ἀπόστολοι· μὴ ὡς κατακυριεύοντες τὴν ποίμνην*, ἀλλὰ τύπος γινόμενοι τοῦ ποιμνίου[3], καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ πρὸς τὸν ἅγιον Τιμόθεον ὁ Ἀπόστολος ἔφη· δεῖ τὸν γεωργὸν πρῶτον τῶν καρπῶν μεταλαμβάνειν[4], περὶ τὸ ἐργάζεσθαι ἅπερ* μέλλει διδάσκειν, λέγων δηλαδή. Καὶ πάλιν· μηδείς σου τῆς νεότητος καταφρονείτω[5], ἤτοι μηδόλως ποιήσῃς τι νεωτερικόν, ἀλλ' ὡς τέλειος ἐν Χριστῷ ἔσο. Ὁμοίως καὶ εἰς τὸ Γεροντικὸν λέγει, ὅτι δίχα ἐπερωτήσεως τῶν ἀδελφῶν οὐκ ἔλεγον οἱ Πατέρες πρὸς σωτηρίαν ψυχῆς, ἀλλ' ἡγοῦντο τοῦτο ἀργολογίαν· καὶ εἰκότως. Ἐκ γὰρ τοῦ οἴεσθαι ἡμᾶς γνῶσιν ἔχειν ὑπὲρ τοὺς ἄλλους, λόγον κινοῦμεν αὐτόματοι. Καὶ γὰρ ὅσον ὑπεύθυνοι ἐσμέν, τοσοῦτον δοκοῦμεν ἐλευθερίαν ἔχειν· καθάπερ οἱ ἅγιοι, ὅσον ἐγγίζουσι τῷ Θεῷ, τοσοῦτον ἔχουσιν ἑαυτοὺς ἁμαρτωλούς, φησὶν ὁ ἅγιος Δωρόθεος. Ἐκ γὰρ τῆς περὶ Θεοῦ γνώσεως ἐκπληττόμενοι, ὡς ταύτης τυχόντες, εἰς ἀμηχανίαν ἔρχονται. Ὡσαύτως καὶ οἱ Ἅγιοι Ἄγγελοι ἐκ τῆς ἀπείρου εὐφροσύνης καὶ ἐκπλήξεως, τῆς δοξολογίας κόρον οὐ λαμβάνουσι· καὶ ὅτι κατηξιώθησαν τοιοῦτον Δεσπότην ὑμνεῖν, ἀπαύστως ὑμνοῦσι, θαυμάζοντες τὰ ὑπ' αὐτοῦ γινόμενα, ὡς ἔφη ὁ Χρυσόστομος, καὶ προκόπτον-

* Ἴσως τῆς ποίμνης.

* Ἴσως ὤνπερ μέλλει διδάσκειν λόγων δηλαδή.

1. Παροιμ. ι', 19.
2. Πρβλ. Φιλήμ. 14.
3. Α' Πέτρ. ε', 3.
4. Β' Τιμ. β', 6.
5. Α' Τιμ. δ', 12.

τες εἰς μείζονα γνῶσιν, ὥς φησιν ὁ Θεολόγος. Ὁμοίως καὶ οἱ Ἅγιοι πάντες ἔν τε τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. Καὶ ὥσπερ αἱ νοεραὶ δυνάμεις μεταδίδουσιν ἀλλήλαις τὸν φωτισμόν, οὕτω καὶ οἱ λογικοὶ ὑπ' ἀλλήλων διδάσκονται. Οἱ μὲν ἐκ τῶν θείων Γραφῶν τὴν πεῖραν λαμβάνοντες, τοὺς ὑποδεεστέρους διδάσκουσιν· οἱ δὲ νοερῶς ἐκ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μανθάνοντες, καὶ τοῖς ἄλλοις τὰ αὐτοῖς ἀποκαλυφθέντα μυστήρια διὰ γραφῆς δηλοποιοῦσι. Διὰ τοῦτο πάντες χρῄζομεν τοῦ ταπεινωθῆναι τῷ Θεῷ καὶ ἀλλήλοις, ὡς τὸ εἶναι λαβόντες καὶ τὰ ἄλλα πάντα παρὰ Θεοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ παρ' ἀλλήλων τὴν γνῶσιν. Καὶ ὁ μὲν ταπείνωσιν ἔχων, ἐπὶ πλεῖον φωτίζεται. Ὁ δὲ μὴ θέλων ταπεινωθῆναι, μένει ἐν τῷ σκότει, ὡς ὁ πρὶν ἑωσφόρος, καὶ ὕστερον διάβολος. Διότι πρῶτον ὑπῆρχε τοῦ κατωτέρου τάγματος τῶν νοερῶν δυνάμεων, ἤγουν τοῦ δεκάτου μὲν ἀπὸ τοῦ ἀνωτάτου τάγματος τοῦ παρισταμένου τῷ ἀστέκτῳ θρόνῳ, πρώτου δὲ ἀπὸ τῆς γῆς. Ἀλλὰ διὰ τὴν ἔπαρσιν, οὐ μόνον τῶν ἐννέα ταγμάτων καὶ ἡμῶν τῶν γηΐνων κάτωθεν ἐγένετο σὺν τοῖς ὑπακούσασιν αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν καταχθονίων, ἐν τῷ ταρτάρῳ ῥιφθεὶς διὰ τὴν ἀγνωμοσύνην. Διὰ τοῦτο πολλάκις εἴρηται, ὅτι ἐκτὸς ἄλλης ἁμαρτίας ἀρκεῖ ἡ ἀπόνοια πρὸς ἀπώλειαν ψυχῆς. Ὁ γὰρ ἔχων τὰ ἑαυτοῦ πταίσματα μικρά, παραχωρεῖται πεσεῖν εἰς μείζονα, φησὶν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ. Καὶ ὁ λαβὼν παρὰ Θεοῦ δῶρον, καὶ ἀχαρίστως διακείμενος, τὴν τούτου στέρησιν γενέσθαι κατασκευάζει· διότι ἀνάξιον ἑαυτὸν ἐποίησε τῆς τοῦ Θεοῦ δωρεᾶς, ὥς φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος. Ἡ γὰρ εὐχαριστία πρεσβεύει· πλὴν μὴ ἔστω ἡ εὐχαριστία ὡς ἡ τοῦ Φαρισαίου[1] ἐκείνου, τοὺς μὲν ἄλλους κατακρίνουσα, ἑαυτὸν δὲ δικαιοῦσα, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς πλείονα πάντων χρεωστοῦσα καὶ ἐξ ἀπορίας εὐχαριστοῦσα καὶ ἐκπληττομένη· κατανοοῦσα τὴν ἄφατον τοῦ Θεοῦ μακροθυμίαν καὶ ἀνοχήν. Οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ θαυμάσαι χρὴ πῶς ἀνενδεὴς ὢν ὁ ὑπερύμνητος Θεός, παρ' ἡμῶν δέχεται τὴν εὐχαριστίαν, καὶ ταῦτα παροργιζόντων καὶ παραπικραινόντων ἡμῶν ἀεὶ μετὰ τοσούτων καὶ τηλικούτων εὐεργεσιῶν, τῶν περιεκτικῶν τε καὶ ἰδικῶν· περὶ ὧν ἔγραφεν ὅ τε Θεολόγος Γρηγόριος καὶ οἱ λοιποὶ Πατέρες, οὐ μόνον τῶν σωματικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ψυχικῶν διὰ πολλῶν τρόπων, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός, ἐξ ὧν καὶ τοῦτο ὑπάρχει, τὸ εἶναί τινα μὲν φανερὰ καὶ εὔληπτα ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς κείμενα, τινὰ δὲ ἀσαφῆ καὶ δύσληπτα, ἵνα διὰ τῶν μὲν τοὺς ῥαθυμοτέρους ἕλκῃ πρὸς πίστιν καὶ ζήτησιν τῶν λειπομένων καὶ μὴ ἐκ τῆς ἄγαν ἀκαταληψίας εἰς ἀπόγνωσιν καὶ ἀπιστίαν ἐμπέσωμεν· διὰ τῶν δέ, ἵνα μὴ κατάκρισιν μείζονα ἕξωμεν, καταφρονοῦντες τοῦ νοουμένου ῥητοῦ, ἀλλ' ὅπως ἑκουσίως πονοῦντες οἱ βουλόμενοι ἔργῳ ζητεῖν τὰ ἄδηλα καὶ ἕξουσιν ἔπαινον ἐκ τούτου, ὥς φησιν ὁ Χρυσόστομος.

1. Πρβλ. Λουκ. ιη', 11.

ΟΤΙ ΟΥΚ ΕΣΤΙ ΠΟΛΥΛΟΓΙΑ Η ΣΥΧΝΟΤΕΡΑ ΥΠΟΜΝΗΣΙΣ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ

Καὶ πάλιν τὸ αὐτὸ ῥητὸν πολλάκις περιέχει ἡ θεία Γραφή, καὶ οὐ πολυλογία ἐστίν, ἀλλ' ἵνα τῇ πυκνοτέρᾳ ὑπομνήσει καὶ τοὺς λίαν ῥαθυμοτέρους περὶ τὴν ἀκρόασιν, πρὸς μνήμην καὶ κατανόησιν τῶν λεγομένων ἄγῃ παραδόξως καὶ φιλανθρώπως, καὶ μὴ διαφύγῃ τὰς ἀκοὰς ὁ λόγος διὰ τὴν ταχύτητα καὶ σμικρότητα τοῦ τυχόντος ῥητοῦ· καὶ μάλιστα ὅταν ἀσχολούμεθα ἐν τοῖς βιοτικοῖς πράγμασιν, οἱ μηδὲν κἂν ἐκ μέρους γινώσκοντες, καίπερ, φησὶν ὁ Χρυσόστομος, τὸ ἐκ μέρους οὐκ ἔστι μέρος ὁλόκληρον, ἀλλὰ μέρος τοῦ μέρους· καταργηθήσεται δέ, οὐχ ἵνα ἀφανισθῇ καὶ εἰς μηδὲν χωρήσῃ, ἐπεὶ ἂν γνῶσιν οὐκ εἴχομεν, οὐδὲ ἄνθρωποι ἦμεν, ἀλλὰ καταργηθήσεται μὲν τὸ ἐκ μέρους ὡς ὑπὸ τοῦ προσώπου πρὸς πρόσωπον, ὡς ἡ τοῦ νηπίου ἡλικία ἐκ τοῦ γενέσθαι ἀνήρ, ὡς αὐτὸς ὁ Ἀπόστολος ἔφη[1], ἑρμηνεύων αὐτοῦ τὸ ῥητὸν διὰ τῆς παραβολῆς τοῦ νηπίου· οἷον πάλιν φησὶν ὁ Χρυσόστομος ὅτι· ἄρτι μὲν γινώσκομεν τὸν οὐρανόν, ὅτι ἐστὶ καὶ οὐκ οἴδαμεν τί ἐστί, τότε δὲ καταργηθήσεται τὸ ἔλαττον ὑπὸ τοῦ μείζονος, τοῦτ' ἔστι τοῦ γνῶναι ἡμᾶς καὶ τὸ τί ἐστιν, ὥστε αὔξει μᾶλλον ἡ γνῶσις. Καὶ γάρ εἰσι πολλὰ κεκρυμμένα ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς μυστήρια, καὶ οὐ γινώσκομεν τὸν σκοπὸν τοῦ Θεοῦ ἐν τοῖς λεγομένοις· ἀλλὰ μὴ κατεπαρθῇς, φησὶν ὁ Θεολόγος, τὴν ἡμῶν εὐγνωμοσύνην, ὁμολογούντων τὴν ἄγνοιαν, τὰς λέξεις μεμφόμενος. Ἄλογον γὰρ καὶ σκαιὸν τὸ μὴ τῇ δυνάμει τοῦ σκοποῦ προσέχειν, ἀλλὰ ταῖς λέξεσι, φησὶν ὁ Μέγας Διονύσιος. Ὅταν δέ τις διὰ τοῦ μακαρίου πένθους ζητήσῃ, τότε εὑρίσκει. Αὕτη γάρ ἐστιν ἡ ἐργασία τοῦ φόβου, δι' ἧς ἡ ἀποκάλυψις τῶν κρυπτῶν γίνεται. Ἰδοὺ τοίνυν ὁ Προφήτης Ἡσαΐας λέγει· οἱ δὲ νεκροὶ ζωὴν οὐ μὴ ἴδωσι[2]. Καὶ πάλιν· ἀναστήσονται οἱ νεκροί[3]. Ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο διαφωνία, ὡς δοκοῦσιν οἱ μὴ γινώσκοντες τὸν σκοπόν, ὡς εἴρηται, ἐκ τῆς θεωρίας τῆς θείας Γραφῆς· ὅτι διὰ μὲν τὰ εἴδωλα τῶν ἐθνῶν, ἔφη, ζωὴν οὐ μὴ ἴδωσι διὰ τὸ ἄψυχα εἶναι· περὶ δὲ τῆς κοινῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς τῶν δικαίων εὐφροσύνης, τὸ ἀναστήσονται οἱ νεκροί· οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς τῶν κεκοιμημένων συνάρσεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ προφητεύων. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν τῷ Ἁγίῳ Εὐαγγελίῳ περὶ τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Κυρίου φασὶν οἱ Εὐαγγελισταί· ὁ μὲν καὶ μεθ' ἡμέρας ἕξ[4], ὁ δὲ καὶ μεθ' ἡμέρας ὀκτώ[5], μετὰ τῆς προλαβούσης θαυματοποιΐας καὶ διδασκαλίας τοῦ Κυρίου δηλαδή. Ἀλλ' ὁ μέν, φησί, τὴν πρώτην καὶ τὴν ἐσχάτην παραδραμών, τὰς τούτων μέσον εἴρηκεν ἕξ· ὁ δὲ καὶ ταύτην κἀκείνην συμπαραλαβὼν ἔφη ὀκτώ. Καὶ πάλιν ὁ Θεολόγος Ἰωάννης ἐν τῷ κατ' αὐτὸν Ἁγίῳ Εὐαγγελίῳ ἐν δυσὶ

1. Πρβλ Α' Κορ. ιγ', 9-12. 2. Ἡσ. κς', 14. 3. Ἡσ. κς', 19.
4. Πρβλ. Ματθ. ιζ', 1, Μάρκ. θ', 2. 5. Πρβλ. Λουκ. θ', 28.

τόποις λέγει· ἐν μὲν τῷ ἑνί, εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ ὅσα ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς ἐνώπιον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ἃ οὐκ ἔστι γεγραμμένα[1], καὶ τὰ ἑξῆς· ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ, εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλα πολλά, ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς[2], καὶ οὐ λέγει ἐνώπιον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ· περὶ ὧν ἔγραψεν ὁ Ἅγιος Πρόχωρος ὁ γράψας τὰ ἀμφότερα, ὅτι τὸ μὲν διὰ τὰ θαυμάσια καὶ τὰ λοιπά, ἃ ἐποίησεν ὁ Κύριος, λέγει ὁ Εὐαγγελιστής· ἅπερ οὐκ ἔγραψε, διὰ τὸ προγραφῆναι ὑπὸ τῶν ἄλλων Εὐαγγελιστῶν, δι᾿ ὃ καὶ ἐνώπιον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ προσέθηκε· τὸ δὲ ἕτερον ῥητὸν περὶ κοσμοποιίας, ὅτε ἀσώματος ἦν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, μεθ᾿ οὗ τὰ πάντα ὁ Πατὴρ ἐκ μὴ ὄντων ἐποίησε[3], λέγων, γενηθήτω τόδε, καὶ ἐγένετο[4]· ἅτινα ἐὰν γράφηται καθ᾿ ἕν[5], φησὶν ὁ Θεολόγος, καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ ἁπλῶς πᾶσα γραφὴ καὶ πᾶς λόγος Θεοῦ, ἢ Ἁγίου τινός, ἢ τῶν αἰσθητῶν ἢ τῶν νοητῶν κτισμάτων σκοπὸν ἔχει ἐν ἑαυτῷ κεκρυμμένον· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ πᾶς ἀνθρώπινος λόγος. Καὶ οὐδεὶς γινώσκει τὸν νοῦν τοῦ τυχόντος ῥητοῦ, εἰ μὴ δι᾿ ἀποκαλύψεως· ὥς φησιν ὁ Κύριος περὶ τοῦ ἀνέμου, ὅτι τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ[6], καὶ τὰ ἑξῆς· περὶ οὗ ἔφη ὁ Χρυσόστομος· οὐχ ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ ἀήρ, εἴρηκεν ὁ Χριστὸς ὅπου θέλει, ἀλλὰ συγκαταβαίνων τῇ τοῦ Νικοδήμου ἀσθενείᾳ, τέθεικε τὸν ἄνεμον ὁ Κύριος, ἵνα γινώσκῃ τὸ λεγόμενον αὐτῷ. Καὶ τὸν ἀέρα ἐν παραβολῇ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶπεν, ἤτοι τοῦ λόγου οὗ πρὸς αὐτὸν ἔλεγε καὶ πρός τινας ἑτέρους, ὅτι ἅπερ λέγω ὑμῖν πνεῦμά ἐστιν, ἤγουν πνευματικά, καὶ οὐχ ὡς ὑμεῖς δοκεῖτε· οὐ γὰρ περὶ σωματικῶν πραγμάτων λέγω, ἵνα ὡς σωματικοὶ ὄντες γινώσκητε. Διὰ τοῦτό φησιν ὁ Δαμασκηνός, ὅτι· εἰ μὴ ἀκούσῃ τις παρ᾿ ἐκείνου, οὗ ἐστιν ὁ λόγος, περὶ αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ, οὐ δύναται λέγειν γινώσκω τὸν σκοπὸν τὸν λεγόμενον ὑπ᾿ αὐτοῦ. Καὶ πῶς τολμᾷ τις εἰπεῖν, ὅτι γινώσκω τὸν σκοπὸν τοῦ Θεοῦ τὸν ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς κεκρυμμένον, χωρὶς ἀποκαλύψεως τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ; ὡς αὐτὸς ἔφη ὁ Χριστός· καὶ ᾧ ἂν βούληται ὁ Υἱὸς ἀποκαλύψαι[7], ἂν αὐτὸς προαιρῆται δηλαδὴ λαβεῖν παρ᾿ αὐτοῦ νοερῶς διὰ τῆς τηρήσεως τῶν θείων αὐτοῦ ἐντολῶν, ὧν ἐκτός, ὁ λέγων γινώσκειν, ἐψεύσατο. Στοχαστικῶς γὰρ λέγει, καὶ οὐ κυρίως ἐκ Θεοῦ μαθών, φησὶν ὁ τῆς Κλίμακος, κἂν ἐξ οἰήσεως εἰς τὰ ἄμετρα καυχᾶται· πρὸς ὃν φησιν ὁ Θεολόγος· πότε, ὦ φιλοσοφώτατε σύ, καὶ τὰ ἑξῆς· πότε, ὦ γραμματικὲ σύ, ὀνειδίζων τὴν ἔπαρσιν, ἐξ ἧς ἀγνώστως ὁ τοιοῦτος δοκεῖ ἔχειν τι· ὅπερ καὶ αὐτό, ὃ δοκεῖ ἔχειν, ἀρθήσεται ἀπ᾿ αὐτοῦ[8], διὰ τὸ μὴ θέλειν εἰπεῖν, οὐκ οἶδα, ὡς οἱ ἅγιοι πάντες· ἵνα διὰ τῆς ταπεινώσεως δοθήσεται αὐτῷ καὶ περισσευθήσεται[9], καθάπερ ἐκείνοις· οἳ καίπερ εἰδότες, ἔλεγον μηδὲν εἰδέναι, ὥς φησιν ὁ Χρυσόστομος· ὅτι οὐκ εἶπεν ὁ Ἀπόστολος· οὐδέπω οὐδὲν εἶδον, ἀλλ᾿ οὐδέν, ὡς δεῖ εἰδέναι[10]· ὥστε εἶδε μέν, οὐχ ὡς δεῖ δέ.

1. Ἰωάνν. κ΄, 30. 2. Ἰωάνν. κα΄, 25. 3. Γέν. α΄, 3, 6. 4. Γέν. α΄, 3, 6, 14. 5. Ἰωάνν. κα΄, 25. 6. Ἰωάνν. γ΄, 8. 7. Ματθ. ια΄, 27. 8. Ματθ. ιγ΄, 12. 9. Ματθ. ιγ΄, 12. 10. Πρβλ. Α΄ Κορ. η΄, 2.

ΠΕΡΙ ΨΕΥΔΩΝΥΜΟΥ ΓΝΩΣΕΩΣ ΔΗΛΩΣΙΣ

Αὕτη ἐστὶν ἡ ψευδώνυμος γνῶσις, διότι δοκεῖ εἰδέναι, ἅπερ οὐδέποτε οἶδε. Αὕτη δὲ χείρων ἐστὶ τῆς καθόλου ἀγνωσίας, φησὶν ὁ Χρυσόστομος, ὡς μὴ καταδεχομένη λαβεῖν παρά τινος διδασκάλου διόρθωσιν ἐκ τοῦ νομίζειν καλῶς ἔχειν ἡ παγκάκιστος ἀγνωσία. Διὰ τοῦτο λέγουσιν οἱ Πατέρες, ὅτι τὰ μὲν ἐν ταῖς Γραφαῖς κείμενα ὀφείλομεν ζητεῖν ἐμπόνως, μετὰ ταπεινώσεως καὶ συμβουλῆς τῶν ἐμπείρων, ἔργῳ μᾶλλον ἢ λόγῳ μαθεῖν, τὰ δὲ σεσιγημένα ὑπὸ τῶν θείων Γραφῶν μηδ᾿ ὅλως ζητεῖν. Ἄλογον γάρ ἐστι τοῦτο, ὥς φησιν ὁ Μέγας Ἀντώνιος περὶ τῶν αἰτούντων προγινώσκειν τὰ μέλλοντα, καὶ οὐ μᾶλλον παραιτεῖσθαι τοῦτο ὡς ἀνάξιοι· κἂν ἴσως ἐκ θείας προνοίας γίνεται, ὡς εἰς τὸν Ναβουχοδονόσορ[1] καὶ τὸν πάλαι Βαλαάμ[2] ἐγένετο πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν, εἰ καὶ ἀνάξιοι ἐτύγχανον, καὶ οὐκ ἐκ δαιμόνων, καὶ μάλιστα ὅταν γένηται δι᾿ ὀνείρων καὶ φαντασιῶν τινων· οὐκ ἐρρέθη δὲ τοῦτο, ἵνα διὰ πράξεων σωματικῶν τε καὶ ἠθικῶν ἐρευνῶμεν τὰς Γραφάς[3], κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἐντολήν, καὶ ζωὴν αἰώνιον εὑρεῖν[4]· καὶ ἵνα μὴ λόγῳ ζητῶμεν καὶ ἐξ οἰήσεως νομίζωμέν τι καταλαβεῖν· καὶ μάλιστα τὰ κεκρυμμένα ἐξ ἡμῶν, πρὸς ταπείνωσιν μείζονα, καὶ ἵνα μὴ κατακριθῶμεν ὡς ἐν γνώσει παραλαμβάνοντες*. Διότι ὁ γνώσεως νοῦν κτήσασθαι καταξιωθείς, καὶ οὐκ ἀγωνίζεται εἰς τὴν μελέτην τῶν θείων Γραφῶν καὶ τῶν διδομένων αὐτῷ γνώσεων ἐν σχολῇ πολλῇ καὶ προσοχῇ μετὰ ταπεινώσεως καὶ φόβου Θεοῦ, ὡς ἀνάξιος τῶν δεδωρημένων αὐτῷ ὑπ᾿ αὐτοῦ, μετὰ ἀπειλῆς ἐκβάλλεται τῆς γνώσεως, ὡς ὁ Σαοὺλ τῆς βασιλείας[5], φησὶν ὁ Ἅγιος Μάξιμος. Ὁ δὲ σχολάζων καὶ ἀγωνιζόμενος, φησίν, ὀφείλει ὡς ὁ Δαβὶδ παρακαλεῖν ἀεὶ καὶ λέγειν· καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ ὁ Θεὸς καὶ Πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου[6], ἵνα ἄξιος γένηται τῆς αὐτοῦ ἐπιφοιτήσεως· ὥσπερ ποτὲ οἱ Ἀπόστολοι ἔλαβον τὴν χάριν ἐν τῇ ὥρᾳ τῇ τρίτῃ, ὡς λέγεται ἐν ταῖς Πράξεσιν· ἦν γὰρ ὥρα τρίτη τῆς ἡμέρας[7], ἡμέρα δὲ Κυριακή, ὥς φησιν ὁ θεσπέσιος Λουκᾶς· Πεντηκοστὴ γάρ ἐστιν ἡ ἑβδόμη Κυριακή, ἀπὸ τῆς Κυριακῆς, ἐν ᾗ γίνεται τὸ λεγόμενον κατὰ τὴν Ἰουδαϊκὴν γλῶσσαν φάσκα· ἑρμηνεύεται δὲ διάβασις καὶ ἐλευθερία, κατὰ τὴν Ἑλλάδα· καὶ ἡ μετὰ πεντήκοντα ἡμέρας Κυριακή, λέγεται Πεντηκοστή, ὡς πλήρης οὖσα τῶν ἐν μέσῳ αὐτῆς καὶ τοῦ πάσχα πεντήκοντα ἡμερῶν κατὰ τὸν νόμον· ὡς καὶ Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, ἐν τῷ κατ᾿ αὐτὸν Ἁγίῳ Εὐαγγελίῳ λέγει· τῇ ἐσχάτῃ καὶ μεγάλῃ ἑορτῇ[8], διὰ τὸ ὑπάρχειν τότε ἀπόδοσις τῆς Ἑορτῆς τοῦ Πάσχα·

* Ἴσως παραβαίνοντες.

1. Δανιὴλ β΄, 31-35. 2. Ἀριθμ. κγ΄, 8-10. 3. Πρβλ. Ἰωάνν. ε΄, 39. 4. Πρβλ. Ἰωάνν. ε΄, 39, ιβ΄, 50. 5. Α΄ Βασιλ. ιε΄, 28, 35. 6. Ψαλμ. 50, 12. 7. Πράξ. β΄, 15. 8. Ἰωάνν. ζ΄, 37.

τριττῇ μὲν εὐμοίρησεν ὡρῶν τὴν χάριν, φησὶν ὁ Δαμασκηνός, καὶ τὰ ἑξῆς· τοῦτ᾽ ἔστιν ἐν τρίτῃ μὲν ὥρᾳ. ἀλλ᾽ ἐν μιᾷ φησὶ τῇ Κυρίᾳ τῶν ἡμερῶν, ὅπως ὑπεμφήνειε τρεῖς ὑποστάσεις σέβειν ἐν ἁπλότητι τῆς ἐξουσίας, ἤτοι τῆς μιᾶς θεότητος. Μία γὰρ ἡ Κυριακὴ τῆς ἑβδομάδος καὶ οὐ πρώτη λέγεται, φησὶν ὁ Χρυσόστομος, διὰ τὸ χωρίζειν αὐτὴν ἡ θεία Γραφή. Ἡ μὲν παλαιὰ προφητεύουσα περὶ αὐτῆς, δι᾽ ὃ καὶ οὐκ ἀκολούθως αὐτὴν ὀνομάζει ὥσπερ τὴν δευτέραν καὶ τὰς λοιπάς· εἰ γὰρ οὐκ ἐχώριστο, πρώτη ἂν ἐλέγετο, ἀλλὰ τούτου χάριν λέγεται μία τῶν Σαββάτων, ἤτοι τῆς ἑβδομάδος. Ἐν δὲ τῇ νέα χάριτι, Κυριακὴ[1] ἡ ἁγία αὕτη καὶ κλητὴ ἡμέρα[2] ὀνομάζεται, διότι ἐν αὐτῇ τὰ κυριώτερα καὶ δεσποτικὰ πράγματα ἐγένοντο, ὅ τε Εὐαγγελισμός, ἡ Γέννησις τοῦ Κυρίου, ἡ Ἀνάστασις αὐτοῦ, καὶ ἡ κοινὴ τῶν νεκρῶν ἀνάστασις μέλλει γενέσθαι. Ἐν αὐτῇ γὰρ ἐγένετο τὸ αἰσθητὸν φῶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, φησὶν ὁ Δαμασκηνός, καὶ πάλιν ἐν αὐτῇ ἡ παρουσία τοῦ Κυρίου μέλλει ἔσεσθαι, ἵνα εἰς ἀπεράντους αἰῶνας μένῃ ἡ ἡμέρα, ἡ μία[3] αὕτη καὶ ὀγδόη[4], ὡς ἔξωθεν οὖσα τῶν ἑπτὰ αἰώνων τούτων τῶν ἐχόντων ἡμέρας καὶ νύκτας. Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τὸν σκοπὸν τῶν τοιούτων πραγμάτων ἠξιώθημεν ὑπὸ τῶν ἁγίων μαθεῖν, μάθωμεν λοιπὸν καὶ τὸν σκοπὸν ἑκάστου ἐπιτηδεύματος τοῦ παρόντος λόγου ἐξ ἀρχῆς καὶ ἄνωθεν. Ἔστι τοίνυν τὸ μὲν λέγειν ἐφ᾽ ἅπαξ τὰ ὀνόματα τῶν βίβλων καὶ τῶν Ἁγίων, ἵνα διὰ παντὸς τὰ τούτων λόγια μνησθῶμεν καὶ πρὸς ζῆλον τῶν βίων αὐτῶν, ὥς φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος, καὶ γνῶσιν τοῖς ἀγνοοῦσι ταῦτα. Ὁ μὲν γινώσκων μιμνήσκεται· ὁ δὲ ἀγνοῶν ταῦτα πρὸς ζήτησιν ἔλθῃ τῆς τυχούσης βίβλου. Τὸ δὲ ὀνομάζειν μετὰ ταῦτα κατὰ τόπον τὸν Ἅγιον ἢ τὴν τυχοῦσαν γραφήν, διὰ συχνοτέραν μνήμην τέθεινται καὶ ἵνα δι᾽ ὀλίγων ῥημάτων τὰ ἑκάστου αὐτῶν ἔργα τε καὶ λόγια μνησθῶμεν καὶ πρὸς τὸ κατανοεῖν τὰ ἑξῆς τοῦ ἑκάστου ῥητοῦ τῆς θείας Γραφῆς, ἢ τοῦ διδασκάλου διάκρισίν τε καὶ συμβουλὴν ἀγαθήν, καὶ ὅτι οὐκ ἐμά εἰσι τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ τῶν θείων Γραφῶν· καὶ πρὸς τὸ θαυμάζειν καὶ κατανοεῖν τὴν ἄφατον τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν πῶς διὰ χάρτου καὶ μέλανος ᾠκονόμησε τὴν τῶν ψυχῶν ἡμῶν σωτηρίαν καὶ ἐχαρίσατο ἡμῖν τοσαύτας γραφάς τε καὶ διδασκάλους τῆς ὀρθοδόξου πίστεως· καὶ πῶς ἰδιώτης ὢν ἐγὼ καὶ ῥᾴθυμος, ἠξιώθην τοσαύτας γραφὰς διελθεῖν, μηδ᾽ ὅλως ἰδίαν ἔχων βίβλον ἢ ἄλλο τι τὸ παράπαν, ἀλλὰ ξένος καὶ πένης ὑπάρχων ἀεὶ καὶ ταῦτα ἐν πάσῃ ἀναπαύσει καὶ ἀμεριμνίᾳ διάγων μετὰ πολλῆς ἀπολαύσεως σωματικῆς. Τὸ δὲ καταλιμπάνειν τινὰ ἀνώνυμα ἐξ ὀλιγωρίας μού ἐστι καὶ ἵνα μὴ μηκύνηται ὁ λόγος· τὰ δὲ ζητούμενα καὶ λύσεις τῶν κοινῶν πραγμάτων, πρὸς γνῶσιν τέθεινται καὶ εὐχαριστίαν τῷ χαρισαμένῳ τοῖς Ἁγίοις αὐτοῦ Πατράσιν ἡμῶν τήν τε γνῶσιν καὶ διάκρισιν, καὶ δι᾽ ἐκείνων ἡμῖν τοῖς ἀναξίοις· καὶ πρὸς κατάγνωσιν ἡμῶν τῶν ἀσθενῶν καὶ ἀγνώστων. Εἴρηται καὶ

1. Πρβλ. Ἀποκ. α', 10.
2. Λευϊτ. κγ', 35-36.
3. Γέν. α', 5.
4. Ψαλμ. 6, 1.

περὶ σῳζομένων πάλαι δικαίων ἐν πολλῷ πλούτῳ καὶ ἐν μέσῳ ἁμαρτωλῶν καὶ ἀπίστων ἀνθρώπων, καίπερ τῆς αὐτῆς φύσεως ὑπῆρχον ἄνθρωποι, ὥσπερ καὶ ἡμεῖς οἱ μὴ βουλόμενοι φθάσαι εἰς τὸ μέτρον τῆς τελειότητος, καίτοι γε πλείονα πεῖραν καὶ γνῶσιν τοῦ καλοῦ καὶ κακοῦ ἐλάβομεν, ὡς τὰ ἐκείνων μαθόντες καὶ ὡς πλείονος χάριτος ἀξιωθέντες καὶ τοσαύτης γνώσεως τῶν Γραφῶν· τὰ δὲ πάλιν τῶν ἐπιτηδευμάτων ἡμῶν τῶν Μοναχῶν, πρὸς τὸ γνῶναι ἡμᾶς ὅτι σωθῆναι δυνάμεθα πανταχοῦ, ἐὰν τὰ οἰκεῖα θελήματα καταλήψωμεν[1]· καὶ ὅτι ἂν μὴ οὕτω ποιήσωμεν, οὐ δυνάμεθα ἔχειν ἀνάπαυσιν· ἀλλ᾽ οὔτε τῶν θείων θελημάτων ἔχειν δυνάμεθα τὴν γνῶσιν καὶ τὴν πρᾶξιν. Διότι μεσότοιχόν ἐστι τὸ ἡμέτερον θέλημα, χωρίζον ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ· καὶ εἰ μὴ καταλυθῇ τὸ μεσότοιχον, οὐ δυνάμεθα τὰ τοῦ Θεοῦ μαθεῖν καὶ ποιεῖν, ἀλλ᾽ ἔξωθεν αὐτοῦ εὑρισκόμεθα καὶ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τυραννούμεθα ἄκοντες καὶ μὴ βουλόμενοι. Καὶ ὅτι ἡ ἡσυχία μείζων πάντων ἐστὶν καὶ χωρὶς ταύτης οὐ δυνάμεθα καθαρθῆναι καὶ γινώσκειν τὴν ἀσθένειαν ἡμῶν καὶ τὰ τῶν δαιμόνων πανουργεύματα· ἀλλ᾽ οὔτε τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν καὶ πρόνοιαν καταλαβεῖν ἰσχύσομεν ἐκ τῶν θείων λόγων τῶν τε ψαλλομένων καὶ ἀναγινωσκομένων. Διότι πάντες οἱ ἄνθρωποι χρῄζομεν τῆς τοιαύτης σχολῆς, εἴτε ἐκ μέρους, εἴτε ὁλοκλήρως, καὶ ἐκτὸς ταύτης ἀδύνατον εἰς γνῶσιν πνευματικὴν καὶ ταπεινοφροσύνην ἐλθεῖν τινα, δι᾽ ἧς τὰ κεκρυμμένα μυστήρια ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς καὶ ἐν πᾶσι τοῖς κτίσμασι καταλαμβάνει ὁ προαιρούμενος· καὶ ὅτι οὐ δεῖ χρήσασθαι πρᾶγμα ἢ λόγον ἢ ἐγχείρημα ἢ νόημα παρὰ τὴν ἀναγκαίαν χρῆσιν τήν τε ψυχικὴν καὶ σωτήριον καὶ ζωὴν σωματικήν· καὶ ὅτι ἐκτὸς διακρίσεως, οὐδὲ τὰ δοκούμενα καλὰ δεκτά εἰσι παρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλ᾽ οὔτε ἐκτὸς τοῦ ὀρθοῦ σκοποῦ ἡ καλὴ ἐργασία δύναται ὠφελῆσαί τινα. Τὰ δὲ προγεγραμμένα τροπάρια πρὸς τὴν κατανόησιν αὐτῶν καὶ τῶν ἄλλων γραφῶν, καὶ ἀφορμὴν εἰς τὸ κατανύσσεσθαι τοὺς ἔτι ἀσθενῆ ἔχοντας τὸν νοῦν, ὥς φησιν ὁ τῆς Κλίμακος. Τὸ γὰρ μέλος, φησὶν ὁ Μέγας Βασίλειος, ἕλκει τὴν διάνοιαν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ὃ βούλεται, εἴτε εἰς πένθος, εἴτε εἰς πόθον, εἴτε εἰς λύπην, εἴτε εἰς εὐφροσύνην· καὶ ὅτι ὀφείλομεν ἐρευνᾶν τὰς Γραφὰς κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἐντολήν, ἵνα αἰώνιον ζωὴν εὕρωμεν ἐν αὐταῖς[2] καὶ τῷ νοήματι τῶν ψαλμῶν καὶ τῶν τροπαρίων προσέχειν· καὶ ὅπως γνῶμεν ἐν γνώσει πολλῇ, ὅτι ἀγνοοῦμεν. Ἐὰν γάρ, φησὶν ὁ Μέγας Βασίλειος, οὐ γεύσηταί τις τῆς γνώσεως, οὐκ οἶδε πόσων ὑστερεῖται. Αἱ δὲ γενέσεις τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν παθῶν πρὸς πεῖραν καὶ γνῶσιν ἐγράφησαν, ἵνα γινώσκῃ τις ταῦτα καὶ πρὸς τοὺς γεννήτορας αὐτῶν ἀγωνίσηται, τοὺς μὲν κτήσασθαι, τοὺς δὲ ἀποκτήσασθαι, τοὺς δὲ νικᾶν τῇ ἐναντιουμένῃ ἐργασίᾳ· καὶ ὅτι τὰς μὲν σωματικὰς πράξεις ὥσπερ τὰ φυτὰ ὀφείλομεν τηρεῖν ἀεὶ ἐφάπαξ διὰ τῆς ἐργασίας, τὰς δὲ ψυχικὰς ἀρετὰς ὀφείλομεν ἀεὶ προσέχειν καὶ μελετᾶν τὸ πῶς κτήσασθαι τὴν ἑκάστην ἀρετήν· καὶ ἐκ τῶν

1. Γραπτέον μᾶλλον καταλείψωμεν.
2. Πρβλ. Ἰωάνν. ε', 39.

θείων Γραφῶν καὶ Ἁγίων ἀνδρῶν μαθεῖν περὶ τούτου καὶ φυλάττειν τοῦτο ἀκριβῶς μετὰ πόνου ψυχῆς ὡς θησαυρὸν διὰ τῆς ἐργασίας, μέχρις ἂν εἰς ἕξιν ἔλθωμεν τῆς τυχούσης ἀρετῆς· καὶ οὕτως ἐπιμελῶς τῆς ἑτέρας ἀρχώμεθα, ὥς φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος, ἵνα μὴ ἐφάπαξ πάσας* προσβάλλοντες, ἴσως ἀτονίσωμεν· ἀλλ᾽ ἀπὸ τῆς ὑπομονῆς τῶν ἐπερχομένων ἀρξώμεθα, καὶ οὕτω ἐπὶ τὰς λοιπὰς πορευόμεθα εὐτόνως μετὰ πάσης προθυμίας, σκοπὸν ἔχοντες τοῦ εὐαρεστῆσαι Θεῷ. Πάντες γὰρ ὀφείλομεν τὰς ἐντολὰς φυλάττειν ὡς χριστιανοί, ἐπειδὴ οὐ κόπου σωματικοῦ δεόμεθα ἐν τῇ κτήσει τῶν ψυχικῶν ἀρετῶν, ἀλλὰ μόνης προαιρέσεως καὶ προθυμίας εἰς τὸ λαβεῖν τὴν δωρεάν, ὥς φασιν ὅ τε Μέγας Βασίλειος, ὁ Θεολόγος Γρηγόριος καὶ οἱ λοιποί. Πλὴν διὰ τῶν σωματικῶν πράξεων γίνονται εὐκοπωτέρως καὶ μάλιστα τοῖς ἡσυχάζουσι διὰ τῆς ἀπερισπάστου διαγωγῆς καὶ τῆς ἐκ πάντων ἀμεριμνίας· διότι οὐ δύναταί τις τὰ ἤθη αὐτοῦ βλέπειν καὶ διορθοῦσθαι, εἰμὴ ἐν ἀδείᾳ τυγχάνῃ καὶ μερίμνῃ τῶν τοιούτων. Διὰ τοῦτο ὀφείλει τις πρῶτον ἀπάθειαν διὰ τῆς φυγῆς τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἀνθρώπων κτήσασθαι, καὶ τότε, καιροῦ καλοῦντος, ἄρχειν ἑτέρων καὶ οἰκονομεῖν πράγματα ἀκατακρίτως καὶ ἀβλαβῶς ἐκ τῆς ἕξεως τῆς ἀπροσπαθείας, εἰς τελείαν ἀπάθειαν καταντήσας· καὶ μάλιστα εἴπερ ἐκ Θεοῦ κλῆσιν ἔλαβε, φησὶν ὁ Δαμασκηνός, ὡς ὁ Μωυσῆς[1], Σαμουὴλ[2] τε καὶ οἱ λοιποὶ Προφῆται[3] καὶ οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι[4], πρὸς σωτηρίαν πολλῶν, οὐ μόνον δέ φησι τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἀναβάλλεσθαι δεῖ ὡς ὁ Μωυσῆς[5], Ἀββακοὺμ[6], Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καὶ ἄλλοι, καὶ ὡς ἔφη ὁ Ἅγιος Πρόχορος περὶ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ὅτι περ οὐκ ἠβουλήθη καταλιπεῖν τὴν φίλην αὐτῷ ἡσυχίαν καί περ χρέος ἔχων ὡς Ἀπόστολος τὸ μὴ ἡσυχάζειν, ἀλλὰ κηρύττειν· καὶ οὐδὲ ὡς ἐμπαθὴς ἔφυγεν εἰς τὴν ἡσυχίαν ὁ ἀπαθέστατος, μὴ γένοιτο· ἀλλ᾽ ὡς μὴ θέλων τῆς περὶ Θεοῦ θεωρίας χωρίζεσθαι καὶ τῆς γλυκύτητος τῆς ἡσυχίας ὑστερηθῆναι ποτέ. Ἄλλοι δὲ πάλιν ἐκ ταπεινοφροσύνης, ἀπαθεῖς ὄντες, ἔφυγον εἰς τὰς ἐσωτέρας ἐρήμους, φοβούμενοι τὴν σύγχυσιν, ὡς ὁ Μέγας Σισώης, καλούμενος πρὸς ἀνάπαυσιν ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ οὐκ ἐπείθετο, ἀλλ᾽ ἔφη· ὅπου οὐκ εἰσὶν ἄνθρωποι, ἐκεῖ ἀπέλθωμεν· καίπερ εἰς τοσαύτην ἀπάθειαν ἔφθασεν, ὥστε αἰχμάλωτος ἐγένετο ἐκ τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης καὶ ἐκ ταύτης ἀναίσθητος, ἀγνοῶν ἢ ἔφαγεν ἢ οὔ. Καὶ ἁπλῶς πάντες ἔκοπτον τὰ ἴδια θελήματα ἐν ἡσυχίᾳ πάσῃ, καὶ οὕτως ὡς μαθηταὶ ὑπὸ τοῦ διδασκάλου προεχειρίσθησάν τινες εἰς τὸ διδάσκειν ἄλλους καὶ δέχεσθαι λογισμοὺς καὶ ἄρχειν ἑτέρων, εἴτε διὰ τῆς ἀρχιερωσύνης εἴτε διὰ τῆς ἡγουμενίας, ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος νοερᾷ αἰσθήσει τὴν σφραγῖδα λαμβάνοντες διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως αὐτοῦ· ὡς οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι[7] καὶ οἱ πρὸ τούτων, Ἀαρὼν[8], Μελχισεδὲκ[9] καὶ οἱ

* Ἴσως πάσαις.

1. Ἔξοδ. γ', 4.
2. Α' Βασιλ. γ', 10.
3. Ἡσ. ς', 8, Ἱερ. α', 5.
4. Ματθ. δ', 19.
5. Ἔξοδ. γ', 11, δ', 10.
6. Δανιὴλ (Βὴλ καὶ Δράκων) 35.
7. Πράξ. β', 3.
8. Ἔξοδ. κη', 1, Ἑβρ. ε', 4.
9. Γέν. ιδ', 18, Ψαλμ. 109,4.

λοιποί. Ὁ δὲ Δαμασκηνός φησιν· ὁ τολμηρῶς ἐπιβαίνειν ἐπιχειρῶν τοῦ τοιούτου βαθμοῦ, κατακρίνεται. Εἰ γὰρ δίχα βασιλικοῦ προστάγματος οἱ τὰ ἀξιώματα ἀναιδῶς μετερχόμενοι, κατάκρισιν μεγίστην ὑπομένουσι, πόσῳ μᾶλλον οἱ τὰ τοῦ Θεοῦ κατατολμῶντες, ἐκτὸς τῆς αὐτοῦ κελεύσεως, κατακρίνονται; Καὶ μάλιστα εἴπερ ἐξ ἀγνωσίας καὶ οἰήσεως δοκοῦσιν ἀκατάκριτον εἶναι τὸ φρικτὸν ἐγχείρημα τοῦτο ἢ πρὸς τιμήν τε καὶ ἀνάπαυσιν μετέρχεσθαι τοῦτο νομίζοντες, καὶ οὐ μᾶλλον ὡς εἰς ἄβυσσον ταπεινώσεως καὶ θάνατον ὑπὲρ τῶν ὑπηκόων καὶ τῶν ἐχθρῶν, καιροῦ καλοῦντος, ὑπεισέρχεσθαι, ὡς οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι ἐποίησαν ἐν τῷ διδάσκειν αὐτοὺς ἑτέρους, καὶ ταῦτα ἀπαθεῖς καὶ σοφοὶ ὄντες καθ᾽ ὑπερβολήν. Εἰδὲ οὐδ᾽ αὐτὸ τοῦτο ὅτι ἀσθενεῖς καὶ ἀνίκανοι ἐσμὲν γινώσκομεν, τί χρὴ καὶ λέγειν; ἡ γὰρ οἴησις καὶ ἡ ἀγνωσία τυφλοὺς ποιεῖ τοὺς μὴ θέλοντας ἐν σχολῇ βλέπειν τὴν ἑαυτῶν ἀσθένειαν καὶ ἀγνωσίαν, ὡς λέγει τὸ Γεροντικόν· ὅτι ἡ κέλλα τοῦ Μοναχοῦ ἐστιν ἡ κάμινος ἡ Βαβυλωνία[1], ἐν ᾗ οἱ τρεῖς Παῖδες τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ εὗρον. Καὶ πάλιν· κάθου, φησίν, εἰς τὸ κελλίον σου, καὶ πάντα σε διδάξει. Καὶ ὁ Κύριος· ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν[2]. Καὶ ὁ τῆς Κλίμακος· μὴ ἐκκλίνῃς, φησὶν ὁ Σολομὼν[3], εἰς τὰ δεξιὰ ἢ ἀριστερά, ἀλλὰ βασιλικὴν ὁδὸν πορεύθητι, ἤτοι μετὰ ἑνὸς ἢ δύο ἡσυχάζων· καὶ μήτε μόνος ἐν τῇ ἐρήμῳ, μήτε ἐν συνοδείᾳ πολλῇ· ἡ γὰρ μέση τῶν ἀμφοτέρων, φησί, τοῖς πολλοῖς ἁρμοδία καθέστηκε. Καὶ πάλιν· ἡ νηστεία ταπεινοῖ τὸ σῶμα, ἡ ἀγρυπνία φωτίζει τὸν νοῦν, ἡ ἡσυχία φέρει τὸ πένθος, τὸ πένθος βαπτίζει τὸν ἄνθρωπον καὶ αὐτὸ πλύνει τὴν ψυχὴν καὶ ποιεῖ αὐτὴν ἀναμάρτητον. Τούτου χάριν ἐγράφησαν πρὸς τὸ τέλος τὰ ὀνόματα πασῶν σχεδὸν τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν παθῶν, ἵνα γνῶμεν τὸ πόσας ἀρετὰς ὀφείλομεν κτήσασθαι καὶ πόσα πενθεῖν δεινά· διότι ἐκτὸς πένθους κάθαρσις οὐ γίνεται· πένθος δὲ ἐν περισπασμῷ[4] διηνεκεῖ οὐκ ἔστι· καὶ ἐκτὸς καθάρσεως ψυχῆς πληροφορία οὐ γίνεται· χωρὶς πληροφορίας χωρισμὸς τῆς ψυχῆς ἐκ τοῦ σώματος ἐπικίνδυνος· τὸ γὰρ ἄδηλον, φησὶν ὁ τῆς Κλίμακος, τάχα ἂν καὶ ἄπιστον. Αἱ δὲ προειρημέναι ὀκτὼ θεωρίαι, οὐκ εἰσὶν ἡμῶν ἐργασίαι, ἀλλὰ τῆς τῶν ἀρετῶν ἡμῶν ἐργασίας μισθός. Καὶ οὐκ ὀφείλομεν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως καὶ μόνης κτήσασθαι ταύτας, κἂν σπουδάζωμεν ἐξ ὑπερηφάνου προθυμίας, ὥς φησιν ὁ τῆς Κλίμακος περὶ τῶν τελειοτέρων, ἤτοι τῶν τεσσάρων ἐσχάτων, διότι οὐράνιά εἰσι, καὶ ἀκάθαρτος νοῦς οὐ χωρεῖ τὰ τοιαῦτα· ἀλλὰ πᾶσαν ἡμῶν τὴν σπουδὴν ἐπὶ τὰς σωματικὰς καὶ ψυχικὰς ἀρετὰς ἔχειν ὀφείλομεν, καὶ οὕτω γεννᾶται ἐν ἡμῖν ἡ πρώτη ἐντολή, ἤτοι ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ· καὶ χρονίζοντες ἐν τούτῳ, γεννᾶται τὸ πένθος. Καὶ ὁσάκις ἐν ἕξει τῆς μιᾶς θεωρίας γενώμεθα, τότε ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ κοινὴ πάντων μήτηρ, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ, δωρήσεται ἡμῖν τὰ ἐπέκεινα ταύτης· μέχρις ἂν

1. Δαν. γ', 23.
2. Ματθ. ιη', 20.
3. Παροιμ. δ', 27.
4. Ἡ ἔκδοσις Ἀθηνῶν ἔχει πειρασμῷ.

τὰς ἑπτὰ γνώσεις κτησώμεθα ἐν ἑαυτοῖς, καὶ τῆς ὀγδόης, ἥτις ἐστὶν ἐργασία τοῦ μέλλοντος, καταξιώσεται τοὺς ἐπιμελῶς τὰς ἀρετὰς ἐργαζομένους μετὰ ὀρθοῦ σκοποῦ τῆς τοῦ Θεοῦ εὐαρεστήσεως. Ἡμεῖς δὲ ὀφείλομεν ὁσάκις αὐτομάτως ἡ κατὰ Θεὸν ἔννοια ἔλθῃ, εἴτε ἡ πρώτη, εἴτε ὁποία ἐστίν, ἐξαίφνης ἡμῶν μὴ εἰδότων, εὐθέως πᾶσαν μέριμναν βιοτικὴν καὶ αὐτὸν τὸν κανόνα καταλιπεῖν πολλάκις, τὴν τυχοῦσαν πνευματικὴν γνῶσίν τε καὶ κατάνυξιν, ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ [1] φυλάττειν, μέχρις ἂν οἰκονομικῶς ἀναχωρήσῃ, καὶ ἔκτοτε τὰ γεγραμμένα ῥητὰ τοῦ φόβου καὶ τοῦ πένθους μελετᾶν ἀεί, καὶ πρὸ τοῦ κανόνος καὶ μετὰ ταῦτα. Καὶ ὁσάκις ἄδειαν ἔχομεν νυκτὸς καὶ ἡμέρας, εἴτε ἐργόχειρον κατέχοντες, οἱ ἔτι ἀσθενεῖς καὶ πρὸς ὕπνον καὶ ῥαθυμίαν εὐχερεῖς, εἴτε ἀργοί, οἱ δυνάμενοι ὅλως δι᾽ ὅλου τοῦ πένθους γενέσθαι καὶ αἰχμαλωτίζεσθαι ἐν τοῖς λεγομένοις ὑπ᾽ αὐτῶν ῥήμασι καὶ γενομένοις δάκρυσι. Τούτου γὰρ χάριν ἐγράφησαν, ἵνα καὶ οἱ ἄπειροι τῶν τοιούτων, κἀγὼ διὰ τῶν ῥημάτων τὴν τοῦ νοὸς ῥαθυμίαν διεγείρωμεν, τῇ τούτων μελέτῃ καὶ προσοχῇ. Οἱ γὰρ ἔχοντες προθυμίαν καὶ πεῖραν ἐκ τῆς ἕξεως ἐν τῇ ἐργασίᾳ τῶν ἀρετῶν, πολλῷ πλείονα τῶν εἰρημένων ἴσασι καὶ λέγουσι, μάλιστα δὲ ἐν τῷ καιρῷ τῆς αὐτομάτου κατανύξεως· διότι πολλὴν ἰσχὺν κέκτηται ἡ ὥρα αὕτη, ὑπὲρ τῆς ἐξ ἡμετέρας ἐπιτηδεύσεως. Πλὴν μή τις δοκεῖ εἶναι ἐργάτης τῶν τοιούτων χαρισμάτων, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς ὑπὲρ τὴν αὐτοῦ ἀξίαν λαβών, μεγάλως εὐχαριστῆσαι δεῖται καὶ φοβεῖσθαι, μήπως κατάκρισιν μείζονα ἔχῃ τούτων ἕνεκα· ὅτι, μηδὲν κοπιάσας, τῆς τῶν Ἀγγέλων ἐργασίας καταξιωθῆναι μέλλει. Πρὸς ἀλοιφὴν γὰρ τοῦ νοὸς δέδοται ἡ γνῶσις καὶ ἰσχὺν εἰς τὸ φυλάξαι ἡμᾶς τὰς ἐντολὰς καὶ ἐργάζεσθαι τὰς ἀρετάς· καὶ ἵνα γνῶμεν πῶς καὶ διὰ τί ταύτας ποιοῦμεν καὶ τί δεῖ μὲν ποιεῖν, τίνος δὲ ἀπέχεσθαι, ἵνα μὴ κατακριθῶμεν· καὶ ἵνα ἀπὸ τῆς γνώσεως πτερούμενοι μετὰ χαρᾶς ἐργαζώμεθα καὶ μείζονα γνῶσιν λάβωμεν καὶ ἰσχὺν ἐν τῷ ἐργάζεσθαι καὶ ἀγαλλίασιν, καὶ τούτου γινομένου, εὐχαριστῆσαι τῷ ταῦτα δωρησαμένῳ καταξιωθῶμεν, γινώσκοντες πόθεν ἐλάβομεν τὰ τοσαῦτα ἀγαθά. Εὐχαριστούμενος δὲ μείζονα ἀγαθὰ χαρίζεται ἡμῖν· καὶ λαβόντες τὰ δῶρα ἐπὶ πλέον αὐτὸν ἀγαπήσωμεν καὶ διὰ τῆς ἀγάπης εἰς τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ καταντήσωμεν· ἧς ἡ ἀρχὴ ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος [2]. Καὶ ἡ μὲν ἐργασία τοῦ φόβου, ἡ μετάνοιά ἐστι, φησὶν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ· δι᾽ ἧς γίνεται ἡ ἀποκάλυψις τῶν κρυπτῶν. Τὰ δὲ τοῦ φόβου νοήματα μελετᾶν δεῖ οὕτως· μετὰ τὴν τοῦ ἀποδείπνου ἀκολουθίαν ὀφείλει τις λέγειν τὸ Πιστεύω, τὸ Πάτερ ἡμῶν, καὶ τὸ Κύριε ἐλέησον πλειστάκις· καὶ οὕτω κάθηται κατὰ ἀνατολάς, ὡς οἱ πενθοῦντες ἐπὶ νεκρῷ, σείων τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ μετὰ πόνου ψυχῆς καὶ στεναγμοῦ καρδίας, λέγει τὰ τῆς τυχούσης γνώσεως ῥήματα, ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς πρώτης, μέχρις ἂν φθάσῃ εἰς τὴν εὐχήν· καὶ οὕτω πίπτει ἐπὶ πρόσωπον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ μετὰ φρίκης ἀμυθήτου καὶ προσεύχεται· πρῶτον εὐχαριστίαν, ἔπειτα

1. Δευτερ. λβ, 10. 2. Παροιμ. α', 7.

ἐξομολόγησιν, καὶ τὰ λοιπὰ ῥήματα τῆς εὐχῆς ὡς προείρηται. Φησὶ γὰρ ὁ Μέγας Ἀθανάσιος· ἐξομολογήσασθαι ὀφείλομεν ὑπὲρ τῶν ἐν ἀγνοίᾳ πταισμάτων καὶ ὑπὲρ ὧν ἐμέλλομεν πταίειν, ἐξ ὧν ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡμᾶς ἐρρύσατο· ἵνα μὴ ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ θανάτου λογοθετηθῶμεν ἕνεκα τούτων· καὶ ὑπὲρ ἀλλήλων πάλιν κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου [1], καὶ τοῦ Ἀποστόλου [2]. Ὁ δὲ σκοπὸς τῶν λεγομένων ἐν τῇ προσευχῇ οὗτός ἐστιν· ἡ μὲν εὐχαριστία, ὑπὲρ τῆς ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ εὐχαριστίας, τὸ ἀνίκανον πρὸς εὐχαριστίαν ὁμολογεῖ καὶ τὸ ἀμελεῖν κατὰ τοὺς ἄλλους καιρούς, καὶ ὅτι χάρις τοῦ Θεοῦ ἐστιν ἡ ὥρα αὕτη· ἡ δὲ ἐξομολόγησις κηρύττει τὰ δεδωρημένα, ὅτι ἄμετρά εἰσι καὶ ὅτι οὐ πάντα ἴσχυσα καταλαβεῖν, ἀλλ᾽ οὔτε γινώσκειν, εἰμὴ ἀκοὴν μόνην ἔχειν, καὶ ταύτην ὅλως περί τινων καὶ οὐ περὶ πάντων, καὶ ὅτι φανερῶς καὶ ἀφανῶς ἀεὶ εὐεργετούμεθα, καὶ ὅτι ἄφραστός ἐστιν ἡ ἀνοχὴ αὐτοῦ ἐπὶ τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν μου, καὶ ὅτι ἀνάξιός εἰμι καὶ αὐτὸ τὸ ἀτενίσαι ἄνω ὡς ὁ Τελώνης ἐποίησε [3], καὶ ὅτι οὐκ εἰς ἄλλο τι θαρρῶν, εἰμὴ εἰς τὴν σὴν ἄφατον φιλανθρωπίαν, προσπίπτω ὡς ὁ Δανιὴλ ἐνώπιον τοῦ θείου Ἀγγέλου [4], καὶ ὡς ὁ Ἀπόστολος [5] καὶ οἱ λοιποὶ Πατέρες ἐξ ὅλης ψυχῆς, καὶ τοῦτο τολμηρῶς, διὰ τὸ ἀνάξιον εἶναί με τοῦτο ποιῆσαι καὶ τὸ ἐξαγορεῦσαι τὰ εἴδη τῶν πταισμάτων μου ἐν ἐπιτόμῳ πρὸς τὸ μιμνήσκεσθαι ταῦτα καὶ πενθεῖν ὑπὲρ τούτων, ὁμολογεῖν τε τὴν ἐμὴν ἀσθένειαν, ἵνα ἔλθῃ ἐπ᾽ ἐμὲ ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ [6], κατὰ τὸν Ἀπόστολον, καὶ τὸ συγχωρηθῆναι τὸ πλῆθος τῶν κακῶν μου· ὡς μὴ τολμῶν ὑπὲρ πάντων αἰτεῖν, ἀλλ᾽ ὑπὲρ τοῦ πλήθους τῶν κακῶν μου· καὶ τὸ χαλινωθῆναί μου πᾶσαν κακίαν καὶ πονηρὰν συνήθειαν, ὡς μὴ δυνάμενος ἀντιστῆναι, παρακαλῶ τὸν Παντοδύναμον στῆσαι τὰς ὁρμὰς τῶν παθῶν, καὶ τὸ μὴ ἐάσαι με ἁμαρτῆσαι εἰς αὐτὸν ἢ εἴς τινα ἄνθρωπον, ἵνα κἂν ἐκ τούτου τύχω σωτηρίας κατὰ χάριν· καὶ ἵνα ἐκ τῆς μνήμης πόνον ψυχῆς κτήσωμαι καὶ τὸ ὑπὲρ τῶν ἄλλων αἰτεῖν, ὡς ἐντολὴν πληρῶν, κατὰ τὸν Ἀπόστολον [7], καὶ ἀγάπην πρὸς πάντας· καὶ τὸ τὰ εἴδη τῶν παθῶν καταλέγειν, ὡς ὑπ᾽ αὐτῶν τυραννούμενος, καταφεύγειν πρὸς τὸν Δεσπότην καὶ πρὸς κατάνυξιν· καὶ τὸ αἰτεῖν με ὑπὲρ ὧν ἐλύπησα καὶ τῶν λυπησάντων με ἢ λυπῆσαι μελλόντων, ὡς μηδ᾽ ὅλως ἴχνος μνησικακίας ἔχειν βουλόμενος, καὶ φοβούμενος τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν κατὰ καιρὸν τὸν τότε, μήπως οὐ δυνήσομαι ἀνεξικάκως φέρειν ἢ εὔχεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν [8], κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου. Καὶ τούτου χάριν προλαμβάνων τὸν καιρόν, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ, πρὸ τῆς ἀρρωστίας ζήτησον τὸν ἰατρὸν καὶ πρὸς [9] τοῦ πειρασμοῦ εὔχου· καὶ τὸ ὑπὲρ τῶν προαπελθόντων, ἵνα σωτηρίας τύχωσι· καὶ ἵνα τὸν θάνατον μνησθῶ, καὶ ἔνδειξις ἀγάπης τὸ εὔχεσθαι ὑπὲρ πάντων, καὶ δεόμενος τῆς τῶν πάντων εὐχῆς· καὶ τὸ κυβερνηθῆναι ὑπὸ Θεοῦ καὶ γε-

1. Λουκ. κβ', 32. 2. Πρβλ. Ἰακ. ε', 16. 3. Πρβλ. Λουκ. ιη', 13.
4. Δανιὴλ η', 17. 5. Πρβλ. Ἀποκ. α', 17. 6. Πρβλ. Β' Κορ. ιβ', 9.
7. Πρβλ. Ἰακ. ε', 16. 8. Πρβλ. Λουκ. ς', 28. 9. Γραπτέον μᾶλλον πρό.

νέσθαι οἷον θέλει· καὶ τὸ μιγῆναι μετὰ τῶν ἄλλων, ἵνα δι᾿ εὐχῶν ἐκείνων ἐλεηθῶ, καὶ ὡς ἔχων αὐτοὺς ὑπερέχοντας. Παντὸς δὲ ἁμαρτήματος ἄρτι οὐ τολμῶ ζητεῖν συγχώρησιν, ἵνα μὴ ὡς ἐμαυτὸν σμικρύνων, τοὺς ἄλλους ἀναξίους συγχωρήσεως ἡγήσωμαι. Καὶ ὡς ἀγνοῶν καὶ μὴ δυνάμενός τι ποιῆσαι καταφεύγω καὶ ζητῶ, ὡς εὐδοκεῖ ἡ φιλανθρωπία αὐτοῦ γενέσθαι, φοβούμενος τὴν δικαιοσύνην ὡς ἁμαρτωλός, καὶ τὸ λέγειν με, μόνον μὴ ἀποτύχω τῆς ἐκ δεξιῶν σου στάσεως, κἂν ἔσχατος πάντων τῶν σῳζομένων εὑρεθήσομαι, ὡς μηδὲ τούτων ὢν ἄξιος· καὶ τὸ εὔχεσθαί με ὑπὲρ τοῦ κόσμου παντός, ὡς παρελάβομεν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας· καὶ τὸ ὑπὲρ τοῦ καταξιωθῆναί με τῆς θείας μεταλήψεως ὡς χρέος· καὶ ἵνα πρὸ τούτου εὐχόμενος εὕρω ἕτοιμον τὸν βοηθόν, ὅταν βουληθῶ μεταλαβεῖν· καὶ ἵνα μνησθῶ τὰ ἄχραντα πάθη τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν καὶ πρὸς ἀγάπην ἔλθω τῆς τούτου μνήμης· καὶ ἵνα εἰς κοινωνίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος γένηται ἡ μετάληψις· ὅτι αὐτὸς ὁ Παράκλητος παρακαλεῖ τοὺς πενθοῦντας κατὰ Θεόν, ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ τοὺς ἐξ ὅλης ψυχῆς μετὰ πολλῶν δακρύων παρακαλοῦντας αὐτὸν καὶ λέγοντας· Βασιλεῦ οὐράνιε καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ ἵνα γένηται εἰς ἀρραβῶνα τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς αἰωνίου ἡ κοινωνία τῶν ἀχράντων μυστηρίων, διὰ πρεσβειῶν τῆς αὐτοῦ Μητρὸς καὶ πάντων τῶν Ἁγίων. Εἶτα τοῖς ἁγίοις πᾶσι προσπίπτω, παρακαλῶν αὐτοὺς ἱκεσίαν ποιεῖσθαι ὑπὲρ ἐμοῦ, ὡς δυναμένους προσφέρειν τῷ Δεσπότῃ τὴν ἱκεσίαν· καὶ οὕτω τὴν κατὰ συνήθειαν εὐχὴν τοῦ Μεγάλου Βασιλείου ὡς ἔχουσαν τὴν θαυμαστὴν θεολογίαν· καὶ τὸ ζητεῖν μόνον τὸ θεῖον θέλημα καὶ εὐλογεῖν τὸν Θεόν· καὶ μετὰ ταῦτα εὐθέως πρὸς τοὺς οἰκείους λογισμοὺς μετ᾿ ἐπιτάσεως πολλῆς καὶ προσοχῆς. Δεῦτε προσκυνήσωμεν γ´ καὶ καθεξῆς ὡς προεγράφη· ἵνα διὰ τῆς καρδιακῆς προσευχῆς καὶ τῆς μελέτης τῶν θείων Γραφῶν καθαίρηται ὁ νοῦς καὶ ἄρχηται βλέπειν τὰ κεκρυμμένα ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς μυστήρια. Πλήν, ἐκτὸς πάσης κακίας ἡ ψυχὴ ἔστω, ἐξαιρέτως δὲ τῆς μνησικακίας, ὡς φησιν ὁ Κύριος, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς[1]. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος τὴν ἀντιλογίαν κολάζων ὡς ταύτης γεννήτριαν, φησὶ πρὸς τὸν Ἡγούμενον, δοῦναι τῷ ἀντιλέγοντι αὐτῷ μετανοίας πολλάς, ἄχρι χιλίας· τὸν ἀριθμὸν δὲ ἀναβιβάζων ἔφη, ἢ χιλίας ἢ μίαν· τοῦτ᾿ ἔστιν ἢ χιλίας μετανοίας πρὸς τὸν Θεὸν ὀφείλει ποιεῖν ὁ ἀντίλογος, ἢ μίαν πρὸς τὸν προεστῶτα, ἤτοι συγχώρησόν Πάτερ· καὶ λύσιν τῶν δεσμῶν λαμβάνει διὰ τῆς μιᾶς μόνης, τῆς οὔσης κυρίως μετανοίας καὶ ἐκκοπῆς τοῦ πάθους τῆς ἀντιλογίας. Οὐκ ἔστι ἡ ἀντιλογία, φησὶν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ, τῆς πολιτείας τῶν Χριστιανῶν, λαβὼν τὴν χρῆσιν τοῦ Ἀποστόλου· φησὶ γάρ, εἰ δέ τις ἀντιλέγειν δοκιμάζῃ, ἡμεῖς τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν[2]· καὶ ἵνα μὴ ἐξεώσειν ἐξ ἑαυτοῦ μόνου τὸν ἀντιλέγοντα δόξῃ τινί, ἐπήγαγεν, οὐδὲ αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ[3]· ἵνα γνῷ τις ὅτι ἔξωθέν ἐστι πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τοῦ Θεοῦ,

1. Πρβλ. Μάρκ. ια´, 25. 2. Α´ Κορ. ια´, 16. 3. Α´ Κορ. ια´, 16.

ὅταν ἀντιλέγῃ· καὶ δέεται τῆς θαυμαστῆς μιᾶς ἐκείνης μετανοίας, ἧς ἀστοχήσας, οὐδὲ αἱ χίλιαι αὐτῷ ὠφελῆσαι δύνανται, τὸν[1] ἀμετανόητον ἔχοντι τρόπον. Μετάνοια γάρ ἐστιν ἡ ἐκκοπὴ τοῦ κακοῦ, φησὶν ὁ Χρυσόστομος. Αἱ δὲ λεγόμεναι μετάνοιαι, γονυκλισίαι εἰσὶ μᾶλλον καὶ σχῆμα δουλικὸν ἐπιδεικνύουσιν ἔχειν τὸν προσπίπτοντα ἀμετεωρίστως τῷ Θεῷ καὶ τοῖς ἀνθρώποις, ὅταν προσκρούσῃ τις ἔν τινι· ἵνα τόπον ἀπολογίας εὕρῃ, ἐὰν ὅλως οὐκ ἀντιλέγῃ, οὐδὲ δικαιώσειν ἑαυτὸν ἐπιχειρήσειεν, ὡς ὁ Φαρισαῖος[2] ἐκεῖνος· ἀλλὰ μᾶλλον τὸν Τελώνην[3] μιμεῖσθαι ἐν τῷ ἡγεῖσθαι ἑαυτὸν χείρονα πάντων καὶ ἀνάξιον τοῦ ἀτενίσαι ἄνω· ἐπεὶ ἂν δοκῇ μετάνοιαν ἔχειν καὶ ἀντιλέγειν ἐπιχειρεῖ τῷ δικάζοντι αὐτὸν εὐλόγως ἢ ἀλόγως, οὐκ ἔστιν ἄξιος τῆς κατὰ χάριν συγχωρήσεως, ὡς δικαστήριον ζητῶν καὶ δικαιώματα καὶ ὡς ἀπὸ δικαίου πόρου δοκῶν τι ἀνύσαι· ὅπερ ξένον ἐστὶ τοῦτο τὸ ἐγχείρημα τῶν τοῦ Κυρίου ἐντολῶν. Καὶ εἰκότως· ὅπου δικαιολογίαι, ἐκεῖ τὸ δίκαιον ζητεῖται καὶ οὐ τὸ φιλάνθρωπον· καὶ ἤργησε λοιπὸν ἡ χάρις, ἡ ἐκτὸς ἔργων δικαιοσύνης δικαιοῦσα τὸν ἀσεβῆ[4], διὰ μόνης εὐγνωμοσύνης καὶ ὑπομονῆς τῶν ἐλέγχων, ἐν εὐχαριστίᾳ τῶν ἐλεγχόντων καὶ ἀνοχῇ τῶν κατηγορούντων μετὰ πάσης ἀνεξικακίας, ἵνα καθαρὰ ἡ προσευχὴ αὐτοῦ γένηται καὶ ἡ μετάνοια ἐνεργής. Ὅσον γὰρ εὔχεταί τις ὑπὲρ τῶν συκοφαντούντων αὐτὸν καὶ κατηγορούντων, τοσοῦτον ὁ Θεὸς πληροφορεῖ τοὺς ἐχθραίνοντας αὐτῷ καὶ ἀνάπαυσιν αὐτῷ χαρίζεται διὰ τῆς καθαρᾶς καὶ ἐπιμόνου προσευχῆς· οὐχ ὅτι δὲ τὸν καρδιογνώστην Θεὸν διδάσκοντες, λέγομεν τὰ αἰτούμενα κατὰ λεπτόν, ἀλλ᾿ ἵνα ἡμεῖς ἐκ τῶν τοιούτων κατανυσσώμεθα· καὶ ὡς ποθοῦντες ἐπὶ πλεῖον παραμένειν αὐτῷ, τῇ ἐπιμελείᾳ τοὺς λόγους πληθύνωμεν εὐχαριστοῦντες καὶ ἐξομολογούμενοι αὐτῷ ἐπὶ τῶν τηλικούτων αὐτοῦ εὐεργεσιῶν, κατὰ τὸ ἐγχωροῦν, ὡς φησιν ὁ Χρυσόστομος, περὶ τοῦ Μακαρίου Δαβίδ· ὅτι οὐ πολυλογία ἢ ἀλληλογία ἐστὶ τὸ λέγειν πολλάκις τὸ αὐτὸ ῥητὸν ἢ τὸ ὅμοιον τούτου, ἀλλὰ πόθῳ φερόμενος ὁ Προφήτης, καὶ ἵνα ἐντυπωθῇ ὁ λόγος τῆς θείας Γραφῆς ἐν τῷ νοῒ τοῦ εὐχομένου ἢ τοῦ ἀναγινώσκοντος. Ὁ γὰρ Θεὸς πάντα οἶδε πρὸ τοῦ γενέσθαι[5] καὶ οὐ χρείαν ἔχει τοῦ ἀκοῦσαι διὰ λόγου· ἀλλ᾿ ἡμεῖς τούτου δεόμεθα, πρὸς τὸ γνῶναι ἡμᾶς τί αἰτοῦμεν καὶ τί εὐξώμεθα, ὅπως εὐγνωμοσύνην ἕξωμεν καὶ αὐτῷ προσκολλώμεθα διὰ τῶν αἰτήσεων· καὶ ἵνα μὴ ὑπὸ τῶν λογισμῶν χειμαζόμενοι, νικώμεθα ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, ὡς ὄντες ἔξωθεν τῆς τοῦ Θεοῦ μνήμης· ἀλλ᾿ ἵνα, βοηθούμενοι ὑπὸ τῆς εὐχῆς καὶ μελέτης τῶν θείων Γραφῶν, τευξώμεθα τῆς κτήσεως τῶν ἀρετῶν, περὶ ὧν οἱ Ἅγιοι Πατέρες ἄλλος ἀλλαχοῦ ἔγραψαν τῇ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος χάριτι· ἐξ ὧν κἀγὼ μαθών, ἐρῶ τούτων τὰ ὀνόματα κατὰ τὸ ἐγχωρεῖν, εἰ καὶ μὴ πασῶν[6], δι᾿ ἔλλειψιν γνώσεως. Εἰσὶ τοίνυν.

1. Γραπτέον μᾶλλον τ ῷ. 2. Πρβλ. Λουκ. ιη´, 11-12. 3. Πρβλ. Λουκ. ιη´, 13.
4. Ῥωμ. δ´, 5. 5. Δανιὴλ (Σωσάννα) 42. 6. Οὕτω γραπτέον, ἀντὶ π ά ν τ ω ν.

ΔΗΛΩΣΙΣ ΤΩΝ ΑΡΕΤΩΝ

Φρόνησις, σωφροσύνη, ἀνδρεία, δικαιοσύνη, πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη, φόβος, εὐσέβεια, γνῶσις, βουλή, ἰσχύς, σύνεσις, σοφία, συντριμμός, πένθος, πρᾳότης, ἔρευνα τῶν θείων Γραφῶν, ἐλεημοσύνη, καθαρότης καρδίας, εἰρήνη, ὑπομονή, ἐγκράτεια, καρτερία, προαίρεσις ἀγαθή, πρόθεσις, αἴσθησις, ἐπιμέλεια, ἔρεισμα θεῖον, θέρμη, ἐγρήγορσις, ζέσις Πνεύματος, μελέτη, σπουδή, νῆψις, μνήμη, σύννοια, εὐλάβεια, αἰδώς, ἐντροπή, μεταμέλεια, ἀποχὴ κακῶν, μετάνοια, ἐπιστροφὴ πρὸς Θεόν, συνταγὴ Χριστοῦ, ἀποταγὴ τοῦ διαβόλου, τήρησις ἐντολῶν, φυλακὴ ψυχῆς, καθαρότης συνειδήσεως, μνήμη θανάτου, πόνος ψυχῆς, ἐργασία τῶν καλῶν, κόπος, μόχθος, σκληραγωγία, νηστεία, ἀγρυπνία, πεῖνα, δίψα, ὀλιγοδεΐα, αὐτάρκεια, εὐταξία, εὐσχημοσύνη, σεμνότης, ἀπερπερία, χρημάτων ὑπεροψία, ἀφιλαργυρία, ἀποταγὴ τῶν βιοτικῶν, ὑποταγή, ὑπακοή, εὐπείθεια, πτωχεία, ἀκτημοσύνη, φυγὴ τοῦ κόσμου, θελημάτων ἐκκοπή, ἄρνησις ἑαυτοῦ, συμβουλή, μεγαλοψυχία, σχολὴ κατὰ Θεόν, ἡσυχία, παίδευσις, ξηροκοιτία, ἀλουσία, παράστασις, ἀγών, προσοχή, ξηροφαγία, γυμνότης, τῆξις σώματος, μόνωσις, ἠρεμία, γαλήνη, εὐθυμία, θάρσος, εὐτολμία, ζῆλος θεῖος, πυρπόλησις, προκοπή, μωρία διὰ Χριστόν, νοὸς τήρησις, κατάστασις ἠθῶν, ὁσιότης, παρθενία, ἁγιασμός, καθαρότης σώματος, ἁγνεία ψυχῆς, ἀνάγνωσις διὰ Χριστόν, θεία μέριμνα, ἐπίγνωσις, ἐπιτηδειότης, ἀλήθεια, ἀπεριεργία, ἀκατακρισία, ἄφεσις τῶν ὀφειλομένων, οἰκονομία, ἐπιδεξιωσύνη, ἀγχίνοια, ἐπιείκεια, χρῆσις ὀρθὴ τῶν πραγμάτων, ἐπιστήμη, εὐφυΐα, ἐμπειρία, ψαλμῳδία, προσευχή, εὐχαριστία, ἐξομολόγησις, ἱκεσία, γονυκλισία, παράκλησις, δέησις, αἴτησις, ἔντευξις, ὑμνῳδία, δοξολογία, ἐξαγόρευσις, φροντίς, θρῆνος, θλῖψις, ὀδύνη, ἀδημονία, ὀδυρμός, στεναγμός, κλαυθμός, ἐπίπονα δάκρυα, κατάνυξις, σιωπή, θεία ζήτησις, ὀλολυγμός, ἀμεριμνία ἐκ πάντων, ἀνεξικακία, ἀκενοδοξία, ἀφιλοδοξία, ἁπλότης ψυχῆς, συμπάθεια, ἀφιλενδειξία, καλοήθεια, τὰ κατὰ φύσιν ἔργα, τὰ ὑπὲρ φύσιν, φιλαδελφία, ὁμόνοια, κατὰ Θεὸν κοινωνία, γλυκύτης, διάθεσις πνευματική, ἡμερότης, εὐθύτης, ἀκακία, ἠπιότης, ἀκεραιότης, ἁπλότης, εὐφημία, καλολογία, καλοεργία, προτίμησις τοῦ πλησίον, στοργὴ κατὰ Θεόν, ἕξις ἐνάρετος, συνέχεια, ποίωσις, εὐγνωμοσύνη, ταπείνωσις, ἀπροσπάθεια, μεγαλοπρέπεια, ἀνοχή, μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθότης, διάκρισις, τὸ εὐπρόσιτον, τὸ εὐπροσήγορον, ἀταραξία, θεωρία, ὁδηγία, παγίωσις, διόρασις, ἀπάθεια, χαρὰ πνευματική, ἀσφάλεια, δάκρυα τῆς συνέσεως, τὸ ψυχικὸν δάκρυον, θεῖος πόθος, οἰκτιρμός, εὐσπλαγχνία, φιλανθρωπία, καθαρότης ψυχῆς, καθαρότης νοός, προόρασις, καθαρὰ προσευχή, ἀναιχμάλωτος λογισμός, στερρότης, εὐτονία ψυχῆς καὶ σώματος, φωτισμός, ψυχῆς ἀνάκτησις, μῖσος ζωῆς, διδασκαλία ὡς δεῖ, πόθος θανάτου ἀγαθός, νηπιότης ἐν Χριστῷ,

ἑδραίωσις, νουθεσία καὶ παραίνεσις, σύμμετρος, καὶ βιαστής[1], ἐπαινετὴ ἀλλοίωσις, ἔκστασις πρὸς Θεόν, τελειότης ἐν Χριστῷ, ἀψευδὴς ἔλλαμψις, θεῖος ἔρως, ἁρπαγὴ νοός, Θεοῦ ἐνοίκησις, φιλοθεΐα, φιλοσοφία ἐσωτική, θεολογία, ὁμολογία, θανάτου καταφρόνησις, ἁγιωσύνη, κατόρθωμα, ὑγεία τελεία ψυχῆς, ἀρετή, ἔπαινος ἐκ Θεοῦ, χάρις, βασιλεία, υἱοθεσία, καὶ διὰ πάντων ὁμοῦ σκη΄[2]. Τὸ δὲ θέσει γενέσθαι τὸν ἄνθρωπον, χάριτι τοῦ διδόντος ἡμῖν νίκην κατὰ τῶν παθῶν, ὧν τὰ ὀνόματά εἰσι ταῦτα, ὡς οἶμαι.

—◇◇◇◇—

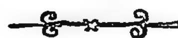
ΔΗΛΩΣΙΣ ΤΩΝ ΠΑΘΩΝ

Δεινότης, πανουργία, πονηρία, κακοφροσύνη, ἀλογία, ἀκολασία, δελεασμός, ἀφυΐα, ἀνεπιστημοσύνη, ἀεργία, ψυχρότης, ἠλιθιότης, κολακεία, μωρία, ἐξήχησις, ἔκστασις φρενῶν, παραφρόνησις, ἀγροικία, θράσος, δειλία, νάρκησις, ἀργία τῶν καλῶν, πλημμέλημα, πλεονεξία, μειονεξία, ἄγνοια, ἄνοια, γνῶσις ψευδώνυμος, λήθη, ἀδιακρισία, ἀναισθησία, ἀδικία, κακὴ προαίρεσις, ἀσυνήδειτος ψυχή, νωθρότης, φλυαρία, ἀθέτησις, σφάλμα, ἁμαρτία, ἀνομία, παρανομία, πάθος, αἰχμαλωσία, συγκατάθεσις πονηρά, συνδυασμὸς ἄλογος, προσβολὴ δαιμονική, ἐγχρόνισις, ἀνάπαυσις σωματικὴ παρὰ τὸ δέον, κακία, πταῖσμα, νόσος ψυχῆς, ἀτονία, ἀσθένεια νοός, ἀμέλεια, ῥᾳθυμία, ἀθυμία ψεκτή, καταφρόνησις Θεοῦ, παρατροπή, παράβασις, ἀπιστία, δυσπιστία, κακοπιστία, ὀλιγοπιστία, αἵρεσις, συναίρεσις, πολυθεΐα, εἰδωλολατρία, ἀγνωσία Θεοῦ, ἀσέβεια, μαγεία, ἐπιτήρησις, μαντεία, γοητεία, ἄρνησις, εἰδωλομανία, ἀκρασία, σπατάλη, φιλολογία, ὀκνηρία, φιλαυτία, ἀπροσεξία, ἀπροκοπία, ἀπάτη, πλάνη, τόλμη, φαρμακία, μιαρωσύνη, μιαροφαγία, τρυφή, ἀσωτία, γαστριμαργία, πορνεία, φιλαργυρία, ὀργή, λύπη, ἀκηδία, κενοδοξία, ὑπερηφανία, οἴησις, ἔπαρσις, ἀλαζονεία, ἀπόνοια, αἰσχρότης, κόρος, βλακεία, κάρωσις, ἡδονή, ἀπληστία, λαιμαργία, ἀχορταγία, λαθροφαγία, ἀδηφαγία, μονοφαγία, ἀδιαφορία, εὐκολία, αὐτοβουλία, ἀβουλία, αὐταρέσκεια, ἀνθρωπαρέσκεια, ἀπειρία τοῦ καλοῦ, ἀπαιδευσία, ἀνεπιτηδειότης, γνώμης κουφότης, ἰδιωτεία, χωρικία, ἀντιλογία, φιλονεικία, κακολογία, κραυγή, ταραχή, μάχη, θυμός, ἐπιθυμία ἄλογος, χολή, παροξυσμός, σκάνδαλον, ἔχθρα, πολυπραγμοσύνη, συκοφαντία, πικρία, καταλαλιά, ψόγος, διαβολή, κατάκρισις, κατηγορία, μῖσος, λοιδορία, ὕβρις, ἀτιμία, ἀγριότης, μανία, αὐστηρία, ἀψότης, ἐπιορκία, ὅρκος, ἀνελεημοσύνη, μισαδελφία, ἀνισότης, πατραλοία, μητραλοία,

1. Ἴσως ἐγράφη οὕτως, ἀντὶ παραίνεσις, σύμμετρος καὶ βιαστή.
2. Δηλαδὴ διακόσιαι εἰκοσιοκτὼ ἀρεταί. (Ὁ ἀριθμὸς πάντως δὲν εἶνε ἀκριβής).

κατάλυσις, παράλυσις, δωροληψία, κλοπή, ἁρπαγή, ζῆλος, ἔρις, φθόνος, ἀσχημοσύνη, χλεύη, ὀνειδισμός, μυκτηρισμός, κατάγελως, καταπραγματεία, καταδυναστεία, καταφρόνησις τοῦ πλησίον, μαστίγωσις, ἐμπαιγμός, ἀγχόνη, πνιγμός, τὸ ἄστοργον, τὸ ἄσπονδον, τὸ ἀσύνθετον, βασκανία, ἀπήνεια, ἀναίδεια, ἀναισχυντία, αἰχμαλωσία, λογισμῶν σκοτισμός, ἀβλεψία, τύφλωσις, προσπάθεια προσκαίρων, ἐμπάθεια, ματαιότης, ἀπείθεια, καρηβαρία, νυσταγμὸς ψυχῆς, πολυυπνία, φαντασία, πολυποσία, μέθη, ἀχρηστία, χαυνότης, τέρψις ἄλογος, φιληδονία, λαγνεία, αἰσχρολογία, θηλυμός, οἶστρος ἀκόλαστος, πύρωσις, μαλακία, μαύλησις, μοιχεία, ἀρσενοκοιτία, κτηνοβατία, μολυσμός, ἀσέλγεια, ῥύπος ψυχῆς, αἱμομιξία, ἀκαθαρσία, μαγαρισμός, μιασμός, μερικὴ φιλία, γέλως, παίγνια, ὄρχησις, κρότοι, ᾄσματα ἀπρεπῆ, χορεύματα, αὐλίσματα, παρρησία, πολυταξία, ἀνυποταξία, ἀκαταστασία, ὁμόνοια ψεκτή, ἐπιβουλή, πόλεμος, φόνος, λῃσταρχία, ἱεροσυλία, αἰσχροκέρδεια, τόκος, δόλος, τυμβωρυξία, σκληρότης καρδίας, δυσφημία, γογγυσμός, βλασφημία, μεμψιμοιρία, ἀχαριστία, κακοβουλία, ὀλιγωρία, μικροψυχία, σύγχυσις, ψεῦδος, γλωσσαλγία, ματαιολογία, ἄλογος χαρά, μετεωρισμός, ἄλογος φιλία, κακοήθεια, λῆρος, μωρολογία, πολυλογία, σκνιφότης, μοχθηρία, ἀκαταδεξία, ἀγανάκτησις, πολυκτημοσύνη, μνησικακία, παράχρησις, καχεξία, φιλοζωΐα, περπερία, τύφος, φιλαρχία, ὑπόκρισις, εἰρωνεία, ὑπουλότης, εὐτραπελία, ἧττα, ἔρως σατανικός, περιεργία, προσκρούσματα, ἀφοβία Θεοῦ, ἀνηκοΐα, ἀγνωμοσύνη, ὑψηλοφροσύνη, καύχησις, φυσίωσις, ἐξουδένωσις τοῦ πλησίον, ἀσπλαγχνία, ἀναλγησία, ἀνελπιστία, πάρεσις, μισοθεΐα, ἀπόγνωσις, αὐτοκτονία, καὶ διὰ πάντων ἔκπτωσις ἀπὸ Θεοῦ καὶ τελεία ἀπώλεια· ὁμοῦ πάντα σηη΄[1].

Ταῦτα τοίνυν τὰ πάθη ὀνομαζόμενα ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς εὗρον, καὶ ἐφάπαξ τέθεικα, ὡς τὰς βίβλους εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου· κατὰ τάξιν δὲ οὔτε ἐδυνήθην, οὔτε ἐπεχείρησα τὴν κατάθεσιν, ὡς ὑπὲρ ἐμὲ οὖσαν, διὰ τὸν λόγον, ὃν εἴρηκεν ὁ τῆς Κλίμακος· ζητήσεις παρὰ κακοῖς σύνεσιν[2], φησί, καὶ οὐχ εὑρήσεις, διότι ἄτακτά εἰσιν ἅπαντα τὰ τῶν δαιμόνων· ἕνα καὶ μόνον σκοπὸν ἔχουσιν, ἐν ᾧ καὶ ἰσάζουσιν οἱ ἀνίσιοι καὶ ἀνόσιοι, τὸ ἀπολέσαι τὰς ψυχὰς τῶν δεχομένων τὴν κακίστην αὐτῶν συμβουλήν· εἰ καὶ ἄλλοις τισὶν ἀνθρώποις γίνονται στεφάνων πρόξενοι, ὅταν νικῶνται ὑπὸ τῆς πίστεως καὶ ὑπομονῆς τῶν ἐλπιζόντων ἐπὶ τὸν Κύριον, καί, τῇ ἐργασίᾳ τῶν καλῶν καὶ ἀντιστάσει τῶν λογισμῶν, ἀντιπραττόντων καὶ κατευχομένων αὐτῶν.

1. Δηλαδὴ διακόσια ἐνενηκονταοκτὼ πάθη.
2. Παροιμ. ιδ΄, 6.

ΠΕΡΙ ΔΙΑΦΟΡΑΣ ΛΟΓΙΣΜΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣΒΟΛΩΝ

Ἐπειδὴ οἱ λογισμοὶ διαφορὰς ἔχουσιν ἐν πᾶσι, καὶ οἱ μὲν ἀναμάρτητοί εἰσιν, οἱ δ᾽ οὔπω, οἷον ἡ λεγομένη προσβολή, ἤγουν ἐνθύμησις τοῦ καλοῦ ἢ τοῦ κακοῦ, ἥτις οὔτε ἀμοιβήν, οὔτε μέμψιν ἔχει. Μετὰ ταύτην ὁ λεγόμενος συνδυασμός, τουτέστιν ἡ ὁμιλία τοῦ λογισμοῦ, ἢ πρὸς συγκατάθεσιν ἢ ἀποβολήν· καὶ ἔχει μὲν ἔπαινον, ὅταν θεάρεστον ᾖ, ἀλλὰ μικρόν· ὥσπερ καὶ ψόγον, ὅταν πονηρὸν ᾖ. Ἔπειτα ἡ λεγομένη πάλη, ἢ νικῶσα ἢ νικωμένη ὑπὸ τοῦ νοός, καὶ στέφανον ἢ κόλασιν προξενοῦσα, ὅταν εἰς ἔργον φθάσῃ. Ὁμοίως δὲ καὶ ἡ συγκατάθεσις, ἥτις ἐστὶ νεῦσις ἐνήδονος τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ ὀφθὲν γινομένη, ἐξ ἧς γίνεται ἡ αἰχμαλωσία, ἡ ἐπάγουσα βιαίως καὶ ἀκουσίως τὴν καρδίαν πρὸς ἐργασίαν. Ἐν δὲ τῷ χρονίζειν τὸν ἐμπαθῆ λογισμὸν ἐν τῇ ψυχῇ, γίνεται τὸ λεγόμενον πάθος, ὥσπερ εἰς ἕξιν διὰ τῆς πρὸς ἑαυτὸ συνηθείας τὴν ψυχὴν φέρον αὐθαιρέτως καὶ οἰκείως αὐτομολοῦσαν αὐτὴν πρὸς τὴν πρᾶξιν ἀπεργάζεται· ὅπερ πάθος ἀναμφιβόλως ἐν πᾶσιν, ἢ ἀντιζύγῳ μετανοίᾳ ἢ τῇ μελλούσῃ κολάσει ὑπόκειται, φησὶν ὁ τῆς Κλίμακος· διὰ τὸ ἀμετανόητον δηλαδὴ καὶ οὐ διὰ τὸν πόλεμον. Εἰ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν ἐκτὸς τελείας ἀπαθείας ἄφεσιν οἱ πολλοὶ λαβεῖν ἠδυνήθημεν, ὡς αὐτὸς ἔφη ὁ τῆς Κλίμακος· ὅτι οὐ πάντας μὲν ἀπαθεῖς γενέσθαι δυνατόν, πάντας δὲ σωθῆναι καὶ Θεῷ διαλλαγῆναι οὐκ ἀδύνατον. Ὁ τοίνυν ἐχέφρων τὴν μὲν μητρόκακον καὶ πονηρὰν προσβολὴν ἀποβάλλεται, ἵνα πάντα ἐξ αὐτῆς τὰ δεινὰ περικόψῃ ἐφάπαξ· τὴν δὲ ἀγαθὴν προσβολήν, ἐργασίαν ἡτοιμασμένην ἔχει ἀεί· ἵνα ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα ἐν ἕξει τῆς ἀρετῆς γένωνται καὶ τῶν παθῶν λυτροῦνται, χάριτι Χριστοῦ. Ὅτι οὐκ ἔχομέν τι ὅλως, ὃ οὐκ ἐλάβομεν παρ᾽ αὐτοῦ[1], οὐδὲ τί προσφέρειν αὐτῷ, εἰ μὴ προαίρεσιν, ἧς τινος ἀστοχήσαντες, οὔτε γνῶσιν, οὔτε δύναμιν ἐν τῷ ἐργάζεσθαι τὸ ἀγαθὸν εὑρίσκομεν. Καὶ τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἔργον ἐστίν, ἵνα μὴ κατακριθῶμεν, ὡς ἀργοί· ἀργία γάρ ἐστιν ἀρχὴ πάσης κακίας· οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ἐργάζεσθαι τὸ ἀγαθόν, φησὶ τὸ Γεροντικόν, δέεται διακρίσεως. Καὶ γὰρ ἡ παρθένος, ἡ νηστεύουσα τὰς ἑβδομάδας ἓξ ἕξ, καὶ τὴν παλαιὰν καὶ τὴν καινὴν μελετῶσα ἀεί, οὐκ εἶχεν ὁμοίως τὰ δυσχερῆ καὶ εὐχερῆ πράγματα, καίτοι γε ἔδει αὐτὴν ἐκ τῶν τοσούτων καμάτων καρποῦσθαι τὴν ἀπάθειαν, ἀλλ᾽ οὐκ ἐγένετο· διότι τὸ καλὸν οὐκ ἔστι καλόν, ἐὰν μὴ πρὸς τὸ θεῖον βούλημα ἔχῃ τὸν σκοπόν. Ἐπειδὴ εὑρίσκεται ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ πολλάκις ἔν τισι πράγμασιν ἀγανακτῶν ὁ Θεὸς κατά τινος ποιοῦντος ἔργον, τοῖς πᾶσι φαινόμενον καλόν, καὶ πάλιν ἀποδεχόμενος ἄλλο φαινόμενον κακοποιόν. Καὶ μάρτυς ὁ Προφήτης ἐκεῖνος, ὃς ἐζήτει παρά τινων πληγῆναι, καὶ πῶς φησιν ὁ παρακούσας, ὡς καλὸν ποιῶν δῆ-

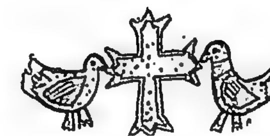
1. Πρβλ. Α΄ Κορ. δ΄, 7.

θεν, θηριάλωτος ἐγένετο[1], καὶ ὁ Πέτρος δοκῶν τι καλὸν ποιεῖν, παραιτησάμενος τὸ νίψασθαι, ἐπετιμήθη[2]· ὅθεν πάσῃ δυνάμει τὸ θεῖον θέλημα ὀφείλομεν εὑρεῖν καὶ ποιεῖν, κἂν δοκῇ ἡμῖν καλὸν εἶναι. Διὰ τοῦτο οὐδὲ ἀκοπότως γίνεται ἡ ἐργασία τοῦ ἀγαθοῦ, ἵνα μὴ ζημιωθῶμεν, μετὰ τοῦ αὐτεξουσίου καὶ τὸν ἐκ τῆς βίας ἔπαινον· καὶ ἁπλῶς, πάντα ὅσα οἰκονομεῖ ὁ Θεός, θαυμαστά εἰσιν, ὑπὲρ νοῦν τε καὶ ἔννοιαν· ὅτι οὐ μόνον δεῖ θαυμάζειν τὸν νοῦν τῶν τελουμένων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῶν ὀρθοδόξων, ἀλλὰ καὶ τὰ σύμβολα τούτων· πῶς διὰ τοῦ θείου Βαπτίσματος υἱοὶ γενόμεθα κατὰ χάριν μηδὲν πρὸ τούτου ἐργασάμενοι, οὐδὲ πάλιν μετὰ τοῦτο, εἰμὴ τὴν τῶν ἐντολῶν τήρησιν· καὶ πῶς τὰ φρικτὰ πράγματα ταῦτα, λέγω δὴ τὸ Ἅγιον Βάπτισμα, τὴν Ἁγίαν Μετάληψιν, ἐκτὸς ἱερωσύνης οὐ γίνονται, φησὶν ὁ θεῖος Χρυσόστομος. Ἐν τούτῳ γὰρ φαίνεται ἡ δοθεῖσα τῷ κορυφαίῳ τῶν Ἀποστόλων Πέτρῳ ἐξουσία· διότι εἰ μὴ ἀνοιχθῶσιν αἱ πύλαι τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν διὰ τῆς ἱερουργίας, οὐδεὶς δύναται εἰσελθεῖν[3]· ὥς φησιν ὁ Κύριος, ἐὰν μὴ γεννηθῇ τις ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος[4]· καὶ πάλιν· ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς[5]· καὶ πῶς ὑπῆρχεν ὁ παλαιὸς ναὸς ἔξωθεν μὲν τύπος τοῦ κόσμου, ἐν ᾧ τὰς θυσίας ἐπετέλουν οἱ ἱερεῖς[6]· ἔσωθεν δὲ τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων[7], ἔνθα προσεφέρετο τὸ θυμίαμα τὸ ἐκ τῶν τεσσάρων εἰδῶν, λιβάνου, φημί, σμύρνης, στακτῆς καὶ κασίας· ἐξ ὧν δηλοῦνται αἱ τέσσαρες γενικαὶ ἀρεταί· τὰ γὰρ ἔξωθεν γινόμενα συγκατάβασις τοῦ Θεοῦ ὑπῆρχε τότε, ἵνα μὴ διὰ τῶν ᾀσμάτων καὶ τρυφῆς ἐκκλίνωσιν οἱ νηπιόφρονες Ἰουδαῖοι εἰς τὰ εἴδωλα. Ἡ δὲ νέα Ἐκκλησία, τύπος ἐστὶ τῶν μελλόντων. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ τελούμενα ἐν αὐτῇ οὐράνιά εἰσι καὶ πνευματικά· ὅτι ὥσπερ ἐννέα τάγματά εἰσιν ἐν τῷ οὐρανῷ, οὕτως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ· ἤγουν Πατριάρχαι, Μητροπολῖται, Ἐπίσκοποι, Ἱερεῖς, Διάκονοι, Ὑποδιάκονοι, Ἀναγνῶσται, Ψάλται καὶ Μοναχοί. Καὶ πῶς πάλιν διὰ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ φυγαδεύονται δαίμονες καὶ ποικίλα νοσήματα, πρᾶγμα παρὰ πᾶσιν ἀνέξοδόν τε καὶ ἀκόποτον· καὶ τὰ μὲν αὐτοῦ ἐγκώμια τίς δύναται ἐξαριθμῆσαι; τὰ δὲ σύμβολα τοῦ ἁγίου αὐτοῦ Χαρακτῆρος οἱ Ἅγιοι Πατέρες παρέδωκαν ἡμῖν, εἰς τὸ ἀντιλέγειν τοὺς ἀπίστους καὶ αἱρετικούς· ὅτι οἱ μὲν δύο δάκτυλοι καὶ ἡ μία χεὶρ ἐμφαίνουσι τὸν ἐσταυρωμένον Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν δυσὶ φύσεσι καὶ μιᾷ ὑποστάσει γνωριζόμενον· ἡ δεξιὰ δὲ τὴν ἄπειρον αὐτοῦ δύναμιν καὶ τὴν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς καθέδραν ἀναμιμνήσκει· καὶ ἄνωθεν ἀρξαμένης διὰ τῆς ἐκ τῶν οὐρανῶν πρὸς ἡμᾶς αὐτοῦ συγκαταβάσεως· καὶ πάλιν ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ μέρους ἐπὶ τὸ εὐώνυμον, ἀποσοβεῖ μὲν τοὺς ἐχθρούς, δηλοῖ δὲ ὅτι τῇ ἀηττήτῳ αὐτοῦ δυνάμει ὁ Κύριος ἐνίκησε τὸν διάβολον[8], ἀριστερὸν ὄντα,

1. Πρβλ. Γ' Βασιλ. κα', 36. 2. Πρβλ. Ἰωάνν. ιγ', 8. 3. Πρβλ. Ματθ. ις', 19.
4. Ἰωάνν. γ', 5. 5. Ἰωάνν. ς', 53. 6. Πρβλ. Ἔξ. κς', 1 κ.ἑ., Ἑβρ. θ', 1,6.
7. Πρβλ. Ἔξ. λ', 10· Ἑβρ. θ', 3. 8. Πρβλ. Ματθ. δ', 11, Ἰωάνν. ις', 33.

καὶ ἀνίσχυρον καὶ σκοτεινόν· καὶ πῶς πάλιν διὰ μικρῶν χρωμάτων ἡ ἱστορία τοσαῦτα θαυμάσια, τὰ ἐκ τῶν τοσούτων ἐτῶν γινόμενα ὑπὸ τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Ἁγίων πάντων, ὡς ἀρτίως τελούμενα δείκνυσιν ἡμῖν, τῇ τοῦ Θεοῦ προνοίᾳ, ἵνα ὀφθαλμοφανῶς ὁρῶντες ταῦτα, ποθῶμεν ἐπὶ πλεῖον, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος καὶ Κορυφαῖος τῶν Ἀποστόλων Πέτρος ἐν τῷ μαρτυρίῳ τοῦ Ἁγίου Παγκρατίου καὶ μαθητοῦ αὐτοῦ. Πάντα οὖν τὰ εἰρημένα ἐξ ἀρχῆς τοῦ λόγου, χωρὶς ὀρθῆς πίστεως οὐδὲν ὠφελοῦσιν, ἀλλ' οὐδὲ γίνονται· ὥσπερ οὐδὲ πίστις χωρὶς ἔργων[1]. Καὶ περὶ μὲν τῆς πίστεως καὶ τῶν ἔργων ἔγραψαν πολλοὶ τῶν Ἁγίων Πατέρων. Πρὸς δὲ ὑπόμνησιν ἐρῶ ἐν ἐπιτόμῳ, ὅτι ἔργα μὲν ὀφείλομεν ἔχειν τὰ γεγραμμένα ἕκαστος ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι, πίστιν δὲ ὀρθόδοξον, ἣν παρελάβομεν ἀπὸ τῶν προγεγραμμένων Ἁγίων, ἵνα σὺν αὐτοῖς τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει πᾶσα τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ Ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ Παναγίῳ καὶ Ἀγαθῷ καὶ Ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Πληρώσας εἶπον,
Χριστέ, σοὶ δόξα πρέπει.

1. Πρβλ. Ἰακ. β', 20.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΠΕΤΡΟΥ

ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΙ ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΙ ΚΔ΄ ΠΛΗΡΕΙΣ ΟΝΤΕΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ

Πρόλογος ἰδοὺ καὶ ἄλφα τὸ στοιχεῖον,
Τὴν πνευματικὴν περιέχει σοφίαν.
Ὥσπερ γὰρ αὐτὸ τῶν γραμμάτων ἁπάντων,
Ἀρχὴ τυγχάνει διαλέκτῳ ἐν πάσῃ,
Οὕτως ἁπασῶν τῶν ἀρετῶν καὶ αὕτη,
Ἔναρξίς ἐστι, κἂν τέλος πάλιν πάντων.
Ἀλλὰ καθάπερ ὁ Ἀλφάβητος πέλει,
Νηπιῶδες μάθημα, οὗτινος ἄνευ
Οὐκ ἔστι μαθεῖν τῶν κάτω μαθημάτων.
Καὶ τῆς γνώσεως ἡ ἀρχὴ οὑτωσί περ,
Μικρὰ κἂν πάνυ ἔστιν, ἀλλ' ἧς περ δίχα
Οὐκ ἔστιν εὑρεῖν ἀρετὴν τὸ παράπαν.
Νῦν δὲ τὴν ἀρχὴν εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ Α΄ (1ος)

Αρχὴ πάντων τῶν γραμμάτων εἰς ἑκάστην διάλεκτον τὸ α ὑπάρχει, κἂν τινες ἀγνοῶσι. Καὶ ἀρχὴ πασῶν τῶν ἀρετῶν ἡ πνευματικὴ σοφία, κἂν τέλος ὑπάρχῃ πάλιν· διότι εἰμὴ αὕτη προσπελάσῃ τῷ νῷ, οὐ δύναται ὁ ἄνθρωπός τι ἀγαθὸν ἐργάσασθαι, διὰ τὸ μηδέποτε ἀκοὴν ἔχειν περὶ τούτου· εἰδὲ ποσῶς ἠξιώθη ἀκοῦσαι, αὐτὸ τοῦτο σοφία ἐστίν· ἀλλ' ὥσπερ ὁ ἀλφάβητος νηπιῶδές ἐστι μάθημα, χωρὶς δὲ τούτου οὐκ ἔστιν εὑρεῖν σοφίαν τῶν κάτω μαθεῖν μαθημάτων, οὕτω καὶ ἡ ἀρχὴ

τῆς γνώσεως, εἰ καὶ μικρά ἐστι πάνυ, ἀλλὰ ταύτης ἐκτός, οὐκ ἔστιν εὑρεῖν ἀρετὴν τὸ παράπαν. Διά τοι τοῦτο δειλιῶ τοῦ γράψαι τι περὶ σοφίας, ἄσοφος ὢν ὅλως. Καὶ γὰρ ὡς οἶμαι τέσσαρές εἰσιν αἱ κατασκευάζουσαι τὸν νοῦν πρὸς τὸ δύνασθαι λέγειν διαφοραί, ἢ χάρις ἄνωθεν ὑπερφυῶς καὶ μακαριότης, ἢ καθαρότης ἐξ ἀσκήσεως κατὰ Θεὸν γινομένη, καὶ δυναμένη εἰς τὸ ἀρχαῖον κάλλος φέρειν τὴν ψυχήν, ἢ πεῖρα τῶν κάτω διδαγμάτων, διὰ παιδεύσεως ἀνθρωπίνης, καὶ ἀσκήσεως τῆς ἔξω σοφίας γινομένης, ἢ πάλιν ἐπικατάρατος καὶ σατανικὴ πλάνη ἐξ ὑπερηφανίας, καὶ δαιμόνων πανουργίας ἐνεργουμένη καὶ παρατροπὴ φύσεως. Ἐγὼ δὲ πάντων τῶν προειρημένων ἄμοιρος ὑπάρχων, πῶς δύναμαι γράψαι, ἀπορῶ· οὐκ οἶδα μήπως ἡ πίστις ὑμῶν τῶν εἰς τοῦτο βιαζόντων κατὰ Θεόν, ἕλξῃ τὴν χάριν πρὸς τὸν κάλαμον· ἐπειδὴ ὁ νοῦς, καὶ ἡ χεὶρ ἡ ἐμή, ἀνάξιά εἰσι καὶ ἀκάθαρτα· οἶδα σαφῶς ἐκ τῆς πείρας· ὡς καὶ ἐγένετό μοι πολλάκις τοῦτο, καὶ γίνεται ἀεί. Ὁσάκις γάρ, πιστεύσατέ μοι, Πατέρες, ἠβουλήθην γράψαι τι, οὐκ ἠδυνήθην εἰς νοῦν τοῦτο φέρειν, πρὸ τοῦ κατέχειν με τὸν κάλαμον· ἀλλὰ μόνον νόημα πολλάκις μικρὸν ἐκ τῆς γραφῆς, ἢ ἐξ ἀκοῆς καὶ θέας τινὸς τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου· ἐξ οὗ πολλάκις τὴν ἀφορμὴν ἐλάμβανεν ὁ νοῦς, καὶ ἅμα τοῦ βαστάζειν με τὸν κάλαμον καὶ τῆς γραφίδος ἀπάρξασθαι, εὐθέως εὕρισκον τὸ πρᾶγμα, ὃ ἤμελλον γράφειν· περὶ οὗ εἶχον τὸν βιάζοντα γράψαι τοῦτο, καὶ οὕτως ἀκωλύτως καὶ ἀμερίμνως, γράφω ἔκτοτε, ὅσον εὐτονεῖ ἡ χείρ, μηδόλως ἔχουσα ἀναμονήν· ἀλλ' εἴτι βάλλει ὁ Θεὸς εἰς τὴν σκοτεινήν μου καρδίαν, τοῦτο γράφω χωρὶς σκέψεως· οἶμαι δὲ ἵνα μὴ δοκῶ ἔχειν ὃ ἔλαβον ἐξ εὐχῶν ἑτέρου τινός, κατὰ τὸν τοῦ τῆς Κλίμακος λόγον, ἐκ τοῦ Ἀποστόλου τὴν χρῆσιν λαβόντος, φησὶ γάρ· τί ἔχεις ὃ οὐκ ἔλαβες[1], εἰ δὲ καὶ ἔλαβες, τί καυχᾶσαι ὡς μὴ λαβών; ἀλλ' αὐτὸς ποιῶν; καὶ γὰρ αἱ ἐρχόμεναι ἔννοιαι αὐτομάτως ἐν τῷ νοῒ τῶν ἡσυχαζόντων κατὰ Θεόν, χωρὶς σκέψεως, δεκταί εἰσι, (καθὼς) φησὶν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ· τὸ δὲ σκέψασθαί τινα, ἴδιόν ἐστι νόημα. Καὶ ὁ Ἅγιος Ἀντώνιός φησι· πᾶν ἔργον, ἢ λόγος ὀφείλει ἔχειν μαρτυρίαν ἐκ τῶν θείων Γραφῶν· διά τοι τοῦτο ὥσπερ ποτὲ ἡ ὄνος τοῦ Βαλαὰμ ἐλάλησεν[2], οὕτω καὶ νῦν ἄρξομαι γράφειν· οὐ διδάσκων, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ πρὸς ἔλεγχον τῆς ἀθλίας μου ψυχῆς, ἵνα κἂν τοὺς λόγους αἰσχυνόμενος, ὥς φησιν ὁ τῆς Κλίμακος, ἄρχηται τῆς ἐργασίας, ὁ μὴ ἔργον κεκτημένος, ἀλλὰ λόγον δηλαδή· τίς δὲ οἶδεν, ἢ ζῆσαι ἔχω καὶ γράψαι ἰσχύσω; ἢ πάλιν ὑμεῖς ἔργα ἐκτελεῖν δυνηθῆτε; ἀλλ' ὅμως ἀρξώμεθα ἀμφότεροι τὰ ἀμφότερα, καὶ ὅπου ἕκαστος φθάσαι δυνηθῇ. Ἄδηλος γὰρ ὁ ἡμέτερος θάνατος καὶ πότε ἥξει τὸ τέλος[3] ἀγνοοῦμεν· τῷ δὲ πάντα προγινώσκοντι Θεῷ, γνωστὰ τὰ ἡμέτερα· αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν[4].

1. Α΄ Κορ. δ΄, 7. 2. Ἀριθ. κβ΄, 28-30. 3. Πρβλ. Ματθ. κδ΄, 14. 4. Ῥωμ. ια΄, 36.

Ὁ Πρόλογος νῦν ἐγράφη παρ' ἐλπίδα.
Πάλιν δὲ ἰδοὺ τὸ δεύτερον στοιχεῖον,
Τὸ βῆτα φημί, καὶ δεύτερος ὁ λόγος,
Ἐν ἐπιτομῇ ῥηθήσεται σὺν τούτῳ,
Πίστις γὰρ γεννᾷ τὴν ἄλλην, καὶ μεγάλην
Πίστιν, ὥς φασιν οἱ Ἅγιοι Πατέρες.
Τὴν τῶν ἀρετῶν θεμέλιον, ὡς ἔφη
Ὁ ταύτην τιθεὶς Ἀπόστολος Κυρίου[1],
Ἡ μὲν γάρ, χωρὶς ἐργασιῶν τοῦ νόμου
Γίνεται, ἡ δέ, ἐξ ἔργων τελειοῦται.
Εὑρίσκεται μὲν ἐν ἡσυχίᾳ αὕτη,
Διὰ δὲ πολλῶν πολέμων κατορθοῦται.
Νῦν δὲ τὴν ἀρχὴν εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ Β' (2ος)

Βουλόμενος ὁ Ὅσιος ἡμῶν Πατὴρ Ἰσαὰκ δεῖξαι τὴν πίστιν, ἣν ἔφη ὁ Ἀπόστολος θεμέλιον εἶναι τῶν κατὰ Θεὸν ἐργασιῶν[2], τὴν μὲν* τοῦ θείου Βαπτίσματος ἐλάβομεν χάριτι Χριστοῦ, καὶ οὐκ ἐξ ἔργων[3]· καὶ ὅτι αὕτη γεννᾷ τὸν τῆς πίστεως φόβον, δι' οὗ ἡ τῶν ἐντολῶν φυλακὴ γίνεται, καὶ ὑπομονεῖ[4] τῶν πειρασμῶν, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Μάξιμος· καὶ ὅτι μετὰ τὸ ἐργάζεσθαι ἡμᾶς, τότε γίνεται ἐν ἡμῖν ἡ μεγάλη πίστις τῆς θεωρίας, περὶ ἧς ἔφη ὁ Κύριος· ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως[5], καὶ τὰ ἑξῆς· ἔφη, ὅτι ἄλλη ἡ πίστις ἡ κοινὴ τῶν ὀρθοδόξων, ἤγουν τὰ ὀρθὰ δόγματα, περί τε τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν αὐτοῦ κτισμάτων νοητῶν τε καὶ αἰσθητῶν, καθώς, Θεοῦ χάριτι, ἡ Ἁγία καὶ Καθολικὴ Ἐκκλησία παρέλαβε· καὶ ἄλλη ἡ τῆς θεωρίας, ἤγουν τῆς γνώσεως, ἥτις οὐδόλως ἐναντιοῦται τῇ γεννώσῃ αὐτήν, ἀλλὰ μᾶλλον βεβαιοτέραν ἐμποιεῖν πέφυκε. Διότι τὴν μὲν ἐξ ἀκοῆς, ἐμάθομεν, κληρονομήσαντες ἐκ γονέων εὐσεβῶν καὶ διδασκάλων τῆς ὀρθοδόξου πίστεως· ἡ δὲ ἐκ τοῦ πιστεύειν ὀρθῶς καὶ φοβεῖσθαι τὸν Κύριον[6], εἰς ὃν ἐπιστεύσαμεν, ἐγγίνεται. Ἐκ γὰρ τοῦ φόβου τὰς ἐντολὰς φυλάξαι προῃρήθημεν καὶ τούτου χάριν τὰς σωματικὰς ἀρετὰς ἐργάσασθαι ἠβουλήθημεν, ἡσυχίαν, φημί, νηστείαν, ἀγρυπνίαν σύμμετρον, ψαλμῳδίαν, προσευχήν, ἀνάγνωσιν καὶ ἐρώτησιν τῶν ἐν πείρᾳ ὄντων περὶ παντὸς λογισμοῦ, λόγου τε καὶ ἐγχει-

* Ἐν ἄλλοις ἥντινα ἐκ τοῦ.

1. Πρβλ. Κολ. α', 23.
2. Πρβλ. Κολ. α', 23, Ἰακ. β', 22.
3. Πρβλ Κολ. α', 23.
4. Γραπτέον μᾶλλον ὑπομονή.
5. Πρβλ. Γαλ. γ', 2.
6. Ματθ. ιζ', 20.
7. Δευτ. ι', 12.

ρήματος· ἵνα διὰ τῶν τοιούτων πράξεων καθαίρηται μὲν τὸ σῶμα τῶν αἰσχίστων παθῶν, λέγω δὴ γαστριμαργίας καὶ πορνείας καὶ χρημάτων περιττῶν, ἀρκούμενοι τοῖς παροῦσι[1], κατὰ τὸν Ἀπόστολον. Καὶ ἐντεῦθεν λαμβάνει ἰσχὺν ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ παραμένειν τῷ Θεῷ διὰ τῆς ἀμεριμνίας· μανθάνει ἐκ τῶν γραφῶν καὶ ἐμπείρων ἀνθρώπων περὶ τῶν θείων δογμάτων τε καὶ ἐντολῶν· κἀντεῦθεν τῶν λοιπῶν ὀκτὼ προστατῶν τῆς κακίας καταφρονεῖν ἄρχεται· καὶ κατανοῶν τὰς ἀπειλάς, φοβεῖται τὸν Θεὸν οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' ὡς Θεόν, κατὰ τὸν Ἅγιον Νεῖλον· κἀκ τούτου τοῦ φόβου ἄρχεται τὴν τῶν ἐντολῶν φυλακὴν ἐν γνώσει. Καὶ ὅσον ὑπομένει ὑπὲρ ἑκάστης ἐντολῆς τὸν κατὰ προαίρεσιν θάνατον, τοσοῦτον ἔρχεται εἰς μείζονα γνῶσιν καὶ θεωρεῖ τὰ γινόμενα ἐν ἑαυτῷ ὑπὸ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ· κἀκ τούτου πιστεύει, ὅτι ὄντως μεγάλη ἡ πίστις τῶν ὀρθοδόξων· καὶ ποθεῖν ἄρχεται τοῦ ἀρέσαι τῷ Θεῷ· καὶ οὐκ ἔτι ὡς τὸ πρὶν διστάζει περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας, ἀλλὰ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν μέριμναν ἐπ' αὐτὸν τίθησι[2], κατὰ τὸν Προφήτην· καί, ὥς φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος, ὅτι ὁ βουλόμενος τὴν μεγάλην πίστιν ἐν ἑαυτῷ ἔχειν, οὐκ ὀφείλει ὅλως φροντίδα ποιεῖν περὶ τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς ἢ θανάτου· ἀλλὰ κἂν θηρίον θεάσηται, κἂν δαιμόνων ἐπαναστάσεις ἢ ἀνθρώπων πονηρῶν οὐδόλως πτοεῖται, ὡς γινώσκων, ὅτι ἑνός εἰσι Δημιουργοῦ κτίσματα, καὶ ὅτι σύνδουλα αὐτῷ εἰσι καὶ οὐκ ἔχουσιν ἐξουσίαν κατ' αὐτοῦ, εἰ μὴ ὁ Θεὸς παραχωρήσει. Αὐτὸν γὰρ μόνον ὡς ἔχοντα ἐξουσίαν φοβεῖσθαι, καθὼς εἶπεν αὐτὸς ὁ Κύριος· ὑποδείξω ὑμῖν τίνα φοβηθῆτε[3], καὶ ἐπήγαγε· φοβήθητε τὸν ἔχοντα ἐξουσίαν καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἐμβαλεῖν εἰς γέενναν[4]· καὶ ἵνα βεβαιώσῃ τὸν λόγον, φησί· ναὶ λέγω ὑμῖν, τοῦτον φοβεῖσθε[5]. Καὶ εἰκότως· εἰ μὲν γὰρ ἦν ἄλλος ἔχων ἐξουσίαν ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ, ἔδει ἡμᾶς ἐκεῖνον φοβεῖσθαι· ἐπεὶ δὲ αὐτὸς μόνος ἐστὶν ὁ τῶν ἄνω καὶ κάτω ποιητὴς καὶ δεσπότης, τίς ἐστιν ὁ χωρὶς αὐτοῦ δυνάμενός τι ποιῆσαι; Εἰ δὲ λέγει τις, ὅτι εἰσὶ κτίσματα ἔχοντα τὴν αὐτεξουσιότητα, ἐρῶ κἀγώ, ὅτι ἔχουσι μὲν αἱ νοεραὶ δυνάμεις καὶ οἱ ἄνθρωποι, ὁμοίως καὶ οἱ δαίμονες· ἀλλ' αἱ μὲν τάξεις τῶν οὐρανίων ἀσωμάτων καὶ οἱ ἀγαθοὶ ἄνθρωποι οὐκ ἀνέχονται βλάψαι τινὰ τὸ παράπαν τῶν ὁμοδούλων, κἂν λίαν πονηρός ἐστιν, ἀλλὰ μᾶλλον οἰκτείρουσι καὶ τὸν Θεὸν ὑπὲρ αὐτοῦ ἱκετεύουσιν, ὥς φησιν ὁ Μέγας Ἀθανάσιος. Οἱ δὲ πονηροὶ ἄνθρωποι καὶ οἱ τούτων διδάσκαλοι τῆς πονηρίας δαίμονες, θέλουσι μέν, οὐ δύνανται δὲ ὅλως βλάψαι τινά· εἰ μήπου αὐτὸς ἀφορμὴν δώσῃ τοῦ ἐγκαταλειφθῆναι ἀπὸ τοῦ Θεοῦ δι' ἔργων πονηρῶν· καὶ τοῦτο πρὸς παίδευσιν αὐτοῦ καὶ σωτηρίαν γίνεται παρὰ τοῦ ὑπεραγάθου Θεοῦ, εἴπερ βούλεται καὶ αὐτός, διὰ τῆς εὐχαρίστου ὑπομονῆς διορθωθῆναι τῆς ἰδίας κακίας· εἰ δὲ μήγε, πρὸς ὠφέλειαν ἄλλου, ὡς θέλοντος αὐτοῦ τοῦ παναγάθου Θεοῦ πάντας σωθῆναι[6]. Οἱ δὲ πειρασμοὶ τῶν δικαίων καὶ

1. Ἑβρ. ιγ', 5.
2. Πρβλ. Ψαλμ. 54, 23.
3. Λουκ. ιβ', 5.
4. Λουκ. ιβ', 5.
5. Λουκ. ιβ', 5.
6. Α' Τιμ. β', 4.

ἁγίων ἀνθρώπων κατ' εὐδοκίαν Θεοῦ γίνονται καὶ πρὸς τελείωσιν τῶν ψυχῶν αὐτῶν καὶ αἰσχύνην τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν δαιμόνων. Ταῦτα τοίνυν ἐν γνώσει λαβὼν ὁ ἐργάτης τῶν θείων ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ, πιστεύει οὐχ ἁπλῶς, ὅτι Θεός ἐστιν ὁ Χριστὸς καὶ ὅτι δύναται. (Τοῦτον γὰρ οἱ δαίμονες ἐξ ἔργων εἶδον καὶ ἔφριξαν[1]). Ἀλλ' ὅτι πάντα αὐτῷ δυνατὰ καὶ πᾶν θέλημα αὐτοῦ ἀγαθόν ἐστι καὶ χωρὶς αὐτοῦ οὐ δύναταί τι γενέσθαι ἀγαθόν. Καὶ τούτου χάριν οὐ θέλει ὁ τοιοῦτός τι παρὰ τὸ θεῖον θέλημα ποιεῖν. κἂν ζωή ἐστι· καίπερ οὐκ ἔστιν εὑρεῖν τοῦτο, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ζωή ἐστιν αἰώνιος[2] καὶ ἀγαθὴ σφόδρα, κἂν φαίνηταί τισιν ἐπίπονος ἡ ἐργασία τῆς τοιαύτης ζωῆς. Καὶ διὰ τοῦτο ἀπίστου χείρων εἰμὶ ὁ ἄθλιος, ὅτι οὐ θέλω ἐργάσασθαι, ἵνα εὕρω τὴν μεγάλην πίστιν καὶ δι' αὐτῆς ἔλθω εἰς τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ καὶ ἀρχὴν τῆς σοφίας[3] τοῦ Πνεύματος. Ἀλλὰ ποτὲ μὲν ἑκὼν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς μύσσων παραβαίνω τὸν νόμον· ποτὲ δὲ ὑπὸ τῆς λήθης σκοτιζόμενος εἰς τελείαν ἄγνοιαν ἔρχομαι· κἀντεῦθεν ἀγνοῶ τὸ συμφέρον τῇ ψυχῇ μου καὶ εἰς συνήθειαν ἐρχόμενος πονηράν, εἰς ἕξιν γίνομαι τῆς κακίας. Ὥστε κἂν θελήσω στραφῆναι ὅθεν ἐξέπεσα, οὐ δύναμαι, διότι μεσότοιχον γίνεται τὸ ἐμὸν θέλημα, χωρίζον με ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ὥς φασιν οἱ Πατέρες· καὶ οὐ θέλω κοπιάσαι εἰς τὸ καταλῦσαι τὸ μεσότοιχον[4] τοῦτο. Εἰ γὰρ εἶχον πίστιν, τὴν ἐξ ἔργων τῆς μετανοίας γινομένην, ἠδυνήθην ἂν εἰπεῖν· ἐν τῷ Θεῷ μου ὑπερβήσομαι τεῖχος[5] καὶ οὐ μὴ ἐδειλίασα ἐκ τοῦ δισταγμοῦ, λέγων ἐν ἐμαυτῷ· ἄρα τί ἀπαντήσει με ἐν τῷ ὁρμῆσαί με βαίνειν τὸ ὕψος τοῦ τείχους; μὴ βόθρος ἐκεῖσε; μὴ οὐκ ἰσχύω ἄνω ὑπερβαίνειν, καὶ κρημνισθεὶς πάλιν στρέφομαι κάτω μετὰ τὸ κοπιάσαι; καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα· ἅπερ ὁ ἔχων πίστιν ὅτι ὁ Θεὸς ἐγγύς ἐστι καὶ οὐ πόρρω[6], οὐδέποτε λογίζεται ταῦτα· ἀλλὰ πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ἔχοντα πᾶσαν δύναμιν καὶ ἐξουσίαν καὶ πᾶσαν ἀγαθότητα καὶ φιλανθρωπίαν, εὐθέως τρέχει ἵνα καταλάβῃ[7], ὡς οὐκ ἀέρα δέρων[8], ἀλλὰ νηχόμενος τὰ ἄνω ζητεῖ[9]· καί, πᾶν θέλημα κάτω ἐάσας, πρὸς τὸ θεῖον θέλημα ποιεῖται τὴν ὁδοιπορίαν, μέχρις ἂν γλώσσαις καιναῖς[10] ἀκούσῃ καὶ αὐτός, ἢ καὶ λαλήσῃ ἴσως τὰ μυστήρια γινώσκων, καὶ ἐκ δυνάμεως πρακτικῆς εἰς δύναμιν θεωρίας τὰς ἀναβάσεις[11] ποιῶν, μᾶλλον δὲ λαμβάνων, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν[12].

1. Πρβλ. Ἰακ. β', 19. 2. Ἰωάνν. ιβ', 50. 3. Πρβλ. Παροιμ. α, 7.
4. Πρβλ. Ἐφεσ. β', 14. 5. Ψαλμ. 17, 30. 6. Ἱερ. κγ', 23.
7. Πρβλ. Φιλιππ. γ', 12. 8. Α' Κορ. θ', 26. 9. Κολ. γ', 1.
10. Πρβλ. Μκρκ. ις', 17. 11. Ψαλμ. 83, 6, 8. 12. Ἀποκ. ε', 13.

Τρίτον μέν ἐστι τὸ Γάμμα ἐν στοιχείοις,
Τρίτος δὲ ἰδοὺ ὁ λόγος περὶ φόβου
Δύω γάρ εἰσιν οἱ φόβοι τοῦ Κυρίου,
Εἰσαγωγικός, ἀπέχων τῆς κακίας,
Καὶ τέλειος, ὃς ἐργάζεται σπουδαίως.
Νῦν δὲ τὴν ἀρχὴν εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ Γ' (3ος)

Γαστριμαργία ἐστὶ πρώτη τῶν ὀκτὼ προστατῶν τῆς κακίας. Ὁ δὲ θεῖος φόβος καὶ πρώτη ἐντολὴ πάντα καταβάλλει· καὶ ὁ μὴ ἔχων τοῦτον, οὐδ' ἄλλον ἀγαθὸν ἔχειν δύναται. Πῶς γὰρ ὁ μὴ φοβούμενος, ἐντολὴν τηρῆσαι δυνηθῇ, εἰ μήπου εἰς τὴν ἀγάπην φθάσας ὁ τοιοῦτος; Πλὴν καὶ οὗτος ἐκ τοῦ φόβου ἤρξατο, κἂν ἴσως ἀγνοῇ πῶς παρῆλθεν ἐξ αὐτοῦ ὁ φόβος ὁ εἰσαγωγικός. Εἰ δὲ λέγει τις, ὅτι δι' ἄλλης ὁδοῦ ὥδευσε πρὸς τὴν ἀγάπην, αἰχμάλωτος ὑπῆρχεν εἴτε ὑπὸ τῆς πνευματικῆς χαρᾶς, εἴτε ἐξ ἀναισθησίας, ὡς οἱ περάσαντες κοιμώμενοι τὸν ποταμόν, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Ἁγίου Ἐφραίμ. Διότι ὁ τοιοῦτος ἐκ τῶν πολλῶν τοῦ Θεοῦ εὐεργεσιῶν ὧν ἠξιώθη, χάριτι, ἐκπληττόμενος, ἀγαπᾷ τὸν εὐεργέτην. Ὅταν δέ τις ἀναισθήτως διάγων ἐν τρυφῇ καὶ δόξῃ, ὡς ὁ πλούσιος ἐκεῖνος, καὶ δοκῶν ὅτι οἱ τηκόμενοι ὑπὸ τοῦ φόβου καὶ ἐν πειρασμοῖς διάγοντες ἐξ ἁμαρτιῶν πάσχουσι, κατεπαίρεται τούτων ἐξ ἀπονίας, ἡγούμενος ἑαυτὸν ἄξιον τῆς τοιαύτης ἀνέσεως, ἧς ἔτυχεν ἀνάξιος ὤν, ἐκ τοῦ ἀνάξιον ἑαυτὸν ποιῆσαι τῆς μελλούσης ζωῆς· καὶ διὰ τῆς ἀλόγου φιλίας τῆς προσκαίρου σκοτίζεται· καὶ ἴσως δοκῇ ὅτι εἰς τὴν ἀγάπην ἔφθασεν, κἀκ τούτου εὐεργετῆται ὑπὲρ ἐκείνους· δι' ὃ καὶ ταῦτα ἠγνόησε τὴν περὶ αὐτὸν τοῦ Θεοῦ συγκατάβασιν. Ὅθεν καὶ ἀναπολόγητος ἐν τῇ κρίσει εὑρεθήσεται ὁ τοιοῦτος, καὶ ἀκούσει δικαίως τό, Ἀπέλαβες τὰ ἀγαθά σου ἐν τῇ ζωῇ σου[1]. Καὶ τοῦτο δῆλον, ἐκ τοῦ εἶναι πολλοὺς τῶν ἀπίστων τοιούτους ἀναξίως εὐεργετουμένους καὶ οὐδεὶς τῶν εὖ φρονούντων μακαρίζει αὐτούς, ἢ λέγει, ὅτι ἄξιοί εἰσι τοῦ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀγαπᾶσθαι, ἢ τὸν Θεὸν ἀγαπῶσι, καὶ τούτου χάριν εὐημεροῦσιν ἴσως κατὰ τὸν βίον. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως.

Ὁ δὲ φόβος Κυρίου διττός ἐστιν, ὡς ἡ πίστις· τὰ μὲν εἰσαγωγικά, τὰ δὲ τέλεια καὶ ἐκ τῶν εἰσαγωγικῶν γινόμενα. Ὁ γὰρ φοβούμενος τὰς κολάσεις, φοβεῖται ὡς δοῦλος καὶ ἐκκλίνει ἀπὸ τῶν κακῶν· τῷ φόβῳ Κυρίου ἐκκλίνει πᾶς ἀπὸ κακοῦ[2]· καί, φόβον Κυρίου διδάξω ὑμᾶς[3]. Ταῦτα τοίνυν καὶ τὰ τοιαῦτα περὶ τοῦ εἰσαγωγικοῦ φόβου εἴρηται, κατὰ τὸν Ἅγιον Δωρόθεον, ἵνα, φόβῳ τῶν ἀπειλῶν, ἐρχώμεθα οἱ ἁμαρτωλοὶ εἰς μετάνοιαν, ζητοῦντες

1. Λουκ. ις', 25. 2. Παροιμ. ιε', 27. 3. Ψαλμ. 33, 12.

πῶς εὕρωμεν λύσιν τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν. Καὶ πάλιν ἀναστρεφόμενος ἐν ἡμῖν ὁ φόβος διδάσκει ἡμᾶς τὴν ὁδὸν τῆς ζωῆς· ὡς λέγει· ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ καὶ ποίησον ἀγαθόν[1]. Καὶ ὅσον τις ἀγωνίζεται εἰς τὸ ἀγαθόν, τοσοῦτον ὁ φόβος αὔξει ἐν αὐτῷ, μέχρις ἂν καὶ τὰ λεπτότατα αὐτοῦ πταίσματα, ἅπερ εἰς οὐδὲν ἐλογίζετο ποτέ, ἐν σκότει τῆς ἀγνωσίας ὑπάρχων, δείκνυσιν αὐτῷ· καὶ τοῦ φόβου τελειωθέντος, τελειοῦται ὁ ἄνθρωπος διὰ τοῦ πένθους καὶ οὐκ ἔτι ἁμαρτῆσαι θελήσειεν, ἀλλὰ φοβούμενος τὴν ἐπιστροφὴν τῶν παθῶν, μένει ἐν τῷ ἁγνῷ φόβῳ ἄτρωτος. Ὁ φόβος Κυρίου, φησίν, ἁγνός, διαμένων εἰς αἰῶνα αἰῶνος[2]. Διότι ὁ πρῶτος φόβος οὐχ ἁγνός, ἀλλὰ μᾶλλον ἐξ ἁμαρτιῶν ἐστιν. Νῦν δὲ χωρὶς ἁμαρτίας, φοβεῖται ὁ καθαρθείς, οὐχ ὡς πταίων, ἀλλ᾽ ὡς τρεπτὸς ἄνθρωπος καὶ πρόχειρος εἰς τὸ κακόν. Καὶ ὅσον ὑψωθῇ τῇ κτήσει τῶν ἀρετῶν, τοσοῦτον φοβεῖται, ὡς ταπεινόφρων. Καὶ εἰκότως· πᾶς γὰρ ὁ ἔχων πλοῦτον, φοβεῖται πολλὰ τήν τε ζημίαν, τὴν κόλασιν καὶ τὴν ἀτιμίαν, μετὰ καὶ τὴν τοῦ ὕψους πτῶσιν· ὁ δὲ πτωχὸς ἄφοβος μένει ὡς τὰ πολλά· μόνον τὸ μὴ δαρῆναι φοβεῖται. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν τελείων σφόδρα καὶ καθαρῶν τῇ ψυχῇ καὶ τῷ σώματι εἴρηται. Εἰδέ τις πταίων ἔτι, κἂν ἐλάχιστα καὶ μηδαμινὰ πταίσματα, μὴ πλανηθῇ. Πεπλάνηται, φησὶν ὁ τῆς Κλίμακος· οὐ γάρ ἐστιν ὁ τοιοῦτος φόβος ἁγνός, οὐδὲ ταπείνωσις, ἀλλὰ δουλικὴ εὐγνωμοσύνη καὶ φόβος τῶν ἀπειλῶν. Δι᾽ ὃ καὶ δέεται ὁ τοιοῦτος διορθώσεως τοῦ λογισμοῦ, ἵνα μάθῃ ἐν ποίῳ φόβῳ ἐστί, καὶ διὰ τοῦ ἀκροτάτου πένθους ἐν τῇ ὑπομονῇ τῶν θλίψεων καθαίρῃ αὐτοῦ τὰ πταίσματα, καὶ οὕτως ἐλθεῖν δυνηθῇ εἰς τὸν τέλειον φόβον, χάριτι Χριστοῦ. Σημεῖον δὲ τοῦ πρώτου φόβου, τὸ μισεῖν καὶ ὀργίζεσθαι τὴν ἁμαρτίαν, ὡς ὁ πληγεὶς ὑπὸ θηρός· τοῦ δὲ τελείου, τὸ ἀγαπᾶν τὴν ἀρετήν, καὶ φοβεῖσθαι τὴν τροπήν, ὅτι οὐδεὶς ἀναλλοίωτος. Ὅθεν ἐπὶ παντὸς πράγματος ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ὀφείλομεν ἀεὶ τὴν πτῶσιν φοβεῖσθαι, ὁρῶντες τὸν Μέγαν Προφήτην καὶ Βασιλέα ἐπὶ δυσὶν ἁμαρτήμασι πενθοῦντα[3] καὶ τὸν Σολομῶντα εἰς τοσαύτην κακίαν ἐκκλίναντα[4]· καί, ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος, ὁ δοκῶν ἑστάναι, βλεπέτω μὴ πέσῃ[5]. Εἰδὲ λέγει τις, ὅτι ἡ ἀγάπη ἔξω βάλλει τὸν φόβον[6], κατὰ τὸν Θεολόγον, καλῶς λέγει· ἀλλὰ τὸν πρῶτον καὶ εἰσαγωγικόν· περὶ δὲ τοῦ τελείου φόβου φησὶν ὁ Δαβίδ· μακάριος ἀνὴρ ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ θελήσει σφόδρα[7]· ἤγουν τὸ φιλεῖν σφόδρα τὴν ἀρετήν. Οὗτος δὲ ἐν τῇ τάξει τοῦ υἱοῦ ὑπάρχει, διότι οὐκ ἐκ φόβου τῶν κολάσεων τοῦτο ποιεῖ, ἀλλ᾽ ἐξ ἀγάπης τῆς ἔξω βαλλούσης τὸν φόβον[8]. Διὰ τοῦτο θελήσει σφόδρα, καὶ οὐχ ὡς δοῦλος κατ᾽ ἀνάγκην ποιῶν τὰς ἐντολάς, φόβῳ τῶν κολάσεων· ὧν ῥυσθείημεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

1. Ψαλμ. 33, 15.
2. Ψαλμ. 18, 10.
3. Ψαλμ. 50.
4. Γ' Βασιλ. ια', 1-10.
5. Α' Κορ. ι', 12.
6. Α' Ἰωάνν. δ', 18.
7. Ψαλμ. 111, 1.
8. Πρβλ. Α' Ἰωάνν. δ', 18.

Τέταρτος ἰδοὺ περὶ τῆς εὐσεβείας
Λόγος ὁ παρὼν τυγχάνει, καὶ στοιχεῖον
Τὸ δέλτα καὶ γὰρ ὁ ψῆφος οὗτος κεῖται,
Ἔχει δὲ αὐτὸς ἐγκράτειαν, διότι
Ἀρχὴ τῶν ὀκτὼ ἀντιπάλων τυγχάνει,
Τῶν ὀκτὼ παθῶν, ἅμα τῇ σωφροσύνῃ.
Αὗται γάρ εἰσιν ἔργα τῆς εὐσεβείας.
Νῦν δὲ τὴν ἀρχὴν εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ Δ' (4ος)

Δῆλον ὅτι ἡ εὐσέβεια πολυειδὴς καὶ πολύτροπος ὀνομασία ἐστί, καθὼς ἡ ἔξω φιλοσοφία· διότι, ὥσπερ τὰ δέκα μαθήματα ὅταν συντελεσθῶσι, τότε λέγεται φιλοσοφία, καὶ οὐχ ἓν μόνον ἢ δύο μαθήματά ἐστιν ἡ ὀνομασία αὕτη, ἀλλ᾽ ἡ τῶν δέκα μαθημάτων προσηγορία· οὕτω καὶ ἡ εὐσέβεια οὐκ ἔστι μιᾶς ἀρετῆς ὀνομασία, ἀλλὰ πασῶν τῶν ἐντολῶν προσηγορία· ἐκ τοῦ εὐσεβεῖν, ἤγουν καλῶς δουλεύειν. Εἰ δέ τις λέγει, ὅτι περὶ πίστεως ὁ λόγος, τὸ σέβεσθαι καλῶς, εἰπάτω ἡμῖν πῶς μετὰ τὸ φοβεῖσθαι τὸν Κύριον, τότε πιστεύει τις; καὶ οὐ μᾶλλον πρῶτον πιστεύει τῷ Κυρίῳ, καὶ οὕτω φοβεῖται αὐτόν; Ὥστε ἐκ πίστεως ὁ φόβος, κἀκ τούτου ἡ εὐσέβεια, κατὰ τὸν Προφήτην, ὃς ἄνωθεν εἰρηκὼς περὶ τῆς σοφίας, καὶ κατερχόμενος, ἔφη· πνεῦμα γνώσεως καὶ εὐσεβείας, πνεῦμα φόβου Θεοῦ[1]· καὶ ὁ Κύριος ἀπὸ φόβου ἀρξάμενος εἰς τὸ πένθος ὡδήγησε τὸν ἔχοντα φόβον. Καὶ λοιπὸν κατὰ τάξιν εἰπεῖν περὶ πάσης εὐσεβείας, ἤγουν ἐργασίας πνευματικῆς, οὐκ ἔστι καιρός· ἀλλὰ τὰς πρὸ τῆς μεγάλης πίστεως καὶ τοῦ ἁγνοῦ φόβου σωματικὰς πράξεις ἐάσαντες, ὡς ὑπὸ πάντων γινωσκομένας, περὶ τῶν φυτῶν τοῦ νοητοῦ Παραδείσου, ἤγουν τῶν ψυχικῶν ἀρετῶν ἐν ἐπιτόμῳ, τῆς χάριτος συνεργούσης, ῥηθήσεται· ἐξ ὧν ἡ περιεκτικὴ ἐγκράτεια, ἡ ἀποχὴ πάντων τῶν παθῶν φημι· ἀλλ᾽ ἐπεί ἐστιν ἄλλη μερικὴ ἐν ταῖς σωματικαῖς πράξεσιν, ἐκείνη μέν, τὴν χρῆσιν διδάσκει τῶν βρωμάτων καὶ πομάτων, αὕτη δὲ κατέχει πάντα λογισμὸν καὶ πᾶσαν κίνησιν μελῶν μὴ κατὰ Θεὸν γινομένην, ἥτις λέγεται ἐγκράτεια τῶν παθῶν· οὐκ ἀνέχεται δὲ ὁ ταύτην ἔχων ὅλως λογισμόν, ἢ λόγον, ἢ κίνημα ποδός, ἢ χειρός, ἢ τινὸς τῶν λοιπῶν μελῶν τοῦ σώματος, παρὰ τὴν χρῆσιν τὴν ἀναγκαίαν τοῦ σώματος, ἤγουν τοῦ ζῆσαι σωματικῶς καὶ σωθῆναι ψυχικῶς. Κἀντεῦθεν πληθύνονται οἱ πειρασμοὶ τῶν δαιμόνων, ὁρῶντες τὸν ἐν σώματι Ἄγγελον, τῇ προθυμίᾳ καὶ ἐργασίᾳ τῶν καλῶν. Καὶ τοῦτο ἂν εἴη τὸ ἐργάσασθαι καὶ φυλάττειν[2], διότι ἔργον ἐστὶ τέ-

1. Ἡσ. ια', 2-3.
2. Πρβλ. Γεν. β', 15.

λειον καὶ δεῖται φυλακῆς ἀδιαλείπτου, μήπως λάθῃ τι τῶν ἔξω ἱσταμένων παθῶν καὶ εἰσέλθῃ. Καὶ οὐχ ὁμοίως ἔχουσιν αἱ δύο ἐγκράτειαι καὶ αἱ σωφροσύναι· ἀλλ' ἡ μὲν τὴν πορνείαν κατέχει καὶ τὰ αἴσχιστα πάθη· ἡ δὲ καὶ τὸν λεπτότατον λογισμὸν καὶ ἀναμάρτητον συνάγει πρὸς ἑαυτήν, καὶ δι' ἑαυτῆς ἀνάγει πρὸς τὸν Θεόν. Διά τοι τοῦτο, οὐδὲ ἀκριβῶς διὰ λόγου δύναταί τις λέγειν, ἢ γινώσκειν ἐξ ἀκοῆς, ἀλλ' ἐκ τῆς πείρας εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ γνῶσιν ἑκάστης τούτων τῶν σφόδρα ἐκπληττόντων[1] τὸν νοῦν ἔρχεται. Καὶ πῶς ὀνομασίᾳ ψιλῇ τοσαῦτα δύναται, ὥστε ἀνάγειν τὸν χοῦν καὶ ποιῆσαι ἄυλον τὸν ἔνυλον. Ἄλλα μὲν ὀνόματα καὶ ἡ ἔξω παιδεία γινώσκει τί εἰσιν, ἐξ ἐτυμολογίας τὴν ἀφορμὴν λαμβάνουσα· ἡ δὲ πεῖρα καὶ κτῆσις τῶν ἀρετῶν, Θεοῦ δέεται καὶ διὰ κόπου πολλοῦ καὶ χρόνου γίνεται, καὶ μάλιστα τῶν τῆς ψυχῆς, διὰ τὸ εἶναι ταύτας μυστικωτέρας καὶ κυρίως ἀρετάς. Αἱ γὰρ σωματικαὶ ἀρεταί, μᾶλλον δὲ ἀρετῶν ἐργαλεῖα, εὐκολώτεραί εἰσιν, εἰ καὶ πόνων σωματικῶν δέονται. Αἱ δὲ τῆς ψυχῆς, εἰ καὶ λογισμοῦ μόνου ἐπιστασίας δέονται, ἀλλὰ δυσκατόρθωτον ἔχουσι τὴν κτῆσιν. Διὰ τοῦτο ὁ νόμος ἐν πρώτοις φησί· πρόσεχε σεαυτῷ[2]. Περὶ τούτου τοίνυν τοῦ ῥητοῦ ἔγραψεν ὁ Μέγας Βασίλειος λόγον ἀξιάγαστον· ἡμεῖς δὲ τί ἐροῦμεν μηδ' ὅλως προσέχοντες, ἀλλὰ κατὰ τοὺς Φαρισαίους τινὲς ἐσμέν· νηστείας μὲν καὶ ἀγρυπνίας καὶ τὰ τοιαῦτα ἴσως ἔχουσί τινες, καὶ πολλάκις ἐν γνώσει μερικῇ· διάκρισιν δὲ μὴ ἔχοντες, διὰ τὸ μὴ θέλειν ἡμᾶς προσέχειν ἑαυτοῖς καὶ γινώσκειν τί τὸ ζητούμενον ἐξ ἡμῶν· οὐδὲ γὰρ θέλει τις ὑπομένειν ἐν προσοχῇ λογισμῶν, ἵνα ἴσως πεῖραν λάβῃ ἐκ τῶν πολλῶν πολέμων καὶ πειρασμῶν, καὶ κἂν γένηται τοῖς ἄλλοις ἔμπειρος ναύτης, μήτι γε ναύκληρος. Ἀλλ' ὡς ὁρῶμεν πάντες τυφλοὶ ὄντες, λέγομεν, ὅτι βλέπομεν κατὰ τοὺς Φαρισαίους· διὰ τοῦτο, φησί, μεῖζον λήψονται κρῖμα[3]. Εἰ γὰρ τυφλοὶ ἦμεν, οὐκ ἂν εἴχομεν κρῖμα, ἀλλ' ἤρκει ἡμῖν ἡ εὐγνωμοσύνη καὶ τὸ ὁμολογεῖν τὴν ἧτταν καὶ τὴν ἀγνωσίαν· ἀλλ' οἴμοι! Διὰ τοῦτο μείζονα ἔχομεν κατάκρισιν, κατὰ τοὺς Ἕλληνας, ὥς φησιν ὁ Σολομών[4]· ὅτι τοσαῦτα ἐπενόησαν καὶ τὸ ζητούμενον ἀπώλεσαν. Λοιπὸν σιωπήσωμεν ὡς μὴ ἔχοντες ἐργασίαν; ἀλλὰ χεῖρον γίνεται· μᾶλλον δέ, φησί, καὶ ἐλέγχετε· τὰ γὰρ κρυφῇ γινόμενα, αἰσχρόν ἐστι καὶ λέγειν[5]. Δι' ὃ περὶ τούτων μὲν σιωπήσω· περὶ δὲ τῶν ἀξιοθαυμάστων ἀρετῶν ἄρξομαι λέγειν. Ἡδονὴν γὰρ ἔχει ἡ ἐμὴ σκοτεινὴ καρδία ἐκ τῆς μνήμης καὶ τῆς γλυκύτητος αὐτῶν· δι' ὃ καὶ ἐκ ταύτης ἐπιλανθάνομαι τοῦ μέτρου μου καὶ οὐ μέλει μοι περὶ τῆς ἀποκειμένης μοι κατακρίσεως ἐκ τοῦ λέγειν καὶ μὴ ποιεῖν. Ἐγκράτεια τοίνυν καὶ σωφροσύνη ὡσαύτως ἔχουσι τὸ κράτος, καὶ διπλαῖ εἰσιν, ὡς εἴρηται, πλὴν ἄρτι περὶ τῶν τελεωτέρων λέξομεν. Ὁ οὖν, Θεοῦ χάριτι, τὴν μεγάλην πίστιν τῆς θεωρίας καὶ τὸν ἁγνὸν καὶ θεῖον φόβον[6] ἔχων, κἀκ τούτων τὴν ἐγκρά-

1. Γραπτέον ἐκπληττουσῶν. 2. Ἔξοδ. κγ', 21. 3. Πρβλ. Ἰωάνν. θ', 41.
4. Πρβλ. Σοφ. Σολ. δ', 15. 5. Ἐφεσ. ε', 11. 6. Ψαλμ. 18, 10.

τειαν καὶ σωφροσύνην κατέχειν βουληθῇ, ὀφείλει ἑαυτὸν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν κατέχειν διόλου, καὶ ὡς νεκρὸς τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου καὶ τῶν ἀνθρώπων διακεῖσθαι, λέγων εἰς πάντα πρὸς τὸν ἴδιον λογισμόν, τίς εἰμι ἐγώ; καὶ τίς ἡ ὑπόστασίς μου[1], ἀλλ' ἢ βδέλυγμα; καὶ ἄνω μὲν γῆ[2], ὕστερον δὲ σαπρία[3], ἡ δὲ μέση πάσης ὕβρεως καὶ ἐπέκεινα· τί ἐστιν ἡ ζωή μου; καὶ πόσον ἐστίν; ὥρα μία, καὶ ὁ θάνατος· τί μέλει μοι περὶ τούτου, ἢ ἐκείνου; ἄρτι ἀποθνήσκω· ζωὴν γὰρ καὶ θάνατον Χριστὸς κατέχει· ἐγὼ δὲ τί μεριμνῶ, καὶ φιλονεικῶ εἰς μάτην; Μικροῦ ἄρτου χρεία, τὸ δὲ περισσὸν διατί; Εἰ μὲν ἔχω τοῦτο, ἔπαυσε πᾶσα μέριμνα· εἰδ' οὔ, περὶ τούτου μόνον διὰ τὸ ἀτελὲς τῆς γνώσεως μεριμνήσω ἴσως, καίπερ ἐστὶν ὁ Θεὸς ὁ προνοῶν. Πᾶσα τοίνυν μέριμνα ἀνθρώπῳ περὶ τῆς φυλακῆς τῶν αἰσθήσεων ἔστω καὶ τῶν λογισμῶν, ἵνα μηδόλως στήσειεν ἢ ποιήσειέ τι, ἃ μὴ μετὰ Θεὸν δοκεῖ εἶναι. Ἑτοιμαζέτω δὲ ἑαυτὸν καὶ πρὸς ὑπομονὴν τῶν ἐπερχομένων ἔκ τε δαιμόνων καὶ ἀνθρώπων ἡδέων καὶ δυσχερῶν, ὥστε μηδ' ἐκ τούτων, μηδ' ἐξ ἐκείνων πτοηθῇ ἢ ἔλθῃ εἰς χαρὰν ἄλογον καὶ οἴησιν, ἢ εἰς λύπην καὶ ἀπόγνωσιν, μηδὲν δεχόμενος λογισμοῦ θάρσος, μέχρις ἂν ἔλθῃ ὁ Κύριος· αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν[4].

Πέμπτος μέν ἐστιν ὁ λόγος, καὶ στοιχεῖον
Τὸ ἐψιλόν, περὶ δὲ ὑπομονῆς τυγχάνει,
Αὕτη γάρ ἐστιν ἡ πρώτη καὶ μεγάλη,
Ἐν ταῖς ἀρεταῖς, καὶ πάσῃ ἐπιστήμῃ.
Νῦν δὲ τὴν ἀρχὴν εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ Ε' (5ος)

Εἶπεν ὁ Κύριος· ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος οὗτος σωθήσεται[5]. Ὑπομονὴ δέ ἐστι πασῶν ἀρετῶν συγκρότησις. Οὐδὲ γὰρ μία τῶν ἀρετῶν δίχα ταύτης ἵσταται· διότι πᾶς ὁ στραφεὶς εἰς τὰ ὀπίσω, οὐκ εὔθετός ἐστιν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν[6]· ἀλλ' εἰ καὶ πασῶν τῶν ἀρετῶν ἐν μετοχῇ δοκεῖ εἶναί τινι, οὐκ εὔθετός ἐστι, μὴ εἰς τέλος ὑπομείνας καὶ σωθεὶς ἐκ τῶν παγίδων τοῦ διαβόλου, εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καταντήσειεν. Ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ οἱ τὸν ἀρραβῶνα λαβόντες, ὑπομονῆς δέονται, ἵνα τὸ τέλειον ἔπαθλον ἐν τῷ μέλλοντι κομίσωνται. Ἐν πάσῃ γὰρ ἐπιστήμῃ καὶ γνώσει ὑπο-

1. Ψαλμ. 88, 48. 2. Γέν. γ', 19. 3. Ἰὼβ κε', 6.
4. Ῥωμ. ια', 36. 5. Ματθ. ι', 22. 6. Λουκ. ιδ', 35.

μονῆς χρεία. Καὶ εἰκότως· διότι οὐδὲ αὐτὰ τὰ αἰσθητὰ πράγματα δίχα ταύτης γίνονται· ἀλλὰ κἂν γένηταί τι ἐξ αὐτῶν, ὑπομονῆς δεῖται, ἵνα παραμείνῃ αὐτοῦ τὸ γινόμενον. Καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, πᾶν πρᾶγμα πρὸ τοῦ γενέσθαι δι᾽ αὐτῆς γίνεται καί, γενόμενον, δι᾽ αὐτῆς παραμένει, καὶ ταύτης χωρὶς οὐκ ἵσταται, ἀλλ᾽ οὐδὲ τελειοῦται. Διότι εἰ μὲν καλόν ἐστιν, αὕτη χορηγὸς καὶ φύλαξ· εἰ δὲ κακόν, αὕτη ἄνεσιν καὶ μεγαλοψυχίαν δίδωσι καὶ οὐκ ἐᾷ τὸν πειραζόμενον στενοχωρηθῆναι ἐκ τῆς μικροψυχίας, τοῦ ἀρραβῶνος τῆς γεένης. Αὕτη ἀποκτείνειν εἴωθε τὴν ἀποκτείνουσαν τὴν ψυχὴν ἀπόγνωσιν· αὕτη διδάσκει παρηγορηθῆναι τὴν ψυχὴν καὶ μὴ ἀκηδιᾶν ἐκ τοῦ πλήθους τῶν πολέμων καὶ τῶν θλίψεων· ταύτης ὁ Ἰούδας ἀστοχήσας, τὸν διπλοῦν θάνατον εὗρεν, ὡς ἀπειροπόλεμος· ταύτης τυχὼν ὁ κορυφαῖος Πέτρος, ὡς ἐμπειροπόλεμος, καὶ πεσών, ἐνίκησε τὸν καταβαλόντα διάβολον[1]· ταύτην εὑρὼν ὁ Μοναχὸς ἐκεῖνος, ὁ ποτὲ πεσὼν εἰς πορνείαν, ἐνίκησε τὸν νικήσαντα διὰ τὸ μὴ ὑπείκειν τῷ λογισμῷ τῆς ἀπογνώσεως, ὠθοῦντι εἰς τὸ ἀποχωρῆσαι τῆς κέλλης καὶ τῆς ἐρήμου, ἀλλὰ μεθ᾽ ὑπομονῆς ἔλεγε πρὸς τοὺς λογισμούς· οὐχ ἥμαρτον· καὶ πάλιν λέγω ὑμῖν· οὐχ ἥμαρτον. Ὢ τῆς ἐνθέου φρονήσεως καὶ ὑπομονῆς τοῦ γενναίου ἀνδρός! Αὕτη ἡ μακαρία τὸν Ἰὼβ[2] καὶ τὰ πρῶτα αὐτοῦ ἀγαθὰ ἔργα ἐτελείωσε. Καὶ γὰρ εἰ μικρὸν ταύτης ἀστοχήσειεν ὁ δίκαιος, πάντα τὰ πρῶτα ἐκεῖνα ἀπώλεσεν ἄν. Ἀλλ᾽ ὁ γινώσκων αὐτοῦ τὴν ὑπομονήν, τὴν πληγὴν παρεχώρησε πρὸς τελείωσιν αὐτοῦ καὶ πολλῶν ὠφέλειαν. Ὁ οὖν γινώσκων τὴν αὐτοῦ ὠφέλειαν, πρὸ πάντων ταύτην ἔχειν ἀγωνίζεται, κατὰ τὸν Μέγαν Βασίλειον. Φησὶ γάρ· μὴ πάντα τὰ πάθη πολεμήσῃς ἐφάπαξ καί, ἴσως ἀστοχήσας, στρέψεσαι εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ οὐκ εὔθετος εὑρεθήσῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν[3]· ἀλλὰ πρὸς ἓν ἕκαστον πολέμησον τῶν παθῶν, ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς ὑπομονῆς τῶν ἐπερχομένων. Καὶ εἰκότως· εἰ μὲν γὰρ ταύτην ἔχῃ τις, οὐδέποτε δυνηθῇ ἑστάναι εἰς πόλεμον αἰσθητόν, ἀλλὰ μόνον ἑαυτῷ καὶ τοῖς ἄλλοις τὴν φυγὴν καὶ τὴν ἀπώλειαν προσφέρει διὰ τροπῆς, κατὰ τὸν λόγον, ὃν ἔφη ὁ Θεὸς πρὸς Μωυσῆν, ὅτι δειλὸς εἰς πόλεμον μὴ ἐξιέτω[4], καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ ἐν μὲν τῷ αἰσθητῷ πολέμῳ δύναταί τις μένειν ἔσω ἐν τῷ οἴκῳ καὶ μὴ εἰς πόλεμον ἴσως ἐξελθεῖν· κἀκ τούτου τῶν μὲν δωρεῶν καὶ στεφάνων ἐκπίπτει, μένει δ᾽ ἴσως ἐν πενίᾳ καὶ ἀτιμίᾳ μόνῃ· ἐν δὲ τῷ νοητῷ πολέμῳ οὐκ ἔστιν εὑρεῖν τόπον μὴ ἔχοντα πόλεμον, κἂν πᾶσαν τὴν κτίσιν διέλθῃ τις· ἀλλ᾽ ὅπου δ᾽ ἂν ἀπέλθῃ, πόλεμον εὑρίσκει· εἰς τὴν ἔρημον θηρία καὶ δαίμονας καὶ τὰς λοιπὰς κακουχίας καὶ φόβητρα· ἐν ἡσυχίᾳ δαίμονας καὶ πειρασμούς· ἐν μέσῳ τῶν ἀνθρώπων δαίμονας καὶ ἀνθρώπους πειράζοντας· καὶ οὐκ ἔστι τόπος ἀνεπηρέαστος πώποτε. Διὰ τοῦτο, δίχα ὑπομονῆς οὐκ ἔστιν εὑρεῖν ἀνάπαυσιν. Αὕτη δὲ γίνεται ἐκ τοῦ φόβου καὶ τῆς πίστεως, ἄρχεται δὲ ἐκ τῆς φρονήσεως. Δοκιμάζει δὲ ὁ ἐχέφρων τὰ

1. Ματθ. κς', 75, κζ', 5. 2. Ἰὼβ α', 22, Ἰακ. ε', 11. 3. Πρβλ. Λουκ. ιδ', 35.
4. Δευτ. κ', 8.

πράγματα κατὰ νοῦν καί, εὑρίσκων ταῦτα στενά, ὡς ἔφη ἡ Σωσάννα, προαιρεῖται τὰ κρείττονα, ὡς ἐκείνη. Ἔφη γὰρ αὐτὴ ἡ μακαρία πρὸς τὸν Θεόν, στενά μοι πάντα· ἐὰν ποιήσω τῶν ἀνόμων ἱερέων* τὸ βούλημα, ἀπώλεταί μου ἡ ψυχὴ διὰ τῆς μοιχείας· εἰ δὲ παρακούσω αὐτῶν, κατηγοροῦσί μου μοιχείαν καὶ ὡς κριταὶ τοῦ λαοῦ κατακρινοῦσί με θανάτῳ· ἀλλὰ κρεῖττόν μου καταφεύγειν πρὸς τὸν παντοδύναμον, κἂν θάνατος πρόκειται[1]. Ὢ τῆς φρονήσεως τῆς μακαρίας ἐκείνης· ὅτι οὕτω διέκρινε καὶ οὐκ ἀπέτυχε τῆς ἐλπίδος. Ἀλλ᾽ ἅμα τοῦ συναχθῆναι τὸν λαὸν καὶ καθεσθῆναι τοὺς ἀνόμους κριτὰς πρὸς τὸ κατηγορεῖν αὐτῆς καὶ κατακρῖναι θανάτῳ, ὡς μοιχαλίδα τὴν ἄμεμπτον, εὐθέως ὁ Δανιὴλ[2] δωδεκαετὴς ὤν, Προφήτης ἀνεδείχθη ὑπὸ Θεοῦ καὶ ἐρρύσατο αὐτὴν ἐκ τοῦ θανάτου, στρέψας τὸν θάνατον ἐπὶ τοὺς ἀνόμως κρῖναι αὐτὴν μέλλοντας ἱερεῖς[3]. Καὶ ἐκ ταύτης ἔδειξεν ὁ Θεὸς ὅτι ἐγγύς ἐστι τοῖς δι᾽ αὐτὸν πειρασμὸν ὑπομεῖναι θέλουσι καὶ μὴ προδοῦναι τὴν ἀρετὴν ἐξ ὀλιγωρίας διὰ τὸν πόνον, ἀλλὰ προτιμᾶν τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς ὑπομονῆς τῶν ἐπερχομένων τῇ ἐλπίδι τῆς σωτηρίας εὐφραινομένοις. Καὶ εἰκότως· ἐὰν γὰρ δύο κίνδυνοι πρόκεινται, ὁ μὲν πρόσκαιρος, ὁ δὲ αἰώνιος, ἆρα οὐκ ἔστι καλὸν τὸν πρῶτον ἐκλέξασθαι; Διὰ τοῦτό φησιν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ· κρεῖττον ὑπομεῖναι τοὺς κινδύνους ὑπὲρ τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης καὶ φέρειν πρὸς αὐτόν, τῇ ἐλπίδι τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἢ φόβῳ τῶν πειρασμῶν ἐκπίπτειν τινὰ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὰς χεῖρας τοῦ διαβόλου καὶ σὺν αὐτῷ εἰς τὴν κόλασιν ἀπελθεῖν. Ὅθεν καλὸν μὲν ἦν, ἐάν τις χαίρηται, κατὰ τοὺς ἁγίους, ἐν τοῖς πειρασμοῖς, ὡς φιλόθεος· εἰ δὲ οὐκ ἐσμὲν τοιοῦτοι, κἂν τὸ κοῦφον ἐκλεξώμεθα διὰ τὴν προκειμένην ἀνάγκην, ἐπειδὴ ἀνάγκη πρόκειται, ἢ ἐνταῦθα κινδυνεῦσαι σωματικῶς καὶ σὺν Χριστῷ βασιλεῦσαι νοητῶς ἐν τῷ νῦν αἰῶνι διὰ τῆς ἀπαθείας καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, ἢ ἐκπεσεῖν φόβῳ τῶν πειρασμῶν, ὡς εἴρηται, καὶ εἰς τὴν αἰώνιον κόλασιν ἀπελθεῖν· ἐξ ἧς ῥύσαιτο ἡμᾶς ὁ Θεὸς διὰ τῆς τῶν δεινῶν ὑπομονῆς, ἥτις ἐστὶν ὡς πέτρα ἀσάλευτος ἐναντίον τῶν ἀνέμων καὶ κυμάτων τοῦ βίου καί, οὔτε πλημμύρας γενομένης ἀτονεῖ, ἢ στρέφεται εἰς τὰ ὀπίσω ὁ ταύτης τυχών· οὐδὲ πάλιν ἄνεσιν εὑρὼν καὶ χαράν, συνεπάγεται τῇ οἰήσει, ἀλλ᾽ ὡσαύτως ἔχει ἀεί, ἐν εὐημερίᾳ τε καὶ δυσχερείᾳ· διὰ τοῦτο καὶ ἄτρωτος διαμένει ἐκ τῶν παγίδων τοῦ ἐχθροῦ[4]. Ὅτε καὶ χειμῶνα εὑρίσκει, ὑπομένει μετὰ χαρᾶς, ἀναμένων τὸ τέλος· ὅτε δὲ εὔδιος καιρὸς γίνεται, προσδοκᾷ πειρασμόν, ἕως ἐσχάτης ἀναπνοῆς, κατὰ τὸν Μέγαν Ἀντώνιον. Ὁ τοιοῦτος γὰρ γινώσκει, ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ἀναλλοίωτόν τι τὸ παράπαν, ἀλλὰ πάντα παρέρχονται. Δι᾽ ὃ καὶ οὐδεμίαν ποιεῖται φροντίδα περί τινος τούτων, ἀλλὰ τῷ Θεῷ πάντα καταλιμπάνει, ὅτι αὐτῷ μέλει περὶ ἡμῶν[5]· καὶ αὐτῷ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν[6].

* Ἴσως γερόντων.

1. Δανιὴλ (Σωσάννα) 22. 2. Δανιὴλ (Σωσάννα) 50. 3. Δανιὴλ (Σωσάννα) 62.
4. Πρβλ. Ψαλμ. 118, 110. 5. Α' Πέτρ. ε', 7. 6. Ἀποκ. ε', 13.

Εὐαγγελικὸς ἐγράφη πάλιν λόγος,
Νῦν δὲ περὶ τῆς ἐλπίδος τῶν μελλόντων.
Ζῆτα γάρ ἐστι τὸ ἕκτον ἐν στοιχείοις[1],
Ζητεῖ δὲ ὁ νοῦς ἀμέριμνος γενέσθαι.
Νῦν δὲ τὴν ἀρχὴν εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ Ζ΄ (6ος)

Ζωή ἐστιν ἐλπὶς ἀμέριμνος καὶ πλοῦτος ἄδηλος μὲν κατ᾽ αἴσθησιν, μαρτυρούμενος δὲ ὑπὸ τῆς φρονήσεως καὶ τῆς τῶν πραγμάτων φύσεως. Καὶ γὰρ γεωργοὶ κοπιῶσι, σπείροντες καὶ φυτεύοντες· καὶ ναυτικοὶ ὁμοίως πολλοὺς κινδύνους ὑπομένουσι· καὶ παῖδες γράμματα καὶ τὰς λοιπὰς ἐπιστήμας μανθάνοντες. Καὶ οὗτοι πάντες εἰς τὴν ἐλπίδα βλέπουσι, διὸ μετὰ χαρᾶς κοπιῶσι καὶ τὰ ἕτοιμα πράγματα πέμπουσιν εἰς ἀπώλειαν κατὰ τὸ φαινόμενον· κατὰ δὲ τὸ νοούμενον, πρὸς τὸ κερδῆσαι μείζονα ὑπομένουσι, πολλάκις καὶ ὑστερούμενοι ὧν περ μέλλουσι καταβαλεῖν. Ἀλλὰ ταῦτα μέν, ἴσως ἐρεῖ τις, ἐκ τῆς πείρας μανθάνοντες περὶ τοῦ κέρδους· περὶ δὲ τῶν νοητῶν, οὐδεὶς ἀνέστη ἐκ τῶν νεκρῶν, ἵνα μάθωμεν. Τοῦτο τοίνυν γίνεται ἐξ ἀπειρίας τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων καὶ γνώσεων, καὶ οὐ θαῦμα· ἐπειδὴ καὶ οἱ ἄπειροι τῶν προτέρων δειλιῶσι μέχρις ἂν πεῖραν λάβωσι. Καὶ γὰρ οἱ παῖδες, τῶν γραμμάτων καὶ τῶν λοιπῶν μαθημάτων τὴν ὠφέλειαν ἀγνοοῦντες, φεύγουσι ταῦτα· ἀλλ᾽ οἱ γονεῖς, αἰσθόμενοι τοῦ κέρδους, ὡς φιλότεκνοι ἄγχουσι καὶ βιάζουσι πρὸς τὰ τοιαῦτα, καιροῦ δὲ καλοῦντος, λαμβάνουσι καὶ οἱ παῖδες τὴν πεῖραν καὶ ἄρχονται οὐ μόνον ἀγαπᾶν ταῦτα καὶ τοὺς βιάζοντας, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ μετὰ χαρᾶς ὑπερπάσχουσι τῶν μαθημάτων, ὧν ἔτυχον. Διά τοι τοῦτο καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν πρῶτον ἐκ πίστεως διὰ τῆς ὑπομονῆς τρέχειν[2] καὶ μὴ ἐκκακεῖν ἐν ταῖς θλίψεσι[3] καί, καιροῦ καλοῦντος, εἰς τὸ γνῶναι τῶν γινομένων τὴν ὠφέλειαν ἔλθωμεν, καὶ οὕτω μετὰ χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης ἐργαζόμεθα ἀκόπως. Διὰ πίστεως περιπατοῦμεν, ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος, καὶ οὐκ ἀπὸ εἴδους[4]. Ἀλλ᾽ ὥσπερ ἀμήχανον ἐξ αὐτῆς εὑρεῖν τὸ κέρδος τινὰ τῶν πραγματευομένων ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, οὕτως ἀδύνατον εὑρεῖν τινα τὴν γνῶσιν καὶ ἄνεσιν πρὸ τοῦ κοπιάσαι ἔργῳ καὶ λόγῳ ἐν ταῖς ἀρεταῖς. Καὶ ὡς ἐκεῖνοι ἀείποτε φοβοῦνται τὴν ζημίαν καὶ ἐλπίζουσιν εἰς τὸ κέρδος, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ὀφείλει γίνεσθαι ἕως ἐσχάτης ἀναπνοῆς. Καὶ ὥσπερ

1. Ἡ ἀρίθμησις εἶνε ἐσφαλμένη, διότι ὁ ἱερὸς συγγραφεὺς παραλείπει τὸ ς΄ (στίγμα), ὅπερ εἶνε τὸ ἕκτον στοιχεῖον, παρεμβαλλόμενον ἐν τῇ ἀριθμήσει μεταξὺ τοῦ ε΄ καὶ ζ΄. Ἵνα δὲ μὴ ὑπάρχῃ ἀντίθεσις μεταξὺ τοῦ ἐπιγράμματος καὶ τοῦ στοιχείου, δι᾽ οὗ ἀριθμεῖται ὁ λόγος, παραλείπομεν καὶ ἡμεῖς τὸ ς΄. Αἱ παλαιότεραι ὅμως ἐκδόσεις τὸν ἕκτον λόγον ἀριθμοῦσι διὰ τοῦ ς΄, καίτοι τὸ ἐπίγραμμα ἄνω λέγει «ζῆτα γάρ ἐστι τὸ ἕκτον ἐν στοιχείοις».

2. Πρβλ. Ἑβρ. ιβ΄, 1. 3. Λουκ. ιη΄, 1. 4. Β΄ Κορ. ε΄, 7.

οἱ πρότεροι, οὐ μόνον ὅτε κερδήσουσι τρέχουσιν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ζημίαν καὶ τοὺς κινδύνους, πάλιν τρέχουσιν, οὕτω καὶ οἱ δεύτεροι, ποιῆσαι ὀφείλουσιν, εἰδότες ὅτι ὁ ἀργὸς οὐκ ἐσθίει ἐξ ἰδίων πόνων, δι᾽ ὃ καὶ πένης γίνεται καὶ χρεώστης ἴσως πολλῶν ταλάντων. Διὰ τοῦτο ἐπ᾽ ἐλπίδι κατῴκησάς με[1], φησὶν ὁ Προφήτης, καί, ἐπ᾽ ἐλπίδι ἐτελειώθησαν[2], φησὶν ὁ Ἀπόστολος. Καὶ ταῦτα μὲν ἐκ τῶν πραγμάτων τῆς φύσεως καὶ τῶν θείων Γραφῶν ἐν ἐπιτόμῳ εἴρηται. Εἰ δέ τις βούλεται μαθεῖν τὴν πεῖραν, ἐργαζέσθω, κατὰ τὸ δυνατὸν αὐτῷ, τὰς ἑπτὰ σωματικὰς πράξεις δι᾽ ὅλου ὡς ἐν σχολείῳ ἀμετεωρίστως, καὶ τῆς ἠθικῆς ἐπιμελείσθω πράξεως, ἤγουν τῆς ψυχικῆς· κἀντεῦθεν εἰς τὴν ἐλπίδα φθάσας καὶ καρτερήσας ἐν αὐτῇ, εὑρήσει τὴν γνῶσιν τῶν λεγομένων ἐν ἀκριβείᾳ καὶ ὅτι ἐξ ἀρχῆς τῆς μετανοίας, ὅτε τὰς ἑπτὰ ἤρξατο, ἐκ τῆς πρώτης πράξεως, ἤτοι ἡσυχίας, ἣν ὁ μισθὸς τῆς ἐλπίδος καὶ τὸ κέρδος ἕτοιμον πρὸ τοῦ κοπιάσαι ἐν ταῖς λοιπαῖς ἕξ, ἤγουν νηστείᾳ, ἀγρυπνίᾳ, καὶ τὰ ἑξῆς· ἀλλ᾽ ἅμα τὴν πρώτην καὶ ἀρχὴν τῆς καθάρσεως τῆς ψυχῆς ἡσυχίαν, ἀσκήσαντος αὐτοῦ, εὐθέως τὸ κέρδος ἡτοίμαστο. Ἀλλ᾽ ἄπειρος ὢν ὁ μαθητής, οὐκ ἐγίνωσκε τὴν χάριν τοῦ δεσπότου, ὡς οὐδὲ ὁ νήπιος τὴν ὠφέλειαν τῶν γονέων, καίτοι γε πρὸ τοῦ γεννηθῆναι αὐτόν, κατὰ προαίρεσιν οἱ γονεῖς αὐτοῦ εὐεργέται ἦσαν, προσευχόμενοι γεννηθῆναι αὐτὸν καὶ ζῆσαι· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ κληρονομῆσαι αὐτοὺς καὶ ἔχειν ὅσα τε προητοιμάσαντο καὶ μετὰ ταῦτα μοχθήσονται. Ἀλλ᾽ οὗτος μὲν ἀγνοῶν, οὐδ᾽ ὅλως φροντίδα περὶ τῶν τοιούτων ποιεῖται, ἀλλὰ πειρασμὸν ἡγεῖται τὴν ὑποταγὴν τῶν γονέων· καὶ εἰμὴ ἦν τροφῆς ἡ ἀνάγκη καὶ τῆς φύσεως, οὐδ᾽ ὅλως ἠγνωμόνει. Ὁ δὲ θέλων τὴν βασιλείαν κληρονομῆσαι τῶν οὐρανῶν καὶ οὐχ ὑπομένει τὰ ἐπερχόμενα, ἀγνωμονέστερος φαίνεται· διότι ἐκτίσθη χάριτι καὶ πάντα τὰ ὄντα λαβὼν καὶ τὰ ἑπόμενα ἐλπίζων, καὶ αἰωνίως συμβασιλεύει Χριστῷ τῷ καταξιώσαντι αὐτόν, τὸν οὐδὲν ὄντα, τοσούτων καὶ τηλικούτων δωρεῶν, αἰσθητῶν τε καὶ νοητῶν, ὥστε καὶ τὸ ὑπέρτιμον αὐτοῦ αἷμα ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκχέαι εὐδοκήσαντι, μηδὲν ἐξ αὐτοῦ ζητοῦντι, πλὴν τοῦ λαβεῖν τὰ ἀγαθὰ αὐτοῦ προαιρεῖσθαι καὶ πλεῖον οὐδέν. Αὕτη γάρ ἐστιν ἡ ἀπαίτησις αὐτοῦ καὶ μόνη, ἣν ὁ κατανοεῖν δυνηθεὶς ἐκπλήττεται. Τί γὰρ ἐκζητεῖ ἀπὸ σοῦ ὁ Θεός, φησίν[3]; ὢ τῆς ἀνοίας! Πῶς βλέποντες οὐ βλέπομεν τὰ φρικτὰ αὐτοῦ μυστήρια; αὐτὸ γὰρ τοῦτο, ὃ καὶ ζητῶν φαίνεται, μεῖζόν ἐστι δῶρον. Πῶς οὐ συνιῶμεν ὅτι κρείττων ἐστὶ παρὰ πάντας ὁ τῆς ἀρετῆς ἐπιμελούμενος καὶ ἐπάνω πάντων ἵσταται καὶ ὑψιπετῶν, κἂν πένης ᾖ καὶ ἀγενής; Οὐκ οἴδαμεν τοὺς Προφήτας ἐν τῷ νῦν, οὐδὲ τοὺς Ἀποστόλους καὶ Μάρτυρας, καὶ περὶ τῶν μελλόντων διστάζομεν; ἴδωμεν τοὺς βίους αὐτῶν καὶ τί ἐποίησαν, καὶ πόθεν λέγουσιν αὐτοὶ λαμβάνειν τὴν χάριν καὶ τὴν ἰσχύν; οὐ μόνον ἀλλὰ καὶ μετὰ θάνατον θαυματουργοῦσιν; ἴδωμεν τοὺς βασιλεῖς καὶ πλουσίους, πῶς τὰς ἁγίας αὐτῶν εἰκόνας προσκυνοῦσιν; ἴδω-

1. Ψαλμ. 4, 9. 2. Ἑβρ. ια΄, 40. 3. Μιχ. ς΄, 8.

μεν τοὺς ἐναρέτους νῦν ἐν εὐχαριστίᾳ πάσῃ καὶ ἀρετῇ διάγοντας καὶ χαρᾷ πνευματικῇ; τοὺς δὲ πλουσίους ἀγανακτοῦντας καὶ πλείονα τῶν ἀσκητῶν καὶ ἀκτημόνων πειραζομένους; κἀκ τούτου ἐλπίζομεν ὅτι ὄντως ἡ ἀρετὴ κρείττων ἐστὶ πάντων. Εἰδὲ μήγε, σκοπήσωμεν πῶς οἱ ἄπιστοι τὸν μὲν Θεὸν ἴσως ἀγνοοῦσι, τὴν δὲ ἀρετὴν εὐφημίζουσι, κἂν ἀλλόπιστος φαίνεται αὐτοῖς ὁ ἐνάρετος· οἶδε γὰρ ἀρετὴν αἰδεῖσθαι καὶ πολέμιος. Καὶ ἐὰν πιστεύωμεν ὅτι ἡ ἀρετὴ ἀγαθή ἐστιν, ἐξ ἀνάγκης ὁ ποιήσας τὴν ἀρετὴν καὶ χαρισάμενος τοῖς ἀνθρώποις Θεός, ἀγαθός ἐστι· καὶ εἰ ἀγαθός, ἐξ ἀνάγκης καὶ δίκαιος, ἀρετὴ γὰρ ἡ δικαιοσύνη, δι' ὃ καὶ ἀγαθή. Εἰ δὲ ἀγαθὸς καὶ δίκαιός ἐστιν ὁ Θεός, πάντως καὶ ἐξ ἀγαθότητος ποιεῖ ὅσα ἐποίησε καὶ ποιεῖ, κἂν τοῖς πονηροῖς τοῦτο οὐ φαίνεται. Οὐδὲν οὕτω σκοτίζειν εἴωθεν ὡς ἡ πονηρία· ἁπλότητι δὲ καὶ ταπεινώσει ὁ Θεὸς ἐμφανίζεται καὶ οὐ κόποις. Ἐμφανίζεται δὲ οὐχ ὡς δοκοῦσί τινες ἐξ ἀπειρίας, ἀλλὰ διὰ τῆς θεωρίας τῶν ὄντων, ἤτοι τῶν κτισμάτων αὐτοῦ καὶ Ἀποκαλύψεων τῶν ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς μυστηρίων. Οὗτος ὁ μισθὸς τῆς ἡσυχίας καὶ τῶν λοιπῶν πράξεων ἐν τῷ νῦν· ἐν δὲ τῷ μέλλοντι, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ οἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν[1] καὶ καταλείπουσι τὰ θελήματα αὐτῶν διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ ἐλπίδος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, ὧν εὐχόμεθα τυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν[2].

Ἕβδομόν ἐστιν ἐν στοιχείοις τὸ ἦτα,
Λόγος ὁ παρὼν περὶ ἀπροσπαθείας.
Καὶ γεννᾶται μὲν ἐκ τῆς ἐλπίδος αὕτη.
Αὕτη δέ ἐστι φυγὴ παντὸς τοῦ Κόσμου.
Νῦν δὲ τὴν ἀρχὴν εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ Η′ (7ος)

Ἡ ἀπροσπάθεια γίνεται ἐκ τῆς ἐλπίδος, διότι ὁ ἐλπίζων τεύξεσθαι ἀλλαχοῦ αἰωνίου πλούτου, εὐχερῶς τοῦ ὑπὸ χεῖρα καταφρονεῖ, κἂν πᾶσαν ἀνάπαυσιν ἔχῃ ὁ πρόσκαιρος. Εἰ δὲ καὶ ἐπίπονός ἐστιν ὁ βίος καὶ πολυώδυνος, τίς πείθει τῷ λογικῷ ἀνθρώπῳ προτιμᾶν τοῦτον ὑπὲρ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ τοῦ διδόντος τοῦτον κἀκεῖνον τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν; εἰ

1. Α′ Κορ. β′, 9. 2. Ἀποκ. ε′, 13.

μήπου τυφλὸς εἴη, μηδ' ὅλως βλέπειν δυνάμενος ἐξ ἀπιστίας ἢ κακῆς προαιρέσεως καὶ πονηρᾶς συνηθείας. Εἰ γὰρ ἐπίστευσεν, ἐφωτίσθη ἄν· καὶ εἰ μικρὸν φωτισμὸν γνώσεως ἐκ βεβαίας πίστεως ἔλαβεν, ἠγωνίσατο ἂν καταλῦσαί τὴν κακίστην αὐτοῦ συνήθειαν· καὶ εἰ τοῦτο ἐν τῇ ψυχῇ ἔθετο, ἡ χάρις ἂν συνήργει καὶ συνηγωνίζετο. Ἀλλὰ διὰ τοῦτό φησιν ὁ Κύριος, ὀλίγοι οἱ σῳζόμενοι[1], διότι γλυκέα φαίνονται τὰ βλεπόμενα, κἂν πικρά εἰσι. Καὶ γὰρ καὶ ὁ κύων λείχων τὴν ῥῖνα τῇ γλώττῃ αὐτοῦ, ἐκ τῆς γλυκύτητος οὐκ αἰσθάνεται τοῦ πόνου ὅτι ἐκ τοῦ ἰδίου αἵματος πίνει· καὶ γαστρίμαργος ἐσθίων τὰ βλάπτοντα αὐτὸν ψυχικῶς τε καὶ σωματικῶς, οὐκ αἴσθησιν λαμβάνει τῆς βλάβης αὐτοῦ· καὶ πάντες οἱ τοῖς πάθεσι δουλεύοντες ὡσαύτως πάσχουσιν ἐξ ἀναισθησίας· εἰδ' ἴσως καὶ ἀνανεύσουσιν, ἀλλ' ἐκ τῆς συνηθείας πάλιν ἕλκονται. Διὰ τοῦτό φησιν ὁ Κύριος· βιαστή ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν[2], οὐχὶ φυσικῶς, ἀλλ' ἐκ τῆς συνηθείας τῶν παθῶν. Εἰ γὰρ φύσει ἦν βιαστή, οὐδεὶς ἂν εἰσῆλθεν εἰς αὐτήν. Ἀλλὰ τοῖς μὲν προαιρουμένοις χρηστὸς ὁ ζυγὸς καὶ ἐλαφρὸν τὸ φορτίον τοῦ Κυρίου[3]· τοῖς δὲ μὴ προαιρουμένοις στενὴ ἡ πύλη καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς[4] καὶ βιαστὴ ἡ βασιλεία[5]. Τοῖς γὰρ προτέροις ἐντὸς καὶ ἐγγὺς ὑπάρχει, διὰ τὸ θέλειν αὐτήν, καὶ εὐθὺς τεύξασθαι τῆς ἀπαθείας. Θέλημα γάρ ἐστι τὸ συνεργοῦν καὶ κωλῦον εἰς τὸ σωθῆναι, καὶ οὐδὲν ἕτερον. Ἠβουλήθης τι ἀγαθόν, ποίησον τοῦτο· οὐ δύνασαι, προαιροῦ, καὶ ἰδοὺ ἔχεις αὐτό, καίπερ μὴ ἔχων τοῦτο. Καὶ ἰδοὺ οὕτω κατὰ μικρὸν ἡ συνήθεια αὐτομάτως ἐργάζεται, εἴτε καλόν, εἴτε κακόν. Εἰ γὰρ οὐκ ἦν τοῦτο, οὐδεὶς λῃστὴς ἐσώθη· οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ ἔλαμψαν πολλοὶ τῶν λῃστῶν. Ἴδε πόσον ἐστὶ μακρὰν ὁ δρόμος ἀναμέσον λῃστοῦ καὶ ἁγίου· οὐκ ἴσχυσε δὲ ἡ συνήθεια, ἀλλ' ἐνίκησεν ἡ προαίρεσις. Ὁ δὲ χάριτι Χριστοῦ εὐλαβής, ἢ καὶ Μοναχός, τί τὸ κωλῦον κατ' ἐκείνους γενέσθαι; ἐκεῖνος μακράν, οὗτος ἐγγύς, καὶ πλεῖστον τῆς ὁδοῦ ἔλαβε κατὰ χάριν, ἢ φυσικῶς, ἢ ἐκ τῶν γονέων τὴν εὐσέβειαν καὶ εὐλάβειαν ἐκληρονόμησεν. Ἆρα οὐκ ἔστι ξένον, ὅταν λῃσταὶ καὶ τυμβωρύχοι ἅγιοι γίνωνται, καὶ Μοναχοὶ κατακριθήσονται; Ἀλλ' οἴμοι τῷ ἀθλίῳ· ὅτι ἡ αἰσχύνη τοῦ προσώπου μου ἐκάλυψέ με[6]. Οἱ βασιλεῖς πτωχεύουσι κατὰ τὸν Ἰωάσαφ καὶ τοὺς τοιούτους, καὶ ὁ πτωχὸς οὐ δύναται τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν κατέχειν καὶ ἀκοπότως εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, διὰ ἀπροσπαθείας τῶν πραγμάτων, ὧν οὐκ ἔτυχεν ἐκ τῆς τῶν γονέων κληρονομίας. Ἀλλ' ὅτε εἶπεν ἀποτάσσομαι καὶ οἷς περ οὐκ εἶχε (τὸν γὰρ κόσμον καὶ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ ἄλλος κατέχει, οὗτος δὲ τοῦ ἐπιθυμεῖν εἶχεν ἐξουσίαν) καὶ ὅτε τούτῳ ἀπετάξατο, τότε πολυκτήμων ἐγένετο· καὶ λέγει οὐ δύναμαι ἀκτημονεῖν, οὐδὲ ὑπομένειν τὰ ἐπερχόμενα. Ποῖα εἰπέ μοι; τὰς φυλακὰς καὶ τὰ κλοιά, ἅπερ εἶχε πρότερον κἂν ἄρχων ἦν; καὶ γὰρ οἱ ἔχοντες τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ πλούτη, αὐτοὶ καὶ ταῦτα πάσχου-

1. Λουκ. ιγ′, 23. 2. Ματθ. ια′, 12. 3. Ματθ. ια′, 30.
4. Ματθ. ζ′, 14. 5. Ματθ. ια,′ 12. 6. Ψαλμ. 43, 16.

σιν. Ἀλλὰ ποῖα; τὴν στέρησιν τῶν ἀναγκαίων, τὴν γυμνότητα καὶ τὰ λοιπά, ἅπερ εἶχε δεινά; Καὶ ἵνα μὴ κατὰ λεπτὸν λέγων μηκύνω τὸν λόγον, καὶ καταισχύνω τοὺς γέμοντας αἰσχύνης· ἀρκεῖ γὰρ ἡμῖν αὐτὸ τοῦτο, τὸ προσπάθειαν ἔχειν τινὸς τῶν ὁρωμένων, ὧν τῇ ἐπιθυμίᾳ ἀπεταξάμεθα, εἰς αἰσχύνην καὶ ὄνειδος ἐν τῷ μέλλοντι κατὰ τὸν Γιεζῇ[1] καὶ Ἰούδαν[2]. Ὅτι ὁ μὲν ἐπεθύμησεν, ὧν περ οὐκ εἶχε δι' ὃ καὶ τὴν λέπραν σὺν τῇ πτώσει ἐκ Θεοῦ ἔλαβεν· ὁ δὲ οἷς εἶχεν ἀποταξάμενος, πάλιν ἐπεθύμησεν ἔχειν· δι' ὃ καὶ σὺν τῇ ἀγχόνῃ τὴν ἀπώλειαν ἐκληρονόμησε. Τί δὲ τὸ περισσὸν τοῦ Μοναχοῦ, ἐὰν οὐ παρθενεύῃ καὶ ἀκτημονῇ; Τὰς γὰρ λοιπὰς ἐντολὰς καὶ οἱ λοιποὶ πάντες φυλάξαι χρεωστοῦσιν, ὡς φυσικὰς οὔσας. Τὸ γὰρ ἀγαπᾶν τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον, καὶ τὸ ὑπομένειν τὰ ἐπερχόμενα καὶ τὸ χρήσασθαι κατὰ φύσιν τοῖς πράγμασι καὶ ἀπέχεσθαι τῶν πονηρῶν ἔργων, κἂν μὴ θέλῃ τις χρεωστεῖ. Καὶ δίχα τῆς φυλακῆς τούτων, οὐδὲ ἐν τῷ νῦν εὑρίσκει ἀνάπαυσιν· διότι καὶ οἱ νόμοι κολάζουσι τοὺς πταίοντας καὶ οἱ ἄρχοντες βιάζουσι πρὸς σύστασιν ἀρετῆς, κατὰ τὸν Ἀπόστολον. Οὐ γὰρ εἰκῇ, φησί, τὴν μάχαιραν φορεῖ[3]· καὶ πάλιν· θέλεις μὴ φοβηθῆναι τὴν ἐξουσίαν; τὸ ἀγαθὸν ποίει καὶ ἕξεις ἔπαινον ἐξ αὐτῆς[4]. Καὶ ταῦτα μὲν πάντα ὡς φυσικὰ οἱ πάντες καὶ ποιοῦσι καὶ θέλουσιν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐκδικοῦσιν. Ὁ δὲ κλῆρος τοῦ Μοναχοῦ τὰ ὑπὲρ φύσιν, ὡς στρατιώτης Χριστοῦ, δι' ὃ καὶ ὀφείλει γεύσασθαι ἐκ τῶν παθημάτων αὐτοῦ, ἵνα τύχῃ καὶ τῆς δόξης αὐτοῦ· ἀλλὰ καὶ τοῦτο πάλιν φυσικός ἐστι νόμος, μαρτυρούμενος ὑπὸ τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων. Οὐχ οἱ στρατιῶται τοῦ βασιλέως ἐκ τοῦ συμπάσχειν δοξάζονται; οὐχ ὅσον πάσχει ἕκαστος, τοσοῦτον ἔπαινον ἔχει ἐνταῦθα; καὶ ὅσον φανῇ ἀνίκανος, ἀτιμάζεται; οὐχ ὅσον καθ' ὁμοίωσιν τῆς ἐσθῆτος τοῦ βασιλέως φορεῖ τις, φαίνεται οἰκειότερος αὐτοῦ; καὶ ὅσον μακρὰν ταύτης, φαίνεται ξένος; Οὕτω δεῖ σκοπεῖν καὶ περὶ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως· ὅσον γάρ τις συμπάσχει καὶ μιμεῖται τὴν πτωχείαν τοῦ Χριστοῦ, γευόμενος ἐκ τῶν παθημάτων καὶ ὕβρεων αὐτοῦ, τῶν πρὸ τοῦ σταυρωθῆναι δι' ἡμᾶς καὶ ταφῆναι, τοσοῦτον γίνεται οἰκειότερος αὐτοῦ καὶ συγκοινωνὸς τῆς δόξης αὐτοῦ, κατὰ τὸν Ἀπόστολον· εἴπερ συμπάσχομεν, φησί, καὶ συνδοξασθῶμεν[5]. Βαβαί, πῶς ἀγνοοῦμεν ὅτι ὑπὲρ ἄρτου μόνου πόσον πάσχουσι κοπιῶντες στρατιῶται καὶ λῃσταί; καὶ πόσον ξενιτεύονται ὁδοιπόροι καὶ θαλασσομάχοι; καὶ πόσον πόνον ὑπομένουσιν ἅπαντες οἱ ἄνθρωποι ἄνευ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐλπίδος; καίτοι γε πολλάκις οὐδὲ τοῦ σκοποῦ, δι' οὗ μοχθοῦσιν ἐπιτυγχάνουσι. Καὶ ἡμεῖς ὑπὲρ βασιλείας οὐρανῶν καὶ αἰωνίων ἀγαθῶν, οὐ θέλομεν μικρόν τι ὑπομεῖναι· καὶ τοῦτο ἴσως οὐ γίνεται πολυκόποτον, ἐὰν ἡ προαίρεσις εὐδοκῇ καὶ οὐ φορτικὴν καὶ ἀνύποιστον λογίζεται τὴν κτῆσιν τῶν ἀρετῶν, ἀλλὰ μᾶλλον χαρὰν καὶ ἀνάπαυσιν διὰ τῆς ἐλπίδος, ἀμε-

1. Δ' Βασιλ. ς', 20, 26. 2. Ματθ. κς', 15. 3. Ῥωμ. ιγ', 4.
4. Ῥωμ. ιγ', 3. 5. Ῥωμ. η', 17.

ριμνίας τε καὶ τῆς ἀκουσίου τιμῆς τῆς ἑπομένης τῇ ἀρετῇ· (οἶδε γὰρ αὐτὴν καὶ πολέμιος αἰδεῖσθαι καὶ θαυμάζειν) καὶ τὸ πέρας ταύτης εὐφροσύνη καὶ ἀγαλλίασις· οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ ἔχει τὴν χαρὰν μεμειγμένην ἡ ἀπροσπάθεια, ὥσπερ τὴν λύπην ἐν τοῖς πάθεσι τῆς ἀτιμίας ἡ ὑλώδης ζωή· ἧς ῥυσθείημεν, καὶ τύχοιμεν τῆς ἀΰλου ζωῆς καὶ αἰωνίου διὰ τῆς ἀπροσπαθείας τῆς γεννώσης τὴν νέκρωσιν τοῦ σώματος, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα πᾶσα, τιμή τε καὶ προσκύνησις πρέπει εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Ὄγδοός ἐστιν ὁ λόγος, καὶ τὸ θῆτα.
Νέκρωσιν παθῶν γεννᾷ ἀπροσπάθεια.
Εἰ μὴ γὰρ αὐτὴν κατέχει τις ἐμπόνως,
Οὐδὲ τῶν παθῶν λυτροῦται ὁ τοιοῦτος.
Νῦν δὲ τὴν ἀρχὴν εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ Θ' (8ος)

Θεῷ διὰ παντὸς προσέχει διὰ τῆς θεωρίας ὁ ἀπροσπαθής· ἀπροσπάθεια γὰρ αἰσθητῶν, θεωρίαν νοητῶν ἐγείρει· θεωρίαν δὲ ἐνταῦθα οὐ τὴν τῶν ὄντων, ἀλλὰ τὴν τῶν πρὸ θανάτου καὶ μετὰ θάνατον δεινῶν, περὶ ὧν διδάσκεται ὑπὸ τῆς χάριτος ὁ ἀπροσπαθής, πρὸς νέκρωσιν παθῶν ἐκ τοῦ πένθους, ἵνα εἰς πρᾳότητα λογισμῶν ἔλθῃ, καιροῦ καλοῦντος. Ἐκ γὰρ πίστεως, φόβος, κἀκ τούτου ἡ εὐσέβεια, ἤτοι ἐγκράτεια, ὑπομονὴ πένθους, πρᾳότης, πεῖνα καὶ δίψα τῆς δικαιοσύνης, ἤγουν πασῶν τῶν ἀρετῶν, ἐλεημοσύνη, κατὰ τοὺς μακαρισμοὺς τοῦ Κυρίου[1], ἀπροσπάθεια καί, ἐκ ταύτης, νέκρωσις τοῦ σώματος, ἐκ τῶν πολλῶν στεναγμῶν καὶ πικρῶν δακρύων τῶν τῆς μετανοίας καὶ τῆς λύπης, ἐξ ὧν ἡ ψυχὴ ἀποβάλλεται τὴν χαρὰν τοῦ κόσμου καὶ αὐτὴν τὴν τροφὴν ἐκ τῆς ἀδημονίας· διότι ἄρχεται βλέπειν τὰ ἑαυτῆς πταίσματα, ὡς τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης. Καὶ τοῦτό ἐστιν ἡ ἀρχὴ τοῦ φωτισμοῦ τῆς ψυχῆς καὶ τεκμήριον τῆς ὑγείας αὐτῆς. Τὰ γὰρ πρὸ τούτου γινόμενα ἴσως δάκρυα καὶ δῆθεν νοήματα θεῖα καὶ κατάνυξις καὶ τὰ τοιαῦτα, χλεύη εἰσὶ καὶ κλοπὴ τῶν δαιμόνων, καὶ μάλιστα τοῖς ἐν μέσῳ ἀνθρώπων διάγουσιν ἢ ἐν περισπασμῷ, κἂν λίαν σμικρὸς εἴη· διότι οὐκ ἔστι δυνατὸν ἔτι πρός τινα τῶν αἰσθητῶν διακείμενοι, περιγενέσθαι τῶν παθῶν. Εἰ δέ τις προβάλλεται τοὺς ἀρχαίους, ὡς εἶχον

1. Ματθ. ε', 3 - 12.

τὰ ἀμφότερα, γινωσκέτω, ὅτι εἶχον μέν, οὐ κατὰ πάθος δὲ ἐχρήσαντό τινι τὸ παράπαν· καὶ δῆλον ἐκ τοῦ λαβεῖν αὐτοὺς γυναῖκας καὶ μετὰ πολλὰ ἔτη γινώσκειν ταύτας, ὡς γέγραπται ἐν τῇ παλαιᾷ περὶ τῆς γενεαλογίας τῶν ἀνθρώπων, πῶς ἔχοντας καὶ μὴ ἔχοντας ὡσαύτως ἦν· καὶ ἐκ τοῦ Ἰὼβ καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν δικαίων· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ ὁ Δαβὶδ Βασιλεὺς ἦν καὶ Προφήτης· καὶ ὁ Σολομὼν μέχρι τινός· καὶ πῶς, ἔφη ὁ αὐτός, πειρασμὸν πονηρὸν ἔδωκεν ὁ Θεὸς τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, τοῦ περισπᾶσθαι ἐν τοῖς ματαίοις[1], ἵνα μὴ ἐκκλίνωσιν εἰς τὰ χείρονα. Καὶ ταῦτα τῶν πραγμάτων ἡ φύσις διδάσκει. Εἰ γὰρ καὶ μυρίων περισπασμῶν ὄντων, τινὲς εὐκαιρίαν εὑρίσκουσιν εἰς τὸ ποιεῖν τὰ ἄθεσμα, πόσῳ μᾶλλον, εἰ ἦν ἡ ζωὴ ἡμῶν ἀπερίσπαστος; Διὰ τοῦτο ὁ μὲν τοιοῦτος περισπάσθω· κρεῖττον γὰρ τὸ πονηρῶς περισπασθῆναι αὐτὸν καὶ ἐκ τῶν θείων πραγμάτων καὶ νοημάτων ἀργὸν εὑρίσκεσθαι, ἢ ποιεῖν, ἀλλὰ πονηρὰ πολλὰ χείρονα τούτων. Ὁ δὲ Θεοῦ χάριτι, εἰς μερικὴν γνῶσιν φθάσας καὶ κατανοεῖν δυνηθῇ τὰ πρὸ θανάτου καὶ μετὰ θάνατον δεινά, ἅπερ ἡ παρακοὴ προσέφερεν, οὐκ ὀφείλει καταλιπεῖν τὰ τοιαῦτα νοήματα καὶ τὰ φέροντα ταῦτα ἔργα ἐν ἡσυχίᾳ πάσῃ καὶ ἀμεριμνίᾳ, καὶ περισπᾶσθαι ἐν τοῖς ματαίοις[2]. Ματαιότης γὰρ ματαιοτήτων, τὰ πάντα ματαιότης[3]· ἐξ οὗ λαβὼν ὁ Δαμασκηνὸς τὴν ἀφορμήν, ἔφη· ἀληθῶς ματαιότης τὰ σύμπαντα, ὁ δὲ βίος σκιὰ καὶ ἐνύπνιον· καὶ γὰρ μάτην ταράττεται πᾶς ἄνθρωπος[4], ὡς εἶπεν ἡ Γραφή. Καὶ εἰκότως· ὅπου γὰρ τὸ τέλος σαπρία καὶ χοῦς[5], τί ματαιότερον; Διὰ τοῦτο νέκρωσις μὲν ἡ ἀπροσπάθεια, πλὴν οὐ τοῦ νοός, ἀλλὰ τοῦ σώματος ἐκ τῶν προτέρων κινημάτων αὐτοῦ πρὸς τρυφὴν καὶ ἀνάπαυσιν. Σαρκικὸν γὰρ θέλημά ἐστιν ἡ ἀνάπαυσις, κἂν λίαν σμικρὰ ὑπάρχῃ. Ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ ἐκ τούτου μᾶλλον λυπεῖται, εἴπερ ὁρᾷ τι πνευματικὸν ὅλως ἔργον ἐν αὐτῇ, ἢ γνῶσιν· εἰ δέ ἐστι καὶ αὐτὴ σάρξ, οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ[6]. Ὅθεν οὐδὲ μέλει αὐτῇ περί τινος ἔργου ἀγαθοῦ, ἀλλὰ τὰ τοῦ σώματος καὶ τῶν ἐν αὐτῇ κειμένων παθῶν ἐκπληροῦν ἀγωνίζεται θελήματα, καὶ σκότος ἐπὶ σκοτώσει λαμβάνουσα, ἀεὶ ἐν καθόλου ἀγνωσίᾳ διάγει μετὰ προθυμίας. Ὁ δὲ φωτισθεὶς εἰς τὸ βλέπειν τὰ ἑαυτοῦ πταίσματα, οὐ παύεται θρηνῶν ἑαυτὸν καὶ πάντας ἀνθρώπους, βλέπων τὴν τοσαύτην τοῦ Θεοῦ ἀνοχὴν καὶ τοσαῦτα πταίσματα, ἅπερ ἐξ ἀρχῆς καὶ ἄνωθεν ἐποιήσαμεν καὶ ποιοῦμεν ἀεὶ οἱ ἄθλιοι· κἀκ τούτου γίνεται εὐγνώμων, μηδόλως τολμῶν κατακρῖναί τινα, αἰσχυνόμενος ἐκ τῶν πολλῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἡμετέρων πταισμάτων. Κἀντεῦθεν μετὰ χαρᾶς καταλιμπάνει πᾶν ἴδιον θέλημα, μὴ κατὰ Θεὸν γινόμενον, καὶ τῶν αἰσθήσεων ἐπιμελεῖται, ἵνα μή τι τὸ παράπαν ποιῶσιν παρὰ τὴν ἀναγκαίαν χρῆσιν, κατὰ τὸν Προφήτην· Κύριε, οὐχ ὑψώθη ἡ καρδία μου, οὐδὲ ἐμετεωρίσθησαν οἱ ὀφθαλμοί μου[7]. Ἀλλὰ δεῖ προσέχειν, μήπως καὶ αὐ-

1. Ἐκκλ. α', 13. 2. Ἐκκλ. γ', 10. 3. Ἐκκλ. α', 2. 4. Ψαλμ. 38, 12.
5. Ἰὼβ κε', 6. 6. Γέν. ς', 3. 7. Ψαλμ. 130,1.

τός, μετὰ τὸ φθάσαι εἰς τοσοῦτον ὕψος, ἐξ ἀμελείας ἢ ἐπάρσεως πάθῃ τὰ ἐκείνου καὶ ἴσως οὐ μὴ δυνηθῇ μετανοῆσαι κατ' ἐκεῖνον, διότι ἡ μὲν ἁμαρτία πρόχειρος καὶ τοῖς λίαν δικαίοις· ἡ δὲ μετάνοια, οὐ πᾶσι πρόχειρος, διὰ τὸ ἐγγὺς εἶναι τὸν θάνατον καὶ πρὸ τούτου τὴν ἀπόγνωσιν. Καλὸν μὲν οὖν τὸ μὴ πίπτειν, ἢ πίπτειν καὶ ἐγείρεσθαι· εἰ δὲ πεσεῖν συμβῇ, καλὸν τὸ μὴ ἀπογνῶναι ἑαυτοὺς καὶ ἀποξενοῦσθαι τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Δεσπότου. Δύναται γὰρ θέλων καὶ ποιῶν ἔλεος[1] μετὰ τῆς ἀσθενείας ἡμῶν. Μόνον αὐτοῦ μὴ ἀναχωρῶμεν, μηδὲ στενοχωρώμεθα ὑπὸ τῶν ἐντολῶν βιαζόμενοι, καὶ μὴ δυνάμενοι φθάσαι ἀποκάμωμεν· ἀλλὰ μάθωμεν ὅτι χίλια ἔτη ἐνώπιον Κυρίου, ὡς ἡμέρα μία, καὶ ἡμέρα μία, ὡς χίλια ἔτη[2]· μηδὲ σπουδάζωμεν, μηδὲ ὀκλάζωμεν, ἀλλ' ἀεὶ ἀρχὴν βάλλωμεν. Ἔπεσες, ἀνάστα· καὶ πάλιν ἔπεσες, ἀνάστα. Μόνον τὸν ἰατρὸν μὴ καταλείπῃς καὶ αὐτοκτόνου χείρων κατακριθήσῃ τῇ ἀπογνώσει. Παράμεινον αὐτὸν καὶ αὐτὸς ποιήσει ἔλεος, εἴτε δι' ἐπιστροφῆς, εἴτε διὰ πειρασμῶν, εἴτε δι' ἄλλης προνοίας, ἀγνοοῦντός σου. Ἔχει γὰρ ἔθος ὁ διάβολος ἐπιβάλλειν τῇ ψυχῇ, οἷα εὑρίσκει αὐτῇ προκείμενα, εἴτε χαρὰν καὶ οἴησιν, εἴτε λύπην καὶ ἀπόγνωσιν, εἴτε καμάτων ὑπερβολήν, εἴτε ἀργίαν παντελῆ, εἴτε δῆθεν παρὰ καιρὸν καὶ παρὰ χρῆσιν πράγματα καὶ νοήματα, εἴτε σκοτασμὸν καὶ μῖσος ἄκριτον πρὸς πάντα τὰ ὄντα· καὶ ἁπλῶς, οἵαν εὑρίσκει κειμένην ἐν ἑκάστῃ ψυχῇ ὕλην, τοιαύτην καὶ ἐπιβάλλει, ἵνα μὴ χρήσιμος γένηται, κἂν ἴσως ἀγαθή ἐστι καὶ θεάρεστος, ἐὰν μεμετρημένη γένηται ὑπὸ τῶν δυναμένων κρίνειν τὰ πράγματα καὶ εὑρεῖν τὸν σκοπὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν κεκρυμμένον μέσον τῶν κυκλούντων αὐτὸν ἓξ παθῶν, λέγω, τοῦ ἄνωθεν αὐτοῦ καὶ κάτω, τῶν δεξιῶν αὐτοῦ καὶ ἀριστερῶν καὶ τοῦ ἔξωθεν αὐτοῦ καὶ ἔσωθεν. Εἴτε γὰρ πρᾶξις κατὰ Θεόν, εἴτε γνῶσις, ἔχει σκοπὸν ἀγαθὸν ἐγκείμενον τῶν ἐναντίων αὐτῷ ἓξ παθῶν. Διὰ τοῦτο εἰς πᾶν πρᾶγμα δέεταί τις τοῦ ἐρωτᾶν κατὰ τὸν Ἅγιον Ἀντώνιον, καὶ τοῦτο οὐ τοῖς τυχοῦσιν, ἀλλὰ τοῖς ἔχουσι χάρισμα διακρίσεως, ἵνα μὴ ἄπειροι ὄντες, ἀμφότεροι εἰς βόθυνον ἐμπεσοῦνται[3], κατὰ τὸ Εὐαγγελικὸν παράδειγμα· διότι χωρὶς διακρίσεως οὐδὲν καλὸν γίνεται, κἂν λίαν καλὸν φαίνηται τοῖς ἀγνοοῦσιν, εἴτε διὰ τὸ παρὰ καιρὸν ἢ παρὰ τὴν χρῆσιν, εἴτε παρὰ τὸ μέτρον τοῦ πράγματος, ἢ τὴν ἰσχὺν τοῦ ἀνθρώπου, ἢ τὴν γνῶσιν αὐτοῦ καὶ ἄλλα πολλά. Ὁ γὰρ ἔχων διακρίσεως χάρισμα ἐκ ταπεινοφροσύνης ἔλαβεν αὐτό. Διὰ τοῦτο πάντα γινώσκει κατὰ χάριν καί, καιροῦ καλοῦντος, εἰς διόρασιν ἔρχεται. Ἐκ τοῦ πένθους τοίνυν καὶ τῆς ὑπομονῆς γίνεται ἐλπὶς καὶ ἀπροσπάθεια, δι' ὧν ἡ νέκρωσις ἐκ τοῦ κόσμου· καὶ ἐὰν καλῶς ὑπομένῃ τις μὴ ἀπογινώσκων ἐκ τοῦ βλέπειν πανταχοῦ στενοχωρίας καὶ θανάτους, ἀλλὰ γινώσκων ὅτι δοκιμή ἐστι καὶ φωτισμός· μήτε πάλιν θαρρήσας ὅτι

1. Πρβλ. Β' Βασιλ. ιε', 20. 2. Ψαλμ. 89,4. 3. Ματθ. ιε', 14.

ἔφθασεν εἰς μέτρον· βλέπων τὰ πολλὰ δάκρυα τῆς λύπης, ἔρχεται εἰς τὸ βλέπειν ἐναργῶς τὰ τοῦ Κυρίου ἅγια παθήματα, καὶ μεγάλως παρηγορεῖσθαι ἐκ τούτων, καὶ ἡγεῖται ἑαυτὸν ὑπὸ κάτω πάντων ἐν ἀληθείᾳ, ὁρῶν τοσαῦτα ἀγαθὰ γινόμενα εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ· αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν[1].

Ἰῶτα ἰδοὺ καὶ ἔνατος ὁ λόγος,
Περὶ τῶν σεπτῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων.
Ἐκ θανάτου γὰρ καὶ πταισμάτων τῆς μνήμης,
Δάκρυα πολλὰ γεννῶνται τῷ ἐργάτῃ,
Καὶ ἐκ τούτων τίς ἐν νῷ ἰσχύει ἔχειν
Τὰ πάθη Χριστοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ Ἁγίων.
Νῦν δὲ τὴν ἀρχὴν εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ Ι΄ (9ος)

Ἵνα μὴ δοκῇ τις μέγα τι ποιῶν ἐκ τῆς ἀσκήσεως καὶ τῶν πολλῶν στεναγμῶν καὶ δακρύων, δίδοται αὐτῷ ἡ γνῶσις τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων καὶ τῶν Ἁγίων πάντων. Καὶ ταῦτα κατανοῶν ἐκπλήττεται θαυμάζων ἅμα καὶ κατακόπτων ἑαυτὸν ἐν ἀσκήσει. Καταγινώσκει γὰρ τὴν ἑαυτοῦ ἀσθένειαν ἐκ τῆς θεωρίας τῶν τοσούτων πειρασμῶν, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός· καὶ πῶς τοσαῦτα ὑπέμειναν οἱ ἅγιοι μετὰ χαρᾶς; καὶ πόσα δι᾽ ἡμᾶς ἔπαθεν ὁ Κύριος; καὶ σὺν τούτοις φωτίζεται εἰς γνῶσιν τῶν γινομένων καὶ λεγομένων ὑπ᾽ αὐτοῦ. Καὶ πάντα τὰ εἰρημένα ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ κατανοῶν, ἄρχεται, ποτὲ μὲν θρηνεῖν πικρῶς ἐκ τῆς λύπης, ποτὲ δὲ ἐκ τῆς εὐχαριστίας χαίρεται πνευματικῶς· οὐχ ὅτι ἔργα λογίζεται ἔχειν ἀγαθά, τοῦτο γὰρ οἴησίς ἐστιν, ἀλλ᾽ ὅτι ἁμαρτωλὸς ὢν σφόδρα, τούτων τῆς θεωρίας ἠξιώθη· καὶ ταπεινοῦται μᾶλλον ἔργῳ καὶ λόγῳ, διὰ τῶν εἰρημένων ἑπτὰ πράξεων καὶ διὰ τῆς ἠθικῆς πράξεως, ἤγουν ψυχικῆς, καὶ τῆς φυλακῆς τῶν πέντε αἰσθήσεων καὶ τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου. Καὶ ταῦτα οὐχ ὡς ἔργα ἀγαθὰ καὶ μισθοῦ ἄξια λογίζεται, ἀλλὰ μᾶλλον χρέος, καὶ οὐδὲ ποσῶς ἀπολυθῆναι ἐλπίζων τοῦ χρέους, ἐκ τοῦ μεγέθους τῶν δεδωρημένων αὐτῷ γνώσεων· καὶ γίνεται τρόπῳ τινὶ ὡς αἰχμάλωτος, πρὸς τὰ νοήματα τῶν ἀναγινωσκομένων καὶ ψαλλομένων λογίων· καὶ ἐκ τῆς ἡδονῆς πολλάκις λανθάνεται ἄκων τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ καὶ ἄρχεται ἐκ τῆς χαρᾶς δακρύειν τῇ τοῦ μέλιτος γλυκύτητι. Καὶ πάλιν, φοβούμενος τὴν πλάνην, μήπως παρὰ καιρόν ἐστι τοῦτο, συστέλλεται· καὶ μιμνησκόμενος τῆς πρώτης διαγωγῆς αὐτοῦ πικρῶς δακρύει πάλιν, καὶ οὕτω μέσον τῶν ἀμφοτέρων δακρύων ὁδεύει· ἐὰν προσέχῃ καὶ εἰς πάντα συμβουλεύηται τινὶ ἐμπείρῳ, καὶ προσπίπτῃ τῷ Θεῷ διὰ καθαρᾶς προσευχῆς τῆς πρεπούσης τῷ πρακτικῷ ἐν τῷ συνάξαι τὸν νοῦν αὐτοῦ ἐκ πάντων ὧν οἶδεν, ἢ ἤκουσε πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ μνήμην, καὶ ζητῇ μόνον τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ γενέσθαι[1] ἐν πᾶσι τοῖς ἐγχειρήμασιν αὐτοῦ καὶ νοήμασιν. Εἰ δὲ μήγε, ἔχει πλανηθῆναι, ἐν τῷ δοκεῖν ὅτι ἐμφάνειαν μέλλει θεάσασθαί τινος τῶν Ἁγίων Ἀγγέλων, ἢ τοῦ Χριστοῦ· ἀγνοῶν, ὅτι ὁ ζητῶν ἰδεῖν τὸν Χριστόν, οὐκ ἔξωθεν ὀφείλει ζητεῖν, ἀλλ᾽ ἐν ἑαυτῷ διὰ τῆς μιμήσεως αὐτοῦ τῆς ἐν τῷ κόσμῳ διαγωγῆς, καὶ τὸ γενέσθαι σῶμα καὶ ψυχὴν ἀναμάρτητος, ὡς ὁ Χριστός· καὶ νοῦν ἔχειν διὰ Χριστὸν νοοῦντα ἀεί· τὸ δὲ σχῆμα, ἢ χρῶμα, ἢ λογισμὸν ἔχειν κατὰ τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς, οὐκ ἔστι καλόν, ἀλλὰ μᾶλλον βλαβερὸν πάνυ. Τὸ γὰρ ἐν τόπῳ Θεοῦ εἶναι τὸν νοῦν, ἐδήλωσεν ὁ Ἅγιος Νεῖλος, λαβὼν τὴν χρῆσιν ἐκ τοῦ ψαλτῆρος· καὶ ἐγενήθη, φησίν, ἐν εἰρήνῃ ὁ τόπος αὐτοῦ[2]. Εἰρήνη δέ ἐστι τὸ μηδόλως ἔχειν λογισμὸν καλόν, ἢ πονηρόν, ἐπειδή, φησὶν ὁ αὐτός, ἐὰν ὁ νοῦς αὐτοῦ αἴσθηται, οὐκ ἔστιν ἐν τῷ μόνῳ Θεῷ, ἀλλὰ καὶ ἐν ἑαυτῷ. Καὶ εἰκότως· ἀπερίγραπτον γὰρ τὸ θεῖον καὶ ἀόριστον, ἀνείδεόν τε καὶ ἄχρουν· καὶ ὁ λέγων εἶναι μετὰ μόνου Θεοῦ, οὕτως ὀφείλει εἶναι ἀνείδεος, ἄχρους, ἀσχημάτιστος καὶ ἀπερίσπαστος· τὸ δὲ ἔξωθεν τούτου πλάνη ἐστὶ δαιμονική. Διὰ τοῦτο ὀφείλει τις προσέχειν καὶ ἐκτὸς ἐρωτήσεως τῶν ἐμπείρων μηδόλως λογισμὸν στήσῃ καλὸν ἢ κακόν, διότι τὰ ἀμφότερα ἀγνοοῦμεν. Οἱ γὰρ δαίμονες, σχηματίζονται εἰς ἅπερ βούλονται καὶ φαίνονται ὡς καὶ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, πρὸς ἃ βούλεται καὶ αὐτὸς σχηματίζεται καὶ βάφεται πρὸς τὸ εἶδος τοῦ ἀναλαμβανομένου ὑπ᾽ αὐτοῦ πράγματος· ἀλλ᾽ οἱ μὲν δαίμονες πρὸς τὸ ἀποπλανῆσαι ἡμᾶς τοῦτο ποιοῦσιν, ὁ δὲ ἡμέτερος νοῦς ῥέμβεται ἀλόγως πρὸς τὸ φθάσαι αὐτὸν εἰς τελειότητα· πλὴν ὅσον δύναταί τις κατέχειν αὐτὸν ὀφείλει εἴς τινα μελέτην κατὰ Θεόν. Ὥσπερ γὰρ ἑπτά εἰσιν αἱ σωματικαὶ ἐργασίαι, οὕτω καὶ ὀκτώ εἰσιν αἱ θεωρίαι τοῦ νοός, ἤτοι γνώσεις· τρεῖς μέν εἰσιν αἱ προειρημέναι περὶ τῶν ἀχράντων παθημάτων τοῦ Κυρίου, ἃς καὶ ὀφείλει τις ἀφ᾽ ἑαυτοῦ μελετᾶν ἀεὶ πρὸς τὸ πενθεῖν τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν καὶ τῶν ὁμογενῶν, τοῦτ᾽ ἔστιν ἐννοεῖν τὰ γενόμενα ἐξ ἀρχῆς δεινὰ ὑπὸ τῆς παραβάσεως, καὶ πῶς εἰς τοσαῦτα πάθη ἡ φύσις ἐξέπεσε, καὶ τὰ ἑαυτοῦ πταίσματα καὶ τοὺς πειρασμοὺς τοὺς γινομένους πρὸς διόρθωσιν· ἔπειτα τὸν θάνατον καὶ τὰ μετὰ θάνατον ἀναμένοντα τοὺς ἁμαρτωλοὺς δεινά, ὅπως στιφθεῖσα ἡ ψυχὴ σχολάζῃ εἰς τὸ πένθος πρὸς παράκλησιν καὶ ταπείνωσιν ταύτης, ἵνα μὴ ἴσως ἀπογινώσκῃ ἐκ τῶν πολλῶν καὶ φρικτῶν ἐκείνων νοημάτων, μηδὲ πάλιν δοκῇ εἰς ἔργον πνευματικὸν πεφθακέναι· ἀλλ᾽ ἵνα μένῃ εἰς τὸν φόβον καὶ τὴν ἐλπίδα, ὅπερ λέγεται πραότης τῶν λο-

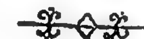
1, Πέτρ. δ΄, 11.

1. Πρβλ. Ματθ. ς΄, 10.
2. Ψαλμ. 24,9.

γισμῶν, ἥτις ὡσαύτως ἔχει. Καὶ αὕτη εἰς γνῶσιν καὶ διάκρισιν φέρει τὸν νοῦν κατὰ τὸν Προφήτην· ὁδηγήσῃ πρᾳεῖς ἐν κρίσει[1], μᾶλλον δὲ ἐν διακρίσει, ἥτις λέγεται ὑπὸ τοῦ Προφήτου γνῶσις μετ᾿ εὐσεβείας[2]· ἀλλ᾿ ὥσπερ ἡ εὐσέβεια, μία μέν ἐστιν ὀνομασία, πολλὰς δὲ ἔχει τὰς ἐργασίας, οὕτω καὶ ἡ γνῶσις, μία μὲν ὀνομάζεται, πολλὰς δὲ γνώσεις καὶ θεωρίας ἔχει. Καὶ γὰρ ἡ ἀρχὴ τῆς σωματικῆς πράξεως γνῶσις ἦν, καὶ δίχα γνώσεως οὐδεὶς ἔρχεται εἰς τὸ ποιεῖν τὸ ἀγαθόν· καὶ μέχρι τέλους τῆς υἱοθεσίας φημὶ καὶ τῆς τοῦ νοὸς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναλήψεως ἐν Χριστῷ γνῶσις λέγεται καὶ θεωρία· ἀλλ᾿ ἡ μὲν πρὸ τοῦ καμάτου, ἵνα δι᾿ αὐτῆς κατορθῆται τὸ ἔργον, ὥσπερ δι᾿ ἐργαλείου κτίσις· ἡ δὲ μετὰ τὴν πίστιν, ἵνα φυλάττηται ὡς τεῖχος ἐκ τοῦ φόβου. Καὶ πάλιν ἡ γνῶσις καὶ ἐργασία τῶν ἀρετῶν τῆς ψυχῆς γίνεται, ἵνα τὰ τοῦ παραδείσου φυτὰ ἑτοιμάζωνται καὶ φυτεύωνται· εἶθ᾿ οὕτως ἡ γνῶσις τοῦ νοός, καὶ ἡ πνευματικὴ ἐργασία, ἤγουν ἡ τούτου ἐπιστασία καὶ κατάστασις τῶν ἠθῶν τῆς ψυχῆς, ἵνα ἐπιστημόνως ἐργάζηται καὶ φυλάττῃ ὁ ἐργάτης τῶν ἐντολῶν· ἐξ ὧν ἐπιμέλεια τῶν φυτῶν καὶ ἡ θεία κυβέρνησις γίνεται, ὡς ἥλιος, βροχή, ἄνεμος καὶ αὔξησις, ὧν χωρίς, ὅλος ὁ κόπος τοῦ ἐργάτου μάταιός ἐστι, κἂν ἴσως κατὰ λόγον γίνεται· διότι οὐδὲ δίχα τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς δύναταί τι ἀγαθὸν γενέσθαι, οὐδὲ ἡ ἄνωθεν ῥοπή, οὔτε ἡ χάρις ἐπὶ τὸν μὴ προαιρούμενον γίνεται, φησὶν ὁ θεῖος Χρυσόστομος· ἀλλὰ πάντα διπλᾶ τὰ τοῦ βίου τούτου, πρᾶξις καὶ γνῶσις, προαίρεσις καὶ χάρις, φόβος καὶ ἐλπίς, ἄθλα καὶ ἔπαθλα· ἀλλ᾿ οὐδὲ τὰ δεύτερα γίνονται, πρὶν τελεσθῶσι τὰ πρῶτα· εἰδ᾿ ἴσως φαίνονται, ἀλλὰ πλάνη ἐστίν· ὥσπερ ὁ ἄπειρος τῆς γεωργικῆς ἐπιστήμης, ὅταν ἴδῃ τὸ ἄνθος καὶ δοκῇ ὅτι ὁ καρπός ἐστιν, εὐθέως ὁρμήσει τοῦ ἐπισυνάγειν αὐτό, καὶ οὐκ οἶδεν, ὅτι τὸν καρπὸν ἀπόλλυσιν ἐν τῷ συνάγειν τὸ φαινόμενον, οὕτω καὶ ἐνταῦθα· τὸ γὰρ οἴεσθαι οὐκ ἐᾷ γενέσθαι τὸ οἰόμενον, φησὶν ὁ Ἅγιος Νεῖλος· διὰ τοῦτο ὀφείλει τις παραμένειν τῷ Θεῷ, καὶ μετὰ διακρίσεως ποιεῖν πάντα. Αὕτη δὲ γίνεται ἐκ τοῦ ἐρωτᾶν μετὰ ταπεινώσεως καὶ τοῦ μέμφεσθαι ἑαυτὸν καὶ τὰ ὑπ᾿ αὐτοῦ γινόμενα καὶ νοούμενα· διότι σχηματίζεται ὁ διάβολος εἰς Ἄγγελον φωτός[3]· καὶ οὐ θαῦμα· ἐπεὶ καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ φυόμενοι λογισμοί, ὡς νοήματα δικαιοσύνης φαίνονται τοῖς ἀπείροις. Ταπείνωσις μέν ἐστι θύρα ἀπαθείας, φησὶν ὁ τῆς Κλίμακος· ὕλη δὲ ταύτης ἡ πρᾳότης ἐστί, κατὰ τὸν Μέγαν Βασίλειον. Αὕτη γὰρ ποιεῖ τῷ ἀνθρώπῳ ἀεὶ ἔχειν ὡσαύτως, ἔν τε δυσχερέσι καὶ εὐχερέσι πράγμασι καὶ νοήμασι· καὶ οὔτε τιμῆς, οὔτε ἀτιμίας φροντίζει, ἀλλὰ τὰ ἡδέα καὶ ἐπίπονα μετὰ χαρᾶς δέχεται, καὶ οὐ ταράσσεται, ὡς ἡ παρθένος ἐκείνη, περὶ ἧς ἔφη ὁ Μέγας Ἀντώνιος· ὅτι καθημένου μού ποτε πρὸς τὸν Ἀββᾶν ὁ δεῖνα, ἦλθε παρθένος τις καὶ εἶπε τῷ γέροντι· Ἀββᾶ, ἕλκω τὰς ἓξ ἕξ, καὶ τὴν παλαιὰν καὶ καινὴν ἐκστηθίζω καθ᾿ ἑκάστην· πρὸς ἣν ἀπεκρίθη ὁ γέρων ἐκεῖνος· ἐγένετό

1. Ψαλμ. 24,9. 2. Πρβλ. Ἠσ. ια΄, 2. 3. Β΄ Κορ. ια΄, 14.

σοι ἡ ἔνδεια, ὡσεὶ δαψίλεια; ἡ δὲ ἔφη, οὐχί· οὐδὲ ἡ ἀτιμία, ὡς ἡ εὐφημία; οὐχί, Ἀββᾶ· οὐδὲ οἱ ἐχθροί, ὡς οἱ φίλοι; καὶ εἶπεν οὐχί· λέγει πρὸς αὐτὴν ὁ σοφὸς γέρων ἐκεῖνος· ὕπαγε· ἐργάζου, οὐδὲν γὰρ ἔχεις. Καὶ εἰκότως· ἐὰν τοσαῦτα ἐνήστευεν, ὥστε ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος ἤσθιε, καὶ τοῦτο ἐλάχιστόν τι βρῶμα, οὐκ ἔδει αὐτὴν ἔχειν τὴν ἔνδειαν, ὡς τὴν δαψίλειαν; καὶ πάλιν τὴν παλαιὰν καὶ νέαν ἐκστήθιζε καθ᾿ ἑκάστην, καὶ οὐκ ἔμαθε ταπεινωθῆναι; καὶ μὴ ἔχουσά τι ὅλως ἐκ τοῦ βίου, οὐκ ἔδει πάντας φίλους ἔχειν; οὐδὲ κἂν τοὺς ἐχθρούς, ὡς φίλους μαθεῖν ἴσχυσεν ἐκ τοσούτων καμάτων; καλῶς λοιπὸν εἶπεν, οὐδὲν ἔχεις. Ἐγὼ δὲ καὶ προστίθημι, ὅτι ὁ τοιοῦτος καὶ μεγάλως κατακέκριται, ὥς φησιν ὁ Χρυσόστομος περὶ τῶν πέντε παρθένων τῶν μωρῶν· ὅτι τὸ βαρύτερον ἴσχυσαν ἀσκῆσαι, ἤγουν τὴν ὑπὲρ φύσιν παρθενίαν, καὶ τὸ ἐλαφρότερον οὐκ ἠδύναντο, ἤτοι τὴν ἐλεημοσύνην, ἣν μᾶλλον καὶ Ἕλληνες καὶ ἄπιστοι, ὡς φυσικὴν ποιοῦσι, μέχρι τῆς σήμερον· ἀλλὰ καθὼς οὐκ ἐγίνωσκε τὸ ζητούμενον ἐκοπία εἰς μάτην· ἔδει ὑμᾶς, φησὶν ὁ Κύριος, ταῦτα ποιῆσαι, κἀκεῖνα μὴ ἀφιέναι[1]. Καλὴ μὲν ἡ ἄσκησις, ἀλλὰ μετὰ ὀρθοῦ σκοποῦ· καὶ τοῦτο οὐχ ὡς ἔργον, ἀλλ᾿ ὡς ἑτοιμασίαν ἔργου ὀφείλομεν ἔχειν, μηδὲ ὡς καρπόν, ἀλλ᾿ ὡς γῆν, δυναμένην μετὰ χρόνου, κόπου τε καὶ Θεοῦ τρέφειν φυτά, ἐξ ὧν ὁ καρπὸς γίνεται, ἥτις ἐστὶ κάθαρσις τοῦ νοὸς καὶ ἕνωσις τῷ Θεῷ· αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν[2].

Δέκατον ἰδοὺ τὸ κάππα, καὶ ὁ λόγος
Περὶ τῆς Χριστοῦ ταπεινώσεως πάλιν.
Ἐκ τοῦ μηδαμῶς περί τινος φροντίζειν,
Ἀλλὰ ἑαυτὴν ἐργάζεσθαι διόλου,
Ἀεὶ ἡ ψυχὴ σὺν πάσῃ ἐργασίᾳ.
Νῦν δὲ τὴν ἀρχὴν εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ Κ΄ (10ος)

Κυρίως ὁ ταπεινόφρων οὐδέποτε παύεται τοῦ μέμφεσθαι ἑαυτόν, κἂν ὅλος ὁ Κόσμος μάχωνται αὐτῷ καὶ ἀτιμάζωσιν· ἵνα μὴ μόνον ἀκουσίως σωθῇ, ὡς οἱ ἔχοντες ὑπομονήν, ἀλλ᾿ ἵνα ἑκουσίως τρέχῃ πρὸς τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ· ἐξ ὧν ἔμαθεν ὁ τοιοῦτος τὴν μείζονα πασῶν τῶν ἀρετῶν εἰς ἣν κατοικεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. Αὕτη γάρ ἐστιν ἡ θύρα τῆς βασιλείας,

1. Ματθ. κγ΄, 23. 2. Ῥωμ. ια΄, 36.

ἤγουν τῆς ἀπαθείας· καὶ ὁ εἰσελθὼν δι' αὐτῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἔρχεται· καὶ χωρὶς ταύτης, μάταιος ὁ κόπος καὶ πολύπονος ὁ δρόμος. Αὕτη δὲ πᾶσαν ἀνάπαυσιν χαρίζει τῷ ἔχοντι αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, διότι τὸν Χριστὸν ἔχει ἔνοικον· διὰ ταύτης γὰρ ἡ χάρις παραμένει καὶ τὰ χαρίσματα φυλάττονται· αὕτη μὲν γεννᾶται ἐκ πλείστων ἀρετῶν· ἤγουν ἐξ ὑπακοῆς, ὑπομονῆς, ἀκτημοσύνης, πτωχείας, θείου φόβου, γνώσεως, καὶ ἄλλων· κυριώτερον δὲ ἐξ ὧν ἡ διάκρισις, ἡ φωτίζουσα τὰ πέρατα τοῦ νοός. Πλὴν μὴ δοκῇ τις, ὅτι ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε γίνεται ταπεινόφρων, ἀλλὰ πρᾶγμά ἐστιν ὑπὲρ φύσιν, καὶ σχεδὸν καθ' ὅσον μέγα ἐστὶ τὸ χάρισμα, κατὰ τοῦτο πολλὴν ἔχει καὶ τὴν δυσχέριαν καὶ πολλῆς φρονήσεως δέεται, καὶ ὑπομονῆς ἐναντίον * τῶν ἐναντιουμένων αὐτῷ πειρασμῶν καὶ δαιμόνων· διότι πάσας τὰς αὐτῶν παρέρχεται παγίδας· ἡ ταπείνωσις γέννημά ἐστι τῆς γνώσεως, ἡ δὲ γνῶσις γέννημα τῶν πειρασμῶν. Ὁ γνοὺς ἑαυτόν, δίδοται αὐτῷ ἡ γνῶσις τῶν πάντων· καὶ ὁ ὑποταγεὶς τῷ Θεῷ, ὑποταγήσεται αὐτῷ τὰ πάντα[1], ὅτε βασιλεύσῃ ἡ ταπείνωσις ἐν τοῖς μέλεσιν αὐτοῦ. Καὶ εἰκότως· ἐκ γὰρ τῶν πολλῶν πειρασμῶν καὶ τῆς τούτων ὑπομονῆς γίνεταί τις ἔμπειρος, κἀκ τούτου γινώσκει τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν· καὶ ἐκ τῆς γνώσεως τῆς ἰδίας ἀσθενείας καὶ ἀγνωσίας, ὅτι ἠγνόει ποτέ, ἅπερ νῦν ἔμαθεν, ὑπολαμβάνει· ὅτι ὄντως ὡς ταῦτα ἠγνόει ποτὲ καὶ οὐκ οἶδεν ὅτι ἀγνοεῖ, οὕτω καὶ ἄλλα πολλά εἰσιν, ἅπερ μετὰ ταῦτα ἴσως γνῶσιν ἔχει λαβεῖν, κατὰ τὸν Μέγαν Βασίλειον. Φησὶ γάρ· εἰ μή τις γεύσηται πράγματος, οὐκ οἶδε τί ὑστερεῖται· ὁ δὲ γευσάμενος τῆς γνώσεως, γινώσκει ἐκ μέρους ὅτι ἀγνοεῖ καὶ γίνεται αὐτῷ ἡ γνῶσις ταπεινώσεως πρόξενος· καὶ πάλιν, ὁ γνοὺς ἑαυτὸν ὅτι κτίσμα ἐστὶ τρεπτόν, οὐδέποτε ἐπαίρεται ἐν μηδενί· ὅτι κἂν τι ἔχει ἴσως, τοῦ κτίσαντος αὐτόν ἐστιν. Οὐδεὶς γὰρ σκεῦός τι ἐπαινεῖ, ὅτι αὐτὸ ἑαυτὸ ἐποίησεν εὔχρηστον, ἀλλὰ τὸν ποιητὴν τούτου ἐγκωμιάζει· ὅταν δὲ ἀφανισθῇ τότε τὸν αἴτιον μέμφεται καὶ οὐχὶ τὸν ποιητήν. Εἰ δὲ λογικόν ἐστι σκεῦος, ἐξ ἀνάγκης καὶ αὐτεξούσιόν ἐστιν. Καὶ λοιπὸν εἰς μὲν τὰ καλά, ὁ ποιητὴς δοτήρ, ὥσπερ καὶ τῆς πλάσεως αἴτιος· εἰς δὲ τὴν πτῶσιν καὶ παρατροπήν, ἡ προαίρεσις τοῦ αὐτεξουσίου. Ὥσπερ οὖν ἕπεται καὶ κατὰ χάριν ἔπαινος μένοντι ἀτρέπῳ, οὕτω καὶ ψόγος δεχομένῳ τὴν κακίαν τοῦ ὄφεως. Οὐ γὰρ τῷ λαμβάνοντι δῶρα ἔπαινος, ἀλλὰ τῷ παρέχοντι πρέπει σὺν τῇ εὐχαριστίᾳ· κατὰ χάριν δὲ ἴσως ἔχει ὁ λαβὼν ἔπαινον διὰ τὸ προθέσει λαβεῖν ἃ οὐκ εἶχε, μᾶλλον δὲ διὰ τὸ εὐγνωμονεῖν περὶ τὸν εὐεργέτην. Καὶ εἰ μὴ τοῦτο γίνεται, οὐ μόνον ἐκπίπτει τῶν ἐπαίνων, ἀλλὰ καὶ κατακρίνεται τῇ ἀγνωμοσύνῃ αὐτοῦ. Οὐδεὶς δὲ οὕτως ἀναιδῶς τολμᾷ λέγειν, ὅτι οὐκ ἔλαβε δωρεάν, ἀλλὰ μετὰ πανουργίας κλέπτων τὸν ἔπαινον καὶ καυχώμενος ἡσυχῇ, κατακρίνει τοὺς δῆθεν μὴ κατ' αὐτὸν γινομένους, ὡς ὅτι αὐτὸς τὸν πλοῦτον, ὃν δοκεῖ ἔχειν, προσέφερεν ἑαυτῷ καὶ οὐ κατὰ χάριν ἔλαβεν.

* Ἐν ἄλλοις ἐναντίων.

1. Πρβλ. Α' Κορ. ιε', 28.

Εἰ δὲ ἴσως εὐχαριστεῖ ὁ τοιοῦτος τῷ δοτῆρι, ἀλλὰ κατὰ τὸν Φαρισαῖον ἐκεῖνον σχηματίζεται, καὶ λέγει πρὸς ἑαυτόν· εὐχαριστῶ σοι[1], ὅτι τάδε καὶ τάδε εἰμί· καλῶς οὖν εἶπεν ὁ Εὐαγγελιστής, μᾶλλον δὲ ὁ καρδιογνώστης Θεός, πρὸς ἑαυτόν[2], ἀλλ' οὐ πρὸς τὸν Θεὸν ἔλεγεν. Εἰ γὰρ καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἐδόκει τῷ στόματι λέγειν, ἀλλ' ὁ γινώσκων τὴν ἐπηρμένην αὐτοῦ ψυχήν, οὐ πρὸς τὸν Θεὸν εἶπεν, ἀλλὰ φησί· σταθεὶς ὁ Φαρισαῖος πρὸς ἑαυτόν[3], τάδε ἔλεγε. Τὸ δὲ λέγειν τὴν Γραφὴν πολλάκις τὰ αὐτὰ ῥητά, ἢ τὰ τούτοις ὅμοια, οὐκ ἔστι, φησὶν ὁ Χρυσόστομος, ἀλληλογία ἢ πολυλογία, ἀλλ' ἵνα ἐντυπωθῇ ὁ λόγος ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν ἀκροατῶν. Ὁ δὲ ψαλμῳδὸς ἐκ πόθου οὐκ ἤθελε τὸ ῥητὸν καταλιπεῖν ὡς οἱ μὴ γευσάμενοι τῆς τούτου γλυκύτητος, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀκηδίας καὶ αὐτὸ τὸ ῥητὸν καταπατοῦσιν ἵνα λυτρωθῶσι τοῦ βάρους αὐτοῦ· ἄρα ὁ τοιοῦτός ποτε καρπώσαιτο ἐκ τῶν θείων Γραφῶν τι χρήσιμον; καὶ οὐ μόνον κατάκρισιν καὶ σκοτασμὸν νοὸς ἐν τῷ ἀνοῖξαι θύραν τοῖς πολεμοῦσιν αὐτὸν δαίμοσι; κατὰ τὸ ῥητὸν τοῦ Κυρίου, εἰ ἐν τῷ ὑγρῷ ξύλῳ ταῦτα ποιοῦσιν, ἐν τῷ ξηρῷ τί γένηται[4]; Καί, εἰ ὁ δίκαιος μόλις σῴζεται, ὁ ἄδικος καὶ ἀσεβὴς ποῦ φανεῖται[5]; Καὶ εἰ τοὺς ἔχοντας ὅλον τὸν νοῦν εἰς τὴν μνήμην τοῦ Θεοῦ ἄυλον καὶ ἀνείδεον, πολεμοῦσιν οἱ δαίμονες, καὶ εἰ μὴ ὁ Θεὸς ἀντελαμβάνετο αὐτῶν, διὰ τῆς ταπεινοφροσύνης τῶν τοιούτων, οὐκ ἂν ἴσχυσεν ἀνελθεῖν ἡ προσευχὴ αὐτῶν, ἀλλ' ἐπεστρέφετο κενή, τί ποιήσωμεν ἡμεῖς οἱ ἄθλιοι, ὅτι οὐδὲ κἂν τῷ ἀέρι διὰ στόματος προσλαλοῦμεν, ἵνα ὀψέποτε σπλαγχνισθεὶς ὁ Θεός, συγκαταβήσεται τῇ ἀγνωσίᾳ ἡμῶν καὶ ἀσθενείᾳ διὰ τῆς εὐγνωμοσύνης; Ὅτι δὲ καὶ τοὺς τελείους πολεμοῦσιν οἱ δαίμονες, ἀκούσωμεν τί φησιν ὁ Ἅγιος Μακάριος· ὅτι οὐδεὶς ἐνταῦθα τέλειος γίνεται ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, ἐπεὶ οὐκ ἀρραβὼν ἦν τὸ διδόμενον ἐνταῦθα· καὶ μαρτυρίαν ἐπιφέρει τινὰ τῶν ἀδελφῶν, ὅς τις ηὔχετο μετά τινων, καὶ εὐθὺς ἡρπάγη εἰς τὸν οὐρανὸν κατὰ διάνοιαν καὶ εἶδε τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ, καὶ σκηνὰς τῶν Ἁγίων· καὶ κατελθών, ἐξέπεσε τῆς ἀρετῆς καὶ εἰς τελείαν ἀπώλειαν κατήντησε, διὰ τὸ οἴεσθαι αὐτόν τι πεφθακέναι καὶ οὐ μᾶλλον μεῖζον χρέος ἔχειν, ὡς ἀξιωθέντα τοιούτου ὕψους, ἀνάξιον ὄντα, καὶ χοῦν κατὰ φύσιν. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἔφη· πολλοὺς οἶδα καὶ ἐκ τῆς πείρας κἀγὼ ἐν τοῖς τοιούτοις εἰσῆλθον καὶ οἶδα ἀκριβῶς, ὅτι οὐδεὶς ἐνταῦθα τέλειος· ἀλλὰ κἂν ἄυλος πάντῃ γένηται καὶ τῷ Θεῷ σχεδὸν ἑνούμενος, ἡ ἁμαρτία πάλιν ἀκολουθεῖ ὄπισθεν αὐτοῦ καὶ οὐδέποτε πρὸ τοῦ θανάτου ἀφανίζεται τέλεον. Καὶ ὁ Ἅγιος Νεῖλος περί τινος ἔφη· ὅτι προσηύχετο καί, κατὰ συγχώρησιν Θεοῦ πρὸς ὠφέλειαν αὐτοῦ καὶ ἄλλων πολλῶν, ἐτίνασσον αὐτὸν οἱ δαίμονες εἰς τὸ ὕψος, λαμβάνοντες ἐκ τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν αὐτόν, καὶ ἵνα μὴ βλαβῇ αὐτοῦ τὸ σῶμα, πεσὸν εἰς τὴν γῆν, ἐν τῷ ψιαθίῳ ἐδέχοντο· καὶ τοῦτο ποιοῦντες ἐπὶ πολύ, οὐκ ἠδυνήθη-

1. Λουκ. ιη', 11. 2. Λουκ. ιη', 11. 3. Λουκ. ιη', 11.
4. Λουκ. κγ', 31. 5. Παροιμ. ια', 31, Α' Πέτρ. δ', 18.

σαν καταβιβάσαι τὸν νοῦν αὐτοῦ ἐκ τῶν οὐρανῶν. Ἆρα, ὁ τοιοῦτος, πότε αἴσθοιτο βρώσεως; ἢ πότε ψαλμῳδίας καὶ ἀναγνώσεως δεηθήσεται; Ἀλλ' ἡμεῖς δεόμεθα τούτων διὰ τὴν ἀσθένειαν τοῦ νοὸς ἡμῶν, εἰ καὶ οὐδ' οὕτω θέλομεν προσέχειν. Βαβαί· ὁ τοιοῦτος ἅγιος ἐπολεμεῖτο, καὶ ἡμεῖς ἀμεριμνοῦμεν ἐκ τοῦ πολέμου; οἱ ἅγιοι διὰ τῆς ταπεινώσεως φυλάττονται ἐκ τῶν τοῦ διαβόλου παγίδων καὶ ἡμεῖς ἐπαιρόμεθα ἐξ ἀγνωσίας; Καὶ εἰκότως· ἀγνωσία μεγάλη ἐστὶ τὸ ἐπαίρεσθαί τινα εἰς ὃ οὐκ ἔχει· τί γὰρ ἔχεις, φησίν, ὃ ἔλαβες[1] δωρεὰν ἐκ Θεοῦ, ἢ δι' εὐχῶν ἄλλων τινῶν; εἰ δὲ καὶ ἔλαβες, τί καυχᾶσαι ὡς μὴ λαβών[2], ἀλλ' αὐτὸς ποιῶν; φησὶν ὁ Ἀββᾶς Κασσιανός· ἡ ταπείνωσις τοίνυν γεννᾶται ἐκ τῆς γνώσεως· αὕτη δὲ γεννᾷ τὴν διάκρισιν· ἐξ ἧς γεννᾶται ἡ διόρασις, ἣν καλεῖ ὁ Προφήτης βουλήν[3]· ἥτις βλέπει τὰ πράγματα κατὰ φύσιν, καὶ νεκροῦται ὁ νοῦς ἐκ τοῦ κόσμου, διὰ τῆς θεωρίας τῶν κτισμάτων τοῦ Θεοῦ· αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν[4].

Ἕνδεκά εἰσιν οἱ λόγοι καὶ τὸ λάμβδα.
Ταπείνωσις δὲ γεννᾷ τὸ διακρίνειν
Τὴν τῶν αἰσθητῶν κτισμάτων κατὰ φύσιν.
Νῦν δὲ τὴν ἀρχὴν εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ Λ' (11ος)

Λίαν ἐστὶ καλὸν τὸ ἐρωτᾶν εἰς πάντα, τοῖς ἐμπείροις ὅμως· τοῖς δὲ ἀπείροις ἐπισφαλές, διὰ τὸ μὴ ἔχειν διάκρισιν. Γινώσκει γὰρ αὕτη τὸν καιρόν, τὴν χρῆσιν, τὴν κατάστασιν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ποσότητα, τὴν δύναμιν, τὴν γνῶσιν τοῦ ἐρωτῶντος καὶ τὴν προαίρεσιν, τὸν σκοπὸν τοῦ Θεοῦ καὶ ἑκάστου ῥητοῦ τῆς θείας Γραφῆς, καὶ ἄλλα πολλά· διότι ὁ μὴ ἔχων τὴν διάκρισιν, ἴσως κοπιᾷ μὲν πολλά, οὐδὲν δὲ ἀνύσαι δύναται. Καὶ εἰ μὲν εὑρεθῇ τις ἔχων ταύτην, ὁδηγός ἐστι τυφλῶν καὶ φῶς τοῖς ἐν σκότει[5]· καὶ ὀφείλομεν αὐτῷ ἀνατεθεῖναι πάντα, καὶ τὰ παρὰ τοῦ τοιούτου δέχεσθαι, κἂν ἴσως οὐχ ὁρῶμεν ὡς θέλομεν ἐξ ἀπειρίας· ἀλλ' ὅμως ὁ ἔχων ταύτην, ἐκ τούτου μᾶλλον φαίνεται, ἐκ τοῦ δύνασθαι αὐτὸν κατασκευάζειν νοεῖν τὰ λεγόμενα ἄκοντας καὶ μὴ βουλομένους· ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα ἐρευνᾷ, καὶ ἐμφάνεια τῶν θείων πραγμάτων, ἐκ τοῦ δύνασθαι καὶ μὴ θέλοντα τὸν νοῦν πεῖσαι πιστεῦσαι, κατὰ τὸν Ἰωνᾶν[6], Ζαχαρίαν[7] καὶ Δαβὶδ τὸν ἀπὸ λῃστῶν, ὃν ἐκράτησεν ὁ Ἄγγελος τοῦ λαλεῖν τι τὸ παράπαν, ἐκτὸς τοῦ κανόνος αὐτοῦ ἐν τῷ ψάλλειν·

1. Α' Κορ. δ', 7. 2. Α' Κορ. δ', 7. 3. Ἡσ. ια', 2. 4. Ῥωμ. ια', 36.
5. Πρβλ. Ῥωμ. β', 19. 6. Ἰωνᾶ α', 3. 7. Λουκ. α', 18.

εἰδ' ἴσως οὐκ ἔστι νῦν τὸ εἶναί τινα ἐν διακρίσει ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ, διὰ τὸ μὴ εἶναι τὴν γεννῶσαν αὐτὴν ταπείνωσιν, ἐμπόνως περὶ ἑκάστου ἐγχειρήματος ὀφείλομεν εὔχεσθαι[1], κατὰ τὸν Ἀπόστολον. Ἂν γὰρ ἀπορῶμεν ὁσίων χειρῶν, ἤγουν καθαρότητος ψυχῆς καὶ σώματος, ἀλλ' οὖν τέως ἐκτὸς μνησικακίας καὶ λογισμῶν σπουδάσωμεν εἶναι. Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ Ἀποστολικόν, τὸ χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμῶν ὁσίας χεῖρας αἴρειν[2]. Καὶ εἴ τι νοοῦμεν κατὰ Θεὸν εἶναι, ἀπαθῶς ποιήσωμεν, κἂν ἴσως οὐ πάνυ καλόν ἐστι, διὰ γοῦν τὴν ἀπορίαν καὶ τὸν κατὰ Θεὸν σκοπόν, εἰς καλὸν ἡμῖν τὸ πραχθὲν ὑπὸ τῆς χάριτος λογισθήσεται· εἴπερ ἐστὶ πάθος, ἀλλὰ τὸ θεῖον βούλημα, ὡς εἴρηται. Καὶ ταῦτα μὲν κατὰ ἀνάγκην, διὰ μόνην Θεοῦ ἀγαθότητα· ὅπου δὲ ἴδιον θέλημα καὶ οὐ θεῖον, ἐκεῖ ἔπαρσις, καὶ ὁ Θεὸς οὐκ εὐδοκεῖ, οὐδὲ ἀποκαλύπτει τὴν αὐτοῦ βουλήν, ἵνα μή τις γινώσκων καὶ μὴ ποιῶν, μειζόνως κατακριθῇ. Διότι ὅσα ὁ Θεὸς δίδωσιν ἡμῖν καὶ ὅσα κατέχει ἀφ' ἡμῶν, πρὸς τὸ συμφέρον ποιεῖ, κἂν ἡμεῖς ὡς νήπιοι ἀγνοοῦμεν· οὐ καταπέμπει τὸ Ἅγιον αὐτοῦ Πνεῦμα τῷ μὴ καθάραντι ἑαυτὸν ἐκ τῶν παθῶν, διὰ σωματικῶν καὶ ἠθικῶν πράξεων, ἵνα μὴ ἐκ τῆς συνηθείας πρὸς τὰ πάθη ἐκκλίνῃ ὁ τοιοῦτος καὶ γένηται ἔνοχος τῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐπιφοιτήσεως· ἀλλ' ὅταν χρονίσῃ τις ἐν τῇ ἀσκήσει καὶ καθάρῃ πρῶτον τὸ σῶμα ἐκ τῆς κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτίας, μικρᾶς τε καὶ μεγάλης, εἶτα τὴν ψυχὴν ἐκ πάσης ἐπιθυμίας καὶ εἴδους θυμοῦ, καὶ τὰ ἤθη τῇ καλῇ συνηθείᾳ καταστήσῃ, πρὸς τὸ μηδ' ὅλως τι παρὰ τὸ βούλημα τοῦ νοὸς ποιεῖν αὐτὰ διὰ τῶν πέντε αἰσθήσεων, μήτε κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον σύγκατάβασις γένηται πρός τι τοιοῦτον, καὶ ὑποταγήσεται ἑαυτῷ ὁ ἄνθρωπος, τότε καὶ ὁ Θεὸς ὑποτάσσει αὐτῷ τὰ πάντα, τῇ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος χάριτι, διὰ τῆς ἀπαθείας. Δεῖ γὰρ αὐτὸν ὑποταγῆναι πρῶτον τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ, καὶ οὕτως ὑποτάσσει ὡς λογικὸς τοῖς ὑπὸ χεῖρα, ὥστε τὸν νοῦν βασιλεύειν, καθὼς ἀρχῆθεν ἐκτίσθη, βασιλείαν φρόνιμον, σώφρονα, ἀνδρείαν τε καὶ δικαίαν. Καὶ νῦν μὲν καταπαύει τὸν θυμὸν τῇ τῆς ἐπιθυμίας μαλακότητι, νῦν δὲ τὴν ἐπιθυμίαν κατευνάζει τῇ αὐστηρότητι τοῦ θυμοῦ, καὶ γινώσκει ὅτι αὐτοκράτωρ ἐστί, καὶ πράττει πάντα τὰ μέλη τοῦ σώματος, κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐκ ἔτι ὑπὸ τῆς λήθης καὶ ἀγνωσίας κλέπτεται ὡς τὸ πρίν. Τότε τοίνυν ἀπὸ τῆς κατὰ Θεὸν σχολῆς διορατικὸς γίνεται καὶ προβλέπειν ἄρχεται τὰς ἡτοιμασμένας παγίδας τοῦ διαβόλου καὶ τὰ ἀφανῆ καὶ κατὰ κλοπὴν γινόμενα· οὐ μέντοι δὲ προορᾷ τὰ μέλλοντα ὡς οἱ Προφῆται. Τοῦτο γὰρ ὑπὲρ φύσιν ἐστί, καὶ δίδοται πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ κοινοῦ· ἡ δὲ διόρασις φυσική ἐστι καί, τοῦ νοὸς καθαρθέντος, φαίνεται αὕτη ἐκ τῆς ἐπικρατείας τῶν παθῶν, ὡς ἐν σκότει καλυπτομένη· διὰ δὲ τῆς ταπεινοφροσύνης ἔρχεται ἡ χάρις καὶ ἀνοίγει τὸν ὀφθαλμὸν τῆς ψυχῆς, ὃν ἐτύφλωσεν ὁ διάβολος, καὶ εὐθέως ἄρχεται ὁ ἄνθρωπος βλέπειν τὰ πράγματα κατὰ φύσιν· καὶ οὐκ ἔτι

1. Πρβλ. Ἰακ. ε', 16. 2. Α' Τιμ. β', 8.

δελεάζεται ὑπὸ τῆς ἔξωθεν θεωρίας τῶν πραγμάτων ὡς τὸ πρίν. Βλέπει γὰρ ἀπροσπαθῶς ὁ τοιοῦτος τὸν χρυσόν, τὸν ἄργυρον, τοὺς τιμίους λίθους, καὶ οὐ πλανᾶται, οὐδὲ παρακρίνει ἐμπαθῶς, ἀλλὰ γινώσκει, ὅτι ἐκ τῆς γῆς εἰσι ταῦτα, ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ ὕλαι τοῦ κόσμου, κατὰ τοὺς ἁγίους Πατέρας. Βλέπει ἄνθρωπον καὶ γινώσκει ὅτι ἐκ τῆς γῆς ἐστι καὶ εἰς τὴν γῆν στραφῆναι μέλλει[1]. Τοῦτο δὲ οὐχ ἁπλῶς λογίζεται· καὶ γὰρ πάντες οἱ ἄνθρωποι ἐκ τῆς πείρας ταῦτα γινώσκουσιν, ἀλλ' ἐκ τῶν παθῶν τυραννούμενοι προσπαθοῦσι τὰ πράγματα. Εἰ δέ τις ἐξ οἰήσεως δοκεῖ, ὅτι χωρὶς τῶν προτέρων πόνων καὶ ἀρετῶν ἔφθασεν εἰς τὸ βλέπειν τὰ πράγματα κατὰ φύσιν, οὐδὲν θαυμαστόν· οἶδε γὰρ αὕτη ποιεῖν καὶ τυφλοὺς δοκοῦντας βλέπειν, καὶ ἄφρονας μεγαλαυχεῖν διακενῶς. Εἰ γὰρ οὕτως ἐλαφρὸν ἦν τὸ βλέπειν κατὰ φύσιν τὰ πράγματα ἐκ τοῦ λογίζεσθαι μόνον, περισσὸν ἦν τὸ πένθος καὶ ἡ ἐκ τούτου κάθαρσις· οὐ μήν, ἀλλὰ καὶ ἡ πολύτροπος ἄσκησις καὶ ἡ ταπείνωσις καὶ ἡ ἄνωθεν χάρις καὶ ἡ ἀπάθεια· ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστι. Γίνεται γὰρ εὐκοπώτερον πολλάκις εἰς τοὺς ἁπλουστάτους καὶ καθαρὸν ἔχοντας τὸν νοῦν ἐκ τῶν τοῦ κόσμου πραγμάτων καὶ πονηριῶν, ὅταν συμβῇ τοιούτῳ ὑποταγῆναι ἐμπείρῳ καὶ Πνευματικῷ Πατρί, ἢ πάλιν κατὰ τοὺς ἀρχαίους κατ' οἰκονομίαν τῆς χάριτος, πρὸ τοῦ γνῶναι δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ αὐτοῦ, ὥς φησιν ὁ Σολομών[2]. Τὸ δὲ δουλεῦσαι ἡμᾶς τοῖς πάθεσιν ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας, καὶ πᾶσαν πονηρίαν καὶ ῥαδιουργίαν ἀσκῆσαι σχεδὸν μετὰ πάσης προθυμίας, χωρὶς κόπου καὶ χρόνου καὶ Θεοῦ, τῶν τοιούτων κακῶν ἐκλυτρωθῆναι, καὶ οὕτω βλέπειν, ἀμήχανον· εἰ μήπου ὡς ἐκεῖνα, καὶ τὴν κτῆσιν τῶν ἀρετῶν ἀγαπήσαντες, ἔργῳ καὶ λόγῳ τούτων σπουδαίως ἐπιμελούμεθα· εἰ καὶ οὐδ' οὕτω πολλάκις γίνονται χρήσιμα ἡμῖν τὰ σπουδάσματα, εἴτε διὰ τὸ μὴ ὑπομένειν τοὺς πειρασμοὺς μέχρι τέλους, εἴτε ἐκ τοῦ ἀγνοεῖν ἡμᾶς τὴν ὁδὸν ἢ τὸν σκοπόν, ἢ ἐξ ὀκνηρίας ἢ ἀπιστίας ἢ ἄλλων πολλῶν τρόπων, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός. Εἰ δὲ καὶ ταῦτα οὕτως ἔχει, καὶ μακρὰν τυγχάνομεν καθ' ὑπερβολήν, πῶς τολμήσομεν εἰπεῖν, ὅτι ἐφθάσαμεν εἰς τὸ ἀρχαῖον κάλλος; εἰ μὴ ἐξ αὐταρεσκείας πλανώμεθα καὶ ἀφανοῦς ἀπωλείας. Ὡς γὰρ ἡ αὐτομεμψία ἀφανὴς προκοπή ἐστι, διὰ τὸ ὁδεύειν καλῶς καὶ μὴ αἰσθάνεσθαι, οὕτω καὶ ἡ οἴησις καὶ αὐταρέσκεια, ἀφανὴς ἀπώλειά ἐστι, διὰ τὸ στραφῆναι ἡμᾶς εἰς τὰ ὀπίσω καὶ μὴ γινώσκειν. Καὶ εἰκότως· ἐν κενοδόξῳ ψυχῇ, καὶ τὰ ὑπὸ τῆς χάριτος καθαρθέντα πάθη στρέφονται· καὶ ὁ Κύριος, ὅταν ἐξέλθῃ, φησί, τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα, καὶ τὰ ἑξῆς[3]· διατί; ὅτι οὐκ ἔχει ἐργασίαν πνευματικὴν ὁ τόπος, ἀφ' οὗ ἐξῆλθεν, οὐδὲ ταπείνωσιν, διὰ τοῦτο καὶ μετὰ προσθήκης ἄλλων κακῶν καὶ πολλῶν ἐκ τῆς δουλείας ἔρχεται καὶ κατοικεῖ· ὁ νοῶν νοείτω. Οὐ βούλεται γὰρ ὁ λόγος παραδοῦναι σαφῆ πάντα, οὐδὲ πάλιν καταλιπεῖν τὸ ἔμπαλιν, ἀλλ' ὡς συμφέρει. Καὶ γάρ, φησὶν ὁ Χρυσόστομος, μεγάλη καὶ αὕτη εὐεργεσία τοῦ Θεοῦ, ἐν τῷ εἶναί τινα μὲν τῶν θείων Γραφῶν εὔδηλα, τινὰ

Ιρβλ. Γεν. γ', 19. 2. Πρβλ. Γ' Βασ. γ', 7. 3. Ματθ. ιβ', 43.

δὲ ἄδηλα· ἵνα διὰ μὲν τῶν, εἰς πίστιν καὶ προθυμίαν ἐρχώμεθα καὶ μὴ ἐκ τῆς ἄγαν ἀκαταληψίας, εἰς ἀπιστίαν καὶ ῥαθυμίαν ἐκπίπτωμεν· διὰ δὲ τῶν, εἰς ζήτησιν καὶ πόνον διεγειρώμεθα καὶ τῆς ἀπονοίας λυτρώμεθα καὶ τὴν ταπείνωσιν εὑρίσκωμεν, ἐκ τοῦ μὴ δύνασθαι ἡμᾶς καταλαβεῖν. Καὶ οὕτως ἐξ ἀμφοτέρων καρπούμεθα ταπείνωσιν καὶ πόθον πρὸς τὸν Θεόν, εἰ αἴσθησιν λάβωμεν τῶν γινομένων εἰς ἡμᾶς δωρεῶν. Ἡ πέμπτη τοίνυν θεωρία, περὶ ἧς ὁ λόγος, καὶ ἡ ἀσφάλεια αὕτη ἐστί· τὸ δύνασθαί τινα ἔργῳ βλέπειν τὰ αἰσθητὰ κτίσματα καὶ τοὺς λογισμοὺς ἐκ τῆς διακρίσεως, καὶ μὴ ἔκ τινος πλάνης ἀγνοεῖν, καὶ παρὰ τὸν θεῖον σκοπὸν οἱ ἐμπαθεῖς ποιεῖν τι ἢ συγκαταβαίνειν τῷ λογισμῷ· ἀλλὰ κἂν θάνατος πρόκειται, ἐκ τοῦ θείου σκοποῦ μὴ ἐξέρχεσθαι λόγῳ καὶ ἔργῳ. Τοῦτο δὲ περὶ τοῦ τέλους τῆς γνώσεως ἐρρέθη, ἐπειδὴ εἰς τὴν ἀρχὴν ὡς μαθητὴς ἐξ ἀνάγκης ἐπιτυγχάνει* τοῦ σκοποῦ· ἴσως δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἔργου, ἡττώμενος ἐκ τῆς συνηθείας. Καὶ ποτὲ μὲν κατ' οἰκονομίαν πλανᾶται μικρὸν καὶ εὐθὺς στρέφεται μετὰ πολλῆς ταπεινώσεως· ποτὲ δὲ ἐκ τῆς οἰήσεως σχηματίζεται πρὸς ἔπαρσιν· ὅταν δὲ οὕτω διάκειται, ὀφείλει γινώσκειν ὅτι ἡ χάρις παιδεύουσα[1] διδάσκει αὐτὸν ταπεινωθῆναι καὶ γινώσκειν πόθεν λαμβάνει τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν γνῶσιν, ἵνα μὴ ὦμεν πεποιθότες ἀφ' ἑαυτοῖς, φησίν, ἀλλ' ἐπὶ τὸν ἐγείραντα, καὶ τὰ ἑξῆς[2], ὅπερ καὶ ἐνταῦθα γίνεται. Ἂν γὰρ ὑπομένῃ τις μήτε ἐπαιρόμενος, μήτε στρεφόμενος ἐκ τῆς ἀρετῆς, ἐγείρεται καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς νεκρώσεως τοῦ σώματος καὶ τῶν πραγμάτων πρὸς τὴν τῶν ὄντων γνῶσιν· καὶ γὰρ κατὰ τὸν Ἀπόστολον συσταυροῦται[3] διὰ τῶν σωματικῶν πράξεων ὁ ἄνθρωπος σωματικῶς καὶ διὰ τῶν ψυχικῶν πράξεων ψυχικῶς, εἶθ' οὕτω συνθάπτεται[4] διὰ τῆς νεκρώσεως τῶν αἰσθήσεων καὶ τῆς κατὰ φύσιν γνώσεως, καὶ ἀνίσταται διὰ τῆς ἀπαθείας νοερῶς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν[5].

* Ἴσως ἀποτυγχάνει.

Στοιχεῖον τὸ μῦ, καὶ δωδέκατος λόγος
Τοίνυν ὁ παρὼν αἰσθητῶν τε κτισμάτων,
Τὴν πεῖραν δηλοῖ τῆς θεωρίας τούτων,
Καὶ ἵνα μηδεὶς παρὰ καιρὸν ζητήσῃ.
Νῦν δὲ τὴν ἀρχὴν εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ Μ' (12ος)

Μὴ νέκρωσιν ὁ νοῦς ἐκ τῶν παθῶν κτησάμενος, οὐ συμφέρει αὐτῷ εἰς τὴν τῶν αἰσθητῶν θεωρίαν ἐλθεῖν. Ἐὰν δὲ περισπᾶται καὶ οὐ σχολάζῃ ἐν τῇ μελέτῃ τῶν θείων Γραφῶν ἐν γνώσει καὶ ἡσυχίᾳ, σκοτίζεται ὁ

1. Πρβλ. Τίτ. β', 11-12. 2. Β' Κορ. α', 9. 3. Ῥωμ. ς', 6.
4. Ῥωμ. ς', 4. 5. Α' Πέτρ. δ', 11.

ἄνθρωπος μᾶλλον ὑπὸ τῆς λήθης καὶ εἰς ἄγνοιαν κατὰ μικρὸν ἔρχεται κἂν ἴσως εἰς γνῶσιν νοὸς ἔφθασεν ὁ τοιοῦτος, καὶ μάλιστα ἐὰν οὐχ ὑπὸ τῆς χάριτος ἦλθεν ἡ γνῶσις, αὐτοῦ μὴ εἰδότος, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῆς ἀναγνώσεως καὶ τῶν ἐμπείρων ἔτι μανθάνων περὶ τῶν τοιούτων μυστηρίων. Ὡς γὰρ ὁ γεωργὸς ἐὰν μὴ ἐργάζηται τὴν γῆν, ὑλώδης γίνεται, καὶ μάλιστα ὅσον τυγχάνει καλή· οὕτω καὶ ὁ νοῦς, ἐὰν μὴ σχολάζῃ εἰς τὴν εὐχὴν καὶ ἀνάγνωσιν καὶ μὴ ἔχῃ τοῦτο ἔργον, παχύνεται καὶ ἀγνοεῖ. Καὶ ὥσπερ ἐὰν βρέχηται γῆ καὶ ἡλιάζηται, οὐκ ὠφελεῖται ὁ γεωργός, ἐὰν μὴ σπείρῃ καὶ φυλάττῃ αὐτήν, οὕτως οὐδὲ ὁ νοῦς δύναται ἔχειν τὴν γνῶσιν ἐκτὸς τῆς ἠθικῆς πράξεως, κἂν ἴσως ἐκ τῆς χάριτος ἔλαβε ταῦτα· ἀλλ᾽ ἅμα τῷ στραφῆναι μικρὸν ἐξ ἀμελείας πρὸς τὰ πάθη, εὐθέως πλανᾶται. Ἐὰν δὲ καὶ πρὸς οἴησιν ὁρᾷ ποσῶς, ἐγκαταλιμπάνεται ὑπὸ τῆς χάριτος. Διὰ τοῦτο οὖν οἱ Πατέρες κἂν ἐκ τοῦ γήρως καὶ τῆς ἀδυναμίας τὰς σωματικὰς πράξεις ἠλάττωσαν πολλάκις, ἀλλ᾽ οὖν τὰς ψυχικὰς οὐδέποτε· διότι ἀντὶ τῶν σωματικῶν εἶχον τὴν σωματικὴν ἀσθένειαν, δυναμένην τὴν σάρκα ταλαίπωρον κατασκευάσαι· τὸ δὲ φυλάττειν τὴν ψυχὴν ἀναμάρτητον, ἵνα φωτισθῇ ὁ νοῦς, δίχα τῆς ἠθικῆς πράξεως, ἀμήχανον· ἐπεὶ τὰ μὲν ἐργαλεῖα μεταλλάσσει ὁ γεωργὸς πολλάκις, ἴσως δὲ καὶ συστέλλει αὐτά· τὴν δὲ γῆν ἀνέργαστον, ἢ ἄσπορον καὶ ἀφύτευτον, ἢ πάλιν τὸν καρπὸν ἀφύλακτον οὐδέποτε ἐάσει, εἴγε βούλεται ἐκ τοῦ καρποῦ μεταλαβεῖν [1]. Εἰ δέ τις κλέπτης ἐστὶ καὶ λῃστὴς καὶ οὐκ ἐκ τῆς θύρας ταύτης εἰσελθεῖν βουληθῇ, ἀλλὰ ἀλλαχόθεν ἀναβαίνων, ὥς φησιν ὁ Κύριος [2], τοῦ τοιούτου οὐκ ἀκούουσι τὰ πρόβατα, ἤγουν τὰ θεῖα νοήματα, κατὰ τὸν θεῖον Μάξιμον· διότι ὁ κλέπτης οὐκ εἰσέρχεται, εἰ μὴ ἵνα κλέψῃ διὰ τῆς ἀκοῆς καὶ θύσῃ διὰ τῆς ἀλληγορίας, μὴ δυνάμενος ἀνάγειν τὴν Γραφήν, καὶ ἀπωλέσει ἑαυτὸν καὶ τὰ νοήματα τῇ ψευδωνύμῳ αὐτοῦ γνώσει διὰ τῆς οἰήσεως. Ὁ γὰρ ποιμὴν συγκακοπαθεῖ μὲν τοῖς νοήμασιν ὡς καλὸς στρατιώτης Χριστοῦ [3], κατὰ τὸν Ἀπόστολον, διὰ τῆς φυλακῆς τῶν θείων ἐντολῶν, εἰσέρχεται δὲ διὰ τῆς στενῆς πύλης [4], ἤγουν τῆς ταπεινοφροσύνης, καὶ θύρας τῆς ἀπαθείας· καὶ πρὶν μὲν καταξιωθῇ τῆς ἄνωθεν χάριτος, σχολάζει καὶ ἐξ ἀκοῆς μανθάνει περὶ πάντων· καὶ ὁσάκις ἔρχεται λύκος ἐν σχήματι προβάτου [5], διώκει αὐτὸν τῇ αὐτομεμψίᾳ, λέγων· οὐκ οἶδα τίς εἶ; ὁ Θεὸς οἶδεν. Εἰδ᾽ ἴσως ἀναιδῶς ἔρχεται τὸ νόημα καὶ ζητεῖ τοῦ δεχθῆναι, λέγον, ὅτι ἐὰν οὐ στήσῃς τὰ νοήματα, οὐδὲ διακρίνῃς τὰ πράγματα, ἄπιστος εἶ καὶ ἄγνωστος, ἀποκρίνεται οὗτος· ἀλλὰ μωρὸς ἂν εἴπῃς εἰμί, κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον· γινώσκων, ὅτι ὁ μωρὸς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ σοφὸς γίνεται [6], κατὰ τὸν Ἀπόστολον· καὶ ὥς φησιν ὁ Κύριος, ὅτι οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου φρονιμώτεροι παρὰ τοὺς υἱοὺς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐν τῇ γενεᾷ αὐτῶν εἰσι [7]. Καὶ εἰκότως· ὅτι οἱ μὲν νικᾶν καὶ πλουτεῖν, φρο-

1. Β′ Τιμ. β′, 6. 2. Ἰωάνν. ι′, 1. 3. Β′ Τιμ. β′, 3. 4. Ματθ. ζ′, 13.
5. Πρβλ. Ματθ. ζ′, 15. 6. Α′ Κορ. γ′, 18. 7. Λούκ. ις′, 8.

νεῖν τε καὶ δοξάζεσθαι, ἐξουσιάζειν τε καὶ ἄλλα τοιαῦτα ποθοῦσι, κἂν ἴσως ἀποτύχωσι τῶν τοιούτων, καὶ μένῃ ἀνόνητος ὁ κόπος, ἀλλ᾽ οὖν τέως σπουδάζουσι καὶ ὑπὲρ δύναμιν εἰς τὰ τοιαῦτα· οἱ δὲ τὰ τῶν προειρημένων ἐναντία θέλουσιν ἔχειν, δι᾽ ὧν καὶ ἐνταῦθα πολλάκις λαμβάνουσι τὸν ἀρραβῶνα τῆς ἐκεῖθεν μακαριότητος, καὶ σπουδάζουσι κἂν κατ᾽ ἐκείνους, ἵνα ἐλευθερίαν ὁ νοῦς λάβῃ κατὰ χάριν, δι᾽ ἧς δύναται ἔχειν τὴν μνήμην ἀληθάργητον καὶ τὰ νοήματα, ἢ γινώσκειν, ὡς μαρτυρούμενα ὑπὸ τῶν θείων Γραφῶν καὶ τῶν ἐν πείρᾳ ὄντων πνευματικῆς γνώσεως, ἢ κἂν ἐν γνώσει πολλῇ ἀγνοεῖν ἐξ ἀπορίας, γινώσκων, ὅτι τὰ πρὸ τούτου νοήματα πειρασμοὶ ἐτύγχανον πρὸς δοκιμὴν τοῦ αὐτεξουσίου· ἵνα ὁ μὲν ταπεινόφρων ἀποστρέφηται καὶ ἀπιστῇ τῷ ἰδίῳ λογισμῷ καὶ σκοπῷ, μᾶλλον δὲ φοβῆται καὶ ἐρωτᾷ μετὰ πολλῶν δακρύων καὶ φεύγῃ εἰς τὴν ταπείνωσιν καὶ αὐτομεμψίαν, καὶ ὡς μεγάλην ζημίαν ἡγῆται τὴν γνῶσιν καὶ τὰ χαρίσματα· ὁ δὲ ὑπερήφανος τρέχῃ στῆσαι τὰ ἴδια νοήματα, οὐκ ἀκούων τοῦ τῆς Κλίμακος λέγοντος, μὴ τὰ τοῦ καιροῦ πρὸ καιροῦ ζητήσωμεν, καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ τοῦ Ἁγίου Ἰσαὰκ διδάσκοντος, μὴ ἀναιδῶς εἰσέλθῃς ἔσω, ἀλλὰ μετὰ σιγῆς εὐχαρίστησον· καὶ τοῦ Χρυσοστόμου, οὐκ οἶδα, φάσκοντος, ἐκ τοῦ Ἀποστόλου μαθόντος· καὶ τοῦ Δαμασκηνοῦ περὶ τοῦ Ἀδὰμ εἰπόντος, ὅτι οὐκ ἦν καιρὸς τοῦ προβάλλειν τῇ θεωρίᾳ τῶν αἰσθητῶν*. Τὰ γὰρ αἰσθητήρια τῶν νηπίων πρὸς τροφὴν στερεὰν ἀδύνατά εἰσι, δέονται δὲ γάλακτος [1], ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος. Διὰ τοῦτο μὴ ζητήσωμεν θεωρίαν ἐν οὐ καιρῷ θεωρίας, ἀλλὰ πρῶτον τὰς μητέρας τῶν ἀρετῶν κτησώμεθα ἐν ἑαυτοῖς, καὶ αὐτομάτη ἡ γνῶσις ἔρχεται, χάριτι Χριστοῦ· αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν [2].

* Ἴσως τῶν νοητῶν.

Στοιχεῖον τὸ νῦ, τρισκαιδέκατος λόγος
Περὶ νοητῶν τῆς γνώσεως ἐνταῦθα,
Ἤγουν νοερῶν στρατιῶν ἀσωμάτων,
Ἐκ τῶν αἰσθητῶν τεκμαίρεται ὁ βλέπων.
Νῦν δὲ τὴν ἀρχὴν εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ Ν′ (13ος)

Νοητὴ μὲν γίνεται ἡ γνῶσις μετὰ τὴν ἕξιν εἰς τὴν αἰσθητὴν θεωρίαν· οὐκ Ἄγγελον δὲ βλέπειν ἔχει ὁ γνωστικός. Πῶς γὰρ ἄυλον πρᾶγμα καὶ τῷ Ποιητῇ καὶ μόνῳ γινωσκόμενον, δύναται ἄνθρωπος ἰδεῖν, ὅς

1. Α′ Κορ. γ′, 2, Ἑβρ. ε′, 12-13. 2. Ῥωμ. ια′, 36.

τις οὐδὲ τὴν οἰκείαν ὁρᾷ ψυχήν; Πρὸς κοινὴν μὲν ὠφέλειαν κατὰ πρόνοιαν Θεοῦ ἐσχηματίζοντο πολλάκις οἱ Ἄγγελοι εἰς τοὺς Πατέρας ἡμῶν· εἰς ἡμᾶς δὲ οὐδὲ τοῦτο γίνεται, διότι ἐξ οἰήσεως θέλομεν τοῦτο, καὶ οὔτε περὶ κοινῆς ὠφελείας φροντίζομεν, οὔτε πάσχομέν τι κατὰ Θεόν. Διά τοι τοῦτο καὶ ὁ τινὸς τοιούτου ἐπιθυμῶν, δαίμονα μᾶλλον ἐπιποθεῖ ἰδεῖν· καὶ γὰρ εἰς Ἄγγελον φωτὸς σχηματίζεταί φησίν, ὁ Ἀπόστολος[1]. Μᾶλλον δὲ ὅταν τις οὐδ᾽ ὅλως τοιαῦτα λογίζεται, οὐδὲ πιστεύει κἂν καὶ γίνεται ἴσως, τότε γίνεται, ἐὰν δέχηται πρὸς ὠφέλειαν τοῦ κοινοῦ. Γινώσκεται τοίνυν τοῦτο ἐκ τοῦ μὴ θέλειν ἡμᾶς μηδὲ κατ᾽ ὄναρ τι τοιοῦτον ἀποδέχεσθαι, ἢ εἰς ψῆφον ἔχειν, ἐὰν γένηται, ἀλλ᾽ ὡς μηδὲ εἰδότες τί διακεῖσθαι ἡμᾶς. Διότι ὁ κατὰ ἀλήθειαν Ἄγγελος ἔχει ἐξουσίαν ἀπὸ Θεοῦ καὶ μὴ θέλοντα τὸν νοῦν ποιεῖν εἰρηνεύειν καὶ δέχεσθαι αὐτόν· ὁ δὲ δαίμων οὐ δύναται τοῦτο ποιῆσαι, ἀλλ᾽ ἐὰν ἴδῃ τὸν νοῦν δεχόμενον αὐτόν, ἐμφανίζεται κατὰ παραχώρησιν· εἰδὲ μήγε, ἀναχωρεῖ ὑπὸ τοῦ φυλάσσοντος Ἀγγέλου ἀπὸ τοῦ θείου βαπτίσματος διωκόμενος, διὰ τὸ μὴ προδοῦναι τὸ αὐτεξούσιον ὁ νοῦς. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως. Ῥηθήσεται δὲ περὶ μιᾶς θεωρίας τῶν ἄνω τάξεων, πῶς τε ἐννέα μέν εἰσι τάγματα, κατὰ τὸν Μέγαν Διονύσιον καὶ ὡς εὑρίσκομεν ἐν πάσαις ταῖς γραφαῖς, ἔχουσι μὲν τὰ ἐννέα τάγματα, ὀνόματα κατὰ φύσιν καὶ ἐνέργειαν. Καὶ ἀσώματοι μὲν λέγονται, ὡς ἄυλοι· νοεροὶ δέ, ὡς νόες τυγχάνοντες· καὶ στρατιαί[2], ὡς τοῦ πάντων Βασιλέως λειτουργικὰ ὄντα πνεύματα[3]· καὶ πάλιν ἄλλας κλήσεις ἔχουσιν ὁμοῦ κοινάς τε καὶ εἰδικάς, τοῦτ᾽ ἔστι δυνάμεις[4] καὶ Ἄγγελοι[5] καλοῦνται. Ἀλλ᾽ ἡ μὲν τοῦ ἑνὸς τάγματος κλῆσις· κατ᾽ ἐνέργειαν δὲ λέγονται τὰ ἐννέα δυνάμεις, ὡς δυνάμενα πάντα ἐκτελεῖν τὰ θεῖα θελήματα. Ἄγγελοι δὲ πάλιν, εἰδικὴ κλῆσις τοῦ ἑνὸς τάγματος, τοῦ ἐξ ἡμῶν μὲν πρώτου, ἐκ δὲ τοῦ ἀστέκτου θρόνου ἐνάτου ὄντος· κατ᾽ ἐνέργειαν δὲ λέγονται Ἄγγελοι πάντες, ὡς ἀναγγέλλοντες τὰ θεῖα προστάγματα τοῖς ἀνθρώποις· καὶ γὰρ ἐν τῷ Ἰώβ[6], ἄλλος Ἄγγελος, φησὶν ὁ Σολομών, ἦλθε, καὶ οὐκ ἦν Ἅγιος Ἄγγελος. Ἐπεὶ κατελείφθη μόνος, φησὶν ὁ Χρυσόστομος, καὶ ἦλθεν ἀναγγεῖλαι. Ἀλλὰ καὶ τὸν Κύριον, Ἄγγελον, ἡ θεία Γραφὴ ἐν διαφόροις τόποις προλέγει[7]. Ἀγγέλους, φησίν, ἐξένισεν ὁ Ἀβραὰμ[8] καὶ ὁ Κύριος ἦν ἄσαρκος, ὥς φησιν ὁ Δαμασκηνὸς πρὸς τὴν Θεοτόκον· ἐν σκηνῇ Ἀβραὰμ ἐθεάσατο τὸ ἐν σοὶ Θεοτόκε μυστήριον· τὸν γὰρ Υἱόν σου ἄσαρκον ὑπεδέξατο, καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ πάλιν ἐν τῇ καμίνῳ σὺν τοῖς παισὶν ὁ αὐτὸς ἦν[9]. Λέγεται δὲ κατ᾽ ἐνέργειαν Ἄγγελος, ὥς φησιν ὁ Προφήτης Ἡσαΐας, τῆς μεγάλης βουλῆς Ἄγγελος[10], ὡς καὶ αὐτὸς ἔφη ὁ Κύριος, ὅτι ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ Πατρός μου ταῦτα ἀναγγελῶ ὑμῖν[11]· αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν[12].

1. Β′ Κορ. ια′, 14. 2. Λουκ. β′, 13. 3. Ἑβρ. α′, 14.
4. Ἐφεσ. α′, 21, Α′ Πέτρ. γ′, 22. 5. Ματθ. α′, 20 κ. ἀ. 6. Ἰὼβ α′, 14-15.
7. Ἡσ. θ′, 6. 8. Ἑβρ. ιγ′, 2. 9. Δαν. γ′, 25 (ἐν προσευχῇ).
10. Ἡσ. θ′, 6. 11. Ἰωάνν. η′, 26. 12. Ῥωμ. ια′, 36.

Λόγος ὁ παρὼν κατὰ τὸ ξῦ στοιχεῖον,
Περὶ ἀληθοῦς ἀπαθείας καθόλου.
Κεφάλαια δὲ δεκατέσσαρα ἤδη,
Χάριτι Χριστοῦ εἰσιν ἐν ἐπιτόμῳ.
Νῦν δὲ τὴν ἀρχὴν εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ Ξ′ (14ος)

Ξένον πρᾶγμα καὶ παράδοξόν ἐστιν ἡ ἀπάθεια, διότι δύναται μετὰ τὸ εἰς ἕξιν περιγενέσθαι τὸν ἄνθρωπον τῶν παθῶν, μιμητὴν Θεοῦ ποιῆσαι αὐτόν, κατὰ τὸ δυνατὸν ἀνθρώπῳ Πάσχων γὰρ ὁ ἀπαθὴς καὶ πολεμούμενος ὑπὸ δαιμόνων καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων, ὡς ἑτέρου πάσχοντος διάκειται, καθάπερ ἐτύγχανον οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι καὶ Μάρτυρες· καὶ οὔτε δοξαζόμενος ἐπαίρεται, οὔτε ὑβριζόμενος θλίβεται. Λογιζόμενος γάρ, ὅτι τὰ μὲν ἡδέα, χάρις Θεοῦ καὶ συγκατάβασις παρ᾽ ἀξίαν εἰσί, τὰ δὲ δυσχερῆ, δοκιμή· καὶ τὰ μέν, ἐνταῦθα κατὰ χάριν πρὸς παρηγορίαν δίδονται, τὰ δὲ πρὸς ταπεινοφροσύνην καὶ ἐλπίδα ἀγαθὴν ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ ὡς ἀναίσθητος ἐν πολλῇ αἰσθήσει τῶν ἀλγεινῶν διάκειται ἐκ τῆς διακρίσεως. Ἡ ἀπάθεια γὰρ οὐκ ἔστιν ἀρετὴ μία, ἀλλὰ πασῶν τῶν ἀρετῶν προσηγορία. Ὥσπερ γὰρ ὁ ἄνθρωπος οὐχ ἓν μέλος ἐστίν, ἀλλὰ τὰ πολλὰ μέλη τοῦ σώματος ἐμφαίνουσι τὸν ἄνθρωπον, καὶ οὐδὲ πάλιν αὐτὰ μόνα, ἀλλὰ σὺν τῇ ψυχῇ· οὕτω καὶ ἡ ἀπάθεια πολλῶν ἀρετῶν σύνδεσίς ἐστι καὶ ἀντὶ ψυχῆς ἔχει τὸ Ἅγιον Πνεῦμα· διότι ἄψυχά εἰσι πάντα τὰ λεγόμενα πνευματικὰ ἔργα, ἐὰν οὐκ ἔχωσι Πνεῦμα Ἅγιον, δι᾽ οὗ καὶ τὴν προσηγορίαν ὁ λεγόμενος πνευματικὸς ἔλαβεν. Εἰ μὴ γὰρ τὰ πάθη ἡ ψυχὴ ἀποβάληται, οὐκ ἐλεύσεται τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐν αὐτῇ· ἀλλ᾽ οὔτε πάλιν τούτου δίχα, ἀπάθεια λέγεται ἡ περιεκτικὴ αὕτη ἀρετή. Ἀλλὰ κἂν τις τοιοῦτος γένηται ἴσως, ἐν ἀναισθησίᾳ μᾶλλόν ἐστι. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Ἕλληνες μὴ γινώσκοντες ταῦτα, φασί· μὴ γίνου ἀπαθὴς ὡς ἄψυχος, μηδὲ ἐμπαθὴς ὡς ἄλογον· καὶ τὸ μὲν εἰπεῖν ἀπαθὴς ὡς ἄψυχος, κατὰ τὴν ἐκείνων γνῶσιν εἶπον, μὴ ἔχοντες γνῶσιν Πνεύματος Ἁγίου· τὸ δὲ εἰπεῖν τὸν ἐμπαθῆ ἄνθρωπον ἄλογον, καὶ ἡμεῖς τὸ αὐτὸ λέγομεν, οὐχ ὅτι ἐξ ἐκείνων μαθόντες τοῦτο ἁπλῶς λέγομεν· τοῦτο γὰρ οὔτε γνῶσίς ἐστιν, οὔτε πεῖρα· ἀλλ᾽ ὅτι ἐν πείρᾳ γεγονότες τῆς τῶν παθῶν τυραννίδος, ἐμάθομεν ὅθεν* ἐπάθομεν. Καὶ πάλιν ἐκ τῶν Πατέρων, τῶν τῆς ἀπαθείας ἀξιωθέντων μαθόντες τὴν τῶν ἀρετῶν κτῆσιν, γράφομεν. Φασὶ γάρ, ὅτι ὡς αἰχμάλωτος γίνεται καὶ ἀναίσθητος ὁ ἄγαν ἐμπαθὴς ἐκ τῆς πρὸς τὰ πάθη φιλίας· καὶ ποτὲ μὲν ὑπὸ ἐπιθυμίας τινὸς ὁρμῶν ἀσκέπτως ὡς ἄλογον, ποτὲ δὲ ὑπὸ θυμοῦ ἐκδικοῦντος τὴν ἐπιθυμίαν, ὡς θηρίον τοὺς ὀδόντας βρύχων κατὰ τῶν ὁμογενῶν· οὕτω καὶ ὁ ἀπαθὴς ἄνθρωπος ὑπὸ τῆς τελείας ἀγάπης τοῦ Θεοῦ ἀναίσθη-

* Ἐν ἄλλοις ὅπερ.

τος γίνεται· καὶ ποτὲ μὲν εἰς τὸν Θεὸν ἔχει τὴν ἀδολεσχίαν, ποτὲ δὲ εἰς θεωρίαν τινὰ τῶν θαυματουργιῶν αὐτοῦ, καὶ ὡς * ῥητόν τι τῶν θείων Γραφῶν, κατὰ τὸν Ἅγιον Νεῖλον· καὶ κἂν ἐν μέσῳ πολλῶν καὶ ἐν ἀγορᾷ τυγχάνῃ, ὡς μόνος διάκειται ὁ νοῦς αὐτοῦ. Αὕτη δὲ ἡ κατάστασις γίνεται ἐκ τῆς φυλακῆς τῶν θείων ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν [1].

* Ἴσως εἰς.

Θείων ἐντολῶν τὴν φυλακὴν [2] ἀγάπης,
Τεκμήριόν ἐστι Θεοῦ, καὶ τοῦ πλησίον.
Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ περὶ τῆς ἀγάπης λόγος
Ἐστὶν ὁ παρών, καὶ ο μικρὸν στοιχεῖον ἔχει,
Πέντε πάλιν δὲ καὶ δέκατον τυγχάνει,
Νόμου γὰρ ἀρχή, καὶ τέλος ἡ ἀγάπη [3].
Νῦν δὲ τὴν ἀρχὴν εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ Ο΄ (15ος)

Ὁ βουλόμενος εἰπεῖν τι περὶ ἀγάπης, περὶ Θεοῦ λέγειν τολμᾷ, κατὰ τὸν Θεολόγον Ἰωάννην· ἡ ἀγάπη, φησίν, ὁ Θεὸς ἐστί, καὶ ὁ μένων ἐν τῇ ἀγάπῃ ἐν τῷ Θεῷ μένει [4]· ὢ τοῦ θαύματος· αὕτη ἡ κυριωτέρα πασῶν τῶν ἀρετῶν φυσική ἐστιν· διὸ καὶ ἐν πρώτοις ὁ Νόμος ταύτην εἶπεν, ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου, καὶ τὰ ἑξῆς [5]. Ἐγὼ τοίνυν ἀκούσας τοῦ ἐξ ὅλης, ἐξέστην καὶ οὐκ ἔτι ἐδεήθην τῶν λοιπῶν ῥημάτων. Τὸ γὰρ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς, τὸ λογιστικόν, θυμικόν τε καὶ ἐπιθυμητικόν ἐστιν· ἐκ γὰρ τῶν τριῶν τούτων σύγκειται ἡ ψυχή· καὶ ὁ μὲν νοῦς, τὰ θεῖα λογίζεται ἀεί· ἡ δὲ ἐπιθυμία, αὐτὸν μόνον ἐπιθυμεῖ διηνεκῶς καὶ οὐκ ἄλλον τινὰ τὸ παράπαν, ἐπεὶ ἐξ ὅλης ὁ νόμος ἔφη· καὶ ὁ θυμός, φυσικῶς ἐνεργεῖται κατὰ τῶν κωλυόντων τὴν τοιαύτην ἐπιθυμίαν καὶ μόνον. Καλῶς οὖν εἶπεν ὅτι ὁ Θεός ἐστιν ἀγάπη. Ἐὰν τοίνυν τὰς τρεῖς δυνάμεις τῆς ψυχῆς βλέπῃ ὁ Θεὸς πρὸς αὐτὸν καὶ μόνον ἐχούσας τὸν πόθον, καθὼς ἐνετείλατο, ἐξ ἀνάγκης καὶ αὐτὸς ὡς ἀγαθός, οὐ μόνον φιλεῖ, ἀλλὰ καὶ ἐνοικήσει καὶ ἐμπεριπατήσει ἐν αὐτῷ [6], καθὼς ἔφη, διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Πνεύματος·

1. Πέτρ. δ΄, 11. 2. Γραπτέον μᾶλλον ἡ φυλακή. 3. Πρβλ. Ῥωμ. ιγ΄, 10.
4. Α΄ Ἰωάνν. δ΄, 15. 5. Δευτ. ϛ΄, 5. 6. Λευιτ. κϛ΄, 12-13, Β΄ Κορ. ϛ΄, 16.

τὸ δὲ σῶμα ἄκον καὶ μὴ βουλόμενον ὑποταγήσεται τῷ λόγῳ ὡς ἄλογον· καὶ οὐκ ἔτι ἡ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ Πνεύματος [1], ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος, ἀλλ᾽ ὡς ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη τῇ τοῦ Θεοῦ κελεύσει ὁδηγοῦσι πρὸς τὸ φωτίζειν τὸν κόσμον, εἰ καὶ ἄψυχά εἰσιν, οὕτω καὶ τὸ σῶμα, τῷ βουλήματι τῆς ψυχῆς ἐργάζεται τὰ ἔργα τοῦ φωτός· καὶ ὥσπερ ὁ μὲν ἥλιος ἐκ τῆς ἀνατολῆς εἰς τὴν δύσιν καθ᾽ ἑκάστην ὁδεύων, ἡμέρα γίνεται μία, καὶ ἐλλείψει τούτου, γίνεται νύξ· οὕτω καὶ ἑκάστη ἀρετή, ἥν περ ποιεῖ ὁ ἄνθρωπος, φωτίζει τὴν ψυχήν, καὶ τῇ ἐλλείψει ταύτης, πάθος καὶ σκότος γίνεται, μέχρις ἂν πάλιν ἀρετὴν κτήσηται, καὶ οὕτω τὸ φῶς ἔρχεται· καὶ ὥσπερ ὁ ἥλιος ἀπ᾽ ἄκρου τῆς ἀνατολῆς ἀρξάμενος, ἕως τῆς ἄλλης ἄκρας κατὰ μικρὸν μεταίρων τὰς αὐγάς, τελεῖται ὁ χρόνος, οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος, ἀπ᾽ ἀρχῆς τῶν ἀρετῶν κατὰ μικρὸν αὐξάνων, ἀπαθὴς γίνεται· καὶ ὡς ἡ σελήνη αὔξει καὶ μειοῦται κατὰ μῆνα, οὕτω καὶ κατὰ μίαν ἀρετὴν εἰς αὔξησιν, καὶ ἐλάττωσιν καθ᾽ ἑκάστην ἔρχεται ὁ ἄνθρωπος, μέχρις ἂν ἐν ἕξει γένηται τῆς τυχούσης ἀρετῆς. Καὶ ποτὲ μὲν θλίβεται κατὰ Θεόν, ποτὲ δὲ εὐφραίνεται εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ, ἀνάξιος ὢν τῆς τῶν ἀρετῶν κτήσεως· καὶ ποτὲ μὲν πάλιν φωτίζεται, ποτὲ δὲ σκοτίζεται, μέχρις ἂν τελειωθῇ ὁ δρόμος. Καὶ τὰ μὲν διὰ τὴν ἔπαρσιν, τὰ δὲ διὰ τὴν ἀπόγνωσιν γίνονται οἰκονομικῶς. Ὥσπερ ἐν μὲν τῷ νῦν αἰῶνι ὁ ἥλιος ποιεῖ τὰς τροπὰς καὶ ἡ σελήνη τὰς αὐξήσεις καὶ μειώσεις, ἐν δὲ τῷ μέλλοντι ἀείποτε φῶς ἐστι τοῖς δικαίοις καὶ σκότος τοῖς κατ᾽ ἐμέ, φεῦ, ἁμαρτωλοῖς· οὕτω καὶ νῦν πρὶν τῆς τελείας ἀγάπης καὶ τῆς ἐνθέου θεωρίας, τὰς τροπὰς ἔχει ἡ ψυχὴ μεμειγμένας καὶ τοὺς σκοτασμοὺς ὁ νοῦς μετὰ τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν γνώσεων, μέχρις ἂν καταξιωθῇ ὁ ἄνθρωπος τῆς τοῦ μέλλοντος ἐργασίας, διὰ τῆς τελείας ἀγάπης, περὶ ἧς ἅπας ὁ κόπος γίνεται. Καὶ γὰρ διὰ τὴν ἀγάπην ὑπακούει τῷ ἐπιτάγματι ὁ ἐν ὑποταγῇ· καὶ δι᾽ αὐτὴν ἀκτήμων γίνεται καὶ δοῦλος, ὁ πλούσιος καὶ ἐλεύθερος, ἵνα παραχωρῇ τοῖς βουλομένοις ἔχειν τὰ αὐτοῦ καὶ τὸν ἑαυτόν· καὶ ὁ νηστεύων ὡσαύτως, ἵνα ἄλλοι ἐσθίωσι τὰ ἀναλώματα, ἅπερ αὐτὸς ἔμελλεν ἐσθίειν· καὶ ἁπλῶς, πᾶσα ἐργασία, ἢ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγάπην ἢ διὰ τὴν τοῦ πλησίον γίνεται· καὶ τὰ μὲν εἰρημένα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια διὰ τὴν τοῦ πλησίον ἀγάπην γίνονται· ἡ δὲ ἀγρυπνία, ἡ ψαλμῳδία καὶ ὅσα τοιαῦτα διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ· αὐτῷ ἡ δόξα, τιμὴ καὶ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν [2].

1. Γαλ. ε΄, 17. 2. Πέτρ. δ΄, 11.

Στοιχεῖον τὸ πῖ ἓξ καὶ δέκατος λόγος,
Περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως ἐν συντόμῳ.
Ἐπειδὴ πολλοὶ περὶ θεολογίας
Εἶπον ἐν πολλοῖς κανόσι τε καὶ λόγοις.
Νῦν δὲ τὴν ἀρχὴν εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ Π΄ (16ος)

Πάντα μὲν ὅσα ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἔχουσιν ἀρχήν· εἰ δὲ βουληθῇ, καὶ τέλος· διότι ἐκ μὴ ὄντων ἐγένοντο· ὁ δὲ Θεὸς οὔτε ἀρχὴν ἔχει οὔτε τέλος· ὡσαύτως καὶ αἱ ἀρεταὶ αὐτοῦ, διότι οὐδέποτε δίχα τούτων ἦν· ἀλλ᾽ ἀεὶ ὑπεράγαθός ἐστι καὶ δίκαιος, πάνσοφος, παντοδύναμος, ἀήττητος, ἀπαθής, ἀπερίγραπτος, ἀόριστος, ἀνεξιχνίαστος, ἀκατάληπτος, ἀτελεύτητος, ἀΐδιος, ἄκτιστος, ἄτρεπτος, ἀναλλοίωτος, ἀληθινός, ἀσύνθετος, ἀόρατος, ἀψηλάφητος, ἀπερίληπτος, τέλειος, ὑπερούσιος, ἀνέκφραστος, ἀκατανόητος, πολυέλεος, πανοικτίρμων, πολυεύσπλαγχνος, παντοκράτωρ, παντεπόπτης· οὐχ᾽ ὅτι, φησὶν ὁ Μέγας Διονύσιος, ἔχων τὰς ἀρετάς, βιάζεται εἰς τὸ ποιεῖν ἑκάστην, ὡς οἱ ἐνάρετοι, ἀλλὰ θέλων ποιεῖ τὴν ἀρετήν, καὶ ὡς ἐν ἐργαλείῳ χρᾶται μετ᾽ ἐξουσίας αὐθαιρέτως. Οἱ Ἄγγελοι τοίνυν καὶ οἱ ἐνάρετοι ἄνθρωποι, κατὰ χάριν, ἐξ αὐτοῦ ἔλαβον μετὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς καὶ τὰς ἀρετάς, δι᾽ ὧν καὶ κατὰ μίμησιν αὐτοῦ ἐγένοντο δίκαιοι, ἀγαθοὶ καὶ σοφοί. Καὶ οἱ μὲν ὡς κτίσματα ὄντες, δέονται τῆς ἐπικουρίας καὶ ῥοπῆς τοῦ Παντοκράτορος, οὗ χωρίς, οὔτε ἀρετήν, οὔτε σοφίαν ἔχειν δύνανται, διότι δεκτικά εἰσι τὰ κτίσματα τροπῆς, καὶ ὡς συγκείμενα ἐκ διαφόρων τινῶν σύνθετα λέγονται. Ὁ δὲ Θεὸς ἀσώματος, ἁπλοῦς, ἄναρχος, εἷς Θεός, ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι προσκυνούμενός τε καὶ δοξαζόμενος ὑπὸ πάσης τῆς κτίσεως. Καὶ ὁ κατὰ μίμησιν αὐτοῦ γενόμενος, ἓν θέλημα ἔχει καὶ οὐ πολλὰ σύνθετα, ἀλλ᾽ ἁπλοῦν ἔχει τὸν νοῦν, ἀείποτε ἐν τῷ ἀνειδέῳ σχολάζει, ὅσον ἐπ᾽ αὐτῷ, καὶ κατ᾽ οἰκονομίαν δὲ κατέρχεται ἄκων ἐκ τοῦ ἀνειδέου πρὸς θεωρίαν τινὸς τῆς Γραφῆς, ἢ τῶν κτισμάτων· καὶ ἵνα μὴ κατακριθῇ, πρόνοιαν ποιεῖται τῷ σώματι, οὐχ ὅτι φιλῶν τοῦτο ζωογονεῖν βούλεται, ἀλλ᾽ ἵνα μὴ ἄχρηστον κατασκευάζῃ τελείως καί, τούτου χάριν, κατακριθῇ, ὡς προείρηται. Ὥσπερ γὰρ ὁ νοῦς οὐκ ἀποβάλλεται τὰ περὶ αὐτὸν πάθη, ἀλλὰ χρήσεται τούτοις φυσικῶς, οὕτως οὐδὲ ἡ ψυχὴ ἀποβάλλεται τὸ σῶμα, ἀλλὰ χρήσεται τοῦτο εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν. Καὶ ὡς ὁ νοῦς, τὰς μὲν ἀλόγους ὁρμὰς τῶν παθῶν κατέχων, ἰθύνων δὲ ἑκάστην αὐτῶν πρὸς τὸ θεῖον θέλημα, οὕτω καὶ τὰ μέλη τοῦ σώματος κατέχων ὁ ἄνθρωπος, ἓν θέλημα γίνεται καὶ οὐ πολλά. Οὔτε γὰρ τὰ τέσσαρα στοιχεῖα τοῦ σώματος, ἢ τὰ πολλὰ αὐτοῦ μέλη, ἅπερ βούλονται ἐάσει πράττειν, οὔτε τὰς τρεῖς δυνάμεις τῆς ψυχῆς ἀσκέπτως καὶ ἀκολάστως λογίζεσθαι, ἢ κινεῖν πρὸς ἐργασίαν τὸ σῶμα, ἀλλὰ τῇ πνευματικῇ σοφίᾳ προνοῶν, ἀχώριστον ποιεῖ τῶν τριῶν δυνάμεων τὸ θέλημα. Ἰδέαι δὲ τῆς σοφίας ταύτης καθεστήκασι τέσσαρες· φρόνησις, σωφροσύνη, ἀνδρεία καὶ δικαιοσύνη, περὶ ὧν ἔγραψεν ὁ Θεολόγος ὑψηλότατα, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν[1].

Ἰδοὺ νῦν ἑπτακαιδέκατος ὁ λόγος
Περὶ τῆς μιᾶς τῶν γενικῶν τυγχάνει
Ἐπὶ τὸ ρῶ ἐφθάσαμεν στοιχεῖον,
Φρόνησίς ἐστιν ἡ πρώτη τῶν τεσσάρων.
Νῦν δὲ τὴν ἀρχὴν εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ Ρ΄ (17ος)

Ῥᾷόν μέν ἐστι πᾶσι τοῖς βουλομένοις περὶ τῶν τεσσσάρων γενικῶν ἀρετῶν ἐκ τοῦ Θεολόγου μαθεῖν, ὅμως δὲ περὶ ἑκάστης μικρὸν ῥηθήσεται καὶ ἐνταῦθα· διότι πᾶσα ἀρετὴ δέεται τῶν τεσσάρων τούτων, καὶ πᾶν ἐγχείρημα τῆς πρώτης, ἤγουν τῆς φρονήσεως, δέεται καὶ χωρὶς ταύτης οὐ γίνεται. Πῶς γὰρ δίχα φρονήσεως τὸ τυχὸν γίνεται πρᾶγμα; Αὕτη γεννᾶται μὲν ἐκ τοῦ λογικοῦ, μεσολαβεῖ δὲ τῆς δεινότητος, ἤτοι τοῦ ὑπερφρονεῖν, καὶ τῆς ἀφροσύνης· καὶ ἡ μὲν ἄνω παρασύρει τὴν φρόνησιν πρὸς τὸ πονηρεύεσθαι καὶ καταβλάπτειν τὴν ψυχὴν τοῦ ἔχοντος αὐτὴν καὶ ὅσους δύναται· ἡ δέ, ἀναίσθητον ποιεῖ καὶ μάταιον, καὶ οὔτε περὶ τῶν θείων πραγμάτων ἐᾷ τὸν νοῦν φροντίζειν, οὔτε περί τινος τῶν συμφερόντων τῆς ψυχῆς ἢ τοῦ πλησίον. Καὶ ἔοικεν ἡ μέν, ὄρει ὑψηλοτάτῳ, ἡ δέ, χάσματι. Καὶ ὁ ὁδεύων ἐν τῇ μέσῃ τούτων κειμένῃ πεδιάδι, ἐστὶ φρόνιμος· ὁ δὲ παροδεύων, ἢ κάτω εἰς τὸ χάσμα πίπτει, ἢ ἄνωθεν ἐπὶ πολὺ ἀναβαίνειν ἐπιχειρεῖ καί, μὴ εὑρίσκων πόρον, κρημνίζεται ἄκων καὶ μὴ βουλόμενος εἰς τὸ χάσμα πάλιν καὶ οὐ δύναται ἵστασθαι, διὰ τὸ μὴ θέλειν στραφῆναι διὰ τῆς μετανοίας εἰς τὴν φρόνησιν, ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ ὄρους. Ὁ δὲ εἰς τὸ χάσμα πεσών, παρακαλεῖ μετὰ ταπεινώσεως τὸν δυνάμενον ἀγαγεῖν αὐτὸν εἰς τὴν βασιλικὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς. Ὁ δὲ φρόνιμος, οὔτε ἀνέρχεται κατεπαιρόμενος καὶ καταβλάπτειν ζητῶν τινα, οὔτε κατέρχεται ἀφρόνως καὶ καταβλάπτεται ὑπό τινος, ἀλλά, τὰ κρείττονα συλλέγων, φυλάττει ἐν Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν[2].

1. Α΄ Πέτρ. δ΄, 11.

2. Α΄ Πέτρ. δ΄, 11.

Σίγμα τὸ ὀκτωκαιδέκατον στοιχεῖον,
Λόγος ὁ παρὼν περὶ τῆς σωφροσύνης.
Νῦν δὲ τὴν ἀρχὴν εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ Σ΄ (18ος)

Σωφροσύνη ἐστὶ φρόνημα σῶον, ἤγουν ἀνελλιπές· καὶ οὔτε πρὸς ἀκολασίαν ἐκκλίνειν ἐᾷ τὸν ἔχοντα ταύτην, οὔτε πρὸς ἠλιθιότητα· ἀλλὰ τὰ συλλεγόμενα καλὰ ἐκ τῆς φρονήσεως φυλάττει καὶ ἀποβάλλεται πάντα τὰ χείρονα καὶ συνάγει πρὸς ἑαυτὴν τὸν λογισμὸν καὶ δι' ἑαυτῆς ἀνάγει πρὸς τὸν Θεόν· καὶ ὡς καλὸς ποιμὴν τὰ πρόβατα, ἤτοι τὰ θεῖα νοήματα, ἔσω περισφίγγει, καὶ τὴν ἀκολασίαν, ὡς λυσσώδη κύνα, ἀποκτείνει τῇ ἀποχῇ τῶν βλαβερῶν· τὴν δὲ ἠλιθιότητα διώκει, ὡς λύκον ἄγριον, καὶ οὐκ ἐᾷ ἐν μονιᾷ κατεσθίειν τὰ πρόβατα, ἀλλὰ διηνεκῶς βλέπει τοῦτον καὶ κατάδηλον ποιεῖ τῷ λογιστικῷ, ἵνα μὴ ἐν σκοτομήνῃ κρυβῇ καὶ συνδιάγῃ τοῖς νοήμασιν αὐτοῦ. Γεννᾶται μὲν αὕτη ἐκ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς. Δίχα δὲ ταύτης οὐ φυλάττεταί τι ἀγαθόν, κἂν γένηται ἴσως· διότι μὴ οὔσης σωφροσύνης, ἢ ἄνω φέρεται τὸ τριμερὲς τῆς ψυχῆς, ἢ κάτω, ἤγουν πρὸς ἠλιθιότητα ἢ πρὸς ἀκολασίαν. Οὐ λέγω δὲ ἀκολασίαν τὴν περὶ γαστριμαργίας καὶ πορνείας μόνον τὴν φροντίδα ἔχουσαν, ἀλλὰ περὶ παντὸς πάθους καὶ λογισμοῦ, μὴ κατὰ Θεὸν ἑκουσίως λογιζομένου. Κολάζει γὰρ αὕτη ταῦτα πάντα καὶ κατέχει τὰς ἀλόγους ὁρμὰς τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος καὶ ἰθύνει ταύτας πρὸς τὸν Θεόν· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν[1].

Στοιχεῖον τὸ ταῦ, περὶ ἀνδρείας λόγος,
Ἐννέα λοιπὸν καὶ δέκατος τυγχάνει.
Καὶ γεννᾶται μὲν ἐκ τοῦ θυμικοῦ αὕτη,
Μέσον δέ ἐστι θράσους τε καὶ δειλίας.
Νῦν δὲ τὴν ἀρχὴν εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ Τ΄ (19ος)

Τὸ τῆς ἀνδρείας ἰδίωμα οὐκ ἐν τῷ νικᾶν καὶ καταπονεῖν τὸν πλησίον· αὕτη γὰρ θρασύτης ἐστὶ καὶ ἄνωθεν τυγχάνει τῆς ἀνδρείας· οὐδὲ πάλιν ἐκ τοῦ φεύγειν φόβῳ τῶν πειρασμῶν ἀπὸ τῶν κατὰ Θεὸν ἐργασιῶν

1. Ῥωμ. ια', 36.

τε καὶ ἀρετῶν· αὕτη δὲ πάλιν δειλία ἐστὶ καὶ κάτωθεν ὑπάρχει· ἀλλ' ἐν τῷ ὑπομένειν εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν καὶ νικᾶν τὰ πάθη τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Ἐπεὶ οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἤγουν πρὸς ἀνθρώπους, ὡς πάλαι οἱ Ἰουδαῖοι, ἵνα ὁ νικῶν ἐν τοῖς πολέμοις τοὺς ἀλλοφύλους ἔργον Θεοῦ ποιῇ· ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας[1], ἤτοι πρὸς τοὺς ἀοράτους δαίμονας· καὶ ὁ νικῶν, νοερῶς νικᾷ ἢ νικᾶται ὑπὸ τῶν παθῶν. Ἐκεῖνος γὰρ ὁ πόλεμος τύπος ἦν τῷ ἡμετέρῳ πολέμῳ. Τὰ γὰρ δύο πάθη ταῦτα, εἰ καὶ φαίνονται ἐναντία ἀλλήλων, ἀλλ' οὖν ἐκ τῆς ἀδυναμίας ταράσσονται· καὶ ἡ μὲν θρασύτης ἄνω παρασύρει καὶ ἐκφοβεῖ δῆθεν καταπλήττουσα, ὥσπερ ἄρκτος ἀδύνατος, ἡ δὲ δειλία φεύγει, ὥσπερ κύων διωκόμενος· διότι οὐδεὶς τῶν ἐχόντων ἓν τῶν δύο παθῶν τούτων, ἐλπίζει ἐπὶ Κύριον· διὰ τοῦτο οὐ δύναται ἑστᾶναι εἰς πόλεμον, κἂν θρασύνηται, κἂν δειλιᾷ. Ὁ δὲ δίκαιος, ὡς λέων πέποιθεν[2] ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν[3].

Λόγος εἰκοστὸς ἐν ᾧ τὸ υ ψιλὸν στοιχεῖον,
Περὶ ἀρετῶν πασῶν δικαιοσύνης·
Αὕτη μέν ἐστιν ἡ νέμουσα τὸ ἴσον,
Ἐκ τοῦ νοὸς γεννᾶται αὕτη δὲ πάλιν.
Νῦν δὲ τὴν ἀρχὴν εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ Υ΄ (20ός)

Ὑμνεῖται ὁ Θεός, φησὶν ὁ Μέγας Διονύσιος, καὶ διὰ δικαιοσύνης. Καὶ εἰκότως· δίχα γὰρ ταύτης πάντα ἄδικα, καὶ ταύτης χωρὶς οὐχ ἵστανται. Καὶ λέγεται μὲν διάκρισις, νέμει δὲ τὸ ἴσον εἰς πᾶν ἐγχείρημα, ἵνα μήτε ἔλλειψις διὰ τῆς μειονεξίας γένηται ἔν τινι, μήτε διὰ τῆς πλεονεξίας ὑπερβολή· διότι εἰ καὶ ἐναντίαι φαίνονται, ὡς ἄνωθεν καὶ κάτωθεν τῆς δικαιοσύνης οὖσαι, ἀλλ' οὖν εἰς ἀδικίαν ἐκκλίνουσι τὸ ἓν μέρος αἱ ἀμφότεραι. Ἡ γραμμὴ γὰρ κἂν κύρταν ἔχῃ, κἂν κύκλαν, ἔξωθεν τοῦ ὀρθοῦ σκοποῦ τυγχάνει*. Καὶ ὁ ζυγὸς ὡσαύτως εἰς ὅποιον μέρος βαρεῖ, πλεονεκτεῖ τοῦ ἄλλου. Ὁ δὲ δυνάμενος τὴν δικαιοσύνην κατέχειν, οὔτε κάτω διὰ τῆς ἀφροσύνης, ἀκολασίας τε καὶ δειλίας καὶ πλεονεξίας πίπτει καὶ σύρεται, ὡς ὄφις ἐπὶ τῇ κοιλίᾳ[4], ἐσθίων χοῦν καὶ λεύων πάθεσι τῆς ἀτιμίας· οὔτε πάλιν ἄνω διὰ τῆς δεινότητός τε καὶ θρασύτητος, ἠλιθιότητός τε καὶ μειονεξίας κατεπαίρεται καὶ ὑπερφρονεῖ, πονηρευόμενος παρ' ἀξίαν, ἀλλὰ

*Ἴσως ἀποτυγχάνει.

1. Ἐφεσ. ς', 12. 2. Παροιμ. κη', 1. 3. Α' Πέτρ. δ', 11. 4. Πρβλ. Γεν. γ', 14.

φρονεῖ ἐν τῷ σωφρονεῖν[1], καὶ ὑπομένει μετὰ ταπεινώσεως, γινώσκων ὅτι ἔλαβεν ὅπερ ἔχει κατὰ χάριν[2], κατὰ τὸν Ἀπόστολον, καὶ οὐκ ἀρνεῖται· ἀδικεῖ γὰρ ἑαυτὸν καὶ τὸν πλησίον, μᾶλλον δὲ τὸν Θεόν, ἐν τῷ ἐπιγράφειν ἑαυτῷ τὰ κατορθώματα· ἀλλ᾽ εἰ δοκεῖ ἔχειν ἀφ᾽ ἑαυτοῦ ὅλως τι ἀγαθόν, ὅπερ αὐτῷ δοκεῖ ἔχειν ἀρθήσεται ἀπ᾽ αὐτοῦ[3], ὥς φησιν ὁ Κύριος· αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν[4].

Στοιχεῖον τὸ φῖ, λόγος εἰκοστὸς πρῶτος,
Περὶ λογισμῶν εἰρήνης τῆς τελείας,
Ὡς οἱ μαθηταὶ τυχόντες ἐκ τοῦ Κυρίου.
Αὕτη γάρ ἐστιν ἡ ἐκ Θεοῦ δοθεῖσα.
Νῦν δὲ τὴν ἀρχὴν εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ Φ΄ (21ος)

Φάσκων ὁ Κύριος πρὸς τοὺς Ἀποστόλους· εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν, ἐπήγαγεν· οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν[5], ἤγουν οὐχ ἁπλῶς, ὡς οἱ τῆς χώρας ἐκείνης ἄνθρωποι, ὅταν ἀλλήλους χαιρετίζουσι λέγοντες, εἰρήνη ὑμῖν· καί, ὡς ἔφη ἡ Σωμανίτις, εἰρήνη σοι[6]. Καὶ πάλιν ὁ Ἐλισσαῖος πρὸς τὸν Γιεζῆ· καὶ ἐρεῖς, εἰρήνη σοι, πρὸς αὐτήν[7], δηλαδή, εἰρήνη τῷ ἀνδρί σου; εἰρήνη τῷ παιδαρίῳ; ἀλλ᾽ εἰρήνην τὴν πάντα νοῦν ὑπερέχουσαν[8], ἣν δίδωσιν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἐξ ὅλης ψυχῆς, διὰ τοὺς πρὸ ταύτης γενομένους πολέμους καὶ κινδύνους. Διὰ τοῦτο γὰρ πάλιν ἔφη ὁ Κύριος· ἐν ἐμοὶ εἰρήνην ἔχετε· καὶ ἐπήγαγεν, ἐν τῷ κόσμῳ θλῖψιν ἕξετε, ἀλλὰ θαρσεῖτε, ἐγὼ τὸν κόσμον νενίκηκα[9]· τοῦτ᾽ ἔστι κἂν πολλὰς θλίψεις ἔχῃ τις καὶ πολλοὺς κινδύνους ἐκ δαιμόνων καὶ ἀνθρώπων, κατέχων δὲ τὴν τοῦ Κυρίου εἰρήνην, πάντα εἰς οὐδὲν λογίζεται. Καὶ αὖθις εἴρηκεν· εἰρηνεύετε ἐν ἀλλήλοις[10]. Ταῦτα δὲ πάντα προεῖπεν αὐτοῖς ὁ Κύριος, ὅτι ἔμελλον ἐκεῖνοι εἰς πολέμους ἐλθεῖν καὶ θλίψεις ὑπομεῖναι ὑπὲρ αὐτοῦ. Κατὰ δὲ ἀναγωγὴν ἕκαστος ἡμῶν τῶν πιστῶν τὰ πάθη ἔχει πολεμοῦντα καὶ σκανδαλίζοντα αὐτόν, καὶ ἐὰν ἔχῃ μετὰ τοῦ Θεοῦ εἰρήνην καὶ μετὰ τοῦ πλησίον, νικᾷ πάντα. Ταῦτα γάρ εἰσιν ὁ κόσμος, ὃν ἐκέλευσεν Ἰωάννης ὁ Θεολόγος μισεῖν[11], καὶ οὐχὶ τὰ κτίσματα, ἀλλὰ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας[12]. Εἰ-

1. Ῥωμ. ιβ΄, 3. 2. Πρβλ. Α΄ Κορ. δ΄, 7. 3. Ματθ. ιγ΄, 12.
4. Α΄ Πέτρ. δ΄, 11. 5. Ἰωάνν. ιδ΄, 27. 6. Δ΄ Βασ. δ΄, 23.
7. Δ΄ Βασ. δ΄, 26. 8. Φιλιππ. δ΄, 7. 9. Ἰωάνν. ις΄, 33.
10. Μάρκ. θ΄, 50. 11. Πρβλ. Α΄ Ἰωάνν. β΄, 15. 12. Πρβλ. Τίτ. β΄, 12.

ρηνεύει δὲ ἡ ψυχὴ μετὰ τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἐν ἑαυτῇ εἰρηνεύῃ καὶ γένηται ὅλη κατὰ Θεόν. Γίνεται δὲ πάλιν οὕτως, ὅταν μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύῃ, κἂν δεινὰ πάσχῃ ὑπ᾽ αὐτῶν. Διὰ γὰρ τῆς ἀνεξικακίας οὐδ᾽ ὅλως ταράσσεται, ἀλλὰ πάντα στέγει[1], πᾶσι τὸ καλὸν θέλει, πάντας ἀγαπᾷ, διὰ τὸν Θεὸν καὶ διὰ τὴν φύσιν· καὶ ὑπὲρ τῶν ἀπίστων, ὡς ἀπολλυμένων θρηνεῖ, καθὼς ἐποίησεν ὁ Κύριος καὶ οἱ Ἀπόστολοι, ὑπὲρ δὲ τῶν πιστῶν εὔχεται καὶ πονεῖ, καὶ οὕτω τὴν εἰρήνην τῶν λογισμῶν λαμβάνει καὶ διάγει κατὰ νοῦν τῇ θεωρίᾳ καὶ καθαρᾷ προσευχῇ πρὸς Θεόν· αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν[2].

Λόγος εἰκοστὸς δεύτερος καὶ στοιχεῖον
Τὸ χῖ, ὡς χαρὰ γεννᾶται ἐξ εἰρήνης,
Περὶ ἧς μικρὸν ῥηθήσεται, διότι
Καὶ πνευματικὴ χαρά ἐστι, καὶ ἄλλη.
Νῦν δὲ τὴν ἀρχὴν εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ Χ΄ (22ος)

Χαίρετε ἐν Κυρίῳ[3], φησὶν ὁ Ἀπόστολος· καλῶς εἶπεν, ἐν Κυρίῳ· εἰ μὴ γὰρ ἐν Κυρίῳ γένηται ἡ χαρά, οὐ μόνον οὐ χαίρει τις, ἀλλὰ σχεδὸν οὐδέποτε χαίρεται*. Καὶ γὰρ ὁ Ἰὼβ καταλέγων τὸν ἀνθρώπινον βίον, πᾶσαν θλῖψιν ἔχοντα εὗρεν[4]· Ὁμοίως καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος. Ὁ δὲ Γρηγόριος ὁ Νύσσης διὰ τὸ ἀναίσθητον τῶν ὀρνέων καὶ τῶν λοιπῶν ζῴων ἔφη χαίρεσθαι, τὸν δὲ λογικὸν ἄνθρωπον μηδ᾽ ὅλως ἔχειν εὐχερείαν ἐκ τοῦ πένθους· διότι, φησίν, οὐδὲ αὐτῶν ἀγαθῶν ὧν* ἐξεπέσαμεν τὴν γνῶσιν ἠξιώθημεν ἔχειν· διὸ καὶ ἡ φύσις διδάσκει τοῦ πενθεῖν μᾶλλον, ὡς πολυώδυνος ἡ ζωὴ καὶ πολυκόποτος καὶ ὡς ἐξορία πολυαμάρτητος. Ἀλλ᾽ ἐάν τις τὴν μνήμην τοῦ Θεοῦ ἔχῃ διηνεκῶς, εὐφραίνεται, κατὰ τὸν ψαλμῳδόν· ἐμνήσθην τοῦ Θεοῦ καὶ εὐφράνθην[5]. Ἐκ γὰρ τῆς τοῦ Θεοῦ μνήμης εὐφραινόμενος ὁ νοῦς, ἐπιλανθάνεται τῶν τοῦ κόσμου θλίψεων, κἀκ ταύτης ἐλπίζει ἐπ᾽ αὐτὸν καὶ ἀμέριμνος γίνεται· καὶ ἡ ἀμεριμνία χαροποιεῖ καὶ εὐχαριστεῖν κατασκευάζει. Ἡ δὲ εὐχαριστία μετ᾽ εὐγνωμοσύνης γινομένη, αὔξει τὰς δωρεὰς καὶ τὰ χαρίσματα. Καὶ ὅσον πληθύνονται αἱ εὐεργεσίαι, αὔξει ἡ εὐχαριστία καὶ ἡ καθαρὰ προσευχὴ μετὰ τῶν τῆς χαρᾶς δακρύων, καὶ κατὰ μικρὸν ἐκ τῶν τῆς λύπης δακρύων καὶ τῶν παθῶν· καὶ ἐκ τῶν παθῶν ἐξέρχεται ὁ ἄνθρωπος· εἶθ᾽ οὕτως εἰς τὴν πνευματικὴν χαρὰν ἐκ παντὸς

* Ἴσως χαρήσεται.
* Ἴσως ἐξ ὧν.

1. Πρβλ. Α΄ Κορ. ιγ΄, 7. 2. Ῥωμ. ια΄, 36. 3. Φιλιππ. γ΄, 1. 4. Ἰὼβ ζ΄, 1 κ. ἑ.
5. Ψαλμ. 76, 4.

τρόπου ἔρχεται. Καὶ διὰ μὲν τὰ ἡδέα ταπεινοῦται καὶ εὐχαριστεῖ· διὰ δὲ τοὺς πειρασμοὺς βεβαιοῦται ἐν ἑαυτῷ ἐλπὶς ἐν τῷ μέλλοντι· καὶ δι' ἀμφοτέρων χαίρεται καὶ ἀγαπᾷ τὸν Θεὸν καὶ πάντας φυσικῶς ὡς εὐεργέτας, καὶ οὐχ εὑρίσκει ἐν πάσῃ τῇ κτίσει τι δυνάμενον βλάψαι αὐτόν· ἀλλ' ἀπὸ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ φωτιζόμενος ἐκ πάντων τῶν κτισμάτων χαίρεται ἐν Κυρίῳ, θαυμάζων αὐτοῦ τὴν ἐπιμέλειαν, ἣν ἔχει περὶ τῶν κτισμάτων αὐτοῦ. Καὶ γὰρ οὐ μόνα τὰ φαινόμενα ἀξιέπαινα θαυμάζει, ὁ εἰς πνευματικὴν γνῶσιν φθάσας, ἀλλὰ καὶ τὰ μὴ φαινόμενα τοῖς ἀπείροις ἀναγκαῖα καταπλήττεται ἐκ τῆς αἰσθήσεως. Καὶ οὐ θαυμάζει τὴν ἡμέραν μόνην διὰ τὸ φῶς, ἀλλὰ καὶ τὴν νύκτα. Πᾶσι γὰρ ἡ νὺξ ὠφέλιμος· τοῖς μὲν πρακτικοῖς ἡσυχίαν καὶ ἄδειαν παρέχει, τοὺς δὲ πενθικοὺς πρὸς μνήμην θανάτου καὶ ᾅδου ἄγει, καὶ τοὺς τὴν ἠθικὴν μετερχομένους, πρὸς ἀκριβεστέραν μελέτην καὶ ἔρευναν εὐεργεσιῶν καὶ ἠθῶν κατάστασιν κατασκευάζει, ὥς φησιν ὁ ψαλμῳδός· ἃ λέγετε ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, ἐπὶ ταῖς κοίταις ἡμῶν[1] κατανύγητε[2], ἤγουν ἐν τῇ ἡσυχίᾳ τῆς νυκτὸς κατανύγητε μνημονεύοντες τῶν εἰς τὴν σύγχυσιν τῆς ἡμέρας γινομένων ὀλισθημάτων, καὶ νουθετοῦντες ἑαυτοὺς ἐν ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς[3], ἤγουν ἐν προσευχαῖς καὶ ψαλμῳδίαις διάγειν ἑαυτοὺς διδάσκετε, διὰ τῆς μελέτης καὶ προσοχῆς τῆς ἀναγνώσεως. Οὕτω γὰρ κατορθοῦται ἡ ἠθικὴ πρᾶξις, ἐν τῷ μελετᾶν τὰ τῆς ἡμέρας, ἵνα τις λάβῃ αἴσθησιν διὰ τῆς ἡσυχίας τῆς νυκτὸς καὶ δυνηθῇ πενθεῖν, ἐφ' οἷς ἥμαρτε. Καὶ ὅταν ἡ χάρις εἰς προκοπὴν φέρῃ αὐτόν, καὶ εὕρῃ ἐν ἀληθείᾳ καὶ οὐ φαντασίᾳ τινὰ τῶν ἠθικῶν τῆς ψυχῆς ἢ τοῦ σώματος, δι' ἔργων ἢ λόγων κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ γινόμενα, εὐχαριστεῖ μετὰ φόβου καὶ ταπεινώσεως καὶ ἀγωνίζεται διὰ προσευχῆς καὶ δακρύων πολλῶν πρὸς τὸν Θεὸν φυλάττειν τὸ χρηστὸν ἦθος ἐκεῖνο, νουθετῶν ἑαυτὸν πρὸς μνήμην τούτου, ἵνα μὴ ὑπὸ τῆς λήθης πάλιν ἀπόληται τοῦτο· ὅτι χρόνῳ πολλῷ κατορθοῦται ἐν ἡμῖν ἦθος χρηστόν· καὶ τὸ πολλῷ χρόνῳ καὶ κόπῳ κατορθούμενον, δυνατὸν ἐν μιᾷ καιροῦ ἀπωλέσθαι ῥοπῇ. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν πρακτικῶν. Περὶ δὲ τῶν θεωρητικῶν, ἡ νὺξ ἔχει πολλὰς θεωρίας, ὥς φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος· καὶ γὰρ καθ' ἑκάστην ὑπομιμνήσκει αὐτὴ τῆς κοσμοποιΐας, διὰ τὸ ἀφανῆ ὑπὸ τοῦ σκότους γενέσθαι τὴν κτίσιν πᾶσαν, ὡς τὸ πρότερον, καὶ θεωρεῖν κατασκευάζει, πῶς ὁ οὐρανὸς ἦν μόνος ποτὲ καὶ ἀστέρων δίχα, ὅταν ὑπὸ νεφῶν νῦν ἀφανῶν γενομένων· καὶ εἰς τὸ κελλίον εἰσελθὼν καὶ τὸ σκότος μόνον θεωρῶν, μιμνήσκεται τοῦ ἐπάνω τῆς ἀβύσσου σκότους ἐκείνου[4]· καὶ πάλιν ἐξαίφνης καθαρὸς ὁ οὐρανὸς γινόμενος, καὶ ἔξω τῆς κέλλης ἱστάμενος ὁ τοιοῦτος ἐκπλήττεται ὁμοῦ τὸν ἄνω κόσμον, καὶ αἶνον τῷ Θεῷ προσφέρει, ὥς φησιν ἐν τῷ Ἰώβ, περὶ τῶν Ἀγγέλων, ὅτε εἶδον τὰ ἄστρα[5]· θεωρεῖ δὲ καὶ τὴν γῆν ἀόρατον καὶ ἀκατασκεύαστον[6], καθάπερ

1. Γραπτέον (ὡς καὶ τὸ προηγούμενον) ὑ μ ῶ ν. 2. Ψαλμ. 4,5. 3. Κολοσσ. γ', 16.
4. Γέν. α', 2. 5. Ἰὼβ λη', 7. 6. Γέν. α', 2.

τότε, καὶ τοὺς ἀνθρώπους ὕπνῳ κατεχομένους ὡς οὐκ ὄντας, καὶ γίνεται διὰ τῆς αἰσθήσεως μόνος ὡς ὁ Ἀδάμ, καὶ ὑμνεῖ τὸν Κτίστην καὶ Δημιουργὸν τῆς κτίσεως ἐν γνώσει μετὰ τῶν Ἀγγέλων. Καὶ ἐκ μὲν τῶν γινομένων βροντῶν καὶ ἀστραπῶν ἀναλογίζεται τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως· ἐκ δὲ τῶν φωνῶν τῶν ὀρνέων, ὡς αἰσθανόμενος τῆς τότε φωνῆς τῆς σάλπιγγος[1]· καὶ ἐκ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἑωσφόρου καὶ τῆς αὐγῆς κατανοεῖ τὴν τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ ἐμφάνειαν[2]· καὶ ἐκ τῆς ἐγέρσεως τῶν ἀνθρώπων ἐκ τοῦ ὕπνου, τεκμαίρεται τὴν ἀνάστασιν· καὶ ἐκ τοῦ ἡλίου, τὴν τοῦ Κυρίου ἔλευσιν· καὶ πῶς οἱ μὲν προαπαντῶσι διὰ τῆς ὑμνῳδίας, ὡς οἱ ἐν νεφέλαις[3] ἅγιοι τότε, οἱ δὲ ἀμελοῦσι καὶ μένουσιν ὑπνοῦντες, ὡς οἱ τότε κριθῆναι μέλλοντες. Καὶ οἱ μέν, τῇ δοξολογίᾳ, θεωρίᾳ τε καὶ εὐχῇ καὶ ταῖς λοιπαῖς ἀρεταῖς δι' ὅλης τῆς ἡμέρας εὐφραινόμενοι, ἐν τῷ φωτὶ τῆς γνώσεως διάγουσιν, ὡς οἱ τότε δίκαιοι· οἱ δέ, ἐν τοῖς πάθεσι καὶ τῷ σκότει τῆς ἀγνωσίας μένουσιν, ὡς οἱ τότε ἁμαρτωλοί. Καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, ὁ ἔχων γνῶσιν, πᾶν πρᾶγμα εὑρίσκει συνεργὸν αὐτῷ πρὸς σωτηρίαν ψυχῆς καὶ δόξαν Θεοῦ, δι' ἣν καὶ ἐγένοντο παρὰ Κυρίου καὶ Θεοῦ τῶν γνώσεων[4], ὥς φησιν ἡ μήτηρ τοῦ προφήτου Σαμουήλ· διὰ τοῦτο μὴ καυχάσθω ὁ σοφὸς ἐν τῇ σοφίᾳ, καὶ τὰ ἑξῆς· ἀλλ' ἐν τούτῳ καυχάσθω ὁ καυχώμενος, ἐν τῷ συνιεῖν, καὶ γινώσκειν τὸν Κύριον[5]· δηλαδὴ ἐν τῷ γινώσκειν ἐν συνέσει πολλῇ τὸν Κύριον ἐκ τῶν κτισμάτων αὐτοῦ καὶ μιμεῖσθαι αὐτόν, κατὰ τὸ δυνατόν, διὰ τῆς φυλακῆς τῶν θείων ἐντολῶν αὐτοῦ, δι' ὧν γινώσκει αὐτόν, καὶ ποιεῖν κρίμα καὶ δικαιοσύνην ἐν μέσῳ τῆς γῆς[6] κατ' ἐκεῖνον δυνηθῇ· περὶ γὰρ τῆς σταυρώσεως καὶ ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου προφητεύουσα ταῦτα ἔλεγεν· καὶ ἵνα συμπάσχῃ ὁ τοιοῦτος διὰ τῆς κτήσεως τῶν ἀρετῶν καὶ συνδοξασθῇ διὰ τῆς ἀπαθείας καὶ τῆς γνώσεως καὶ καύχημα ἔχῃ ἐν αὐτῷ, ὡς ἀξιωθεὶς δοῦλος τοιούτου Δεσπότου γενέσθαι καὶ μιμητὴς τῆς ταπεινώσεως αὐτοῦ, ἀνάξιος ὤν· καὶ τότε ὁ ἔπαινος γενήσεται παρὰ Κυρίου[7], κατὰ τὸν Ἀπόστολον· τότε, πότε; ὅτε ἐρεῖ τοῖς ἐκ δεξιῶν· δεῦτε οἱ εὐλογημένοι, κληρονομήσατε τὴν βασιλείαν[8]· ἧς ἀξιωθείημεν ἅπαντες, χάριτι αὐτοῦ καὶ φιλανθρωπίᾳ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν[9].

1. Α' Θεσσ. δ', 16. 2. Πρβλ. Ματθ. κδ', 30. 3. Α' Θεσσ. δ', 17.
4. Α' Βασ. β', 3. 5. Α' Βασ. β', 10. 6. Α' Βασ. β', 10.
7. Α' Κορ. δ', 5. 8. Ματθ. κε', 34. 9. Α' Πέτρ. δ', 11.

Περὶ τῶν Γραφῶν εἰκοστὸς τρίτος λόγος,
Ἵνα μηδαμῶς τινα διαφωνίαν
Ἔχοντες οἱ θέλοντες ἐρευνᾶν ταῦτα,
Ἀλλ' ὡς δεῖ νοεῖν πάντα τὰ γεγραμμένα.
Νῦν δὲ τὴν ἀρχὴν εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ Ψ' (23ος)

Ψάλλατε συνετῶς[1], φησὶν ὁ προφήτης καί, ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς[2], φησὶν ὁ Κύριος. Καὶ ὁ μὲν ἀκούων, φωτίζεται· ὁ δὲ παρακούων, σκοτίζεται. Εἰ μὴ γάρ τις προσέχῃ τοῖς λεγομένοις, οὐ τοσοῦτον καρποῦται ἐκ τῶν θείων Γραφῶν, κἂν ἴσως ψάλλῃ καὶ ἀναγινώσκῃ πολλάκις. Σχολάσατε καὶ γνῶτε[3], φησί, διότι ἡ σχολὴ μὲν συνάγει τὸν νοῦν, ἐὰν δὲ καὶ βουληθῇ τις μικρὸν προσέχειν, γινώσκει κατὰ τὸν Ἀπόστολον ἐκ μέρους[4], καὶ μάλιστα ὁ ἔχων μερικὴν ἠθικὴν πρᾶξιν· διότι αὕτη πολύπειρον κατασκευάζει τὸν νοῦν ἐκ τῆς τῶν παθῶν συμπλοκῆς. Πλήν, οὐχ ὅσα μυστήρια ἔχει ἕκαστον ῥῆμα τῆς Γραφῆς κεκρυμμένον παρὰ τῷ Θεῷ γινώσκει, ἀλλ' ὅσα δύναται ἡ καθαρότης τοῦ νοὸς λαμβάνειν ὑπὸ τῆς χάριτος. Καὶ δῆλον ἐκ τοῦ γινώσκειν ἡμᾶς πολλάκις ῥητόν τι γραφικὸν κατὰ θεωρίαν καὶ ἐπιτυχεῖν ἐκ τῶν σκοπῶν δι' ὧν ἐγράφη, ἑνὸς ἢ δύο· καὶ μετὰ καιρόν τινα ὁ νοῦς ἴσως καθαρώτερος γίνεται καὶ καταξιοῦται ἄλλης γνώσεως ὑψηλοτέρας τῆς πρώτης ἐκείνης· ὥστε ἐξ ἀπορίας, καὶ τοῦ θαυμάζειν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἄφραστον σοφίαν αὐτοῦ, καταντᾷ εἰς τὸ φρίσσειν καὶ τρέμειν ἐναντίον τοῦ Θεοῦ τῶν γνώσεων[5], ὡς ἡ προφῆτις ἔφη Ἄννα· ὅτι Θεὸς γνώσεων Κύριος. Οὐ λέγω δέ, ἄν τις ἀκούσῃ ἔκ τινος Γραφῆς, ἢ ἀνθρώπου, τοῦτο γὰρ οὐκ ἔστι καθαρότης νοός, οὐδὲ Ἀποκάλυψις, ἀλλ' ὅταν γινώσκῃ τις καὶ ἀπιστῇ ἑαυτῷ, μέχρις ἂν εὕρῃ τὴν θείαν Γραφὴν ἤ τινα τῶν ἁγίων συμμαρτυροῦντα τῇ αὐτομάτῳ γνώσει τοῦ ῥητοῦ τῆς Γραφῆς, ἢ τοῦ αἰσθητοῦ ἢ τοῦ νοητοῦ πράγματος. Κἂν ἴσως ἀντὶ τοῦ ἑνὸς σκοποῦ πολλοὺς εὑρίσκῃ, ἢ ἀκούσῃ παρὰ τῆς θείας Γραφῆς ἢ τῶν Ἁγίων Πατέρων, μὴ ἀπιστήσῃ καὶ διαφωνίαν εἶναι τοῦτο δοκήσῃ· διότι εἰσί τινες τοῦ ἑνὸς πράγματος σκοποὶ πολλοί, οἷον τῆς ἐσθῆτος. Ἐὰν οὖν λέγῃ τις ὅτι θερμαίνει καὶ ἄλλος ὅτι κοσμεῖ καὶ ἕτερος πάλιν ὅτι σκέπει, καὶ οἱ τρεῖς ἀληθεύουσιν, ὅτι χρήσιμός ἐστιν ἡ ἐσθὴς εἰς θέρμην, σκέπην τε καὶ κοσμιότητα· καὶ οἱ τρεῖς τοῦ θείου σκοποῦ περὶ τῆς ἐσθῆτος ἐπέτυχον· καὶ μάρτυρα ἔχουσι τὴν θείαν Γραφὴν καὶ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων. Εἰ δέ τις ἅρπαξ ἢ κλέπτης τυγχάνων ἐπὶ νοήμασιν, εἴποι, ὅτι χρήσιμός ἐστιν ἡ ἐσθὴς πρὸς ἁρπαγὴν ἢ κλοπήν, πάντως ψεύδεται· οὔτε γὰρ ἡ Γραφή, οὔτε

1. Ψαλμ. 46,8. 2. Ἰωάνν. ε', 32. 3. Ψαλμ. 45, 11.
4. Α' Κορ. ιγ', 12. 5. Α' Βασ. β', 3.

ἡ φύσις τῶν πραγμάτων μαρτυρεῖ, ὅτι διὰ τοῦτο ἐγένετο· ἐπεὶ καὶ οἱ νόμοι κολάζουσι τὰ τοιαῦτα. Ὡσαύτως καὶ περὶ παντὸς πράγματος αἰσθητοῦ καὶ νοητοῦ, ἢ λόγου τῆς θείας Γραφῆς γίνεται. Διότι οἱ Ἅγιοι οὔτε πάντα σκοπὸν Θεοῦ περὶ ἑκάστου πράγματος ἢ γραφικοῦ λόγου γινώσκουσιν, οὔτε πάλιν ἐφάπαξ πάντα τὰ ὑπ' αὐτῶν γινωσκόμενα γράφουσι· τὸ μέν, διότι ὁ Θεὸς ἀκατάληπτός ἐστι καὶ ἡ σοφία αὐτοῦ οὐκ ἔχει πλήρωμα, ὥστε Ἄγγελος ἢ ἄνθρωπος χωρῆσαι πάντα, ὥς φησιν ὁ Χρυσόστομος περί τινος θεωρίας, ὅτι καὶ ἡμεῖς μὲν εἴπομεν περὶ τούτου ὅσα δεῖ εἰπεῖν ἄρτι, ὁ δὲ Θεός, σὺν τοῖς εἰρημένοις, καὶ ἄλλα ἀκατανόητα γινώσκει· τὸ δὲ πάλιν, ὅτι οὐ συμφέρει, ἵνα αὐτοὶ οἱ Ἅγιοι λέγωσιν ὅσα γινώσκουσι διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀνθρώπων καὶ ἵνα μὴ μηκύνηται ὁ λόγος καὶ γίνηται μισητὸς ἢ ἀκατανόητος ἐκ τῆς συγχύσεως, ἀλλ' ἵνα μεμετρημένα τὰ λεγόμενα γίνωνται κατὰ τὸν Θεολόγον. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος ἄλλα λέγει καὶ αὔριον ἄλλα· καὶ οὐκ ἔστι διαφωνία τοῦτο, ἐὰν ἔχῃ γνῶσιν ἢ πεῖραν ὁ ἀκροατὴς τῶν λεγομένων. Καὶ πάλιν, ὁ μὲν ταῦτα λέγει, ὁ δὲ ἄλλα περὶ τοῦ αὐτοῦ λόγου τῆς θείας Γραφῆς, διότι πολλάκις καὶ ταῦτα κἀκεῖνα ἡ χάρις ἡ θεία ἐδωρήσατο κατὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸν καιρόν. Τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ ζητούμενον, ἵνα κατὰ τὸν θεῖον σκοπὸν γίνηται τὸ γινόμενον ἢ λέγηται τὸ λεγόμενον, καὶ ὅπως μαρτυρίαν ἔχῃ ἐκ τῶν θείων Γραφῶν, ἵνα μὴ ἀκούσῃ παρὰ τοῦ Ἀποστόλου, ἀνάθεμα ἔστω, ἐὰν ἕτερον εὐαγγελίζηται, παρὰ τὸν θεῖον σκοπόν, κἂν Ἄγγελός ἐστιν[1], ἢ παρὰ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων· ὥς φασιν ὁ Μέγας Διονύσιος, Ἀντώνιος καὶ ὁ Ὁμολογητὴς Μάξιμος· διὰ τοῦτό φησιν ὁ Χρυσόστομος, οὐχ Ἑλλήνων παῖδες ἡμῖν παρέδωκάν ταῦτα, ἀλλ' ἡ ἁγία Γραφή. Οὐ διαφωνία δέ ἐστι τὸ εἰπεῖν τὴν Γραφὴν περί τινος, ὅτι οὐκ εἶδε τὴν Βαβυλῶνα εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν· καὶ πάλιν ἀλλαχόθι, ὅτι ἔλαβον εἰς τὴν Βαβυλῶνα σὺν τοῖς λοιποῖς. Εὑρίσκει γάρ, νουνεχῶς ἀναγινώσκων, εἰς ἕτερον τόπον τῆς Γραφῆς περὶ τοῦ αὐτοῦ, ὅτι ἐτύφλωσαν αὐτὸν καὶ οὕτως ἔλαβον αἰχμάλωτον[2]· καὶ λοιπὸν εἰσῆλθε μὲν εἰς τὴν Βαβυλῶνα, ὡς εἶπεν ὁ εἷς περὶ αὐτοῦ, καὶ οὐκ εἶδε ταύτην, ὡς εἶπεν ὁ ἄλλος. Καὶ πάλιν, τινὲς ἐξ ἀπειρίας λέγουσιν, ὅτι ἡ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολὴ οὐκ ἔστι Παύλου τοῦ Ἀποστόλου, οὐδὲ ὁ εἷς λόγος τοῦ Ἁγίου Διονυσίου ἐκ τῶν ἑτέρων αὐτοῦ λόγων. Ἀλλ' ἐάν τις προσέχῃ ἐν τοῖς αὐτοῖς λόγοις εὑρίσκει τὴν ἀλήθειαν· καὶ γὰρ οἱ Ἅγιοι εἰ μὲν φυσικόν ἐστι τὸ πρᾶγμα ἐκ τῆς διοράσεως, ἤγουν τῆς φυσικῆς γνώσεως, ἤτοι τῆς τῶν ὄντων θεωρίας, δηλονότι τῶν κτισμάτων τῆς ἐκ τῆς καθαρότητος τοῦ νοὸς γινομένης, καὶ μετ' ἀκριβείας πάσης λέγουσι τὸν σκοπὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰς Γραφὰς ἐρευνῶντες, ὥς φησιν ὁ Χρυσόστομος, περὶ τῶν θελόντων εὑρεῖν ἐκ τῶν μετάλλων τῆς γῆς τὸ χρυσίον, καὶ πῶς τὰ λεπτότατα τῶν φλεβῶν ἐξευρίσκουσιν, ἵνα μὴ ἰῶτα ἓν ἢ μία κεραία πεσῆται[3], ὥς φησιν

1. Γαλ. α', 8. 2. Δ' Βασ. κε', 7, Ἱερ. νβ', 11. 3. Ματθ. ε', 18.

ὁ Κύριος· καὶ τὸ μὲν ἰῶτα τὸ δέκατόν ἐστι ψηφίον, ἡ δὲ κεραία ἐστὶν ἡ λεγομένη μακρά, ἧς χωρὶς οὐ δυνάμεθα γράφειν ὀρθῶς. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν κατὰ φύσιν πραγμάτων εἴρηται, ὅταν δὲ ὑπὲρ φύσιν πρᾶγμα αἰσθητὸν ἢ νοητὸν γινόμενον καὶ ῥῆμα γραφικὸν διὰ τῆς προοράσεως καὶ ἀποκαλύψεως γινώσκουσιν, ἐὰν δίδωται αὐτοῖς γνῶσις περὶ τούτου ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· εἰ δ' ἴσως οὐ δίδοται, ἀλλὰ πρὸς τὸ συμφέρον ἀκατάληπτον μένει, οὐκ αἰσχύνονται λέγειν τὴν ἀλήθειαν καὶ ὁμολογεῖν τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν, ἐν τῷ λέγειν, οὐκ οἶδα, ὁ Θεὸς οἶδε[1], κατὰ τὸν Ἀπόστολον· καὶ ὥς φησιν ὁ Σολομών, τρία ἀγνοῶ καὶ τὸ τέταρτον οὐκ ἐπίσταμαι[2]· καὶ ὁ Χρυσόστομος πάλιν, ἐγὼ οὐκ οἶδα, ἀλλὰ κἂν ἄπιστόν με καλέσωσιν οἱ αἱρετικοί, καλεσάτωσαν καὶ μωρόν. Καὶ ἁπλῶς, οὗτοι οἱ τὴν διπλῆν σοφίαν ἔχοντες, τὴν ἄνωθεν σοφίαν προετίμησαν· ἐχρήσαντο δὲ καὶ τῇ ἔξω παιδείᾳ σοφῶς ἐν μεμετρημένῳ σκοπῷ, τῷ Ἀποστολικῷ στοιχοῦντες κανόνι, ἵνα μὴ εἰς τὰ ἄμετρα καυχήσωνται[3], ὡς οἱ Αἰγύπτιοι ἐκεῖνοι, οἱ χλευάζοντες τὸ πεζὸν τῆς λέξεως Βαρνάβα τοῦ Ἀποστόλου, ἀγνοοῦντες, ὅτι ῥήματα ζωῆς αἰωνίου[4] εἶχε τὸ κήρυγμα αὐτοῦ, ὥς φασι τὰ κλημέντια. Καὶ γὰρ πάσχομεν πολλοὶ τοῦτο, ὅταν ἀκούσωμεν τινὸς λαλοῦντος ἑτέραν λέξιν καὶ γελῶμεν, κἂν ἴσως σοφὸς τυγχάνῃ ἐκεῖνος εἰς τὴν ἰδίαν γλῶσσαν καὶ περὶ μυστηρίων φρικτῶν λέγει. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἐξ ἀπειρίας γίνεται. Οἱ δὲ Πατέρες καὶ ἑκόντες ἔγραψαν ἁπλᾶ κατὰ τὸν καιρὸν καὶ τοὺς ἀνθρώπους πρὸς οὓς ἔγραφον· ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης, ἐγκωμιάζων τὸν Ἅγιον Ἐφραίμ, ὅτι, σοφὸς ὤν, ἔγραψεν ἁπλᾶ, καὶ ὅτι πολύπειρος ὢν εἰς τὰ δόγματα θαυμάσας ἔφη, πῶς ἐκόλλησεν ἐπιστημόνως τὰ χαρτία τῶν κατηραμένων βιβλίων τοῦ νηπιόφρονος ἐκείνου αἱρετικοῦ, καὶ πῶς ἐξ ὑπερηφανίας ἐκεῖνος μὴ δυνάμενος φέρειν τὴν αἰσχύνην ἐξέψυξεν. Ὑπὲρ φύσιν γάρ ἐστιν ἡ ἁγία ταπείνωσις καὶ οὐ δύναται ταύτην ἔχειν ὁ ἄπιστος, ἀλλὰ παρὰ φύσιν ἡγεῖται, ὥς φησιν ὁ Μέγας Διονύσιος περὶ τῶν τοιούτων πρὸς τὸν Ἅγιον Τιμόθεον γράφων· ὅτι τοῖς παλαιοῖς παρὰ φύσιν φαίνεται ἡ τῶν νεκρῶν ἀνάστασις· ἐμοὶ δὲ καὶ σοὶ καὶ τῇ ἀληθείᾳ, οὐ παρὰ φύσιν, ἀλλ' ὑπὲρ φύσιν ἐστί· καὶ τοῦτο, ὅσον πρὸς ἡμᾶς· πρὸς δὲ τὸν Θεὸν οὐδὲ ὑπὲρ φύσιν, ἀλλὰ φυσικῶς· τὸ γὰρ πρόσταγμα τοῦ Θεοῦ, φύσις αὐτοῦ ἐστιν. Οἱ δὲ Πατέρες τὴν ταπείνωσιν μᾶλλον ἔργῳ καὶ λόγῳ φιλοῦσιν, ὡς ὁ γράψας τὸ Γεροντικόν, καίτοι γε Ἐπίσκοπος ὢν καὶ διὰ Χριστὸν ἐξωρισμένος. Φησὶ γὰρ περὶ ῥάκους τινὸς παρθένου, ὅτι καὶ ἔλαβον αὐτὸ ἐγώ, ἵνα εὐλογηθῶ. Καὶ οἱ Ἅγιοι Πατέρες Δωρόθεος καὶ Κασσιανός, σοφοὶ ὄντες, ἔγραψαν ἁπλᾶ. Τοῦτο δὲ εἴρηται, ἵνα μή τις δοκῇ, ὅτι ἐξ ὑπερηφανίας ἔγραψάν τινες δεινά, ἢ πάλιν ἐξ ἀφελείας ἄλλοι ἁπλᾶ· ἀλλ' ὅτι ὁ μὲν νοῦς τῶν ἀμφοτέρων εἷς ἐστι καὶ ἐξ ἑνὸς Ἁγίου Πνεύματος διδόμενος· ὁ δὲ σκοπὸς πρὸς ὠφέλειαν πάντων ἦν.

1. Β' Κορ. ιβ', 2. 2. Παροιμ. κδ', (Μασ. λ'), 18.
3. Β' Κορ. ι', 13. 4. Πρβλ. Ἰωάνν. ς', 68.

Διότι εἰ ἔγραψαν ἁπλᾶ πάντες, οὐδεὶς τῶν δεινῶν ὠφελήθη ποτέ· εἰς οὐδὲν γὰρ ἡγεῖτο ταῦτα, διὰ τὸ πεζὸν τῆς λέξεως· ἀλλ' οὐδὲ πάλιν τις τῶν ἁπλουστέρων ὠφελήθη, εἰ ἔγραψαν πάντες δεινά, ἐκ τοῦ μὴ νοεῖν τὴν δύναμιν τῶν λεγομένων. Καὶ ὁ μὲν ἔχων πεῖραν τῆς θεωρίας τῶν Γραφῶν, γινώσκει ὅτι ὁ νοῦς τοῦ ἁπλουστάτου ῥητοῦ τῆς Γραφῆς καὶ τοῦ καθ' ὑπερβολὴν σοφωτάτου, εἷς ἐστι καὶ πρὸς τὸ σῶσαι τὸν ἄνθρωπον βλέπει. Ὁ δὲ ταύτης ἄμοιρος ὤν, σκανδαλίζεται πολλάκις, ἀγνοῶν ὅτι μεγάλως συνεργεῖ ἡ κάτω παιδεία, ὅταν ὄχημα γένηται τῆς ἄνωθεν σοφίας τοῦ Πνεύματος. Διότι ἡ μέν, νοήματα φωτεινά, ἡ δέ, δύναμιν λόγου δίδωσιν, ἐὰν ἔχῃ τὴν φρόνησιν σταθερὰν καὶ τὴν σωφροσύνην* σύνοικον, δι' ἧς καὶ φοβεῖται τὴν ἀφροσύνην καὶ τὸ ὑπερφρονεῖν, καὶ φρονεῖ εἰς τὸ σωφρονεῖν[1], κατὰ τὸν Ἀπόστολον. Ὥσπερ τοίνυν τὸ ἀμήν, τὸ λεγόμενον εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν ἀληθῶς[2], σταθερός ἐστιν ὁ λόγος βεβαιῶν τὰ πρὸ αὐτοῦ λεγόμενα, οὕτω καὶ φρόνησις, σταθερὰ νόησίς ἐστι, δυναμένη φυλάττειν τὴν ἀλήθειαν. Τὸ γὰρ ἀμὴν δηλοῖ τὸ μόνιμον τῆς νέας χάριτος, διὸ καὶ εἰς μὲν τὴν παλαιὰν Διαθήκην οὐδ' ὅλως εὑρίσκεται, διότι τύπος ἦν, ἐν δὲ τῇ Νέᾳ χάριτι πανταχοῦ λέγεται διὰ τὸ μένειν αὐτὴν εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

* Ἐν ἄλλοις ταπεινοφροσύνην.

Ὢ τὸ μέγα νῦν καὶ εἰκοστὸς τέταρτος
Λόγος ὁ παρὼν αἴσθησιν τῇ καρδίᾳ
Φέρει, ἵνα τις γινώσκῃ τὸ συμφέρον.
Νῦν δὲ τὴν ἀρχὴν εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ Ω΄ (24ος)

Ὢ πόσα δάκρυα ἤθελον ἔχειν, ὅταν ἐκ μέρους ἴδω ἐμαυτόν· ὅτι, ἂν μὴ ἁμαρτήσω, ἐξ ἀπονοίας ἐπαίρομαι· εἰ δὲ ἁμαρτήσω καὶ δυνηθῶ τοῦ ἰδεῖν, ἐξ ἀπορίας ἀθυμῶ καὶ εἰς ἀπόγνωσιν ἔρχομαι. Ἐὰν δὲ πρὸς τὴν ἐλπίδα καταφύγω, πάλιν ἡ ἀπόνοια ἔρχεται. Ἐὰν δὲ κλαύσω, εἰς οἴησίν μοι γίνεται, καὶ ἐὰν μὴ κλαύσω, πάλιν τὰ πάθη ἔρχονται. Ἡ ζωή μου, θάνατος, καὶ ὁ θάνατος, χείρων διὰ τὸν φόβον τῆς κολάσεως· ἡ προσευχή μου, πειρασμός μοι γίνεται, καὶ ἡ ἀπροσεξία, ἀπώλεια· ὁ τιθεὶς γνῶσιν, προσέθηκεν ἄλγημα[3], φησὶν ὁ Σολομών. Ἀπορῶ καὶ ἐξίσταμαι καὶ ἀγνοῶ τι ποιῆσαι· εἰ δὲ ἴσως γινώσκω, καὶ οὐ ποιῶ, πρὸς κατάκρισίν μοι ἡ γνῶσις· οἴμοι· τί αἱρήσομαι! Πάντα μοι ἐξ ἀγνωσίας ἐναντία φαίνονται καὶ οὐ δύ-

1. Ῥωμ. ιβ', 3. 2. Λουκ. κδ', 53. 3. Ἐκκλ. α', 18.

ναμαι ἰσάζειν τι τῶν τοιούτων. Οὐχ εὑρίσκω δὲ τὴν κεκρυμμένην ἀρετὴν καὶ τὴν σοφίαν ἐν τοῖς πειρασμοῖς, διότι οὐκ ἔχω ὑπομονήν· ἀλλὰ φεύγων ἐκ τῆς ἡσυχίας διὰ τοὺς λογισμούς, εὑρίσκω ἔξω τὰ πάθη ἐν τῷ πειρασμῷ διὰ τῶν αἰσθήσεων. Ἀσιτίαν εἰ θελήσω ἔχειν καὶ ἀγρυπνίαν, εὑρίσκω τὴν οἴησιν καὶ τὴν ἀτονίαν ἐμπόδιον· ἐσθίω καὶ ὑπνώττω ἀφειδῶς, εἰς τὸ ἁμαρτάνειν ἔρχομαι ἄκων. Ἐκ πάντων συστέλλομαι καὶ φεύγω διὰ τὸν φόβον τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἡ ἀκηδία πάλιν καταλύει με, καίτοι γε ὁρῶν πολλοὺς ἐκ τῶν τοιούτων πολέμων καὶ πειρασμῶν στεφάνους λαμβάνοντας, διότι ἔχουσι πίστιν βεβαίαν, δι᾿ ἧς τὸν θεῖον φόβον ἔλαβον καὶ διὰ τοῦ φόβου τῶν λοιπῶν ἀρετῶν ἐπέτυχον τῆς ἐργασίας. Εἰ γὰρ εἶχον κἀγὼ τὴν πίστιν ὡς ἐκεῖνοι, εὗρον ἂν τὸν φόβον, δι᾿ οὗ τὴν εὐσέβειαν, κατὰ τὸν Προφήτην, καὶ τὴν γνῶσιν ἔλαβον, ἐξ ἧς ἡ ἰσχὺς καὶ βουλή, ἡ σύνεσις καὶ ἡ σοφία[1] τοῦ Πνεύματος γίνονται τοῖς παραμένουσι τῷ Θεῷ ἐν ἀμεριμνίᾳ καὶ σχολῇ ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς μεθ᾿ ὑπομονῆς, δι᾿ ἧς πάντα τά τε ἄνω καὶ κάτω ἴσα γίνονται. Ὅταν γὰρ ἓν πάθος εἰς ἀρετὴν μετασχηματίζηται, ὁ χρόνος καὶ ἡ πεῖρα κατάδηλον ποιεῖν πέφυκεν. Ὅταν δὲ πάλιν ἡ ἀρετὴ πρὸς πάθος ἐκκλίνῃ, ὁ χρόνος καὶ ἡ πεῖρα χωρίζειν εἴωθεν διὰ τῆς ὑπομονῆς. Εἰ μὴ γὰρ αὕτη ἐκ πίστεως γεννᾶται ἐν τῇ ψυχῇ, οὐδ᾿ ὅλως ἀρετὴν δύναται ἔχειν. Ἐν τῇ ὑπομονῇ ἡμῶν[2] κτήσασθε τὰς ψυχὰς ἡμῶν[3], φησὶν ὁ Κύριος, ὁ κτίσας κατὰ μόνας τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων[4], ὥς φησιν ὁ ψαλμῳδός· κἀκ τούτου δῆλον ὅτι κατὰ μόνας κτίζεται ἡ καρδία, ἤγουν ὁ νοῦς, διὰ τῆς ὑπομονῆς τῶν ἐπερχομένων. Ὁ γὰρ πιστεύων ὅτι ἔχει ἄλλον τινὰ ἀοράτως κυβερνῶντα αὐτοῦ τὴν ζωήν, πότε πείθεται τῷ ἰδίῳ λογισμῷ λέγοντι, τοῦτο θέλω ἢ τοῦτο οὐ θέλω; τοῦτο καλὸν ἢ τοῦτο κακόν; Εἰ μὲν ἔχει τινὰ κυβερνήτην αἰσθητόν, ὀφείλει ἐρωτᾶν εἰς πᾶν πρᾶγμα καὶ διὰ τῶν ὠτίων δέχεσθαι τὴν ἀπόκρισιν καὶ ἔργῳ πληροῦν τὰ λεγόμενα· εἰδὲ οὐκ ἔχει τινά, ἔχει κατὰ τὸν Εὐχαΐτην, τὸν Χριστόν· καὶ διὰ μὲν προσευχῆς ἀπὸ καρδίας, ἐρωτᾶν αὐτόν, ἐκ πίστεως δὲ ἐλπίζειν τὴν ἀπόκρισιν ἔργῳ καὶ λόγῳ, ἵνα μὴ ὁ σατανᾶς, μὴ δυνάμενος ἔργῳ ποιεῖν, ἀποκρίνηται τῷ λόγῳ σχηματίζων ἑαυτὸν κυβερνήτην εἶναι, καὶ πρὸς ἀπώλειαν τοὺς μὴ ὑπομονὴν ἔχοντας ἕλκῃ. Σπουδάζουσι γὰρ ἐξ ἀγνωσίας λαβεῖν, ἅπερ οὐδέποτε δίδοται αὐτοῖς, ὅτι ἡμέρα μία ἐν ὀφθαλμοῖς Κυρίου, ὡς χίλια ἔτη, καὶ χίλια ἔτη ὡς ἡμέρα μία[5]. Ὁ δὲ ἔχων ἐξ ὑπομονῆς πεῖραν τῶν τοῦ ἐχθροῦ μηχανημάτων, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, ποιεῖ, πυκτεύει καὶ τρέχει ἐν ὑπομονῇ, ἵνα καταλάβῃ[6], καὶ δυνηθῇ εἰπεῖν, οὐ γὰρ τὰ νοήματα αὐτοῦ ἀγνοοῦμεν[7], τοῦτ᾿ ἔστι τὰ ἀφανῆ αὐτοῦ μηχανήματα, τὰ τοῖς πολλοῖς ἀγνοούμενα. Καὶ γάρ φησι, σχηματίζεται εἰς Ἄγγελον φωτός, καὶ οὐ θαῦμα[8]· ἐπεὶ καὶ οἱ φαινόμενοι ἐξ αὐτοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ λογισμοί; φαίνονται ὡς δικαιοσύνης λογισμοὶ τῆς ἀπείροις. Διὰ τοῦτο καλὸν τὸ οὐκ οἶδα· ἵνα μήτε τοῖς ὑπὸ τοῦ Ἀγγέλου

1. Ἡσ. ια', 2. 2. Γραπτέον ὑμῶν. 3. Λουκ. κα', 19. 4. Ψαλμ. 32, 15.
5. Ψαλμ. 89, 4. 6. Φιλιππ. γ', 12. 7. Β' Κορ. β', 11. 8. Β' Κορ. ια', 14.

λεγομένοις ἀπιστῇ, μήτε τοῖς ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ κατὰ πανουργίαν γινομένοις πιστεύῃ, ἀλλὰ φύγῃ διὰ τῆς ὑπομονῆς τοὺς ἀμφοτέρους κρημνοὺς καὶ προσδοκήσῃ ἔργῳ γενέσθαι ἡ ἀπόκρισις διὰ πολλῶν ἐτῶν ἀκουσίως, αὐτοῦ μὴ εἰδότος, ὥς εἶπέ τις περὶ τῆς θεωρίας τῶν ὄντων, ἤγουν τῶν κτισμάτων τοῦ Θεοῦ, μέχρις ἂν φθάσῃ εἰς λιμένα τινά, ἤτοι ἔμπρακτον γνῶσιν· καὶ ὅταν ἴδῃ αὐτὴν μένουσαν πολλὰ ἔτη, τότε μάθῃ, ὅτι ὄντως εἰσηκούσθη καὶ ἀπόκρισιν ἔλαβεν ἀοράτως· οἷον εὔχεταί τις περὶ νίκης τῶν πολεμούντων, καὶ λόγον μὲν οὐκ ἀκούει ἢ σχῆμα πλάνης οὐ βλέπει· ἀλλὰ κἂν ἴσως γένηται τοῦτο καθ᾿ ὕπνους ἢ αἰσθητῶς, οὐδ᾿ ὅλως πιστεύει· μετὰ δὲ χρόνους τινὰς βλέπει τὸν πόλεμον ἐκεῖνον νικώμενον ὑπὸ τῆς χάριτος καὶ νοήματά τινα ἕλκοντα τὸν νοῦν εἰς ταπείνωσιν καὶ γνῶσιν τῆς ἰδίας ἀσθενείας, καὶ οὐδ᾿ οὕτω πιστεύει, ἀλλ᾿ ἀναμένων πολλὰ ἔτη, φοβούμενος μήπως καὶ τοῦτο κλοπῆς ἐστιν, ὥς φησιν ὁ Χρυσόστομος περὶ τῶν Ἀποστόλων· ὅτι διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ Κύριος πρὸς αὐτοὺς τὰ θλιβερὰ ἐκεῖνα καὶ ἐπήγαγεν, ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος οὗτος σωθήσεται[1], ἵνα μηδέποτε ἀμεριμνῶσιν ἀλλὰ ἀγωνίζωνται ἐκ τοῦ φόβου. Καὶ γὰρ οὐκ ὠφελεῖταί τις ἐκ τῶν ἄλλων ἀρετῶν, κἂν εἰς τὸν οὐρανὸν πολιτεύηται, ἐὰν ἔχῃ τὴν ἀπόνοιαν, δι᾿ ἧς ὁ διάβολος καὶ ὁ Ἀδὰμ καὶ ἄλλοι πλεῖστοι πεπτώκασι. Διὸ οὐδέποτε ὀφείλει τις ἀποβαλέσθαι τὸν φόβον, μέχρις ἂν εἰς τὸν λιμένα τῆς τελείας ἀγάπης[2] φθάσῃ καὶ γένηται ἔξω τοῦ Κόσμου καὶ τοῦ σώματος. Ὁ γὰρ τοιοῦτος οὐκ ἀφίησι τὸν φόβον ἑκουσίως, ἀλλ᾿ ἐκ τῆς μεγάλης πίστεως, τῆς ποιούσης τὸν νοῦν ἀφρόντιστον περὶ ζωῆς καὶ θανάτου τοῦ σώματος, εἰς τὸν ἁγνὸν φόβον[3] τῆς ἀγάπης ἔρχεται, περὶ οὗ φησιν ὁ Μέγας Ἀθανάσιος πρὸς τοὺς τελείους· ὅτι μὴ φοβοῦ τὸν Θεὸν ὡς τύραννον, ἀλλὰ φοβοῦ ἐκ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ, ἵνα μὴ διὰ τὸ ἁμαρτάνειν μόνον φοβεῖσθαι*, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ἀγαπᾶσθαι καὶ μὴ ἀγαπᾶν, καὶ εὐεργετεῖσθαι ἀναξίως· ὅπως διὰ τοῦ φόβου τῶν τοιούτων ἀγαθῶν ἕλκῃ τὴν ψυχὴν εἰς τὸ ἀγαπᾶν καὶ γένηται ἄξιος τῶν γινομένων καὶ γενησομένων εἰς αὐτὸν εὐεργεσιῶν, διὰ τῆς πρὸς τὸν εὐεργέτην εὐγνωμοσύνης αὐτοῦ, κἀκ τοῦ ἁγνοῦ φόβου τῆς ἀγάπης εἰς τὴν ὑπὲρ φύσιν ταπείνωσιν ἔρχεται. Διότι ὅσον ἂν πάσχῃ καλὸν ὁ τοιοῦτος καὶ ὅσα ὑπομένῃ δεινά, οὐδ᾿ ὅλως δοκεῖ ὅτι ἐξ ἰδίας ἰσχύος ἢ συνέσεως ἔχει τὸ ὑπομένειν ἢ τὸ καλῶς ἔχειν ψυχικῶς ἢ σωματικῶς, ἀλλ᾿ ἐκ ταπεινοφροσύνης τὴν διάκρισιν ἔλαβε, δι᾿ ἧς καὶ γινώσκει ὅτι κτίσμα Θεοῦ ἐστι καὶ ὅτι οὔτε ἀγαθὸν δύναται ποιεῖν ἀφ᾿ ἑαυτοῦ, οὔτε φυλάττειν τοῦτο γινόμενον ὑπὸ τῆς χάριτος· καὶ οὔτε ἀναιρεῖν πειρασμόν, οὔθ᾿ ὑπομένειν ἐξ ἰδίας ἀνδρείας ἢ φρονήσεως. Καὶ ἐκ τῆς διακρίσεως ἔρχεται εἰς μερικὴν γνῶσιν τῶν πραγμάτων καὶ ἄρχεται βλέπειν κατὰ νοῦν πάντα τὰ ὄντα καί, τοὺς λόγους τούτων ἀγνοῶν, ποθεῖ τὸν διδάσκαλον· καὶ μὴ εὑρίσκων τοῦτον, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἀθεώρητον, μήτε πάλιν δεχόμενός τινα ἐν σχήματι, ὡς μαθὼν τοῦτο ἐκ τῆς διακρίσεως, ἢ κἂν ἁμάρ-

*Ἴσως φοβῆσαι.

1. Ματθ. ι', 22. 2. Α' Ἰωάνν. δ', 18. 3. Πρβλ. Ψαλμ. 18, 10.

τυρον νόημα, μένει ἀπορῶν, κἀκ τούτου πάντα τὰ γινόμενα ὑπ᾽ αὐτοῦ καὶ διδασκόμενα εἰς οὐδὲν λογίζεται, θεωρῶν ἔμπροσθεν αὐτοῦ τοσοῦτον πλῆθος τῶν πεπτωκότων ἀνθρώπων, μετὰ πολλῶν ἱδρώτων καὶ γνώσεων, ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ καὶ τῶν καθεξῆς· καὶ πῶς ἀκούει καὶ οὐ συνίησί τι τῶν ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς λεγομένων, ἄρχεται δακρύειν ἐκ τῆς γνώσεως ταύτης, ἤγουν τοῦ γινώσκειν, ὅτι ὄντως οὐ γινώσκει ὡς δεῖ· καὶ θαῦμα ὄντως, πῶς ὁ δοκῶν εἰδέναι οὐδέπω οὐδὲν οἶδεν[1]· καὶ ὃ δοκεῖ ἔχειν ἀρθήσεται ἀπ᾽ αὐτοῦ[2], φησὶν ὁ Κύριος· διὰ τὸ δοκεῖν καὶ μὴ ἔχειν, δηλαδή· καὶ οὗτος ὁ δοκῶν ἄφρων εἶναι καὶ ἀσύνετος, ἀσθενής τε καὶ ἄγνωστος καὶ διὰ τοῦτο θρηνεῖ καὶ ὀδύρεται ἐκ τοῦ δοκεῖν λαμβάνειν καὶ ἅπερ οὐκ ἔχει διὰ τῆς εὐγνωμοσύνης. Ἡ γὰρ ταπείνωσις γεννᾶται μὲν ἐκ πολλῶν ἀρετῶν, γεννᾷ δὲ αὐτὴ τὰ τελεώτερα. Ὡσαύτως καὶ ἡ γνῶσις καὶ ἡ εὐχαριστία καὶ ἡ εὐχὴ καὶ ἡ ἀγάπη, διότι ἀείποτε δέχονται αὔξησιν αἱ ἀρεταὶ αὗται· οἷον ταπεινοῦταί τις ὡς ἁμαρτωλὸς καὶ θρηνεῖ, κἀκ τούτου ἐγκρατεύεται καὶ ὑπομένει κατὰ ἑκουσίως καὶ ἀκουσίως γινομένας θλίψεις, ἔκ τε τῶν δαιμόνων διὰ τῆς ἀσκήσεως καὶ ἐκ τῶν ἀνθρώπων πρὸς δοκιμὴν τῆς πίστεως, ἵνα φανῇ κἂν εἰς τὸν Θεὸν ἔχῃ τὴν ἐλπίδα, κἂν εἰς ἄνθρωπον, ἢ εἰς τὴν ἰδίαν ἰσχὺν καὶ φρόνησιν· καὶ δόκιμος γενόμενος διὰ τῆς ὑπομονῆς[3] καὶ τοῦ καταλιπεῖν πάντα εἰς τὸν Θεόν, λαμβάνει τὴν μεγάλην πίστιν, ἣν φησιν ὁ Κύριος· ἦλθεν ὁ υἱὸς ἀνθρώπου, ἄρα εὕρῃ τὴν πίστιν[4]; καὶ διὰ τῆς πίστεως ταύτης τεύξεται νίκης κατὰ τῶν πολεμίων· καὶ ταύτης τυχών, λαμβάνει γνῶσιν τῆς ἰδίας ἀσθενείας καὶ ἀγνωσίας ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεώς τε καὶ σοφίας τῆς γενομένης εἰς αὐτόν. Καὶ ἄρχεται ἐν ταπεινώσει ψυχῆς εὐχαριστεῖν καὶ τρέμει φοβούμενος, μήπως πάλιν ὡς τὸ πρὶν εἰς παρακοὴν Θεοῦ πεσεῖται, κἀκ τοῦ ἁγνοῦ φόβου[5] τοῦ δίχα ἁμαρτίας γινομένου, καὶ τῆς εὐχαριστίας, ὑπομονῆς τε καὶ ταπεινώσεως, ἧς ἠξιώθη ἐκ τῆς γνώσεως, ἄρχεται ἐλπίζειν κατὰ χάριν ἐλέους τεύξεσθαι. Ἐκ δὲ τῆς πείρας τῶν γινομένων εἰς αὐτὸν εὐεργεσιῶν, προσδοκᾷ καὶ φοβεῖται μήπως ἀνάξιος εὑρεθῇ τῶν τηλικούτων δωρεῶν τοῦ Θεοῦ· κἀντεῦθεν αὔξησιν λαμβάνει τῆς ταπεινώσεως καὶ τῆς προσευχῆς ἀπὸ καρδίας. Καὶ ὅσον αὔξονται αὗται σὺν τῇ εὐχαριστίᾳ, λαμβάνει γνῶσιν μείζονα· καὶ οὕτως ἐκ γνώσεως εἰς φόβον καὶ ἐκ φόβου εἰς εὐχαριστίαν καὶ εἰς γνῶσιν τὴν ὑπὲρ τούτων ἔρχεται. Κἀντεῦθεν ἀγαπᾷ τὸν εὐεργέτην φυσικῶς καὶ μετὰ χαρᾶς ποθεῖ θεραπεῦσαι αὐτὸν ὡς χρεώστης ἐκ τῆς γνώσεως. Καὶ εὐθὺς αὔξησιν λαμβάνει τῆς γνώσεως καὶ θεωρεῖ μετὰ τῶν ἰδικῶν εὐεργεσιῶν, καὶ τὰς περιεκτικάς· περὶ ὧν εὐχαριστεῖν μὴ δυνάμενος, πενθεῖ καί, πάλιν θαυμάζων τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, παρακαλεῖται· καὶ ποτὲ μὲν ἔχει ἐπίπονα δάκρυα, ποτὲ δὲ πάλιν ἐκ τῆς ἀγάπης γλυκύτερα τοῦ μέλιτος ἐκχέει διὰ τῆς πνευματικῆς χαρᾶς, ἥτις ἐξ ἀφράστου ταπεινώσεως γίνεται· ὅταν ποθῇ ἐν ἀληθείᾳ πᾶν θέλημα Θεοῦ καὶ μισῇ πᾶσαν τιμὴν

1. Α΄ Κορ. η΄, 2. 2. Ματθ. ιγ΄, 12. 3. Πρβλ. Ἰακ. α΄, 12.
4. Λουκ. ιη΄, 8. 5. Πρβλ. Ψαλμ. 18, 10.

καὶ ἀνάπαυσιν καὶ ἔχει ἑαυτὸν ὑπὸ κάτω πάντων, ὥστε μηδ᾽ ὅλως λογίζεται ὅτι ἐστί τις, καὶ χρεωστεῖ τῷ Θεῷ καὶ τοῖς ἀνθρώποις πᾶσιν ἴσον αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἡγεῖται τοὺς πειρασμοὺς καὶ τὰς θλίψεις εὐεργεσίαν μεγάλην, καὶ τὴν χαρὰν καὶ ἀνάπαυσιν ζημίαν πολλήν. Κἀκεῖνα ποθεῖ ἐξ ὅλης ψυχῆς, ὅθεν ἔρχονται, καὶ ταῦτα φοβεῖται, κἂν ἐκ Θεοῦ γίνωνται πρὸς δοκιμήν. Καὶ ὄντος αὐτοῦ ἐν τοῖς δάκρυσι τούτοις, ἄρχεται ὁ νοῦς λαμβάνειν τὴν καθαρότητα καὶ ἔρχεται εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ κατάστασιν, δηλαδὴ εἰς τὴν φυσικὴν γνῶσιν, ἣν ἀπώλεσεν ἐκ τῆς φιλίας τῶν παθῶν. Αὕτη μὲν ὑπό τινων φρόνησις λέγεται, διὰ τὸ βλέπειν τὸν νοῦν τὰ πράγματα, ὡς ἔχουσι φύσεως· καὶ πάλιν ὑπό τινων λέγεται διόρασις, διὰ τὸ γινώσκειν τὸν ταύτης τυχόντα μέρος τι τῶν κεκρυμμένων μυστηρίων, ἤγουν σκοπὸν τοῦ Θεοῦ τὸν ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς κείμενον καὶ εἰς ἕκαστον κτίσμα. Γεννᾶται δὲ αὕτη ἐκ τῆς διακρίσεως καὶ δύναται κατανοεῖν τοὺς λόγους τῶν αἰσθητῶν καὶ νοητῶν· καὶ τούτου χάριν λέγεται θεωρία τῶν ὄντων, ἤγουν τῶν κτισμάτων, ἀλλ᾽ αὕτη μὲν φυσική ἐστι καὶ ἐκ τῆς καθαρότητος τοῦ νοὸς γίνεται. Εἰ δέ τις ἐλθεῖν εἰς προόρασιν καταξιωθῇ πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν, ὑπὲρ φύσιν ἐστὶ τοῦτο· διότι μόνος ὁ Θεὸς προγινώσκει τὰ πάντα ἐν πᾶσι, καὶ διατί ἐποίησεν ἕκαστον πρᾶγμα, ἢ λόγον τῆς θείας Γραφῆς, καὶ κατὰ χάριν δίδωσι τοῖς ἀξίοις τὸ γινώσκειν. Ὥστε ἡ μὲν θεωρία τῶν αὐτῶν αἰσθητῶν καὶ νοητῶν κτισμάτων, ἡ λεγομένη φρόνησις, διόρασίς ἐστι καὶ φυσικὴ γνῶσις, ὅτι προϋπῆρχε μὲν ἐν τῇ φύσει, ἀλλὰ τὰ πάθη ἐσκότισαν τὸν νοῦν, καὶ εἰ μὴ διὰ τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς ὁ Θεὸς αἴρῃ τὰ πάθη, οὐ δύναται βλέπειν· ἡ δὲ προόρασις οὐχ οὕτως, ἀλλὰ χάρις ἐστὶ καὶ ὑπὲρ φύσιν· πλὴν κἀκείνη ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ οὐ γίνεται, κἂν φυσική ἐστιν, ἐπεὶ καὶ οἱ Ἕλληνες πολλὰ μὲν ἐπενόησαν, οὐχ εὗρον δὲ τὸν σκοπὸν τοῦ Θεοῦ ἐν τοῖς κτίσμασιν, ὥς φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος, ἀλλ᾽ οὐδὲ αὐτὸν τὸν Θεόν, διότι οὐκ εἶχον τὴν ταπείνωσιν καὶ τὴν πίστιν τοῦ Ἀβραάμ. Τότε δὲ πιστὸς λέγεταί τις, ὅταν πιστεύῃ ἐκ τῶν ὁρωμένων τοῖς ἀοράτοις. Τὸ δὲ πιστεύειν τοῖς αὐτοῦ φαινομένοις, οὐ πιστεύει τῷ διδάσκοντι αὐτὸν ἢ κηρύττοντι· διὰ τοῦτο πρὸς δοκιμὴν τῆς πίστεως οἱ πειρασμοὶ μὲν φανεροί, αἱ δὲ ἀντιλήψεις ἄδηλοι· ἵνα ὁ πιστὸς διὰ τῆς ὑπομονῆς εὑρίσκῃ μετὰ τὴν ἔκβασιν τοῦ πειρασμοῦ τὴν γνῶσιν, κἀκ τούτου γινώσκῃ ὅτι ἠγνόει καὶ ὅτι εὐεργετεῖται, καὶ καρποῦται τὴν ταπείνωσιν καὶ τὴν ἀγάπην πρός τε τὸν Θεὸν ὡς εὐεργέτην καὶ πρὸς τὸν πλησίον διὰ τὴν θεραπείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ φυσικῶς λογίζεται τοῦτο, καὶ χρέος, δι᾽ οὗ καὶ τὰς ἐντολὰς φυλάττειν ποθεῖ. Καὶ τὰ μὲν πάθη μισεῖ ὡς ἐχθρά, τοῦ δὲ σώματος καταφρονεῖ, ὡς ἐμπόδιον ἡγούμενος τῆς ἀπαθείας καὶ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, ἤγουν τῆς σοφίας τῆς κεκρυμμένης[1]· καὶ εἰκότως κεκρυμμένη ἐστί. Διότι τῆς μὲν τοῦ Κόσμου σοφίας ὁ νικῶν καὶ τρυφῶν καὶ ἔχων τὴν ἀνάπαυσιν τοῦ Κόσμου τούτου καὶ τὴν δόξαν, φαίνεται ταύτης φίλος· τῆς δὲ τοῦ Θεοῦ σοφίας, τὰ

1. Πρβλ. Α΄ Κορ. β΄, 7.

ἐναντία τούτων ἀγωνίζεται ὁ ταύτης φίλος· ἤγουν ὁ καταπονούμενος καὶ ἐγκρατευόμενος καὶ ἔχων πᾶσαν θλῖψιν καὶ ἀτιμίαν διὰ τὴν Βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν. Διότι ὁ μὲν τοῖς φαινομένοις ἀγαθοῖς καὶ τοῖς κάτω μαθήμασι καὶ βασιλεῦσι προσεγγίσαι ποθεῖ καὶ τούτου χάριν πάσχει πολλάκις, ὁ δὲ τοῖς Χριστοῦ παθήμασι συμπάσχει, ἵνα ὁ μὲν ἐνταῦθα ἔχῃ τὰς ἐλπίδας, εἰ ἄρα δυνηθῇ ἔχειν ταύτας, διότι πρόσκαιρά εἰσι καὶ δυσεπίτυχα· ὁ δέ, ἐνταῦθα μὲν κρύπτεται ἐν ὀφθαλμοῖς ἀφρόνων[1], φησὶν ἡ θεία Γραφή, φανεροῦται δὲ ἐν τῷ μέλλοντι, ὅταν φανερὰ τὰ κρυπτὰ γένωνται. Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ πρὸς παράκλησιν τοῖς πενθοῦσιν ἐνταῦθα ἡ γνῶσις τῶν κρυπτῶν, κατὰ τὸν Χρυσόστομον, δίδοται, δηλαδὴ ἡ θεωρία τῶν θείων Γραφῶν καὶ τῶν κτισμάτων. Ἐκ γὰρ τῆς πίστεως γεννᾶται ὁ φόβος, ἐξ οὗ τὸ πένθος, δι᾽ οὗ ἡ ταπείνωσις, ἐξ ἧς ἡ διάκρισις καὶ ἐκ ταύτης ἡ διόρασις καὶ κατὰ χάριν ἡ προόρασις. Ὁ δὲ γνωστικὸς οὐκ ὀφείλει ὅλως στῆσαι ἴδιον νόημα, ἀλλὰ βούλεται ἀεὶ ἔχειν μάρτυρα τὴν θείαν Γραφὴν ἢ τὴν φύσιν τοῦ πράγματος. Εἰ δὲ οὐκ ἔχει ταῦτα, οὐκ ἔστι γνῶσις ἀληθής, ἀλλὰ πονηρία καὶ πλάνη, ὥς φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος περὶ τῶν ἀστέρων. Ὅτι ἡ μὲν θεία Γραφὴ ὀλίγα τινὰ ὀνομάζει, οἱ δὲ Ἕλληνες πλανώμενοι πολλὰ ὀνόματα λέγουσι· διότι ὁ μὲν σκοπὸς τῆς θείας Γραφῆς τοῦτό ἐστι, τὰ δυνάμενα σῶσαι τὴν ψυχήν, καὶ ἀποκαλύπτειν τισὶ τὰ μυστήρια τῶν θείων Γραφῶν καὶ τοὺς λόγους τῶν ὄντων, δηλαδὴ τὸν σκοπόν, δι᾽ ὃν ἐγένετο ἕκαστον πρᾶγμα, πρὸς τὸ φωτίζειν τὸν νοῦν εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ γινώσκειν τὴν μεγαλωσύνην αὐτοῦ καὶ τὴν ἀνέκφραστον αὐτοῦ σοφίαν καὶ πρόνοιαν ἐκ τῆς ἐπιμελείας αὐτοῦ περὶ τῶν κτισμάτων· ἵνα ἐκ τῆς γνώσεως ταύτης φοβῆται τὴν παράβασιν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ καὶ τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν καὶ ἀγνωσίαν καταγινώσκῃ, κἀντεῦθεν ταπεινοφρονεῖ καὶ ἀγαπᾷ τὸν Θεὸν καὶ οὐ καταφρονεῖ τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, ὡς οἱ ἄμοιροι τῆς κατ᾽ ἐνέργειαν γνώσεως αὐτοῦ· καὶ πάλιν κατέχει ἐξ αὐτοῦ τινα τῶν μυστηρίων, ἵνα ποθῇ καὶ μὴ ἀψίκορος γένηται ὡς ὁ Ἀδάμ, καὶ ἔξωθεν εὑρὼν αὐτὸν ὁ ἐχθρός, ἕλκῃ αὐτὸν πρὸς τὴν ἑαυτοῦ μοχθηρίαν. Καὶ οὕτω μὲν γίνεται πρὸς τοὺς ἐναρέτους· τοὺς δὲ ἀγνώμονας, διὰ μὲν τῶν πειρασμῶν ἐκφοβεῖ πρὸς τὸ ἀπέχεσθαι τοῦ ἁμαρτάνειν, διὰ δὲ τῶν σωματικῶν εὐεργεσιῶν συγκροτεῖ πρὸς τὸ μὴ ἀπογινώσκειν. Καὶ ταῦτα μὲν διὰ τῆς ἀπείρου αὐτοῦ ἀγαθότητος ἀεὶ ποιεῖ ὁ Θεός, ἵνα σώσῃ πάντας καὶ ἐκ τῶν τοῦ διαβόλου παγίδων λυτρώσηται, εἴτε παρέχων, εἴτε κατέχων ἐξ ἡμῶν τὰς εὐεργεσίας καὶ τὰς γνώσεις, καὶ πρὸς τὴν εὐγνωμοσύνην ἑκάστου δίδωσι τὰ χαρίσματα καὶ τὰ νοήματα. Ὡσαύτως καὶ τὴν θείαν Γραφὴν ἐποίησε κρύπτεσθαί καὶ γινώσκεσθαί τισι πρὸς ὠφέλειαν, κατὰ τὴν προαίρεσιν τοῦ ἀναγινώσκοντος. Ὁ δὲ σκοπὸς τῶν ἔξω σοφιστῶν οὐκ ἦν οὕτως, ἀλλ᾽ ἕκαστος εἶχε τὴν σπουδὴν πρὸς τὸ νικῆσαι τὸν ἕτερον καὶ φανῆναι σοφώτερος καὶ διὰ τοῦτο οὐχ εὗρον τὸν Κύριον ἐκεῖνοι, ἀλλ᾽ οὐδ᾽ οἱ κατ᾽ αὐτοὺς ποιοῦντες, κἂν ἴσως

1. Πρβλ. Σοφ. Σολ. γ΄, 2

πολλὰ κοπιῶσιν· ὅτι οὐ κόποις, φησὶν ὁ τῆς Κλίμακος, ἀλλὰ ταπεινώσει καὶ ἁπλότητι Θεὸς ἐμφανίζεται διὰ τῆς πίστεως, τῆς θεωρίας δηλαδὴ τῶν Γραφῶν καὶ τῶν κτισμάτων· περὶ ἧς φησὶν ὁ Κύριος, πῶς δύνασθε πιστεύειν, δόξαν παρ᾽ ἀλλήλων ζητοῦντες, καὶ τὰ ἑξῆς[1]. Αὕτη δέ ἐστιν ἡ μεγάλη πίστις, ἡ πᾶσαν μέριμναν ἐν τῷ Θεῷ τιθέναι δυναμένη, ἣν καλεῖ ὁ Ἀπόστολος θεμέλιον, ὁ δὲ τῆς Κλίμακος μητέρα τῆς ἡσυχίας καὶ ὁ Ἅγιος Ἰσαὰκ πίστιν τῆς θεωρίας καὶ θύραν[2] τῶν μυστηρίων. Ὁ γὰρ ταύτην ἔχων ἀμέριμνός ἐστιν ἐν πᾶσιν, ὡς οἱ Ἅγιοι πάντες, οἵτινες καὶ αὐτὰ τὰ ὀνόματα ἔχουσι κατάλληλα, ὡς οἱ πάλαι δίκαιοι. Ὁ μὲν Πέτρος τῆς στερρότητος, ὁ δὲ Παῦλος τῆς ἀναπαύσεως· ὁ Ἰάκωβος πτερνιστής, ὡς πτερνίσας τὸν βελίαρ· καὶ ὁ μὲν Στέφανος ἐπώνυμός ἐστι τοῦ ἀμαράντου στεφάνου, ὁ δὲ Ἀθανάσιος τῆς ἀθανασίας καὶ ὁ Βασίλειος τῆς βασιλείας· καὶ ὁ μὲν Γρηγόριος τῆς ἐγρηγόρσεως τῆς σοφίας, ἤγουν τῆς Θεολογίας· ὁ δὲ Χρυσόστομος τοῦ πολυτίμου χρήματος καὶ τῆς πολυποθήτου χάριτος καὶ ὁ Ἰσαὰκ τῆς ἀφέσεως· καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, ὥσπερ ἐν τῇ Παλαιᾷ, οὕτω καὶ ἐν τῇ Νέᾳ κατάλληλα τὰ ὀνόματά εἰσι. Καὶ γὰρ ὁ Ἀδὰμ τῶν τετραπεράτων ἐπώνυμός ἐστι· τὸ μὲν α, Ἀνατολή· τὸ δὲ δ, Δύσις· τὸ δὲ α, Ἄρκτος καὶ τὸ μ, Μεσημβρία. Καὶ πάλιν ἄνθρωπος κατὰ τὴν τότε λέξιν, ἤγουν Συρικήν, πῦρ ὀνομάζεται, διὰ τὸ ὅμοιον τῆς φύσεως. Ἐξ ἑνὸς γὰρ ἀνθρώπου ἅπας ὁ κόσμος ἐγένετο, ὡς καὶ ἐκ μιᾶς λαμπάδος ὅσας βούλεταί τις ἄλλας ἅπτει κἀκείνη ἡ πρώτη ἀνελλιπής ἐστι. Μετὰ δὲ τὴν σύγχυσιν τῶν γλωσσῶν[3], ἡ μὲν ἐκ τῆς λήθης, ἣν ἔχει ὁ ἄνθρωπος, ἐτυμολογεῖ· ἡ δὲ ἐκ τῶν ἄλλων αὐτοῦ ἐπιτηδευμάτων· ἡ δὲ Ἑλλὰς πάλιν ἐκ τοῦ ἄνω ἀθρεῖν ἐτυμολογεῖ τὸν ἄνθρωπον· ἀλλὰ κυρίως αὐτοῦ φύσις ὁ λόγος ἐστί, διὸ καὶ λογικὸς λέγεται, ὡς ἴδιον ἔχων τοῦτο μόνος. Ἐν γὰρ τοῖς ἑτέροις αὐτοῦ ὀνόμασιν, ἔχει καὶ ἄλλα κτίσματα συνωνυμοῦντα αὐτῷ. Διὰ τοῦτο ὀφείλομεν καταλιπεῖν πάντα καὶ τὸν λόγον ὡς λογικοὶ προτιμῆσαι καὶ λόγους λόγῳ προσφέρειν τῷ τοῦ Θεοῦ Λόγῳ, ἵνα ἐξ αὐτοῦ ἀντὶ λόγων, λόγους Πνεύματος Ἁγίου λαβεῖν καταξιωθῶμεν ἐν τῷ νῦν, κατὰ τὸ λεγόμενον· διδοὺς εὐχὴν τῷ εὐχομένῳ[4], ἤγουν τῷ εὐχομένῳ καλῶς σωματικὴν εὐχήν, δίδωσιν ὁ Θεὸς τὴν κατὰ νοῦν προσευχήν· καὶ τῷ ταύτην ἐπιμελῶς ἔχοντι, τὴν ἀνείδεον καὶ ἀσχημάτιστον ἐκ τοῦ ἁγνοῦ φόβου[5] τοῦ Θεοῦ. Καὶ πάλιν τῷ ταύτην καλῶς ποιοῦντι, τὴν θεωρίαν τῶν κτισμάτων· καὶ ἐκ ταύτης τὴν ἁρπαγὴν τοῦ νοὸς χαρίσεται πρὸς Θεολογίαν καὶ εὐεργεσίαν τοῦ μέλλοντος τῷ ἐκ πάντων σχολάζοντι καὶ ἐν αὐτῷ μελετῶντι ἔργῳ καὶ λόγῳ καὶ μὴ ἀκοῇ μόνῃ.

Ἡ γνῶσις τοίνυν, εἰ μὲν ἀκουσίως καὶ πρὸς ταπείνωσιν ἄγει τὸν ἔχοντα ταύτην ἐξ αἰσχύνης καὶ ὅτι περ ἔχει αὐτὴν παρ᾽ ἀξίαν καὶ ὡς βλάβην ἀποστρέφεται, κατὰ τὸν τῆς Κλίμακος λόγον, διὰ χειρὸς ταπεινώ-

1. Ἰωάνν. ε΄, 44. 2. Ἡ ἔκδοσις Ἀθηνῶν ἔχει θυγατέρα. 3. Γέν. ια΄, 1 κ.έ.
4. Α΄ Βασ. β΄, 9. 5. Πρβλ. Ψαλμ. 18,10.

σεως, κἂν θεόσδοτος ἴσως ἐστιν, εὖ ἂν ἔχῃ. Εἰ δὲ ὡς ὁ ποτὲ ὑπὸ τῶν αἰθιόπων διὰ τριοδόντων ἀνασπασθείς, ὢ τῆς συμφορᾶς, πῶς εἶχεν οὗτος ὄνομα μέγα καὶ τοσοῦτον ἠγαπᾶτο ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ὥστε πάντας θρηνῆσαι αὐτοῦ τὸν θάνατον καὶ ὡς ζημίαν μεγάλην ἡγήσασθαι τὴν αὐτοῦ στέρησιν, ἀλλὰ διὰ τὴν ὑπερηφανίαν ἣν εἶχε κεκρυμμένην, ἤκουσεν ἀπὸ τοῦ ὕψους ὁ ταῦτα θεωρῶν· μὴ ἀναπαύσετε αὐτόν, ὅτι οὐκ ἀνέπαυσέ με μίαν ὥραν. Βαβαί, ὁ ὀνομαζόμενος ὑπὸ πάντων Ἅγιος καὶ ὅτι δι' εὐχῶν αὐτοῦ ἤλπιζον σωθῆναι πολλοὶ ἐκ παντοίων πειρασμῶν, οὕτως εἶχε τὸ τέλος διὰ τὴν ἔπαρσιν· καὶ ὅτι μὲν διὰ ταύτην ἦν ἡ αἰτία, παντί που δῆλον. Εἰ γὰρ ἦν ἄλλη ἁμαρτία, οὐκ ἂν ἠδύνατο πάντας λαθεῖν, ἀλλ' οὐδὲ πᾶσαν ὥραν ταύτην ποιεῖν· εἰ δὲ αἵρεσις ἦν, κατὰ πᾶσαν ὥραν μὲν ὁ αἱρετικὸς παροργίζει τὸν Θεὸν τῇ ἑαυτοῦ βλασφημίᾳ κατὰ γνώμην, πλὴν οὐδ' αὕτη ἀφανὴς εἰς τὸ παντελὲς γίνεται, ἀλλὰ κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ φανεροῦται πρὸς διόρθωσιν τοῦ ἔχοντος αὐτήν, ἐὰν βουληθῇ μεταστρέψαι· εἰ δὲ μήγε, πρὸς ἄλλων ἀνθρώπων ἀσφάλειαν. Διὰ τοῦτο αὕτη μόνη ἡ ὑψηλοφροσύνη τῇ αὐταρεσκείᾳ δύναται λαθεῖν πάντας, σχεδὸν καὶ αὐτὸν τὸν ἔχοντα ταύτην, κἂν οὐ παραχωρεῖται πεσεῖν εἰς πειρασμούς, ἐξ ὧν ἔρχεται ἡ ψυχὴ εἰς ἔλεγχον καὶ γινώσκει τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν καὶ ἀγνωσίαν. Διὰ τοῦτο γὰρ οὐδὲ καὶ μίαν ὥραν εἶχε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἀνάπαυσιν ἐν τῇ ἀθλίᾳ ψυχῇ ἐκείνῃ, ὅτι ἀεὶ τὸν αὐτὸν λογισμὸν εἶχε καὶ ἠγάλλετο ἐπ' αὐτῷ, ὥς τινι κατορθώματι, διὸ καὶ ἐσκοτίσθη, ὡς οἱ δαίμονες. Διὰ τὸ μὴ φαίνεσθαι ὅλως πταίων, ἴσως ἔστρεφε* τὸ ἓν πάθος ἀντὶ τῶν λοιπῶν, καὶ ἤρκει τοῦτο τοῖς δαίμοσιν, ὡς ἀναπληροῦν δυνάμενον τὸν τόπον τῶν ἄλλων κακῶν, ὥς φησιν ὁ τῆς Κλίμακος. Οὐκ ἐγὼ δὲ ταύτην τὴν διάκρισιν καὶ θεωρίαν εὗρον τῆς ὑποθέσεως ταύτης, ἀλλ' ἐκ τοῦ Ἁγίου Γέροντος ἀκούσας ἔγραψα· ὡς ἔφη καὶ περὶ τοῦ Ἁγίου Παύλου τοῦ Ἁπλοῦ, ὅτι διὰ τοῦτο οὐκ ἤκουσεν ὁ δαίμων εὐθὺς τοῦ ἐξελθεῖν ἐκ τοῦ ἀνθρώπου, διὰ τὸ εἰπεῖν αὐτῷ ὁ Μέγας Ἀντώνιος, Ἀββᾶ Παῦλε, ἔκβαλε τὸν δαίμονα τῆς κόρης ταύτης· καὶ οὐκ ἔβαλεν εὐθὺς μετάνοιαν ὑπακούσας, ἀλλὰ τρόπον τινὰ ἀντέλεγεν, εἰπών, σὺ δὲ τί; καὶ μετὰ τὸ ἀκοῦσαι ὅτι ἐγὼ οὐκ ἀδειάζω, τότε ὑπήκουσε· καὶ τούτου χάριν, ἔφη ὁ μακάριος Γέρων, ὅτι οὐκ ἐξῆλθεν εὐθὺς ὁ δαίμων, ἀλλὰ μετὰ τὸ κοπιᾶσαι πολλά· καὶ εἰκότως. Οὐ μόνον γὰρ ὡς θεοφορούμενος πιστεύεται ὁ Γέρων, ἀλλὰ ἡ τοῦ νιπτῆρος μαρτυρεῖ [1] καὶ ἡ τοῦ Μωυσέως ἀντιλογία [2] καὶ ἡ τοῦ Προφήτου τοῦ ζητοῦντός ποτε πληγῆναι ἀπό τινος [3]. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἔχει ἡ Ἱστορία αὕτη θεωρίαν καὶ οὐκ ἐρρέθη, ῥηθήσεται ἐνταῦθα [4].

Βασιλεύς τις ἀναφέρεται εἰς τὰ Παραλειπόμενα τυραννικῶς διοικῆσαι τὴν Βασιλείαν, ὥστε ὁ φιλάνθρωπος Θεός, μὴ φέρων τὴν τυραννίδα, ἐκέλευσε τὸν Προφήτην ἀπελθεῖν καὶ ἐλέγξαι τὸν Βασιλέα ἐκεῖνον. Ὁ δὲ τὴν ἀπήνειαν αὐτοῦ γινώσκων, οὐκ ἤθελεν ἁπλῶς ἀπελθεῖν, μήπως, θεα-

*Ἴσως ἔτρεφε.

1. Ἰωάνν. ιγ', 7. 2. Ἔξ. δ', 10. 3. Γ' Βασ. κα', 35.
4. Βλ. τὴν ὅλην ἱστορίαν ἐν Γ' Βασ. κα', 35-42.

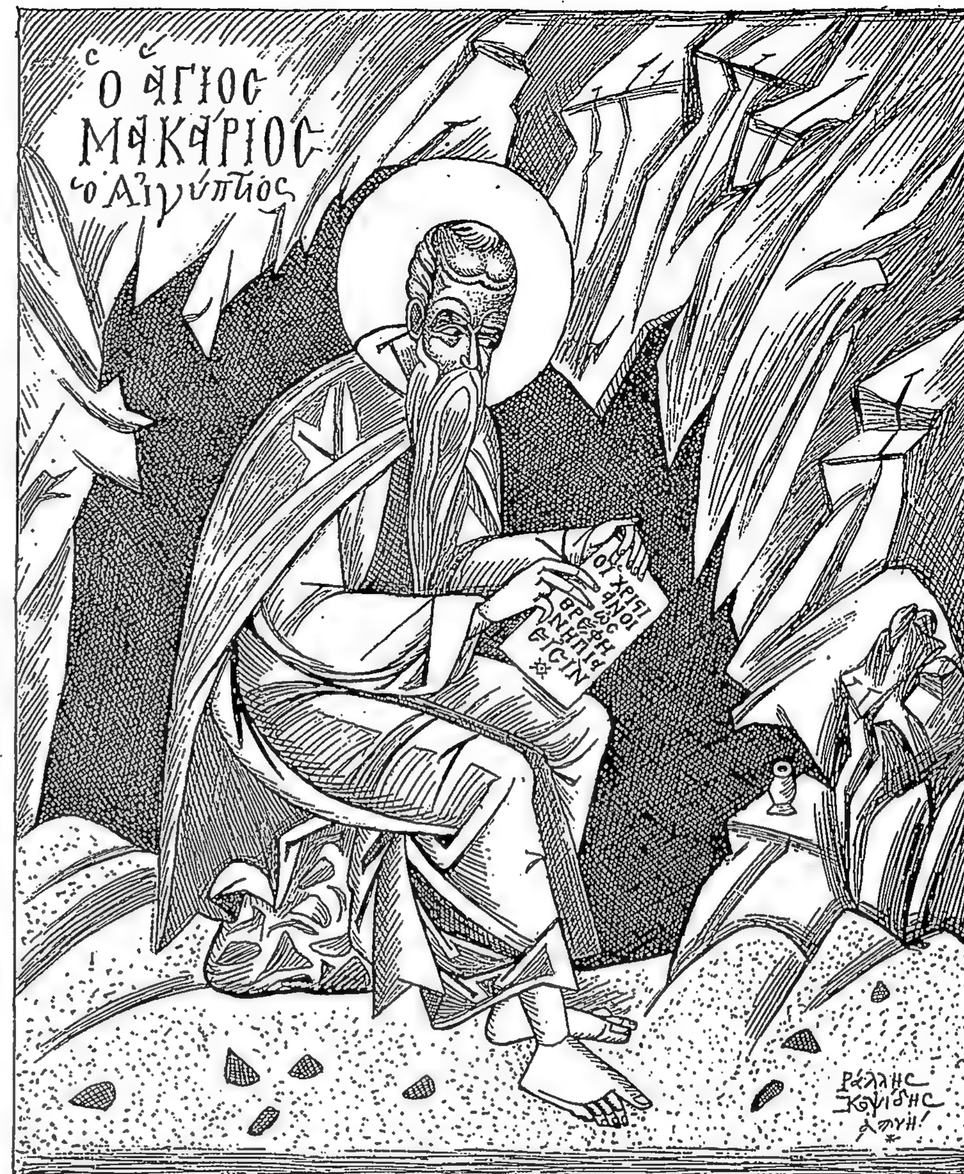
σάμενος αὐτὸν μακρόθεν καὶ γνοὺς δι' ἣν αἰτίαν παρεγένετο, ἀποδιώξῃ αὐτόν, καὶ οὐ μὴ δυνηθῇ ὁ Προφήτης ἐλέγξαι αὐτόν· ἢ πάλιν ἀρξάμενος τοῦ λέγειν ἐκ τοῦ Θεοῦ μου ἀπεστάλην τῆς ἀπηνείας σου ἕνεκα, οὐ μὴ προσχῇ τοῖς λεγομένοις· ἀλλ' ἐπραγματεύσατο τοῦτο, ἵνα ὑπό τινος πληγῇ καὶ ἡμαγμένος ἀπέλθῃ ὡς ἐγκαλῶν, ὅπως ἐκ τούτου πλανήσῃ τὸν Βασιλέα τεχνικῶς καὶ ἀκοῦσαι τῶν λεγομένων ποιήσῃ. Καὶ διοδεύσας εὗρέ τινα παρὰ τὴν ὁδὸν ἔχοντα ἀξίνην, εἰπὼν πρὸς αὐτόν· τάδε λέγει Κύριος· ἆρόν σου τὴν ἀξίνην καὶ πλῆξόν μου τὴν κάραν· ὁ δέ, θεοσεβὴς ὤν, ἔφη, οὐδαμῶς κύριέ μου, τοῦ Θεοῦ εἰμι ἐγώ, οὐ μὴ βάλω τὴν χεῖρά μου ἐπὶ χριστὸν Κυρίου. Καὶ εἶπεν ὁ Προφήτης· τάδε λέγει Κύριος· ἀνθ' ὧν οὐχ ὑπήκουσας τῆς φωνῆς Κυρίου, ἐλθέτω λέων ἐκ τῆς ἐρήμου καὶ φαγέτω σε. Τοῦτο τοίνυν οὐκ ἦν ὀργή, μὴ γένοιτο· ἀλλὰ πρὸς ὠφέλειαν πολλῶν ἐγένετο· καὶ ὅτι ἄξιος ἦν ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκεῖνος, ἵνα μὴ ἀποθάνῃ ἁπλῶς, ὡς οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἵνα κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου βρωθῇ ὑπὸ τοῦ θηρίου καὶ στέφανον διὰ τοῦ πικροῦ θανάτου ἀπολάβῃ· ὥς φησι τὸ Γεροντικὸν περὶ τῶν τεσσάρων ἱερέων τῶν ποιησάντων τὴν συμφωνίαν, καὶ πῶς ηὔχοντο οἱ κοιμηθέντες ἐν Χριστῷ, ἵνα βρωθῇ ὁ διακονητὴς αὐτῶν ὑπὸ τοῦ λέοντος διὰ τὴν πορνείαν ἣν ἐποίησεν, καὶ οὐχ ὑπήκουσεν αὐτῶν ὁ Κύριος, ἀλλ' ἔκρινεν ἀκοῦσαι τοῦ ἡσυχαστοῦ δεομένου ὑπὲρ αὐτοῦ, ἵνα ἀποστῇ ἀπ' αὐτοῦ ὁ λέων. Εἶτα εὑρὼν ὁ Προφήτης ἄλλον ὑπήκοον εἶπεν αὐτῷ· τάδε λέγει Κύριος· ἆρόν σου τὴν ἀξίνην καὶ πλῆξόν μου τὴν κάραν· ὁ δέ, τάδε λέγει Κύριος, ἀκούσας, ἀδιακρίτως ἔπληξε τὴν κάραν τοῦ Προφήτου τῇ ἑαυτοῦ ἀξίνῃ, καὶ ὁ Προφήτης, καθάπερ ὁ Μωυσῆς ποτε [1], ἔφη πρὸς αὐτόν· εὐλογία Κυρίου ἐπὶ σέ, ὅτι ἤκουσας φωνῆς Κυρίου. Ὥστε ὁ μὲν ἐξ ἀγαθότητος πολλῆς, ᾐδέσθη τὸν Προφήτην καὶ οὐχ ὑπήκουσεν, ὡς ὁ Πέτρος ἐν τῷ νιπτῆρι [2]· ὁ δὲ ἀδιακρίτως ὑπακοὴν ἐτελείωσεν, ὡς ὁ λαὸς τοῦ Μωυσέως ὑπακοὴν ἐτελείωσεν ἐν τῷ κατασφάξαι ἀλλήλους [3]. Καὶ ἐν μὲν τῷ φανερῷ, ὁ ἀκούων τοῦ θείου βουλήματος κρεῖττον ποιεῖ· ἔχει γὰρ σοφώτερον καὶ δικαιότερον τῆς φυσικῆς γνώσεως τὸ ὑπὲρ φύσιν ἐπίταγμα τοῦ Δεσπότου τῆς φύσεως· ὁ δὲ παρακούων ἔλαττον ποιεῖ, ὡς ἔχων τὰ αὐτοῦ φαινόμενα καλά, δικαιότερα τῶν τοῦ Θεοῦ· ἐν δὲ τῷ κρυπτῷ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ὑπακοῆς ἢ τῆς παρακοῆς. Ὅστις γὰρ ἔχει σκοπὸν ἀρέσαι Θεῷ, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ κρεῖττον ποιῶν. Καὶ εἰς μὲν τὸ φανερὸν φαίνεται ὁ Θεὸς ὀργιζόμενος τῷ παρακούσαντι καὶ εὐλογῶν τὸν ἀκούσαντα· ἐν δὲ τῷ κρυπτῷ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ὡς εἴρηται κατὰ θεωρίαν φυσικὴν ἐπίσης ἦσαν ἀμφότεροι καὶ ἀγαθοὶ ἐτύγχανον, διότι κατὰ Θεὸν ἦν ὁ σκοπὸς καὶ τῶν δύο. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως. Ὁ δὲ Προφήτης ἀπελθὼν εἰς τὸν Βασιλέα καὶ στὰς ἐνώπιον αὐτοῦ εἶπεν· ἐκδίκησόν με, ὦ Βασιλεῦ· ἐρχομένῳ γάρ μοι ὑπήντησέ τις καθ' ὁδὸν καὶ ἔπληξέ μου τὴν κεφαλήν. Καὶ ὁ Βασιλεὺς ὁρῶν τὰ αἵματα καὶ τὴν πλη-

1. Ἔξ. λβ', 29. 2. Ἰωάνν. ιγ', 9. 3. Ἔξ. λβ', 26-29.

γήν, ἐθυμώθη κατὰ τὸ ἔθος αὐτοῦ, πλὴν οὐ κατὰ τοῦ ἐγκαλοῦντος, ἀλλὰ μᾶλλον νομίζων ὅτι ἄλλον τινὰ κρῖναι ἔχει καὶ οὐχ ἑαυτόν, ἀπεφήνατο κατὰ τοῦ ποιήσαντος τοῦτο βαρέως. Ὁ δὲ Προφήτης, τυχὼν οὗπερ ἤλπιζε, λέγει· καλῶς εἶπας, ὦ Βασιλεῦ· διὰ τοῦτο τάδε λέγει Κύριος, διαρρήσσων διαρρήξω τὴν Βασιλείαν ἐκ τῆς χειρός σου καὶ ἐκ τοῦ σπέρματός σου, ὅτι σὺ εἶ ὁ ποιήσας ταῦτα· κἀκ τούτου πεπλήρωκεν ὁ Προφήτης τὸν χρησμὸν ὡς ἠβούλετο καὶ ἐντέχνως ἐποίησε τὸν Βασιλέα προσέχειν τοῖς λεγομένοις ὑπ᾽ αὐτοῦ, καὶ ἀπῆλθε δοξάζων τὸν Θεόν. Τοιαῦται οὖν ψυχαὶ ἦσαν αἱ τῶν προφητῶν· φιλοῦσαι τὸν Θεὸν καὶ ὑπὲρ τοῦ βουλήματος αὐτοῦ πάσχειν σπουδάζουσαι ἐκ τῆς θεογνωσίας· καὶ εἰκότως. Ὁ γὰρ γινώσκων ἀκριβῶς ὁδόν τινα ἢ ἐπιστήμην, μετὰ προθυμίας ἁπάσης καὶ εὐκολίας μετέρχεται ταύτην, καὶ ἄλλοις δείκνυσιν ἀσφαλῶς τὴν ὁδοιπορίαν ἢ τὰ μυστήρια τῆς τέχνης καὶ νοήματα, κἂν αὐτὸς ἴσως νέος τῇ ἡλικίᾳ καὶ ἰδιώτης τυγχάνῃ πολλάκις, κἀκεῖνοι πολυχρόνιοί εἰσι καὶ σοφοὶ εἰς ἄλλα μαθήματα. Οἱ γὰρ Προφῆται, Ἀπόστολοι καὶ Μάρτυρες οὐκ ἔμαθον τὴν θεογνωσίαν καὶ τὴν σοφίαν ἐξ ἀκοῆς ὡς ἡμεῖς, ἀλλ᾽ αἵματα ἔδωκαν καὶ ἔλαβον πνεῦμα, κατὰ τὸ λεγόμενον ὑπὸ τῶν Γερόντων· δὸς αἷμα καὶ λάβε πνεῦμα. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Πατέρες ἀντὶ Μαρτυρίου αἰσθητοῦ, κατὰ συνείδησιν ἐμαρτύρησαν, ἔχοντες ἀντὶ θανάτου σωματικοῦ τὸν κατὰ προαίρεσιν, ἵνα νικήσῃ ὁ νοῦς τὰ σαρκικὰ θελήματα καὶ βασιλεύῃ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, ἡ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνησις νῦν τε καὶ ἀεί. Ἀμήν· εἰς τοὺς αἰῶνας.

Τέλος τῶν τοῦ Πέτρου τοῦ
Δαμασκηνοῦ πονημάτων.
Τῷ δὲ Θεῷ ἡ χάρις.

Προσδράμωμεν τῷ καλοῦντι Χριστῷ προθύμως, ἐκχέοντες ἐπ᾽ αὐτὸν τὰς καρδίας· καὶ μὴ τὴν ἑαυτῶν, ἐθελοκακοῦντες, ἀπογινώσκομεν σωτηρίαν. Καὶ τοῦτο γὰρ τοῦ πονηροῦ σόφισμα, ὑπομνήσει προτέρων ἁμαρτιῶν ὁδοποιεῖν εἰς ἀπόγνωσιν.

σύντομος βιογραφία τοῦ ἁγίου ΜΑΚΑΡΙΟΥ τοῦ ΑΙΓΥΠΤΙΟΥ,

οὗ ἡ μνήμη Ἰανουαρίου ΙΘ΄

ἐν Ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος, ὁ τὴν τοῦ Μεγάλου ἔχων ἐπίκλησιν, ἤν ἐπὶ τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου, ἐν ἔτει τριακοστῷ ἑβδομηκοστῷ ἀπὸ Χριστοῦ· ὃς ὑπερβολικοῖς πόνοις ἀσκήσεως, τοῦ μονήρους βίου τύπος καὶ παράδειγμα χρηματίσας καὶ εἰς ἄκρον ἐκπαιδευθεὶς τὰς θείας Γραφάς, λόγους πολυειδεῖς συνεγράψατο, ψυχικῆς ὠφελείας καὶ θεοσοφίας πεπληρωμένους τοῦ Πνεύματος· πεντήκοντα δ᾽ οὗτοι πάντες εἰσίν· οὓς Συμεὼν ὁ Μεταφραστής, ὁ ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος, κατὰ τὸ ὀκτακοσιοστὸν ἑξηκοστὸν ἔτος ἀκμάσας, τῆς ἐν αὐτοῖς κοινωφελοῦς διδασκαλίας καὶ πνευματικῆς σοφίας ἀποθαυμάσας, μετέφρασεν, εἰς πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν κεφάλαια διελὼν διὰ τὸ εὐσύνοπτον· καὶ τῷ θελκτηρίῳ καὶ ἐπαγωγῷ τῆς καλῆς ἐκείνης γλώττης καὶ τῇ εὐφραδείᾳ τῶν Ἀττικῶν χαρίτων καταγλαΐσας, γλυκυτέρους μέλιτος παρεσκεύασε ταῖς τῶν ἐντυγχανόντων ἀκοαῖς· ἵν᾽ ὥσπερ τῷ ὕψει τῶν νοημάτων καὶ τῷ ἠθικῷ τῆς διδασκαλίας πολλῶν εἰσι διαφέροντες, οὕτω καὶ τῷ κάλλει τῆς φράσεως καὶ τῇ τῶν σχημάτων γοργότητι, οὐδενὸς ἑτέρου καθυστερίζωσι, κἀκ τούτων ἄρα καὶ τὰς καρδίας τῶν ἐγκυπτόντων τῇ γλυκυτάτῃ τῆς συνθήκης ἠχολογίᾳ κατακηλοῦντες, μετ᾽ εὐχαριστίας ἁπάσης ἀναγινώσκωνται.

ΠΑΡΑΦΡΑΣΙΣ
ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΟΥ
ΕΙΣ ΡΝ ΚΕΦΑΛΑΙΑ
ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑ ΛΟΓΟΥΣ
ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ
ΜΑΚΑΡΙΟΥ
ΤΟΥ ΑΙΓΥΠΤΙΟΥ
ΠΕΡΙ ΤΕΛΕΙΟΤΗΤΟΣ ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ
ΛΟΓΟΣ Α΄.

άριτι μὲν καὶ δωρεᾷ τοῦ Πνεύματος θείᾳ ἕκαστος ἡμῶν τὴν σωτηρίαν πορίζεται· πίστει δὲ καὶ ἀγάπῃ, ἀγῶνί τε προαιρέσεως αὐτεξουσίου, τοῦ τελείου μέτρου τῆς ἀρετῆς ἐφικέσθαι δύναται· ἵν᾽ ὥσπερ χάριτι, οὕτω καὶ δικαιοσύνῃ τῆς αἰωνίου κληρονομήσῃ ζωῆς· μήτε διὰ μόνης τῆς θείας δυνάμεώς τε καὶ χάριτος, μὴ καὶ τοὺς ἰδίους συνεισενεγκὼν ἱδρῶτας, τῆς τελείας προκοπῆς ἀξιούμενος· μήτε πάλιν ἐκ μόνης τῆς οἰκείας σπουδῆς καὶ δυνάμεως, μὴ καὶ θείας ἄνωθεν συνεφαπτομένης χειρός, τοῦ τελείου τῆς ἐλευθερίας μέτρου καὶ τῆς καθαρότητος ἐφικνούμενος. Ἐὰν γὰρ μὴ Κύριος οἰκοδομήσῃ οἶκον, φησίν, καὶ φυλάξῃ πόλιν, εἰς μάτην ἠγρύπνησεν ὁ φυλάσσων, ὁ κοπιῶν τε καὶ οἰκοδομῶν εἰς μάτην ὁμοίως[1].

β΄. Ἐρώτησις. Τί τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ πρὸς ὃ δήπου προτρέπεται καὶ παρακαλεῖ ὁ Ἀπόστολος ἕκαστον ἡμῶν φθάσαι[2]; Ἀπόκρισις. Ἡ τελεία τῆς ἁμαρτίας κάθαρσις καὶ τῶν τῆς ἀτιμίας παθῶν ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ τῆς ἄκρας ἀρετῆς ἀνάληψις. Ὅπερ ἐστίν, ὁ καθαρισμός τε καὶ ἁγιασμὸς τῆς καρδίας, ὁ διὰ τῆς μετουσίας τοῦ τελείου καὶ θεϊκοῦ Πνεύματος ἐν πληροφορίᾳ γινόμενος. Μακάριοι γάρ, φησίν, οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται[3]· καί, γίνεσθε καὶ ὑμεῖς τέλειοι, ὡς ὁ Πατὴρ ἡμῶν[4] ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστι[5]· καί, γενηθήτω, φησὶν ὁ Δαβίδ, ἡ καρδία μου ἄμωμος ἐν τοῖς δικαιώμασί σου ὅπως ἂν μὴ αἰσχυνθῶ[6]· καὶ αὖθις· τότε οὐ μὴ αἰσχυνθῶ ἐν τῷ με ἐπιβλέπειν ἐπὶ πάσας τὰς ἐντολάς σου[7]· καὶ

1. Ψαλμ. 126, 1. 2. Πρβλ. Ῥωμ. ιβ', 2, Α΄ Θεσσ. δ', 3. 3. Ματθ. ε', 8.
4. Γραπτέον ὑμῶν. 5. Ματθ. ε', 48. 6. Ψαλμ. 118, 80.
7. Ψαλμ. 118,6.

πρὸς τὸν ἐρωτῶντα δὲ πάλιν, τίς ἀναβήσεται εἰς τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου; ἢ τίς στήσεται ἐν τόπῳ ἁγίῳ αὐτοῦ; ἀθῷος χερσίν, ἀποκρίνεται, καὶ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ[1], τῆς διὰ πράξεως καὶ διανοίας ἐπιτελουμένης ἁμαρτίας τὴν τελείαν ἐντεῦθεν δηλῶν ἀναίρεσιν.

γ'. Τὰ ἀφανῆ πάθη, φησί, καὶ κρύφια, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐπιστάμενον δυσαπάλλακτα ὄντα καὶ οἱονεὶ τῇ ψυχῇ κατερριζωμένα, διὰ τοῦ Δαβὶδ δείκνυσι, πῶς ἄρα τούτων ποιητέον τὴν κάθαρσιν· ἐκ τῶν κρυφίων μου γὰρ καθάρισόν με[2], φησίν, ὡς διὰ πολλῆς τῆς δεήσεώς τε καὶ πίστεως καὶ τῆς πρὸς Θεὸν τελείας ῥοπῆς, τῇ συνεργείᾳ τοῦ Πνεύματος, κατεργασθῆναι δυναμένων ἡμῶν· πλὴν ἀλλὰ καὶ ἡμῶν πρὸς ταῦτα ἀντιτεινόντων καὶ φυλακῇ πάσῃ τηρούντων τὴν ἑαυτῶν καρδίαν[3].

δ'. Καὶ ὁ μακάριός φησι Μωυσῆς, διὰ τύπων ὑποδεικνὺς τὸ μὴ δεῖν γνώμαις δυοῖν, κακοῦ τε καὶ ἀγαθοῦ, τὴν ψυχήν, ἀλλὰ τῷ ἀγαθῷ μόνῳ ἀκολουθεῖν, καὶ τὸ μὴ χρῆναι δύο καρποὺς γεωργεῖν, χρηστοῦ καὶ χείρονος, ἀλλὰ χρηστὰ μόνα, οὕτω φησίν· οὐ ζεύξεις ἐν τῇ ἅλῳ σου ἀλλογενῆ ζῷα ἐπὶ τὸ αὐτό, οἱονεὶ βοῦν καὶ ὄνον[4]· ἀλλὰ τὰ ὁμογενῆ ζεύξας ἀλωήσεις τὸν ἀμητόν σου· τουτέστι ἵνα μὴ ἐν τῇ ἅλῳ τῆς καρδίας ἡμῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἀρετὴ καὶ κακία τὴν ἐργασίαν ἔχῃ, ἀλλ' ἡ ἀρετὴ μόνη. Οὐ συνυφανεῖς ἐρέῳ ἱματίῳ λινοῦν, οὐδὲ πάλιν λινῷ ἔριον[5]· οὐ γεωργήσεις ἐν τῇ χώρᾳ τῆς γῆς σου δύο καρποὺς ἐπὶ τὸ αὐτό[6]· οὐκ ἐπιβαλεῖς ἑτερογενὲς ζῷον εἰς γονὴν ἑτέρῳ· ἀλλὰ τὰ ὁμογενῆ τοῖς ὁμογενέσι συζεύξεις. Διὰ τούτων δὲ πάντων αἰνίττεται μυστικῶς, τὸ μὴ δεῖν κακίαν καὶ ἀρετήν, ὥσπερ εἴρηται, ἐν ἡμῖν γεωργεῖσθαι· ἀλλὰ μονοτρόπως τὰς τῆς ἀρετῆς γονὰς ἀποτίκτεσθαι· καὶ τὸ μὴ δυσὶ πνεύμασι, τῷ πνεύματι τοῦ Θεοῦ καὶ τῷ πνεύματι τοῦ Κόσμου τὴν ψυχὴν κοινωνεῖν, ἀλλὰ μόνῳ τῷ τοῦ Θεοῦ πνεύματι, καὶ τοὺς καρποὺς τοῦ πνεύματος μόνου καρπογονεῖν. Διὰ τοῦτο γάρ, φησί, πρὸς πάσας τὰς ἐντολάς σου κατωρθούμην· πᾶσαν ὁδὸν ἄδικον ἐμίσησα[7].

ε'. Οὐκ ἀπὸ τῶν φανερῶν ἁμαρτημάτων μόνον, οἷον πορνείας, φόνου, κλοπῆς, γαστριμαργίας, καταλαλιᾶς, ψεύδους, φιλαργυρίας τε καὶ πλεονεξίας καὶ τῶν τοιούτων, ἁγνεύειν δεῖ τὴν παρθένον ψυχὴν καὶ τῷ Θεῷ συναφθῆναι προῃρημένην, ἀλλὰ καὶ πολλῷ πλέον ἀπὸ τῶν κρυφίων, ὡς προειρήκαμεν· τουτέστιν ἐπιθυμίας, κενοδοξίας, ἀνθρωπαρεσκείας, ὑποκρίσεως, φιλαρχίας, δόλου, κακοηθείας, μίσους, ἀπιστίας, φθόνου, φιλαυτίας, τύφου καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων ὁμοίως. Οἶδε γάρ, φησὶν ἡ Γραφή, τὰ κρύφια ταῦτα τῆς ψυχῆς ἁμαρτήματα ἐν ἴσῳ τοῖς ἐκτὸς τίθεσθαι. Κύριος γάρ φησι, διεσκόρπισεν ὀστᾶ ἀνθρωπαρέσκων[8]· καί, ἄνδρα αἱμάτων καὶ δόλιον βδελύσσεται Κύριος[9]· τὸν δόλον ἐπ' ἴσης τῷ φόνῳ δεικνύων ὑπὸ Θεοῦ βδελυσσόμενον· καί, τῶν λαλούντων εἰρήνην μετὰ τῶν πλησίον αὐτῶν, καὶ

1. Ψαλμ. 23,4. 2. Ψαλμ. 18,13. 3. Παροιμ. δ', 23.
4. Δευτ. κβ', 10. 5. Δευτ. κβ', 11. 6. Δευτ. κβ', 9.
7. Ψαλμ. 118, 128. 8. Ψαλμ. 52,6. 9. Ψαλμ. 5,7.

τὰ ἑξῆς[1]. Καὶ πάλιν· καὶ γὰρ ἐν καρδίᾳ ἀνομίας ἐργάζεσθε ἐν τῇ γῇ[2]· καί, οὐαὶ ὑμῖν, ὅταν καλῶς εἴπωσιν ὑμᾶς οἱ ἄνθρωποι[3], τουτέστιν, ὁπόταν ὑμῖν ἐστι θέλησις παρὰ ἀνθρώπων καλῶς ἀκούειν καὶ τῆς δόξης καὶ τῶν ἐπαίνων αὐτῶν ἐξήρτησθε· ἐπεί, πῶς δυνατὸν ἀγαθοεργοῦντας ἐσάπαν λαθεῖν; Ἄλλως τε δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος, λαμψάτω, λέγει, τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων[4]· πλήν, ἀλλ' εἰς δόξαν σπεύδετε τοῦ Θεοῦ, φησί, τὸ ἀγαθὸν πράττειν καὶ μὴ διὰ δόξαν ἰδίαν, μηδ' ὡς τῶν ἀνθρωπίνων ἐπαίνων ἐρωτικῶς ἔχοντες. Καὶ γὰρ καὶ ἀπίστους εἶναι τούτους ἀπέδειξεν εἰπών· πῶς δύνασθε πίστιν ἔχειν, δόξαν παρὰ ἀλλήλων λαμβάνοντες καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ ζητοῦντες;[5] Ὅρα καὶ τὸν Ἀπόστολον, πῶς ἀπαιτεῖ τὴν ἀκρίβειαν καὶ αὐτοῦ μέχρι τοῦ φαγεῖν καὶ πιεῖν; πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ἐντέλλεται ποιεῖν· εἴτε γάρ, φησίν, ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτέ τι ἄλλο ποιεῖτε, εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε[6]· Ὁ δέ γε θεῖος Ἰωάννης τὸ μῖσος τῷ φόνῳ συντάττων, ὁ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, φησίν, ἀνθρωποκτόνος ἐστίν[7].

ς'. Ἡ ἀγάπη πάντα στέγει, πάντα ὑπομένει· ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει[8]. Τὸ οὐδέποτε ἐκπίπτει, τοῦτο δηλοῦντός ἐστιν· ὅτι περ οἱ τῶν εἰρημένων χαρισμάτων τοῦ πνεύματος ἐπιτυχόντες, μήπω δὲ διὰ τῆς πληρεστάτης καὶ ἐνεργοῦς ἀγάπης τοῦ Πνεύματος, τῆς ἄκρας τῶν παθῶν ἐλευθερίας ἀξιωθέντες, οὐδέπω τοῦ ἀσφαλοῦς ἥψαντο· ἀλλ' ἐν κινδύνῳ ἔτι καὶ ἀγῶνι καὶ φόβῳ τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἕστηκε, διὰ τὰ πνευματικὰ δήπου τῆς πονηρίας[9]. Τοῦτο γὰρ τὸ μέτρον μηκέτι ὑπὸ πτῶσιν ὄν, μηδὲ πάθος, ὑπέδειξε τοιοῦτον ὑπάρχον, ὡς γλώσσας Ἀγγέλων καὶ προφητείαν, πᾶσαν τε τὴν γνῶσιν καὶ τὰ τῶν ἰαμάτων χαρίσματα μηδὲν εἶναι πρὸς ἐκεῖνο παραβαλλόμενα[10].

ζ'. Διὰ τοῦτο τῆς τελειότητος ὑπέφηνε τὸν σκοπόν· ἵν' ἕκαστος πτωχὸν ἑαυτὸν ὑπὸ τηλικούτου πλούτου διαγινώσκων, θερμῷ τῷ πνεύματι καὶ συντόνῳ, πρὸς τὸ ἔσχατον κατεπείγηται καὶ τὸν πνευματικὸν οὕτω τρέχῃ δρόμον, ἄχρις ἂν καταλάβοι, καθὼς εἴρηται· οὕτω τρέχετε, ἵνα καταλάβητε[11].

η'. Τὸ ἀπαρνήσασθαι ἑαυτόν[12], τοῦτο νόμιζε εἶναι· τὸ ἔκδοτον εἰς ἅπαν τῇ ἀδελφότητι παρασχεῖν καὶ θελήματι ἰδίῳ παντάπασι μὴ στοιχεῖν, μήτε τινὸς κύριον εἶναι, ὅτι μὴ τοῦ ἐνδύματος μόνου· ἵνα πάντοθεν ἄνετος ὤν, τῶν ἐπιταττομένων αὐτῷ μόνων μετὰ χαρᾶς ἔχηται· τοὺς ἀδελφοὺς ἅπαντας καὶ μάλιστα τοὺς ἐξηγουμένους καὶ τὰ βάρη τῆς Μονῆς ἀναδεδεγμένους, κυρίους καὶ δεσπότας διὰ Χριστὸν ἡγούμενος, Χριστῷ πειθόμενος τῷ εἰπόντι· ὁ θέλων ἐν ὑμῖν πρῶτος εἶναι καὶ μέγας, ἔστω πάντων

1. Ψαλμ. 27,3. 2. Ψαλμ. 57,3. 3. Λουκ. ς', 26.
4. Ματθ. ε', 16. 5. Ἰωάνν. ε', 44. 6. Α' Κορ. ι', 31.
7. Α' Ἰωάνν. γ', 15. 8. Α' Κορ. ιγ', 7-8. 9. Πρβλ. Ἐφεσ. ς', 12.
10. Α' Κορ. ιγ', 1 κ. ἑ. 11. Α' Κορ. ι', 24. 12. Ματθ. ις', 24.

ἔσχατος καὶ πάντων διάκονος καὶ πάντων δοῦλος[1], μὴ δόξαν, μὴ τιμήν, μὴ ἔπαινον τόγε ἐκείνου, ἐπὶ τῇ διακονίᾳ ἢ πολιτείᾳ, παρὰ τῶν ἀδελφῶν ποριζόμενος· διακονοῦντες γάρ, φησί, μετὰ πάσης εὐνοίας, μὴ ἐν ὀφθαλμοδουλίᾳ ὡς ἀνθρωπάρεσκοι[2]· ἀλλ' ὀφειλέτην ἑαυτὸν διὰ παντὸς ἡγούμενος τῆς ἐν ἀγάπῃ τε καὶ ἁπλότητι πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς διακονίας.

θ'. Τοὺς ἐξηγουμένους τῆς ἀδελφότητος, ὡς μεγάλῳ ἔργῳ ἐπιβαλλομένους, πρὸς τὰς τῆς κακίας ἀντιτέχνους μεθοδείας διὰ ταπεινοφροσύνης ἀγωνίζεσθαι δεῖ, ἵνα μὴ πάθει ὑπερηφανίας ὡς τῶν ὑποτεταγμένων ἀδελφῶν κατεξουσιάζοντες, ἀντὶ μεγίστου κέρδους, ζημίαν ἑαυτοῖς προξενήσωσιν· ἀλλ' ὡς εὔσπλαγχνοι πατέρες καὶ δουλεύειν μᾶλλον διὰ τὸν Θεὸν ἐκδόντες τῇ ἀδελφότητι ἑαυτούς, σωματικῶς τε καὶ πνευματικῶς, ὑπὲρ αὐτῶν φροντίζωσι καὶ ὡς τέκνων Θεοῦ διὰ παντὸς ἐπιμέλωνται. Πρὸς μὲν τὸ ἐμφανὲς τὴν τάξιν τοῦ προεστῶτος οὐκ ἀποβαλλόμενοι, οἷον τὸ ἐπιτάξαι ἢ συμβουλεῦσαι τοῖς δοκιμωτέροις, ἢ ἐπιτιμῆσαί τινι ἢ ἐλέγξαι ὅπου χρή, καὶ ἐν ᾧ δεῖ παρακαλέσαι· ἵνα μὴ προφάσει ταπεινώσεως ἢ πρᾳότητος, ἐν συγχύσει τὰ μοναστήρια ᾖ, τὴν προσήκουσαν τάξιν τῶν τε προεστώτων καὶ ὑποβεβηκότων οὐκ ἀποσώζοντα. Ἐν δέγε τῷ ἀφανεῖ τῆς διανοίας, ὡς δούλους ἀναξίους πάντων τῶν ἀδελφῶν ἑαυτοὺς ἡγούμενοι, καὶ ὡς παιδαγωγοὶ καλοὶ δεσποτικὰ τέκνα πεπιστευμένοι, μετὰ πάσης εὐνοίας καὶ φόβου Θεοῦ, ἕκαστον τῶν ἀδελφῶν καταρτίζειν εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν σπουδάζοντες, μὴ ἀγνοοῦντες, ὅτι μέγας αὐτοῖς καὶ ἀναφαίρετος ὁ ὑπὲρ τοῦ καμάτου τοῦδε μισθὸς παρὰ τῷ Θεῷ τεταμίευται.

ι' Ὥσπερ οἱ παιδαγωγεῖν τοὺς νέους παραλαβόντες, ἔστιν ὅτε καὶ δεσπότας ὄντας ἰδίους, ἀλλ' οὖν παιδείας χάριν ἢ εὐκοσμίας ἠθῶν, οὐκ ὀκνοῦσιν ὅμως καὶ πληγὰς αὐτοῖς ἐντεῖναι κατὰ πολλὴν εὔνοιαν, οὕτω χρὴ καὶ τοὺς προεστῶτας, οὐ πάθει θυμοῦ καὶ ὑψηλοφροσύνης, οὐδ' ὡς ἑαυτοὺς ἐκδικοῦντας ἀμύνεσθαι τοὺς παιδείας τινὸς τῶν ἀδελφῶν ἐπιδεομένους, ἀλλὰ σπλάγχνοις χρηστοῖς καὶ σκοπῷ πνευματικῆς ὠφελείας τὴν ἐπιστροφὴν ἐκείνων ἐργάζεσθαι.

ια'. Ἕκαστος, φησίν, ὁ τοῖς τοιούτοις ἤθεσιν ἐντυπωθῆναι βουλόμενος, πρὸ παντός τε ἄλλου καὶ πανταχοῦ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἱερὰν ἀγάπην, ἥτις πρώτη τε ἐστὶ καὶ μεγίστη τῶν ἐντολῶν[3], διωκέτω· καὶ ζητείτω ταύτην παρὰ Κυρίου διηνεκῶς τῇ ἑαυτοῦ καρδίᾳ ἐμπεποιῶσθαι, καὶ οὕτω, τῇ συνεχεῖ καὶ ἀδιαλείπτῳ τοῦ Θεοῦ μνήμῃ κατὰ προκοπὴν ὁσημέραι διὰ τῆς χάριτος ἐπαυξάνων αὐτήν, προσκτάσθω. Διὰ γὰρ σπουδῆς καὶ τόνου, μερίμνης τε καὶ ἀγῶνος τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην δυνατοὶ γινόμεθα κτήσασθαι, χάριτι καὶ δωρεᾷ Χριστοῦ ἐν ἡμῖν διαμορφουμένην. Ἐκ δὲ ταύτης καὶ τὴν δευτέραν φημὶ ἐντολήν[4], τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην, ῥᾳδίως κατορθῶσαι γίνεται. Τὰ γὰρ πρῶτα καὶ προταττέσθω τῶν ἄλλων καὶ πλέον αὐτῶν σπουδαζέσθω· καὶ οὕτω τὰ δεύτερα τοῖς πρώτοις ἑπόμενα

1. Μάρκ. θ', 35. 2. Ἐφεσ. ϛ', 6. 3. Ματθ. κβ', 38. 4. Πρβλ. Ματθ. κβ', 39.

ἔσται. Εἰ δέ τις τῆς μὲν πρώτης καὶ μεγάλης ταύτης ἐντολῆς[1], τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης, φημί, κατολιγωρήσας, ἥτις ἀπὸ τῆς ἔνδον ἡμῶν διαθέσεως συνειδήσεώς τε ἀγαθῆς καὶ ὑγιῶν τῶν πρὸς Θεὸν ἐννοιῶν, συνάμα καὶ βοηθείας θείας συνεφαπτομένης, συνίσταται· τῆς δὲ δευτέρας τὴν ἔξωθεν μόνον ἐπιμέλειαν τῆς διακονίας ἀφοσιοῦν βούλεται, ἀδύνατον αὐτῷ ταύτην ὑγιῶς τε καὶ καθαρῶς μετελθεῖν. Ἡ γὰρ τῆς κακίας μέθοδος, μνήμης ἔρημον καὶ ἀγάπης καὶ Θεοῦ ζητήσεως τὸν νοῦν ἀνευρίσκουσα, ἢ δυσχερῆ καὶ ἐπίπονα τὰ θεῖα ἐπιτάγματα φαίνεσθαι ποιεῖ, γογγυσμοὺς καὶ λύπας καὶ μέμψεις κατὰ τῆς εἰς τοὺς ἀδελφοὺς διακονίας τῇ ψυχῇ ἀνακαίουσα, ἤ, οἰήσει δικαιοσύνης ἐξαπατήσασα, φυσιοῖ καὶ ἑαυτὸν ἡγεῖσθαι τίμιόν τε καὶ μέγαν καὶ ἄκρως κατορθοῦντα τὰς ἐντολὰς ἀναπείθει.

ιβ'. Ὁπόταν ἑαυτὸν οἰηθῇ ἄνθρωπος ἄριστον εἶναι τῶν ἐντολῶν ἐπιμελητήν, δῆλός ἐστιν ἁμαρτάνων καὶ τῆς ἐντολῆς σφαλλόμενος, ἅτε κρίνας ἑαυτόν, καὶ μὴ τὸν ἀληθῶς κρίνοντα προσδεξάμενος. Ὅταν γὰρ συμμαρτυρῇ τῷ πνεύματι ἡμῶν τὸ τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα, κατὰ τὸ λόγιον Παύλου[2], τότε φιλαλήθως Χριστοῦ ἄξιοι καὶ τέκνα Θεοῦ τυγχάνομεν ὄντες· οὐχ ὅταν ἰδίᾳ οἰήσει ἑαυτοὺς δικαιώσωμεν. Οὐ γὰρ ὁ ἑαυτὸν συνιστάνων, φησί, δόκιμος, ἀλλ' ὃν ὁ Κύριος συνίστησιν[3]. Ἐπείπερ, ὅταν μνήμης καὶ φόβου Θεοῦ γυμνὸς ὢν εὑρίσκηται ὁ ἄνθρωπος, πολλὴ ἀνάγκη καὶ δόξης ἐρᾶν καὶ θηρεύειν ἔπαινον παρὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ διακονουμένων. Ὁ δέ γε τοιοῦτος, ἄπιστος παρὰ τοῦ Κυρίου ἐλήλεγκται, καθάπερ ἤδη δεδήλωται· πῶς γάρ, φησί, δύνασθε ὑμεῖς πιστεύειν, «δόξαν παρὰ ἀλλήλων λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ ζητοῦντες[4];

ιγ'. Ἀγῶνι πολλῷ καὶ καμάτῳ νοὸς διὰ σεμνῶν ἐννοιῶν καὶ τῆς συνεχοῦς πάντων τῶν καλῶν μερίμνης ἡ πρὸς Θεὸν ἀγάπη, καθάπερ εἴρηται, κατορθοῦσθαι δύναται· ἅτε τοῦ ἐναντίου τῷ ἡμετέρῳ νῷ ἐμποδίζοντος καὶ οὐ συγχωροῦντος αὐτῷ διὰ τῆς τῶν καλῶν μνήμης, τῷ θείῳ ἔρωτι προσανέχειν, ἀλλὰ ταῖς γηΐναις ἐπιθυμίαις τὴν αἴσθησιν περισαίνοντος. Ἐν τούτῳ γὰρ ὁ τοῦ πονηροῦ θάνατος καί, οἷον εἰπεῖν, ἡ ἀγχόνη, ὅτε τῇ τοῦ Θεοῦ ἀγάπῃ καὶ μνήμῃ ἀπερισπάστως ἐνδιατρίβων ὁ νοῦς εὑρίσκεται. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ πρὸς τὸν ἀδελφὸν εἰλικρινὴς ἀγάπη συστῆναι δύναται καὶ ἡ ἀληθὴς ἁπλότης καὶ ἡ πρᾳότης, ἡ ταπείνωσις, ἡ ἀκεραιότης, ἡ ἀγαθότης τέ, φημί, καὶ εὐχὴ καὶ πᾶς ὁ περικαλλὴς τῶν ἀρετῶν στέφανος, διὰ τῆς μιᾶς καὶ μόνης καὶ πρώτης ἐντολῆς, τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης[5], τὴν τελειότητα δέχεται. Ἀγῶνος τοίνυν πολλοῦ καὶ πόνου κρυπτοῦ καὶ ἀδήλου χρεία, λογισμῶν ἐρεύνης τε καὶ τῶν ἠσθενηκότων τῆς ψυχῆς ἡμῶν αἰσθητηρίων ἀναγυμνασίας, πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ[6], καὶ τοῦ ῥωννύειν καὶ ἀναζωπυρεῖν διὰ τῆς τοῦ νοῦ πρὸς Θεὸν ἐπιμελοῦς νεύσεως, τὰ πεπονηκότα τῆς ψυχῆς μέλη. Ὁ γὰρ νοῦς ἡμῶν οὕτω διὰ παντὸς τῷ Θεῷ προσκολλώ-

1. Πρβλ. Ματθ. κβ', 38. 2. Ῥωμ. η', 16. 3. Β' Κορ. ι', 18.
4. Ἰωάνν. ε', 44. 5. Πρβλ. Ματθ. κβ', 38. 6. Ἑβρ. ε', 14.

μενος, γενήσεται μετὰ τοῦ Κυρίου εἰς ἓν Πνεῦμα [1], κατὰ τὸ λόγιον Παύλου.

ιδ'. Τοῦτον δέ, φησί, τὸν κρυπτὸν ἀγῶνα καὶ τὸν πόνον καὶ τὴν μελέτην νύκτα καὶ μεθ' ἡμέραν ἀδιαλείπτως ἔχειν τοὺς φιλαρέτους χρὴ πρὸς πᾶσαν ἐπιτήδευσιν ἐντολῆς, ἤτοι εὐχομένους ἢ διακονοῦντας, ἐσθίοντας ἢ πίνοντας, ἢ πᾶν ὅ,τιοῦν ποιοῦντας [2], ἵνα ὅπερ ἂν γένηται ἀγαθόν, εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ μὴ εἰς ἡμετέραν γίνεται δόξαν. Εὐπετῆ δὲ ἡμῖν καὶ ῥάδια πάντα τὰ τῶν ἐντολῶν ἔσται, τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης αὐτὰ διευμαριζούσης καὶ τὸ ἐπίπονον αὐτῶν ἐκλυούσης ἅπαν. Ὅλος γὰρ ὁ ἀγὼν καὶ ἡ σπουδὴ τῷ ἀντικειμένῳ τοῦτό ἐστιν, ὡς δεδήλωται, τὸ δυνηθῆναι τὸν νοῦν ἀπὸ τῆς πρὸς Θεὸν μνήμης καὶ τοῦ φόβου καὶ τῆς ἀγάπης περισπᾶσαι, γηίναις αὐτὸν παραγωγαῖς καὶ δελεάσμασιν ἀπὸ τοῦ ὄντως ἀγαθοῦ πρὸς τὰ δοκήσει καλὰ παρατρέποντι.

ιε'. Καὶ γὰρ Ἀβραάμ, φησίν, ὁ Πατριάρχης, τὸν Ἱερέα τοῦ Θεοῦ Μελχισεδὲκ δεξιούμενος, ἐκ τῶν ἀκροθηνίων τὴν προσαγωγὴν ἐποιήσατο, καὶ οὕτω τῆς παρ' αὐτοῦ τετύχηκεν εὐλογίας [3], εἰς ὑψηλοτέραν τινὰ θεωρίαν διὰ τῶν τοιούτων τοῦ Πνεύματος ἡμᾶς ἀνάγοντος, ὥστε τὰ ἄκρα καὶ τὰ στέατα τὰ πρῶτα ὅλου τοῦ ἡμετέρου συγκράματος, ὅπερ ἐστὶν αὐτὸς ὁ νοῦς, αὐτὴ ἡ συνείδησις, αὐτὴ ἡ τῆς ψυχῆς ἀγαπητικὴ δύναμις, τῷ Θεῷ πρότερον δεῖν, ὥς ἱεράν τινα θυσίαν, ὁλοκαυτοῦν. Τὰ ἀκροθήνιά τε καὶ πρῶτα τῶν ὀρθῶν λογισμῶν τῇ αὐτοῦ μνήμῃ διδόναι καὶ ἐν τῇ αὐτοῦ ἀγάπῃ καὶ ἐν τῷ ἀπορρήτῳ καὶ ὑπερφυεῖ ἔρωτι ἀδιαλείπτως ἀπασχολεῖν. Καὶ οὕτως δυνάμεθα ὁσημέραι τὴν αὔξησιν καὶ προκοπὴν λαμβάνειν, βοηθούμενοι ὑπὸ τῆς θείας χάριτος· καὶ τὸ φορτίον τῆς δικαιοσύνης τῶν ἐντολῶν ἐλαφρὸν ἡμῖν καταφανήσεται [4], καθαρῶς καὶ ἀμώμως ταύτας ἐπιτελοῦντες, συνεργούμενοι ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν ἡμῶν πίστεως.

ις'. Περὶ δὲ τῆς φαινομένης ἀσκήσεως, καὶ ποῖον ἀγαθὸν ἐπιτήδευμα μεῖζον καὶ πρῶτον τυγχάνει; τοῦτο γινώσκετε, ἀγαπητοί, ὅτι ἀλλήλων αἱ ἀρεταὶ ἐκδέδενται καὶ ἀλλήλων ἔχονται, καθάπερ ἱερά τις σειρά, μία τῆς μιᾶς ἠρτημένη· οἷον, ἡ μὲν εὐχή, τῆς ἀγάπης· ἡ ἀγάπη δέ, τῆς χαρᾶς· ἡ χαρά, τῆς πρᾳότητος· ἡ πρᾳότης, τῆς ταπεινοφροσύνης· ἡ ταπεινοφροσύνη δέ, τῆς διακονίας· ἡ διακονία δέ, τῆς ἐλπίδος· ἡ δὲ ἐλπίς, τῆς πίστεως· καὶ ἡ μὲν πίστις, τῆς ὑπακοῆς· ἡ δὲ ὑπακοή, τῆς ἁπλότητος· ὥσπερ τἀναντία πάλιν ἓν ὑφ' ἑνὸς δέδενται· οἷον, τοῦ μὲν θυμοῦ, τὸ μῖσος· ὁ δέ, τῆς ὑπερηφανίας· τῆς κενοδοξίας αὕτη· ἐκείνη, τῆς ἀπιστίας· ἡ δέ, τῆς σκληροκαρδίας· καὶ αὕτη μέν, ἐκ τῆς ἀμελείας· ἐκείνη δέ, τῆς χαυνώσεως· ἐκ δὲ τῆς ὀλιγωρίας αὕτη· κἀκείνη μὲν ἐκ τῆς ἀκηδίας· ὥσπερ ἐκ τοῦ ἀνυπομονήτου αὕτη· τὸ δέ, τῆς φιληδονίας· καὶ οὕτω τὰ λοιπὰ μέρη τῆς κακίας ἀλλήλων εἰσὶν ἐχόμενα.

ιζ'. Πᾶν ὅπερ ἂν ποιῇ καλὸν ὁ ἄνθρωπος, σπιλοῦν αὐτὸ καὶ καταμιαίνειν ὁ πονηρὸς τῇ ἐπιμειξίᾳ τῶν ἑαυτοῦ σπερμάτων βούλεται· οἷον τῆς

1. Α' Κορ. ς', 17. 2. Α' Κορ. ι', 31. 3. Γέν. ιδ', 19. 4. Πρβλ. Ματθ. ια', 30.

κενοδοξίας ἢ τῆς οἰήσεως, εἴτε μὴν καὶ τοῦ γογγυσμοῦ ἢ ἑτέρου τινὸς τῶν τοιούτων· ἵν' ἢ μὴ διὰ Θεὸν μόνον, ἢ μὴ ἐκ προθυμίας τὸ γινόμενον ἀγαθὸν γίνηται. Γέγραπται γὰρ τὸν Ἄβελ προσενεγκεῖν θυσίαν τῷ Θεῷ ἀπὸ τῶν στεάτων καὶ ἀπὸ τῶν πρωτοτόκων τῶν προβάτων· καὶ τὸν Κάιν δὲ ὁμοίως δῶρα προσενεγκεῖν ἀπὸ τῶν καρπῶν μὲν τῆς γῆς, ἀλλ' οὐκ ἀπὸ τῶν πρώτων· καὶ διὰ τοῦτο ἐπὶ μὲν ταῖς θυσίαις τοῦ Ἄβελ ἐπιδεῖν τὸν Θεόν, ἐπὶ δὲ τοῖς δώροις τοῦ Κάιν μὴ προσχεῖν [1]. Ἐκ τούτου μανθάνειν ἔχομεν, ὅτι ἔστι τι καλὸν μὴ ποιῆσαι καλῶς· οἷον ἀμελῶς ἢ καταφρονητικῶς, ἢ δι' ἕτερόν τι καὶ οὐ διὰ Θεόν· καὶ παρὰ τοῦτο συμβαίνει γίνεσθαι μὴ εὐπρόσδεκτον τῷ Θεῷ.

* * *

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ

ιη'. Κεφάλαιον πάσης ἀγαθῆς σπουδῆς καὶ κορυφὴ τῶν κατορθωμάτων ἡ τῆς προσευχῆς ἐστι προσεδρεία, δι' ἧς καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν ἐν κτήσει γινόμεθα, τοῦ Θεοῦ καλουμένου, χεῖρα συνεργὸν ἐπορέγοντος. Καὶ γὰρ κοινωνία τῆς μυστικῆς ἐνεργείας καὶ συνάφεια διαθέσεως τῆς πρὸς Θεὸν ἁγιότητος καὶ αὐτοῦ τοῦ νοῦ δι' ἀγάπης ἀρρήτου πρὸς Κύριον, ἐν τῇ εὐχῇ τοῖς καταξιουμένοις γίνεται. Ἔδωκας γάρ, φησίν, εὐφροσύνην εἰς τὴν καρδίαν μου [2]. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος; ἡ Βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ἐστί [3]. Τὸ δὲ ἐντὸς εἶναι τὴν Βασιλείαν, τί ἂν ἄλλο δηλοῦν εἴη ἢ τὴν τοῦ Πνεύματος οὐράνιον εὐφροσύνην ταῖς ἀξίαις ψυχαῖς ἐναργῶς ἐνσημαίνεσθαι; Τῆς ἀπολαύσεως γάρ τε καὶ χαρᾶς καὶ τῆς ἐν Πνεύματι εὐφροσύνης, ἧς ἐν φωτὶ αἰωνίῳ οἱ Ἅγιοι ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ μεθέξουσι Βασιλείᾳ, ταύτης τὸν ἀρραβῶνα καὶ τὰ προοίμια, ἐντεῦθεν ἤδη, αἱ ἄξιαι, διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος ἐνεργοῦς κοινωνίας, ψυχαὶ λαμβάνουσιν. Ὅπερ δὴ καὶ τὸν θεῖον Ἀπόστολον δηλοῦν ἔγνωμεν· ὁ γὰρ παρακαλῶν ἡμᾶς, φησί, ἐν τῇ θλίψει ἡμῶν, εἰς τὸ δύνασθαι ἡμᾶς παρακαλεῖν τοὺς ἐν πάσῃ θλίψει, διὰ τῆς παρακλήσεως ἧς παρακαλούμεθα καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ [4]· ἀλλὰ καὶ τό, ἡ καρδία μου καὶ ἡ σάρξ μου ἠγαλλιάσαντο ἐπὶ Θεὸν ζῶντα [5]· καὶ τό, ὡς ἐκ στέατος καὶ πιότητος ἐμπλησθείη ἡ ψυχή μου [6], καὶ τὰ συνῳδὰ τούτοις, εἰς ταὐτὸν φέρουσι καὶ τὴν τοῦ Πνεύματος ἐνεργὸν εὐφροσύνην καὶ παράκλησιν ὑπαινίττονται.

ιθ'. Ὥσπερ μεῖζον τῶν ἄλλων τὸ τῆς εὐχῆς ἔργον, οὕτω καὶ πόνου πλείονος δεῖ καὶ μερίμνης τῷ πρὸς αὐτὴν ἐρωτικῶς ἔχοντι, μήπου κλοπήν τινα παρὰ τῆς κακίας ὑπομείνας λάθῃ. Οἷς γὰρ μείζονος ἀγαθοῦ ἐπι-

1. Γέν. δ', 4. 2. Ψαλμ. 4,8. 3. Λουκ. ιζ',21.
4. Β' Κορ. α', 4. 5. Ψαλμ. 83,3 6. Ψαλμ. 62,6

μέλεια, μείζονι καὶ ὁ πονηρὸς τῇ πείρᾳ προσβάλλει· ὥστε πολλῆς αὐτῷ δεήσει τῆς νήψεως, ἵνα καὶ μᾶλλον καρποὶ ἀγάπης καὶ ταπεινοφροσύνης, ἁπλότητός τε καὶ ἀγαθότητος, καὶ πρὸς ἐπὶ τούτοις, διακρίσεως, ὁσημέραι τῷ παραμόνῳ τῆς εὐχῆς ἀναφύωνται· καὶ αὐτοῦ μὲν φανερὰν τὴν ἐπὶ τὰ θεῖα προκοπὴν καὶ ἐπίδοσιν καθιστῶσι, τοὺς ἄλλους δὲ πρὸς τὸν ἴσον ζῆλον παρακαλῶσιν.

κ΄. Ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι [1] καὶ προσκαρτερεῖν τῇ εὐχῇ [2] αὐτός τε ὁ θεῖος Ἀπόστολος καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου εἰρημένον διδάσκει, πόσῳ μᾶλλον, εἰπόντος, ποιήσει ἐκδίκησιν ὁ Θεὸς τῶν βοώντων πρὸς αὐτὸν νυκτὸς καὶ ἡμέρας [3]· καὶ τό, γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε [4]. Δεῖ οὖν πάντοτε προσεύχεσθαι καὶ μὴ ἐκκακεῖν [5]. Ὥσπερ δὲ κεφαλαιωδέστερον, ὁ τῇ εὐχῇ προσκαρτερῶν, εἵλετο ἔργον οὕτως αὐτὸν ἀγῶνα πολὺν καὶ τόνον ἀνένδοτον ἀνελέσθαι χρή, διὰ τὰ πολλὰ τῇ προσεδρείᾳ τῆς εὐχῆς ὑπεῖναι τὰ τῆς κακίας ἐμπόδια· ὕπνον, ἀκηδίαν, βάρος σώματος, λογισμῶν ἐκτροπήν, νοὸς ἀκαταστασίαν, ἔκλυσιν καὶ τὰ λοιπὰ τῆς κακίας ἐπιτηδεύματα· εἶτα θλίψεις καὶ αὐτῶν τῶν πονηρῶν πνευμάτων ἐπαναστάσεις, ἐκθύμως πολεμούντων ἡμῖν καὶ ἀντικαθισταμένων καὶ προσεγγίζειν τῷ Θεῷ διειργόντων τὴν κατὰ ἀλήθειαν τὸν Θεὸν ἀπαύστως ἐπιζητοῦσαν ψυχήν.

κα΄. Πάσῃ σπουδῇ καὶ νήψει, ὑπομονῇ τε καὶ ἀγῶνι ψυχῆς καὶ πόνῳ σώματος, τὸν τῆς εὐχῆς ἐπιμελούμενον ἀνδρίζεσθαι χρή, μὴ χαυνούμενον καὶ συνεπιδιδόντα ταῖς τῶν λογισμῶν ἐκτροπαῖς, ἢ πολλῷ ὕπνῳ, ἢ ἀκηδίᾳ, ἐκλύσει τε καὶ συγχύσει καὶ ταραχώδεσι καὶ ἀπρεπέσι φωναῖς χρώμενον, ἢ τισι τοιούτοις ἐπιτρέποντα τὴν διάνοιαν, μόνῃ μὲν ἐμπληροφορούμενον τῇ παραμόνῳ στάσει, κλίσει τε τῶν γονάτων· τὸν δὲ νοῦν μακράν που τῶν γινομένων ἀποπλανώμενον ἔχοντα. Οὐδὲν γὰρ τὸ κωλύον, ἣν μὴ ἀκριβῶς νήφειν παρασκευάζηται, ἐναντιούμενος μὲν ἐν τῇ ὕλῃ τῶν περιττῶν λογισμῶν, διαβασανίζων δὲ πάντας αὐτοὺς καὶ φιλοκρινῶν, ἐπιποθῶν τε ἀεὶ τὸν Κύριον, ποικίλως ὑπὸ τῆς κακίας κατὰ τὸ ἀφανὲς δελεάζεσθαι· ἢ καὶ τῶν μήπω τῇ εὐχῇ δυναμένων προσκαρτερεῖν κατεπαίρεσθαι, καὶ διὰ τῶν τοιούτων τῆς κακίας μηχανημάτων τὴν καλὴν διαφθείρειν ἐργασίαν καὶ προπίνειν ταύτην τῷ πονηρῷ δαίμονι.

κβ΄. Εἰ μὴ ἡ ταπεινοφροσύνη καὶ ἡ ἀγάπη, ἡ ἁπλότης τε καὶ ἀγαθότης κατακοσμοῦσιν ἡμῖν τὴν εὐχήν, ἡ εὐχὴ αὕτη, μᾶλλον δὲ τὸ πρόσχημα τῆς εὐχῆς, ἥκιστά γε ἡμᾶς ὠφελεῖν δύναται. Καὶ οὐκ ἐπὶ τῆς εὐχῆς τοῦτο μόνης φαμέν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ παντὸς καμάτου καὶ πόνου, παρθενίας ἢ νηστείας ἢ ἀγρυπνίας ἢ ψαλμῳδίας ἢ διακονίας ἢ οἱασδηποτοῦν ἐργασίας, ἀρετῆς ἕνεκεν ἐπιμελουμένης. Εἰ μὴ τοὺς καρποὺς τῆς ἀγάπης, εἰρήνης τε καὶ χαρᾶς καὶ ἁπλότητος, ταπεινοφροσύνης τε, φημί, καὶ πρᾳότητος καὶ ἀφελείας καὶ πίστεως ὡς δέον, μακροθυμίας τε καὶ φιλοφροσύνης ἐν ἑαυτοῖς ὁρᾶν ἔχοιμεν, ἐπ᾽ οὐδενὶ χρησίμῳ τὰ τῶν πόνων ὑπέστημεν. Τοὺς γὰρ πόνους διὰ τὴν τῶν καρπῶν ὠφέλειαν ὑπομένειν καταδεχόμεθα· τῶν δὲ καρπῶν τῆς ἀγάπης ἐν ἡμῖν μὴ εὑρισκομένων, περιττὴ πάντως ἡ ἐργασία. Ὥστε οὐδὲν οἱ τοιοῦτοι τῶν πέντε μωρῶν παρθένων διενηνόχασι, αἵτινες διὰ τὸ μὴ ἐντεῦθεν ἔχειν ἐν ταῖς καρδίαις τὸ πνευματικὸν ἔλαιον, ὅπερ τῶν εἰρημένων ἐστὶν ἀρετῶν ἡ διὰ τοῦ Πνεύματος ἐνέργεια, μωραί τε ὠνομάσθησαν καὶ τοῦ Βασιλικοῦ νυμφῶνος ἐλεεινῶς ἀπεκλείσθησαν [1], μηδὲν τοῦ τῆς παρθενίας ἀπονάμεναι καμάτου. Ὥσπερ γὰρ ἐν τῇ τῆς ἀμπέλου γεωργίᾳ πᾶσα ἐπιμέλεια καὶ πόνος διὰ τὴν τῶν καρπῶν ἐλπίδα προκαταβάλλεται· καρπῶν δὲ μὴ γεωργηθέντων, εἰκαία πάντων ἡ ἐργασία δείκνυται· οὕτως, εἰ μὴ διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος καρποὺς ἀγάπης καὶ εἰρήνης καὶ χαρᾶς καὶ τῶν λοιπῶν, ὧν ὁ Ἀπόστολος ἀπηρίθμησεν [2], ἐν ἑαυτοῖς ἴδοιμεν, καὶ τοῦτο κατὰ πληροφορίαν πᾶσαν καὶ πνευματικὴν αἴσθησιν διομολογεῖν ἔχοιμεν, περιττὸς ὁ τῆς παρθενίας, εὐχῆς τε καὶ ψαλμῳδίας, νηστείας καὶ ἀγρυπνίας κάματος ὑποδείκνυται. Οἱ μὲν γὰρ πόνοι οὗτοι καὶ κάματοι τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, ἐπ᾽ ἐλπίδι πνευματικῶν καρπῶν, ὥσπερ ἔφημεν, ἐπιτελεῖσθαι ὀφείλουσιν· ἡ δ᾽ ἐν ταῖς ἀρεταῖς καρποφορία, ἀπόλαυσίς ἐστι πνευματικὴ μεθ᾽ ἡδονῆς ἀφθάρτου ἐν καρδίαις πισταῖς τε καὶ ταπειναῖς, ὑπὸ τοῦ Πνεύματος ἀπορρήτως ἐνεργουμένη. Ὥστε οἱ πόνοι καὶ οἱ κάματοι, καθὼς εἰσὶ πόνοι φημί, καὶ κάματοι λογιζέσθωσαν, καὶ οἱ καρποί, καρποί. Εἰδέ τις διὰ γνώσεως ἔνδειαν, τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ καὶ τὸν κάματον καρποὺς Πνεύματος εἶναι νομίσει, μὴ ἀγνοείτω ψυχαγωγῶν ἑαυτὸν καὶ παρακρούμενος καὶ τῶν μεγάλων ὄντως καρπῶν τοῦ Πνεύματος, διὰ τὸ οὕτως ἔχειν, ἀποστερῶν.

κγ΄. Ὥσπερ ὁ τῇ ἁμαρτίᾳ ὅλον ἑαυτὸν ἔκδοτον παρεχόμενος, τὰ παρὰ φύσιν πάθη τῆς ἀτιμίας, τουτέστιν ἀσέλγειαν, πορνείαν, πλεονεξίαν, μῖσος καὶ δόλον καὶ τὰ λοιπὰ τῆς κακίας ἐπιτηδεύματα ἐν ἀπολαύσει καὶ ἡδονῇ, ὡς φυσικά, καταπράττεται, οὕτως ὁ ἐν ἀληθείᾳ καὶ τελειότητι Χριστιανὸς ὤν, τὰς ἀρετὰς πάσας καὶ τοὺς καρποὺς τοῦ Πνεύματος ἅπαντας τοὺς ὑπὲρ τὴν φύσιν, τὴν ἀγάπην, δηλονότι, καὶ τὴν εἰρήνην, τὴν ὑπομονήν, τὴν πίστιν καὶ τὴν ταπείνωσιν καὶ πᾶν τὸ χρυσοῦν ὄντως γένος τῆς ἀρετῆς, ἐν ἀπολαύσει πολλῇ καὶ ἡδονῇ πνευματικῇ ἀπονητὶ λοιπὸν καὶ ῥᾳδίως ὡς φυσικὰ μέτεισιν· οὐκ ἔτι πρὸς τὰ πάθη τῆς κακίας διαμαχόμενος, ἅτε τελείως ὑπὸ Κυρίου λελυτρωμένος καὶ ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος τὴν ἐντελῆ τοῦ Χριστοῦ εἰρήνην καὶ ἀγαλλίασιν ἐν τῇ καρδίᾳ δεξάμενος. Οὗτός ἐστιν ὁ κολληθεὶς τῷ Κυρίῳ καὶ γενόμενος εἰς ἓν πνεῦμα [3].

κδ΄. Τοὺς μήπω δυναμένους ἄκρως τῷ τῆς εὐχῆς ἔργῳ διὰ νηπιότητα ἑαυτοὺς ἐπιτρέπειν, τούτους τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἀδελφῶν μετ᾽ εὐλα-

1. Α΄ Θεσσ. ε΄, 17. 2. Ῥωμ. ιβ΄, 12. 3. Λουκ. ιη΄, 7.
4. Ματθ. κς΄, 41. 5. Λουκ. ιη΄, 1.

1. Ματθ. κε΄, 1 κ. ἑ. 2. Γαλ. ε΄, 22. 3. Α΄ Κορ. ς΄, 17.

θείας καὶ πίστεως, φόβου τε θείου, καταδέξασθαι χρή, ὡς τοῦ Θεοῦ ἐντολῇ καὶ ὡς πνευματικῷ πράγματι διακονουμένους, ἀλλ' οὐχ ὡς παρ' ἀνθρώπων μισθὸν ἢ τιμὴν καὶ εὐχαριστίαν προσδοκωμένους, μὴ διδόντας χώραν ὅλως γογγυσμῷ ἢ ὑψηλοφροσύνῃ ἢ ἀμελείᾳ καὶ χαυνότητι· ὡς μὴ τὸ ἀγαθὸν τοῦτον ἔργον σπιλοῦσθαι καὶ παραφθείρεσθαι, διὰ δὲ τῆς εὐλαβείας μᾶλλον καὶ τοῦ φόβου καὶ τῆς χαρᾶς, εὐπρόσδεκτον τῷ Θεῷ γίνεσθαι.

κε'. Τοσαύτῃ φιλανθρωπίᾳ καὶ ἀγαθότητι, ὢ τῶν θείων σπλάγχνων περὶ ἡμᾶς, συγκατέβη τοῖς ἀνθρώποις ὁ Κύριος, τοῦτο πραγματευόμενος, τὸ μηδένα ἔργου ἀγαθοῦ μισθὸν παριδεῖν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν μικρῶν ἐπὶ τὰς μείζους τῶν ἀρετῶν πάντας ἀναγαγεῖν, ὡς μηδὲ ποτηρίου ψυχροῦ ὕδατος ἀποστερεῖν τινα ἀντιδόσεως. Εἴρηκε γάρ· ὃς ἂν ποτίσῃ ποτήριον ψυχροῦ μόνον εἰς ὄνομα μαθητοῦ, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ[1]. Καὶ αὖθις· ἐφ' ὅσον ἑνὶ τούτων ἐποιήσατε, ἐμοὶ ἐποιήσατε[2]. Μόνον κατὰ Θεὸν τὸ γινόμενον καὶ μὴ κατὰ δόξαν ἀνθρωπίνην γινέσθω. Προσέθηκε γάρ, μόνον εἰς ὄνομα μαθητοῦ· τουτέστι, φόβῳ καὶ ἀγάπῃ Χριστοῦ. Τοῖς γὰρ ἐπιδεικτικῶς τὸ ἀγαθὸν μετιοῦσι μεμφόμενος ὁ Κύριος καὶ ἀποφάσει βεβαίᾳ τὸν λόγον ἀσφαλιζόμενος, ἐπάγει λέγων· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν[3].

κς'. Ἡ ἁπλότης πρὸ τῶν ἄλλων καὶ ἡ ἀφέλεια καὶ ἡ πρὸς ἀλλήλους ἀγάπη καὶ χαρὰ καὶ ταπείνωσις, ἐκ παντὸς τρόπου, ὥσπερ τις θεμέλιος ὑποβεβλήσθωσαν ἐν τῇ ἀδελφότητι, ἵνα μή, ἀλλήλων κατεπαιρόμενοι ἢ καταγογγύζοντες, ἀνόνητον ἡμῶν τὸν κάματον ἀποδείξωμεν· καὶ μήτε ὁ ἀδιαλείπτως προσκαρτερῶν ταῖς εὐχαῖς τοῦ μή, οὕτω ποιεῖν δυναμένου κατεπαιρέσθω, μήτε ὁ τῇ διακονίᾳ ἑαυτὸν ἐκδιδοὺς τοῦ τῇ προσευχῇ σχολάζοντος καταγογγυζέτω· ὡς εἴγε μετὰ τοιαύτης ἁπλότητός τε καὶ διαθέσεως ἀλλήλοις προσφέροιντο, γίνεται τὸ περίττευμα τῶν ταῖς εὐχαῖς ἐμπαραμενόντων, ἐπὶ τὸ ὑστέρημα τῶν διακονούντων· κἀκείνων τὸ περίσσευμα ἐπὶ τὸ ὑστέρημα τῶν ταῖς εὐχαῖς σχολαζόντων· καὶ οὕτω μᾶλλον ἡ ἰσότης, κατὰ τὸ εἰρημένον[4], φαίνηται σῳζομένη· ὃς τὸ πολύ, οὐκ ἐπλεόνασε, καὶ ὁ τὸ ὀλίγον, οὐκ ἠλαττόνησεν[5].

κζ'. Τότε γίνεται τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς[6], ὅταν μὴ ὥσπερ εἴρηται, ἀλλήλων κατεπαιρώμεθα· ὅταν μὴ μόνον ζήλου χωρίς, ἀλλὰ καὶ μετὰ ἁπλότητος, ἐν μετοχῇ καὶ ἀγάπης, εἰρήνης τε καὶ χαρᾶς συνημμένοι ὦμεν ἀλλήλοις, τὴν τοῦ πλησίον προκοπὴν ἰδίαν, ὡς δέον, καὶ τὴν ἐκείνου ὑστέρησιν ζημίαν ἑαυτῶν λογιζόμενοι.

κη'. Ὁ δὲ ἐν τῇ εὐχῇ ὀκνηρῶς καὶ τῇ διακονίᾳ τῶν ἀδελφῶν καὶ ἐν ἑτέρῳ δή τινι ἔργῳ τῷ κατὰ Θεὸν γινομένῳ χαύνως καὶ ἀμελῶς διακείμενος, οὗτος ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου ἀργὸς διαρρήδην καλούμενος, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἄρτου ἀνάξιος εἶναι καταψηφίζεται. Εἴρηκε γάρ· ὁ δὲ ἀργὸς μηδὲ

1. Ματθ. ι', 42. 2. Ματθ. κε', 40. 3. Ματθ. ς', 3.
4. Β' Κορ. η', 14. 5. Ἔξ. ις', 17, 18. 6. Πρβλ. Ματθ. ς', 10.

ἐσθιέτω[1]. Καὶ ἀλλαχοῦ· τοὺς δὲ ἀργοὺς καὶ ὁ Θεὸς μισεῖ· καί, ὁ ἀργὸς οὐδὲ πιστὸς εἶναι δύναται· καὶ ἡ Σοφία, πολλὴν κακίαν, ἔφη, ἐδίδαξεν ἡ ἀργία[2]. Προσήκει τοιγαροῦν ἕκαστον ὁποῖον δήποτε ἔργον κατὰ Θεὸν γινόμενον καρποφορεῖν, καὶ σπουδαίως κἂν ἐφ' ἑνὶ τῶν ἀγαθῶν διατίθεσθαι, ἵνα μὴ τὸ παράπαν ἄκαρπος εὑρισκόμενος, ἀμέτοχος εἰς ἅπαν καὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν γένηται.

κθ'. Πρὸς τοὺς λέγοντας, φησίν, ἀδύνατον εἶναι τῆς τελειότητος ἐφικέσθαι καὶ τῆς εἰσάπαξ ἀπαλλαγῆς τῶν παθῶν ἢ καὶ τῆς μετουσίας καὶ πληρώσεως τοῦ ἀγαθοῦ τυχεῖν πνεύματος, ἀναγκαῖον τὴν ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν μαρτυρίαν ἐπενεγκεῖν καὶ δεῖξαι κακῶς εἰδότας αὐτούς, ψευδῶς τε ἅμα καὶ ἐπισφαλῶς λέγοντας. Γίνεσθε γάρ, φησὶν ὁ Κύριος, ὑμεῖς τέλειοι, ὡς ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστι[3], τὴν παντελῆ καθαρότητα διὰ τούτων σημαίνων· καί, θέλω, ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγώ, καὶ οὗτοι ὦσι μετ' ἐμοῦ, ἵνα θεωρῶσι τὴν δόξαν τὴν ἐμήν[4]. Ταῦτα τοῦ εἰρηκότος ἐκείνου εἰσίν, ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ προσελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι[5]. Καὶ τὸ τοῦ Ἀποστόλου· ἵνα παραστήσωμεν πάντα ἄνθρωπον τέλειον ἐν Χριστῷ[6]· καὶ τό, μέχρι δὲ καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ[7], εἰς ταὐτὸν φέρει. Οὕτω δὲ πρὸς τὴν τελειότητα ἀφορῶντας συμβαίνει δύο τὰ κάλλιστα γίνεσθαι, σύντονόν τε καὶ ἀδιάπαυστον τὸν ἀγῶνα ἔχοντας, εἰς τὸ πέρας διώκειν διὰ τὴν ἐλπίδα τοῦδε τοῦ μέτρου, φημί, καὶ τῆς ἀναβάσεως, τύφῳ τε μὴ ἁλίσκεσθαι, ἀλλὰ μετριοφρονεῖν καὶ μικροὺς ἑαυτοὺς ἡγεῖσθαι διὰ τὴν μήπω τοῦ τελείου κατάληψιν.

λ'. Οἱ ταῦτα λέγοντες, φησίν, ἐκ τριῶν τρόπων τὴν μεγίστην τῇ ψυχῇ περιάπτουσι βλάβην· πρῶτον μέν, ὅτι ταῖς θεοπνεύστοις φαίνονται διαπιστοῦντες Γραφαῖς· εἶθ' ὅτι τὸν μείζονά τε καὶ τέλειον μὴ προσκτησάμενοι τοῦ Χριστιανισμοῦ σκοπόν, μηδὲ πρὸς ἐκεῖνον φθάσαι κατατεινόμενοι, πόνον καὶ σπουδήν, πεῖναν τε καὶ δίψαν τῆς δικαιοσύνης[8] ἔχειν οὐ δύνανται· ἀλλὰ τοῖς ἐξωτέροις σχήμασί τε καὶ ἤθεσι καὶ ὀλίγοις τισὶ κατορθώμασιν ἐμπληροφορούμενοι, τῆς μακαρίας ἐλπίδος καὶ τελειότητος καὶ τῆς παντελοῦς τῶν παθῶν καθάρσεως ἀπολείπονται· τὸ τρίτον, ὅτι οἰόμενοι τῆς ἀκρότητος ἐφικέσθαι, τῇ κατορθώσει τῶν ὀλίγων, ὡς ἔφημεν, ἀρετῶν, καὶ μὴ πρὸς τὸ τέλειον ἐπειγόμενοι, οὐ μόνον ταπείνωσιν καὶ πτωχείαν καὶ συντριβὴν καρδίας ἥκιστα ἔχειν δύνανται, ἀλλὰ δικαιοῦντες ἑαυτοὺς[9] ὡς ἤδη κατειληφότας, οὐ προκοπήν, οὐκ ἐπίδοσιν ὁσημέραι δέχονται.

λα'. Τοὺς ἀδύνατον, φησίν, ἡγουμένους τὴν κατόρθωσιν ταύτην, τὴν

1. Β' Θεσσ. γ', 10. 2. Σοφ. Σειρ. λγ', 28. 3. Ματθ. ε', 48.
4. Ἰωάνν. ιζ', 24. 5. Ματθ. κδ', 35. 6. Κολοσσ. α', 28.
7. Ἐφεσ. δ', 13. 8. Πρβλ. Ματθ. ε', 6. 9. Πρβλ. Λουκ. ις', 15.

διὰ τοῦ πνεύματος τοῖς ἀνθρώποις ἐγγιγνομένην, ἥτις ἡ καινὴ κτίσις[1] ἐστὶ τῆς καθαρᾶς καρδίας, ὁ Ἀπόστολος διαρρήδην ἐοικότας αὐτοὺς δείκνυσι τοῖς δι' ἀπιστίαν τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας εἰσελθεῖν μὴ ἠξιωμένοις, καὶ διὰ τοῦτο πεπτωκότων αὐτοῖς τῶν κώλων ἐν τῇ ἐρήμῳ[2]. Ὃ γὰρ ἐκεῖ ἐπαγγελίας γῆ κατὰ τὸ φανερόν, τοῦτο ἐνταῦθα παθῶν ἀπολύτρωσις κατὰ τὸ κρυπτόν· ὅπερ δὴ καὶ ὁ Ἀπόστολος τέλος πάσης ἐντολῆς εἶναι ἀπέδειξε[3]· καὶ τοῦτό ἐστιν ἡ ἀληθινὴ τῷ ὄντι τῆς ἐπαγγελίας γῆ, καὶ δι' αὐτὴν πάντα ἐκεῖνα τυπικῶς παραδέδοται. Παρ' ὃ καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος δι' ἀσφαλείας τὰ τῶν μαθητῶν ποιούμενος, ὡς μή τινα συμβῆναι ἀπιστίας ἁλῶναι φρονήματι, βλέπετε ἀδελφοί μου, φησί, μή ποτε εἴη ἔν τινι ὑμῶν καρδία πονηρὰ ἀπιστίας, ἐν τῷ ἀποστῆναι ἀπὸ Θεοῦ ζῶντος[4]· τὸ δὲ ἀποστῆναι, οὐκ ἐπὶ τοῦ ἀρνήσασθαι, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ταῖς ἐπαγγελίαις αὐτοῦ ἀπιστῆσαι τέθηκεν. Ἀμέλει καὶ τὰ τυπικὰ τῶν Ἰουδαίων ἀλληγορῶν καὶ παραβάλλων ταῦτα πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἐπιφέρει λέγων· τινὲς γὰρ παρακούσαντες παρεπίκραναν, ἀλλ' οὐ πάντες οἱ ἐξελθόντες ἐξ Αἰγύπτου διὰ Μωσέως· τίσι δὲ προσώχθισε τεσσαράκοντα ἔτη; οὐχὶ τοῖς ἁμαρτήσασιν, ὧν τὰ κῶλα ἔπεσον ἐν τῇ ἐρήμῳ; τίσι δὲ ὤμωσε μὴ εἰσελεύσεσθαι εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, εἰμὴ τοῖς ἀπειθήσασι; καὶ βλέπομεν ὅτι οὐκ ἐδυνήθησαν εἰσελθεῖν δι' ἀπιστίαν[5]. Καὶ ἐπάγει· φοβηθῶμεν οὖν μή ποτε καταλιπομένης ἐπαγγελίας εἰσελθεῖν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ δοκεῖ τις ἐξ ὑμῶν ὑστερηκέναι· καὶ γάρ ἐσμεν εὐηγγελισμένοι, καθάπερ κἀκεῖνοι· ἀλλ' οὐκ ὠφέλησεν ὁ λόγος τῆς ἀκοῆς ἐκείνους μὴ συγκεκραμένους τῇ πίστει τοῖς ἀκούσασιν· εἰσερχόμεθα γὰρ εἰς τὴν κατάπαυσιν οἱ πιστεύσαντες[6]. Καὶ μετ' ὀλίγα πάλιν ἐπιφέρει· σπουδάσωμεν οὖν εἰσελθεῖν εἰς ἐκείνην τὴν κατάπαυσιν, ἵνα μὴ ἐν αὐτῷ τις ὑποδείγματι περιπέσῃ τῆς ἀπειθείας[7]. Τίς δὲ Χριστιανῶν ἀληθινὴ κατάπαυσις ἑτέρα, ἢ τῶν τῆς ἁμαρτίας παθῶν ἡ ἀπολύτρωσις καὶ ἡ πληρεστάτη καὶ ἐνεργὴς[8] τοῦ ἀγαθοῦ πνεύματος ἐν τῇ καθαρᾷ καρδίᾳ ἐνοίκησις; Ταύτῃ τοι καὶ ἐνάγων αὐτοὺς πάλιν πρὸς τὴν πίστιν φησί· προσερχώμεθα οὖν μετ' ἀληθινῆς καρδίας ἐν πληροφορίᾳ πίστεως, ἐρραντισμένοι τὰς καρδίας ἀπὸ συνειδήσεως πονηρᾶς[9]. Καὶ αὖθις· πόσῳ μᾶλλον τὸ Αἷμα τοῦ Ἰησοῦ καθαριεῖ τὴν συνείδησιν ἡμῶν ἀπὸ νεκρῶν ἔργων, εἰς τὸ λατρεύειν Θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ[10]; Προσήκει τοίνυν, διὰ τὴν τῶν ῥημάτων τούτων ἐπηγγελμένην τοῦ Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους ἄμετρον ἀγαθότητα, καθομολογεῖν ἡμᾶς, οἷα δούλους εὐγνώμονας, καὶ ἀληθῆ καὶ βέβαια λογίζεσθαι τὰ ἐπηγγελμένα· ἵνα, κἂν διὰ νωθείαν ἢ ἀσθένειαν προαιρέσεως, μὴ καθάπαξ ἑαυτοὺς τῷ πεποιηκότι παρέσχομεν, μηδὲ τῶν μεγάλων καὶ τελείων τῆς ἀρετῆς ἀντεποιησάμεθα μέτρων, ἀλλ' οὖν γέ τινος ἐλέους διὰ τὸ ὀρθὸν καὶ ἀδιά-

1. Β' Κορ. ε', 17. 2. Ἑβρ. γ', 17. 3. Πρβλ. Ἑβρ. θ', 15. 4. Ἑβρ. γ', 12. 5. Ἑβρ. γ', 19. 6. Ἑβρ. δ', 3. 7. Ἑβρ. δ', 11. 8. Ἴσως ἐναργής. 9. Ἑβρ. ι', 22. 10. Ἑβρ. θ', 14.

στροφον τοῦ φρονήματος καὶ τὴν ὑγιᾶ πίστιν ἐπιτεύξεσθαι δυνηθῶμεν.

λβ'. Τὸ τῆς εὐχῆς καὶ τοῦ λόγου ἔργον ἁρμοζόντως ἐπιτελούμενον, πάσης ἀρετῆς τε καὶ ἐντολῆς ὑπεράνω τελεῖ· καὶ τούτου μάρτυς αὐτὸς ὁ Κύριος. Ἐπειδὴ γὰρ εἰς τὴν οἰκίαν Μάρθας τε, φημί, καὶ Μαρίας παρέβαλε, τῆς μὲν Μάρθας περὶ τὴν διακονίαν ἀσχολουμένης, Μαρίας δὲ παρὰ τοὺς αὐτοῦ πόδας καθεζομένης, καὶ τῇ ἀμβροσίᾳ τῆς θείας ἐκείνης γλώττης εὐωχουμένης, μεμφομένης αὐτὴν τῆς ἀδελφῆς, ὅτι μὴ συμπράττῃ ταύτῃ, καὶ διὰ τοῦτο τῷ Χριστῷ προσελθούσης, αὐτὸς πρὸς αὐτὴν τὸ κυριώτερον τοῦ δευτέρου προθείς, Μάρθα Μάρθα, ἔφη, μεριμνᾷς καὶ τυρβάζῃ περὶ πολλά, ἑνὸς δέ ἐστι χρεία· Μαρία δὲ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο, ἥτις οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ' αὐτῆς[1]. Τοῦτο δὲ εἴρηκεν, ὥσπερ ἔφημεν, οὐχ ὡς τὸ τῆς διακονίας ἔργον ἀποποιούμενος, ἀλλ' ὡς τὸ μεῖζον πάντως τοῦ ἐλάττονος προτιθείς. Ἐπεί, πῶς αὐτὸς ἠνείχετο τῆς διακονίας; πῶς δὲ καὶ αὐτουργὸς φαίνεται τούτου γενόμενος καὶ τοὺς πόδας νίψας τῶν μαθητῶν[2], τοσοῦτόν τε ἀπεχόμενος τοῦ κωλῦσαι, ὅτι καὶ τὸν ἴσον τρόπον πρὸς ἀλλήλους ποιεῖν τοῖς μαθηταῖς ἐγκελεύεται; Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς εὑρήσεις τοὺς Ἀποστόλους, ἡνίκα πρότερον περὶ τὴν τῶν τραπεζῶν ἐπονοῦντο διακονίαν, τοῦ μείζονος ἔργου πρόκρισιν θεμένους, τῆς εὐχῆς, φημί, καὶ τοῦ λόγου. Οὐ δίκαιον γάρ, φησίν, ἡμᾶς καταλιπόντας τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, διακονεῖν τραπέζαις· ἐκλεξάμενοι ἄνδρας πλήρεις Πνεύματος Ἁγίου, καταστήσωμεν ἐπὶ τῆς διακονίας ταύτης· ἡμεῖς δὲ τῇ διακονίᾳ τοῦ λόγου καὶ τῇ προσευχῇ προσκαρτερῶμεν[3]. Ὁρᾷς, ὅπως τὰ πρῶτα τῶν δευτέρων προέκριναν, καίπερ ἀμφότερα μιᾶς ἀγαθῆς ῥίζης οὐκ ἀγνοοῦντες εἶναι βλαστήματα;

* * *

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΠΕΡΙ ΥΠΟΜΟΝΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΣ

λγ'. Τοῖς πειθαρχεῖν τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ βουλομένοις καὶ ἀγαθὸν καρπὸν ἐργαζομένοις, σημεῖα παρακολουθεῖ ταῦτα· στεναγμός, κλαυθμός, κατήφεια, ἡσυχία, κεφαλῆς κίνησις, προσευχή, σιωπή, ἐπιμονή, ὀδυνηρὸν πένθος, πόνος καρδίας ὑπὲρ εὐσεβείας γενόμενος. Τὰ δὲ ἔργα· ἀγρυπνία, νηστεία, ἐγκράτεια, πραότης, μακροθυμία, ἀδιάλειπτος προσευχή, μελέτη τῶν θείων Γραφῶν, πίστις, ταπείνωσις, φιλαδελφία, ὑποταγή, πόνος, κακοπάθεια, ἀγάπη, ἀγαθωσύνη, κοσμιότης, καί, τὸ ὅλον, φῶς, ὅ ἐστιν ὁ Κύριος[4]. Τῶν δέ γε μὴ ποιούντων καρπὸν ζωῆς, σημεῖά ἐστι ταῦτα· ἀκηδία, μετεωρισμός, περίβλεψις, ἀπροσεξία, γογγυσμός, κέπφωσις. Τὰ δὲ ἔργα·

1. Λουκ. ι', 42 2. Πρβλ. Ἰωάνν. ιγ', 5. 3. Πράξ. ς', 4. 4. Ἰωάνν. η', 12.

ἀδηφαγία, ὀργή, θυμός, καταλαλιά, φυσίωσις, ἀκαιρολογία, ἀπιστία, ἀκαταστασία, λήθη, ταραχή, αἰσχροκέρδεια, φιλαργυρία, ζῆλος, ἐρίθεια, ὑπεροψία, φλυαρία, ἄκαιρος γέλως, ἐθελοδοξία, καί, τὸ πᾶν, σκότος, ὅπερ ἐστὶν ὁ σατανᾶς.

λδ′. Κατ᾽ οἰκονομίαν θειοτέραν, φησίν, οὐκ εὐθέως εἰς κληρωθεῖσαν αὐτῷ γέενναν ὁ πονηρὸς παρεπέμφθη, ἀλλὰ βασάνου καὶ δοκιμασίας χάριν, τοῦ τε ἀνθρώπου, φημί, καὶ τοῦ αὐτεξουσίου, παρείθη· ἵνα καὶ ἄκων δοκιμωτέρους καὶ δικαιοτέρους μὲν τοὺς Ἁγίους διὰ τῆς ὑπομονῆς ἀπεργάσηται καὶ μείζονος αὐτοῖς δόξης αἴτιος καταστῇ· ἑαυτῷ δὲ πάλιν διὰ τῆς ἰδίας ἐθελοκακίας καὶ τῶν κατὰ τῶν Ἁγίων ἐπινοιῶν, δικαιοτέραν κατασκευάσῃ τὴν κόλασιν· καὶ ἵνα, ὥς φησιν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, καθ᾽ ὑπερβολὴν γένηται ἁμαρτωλὸς ἡ ἁμαρτία[1].

λε′. Ἀπατήσας τὸν Ἀδὰμ ὁ ἐχθρὸς[2] καὶ οὕτως αὐτοῦ κυριεύσας, ἀφεῖλέ τε αὐτὸν τὴν ἐξουσίαν καὶ ἄρχων ἐκεῖνος τοῦ αἰῶνος τοῦδε προσηγορεύθη[3]. Ἄρχων δὲ τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ δεσπότης τῶν ὁρωμένων ὁ ἄνθρωπος ἦν ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ Κυρίου κατασταθείς[4]. Οὔτε γὰρ πῦρ αὐτοῦ κατίσχυεν, οὐχ ὕδωρ ἐπόντιζεν, οὐ θηρίον ἔβλαπτεν, οὐκ ἰοβόλον ἐπ᾽ αὐτῷ τὸ οἰκεῖον ἐνήργει· ἀφ᾽ οὗ δὲ τῇ ἀπάτῃ εἶξε[5], προδέδωκε τῷ ἀπατήσαντι τὴν ἀρχήν· δι᾽ ἣν αἰτίαν φαρμακοί τε καὶ γόητες κατ᾽ ἐναντίαν ἐνέργειαν, Θεοῦ τε συγχώρησιν, παραδοξοποιοὶ δείκνυνται· ἰοβόλων τε γὰρ κυριεύουσι καὶ πυρὸς καὶ ὑδάτων κατατολμῶσιν, ὡς οἱ περὶ Ἰαννῆν, φημί, καὶ Ἰαμβρῆν τῷ Μωυσῇ ἀντικείμενοι[6], καὶ ὡς Σίμων τῷ Κορυφαίῳ Πέτρῳ ἀντιφερόμενος[7].

λς′. Οἶμαι, φησίν, ὅτι καὶ τὴν προτέραν τοῦ Ἀδὰμ δόξαν ὁμοίως τῷ προσώπῳ Μωσέως[8] ἐπιλάμπουσαν, τὸν ἐχθρὸν θεασάμενον ἱκανῶς τρωθῆναι· τούτῳ καθαπερεὶ τεκμηράμενον τὴν τῆς ἑαυτοῦ βασιλείας καθαίρεσιν· οὐδὲν δὲ τὸ κωλῦον καὶ τὸ τοῦ Ἀποστόλου ῥητὸν πρὸς τοῦτο φέρεσθαι, τό· ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Μωσέως καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ ἁμαρτήσαντας[9]. Δοκῶ γάρ μοι, τὸ δεδοξασμένον πρόσωπον Μωσέως, τύπον καὶ ὑπόδειγμα σώζειν τοῦ πρώτου διὰ χειρῶν Θεοῦ δημιουργηθέντος ἀνθρώπου· ὅπερ ἰδόντα τὸν θάνατον, τουτέστιν τὸν θανάτου αἴτιον διάβολον, ἐκεῖ μὴν ὑποπτεῦσαι τῆς βασιλείας διαπεσεῖν· ἐπὶ δὲ τοῦ Κυρίου, καὶ πρὸς ἀλήθειαν τοῦτο παθεῖν. Ταύτην τοιγαροῦν τὴν δόξαν ἀπόγε τοῦ νῦν οἱ ἀψευδεῖς Χριστιανοὶ περιβάλλονται· καὶ ἔνδοθεν ὑπ᾽ αὐτῶν ὁ θάνατος, εἴτ᾽ οὖν τὰ τῆς ἀτιμίας καταργεῖται πάθη[10], ἐνεργεῖν μὴ δυνάμενα· ἅτε δὴ τῆς τοῦ Πνεύματος δόξης ἐν αἰσθήσει καὶ πληροφορίᾳ πάσῃ ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν ἐλλαμπούσης· ἐν δέ γε τῇ ἀναστάσει, καταργηθήσεται τελείως ὁ θάνατος[11]

1. Ῥωμ. ζ′, 13. 2. Γέν. γ′, 13. 3. Ἰωάνν. ιβ′, 31.
4. Γέν. α′, 26. 5. Πρβλ. Γέν. γ′, 1-6. 6. Ἔξ. ζ′, 11 κ.ἑ., Β′ Τιμ. γ′, 8.
7. Πράξ. η′, 9 κ.ἑ. 8. Πρβλ. Ἔξ. λδ′, 30-31. 9. Ῥωμ. ε′, 14.
10. Πρβλ. Ῥωμ. α′, 26. 11. Πρβλ. Α′ Κορ. ιε′, 26, 54.

λζ′. Διὰ τῆς γυναικός, ὡς δι᾽ ὁμοίου τινός, τὸν Ἀδὰμ ὁ ἐχθρὸς ἀπατήσας[1], ἀφαιρεθῆναι τὴν περικειμένην αὐτῷ δόξαν πεποίηκε· καὶ οὕτω γυμνός τε εὑρέθη καὶ τὴν ἀσχημοσύνην οἶδε τὴν ἑαυτοῦ[2], ἥν περ δὴ πρότερον οὐχ ἑώρα, ἅτε τοῦ φρονήματος αὐτοῦ τοῖς οὐρανίοις κάλλεσιν ἐντρυφῶντος. Καὶ γὰρ μετὰ τὴν παράβασιν πρόσγεια γένονεν αὐτῷ καὶ χαμαιπετῆ τὰ νοήματα· καὶ τὸ ἁπλοῦν καὶ ἀγαθὸν φρόνημα φρονήματι κακίας σαρκικῷ συνεπλάκη. Τὸ δὲ κλεισθῆναι τὸν Παράδεισον καὶ τῇ φλογένῃ ῥομφαίᾳ καὶ τῷ Χερουβεὶμ ἐπιτραπῆναι διακωλύειν αὐτῷ τὴν εἴσοδον[3], τοῦτο κατὰ μὲν τὸ ὁρατὸν καὶ πιστεύεται γεγενῆσθαι, ὡς εἴρηται· εὑρίσκεται δὲ καὶ παρ᾽ ἑκάστῃ ψυχῇ κατὰ τὸ λανθάνον· κύκλῳ γὰρ τῆς καρδίας τὸ κάλυμμα τοῦ σκότους περιχωρεῖ, τὸ πῦρ, φημί, τοῦ κοσμικοῦ πνεύματος, ὅπερ οὔτε τὸν νοῦν ἐντυχεῖν τῷ Θεῷ, οὔτε τὴν ψυχὴν ἀφίησι κατὰ τὸ αὐτῆς θέλημα ἢ εὔξασθαι ἢ πιστεῦσαι ἢ ἀγαπῆσαι τὸν Κύριον. Τούτων δὲ πάντων ἡ πεῖρα διδάσκαλος τοῖς γνησίως ἑαυτοὺς τῷ Κυρίῳ πιστεύσασι, τῇ τε ἐπιμονῇ τῆς εὐχῆς καὶ τῇ εὐτόνῳ κατὰ τοῦ πολεμοῦντος ὁρμῇ.

λη′. Ῥάβδος ἐστὶ παιδείας καὶ λῶρος μαστίγων ὁ τοῦδε τοῦ αἰῶνος ἄρχων τοῖς κατὰ πνεῦμα νηπίοις· αὐτοῖς μέν, ὥσπερ γοῦν καὶ πρότερον εἴρηται, μεγάλην δόξαν καὶ πλείονα τὴν τιμὴν διὰ τῶν θλίψεών τε καὶ πειρασμῶν προξενῶν· ἐκ τούτων γὰρ καὶ τὸ τελείους αὐτοῖς γίνεσθαι περιγίνεται, ἑαυτῷ δὲ πλείονά τε καὶ βαρυτέραν κατασκευάζων τὴν κόλασιν· ὅλως γὰρ μεγίστη τις δι᾽ αὐτοῦ οἰκονομεῖται οἰκονομία, καθὼς εἴρηταί που, συνεργεῖ τὸ πονηρὸν τῷ ἀγαθῷ προαιρέσει οὐ καλῇ. Ταῖς γὰρ ἀγαθαῖς καὶ καλὴν τὴν προαίρεσιν ἐχούσαις ψυχαῖς, καὶ τὰ δοκοῦντα λυπηρὰ εἰς ἀγαθὸν τελευτᾷ· καθάπερ καὶ τῷ Ἀποστόλῳ εἰρημένον ἐστίν, ἤγουν τό, τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς τὸ ἀγαθόν[4].

λθ′. Τούτου ἕνεκεν ἡ τῆς παιδείας αὕτη ῥάβδος ἀφείθη, φησίν, ἵνα δι᾽ αὐτῆς ὡς ἐν καμίνῳ πυρὸς τὰ σκεύη πυρούμενα στερεώτερα εὑρεθῇ· τὰ δὲ ἀδόκιμα εὔθραστα ὄντα ἐλεγχθῇ, τοῦ πυρὸς τὴν καῦσιν οὐχ ὑπομείναντα. Δοῦλος δὲ ὢν οὗτος καὶ κτίσμα δεσποτικόν, οὐχ ὅσον αὐτῷ δοκεῖ ἐκπειράζει, οὐδὲ καθόσον βούλεται τὰς θλίψεις ἐπάγει· ἀλλ᾽ ὅσον δὴ τὸ δεσποτικὸν ἐπιτρέψει νεῦμα διὰ τῆς παραχωρήσεως. Αὐτὸς γὰρ σὺν ἀκριβείᾳ τὰ πάντων εἰδώς, ὁπόσον ἐστὶ δύναμις ἑκάστῳ, τοσοῦτον αὐτῷ καὶ δοκίμιον ὑποστῆναι παραχωρεῖ, καθὰ δὴ καὶ τῷ Ἀποστόλῳ δοκεῖ· πιστὸς γὰρ ὁ Θεός, φησίν, ὃς οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε, ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν, τοῦ δύνασθαι ὑπενεγκεῖν[5].

μ′. Ὁ ζητῶν καὶ κρούων[6], κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν, καὶ μέχρι τέλους αἰτῶν, τυγχάνει τῶν αἰτημάτων. Μόνον ἐχέτω παρρησίαν οὗτος, τοῦ τῷ νῷ καὶ γλώττῃ ἀπαραλείπτως ἐπιζητεῖν, καὶ Θεῷ τῇ σωματικῇ λα-

1. Γέν. γ′, 12-13. 2. Γέν. γ′, 10. 3. Γέν. γ′, 24.
4. Ῥωμ. η′, 28. 5. Α′ Κορ. ι′, 13. 6. Ματθ. ζ′, 8.

τρείᾳ ἀνενδότως προσκατερεῖν· μὴ τοῖς κοσμικοῖς πράγμασιν ἐμπλεκόμενος, μηδὲ τοῖς τῆς κακίας πάθεσι συνηδόμενος. Ἀψευδὴς γὰρ ὁ εἰπών, ὅτι· πᾶν ὃ ἐὰν αἰτήσητέ με ἐν προσευχῇ πιστεύοντες λήψεσθε[1]. Οἱ δὲ λέγοντες, ὅτι κἂν πάντα ποιήσειέ τις τὰ ἐπιτεταγμένα, παραμείνας δέ, μὴ τύχῃ τῆς χάριτος, κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον, οὐδὲν ὤνησε· κακῶς οἴδασί τε καὶ λέγουσι, καὶ ταῖς θείαις ἀσυμφώνως Γραφαῖς. Οὐ γάρ ἐστιν ἀδικία παρὰ τῷ Θεῷ, ἵνα τῶν ἡμῖν καθηκόντων κατορθωθέντων, αὐτὸς τῶν παρ᾿ ἑαυτοῦ ἀμελήσειε. Μόνον ἐπιμελὲς ἔστω σοι, εὑρεθῆναι τότε, ὅτε σου ἡ ψυχὴ τοῦ ἀθλίου τοῦδε λύεται σώματος, ἀγωνιζόμενον, σπεύδοντα, προσδεχόμενον τὴν ἐπαγγελίαν, προσκαρτεροῦντα, πιστεύοντα, ἐν διακρίσει ζητοῦντα. Κἀγώ σοι λέγω, καὶ μὴ ἀπίστει, μετὰ χαρᾶς ἀπελεύσῃ καὶ παρρησίαν ἕξεις καὶ τῆς βασιλείας ὀφθήσῃ ἄξιος· καὶ γὰρ ὁ τοιοῦτος, ἐν λεπτότητι διὰ τῆς πίστεώς φημι καὶ τῆς προθυμίας, ἤδη κοινωνεῖ τῷ Θεῷ. Ὡς γὰρ ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἤδη ταύτην ἐν τῇ καρδίᾳ μεμοίχευκε[2], καίτοιγε κατὰ σῶμα μὴ μιανθεὶς οὗτος, ὅμως ὡς μοιχεύσας ἤδη λελόγισται, οὕτως ὁ τὰ πονηρὰ μὲν ἐκ καρδίας ἀποστραφείς, τῷ δὲ Κυρίῳ κολλώμενος[3] πόθῳ καὶ ἐκζητήσει, προσεδρείᾳ τέ φημι καὶ θεοφιλεῖ διαθέσει, καθάπερ ἤδη κοινωνεῖ τῷ Θεῷ, καὶ μέγα δῶρον αὐτίκα παρὰ Θεοῦ ἔχει αὐτὸ τοῦτο, τὸ τῇ εὐχῇ προσεδρεύειν, τῇ ἀγαθῇ τε σπουδῇ καὶ πολιτείᾳ τῇ φιλαρέτῳ. Εἰ γὰρ καὶ ποτηρίου ψυχροῦ δόσις οὐκ ἄμισθος[4], πόσῳ μᾶλλον τοῖς αὐτῷ προσανέχουσιν ἡμέρας τε καὶ νυκτός, δεομένοις, τὸ ἐπαγγελθὲν ὁ Θεὸς οὐ παρέξει;

μα΄. Πρὸς τοὺς διαποροῦντάς φησι, τί ὅτι μοι γίνεταί τις ἡμέρα, ἐν ᾗ καὶ διὰ μίσους ἔχω τὸν ἀδελφόν, ἢ καὶ ἄλλα τινα συνεπίσταμαι, ἃ καὶ ἄκοντα συμβαίνει μοι πάσχειν, ταῦτα λεκτέον· ὡς ὁ μὲν ἀγὼν ἅπας καὶ ἡ σπουδὴ τῷ ἀνθρώπῳ, ὥστε τῷ πονηρῷ καὶ τοῖς πονηροῖς ἀντιτίθεσθαι λογισμοῖς διὰ παντὸς ἔστω· ἀμήχανον δέ, ὅπου τὸ σκότος ἐστὶ τῶν παθῶν καὶ ὁ θάνατος, τοῦ φρονήματος, φημί, τῆς σαρκός, μὴ ἐπιδείκνυσθαί τινα καὶ καρπὸν ἴδιον τὴν κακίαν, ἤτοι κεκρυμμένως ἢ φανερῶς. Ὥσπερ γάρ τι τραῦμα ἐν σώματι ὄν, ἀδύνατον ἕως οὔπω τέλεον ἰαθῇ, μὴ καὶ ὀλίγῳ τινὶ τῷ ἰχῶρι μυδᾶν, δίυγρον εἶναι καὶ σήπεσθαι ἢ φυσᾶν καὶ ὀγκοῦσθαι· καὶ ταῦτα θεραπευόμενόν τε καὶ μηδενὸς τῶν εἰς ἐπιμελείας τούτου λόγον ἡκόντων ἀπαξιούμενον· ἀμεληθὲν δὲ σῆψιν, ἔστι δ᾿ ὅτε καὶ λύμην τῷ ὅλῳ ἐνεργάζεται σώματι· τὸν αὐτὸν οἴου μοι τρόπον καὶ τὰ τῆς ψυχῆς πάθη, καίτοι πολλῆς ἀπολαύοντα τῆς σπουδῆς, ὅμως ἔνδον σμύχοντα ἐπιμένειν· πλὴν ἀλλὰ τῷ παραμόνῳ τῆς ἐπιμελείας διὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ χάριτός τε καὶ συνεργείας ἐντελῆ λαμβάνει τὴν ἴασιν. Ἔστι γάρ τις κρυπτὸς ῥύπος καὶ περιττόν τι σκότος παθῶν, ὃ παρὰ τὴν καθαρὰν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν, διὰ τῆς τοῦ Ἀδὰμ παραβάσεως, παρεισέδυ πάσῃ τῇ ἀνθρωπότητι. Καὶ τοῦτο θολοῖ καὶ καταμιαίνει καὶ τὸ σῶμα δήπου καὶ τὴν ψυχήν. Ἀλλ᾿ ὥσπερ σίδηρος πυρούμενός τε καὶ τυπτόμενος ἐκκαθαίρεται, ἢ χρυσός, χαλκῷ ἢ καὶ σιδήρῳ συγκραθείς, πυρὶ διαιρεῖται μόνῳ, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ διὰ τῶν ἀχράντων τοῦ Σωτῆρος παθῶν, τῷ ἀγαθῷ Πνεύματι πυρουμένη καὶ τυπτομένη, παντὸς πάθους καὶ πάσης ἐκκαθαίρεται ἁμαρτίας.

1. Ματθ. κα΄, 22. 2. Ματθ. ε΄, 28. 3. Πρβλ. Α΄ Κορ. ς΄, 17. 4. Πρβλ. Ματθ. ι΄, 42.

μβ΄. Ὥσπερ τινὲς λαμπάδες πολλαί, ἑνὶ ἐλαίῳ καὶ ἑνὶ ἀναφθεῖσαι πυρί, οὐκ ἴσῳ τῷ μέτρῳ πολλάκις τὴν τοῦ πυρὸς αὐγὴν ἀφιᾶσιν, οὕτω καὶ τὰ χαρίσματα, τὰ ἐκ διαφόρων κατορθωμάτων, διάφορον ἔχει καὶ τὴν αὐγὴν τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος· ἢ ὥσπερ ἐν πόλει πολλῶν ὄντων καὶ τὴν αὐτὴν οἰκούντων, ἑνί τε ἄρτῳ καὶ ἑνὶ χρωμένων ὕδατι, οἱ μὲν αὐτῶν ἄνδρες, οἱ δὲ νήπιοι, οἱ δὲ παῖδές εἰσιν, οἱ δὲ γέροντες, καὶ πολὺ τὸ παραλλάττον ἐν αὐτοῖς καὶ διάφορον· ἢ ὥσπερ σῖτος ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ χώρᾳ κατεσπαρμένος, διαφόρους δήπου καὶ τοὺς στάχυας ἀναδίδωσιν· ἐν μέντοι τῇ αὐτῇ ἅλῳ συνάγεται καὶ τῇ αὐτῇ ἀποθήκῃ ἐναποτίθεται· οὕτως οἴου μοι κἂν τῇ τῶν νεκρῶν ἀναστάσει διαφορὰν δόξης τῶν ἀνισταμένων δοξάζεσθαι καὶ γνωρίζεσθαι κατὰ τὴν ἀξίαν τῶν κατορθωμάτων· κατὰ τὴν μετουσίαν τοῦ ἐντεῦθεν ἤδη ἐνῳκηκότος αὐτοῖς θείου Πνεύματος. Καὶ τοῦτο εἶναι τό, ἀστὴρ ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ[1].

μγ΄. Εἰ καὶ σμικρότεροί τινες ἀστέρες ἀστέρων εἰσίν, ἀλλὰ τῷ ἑνὶ πάντως φωτὶ διαλάμπουσιν. Ἡ μὲν οὖν εἰκών, δήλη· τοῦτο δὲ μόνον κατὰ σπουδὴν ἔστω, ἵνα τις γεννηθεὶς τῷ Πνεύματι τῷ Ἁγίῳ, τὴν ἔνοικον ἀπονίψηται ἁμαρτίαν. Καὶ γὰρ ἔν τινι μέρει καὶ αὐτὴ ἐκείνη ἡ διὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου γέννησις, εἰκόνα τελειότητος ἔχει, ἔν τε τῇ μορφῇ καὶ τοῖς μέλεσιν· οὐ μέντοι δυνάμει ἢ νῷ ἢ ἀνδρείᾳ. Ὁ γὰρ πρὸς ἄνδρα τέλειον καὶ μέτρον ἀφικόμενος ἡλικίας[2], τὰ τοῦ νηπίου πέφυκε καταργεῖν[3]. Καὶ τοῦτό ἐστιν, ὅπερ ὁ Ἀπόστολος λέγει· εἴτε γλῶσσαι καταργηθήσονται εἴτε προφητεῖαι[4]. Ὥσπερ γὰρ ὁ ἀνὴρ ἤδη γενόμενος, οὔτε τροφὰς οὔτε λόγους τοὺς παιδὶ προσήκοντας καταδέχεται, ἀλλ᾿ ἀναξιοπαθεῖ πρὸς αὐτά, ὡς ἑτέρας ἤδη διαγωγῆς ἐπιβάς, οὕτως ὁ πρὸς τελείωσιν τῶν Εὐαγγελικῶν αὐξάνων κατορθωμάτων, τὴν νηπιότητα τὴν ἑαυτοῦ πρὸς τὴν τελειότητα καταπαύει· ὅτε γάρ, φησὶ πάλιν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, γέγονα ἀνήρ, κατήργηκα τὰ τοῦ νηπίου[5].

μδ΄. Τὸ μὲν κατὰ πνεῦμα γεννώμενον, τρόπῳ τινί, καθὼς ἐδείκνυμεν, τέλειόν ἐστιν· ὥσπερ καὶ τουτὶ τὸ νήπιον τέλειον εἶναι λέγομεν, ἐν τῷ τὰ μέρη πάντα τῆς ὁλότητος ἀποσώζειν. Πλὴν ὁ μὲν Κύριος οὐ Πνεῦμα καὶ χάριν δίδωσιν, ἵνα τις περιπέσῃ ταῖς ἁμαρτίαις· αὐτοὶ δὲ ἑαυτοῖς αἴτιοι τῶν κακῶν οἱ ἄνθρωποι, τῇ χάριτι μὴ στοιχοῦντες, καὶ διὰ τοῦτο τοῖς κακοῖς ἁλισκόμενοι· δύναται δὲ καὶ ἐξ ἰδίων ὀλισθαίνειν καὶ φυσικῶν ὁ ἄνθρωπος λογισμῶν, ἀμελῶν ἢ καταφρονῶν ἢ καὶ οἰήσει χρώμενος. Ἄκουε γὰρ τί φησὶν ὁ Παῦλος· ἵνα δὲ μὴ ὑπεραίρωμαι, ἐδόθη μοι σκόλη[6] τῇ σαρκί, ἄγγελος σατᾶν[7]. Ὁρᾷς, ὅτι

1. Α΄ Κορ. ιε΄, 41. 2. Ἐφεσ. δ΄, 13. 3. Πρβλ. Α΄ Κορ. ιγ΄, 11. 4. Α΄ Κορ. ιγ΄, 8.
5. Α΄ Κορ. ιγ΄, 11. 6. Γραπτέον σκόλοψ. 7. Β΄ Κορ. ιβ΄, 7.

καὶ οἱ τηλικούτων ἁψάμενοι μέτρων, ἐπιδεεῖς εἰσὶν ἀσφαλείας; Ἄλλως τε καὶ εἰ μὴ δῷ πρόφασιν τῷ σατανᾷ ὁ ἄνθρωπος, οὐ κυριεύσειεν ἂν αὐτοῦ βίᾳ. Παρὰ τοῦτο, οὔτε τῷ μέρει τοῦ Χριστοῦ, οὔτε τοῦ ἀντικειμένου, τὸ πρᾶγμα λογίζεται· ἀλλὰ τῇ μὲν χάριτι τοῦ Πνεύματος προστεθεὶς εἰς τέλος, τῆς μερίδος γίνεται τοῦ Χριστοῦ· μὴ οὕτω δὲ σχών, κἂν Πνεύματι γεννηθῇ, τὸ δὲ ἐστί, κἂν μέτοχος καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος γένηται, παρ' ἑαυτοῦ ἕξει τὸ ὀπίσω τοῦ θελήματος πορευθῆναι τοῦ σατανᾶ[1]. Εἴτε γὰρ αὐτὸς ὁ Κύριος, εἴτε καὶ ὁ σατανᾶς πρὸς βίαν ἐλάμβανον, οὐκ ἦν ὁ ἄνθρωπος ἑαυτοῦ αἴτιος, οὔτε εἰς γέενναν ἐμπεσεῖν, οὔτε βασιλείας ἐπιτυχεῖν.

με΄. Πολλῆς τῷ φιλαρέτῳ φροντιστέον τῆς διακρίσεως, ὥστε τῆς τοῦ καλοῦ τε καὶ κακοῦ διαφορᾶς ἐπιγνώμονα εἶναι καὶ τὰς ποικίλας τοῦ πονηροῦ τέχνας δι' εὐλόγων φαντασιῶν εἰωθότος τοὺς πολλοὺς παρακρούεσθαι, βασανίζειν καὶ συνιέναι, πλὴν τὸ ἀσφαλές, πρὸς πάντα λυσιτελές. Ὡς γὰρ εἴτις βουλόμενος διάπειραν εἰς σωφροσύνην τῆς ἑαυτοῦ λαβεῖν γυναικός, νυκτὸς πρὸς αὐτὴν ὡς ἀλλότριος παραγένοιτο, κἂν ἐκείνην διωθουμένην αὐτὸν ἴδοι, χαίρει τῷ ἀπροσίτῳ μᾶλλον καὶ ἀσπάζεται τὴν ἀσφάλειαν, οὕτω δὴ καὶ ἡμᾶς ἀσφαλῶς πρὸς τὰς τῶν νοερῶν ἔχειν ἐπιστασίας. Κἂν γὰρ αὐτοὺς τοὺς οὐρανίους ἀπώσῃ, ἡσθήσονται τούτῳ μᾶλλον καὶ πλείονός σε παρασκευάσουσι τῆς χάριτος μετασχεῖν· τῆς ἀπολαύσεώς τε διάπλεω καταστήσουσι τῆς πνευματικῆς, αὐτῷ τούτῳ τὴν πρὸς τὸν Κύριον ἀγάπην σου τεκμηράμενοι. Μὴ τοίνυν ἐλαφρότητι διανοίας ταχὺ σεαυτὸν ἐμπάρεχε ταῖς τῶν νοερῶν ἐπιστασίαις εἰς ἀπάντησίν σου, κἂν αὐτοὶ οἱ οὐράνιοι Ἄγγελοι ὦσιν, ἀλλὰ μένε βαρύς, βασάνῳ ταῦτα παραδιδοὺς ἐπιμελεστάτῃ· καὶ οὕτω τὸ μὲν καλὸν οἰκειούμενος, τὸ πονηρὸν δὲ διωθούμενος. Οὕτω γὰρ ἐπαυξήσεις ἐν σεαυτῷ τὰ τῆς χάριτος ἐνεργήματα, ἅπερ ἡ ἁμαρτία, κἂν τὸ τοῦ ἀγαθοῦ πρόσωπον ὑποκρίνεται, παρασχεῖν ὅλως οὐ δυνήσεται. Οἶδε γὰρ ὁ σατανᾶς, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, καὶ εἰς Ἄγγελον μετασχηματισθῆναι φωτός[2] τοῦ ἀπατῆσαι χάριν· πλὴν ἀλλὰ κἂν ὁράσεις λαμπρὰς περιβάλληται, ἀγαθὴν ἐνέργειαν, ἥπερ εἴρηται, παρασχεῖν οὐ δυνήσεται· δι' οὗ καὶ τὸ παράσημον ἀκριβὲς γίνεται. Οὔτε γὰρ ἀγάπην τὴν εἰς τὸν Θεὸν ἢ τὸν πλησίον, οὐ πρᾳότητα, οὐ ταπείνωσιν, οὐ χαράν, οὐκ εἰρήνην, οὐ κατάστασιν λογισμῶν, οὐ τοῦ κόσμου μῖσος, οὐκ ἀνάπαυσιν πνευματικήν, οὐκ ἐπιθυμίαν τῶν οὐρανίων ἐνεργῆσαι δύναται, οὐ πάθη καὶ ἡδονὰς καταπαῦσαι, ἅπερ φανερῶς εἰσι τῆς χάριτος ἐνεργήματα· ὁ γὰρ καρπός, φησί, τοῦ Πνεύματός ἐστιν ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη, καὶ τὰ ἑξῆς[3]· τάχα δὲ καὶ τῦφον μᾶλλον ἐκεῖνος ἐμποιῆσαι καὶ ὑψηλοφροσύνην ἐπιτηδειότατός τε καὶ δυνατώτατος. Ἐκ γοῦν τῆς ἐνεργείας εἴσῃ τὸ ἐλλαμφθὲν ἐν τῇ ψυχῇ σου νοερὸν φῶς, πότερον τοῦ Θεοῦ ἢ τοῦ σατανᾶ πέφυκεν ὄν; πλὴν ἀλλὰ καὶ αὐτῇ δὲ τῇ ψυχῇ, εἴπερ ἔρρωται τὰ τῆς διακρίσεως, εὐθὺς ἀπὸ τῆς νοερᾶς αἰσθήσεως, δῆλα τὰ τῆς διαφορᾶς γίνεται. Ὥσπερ γὰρ ὄξος καὶ οἶνος,

1. Πρβλ. Α' Τιμ. ε', 15. 2. Β' Κορ. ια', 14. 3. Γαλ. ε', 22.

κατὰ μὲν τὴν ὅρασιν ἕν, ἐκ δὲ τῆς κατὰ τὴν γεῦσιν αἰσθήσεως ὁ λάρυγξ ἑκατέρου κρίνει τὸ ἴδιον· οὕτω δὴ καὶ ψυχὴ ἐξ αὐτῆς γε τῆς νοερᾶς αἰσθήσεως καὶ τῆς ἐνεργείας δύναται κρίνειν τά τε τοῦ Πνεύματος χαρίσματα καὶ τὰ τοῦ ἀλλοτρίου φαντάσματα.

μς΄. Χρὴ σκοπεῖν καὶ προβλέπειν ἄριστα τὴν ψυχὴν τοῖς ἑαυτῆς ὀφθαλμοῖς μή ποτε δὴ κἂν τῷ βραχυτάτῳ ὑπὸ τῆς τοῦ ἀντικειμένου ἁλῷ δυνάμεως. Ὥσπερ γὰρ ἑνὸς μέρους ζῴου παγίδι ληφθέντος, ὅλον ἀνάγκη τὸ ζῷον κάμπτεσθαι καὶ ὑπὸ ταῖς τῶν θηρευόντων χερσὶν γίνεσθαι, οὕτω δὴ καὶ ψυχῇ τὰ ὅμοια συμβαίνειν παρὰ τῶν ἐχθρῶν εἴωθε. Καὶ τοῦτο δῆλον καθίστησιν ὁ Προφήτης· παγίδα γάρ, φησίν, ἡτοίμασαν τοῖς ποσί μου, καὶ κατέκαμψαν τὴν ψυχήν μου[1].

μζ΄. Δεῖ τὸν βουλόμενον διὰ τῆς στενῆς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ εἰσελθεῖν καὶ τὰ σκεύη τὰ αὐτοῦ διαρπάσαι[2], μὴ εὐδοκεῖν εὐπαθείᾳ καὶ ὄγκῳ σώματος, ἀλλ' ἐνδυναμοῦσθαι τῷ ἀγαθῷ Πνεύματι, ἔχοντα διὰ μνήμης τὸν εἰπόντα, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα Βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι[3]. Πῶς δὲ δεῖ ἐνδυναμωθῆναι Πνεύματι; τῷ Ἀποστόλῳ λέγοντι τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ μωρίαν τοῖς ἀνθρώποις λογίζεσθαι[4], προσεκτέον· καὶ ὁ Προφήτης δέ, εἶδον, φησί, τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, ἐκλεῖπον παρὰ πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων[5]. Δεῖ τοιγαροῦν τὸν βουλόμενον υἱὸν Θεοῦ γενέσθαι, κατὰ τὸ ὅμοιον ταπεινωθῆναι πρότερον καὶ μωρὸν καὶ ἄτιμον λογισθῆναι· μὴ ἀποστρέφοντα τὸ πρόσωπον ἀπὸ ἐμπτυσμάτων[6], μὴ δόξαν, μὴ κάλλος τοῦ αἰῶνος τούτου, μηδὲν τοιοῦτον μεταδιώκοντα, μὴ ἔχοντα ποῦ τὴν κεφαλὴν ἀνακλῖναι[7], ὀνειδιζόμενον καὶ ἐξουθενούμενον καὶ πάντων παρόραμά τε καὶ καταπάτημα λογιζόμενον, πολεμούμενον ἀφανῶς τε καὶ φανερῶς καὶ τῇ διανοίᾳ ἀντιμαχόμενον. Καὶ τότε αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱός, αὐτός γε ὁ εἰπὼν ἐνοικήσω καὶ ἐμπεριπατήσω ἐν ὑμῖν[8], ἐμφανὴς ἔσται τῇ αὐτοῦ καρδίᾳ, καὶ λήψεται δύναμιν καὶ ἰσχύν, ὥστε δεσμεῦσαι τὸν ἰσχυρὸν καὶ τὰ σκεύη τὰ αὐτοῦ διαρπάσαι[9], ἐπὶ Ἀσπίδα τε καὶ Βασιλίσκον[10] καὶ ἐπάνω Σκορπίων καὶ Ὄφεων ἐπιβῆναι[11].

μη΄. Οὐ μικρὸς ἡμῖν ἀγὼν πρόκειται, διαρρῆξαι τὸν θάνατον· φησὶ γάρ, ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστιν[12]· εὑρίσκεται δὲ τρόπον τινὰ καὶ αὐτὸς ὢν ἐντός, ὁ πολεμῶν ἡμᾶς καὶ αἰχμαλωτίζων. Μὴ οὖν ἐνδιδότω μηδαμῶς ἡ ψυχή, ἕως ἂν νεκρὸν θείῃ τὸν ταύτην αἰχμαλωτίζοντα. Καὶ τότε διαφεύξεται ὀδύνη πᾶσα καὶ λύπη καὶ στεναγμός[13], διὰ τὸ ῥαγῆναι ὕδωρ ἐν γῇ διψώσῃ[14], καὶ γενέσθαι τὴν ἔρημον εἰς πλῆθος ὑδάτων[15]. Ἐπεὶ

1. Ψαλμ. 56,7. 2. Πρβλ. Ματθ. ιβ', 29. 3. Α' Κορ. ιε', 50.
4. Πρβλ. Α' Κορ. α', 21, 24. 5. Ἡσ. νγ', 3. 6. Πρβλ. Ἡσ. ν', 6.
7. Πρβλ. Ματθ. η', 20. 8. Λευϊτ. κς', 12. 9. Ματθ. ιβ', 29.
10. Ψαλμ. 90, 13. 11. Λουκ. ι', 19. 12. Λουκ. ιζ', 21.
13. Πρβλ. Ἡσ. λε', 10. 14. Πρβλ. Ἡσ. μγ', 20. 15. Πρβλ. Ἡσ. μα', 18.

καὶ ἐπηγγείλατο τὴν ἔρημον καρδίαν ὕδατος πληρῶσαι ζῶντος, πρῶτα μὲν διὰ τοῦ Προφήτου, ἐγώ, λέγοντος, δώσω ὕδωρ τοῖς ἐν δίψει, τοῖς πορευομένοις ἐν ἀνύδρῳ[1], ἔπειτα δὲ καὶ δι᾽ ἑαυτοῦ· ὁ γὰρ πίνων, φησίν, ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσει εἰς τὸν αἰῶνα[2].

μθ΄. Ψυχὴ ἁλώσιμος ἀκηδίᾳ, δήλη ἐστὶ κατάσχετος οὖσα καὶ ἀπιστίᾳ· καὶ διὰ τοῦτο ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ὑπερβιβάζει, τὸν λόγον οὐ δεχομένη. Ἀναπτεροῖ δὲ ἑαυτὴν καὶ ὀνείροις πολλάκις, τὸν ἔνδον μὴ κατανοοῦσα πόλεμον, ἅτε οἰήσει κατειλημμένη. Ἡ δὲ οἴησις πήρωσίς ἐστι τῆς ψυχῆς, οὐδαμοῦ ἀφιεῖσα τὴν ἑαυτῆς ἀσθένειαν ἐπιγνῶναι.

ν΄. Ὥσπερ βρέφος νεογενὲς εἰκόνα τοῦ τελείου διασῴζει ἀνδρός, οὕτω δὴ καὶ ψυχὴ εἰκών τίς ἐστι τοῦ πεποιηκότος αὐτὴν Θεοῦ. Ὡς οὖν τὸ Παιδίον κατὰ μέρος μὲν αὐξόμενον, ἐκ μέρους ἐπιγινώσκει καὶ τὸν Πατέρα· ἐπειδὰν δὲ εἰς ἡλικίαν ἀφίκηται, τότε συνδιατίθεται, Υἱῷ τε Πατὴρ ἀκριβῶς, καὶ Υἱὸς Πατρί, ἀποκαλύπτεται δὲ αὐτῷ καὶ ὁ τοῦ Πατρὸς θησαυρός· οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ πρὸ τῆς παρακοῆς προκόπτειν ἔμελλε καὶ εἰς ἄνδρα τέλειον καταντᾶν[3]· διὰ μέντοι τὴν παρακοὴν εἰς πέλαγός τε λήθης καὶ εἰς βυθὸν πλάνης κατεβιβάσθη καὶ ἐν πύλαις ᾅδου κατῴκησεν. Ἀπὸ γοῦν πολλοῦ καθαπερεὶ διαστήματος μακρυνθεῖσα τοῦ Θεοῦ ἡ ψυχή, ἀδύνατος αὐτῷ προσελθεῖν ἦν καὶ ἐπιγνῶναι καλῶς τὸν πλάσαντα· ἀλλ᾽ ὁ Θεὸς πρῶτα μὲν διὰ Προφητῶν ἐπέστρεφεν αὐτὴν καὶ προσεκαλεῖτο καὶ εἰς ἐπίγνωσιν εἷλκε τὴν ἑαυτοῦ· ἔσχατον δὲ καὶ αὐτὸς παρελθὼν ἐκεῖνος, ἀφείλετο μὲν τὴν λήθην, ἀφείλετο δὲ τὴν πλάνην· εἶτα καὶ τὰς τοῦ ᾅδου διαρρήξας πύλας, ἐπὶ τὴν πεπλανημένην εἰσῆλθε ψυχήν, ἑαυτὸν ὑπόδειγμα ταύτῃ θέμενος· δι᾽ οὗ δυνατὸν αὐτῇ ἔσται πρὸς μέτρον ἡλικίας καὶ πρὸς τὴν τελειότητα τοῦ Πνεύματος καταντῆσαι. Πειράζεται τοιγαροῦν ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος πρὸς τοῦ πονηροῦ κατ᾽ οἰκονομίαν. Ἔπειτα ὀνειδισμοὺς καὶ ἐξουδενώσεις, ὕβρεις τε καὶ ῥαπίσματα χειρῶν ἐκείνων τῶν τολμηρῶν καὶ αὐτὸν ἔσχατον τὸν διὰ σταυροῦ θάνατον ὑπομένει[4], ὑποδεικνύς, ὥσπερ ἔφημεν, τίνα τὴν διάθεσιν ἐπιδεικτέον πρός γε τοὺς ὀνειδίζοντας, ἐξουθενοῦντας ἢ καὶ θάνατον ἡμῖν ἐπάγοντας· ἵνα καὶ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος δηλαδὴ τούτοις ὡσεὶ κωφὸς καὶ ἄλαλος γένηται, μὴ ἀνοίγων τὸ στόμα[5], ἵνα τὴν ἐνέργειαν καὶ λεπτότητα διαβλέπων τῆς πονηρίας, καὶ ὡς ἐν σταυρῷ τοῖς ἥλοις ἐμπεπαρμένος, μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς βοήσειε πρὸς τὸν δυνάμενον αὐτὸν ῥύσασθαι τοῦ θανάτου[6], καί, ἀπὸ τῶν κρυφίων μου, φαίη, καθάρισόν με[7]· καί, ἐὰν μή μου κατακυριεύσωσι, τότε ἄμωμος ἔσομαι[8]. Τότε γοῦν ἄμωμος γεγονώς, εὑρίσκει τὸν ὑποτάξαντα αὐτῷ τὰ πάντα[9]; καὶ συμβασιλεύει[10] καὶ συναναπαύεται τῷ Χριστῷ. Καὶ γὰρ διὰ τὴν παρακοὴν ὑπὸ ὑλικῶν τε καὶ ῥυπαρῶν καταποθεῖσα λογισμῶν, οἱονεὶ ἄλογος

1. Ἡσ. μδ΄, 3. 2. Ἰωάνν. δ΄, 14. 3. Πρβλ. Ἐφεσ. δ΄, 13. 4. Πρβλ. Ἑβρ. ιβ΄, 2. 5. Ψαλμ. 37, 14. 6. Ἑβρ. ε΄, 7. 7. Ψαλμ. 18, 13. 8. Ψαλμ. 18, 14. 9. Ψαλμ. 8, 7. 10. Πρβλ. Β΄ Τιμ. β΄, 12.

γέγονεν ἡ ψυχή· ὥστε οὐ μικροῦ πόνου τῆς τοιαύτης ἀνακῦψαι ὕλης καὶ τὴν λεπτότητα κατανοῆσαι τῆς πονηρίας, καὶ διελθεῖν, ἵνα καὶ τῷ ἀνάρχῳ νοΐ συγκραθῇ.

να΄. Εἰ βούλει ἐπανελθεῖν εἰς ἑαυτόν, ἄνθρωπε, καὶ ἣν πρώτην εἶχες δόξαν ἀναλαβεῖν, ἥτις ἄρα σοι καὶ ἐκ παρακοῆς παραπώλετο· ὥσπερ ἠμεληκὼς πρότερον τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν, τοῖς τοῦ ἐχθροῦ διατάγμασι καὶ τῇ συμβουλῇ προσέσχες, οὕτω νῦν ἀποστὰς οὗ ἐπήκουσας, ἐπιστράφηθι πρὸς τὸν Κύριον. Πλὴν ἴσθι ὅτι ἐν πολλῷ κόπῳ καὶ ἱδρῶτι, φησί, τοῦ προσώπου σου[1], ἀπολήψῃ τὸν πλοῦτόν σου. Οὐ γάρ σοι λυσιτελὴς ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἄπονος κτῆσις, ἐπείπερ ἀπονητὶ λαβὼν καὶ ἱδρώτων ἐκτός, ἀπώλεσας ἅπερ εἴληφας καὶ τῷ ἐχθρῷ προὔδωκας τὴν κληρονομίαν σου. Ἐπιγνῶμεν οὖν ἕκαστος τί ποτε δὴ ἀπωλέσαμεν, καὶ τὸν θρῆνον ἀναλάβωμεν τοῦ Προφήτου· τῷ ὄντι γὰρ ἡ κληρονομία ἡμῶν μετεστράφη ἀλλοτρίοις καὶ ὁ οἶκος ἡμῶν ξένοις[2], τῷ παρακούειν τῆς ἐντολῆς καὶ τοῖς ἑαυτῶν θελήμασιν εἴκειν, καὶ τοῖς ῥυπαροῖς καὶ γηίνοις ἐνήδεσθαι λογισμοῖς· ὥστε καὶ πολλῷ διαστήματι τότε ἀπέχει ἡμῶν ἡ ψυχὴ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ· καὶ ὡς ὀρφανοῖς ἐοίκαμεν μὴ ἔχουσι Πατέρα. Ὧτινι οὖν μέλει περὶ ψυχῆς, ἀγωνιστέον, ὁπόση δύναμις, καθαιρεῖν λογισμοὺς πονηροὺς καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ[3]· καὶ βιαζομένῳ τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ τηρεῖν ἄσπιλον[4], τότε ἔρχεται ὁ ἐπαγγειλάμενος ἐνοικῆσαι καὶ ἐμπεριπατῆσαι ἐν ἡμῖν[5]· καὶ τότε ἀπολαμβάνει τὴν ἑαυτῆς κληρονομίαν ἡ ψυχὴ καὶ ναὸς Θεοῦ γενέσθαι καταξιοῦται. Αὐτὸς γὰρ οὗτος αὐτῷ στρατεύματι τὸν πονηρὸν ἐκδιώξας, τὸ λοιπὸν ἐν ἡμῖν βασιλεύσει.

νβ΄. Ὁ τῷ Κάιν ῥηθεὶς ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ κατὰ τὸ φανερὸν λόγος, στένων καὶ τρέμων καὶ παλλόμενος ἐπὶ τῆς γῆς ἔσῃ[6], τύπος τις καὶ εἰκὼν πάντων ἁμαρτωλῶν, κατὰ τὸ ἀπόρρητον, ἦν. Οὕτω γὰρ τὸ τοῦ Ἀδὰμ γένος τῆς ἐντολῆς ἐκπεσὸν καὶ ἁμαρτίαις ἔνοχον γεγονός, σαλεύεται λογισμοῖς ἀστάτοις, φόβου τε καὶ δειλίας καὶ ταραχῆς πληρούμενον· αὐτοῦ τε τοῦ ἐχθροῦ ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς ποικίλαις πᾶσαν ψυχὴν τὴν μὴ γεγεννημένην ἐκ τοῦ Θεοῦ κλυδωνίζοντος καὶ ὡς σῖτον τινὶ συνίῳ ἐνστρέφοντος. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος, τοὺς τοῖς θελήμασιν ἑπομένους τοῦ πονηροῦ, δεικνύων ὅτι τὴν εἰκόνα τῆς τοῦ Κάιν διασῴζουσι πονηρίας, ἐλέγχων αὐτούς, ὑμεῖς, ἔλεγε, τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν τοῦ ἀνθρωποκτόνου· ἐκεῖνος γὰρ ἀνθρωποκτόνος ἐστὶν ἀπ᾽ ἀρχῆς καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἕστηκεν[7].

νγ΄. Κατανοεῖν προσήκει, φησί, πῶς ἡ τοῦ κατὰ γῆν βασιλέως θέα ἐπιπόθητός ἐστι καὶ περισπούδαστος τοῖς ἀνθρώποις, καὶ πᾶς ὅστις εἰς τὴν πόλιν ἐπιδημῶν, ἐν ᾗ περ ὁ βασιλεύς, ἐπιθυμητὸν αὐτῷ καὶ μόνον τῆς περιβολῆς ἰδεῖν τὸ πολυτελὲς καὶ φιλότιμον· ἐκτὸς εἰ μὴ ὑπὸ τῶν πνευ-

1. Γέν. γ΄, 19. 2. Θρῆν. ε΄, 2. 3. Β΄ Κορ. ι΄, 5. 4. Πρβλ. Ἰακ. α΄, 27. 5. Λευϊτ. κς΄, 12. 6. Γέν. δ΄, 12. 7. Ἰωάνν. η΄, 44.

ματικῶν ἀμελεῖται ταῦτα καὶ ἀτιμάζεται, τῷ ἑτέρῳ κάλλει τετρῶσθαι καὶ ἄλλης αὐτοὺς δόξης ἐπιθυμεῖν. Εἰ οὖν οὕτω τοῖς σαρκικοῖς ἡ τοῦ θνητοῦ βασιλέως ἐσπούδασται θέα, πῶς οὐχὶ μᾶλλον ἡ τοῦ ἀθανάτου πολυεράστος ἐκείνοις ἐστίν, οἷς ἐνέσταξέ τις ῥανὶς τοῦ ἀγαθοῦ πνεύματος καὶ τὴν καρδίαν θεῖος ἔπληξεν ἔρως; Διὰ τοῦτο καὶ πάσης τῆς τοῦ κόσμου φιλίας ἑαυτοὺς λύουσιν, ἵνα δυνηθεῖεν ἐκεῖνον τὸν πόθον ἔχειν ἐγκάρδιον διηνεκῶς καὶ μηδένα ἕτερον πρὸ ἐκείνου· ὀλίγοι δὲ κομιδῇ οὗτοι, οἵ γε τῇ ἀγαθῇ ἀρχῇ καὶ πέρας ἴσον ἐπιτιθέντες, καὶ μέχρι τέλους ἀπρόσκοπτοι διαμένοντες. Πολλοὶ μὲν γὰρ κατανύσσονται καὶ πολλοὶ χάριτος οὐρανίου μέτοχοι γίνονται καὶ ἔρωτι τιτρώσκονται θείῳ, ἀλλὰ τοὺς μεταξὺ πόνους καὶ τὰς τοῦ πονήρου πείρας, ποικίλῃ τέχνῃ καὶ πολυτρόπῳ προσβάλλοντος, οὐ διενεγκόντες, ὑπέμεινάν τε τῷ κόσμῳ καὶ ἐβυθίσθησαν ἐν τῷ ἐκείνου βυθῷ, διὰ γνώμης χαυνότητα καὶ ἀσθένειαν, ἢ καὶ τὸ προσπαθείᾳ τινὶ τῶν γηίνων ἁλῶναι. Ὅσοι γὰρ πρὸς ἀσφάλειαν μέχρι τέλους διαδραμεῖν βούλονται, ἄλλον ἔρωτα καὶ ἄλλην ἀγάπην τῇ ἐπουρανίῳ ἐκείνῃ συμπαραμεῖξαι οὐχ ὑπομένουσιν.

νδ΄. Ὥσπερ μεγάλα δηλαδὴ καὶ ἀνεκδιήγητα τὰ παρὰ Θεοῦ ἐπηγγελμένα πεφύκασιν ἀγαθά, οὕτω καὶ πολλῶν δεῖται πόνων τε καὶ ἀγώνων τῶν μετ᾽ ἐλπίδος καὶ πίστεως. Καὶ δῆλον ἐντεῦθεν· εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθείτω μοι [1]. Καὶ πάλιν· ἐὰν μή τις μισήσῃ πατέρα καὶ μητέρα καὶ ἀδελφοὺς καὶ γυναῖκα καὶ τέκνα, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν, οὐ δύναταί μου εἶναι μαθητής [2]. Οἱ πλεῖστοι δὲ τῶν ἀνθρώπων οὕτως ἔχουσιν ἀνοήτως, ὡς τῆς βασιλείας ἐπιτυχεῖν βούλεσθαι καὶ τῆς αἰωνίου κληρονομῆσαι ζωῆς καὶ Χριστῷ διὰ τέλους συμβασιλεῦσαι, τὸ μέγα τοῦτο καὶ ὑπὲρ ἔννοιαν, τοῖς ἰδίοις ζῶντες θελήμασι καὶ τούτοις ἀκολουθοῦντες· μᾶλλον δὲ τῷ ἐνσπείροντι τὰ μάταια ταῦτα καὶ φανερῶς βλαβερά.

νε΄. Οὗτοί εἰσιν οἱ μέχρι τέλους ἄπτωτοι διερχόμενοι, οἱ τὰς τοῦ κόσμου πάσας ἐπιθυμίας, καὶ ἑαυτούς, μετεωρισμούς τε τούτου καὶ ἡδονὰς καὶ τὰς πρὸς αὐτὸν ἀσχολίας τὸ παράπαν μισήσαντες· τοῦτο γάρ ἐστι, τὸ ἀπαρνήσασθαι ἑαυτόν [3]. Ὥστε ἰδίῳ θελήματι ἕκαστος τῆς βασιλείας ἐκβάλλεται· τῷ μὴ ἐξ ἀληθείας ἑλέσθαι τοὺς πόνους καὶ ἑαυτὸν ἀπαρνήσασθαι, ἀλλὰ ἐθέλειν ἔτι πρὸς ἐκείνῳ τῷ θεϊκῷ πόθῳ καί τισι τοῦ αἰῶνος τούτου συνήδεσθαι καὶ μὴ τὴν ῥοπὴν ὅλην τοῦ ἰδίου θελήματος τῷ Θεῷ διδόναι. Δι᾽ ἑνὸς δὲ ὑποδείγματος γνώρισμα ἔσται τῷ μετὰ χεῖρας· διακρίνων μὲν γὰρ διακρίνει ἕκαστος καὶ οὐ λέληθεν ἑαυτόν, ὅτι ἄτοπόν ἐστι τόδε τυχόν, ὅπερ ὥρμηται ποιῆσαι· πρῶτον μὲν γὰρ εἴσω κατὰ τὴν καρδίαν ἐπισημαίνεται ἡ ἀμφιβολία· ἡ στάθμη τε καὶ ὁ ζυγὸς τῷ ἑκάστου συνειδότι, φανερὰν πρότερον τῆς τε τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς τοῦ κόσμου ἀγάπης τὴν ῥοπὴν ἔνδον ποιεῖ, καὶ τότε περὶ τὰ ἔξω πρόεισι. Διακρίνων γὰρ ὡς

1. Ματθ. ιϛ΄, 24. 2. Λουκ. ιδ΄, 26. 3. Ματθ. ιϛ΄, 24.

εἴρηται, διακρίνει ἕκαστος, οἷον εἰ τύχοι τῷ ἀδελφῷ διαπληκτιζόμενος, στασιάζει πρὸς ἑαυτὸν πρῶτον, καὶ ἀντιτίθησιν, εἴπω; ἀλλὰ μὴ εἴπω; ἀντιφθέγξομαι πρὸς ταυτί μοι τὰ ἐπενεχθέντα ὀνείδη; ἀλλὰ σιωπήσομαι μᾶλλον; ἐχόμενος μὲν καὶ τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν, πλὴν ἀλλὰ καὶ τῆς ἰδίας δόξης οὐκ ἀπεχόμενος, οὐδὲ παντάπασιν ἑαυτὸν ἑλόμενος ἀπαρνήσασθαι. Εἰ οὖν καὶ μικρὸν ἡ ῥοπὴ τῆς τοῦ κόσμου φιλίας τὸν ἐν τῇ καρδίᾳ ζυγὸν καθελκύσειεν, εὐθὺς ὁ πονηρὸς λόγος πρόεισι ἄχρι καὶ τῶν χειλέων· εἶθ᾽ οὕτως, ὡσπερεὶ τόξον ἐντεινάμενος ὁ νοῦς ἔνδοθεν, βάλλει τὸν πλησίον διὰ γλώττης καὶ μέχρι χειρῶν, ἔστι δ᾽ ὅτε καὶ τραυμάτων, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ φόνου, τὸ κακὸν πρόεισιν. Ἔξεστι τοίνυν καὶ παραθεωρεῖν, ὅθεν ἀρξάμενον, οἷ προέβη δεινοῦ τὸ βραχὺ τοῦτο κίνημα τῆς ψυχῆς· οὕτω νόει μοι καὶ εἰς ἓν ἕκαστον συμβαίνειν ἁμάρτημά τε καὶ ἐπιτήδευμα, τῆς κακίας κολακευούσης τε καὶ περισαινούσης τὸ θέλημα τῆς ψυχῆς ἐπιθυμίαις κοσμικαῖς καὶ σαρκὸς ἡδοναῖς. Οὕτως ἀπαρτίζεται μοιχεία, οὕτω κλοπή, οὕτω πλεονεξία, οὕτω καὶ κενοδοξία, οὕτω πᾶν ὁτιοῦν πονηρόν.

νϛ΄. Καὶ αὐτὰ τὰ καλὰ πολλάκις ἐπιτηδεύματα διὰ κενὴν δόξαν ἐπιτελεῖται· ὅπερ ἴσον κλοπῆς τε καὶ ἀδικίας καὶ τῶν ἄλλων τῶν μεγάλων ἁμαρτημάτων τῷ Θεῷ κρίνεται· Θεὸς γάρ, φησί, διεσκόρπισεν ὀστᾶ ἀνθρωπαρέσκων [1]. Ὥστε καὶ δι᾽ αὐτῶν τῶν καλῶν ὑπηρετεῖσθαι καὶ θεραπεύεσθαι ὁ ἐχθρὸς βούλεται, ἀπατηλὸς ὢν ἐκεῖνος καὶ ποικίλος καὶ σκολιός τε καὶ πολυμήχανος.

νζ΄. Ὅπερ τις ἐφίλησε τοῦ παρόντος κόσμου, τοῦτο δὴ καὶ βαρύνει τὴν ἐκείνου διάνοιαν καὶ οἱονεὶ κάτω καθέλκει καὶ συνωθεῖ καὶ ἀνακῦψαι αὐτὴν οὐκ ἀνίησι. Τῶν γὰρ τοιούτων τὸ στάθμιόν τε καὶ ἡ ῥοπὴ καὶ τὸ ζύγιον τοῦ θελήματος, τῆς καρδίας ὥσπερ, ἐξήρτηται, καὶ βάσανος ἔνθεν γίνεται παντὶ τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει καὶ δοκιμή, ἤτοι τῶν ἐν πόλεσιν οἰκούντων Χριστιανῶν ἢ τῶν ἐν ὄρεσι, τῶν ἐν μοναῖς ἢ ἐν ἀγροῖς ἢ ἐν ἐρημίαις, ὅτι ἑκών τις δελεαζόμενος ὑφ᾽ οὗπερ φιλεῖ, δῆλός ἐστιν οὔπω τὴν ἀγάπην αὐτοῦ ὅλην παραδοὺς τῷ Θεῷ· οἷον, ἠγάπησέ τις, εἰ τύχοι κτήματα, χρυσίον ἄλλος, ἕτερος τὸ γαστρὶ δουλεύειν, ἢ ἐπιθυμίαις ταῖς τῆς σαρκὸς χαρίζεσθαι, ἄλλος σοφίαν λόγων διὰ δόξαν ἐπίκαιρον· ὁ μὲν ἀρχήν, ὁ δὲ τὰς ἐξ ἀνθρώπων τιμάς, ὀργὴν ἄλλος καὶ μῆνιν· τὸ γὰρ ἔκδοτον ἑαυτὸν παρασχεῖν τῷ πάθει, φιλῶν αὐτῷ φαίνεται· ἕτερος ὁμιλίας εἰς οὐδὲν δέον· ἄλλος, ἁπλῶς τὸ μετεωρίζεσθαι ἢ λόγοις προσέχειν ἀργοῖς ἢ τὸ διδάσκαλος εἶναι, καὶ τοῦτο διὰ δόξαν τὴν ἐξ ἀνθρώπων. Καὶ ὁ μὲν χαυνώσει καὶ ἀμελείᾳ πρόσκειται, ὁ δὲ ἱματίων καλλωπισμοῖς ἥδεται· οὗτος ὕπνῳ, ἐκεῖνος εὐτραπελίᾳ· καὶ ἄλλος μικρῷ τινι ἢ μεγάλῳ τοῦ κόσμου δέδεται καὶ κατέχεται καὶ οὐκ ἀνίεται ἀνακύψαι. Πρὸς ὃ γὰρ πάθος οὐ διαμάχεταί τις γενναίως οὐδὲ ἀντικαθίσταται, ἐκείνῳ πάντως καὶ ἥδεται· κἀκεῖνο κατέχον αὐτὸν καὶ καθέλκον οἱονεὶ δεσμός τις καὶ κύφων τῆς διανοίας αὐτοῦ γίνε-

1. Ψαλμ. 52, 6.

ται, τοῦ μὴ πρὸς Θεὸν ἀναφέρεσθαι, μηδ' αὐτῷ μόνῳ λατρεύειν[1]. Ψυχὴ γὰρ ἡ ἀληθῶς πρὸς Κύριον τὴν ὁρμὴν ἀπευθύνασα, πᾶσαν αὐτῷ τὴν ἔφεσιν ἐπιτρέπει, αὐτή τε ἑαυτῆς ἔξαρνος γίνεται καὶ τοῦ ἰδίου νοὸς τοῖς θελήμασιν οὐκ ἀκολουθεῖ.

νη'. Διδακτέον ἐκ παραδείγματος, πῶς θελήματι ἰδίῳ παραπόλλυται ἄνθρωπος· διὰ γὰρ ἀγάπην τινὸς τῶν τοῦ κόσμου, ἔν τε πυρὶ βάλλεται καὶ ἐν θαλάσσῃ βυθίζεται καὶ αἰχμαλωσίᾳ ἑαυτὸν ἐμπαρέχει. Ὑποκείσθω γὰρ οἶκόν τινος ἢ ἀγρόν, οὕτω συμβάν, καταπίμπρασθαι. Ὁ τοίνυν ἑαυτὸν περισῶσαι βουλόμενος, ὡς τοῦ ἐμπρησμοῦ ᾔσθετο, γυμνὸς ἐκπέφευγε πάντων ἀμελήσας τῶν ἔνδον καὶ τῆς ἑαυτοῦ μόνης ψυχῆς γενόμενος. Ἕτερος δὲ εἰς νοῦν αὐτῷ ἐπελθὸν καί τινα τῶν σκευῶν ἐξελεῖν, ὑπέμεινεν ἆραι· καὶ ὡς ἐν τῷ λαμβάνειν αὐτὸς ἦν, κατακρατῆσαν ἤδη τῆς οἰκίας τὸ πῦρ, καὶ αὐτὸν συνέλαβε καὶ κατέκαυσεν. Ὁρᾷς, ὅπως ἰδίῳ θελήματι, φιλίᾳ τινὸς τῶν προσκαίρων ὃ παρ' ἑαυτὸν φαίνεται ἀγαπήσας, τὸ πυρὶ παραπώλετο; Ἑτέρων πάλιν ναυαγίῳ περιπεσόντων, ὁ μὲν σώζειν ἑαυτὸν βουλόμενος, ἀποδύεται καὶ γυμνὸς τοῖς ὕδασιν ἐπαφίεται· καὶ οὕτω δυνατὸν αὐτῷ γίνεται τὴν ἰδίαν περισῶσαι ψυχήν. Ὁ δὲ καὶ τῶν ἐνδυμάτων συνδιασῶσαί τινα θελήσας, ὑπὸ τῶν ὑδάτων κατεβαπτίσθη καὶ διὰ βραχύ τι κέρδος, ὢ τῆς συμφορᾶς, καὶ ἑαυτὸν συναπώλεσεν. Καὶ πάλιν, ὑποκείσθω καὶ ἐχθρῶν τινὰ ἔφοδον κατηγγέλθαι, καὶ τὸν μέν, ἅμα τε ἀκοῦσαι, καὶ εὐθύς, ὡς εἶχε ποδῶν, ἐκφυγεῖν, μὴ μελῆσαν αὐτῷ τῶν ὄντων μηδενός· τὸν δὲ, διαπιστήσαντα, ἢ καὶ τῶν πραγμάτων τινὰ βουληθέντα συνεκκομίσαι, εἶτα ἐφυστερήσαντα, συλληφθῆναι καταλαβόντων τῶν πολεμίων. Ὁρᾷς, ὅτι θελήματί τις ἰδίῳ δι' ἀμέλειαν καὶ τὸ προσηλῶσθαί τισι τῶν τοῦ κόσμου, τήν τε τοῦ σώματος καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἀπώλειαν ὑπομένει;

νθ'. Ὀλίγοι μὲν ἀτεχνῶς οἱ τελείαν τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην κτησάμενοι, πάσας τε ἡδονὰς τοῦ κόσμου καὶ τὰς ἐπιθυμίας τὸ μηδὲν λογιζόμενοι, καὶ τοὺς τοῦ πονηροῦ πειρασμοὺς φέροντες μακροθύμως. Πλὴν οὐ παρὰ τοῦτο ἀπογνωστέον, οὐδὲ τῆς ἀγαθῆς ἐλπίδος ἀμελητέον. Κἂν γὰρ πολλὰ τῶν πλοίων ὑπομένῃ ναυάγιον, ἀλλ' εἰσὶ πάντως ἃ καὶ διαπερῶντα τοῦ λιμένος ἐπιλαμβάνεται. Διὰ τοῦτο πίστεως ἡμῖν πολλῆς, ὑπομονῆς[2] τε καὶ προσοχῆς καὶ ἀγώνων χρεία· πρὸς δὲ πείνης τε καὶ δίψης τοῦ ἀγαθοῦ κατὰ πολλὴν σύνεσιν καὶ διάκρισιν· οὐ μήν, ἀλλὰ καὶ ὀξύτητός τε καὶ ἀναιδείας περὶ τὴν αἴτησιν. Οἱ γὰρ πλείους τῶν ἀνθρώπων, ὥσπερ προέφημεν, καμάτων ἄνευ καὶ ἱδρώτων τῆς βασιλείας ἐπιτυχεῖν βούλονται· καὶ τοὺς μὲν ἁγίους μακαρίζουσιν ἄνδρας καὶ τῆς τιμῆς αὐτῶν καὶ τῶν χαρισμάτων ἐπιθυμοῦσι, τῶν ἴσων δὲ θλίψεων αὐτοῖς, τῶν πόνων τε καὶ τῶν παθημάτων, οὐ βούλονται κοινωνεῖν. Τούτου δὲ πάντες, καὶ πόρναι καὶ τελῶναι καὶ πᾶς τις ἀνθρώπων ἐπιθυμεῖ, ἀλλὰ διὰ τοῦτο πειρασμοὶ πρόκεινται καὶ δοκιμασίαι· ἵνα δῆλοι γένωνται, τίνες οἱ πρὸς ἀλήθειαν

1. Πρβλ. Δευτ. ς', 13. 2. Ἑβρ. ι', 36.

τὸν ἑαυτῶν ἠγάπησαν Δεσπότην, καὶ δικαίως οὗτοι τῆς τῶν οὐρανίων ἐπιτύχωσι βασιλείας.

ξ'. Ταῖς θλίψεσι καὶ τοῖς παθήμασι, τῇ ὑπομονῇ τε καὶ πίστει, ἐγκεκρύφθαι νόμιζε τὰς ἐπαγγελίας, αὐτήν τε τὴν δόξαν καὶ τὴν τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν ἀπόληψιν. Ἐπεὶ καὶ τὸν ῥιπτόμενον τῇ γῇ σῖτον, ἢ καὶ τὸ δένδρον, φημί, τὸ ἐγκεντριζόμενον, ἀνάγκη σήψει πρότερον καὶ ἀτιμίᾳ δῆθεν ὑποπεσεῖν, καὶ οὕτω τὴν εὐπρέπειαν τοῦ ἐνδύματος καὶ τὸν πολλαπλάσιον καρπὸν ἀπολαβεῖν. Εἰ μὴ γὰρ διὰ τῆς σήψεως ταύτης, κἀκείνων τῶν ὥσπερ ἀτίμων διελθεῖν αὐτοῖς γένονεν, οὐκ ἂν τὴν ἐσχάτην εὐπρέπειαν καὶ τὸ τῆς θέας κάλλος περιεβάλλοντο. Τοῦτο δὲ καὶ τῷ Ἀποστόλῳ δοκεῖ· διὰ πολλῶν, γάρ, φησί, θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν[1]. Καὶ ὁ Κύριος· ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσασθαι τὰς ψυχὰς ὑμῶν[2]. Καὶ πάλιν· ἐν τῷ κόσμῳ θλῖψιν ἕξετε[3].

ξα'. Ἕκαστος ἡμῶν, ὅσου περ ἂν καταξιωθείη τῇ τε πίστει καὶ τῇ σπουδῇ μέτοχος Ἁγίου γενέσθαι Πνεύματος, τοσοῦτον ἐπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας δοξασθήσεται αὐτοῦ καὶ τὸ σῶμα. Ὃ γὰρ νῦν ἔνδον ἀπεθησαύρισε τῇ ψυχῇ, τότε καὶ ἐκτός, ἐπὶ τοῦ σώματος, ἀποκαλυφθήσεται. Καὶ τὸ παράδειγμά φησιν ἐκ τῶν δένδρων· χειμῶνος γὰρ παρελθόντος καὶ ἡλίου φαιδρότερόν τε καὶ ἀκμαιότερον ἐπιλάμψαντος, ὡς δὲ καὶ ἀνέμων ἐπιπνευσάντων, ἔσωθεν ἐκεῖνα ἐκφύει καὶ ὡς ἔνδυμα τὰ φύλλα τε καὶ τὰ ἄνθη καὶ τοὺς καρποὺς περιβάλλεται· παραπλησίως δὲ καὶ τὸ τοῦ χόρτου ἄνθος κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, τῶν κόλπων τῆς γῆς ἀναδίδοται καὶ σκέπεται τούτοις ἡ γῆ καὶ ὡς εὐπρεπὲς αὐτὰ περιβόλαιον ἀμφιέννυται· περὶ ὧν καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος, οὐδὲ Σολομῶντα οὕτως ἐν τούτων περιβάλλεσθαι ἔφη, διὰ πάσης αὐτοῦ τῆς δόξης[4]. Ταῦτα γὰρ πάντα τύποι καὶ ὑποδείγματα καὶ εἰκόνες τῆς τῶν σωζομένων εἰσὶν ἐν τῇ ἀναστάσει δόσεως· ἐπεὶ καὶ πάσαις ταῖς φιλοθέοις ψυχαῖς, τοῖς ἀληθινοῖς δηλονότι Χριστιανοῖς, μὴν πρῶτος ξανθικός, ὥς ἐστιν ὁ Ἀπρίλιος, δι' οὗ καὶ ἡ τῆς Ἀναστάσεως δύναμις δηλοῦται. Φησὶ γὰρ ἡ θεία Γραφή· οὗτος μὴν πρῶτος ἔσται ὑμῖν ἐν τοῖς μησὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ[5]· οὗτος ἀμφιάσει τὰ γυμνὰ δένδρα διὰ τῆς δόξης, ἣν πρώτην ἐγκεκρυμμένην εἶχον εἴσω τοῦ σώματος. Καὶ γὰρ ἐνδοξασθήσονται δι' αὐτοῦ, τοῦ ἀπό γε τοῦ νῦν ἐνυπάρχοντος αὐτοῖς ἀρρήτου φωτός, εἴτ' οὖν τῆς τοῦ πνεύματος δυνάμεως· ὅπερ καὶ ἔσται αὐτοῖς τότε ἔνδυμα, βρῶσις πόσις, ἀγαλλίασις, χαρά, εἰρήνη, καί, τὸ πᾶν, ζωὴ αἰώνιος.

1. Πράξ. ιδ', 22. 2. Λουκ. κα', 19. 3. Ἰωάνν. ις', 33.
4. Ματθ. ς', 29. 5. Ἔξ. ιβ', 2.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΠΕΡΙ ΥΨΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΝΟΟΣ

ξβ΄. Μωσῆς ὁ μακάριος ὑπέδειξε τύπον, διὰ τῆς τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἐπιλαμπούσης τοῦ Πνεύματος δόξης, ᾗ οὐδεὶς ἀνθρώπων ἀτενίσαι ἐδύνατο[1], πῶς ἐν τῇ τῶν δικαίων ἀναστάσει τὰ σώματα δοξασθήσεται τῶν ἁγίων, ἣν δόξαν ἀπὸ τοῦ νῦν ἐν τῷ ἔσω ἀνθρώπῳ αἱ πισταὶ τῶν ἁγίων ἔχειν καταξιοῦνται ψυχαί. Ἡμεῖς γάρ, φησίν, ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ, τουτέστιν ἐν τῷ ἔσω ἀνθρώπῳ, τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτριζόμεθα, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμενοι ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν[2]. Περὶ τούτου γέγραπται πάλιν, τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τὰς ἴσας νύκτας μὴ τροφῆς μνησθῆναι, μὴ πόσεως[3], ὅπερ οὐκ ἀνθρωπίνης φύσεως ἔργον, εἰ μή τινος ἄρα τροφῆς ἐκοινώνει πνευματικῆς· ἧς περ δὴ καὶ αὐτῆς ἀπὸ τοῦ νῦν αἱ ἅγιαι ψυχαὶ μεταλαμβάνουσιν ἐκ τοῦ Πνεύματος.

ξγ΄. Τὴν δόξαν[4], ἣν ἐντεῦθεν αἱ τῶν ἁγίων, ὡς εἴρηται, πλουτοῦσι ψυχαί, ἐκείνη καλύψει καὶ ἀμφιάσει τὰ γυμνὰ σώματα ἐν τῇ ἀναστάσει καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀνάρπαστα ποιήσει· καὶ τότε λοιπὸν σώματι καὶ ψυχῇ ἐν τῇ βασιλείᾳ Θεῷ ἅμα διηνεκῶς ἀναπαύσονται. Τὸν γὰρ Ἀδὰμ κτίσας ὁ Θεός, πτέρυγας αὐτῷ σωματικάς, ὡς τοῖς πετεινοῖς, οὐκ ἐνέθηκεν· ἅτε τὰς τοῦ Πνεύματος κατὰ τὴν ἀνάστασιν παρέξειν αὐτῷ μέλλων, ἵνα κουφίζηται δι᾽ αὐτῶν καὶ ἁρπάζηται ὅπου πάντως τὸ Πνεῦμα βούληται. Ταύτας δὲ τὰς νοητὰς πτέρυγας ταῖς τῶν ἁγίων ψυχαῖς ἀπὸ τοῦ νῦν δέδοται ἔχειν, αἳ πρὸς τὸ οὐράνιον αὐτὰς μετεωρίζουσι φρόνημα. Χριστιανῶν γὰρ κόσμος ἄλλος καὶ ἄλλα ἐνδύματα καὶ τράπεζα ἄλλη καὶ ἄλλη ἀπόλαυσις. Ἐπεὶ καὶ οὐρανόθεν ἐλεύσεσθαι τὸν Χριστὸν οἴδαμεν, ἀναστῆσαί τε τοὺς ἐκ τοῦ παντὸς αἰῶνός κεκοιμημένους, καθὼς αἱ θεῖαι Γραφαὶ μαρτυροῦσι, καὶ εἰς δύο τούτους διελόντα μέρη[5], ἐφ᾽ οἷς τὸ σημεῖον τὸ ἴδιον, ὅπερ ἐστὶν ἡ τοῦ Πνεύματος τοῦ θείου σφραγίς, τούτους καὶ ἰδίᾳ ἐν δεξιᾷ στήσαντα, προσφωνῆσαι· τὰ ἐμὰ γάρ, φησί, πρόβατα, τῆς ἐμῆς ἀκούουσι φωνῆς καὶ γινώσκουσι[6]· καὶ τότε δόξῃ θείᾳ τὰ σώματα τούτων περιβληθήσεται, τῇ τε τῶν ἀγαθῶν ἔργων καὶ τῇ τοῦ Πνεύματος, ἣν ἐντεῦθεν αἱ τῶν ἁγίων ἔλαχον ἔχειν ψυχαί. Καὶ οὕτω δοξασθέντες θείῳ φωτὶ καὶ εἰς οὐρανοὺς ἁρπαγέντες, εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου, κατὰ τὸ γεγραμμένον, σὺν τῷ Κυρίῳ διὰ παντὸς ἔσονται[7].

ξδ΄. Οἷς μέλει τὸν τοῦ Χριστιανισμοῦ βίον ὡς κάλλιστα κατορθοῦν, τούτοις καὶ προσήκει προηγουμένως τοῦ διανοητικοῦ τε διακριτικοῦ καὶ ἡγεμονικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς διὰ πάσης ἐπιμελεῖσθαι τῆς σπουδῆς· ἵνα τὴν τοῦ καλοῦ τε καὶ κακοῦ διάκρισιν[8] ἀκριβώσαντες, καὶ ἃ παρὰ φύσιν

1. Ἔξ. λδ΄, 30-31.
2. Β΄ Κορ. γ΄, 18.
3. Πρβλ. Ἐξ. λδ΄, 28.
4. Γραπτέον μᾶλλον ἡ δόξα.
5. Πρβλ. Ματθ. κε΄, 31 κ.ἑ.
6. Ἰωάνν. ι΄, 14.
7. Α΄ Θεσσ. δ΄, 17.
8. Πρβλ. Ἑβρ. ε΄, 14.

ἐπεισήχθη πάθη τῆς καθαρᾶς ἀποκρίναντες φύσεως, ἀπροσκόπως ζῆν ἔχοιεν, ὡς ὀφθαλμῷ τῷ τῆς διακρίσεως μέλει χρωμένοις· καὶ ἀσύνθετοι πρὸς τὰς τῆς κακίας ἀφορμὰς εἶναι δυνάμενοι. Ἔστι γὰρ θέλημα τῇ ψυχῇ τὰ μέλη τοῦ σώματος τῆς τῶν αἰσθήσεων βλάβης ἄχραντα συντηρεῖν, ἀπεῖρξαί τε ἑαυτὴν τῶν τοῦ κόσμου περισπασμῶν. καὶ φυλάξαι τὴν καρδίαν τοῦ μὴ ἐξαπλοῦν ἐν τῷ κόσμῳ τὰ μέλη τῶν αὐτῆς λογισμῶν, ἀλλὰ περισφίγγειν αὐτὰ πάντοθεν καὶ συνέχειν χαμαιζήλου μερίμνης καὶ ἡδονῆς. Ἐπειδὰν οὖν ὁ Κύριος ἴδῃ τινὰ ταύτῃ διάγοντα καὶ οὕτως ἑαυτὸν ἀκριβοῦντα καὶ συντηροῦντα, φόβῳ τε καὶ τρόμῳ δουλεύειν[1] αὐτῷ προθέμενον, ἐπορέγει καὶ τὴν ἐκ τῆς αὐτοῦ χάριτος ἐπικουρίαν. Ἐπεί, τί ποιήσειεν ὁ Θεὸς τῷ ἑκοντὶ τῷ κόσμῳ ἑαυτὸν ἐμπαρέχοντι καὶ ὀπίσω τῶν ἡδονῶν αὐτοῦ πορευόμενον[2];

ξε΄. Αἱ νήψασαι πέντε παρθένοι ἐκεῖναι καὶ τὸ ξένον τῆς ἑαυτῶν φύσεως ἔλαιον ἐν τοῖς ἀγγείοις παραλαβοῦσαι τῆς καρδίας, τοῦτο δὲ ἐστιν ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος, ἐδυνήθησαν εἰς τὸν νυμφῶνα συνεισελθεῖν τῷ νυμφίῳ. Αἱ ἄλλαι δὲ αἱ μωραί, αἱ κακαί, αἱ τῇ ἰδίᾳ φύσει ἐναπομείνασαι, οὐκ ἔνηψαν, οὐδὲ κατὰ σπουδῆς ἔσχον τὸ τοιόνδε τῆς ἀγαλλιάσεως ἔλαιον εἰς τὰς ἑαυτῶν καρδίας, ἔτι ἐν σαρκὶ οὖσαι, παραλαβεῖν· ἀλλ᾽ οἱονεὶ ἀφύπνωσαν, δι᾽ ἀμέλειάν τε καὶ χαυνότητα καὶ δικαιοσύνης οἴησιν· παρ᾽ ὃ καὶ ὁ νυμφὼν αὐταῖς ἀπεκλείσθη τῆς βασιλείας[3]. Δῆλον γὰρ ὅτι δεσμῷ τινι τοῦ κόσμου καὶ φιλίᾳ γεγόνασι καθεκταί, καθότι τὴν ἀγάπην αὐτῶν ἐντελῆ καὶ τὸν ἔρωτα τῷ ἐπουρανίῳ μὴ παρέσχον νυμφίῳ· καὶ γὰρ αἱ τὸ ξένον τῆς φύσεως τὸν ἁγιασμὸν τοῦτον ζητοῦσαι ψυχαὶ τοῦ Πνεύματος, ὅλην τὴν ἀγάπην αὐτῶν ἐξάπτουσαι τῷ Χριστῷ, ἐκεῖ περιπατοῦσιν, ἐκεῖ εὔχονται, ἐκεῖ λογίζονται, ἐκεῖ μελετῶσι, πάντων ἀποστᾶσαι τῶν ἄλλων. Αἱ γὰρ πέντε τῆς ψυχῆς αἰσθήσεις σύνεσις, γνῶσις, διάκρισις, ὑπομονή, ἔλεος, ἂν τὴν ἄνωθεν χάριν καὶ τὸν ἁγιασμὸν τοῦ Πνεύματος δέξωνται, καὶ φρόνιμοι τῇ ἀληθείᾳ παρθένοι ἔσονται[4]· εἰ δὲ τῇ φύσει τῇ ἑαυτῶν ἐγκαταλειφθεῖεν, μωραὶ τῷ ὄντι εὑρίσκονται καὶ τέκνα οὖσαι τοῦ κόσμου δείκνυνται καὶ ὀργῆς[5].

ξς΄. Ὥσπερ ξένην τῆς φύσεως ἡμῶν τὴν κακίαν οὖσαν, διὰ δὲ τῆς παραβάσεως τοῦ πρώτου παρεισδύσασαν ἀνθρώπου[6] κατεδεξάμεθα, φύσιν ἡμῖν τῷ χρόνῳ καθαπερεὶ γενομένην, οὕτω δὴ καὶ διὰ τοῦ ξένου τούτου τῆς ἡμετέρας φύσεως, τῆς ἐπουρανίου, φημί, τοῦ Πνεύματος δωρεᾶς, ἀποσκορακισθῆναι πάλιν αὐτὴν τῆς ἡμετέρας προσήκει φύσεως, καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἡμᾶς καθαρότητα καταστῆναι· ὡς εἰ μὴ τοῦτο τῇ πολλῇ δεήσει καὶ πίστει, τῇ προσοχῇ τε καὶ τῶν τοῦ κόσμου ἀποστροφῇ γένοιτο, καὶ ἡ μιανθεῖσα πρὸς τῆς κακίας φύσις ἡμῶν ὑπὸ τῆς ἀγάπης ἐκείνης, ἥτις ἐστὶν ὁ Κύριος, ἁγιασθείη, καὶ μέχρι τέλους ἄπτωτοι διαμείνομεν τῶν ἐγ-

1. Πρβλ. Ψαλμ. 2, 11.
2. Γραπτέον μᾶλλον πορευομένῳ.
3. Πρβλ. Ματθ. κε΄, 10.
4. Πρβλ. Ματθ. κε΄, 2.
5. Πρβλ. Ἐφεσ. β΄, 3.
6. Πρβλ. Γέν. γ΄, 6.

τολῶν αὐτοῦ τῶν θείων μεταποιούμενοι, τῆς ἐπουρανίου Βασιλείας ἐπιτυχεῖν οὐ δυνάμεθα.

ξζ'. Λεπτόν τινα καὶ βαθὺν λόγον κατὰ τὰ ἐμοὶ δυνατά, φησί, διελθεῖν βούλομαι· σωματοποιεῖ ἑαυτὸν ὁ ἄπειρος καὶ ἀσώματος Κύριος διὰ χρηστότητα ἄπειρον καὶ σμικρύνει, ὡς ἄν τις φαίη, ὁ μέγας καὶ ὑπερούσιος τοῦ δυνηθῆναι τοῖς νοεροῖς αὐτοῦ κτίσμασι συγκραθῆναι, ψυχαῖς ἁγίων, φημί, καὶ Ἀγγέλων, ἵνα δυναταὶ γένοιντο καὶ αὗται ζωῆς ἀθανάτου τῆς ἑαυτοῦ θεότητος μετασχεῖν. Ἐπεὶ καὶ ἕκαστον κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν, σῶμά ἐστιν, ὁ Ἄγγελος, ἡ ψυχή, ὁ δαίμων. Κἂν γὰρ λεπτὰ εἶεν, ἀλλ' ὅμως ἐν ὑποστάσει, χαρακτῆρί τε καὶ εἰκόνι κατὰ τὴν λεπτότητα τῆς ἑαυτῶν φύσεως σῶμα τυγχάνει λεπτόν. Ὥσπερ γὰρ ἐν ὑποστάσει τουτὶ τὸ σῶμα παχύ ἐστι, οὕτω καὶ ἡ ψυχή, σῶμα οὖσα λεπτόν, περιέβαλε καὶ ἐνεδύσατο τὰ μέλη τοῦδε τοῦ σώματος. Περιέβαλε γὰρ τὸν ὀφθαλμόν, δι' οὗπερ γοῦν καὶ ὁρᾷ· περιέβαλε τὸ οὖς, δι' οὗ καὶ ἀκούει· τὴν χεῖρα, τὴν ῥίνα, καὶ ἁπαξαπλῶς ὅλον τὸ σῶμα καὶ τὰ μέλη αὐτοῦ περιέβαλε καὶ συνεκράθη ὅλῳ αὐτῷ ἡ ψυχή, δι' οὗ καὶ πάντα ὅσα δὴ τῷ βίῳ ἐνστρέφεται ἐπιτηδεύματα διανύει. Τὸν αὐτὸν οὖν τρόπον καὶ ἡ ἀνεκλάλητός τε καὶ ἀνεννόητος τοῦ Χριστοῦ χρηστότης σμικρύνει καὶ σωματοποιεῖ ἑαυτὴν καὶ συγκιρνᾶται καὶ περιλαμβάνει τὰς πιστὰς καὶ φίλας αὐτῇ ψυχὰς καὶ εἰς ἓν αὐταῖς πνεῦμα γίνεται κατὰ τὸ λόγιον Παύλου[1], ψυχὴ εἰς ψυχήν, ὡς φάναι, καὶ ὑπόστασις γοῦν εἰς ὑπόστασιν ὡς ἂν τῇ τοιᾷδε ψυχῇ ἐν τῇ αὐτοῦ θεότητι ζῆσαί τε ὑπάρξῃ καὶ ἀθανάτου ζωῆς ἐφικέσθαι καὶ ἡδονῆς ἀφθάρτου καὶ ἀρρήτου δόξης κατατρυφῆσαι.

ξη'. Τῇ τοιαύτῃ ψυχῇ, φησίν, ὁ Κύριος ὅτε μὲν βούλεται πῦρ γίνεται, πᾶν φαῦλον αὐτῆς καὶ ἐπείσακτον διακαῖον, ὥσπερ καὶ ὁ Προφήτης φησίν, ὁ Θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον[2]· ὅτε δέ, ἀνάπαυσις[3] ἄφραστός τε καὶ ἄρρητος· ὅτε δὲ χαρὰ καὶ εἰρήνη[4], περιθάλπων καὶ περιβάλλων αὐτήν. Μόνον, ἐν σπουδῇ θετέον φιλεῖν αὐτὸν καὶ χαρίζεσθαι τρόποις ἀγαθοῖς, καὶ αὐτῇ πείρᾳ, αὐτῇ αἰσθήσει ὄψεται ἁψάμενος ἀλαλήτων ἀγαθῶν, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη[5], ὅσα τὸ Πνεῦμα Κυρίου γίνεται, τοῦτο μὲν εἰς ἀνάπαυσιν, τοῦτο δ' εἰς ἀγαλλίασίν τε καὶ τρυφὴν καὶ ζωὴν τῆς ἀξίας ἐκείνου δεικνυμένης ψυχῆς. Σωματοποιεῖ γὰρ ἑαυτόν, ὥσπερ εἰς βρῶσιν πνευματικήν, οὕτω καὶ εἰς ἔνδυμά τε καὶ κάλλη ἀνεκδιήγητα, ἵν' εὐφροσύνης οὕτω πληρώσῃ πνευματικῆς. Ἐγὼ γὰρ εἰμί, φησίν, ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς[6]· καί, ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, γενήσεται αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἁλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον[7].

ξθ'. Οὕτω, φησί, καὶ ἑκάστῳ τῶν ἱερέων καὶ ἁγίων ὁ Θεὸς ὤφθη,

1. Πρβλ. Α' Κορ. ς', 17.
2. Δευτ. δ', 24.
3. Πρβλ. Ματθ. ια', 28.
4. Πρβλ. Γαλ. ε', 22.
5. Α' Κορ. β', 9.
6. Ἰωάνν. ς', 35.
7. Ἰωάνν. δ', 14.

ὡς αὐτῷ θέλημα ἦν, καὶ τῷ δρῶντι λυσιτελές· οἷον, ἄλλως τῷ Ἀβραάμ[1] καὶ ἄλλως τῷ Ἰσαάκ[2], τῷ Ἰακὼβ[3] ἄλλως, τῷ Νῶε[4] τῷ Δανιήλ[5], τῷ Μωσεῖ[6], τῷ Δαβὶδ[7] καὶ ἑκάστῳ τῶν Προφητῶν[8], σμικρύνων ἑαυτὸν καὶ σωματοποιῶν, ὥσπερ εἴρηται, μεταμορφούμενός τε καὶ ὀπτανόμενος τούτοις τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, οὐ καθόσον αὐτός ἐστιν, ἀχώρητος γάρ, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐκείνων χώρησίν τε καὶ δύναμιν, διὰ τὴν πολλὴν καὶ ἀπερινόητον, ἣν ἔσχεν πρὸς αὐτούς, ἀγάπην.

ο'. Ψυχὴ καταξιωθεῖσα τὴν ἐξ ὕψους εἰσοικίσασθαι δύναμιν καὶ τὸ πῦρ ἐκεῖνο τὸ θεῖον καὶ τὴν ἐπουράνιον τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος ἀγάπην συγκεκραμένην σχοῦσα τοῖς ἑαυτῆς μέλεσι, πάσης κοσμικῆς ἀγάπης ἀτεχνῶς λύεται. Ὥσπερ γὰρ σίδηρος ἢ μόλυβδος, χρυσός τε καὶ ἄργυρος, πυρὶ παραδοθεὶς λύεται, καὶ τῆς φύσεως αὐτοῦ τὸ ἀντιτυπὲς εἰς ἁπαλότητα μεταβάλλει, ἐν ὅσῳ τε τῷ πυρὶ ὁμιλεῖ χαῦνός ἐστι καὶ ἔκλυτος καὶ τὴν φυσικὴν ἀποβεβληκὼς ἀντιτυπίαν διὰ τὴν τοῦ πυρὸς δύναμιν· οὕτω καὶ ψυχὴ τὸ ἐπουράνιον ἐκεῖνο δεξαμένη πῦρ τῆς ἀγάπης τοῦ Πνεύματος, πάσης προσπαθείας τοῦ κοσμικοῦ Πνεύματος ἐκχωρεῖ καὶ τῶν δεσμῶν ἀφίεται τῆς κακίας, ἐξ αὐτῆς τε τῆς φυσικῆς σκληρότητος μεταβάλλει τῆς ἁμαρτίας, σμικρὰ πάντα λογιζομένη καὶ ἀτιμάζουσα. Φημὶ δ' ὅτι κἂν τινες αὐτῇ εἶεν ἀδελφοὶ κατ' ἄκραν φιλούμενοι, πρὸς δὲ ἐκείνην αὐτῇ παραποδίζοιεν τὴν ἀγάπην, καὶ αὐτοὺς ἂν ἀποστέρξοιεν ἡ τῷ τοιούτῳ ἔρωτι ἁλοῦσα ψυχή. Εἰ γὰρ σαρκικῆς κοινωνίας ἀγάπη γάμου, πατρός τε καὶ μητρὸς καὶ ἀδελφῶν διίστησι· κἂν τις φιλῇ τινα τούτων, ἐξ ἐπιπολῆς φιλεῖ, τὴν δὲ διάθεσιν ὅλην καὶ τὸν πόθον πρὸς τὴν συνῳκισμένην αὐτῷ τέτακεν· εἰ ἡ τῆς σαρκὸς φιλία οὕτω λύει πάσης ἄλλης τοῦ κόσμου φιλίας, σχολῇ γ' ἄν, οἱ ἐκείνῳ τῷ ἀπαθεῖ πόθῳ τρωθέντες, ἔρωτί τινι τῶν τοῦ κόσμου καθεκτοὶ γένοιτο.

οα'. Χρηστὸς ὢν καὶ φιλάνθρωπος ὁ Θεός, μακροθύμως ἔχει καὶ πολύς ἐστιν ἀναμένων τὴν ἑκάστου τῶν ἁμαρτανόντων μετάνοιαν· ἑορτήν τε οὐρανίαν τιθέμενος τὴν τοῦ μεταμελομένου ἐπιστροφήν. Χαρὰ γάρ, φησιν αὐτός, ἐν τῷ οὐρανῷ γίνεται ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι[9]. Εἰ δέ τις τὴν χρηστότητα ταύτην καὶ μακροθυμίαν ὁρῶν, καὶ ὅτι μὴ τοῖς κατὰ μέρος ἁμαρτήμασιν ἐπεξέρχεται, τὴν μετάνοιαν, ὥσπερ ἔφημεν, ἐκδεχόμενος, κατολιγωρήσει τῆς ἐντολῆς, καὶ τὴν χρηστότητα, φεῦ, ἀφορμὴν σχοίη πρὸς καταφρόνησιν, ἁμάρτημα ἐπὶ ἁμαρτήματι προστιθείς, καὶ πρόσκομμα ἐποικοδομῶν, ῥαθυμίαν τε συνάπτων τῇ ῥαθυμίᾳ, πληροῖ τοὺς τῶν ἁμαρτιῶν ὅρους, καὶ τοιούτῳ λοιπὸν ἁλίσκεται παραπτώματι, ἐξ οὗ μηκέτι παρὸν αὐτῷ ἀνακτήσασθαι, ἀλλ' ἐσχάτην τὴν συντριβὴν ὑποστὰς καὶ τῷ πονηρῷ εἰς τέλος συγχωρηθείς, ἀπόλλυται, Οὕτως ἐπὶ Σοδόμων γέγονεν·

1. Γέν. ιη', 1-2.
2. Γέν. κς', 24.
3. Γέν. κη', 13.
4. Γέν. θ', 12-13.
5. Δαν. ζ', 13.
6. Ἔξ. γ', 4, λγ', 22-23.
7. Πρβλ. Β' Βασιλ. κδ', 16-17.
8. Γ' Βασιλ. ιθ', 12. κ.ἀ.
9. Λουκ. ιε', 7, 10.

ἀποπλήσαντες γὰρ καὶ ὑπερβάντες τοὺς τῶν ἁμαρτιῶν ὅρους, ἐπεὶ μηδέν, ὡς εἰπεῖν, ζώπυρον μετανοίας αὐτοῖς ὑπελείφθη, ἀνάλωμα πυρὸς ὑπὸ τῆς θείας δίκης γεγόνασι [1]. Οὕτως ἐπὶ Νῶε· καὶ γὰρ ἀχαλίνοις χρώμενοι ταῖς ἐπὶ τὴν κακίαν ὁρμαῖς, καὶ μηδὲν εἶδος μετανοίας ἐπιδεικνύμενοι, τηλικοῦτον ἑαυτοῖς ἁμαρτιῶν ὄγκον ἐξεκορύφωσαν, ὡς ἅπασαν ὁμοῦ τὴν γῆν εἰσάπαξ διαφθαρῆναι [2]. Οὕτω τοῖς Αἰγυπτίοις πολλὰ πλημμελοῦσι καὶ εἰς τὸν τοῦ Θεοῦ λαὸν ἐξυβρίζουσι, χρηστὸς ἦν ἐκεῖνος· οὐ πανωλεθρίᾳ παραδιδούς, ἀλλὰ διὰ τῶν κατὰ μέρος μαστίγων εἰς μετάνοιαν ἐπαγόμενος· ἐπεὶ δέ, ἐπιστρέφοντες, ἀγαπητῶς πάλιν πρὸς τὴν κακίαν ἀνέστρεφον καὶ τῆς προτέρας εἴχοντο ἀπιστίας, ἔσχατον δὲ καὶ τὸν λαὸν τοῦ Κυρίου τῆς Αἰγύπτου ἀναγόμενον κατεδίωκον, ἀνάλωσεν αὐτοὺς ἡ θεία δίκη τὸ σύνολον καὶ ἀπώλεσεν [3]. Οὕτω τοῦ Ἰσραὴλ πολλὰ ἁμαρτάνοντος καὶ τοὺς Προφήτας ἀποκτενόντος τοῦ Θεοῦ, τῆς συνήθους οὗτος μακροθυμίας ἐγίνετο· ἐπεὶ δὲ εἰς τοῦτο κακίας προέκοψαν, ὡς μηδὲ τὸ δεσποτικὸν δυσωπηθῆναι ἀξίωμα, ἀλλὰ κἀκείνῳ μιαιφόνους χεῖρας ἐπιβαλεῖν [4], καὶ αὐτοὶ καθάπαξ ἀπεβλήθησάν τε καὶ κατεβλήθησαν· καὶ ἤρθη ἀπ᾽ αὐτῶν ἥ τε προφητεία καὶ ἡ ἱερατεία καὶ ἡ λατρεία· καὶ ἐπιστεύθη ταῦτα τοῖς πιστεύσασιν ἔθνεσι [5].

οβ΄. Προσδράμωμεν τῷ καλοῦντι Χριστῷ προθύμως, ἐκχέοντες ἐπ᾽ αὐτὸν τὰς καρδίας· καὶ μὴ τὴν ἑαυτῶν, ἐθελοκακοῦντες, ἀπογινώσκομεν σωτηρίαν. Καὶ τοῦτο γὰρ τοῦ πονηροῦ σόφισμα, ὑπομνήσει προτέρων ἁμαρτιῶν ὁδοποιεῖν εἰς ἀπόγνωσιν. Ἀλλ᾽ ἡμῖν κατανοητέον, ὅτι περ εἰ Χριστὸς ἐλθὼν τυφλῶν τε καὶ παραλύτων καὶ κωφῶν ἰατρὸς καὶ διορθωτὴς ἦν, νεκρούς τε ἤδη καταφθαρέντας ἀνίστη [6], πόσῳ μᾶλλον τυφλότητα διανοίας καὶ ψυχῆς πάρεσιν καὶ ἀμελοῦς καρδίας οὐκ ἰάσεται κώφευσιν; Ἐπεὶ μηδὲ ἕτερος, ἀλλ᾽ αὐτὸς ὁ τὸ σῶμα κτίσας, αὐτός ἐστι ὁ καὶ τὴν ψυχήν. Καὶ εἰ πρὸς τὰ λυόμενα καὶ θνήσκοντα οὕτως εὐμενῶς καὶ ἱλέως εἶχε, πόσῳ μᾶλλον τῇ ἀθανάτῳ ψυχῇ, κακίας νόσῳ καὶ ἀγνοίας ἁλούσῃ, ἔπειτα προσερχομένῃ τούτῳ καὶ δεομένῃ, φιλανθρώπως καὶ θεραπευτικῶς χρήσεται; Αὐτοῦ γὰρ φωναὶ τό, ὁ Πατήρ μου ὁ οὐράνιος οὐ μὴ ποιήσει ἐκδίκησιν τῶν βοώντων πρὸς αὐτὸν νυκτὸς καὶ ἡμέρας; ναί, λέγω ὑμῖν, ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν αὐτῶν ἐν τάχει [7]· καὶ τό, αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται ὑμῖν, ζητεῖτε καὶ εὑρήσετε, κρούετε καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν [8]. Καὶ αὖθις· ὅτι κἂν διὰ τὸ φίλον εἶναι οὐ δώσει αὐτῷ, διά γε τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ, ἀναστὰς δώσει αὐτῷ ὅσου χρῄζει [9], ἀναιδῆ καὶ παράμονον τὴν αἴτησιν προτρεπόμενος γίνεσθαι. Ἐπεί τοι καὶ διὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἦλθεν ἵνα ἐπιστρέψῃ πρὸς ἑαυτόν [10]. Μόνον ἡμεῖς τῶν κακῶν προλήψεων, ὅση δύναμις, ἀποστάντες, σχολάσωμεν τῷ Κυρίῳ· καὶ αὐτὸς οὐχ ὑπερορᾷ, ἀλλ᾽ ἕτοιμος ἔσται, παρέχων τὴν παρ᾽ αὐτοῦ βοήθειαν.

1. Γέν. ιθ΄, 28.
2. Γέν. ς΄, 7.
3. Ἔξ. ιδ΄, 27-28.
4. Πρβλ. Μάρκ. ιδ΄, 46.
5. Πρβλ. Ματθ. κα΄, 43.
6. Ἰωάνν. ια΄, 39 κ.ἑ.
7. Λουκ. ιη΄, 8.
8. Ματθ. ζ΄, 7.
9. Λουκ. ια΄, 8.
10. Ματθ. θ΄, 13.

ογ΄. Ὥσπερ ἐπὶ τῶν νόσῳ τινὶ καὶ ἀσθενείᾳ κατειλημμένων, ἐπειδὰν μηκέτι τὸ σῶμα δυνατὸν ᾖ τροφῆς καὶ πόσεως μετασχεῖν, εἰς ἀπόγνωσιν τοῦτο συνωθεῖ καὶ θανάτου τεκμήριον γίνεται καὶ θρηνοῦντάς τε ἐπὶ τούτῳ καὶ φίλους ἔχει καὶ τοὺς προσήκοντας, οὕτω δὴ καὶ Θεὸς καὶ Ἄγγελοι, ψυχὰς τὰς μὴ τροφῇ τῇ ἐπουρανίῳ χρήσασθαι δυναμένας, διὰ πολλῆς λύπης καὶ θρήνων ποιοῦνται. Εἰ τοίνυν ἐγένου τῷ Θεῷ θρόνος, ἐκεῖνον ἔχων ἐπικαθήμενον, εἰ γέγονεν ἡ ψυχή σου ὅλη πνευματικὸς ὀφθαλμός, ὅλη φῶς, εἰ ἐτράφης τὴν τροφὴν ἐκείνην τοῦ Πνεύματος, εἰ ποτίζῃ τοῦ ζῶντος ὕδατος [1] καὶ τοῦ πνευματικοῦ οἴνου, τοῦ τὴν καρδίαν εὐφραίνοντος [2], εἰ ἐνδέδυσαι τῇ ψυχῇ τὰ τοῦ ἀρρήτου φωτὸς ἐνδύματα, εἰ πάντων τούτων ὁ ἔσω σου ἄνθρωπος εἰς πεῖραν ἀφίκετο καὶ πληροφορίαν, ἰδοὺ ζῇς τὴν αἰώνιον ὄντως ζωήν, ἐκ τοῦ παρόντος ἤδη τῷ Χριστῷ συναναπαυόμενος. Εἰδ᾽ οὔπω εἴληφας ταῦτα, οὐδ᾽ εἰς κτῆσιν τούτων ἐλήλυθας, κλαῖε θερμῶς καὶ ὀδυρμοῖς κέχρησο, μήπω τοῦ τοιούτου πλούτου τετυχηκέναι· καὶ φροντὶς ἔστω σοι καὶ δέησις διηνεκὴς περὶ τῆς πτωχείας σου. Ἀλλ᾽ εἴθε κἂν τῆς ἑαυτοῦ πενίας αἴσθησις εἰσῄει τῷ κεκτημένῳ καὶ μή, ὡς τοῦ θείου πλούτου κατακορὴς ὤν, ἄφροντις περιῄγεν. Ὁ γὰρ ζητῶν, φησίν, εὑρήσει, καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται [3].

οδ΄. Εἰ τὸ σύνθετον ἐκεῖνο ἔλαιον [4] τοσαύτην εἶχε τὴν δύναμιν, ὡς τοὺς χρισαμένους αὐτῷ λοιπὸν βασιλικῆς ἐπιβαίνειν δόξης [5]· πόσῳ γε μᾶλλον οἱ τὸν νοῦν καὶ τὸν ἔσω ἄνθρωπον τῷ ἁγιαστικῷ τῆς ἀγαλλιάσεως ἐλαίῳ [6] χριόμενοι καὶ τὸν ἀρραβῶνα τοῦ ἀγαθοῦ λαμβάνοντες πνεύματος, τῶν μέτρων τῆς τελειότητος ἐπιβήσονται, τῆς Χριστοῦ, φημί, Βασιλείας, καὶ υἱοθεσίας αὐτῷ συμμύσται τῷ Βασιλεῖ γινόμενοι, εἰσιέναι τε καὶ ἐξιέναι πρὸς τὸν Πατέρα κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς ἔχοντες. Εἰ γὰρ καὶ μήπω τέλειον τὴν κληρονομίαν εἰλήφασι, τὸ βάρος ἔτι περικείμενοι τῆς σαρκός, ἀλλ᾽ οὖν διὰ τὸν ἀρραβῶνα τοῦ Πνεύματος [7], ἐν τῷ ἀσφαλεῖ αὐτοῖς κεῖται τὰ τῶν ἐλπίδων, καὶ ὅτι συμβασιλεύσουσι τῷ Χριστῷ [8], καὶ ἐν περιουσίᾳ καὶ πλεονασμῷ πνεύματος ἔσονται, οὐδὲν αὐτοῖς τὸ ἐνδοιαζόμενον· καθότι τῇ σαρκὶ περιόντες ἔτι, εἰς πεῖραν ἦλθον τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἡδονῆς ἐκείνης. Καὶ γὰρ τὸ ἐπιτεθὲν μετὰ τὴν παρακοὴν τοῖς ἀνθρώποις ὑπὸ τοῦ σατανᾶ κάλυμμα, ἡ χάρις ἐρχομένη, διὰ καθάρσεως τοῦ ἔσω ἀνθρώπου καὶ τοῦ νοός, περιαιρεῖ τέλεον καὶ πᾶν μίασμα καὶ λογισμὸν ἅπαντα ῥυπαρὸν τῆς ψυχῆς ἀποσκυβαλίζει, καθαρὰν αὐτὴν γενέσθαι βουλομένη, καὶ τὴν ἰδίαν ἀπολαβοῦσαν φύσιν, τρανοῖς καὶ ἀνεπικωλύτοις τοῖς ὀφθαλμοῖς τὴν δόξαν τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς κατοπτεύειν [9]. Οἱ τοιοῦτοι, αὐτόθεν ἤδη πρὸς ἐκεῖνον ἁρπάζονται τὸν αἰῶνα καὶ τὰ ἐκεῖ κάλλη καὶ θαύματα καθορῶσι. Καθάπερ γὰρ ὁ σωματικὸς οὗτος ὀφθαλμός, ἀπαθῶς τε καὶ ὑγιῶς ἔχων, ταῖς

1. Ἰωάνν. δ΄, 10.
2. Ψαλμ. 103, 15.
3. Ματθ. ζ΄, 8.
4. Ἔξ. λ΄, 23-25.
5. Πρβλ. Α΄ Βασιλ. κς΄, 11.
6. Πρβλ. Ψαλμ. 44,8.
7. Β΄ Κορ. α΄, 22.
8. Β΄ Τιμ. β΄, 12.
9. Πρβλ. Β΄ Κορ. γ΄, 18.

ἡλιακαῖς αὐγαῖς θαρρούντως ἐνατενίζει, οὕτω καὶ οὗτοι· φωτεινῷ χρώμενοι καὶ διακεκαθαρμένῳ τῷ νῷ, τὰς ἀδύτους αὐγὰς Κυρίου διὰ παντὸς κατοπτεύουσι[1].

οε'. Τουτὶ τὸ μέτρον, φησίν, οὐ ῥαδίως ἐφικτὸν τοῖς ἀνθρώποις· ἀλλὰ πόνων δεῖται συχνῶν, ἀγώνων τε καὶ ἱδρώτων μυρίων. Πολλοὶ γάρ εἰσιν, οἷς καὶ ἡ χάρις σύνεστιν ἐνεργοῦσα καὶ ἡ κακία πάλιν, ἐνδομυχοῦσα, ἀφέστηκεν οὐδαμῶς· ἀλλὰ τὰ δύο πνεύματα, τό τε τοῦ φωτὸς καὶ τὸ τοῦ σκότους εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐνεργεῖ καρδίαν. Ἐρεῖς γοῦν μοι πάντως, τίς δὲ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; ἢ τίς συγκατάθεσις ναῷ Θεοῦ μετὰ εἰδώλων[2]; Κἀγὼ δὲ αὐτό σοι ἀποκρινοῦμαι, τίς γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; ἢ ποῦ τὸ θεῖον φῶς ἐπισκοτίζεται ἢ θολοῦται ἢ καταμιαίνεται, τὸ καθαρὸν ἀκριβῶς καὶ ἀμίαντον; Τὸ φῶς γὰρ ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, φησί, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν[3]· ὥστε οὐκ ἀνὰ μέρος ἐκληπτέον, οὐδὲ μονοτρόπως τὰ πράγματα. Καὶ γὰρ εἰς τοσοῦτόν τινες ἐναναπαύονται τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ, ἐς ὅσον ἑαυτῶν δύνασθαι κρατεῖν καὶ μὴ ἡττᾶσθαι τῆς ἐγκατοικούσης αὐτοῖς ἁμαρτίας· καὶ συμβαίνει νῦν εὐχὴν εὐπάρεδρον ἔχοντας καὶ ἀνάπαυσιν, ἔπειτα ὑπὸ ῥυπαρῶν λογισμῶν ἐνεργεῖσθαι καὶ ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας κλέπτεσθαι, συνούσης δηλαδὴ καὶ τῆς χάριτος. Οἱ μὲν οὖν ἐλαφροί τε καὶ οὔπω τῆς ἀκριβείας ἐπειλημμένοι ποσῶς αὐτοῖς τῆς θείας χάριτος ἐνεργούσης, ἔδοξαν εἰσάπαξ ἀπολελύσθαι τῆς ἁμαρτίας· οἱ δὲ διάκρισίν τε καὶ νοῦν ἔχοντες, οὐκ ἂν ἀρνηθεῖεν, ὅτι καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος ἐνοικούσης, οὐχὶ καὶ ὑπὸ αἰσχρῶν καὶ ἀτόπων διασείονται λογισμῶν.

ος'. Εἴδομέν τινας ἐν τοῖς ἀδελφοῖς πολλάκις οὕτω πλουσίας τῆς χάριτος ἀπολελαυκότας, ὡς πέντε χρόνων καὶ ἓξ ἀπομαρανθῆναι τέλεον αὐτοῖς καὶ ἀποσβῆναι τὰ τῆς ἐπιθυμίας· εἶτα ὡς ἔδοξαν ὅρμου καὶ γαλήνης ἐπιλαβέσθαι, τότε καθάπερ ἐξ ἐνέδρας ἐπιφανεῖσα τούτοις ἡ κακία, οὕτω δυσμενῶς ἐπέθετο καὶ ἀγρίως, ὡς ἔκπληξιν αὐτοῖς ἐνθεῖναι καὶ ἀπορίαν. Τεθάρρηκε τοίνυν οὐδεὶς τῶν ὀξὺ διὰ σύνεσιν βλεπόντων, εἰπεῖν, ὅτι τῆς χάριτός μοι συνούσης, ἀπήλλαγμαι λοιπὸν καὶ τῆς ἁμαρτίας. Ἐνεργεῖ γάρ, ὥσπερ εἴρηται, καὶ τὰ δύο ἐν τῷ ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ νῷ, κἂν οἱ εὔκολοί τε καὶ ἀμαθεῖς μικρόν τι κίνημα πνευματικὸν ἐσχηκότες, νενικήκαμεν ἤδη λέγουσιν. Ἐμοὶ δὲ δοκῶ τὰ πράγματα οὕτως ἔχειν. Ὥσπερ ὅταν ἡλίου καθαρῶς ἐπιλάμποντος, σκοτεινὸς ἀὴρ ἄφνω ἢ ὁμίχλη ἐπιδραμοῦσα ἐπισκοτίσειεν αὐτοῦ τῷ καλῷ φωτί, τούτῳ γὰρ παραπλησίως ἔχουσι τῷ λόγῳ οἱ τῆς μὲν τοῦ Θεοῦ χάριτος ἐπιτυχόντες, μήπω δὲ πρὸς ἀκρίβειαν διακαθαρθέντες, ἀλλ' ἐν τῷ βάθει ἔτι κατάσχετοι ὄντες ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, ὥστε πολλῆς τῷ ὄντι τῆς διακρίσεως δεῖ πρὸς τὸ πείρᾳ ταῦτα τῇ τελεωτάτῃ παραλαβεῖν.

οζ'. Ὥσπερ ἀμήχανον ὀφθαλμῶν ἄνευ καὶ γλώττης, ὤτων τε καὶ ποδῶν, βλέπειν ἢ λαλεῖν ἢ ἀκούειν ὅλως ἢ περιπατεῖν· οὕτως ἐπίσης ἀδύ-

1. Πρβλ. Β' Κορ. γ', 18. 2. Β' Κορ. ς', 16. 3. Ἰωάνν. α', 5.

νατον ἄνευ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐκεῖθεν διαδιδομένης ἐνεργείας, μυστηρίων κοινωνῆσαι θείων καὶ εἰδέναι Θεοῦ σοφίαν ἢ κατὰ Πνεῦμα πλουτεῖν. Οἱ μὲν γὰρ σοφοὶ τῶν Ἑλλήνων ἐν λόγοις ἀσκοῦνται καὶ πρὸς λογομαχίας ἐκθύμως ἠσχόληνται. Οἱ δὲ τοῦ Θεοῦ δοῦλοι, κἂν ἀνομίλητοι λόγῳ ὦσιν, ἀλλ' οὖν θείᾳ γνώσει καὶ Θεοῦ χάριτι καταρτίζονται διὰ παντός.

οη'. Πείθομαι λέγειν, φησίν, ὅτι καὶ αὐτοῖς ἐκείνοις τοῖς Ἀποστόλοις, τοῦ ἀγαθοῦ Παρακλήτου πεπληρωμένοις, οὐ μενοῦν καθαρῶς ὑπῆρχε φροντίδων ἀνεῖσθαι· ἀλλά, πρὸς τῇ ἀγαλλιάσει καὶ ἀρρήτῳ χαρᾷ, καὶ φόβος τις εἵπετο ἐξ αὐτῆς δήπου τῆς χάριτος, οὐχὶ τοῦ τῆς κακίας μέρους ἔχων τὰς ἀφορμάς· αὐτὴ γὰρ ἡ χάρις, ἐν ἀσφαλεῖ τὰ ἐκείνων ἐτίθει, τοῦ μηδὲ πρὸς μικρὸν ἐκβῆναι τοῦ καλῶς ἔχοντος· καὶ ὥσπερ τι παιδίον μικρᾷ ψηφίδι τεῖχος βεβληκὸς οὐδὲν ἤνυσεν, ἢ ὥς τι βέλος ἀσθενὲς θώρακα ἰσχυρὸν ἥκιστα ἂν βλάψειεν, οὕτω δὴ καὶ μέρος τι τῆς κακίας προσβάλλον αὐτοῖς, ἄπρακτόν τε καὶ μάταιον ἀπηλέγχετο, ἅτε τῇ τοῦ Χριστοῦ δυνάμει καλῶς φραξαμένοις· πλὴν ἀλλὰ καὶ τελείοις αὐτοῖς οὖσιν ἡ τοῦ αὐτεξουσίου ἐλευθερία παρῆν, καὶ οὐχ ὥς τινες ἀνοήτως φασίν, ὅτι μετὰ χάριν τὸ ἀπὸ τοῦδε φροντίδων λύσις καὶ ἄνεσις. Ζητεῖ γὰρ ὁ Κύριος, κἂν τοῖς τελείοις τὸ θέλημα τῆς ψυχῆς εἰς διακονίαν τοῦ Πνεύματος, ὥστε συμβῆναι ταῦτα ἀλλήλοις· λέγει γὰρ ὁ Ἀπόστολος· τὸ Πνεῦμα μὴ σβέννυτε[1].

οθ'. Τὸ μὲν ἁπλῷ λόγῳ παραδιδόναι τὰ πράγματα, πρόχειρόν τι καὶ εὐπετές. Ῥᾴδιον γὰρ τῷ παντὶ λέγειν τὸν ἄρτον τοῦτον, ὑποδείγματος δὲ λόγῳ φαμέν, ἀπὸ σίτου γεγενῆσθαι· τὴν μέντοι κατὰ μέρος αὐτοῦ κατασκευὴν ἐκθέσθαι, οὐ τοῦ παντὸς γνῶναι, ἀλλὰ μόνων ἐστὶ τῶν πεπειραμένων. Οὕτω γοῦν καὶ τὸ μὲν ἁπλῶς περὶ ἀπαθείας λέγειν καὶ τελειότητος εὐχερές· τὸ δὲ πείρᾳ καὶ ἀληθείᾳ τὸ πρᾶγμα παραλαβεῖν, τοῦτό ἐστι τὸ ἔργῳ καὶ ἀληθείᾳ καταλαβεῖν τὴν κατασκευὴν τῆς τελειότητος.

π'. Ὅσοι λόγους πνευματικούς, γεύσεώς τε καὶ πείρας ἐκτός, φθέγγονται, τούτους ἐοικέναι, φημί, ἀνθρώπῳ, θέρους ὥρᾳ, μεσημβρίας ἀκριβοῦς ἱσταμένης, πεδίον ἔρημόν τι καὶ ἄνυδρον διιόντι· εἶτα ὑπὸ πολλῆς καὶ φλογώδους τῆς δίψης κατὰ νοῦν αὐτῷ ὑπογράφοντι πηγήν τινα ψυχρὰν ἐγγὺς οὖσαν, γλυκύ τε καὶ διειδὲς ὕδωρ ἔχουσαν, καὶ αὐτὸν οὐδενὸς εἴργοντος ἀπολαύοντα κατὰ κόρον· ἢ ἀνθρώπῳ μέλιτος μὲν οὐδὲ βραχὺ γευσαμένῳ, ἑτέροις δὲ ὅπως ἔχει γλυκύτητος πειρωμένῳ διασαφεῖν. Τοιοῦτοι γὰρ ἀληθῶς, ὅσοι μὴ ἔργῳ καὶ πληροφορίᾳ τῇ ἑαυτῶν τὰ περὶ τελειότητός τε καὶ ἁγιασμοῦ καὶ ἀπαθείας παραλαβόντες, ἑτέροις εἰσηγεῖσθαι βούλονται· καὶ γὰρ εἰ δῴη Θεὸς μικράν τινα τῶν παρ' αὐτῶν λεγομένων λαβεῖν αἴσθησιν, εἴσονται πάντως, ὅτι μὴ κατὰ τὴν ἐκείνων εἰσήγησιν, ἀλλὰ πολλῷ τῷ διαφέροντι τὰ τῆς ἀληθείας εἶχε καὶ τῶν πραγμάτων. Κινδυνεύει γάρ πως ὁ Χριστιανισμὸς τοῦ εἰκότως κατὰ μικρὸν παρεκφέρεσθαι, καὶ νοεῖν ἀθεΐαν· καὶ οὕτως ὁ Χριστιανισμός, οἱονεὶ βρῶσίς τις εἶναι καὶ πόσις, καὶ ὅσῳ

1. Α' Θεσσ. ε', 19.

τίς αὐτῷ κέχρηται, τοσούτῳ καὶ πρὸς πλείονα τὴν ἐπιθυμίαν ἀνάπτεται, καὶ γίνεται αὐτῷ ὁ νοῦς ἀκόρεστός τε καὶ ἀνεπίσχετος, ὡς εἴτις διψῶντι πόμα ἡδὺ παρασχών, παρασκευάσειε τοῦτον, οὐχ ὑπὸ τῆς δίψης μόνης, ἀλλὰ καὶ ὑπ' αὐτῆς ἔτι τῆς ἡδονῆς, λιχνότερόν πως προσκεῖσθαι τῷ πινομένῳ. Ταῦτα δὲ ὥσπερ εἴρηται, οὐ λόγοις ψιλοῖς μόνοις νοοῦμεν, ἀλλ' ἐργασίᾳ Πνεύματος Ἁγίου ἐν μυστηρίῳ κατὰ νοῦν ἐπιτελούμενά ἐστι, καὶ λέγεται οὕτως.

πα'. Τὸ μὲν Εὐαγγέλιον, φησίν, ἀποφαντικῶς διακελεύεται πάντα ἄνθρωπον τόδε μὴ ποιεῖν ἢ ποιεῖν, ὥστε φίλον γενέσθαι τῷ φιλανθρώπῳ Βασιλεῖ· μὴ ὀργισθῇς[1] γάρ, φησί· μὴ ἐπιθυμήσῃς[2]· ἐάν τίς σε ῥαπίσῃ εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην[3]. Ὁ δὲ Ἀπόστολος κατὰ πόδας τῶν ἐπιτεταγμένων ἐλθών, καὶ ὅπως χρὴ κατὰ μικρὸν γενέσθαι τὸ τῆς καθάρσεως ἔργον, ὅτι μεθ' ὑπομονῆς καὶ μακροθυμίας, ἐκπαιδεύει· πρῶτα μὲν γαλακτοτροφῶν ὡς νηπίους[4], εἶτα φέρων εἰς αὔξησιν[5], καὶ αὖθις εἰς τελειότητα[6]· οἷον, ὡς ἐν παραδείγματι φάναι, τὸ μὲν Εὐαγγέλιον τέλειος ἐξ ἐρίου, εἶπε, γενέσθω χιτών· ὁ δὲ Ἀπόστολος καὶ πῶς δεῖ ξαίνεσθαι τοῦτον, ὑφαίνεσθαί τε καὶ κατασκευάζεσθαι τὸν χιτῶνα καλῶς διεσάφησεν.

πβ'. Εἰσί τινες πορνείας μὲν τῆς φαινομένης καὶ κλοπῆς καὶ πλεονεξίας καὶ τῶν ὁμοίων ἀπεχόμενοι μοχθηρῶν· καὶ κατὰ τοῦτο, ἐγκρίνοντες τοῖς Ἁγίοις· πολλοῦ δὲ δέουσι τῶν πραγμάτων γίνεσθαι καὶ τῆς ἀληθείας. Οἰκουρεῖ γὰρ ἐν τῷ νῷ τούτων ἡ κακία πολλάκις, ζῇ τε καὶ ἕρπει· καὶ οὕτω ἀπολιποῦσα τούτους ᾤχετο. Ἅγιος δέ ἐστιν ὁ ἁγιασθεὶς καὶ τὸν ἔσω τέλεον διακαθαρθεὶς ἄνθρωπον. Καὶ γάρ τις τῶν ἀδελφῶν ἀδελφοῖς τισι συνευχόμενος, πρὸς τῆς θείας ἐξηχμαλωτίσθη δυνάμεως καὶ ἁρπαγεὶς εἶδε τὴν ἄνω πόλιν Ἱερουσαλὴμ καὶ τὰς ἐκεῖ φωτεινὰς οἰκίας καὶ φῶς ἄπειρον καὶ ἀπόρρητον· ἤκουσέ τε φωνῆς λεγούσης τοῦτον εἶναι τὸν τόπον τῆς τῶν δικαίων ἀναπαύσεως· εἶτα φυσιωθεὶς καὶ μεγάλα περὶ ἑαυτοῦ οἰηθείς, βάθει κατέπεσεν ἁμαρτίας καὶ πολλοῖς ὕστερον ἑάλω κακοῖς· εἰ οὖν οὗτος, οὕτως; πῶς γε τῷ τυχόντι δυνατὸν λέγειν, ὡς ἐπεὶ νηστεύω καὶ ξενιτεύω, ψωμίζω τε τὰ ὑπάρχοντα[7]· καὶ ἀπὸ τῶν εἰρημένων ἐφυλαξάμην κακῶν, καὶ οὐδέν ἐστι τὸ λειπόμενον, Ἅγιον κἀμὲ εἶναι. Καὶ γὰρ οὐχ ἡ τῶν φαινομένων κακῶν ἀποχὴ τελείωσίς ἐστιν, ὥσπερ εἴρηται, ἀλλ' ἡ κατὰ διάνοιαν κάθαρσις, αὕτη τελεία.

πγ'. Ἔσελθε, φησίν, ὁ ταῦτα ὑπολαμβάνων διὰ τῆς τῶν λογισμῶν σου ἐπιστασίας, καὶ πρὸς τὸν αἰχμάλωτον καὶ δοῦλον τῆς ἁμαρτίας σου νοῦν διάκυψον, καὶ ἴδε καὶ τὸν ἔτι τούτου κατώτερον καὶ βαθύτερόν σου τῶν λογισμῶν, τὸν εἰς τὰ λεγόμενα τῆς ψυχῆς σου ταμιεῖα ἐμφωλεύοντα

1. Ματθ. ε', 22. 2. Ματθ. ε', 28. 3. Ματθ. ε', 39.
4. Α' Κορ. γ', 1-2. 5. Πρβλ. Ἐφεσ. δ', 14-16. 6. Ἑβρ. ε', 14, ς', 1.
7. Πρβλ. Α' Κορ. ιγ', 3.

ὄφιν καὶ ἀναιροῦντά σε διὰ τῶν καιριωτάτων τῆς ψυχῆς σου μελῶν. Ἄβυσσος γὰρ ἀκατάληπτος ἀληθῶς ἡ καρδία. Εἰ οὖν τοῦτον ἀνεῖλες, εἰ τὴν ἀνομίαν τὴν ἐν σοὶ πᾶσαν ἐξεκάθηρας καὶ τὴν ἁμαρτίαν ἐκβέβληκας, καύχησαι περὶ καθαρότητος ἐν Θεῷ· εἰδ' οὖν, ἀλλὰ ταπεινωθείς, ὡς ἐνδεής τε καὶ ἁμαρτωλὸς ἔτι, πρόσελθε ὑπὲρ τῶν κρυφίων σου δεόμενος τοῦ Χριστοῦ. Πᾶσα γὰρ Παλαιὰ καὶ Νέα Γραφὴ περὶ καθαρότητος φαίνεται διαλεγομένη. Καὶ παντὶ ἀνθρώπῳ, καὶ Ἰουδαίῳ καὶ Ἕλληνι ἐπέραστα τὰ τῆς καθαρότητος, κἂν μὴ πᾶσιν ἀνύσιμα. Γενέσθαι δὲ τοῦτο, τὴν τῆς καρδίας φημὶ καθαρότητα, οὐ δυνατὸν ἄλλως, ὅτι μὴ διὰ Ἰησοῦ μόνου. Αὐτὸς γὰρ ἡ ἐνυπόστατός τε καὶ ὄντως ἀλήθεια· καὶ δίχα ταύτης τῆς ἀληθείας ἀμήχανον ἢ ἀλήθειαν γνῶναι ἢ σωτηρίας ἐπιτυχεῖν.

* * *

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΠΕΡΙ ΑΓΑΠΗΣ

πδ'. Ὥσπερ ἐν τοῖς φαινομένοις τούτοις τῷ ἐκτὸς ἀπετάξω ἀνθρώπῳ, ἐψώμισάς τε τὰ ὄντα καὶ διεσκόρπισας, οὕτως ἀποτάξασθαί σε ταῖς τῶν ἠθῶν προλήψεσι χρή. Καὶ εἰ σοφίαν ἔμαθες σαρκικὴν ἢ γνῶσιν ἔσχες πραγμάτων, ἄρνησαι ταύτην. Εἰ δικαιώμασι πέποιθας σαρκός, ἀπόστηθι τούτων, ταπεινῶν σεαυτὸν καὶ κατασμικρύνων. Οὕτω γὰρ καὶ δυνήσῃ τῇ τοῦ κηρύγματος μωρίᾳ[1] μαθητευθῆναι. Ἐν ταύτῃ δὲ τὴν ἀληθινὴν εὑρήσεις σοφίαν, οὐκ ἐν λόγοις κεκομψευμένοις, ἀλλ' ἐν τῇ τοῦ Σταυροῦ δυνάμει, τούτοις ἐνεργούμενος ἐν ὑποστάσει τοῖς καταξιωθεῖσι ταύτην κτήσασθαι. Ὁ γὰρ Σταυρός, φησὶν ὁ Παῦλος, τοῦ Χριστοῦ, τοῖς μὲν Ἰουδαίοις σκάνδαλον, Ἕλλησι δὲ μωρία· ἡμῖν δὲ τοῖς σωζομένοις, Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία[2].

πε'. Εἰ καὶ ἔλαβες, φησί, γεῦσιν ἐξ οὐρανοῦ, εἰ καὶ μετέσχες ἐκείνης τῆς σοφίας καὶ ἀνάπαυσιν ἔσχες ἐν τῇ ψυχῇ σου, μηδ' οὕτως ἐπαίρου, μηδὲ ὡς ἐφθακὼς ἤδη καὶ πᾶσαν καταλαβὼν τὴν ἀλήθειαν τεθαρρηκὼς ἔσο, μὴ καὶ σὺ ἀκούσῃς, ἤδη κεκορεσμένοι ἐστέ, ἤδη πεπλουτήκατε· χωρὶς ἡμῶν ἐβασιλεύσατε, καὶ ὄφελόν γε ἐβασιλεύσατε, ἵνα καὶ ἡμεῖς ὑμῖν συμβασιλεύσωμεν[3]. Ἀλλὰ καὶ γευσάμενος, ὡς μήπω τοῦ Χριστιανισμοῦ ἁψάμενος εἶναι νόμιζε· καὶ μὴ ἐξ ἐπιπολῆς ἔστω σοι τοῦτο, ἀλλ' ὡς ἐμπεφυτευμένον διὰ παντὸς ὂν καὶ κεκυρωμένον τῇ διανοίᾳ σου.

πς'. Ὥσπέρ τις φιλόπλουτος, κἂν μυρία συναγαγὼν χρήματα ᾖ, οὔπω διακορὴς γίνεται, ἀλλὰ τὸ καθ' ἡμέραν προστιθέμενον, αὔξησιν ποιεῖται μᾶλλον τῆς ἐπιθυμίας τοῦ πλείονος, ἤ, καθάπερ τις ποταμὸς ἡδυτάτου

1. Α' Κορ. α', 21. 2. Α' Κορ. α', 23. 3. Α' Κορ. δ', 8.

πρὸ τοῦ κόρου διασπασθείς, τὴν δίψαν μᾶλλον ἐξέκαυσεν· οὕτω δὴ καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ γεῦσις παντὸς οὐκ οἶδε κόρον δηλονότι, ἢ τέλος, ἀλλὰ καὶ ὅσῳ πλουτεῖ τις τουτονὶ τὸν πλοῦτον, πένητα ἑαυτὸν εἶναι κατανοεῖ. Οἱ δὲ Χριστιανοὶ οὐκ ἔχουσι παρ' ἑαυτοῖς τιμίαν τὴν ἰδίαν ψυχήν[1], ἀλλ' ὥς τινὲς τῶν ἀκριβῶς ἐξουδενωμένων μᾶλλον παρὰ Θεῷ διάκεινται, δούλους τε πάντων ἀνθρώπων ἑαυτοὺς εἶναι λογίζονται. Ἐπὶ ταύτῃ πολλὰ χαίρει ὁ Θεὸς καὶ ἐπαναπαύεται τῇ ψυχῇ, διὰ τὴν ἑαυτῆς ταπείνωσιν. Εἰ οὖν καὶ ἔχει τίς τι ἢ καὶ πεπλούτηκε, μὴ παρὰ τοῦτο οἰηθῇ εἶναί τι ἢ ἔχειν τι. Ἡ γὰρ οἴησις βδέλυγμα Κυρίῳ καὶ αὐτὴ ἀπ' ἀρχῆς ἐκβέβληκε τοῦ Παραδείσου τὸν ἄνθρωπον, ἀκούσαντα ὅτι ὡς θεοὶ ἔσεσθε[2], καὶ τῇ ἐλπίδι ταύτῃ τῇ ματαίᾳ ἐπιθαρρήσαντα. Κατάμαθε, πῶς ὁ Θεός σου καὶ Βασιλεύς, ἀλλὰ καὶ Θεοῦ Υἱός, ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβών[3]; πῶς ἐπτώχευσε[4], πῶς τοῖς ἀτίμοις συνελογίσθη[5], πῶς πέπονθεν; Εἰ δὲ καὶ ὁ Θεὸς οὕτως, ὁ αἵματι καὶ σαρκὶ συνεστηκὼς ἄνθρωπος, ὁ γῆ καὶ σποδός[6], οἴμοι, καὶ τὸ παράπαν ἀγαθοῦ μὴ μεταλαβών, ἀλλ' ἀκαθαρσία ὤν, μέγα φρονεῖς καὶ ἀλαζονεύῃ; Σὺ δὲ ἀλλ' εἴπερ εἶ συνετός, καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ τούτου μᾶλλον, οὗπερ εἴληφας ἐκ Θεοῦ, οὐκ ἐμὸν λέγε τὸ χρῆμα, παρ' ἑτέρου τοῦτο ἔχω λαβών· καὶ δόξαν αὐτῷ, πάντως ἀφαιρεῖται τὸ δοθὲν ἀπ' ἐμοῦ. Οὕτω μὲν πᾶν ἀγαθὸν τῷ Κυρίῳ, τὸ δὲ κακὸν τῇ σεαυτοῦ ἐπίγραφε ἀσθενείᾳ.

πζ'. Ὃν περ φησὶν ὁ Ἀπόστολος θησαυρὸν ἐν ὀστρακίνοις ἡμᾶς ἔχειν τοῖς σκεύεσι[7], τὴν ἁγιαστικὴν οἵου τοῦ Πνεύματος δύναμιν, ἣν ἔτι τῇ σαρκὶ περιών, ἄξιος κατέστη λαβεῖν. Καὶ γάρ που πάλιν φησὶν ὁ αὐτός· ὃς ἐγεννήθη ἡμῖν σοφία ἀπὸ Θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμὸς καὶ ἀπολύτρωσις[8]. Ὁ γοῦν εὑρὼν καὶ παρ' ἑαυτῷ σχὼν τὸν ἐπουράνιον τοῦτον τοῦ Πνεύματος θησαυρόν, πᾶσαν δικαιοσύνην ἐντολῶν, πᾶσαν τὴν τῶν ἐντολῶν ἐργασίαν, οὐ καθαρῶς μόνον καὶ ἀμωμήτως, ἀλλὰ καὶ πόνων ἐκτὸς καὶ καμάτων ἀνύειν δύναται, ὅπερ ἀπονητὶ πρότερον πολλοῦ γε καὶ ἔδει ποιεῖν. Καὶ γὰρ οὐδὲ δύναταί τις, κἂν βούληται, τὸν καρπὸν τοῦ πνεύματος ἀληθινῶς γεωργῆσαι, πρὸ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ πνεύματος μεταλήψεως, πλήν, ἀλλὰ καὶ βιαζέσθω πᾶς τις ἑαυτὸν ἑκάστοτε δι' ὑπομονῆς τρέχων[9] καὶ πίστεως, καὶ θερμῶς τοῦ Χριστοῦ δεέσθω, ὥστε τοῦ θησαυροῦ τοῦδε τοῦ ἐπουρανίου ἐπιτυχεῖν· καὶ τὸ πᾶσαν δικαιοσύνην, καθάπερ εἴρηται, ἐν αὐτῷ τε καὶ δι' αὐτοῦ ποιεῖν δύναται καθαρῶς καὶ τελείως, ἀμόχθως τε, φημί, καὶ ἀταλαιπώρως.

πη'. Οἱ τὸν θεῖον πλοῦτον τοῦ Πνεύματος ἐν ἑαυτοῖς ἔχοντες, ἐπειδὰν τισι κοινωνῶσι λόγων πνευματικῶν, τοῦ ἰδίου ὥσπερ ἐκβάλλοντες θησαυροῦ[10] τοῖς οἷς ὁμιλοῦσι μεταδιδόασιν. Ὅσοι δὲ τουτονὶ τὸν πλοῦτον ἐν μυ-

1. Πρβλ. Πράξ. κ', 24. 2. Γέν. γ', 5. 3. Φιλιππ. β', 7. 4. Β' Κορ. η', 9. 5. Μάρκ. ιε', 28. 6. Πρβλ. Γεν. ιη', 27. 7. Β' Κορ. δ', 7. 8. Α' Κορ. α', 30. 9. Πρβλ. Ἑβρ. ιβ', 1. 10. Πρβλ. Ματθ. ιβ', 35.

χοῖς καρδίας οὐκ ἐθησαύρισαν, ἐξ οὗ θείων ἐνθυμημάτων καὶ μυστηρίων, λόγων τε ὑπερβαινόντων βρύει ἀγαθοσύνη, ἀλλ' ἀπανθησάμενοί τινα μόνον ἐξ ἑκατέρας Γραφῆς, ἐπ' ἄκρας τῆς γλώσσης φέρουσιν, ἤ, καὶ ἀνδρῶν πνευματικῶν ἀκουσταὶ γενόμενοι, τοῖς τούτων λόγοις ἐπικομπάζουσιν, ὡς ἴδια τὰ ἐκείνων προτείνοντες, καὶ πρὸς ἀλλοτρίους τόκους ὑποβαλλόμενοι· οὗτοι, τοῖς μὲν ἄλλοις, ἄπονον παρέσχον τῶν εἰρημένων ἀπόλαυσιν· αὐτοὶ δέ, μετὰ τὴν διάλεξιν, πτωχοῖς εὑρέθησαν ἐοικότες· ἅτε τῶν μὲν λόγων ἑκάστου, καθαπερεὶ πρὸς τὰ ἴδια, τῶν ἀφ' ὧν ἐλήφθη, ἐπανελθόντος, ἐκείνων δὲ μὴ κεκτημένων ἴδιον θησαυρόν, ἀφ' οὗ περ δυνατῶς εἶχον πρώτους τε ἑαυτοὺς εὐφραίνειν καὶ τοὺς ἄλλους κατὰ μετάδοσιν ὠφελεῖν. Διὰ τοῦτο ζητητέον πρῶτον παρὰ Θεοῦ τὸν πλοῦτον τοῦτον τὸν ἀληθινὸν εἰσοικίσασθαι καὶ τότε ῥᾴδιον ἡμῖν ἔσται καὶ ἑτέρους δύνασθαι ὠφελεῖν καὶ λόγων πνευματικῶν καὶ μυστηρίων θείων αὐτοῖς μεταδιδόναι. Οὕτω γὰρ ηὐδόκησεν ἡ τοῦ Θεοῦ ἀγαθότης παντὶ τῷ πιστεύοντι ἐγκατοικῆσαι. Καὶ γάρ, ὁ ἀγαπῶν με, φησίν, ἀγαπηθήσεται ὑπὸ τοῦ Πατρός μου· καὶ ἐγὼ ἀγαπήσω αὐτὸν καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἐμαυτόν[1]. Καὶ ἐν ἄλλοις· ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐλευσόμεθα καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν[2].

πθ'. Οἱ τέκνα γενέσθαι Θεοῦ καταξιωθέντες καὶ τὸν Χριστὸν ἐν ἑαυτοῖς ἐλλάμποντα ἔχοντες, ἐν ποικίλοις καὶ διαφόροις τοῦ Πνεύματος διέπονται τρόποις καὶ ἐν τῷ ἀφανεῖ τῆς καρδίας ὑπὸ τῆς χάριτος περιθάλπονται· οὐδὲν δὲ οἷον, καί τινας τῶν κατὰ κόσμον φαινομένων ἀπολαύσεων εἰς μέσον παραγαγεῖν πρὸς εἰκασίαν τῶν ἐν τῇ ψυχῇ θείων διαγωγῶν τῆς χάριτος. Ἔστι γὰρ ὅτε γίνονται, καθάπερ ἔν τινι βασιλικῷ δείπνῳ ἐνευφραινόμενοι καὶ ἀγαλλιῶντες, ἄφραστόν τινα καὶ ἄφατον ἀγαλλίασιν· καὶ νῦν μέν, ὡς νύμφη τῷ νυμφίῳ πνευματικῶς συνηδόμενοι· νῦν δὲ ὡς ἀσώματοί τινες Ἄγγελοι ἐπὶ τοσαύτῃ τοῦ σώματος ἐλαφρίᾳ τε καὶ κουφότητι ὡς μηδὲ νομίζειν σῶμα περιβεβλῆσθαι. Καὶ ἄλλοτε μέν, ὥσπερ τινι τόπῳ ἐνευφραινόμενοι καὶ μεθύοντες μέθην ἄφραστον τῶν μυστηρίων τοῦ Πνεύματος· ἄλλοτε δέ, κλαυθμὸς καὶ ὀδυρμὸς αὐτοὺς ἔχει τῆς τῶν ἀνθρώπων ἕνεκα σωτηρίας ποτνιωμένους. Ὑπὸ γὰρ τῆς θείας ἀγάπης τοῦ πνεύματος τῶν ἀνθρώπων πάντων περικαιόμενοι, ὅλου τοῦ Ἀδὰμ τὸ πένθος ἀναλαμβάνουσι· καὶ ποτὲ μὲν πρὸς τοσαύτην ἀγάπην μεθ' ἡδονῆς, οὐ λόγῳ ῥητῆς, ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἐξεκαύθησαν, ὡς, εἴγε δυνατὸν ὅλως ἦν, πάντα ἄνθρωπον τοῖς σπλάγχνοις ἐγκολπώσασθαι τοῖς ἰδίοις, κακοῦ διαφορὰν τὸ παράπαν ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ μὴ ποιούμενοι· ποτὲ δὲ τοσοῦτον ἑαυτοὺς ἐξουδένωσαν, ὡς μηδένα εἶναι τὸν μετ' αὐτοὺς οἴεσθαι, ἀλλὰ πάντων ἐσχάτους ἑαυτοὺς λογίζεσθαι. Καὶ νῦν μὲν ἀνεκλαλήτῳ τινὶ χαρᾷ τοῦ πνεύματος κατεπόθησαν· νῦν δὲ καθάπερ τις τῶν ἰσχυρῶν βασιλικὴν λαβὼν πανοπλίαν καὶ πρὸς πόλεμον κατελθών, τοὺς ἐναντίους κατετροπώσατο, τὸν ἴσον καὶ οὗτοι τρόπον ὅπλοις φραξάμενοι τοῖς τοῦ πνεύματος, πρὸς τοὺς ἀφανεῖς

1. Ἰωάνν. ιδ', 21. 2. Ἰωάνν. ιδ', 23.

κατῆλθον. ἐχθροὺς καὶ τούτους τοῖς ποσὶν ὑπέθεντο τοῖς ἰδίοις. Ἄρτι μὲν πολλή τις γαλήνη αὐτοὺς περιβάλλει καὶ ἡσυχία, εἰρήνη τε περιθάλπει καὶ ἡδονῇ κάτοχοι γίνονται θαυμασίᾳ, ἄρτι δὲ συνέσει καὶ σοφίᾳ θείᾳ καὶ γνώσει πνεύματος ἀνεξερευνήτῳ· καὶ ἁπλῶς, τοιαῦτα πρὸς τῆς τοῦ Χριστοῦ σοφίζονται χάριτος, ἃ μηδεμιᾷ γλώσσῃ δύναμις ἐξειπεῖν. Ἔστι δ' ὅτε καὶ ὡς ἕνα τῶν πάντων αὐτοὺς ἀνθρώπων, ὄψει φαινομένους. Οὕτως ἡ θεία χάρις πολυτρόπως ἑαυτὴν ἐν τούτοις ἐξαλλάττουσα καὶ ποικίλλουσα, παιδοτριβεῖν ὥσπερ καὶ γυμνάζειν βούλεται τὴν ψυχήν, ἵνα τελείαν αὐτὴν καὶ ἄμωμον καὶ καθαρωτάτην τῷ ἐπουρανίῳ παραστήσῃ Πατρί.

κ'. Τὰ εἰρημένα ταυτὶ τοῦ πνεύματος ἐνεργήματα μεγάλων μέτρων εἰσὶ καὶ τῶν ἐγγυτάτῳ τῆς τελειότητος. Αὗται γὰρ αἱ ποικίλαι τῆς χάριτος παρακλήσεις, διαφόρως μέν, ἀλλ' οὖν γε ἀδιαλείπτως ἐν αὐτοῖς ἀπὸ τοῦ πνεύματος ἐνεργοῦνται, ἐνεργείας ἐνέργειαν πνεύματος διαδεχομένης. Ὁπότε γὰρ εἰς τὴν τελειότητά τις τοῦ πνεύματος καταντήσειε, πάντων ἀκριβῶς τῶν παθῶν ἀποκαθαρθείς, καὶ ὅλως τῷ Παρακλήτῳ Πνεύματι διὰ τῆς ἀρρήτου κοινωνίας ἑνωθεὶς καὶ ἀνακραθείς, ἐπειδὰν καὶ αὐτή γε ἡ ψυχὴ καταξιωθείη πνεῦμα γενέσθαι ὡς συγκραθεῖσα τῷ πνεύματι, τότε ὅλον φῶς, ὅλον πνεῦμα, ὅλον χαρά, ὅλον ἀνάπαυσις, ὅλον ἀγαλλίασις, ὅλον ἀγάπη, ὅλον σπλάγχνα, ὅλον ἀγαθότης καὶ χρηστότης γίνεται· καὶ οἱονεὶ καταπέποται εἰς τὰς ἀρετὰς τῆς δυνάμεως τοῦ ἀγαθοῦ πνεύματος, ὡς ἐν ἀβύσσῳ θαλάσσης λίθος ὕδατι πανταχόθεν περιεχόμενος. Ταύτῃ τοιγαροῦν οἱ τοιοίδε κατὰ πάντα τρόπον τῷ τοῦ Θεοῦ Πνεύματι συναφθέντες αὐτῷ τῷ Χριστῷ ἀφωμοίωνται, τὰς ἀρετὰς τοῦ πνεύματος ἀτρέπτους παρ' ἑαυτοῖς ἔχοντες, καὶ καρποὺς τοιούτους τοῖς πᾶσιν ἐπιδεικνύμενοι. Ἐπεὶ γὰρ ἔνδον ἄμωμοί τε καὶ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ[1] διὰ τοῦ πνεύματος ἀπηρτίσθησαν, ἀμήχανον ἔξω καρποὺς κακίας προσενεγκεῖν· ἀλλὰ πάντοτε διὰ πάντων οἱ καρποὶ τοῦ πνεύματος ἐν ἑαυτοῖς διαλάμπουσιν. Αὕτη ἐστιν ἡ προκοπὴ τῆς πνευματικῆς τελειότητος, τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, εἰς ἣν φθάσαι ἡμᾶς ὁ Ἀπόστολος παραινεῖ λέγων· ἵνα πληρωθῆτε εἰς πᾶν τὸ πλήρωμα τοῦ Χριστοῦ[2]. Καὶ πάλιν· μέχρι καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ[3].

κα'. Ἔστιν ὅτε, φησίν, εἰσέρχεταί τις κλίναι γόνυ, καὶ τούτῳ ἡ καρδία μεστὴ θείας ἐνεργείας γίνεται, καὶ ἡ ψυχὴ συνευφραίνεται τῷ Κυρίῳ καθάπερ ἤδη δεδήλωται, νύμφης τρόπον μετὰ τοῦ νυμφίου. Ὁ μέγας τοῦτό φησιν Ἡσαΐας· ὃν γὰρ τρόπον εὐφραίνεται νυμφίος ἐπὶ νύμφῃ, οὕτως εὐφρανθήσεται Κύριος ἐπὶ σοί[4]. Ἔστι δ' ὅτε συνέβη μὲν ἀσχολεῖσθαι τὸν τοιοῦτον δι' ὅλης ἡμέρας, κατὰ δὲ μίαν ὥραν εἰς εὐχὴν ἑαυτὸν ἐπιτρέψαντα, ἁρπάζεται παρ' αὐτῇ ὁ ἔσω ἄνθρωπος, καὶ κάτοχος ἀπείρῳ βάθει τοῦ αἰῶνος ἐκείνου γίνεται. Ἔχει δὲ αὐτὸν ἀπόρρητός τις καὶ ἄμετρος ἡδονή, ὡς ἐκπλήττεσθαι μὲν τὸν νοῦν μετέωρον ὅλον ὄντα καὶ ἡρπαγμένον, λήθην

1. Πρβλ. Ματθ. ε', 8. 2. Ἐφεσ. γ', 19. 3. Ἐφεσ. δ', 13. 4. Ἡσ. ξβ', 5.

δὲ ταῖς φρεσὶν ἐγγίνεσθαι κατ' ἐκεῖνο καιροῦ παντὸς τοῦ ἐπιγείου τοῦδε φρονήματος· ἅτε μεστωθέντων αὐτῷ τῶν λογισμῶν, ὥσπερ εἴρηται, καὶ εἰς ἀπέραντά τε καὶ ἀκατάληπτα πράγματα αἰχμαλώτων αὐτῷ ἀπαχθέντων, ὡς ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ δι' εὐχῆς τῷ ἀνθρώπῳ γίνεσθαι συναπελθεῖν ἅμα τῇ εὐχῇ καὶ τὴν ψυχήν.

κβ'. Πρὸς δέ γε τὸν ἐρωτῶντα, φησίν, εἰ πάντοτε δυνατὸν τῷ ἀνθρώπῳ τῇ τοιαύτῃ διαρκεῖν καταστάσει; ταῦτα λεκτέον· ὡς ἡ μὲν χάρις οὐκ ἔστιν ὅτε μὴ σύνεστι, καὶ ἐρρίζωται, καὶ ὡς φυσικόν τι πεπηγὸς ἐγγίνεται τῷ ἀνθρώπῳ ᾧ σύνεστι. Μία δὲ οὖσα αὕτη, πολυτρόπως, ὡς θέλει, πρὸς τὸ τοῦ ἀνθρώπου συμφέρον οἰκονομεῖ· ποτὲ μὲν γὰρ πλέον αὐτῷ τὸ πῦρ, ποτὲ δὲ ἀμβλύτερον ἀνακαίει· καὶ τὸ φῶς, ἔστι μὲν ὅτε, μᾶλλον ἐκλάμπει, ἔστι δ' ὅτε, καὶ συστέλλεται καὶ ἐπιστυγνάζει κατὰ θείαν πάντως οἰκονομίαν, καίτοι γε τῆς λαμπάδος ἄσβεστα καιομένης. Ὅταν δὲ φαιδρυνθῇ πλέον, τότε καθάπερ ἐν μέθῃ πλείονι τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης, καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐξετάζεται· ἔστι δ' ὅτε, καὶ αὐτὸ τὸ φῶς τὸ ἀδιαλείπτως φαῖνον ἐν τῇ καρδίᾳ, τῷ ἐνδοτέρῳ δήπου καὶ βαθυτέρῳ διανοίγει φωτί, ὥστε ὅλον τὸν ἄνθρωπον τῇ γλυκύτητι ἐκείνῃ καὶ θεωρίᾳ καταποθέντα, μηκέτι ἐν ἑαυτῷ εἶναι, ἀλλ' ὡς μωρόν τε καὶ βάρβαρον ὑπεῖναι τῷ κόσμῳ διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν καὶ ἡπλωμένην ἐν τῇ ψυχῇ ἀγάπην καὶ ἡδονὴν καὶ τὸ βάθος ὧν ἠξίωται κοινωνεῖν μυστηρίων. Καὶ συμβαίνει πολλάκις, κατ' ἐκεῖνον μὲν τὸν καιρὸν τῶν τελείων αὐτὸν ἐπιβῆναι μέτρων καὶ εἶναι πάσης ἁμαρτίας ἐλεύθερόν τε καὶ ἀνεπίληπτον· μετὰ δὲ ταῦτα συσταλῆναι τρόπον τινὰ τὴν χάριν καὶ τὸ κάλυμμα τῆς ἐναντίας ἐπιστῆναι δυνάμεως.

κγ'. Οἴομαι, φησίν, οὕτως τὰ τῆς χάριτος ἔχειν. Ὑποκείσθω γάρ σοι πρὸς δωδέκατον βαθμὸν ἀνιέναι τὴν τελειότητα· εἶναι μὲν οὖν, ὅτε καὶ τουτὶ τὸ μέτρον ἐφικτὸν γίνεται· πλήν, ἀλλ' ἐνδίδωσι πάλιν ἡ χάρις καί, ἕνα ὑποβᾶσα βαθμόν, εἰς τὸν ἑνδέκατον, ὡς εἰπεῖν, ἵσταται. Ἐδείχθη ἐκεῖνα δὴ τὰ θαυμάσια, καὶ ὧν πεῖραν ὁ ἄνθρωπος ἔσχεν ἐκεῖνος. Εἰ τὸν ἴσον αὐτῷ τρόπον εἶχε ταῦτα διὰ παντός, οὐκ ἂν οὐδὲ δυνατὸν αὐτῷ ἦν, τὴν οἰκονομίαν καὶ τὸ βάρος ὑπιέναι τοῦ λόγου· οὔτε μὴν ἀκούειν τι ἢ λέγειν, ἢ καὶ περί του, κἂν τὸ βραχύτατον, μεριμνᾶν, ὅτι μὴ κεῖσθαι μόνον, μιᾶς γωνίας ἐπειλημμένον, μετέωρον καὶ μεμεθυμένον· ταύτῃ τοι καὶ τὸ τέλειον αὐτῷ μέτρον οὐ παρεσχέθη· ἵνα καὶ τῇ τῶν ἀδελφῶν προνοίᾳ καὶ τῇ τοῦ λόγου διακονίᾳ καιρὸν ἔχῃ σχολάζειν.

κδ'. Ἀκούοντες, φησί, τοῦ λόγου τῆς βασιλείας καὶ πρὸς δάκρυα καταγόμενοι, μὴ τοῖς ἡμετέροις τούτοις ἐναπομείνωμεν δάκρυσι, μηδὲ τῇ ἡμῶν ἀκοῇ ὡς καλῶς ἀκούσαντες, μηδὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς ὡς καλῶς ἰδόντες καὶ ἀρκούντως ἔχειν ἑαυτοῖς λογισώμεθα. Καὶ γάρ εἰσιν ἕτερα ὦτα καὶ ἕτεροι ὀφθαλμοὶ καὶ κλαυθμοὶ ἕτεροι, ὡς δὲ καὶ διάνοια καὶ ψυχὴ ἑτέρα· ὅπερ ἐστὶν αὐτὸ τὸ θεϊκὸν Πνεῦμα καὶ ἐπουράνιον, τὸ ἀκοῦόν τε καὶ κλαῖον, εὐχόμενόν τε καὶ γινῶσκον καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα ἐν ἀληθείᾳ ποιοῦν.

Ἐπεὶ καὶ τοῖς Ἀποστόλοις ὁ Κύριος τὴν μεγίστην ἐπαγγελλόμενος τοῦ Πνεύματος δωρεάν, ὑπάγω, ἔλεγεν, ὁ δὲ Παράκλητος, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ὃ πέμψει ὁ Πατὴρ ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει πάντα[1]. Καὶ πάλιν· ἔτι πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι· ὅταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν[2]. Ἐκεῖνος οὖν προσεύξεται καὶ ἐκεῖνος κλαύσεται· τὸ γὰρ τί προσευξόμεθα, φησὶν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, καθ' ὃ δεῖ, οὐκ οἴδαμεν· ἀλλ' αὐτὸ τὸ Πνεῦμα ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν στεναγμοῖς ἀλαλήτοις[3]. Αὐτῷ γὰρ τῷ Πνεύματι μόνῳ τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα δῆλόν ἐστι. Τὰ γὰρ τοῦ Θεοῦ, φησίν, οὐδεὶς οἶδεν, εἰμὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ[4]. Ἐπεὶ καὶ κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς Πεντηκοστῆς τοῦ Παρακλήτου ἐπιφοιτήσαντος[5] καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος ταῖς ψυχαῖς τῶν Ἀποστόλων ἐνσκηνωσάσης, τὸ μὲν τῆς κακίας κάλυμμα εἰσάπαν αὐτῶν ἀφῃρέθη, τὰ πάθη δὲ κατηργήθη καὶ τὰ τῆς καρδίας αὐτῶν ἀπεκαλύφθησαν ὄμματα. Καὶ τότε λοιπὸν σοφίας πλησθέντες καὶ τέλειοι κατασταθέντες ὑπὸ τοῦ Πνεύματος, δι' ἐκείνου μὲν καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα ποιεῖν ἔγνωσαν, δι' ἐκείνου δὲ καὶ πρὸς πᾶσαν ἀλήθειαν ἐχειραγωγήθησαν, ἡγεμονεύσαντός τε καὶ βασιλεύσαντος αὐτοῖς τῶν ψυχῶν. Ὅταν οὖν καὶ ἡμῖν, ἐπακούουσι τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, κλαίειν ἐπέρχηται, δεηθῶμεν Χριστοῦ, πίστει ἀνεπιδοιάστῳ ἐλεύσεσθαι πρὸς ἡμᾶς, ἐλπίσαντες, τὸ ἀληθῶς ἀκοῦον καὶ προσευχόμενον Πνεῦμα κατὰ τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα καὶ τὴν βούλησιν.

ϞΕ'. Τὸ πρᾶγμα οὕτως ἔχειν οἴου, φησίν· ἐπίκειταί τις οἷα γνοφώδης δύναμις ἐπικαλύπτουσα ἐλαφρῶς τὸν νοῦν, ὡς ἀήρ τις λεπτός· καίτοι δὲ τῆς λαμπάδος ἀείποτε καιομένης καὶ φαινούσης, καθάπερ εἴρηται, ἀλλὰ τῷ φωτὶ ἐκείνῳ ὡς κάλυμμά τι ἐπίκειται ταύτῃ τοι, οὐδὲ ἔξαρνός ἐστιν ὁ τοιοῦτος, μὴ εἶναι τέλειος, μηδὲ τὸ ὅλον ἐλεύθερος ἐκ τῆς ἁμαρτίας, ἀλλ' οἷον εἰπεῖν, ἐλεύθερός τε καὶ οὐκ ἐλεύθερος. Τοῦτο δὲ οὐκ ἀθεεὶ πάντως, ἀλλὰ κατ' οἰκονομίαν γίνεται θείαν· καὶ ποτὲ μὲν διαλύεταί τε καὶ θραύεται ἐκεῖνο τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ[6]· ποτὲ δὲ τὸ σύμπαν οὐ διαλύεται, οὐδὲ διὰ παντὸς ἐπίσης ἔχει τὰ τῆς εὐχῆς· ἀλλ' ἔστι μὲν ὅτε, πλέον ἡ χάρις ἀνάπτεται καὶ παρακαλεῖ καὶ διαναπαύει· ἔστι δ' ὅτε, στυγνοτέρα καὶ ὑφειμένη γίνεται, καθὼς αὐτὴ ἡ χάρις πρὸς τὸ συμφέρον τῷ ἀνθρώπῳ οἰκονομεῖ. Ὅμως εἰσῆλθον εἰς τὸ τέλειον μέτρον ἔν τισι καιροῖς καὶ ἐγευσάμην καὶ πεῖραν ἔσχον ἐκείνου τοῦ αἰῶνος· οὔπω δὲ οὐδένα εἶδον Χριστιανὸν τέλειον ἢ καθάπαξ ἐλεύθερον· ἀλλὰ καὶ διαναπαύεταί τις ἐν τῇ χάριτι καὶ μυστηρίων καὶ ἀποκαλύψεων ἀξιοῦται καὶ κοινωνὸς γίνεται καὶ εἰς ἡδύτητα πολλὴν τῆς χάριτος εἴσεισι· καὶ ἡ ἁμαρτία πάλιν ἔνδον αὐτῷ σύνεστιν. Οἱ δὲ τοιοῦτοι, διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν χάριν καὶ τὸ ἐλλάμπον αὐτοῖς φῶς, κατά γε ἀπειρίαν, φημί, τέλειοί τε καὶ ἐλεύθεροι ἔδοξαν εἶ-

1. Ἰωάνν. ιδ', 26. 2. Ἰωάνν. ις', 12-13. 3. Ῥωμ. η', 26.
4. Α' Κορ. β', 11. 5. Πράξ. β', 1 κ.ἑ. 6. Πρβλ. Ἐφεσ. β', 14.

ναι. Ἐγὼ δέ, ὡς εἴρηται, οὔπω οὐδένα εἶδον ἀκριβῶς ἐλεύθερον· ἐπειδὴ κἀμοὶ μερικῶς ἐν καιροῖς τισιν ἐξεγένετο εἰς ἐκεῖνο τὸ μέτρον, ᾗ λέλεκται, εἰσελθεῖν, καὶ οἶδα, καταμαθών, ὁποῖός τις ὁ τέλειος ἄνθρωπός ἐστιν.

ϞϚ'. Ἐπειδὰν ἀκοῦσαί σοι γένοιτο περὶ κοινωνίας νυμφίου τε καὶ νύμφης[1] καὶ χορῶν καὶ ἤχων καὶ ἑορτῶν, μηδὲν ὑλικόν, μηδὲ πρόσγειον ἐννοήσῃς· καὶ γὰρ εἰς ὑπόδειγμα μόνον συγκαταβατικῶς ταῦτα παραλαμβάνεται· ἐπεὶ ἐκεῖνα ἄρρητά τέ ἐστι καὶ πνευματικὰ καὶ ὀφθαλμοῖς τοῖς σαρκικοῖς ἄψαυστα, ψυχαῖς δὲ ἁγίαις καὶ πισταῖς πρὸς κατάληψιν ἔρχεται ταῦτα. Αὕτη τε ἡ κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ οἱ ἐπουράνιοι θησαυροί, οἱ χοροί τε καὶ ἑορταὶ τῶν Ἁγίων Ἀγγέλων, τῷ πεῖρᾳ λαβόντι μόνῳ, καταφανῆ γίνονται· ἀμυήτῳ δὲ οὐδὲ ἐννοῆσαι δυνατὸν τὸ παράπαν. Εὐλαβῶς οὖν περὶ αὐτῶν ἄκουε, μέχρις ἂν καὶ σοὶ γένοιτο, πιστεύοντι, καταξιωθῆναι τῶν τοιούτων τυχεῖν· καὶ τότε εἴσῃ αὐτῇ πείρᾳ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ψυχῆς, οἵων ἀγαθῶν τε καὶ μυστηρίων ψυχαὶ Χριστιανῶν κἀνταῦθα κοινωνεῖν δύνανται. Ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα τῶν τοιούτων τυχεῖν ἀξιωθήσεται, βλέπειν τε αὐτὰ καὶ οἱονεὶ κρατεῖν, ὁπόταν καὶ αὐτὸ γένηται πνεῦμα.

ϞΖ'. Τὰ ἴδια τῆς ψυχῆς ἡμῶν κάλλη καὶ οἱ ἀγαθοὶ καρποί, ἤτοι εὐχή, ἀγάπη, πίστις τε καὶ ἀγρυπνία καὶ νηστεία καὶ τ' ἄλλα τῶν ἀρετῶν ἐπιτηδεύματα, ἐπειδὰν μιγοίη καὶ κοινωνήσοι τῆς τοῦ Πνεύματος κοινωνίας, τότε καὶ αὐτά, καθαπερεὶ θυμίαμά τι πυρὶ βληθέν, πλουσίαν ἀποδίδωσι τὴν εὐωδίαν· ἀλλὰ καὶ ἡμῖν γίνεται ῥᾴδιον ἀκολούθως τῷ θελήματι πολιτεύεσθαι τοῦ Θεοῦ· ὡς ἄνευ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου, καθάπερ ἤδη καὶ πρότερον εἴρηται, μηδενὶ δυνατὸν ὂν συνιέναι τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα. Ὥσπερ γὰρ ἀνδρὶ πρὸς γάμον συνοῦσα γυνή, πρότερον μὲν ἢ συναφθῆναι, γνώμῃ τῇ ἰδίᾳ στοιχεῖ καὶ θελήμασι τοῖς ἑαυτῆς κέχρηται, ἐπειδὰν δὲ συνέλθῃ καθ' ἕν, ὑπ' ἐκείνῳ ἡγεμόνι τὸ σύνολον ζῇ, τοῦ πρὸς ἑαυτὴν ὁρᾶν ἀφειμένη· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ψυχή, ἔχει μὲν ἴδιόν τι θέλημα καὶ ἰδίους νόμους καὶ ἔργα ἴδια· ἐπειδὰν δὲ ἀξία γένηται τῷ ἐπουρανίῳ ἀνδρὶ Χριστῷ συνελθεῖν, ὑποτάσσεται τῷ νόμῳ τοῦ ἀνδρός, οὐκ ἔτι τῷ ταύτης θελήματι, ἀλλὰ τῷ τοῦ ταύτης νυμφίῳ[2] ἑπομένη Χριστοῦ.

ϞΗ'. Τὸ τοῦ γάμου ἔνδυμα, περὶ οὗ τὰ θεῖα Χριστοῦ διαλαμβάνει λόγια[3], τὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι χάριν ἡγοῦ, ἣν ὁ μὴ ἐνδῦναι γεγονὼς ἄξιος, τοῦ ἐπουρανίου γάμου καὶ τοῦ δείπνου ἐκείνου τοῦ πνευματικοῦ κοινωνὸς οὐκ ἔσται.

ϞΘ'. Θῶμεν σπουδὴν τοῦ πνευματικοῦ καὶ θείου πιεῖν οἴνου καὶ μεθυσθῆναι μέθην νηφάλιον· ἵν' ὥσπερ οἱ οἴνου διακορεῖς λαλίστεροι γίνωνται, οὕτω καὶ ἡμεῖς, τοῦ πνευματικοῦ τούτου διάπλεῳ γεγονότες οἴνου, μυστηρίων θείων λαλήσωμεν διηγήματα· καὶ τὸ ποτήριον γάρ σου, φησὶν ὁ θεῖος Δαβίδ, μεθύσκον με, ὡσεὶ κράτιστον[4].

1. Ἡσ. ξβ', 5. 2. Γραπτέον νυμφίου. 3. Ματθ. κβ', 11. 4. Ψαλμ. 22,5.

ϱ'. Αὕτη ἐστὶν ἡ πτωχὴ τῷ πνεύματι[1] ψυχή, ἥτις ἐπιγινώσκει μὲν τὰ ἑαυτῆς τραύματα, ἐπιγιγνώσκει δὲ τὸ περιέχον αὐτὴν τῶν παθῶν σκότος, καὶ τὴν ἀπὸ Κυρίου διαπαντὸς ἐπιζητεῖ λύτρωσιν, ἣ φέρει μὲν πόνους, ἐπ' οὐδενὶ δὲ τῶν ἐπὶ γῆς ἀγαθῶν χαίρει· ἀλλὰ τὸν καλὸν μόνον ἰατρὸν ἐκζητεῖ καὶ τῇ αὐτοῦ πέποιθε θεραπείᾳ. Πῶς οὖν ἡ τετραυματισμένη αὕτη ψυχή, καλὴ καὶ εὐπρόσωπος ἔσται καὶ πρὸς συμβίωσιν ἁρμόζουσα τῷ Χριστῷ; πῶς ἄλλως, ἢ κατὰ τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς κτίσιν καὶ τὴν σαφῆ τῶν οἰκείων τραυμάτων καὶ τῆς πτωχείας ἐπίγνωσιν; Εἰ γὰρ οἷς ἔχει τραύμασί τε καὶ μώλωψι τῶν παθῶν μὴ συνήδεται, μηδὲ συνηγορεῖ τοῖς σφάλμασιν, οὐ λογίζεται αὐτῇ τὴν ἀφορμὴν ὁ Κύριος, ἀλλ' ἐλθὼν ἴᾶται καὶ θεραπεύει καὶ ἀπαθὲς αὐτῇ καὶ ἄφθορόν τι κάλλος ἀποκαθίστησι. Μόνον αὐτὴ προαιρέσει μὴ κοινωνείτω τοῖς πραττομένοις, καθάπερ εἴρηται, μηδὲ τοῖς ἐνεργουμένοις συνευδοκείτω πάθεσιν· ἀλλ' ὅλῃ δυνάμει πρὸς Κύριον ἐκβοάτω, ἵνα, διὰ τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος αὐτοῦ, τῆς ἐλευθερίας πάντων ἀξιωθῇ τῶν παθῶν. Αὕτη μὲν οὖν ἡ ψυχὴ μακαρία· οὐαὶ δὲ τῇ μὴ συναίσθησιν δεχομένῃ τραυμάτων, μηδὲ ἔχειν τι κακίας διὰ πολλὴν καὶ ἄμετρον οἰομένῃ κακίαν καὶ πώρωσιν. Ταύτην γὰρ οὐδὲ ὁ ἀγαθὸς ἐπισκέπτεται ἰατρός, οὐδὲ θεραπεύει, ὅτι μηδὲ ἐπιζητεῖ αὐτόν, μηδὲ μέλει αὐτῇ τῶν τραυμάτων, ἅτε καλῶς ἔχειν καὶ ὑγιῶς ἡγουμένῃ. Οὐ γὰρ χρείαν ἔχουσι, φησίν, οἱ ὑγιαίνοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες[2].

ϱα'. Μακάριοι τῷ ὄντι καὶ ζηλωτοὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ὑπερφυοῦς ἀπολαύσεως, ὅσοι διὰ θερμῆς πίστεως καὶ φιλαρέτου διαγωγῆς, τῶν ἐπουρανίων τοῦ Πνεύματος μυστηρίων, πείρᾳ καὶ αἰσθήσει τὴν γνῶσιν εἰλήφασι καὶ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ἔχουσιν[3]. Οὗτοι καὶ συμπάντων κρείττους ἀνθρώπων εἰσί. Καὶ φανερὰ ἡ ἀπόδειξις· τίνι γὰρ τῶν δυνατῶν ἢ σοφῶν ἢ φρονίμων ἀνελθεῖν εἰς τὸν οὐρανὸν ὑπῆρξεν, ἔτι στρεφομένῳ περὶ τὴν γῆν; ἐκεῖ τε ἐργάσασθαι ἔργα πνευματικὰ καὶ τὰ κάλλη τοῦ Πνεύματος κατοπτεῦσαι; Νυνὶ δὲ πένης τις τὸ φαινόμενον, πένης ἄκρως, καὶ ἐξουδενωμένος, καὶ οὐδὲ τοῖς ἐν γειτόνων μικροῦ γνώριμος, προσπίπτων ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ τῷ Κυρίῳ, ἄνεισιν εἰς τὸν οὐρανὸν ὑπὸ πνεύματος ὁδηγούμενος καὶ ἐν πληροφορίᾳ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς, τῷ ἑαυτῷ λογισμῷ τῶν ἐκεῖ θαυμασίων κατατρυφᾷ, ἐκεῖ τε ἐργάζεται, ἐκεῖ διαιτᾶται, ἐκεῖ τὸ πολίτευμα ἔχει, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον· ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα, φησίν, ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει[4]. Καὶ πάλιν· ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. Εἶτα ἐπάγει· ἡμῖν δὲ ἀπεκάλυψε διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ[5]. Οὗτοί εἰσιν οἱ ἐν ἀληθείᾳ σοφοί, οἱ δυνατοί, οὗτοι καὶ εὐγενεῖς καὶ φρόνιμοι.

ϱβ'. Καὶ χωρίς, φησί, τῶν οὐρανίων ἐκείνων, ἀπὸ τῶν παρόντων κρίνων τοὺς ἁγίους, οὐκ ἐπιδοιάσεις πάντων ὑψηλοτέρους εἰπεῖν. Κρινέσθω δὲ

1. Πρβλ. Ματθ. ε', 3. 2. Ματθ. θ', 12. 3. Πρβλ. Φιλιππ. γ', 20.
4. Φιλιππ. γ', 20. 5. Α' Κορ. β', 9-10.

οὕτως· Ναβουχοδονόσορ ὁ Βαβυλῶνος ἄρξας, ὁπότε τὰ ἔθνη αὐτῷ πάντα εἰς προσκύνησιν[1], ἧς ἔτυχε κατασκευάσας εἰκόνος ἠθροίζετο· τῷ δὲ Θεῷ τοῦτο πάντως πανσόφως ᾠκονομεῖτο, ἵνα καὶ ἡ τῶν Παίδων ἀρετὴ πᾶσι γνώριμος καταστῇ καὶ μάθωσι πάντες, ὅτι Θεὸς ἀληθὴς εἷς, ὃς τοὺς οὐρανοὺς κατοικεῖ· τρεῖς Παῖδες, καὶ αὐτοὶ αἰχμάλωτοι καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἀφῃρημένοι, ἐπαρρησιάσαντο πρὸς αὐτὸν καὶ πάντων, πολλῷ δέει, προσκυνούντων, καὶ μηδὲν μηδόλως, εἰ μὴ πείθεσθαι, τολμώντων, ἀλλὰ σχεδὸν ἀφώνων, ἴσα καὶ τοῖς κτήνεσιν ἑλκομένων ἀπὸ τῆς ῥινός, αὐτοί, τοσοῦτον ἀπέσχον τοῦ τὰ ὅμοια τοῖς ἄλλοις παθεῖν, ὡς μηδ' εὐσεβοῦντας ἀγνοεῖσθαι βούλεσθαι, μηδ' ὑπομένειν λαθεῖν, ἀλλ' εἰς ἀκοὴν πάντων λέγειν· τοῖς Θεοῖς σου, Βασιλεῦ, οὐ λατρεύομεν, καὶ τῇ εἰκόνι τῇ χρυσῇ, ᾗ ἔστησας, οὐ προσκυνοῦμεν. Τούτους εἰς τιμωρίας λόγον καὶ ἡ φοβερὰ ἐκείνη παραλαβοῦσα κάμινος, οὐ κάμινος ἦν, οὐδὲ τὴν ἑαυτῆς ἐνέργειαν ἐπεδείξατο, ἀλλ' ὥσπερ γοῦν καὶ αὐτὴ διευλαβηθεῖσα, τούτους, ἀπαθεῖς κακῶν διεφύλαξε· καὶ πάντες καὶ Βασιλεὺς αὐτὸς τὸν ἀληθῆ δι' ἐκείνων Θεὸν ἐπέγνωσαν[2]. Ἐκείνους οὐχ οἱ ἐν γῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν οὐρανοῖς χοροὶ κατεπλάγησαν. Καὶ γὰρ εἰς τὰς τῶν Ἁγίων ἀνδραγαθίας οὐδὲ τοὺς ἐν οὐρανοῖς ἀπεῖναι, ἀλλὰ συμφοιτᾶν κἀκείνους, ὁ θεῖος Ἀπόστολος ὑποφαίνει· θέατρον γάρ, φησίν, ἐγενήθημεν καὶ Ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις[3]. Ἔχεις τοιαῦτα καὶ ἐπὶ Ἠλίαν ὁρᾶν; ὃς εἷς ἄνθρωπος ὤν, πρὸς πλείστους ἴσχυσε διὰ τῆς τοῦ οὐρανίου πυρὸς καταγωγῆς[4]. Ἀλλὰ καὶ Μωυσῆς ὅλης Αἰγύπτου καὶ Φαραὼ τοῦ τυράννου περιεγένετο[5]. Τοῦτο καὶ ἐπὶ Λώτ[6], τοῦτο καὶ ἐπὶ Νῶε[7], τοῦτο καὶ ἐπὶ πολλῶν ἴδοις ἑτέρων, οἵτινες τῷ φαινομένῳ πολλὴν εὐτέλειαν ὑπερχόμενοι, πολλῶν ἐκράτουν ἐπισήμων καὶ δυνατῶν.

ϱγ'. Ἑκάστῳ τῶν φαινομένων ἣν μὴ καὶ ἑτέρα τις ξένη φύσις πρὸς βοήθειαν ἐπιγένοιτο, τὸ ὅσον καθ' ἑαυτὸ ἀνέργαστόν ἐστι καὶ ἀκόσμητον. Καὶ γὰρ ἡ τοῦ Θεοῦ ἄφραστος σοφία, μυστήρια καὶ τύπους διὰ τῶν ὁρωμένων δείκνυσιν, ὅτι περ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις καθ' ἑαυτὴν οὖσα τὴν ἐντελῆ τῶν ἀρετῶν διακόσμησιν καὶ τὴν πνευματικὴν εὐπρέπειαν τῆς ἁγιωσύνης, ἐκτὸς εἰμὴ καὶ τῆς θείας ἀπολαύσοι χειρός, ἀδύνατός ἐστιν ἐπιδείξασθαι· οἷον ἡ γῆ καθ' ἑαυτὴν μένουσα, εἰ μὴ μετάσχοι τῆς διὰ τῶν γηπόνων ἐπιμελείας, εἶτα καὶ τὴν ἐκ τῶν ὄμβρων καὶ τοῦ ἡλίου παραδέξηται συνεργείαν, ἀνεπιτήδειός ἐστι καὶ ἥκιστα διαρκὴς πρὸς καρπογονίαν· καὶ οἶκος δὲ πᾶς τοῦ ἡλιακοῦ τοῦδε δεῖται φωτός, ὅπερ οὐκ ἔστι τῆς αὐτῆς ἐκείνῳ φύσεως, ἐπεὶ σκότους ἂν εἴη πεπληρωμένος· καὶ ἕτερα δὲ τούτοις ὁμοίως ἔχοντα ὄψει. Τὸν αὐτὸν οὖν τρόπον καὶ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, ἀδυνάτως καθ' ἑαυτὴν ἔχουσα τοὺς καρποὺς τῶν ἀρετῶν τελείους ἀποδιδόναι, δεῖται τοῦ πνευματικοῦ γηπόνου τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, τοῦτ' ἔστι τοῦ Πνεύματος τοῦ Χριστοῦ· ὅπερ καὶ αὐτὸ ξένον ἐστὶ τῆς ἡμετέρας ἀτεχνῶς φύσεως· κτίσμα

1. Δαν. γ', 1, κ.ἑ. 2. Δαν. γ', 28. 3. Α' Κορ. δ', 9. 4. Γ' Βασ. ιη', 38.
5. Ἐξ. κεφ. ζ' κ.ἑ. 6. Γέν. κεφ. ιθ'. 7. Γέν. κεφ. ς' καὶ ζ'.

γὰρ ἡμεῖς· τὸ δέ, ἄκτιστον, ἵνα καὶ τῇ ἰδίᾳ τέχνῃ γεωργήσαν τῶν πιστῶν, φημί, τὰς καρδίας, τὰς ὅλῳ θελήματι ἑαυτὰς τῷ πνευματικῷ γεωργῷ παραδούσας, τελείους τοὺς καρποὺς τοῦ Πνεύματος ἀποδοῦναι παρασκευάσῃ, λάμψῃ τε τὸ ἑαυτοῦ φῶς ἐν τῇ ἐσκοτισμένῃ τοῖς πάθεσιν τῆς ψυχῆς ἡμῶν οἰκίᾳ.

ρδ΄. Διπλοῦς ἐστι τοῖς Χριστιανοῖς ὁ πόλεμος καὶ διπλῆ ἡ πάλη· πρός τε τὰ δρώμενα τῷ ὀφθαλμῷ τούτῳ· ὑπερεθίζει γὰρ ταῦτα καὶ διαγαργαλίζει καὶ παρακαλεῖ τὴν ψυχὴν προσπάσχειν αὐτοῖς καὶ συνήδεσθαι· εἶτα καὶ πρὸς τὰς τοῦ δεινοῦ κοσμοκράτορος ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας[1].

ρε΄. Ἡ δόξα Μωσέως ἣν ἐπὶ τοῦ προσώπου εἶχε[2], τύπος τῆς ἀληθοῦς δόξης τοῦ Παναγίου Πνεύματος ἦν. Ὃν γὰρ τρόπον ἐκεῖ, πᾶς ὅστις ἀτενίσαι ἤθελεν ἀδύνατος ἦν, οὕτω καὶ νῦν ταύτην τὴν δόξαν τὴν ψυχαῖς Χριστιανῶν ἐπιλάμπουσαν τὸ τῶν παθῶν σκότος οὐχ ὑπομένει, ἀλλ᾽ ὑπὸ τῆς αὐγῆς ταύτης ἀποδιωκόμενον φυγαδεύεται.

ρς΄. Τῷ φιλαλήθει καὶ φιλοθέῳ Χριστιανῷ καὶ τῆς τοῦ ἐπουρανίου γλυκύτητος γευσαμένῳ, ἔμφυτόν τε καὶ κεκραμένην ἐν τῇ ψυχῇ κεκτημένῳ τὴν χάριν, καὶ ὅλως ἑαυτὸν τοῖς θελήμασι τῆς χάριτος ἐπιτρέψαντι, πάντα τὰ τοῦ αἰῶνος τοῦδε διὰ μίσους ἐστί. Κρείττων γὰρ οὗτος τῶν τοῦ κόσμου κατέστη πάντων· κἂν χρυσὸν εἴπῃς, κἂν ἄργυρον, κἂν τιμὰς καὶ δόξας, κἂν μακαρισμοὺς καὶ ἐπαίνους, ὑπ᾽ οὐδενὸς ἁλῶναι τῶν τοιούτων δύναται· καθότι πλούτου ἄλλου καὶ τιμῆς ἄλλης, ἑτέρας τε δόξης εἰς πεῖραν ἀφῖκται καὶ ἡδονῇ ἀφθάρτῳ τρέφεται τὴν ψυχὴν καὶ αἴσθησιν ἔχει καὶ πληροφορίαν πᾶσαν διὰ τῆς κοινωνίας τοῦ Πνεύματος.

ρζ΄. Οὗτος, ὁπόση τῷ λογικῷ ποιμένι διαφορὰ πρὸς τὰ ἄλογα θρέμματα, τοσοῦτον ἐν συνέσει τε καὶ γνώσει καὶ διακρίσει, τῶν ἀνθρώπων διαφέρων ἐστί· καὶ γὰρ ἄλλου Πνεύματος καὶ ἄλλου νοός, ἄλλης τε συνέσεως καὶ σοφίας παρὰ τὴν τοῦ κόσμου τούτου μετέχει σοφίαν. Σοφίαν γάρ, φησί, λαλοῦμεν ἐν τοῖς τελείοις· σοφίαν δὲ οὐ τοῦ αἰῶνος τούτου, οὐδὲ τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου τῶν καταργουμένων· ἀλλὰ λαλοῦμεν σοφίαν Θεοῦ ἐν μυστηρίῳ[3]. Διὰ ταῦτα καὶ πάντων τῶν ἀνθρώπων τὸ τοῦ κόσμου πνεῦμα ἐχόντων, καθάπερ εἴρηται, εἴτε φρονίμων, εἴτε σοφῶν, ὁ τοιόσδε τοῖς ὅλοις διενήνοχε· καὶ πάντας μὲν ἀνθρώπους ἀνακρίνει κατὰ τὸ γεγραμμένον[4] ὁ τοιοῦτος, γινώσκει τε πόθεν τε λέγει καὶ ποῦ ἕστηκε καὶ ἐν ποίοις ἐστίν· αὐτὸν δὲ οὐδενὶ τῶν ἐχόντων τὸ τοῦ κόσμου πνεῦμα διαγινώσκειν τε καὶ ἀνακρίνειν δύναμις, ὅτι μὴ ἐκείνῳ, ᾧ τὸ ὅμοιόν ἐστι τῆς θεότητος Πνεῦμα, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον· πνευματικοῖς πνευματικὰ συγκρίνοντες· ψυχικὸς δὲ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ, μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστί· ὁ δὲ πνευματικὸς ἀνακρίνει μὲν πάντα, αὐτὸς δὲ ὑπ᾽ οὐδενὸς ἀνακρίνεται[5].

1. Ἐφεσ. ς΄, 12. 2. Ἐξ. λδ΄, 29-30. 3. Α΄ Κορ. β΄, 7.
4. Α΄ Κορ. β΄, 15. 5. Α΄ Κορ. β΄, 15.

ρη΄. Τοῦ Παναγίου δέ φησι τούτου Πνεύματος, ἀμήχανον ἄλλως τυχεῖν, εἰ μὴ πάντων τις τῶν τοῦ αἰῶνος τούτου ξένος γενόμενος, πρὸς τὴν ζήτησιν τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀγάπης ἑαυτὸν ἀποτάξειεν· ἵνα πασῶν τῶν κατὰ τὴν ὕλην μεριμνῶν ἀνεθεὶς ὁ νοῦς, περὶ τὸν ἕνα τοῦτον σκοπὸν ἀπασχολῆται μόνον καὶ οὕτω καταξιωθείη μετὰ Χριστοῦ εἰς ἓν Πνεῦμα γενέσθαι, ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος· ὁ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ ἔσται εἰς ἓν Πνεῦμα[1]. Ψυχῇ δὲ τῇ ὅλως τινὶ τῶν τοῦ αἰῶνος τούτου συνδεδεμένῃ καὶ πρὸς αὐτὸ ἐχούσῃ ἐπιρρεπῶς οἷον πλούτῳ, ἢ δόξῃ ἢ φιλίᾳ τῇ κατὰ κόσμον, οὐκ ἔσται δυνατὸν φυγεῖν καὶ διαπεράσαι τὸ σκότος τῶν πονηρῶν δυνάμεων.

ρθ΄. Αἱ φιλαλήθεις ψυχαὶ καὶ φιλόθεοι, οὐδὲ τὴν βραχεῖαν ὕφεσιν τοῦ πρὸς τὸν Κύριον ἔρωτος ὑπομένουσιν· ἀλλ᾽ ὅλαι δι᾽ ὅλου τῷ Σταυρῷ τούτου προσηλωμέναι, τὴν τῆς πνευματικῆς προκοπῆς αἴσθησιν ἐν ἑαυταῖς γινομένην ἐπιγινώσκουσι. Τετρωμέναι γοῦν τούτῳ πόθῳ καί, ὡς εἰπεῖν, ἐκπεινοι οὖσαι περὶ τὴν δικαιοσύνην[2] τῶν ἀρετῶν καὶ τὴν τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος ἔλλαμψιν, κἂν μυστηρίων ἀξίαι θείων, κἂν εὐφροσύνης ἐπουρανίου καὶ χάριτος μέτοχοι γένωνται, οὐ πεποίθασι παρ᾽ ἑαυταῖς[3], οὐδὲ εἶναί τι οἴονται. Ἀλλ᾽ ὅσῳ χαρισμάτων ἀξιοῦνται πνευματικῶν, τοσούτῳ μᾶλλον ἀπλήστως ἔχουσαι τῶν οὐρανίων φιλοπονώτερον ἐκζητοῦσι· καὶ ὅσῳ πνευματικῆς αἰσθάνονται προκοπῆς, τοσούτῳ δὴ καὶ λιχνότεραι πρὸς τὴν μετάληψιν τούτων γίνονται· καὶ πνευματικῶς πλουτοῦσαι, τό γε παρ᾽ ἑαυταῖς πενομέναις ἐοίκασι, κατὰ τὴν θείαν Γραφήν· οἱ τρώγοντές με, φησίν, ἔτι πεινάσουσι καὶ οἱ πίνοντές με, ἔτι διψήσουσιν[4].

ρι΄. Αἱ τοιαῦται ψυχαί, καὶ τῆς τῶν παθῶν ἐλευθερίας παντάπασιν ἀξιοῦνται καὶ τὴν τοῦ θείου Πνεύματος ἔλλαμψίν τε καὶ κοινωνίαν ἐν πληρώματι τῆς χάριτος τελείως κομίζονται. Ὅσαι δὲ ὀκνηραί τε καὶ ἀφερέπονοι καὶ μὴ ζητοῦσαι τὸν τῆς καρδίας ἁγιασμὸν (ἐντεῦθεν, ὡς ἐν σαρκὶ ἔτι τυγχάνουσιν), οὐκ ἐκ μέρους, ἀλλ᾽ ὁλοκλήρως δι᾽ ὑπομονῆς δέξασθαι καὶ μακροθυμίας, μηδὲ κοινωνῆσαι τῷ Παρακλήτῳ Πνεύματι κατὰ πᾶσαν αἴσθησιν καὶ πληροφορίαν ἠλπίκασι καὶ δι᾽ ἐκείνου τῶν παθῶν τῆς κακίας ἀπαλλαγῆναι. Αὗται, κἂν χάριτος θείας ἀξιωθῶσιν, ἀλλ᾽ ὑπὸ τῆς κακίας κλεπτόμεναι, πάσης φροντίδος ἑαυτὰς ἀνῆκαν· ἅτε λαβοῦσαι τὴν χάριν, καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς τυγχάνουσαι παρακλήσεως καὶ πνευματικῆς γλυκύτητος ἀπολαύουσαι· ταύτῃ τοι καὶ ῥᾴδιαί εἰσιν οἰηθῆναι, συντριβόμεναι τὴν καρδίαν, μηδὲ τῷ φρονήματι ταπεινούμεναι, μηδὲ ἔκδιψοι οὖσαι καὶ πρὸς τὸ τέλειον μέτρον τῆς ἀπαθείας κατατεινόμεναι. Ἐναπομείνασαι δὲ τῇ ὀλίγῃ ταύτῃ τῆς χάριτος παρακλήσει, καὶ εἰς ἔπαρσιν, οὐκ εἰς ταπείνωσιν προκόψασαι μᾶλλον, καὶ οὗ περ ἠξιώθησαν χαρίσματος ἔστιν ὅτε ἀπογυμνοῦνται. Ψυχὴ γάρ, ἡ ἀληθῶς φιλόθεος, ὡς ὁ λόγος ἔφθη δηλώσας, κἂν μυρίας μετέλθῃ δικαιοσύνας, κἂν ἄκραις νηστείαις καὶ ἀγρυπνίαις ἐκτρίψῃ τὸ σῶμα, κἂν

1. Α΄ Κορ. ς΄, 17. 2. Πρβλ. Ματθ. ε΄, 6.
3. Πρβλ. Β΄ Κορ. α΄, 9. 4. Σοφ. Σειρὰχ κδ΄, 21.

χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος διαφόρων, ἀποκαλύψεών τε καὶ μυστηρίων ἀξιωθείη, οὕτως ἔχει μετρίως, ὡς μήπω τῆς κατὰ Θεὸν ἀγωγῆς ἠργμένη, μηδὲ κτησαμένη τι τῶν δεξιωτέρων, ἐρωτικῶς καὶ ἀπλήστως πρὸς τὴν κατὰ Χριστὸν θείαν ἀγάπην διακειμένη.

ρια'. Εἰς τὰ μέτρα δὲ ἐφικέσθαι ταῦτα, οὔτε ἀθρόως, οὔτε ῥαδίως ἐφικτὸν οὐδενί· ἀλλὰ πολλῶν πόνων καὶ ἀγώνων ἡγησαμένων, χρόνων τε καὶ σπουδῆς, μετὰ δοκιμασίας καὶ πειρασμῶν ποικίλων, ἄχρι καὶ τοῦ τελείου, φημί, τῆς ἀπαθείας μέτρου. Οὕτω γὰρ πρὸς πάντα πόνον καὶ κόπον ἐξετασθεὶς καὶ ὅλους τοὺς πειρασμοὺς τοὺς ὑπὸ τῆς κακίας ἐπαγομένους, εὐψύχως ὑπενεγκών, τότε καὶ τῶν μεγάλων τιμῶν καὶ χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος καὶ τοῦ θείου πλούτου καταξιοῦται· εἶτα καὶ κληρονόμος τῆς οὐρανίου γίνεται Βασιλείας.

ριβ'. Ψυχὴ δὲ ἡ οὐκ ἔχουσα μὲν τὴν εἰρημένην τῆς πολιτείας ἀκρίβειαν, μήπω δὲ τοῦ ἁγιασμοῦ τοῦ ἐν καρδίᾳ τὴν αἴσθησιν δεξαμένη, πενθείτω καὶ ζητείτω παρὰ Κυρίου θερμῶς, ἵνα τοῦ ἀγαθοῦ τούτου καὶ τῆς ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος, τῆς ἐν νῷ δι' ἀρρήτων θεωριῶν γινομένης, ἐπιτύχῃ. Ὥσπερ δὲ κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν νόμον, οἱ σωματικοῖς ἁλόντες ἁμαρτήμασιν, ἀφορίζονται μὲν παρὰ τοῦ Ἱερέως τὸ πρότερον, εἶτα τὴν κατὰ λόγον μετάνοιαν ἐπιδεδεικνυμένοι, καὶ τῆς κοινωνίας καταξιοῦνται· ὅσοι δὲ ἀπτώτως καὶ καθαρῶς βεβιώκασι, προκόπτουσί τε πρὸς Ἱερωσύνην, καὶ ἀπὸ τοῦ ἐξωτέρου τόπου τὴν εἴσω τοῦ Θυσιαστηρίου μετάστασίν τε καὶ τάξιν ἀπολαμβάνουσιν, ἵνα λειτουργοὶ καὶ πάρεδροι τῷ Κυρίῳ διατελῶσιν· οὕτω δὴ σκοπῶμεν καὶ περὶ τῆς μυστικῆς τοῦ Πνεύματος κοινωνίας, περὶ ἧς τῷ Ἀποστόλῳ εἴρηται, ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ ἡ κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος[1]· ὄψει σωζομένην ἀκολουθίαν. Ἐνοικεῖ μὲν γὰρ ἡ θεία Τριὰς ἐν τῇ καθαρῶς ἐχούσῃ ψυχῇ, τῆς θείας χρηστότητος συνεφαπτομένης· ἐνοικεῖ δὲ οὐ καθ' ὅ ἐστιν, ἀχώρητος γὰρ καὶ αὐτῇ πάσῃ τῇ κτίσει, ἀλλὰ καθ' ὅσον ἂν ἐπιτηδείως ἔχῃ καὶ δεκτικῶς ὁ ἄνθρωπος. Ἐπειδὰν δέ τι παρατραπῇ τῆς τῷ Θεῷ κατὰ γνώμην διαγωγῆς καὶ τὸ θεῖον Πνεῦμα λυπήσειεν, ἐκβάλλεται καὶ ἀφορίζεται τῆς πνευματικῆς εὐφροσύνης ὁ νοῦς· τῆς μὲν θείας χάριτος καὶ τῆς ἀγάπης καὶ πάσης τῆς ἀγαθῆς τοῦ Πνεύματος ἐνεργείας συστελλομένης, ἐκείνου δὲ θλίψεσί τε καὶ πειρασμοῖς καὶ πονηροῖς πνεύμασι παραδιδομένου, μέχρις ἂν πάλιν ὀρθοποδίσειεν ἡ ψυχὴ πρὸς τὴν τοῦ Πνεύματος εὐαρέστησιν· εἶτα διὰ πάσης ἐξομολογήσεώς τε καὶ ταπεινώσεως τὴν μετάνοιαν ἐπιδειξαμένη, τότε καὶ αὖθις τῆς ἐπισκοπῆς ἀξιοῦται τῆς χάριτος καὶ τὴν οὐράνιον εὐφροσύνην, πλέον ἢ κατὰ πρῶτον ἀπολαμβάνει. Εἰ δὲ πρὸς μηδὲν τὸ Πνεῦμα λυπήσειεν, ἀλλ' εἴη ζῶσά τε εὐαρέστως καὶ λογισμοῖς μὲν πᾶσι πονηροῖς ἀντιταττομένη, τῷ Κυρίῳ δὲ κολλωμένη διὰ παντός[2], ἡ τοιαύτη δικαίως, ἄρα, καὶ ἀκολούθως προκόπτει ψυ-

1. Β' Κορ. ιγ', 13. 2. Α' Κορ. ς', 17.

χὴ καὶ δωρεῶν ἀφάτων ἀξιοῦται, ἀπὸ δόξης τε εἰς δόξαν[1] καὶ ἀπὸ ἀναπαύσεως εἰς τελειοτέραν ἀνάπαυσιν μετατίθεται· εἶτα καὶ εἰς τὸ τέλειον τοῦ Χριστιανισμοῦ μέτρον ἀφικομένη, τοῖς τελείοις ἐργάταις καὶ τοῖς ἀμώμοις τοῦ Χριστοῦ λειτουργοῖς κατὰ τὴν αἰώνιον αὐτοῦ συνταγήσεται Βασιλείαν.

ριγ'. Τὰ φαινόμενα ταῦτα τύπους οἴου μοι καὶ σκιὰς τῶν κρυφίων εἶναι· τὸν ναὸν τὸν ὁρώμενον τοῦ τῆς καρδίας ναοῦ· τὸν Ἱερέα, τοῦ ἀληθινοῦ Ἱερέως τῆς τοῦ Χριστοῦ χάριτος· καὶ ἐφ' ἑξῆς οὕτως. Ὥσπερ οὖν κατὰ τήνδε τὴν ὁρατὴν ἐκκλησίαν, ἂν μὴ πρότερον αἱ ἀναγνώσεις, αἱ ψαλμῳδίαι τε καὶ ὅση τίς ἐστιν ἀκολουθία τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ θεσμοῦ προχωρήσειεν, αὐτὸ τὸ θεῖον Μυστήριον τοῦ σώματός τε καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ τὸν Ἱερέα ἐπιτελεῖν οὐκ ἀκόλουθον· εἶτα κἂν πᾶς μὲν ὁ ἐκκλησιαστικὸς κανὼν ἐπιτελεσθείη, ἡ μυστικὴ δὲ τῆς προσφορᾶς ὑπὸ τοῦ Ἱερέως εὐχαριστία καὶ ἡ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ μὴ γένηται, οὔτε ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἐτελεσιουργήθη θεσμὸς καὶ ἐλλιπής ἐστιν ἡ λατρεία τοῦ Μυστηρίου, οὕτω μοι καὶ τὰ τοῦ Χριστιανοῦ νόει· ἂν γὰρ νηστείαν μὲν καὶ ἀγρυπνίαν καὶ ψαλμῳδίαν, ὅλην τε ἄσκησιν καὶ ἀρετὴν πᾶσαν κατορθωκὼς εἴη, ἡ μυστικὴ δὲ τοῦ Πνεύματος ἐνέργεια τῷ θυσιαστηρίῳ τῆς αὐτοῦ καρδίας ὑπὸ τῆς χάριτος κατ' αἴσθησιν πᾶσαν καὶ πνευματικὴν ἀνάπαυσιν μὴ ἐπιτελεῖτο, ἀτελὴς ἡ τοιάδε πᾶσα τῆς ἀσκήσεως ἀκολουθία καὶ σχεδὸν ἀργή, οὐκ ἔχουσα τὴν τοῦ Πνεύματος ἀγαλλίασιν μυστικῶς ἐν τῇ καρδίᾳ ἐνεργουμένην.

ριδ'. Καλὸν ἡ νηστεία, καλὸν ἡ ἀγρυπνία, καλὸν ὁμοίως ἡ ἄσκησις καὶ ἡ ἐπὶ ξένης διαγωγή. Ἀλλὰ ταῦτα πάντως, ἀρχή τίς ἐστι καὶ προοίμια πολιτείας θεοφιλοῦς· ὥστε ἀλόγιστον ἀτεχνῶς τὸ ἁπλῶς τοῖς τοιούτοις ἐπιθαρρεῖν. Ἔστι γὰρ ὅτε καὶ χάριτός τινος ἐν μετοχῇ καθιστάμεθα, καὶ ἡ κακία ἔνδον ὑποκαθημένη, καθάπερ ἐν τοῖς ἄνω λέλεκται, σοφίζεται καὶ ὑποχωρεῖ ἑκοῦσα καὶ οὐ πράττει τὰ ἑαυτῆς· ἀλλὰ ποιεῖ νομίσαι τὸν ἄνθρωπον, ὅτι διακεκάθαρται τὸν νοῦν· καὶ τὸ λοιπὸν ἐξάγει πρὸς οἴησιν τελειότητος· εἶτα λῃστρικῶς ἐπιτίθεται καὶ ἄχρι τῶν κατωτάτων τῆς γῆς καταφέρει. Εἰ γὰρ ἄνθρωποι πολλάκις εἴκοσιν ἔτη γενόμενοι λῃσταί τινες ἢ στρατιῶται τὸ ἐπιτήδευμα, μηχανάς τε κατὰ τῶν πολεμίων ἐπίστανται, ὑποκάθηνταί τε καὶ ἐνέδρας ἐπινοοῦσι καὶ τὰ τῶν ἐχθρῶν λαμβάνουσι νῶτα καὶ κτείνουσιν ἀνελπίστως περιβαλόντες, πόσῳ γε μᾶλλον ἡ κακία τοσαύτας χιλιάδας ἐτῶν γεγενημένη καὶ τοῦτο ἔργον ἑαυτῆς τιθεμένη τὸ σπουδαιότατον, τὸ ἀπολλύειν ψυχάς, ἐνέδρας εἶδε τοιαύτας ἐν ἀποκρύφῳ τῆς καρδίας ἐπινοεῖν καὶ κατὰ καιροὺς ἀτρεμεῖν ἐπίτηδες καὶ μὴ ἐνεργεῖν, ὥστε τὴν ψυχὴν ἑλκύσαι πρὸς οἴησιν τελειότητος. Ὁ μέντοι θεμέλιος τοῦ Χριστιανισμοῦ, κἂν πάσας τις μετέλθῃ δικαιοσύνας, μὴ ἐπαγαπαύεσθαι ταύταις, μηδὲ ἐπιθαρρεῖν, μηδὲ μέγα τι πεποιηκέναι λογίζε-

1. Β' Κορ. γ, 18.

σθαι· κἂν μέτοχος χάριτος καταστῇ, μὴ νομίσαι κατειληφέναι τι, μηδὲ κατακόρως ἔχειν· ἀλλὰ πεινᾶν τότε καὶ διψᾶν μᾶλλον, πενθεῖν τε καὶ κλαίειν καὶ συντετριμμένην ὅλως τὴν καρδίαν ἔχειν.

ριε΄. Νόει μοι τὴν πνευματικὴν κατάστασιν οὕτως ἔχειν· ὑπόθου τινὰ εἶναι βασιλικὸν οἶκον· τούτῳ δὲ αὐλὰς ὑπεῖναι διαφόρους καὶ πρόθυρά τινα καὶ οἰκίας ἄλλας ἐξωτέρας καὶ οὕτω πάλιν κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἐνδοτέρας, ἐν αἷς τὴν πορφύραν καὶ τοὺς θησαυροὺς εἰκὸς ἀποκεῖσθαι· εἶτα καὶ τὴν τούτων αὖθις ἐσωτέραν, ὅπου τὴν βασιλικὴν εἶναι διαγωγὴν ἐπιτήδειον. Ὥσπερ οὖν εἴ τις εἰς τὰς ἐξωτέρας αὐλάς τε καὶ μονὰς ἀπαντήσας, εἰ δόξει τοὺς ἔνδον οἴκους κατειληφέναι, πεπλάνηται· οὕτω δὴ καὶ κατὰ τὸ πνευματικὸν ἀκολούθως, οἱ πρὸς γαστέρα καὶ ὕπνον διαμαχόμενοι, ψαλμοῖς τε καὶ εὐχαῖς διηνεκῶς προσκείμενοι, μὴ νομιζέτωσαν ἤδη τοῦ τέλους καὶ τῆς καταπαύσεως ἐπιβῆναί ποθεν. Ἔτι γὰρ αὐτοῖς περὶ τὰ πρόθυρα καὶ τὰς αὐλὰς ἡ ἀναστροφή, οὐχ ὅπου δὲ ἡ πορφύρα καὶ οἱ θησαυροὶ ἀπόκεινται οἱ βασιλικοί, ὑπάρχει. Κἂν χάριτός τινος πνευματικῆς ἠξιώθησαν, μηδὲ τοῦτο πάλιν αὐτοὺς ἀπατάτω τοῦ τέλους ἐπιτυχεῖν. Ἐρευνᾶν οὖν προσῆκεν, εἰ εὗρεν ἐν τῷ ὀστρακίνῳ τούτῳ σκεύει τὸν θησαυρόν[1], εἰ ἐνεδύσατο τοῦ Πνεύματος τὴν πορφύραν, εἰ τὸν βασιλέα εἶδε καὶ ἀνεπαύσατο. Καὶ γὰρ οἴου μοι πάλιν τὴν μὲν ψυχὴν βάθος τι ἔχειν καὶ μέλη πολλά· τὴν δὲ ἁμαρτίαν, ὑπεισελθοῦσαν, τὰ μέλη πάντα καὶ τὰ νοήματα τῆς καρδίας καταλαβεῖν· εἶτα, ἐπιζητήσαντος τοῦ ἀνθρώπου τοῦ πνεύματος τὴν χάριν, ἐλθεῖν καὶ δύο τυχὸν τῆς ψυχῆς μέρη περιλαβεῖν· τὸν οὖν ἀπείρως ἔχοντα, πρὸς τῆς χάριτος ταύτης παρακαλούμενον, δόκησις ἔχει πάντα τὰ μέλη τῆς ψυχῆς κατειλῆφθαι καὶ τὴν ἁμαρτίαν ὅλως ἐξερριζῶσθαι, μὴ εἰδότα, ὅτι τὸ πλεῖστον μέρος αὐτῆς ἔτι κατάσχετον ὑπ᾽ ἐκείνης ἐστίν. Ἐνὸν γάρ, ὡς πολλάκις δεδήλωται, καὶ τὴν χάριν ἀδιαλείπτως ἐνεργεῖν, ὃν τρόπον ὀφθαλμὸν ἐν τῷ σώματι, καὶ συνεῖναι τὴν κακίαν ὁμοίως ὑποκλέπτουσαν τὴν διάνοιαν. Ὁ τοίνυν μὴ διακρίνειν εἰδώς, ὡς μέγα τι κατειληφώς, ἤδη μέγα τι περὶ ἑαυτοῦ οἴεται, καὶ ὡς τὴν ἐσχάτην κάθαρσιν ἐσχηκὼς τετύφωται· ἔχειν δὲ καὶ τὴν ἀλήθειαν συνηγοροῦσαν αὐτῷ, πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Ὡς γὰρ ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσε, ὅτι τέχνη τῷ σατανᾷ καὶ αὐτή, κατά τινας χρόνους ἑκόντα παραχωρεῖν καὶ τὰ εἰωθότα μὴ ἐνεργεῖν, κατὰ σκοπὸν πάντως, τοῦ οἴησιν τῆς τελειότητος τοῖς ἀσκουμένοις ὑποβαλεῖν. Ἀλλὰ μὴ ὁ φυτεύων ἀμπελῶνα, παραπόδας λαμβάνει καὶ τὸν καρπόν; ἢ ὁ σπείρων τὰ σπέρματα ἐν τῇ γῇ, καὶ τὴν συγκομιδὴν εὐθὺς ἐποιήσατο; τί δέ; τὸ ἀρτιγενὲς παιδίον ἥψατο παραχρῆμα τῆς τελειότητος; Ἀπόβλεψον εἰς τὸν Ἰησοῦν· ἐκ ποίας δόξης Υἱὸς Θεοῦ καὶ Θεὸς ὢν ὁ Χριστός, εἰς οἷα πάθη καὶ ἀτιμίαν καὶ σταυρὸν κατέβη καὶ θάνατον· καὶ πάλιν, ὅπως διὰ ταύτην

1. Πρβλ. Β΄ Κορ. δ΄, 7.

αὐτοῦ τὴν ταπείνωσιν ὑπερήρθη καὶ ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς ἐκάθισεν[1]. Ὁ δέ γε πονηρὸς ὄφις, ἐκ πρώτης τῷ Ἀδὰμ ὑποσπείρας θεότητος ἐπιθυμίαν[2], εἰς οἵαν αὐτὸν κατήγαγεν ἀτιμίαν, διὰ ταύτης δὴ τῆς οἰήσεως. Ταῦτα τοίνυν αὐτὸς ἐννοῶν, ἀσφάλιζε σεαυτόν, ὅση δύναμις, καὶ σπούδαζε ταπεινὴν ἀεὶ τὴν καρδίαν καὶ συντετριμμένην[3] ἔχειν.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΠΕΡΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΝΟΟΣ

ρις΄. Ὅταν ἀκούσῃς, ὅτι περ κατελθὼν ὁ Χριστὸς εἰς ᾅδου, τὰς κατόχους ἐκεῖ ψυχὰς ἐνερρύσατο, μὴ μακρὰν εἶναι ταῦτα καὶ τῶν νῦν τελουμένων νόμιζε. Οἴου μοι γὰρ μνημεῖον εἶναι τὴν καρδίαν, κἀκεῖ τοὺς λογισμοὺς καὶ τὸν νοῦν κατωρύχθαι βαρεῖ σκότει κατειλημμένους· ἔρχεται τοιγαροῦν ὁ Κύριος εἰς τὰς ἐν ᾅδου ἐπιβοωμένας αὐτὸν ψυχάς, εἰς τὸ βάθος δηλαδὴ τῆς καρδίας, κἀκεῖ τῷ θανάτῳ ἐγκελευόμενος, ἀνάπεμπε, λέγει, τὰς ἐγκεκλεισμένας ψυχάς, τὰς ἐμὲ τὸν ῥύσασθαι δυνάμενον ἐκζητούσας· εἶτα τὸν βαρὺν λίθον διάρας, τὸν τῇ ψυχῇ ἐπικείμενον, τόν τε τάφον ἀνοίγει καὶ τὸν ἐν ἀληθείᾳ νεκρὸν ἀνιστᾷ καὶ τῆς ἀφεγγοῦς φυλακῆς τὴν ἐγκεκλεισμένην ψυχὴν ἀπαλλάττει.

ριζ΄. Συμβαίνει, φησί, πολλάκις διαλέγεσθαί σοι κατ᾽ ἐπιβολὴν ἐν τῇ καρδίᾳ τὸν σατανᾶν, καὶ σύνες ὅσα σοι εἴργασται πονηρά, λέγειν· ἀναπέπλησταί σοι ἀνομιῶν ἡ ψυχή, βεβάρησαι πολλαῖς καὶ χαλεπωτάταις ἁμαρτίαις. Μὴ λανθανέτω γοῦν σε τοῦτο ποιῶν καὶ προσχήματι ταπεινώσεως εἰς ἀπόγνωσιν συνωθῶν· ἀφ᾽ οὗ γὰρ διὰ τῆς παραβάσεως εἰσέφρησεν ἡ κακία, πάροδον ἔσχε διαλέγεσθαι καθεκάστην τρόπον τινὰ τῇ ψυχῇ, ὡς ἄνθρωπός τις ἀνθρώπῳ, καὶ ὑποτιθέναι τὰ ἄτοπα. Ἀπόκρισαι τοιγαροῦν αὐτῷ σύ· ἀλλ᾽ ἔχω τὰς τοῦ Θεοῦ διαβεβαιώσεις ἐγγράφους· οὐ βούλομαι, λέγοντος, τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι διὰ μετανοίας καὶ ζῆν αὐτόν[4]· τί γὰρ καὶ ἐβούλετο αὐτῷ ἡ κάθοδος, εἴγε μὴ τοὺς ἁμαρτωλοὺς σώσει καὶ τοὺς ἐν σκότει φωτίσει καὶ ζωοποιήσει τοὺς τεθανατωμένους;

ριη΄. Ὥσπερ ἡ ἐναντία δύναμις, οὕτω δὴ καὶ ἡ θεία χάρις προτρεπτική, οὐκ ἀναγκαστικὴ δείκνυται οὖσα, ἵν᾽ οὕτως ἡμῖν τὸ ἐλεύθερόν τε καὶ αὐτεξούσιον περισώζοιτο· ταύτῃ τοι καὶ ἐφ᾽ οἷς ὁ ἄνθρωπος ἐργάσηται κακοῖς πρὸς τοῦ σατανᾶ ὑπαγόμενος, οὐχ ὁ σατανᾶς μᾶλλον, ἀλλ᾽ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος τὴν τιμωρίαν εἰσπράττεται, ὡς μὴ βίᾳ συνελαθείς, ἀλλ᾽ ἰδίῳ θε-

1. Ἐφεσ. α΄, 20.
2. Γέν. γ΄, 5.
3. Πρβλ. Ψαλμ. 50, 19.
4. Ἰεζεκ. λγ΄, 11.

λήματι πεισθεὶς τῇ κακίᾳ. Παραπλησίως δὲ κἂν τῷ ἀγαθῷ· οὐκ ἐπιγράφει τὸ γεγονὸς ἑαυτῇ, ἀλλὰ τῷ ἀνθρώπῳ, ἡ χάρις, καὶ διὰ τοῦτο δόξαν αὐτῷ περιτίθησιν, ὅτι αὐτὸς ἑαυτῷ τοῦ ἀγαθοῦ γέγονεν αἴτιος· οὐδὲ γὰρ ἀναγκαστικῇ δυνάμει, ὡς εἴρηται, συνδεσμοῦσα αὐτοῦ τὸ θέλημα, ποιεῖ ἄτρεπτον ἡ χάρις, ἀλλά, καίτοι συνοῦσα, τῷ αὐτεξουσίῳ παραχωρεῖ, ἵνα δῆλον εἴη τὸ τοῦ ἀνθρώπου θέλημα, ὅπως ἔχει πρὸς ἀρετὴν ἢ κακίαν. Κεῖται γὰρ οὐ τῇ φύσει νόμος, ἀλλὰ τῷ αὐτεξουσίῳ τῆς προαιρέσεως, τραπῆναι δυναμένῳ πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ κακόν.

ριθ΄. Φυλάττειν δεῖ τὴν ψυχὴν καὶ ἀνομίλητον συντηρεῖν βεβήλων καὶ πονηρῶν λογισμῶν. Ὥσπερ γὰρ τὸ σῶμα σώματι συνελθὸν ἑτέρῳ, πρὸς ἀκαθαρσίαν μιαίνεται, οὕτω δὴ καὶ ψυχὴ φθείρεται πονηροῖς συνδυάζουσα καὶ μιαροῖς λογισμοῖς, συνᾴδουσά τε αὐτοῖς καὶ συντιθεμένη· οὐχὶ δὲ τοῖς τῆς πονηρίας καὶ τῆς πορνείας μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑκάστης κακίας· οἷον, ἀπιστίας, δόλου, κενοδοξίας, ὀργῆς καὶ φθόνου καὶ ἔριδος. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ καθαίρειν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος[1]. Εἶναι γὰρ οἶου καὶ φθορὰν καὶ πορνείαν ἐν τῷ ἀφανεῖ τῆς ψυχῆς, διὰ λογισμῶν ἀτόπων ἐνεργουμένην· καὶ ὥσπερ τὸν φθείροντα τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸν μέγαν Ἀπόστολον, φθερεῖ τοῦτον ὁ Θεός[2], ὅπερ τὸ σῶμά ἐστιν· οὕτω δὴ καὶ ὁ φθείρων ψυχήν τε καὶ νοῦν, τῷ συναινεῖν καὶ συντίθεσθαι τοῖς ἀτόποις, τιμωρίας ἐστὶν ὑπεύθυνος. Φυλάττειν τοιγαροῦν προσήκει καθάπερ τὸ σῶμα τοῦ ὁρατοῦ ἁμαρτήματος, οὕτω καὶ τὴν ψυχὴν λογισμῶν ἀτόπων, ὅτι ἡ νύμφη Χριστοῦ ἐστιν. Ἡρμοσάμην γὰρ ὑμᾶς, φησίν, ἑνὶ ἀνδρὶ παρθένον ἁγνὴν παραστῆσαι τῷ Χριστῷ[3]. Καὶ πάσῃ φυλακῇ τήρει τὴν καρδίαν, τῆς Γραφῆς ἄκουε λεγούσης· ἐκ γὰρ τούτων ἔξοδος ζωῆς[4]. Καὶ σκολιοὺς δὲ λογισμοὺς χωρίζειν ἀπὸ Θεοῦ[5], τῆς θείας διδασκούσης Γραφῆς, μάνθανε.

ρκ΄. Λόγον ἀπαιτείτω τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἕκαστος ἀνακρίνων καὶ βασανίζων, τίσι πρόσκειται; Καὶ εἰ μὴ συμφωνοῦσαν συμβαίνει τοῖς τοῦ Θεοῦ νόμοις τὴν καρδίαν ὁρᾶν, πάσῃ δυνάμει, καθάπερ τὸ σῶμα, οὕτω δὴ καὶ τὸν νοῦν διατηρεῖν ἄφθορον σπουδαζέτω καὶ τοῖς πονηροῖς ἀσύνθετον λογισμοῖς, εἴγε δὴ βούλοιτο, κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν, τὸν καθαρὸν εἰσοικίσασθαι· ἐνοικῆσαι γὰρ καὶ ἐμπεριπατῆσαι[6] ταῖς καθαραῖς πάντως καὶ φιλοκάλοις ψυχαῖς ἐπήγγελται.

ρκα΄. Ὥσπερ ὁ τῆς ἰδία γῆς ἐπιμελέστατος γεωργός, ἀνανεοῖ ταύτην πρότερον καὶ τὰς ἀκάνθας περιαιρεῖ, εἶθ᾽ οὕτω καταβάλλει τὰ σπέρματα· οὕτω καὶ τὸν παρὰ Θεοῦ προσδοκῶντα τὸν τῆς χάριτος σπόρον λαβεῖν, καθαίρειν πρότερον χρὴ τῆς ἑαυτοῦ καρδίας τὴν γῆν, ἵν᾽ ὁ σπόρος πεσὼν τοῦ Πνεύματος, ἐντελεῖς καὶ πολλαπλασίους ἀποδῷ τοὺς καρπούς. Ὡς εἰ μὴ τοῦτο γένηται πρότερον καὶ καθάρῃ τις ἑαυτὸν ἀπὸ παντὸς μολυ-

1. Β΄ Κορ. ζ΄, 1.
2. Α΄ Κορ. γ΄, 17.
3. Β΄ Κορ. ια΄, 2.
4. Παροιμ. δ΄, 23.
5. Σοφ. Σολομ. α΄, 3.
6. Πρβλ. Β΄ Κορ. ς΄, 16.

σμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος[1], σάρξ ἐστιν ἔτι καὶ αἷμα καὶ μακρὰν ἀφέστηκε τῆς ζωῆς[2].

ρκβ΄. Πανταχόθεν τὰς τοῦ ἐχθροῦ μαγγανείας, τοὺς δόλους τε καὶ τὰς κακουργίας, ὀξύτατα περισκοπεῖν δεῖ. Καὶ γὰρ ὡς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον διὰ Παύλου τοῖς πᾶσι τὰ πάντα γενέσθαι, φησίν, ἵνα τοὺς πάντας κερδήσῃ[3], οὕτω δὴ καὶ τῇ κακία γίνεσθαι πάντα διὰ σπουδῆς, ὥστε τοὺς πάντας παραπέμψαι τῇ ἀπωλείᾳ. Ἀμέλει τοῖς εὐχομένοις, ὡς συνευχόμενος ὑποκρίνεται, κατὰ σκοπὸν τοῦ προφάσει εὐχῆς ἐμβαλόντα πρὸς οἴησιν ἀπατῆσαι· τοῖς νηστεύουσι συννηστεύειν, τῇ τῆς νηστείας αὐτοὺς οἰήσει φενακίσαι βουλόμενος· τοῖς ἔχουσι γνῶσιν Γραφῶν, ἐπιτηδεύει τὰ ὅμοια, προσχήματι γνώσεως ἐπιποθῶν αὐτοὺς παρακρούσασθαι· τοῖς ἀποκαλύψεως φωτὸς καταξιωθεῖσι, παραπλησίως ἔχειν δοκεῖ· μετασχηματίζεται γάρ, φησίν, ὁ σατανᾶς εἰς ἄγγελον φωτός[4], ἵνα τῇ δοκήσει τοῦ καταλλήλου φωτὸς ἀπατήσας, εἰς ἑαυτὸν ἐπαγάγηται· καὶ ἁπλῶς, οὕτω πρὸς πάντα ποικίλλεται καὶ τοῖς πᾶσιν εἰκάζεται, ἵνα, τῷ ὁμοίῳ χειρούμενος, εὐλογοφανεῖ προφάσει προξενῇ τὴν ἀπώλειαν· λογισμούς, φησί, καθαιροῦντες καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ[5]. Ὅρα μέχρι καὶ τίνων ὁ ἀλαζὼν ἐκτείνει τὸ τόλμημα, τῷ βούλεσθαι καὶ τοὺς ἤδη τὸ θεῖον κατ᾽ ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἔχοντας κατενεγκεῖν. Ὥστε πάσῃ φυλακῇ χρὴ τηρεῖν τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν[6] ἕκαστον, πολλήν τε παρὰ Θεοῦ τὴν σύνεσιν αἰτεῖν, ἵνα δῷ ἡμῖν τὰς τῆς κακίας τέχνας ἐφορᾶν, ἐργάζεσθαι δὲ καὶ ἐκπονεῖν τὸν νοῦν ἐν συνέσει καὶ τοὺς λογισμοὺς προσήκει διηνεκῶς, καὶ πρὸς τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα καταρτίζειν ἑαυτούς. Οὐκ ἔστι γὰρ τούτου μεῖζον ἔργον ἢ τιμιώτερον· ἐξομολόγησις γάρ, φησί, καὶ μεγαλοπρέπεια τὸ ἔργον αὐτοῦ[7].

ρκγ΄. Ἔθος τῇ φιλοθέῳ ψυχῇ, κἂν πάντα τὰ τῆς ἀρετῆς ἀγαθὰ πράξειεν, οὐδὲν ἑαυτῇ, ἀλλὰ τῷ Θεῷ ἕκαστα ἐπιγράφειν· ταύτῃ τοι καὶ ὁ Θεὸς πάλιν τῇ ὑγιεῖ ταύτης καὶ ὀρθῇ συνέσει καὶ γνώσει προσχών, τοὐναντίον ἐκείνῃ πάντα λογίζεται· καὶ ὡς αὐτῆς καμούσης καὶ παρ᾽ ἑαυτῆς τὸ ὅλον ἐργασαμένης, τὰς ἀντιδόσεις ἐπιμετρεῖ· καίτοι, δόξαν αὐτῷ πρὸς κρίσιν ἡμῖν ἐλθεῖν, οὐδὲν πρὸς ἀλήθειαν τῷ ἀνθρώπῳ δίκαιον εὑρεθήσεται. Ἐπεὶ καὶ τὰ χρήματα καὶ τὰ δοκοῦντα πάντα ταυτὶ ἀγαθά, δι᾽ ὧν καὶ εὐποιεῖν ἕκαστος δύναται, ἐκείνου εἰσίν, ἡ γῆ καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῇ[8], αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ αὐτὴ ἡ ψυχή· οὐ μήν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ εἶναι ἄνθρωπος, κατὰ χάριν ἔχει. Τί τοίνυν αὐτῷ λείπεται ἴδιον, ἐφ᾽ ᾧ τὸ οἰηθῆναι ἢ δικαιωθῆναι κατὰ λόγον ἕξει; πλήν, ἀλλὰ ταύτην ὁ Θεὸς μεγίστην ἐξ ἀνθρώπων δέχεται χάριν, καὶ τοῦτο τῶν προσφερομένων ἐκείνῳ τὸ χαριέστατον, τὸ τὴν ψυχὴν καλῶς ἐπιγνοῦσαν, ὅπως ἔχει τὰ ὄντα, πάντα ὅσαπερ ἂν ποιῇ ἀγα-

1. Β΄ Κορ. ζ΄, 1.
2. Πρβλ. Α΄ Κορ. ιε΄, 50.
3. Α΄ Κορ. θ΄, 22.
4. Β΄ Κορ. ια΄, 14.
5. Β΄ Κορ. ι΄, 5.
6. Παροιμ. δ΄, 23.
7. Ψαλμ. 110,3.
8. Πρβλ. Ψαλμ. 23.1.

θὰ καὶ ὅσα κάμνει διὰ Θεόν, ὅσα τε συνίησι καὶ γινώσκει, αὐτῷ μόνῳ λογίζεσθαι καὶ αὐτῷ τὸ σύμπαν ἀνατιθέναι.

ρκδ'. Ὥσπερ ὁπόταν ἀνδρὶ πρὸς συμβίωσίν τε καὶ κοινωνίαν συνέλθῃ γυνή, κοινὰ πάντα τὰ ἑκατέρου γίνεται· καὶ οἶκος εἷς καὶ οὐσία μία καὶ ὕπαρξις, καὶ οὐ τῶν ὄντων αὐτῷ μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ σώματος κυριεύειν ἡ γυνὴ δύναται· ὁ γὰρ ἀνήρ, φησίν, ὁ θεῖος Ἀπόστολος, τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ἡ γυνή[1]· οὕτω δὴ καὶ ἡ ἀληθὴς καὶ ἀπόρρητος κοινωνία τῆς ψυχῆς πρὸς Χριστὸν ἔχει καὶ εἰς ἓν αὐτῷ συνέρχεται πνεῦμα[2]. Ἕπεται οὖν ἀναγκαίως, καὶ τῶν ἀφράστων αὐτοῦ θησαυρῶν, ὡσπερεὶ δέσποιναν εἶναι, ἅτε δὴ νύμφην αὐτοῦ γεγενημένην. Ἐπειδὰν γὰρ ὁ Θεὸς γένοιτο ταύτης, σαφές, ὅτι τὰ αὐτοῦ πάντα ἐκείνης ἐστίν, εἴτε κόσμος, εἴτε ζωή, εἴτε θάνατος, εἴτε ἄγγελοι, εἴτε ἀρχαί, εἴτε ἐνεστῶτα, εἶτε μέλλοντα[3].

ρκε'. Ὥσπερ ὁ Ἰσραὴλ ἕως μὲν εὐαρέστως εἶχε πρὸς τὸν Δεσπότην, καίτοι γε οὐδέποτε μέν, ὡς ἐχρῆν, πλὴν ἀλλ' οὖν, ἕως ἐδόκει ὑγιῆ τινα ποσῶς πρὸς αὐτὸν ἔχειν τὴν πίστιν, στύλος πυρὸς καὶ νεφέλη αὐτοῦ προηγεῖτο[4], θάλασσά τε αὐτῷ ὑπεχώρει[5], καὶ μυρίων ἄλλων ἀπέλαυε θαυμασίων· ὁπότε δὲ τῆς πρὸς Θεὸν εὐνοίας ἀφίστατο, τότε καὶ τοῖς ἐχθροῖς παρεδίδοτο καὶ δουλείαις πικραῖς κατειργάζετο, οὕτω μοι νόει καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς· ἣ διὰ τῆς χάριτος τὸν Θεὸν ἐπέγνω, καὶ ἀπὸ ῥύπων μὲν ἐκαθάρθη πολλῶν τὸ πρότερον, εἶτα καὶ χαρίτων ἀξία γέγονε· τὴν προσήκουσαν δὲ οὐ φυλάξασα τῷ οὐρανίῳ ἀνδρὶ διὰ τέλους εὔνοιαν, ἐξέπεσε τῆς ζωῆς, ἧς μέτοχος ἐγεγόνει. Δυνατὸν γὰρ τῷ ἀντικειμένῳ, καὶ τῶν εἰς τὰ τοιαῦτα φθασάντων κατεπαίρεσθαι μέτρα. Ὥστε ἀγωνιστέον, ὁπόση δύναμις, καὶ μετὰ φόβου καὶ τρόμου τῆς ἑαυτῶν ζωῆς ἐπιμελητέον[6], μάλιστα τοῖς ὅσοι τοῦ πνεύματος τοῦ Χριστοῦ γεγόνασι μέτοχοι, τοῦτο μηδὲ μικρὸν ἢ μέγα δι' ὀλιγωρίαν ποιεῖν καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο, τὸ τοῦ Κυρίου πνεῦμα λυπεῖν[7]. Ὥσπερ γὰρ χαρὰ γίνεται ἐν τῷ οὐρανῷ, καθά φησιν ἡ ἀλήθεια, ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι[8], οὕτω καὶ λύπη πάλιν ἐπὶ μιᾷ ψυχῇ τῆς αἰωνίου ζωῆς ἐκπιπτούσῃ.

ρκς'. Ὅταν ψυχὴ τῆς χάριτος καταξιωθῇ, τότε δὴ καὶ χρήσιμα ταύτῃ μάλιστα Θεὸς δίδωσι, γνῶσιν, σύνεσιν καὶ διάκρισιν. Ἅπερ γοῦν καὶ αὐτὰ Θεὸς δίδωσιν ἐκείνης αἰτούσης, ὥστε εὐαρέστως αὐτὴν διακονῆσαι τῷ πνεύματι, ὃ καὶ κατηξιώθη λαβεῖν, μὴ κλεπτομένην ὑπὸ κακίας, μὴ σφαλλομένην δι' ἀγνωσίαν, μὴ τῷ ἀμελεῖν καὶ ἀφόβως ζῆν παρατρεπομένην καὶ παρὰ τὸ δεσποτικόν τι διαπραττομένην θέλημα.

ρκζ'. Ὥσπερ ἡ ἐνέργεια τῶν παθῶν, ὅπερ ἐστὶ τὸ ἐγκόσμιον πνεῦμα τῆς πλάνης[9], τοῦ σκότους, τῆς ἁμαρτίας, ἀνθρώπῳ τοιούτῳ ἂν ἐνοικήσει-

1. Α' Κορ. ζ', 4. 2. Α' Κορ. ς', 17. 3. Ῥωμ. η', 38.
4. Ἔξ. ιγ', 21. 5. Ἔξ. ιδ', 21. 6. Πρβλ. Φιλιππ. β', 12.
7. Πρβλ. Ἐφεσ. δ', 30. 8. Λουκ. ιε', 7. 9. Α' Ἰωάνν. δ', 6.

εν, ὃς διάπλεώς ἐστι φρονήματος σαρκικοῦ· οὕτω πάλιν ἡ ἐνέργειά τε καὶ δύναμις τοῦ φωτεινοῦ πνεύματος ἀνθρώπῳ τῷ ἁγιασθέντι ἐγκατοικεῖ, κατὰ τὸν εἰπόντα· εἰ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ[1]· καὶ αὖθις, ζῶ δὲ οὐκ ἔτι ἐγώ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός[2]· καί, ὅσοι δὲ εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε[3]· καὶ ὁ Κύριος, ἐλευσόμεθα ἐγώ τε καὶ ὁ πατήρ μου καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν[4]. Ταῦτα οὐκ ἀδήλως, οὐδ' ἀνεργήτως, ἀλλ' ἐν δυνάμει καὶ ἀληθείᾳ τοῖς καταξιουμένοις ἐγγίνεται. Ὁ μὲν γὰρ νόμος τὸ πρότερον λόγῳ ἀνυποστάτῳ, ἐπέστρεφε τοὺς ἀνθρώπους, βαρὺν αὐτοῖς καὶ δυσφόρητον ἐπιτιθεὶς τὸν ζυγὸν καὶ μηδεμίαν εἰδὼς ὀρέγειν βοήθειαν, τοῦτο δὲ παρὰ τὸ μὴ δυνατῶς ἔχειν τὴν τοῦ πνεύματος δύναμιν παρέχειν· τὸ γὰρ ἀδύνατον, φησί, τοῦ νόμου ἐν ᾧ ἠσθένει διὰ τῆς σαρκός, καὶ τὰ ἑξῆς[5]· ἀπὸ δὲ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ἡ θύρα τῆς χάριτος τοῖς ἐν ἀληθείᾳ πιστεύσασι διηνοίχθη, δύναμίς τε Θεοῦ καὶ ἐνέργεια Πνεύματος Ἁγίου αὐτοῖς χορηγεῖται.

ρκη'. Χριστοῦ τῆς πρώτης καὶ φυσικῆς ἀγαθότητος τὴν δωρεὰν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τοῖς θείοις διαπέμψαντος μαθηταῖς[6], ἐκεῖθεν ἅπασι τοῖς πιστεύουσιν ἡ θεία δύναμις ἐκείνη ἐπισκιάζουσα καὶ ταῖς ἐκείνων ἐγκατοικοῦσα ψυχαῖς, ἰᾶτο μὲν τῶν παθῶν τῆς ἁμαρτίας, τοῦ σκότους δὲ καὶ τῆς νεκρώσεως αὐτοὺς ἀπήλλαττε. Καὶ γὰρ μέχρι τότε τετραυμάτιστό τε καὶ πεφυλάκιστο ἡ ψυχὴ καὶ τῷ ζόφῳ τῆς ἁμαρτίας κάτοχος ἦν. Ἀμέλει καὶ νῦν ψυχὴ μήπω σύνοικον ἔχειν ἀξιωθεῖσα τὸν Κύριον, μηδὲ τὴν τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος δύναμιν ἐνεργητικῶς αὐτῇ καὶ κατὰ πᾶσαν δύναμιν καὶ πληροφορίαν ἐπισκηνώσασαν, ἐν τῷ σκότει ἔτι ἐστίν· οἷς δὲ ἡ τοῦ θείου Πνεύματος ἐπεφοίτησε χάρις καὶ τοῖς βαθυτάτοις τοῦ νοὸς αὐτῶν ἐγκατῴκησε, τούτοις δὴ καὶ ὁ Κύριος ὡς ψυχὴ γίνεται. Ὁ γὰρ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ, ὁ θεῖός φησιν Ἀπόστολος, εἰς ἓν Πνεῦμα ἔσται[7]. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος· ὥσπερ ἐγὼ καὶ σὺ ἓν ἐσμέν, ἵνα καὶ οὗτοι ἐν ἡμῖν ἓν ὦσιν[8]. Ὢ τῆς εὐδοκίας καὶ ἀγαθότητος, ἧς ἔτυχεν ἡ οὕτω πρὸς τῆς κακίας ταπεινωθεῖσα τῶν ἀνθρώπων φύσις! Πλὴν ἀλλ' ἐπεὶ καὶ τῇ μοχθηρίᾳ τῶν παθῶν ἡ ψυχὴ συνοῦσα, ἓν ὥσπερ μετ' αὐτῆς ἦν, κἂν ἴδιον εἶχε θέλημα, ἀλλὰ τὸ δοκοῦν αὐτῇ ποιεῖν οὐκ ἠδύνατο· ὃ καὶ Παῦλός φησιν, οὐ γὰρ ὃ θέλω τοῦτο ποιῶ[9]· πόσῳ γε μᾶλλον τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως τῇ ἁγιασθείσῃ καὶ ἀξίᾳ τούτου γεγενημένῃ ψυχῇ συνελθούσης, εἰς ἓν αὐτῷ ἔσται τὸ τούτου θέλημα. Γίνεται γὰρ ἡ ψυχὴ τότε πρὸς ἀλήθειαν, ὡς ψυχὴ τοῦ Κυρίου, τῷ ἑκοντὶ καὶ κατὰ γνώμην ὑπὸ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος δυνάμεως βασιλεύεσθαι καὶ θελήματι ἰδίῳ μηκέτι αὐτὴν πορεύεσθαι. Τίς γάρ, φησίν, ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ[10]; τουτέστι τῆς ἑνωθείσης ψυχῆς τῷ Πνεύματι τῷ Ἁγίῳ;

1. Β' Κορ. ιγ', 3. 2. Γαλ. β', 20. 3. Γαλ. γ', 27. 4. Ἰωάνν. ιδ', 23.
5. Ῥωμ. η', 3. 6. Πρβλ. Πράξ. β', 3. 7. Α' Κορ. ς', 17. 8. Ἰωάνν. ιζ', 22.
9 Ῥωμ. ζ', 15. 10. Ῥωμ. η', 35.

ρκθ'. Τῷ βουλομένῳ μιμητῇ οὖν γενέσθαι Χριστοῦ, ἵνα καὶ αὐτῷ γένοιτο υἱῷ Θεοῦ προσαγορευθῆναι, γεννηθέντι ἐκ Πνεύματος, πρὸ τῶν ἄλλων προσήκει τὰς ἀπαντώσας θλίψεις, ἤτοι σωματικὰς νόσους ἢ τὰς ἐξ ἀνθρώπων ὕβρεις καὶ τὰ ὀνείδη, πρὸς δὲ καὶ τὰς ἐκ τῶν ἀοράτων ἐπιβουλάς, εὐψύχως καὶ καρτερικῶς ὑποφέρειν. Κατ' οἰκονομίαν γὰρ Θεοῦ τὸ δοκίμιον ταῖς ψυχαῖς τῶν διαφόρων παραχωρεῖται θλίψεων, ἵνα φανεραὶ γένοιντο πάντως αἱ γνησίως ἀγαπῶσαι τὸν Κύριον. Σημεῖον δὲ τοῖς ἐκ παντὸς αἰῶνος Πατριάρχαις τε καὶ Προφήταις καὶ Ἀποστόλοις καὶ Μάρτυσι, οὐκ ἄλλως, ἀλλ' ἢ διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς στενοπόρου τῶν πειρασμῶν καὶ τῶν θλίψεων διελθεῖν ὑπῆρξε, καὶ οὕτως εὐαρεστῆσαι τῷ Θεῷ. Τέκνον, γάρ, φησὶν ἡ Γραφή, ἐὰν προσέρχῃ δουλεύειν τῷ Κυρίῳ, ἑτοίμασον τὴν ψυχήν σου εἰς πειρασμόν, εὔθυνον τὴν καρδίαν σου καὶ καρτέρησον [1]. Καὶ ἀλλαχοῦ δέ· τὰ ἐπιφερόμενά σοι πάντα, ὡς ἀγαθὰ πρόσδεξαι, εἰδώς, ὅτι ἄτερ Θεοῦ οὐδὲν γίνεται. Τῆς ὑπομονῆς τοίνυν καὶ τῆς ἐλπίδος πρὸ παντὸς ἄλλου ψυχῇ τῇ εὐαρεστῆσαι Θεῷ βουλομένῃ ἀντιληπτέον. Μία γὰρ καὶ αὕτη τῆς κακίας τέχνη, ἀκηδίαν ἡμῖν ἐμβάλλειν ἐν καιρῷ θλίψεως, ἵνα τῆς πρὸς τὸν Κύριον ἀποστήσῃ ἐλπίδος. Οὐδέποτε δὲ Θεὸς ἀφῆκε ψυχὴν τὴν ἐπ' ἐκείνῳ ἐλπίζουσαν, καταπονηθῆναι τοῖς πειρασμοῖς, ὥστε καὶ ἐξαπορηθῆναι [2]· πιστὸς γάρ, ὁ Ἀπόστολός φησιν, ὁ Θεός, ὃς οὐκ ἐάσει ἡμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε· ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ δύνασθαι ὑπενεγκεῖν [3]. Καὶ ὁ πονηρὸς δέ, οὐχ ὅσον ἐκείνῳ θέλησις λυπεῖ τὴν ψυχήν, ἀλλ' ὅσον αὐτῷ ἐφεῖται παρὰ τοῦ Θεοῦ. Εἰ γὰρ ἀνθρώποις οὐκ ἄδηλον πόσον ἂν ἡμιόνῳ βάρος, πόσον δὲ ὄνῳ, πόσον δὲ καμήλῳ ἀγώγιμον εἴη, ἀλλὰ τὸν φορητὸν ἑκάστῳ φόρτον ἐπιτιθέασι· καὶ τῷ κεραμεῖ δὲ δῆλον πόσον τῷ πυρὶ χρὴ τὰ σκεύη παραδοῦναι χρόνον, ἵνα μὴ τὸ πλέον ἐμμείναντα διαρραγῇ, μήτε πάλιν πρὸ τῆς ἀρκούσης πυρώσεως ἐκβληθέντα ἄχρηστα ᾖ· εἰ τοσαύτη περὶ τὸν ἄνθρωπον σύνεσις, οὐχὶ πολλῷ πλέον, καὶ ἀπείρως πλέον, ἡ τοῦ Θεοῦ σύνεσις οἶδε πόσον ἑκάστῃ ψυχῇ τὸν πειρασμὸν δέον ἐπενεχθῆναι, ἵνα δόκιμος γένοιτο, καὶ ἐπιτηδεία πρὸς τὴν τῶν οὐρανῶν Βασιλείαν;

ρλ'. Ὥσπερ τὸ τῆς κανάβεως χρῆμα, εἰ μὴ ἐπὶ πολὺ τυπτόμενον διαμείνῃ, οὐκ ἂν γένοιτο χρήσιμον εἰς λεπτοτάτων νημάτων ἐργασίαν· ἀλλ' ὅσῳ περ ἂν τύπτοιτο καὶ ὅσον ξαίνοιτο, τοσοῦτον καθαρώτερόν τε καὶ εὐχρηστότερον γίνεται· καὶ ὃν τρόπον τὸ νεόπλαστον σκεῦος μὴ πυρὶ βληθέν, χρῆσθαι τοῖς ἀνθρώποις ἀνεπιτήδειον· καὶ ὡς τὸ νήπιον ἔτι πρὸς τὰ τοῦ κόσμου ἔργα ἀδόκιμον· οὔτε γὰρ οἰκοδομεῖν, οὔτε φυτεύειν, οὐ σπόρον καταιθέναι δύναται, οὐχ ἕτερόν τι τῶν τοῦ κόσμου ἔργων ἀνύειν· οὕτω καὶ ψυχαὶ πολλάκις κἂν θείας μετέσχον χάριτος καὶ εἶεν ἐμπληροφορούμεναι τῇ γλυκύτητι καὶ τῇ τοῦ Πνεύματος ἀναπαύσει, διὰ τὴν αὐτῶν νηπιότητα τῇ τοῦ Κυρίου χρηστότητι, ἀλλ' οὖν μήπω δοκιμασθεῖσαι, μηδ' ὑπὸ τῶν πο-

1. Σοφ. Σειρ. β', 1-2. 2. Πρβλ. Β' Κορ. δ', 8. 3. Α' Κορ. ι', 13.

νηρῶν πνευμάτων διαφόροις ἐξετασθεῖσαι θλίψεσιν, ἔτι τῆς νηπιότητος ἔχονται, καὶ ἵν' οὕτως εἴπω, οὐδέπω πρὸς τὴν τῶν οὐρανῶν Βασιλείαν ἐπιτηδείως ἔχουσιν. Εἰ γὰρ χωρὶς ἐστε παιδείας, φησὶν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, ἧς μέτοχοι γεγόνασι πάντες, ἄρα νόθοι ἐστὲ καὶ οὐχ υἱοί [1]. Ὥστε καὶ οἱ πειρασμοὶ καὶ αἱ θλίψεις κατὰ τὸ λυσιτελὲς ἐπάγονται τῷ ἀνθρώπῳ, δοκιμωτέραν οὕτω καὶ στερροτέραν ἐργαζόμεναι τὴν ψυχήν· καὶ εἴπερ εἰς τέλος ὑπομείνοιε μετ' ἐλπίδος τῆς πρὸς τὸν Κύριον, ἀμήχανον ἀποτυχεῖν αὐτὴν τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Πνεύματος καὶ τῆς ἀπολυτρώσεως τῶν τῆς κακίας παθῶν.

ρλα'. Ὥσπερ πολλαῖς βασάνοις διωμιληκότες οἱ Μάρτυρες καὶ θανάτου μέχρι τὰ τῆς καρτερίας ἐπιδειξάμενοι, στεφάνων οὕτω καὶ τῆς δόξης γεγόνασιν ἄξιοι· καὶ ὅσῳ πλείοσι καὶ χαλεπωτέροις τοῖς ἐπιπόνοις ἐχρήσαντο, πλείονα καὶ τὴν δόξαν καὶ τὴν πρὸς Θεὸν ἐκτήσαντο παρρησίαν· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ψυχαὶ διαφόροις παραδοθεῖσαι θλίψεσιν ἢ τῷ φαινομένῳ ταῖς ἐξ ἀνθρώπων ἐπερχομέναις ἢ τῷ νοουμένῳ λογισμοῖς ἀτόποις ἐγγιγνομέναις ἢ νόσοις σωματικαῖς ἀποτικτομέναις, εἰ μέχρι τέλους τὴν ὑπομονὴν διενέγκωσι, τῶν αὐτῶν τοῖς Μάρτυσι στεφάνων καὶ τῆς αὐτῆς ἐκείνοις ἐπιτεύξονται παρρησίας. Ἐπεὶ καὶ τὸ Μαρτύριον τῶν θλίψεων, ὅπερ ἐκεῖνοι δι' ἀνθρώπων, οὗτοι διὰ τῶν τῆς πονηρίας πνευμάτων, τῶν ἐκείνοις ἐνεργησάντων, ὑπομεμενηκότες εἰσί· καὶ ὅσῳ πλείους καὶ οὗτοι τοῦ ἀντικειμένου θλίψεις ὑπήνεγκαν, τοσούτῳ καὶ πλείονα τὴν δόξαν οὐκ εἰς τὸ μέλλον μόνον ἐκ Θεοῦ κομιοῦνται, ἀλλὰ κἀνταῦθα τῆς τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος ἀξιωθήσονται παρακλήσεως.

ρλβ'. Ἐπεὶ τοιαύτη ὡμολόγηται ἡ πρὸς τὴν ἄνω ζωὴν φέρουσα τρίβος, στενή τε σφόδρα καὶ τεθλιμμένη [2], καὶ διὰ τοῦτο, καὶ ὀλίγους ἔχει τοὺς ταύτην διερχομένους, πᾶσαν τοῦ πονηροῦ πεῖραν διὰ τὴν ἐν οὐρανοῖς ἀποκειμένην ἐλπίδα στερρῶς ὑπομενετέον. Ὅσας γὰρ ἂν καὶ ὑπενέγκωμεν θλίψεις, τί ἀντάξιον, ἢ πρὸς τὴν μέλλουσαν ἐπαγγελίαν, ἢ πρὸς τὴν ἐντεῦθεν ἐγγιγνομένην ταῖς ψυχαῖς ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος παράκλησιν, ἢ πρὸς τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ σκότους τῶν παθῶν τῆς κακίας, ἢ πρὸς τὸ τῶν χρεῶν πλῆθος τῶν ἡμετέρων ἁμαρτιῶν, εἰσοίσομεν; Οὐ γὰρ ἄξια, φησί, τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς [3]. Πάντα τοίνυν, ὡς εἴρηται, καρτερητέον διὰ τὸν Κύριον δεῖ, οἷα γενναίους στρατιώτας τοῦ Βασιλέως ἡμῶν ὑπεραποθνήσκοντας. Διατί γὰρ ὅτε τῷ κόσμῳ καὶ τοῖς βιοτικοῖς προσείχομεν πράγμασιν, οὐ λυπηροῖς τοιούτοις περιεπίπτομεν, ἀλλὰ νῦν, ἐπεὶ προσήλθομεν δουλεῦσαι Θεῷ, τοὺς πολυτρόπους τούτους πειρασμοὺς ὑπομένομεν; Ὁρᾷς, ὅτι διὰ τὸν Χριστὸν αἱ θλίψεις, φθονοῦντος ἡμῖν τοῦ ἀντικειμένου τῆς τῶν ἐλπιζομένων ἀνταποδόσεως, χαύνωσίν τε καὶ ῥαθυμίαν ἐνθεῖναι ταῖς ἡμετέραις βουλομένου ψυχαῖς, ἵνα μή, εὐαρέστως ζήσαντες, τούτων ἀξιωθῶμεν; Ὅσῳ τοί-

1. Ἑβρ. ιβ', 8. 2. Ματθ. ζ', 14. 3. Ῥωμ. η', 18.

νυν ὁ πονηρὸς ὁπλίζεται καθ᾽ ἡμῶν, ἂν ἡμεῖς εὐψύχως τὰς προσβολὰς ὑποφέρωμεν, πᾶσαι αἱ καθ᾽ ἡμῶν ἐκείνου μηχαναὶ λύονται, τῇ τοῦ Χριστοῦ συμμαχίᾳ. Καὶ γὰρ ἔχομεν τὸν ὑπερασπιστὴν ἡμῶν καὶ ὑπέρμαχον Ἰησοῦν· ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι καὶ αὐτὸς τὸν αἰῶνα τοῦτον οὕτω διώδευσεν, ὀνειδιζόμενος, διωκόμενος, ἐμπαιζόμενος, τέλος καὶ ἀτίμῳ θανάτῳ διὰ Σταυροῦ τελειούμενος[1].

ρλγ'. Εἴπερ βουλοίμεθα θλῖψιν ἅπασαν καὶ τοὺς πειρασμοὺς ὑπομένειν ῥᾳδίως, ὁ διὰ Χριστὸν θάνατος ἐπιθυμητὸς ἡμῖν ἔστω καὶ πρὸ ὀμμάτων διαπαντός. Τοιοῦτον γὰρ ἡμῖν καὶ ἐπίταγμα, τὸν Σταυρὸν αἴροντας αὐτῷ ἀκολουθεῖν[2]· ὅπερ ἐστίν, εὐτρεπεῖς εἶναι καὶ ἑτοίμους πρὸς τὸ ἀποθανεῖν. Ἂν οὕτω διακείμενοι ὦμεν, πᾶσαν, ὡς εἴρηται, θλῖψιν ἀφανῆ τε καὶ δήλην, κατὰ πολὺ τὸ ῥᾷον ὑπομενοῦμεν· ὁ γὰρ καὶ ἀποθανεῖν ὑπὲρ Χριστοῦ δι᾽ ἐπιθυμίας ἔχων[3], σχολῇ γ᾽ ἂν πρὸς τὰ ἐπίπονα καὶ λυπηρὰ δυσχεράνοι; Παρὰ τοῦτο γὰρ καὶ βαρείας εἶναι τὰς θλίψεις ἡγούμεθα, παρὰ τὸ μὴ τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ θάνατον καταθύμιον ἔχειν, μηδὲ πάντοτε Χριστῷ τὴν διάνοιαν ἀναρτᾶν. Ὁ δὲ ἐκεῖνον κληρονομῆσαι ἐπιθυμῶν, καὶ τὰ αὐτοῦ πάθη ζηλοῦν ὁμοίως ἐπιθυμείτω. Ὥστε οἱ τὸν Κύριον ἀγαπᾶν λέγοντες, ἐν τούτῳ φανεροὶ γίνονται, ἐν τῷ πᾶσαν θλῖψιν ἐπερχομένην οὐ γενναίως μόνον, ἀλλὰ καὶ προθύμως διὰ τὴν εἰς αὐτὸν φέρειν ἐλπίδα.

ρλδ'. Χρὴ πρότερον τὸν τῷ Χριστῷ προσεληλυθότα, καὶ πρὸς βίαν πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἕλκειν ἑαυτὸν καὶ οὐκ ἐθελούσης ἡμῶν τῆς καρδίας. Βιαστὴ γάρ, φησὶν ὁ ἀψευδὴς Κύριος, ἡ Βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ βιασταὶ ἁρπάζουσιν αὐτήν[4]· καί, ἀγωνίζεσθε, πάλιν ὁ αὐτός φησιν, εἰσελθεῖν διὰ τῆς στενῆς θύρας[5]. Χρὴ τοίνυν, ὡς εἴρηται, καὶ κατὰ τὸ ἀβούλητον ἑαυτοὺς πρὸς τὴν ἀρετὴν συνωθεῖν, πρὸς ἀγάπην, μὴ ἔχοντας ἀγάπην, πρὸς πρᾳότητα, ταύτης ὄντας ἐν ἀπορίᾳ, πρὸς τὸ συμπαθῆ καὶ φιλάνθρωπον τὴν καρδίαν ἔχειν, πρὸς τὸ ἀνέχεσθαι ἀτιμίας καὶ παροράσεως, καὶ τοῖς ἐξουθενημένοις ἐγκαρτερεῖν, οὔπω ταύτην ἐσχηκότας τὴν ἕξιν· πρὸς εὐχήν, μήπω πνεύματος εὐχὴν κεκτημένους. Ἂν οὕτως ἀγωνιζομένους ὁ Θεὸς ἴδῃ καὶ βιαίως ἑαυτούς, καί περ ἀντιπραττούσης ὥσπερ ἡμῶν τῆς καρδίας, πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἕλκοντας, δίδωσιν εὐχὴν ἀληθινήν, δίδωσι σπλάγχνα οἰκτιρμῶν, ὑπομονήν, μακροθυμίαν, καὶ ἁπαξαπλῶς πληροῖ πάντων ἡμᾶς τῶν καρπῶν τοῦ Πνεύματος[6]. Εἰδέ τις καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν ἐπιδεὴς ὤν, πρὸς μὲν εὐχὴν μόνην, εἰ τύχοι, καὶ παραβιάζοιτο ἑαυτόν, ὥστε σχεῖν εὐχῆς χάρισμα, πρὸς δέ γε πρᾳότητα, πρὸς ταπεινοφροσύνην τε καὶ ἀγάπην καὶ πᾶν τὸ εὐγενὲς φῦλον τῶν ἀρετῶν, ἔτι καὶ πρὸς τὸ βέβαιον εἶναι τὴν πίστιν καὶ τὴν πεποίθησιν εἰς τὸν Χριστόν, καὶ μὴ ὀλιγώρως ἔχειν καὶ ἀμερίμνως, τῷ τοιούτῳ, ἐνίοτε μέν, εὐχῆ δίδοται χάριτος ἐκ μέρους ἐν εὐφροσύνῃ καὶ ἀναπαύσει κατὰ τὴν ἐκείνου ζήτησιν παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ πνεύματος· ἔρημος δὲ τῶν ἄλλων πάντων μένει καλῶν, τῷ μὴ καὶ πρὸς τὴν ἐκείνων κτῆσιν ἀποβιάσασθαι ἑαυτόν, ὥσπερ εἴρηται, μηδὲ δεηθῆναι Χριστοῦ. Χρὴ γὰρ μὴ πρὸς τὰ εἰρημένα μόνον ἑαυτὸν καὶ ἄκοντα συνωθεῖν, καὶ παρὰ Θεοῦ αἰτεῖν τοῦ λαβεῖν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ τὰ μὴ χρήσιμα τῶν ῥημάτων, καὶ ὅλως ἀργά, μηδὲ γλώττης ἄξια κρίνειν. Διαμελετᾶν δὲ ἀεὶ καὶ στόματι καὶ καρδίᾳ τὰ τοῦ Θεοῦ λόγια· ἔτι πρὸς τὸ μὴ θυμοῦσθαι μηδὲ κραυγῇ χρῆσθαι· πᾶσα γάρ, φησί, πικρία καὶ ὀργὴ καὶ κραυγὴ ἀρθήτω ἀφ᾽ ὑμῶν[1]· πρὸς τὸ μὴ καταλαλεῖν τινός, μὴ κρίνειν, μὴ φυσιοῦσθαι[2], ἵν᾽ οὕτως ἰδὼν ὁ Κύριος ἑαυτόν, ὡς εἴρηται, ἄγχοντα καὶ πρὸς βίαν συνέλκοντα, παράσχῃ πάντως τὸ ἀπονητὶ καὶ ῥᾳδίως ποιεῖν, ἃ πρότερον οὐδὲ μετὰ βίας, διὰ τὴν σύνοικον πονηρίαν, ἐνεργεῖν ἐνῆν. Καὶ τότε γίνεται αὐτῷ πάντα ταῦτα τὰ τῆς ἀρετῆς ἐπιτηδεύματα, ὥσπερ φύσις, ἐπεὶ καὶ τὸ λοιπὸν ὁ Κύριος κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν ἐλθὼν καὶ γενόμενος ἐν αὐτῷ[3], καὶ αὐτὸς ὁμοίως ἐν τῷ Κυρίῳ, αὐτὸς ἐν ἐκείνῳ μετὰ πολλῆς εὐπετείας τὰς ἐντολὰς ἐκπληροῖ.

1. Πρβλ. Ἑβρ. β', 10.
2. Πρβλ. Ματθ. ις', 24.
3. Πρβλ. Φιλιππ. α', 23.
4. Ματθ. ια', 12.
5. Λουκ. ιγ', 24.
6. Πρβλ. Γαλ. ε', 22.

ρλε'. Ὁ εἰς εὐχὴν μόνην ἀποβιασάμενος ἑαυτόν, ὡς ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσε, πρὸς ταῦτα δέ, πρὸς ταπεινοφροσύνην, πρὸς ἀγάπην, πρὸς πρᾳότητα καὶ τὸν τῶν ἄλλων ἀρετῶν ὁρμαθὸν μὴ ἐκπονῶν ἑαυτόν, μηδὲ βιαζόμενος, τοιούτῳ πέρατι καταντᾷ. Ἐνίοτε γὰρ αὐτῷ δεομένῳ καὶ θεία χάρις ἐπιφοιτᾷ· ἐπεὶ καὶ ἀγαθὸς ὢν ὁ Θεὸς ὀρέγει τοῖς αἰτοῦσι φιλανθρωπότερον τὰ αἰτήματα· μὴ συνεθίσας δὲ ἑαυτόν, μηδὲ ἐντριβῆ καὶ γεγυμνασμένον πρὸς τὰς ἀρετάς, ἃς ἔφημεν, καταστήσας, ἢ ἐκπίπτει τῆς χάριτος ἣν ἔλαβε, καὶ ὑψηλοφρονήσας πίπτει, ἢ ἐν αὐτῇ ταύτῃ οὐκ ἐπιδίδωσιν, οὐδὲ αὔξει· ὡς γὰρ φάναι, τὸ κατοικητήριόν τε καὶ ἡ ἀνάπαυσις τοῦ ἀγαθοῦ πνεύματος ἡ ταπεινοφροσύνη ἐστίν, ἡ ἀγάπη τε καὶ ἡ πρᾳότης, καὶ ἀκολούθως αἱ ἅγιαι τοῦ Χριστοῦ ἐντολαί. Ὁ τοίνυν βουλόμενος διὰ πασῶν τούτων εἰς αὔξησιν καὶ τελείωσιν προελθεῖν, τὴν μὲν πρώτην εἰσοικιζέσθω ἑαυτῷ καὶ βιαζέσθω φιλεῖν, ὥσπερ εἴρηται, καὶ φιλονεικοῦσαν ἑαυτοῦ τὴν καρδίαν καὶ ἀντερίζουσαν ἐνδοτικὴν καὶ πειθήνιον τῷ Θεῷ ποιεῖν σπουδαζέτω. Τῷ γὰρ οὕτω βιασαμένῳ πρότερον, καὶ τὸ ἀντιτεῖνον τῆς ψυχῆς ὅλον οἱονεὶ χειρόηθες καταστήσαντι, ἔθει τε χρηστῷ κατήκοον ἐκείνῳ ποιησαμένῳ, καὶ μεθ᾽ οὕτως ἐχούσης ψυχῆς αἰτοῦντι καὶ δεομένῳ, αὔξει καὶ θάλλει ἐν αὐτῷ τὸ δοθὲν ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τῆς εὐχῆς χάρισμα, τῷ μετρίῳ τοῦ φρονήματος ἐπαναπαυόμενον· ὃ πρὸς τῇ ἀγάπῃ καὶ τῇ ἀγαπητικῇ πρᾳότητι ἐπεζήτησε· καὶ τότε χαρίζεται αὐτῷ καὶ αὐτὰ τὸ πνεῦμα, καὶ διδάσκει ταπεινοφροσύνην τε ἀληθῆ καὶ ἀγάπην ἀψευδῆ καὶ πρᾳότητα, ἃ καὶ προβιασάμενος ἐπεζήτησε. Οὕτως οὖν αὐξήσας καὶ τελειωθεὶς κατὰ Κύριον, τῆς Βασιλείας ἄξιος ἀποδείκνυται. Ὁ γὰρ ταπεινὸς οὐδέποτε πίπτει· ποῦ γὰρ καὶ πεσεῖται, ὁ ὑποκάτω πάντων, τόγε ἑαυτοῦ, ὤν; Ὥστε

1. Ἐφεσ. δ', 31.
2. Πρβλ. Α' Κορ. δ', 6.
3. Πρβλ. Ἰωάνν. ιε', 5.

μεγάλη μὲν ὑψηλοφροσύνη ταπείνωσις, μεγάλη δὲ τοὐναντίον ὕψωσις καὶ ἀσφαλὲς ἀξίωμα ἡ ταπεινοφροσύνη.

ρλς'. Οἱ πρὸς ἀλήθειαν τὸν Θεὸν ἀγαπήσαντες, οὔτε διὰ τὴν Βασιλείαν αὐτῷ δουλεύειν προῄρηνται, καθάπερ ἐμπορίας χάριν καὶ κέρδους, οὔτε μὴν διὰ τὴν ἀποκειμένην τοῖς ἁμαρτωλοῖς κόλασιν· ἀλλ' ἅτε Θεὸν μόνον αὐτὸν καὶ Δημιουργὸν ἴδιον ἠγαπηκότες καὶ ἀκολουθίᾳ τάξεως ἐπιγνόντες, ὅτι δεσπότῃ καὶ κτίστῃ δούλους εὐαρεστεῖν ὀφειλόμενον· οἳ καὶ πολλῇ τῇ συνέσει πρὸς τὰ παραπίπτοντα χρῶνται. Πολλὰ γὰρ τὰ ἐμπόδια τῆς πρὸς Θεὸν τυγχάνει εὐαρεστήσεως· ἐπεὶ μηδὲ πενία μόνον καὶ ἀδοξία, ἀλλὰ καὶ πλοῦτος καὶ τιμὴ ὁμοίως πειρασμοὶ καθίστανται τῇ ψυχῇ· ἐν μέρει δέ πως καὶ ἡ παράκλησις αὐτὴ καὶ ἡ ἄνεσις ἐκείνη, ἡ ὑπὸ τῆς χάριτος καταλαμβάνουσα τὴν ψυχήν, εἰ μὴ αἴσθηται ταύτης ἡ καταξιωθεῖσα, καὶ πολλῷ τῷ μετρίῳ καὶ συνετῷ χρήσηται, πολὺ τὸ εὔκολον ἔχει πρὸς τὸ πειρατήριον αὐτῇ μᾶλλον καὶ κώλυμα καταστῆναι· ἅτε τῆς κακίας προφάσει τῆς δὲ τῆς χάριτος ὑπολύειν αὐτῇ τὸν τόνον, χαύνωσίν τε καὶ ὀλιγωρίαν ἐνιέναι μηχανωμένης. Διὸ καὶ αὐτὴ ἡ χάρις εὐλαβοῦς δεῖται πρὸς μετάληψιν καὶ εὐσυνέτου ψυχῆς· ὥστε καὶ τιμῆσαι ταύτην καὶ ἀξίους τοὺς καρποὺς ἐπιδείξασθαι. Κινδυνεύει τοίνυν οὐ τὰς θλίψεις μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀνέσεις πειρατήριον γίνεσθαι τῇ ψυχῇ· ἐπεὶ καὶ δι' ἀμφοτέρων αἱ ψυχαὶ τῷ κτίσαντι δοκιμάζονται, ἵνα δῆλοι σαφῶς γένωνται, τίνες αἱ μὴ κέρδους αἰτίαν θέμεναι τὴν πρὸς ἐκεῖνον ἀγάπην, ἀλλ' αὐτὸν μόνον τὸν πολλῆς τῷ ὄντι καὶ φιλίας καὶ τιμῆς ἄξιον. Ὥσπερ δὲ τῷ ἀμελεῖ καὶ περὶ τὴν πίστιν ἐνδεεῖ καὶ τῷ φρονήματι νηπιάζοντι, ἐμπόδιον πρὸς τὴν αἰωνίαν ζωὴν ταῦτα γίνεται, ἤτοι τὰ λυπηρὰ καὶ ἐπίπονα, νόσοι, πενίαι, καὶ ἀδοξίαι, ἢ τοὐναντίον πλοῦτος, δόξα, καὶ οἱ ἐξ ἀνθρώπων μακαρισμοί· πρὸς δὲ καὶ ὁ ἐν τῷ ἀφανεῖ πλήττων τοῦ πονηροῦ πόλεμος· οὕτω πάλιν ἀντιστρέφων εὑρήσεις, ὅτι τῷ πιστῷ καὶ συνετῷ καὶ γενναίῳ συνεργὰ μᾶλλον πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ καθίσταται Βασιλείαν. Τοῖς γὰρ τὸν Θεὸν ἀγαπῶσι, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, πάντα συνεργεῖ εἰς τὸ ἀγαθόν[1]. Δείκνυται οὖν ἐντεῦθεν, ὅτι τὰ ἐν τῷ κόσμῳ πάντα ἐμπόδιον εἶναι νομιζόμενα, διαρρήξας καὶ νικήσας καὶ ὑπερβὰς ὁ ἀληθῶς φιλόθεος, τοῦ θείου μόνου περιέχεται φίλτρου. Σχοινία γὰρ ἁμαρτωλῶν περιεπλάκησάν μοι, ὁ θεῖος φησὶ Προφήτης, καὶ τοῦ νόμου σου οὐκ ἐπελαθόμην[2].

ρλζ'. Ὁ θεῖος Ἀπόστολος Παῦλος ἀκριβέστερόν τε καὶ τηλαυγέστερον τὸ ἐντελὲς τοῦ Χριστιανισμοῦ μυστήριον ἑκάστῃ πιστευούσῃ ψυχῇ δεδήλωκε, δι' ἐνεργείας θείας εἰς πεῖραν ἰέναι· ὅπερ ἐστίν, ἡ ἐπουρανίου φωτὸς ἐν ἀποκαλύψει καὶ δυνάμει τοῦ Πνεύματος ἔλλαμψις· ἵνα μή τις τὸν διὰ γνώσεως νοημάτων φωτισμὸν τοῦ Πνεύματος μόνον εἶναι νομίσας, κινδυνεύσῃ δι' ἄγνοιάν τε καὶ ῥαθυμίαν τοῦ τελείου τῆς χάριτος ἀποτυχεῖν μυστηρίου. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ ὑπόδειγμα τῆς τῷ προσώπῳ Μωσέως περικειμένης τοῦ Πνεύματος δόξης[1], εἰς παράστασιν ὡμολογημένην τῆς γνώσεως ἤνεγκε· φησὶ γοῦν· εἰ δὲ ἡ διακονία τοῦ θανάτου ἐν γράμμασιν ἐντετυπωμένη ἐν λίθοις, ἐγενήθη ἐν δόξῃ, ὥστε μὴ δύνασθαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἀτενίσαι εἰς πρόσωπον Μωσέως διὰ τὴν δόξαν τοῦ προσώπου αὐτοῦ τὴν καταργουμένην· πόσῳ μᾶλλον ἡ διακονία τοῦ Πνεύματος ἔσται ἐν δόξῃ; εἰ γὰρ ἡ διακονία τῆς κατακρίσεως δόξα, πολλῷ μᾶλλον περισσεύσει ἡ διακονία τῆς δικαιοσύνης ἐν δόξῃ· καὶ γὰρ οὐ δεδόξασται τὸ δεδοξασμένον ἐν τούτῳ τῷ μέρει, ἕνεκεν τῆς ὑπερβαλλούσης δόξης· εἰ γὰρ τὸ καταργούμενον διὰ δόξης, πολλῷ μᾶλλον τὸ μένον ἐν δόξῃ[2]· καταργούμενον εἴρηκε διὰ τὸ θνητῷ σώματι Μωυσέως περικεῖσθαι τὴν τοῦ φωτὸς δόξαν· καὶ ἐπάγει· ἔχοντες οὖν τοιαύτην ἐλπίδα, πολλῇ παρρησίᾳ χρώμεθα[3]· καὶ προβὰς μικρόν, ἔδειξε τὴν ἀδιάρρευστον καὶ ἀθάνατον ἐκείνην τοῦ Πνεύματος ἐν ἀποκαλύψει δόξαν, νῦν ἐν τῷ ἀθανάτῳ τοῦ ἔσω ἀνθρώπου τοῖς ἀξίοις ἀθανάτως τε καὶ ἀκαταργήτως ἐλλάμπεσθαι· φησὶ γοῦν· ἡμεῖς δὲ πάντες, τουτέστιν οἱ κατὰ τελείαν πίστιν ἐκ τοῦ Πνεύματος γεννηθέντες, ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτριζόμεθα, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμενοι ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καθάπερ ἀπὸ Κυρίου Πνεύματος[4]· ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ, τῷ τῆς ψυχῆς δηλαδή· καί, ἡνίκα δὲ ἐπιστρέψῃ τις πρὸς Κύριον, περιερεῖται τὸ κάλυμμα· ὁ δὲ Κύριος τὸ πνεῦμά ἐστι[5]. Φανερῶς οὖν διὰ τούτων ἀπέδειξε, κάλυμμα σκότους ἐπιβεβλῆσθαι τῇ ψυχῇ· ὅπερ ἀπὸ τῆς τοῦ Ἀδὰμ παραβάσεως, χώραν ἔσχεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα παραδῦναι· νυνὶ δὲ ἀπὸ τῆς τοῦ Πνεύματος ἐλλάμψεως περιαιρεῖσθαι τοῦτο πιστεύομεν ἐκ τῶν πιστῶν καὶ ἀξίων τῷ ὄντι ψυχῶν· δι' ἣν αἰτίαν καὶ ἡ ἔλευσις ἡ τοῦ Χριστοῦ γεγένηται· καὶ εἰς τοιαῦτα μέτρα ἁγιότητος φθάσαι τοὺς ἐπ' ἀληθείας πιστεύοντας ηὐδόκησεν ὁ Θεός.

ρλη'. Ἡ τοιαύτη, φησί, τοῦ Πνεύματος ἔλλαμψις, οὐχ οἷον νοημάτων μόνον ἀποκάλυψίς ἐστι καὶ φωτισμὸς χάριτος, ὥσπερ εἴρηται, ἀλλ' ὑποστατικοῦ φωτὸς ἐν ταῖς ψυχαῖς βεβαία καὶ διηνεκὴς ἔλλαμψις· ὁ γὰρ εἰπὼν ἐκ σκότους φῶς λάμψαι, ὃς ἔλαμψεν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν πρὸς φωτισμὸν τῆς γνώσεως τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ[6]· καὶ τό, φώτισον τοὺς ὀφθαλμούς μου μήποτε ὑπνώσω εἰς θάνατον[7], τουτέστιν, ἵνα μή, λυομένης τῆς σαρκός, ἡ ψυχὴ ἐπισκοτῆται τῷ τοῦ θανάτου τῆς κακίας καλύμματι· πρὸς δὲ καὶ τό, ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς μου ἔτι καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσια ἐκ τοῦ νόμου σου[8]· καὶ τό, ἐξαπόστειλον τὸ φῶς σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου· αὐτά με ὁδηγήσουσι καὶ ἄξουσιν εἰς ὄρος ἅγιόν σου καὶ εἰς τὰ σκηνώματά σου[9]· ἀλλὰ μὴν καὶ τό, ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, Κύριε[10], καὶ τὰ λοιπά, τὴν αὐτὴν ἀκολουθίαν τοῦ σκοποῦ παρίστησιν.

1. Ῥωμ. η', 28. 2. Ψαλμ. 118, 61.

1. Πρβλ. Β' Κορ. γ', 7-8. 2. Β' Κορ. γ', 8-11. 3. Β' Κορ. γ', 12.
4. Β' Κορ. γ', 18. 5. Β' Κορ. γ', 16-17. 6. Β' Κορ. δ', 6.
7. Ψαλμ. 12, 4. 8. Ψαλμ. 118, 18. 9. Ψαλμ. 42, 3.
10. Ψαλμ. 4, 7.

ρλθ´. Καὶ τῷ μακαρίῳ δέ, φησί, Παύλῳ τὸ ἐλλάμψαν ἐν τῇ ὁδῷ φῶς[1], δι᾽ οὗ καὶ εἰς τρίτον οὐρανὸν ἦρται, καὶ μυστηρίων ἀλαλήτων ἀκουστὴς ἐγένετο[2], οὐ νοημάτων τις καὶ γνώσεως φωτισμὸς ἦν, ἀλλὰ δυνάμεως τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος καθ᾽ ὑπόστασιν ἐν τῇ ψυχῇ ἔλλαμψις, οὗ τὴν ὑπερβολὴν τῆς λαμπρότητος οἱ τῆς σαρκὸς ὀφθαλμοὶ μὴ διενεγκόντες ἀπετυφλώθησαν[3], δι᾽ οὗ πᾶσά τε γνῶσις ἀποκαλύπτεται καὶ Θεὸς πρὸς ἀλήθειαν τῇ ἀξίᾳ καὶ φιλουμένῃ ψυχῇ γνωρίζεται.

ρμ´. Πᾶσα ψυχὴ διὰ τῆς οἰκείας σπουδῆς τε καὶ πίστεως, τέλεον ἐνδύσασθαι τὸν Χριστὸν ἐντεῦθεν κατὰ δύναμίν τε καὶ πληροφορίαν χάριτος καταξιωθεῖσα καὶ τῷ ἐπουρανίῳ τῆς ἀφθάρτου εἰκόνος φωτὶ ἑνωθεῖσα, καὶ νῦν μὲν μυστηρίων οὐρανίων γνῶσιν ἐν ὑποστάσει μυεῖται πάντων· ἐν δέ γε τῇ μεγάλῃ τῆς ἀναστάσεως ἡμέρᾳ, τῇ αὐτῇ ἐπουρανίῳ τῆς δόξης εἰκόνι, καὶ τὸ σῶμα ταύτης συνδοξασθέν[4], καὶ ὑπὸ τοῦ πνεύματος, κατὰ τὸ γεγραμμένον, εἰς οὐρανοὺς ἁρπαγέν[5], καὶ σύμμορφον γενέσθαι τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ[6] καταξιωθέν, καὶ τὴν Βασιλείαν αἰώνιόν τε καὶ ἀδιάδοχον καὶ τῷ Χριστῷ σύγκληρον ἕξει.

ρμα´. Ὁπόσον τις ἰδίᾳ σπουδῇ καὶ πίστει Πνεύματος Ἁγίου δόξης κεκοινώνηκεν οὐρανίου, ἔργοις τε ἀγαθοῖς τὴν ψυχὴν διεκόσμησε, τοσοῦτον ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἄξιον αὐτοῦ γενήσεται καὶ τὸ σῶμα συνδοξασθῆναι. Ὃ γάρ τις ἔνδον ἀπεθησαύρισε νῦν, τοῦτο πρόεισιν ἔξω τότε· καθάπερ ὁ εἴσω τῶν ξύλων ἐν χειμῶνι καρπός, ἔξω κατὰ τὸν ἔαρος καιρὸν γίνεται, ὥσπερ δὴ καὶ πρότερον ἐδηλώθη. Τῶν μὲν οὖν Ἁγίων ἡ θεοειδὴς τοῦ Πνεύματος εἰκὼν ἀπὸ τοῦ νῦν ἔνδον ὥσπερ ἐντυπωθεῖσα, καὶ τὸ σῶμα θεοειδὲς ἔξω καὶ οὐράνιον ἀπεργάσεται, τῶν βεβήλων δὲ καὶ ἁμαρτωλῶν, οἴμοι, τὸ τοῦ κοσμικοῦ πνεύματος ἀφεγγὲς κάλυμμα περιβαλὸν τὴν ψυχὴν καὶ τῇ τῶν παθῶν εἰδεχθείᾳ σκοτεινὸν τὸν νοῦν καὶ ἀσχήμονα καταστῆσαν, σκοτεινὸν ἅμα καὶ τὸ σῶμα καὶ αἰσχύνης ἔμπλεων πάσης ἔξωθεν ἀποδείξεται.

ρμβ´. Ὥσπερ, μετὰ τὴν παράβασιν τοῦ Ἀδάμ, θάνατον αὐτοῦ καταψηφισαμένης τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος[7], τοῦτο πρῶτον μὲν ὑπέστη κατὰ ψυχήν, τῶν νοερῶν αὐτῆς καὶ ἀθανάτων αἰσθητηρίων, τῇ στερήσει τῆς ἐπουρανίου καὶ πνευματικῆς ἀπολαύσεως ἀπεσβηκότων αὐτῷ καὶ νεκρῶν ὥσπερ γεγενημένων, ὕστερον δὲ καὶ ὁ τοῦ σώματος θάνατος μετά γε τριάκοντα ἔτη πρὸς τοῖς ἐνακοσίοις ἐπεγένετο[8]· οὕτω καὶ νῦν διὰ Σταυροῦ καὶ θανάτου τοῦ Σωτῆρος τῇ ἀνθρωπότητι καταλλαγεὶς ὁ Θεός, ἀποκαθίστησι τὴν πιστεύσασαν ἐν ἀληθείᾳ ψυχήν, ἔτι ἐν σαρκὶ οὖσαν, εἰς τὴν τῶν οὐρανίων φώτων καὶ μυστηρίων ἀπόλαυσιν, καὶ τὰ νοερὰ αὐτῆς αἰσθητήρια τῷ θείῳ πάλιν φωτὶ τῆς χάριτος ὀμματοῖ. Ὕστερον δέ, καὶ αὐτῷ τῷ σώματι ἀθάνατόν τε καὶ ἄφθαρτον περιβαλεῖ δόξαν.

1. Πρβλ. Πράξ. θ´, 3. 2. Πρβλ. Β´ Κορ. ιβ´, 4. 3. Πρβλ. Πράξ. θ´, 8.
4. Πρβλ. Ῥωμ. η´, 17. 5. Πρβλ. Α´ Θεσσ. δ´, 17. 6. Φιλιππ. γ´, 21.
7. Πρβλ. Γεν. γ´, 19. 8. Πρβλ. Γεν. ε´, 5.

ρμγ´. Οἱ τοῦ κόσμου τοῦδε μακρὰν γενόμενοι καὶ σεμνῶς μὲν καὶ φιλαρέτως πολιτευόμενοι, ἔτι δὲ καλύμματι τῶν παθῶν ὑποκείμενοι, ᾧ διὰ τῆς τοῦ πρωτοπλάστου παρακοῆς ἔνοχοι κατέστημεν πάντες, τὸ σαρκικόν φημι φρόνημα, ὃ καὶ τῷ Ἀποστόλῳ θάνατος οἰκείως ἐκλήθη, τὸ φρόνημα γάρ, φησί, τῆς σαρκός, θάνατος[1]· οὗτοι παραπλήσιοί εἰσιν ἀνθρώποις, νυκτὸς μὲν βαδίζουσιν, ὑπὸ δὲ τῶν ἄστρων, ἅπερ εἰσὶν αἱ ἅγιαι τοῦ Θεοῦ ἐντολαί, καταυγαζομένοις· οὔπω γὰρ εἰς τέλος τοῦ σκότους ἀπαλλαγεῖσι, καλῶς ἅπαντα κατοπτεύειν αὐτοῖς ἀδύνατον· οἷς καὶ προσῆκόν ἐστι, πόνῳ καὶ πίστει πολλῇ τῆς ἀρετῆς ἐπιμελομένοις, δεηθῆναι Χριστὸν τὸν ἥλιον δικαιοσύνης ἐπιλάμψαι ταῖς καρδίαις αὐτῶν, ὥστε δυνηθῆναι πάντα πρὸς ἀκρίβειαν ἐπιδεῖν, τήν τε τῶν νοητῶν θηρίων καθ᾽ ἡμῶν ἐπίθεσιν ποικίλην καὶ παντοδαπὴν οὖσαν καὶ τὰ τοῦ ἀφθάρτου κόσμου ἄρρητα τὴν ὄψιν καὶ τὴν ἡδονὴν ἀπόρρητα κάλλη, ὅν γε δὴ τρόπον καὶ τοῖς ἄκροις τὴν ἀρετήν, καὶ ὧν ἐνεργῶς τὸ νοερὸν φῶς ἐν ταῖς καρδίαις ἔλαμψεν, ἐπίδηλα ταῦτα καὶ καταφανῆ γίνεται. Τελείων γάρ, ὡς ὁ μακάριός φησι Παῦλος, ἡ στερεὰ τροφή, τῶν διὰ τὴν ἕξιν τὰ αἰσθητήρια ἐγγεγυμνασμένων πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ τε καὶ κακοῦ διάκρισιν[2]· ἀλλὰ καὶ ὁ θεῖος Πέτρος φησί· καὶ ὑμεῖς ἔχοντες τὸν Προφητικὸν λόγον, ᾧ καλῶς ποιεῖτε προσέχοντες, ὡς λύχνῳ φαίνοντι ἐν αὐχμηρῷ τόπῳ, ἕως οὗ ἡμέρα διαυγάσῃ καὶ φωσφόρος ἀνατείλῃ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν[3]. Οἱ δὲ πολλοὶ οὐδὲν ὅλως διενηνόχασιν ἐκείνων τῶν ἐν νυκτὶ φωτὸς παντάπασιν ἀπόρων περιπατούντων καὶ μηδὲ βραχείας ἀπολαυόντων αὐγῆς, ὅπερ ἐστὶ θεῖος λόγος ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν ἐπιλάμπειν δυνάμενος, ὡς σχεδόν, μὴ ἀνομοίους εἶναι τυφλοῖς. Οὗτοί εἰσιν οἱ ταῖς ὑλικαῖς τὸ ὅλον περιπλοκαῖς καὶ τοῖς βιοτικοῖς ἅμμασι καταδεδεμένοι, καὶ μήτε θείῳ φόβῳ διακρατούμενοι, μήτε τινὰς τῶν ἀγαθοεργιῶν μετερχόμενοι· καὶ γὰρ ὅσοι τῶν βιοτικῶν ἀνδρῶν, ὥσπερ λέλεκται, ὑπὸ τῶν ἁγίων ἐντολῶν ὡς ὑπὸ ἄστρων τινῶν διαυγάζονται, πίστει καὶ φόβῳ τῷ τοῦ Θεοῦ προσέχοντες, οὗτοι οὐχὶ καθάπαξ τῷ σκότει περιλαμβάνονται· παρ᾽ ὃ καὶ ἐλπίδα σωτηρίας ἔχειν δύνανται.

ρμδ´. Ὥσπερ ἐκ διαφόρων, φημί, ἀφορμῶν τε καὶ ἐπιτηδευμάτων ὁ ἐν τῷ κόσμῳ τοῖς ἀνθρώποις συλλέγεται πλοῦτος· ὁ μὲν ἐξ ἀρχοντικῶν ἀξιωμάτων· ὁ δέ, ἐξ ἐμπορίας· ὁ δέ, ἐκ φιλοπονίας δή που καὶ γεωργίας, καὶ ἄλλος ἄλλως· τὴν αὐτὴν οἴου μοι καὶ τοῖς πνευματικοῖς εἶναι διάταξιν. Οἱ μὲν γὰρ ἐκ διαφόρων χαρισμάτων, ὡς τὸ τοῦ Ἀποστόλου δηλοῖ· ἔχοντες δὲ χαρίσματα κατὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν διάφορα[4]· οἱ δέ, ἐκ διαφόρων ἀσκήσεων, διαφόρων τε δικαιωμάτων καὶ ἀρετῶν, διὰ μόνον Θεὸν γινομένων, τὸν ἐπουράνιον ἀθροίζουσι πλοῦτον· οὗ χάριτι ἀπείρηται τὸ τὸν πλησίον κρίνειν, ἢ ἐξουθενεῖν, ἢ ὑπὸ κατάγνωσιν

1. Ῥωμ. η´, 6. 2. Ἑβρ. ε´, 14. 3. Β´ Πέτρ. α´, 19. 4. Ῥωμ. ιβ´, 6.

ἄγειν. Πλὴν ἀλλ' οὐκ ἄδηλοι καὶ οἱ τὸν χρυσὸν ἀνορύττοντες· οἱ διὰ μακροθυμίας καὶ ὑπομονῆς δηλαδὴ τρέχοντες, καὶ κατὰ μέρος πλουτοῦντες τέως, τῆς ἀγαθῆς αὐτοὺς ἐλπίδος ὑπερειδούσης. Οὐκ ἄδηλοι δὲ καὶ οἱ καθαπερεὶ μίσθιοι, βλάκες ὄντες καὶ νωχελεῖς, οἱ εὐθέως τὸ ἐμπίπτον ὥσπερ ἐσθίοντες, καὶ μὴ μεθ' ὑπομονῆς τὰ μετὰ χεῖρας ἀνύοντες, ἀεὶ γυμνοί τε καὶ πένητες καθορῶνται καὶ περιέρχονται. Καὶ γὰρ οὗτοι πρὸς μὲν τὸ λαβεῖν τὴν χάριν, ἑτοίμως ἄγαν καὶ θερμῶς ἔχοντες, πρὸς δὲ τὸ ποιεῖν τε καὶ ἐπικτᾶσθαι ῥάθυμοι ὄντες καὶ ἀφερέπονοι, εὐμετάβλητοι καὶ ἅμα τοῦ ἅψασθαι κορεννύμενοι, ἀψίκοροί τε καὶ ναρκώδεις περὶ τὸ πονεῖν γνωριζόμενοι, καὶ ἧς ἔτυχον ἀξιωθέντες χάριτος ἀφαιροῦνται. Ἀείποτε γὰρ ἡ νωθεία καὶ ὀκνηρὰ καὶ ἀμβλεῖα καὶ ἠμελημένη προαίρεσις, ἀσύμφωνος μὲν τῇ χάριτι, ἔρημος δὲ ἀγαθῶν πράξεων, ἀδόκιμός τε παρὰ Θεῷ καὶ ἄδοξος, καὶ νῦν ἔγνωσται καὶ ἐν ἐκείνῳ τῷ αἰῶνι εὑρεθήσεται.

ρμε'. Παραβάντι τῷ ἀνθρώπῳ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς τοῦ Παραδείσου διαγωγῆς ἐκπεσόντι[1], δυσὶν ὥσπερ ἁλύσεσι δεδέσθαι συνηκολούθησε· μιᾷ μὲν τῶν βιοτικῶν πραγμάτων καὶ σαρκικῶν ἡδονῶν, πλούτου, δόξης, φιλίας, γυναικός, τέκνων, συγγενείας, πατρίδος, κτημάτων, καὶ ἁπλῶς πάντων τῶν φαινομένων, ἀφ' ὧν ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος κατ' οἰκείαν ἡμᾶς προαίρεσιν ἀπολύεσθαι κελεύει· ἑτέρα δὲ ἀδήλῳ καὶ ἀφανεῖ· καὶ γὰρ δέδεταί τινι δεσμῷ σκότους ἡ ψυχὴ πρὸς αὐτῶν τῶν τῆς πονηρίας πνευμάτων, παρ' ὃ μηδὲ δυνατὸν αὐτῇ μήτ' ἀγαπῆσαι Θεόν, μήτε πιστεῦσαι, μήτε προσευχῇ χρήσασθαι καθάπερ ἔχει θελήματος. Πάντων γὰρ ἡ ἐναντιότης ἔν τε τοῖς φανεροῖς, ἔν τε τοῖς ἀδήλοις, ἀπὸ τῆς παραβάσεως τοῦ πρώτου ἀνθρώπου πάντας ἡμᾶς μέτεισιν. Ἐπειδὰν οὖν τις ὑπήκοον οὖς τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ παρασχόμενος, ἀποστῇ μὲν τῶν βιοτικῶν πραγμάτων, ἀποτάξεται δὲ πάσαις ταῖς σαρκικαῖς ἡδοναῖς· τότε δὴ τῷ Θεῷ προσεδρεύων καὶ κατὰ σχολὴν αὐτῷ συγγιγνόμενος, δύναμιν λαμβάνει πρὸς τὸ μαθεῖν, ὅτι κέκρυπταί τις ἐν ἀδύτοις καρδίας ἄλλη πάλη καὶ ἄλλος λογισμῶν πόλεμος. Καὶ οὕτω παραμένων καὶ τῶν τοῦ Χριστοῦ δεόμενος οἰκτιρμῶν, πίστεως αὐτῷ πολλῆς μετά γε τοῦ ὑπομένειν συνεπομένης, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ ῥοπῆς συνεφαπτομένης, δύναται τῶν ἔνδον ἀπαλλαγῆναι δεσμῶν τε καὶ φραγμῶν ἐκείνων καὶ τοῦ σκότους τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας, ἅπέρ εἰσιν αἱ τῶν κεκρυμμένων παθῶν ἐνέργειαι. Τοῦτον δὲ τὸν πόλεμον, διὰ μὲν χάριτος τοῦ Χριστοῦ καὶ δυνάμεως, δυνατοὶ γινόμεθα καταργεῖν· ἀθεεὶ δὲ καὶ δι' ἑαυτοῦ ῥύσασθαί τινα ἑαυτὸν μέχρι τοῦ καὶ τῆς ἐκ τῶν λογισμῶν ἀπηλλάχθαι πάλης, ἀδύνατον παντελῶς· τὸ δὲ ἀντιλέγειν μόνον καὶ μὴ συνήδεσθαι δυνατόν.

ρμς'. Εἴ τις τοῖς πράγμασι τοῦ κόσμου τούτου καὶ τοῖς ποικίλοις ἐνέχοιτο δεσμοῖς, τοῖς τῆς κακίας τε συναπάγοιτο πάθεσι, πολλοῦ γε καὶ δεῖ γινώσκειν, ὥσπερ καὶ φθάσαντες ἔφημεν, εἶναί τινα πάλην ἄλλην καὶ πό-

1. Πρβλ. Γεν. γ', 24.

λεμον ἐν τῷ ἀφανεῖ ἕτερον. Ἀγαπητὸν γάρ, ἵνα λύσας τις ἑαυτὸν πάντων τῶν φαινομένων καὶ τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν ἀποστήσας, τῷ Κυρίῳ τε προσεδρεύειν ἀρξάμενος, ἐπιγνῶναι δυνηθῇ τὴν ἔνδον οἰκουροῦσαν τῶν παθῶν πάλην καὶ τὸν ἐν ἡμῖν κρυπτὸν πόλεμον. Εἰ μὴ γάρ, ὡς ἔφημεν, ταῦτα γένηται παρ' ὅλης ἡμῶν τῆς ψυχῆς καὶ ὅλος ἐξ ὅλου τις προσεδρεύειν τῷ Θεῷ στέρξειεν, οὐδ' ἐπιγινώσκει τὰ ἀπόρρητα ταῦτα τῆς κακίας πάθη καὶ τοὺς ἔσω δεσμούς· ἀλλὰ κινδυνεύει τραύματα ἔχων καὶ ἀφανῆ πάθη περιθάλπων, ὑγιαίνειν οἴεσθαι καὶ μὴ νοσεῖν· τῷ δέ γε ἐπιθυμίας καὶ δόξης ὑπεριδόντι, πρῶτα μὲν ἐπιγνῶναι ταῦτα δυνατὸν γίνεται, ἔπειτα δὲ δεηθέντι Χριστοῦ μετὰ πίστεως, καὶ ὅπλα λαβόντι ἐξ οὐρανοῦ τὰ τοῦ πνεύματος, τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης, τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου, τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος[1], ταῦτα καταπαλαῖσαι.

ρμζ'. Μυρία μὲν τῷ ἀντικειμένῳ πεπραγμάτευται, τῆς ἐλπίδος ἡμᾶς ἀποσπᾶν καὶ τῆς εἰς Χριστὸν ἀγάπης μηχανωμένῳ· ἢ γὰρ ἔνδον θλίψεις διὰ τῶν τῆς πονηρίας πνευμάτων τῇ ψυχῇ ἐπάγει, ἢ λογισμοὺς μιαρούς τε καὶ ἀθεμίτους ταύτης κατασκευάζει τῶν προτέρων ἁμαρτημάτων τὴν μνήμην ἀνασκαλεύων, ἅτε χαύνωσιν αὐτῇ ἐνθεῖναι βουλόμενος καὶ λογισμοὺς ἀπογνώσεως αὐτῇ ἐμβαλεῖν, ὅτι τε οὐ δυνατὸν αὐτῇ σωτηρίας τυχεῖν· καὶ ὡς τοὺς λογισμοὺς τούτους παρ' ἑαυτῆς ὅλως τῆς ψυχῆς γεννώσης, καὶ οὐχὶ πνεύματος ἀλλοτρίου κακῶς αὐτοὺς ὑποσπείροντος καὶ βουλομένου λανθάνειν, ἢ τοίνυν ἐκεῖνα ποιεῖ, ἢ πόνους σωματικοὺς ἐπάγει, ἢ ὀνειδισμοὺς καὶ θλίψεις τὰς ἐξ ἀνθρώπων ἐπινοεῖ. Ἀλλ' ὅσον ὁ πονηρὸς τὰ πεπυρωμένα ταῦτα βέλη[2] καθ' ἡμῶν ἀφίησι, τοσοῦτον ἡμᾶς προσήκει τῆς πρὸς Θεὸν ἐλπίδος μᾶλλον ἐξῆφθαι εἰδέναι τε ἀκριβῶς ὅτι τοῦτο αὐτῷ θέλημα, τὸ τὰς ἐρωτικῶς ἐχούσας αὐτοῦ εἰς δοκίμιον δοῦναι ψυχάς, εἰ ἐξ ἀληθείας αὐτὸν ἠγαπήκασι.

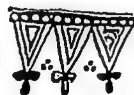
ρμη'. Χίλια ἔτη τοῦ αἰῶνος τούτου, τῷ ἀφθάρτῳ κόσμῳ καὶ αἰωνίῳ παραβαλλόμενα, τοιοῦτόν εἰσιν, ὡς εἴ τις ψάμμον μίαν τῆς θαλάττης λάβοι. Σκέψαι δέ μοι καὶ τὸν τρόπον τοῦτον· ἔστω γὰρ ἐξεῖναί σοι μόνῳ μὲν γενέσθαι βασιλεῖ πάσης τῆς γῆς· μόνῳ δὲ τῶν θησαυρῶν ἁπάντων δεσπόσαι τῆς οἰκουμένης· θῶμεν δὲ τὴν ἀρχὴν τῆς τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸ εἶναι παραγωγῆς, ἀρχήν καί σοι γενέσθαι τῆς βασιλείας· ὅρον δὲ ταύτης εἶναι τὴν τῶν φαινομένων τούτων καὶ τοῦ κόσμου παντὸς ἀλλοίωσίν τε καὶ μεταποίησιν· τί οὖν; αἱρέσεώς σοι δοθείσης, ἤμειψας ἂν αὐτὴν τῆς ἀληθινῆς καὶ βεβαίας καὶ οὐδὲν οὐδόλως ἐχούσης παροδικὸν καὶ λυόμενον; Οὐκ ἄν, ἔγωγε φαίην, εἴ σοι τὸ κρίνον ὑγιῶς εἶχε καὶ καλῶς ἐσκέπτου περὶ τῶν σῶν. Τί γὰρ κέρδος, φησί, τῷ ἀνθρώπῳ, εἰ τὸν κόσμον ὅλον κερδήσας, ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ[3], ἧς οὐδ' εἶναί τι ἀντάλλαγμα μεμαθήκαμεν. Ἐπεὶ καὶ παντὸς τοῦ κόσμου καὶ τῆς κατ' αὐτὸν βασιλείας, αὐτὴ μόνη καθ' ἑαυτὴν ἡ ψυχὴ τιμιωτέρα πολλῷ, μήτοιγε ἡ τῶν οὐρα-

1. Ἐφεσ. ς', 14, 17. 2. Ἐφεσ. ς', 16. 3. Πρβλ. Ματθ. ις', 26.

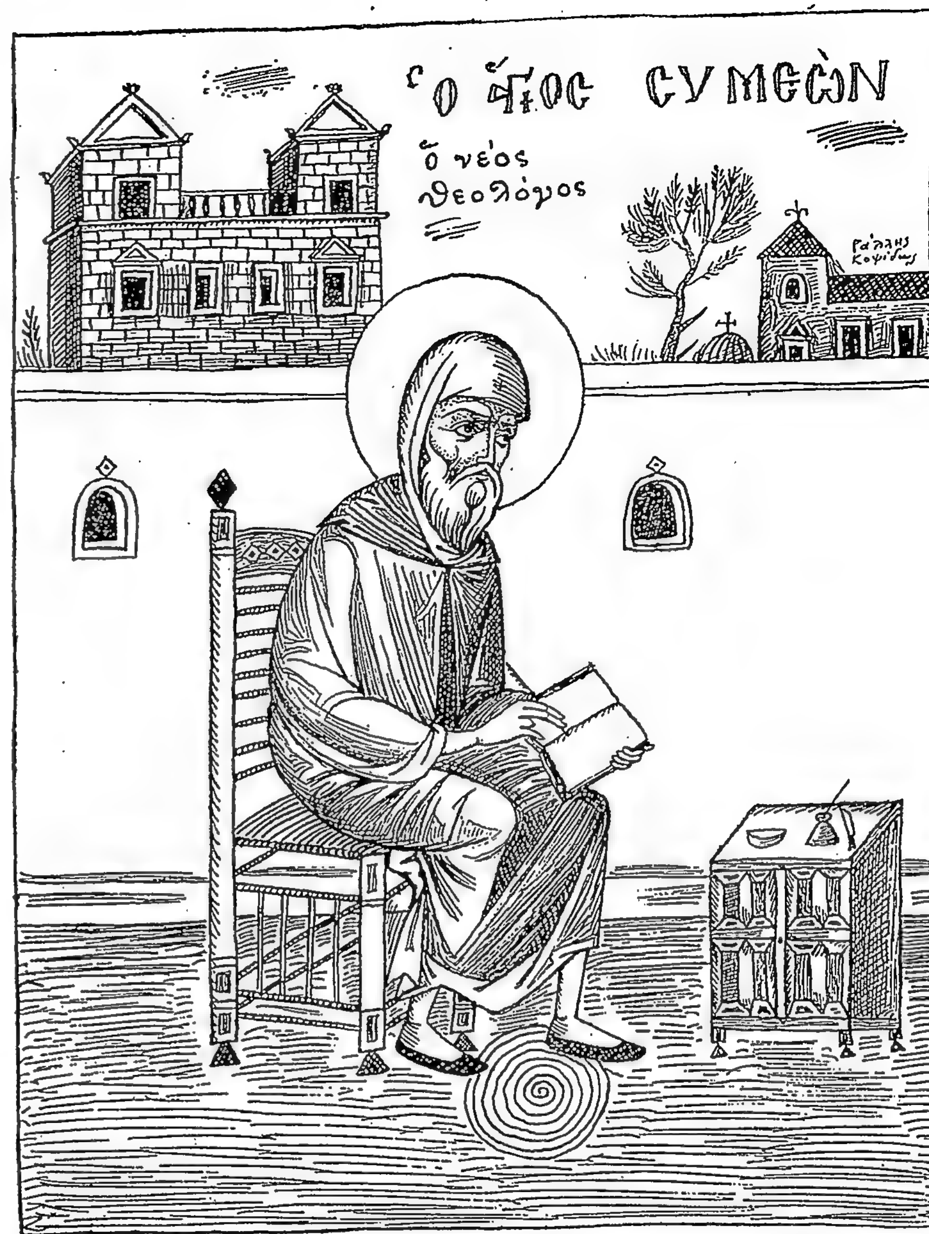
νῶν βασιλεία. Τιμιωτέραν δὲ κατὰ τοῦτο τὴν ψυχὴν εἶναι, φαμέν, καθ᾽ ὃ μὴ ἐπ᾽ οὐδενὶ ἄλλῳ τῶν ὄντων ηὐδόκησεν ὁ Θεός, τοῦ Πνεύματος τῆς ἰδίας φύσεως ἕνωσιν θέσθαι καὶ κοινωνίαν· οὐκ οὐρανῷ, οὐχ ἡλίῳ, οὐ σελήνῃ, οὐκ ἄστροις, οὐ θαλάττῃ, οὐ γῇ, οὐχ ἑτέρᾳ τινὶ κτίσει τῶν ὁρωμένων, ὅτι μὴ τῷ ἀνθρώπῳ μόνῳ, ὃ καὶ τῶν κτισμάτων αὐτὸς ἠγάπησε τῶν οἰκείων. Εἰ οὖν τὰ μεγάλα ταυτὶ τοῦ κόσμου, πλοῦτον, φημί, τοσόνδε, καὶ βασιλείαν τῆς γῆς ἁπάσης, οὐκ ἂν ὀρθῶς κρίναντες τῆς αἰωνίου ἠλλάξαμεν βασιλείας, τί παθόντες οἱ πλείους φαύλων αὐτὴν καὶ τῶν τυχόντων τιμῶνται πραγμάτων; οἷον ἐπιθυμίας τινός, δόξης ὀλίγης, κέρδους μετρίου, καὶ τῶν τοιούτων; ὅπερ γάρ τις τοῦ αἰῶνος τούτου φιλεῖ καὶ ᾧ δέδεται, ἐκεῖνο πάντως καὶ τῆς τῶν οὐρανῶν ἀλλάττεται βασιλείας· καὶ τὸ χαλεπώτατον, ὅτι καὶ Θεὸν ἡγεῖται τοῦτο· καθώς που λέλεκται, ὅτι ᾧ τις ἥττηται, τούτῳ καὶ δεδούλωται [1]. Χρὴ οὖν ὅλον δι᾽ ὅλου τῷ Θεῷ προσδραμεῖν, ἀναρτῆσαί τε ἑαυτὸν καὶ σταυρῶσαι ψυχῇ καὶ σώματι διὰ πασῶν πορευόμενον τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ τῶν ἁγίων.

ρμθ′. Εἶεν· ἆρα δέ σοι καὶ δίκαιον εἶναι δοκεῖ, τὴν μὲν φθαρτὴν αὐτὴν δόξαν καὶ τὴν ἐφήμερον βασιλείαν καὶ ἄλλα ὅσα τοιαῦτα τῶν ἐπικαίρων, μετὰ πόνων καὶ ἱδρώτων πολλῶν, τοῖς ὀρεγομένοις αὐτῶν περιγίνεσθαι; τὸ δὲ σὺν Χριστῷ ἀπέραντα βασιλεύειν καὶ τὸ τῶν ἀνεκλαλήτων ἐκείνων ἐπιτυχεῖν ἀγαθῶν, τοῦτο δὲ οὕτως εὐωνόν τι καὶ ῥάδιον εἶναι, ὡς πόνων ἐκτὸς καὶ καμάτων κατορθοῦσθαι τῷ βουλομένῳ;

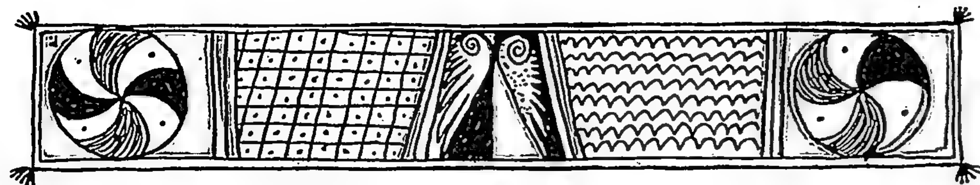
ρν′. Τίς ἡ οἰκονομία τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας; ἡ τῆς ἡμῶν φύσεως πρὸς ἑαυτὴν ἐπάνοδος καὶ ἀποκατάστασις. Ἀπέδωκε γὰρ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει τὸ τοῦ Πρωτοπλάστου Ἀδὰμ ἀξίωμα, πρὸς δέ, καὶ κληρονομίαν αὐτῇ οὐρανίαν, ὢ θείας καὶ μεγάλης τῷ ὄντι χάριτος! τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος ἐδωρήσατο, ἐξαγαγών τε αὐτὴν ἐκ τῆς φυλακῆς τοῦ σκότους, ὁδὸν ζωῆς καὶ θύραν ἐπέδειξε, δι᾽ ἧς ἐλθόντι, καὶ ἐφ᾽ ἧς κρούσαντι, δυνατὸν ἐντὸς γενέσθαι τῆς Βασιλείας. Αἰτεῖτε γάρ, φησίν, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· κρούετε καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν [2]. Διὰ ταύτης τῆς θύρας οὐδενὶ τῶν βουλομένων ἄπορον τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς ἐφευρεῖν ἐκείνην τε τοὺς ἰδίους ἀπολαβεῖν λογισμοὺς καὶ πλουτῆσαι Χριστὸν σύνοικον καὶ ὡς νυμφίῳ αὐτῷ κατὰ τὴν κοινωνίαν τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος χρήσασθαι. Ἴδε ἀγάπην ἄρρητον Δεσπότου πρὸς τὸν ὑπ᾽ αὐτοῦ γενόμενον κατὰ τὴν εἰκόνα τὴν ἑαυτοῦ [3] ἄνθρωπον.

1. Β′ Πέτρ. β′, 19. 2. Ματθ. ζ′, 7. 3. Γέν. α′, 27.

Πρῶτον οἱονεὶ τὰ σύμφωνα γράφονται διὰ τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν, εἶτα ὑπὸ τῶν ἀρετῶν ἐπισφραγίζονται καὶ ὑπογράφονται· καὶ τηνικαῦτα ἐπιδίδωσι τὸν δακτύλιον ὁ νυμφίος Χριστὸς τῇ νύμφῃ ψυχῇ, ἤγουν τὸν ἀρραβῶνα τοῦ Πνεύματος.

Σύντομος βιογραφία τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν ΣΥΜΕΩΝ τοῦ νέου Θεολόγου

υμεὼν ὁ Ἁγιώτατος Πατὴρ ἡμῶν, ὁ διὰ τὴν θεόθεν αὐτῷ δωρηθεῖσαν τῆς Θεολογίας χάριν, νέος ἐπικληθεὶς Θεολόγος, ἦν ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογενήτου, περίπου τὸ χιλιοστὸν ἀπὸ Χριστοῦ ἔτος· μαθητὴς δὲ χρηματίσας Συμεὼν τοῦ ἐπικαλουμένου Εὐλαβοῦς, καὶ ὑπ᾽ αὐτὸν τοῖς ἀσκητικοῖς ἀγῶσιν ἐγγυμνασάμενος, ἐπὶ τοσοῦτον ἀρετῆς καὶ ἀπαθείας ὕψος ἀνήχθη καὶ οὕτω πλουσίως τῆς θείας χάριτος ἠξιώθη, ὥστε τὰ κατ᾽ αὐτὸν γραφῇ παραδοῦναι, μικροῦ δεῖν τῶν ἀδυνάτων ἐστίν, ὡς ἡ κατ᾽ αὐτὸν βιογραφία, πολύστιχος εἴπερ τις ἄλλη γε οὖσα, διεξοδικώτατα καθιστορεῖ. Ὅλην γάρ, ὡς εἰπεῖν, τὴν τοῦ Παρακλήτου δύναμιν ἐν ἑαυτῷ εἰσδεξάμενος καὶ δοχεῖον τῶν αὐτοῦ ἐλλάμψεων χρηματίσας, Θεολογίας ἐδείχθη πηγή, θείου φωτισμοῦ καταγώγιον, μυστηρίων ἀλαλήτων τερπνότατον ἐνδιαίτημα, καὶ συνόλως εἰπεῖν, πνευματικῆς σοφίας καὶ θείας γνώσεως οἰκητήριον· ᾗ τινι καὶ φωτιζόμενος, παντοδαπῆς ἰδέας συγγράμματα στιχηρά τε καὶ λογογραφικὰ συνηρμόσατο, μονονουχὶ ἀριθμὸν νικῶντα καὶ πλείστης ὅσης ὠφελείας ἀνάπλεα· ὧν μόνα τὰ παρόντα καὶ τὰ ἐν τῷ τέλει ἐπὶ τὸ ἁπλούστερον μεταπεφρασμένα διὰ τὴν τῶν πολλῶν ὠφέλειαν, ἀπολεξάμενοι, ἐν τῇδε τῇ βίβλῳ συνεταξάμεθα· πολλὴ γάρ τις καὶ ἄφθονος ἡ ἐξ αὐτῶν ἀναστομοῦται τοῖς ἀναγινώσκουσιν ὄνησις.

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΣΥΜΕΩΝ

ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΚΑΙ ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ ΡΜΕ΄.

ίστις ἐστί, τὸ διὰ Χριστὸν ὑπὲρ τῆς αὐτοῦ ἐντολῆς ἀποθανεῖν καὶ τὸν θάνατον τοῦτον ζωῆς πρόξενον εἶναι πιστεύειν· τὴν πτωχείαν ὡς πλοῦτον λογίζεσθαι, τὴν εὐτέλειαν καὶ ἐξουδένωσιν ὡς δόξαν τῷ ὄντι καὶ περιφάνειαν· καὶ ἐν τῷ μηδὲν ἔχειν, τὰ πάντα κατέχειν [1] πιστεύειν· μᾶλλον δὲ κεκτῆσθαι τὸν ἀνεξιχνίαστον πλοῦτον τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ Χριστοῦ [2], καὶ πηλὸν ἢ καπνὸν ἅπαντα τὰ ὁρώμενα καθορᾶν.

β΄. Ἡ εἰς Χριστὸν πίστις ἐστί, τὸ μὴ μόνον καταφρονῆσαι τῶν ἐν τῷ βίῳ τερπνῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ καρτερῆσαι καὶ τὸ ὑπομεῖναι πάντα πειρασμὸν ἐπερχόμενον, ἐν λύπαις καὶ θλίψεσι καὶ συμφοραῖς, ἕως ἂν θελήσῃ καὶ ἐπισκέψηται ἡμᾶς ὁ Θεός· ὑπομένων γάρ, φησίν, ὑπέμεινα τὸν Κύριον, καὶ προσέσχε μοι [3].

γ΄. Οἱ τοὺς ἑαυτῶν γονεῖς ἔν τινι προτιμῶντες τῆς τοῦ Θεοῦ ἐντολῆς, πίστιν οὐ κέκτηνται πρὸς Χριστόν [4]· πάντως γὰρ ὑπὸ τῆς ἰδίας κρίνονται συνειδήσεως· εἴγε καὶ συνείδησιν ζῶσαν ἔχουσι περὶ τῆς ἀπιστίας αὐτῶν. Πιστῶν γὰρ τοῦτό ἐστι, τὸ ἐν μηδενὶ μηδαμῶς τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ παραβαίνειν τὴν ἐντολήν.

δ΄. Πίστις ἡ εἰς Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεόν, ἐπιθυμίαν καλῶν ἔτεκεν καὶ φόβον κολάσεων· ἡ δὲ τῶν κρειττόνων ἐπιθυμία καὶ ὁ φόβος τῶν κολάσεων, τήρησιν ἀκριβῆ τῶν ἐντολῶν κατειργάσατο· ἡ δὲ ἀκριβὴς τῶν ἐντολῶν τήρησις τὴν ἰδίαν τοὺς ἀνθρώπους ἐκδιδάσκει ἀσθένειαν· ἡ δὲ κατανόησις τῆς ἀληθοῦς ἀσθενείας ἡμῶν θανάτου μνήμην ἐγέννησεν· ὁ δὲ σύνοικον ταύτην κτησάμενος, αὐτὸς μαθεῖν ἐμπόνως ζητήσει, ὁποῖα ἔσται αὐτῷ μετὰ τὴν ἔξοδον τοῦ βίου τούτου καὶ ἀναχώρησιν· ὁ δέ γε περὶ τῶν μελλόντων γνῶναι σπουδάζων, πρῶτον πάντων ἑαυτὸν ἀποστερῆσαι τῶν παρόντων ὀφείλει· ὁ γὰρ ἐν τούτοις καὶ μέχρις εὐτελοῦς τινος ὑπὸ προσπαθείας κρατούμενος, ἐκείνων τὴν γνῶσιν τελείαν οὐ δύναται κτήσασθαι· εἰ δὲ καὶ ταύτης γεύσεται κατ᾽ οἰκονομίαν τὴν τοῦ Θεοῦ, εἰ μὴ τάχιον ἑά-

1. Β΄ Κορ. ς΄, 10. 2. Ἐφεσ. γ΄, 8. 3. Ψαλμ. 39,2. 4. Πρβλ. Ματθ. ι΄, 37.

ση τὰ ὑφ᾽ ὧν καὶ ἐν οἷς κρατεῖται κατὰ προσπάθειαν, καὶ ὅλως τῆς τοιαύτης γένηται γνώσεως, μηδὲν ταύτης ἕτερον ἔξωθεν ἐννοεῖν ἑκουσίως καταδεχόμενος, καὶ αὐτὴ ἣν δοκεῖ ἔχειν, ἀρθήσεται ἀπ᾽ αὐτοῦ[1].

ε΄. Ἡ ἀποταγὴ τοῦ κόσμου καὶ παντελὴς ἀναχώρησις, ξενιτείαν ἀναλαβομένη, πάντων τῶν ἐν βίῳ ὑλῶν καὶ ἠθῶν καὶ γνωμῶν καὶ προσώπων καὶ ἄρνησιν σώματος καὶ θελήματος, μεγάλης ὠφελείας πρόξενος γίνεται, τῷ οὕτω θερμῶς ἀποταξαμένῳ ἐν βραχεῖ τῷ καιρῷ.

ς΄. Ὁ φεύγων τὸν κόσμον, ὅρα μὴ δῷς σὴν ψυχὴν εἰς παράκλησιν κατ᾽ ἀρχάς, ἐν αὐτῷ τὰς οἰκήσεις ποιούμενος, εἰ καὶ πάντες σε τοῦτο ποιεῖν συγγενεῖς καὶ φίλοι καταναγκάζουσι. Τοῦτο γὰρ αὐτοῖς οἱ δαίμονες ὑποβάλλουσιν, ὅπως τὴν θέρμην ἀποσβέσωσι τῆς καρδίας σου. Εἰ γὰρ καὶ μὴ τελείως ἐμποδίσωσι τὴν πρόθεσιν, ἀλλά γε χαυνοτέραν ταύτην πάντως καὶ ἀσθενῆ ἀπεργάζονται.

ζ΄. Ὅταν πρὸς πάντα τὰ τοῦ βίου ἡδέα εὑρεθῇς ἀνδρεῖος καὶ ἀπαράκλητος, τότε εἰς συμπάθειαν δῆθεν οἱ δαίμονες τοὺς συγγενεῖς μεταστρέψαντες, κλαίειν ποιοῦσι καὶ θρηνεῖν πρὸ προσώπου σου διὰ σέ. Καὶ τοῦτο ἀληθὲς εἶναι γνώσῃ, ὅτε σὺ μὲν ἄτρεπτος καὶ ἐν ταύτῃ ἐμμείνῃς τῇ προσβολῇ, κἀκείνους εἰς μανίαν τὴν κατὰ σοῦ καὶ μῖσος αἴφνης ἐξαφθέντας ἴδῃς καὶ ὡς ἐχθρὸν ἀποστρεφομένους σε καὶ ὁρᾶν οὐκ ἐθέλοντας.

η΄. Τὴν παρὰ τῶν γονέων καὶ ἀδελφῶν καὶ φίλων σου θλῖψιν ὁρῶν διὰ σὲ γινομένην, γέλα ἐπὶ τῷ ὑποβάλλοντι ταῦτα ποικίλως κατὰ σοῦ γίνεσθαι δαίμονι· καὶ μετὰ φόβου καὶ σπουδῆς πολλῆς ὑποχώρησον καὶ τὸν Θεὸν ἐκτενῶς δυσώπει τοῦ τάχιον εἰς λιμένα καλοῦ πατρὸς καταντῆσαί σε· ἐν ᾧ τὴν ψυχήν σου κεκοπωμένην καὶ πεφορτισμένην ὑπάρχουσαν, αὐτὸς ἀναπαύσειε. Πολλὰ γὰρ ἔχει τὸ πέλαγος τοῦ βίου πρόξενα κινδύνων καὶ ἀπωλείας ἐσχάτης.

ϑ΄. Ὁ μισῆσαι θέλων τὸν κόσμον, ἀγάπην ἐκ βαθέων ψυχῆς ἔχειν ὀφείλει πρὸς τὸν Θεὸν καὶ μνήμην τούτου ἀέναον. Οὐδὲν γὰρ ἕτερον ὡς ταῦτα, ἅπαντα μετὰ χαρᾶς καταλιμπάνειν ποιεῖ καὶ σκυβάλων δίκην ἀποστρέφεσθαι.

ι΄. Μὴ θέλε, δι᾽ εὐλόγους αἰτίας ἢ ἀλόγους, τῷ κόσμῳ προσμεῖναι τὸ σύνολον· ἀλλ᾽ ὅτε κληθείς, συντόμως ὑπάκουσον. Ἐν οὐδενὶ γὰρ ἑτέρῳ οὕτω Θεὸς ὡς ἐν τῇ ταχύτητι ἡμῶν ἐπευφραίνεται. Ἐπειδὴ καὶ κρείσσων ὑπακοὴ συντόμως μετὰ πενίας, ἢ βραδύτης μετὰ πλήθους χρημάτων.

ια΄. Εἰ ὁ κόσμος καὶ τὰ ἐν κόσμῳ παρέρχονται πάντα, ὁ δὲ Θεὸς ἄφθαρτος καὶ ἀθάνατος, χαίρετε ὅσοι δι᾽ αὐτὸν τὰ φθαρτὰ κατελείψατε. Φθαρτὰ δὲ εἰσιν οὐ μόνον πλοῦτος καὶ χρήματα, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἡδονὴ καὶ ἀπόλαυσις ἁμαρτίας φθορὰ ἐστί. Μόναι δὲ αἱ τοῦ Θεοῦ ἐντολαὶ φῶς εἰσι καὶ ζωή· καὶ τοῦτο παρὰ πάντων καλοῦνται.

ιβ΄. Εἰ φλόγα ἔλαβες, ἀδελφέ, καὶ δραμὼν παρεγένου ἐν κοινοβίῳ ἢ

1. Πρβλ. Λουκ. η΄, 18.

πνευματικῷ πατρί, διὰ τοῦτο, εἰ προτρέπῃ παρ᾽ αὐτοῦ ἢ παρὰ τῶν συνασκουμένων σοι ἀδελφῶν, λουτροῖς ἢ βρώμασιν ἢ ἄλλαις θεραπείαις χρήσασθαι ἀναπαύσεως χάριν, τοῦτο μὴ καταδέξῃ, ἀλλ᾽ ἀεὶ παρεσκευασμένος ἔσο πρὸς νηστείαν, πρὸς κακοπάθειαν, πρὸς ἐγκράτειαν ἀκροτάτην· ἵνα εἰ μὲν παρὰ τοῦ σοῦ ἐν Κυρίῳ πατρὸς προτραπῇς μετασχεῖν παρακλήσεως, εὑρεθῇς ἐκείνῳ μὲν ὑπήκοος, τὸ δὲ ἴδιόν σου θέλημα μηδὲ ἐν τούτῳ ποιῶν· εἰ δὲ μή, μετὰ χαρᾶς ὑπομένῃς ἅπερ ἑκουσίως ποιῆσαι ἠθέλησας, ψυχικῶς ὠφελούμενος· τοῦτο γὰρ φυλάττων, ἔσῃ διαπαντὸς ἐπὶ πᾶσιν ὡς νηστεύων καὶ ἐγκρατευόμενος· καὶ τῷ ἰδίῳ θελήματι κατὰ πάντα ἀποταξάμενος, οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐνοῦσαν ἐν τῇ καρδίᾳ σου φλόγα ἄσβεστον διατηρήσεις, τὴν πάντων καταφρονεῖν σε βιάζουσαν.

ιγ΄. Ὅταν πάντα παρ᾽ ἑαυτῶν οἱ δαίμονες πράξωσι καὶ τὸν κατὰ Θεὸν ἡμῶν σκοπὸν κατασεῖσαι οὐ δυνηθῶσιν, ἢ ἐμποδίσαι, τότε τοῖς τὴν εὐλάβειαν ὑποκρινομένοις ὑπεισέρχονται καὶ δι᾽ αὐτῶν τοὺς ἀγωνιζομένους ἐμποδίζειν πειρῶνται· καὶ πρῶτον μὲν ὡς ἐξ ἀγάπης δῆθεν καὶ συμπαθείας κινούμενοι, εἰς σωματικὰς ἀναπαύσεις χωρεῖν παραινοῦσιν αὐτούς, ἵνα μὴ καὶ τὸ σῶμα ἀδυνατήσῃ, φησί, καὶ εἰς ἀκηδίαν ἐμπεσεῖται· ἔπειτα καὶ εἰς συντυχίας ἀνωφελεῖς ἐκκαλούμενοι, τὰς ἡμέρας ἐν ταύταις προσαναλίσκειν αὐτοὺς ποιοῦσιν. Εἰ μέν τις ὑπακούσας τῶν σπουδαίων ὁμοιωθῇ αὐτοῖς, στρέφονται καὶ ἐπιγελῶσι τὴν αὐτοῦ ἀπώλειαν· εἰ δὲ μὴ ὑποταχθῇ τοῖς αὐτῶν λόγοις, ἀλλὰ τηρεῖ ἑαυτὸν ξένον ἐκ πάντων καὶ σύννουν καὶ ἀπαρρησίαστον, κινοῦνται εἰς φθόνον, καὶ πάντα ποιοῦσι καὶ πράσσουσι, ἕως οὗ καὶ τῆς μονῆς αὐτὸν ἐκδιώξωσι. Οὐ φέρει γὰρ κενοδοξία ἄτιμος ἐπαινουμένη ταπείνωσιν ὁρᾶν ἀπεναντίας αὐτῆς.

ιδ΄. Ἄγχεται κενόδοξος ταπεινόφρονα ὁρῶν προχέοντα δάκρυα καὶ δισσῶς ὠφελούμενον· Θεὸν ἵλεων δι᾽ αὐτῶν ἐργαζόμενον καὶ ἀνθρώπους εἰς ἔπαινον ἐπισπώμενον ἀβούλητον.

ιε΄. Ἀφ᾽ οὗ σεαυτὸν ὅλον τῷ πνευματικῷ σου ἀναθήσῃς πατρί, ἴσθι ὡς ξένος ἧς ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἔξωθεν ἐπιφέρῃ· ἀνθρώποις, λέγω, πράγμασί τε καὶ χρήμασιν· οὗ χωρίς, μηδὲν ἐν αὐτοῖς πρᾶξαι ἢ ποιῆσαι θελήσῃς· ἀλλὰ μηδὲ μικρὸν ἢ μέγα πρᾶγμα αἰτήσῃ παρ᾽ αὐτοῦ· εἰ μήτι αὐτὸς τῇ οἰκείᾳ γνώμῃ ἢ προστάξει λαβεῖν σε, ἢ αὐτὸς ἐκεῖνος αὐτοχείρως παρέξει σοι.

ις΄. Μὴ δῷς ἄνευ τοῦ κατὰ Θεόν σου πατρὸς ἐλεημοσύνην, ἐξ ὧν χρημάτων προσήνεγκας· ἀλλὰ μηδὲ διὰ μεσίτου λαβεῖν τινα ἐξ αὐτῶν θελήσῃς παρ᾽ ἐκείνου· κρεῖττον γὰρ πτωχὸν καὶ ξένον εἶναί τε καὶ ἀκούειν σε ἢ σκορπίζειν χρήματα καὶ διδόναι τοῖς πένησιν, εἰσαγωγικὸν ὄντα. Πίστεως δὲ ἀκραιφνοῦς τὰ πάντα, ὡς ἐν χειρὶ Θεοῦ, τῇ τοῦ πνευματικοῦ πατρὸς ἀναθέσθαι βουλήσει.

ιζ΄. Μηδὲ λαβεῖν ὕδατος ποτὸν αἰτήσῃ, εἰ καὶ συμβῇ σε φλέγεσθαι, μέχρις ἂν οἴκοθεν κινηθεὶς ὁ πνευματικός σου πατὴρ προτρέψῃ σε. Ἄγχε γὰρ σεαυτὸν καὶ βιάζου ἐν πᾶσι, πείθων καὶ λέγων τῷ λογισμῷ· εἰ θέλει

ὁ Θεός, καὶ ἧς ἄξιος τοῦ πιεῖν, ἀποκαλύπτει πάντως τῷ πατρί σου καὶ λέγει σοι, πίε. Καὶ τηνικαῦτα πίεσαι μετὰ καθαροῦ συνειδότος, εἰ καὶ παρὰ τὸν καιρὸν ἡ ὥρα ἐστίν.

ιη'. Ὁ πεῖραν ἐσχηκὼς πνευματικῆς ὠφελείας καὶ ἀνόθευτον πίστιν κτησάμενος, μάρτυρα τῆς ἀληθείας τὸν Θεὸν προβαλλόμενος εἶπεν· ἐθέμην τοιοῦτον ἐν ἐμαυτῷ λογισμόν, ὡς μήτε φαγεῖν, μήτε πιεῖν αἰτήσασθαί ποτε τῷ πατρί μου, ἢ πάρεξ αὐτοῦ μεταλαβεῖν τινος τὸ καθόλου, ἕως ἂν ὁ Θεὸς πληροφορήσῃ αὐτὸν καὶ προστάξῃ μοι· καὶ οὕτως ἔχων, οὐδέποτε, φησί, τοῦ σκοποῦ μου ἀπέτυχον.

ιθ'. Ὁ πίστιν κτησάμενος ἐναργῆ πρὸς τὸν κατὰ Θεὸν πατέρα αὐτοῦ, βλέπων αὐτόν, βλέπειν αὐτὸν τὸν Χριστὸν λογίζεται· καὶ συνὼν ἢ ἀκολουθῶν αὐτῷ, Χριστῷ συνεῖναι καὶ ἀκολουθεῖν βεβαίως πιστεύει. Ὁ τοιοῦτος οὐκ ἐπιθυμήσει ἑτέρῳ τινὶ ὁμιλῆσαί ποτε· οὐ προτιμήσει τι τῶν τοῦ κόσμου πραγμάτων, ὑπὲρ τὴν ἐκείνου μνήμην ὁμοῦ καὶ ἀγάπην. Τί γὰρ μεῖζον, ἢ καὶ ὠφελιμώτερον ἐν τῇ παρούσῃ καὶ ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ, τοῦ συνεῖναι Χριστῷ; τί δὲ ὡραιότερον ἢ γλυκύτερον τῆς θέας αὐτοῦ; Εἰ δὲ καὶ ὁμιλίας ἀξιοῦται τῆς παρ' αὐτοῦ, πάντως ζωὴν αἰώνιον ἐκ ταύτης ἀρύεται.

κ'. Ὁ ἐκ διαθέσεως τοὺς λοιδοροῦντας ἢ ἀδικοῦντας καὶ ἀποστεροῦντας αὐτὸν ἀγαπῶν καὶ ὑπὲρ τούτων εὐχόμενος, εἰς προκοπὴν ἐν ὀλίγῳ μεγάλην ἀνέρχεται. Ἐν αἰσθήσει γὰρ καρδίας τοῦτο γινόμενον, εἰς ἄβυσσον ταπεινώσεως καὶ εἰς δακρύων πηγὰς τὸ λογιζόμενον καταφέρει· ἐν οἷς καταποντίζεται τὸ τριμερὲς τῆς ψυχῆς· ἀνάγει δὲ εἰς οὐρανὸν ἀπαθείας τὸν νοῦν καὶ θεωρητικὸν ἀπεργάζεται· καὶ τῇ γεύσει τῆς ἐκεῖθεν χρηστότητος, πάντα σκύβαλα τὰ τοῦ παρόντος βίου ἡγεῖσθαι ποιεῖ[1]· καὶ αὐτήν τε τὴν τροφὴν καὶ πόσιν μὴ ἐνηδόνως ἢ συχνοτέρως προσίεσθαι.

κα'. Οὐ πράξεων μόνων πονηρῶν ἀπέχεσθαι δεῖ, ἀλλὰ καὶ λογισμῶν καὶ ἐννοιῶν ἐναντίων σπουδάζειν χρὴ τὸν ἀσκητὴν ἐλεύθερον εἶναι, ἐνδιατρίβειν δὲ ἀεὶ ταῖς ψυχωφελέσι καὶ πνευματικαῖς ἐνθυμήσεσι, ἵνα οὕτως ἀμέριμνος ἀπὸ τῶν βιοτικῶν διαμένῃ.

κβ'. Ὥσπερ ὁ ὅλον ἑαυτοῦ ἀπογυμνώσας τὸ σῶμα, ἐὰν καλύμματί τινι κεκαλυμμένους ἔχῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ οὐ θελήσῃ ἆραι καὶ ἀποσείσασθαι αὐτό, οὐ δύναται ἀπὸ μόνης τῆς γυμνότητος τοῦ λοιποῦ σώματος ἰδεῖν τὸ φῶς, οὕτω καὶ ὁ πάντων τῶν ἄλλων πραγμάτων ὁμοῦ καὶ χρημάτων καταφρονήσας καὶ ἀπαλλαγεὶς αὐτῶν τῶν παθῶν, εἰ μὴ καὶ τῶν βιοτικῶν ἐνθυμήσεων καὶ τῶν πονηρῶν ἐννοιῶν ἐλευθερώσει τὸν τῆς ψυχῆς ὀφθαλμόν, οὐκ ὄψεταί ποτε τὸ νοητὸν φῶς, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ Θεόν.

κγ'. Ὥσπερ κάλυμμα ἐν ὀφθαλμοῖς ἐπιτεθέν, οὕτω λογισμοὶ κοσμικοὶ καὶ βιοτικαὶ ἐνθυμήσεις ἐν διανοίᾳ, ἤγουν ἐν ὀφθαλμῷ ψυχῆς γίνονται· καθ' ὅσον οὖν ἐαθῶσι χρόνον, οὐ βλέψομεν· ἐπὰν δὲ ἐξαρθῶσι τῇ τοῦ

1. Πρβλ. Φιλιππ. γ', 8.

θανάτου μνήμῃ, τότε τρανῶς ἴδωμεν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον εἰς τὸν ἄνω κόσμον ἐρχόμενον[1].

κδ'. Ὁ ἐκ γενετῆς ὢν τυφλός, οὐ γνώσεται οὐδὲ πιστεύει τῶν γραφομένων τὴν δύναμιν· ὁ δὲ καταξιωθείς ποτε βλέψαι, συμμαρτυρήσει εἶναι ἀληθῆ τὰ λεγόμενα.

κε'. Ὁ βλέπων τοῖς αἰσθητοῖς ὀφθαλμοῖς, οἶδε πότε νύξ, πότε ἡμέρα ἐστίν· ὁ δὲ τυφλός, τὰ ἀμφότερα ἀγνοεῖ. Καὶ ὁ πνευματικῶς ἀναβλέψας καὶ τοῖς νοεροῖς ὁρῶν ὀφθαλμοῖς, θεασάμενος τὸ ἀληθινὸν καὶ ἄδυτον φῶς, ὅταν ἐκ ῥαθυμίας εἰς τὴν προτέραν ἀποστραφῇ τύφλωσιν καὶ τοῦ φωτὸς ἀποστερηθῇ, εὐαισθήτως ἐπαισθάνεται τῆς τούτου στερήσεως· καὶ πόθεν αὕτη συνέβη γενέσθαι, οὐκ ἀγνοεῖ. Ὁ δέ γε μένων τυφλὸς ἐκ γενετῆς, οὐδὲν οὔτε τῇ πείρᾳ, οὔτε τῇ ἐνεργείᾳ τούτων ἐπίσταται· εἰ μή τι ἐξ ἀκοῆς ἀκούσῃ καὶ μάθῃ, περὶ ὧν οὔποτε ἐθεάσατο, καὶ διηγήσηται ἄλλοις ἅπερ ἀκήκοεν, αὐτοῦ καὶ τῶν ἀκουόντων, περὶ ποίων πραγμάτων ἀλλήλοις προσδιαλέγονται, μὴ εἰδότων.

κς'. Ἀδύνατον καὶ τὴν σάρκα τῷ κόρῳ τῶν βρωμάτων κατεμπιπλᾶν, καὶ πνευματικῶς τῆς νοερᾶς καὶ θείας ἐπαπολαύειν χρηστότητος. Ὅσῳ γὰρ τὴν γαστέρα τις θεραπεύσει, κατὰ τοσοῦτον ἐκείνης ἑαυτὸν ἀποστερήσει· καθ' ὅσον δὲ τὸ σῶμα ὑπωπιάσει[2], ἀναλόγως καὶ τῆς πνευματικῆς τροφῆς τε καὶ παρακλήσεως ἐμπλησθήσεται.

κζ'. Καταλείψωμεν πάντα τὰ ἐπὶ τῆς γῆς· μὴ πλοῦτον μόνον καὶ χρυσὸν καὶ τὰς ἄλλας ὕλας τοῦ βίου, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τὴν πρὸς αὐτὰ τέλεον ἀπὸ τῶν ψυχῶν ἡμῶν ἀπελάσωμεν. Μισήσωμεν μὴ μόνον τὰς ἡδονὰς τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀλόγους κινήσεις αὐτοῦ καὶ νεκρῶσαι τοῦτο διὰ πόνων σπουδάσωμεν. Διὰ τούτου γὰρ ἐνεργοῦνται τὰ τῆς ἐπιθυμίας καὶ εἰς ἔργον ἐξάγονται. Καὶ ζῶντος αὐτοῦ, ἀνάγκη πᾶσα τὴν ψυχὴν ἡμῶν νεκρὰν εἶναι καὶ δυσκίνητον πρὸς πᾶσαν θείαν ἐντολήν, ἢ καὶ παντελῶς ἀκίνητον.

κη'. Καθάπερ ἡ φλὸξ τοῦ πυρὸς εἰς ὕψος ἀεὶ αἴρεται, καὶ μᾶλλον ἐὰν στρέψῃς τὴν ὕλην ἀφ' ἧς ἀνάπτεται, οὕτω καὶ ἡ τοῦ κενοδόξου καρδία ταπεινωθῆναι οὐ δύναται· ἀλλ' ὡς ἂν εἴπῃς αὐτῷ τὰ τῆς ὠφελείας αὐτοῦ, μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐπαίρεται. Ἐλεγχόμενος γὰρ ἢ καὶ νουθετούμενος, ἀντιλέγει σφοδρῶς· ἐπαινούμενος δὲ ἢ καὶ παρακαλούμενος, ἀνυψοῦται κακῶς.

κθ'. Ἄνθρωπος μεμελετηκὼς ἀντιλέγειν ἑαυτῷ, δίστομός ἐστι μάχαιρα, ἀναιρῶν ἀγνώστως τὴν ἰδίαν ψυχὴν καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς ἀλλότριον αὐτὴν ἐργαζόμενος.

λ'. Ὁ ἀντιλέγων, ὅμοιός ἐστι τῷ ἑκουσίως ἔκδοτον ἑαυτὸν ποιοῦντι τοῖς ὑπεναντίοις τοῦ βασιλέως ἐχθροῖς. Ἡ γὰρ ἀντιλογία, ἁρπάγιόν ἐστι, δέλεαρ ἔχον τὴν δικαιολογίαν, δι' ἧς ἀπατώμενοι, τὸ ἄγκιστρον καταπί-

1. Ἰωάνν. α', 9. 2. Πρβλ. Α' Κορ. θ', 27.

νομεν τῆς ἁμαρτίας· ὑφ᾽ οὗ καὶ ἁρπάζεσθαι εἴωθεν ἡ ἀθλία ψυχή, ἀπὸ τῆς γλώττης καὶ τοῦ λαιμοῦ ὑπὸ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας· καὶ ποτὲ μὲν εἰς ὕψος ὑπερηφανίας ἀνάγεσθαι, ποτὲ δὲ εἰς χάος ἀβύσσου ἁμαρτίας καταβυθίζεσθαι καὶ μετὰ τῶν ἐξ οὐρανοῦ ἐκπεπτωκότων καταδικάζεσθαι.

λα'. Ὁ ἀτιμαζόμενος ἢ ὑβριζόμενος, καὶ σφόδρα ἀλγῶν τὴν καρδίαν, γινωσκέτω ἐκ τούτου ὅτι τὸν παλαιὸν ὄφιν περιφέρει ἐγκόλπιον. Εἰ μὲν οὖν μετὰ σιωπῆς ὑπομείνῃ ἢ μετὰ πολλῆς ταπεινώσεως ἀποκριθήσεται, ἀσθενῆ τοῦτον καὶ ἐκλελυμένον εἰργάσατο. Εἰ δὲ μετὰ πικρίας ἀντείπῃ, ἢ καὶ λαλήσῃ μετὰ θρασύτητος, δέδωκεν ἰσχὺν τῷ ὄφει τὸν ἰὸν ἐκχέαι ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ καὶ ἀνημέρως κατεσθίειν τὰ ἐντὸς αὐτοῦ· ὡς ἐντεῦθεν καθ᾽ ἑκάστην ἐνδυναμούμενον αὐτόν, κατάβρωμα ποιεῖσθαι τὴν ἐπ᾽ ἀγαθοῖς διόρθωσιν καὶ ἰσχὺν τῆς ἀθλίας αὐτοῦ ψυχῆς· καὶ ζῆν μὲν αὐτὸν ἔκτοτε τῇ ἁμαρτίᾳ, νεκρὸν δὲ παντελῶς εἶναι τῇ δικαιοσύνῃ.

λβ'. Ἐὰν ἀποτάξασθαι βουληθῇς καὶ τὴν Εὐαγγελικὴν πολιτείαν ἐκδιδαχθῆναι, μὴ ἀπείρῳ, μηδὲ ἐμπαθεῖ διδασκάλῳ ἑαυτὸν ἐκδῷς· ἵνα μή, ἀντὶ Εὐαγγελικῆς, διαβολικὴν πολιτείαν ἐκδιδαχθῇς. Ἐπειδὴ καλῶν διδασκάλων, καλὰ τὰ μαθήματα· κακῶν δέ, κακά· καὶ σπερμάτων πονηρῶν, πάντως πονηρὰ τὰ γεώργια.

λγ'. Εὐχαῖς καὶ δάκρυσι τὸν Θεὸν καθικέτευσον, πέμψαι σοι ὁδηγὸν ἀπαθῆ τε καὶ ἅγιον. Ἐρεύνα δὲ καὶ αὐτὸς τὰς θείας Γραφὰς καὶ μάλιστα τὰς τῶν Ἁγίων Πατέρων πρακτικὰς συγγραφάς· ἵνα ταύταις ἀντιπαρατιθεὶς τὰ παρὰ τοῦ διδασκάλου καὶ προεστῶτός σοι διδασκόμενα καὶ πραττόμενα, ὡς ἐν κατόπτρῳ δύνασαι βλέπειν ταῦτα καὶ καταμανθάνειν. Καὶ τὰ μὲν συνάδοντα ταῖς Γραφαῖς, ἐγκολποῦσθαι καὶ κατέχειν τῇ διανοίᾳ· τὰ δὲ νόθα καὶ ἀλλότρια, διακρίνειν καὶ ἀποπέμπεσθαι, ἵνα μὴ πλανηθῇς. Πολλοὶ γάρ, ἴσθι, πλάνοι καὶ ψευδοδιδάσκαλοι ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις γεγόνασιν.

λδ'. Πᾶς ὁ μὴ βλέπων, ἄλλους δὲ ὁδηγεῖν ὑπισχνούμενος, πλάνος ἐστί· καὶ τοὺς ἑπομένους αὐτῷ, εἰς βυθὸν ἀπωλείας ἐντίθησιν κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν· τυφλὸς τυφλὸν ἐὰν ὁδηγῇ, ἀμφότεροι εἰς βόθυνον ἐμπεσοῦνται[1].

λε'. Ὁ τυφλὸς πρὸς τὸ ἕν, τυφλὸς ὅλος πρὸς πάντα ἐστίν. Ὁ δὲ βλέπων ἐν τῷ ἑνί, ἐν θεωρίᾳ τῶν πάντων ἐστί· τῆς θεωρίας τε τῶν πάντων ἀπέχεται καὶ ἐν τῇ θεωρίᾳ τῶν πάντων γίνεται, καὶ τῶν θεωρουμένων ἔξω ἐστίν· ἐν τῷ ἑνὶ οὕτως ὤν, τὰ πάντα ὁρᾷ· καὶ ἐν πᾶσιν ὤν, οὐδὲν τῶν πάντων ὁρᾷ· ὁ βλέπων ἐν τῷ ἑνί, διὰ τοῦ ἑνὸς καὶ ἑαυτὸν καὶ ἅπαντα καὶ πάντας καθορᾷ· καὶ κεκρυμμένος ὢν ἐν αὐτῷ, οὐδὲν τῶν ἁπάντων ὁρᾷ.

λς'. Ὁ μὴ τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἐπουρανίου ἀνθρώπου τε καὶ Θεοῦ, ἐν τῷ λογικῷ καὶ νοερῷ ἀνθρώπῳ, εὐαισθήτως καὶ γνωστῶς ἐνδυσάμενος, αἷμα μόνον ἐστὶ καὶ σάρξ, πνευματικῆς δόξης αἴσθησιν μὴ δυνάμενος διὰ τοῦ λόγου λαβεῖν. Καθάπερ καὶ οἱ ἐκ γενετῆς τυφλοί, διὰ τοῦ λόγου μόνου, τὸ τοῦ ἡλίου φῶς γνῶναι οὐ δύνανται.

1. Ματθ. ιε', 14.

λζ'. Ὁ ἀκούων οὕτως καὶ βλέπων καὶ αἰσθανόμενος, οἶδε τῶν λεγομένων τὴν δύναμιν· ὡς ἤδη τὴν εἰκόνα φορέσας τοῦ ἐπουρανίου[1] καὶ εἰς ἄνδρα τέλειον ἐλθὼν τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ[2]· καὶ οὕτως ἔχων δύναται καὶ καλῶς ὁδηγεῖν ἐν τῇ ὁδῷ τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν τὸ ποίμνιον τοῦ Θεοῦ. Ὁ δὲ μὴ εἰδώς, καὶ ἄλλως ἔχων, πρόδηλός ἐστιν, ὅτι οὐδὲ τὰ αἰσθητήρια τῆς ψυχῆς τετρανωμένα καὶ ὑγιῆ ἐπιφέρεται· ᾧ καὶ μᾶλλον καλῶς ἕξει, τὸ ἄγεσθαι ἢ τὸ ἄγειν ἐπικινδύνως.

λη'. Ὁ τῷ διδασκάλῳ καὶ ὁδηγῷ αὐτοῦ, ὡς Θεῷ ἀτενίζων, ἀντιλέγειν οὐ δύναται. Εἰ δὲ οἴεται καὶ λέγει ἀμφότερα ἔχειν, ἴστω, πεπλάνηται. Ὁποίαν γὰρ οἱ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Θεὸν ἔχουσι τὴν διάθεσιν*, ἀγνοεῖ. * Ἐν ἄλλοις διάνοιαν.

λθ'. Ὁ πιστεύων ἐν τῇ χειρὶ τοῦ ποιμένος αὐτοῦ τὴν ἑαυτοῦ ὑπάρχειν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον, οὐκ ἀντείποι ποτέ. Ἡ δὲ τούτων ἄγνοια, ἀντιλογίαν γεννᾷ, τὴν πρόξενον τοῦ νοητοῦ καὶ αἰωνίου θανάτου.

μ'. Πρὸ τοῦ λαβεῖν τὴν ἀπόφασιν τὸν κατάδικον, τόπος δίδοται ἀπολογίας αὐτῷ, τῷ δικαστῇ λαλεῖν περὶ ὧν ἔπραξε. Μετὰ δὲ τὴν τῶν πρακτέων φανέρωσιν καὶ τὴν τοῦ δικαστοῦ ἀπόφασιν, οὐδέν, ἢ μικρὸν ἢ μέγα, τοῖς βασανίζουσιν ἀντιλέγει.

μα'. Πρὸ τοῦ εἰσελθεῖν εἰς τοῦτο τὸ δικαστήριον τὸν Μοναχὸν καὶ φανερῶσαι αὐτοῦ τὰ ἐγκάρδια, ἴσως ἀντιλέγειν ἔξεστιν αὐτῷ· τὰ μὲν κατὰ ἄγνοιαν, τὰ δὲ καὶ ὡς οἰομένῳ κρύπτειν τὰ ἑαυτοῦ. Μετὰ δὲ τὴν τῶν λογισμῶν ἀποκάλυψιν καὶ εἰλικρινῆ ἐξαγόρευσιν, οὐκ ἔξεστιν ἀντιλέγειν τῷ μετὰ Θεὸν δικαστῇ καὶ ἐξουσιαστῇ αὐτοῦ, μέχρι θανάτου ποτέ. Ὁ γὰρ Μοναχὸς ἐν τούτῳ κατ᾽ ἀρχὰς εἰσελθὼν τῷ δικαστηρίῳ καὶ ἀπογυμνώσας τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας αὐτοῦ, πέπεισται ἐκ προοιμίων, εἴγε καὶ ὁποσοῦν γνῶσιν κέκτηται, ὅτι μυρίων ὑπάρχει θανάτων ἄξιος· καὶ διὰ τῆς ὑπακοῆς αὐτοῦ καὶ ταπεινώσεως, πάσης τιμωρίας καὶ κολάσεως λυτρωθῆναι πιστεύει· εἰ ὡς ἀληθῶς ἄρα τὸν τρόπον τοῦ μυστηρίου ἐπίσταται.

μβ'. Ὁ ἀνεξάλειπτα ταῦτα φυλάττων ἐν τῇ ἑαυτοῦ διανοίᾳ, τὴν καρδίαν οὐδέποτε κινηθήσεται, παιδευόμενος ἢ νουθετούμενος ἢ ἐλεγχόμενος. Ἐπειδὴ ὁ ἐμπίπτων τοῖς τοιούτοις κακοῖς, λέγω δὴ τῇ ἀντιλογίᾳ καὶ ἀπιστίᾳ, τῇ πρὸς τὸν πνευματικὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ διδάσκαλον, εἰς πέταυρον καὶ βυθὸν ᾅδου, ἔτι ζῶν, ἐλεεινῶς καταφέρεται· καὶ οἶκος τοῦ σατανᾶ καὶ πάσης αὐτοῦ τῆς ἀκαθάρτου δυνάμεως γίνεται, ὡς ἀπειθὴς καὶ ἀπωλείας υἱός.

μγ'. Παρακαλῶ σε τὸν τῆς ὑπακοῆς, ἵνα ταῦτα στρέφῃς συνεχῶς ἐν τῇ διανοίᾳ σου· καὶ πάσῃ σπουδῇ ἀγωνίσασθαι, τοῦ μὴ κατελθεῖν ἐν τοῖς εἰρημένοις τοῦ ᾅδου κακοῖς, ἀλλ᾽ οὕτω δέεσθαι θερμῶς τοῦ Θεοῦ καθ᾽ ἑκάστην, καὶ λέγειν· Θεὲ καὶ Κύριε τῶν ἁπάντων, ὁ πάσης πνοῆς καὶ ψυχῆς

1. Α' Κορ. ιε', 49. 2. Ἐφεσ. δ', 13.

ἔχων τὴν ἐξουσίαν, ὁ μόνος ἰάσασθαί με δυνάμενος, ἐπάκουσόν μου τῆς δεήσεως τοῦ ταλαιπώρου, καὶ τὸν ἐν ἐμοὶ ἐμφωλεύοντα δράκοντα, τῇ τοῦ Παναγίου σου Πνεύματος ἐπιφοιτήσει, θανατώσας, ἀφάνισον· κἀμέ, πτωχὸν καὶ γυμνὸν πάσης ἀρετῆς ὑπάρχοντα, τοῖς τοῦ ἁγίου μου πατρὸς ποσὶ μετὰ δακρύων προσπεσεῖν ἀξίωσον· καὶ τὴν ἁγίαν αὐτοῦ ψυχὴν εἰς συμπάθειαν τοῦ ἐλεῆσαί με ἕλκυσον· καὶ δὸς Κύριε ταπείνωσιν τῇ καρδίᾳ μου καὶ λογισμοὺς πρέποντας ἁμαρτωλῷ συνθεμένῳ σοι μετανοεῖν· καὶ μὴ εἰς τέλος ἐγκαταλείψῃς ψυχὴν ἅπαξ συνταξαμένην καὶ ὁμολογήσασαν καὶ ἀντὶ παντὸς τοῦ κόσμου ἐκλεξαμένην καὶ προτιμησαμένην σε· οἶδας γάρ, Κύριε, ὅτι θέλω σωθῆναι, εἰ καὶ ἡ πονηρά μου συνήθεια ἐμπόδιόν μου καθίσταται· ἀλλὰ δυνατά σοι, Δέσποτα, πάντα ὅσα παρὰ ἀνθρώποις ἀδύνατα [1].

μδ΄. Οἱ καλὸν τὸν θεμέλιον τῆς πίστεως καὶ ἐλπίδος ἐν τῇ αὐλῇ καταβαλόντες τῆς εὐσεβείας, μετὰ φόβου καὶ τρόμου καὶ ἐπὶ τὴν πέτραν τῆς ὑπακοῆς τῶν πνευματικῶν πατέρων τοὺς πόδας ἀσαλεύτους ἐρείσαντες, καὶ ὡς ἐκ Θεοῦ στόματος τὰ παρ᾽ ἐκείνων ἐντελλόμενα ἀκούοντες, καὶ τῷ θεμελίῳ τούτῳ τῆς ὑπακοῆς ἀδιστάκτως ἐποικοδομοῦντες αὐτὰ ἐν ταπεινώσει ψυχῆς, εὐθὺς κατορθοῦσι. Καὶ κατορθοῦται αὐτοῖς τὸ μέγα τοῦτο καὶ πρῶτον κατόρθωμα, τὸ ἑαυτοὺς ἀπαρνήσασθαι. Τὸ γὰρ πληροῦν ἀλλότριον θέλημα καὶ μὴ τὸ ἑαυτοῦ, οὐ μόνον ἀπάρνησιν τῆς ἰδίας ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ νέκρωσιν τὴν πρὸς τὸν κόσμον ἅπαντα ἐμποιεῖ.

με΄. Τῷ τῷ ἑαυτοῦ πατρὶ ἀντιλέγοντι, συγχαίρουσι δαίμονες. Τὸν δὲ μέχρι θανάτου ταπεινούμενον, θαυμάζουσιν Ἄγγελοι. Ἔργον γὰρ Θεοῦ ὁ τοιοῦτος ἐργάζεται, ἐξομοιούμενος τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ, τῷ τὴν ὑπακοὴν πεπληρωκότι τῷ ἰδίῳ Πατρὶ μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ Σταυροῦ [2].

μς΄. Ὁ πολὺς καὶ ἄκαιρος συντριμμὸς τῆς καρδίας σκοτίζει καὶ θολοῖ τὴν διάνοιαν· καὶ τὴν μὲν καθαρὰν εὐχὴν καὶ κατάνυξιν ἀπὸ τῆς ψυχῆς ἐξαφανίζει, πόνον δὲ καρδιακὸν ἐμποιεῖ· ἐντεῦθεν δὲ σκληρότητα καὶ πώρωσιν ἄπειρον· διὰ δὲ τούτων τοῖς πνευματικοῖς οἱ δαίμονες τὴν ἀπόγνωσιν πραγματεύονται.

μζ΄. Ὁπηνίκα σοι ταῦτα ὑπαντήσωσι, Μοναχέ, εὕρῃς δὲ ζῆλον καὶ πόθον τελειότητος ἐν τῇ ψυχῇ σου πολύν, ὡς ἐπιθυμῆσαι πᾶσαν μὲν ἐντολὴν πληρῶσαι Θεοῦ, καὶ μηδὲ μέχρις ἀργοῦ λόγου παραπίπτειν καὶ ἁμαρτάνειν, μηδενὸς δὲ τῶν πάλαι ἀπολειφθῆναι ἁγίων κατὰ πρᾶξιν καὶ γνῶσιν καὶ θεωρίαν· ὁρᾷς δὲ κωλυόμενον σαυτὸν παρὰ τοῦ ὑποσπείροντος τὰ τῆς ἀθυμίας ζιζάνια καὶ μὴ ἐῶντός σε εἰς τοσοῦτον ὕψος ἁγιωσύνης ἐλάσαι ἐν τῷ ὑποβάλλειν αὐτὸν λογισμοὺς ἀθυμίας καὶ λέγειν· ἀδύνατόν σοι μέσον τοῦ κόσμου σωθῆναι καὶ φυλάξαι πάσας τὰς ἐντολὰς ἀνελλιπῶς τοῦ Θεοῦ· τότε σὺ ἐν μιᾷ καθίσας καταμόνας γωνίᾳ, σύστειλον σεαυτὸν καὶ ἐπισύναξόν σου τὸν λογισμὸν καὶ δὸς ἀγαθὴν βουλὴν τῇ σῇ ψυχῇ καὶ

1. Λουκ. ιη΄, 27. 2. Φιλιππ. β΄, 8.

εἰπέ· ἵνα τί περίλυπος εἶ ἡ ψυχή μου; καὶ ἵνα τί συνταράσσεις με; ἔλπισον ἐπὶ τὸν Θεόν, ὅτι ἐξομολογήσομαι αὐτῷ· σωτήριον τοῦ προσώπου μου, οὐχὶ τὰ ἔργα μου, ἀλλ᾽ ὁ Θεός μού ἐστι [1]. Τίς γὰρ καὶ ἐξ ἔργων νόμου δικαιωθήσεται [2]; οὐ δικαιωθήσεται γὰρ ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν [3]· ἀλλ᾽ ἐκ πίστεως τῆς εἰς αὐτὸν τὸν Θεόν μου, ἐλπίζω σωθῆναι διὰ τῆς ἀφάτου εὐσπλαγχνίας αὐτοῦ δωρεάν. Ὕπαγε ὀπίσω μου σατανᾶ· Κυρίῳ τῷ Θεῷ μου προσκυνῶ καὶ αὐτῷ ἐκ νεότητός μου λατρεύω [4], τῷ δυναμένῳ με σῶσαι ἐν μόνῳ τῷ ἐλέει αὐτοῦ. Ἀπόστηθι οὖν ἀπ᾽ ἐμοῦ. Ὁ Θεὸς ὁ ποιήσας με κατ᾽ εἰκόνα καὶ καθ᾽ ὁμοίωσιν αὐτοῦ [5], καταργήσει σε.

μη΄. Ὁ Θεὸς ἐξ ἡμῶν οὐδὲν ἕτερον ἐπιζητεῖ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ᾽ ἢ τὸ μὴ ἁμαρτάνειν καὶ μόνον. Τοῦτο δὲ οὐκ ἔστιν ἔργον νόμου, ἀλλὰ φυλακὴ ἀπαράβατος τῆς εἰκόνος καὶ τοῦ ἄνωθεν ἀξιώματος· ἐν οἷς κατὰ φύσιν ἑστῶτες καὶ τὸν χιτῶνα φοροῦντες λελαμπρυσμένον τοῦ Πνεύματος, ἐν τῷ Θεῷ μένομεν καὶ αὐτὸς ἐν ἡμῖν [6]· θέσει Θεοὶ καὶ υἱοὶ Θεοῦ χρηματίζοντες, ἐν τῷ φωτὶ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ σημειούμενοι.

μθ΄. Ἀκηδία καὶ βάρος τοῦ σώματος, ἐξ ὀκνηρίας καὶ ἀμελείας προσγινόμενα τῇ ψυχῇ, τοῦ συνήθους ἀφιστῶσι κανόνος καὶ σκότωσιν τῇ διανοίᾳ προξενοῦσι καὶ ἀθυμίαν· ὡς ἐντεῦθεν δειλίας καὶ βλασφημίας λογισμοὺς ἐπιπολάζειν ἐν τῇ καρδίᾳ· καὶ μηδὲ ἐν τῷ συνήθει τόπῳ τῆς προσευχῆς εἰσελθεῖν, τὸν ὑπὸ τοῦ δαίμονος τῆς ἀκηδίας πειραζόμενον δύνασθαι, ἀλλὰ καὶ ὀκνεῖν αὐτὸν καὶ κατὰ τοῦ Ποιητοῦ τῶν ἁπάντων ἐνθυμεῖσθαι παράλογα. Γνοὺς οὖν τὴν αἰτίαν, καὶ πόθεν σοι ταῦτα ἐπῆλθον, σπουδαίως εἴσελθε εἰς τὸν συνήθη τόπον τῆς προσευχῆς σου καί, τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ προσπεσών, δεήθητι μετὰ στεναγμῶν τῆς καρδίας, ἐν ὀδύνῃ καὶ δάκρυσι, τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ βάρους τῆς ἀκηδίας καὶ τῶν πονηρῶν λογισμῶν ἐξαιτούμενος, καὶ δοθήσεταί σοι, ἐμπόνως κρούοντι καὶ ἐπιμένοντι, ἡ τούτων ἐν τάχει ἐλευθερία.

ν΄. Ὁ καθαρὰν τὴν καρδίαν κτησάμενος, οὗτος δειλίαν ἐνίκησεν. Ὁ δὲ ἀκμὴν καθαιρόμενος, ποτὲ μὲν βάλλει αὐτήν, ποτὲ δὲ βάλλεται ὑπ᾽ αὐτῆς. Ὁ δὲ μηδόλως ἀγωνιζόμενος, ἢ παντελῶς ἀναισθητεῖ, καὶ ἐν τῷ φίλος εἶναι παθῶν καὶ δαιμόνων, ὃς πρὸς τῇ κενοδοξίᾳ καὶ οἴησιν νοσεῖ, δοκῶν εἶναί τι, μηδὲν ὤν [7], ἢ δειλίας δοῦλος ὑπάρχει καὶ ὑποχείριος, τρέμων ὡς τῷ φρονήματι νήπιος καὶ φοβούμενος φόβον ἐκεῖ, ἔνθα οὐκ ἔστι φόβος [8], οὐδὲ δειλία τοῖς φοβουμένοις τὸν Κύριον.

να΄. Ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον, δαιμόνων ὁρμὰς οὐ φοβεῖται, οὐδὲ τὰς ἀσθενεῖς ἐφόδους αὐτῶν· ἀλλ᾽ οὐδὲ ἀνθρώπων πονηρῶν ἀπειλάς. Ὥσπερ δέ τις φλόξ, ἢ φλέγον πῦρ, ὅλως ὤν, ἐν ἀδύτοις τόποις καὶ ἀφεγγέσι, νυκτὸς καὶ ἡμέρας περιιών, φυγαδεύει τοὺς δαίμονας· φεύγοντας μᾶλλον

1. Ψαλμ. 42,5. 2. Πρβλ. Ῥωμ. γ΄, 20. 3. Ψαλμ. 142,2.
4. Λουκ. δ΄, 8. 5. Γέν. α΄, 26—27. 6. Α΄ Ἰωάνν. δ΄, 13.
7. Γαλ. ς΄, 3. 8. Πρβλ. Ψαλμ. 13,5.

αὐτὸν ἤπερ αὐτοὺς ἐκεῖνος, μὴ ἐμπρησθῆναι ὑπὸ τῆς ἐκπεμπομένης ἐξ αὐτοῦ φλογοειδοῦς ἀκτῖνος τοῦ θείου πυρός.

νβ'. Ὃς τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ στοιχεῖ, οὗτος μέσον ἀνδρῶν ἀναστρεφόμενος πονηρῶν οὐ φοβεῖται, τὸν φόβον αὐτοῦ ἔνδον ἔχων καὶ φέρων τὸ ἀκαταμάχητον ὅπλον τῆς πίστεως· μεθ' οὗ ἰσχύει καὶ δύναται πάντα δρᾶν, καὶ αὐτὰ τὰ δοκοῦντα δυσχερῆ τοῖς πολλοῖς καὶ ἀδύνατα. Ἀλλ' ὥσπερ τις γίγας ἐν μέσῳ πιθήκων, ἢ λέων βρυχόμενος, ἐν μέσῳ κυνῶν καὶ ἀλωπέκων διάγων, πεποιθὼς ἐστιν ἐπὶ Κύριον. Καὶ τῷ στερρῷ τοῦ φρονήματος καταπλήττει αὐτοὺς καὶ ἐκδειματεῖ τὰς φρένας αὐτῶν, ὡς ῥάβδον σιδηρᾶν τὸν ἐν σοφίᾳ λόγον ἐπιφερόμενος.

νγ'. Οὐχ ὁ ἡσυχάζων μόνος, ἢ ὁ ὑποτασσόμενος, ἀλλὰ καὶ ὁ ἡγουμενεύων καὶ ὁ πολλῶν προϊστάμενος, καὶ αὐτὸς ὁ διακονῶν, ἀμέριμνος ὀφείλει εἶναι· ἤγουν ἐλεύθερος ἀπὸ πάντων τῶν βιοτικῶν πραγμάτων ἀναμφιβόλως. Εἰ γὰρ μεριμνῶμεν, παραβάται τῆς τοῦ Θεοῦ ἐντολῆς εὑρισκόμεθα, τῆς λεγούσης· μὴ μεριμνήσητε τῇ ψυχῇ ὑμῶν τί φάγητε, ἢ τί πίητε, ἢ τί ἐνδύσησθε· ταῦτα γὰρ πάντα τὰ ἔθνη ἐπιζητεῖ[1]. Καὶ πάλιν· βλέπετε μήποτε βαρυνθῶσιν αἱ καρδίαι ὑμῶν ἐν κραιπάλῃ καὶ μέθῃ καὶ μερίμναις βιοτικαῖς[2].

νδ'. Ὁ ἐν τοῖς βιοτικοῖς πράγμασι τὸν λογισμὸν ἔχων μεριμνῶντα, οὐκ ἔστιν ἐλεύθερος. Ὑπὸ γὰρ τῆς τούτων μερίμνης κατέχεται καὶ δουλοῦται, κἂν ὑπὲρ ἑαυτοῦ μεριμνᾷ ταῦτα, κἂν δι' ἑτέρους. Ὁ δὲ ὑπὸ τούτων ἐλεύθερος, οὔτε δι' ἑαυτόν, οὔτε δι' ἑτέρους μεριμνήσει βιοτικῶς, κἂν Ἐπίσκοπος, κἂν Διάκονος, κἂν Ἡγούμενος εἶναι τύχῃ. Ἀλλ' οὐδὲ ἀργήσει ποτέ, ἢ τινὸς καταφρονήσει τῶν εὐτελεστάτων καὶ μικροτάτων[3]. Θεαρέστως δὲ ἅπαντα ποιῶν καὶ πράττων, ἀμέριμνος ἐν πᾶσι διατελέσει καὶ ἐν τῷ βίῳ παντί.

νε'. Μὴ καταλύσῃς σου τὴν οἰκίαν, ἐν τῷ βούλεσθαί σε τὴν τοῦ πλησίον οἰκοδομῆσαι· ὅρα γὰρ ὡς χαλεπὸν τὸ ἔργον καὶ δύσκολον· μήποτε προαιρούμενος τοῦτο, καὶ τὴν σὴν καθαιρήσῃς καὶ ἀνοικοδομῆσαι τὴν ἐκείνου ἰσχύσῃ οὐδόλως.

νς'. Ἐὰν μὴ τελείαν ἀπροσπάθειαν τῶν πραγμάτων καὶ τῶν χρημάτων κτήσῃ τοῦ βίου, μὴ θελήσῃς οἰκονομίαν ἐγχρισθῆναι[4] πραγμάτων, ἵνα μὴ ἁλοὺς ἐν τούτοις, ἀντὶ τοῦ λήψασθαι μισθὸν διακονίας, κλέπτου καὶ ἱεροσύλου καταδίκην ὑφέξῃς. Εἰ δὲ ὑπὸ τοῦ προεστῶτος πρὸς τοῦτο ἐκβιασθῇς, ὡς πῦρ μεταχειριζόμενος, φλέγων[5] διάκεισο· καὶ τὴν προσβολὴν τοῦ λογισμοῦ, δι' ἐξαγορεύσεως καὶ μετανοίας ἀπείργων, ἀβλαβὴς τῇ τοῦ προεστῶτος εὐχῇ διατηρηθήσῃ.

νζ'. Ὁ μὴ γεγονὼς ἀπαθής, οὐδὲ ὅτι ἔστιν ἀπάθεια οἶδεν· ἀλλ' οὐδὲ πιστεύει εἶναί τινα τοιοῦτον ἐπὶ τῆς γῆς. Πῶς γὰρ ὁ μὴ ἑαυτὸν ἀρνησάμενος πρῶτον καὶ τὸ αἷμα κενώσας προθύμως αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς μακαρίας

1. Ματθ. ς', 31-32. 2. Λουκ. κα', 34. 3. Πρβλ. Ματθ. ιη'. 10.
4. Μᾶλλον ἐγχειρισθῆναι 5. Ἴσως· ὡς πῦρ, μεταχειριζόμενος, φλέγον, διάκεισο.

ταύτης τῷ ὄντι ζωῆς, ἄλλον ὑπονοήσῃ ταῦτα πεποιηκέναι εἰς τὸ κτήσασθαι τὴν ἀπάθειαν; Οὕτω δὲ καὶ ὁ δοκῶν Πνεῦμα ἔχειν Ἅγιον, μηδὲν ἔχων, οὐ πιστεύει πώποτε τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ γινωσκομένας ἀκούων, ἐν τοῖς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἔχουσι· καὶ ὅτι ἔστι τις κατὰ τὴν γενεὰν ταύτην ἐπίσης τοῖς Ἀποστόλοις Χριστοῦ καὶ τοῖς ἀπ' αἰῶνος Ἁγίοις, θείῳ ἐνεργούμενος καὶ κινούμενος Πνεύματι, ἢ ἐν ὀπτασίᾳ τούτου γνωστῶς καὶ ἐν αἰσθήσει γινόμενος. Ἕκαστος γὰρ ἐκ τῆς οἰκείας καταστάσεως καὶ τὰ τῶν πλησίων κρίνει, ὡς ἔχει, εἴτε ἀρετῆς εἰπεῖν, εἴτε κακίας.

νη'. Ἄλλο ἀπάθεια ψυχῆς καὶ ἄλλο ἀπάθεια σώματος. Ἡ μὲν γὰρ καὶ τὸ σῶμα καθαγιάζει, τῇ οἰκείᾳ λαμπρότητι καὶ τῇ φωτοχυσίᾳ τοῦ Πνεύματος. Ἡ δὲ αὐτὴ μόνη καθ' ἑαυτήν, εἰς οὐδὲν τὸν κτησάμενον ὠφελεῖν δύναται.

νθ'. Καθάπερ ὁ ἀπὸ πτωχείας ἐσχάτης, ὑπὸ τοῦ Βασιλέως εἰς πλοῦτον ἀνενεχθεὶς καὶ περιφανὲς ἀξίωμα, στολήν τε παρ' αὐτοῦ λαμπρὰν ἐνδυθεὶς καὶ πρὸ προσώπου αὐτοῦ ἵστασθαι κελευσθείς, αὐτόν τε τὸν Βασιλέα μετὰ πόθου ὁρᾷ καὶ ὡς εὐεργέτην ὑπεραγαπᾷ καὶ τὴν στολὴν ἣν ἐνεδύσατο τρανῶς κατανοεῖ καὶ τὸ ἀξίωμα ἐπιγινώσκει καὶ τὸν δοθέντα αὐτῷ πλοῦτον ἐπίσταται· οὕτω καὶ Μοναχός, ὁ ἀληθῶς ἀπὸ τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ πραγμάτων ἀναχωρήσας καὶ προσελθὼν τῷ Χριστῷ, ἀνακληθείς τε εὐαισθήτως καὶ πρὸς ὕψος πνευματικῆς θεωρίας διὰ τῆς τῶν ἐντολῶν ἐργασίας ἀνενεχθείς, αὐτόν τε τὸν Θεὸν ἀπλανῶς ὁρᾷ καὶ τὴν γενομένην εἰς αὐτὸν ἀλλοίωσιν τρανῶς κατανοεῖ. Βλέπει γὰρ ἀεὶ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος τὴν περιλάμπουσαν αὐτόν· ἥτις καὶ ἔνδυμα καλεῖται, καὶ βασίλειος ἁλουργίς· μᾶλλον δὲ ὅπερ αὐτός ἐστι Χριστὸς ὁ Κύριος· εἴπερ αὐτὸν οἱ εἰς αὐτὸν πιστεύοντες ἐπενδύονται[1].

ξ'. Πολλοὶ μὲν ἀναγινώσκουσι τὰς θείας Γραφάς. Οἱ δὲ καὶ ἀναγινωσκομένας ἀκούουσιν. Ὀλίγοι δὲ οἱ τῶν ἀναγινωσκομένων τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἔννοιαν ὀρθῶς εἰδέναι δυνάμενοι. Οἵ, ποτὲ μὲν ἀδύνατα εἶναι τὰ ὑπὸ τῶν θείων Γραφῶν ἀποφαίνονται· ποτὲ δὲ καὶ ἄπιστα παντελῶς ἡγοῦνται· ἢ καὶ ἀλληγοροῦσι ταῦτα κακῶς. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὸν ἐνεστῶτα χρόνον λεγόμενα, ὡς πρὸς μέλλοντα ἐκβῆναι κρίνουσι· τὰ δὲ περὶ τῶν μελλόντων εἰρημένα, ὡς ἤδη γεγονότα καὶ καθ' ἑκάστην γινόμενα ἐκλαμβάνονται· καὶ οὕτως οὐκ ἔστι κρίσις ὀρθὴ ἐν αὐτοῖς, οὐδὲ διάγνωσις ἀληθὴς ἐν θείοις καὶ ἀνθρωπίνοις πράγμασιν.

ξα'. Πάντας τοὺς πιστούς, ὡς ἕνα βλέπειν ὀφείλομεν οἱ πιστοὶ καὶ ἐπὶ ἑνὶ ἑκάστῳ αὐτῶν εἶναι λογίζεσθαι τὸν Χριστόν. Καὶ οὕτω τῇ πρὸς αὐτὸν ἀγάπῃ διακεῖσθαι, ὡς ἑτοίμους εἶναι ὑπὲρ αὐτοῦ τιθέναι τὰς ἰδίας ψυχάς. Οὐδὲ γὰρ τὸ καθόλου λέγειν ἢ νομίζειν ὀφείλομέν τινα πονηρόν, ἀλλὰ πάντας ὡς ἀγαθοὺς ὁρᾶν, ὥσπερ εἴπομεν. Κἂν γὰρ ὑπὸ παθῶν ὀχλούμενον ἴδῃς τινά, μὴ τὸν ἀδελφόν, ἀλλὰ τὰ πάθη μίσησον, τὰ πολεμοῦντα αὐ-

1. Πρβλ. Γαλ. γ', 27.

τόν. Κἂν ὑπὸ ἐπιθυμιῶν καὶ προλήψεων τυραννούμενον, ἐπὶ πλεῖον εὐσπλαγχνίσθητι· μήποτε καὶ αὐτὸς πειρασθῇς, ὡς ὑπὸ τροπὴν ὢν ὕλης εὐπεριστάτου.

ξβ'. Εἴ τις κίβδηλος ἐξ ὑποκρίσεως, ἢ ἐξ ἔργων ἐπίμωμος, ἢ πρὸς βραχὺ τεθραυσμένος ἐξ ἑνὸς πάθους, ἢ μικρὸν ἐλλιπὴς ἐξ ἀμελείας ἐν μέρει τυγχάνει, οὐ συγκαταριθμεῖται τοῖς ὁλοκλήροις· ἀλλ' ὡς ἄχρηστος καὶ ἀδόκιμος ἀποβάλλεται, ἵνα μὴ ἐν καιρῷ τάσεως, διαρραγῆναι ποιήσῃ τὸν σύνδεσμον τῆς ἀλύσεως καὶ διάστασιν ἐν ἀδιαστάτοις καὶ λύπας ἐν ἀμφοτέροις ἐργάσηται· τῶν μὲν ἔμπροσθεν, ὑπὲρ τῶν ὑστέρων· τῶν δέ, ὑπὲρ τοῦ χωρισμοῦ τῶν προαγόντων ἀλγεινομένων.

ξγ'. Ὃν τρόπον ἐν φλογὶ καιομένης καμίνου χοῦν ἐπιβαλών τις ταύτην σβεννύει, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ βιοτικαὶ μέριμναι καὶ πᾶς προσπαθείας τρόπος εὐτελοῦς καὶ σμικροτάτου πράγματος, τὴν ἀναφθεῖσαν ἐν ἀρχαῖς θέρμην τῆς καρδίας ἐξαφανίζει.

ξδ'. Πᾶσαν βρῶσιν καὶ πόσιν καὶ καλλωπισμὸν ἐνδυμάτων, ὁ τὸν φόβον ἐγκυμονῶν τοῦ θανάτου βδελύξεται. Καὶ ἐνηδόνως οὐ φάγεται ἄρτον, οὐ πίεται ὕδωρ· παρέξει δὲ μόνον τὴν χρείαν τῷ σώματι, ὅσον μόνον αὐταρκες πρὸς τὸ ζῆν. Πᾶν θέλημα ἑαυτοῦ ἀπαρνήσεται καὶ δοῦλος πάντων ἐν διακρίσει τῶν ἐπιταττομένων γενήσεται.

ξε'. Ὁ δοῦλον ἑαυτὸν δοὺς τοῖς κατὰ Θεὸν πατράσιν αὐτοῦ, διὰ τὸν φόβον τῆς κολάσεως, οὐ τὰ κουφίζοντα τὸν τῆς καρδίας αὐτοῦ πόνον, ἐπιτασσόμενα ἕλοιτο· οὐ τὰ λύοντα τὸν τοῦ φόβου δεσμόν· οὐδὲ τοῖς ἐπὶ τὰ τοιαῦτα φιλικῶς, ἢ κολακευτικῶς, ἢ προστακτικῶς ἐνάγουσιν ὑπακούσεται. Ἀλλὰ μᾶλλον τὰ αὐξάνοντα αὐτὸν προτιμήσει καὶ τὰ τὸν δεσμὸν ἐπισφίγγοντα θελήσει καὶ τὰ τὸν δήμιον ἐνισχύοντα ἀγαπήσει. Καὶ ἐν τούτοις ἐμμείνει, ὡς μὴ προσδοκῶν ποτὲ ἐλευθερίαν λήψεσθαι ὅλως ἐξ αὐτῶν. Ἡ γὰρ ἐλπὶς τῆς ἀπαλλαγῆς κουφότερον τὸν πόνον ἐργάζεται· ὅπερ ἐστὶν ἀλυσιτελὲς τῷ μετανοοῦντι θερμῶς.

ξς'. Παντὶ τῷ κατὰ Θεὸν βιοῦν ἀρχομένῳ, ἐπωφελὴς ὁ τῆς κολάσεως φόβος καὶ ὁ πόνος ὁ τικτόμενος ἐξ αὐτοῦ. Ὁ δὲ τοῦ τοιούτου πόνου καὶ δεσμοῦ χωρίς, ἀρχὴν βαλεῖν φανταζόμενος, οὐκ ἐπὶ ψάμμου μόνον τῶν ἑαυτοῦ πράξεων τὸν θεμέλιον καταβάλλεται, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀέρα οἴεται δίχα θεμελίων συνιστάνειν οἰκίαν· ὅπερ πάντῃ ἀδύνατον. Ὁ γὰρ πόνος οὗτος, ὅσον οὔπω πᾶσαν χαρὰν ἀποτίκτει· καὶ ὁ δεσμὸς οὗτος πάντων ἁμαρτημάτων καὶ παθῶν τὰ δεσμὰ διαρρήσσει· καὶ ὁ δήμιος οὗτος, οὐχὶ θάνατον, ἀλλὰ ζωὴν αἰώνιον προξενεῖ.

ξζ'. Ὃς ἂν μὴ θελήσῃ ἀποσκιρτῆσαι καὶ ἐκφυγεῖν τὸν τικτόμενον πόνον, ἀπὸ τοῦ φόβου τῆς αἰωνίου κολάσεως, ἀλλὰ προθέσει καρδίας ἀκολουθήσῃ αὐτῷ καὶ ἐπισφίγξῃ πλέον τὰ τούτου δεσμὰ ἑαυτῷ ἀναλόγως, συντομωτέρως ὁδεύσει· καὶ πρὸ προσώπου τοῦ Βασιλέως τῶν βασιλευόντων παραστήσει αὐτόν. Τούτου δὲ γεγονότος, ἅμα τῷ θεάσασθαι αὐτὸν ἀμυδρῶς πρὸς τὴν δόξαν αὐτοῦ, εὐθέως λυθήσονται μὲν τὰ δεσμά, ὁ δὲ δήμιος φόβος, φεύξεται μακρὰν ἀπ' αὐτοῦ· καὶ ὁ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ πόνος, τραπήσεται εἰς χαράν· καὶ πηγὴ γενήσεται βρύουσα, αἰσθητῶς μὲν δάκρυα ποταμηδὸν ἀενάως, νοητῶς δὲ γαλήνην, πραότητα καὶ ἄφραστον γλυκασμόν, ἔτι δὲ ἀνδρείαν καὶ τὸ πρὸς πᾶσαν ὑπακοὴν ἐλευθερίως καὶ ἀνεμποδίστως τρέχειν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ· ὃ τέως τοῖς εἰσαγωγικοῖς ἀδύνατον· τῶν δὲ πρὸς τὸ μέσον κατὰ προκοπὴν ἀνελθόντων, καὶ ἴδιον· τοῖς δέ γε τελειουμένοις, φῶς ἡ πηγὴ αὕτη, τῆς καρδίας αἴφνης ἀλλοιουμένης καὶ μεταβαλλομένης, γίνεται.

ξη'. Ὁ ἔνδον αὐτοῦ τὸ φῶς τοῦ Παναγίου Πνεύματος ἔχων, μὴ φέρων τοῦτο ὁρᾶν, εἰς γῆν πρηνὴς πίπτει, κράζει τε καὶ βοᾷ ἐν ἐκπλήξει τε καὶ φόβῳ πολλῷ, ὡς ὑπὲρ φύσιν, ὑπὲρ λόγον, ὑπὲρ ἔννοιαν πρᾶγμα ἰδὼν καὶ παθών. Καὶ γίνεται ὅμοιος ἀνθρώπῳ ποθὲν ἀναφθέντι τὰ σπλάγχνα ὑπὸ πυρός· ὑφ' οὗ φλεγόμενος, καὶ τῆς φλογὸς τὸν ἐμπρησμὸν μὴ δυνάμενος φέρειν, ὑπάρχει ὥσπερ ἐξεστηκώς, καὶ μηδὲ ἑαυτοῦ γενέσθαι ὅλως ἰσχύων· τοῖς δάκρυσι δὲ καταντλούμενος ἀενάως, καὶ ὑπὸ τούτων καταψυχόμενος, τὸ πῦρ ἐξάπτει τοῦ πόθου σφοδρότερον. Ἐντεῦθεν δὲ τὰ δάκρυα προχέει πλειόνως· καὶ τῇ τούτων ἐκχύσει πλυνόμενος, λαμπρότερον ἀπαστράπτει. Ὅτε δὲ ὅλως ἐκπυρωθείς, ὡς φῶς γένηται, τότε πληροῦται τὸ φάσκον, Θεὸς Θεοῖς ἑνούμενός τε καὶ γνωριζόμενος, καὶ τοσοῦτον ἴσως, ὅσον ἤδη τοῖς συναφθεῖσιν ἡνώθη καὶ τοῖς ἐγνωκόσιν ἀπεκαλύφθη.

ξθ'. Πρὸ τοῦ πένθους καὶ τῶν δακρύων, μηδεὶς ἡμᾶς κενοῖς ἀπατάτω λόγοις[1], μηδὲ πλανῶμεν ἑαυτούς. Οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν μετάνοια, οὐδὲ ἀληθὴς μεταμέλεια, οὐδὲ φόβος Θεοῦ ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, οὐδὲ κατέγνωμεν ἑαυτῶν, οὐδὲ ἐν αἰσθήσει τῆς μελλούσης κρίσεως καὶ τῶν αἰωνίων βασάνων ἐγένετο ἡ ψυχὴ ἡμῶν. Εἰ γὰρ κατέγνωμεν ἑαυτῶν καὶ ἐκτησάμεθα ταῦτα καὶ ἐν τούτοις ἐγενόμεθα, εὐθὺς καὶ δάκρυα κατηγάγομεν ἄν. Τούτων γὰρ χωρίς, οὔτε ἡ σκληροκαρδία ἡμῶν ἀπαλυνθῆναί ποτε δύναται, οὔτε ἡ ψυχὴ ἡμῶν πνευματικὴν ταπείνωσιν κτήσεται, οὔτε ταπεινοὶ γενέσθαι ἰσχύσωμεν. Ὁ δὲ μὴ οὕτω γενόμενος, ἑνωθῆναι τῷ Πνεύματι τῷ Ἁγίῳ οὐ δύναται. Ὁ δὲ μὴ τούτῳ ἐκ καθάρσεως ἑνωθείς, οὔτε ἐν θεωρίᾳ καὶ γνώσει Θεοῦ γενέσθαι δύναται, οὔτε ἄξιός ἐστι τὰς τῆς ταπεινώσεως ἀρετὰς μυστικῶς ἐκδιδάσκεσθαι.

ο'. Τοὺς ὑποκρινομένους τὴν ἀρετήν, καὶ τῷ μὲν κωδίῳ τοῦ σχήματος ἄλλο φαινομένους, ἄλλο δὲ ὄντας κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον, πάσης τάχα πεπληρωμένους ἀδικίας, μεστοὺς ζήλου[2] καὶ ἐριθείας καὶ ἡδονῶν δυσωδίας, ὡς ἀπαθεῖς οἱ πλείους καὶ ὡς ἁγίους τιμῶσι· μὴ κεκαθαρμένον ἔχοντες τὸν τῆς ψυχῆς ὀφθαλμόν, μηδὲ ἐπιγνῶναι αὐτοὺς δυνάμενοι ἐκ τῶν καρπῶν αὐτῶν. Τοὺς δὲ ἐν εὐλαβείᾳ καὶ ἀρετῇ καὶ ἀφελότητι καρδίας διάγοντας, καὶ ἁγίους ὄντας τῷ ὄντι, ὡς τοὺς λοιποὺς τῶν ἀνθρώπων παραλογίζονται· καὶ καταφρονοῦντες αὐτῶν παρατρέχουσι καὶ ὡς οὐδὲν λογίζονται.

1. Ἐφεσ. ε', 6. 2. Πρβλ. Ῥωμ. α', 29-30.

οα'. Τὸν λάλον καὶ ἐπιδεικτικόν, διδακτικὸν μᾶλλον καὶ πνευματικὸν οἱ τοιοῦτοι εἶναι λογίζονται. Τὸν δὲ σιωπηλὸν καὶ περὶ ἀργολογίαν ἀκριβαζόμενον, ἀγροῖκον καὶ ἄφωνον ἀποφαίνονται.

οβ'. Τὸν ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ φθεγγόμενον, οἱ ὑψηλόφρονες καὶ τὴν ὑπερηφανίαν νοσοῦντες τοῦ διαβόλου, ὡς ὑψηλόφρονα καὶ ὑπερήφανον ἀποστρέφονται, τοῖς λόγοις αὐτοῦ πληττόμενοι μᾶλλον ἢ κατανυσσόμενοι. Τὸν δὲ ἀπὸ κοιλίας ἢ μαθημάτων τορνολογοῦντα καὶ τῆς αὐτοῦ σωτηρίας καταψευδόμενον, ὑπερεπαινοῦσι καὶ ἀποδέχονται. Καὶ οὕτως οὐδεὶς ἐν τοῖς τοιούτοις ἐστὶν ὁ καλῶς καὶ ὡς ἔχει τὸ πρᾶγμα διακρῖναι καὶ ἰδεῖν δυνάμενος.

ογ'. Μακάριοι, φησὶν ὁ Θεός, οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται[1]. Καθαρὰν δὲ καρδίαν, οὐχὶ μία ἀρετή, οὐδὲ δύο, οὐδὲ δέκα πεφύκασιν ἐκτελεῖν, ἀλλὰ πᾶσαι ὁμοῦ ὡς εἰπεῖν, οἱονεὶ μία τις οὖσα καὶ εἰς ἄκρον κατορθωθεῖσα. Καὶ οὐδὲ οὕτω καθαρὰν τὴν καρδίαν μόναι ποιῆσαι δύνανται, δίχα τῆς ἐνεργείας καὶ παρουσίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Καθάπερ γὰρ ὁ χαλκεύς, τὴν μὲν τέχνην διὰ τῶν ἐργαλείων αὐτοῦ ἐπιδείκνυται, δίχα δὲ τῆς τοῦ πυρὸς ἐνεργείας, οὐδὲν ὅλως κατασκευάσαι εἰς ἔργον δύναται· οὕτω δὴ καὶ ὁ ἄνθρωπος, πάντα μὲν ποιεῖ καὶ ὡς ἐργαλεῖα χρῆται ταῖς ἀρεταῖς· ἄνευ δὲ τῆς τοῦ πνευματικοῦ πυρὸς παρουσίας, ἀνενέργητα μένει καὶ ἀνωφελῆ, τὸν ῥύπον καὶ τὸν ἰχῶρα μὴ καθαίροντα τῆς ψυχῆς.

οδ'. Ἀπὸ μὲν τοῦ θείου Βαπτίσματος τὴν τῶν ἡμαρτημένων λαμβάνομεν ἄφεσιν καὶ τῆς πρὶν κατάρας ἐλευθερούμεθα καὶ τῇ παρουσίᾳ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἁγιαζόμεθα· τὴν δὲ τελείαν χάριν, κατὰ τὸ ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω[2], οὐ τότε· τοῦτο γὰρ τῶν βεβαιοπίστων, καὶ ἐκ τῶν ἔργων ταύτην ἐπιδεικνύντων ἐστί. Μετὰ γὰρ τὸ βαπτισθῆναι ἡμᾶς, πρὸς πονηρὰς καὶ αἰσχρὰς πράξεις ἐκκλίνοντες, καὶ αὐτὸν τὸν ἁγιασμὸν εἰς ἅπαν ἀποβαλλόμεθα· μετανοίᾳ δὲ καὶ ἐξομολογήσει καὶ δάκρυσι, κατὰ ἀναλογίαν τὴν ἄφεσιν πρότερον τῶν ἡμαρτημένων λαμβάνομεν· καὶ οὕτω τὸν ἁγιασμὸν μετὰ τῆς ἄνωθεν χάριτος.

οε'. Ἀπὸ μὲν τῆς μετανοίας, ἔκπλυσις τοῦ μολυσμοῦ τῶν αἰσχρῶν πράξεων γίνεται. Μετὰ δὲ ταύτην, μετοχὴ Πνεύματος Ἁγίου οὐχ ἁπλῶς δέ, ἀλλὰ κατὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν διάθεσιν καὶ τὴν ταπείνωσιν τῶν ἐξ ὅλης μετανοούντων ψυχῆς. Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ τελείαν τὴν ἄφεσιν τῶν ἡμαρτημένων, παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ ἀναδόχου λαβεῖν. Διὰ τοῦτο καλὸν καθ' ἑκάστην μετανοεῖν, διὰ τὴν κελεύουσαν ἐντολήν· τὸ γάρ, μετανοεῖτε, ἤγγικε ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν[3], ἀόριστον ἡμῖν ὑπεμφαίνει τὴν ἐργασίαν.

ος'. Ἡ χάρις τοῦ Παναγίου Πνεύματος, ταῖς τῷ Χριστῷ νυμφευομέναις ψυχαῖς, ὡς ἀρραβὼν δίδοται. Καὶ καθάπερ ἀρραβῶνος χωρίς, οὐκ ἔχει ἀσφάλειαν ἡ γυνὴ τὴν μετὰ τοῦ ἀνδρὸς συνάφειαν μέλλειν ποτὲ βε-

1. Ματθ. ε', 8. 2. Β' Κορ. ς', 16. 3. Ματθ. γ', 2.

βαίως γενήσεσθαι, οὕτως οὐδὲ ψυχὴ βεβαίαν λαμβάνει πληροφορίαν ποτὲ τοῦ μετὰ τοῦ Δεσπότου αὐτῆς καὶ Θεοῦ εἰς αἰῶνας συνέσεσθαι, ἢ μυστικῶς καὶ ἀνεκφράστως αὐτῷ συνάπτεσθαι καὶ τοῦ ἀπροσίτου κάλλους ἐπαπολαύειν αὐτοῦ, εἰ μὴ τῆς χάριτος αὐτοῦ τὸν ἀρραβῶνα λάβοι καὶ γνωστῶς αὐτὸν ἐν ἑαυτῇ κτήσηται.

οζ'. Ὃν τρόπον οἱ γραφόμενοι συμβολικοὶ χάρται, εἰ μὴ ὑπογραφὰς ἀξιοπίστων μαρτύρων δέξωνται, οὐκ ἔστι ὁ ἀρραβὼν βέβαιος, οὕτως οὐδὲ πρὸ τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν καὶ τῆς τῶν ἀρετῶν κτήσεως, ἀσφαλὴς ἡ τῆς χάριτος ἔλλαμψις γίνεται. Ὅπερ γὰρ ἐν τοῖς συμφώνοις οἱ μάρτυρες, τοῦτο ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ ἀρραβῶνος ἡ τῶν ἐντολῶν ἐργασία καὶ αἱ ἀρεταὶ καθεστήκασι. Τελείαν γὰρ διὰ τούτων λαμβάνει τὴν τοῦ ἀρραβῶνος κατάσχεσιν ἕκαστος τῶν μελλόντων σωθήσεσθαι.

οη'. Πρῶτον οἱονεὶ τὰ σύμφωνα γράφονται διὰ τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν, εἶτα ὑπὸ τῶν ἀρετῶν ἐπισφραγίζονται καὶ ὑπογράφονται· καὶ τηνικαῦτα ἐπιδίδωσι τὸν δακτύλιον ὁ νυμφίος Χριστὸς τῇ νύμφῃ ψυχῇ, ἤγουν τὸν ἀρραβῶνα τοῦ πνεύματος.

οθ'. Ὥσπερ ἡ νύμφη πρὸ τοῦ γάμου τὸν ἀρραβῶνα μόνον παρὰ τοῦ νυμφίου λαμβάνει, τὴν δὲ συμφωνηθεῖσαν προῖκα καὶ τὰς ἐν αὐτῇ ὑποσχεθείσας δωρεάς, μετὰ τὸν γάμον λαβεῖν ἀπεκδέχεται· οὕτω δὴ καὶ ἡ νύμφη τῶν πιστῶν Ἐκκλησία καὶ ἡ ψυχὴ ἑνὸς ἑκάστου ἡμῶν, πρῶτον ὑπὸ τοῦ νυμφίου Χριστοῦ τὸν ἀρραβῶνα μόνον λαμβάνει τοῦ Πνεύματος· τὰ δὲ αἰώνια ἀγαθὰ καὶ τὴν Οὐράνιον Βασιλείαν, μετὰ τὴν ἐνθένδε ἀποδημίαν λαβεῖν ἀπεκδέχεται, πληροφορουμένη διὰ τοῦ ἀρραβῶνος· ὑποδεικνύοντος, ὡς ἐν ἐσόπτρῳ, ταῦτα αὐτῇ καὶ βεβαιοῦντος τὰ συμπεφωνημένα μετὰ τοῦ Δεσπότου αὐτῆς καὶ Θεοῦ.

π'. Καθάπερ βραδύνοντος τοῦ νυμφίου ἐν ἀποδημίᾳ, ἢ ἀπασχολουμένου ἐν ἑτέραις τισὶν ὑποθέσεσι καὶ τὸν γάμον τέως ὑπερτιθεμένου ποιῆσαι, ἐάν, ὀργισθεῖσα ἡ νύμφη, τῆς ἐκείνου ἀγάπης καταφρονήσῃ καὶ τὸν ἀρραβωνικὸν χάρτην, ἢ ἀπαλείψῃ ἢ διαρρήξῃ, ἐκπίπτει τῶν πρὸς τὸν νυμφίον ἐλπίδων εὐθύς· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς πέφυκε γίνεσθαι. Ἐπὰν γὰρ εἴπῃ τις τῶν ἀγωνιζομένων, ἕως πότε κακοπαθεῖν ὀφείλω; καὶ τῶν ἀσκητικῶν πόνων τε καὶ ἀγώνων κατολιγωρήσῃ καί, διὰ τῆς ἀμελείας τῶν ἐντολῶν καὶ καταλείψεως τῆς διηνεκοῦς μετανοίας, οἱονεὶ ἀπαλείψῃ καὶ διαρρήξῃ τὰ σύμφωνα, εὐθὺς ἐκπίπτει καὶ τοῦ ἀρραβῶνος καὶ τῆς πρὸς Θεὸν ἐλπίδος τελείως.

πα'. Ὥσπερ ἡ νύμφη ἐὰν πρὸς ἕτερον τὴν ἀγάπην τοῦ ἁρμοσθέντος αὐτῇ νυμφίου μετάθηται καὶ συγκοιτασθῇ αὐτῷ φανερῶς ἢ λαθραίως, οὐ μόνον οὐδὲν ἐκ τῶν ὑποσχεθέντων αὐτῇ παρὰ τοῦ νυμφίου λαμβάνει, ἀλλὰ καὶ τιμωρίαν καὶ μέμψιν τὴν ἐκ τοῦ νόμου προσδοκήσει ἀξίως· οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ ἡμῶν γίνεσθαι πέφυκεν. Ἐὰν γὰρ μετάθηταί τις τὴν ἀγάπην τοῦ νυμφίου Χριστοῦ, πρὸς ἄλλου τινὸς πράγματος ἐπιθυμίαν, φανερῶς ἢ λαθραί-

ως, καὶ κρατηθῇ ἡ καρδία αὐτοῦ ἐν αὐτῷ, μισητή ἐστι τῷ νυμφίῳ καὶ βδελυκτὴ καὶ ἀναξία τῆς συναφείας αὐτοῦ. Εἴρηκε γάρ· ἐγὼ τοὺς ἐμὲ φιλοῦντας ἀγαπῶ[1].

πβ'. Δέον ἕκαστον ἐκ τῶν τοιούτων σημείων κατανοεῖν, εἰ τὸν ἀρραβῶνα τοῦ Πνεύματος, ἐκ τοῦ νυμφίου καὶ δεσπότου Χριστοῦ, εἴληφεν. Καὶ εἰ μὲν ἔλαβε, σπουδαζέτω τοῦτον κατέχειν. Εἰ δὲ μήπω τοῦτον λαβεῖν ἠξιώθη, σπουδασάτω διὰ τῶν ἔργων τῶν ἀγαθῶν καὶ πράξεων καὶ θερμοτάτης μετανοίας αὖθις λαβεῖν καὶ φυλάξαι αὐτὸν διὰ τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν καὶ τῆς τῶν ἀρετῶν ἐπικτήσεως.

πγ'. Καθάπερ ἡ στέγη πάσης οἰκίας, διὰ τῶν θεμελίων καὶ τῆς λοιπῆς κτίσεως ἵσταται· ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ θεμέλια, διὰ τὸ τὴν στέγην βαστάζειν καταβάλλονται, ὡς ἀναγκαῖα καὶ χρήσιμα· καὶ οὔτε στέγη δίχα θεμελίων συνίστασθαι πέφυκεν, οὔτε θεμέλιοι ἄνευ στέγης τῷ βίῳ χρειώδεις, ἢ ὅλως ὠφέλιμοί εἰσιν· οὕτω καὶ ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις συντηρεῖται διὰ τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν· καὶ αἱ πράξεις τῶν ἐντολῶν, διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ δωρεάν, ὡς θεμέλιοι καταβάλλονται. Καὶ οὔτε ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος παραμένειν ἡμῖν πέφυκεν, ἄνευ τῆς τῶν ἐντολῶν ἐργασίας· οὔτε ἡ τῶν ἐντολῶν ἐργασία, ἄνευ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, χρήσιμος καὶ ὠφέλιμός ἐστιν.

πδ'. Ὃν τρόπον ἡ ἄστεγος οἰκία, ἡ ἀπὸ ἀμελείας τοῦ κτίσαντος οὕτως ἐαθεῖσα, οὐ μόνον ἄχρηστός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ καταγελᾶσθαι τῷ κτίσαντι προξενεῖ· οὕτω καὶ ὁ τοὺς θεμελίους τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν καταβαλλόμενος καὶ τοίχους ὑψηλῶν ἀρετῶν ἀναστήσας, ἐὰν μὴ καὶ τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐν θεωρίᾳ καὶ γνώσει ψυχῆς λήψεται, ἀτελής ἐστι καὶ παρὰ τῶν τελείων κατελεούμενος. Ἐκ γὰρ τῶν δύο τούτων αἰτιῶν, ταύτης πάντως ἐστέρηται· ἢ γὰρ τῆς μετανοίας ἠμέλησεν ἢ πρὸς τὴν τῶν ἀρετῶν συλλογήν, ὡς πρὸς ἄπειρον ὕλην ἀπειρηκώς, ἐνέλειψέ τινα τῶν δοκούντων μὲν ἡμῖν ἐλαχίστων, ἀναγκαίων δὲ ὄντων πρὸς τὸν ἀπαρτισμὸν τοῦ οἴκου τῶν ἀρετῶν· ὡς μὴ δύνασθαι ἄνευ ἐκείνων, διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος, στεγασθῆναι αὐτόν.

πε'. Εἰ διὰ τοῦτο ἐπὶ τῆς γῆς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸς κατῆλθεν, ἵνα δι' ἑαυτοῦ καταλλάξῃ ἡμᾶς, ἐχθροὺς ὄντας, τῷ ἰδίῳ Πατρί[2], καὶ συνάψῃ γνωστῶς ἡμᾶς ἑαυτῷ, διὰ τοῦ Ἁγίου καὶ ὁμοουσίου Πνεύματος αὐτοῦ, ὁ ταύτης ἐκπίπτων τῆς χάριτος, ἄλλης ποίας τεύξεται; Πάντως οὐδὲ κατηλλάγη αὐτῷ, οὐδὲ τὴν μετ' αὐτοῦ ἕνωσιν, διὰ τῆς μετουσίας τοῦ Πνεύματος ἔσχηκεν.

πς'. Τῶν μὲν ἐμπαθῶν ἐπιθυμιῶν καὶ ἡδονῶν, ὁ μετασχὼν τοῦ θείου Πνεύματος, ἀπαλλάττεται· τῶν δὲ τῆς φύσεως σωματικῶν ἀναγκῶν, οὐ χωρίζεται. Καὶ ὡς μὲν ἐλευθερωθεὶς τῶν δεσμῶν τῆς ἐμπαθοῦς ὀρέξεως καὶ συναφθεὶς τῇ ἀθανάτῳ δόξῃ τε καὶ γλυκύτητι, ἀδιαλείπτως ἄνω τε βιάζεται εἶναι καὶ σὺν Θεῷ διάγειν καὶ μηδὲ πρὸς βραχὺ τῆς ἐκείνου θεωρίας

1. Παροιμ. η', 17. 2. Πρβλ. Ῥωμ. ε', 10.

ἀφίστασθαι καὶ ἀκορέστου τρυφῆς. Ὡς δὲ τῷ σώματι καὶ τῇ φθορᾷ ἐμπεδούμενος, ὑπ' αὐτοῦ κατασπᾶται καὶ σύρεται καὶ πρὸς τὰ γήινα ἐπιστρέφεται· καὶ τοσαύτην τηνικαῦτα ὑπὲρ τούτων τὴν λύπην ἔχει, ὅσην, οἶμαι, ἁμαρτωλοῦ ψυχήν, χωριζομένην ἔχειν ἀπὸ τοῦ σώματος.

πζ'. Ὥσπερ τῷ φιλοσωμάτῳ καὶ φιλοζώῳ, τῷ φιληδόνῳ καὶ φιλοκόσμῳ, ὁ χωρισμὸς τῶν τοιούτων θάνατός ἐστιν, οὕτω τῷ φιλάγνῳ καὶ φιλοθέῳ, τῷ φιλαΰλῳ καὶ φιλαρέτῳ, θάνατος τῷ ὄντι ἐστὶν ἐκ τῶν τοιούτων ἡ μικρὰ τῆς διανοίας διάστασις. Εἰ γὰρ ὁ τὸ φῶς ὁρῶν τὸ αἰσθητόν, ἐὰν μικρὸν μύσῃ τοὺς ὀφθαλμούς, ἢ κατακαλυφθῇ τούτους ὑφ' ἑτέρου, ἄχθεται καὶ λυπεῖται καὶ φέρειν ὅλως τοῦτο οὐ δύναται· καὶ μάλιστα ἐὰν ἀναγκαῖά τινα καὶ παράδοξα ἦν ὁρῶν· πόσῳ μᾶλλον ὁ ἐν Ἁγίῳ φωτιζόμενος Πνεύματι, καὶ τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα ὁρῶν ὕπαρ καὶ νοερῶς, ἐγρηγορῶν καὶ καθεύδων, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ οἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη[1], εἰς ἃ παρακύψαι καὶ Ἄγγελοι ἐπιθυμοῦσιν[2], ἐὰν ἀποσπασθῇ ἐκ τῆς τῶν τοιούτων θεωρίας ὑπό τινος, λυπηθήσεται καὶ θλιβήσεται. Θάνατος γὰρ αὐτῷ δοκεῖ τοῦτο καὶ ἀλλοτρίωσις εἰκότως τῆς αἰωνίου ζωῆς.

πη'. Πολλοὶ μὲν τὸν ἐρημικόν, ἄλλοι δὲ τὸν μιγάδα, ἤγουν τὸν κοινοβιακόν, ἐμακάρισαν βίον. Ἕτεροι δὲ τὸ προΐστασθαι λαοῦ, νουθετεῖν τε καὶ διδάσκειν καὶ συνιστᾶν Ἐκκλησίας· ἐξ ὧν διάφοροι σωματικῶς τε καὶ ψυχικῶς πεφύκασι διατρέφεσθαι. Ἐγὼ δέ, οὐδέτερον τούτων τοῦ ἑτέρου προκρίναιμι· οὐδέ, τὸν μὲν ἐπαίνου, τὸν δὲ ψόγου ἄξιον εἴποιμι ἄν· ἀλλ' ἐν παντὶ καὶ ἐν πᾶσιν ἔργοις καὶ πράξεσιν, ὁ διὰ Θεὸν καὶ κατὰ Θεὸν βίος παμμακάριστος.

πθ'. Καθάπερ ἐκ διαφόρων τοῦ βίου ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν, ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος συνίσταται, ἄλλου ἄλλην ἐργαζομένου δηλονότι καὶ συνεισφέροντος καὶ ἀλλήλοις οὕτω μεταδιδόντες καὶ ἐξ ἀλλήλων μεταλαμβάνοντες ζῶσιν οἱ ἄνθρωποι, τὰς σωματικὰς χρείας τῇ φύσει παρέχοντες· οὕτως ἐστὶν ἰδεῖν καὶ ἐπὶ τῶν πνευματικῶν· ἄλλου ἄλλην ἀρετὴν μετιόντος καὶ ἑτέρου ἑτέραν βίου ὁδὸν διανύοντος, εἰς ἕνα σκοπὸν ἐξ ἀμφοτέρων πάντων τούτων οἱ πάντες συντρέχουσιν.

ϟ'. Σκοπὸς πάντων τῶν κατὰ Θεὸν πολιτευομένων ἐστὶ τὸ εὐαρεστῆσαι Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν καὶ τὴν καταλλαγὴν διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος μετουσίας πρὸς τὸν Πατέρα λαβεῖν καὶ τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν διὰ τοῦτο πορίσασθαι. Τοῦτο γὰρ πάσης ψυχῆς σωτηρία ἐστίν· οὗ μὴ γινομένου, κενὸς ὁ κόπος καὶ ματαία ἡ ἐργασία ἡμῶν· ἀνόνητός τε πᾶσα βίου ὁδὸς ἡ μὴ πρὸς τοῦτο τὸν ἐν αὐτῇ τρέχοντα φέρουσα.

ϟα'. Ἔοικεν ὁ τὸν κόσμον ἅπαντα καταλείψας, πρὸς τὸ ὄρος δέ, ὡς πρὸς ἡσυχίαν ἀναχωρήσας, κἀκεῖθεν ἐπιδεικτικῶς γράφων πρὸς τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ καὶ τοὺς μὲν μακαρίζων, τοὺς δὲ κολακεύων καὶ ἐπαινῶν, τῷ γυναικὸς πόρνης δυσειμονός τε καὶ παγκάκου διαζευχθέντι καὶ εἰς χώραν

1. Α' Κορ. β', 9. 2. Α' Πέτρ. α', 12.

μακρὰν ἀποδημήσαντι, πρὸς τὸ ἀπαλλαγῆναι καὶ τῆς μνήμης αὐτῆς, εἶτα, ἐπιλαθομένῳ τὸν σκοπόν, δι᾽ ὃν τὸ ὄρος κατείληφε, καὶ πρὸς τοὺς τῇ πόρνῃ ἐκείνῃ συναναστρεφομένους, ἵν᾽ εἴπω, καὶ συμμιαινομένους, γράφειν ὀρεγομένῳ καὶ αὐτοὺς μακαρίζοντι. Ὃς εἰ καὶ μὴ τῷ σώματι, ἀλλὰ τῇ καρδίᾳ πάντως καὶ τῷ νοΐ συμπάσχει, ἐκ προθέσεως τοὺς τοιούτους ἀποδεχόμενος, οἱονεὶ τῆς μετ᾽ ἐκείνης αὐτῶν συμπλοκῆς.

ϟβ΄. Ὅσῳ οἱ ἐν μέσῳ τοῦ κόσμου στρεφόμενοι καὶ καθαρεύοντες τὰς αἰσθήσεις καὶ τὰς καρδίας ἀπὸ πάσης πονηρᾶς ἐπιθυμίας, ἐπαινετοὶ καὶ μακάριοι, τοσούτῳ οἱ ἐν ὄρεσι καὶ σπηλαίοις ἐνδιαιτώμενοι, οἳ τῶν ἐπαίνων καὶ μακαρισμῶν ἐφίενται τῶν ἀνθρώπων, ψεκτοὶ καὶ ἀπόβλητοι. Ὡς γὰρ μοιχεύοντες παρὰ τῷ τὰς καρδίας ἡμῶν ἐρευνῶντι Θεῷ[1] ἔσονται. Ὁ γὰρ ἐπιθυμῶν ἀκουσθῆναι τὸν βίον αὐτοῦ καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὴν πολιτείαν ἐν τῷ κόσμῳ, ἐκπορνεύει, κατὰ τὸν πάλαι τῶν Ἰουδαίων λαὸν ἀπὸ Θεοῦ[2], ὡς φησὶν ὁ Δαβίδ.

ϟγ΄. Ὁ πίστει τῇ πρὸς τὸν Θεὸν ἀδιστάκτῳ τῷ κόσμῳ καὶ τοῖς ἐν κόσμῳ ἀποταξάμενος, πιστεύει ὅτι ἐλεήμων ἐστὶ καὶ οἰκτίρμων ὁ Κύριος καὶ προσδέχεται τοὺς ἐν μετανοίᾳ προσερχομένους αὐτῷ, εἰδὼς δι᾽ ἀτιμίας τιμᾶν τοὺς δούλους αὐτοῦ καὶ διὰ πτωχείας ἄκρας πλουτίζειν αὐτοὺς καὶ δι᾽ ὕβρεων καὶ ἐξουδενώσεων δοξάζειν αὐτοὺς καὶ διὰ θανάτου, τῆς αἰωνίου ζωῆς μετόχους αὐτοὺς καὶ κληρονόμους ἀποκαθιστᾶν, κατεπείγεται, ὡς ἔλαφος διψῶσα ἐπὶ τὴν ἀθάνατον πηγὴν[3] δι᾽ αὐτῶν· καὶ πρὸς τὸ ἄναντες ἐν αὐτοῖς ὡς ἐν κλίμακι βαίνειν, δι᾽ ἧς Ἄγγελοι μὲν ἀναβαίνουσι καὶ κατέρχονται πρὸς βοήθειαν τῶν ἀνερχομένων, Θεὸς δὲ ἄνωθεν[4], τὴν κατὰ δύναμιν ἡμῶν πρόθεσιν καὶ σπουδὴν ἀναμένων, κάθηται· οὐχ ὅτι πονοῦντας ἡμᾶς τέρπεται ὁρᾶν, ἀλλ᾽ ὡς ὄφλημα θέλων τοὺς μισθοὺς διδόναι ἡμῖν ὁ φιλάνθρωπος.

ϟδ΄. Τοὺς ἀδιστάκτως αὐτῷ προσερχομένους, οὐκ ἐᾷ ὅλως καταπεσεῖν ὁ Θεός. Ἀλλὰ ἀδυνατοῦντας βλέπων αὐτούς, συνεργεῖ καὶ βοηθεῖ, ὀρέγων αὐτοῖς χεῖρα δυνάμεως ἄνωθεν, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐπανάγει, συνεργεῖ τε φανερῶς ἅμα καὶ ἀφανῶς, ἀγνώστως καὶ γνωστῶς, μέχρις οὗ, πᾶσαν ἀνελθόντες τὴν κλίμακα, αὐτῷ προσεγγίσωσι καὶ ὅλοι ὅλῳ ἑνωθῶσι καὶ ἁπάντων ἐπιλάθωνται τῶν ἐπιγείων, συνόντες αὐτῷ ἐκεῖσε, εἴτε ἐν σώματι, εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος οὐκ οἶδα[5]· καὶ συμπολιτευόμενοι καὶ τῶν ἀπορρήτων ἐπαπολαύοντες ἀγαθῶν.

ϟε΄. Δίκαιόν ἐστι τῇ ζεύγλῃ πρῶτον τῶν ἐντολῶν ὑποτιθέναι τοῦ Χριστοῦ τοὺς αὐχένας ἡμῶν καὶ μὴ παροιστρεῖν, μηδ᾽ ὀπισθοποδεῖν. Ἀλλ᾽ ὀρθῶς καὶ προθύμως μέχρι θανάτου βαίνειν ἐν αὐταῖς καὶ ἑαυτοὺς ἡμᾶς νεουργεῖν, τὸν νέον ὄντως Θεοῦ Παράδεισον· μέχρις οὗ μετὰ Πατρὸς ὁ Υἱὸς διὰ τοῦ Ἁγίου εἰσέλθῃ καὶ κατοικήσῃ Πνεύματος ἐν ἡμῖν. Καὶ τηνι-

1. Ῥωμ. η΄, 27.
2. Πρβλ. Ὠσ. δ΄, 12.
3. Πρβλ. Ψαλμ. 41, 2.
4. Πρβλ. Γεν. κη΄, 12-13.
5. Πρβλ. Β΄ Κορ. ιβ΄, 3

καῦτα, ὅταν ὅλον αὐτὸν κτησώμεθα ἔνοικον καὶ διδάσκαλον, ᾧ τινι ἂν ἐξ ἡμῶν προστάξῃ καὶ οἵαν ἐμπιστεύσῃ διακονίαν, ταύτην ἐγχειρισθήσεται καὶ κατὰ τῷ ἐκείνῳ δοκοῦν ποιήσει προθύμως. Οὐκ ἔξεστι δὲ πρὸ καιροῦ ταύτην ἐπιζητεῖν, ἀλλ᾽ οὐδὲ διδομένην ἐξ ἀνθρώπων λαβεῖν καταδέχεσθαι· ἀλλ᾽ ἐμμένειν ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Δεσπότου ἡμῶν καὶ Θεοῦ καὶ τὸ πρόσταγμα αὐτοῦ ἀπεκδέχεσθαι.

ϟϛ΄. Μετὰ τὸ ἐγχειρισθῆναι ἡμᾶς διακονίαν θείων πραγμάτων καὶ ἐν αὐτῇ διαπρέψαι, εἰ ἐπιτραπῶμεν ὑπὸ τοῦ πνεύματος πρὸς ἑτέραν μεταβῆναι διακονίαν ἢ ἐργασίαν ἢ πρᾶξιν, μὴ ἀντιτείνωμεν. Ὁ γὰρ Θεός, οὔτε ἀργοὺς ἡμᾶς εἶναι, οὔτε ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἐργασίᾳ ἐν ᾗ ἠρξάμεθα μέχρι τέλους ἐμμένειν βούλεται, ἀλλὰ προκόπτοντας καὶ ἀεικινήτους εἶναι πρὸς τὴν τῶν κρειττόνων ἐπιτυχίαν, τῷ θείῳ δηλαδὴ καὶ μὴ τῷ οἰκείῳ στοιχοῦντες θελήματι.

ϟζ΄. Ὁ τὸ ἴδιον θέλημα ἀπονεκρῶσαι σπουδάζων, τὸ τοῦ Θεοῦ ποιεῖν θέλημα ὀφείλει· καὶ ἀντὶ τοῦ οἰκείου θελήματος τὸ τοῦ Θεοῦ ἀντεισάγειν ἐν ἑαυτῷ καὶ ἐμφυτεύειν καὶ ἐγκεντρίζειν τοῦτο ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ καὶ πρὸς τούτοις σκοπεῖν ἀκριβῶς, εἰ τὰ φυτευόμενα καὶ ἐγκεντριζόμενα, τὰ μὲν εἰς βάθος που ῥιζωθέντα φύει; τὰ δὲ καὶ συνουλωθέντα καὶ ἑνωθέντα εἰς δένδρον ἐγένοντο ἕν· εἰ ηὐξήθησαν καὶ ἐξήνθησαν καὶ καρπὸν ὡραῖον καὶ γλυκὺν πεποιήκασιν· ὥστε ἀγνοηθῆναι παρ᾽ αὐτοῦ καὶ τὴν προϋποδεξαμένην τὸν σπόρον γῆν καὶ τὴν ῥίζαν ἐφ᾽ ἣν ἐνεκεντρίσθη τὸ ἀκατανόητον καὶ ἄφραστον ἐκεῖνο καὶ ζωηφόρον φυτόν.

ϟη΄. Ὁ ἐκκόπτων τὸ ἴδιον θέλημα διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον, ἀγνώστως οὕτως, ὡς οὐκ οἶδεν, ὁ Θεὸς χαρίζεται αὐτῷ τὸ ἑαυτοῦ θέλημα· καὶ ἀνεξάλειπτον αὐτὸ διατηρεῖ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· καὶ διανοίγει τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας αὐτοῦ τοῦ ἐπιγινώσκειν αὐτό· καὶ ἰσχὺν δίδωσι τοῦ ἐκπληροῦν αὐτό. Ταῦτα δὲ ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐνεργεῖ καὶ χωρὶς αὐτῆς γίνεται οὐδέν.

ϟθ΄. Εἰ πάντων σου τῶν ἁμαρτημάτων τὴν ἄφεσιν ἔλαβες, εἴτε δι᾽ ἐξαγορεύσεως, εἴτε διὰ τῆς ἀμφιέσεως τοῦ Ἁγίου καὶ Ἀγγελικοῦ σχήματος, πόσης σοι τοῦτο ἔσται ἀγάπης καὶ εὐχαριστίας καὶ ταπεινώσεως αἴτιον; Ὅτι μυρίων ὑπάρχων τιμωριῶν ἄξιος, οὐ μόνον τούτων ἀπηλλάγης, ἀλλὰ καὶ υἱοθεσίας καὶ δόξης καὶ Οὐρανῶν ἀξιοῦσαι Βασιλείας. Ταῦτα στρέφων ἐν διανοίᾳ καὶ διαπαντὸς ἐνθυμούμενος, ἕτοιμος ἔσο καὶ προπαρασκευάζου μὴ ἀτιμάσαι τὸν σὲ ποιήσαντα καὶ τιμήσαντα καὶ τὰ μυρία συγχωρήσαντα πταίσματα· ἀλλὰ πᾶσί σου ἔργοις δοξάσαι καὶ τιμῆσαι αὐτόν, ἵνα καὶ αὐτός σε μειζόνως ἀντιδοξάσῃ, ὃν τετίμηκεν ὑπὲρ ἅπασαν τὴν ὁρωμένην κτίσιν, καὶ φίλον αὐτοῦ ὀνομάσῃ σε γνήσιον.

ρ΄. Ὅσῳ ψυχὴ τιμιωτέρα τοῦ σώματος τυγχάνει, τοσούτῳ ὁ λογικὸς ἄνθρωπος κρείσσων τοῦ παντὸς κόσμου ἐστίν. Μὴ γὰρ τὰ μεγέθη τῶν ἐν αὐτῷ κτισμάτων κατανοῶν καὶ διὰ τοῦτο τιμιώτερά σοι ταῦτα εἶναι νόμιζε,

ἄνθρωπε· ἀλλὰ πρὸς τὴν δοθεῖσάν σοι χάριν ἀποβλέψας καὶ τῆς νοερᾶς καὶ λογικῆς σου ψυχῆς τὴν ἀξίαν καταμαθών, ἀνύμνει τὸν ὑπὲρ τὰ ὁρώμενα ἅπαντα τιμήσαντά σε Θεόν.

ρα'. Σκοπήσωμεν πῶς δοξάσωμεν τὸν Θεόν. Δοξάζεται δὲ παρ' ἡμῶν οὐκ ἄλλως, ἢ ὡς παρὰ τοῦ Υἱοῦ ἐδοξάσθη· δι' ὧν γὰρ ἐκεῖνος τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα ἐδόξασεν, ἐδοξάσθη καὶ ὁ Υἱὸς παρὰ τοῦ Πατρὸς δι' αὐτῶν. Κἀκεῖνα καὶ ἡμεῖς σπουδῇ πράξωμεν, ἵνα διὰ τούτων δοξάσωμεν τὸν Πατέρα ἡμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς κληθῆναι καταδεξάμενον, καὶ δοξασθῶμεν παρ' αὐτοῦ τῇ δόξῃ τοῦ Υἱοῦ, ᾗ εἶχε πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρ' αὐτοῦ[1]. Τὰ δὲ εἰσίν, ὁ σταυρός, ἤγουν ἡ νέκρωσις τοῦ κόσμου παντός, αἱ θλίψεις, οἱ πειρασμοί, καὶ εἴτι ἕτερον τῶν παθημάτων Χριστοῦ. Ἃ ὑποφέροντες ἐν ὑπομονῇ πολλῇ, μιμούμεθα τοῦ Χριστοῦ τὰ παθήματα· δοξάζομεν δὲ δι' αὐτῶν τὸν Πατέρα ἡμῶν καὶ Θεόν, ὡς υἱοὶ αὐτοῦ χάριτι καὶ συγκληρονόμοι Χριστοῦ[2].

ρβ'. Ψυχὴ ἡ μὴ τελείως τῆς σχέσεως καὶ προσπαθείας τῶν ὁρωμένων εὐαισθήτως ἀπαλλαγεῖσα, τὰ ἐπισυμβαίνοντα αὐτῇ λυπηρὰ καὶ τὰς ἐπερχομένας αὐτῇ ἐπηρείας παρὰ δαιμόνων καὶ ἀνθρώπων, ἀλύπως φέρειν οὐ δύναται· ἀλλ' οἱονεὶ συνδέσμῳ δεδεμένη τῇ προσπαθείᾳ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ζημίαις δάκνεται χρημάτων καὶ ἀποστερήσεσιν ἄχθεται πραγμάτων καί, πληγαῖς ἐπιφερομέναις αὐτῆς τῷ σώματι, σφοδρῶς ὀδυνᾶται.

ργ'. Εἴ τις σχέσεως καὶ ἐπιθυμίας τῶν αἰσθητῶν ἀπέρρηξε τὴν ψυχὴν αὐτοῦ καὶ τῷ Θεῷ ταύτην συνέδησεν, οὐ μόνον τῶν περὶ αὐτὸν χρημάτων καὶ κτημάτων καταφρονήσει καὶ ὡς ἐπὶ ἀλλοτρίοις καὶ ξένοις ὑστερούμενος ἀλύπως διατεθῇ, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπιφερόμενα τῷ σώματι αὐτοῦ ἀνιαρά, μετὰ χαρᾶς καὶ τῆς προσηκούσης εὐχαριστίας ὑπομενεῖ, βλέπων ἀεὶ κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, τὸν μὲν ἔξω φθειρόμενον ἄνθρωπον· τὸν δὲ ἐντός, ἡμέρᾳ καὶ ἡμέρᾳ ἀνακαινούμενον[3]. Ἄλλως δὲ οὐκ ἔνι τὰς κατὰ Θεὸν θλίψεις ὑπενεγκεῖν μετὰ χαρᾶς. Γνώσεως γὰρ τελείας ἐν τούτοις χρεία καὶ σοφίας πνευματικῆς. Ὁ δὲ τούτων ἐστερημένος, ἐν σκότει ἀνελπιστίας καὶ ἀγνωσίας ἀεὶ πορεύεται, μὴ δυνάμενος τὸ φῶς τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς παρακλήσεως ὅλως θεάσασθαι.

ρδ'. Πᾶς δοκήσει φρονῶν, ἐκ μαθηματικῆς ὢν ἐπιστήμης, εἰς μυστήρια Θεοῦ παρακύψαι καὶ ἰδεῖν οὐκ ἀξιωθήσεταί ποτε, ἕως ἂν ταπεινωθῆναι πρῶτον θελήσῃ καὶ μωρὸς γένηται, σὺν τῇ οἰήσει καὶ ἣν κέκτηται γνῶσιν ἀποβαλών. Ὁ γὰρ τοῦτο ποιῶν καὶ σοφοῖς τὰ θεῖα ἐν ἀδιστάκτῳ πίστει ἀκολουθῶν καὶ ὑπὸ τούτων χειραγωγούμενος, συνεισέρχεται μετ' αὐτῶν ἐν πόλει ζῶντος Θεοῦ. Καὶ ὑπὸ τοῦ Θείου Πνεύματος ὁδηγούμενός τε καὶ φωτιζόμενος, ὁρᾷ καὶ διδάσκεται, ἅπερ οὐδεὶς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἰδεῖν καὶ μαθεῖν ποτε δύναται. Καὶ τηνικαῦτα γίνεται Θεοῦ διδακτός[4].

1. Ἰωάν. ιζ', 5. (Γραπτέον παρ' αὐτῷ.)
2. Ῥωμ. η', 17.
3. Β' Κορ. δ', 16.
4. Πρβλ. Ἰωάν. ς', 45.

ρε'. Τοὺς διδακτοὺς Θεοῦ, οἱ μαθηταὶ τῶν σοφῶν τοῦ αἰῶνος τούτου ἀνθρώπων, ἡγοῦνται μωρούς, αὐτοὶ ὄντες ἐν ἀληθείᾳ μωροί, ἐκμεμωραμένης σοφίας στομωθέντες τῆς θύραθεν· ἣν ἐμώρανεν ὁ Θεός[1], κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον. Καὶ ἣν ἡ θεολόγος φωνὴ ἐπίγειον οἶδε, ψυχικήν, δαιμονιώδη[2], μεστὴν ἐριθείας καὶ φθόνου. Ἔξω γὰρ ὄντες οἱ τοιοῦτοι τοῦ θείου φωτός, τὰ ἐν αὐτῷ ἰδεῖν μὴ δυνάμενοι θαύματα, τοὺς αὐλιζομένους ἐν τῷ φωτὶ καὶ τὰ ἐν αὐτῷ βλέποντας καὶ διδάσκοντας, ὡς πεπλανημένους λογίζονται· πεπλανημένοι ὄντες αὐτοὶ καὶ ἄγευστοι τῶν ἀπορρήτων τοῦ Θεοῦ ἀγαθῶν.

ρς'. Ὅτι καὶ νῦν εἰσιν ἀπαθεῖς καὶ ἅγιοι καὶ πεπληρωμένοι τοῦ θείου φωτός, ἀναστρεφόμενοι ἐν μέσῳ ἡμῶν, τοσοῦτον τὰ μέλη νεκρώσαντες ἑαυτῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς[3], ἐκ πάσης ἀκαθαρσίας καὶ ἐμπαθεστάτης ἐπιθυμίας, ὡς μὴ μόνον ἀφ' ἑαυτῶν ποτε λογίζεσθαι ἢ ποιῆσαί τι τῶν κακῶν, ἀλλὰ μηδὲ ὑφ' ἑτέρου πρὸς τοῦτο ἑλκομένους, ἀλλοίωσίν τινα τῆς προσούσης αὐτοῖς ἀπαθείας ὑφίστασθαι. Εἴδεσαν γὰρ ἂν τούτους, εἴπερ εἰδότες ἦσαν τὰ καθ' ἑκάστην ἀναγινωσκόμενα θεῖα λόγια καὶ ψαλλόμενα παρ' αὐτῶν, οἱ τοῖς τοιούτοις τὴν ἀδιαφορίαν ἐπιφημίζοντες καὶ διαπιστοῦντες τοῖς περὶ θείων πραγμάτων διδάσκουσιν ἐν σοφίᾳ τοῦ Πνεύματος. Εἰ γὰρ ἐν γνώσει τελείᾳ ἐγένοντο τῆς θείας Γραφῆς, ἐπίστευον ἂν τοῖς ὑπὸ Θεοῦ λαληθεῖσι καὶ δωρηθεῖσιν ἡμῖν ἀγαθοῖς. Ἐπεὶ δὲ ἀμέτοχοι τῶν τοιούτων, ἐξ οἰήσεως καὶ ἀμελείας, εἰσὶ καλῶν, καὶ τοὺς μετεσχηκότας καὶ περὶ τῶν τοιούτων διδάσκοντας, ἀπιστοῦντες, ἐνδιαβάλλουσιν.

ρζ'. Διὰ τοῦτο μόνον παραβάλλειν καὶ βλέπειν τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ θέλουσιν οἱ χάριτος πεπληρωμένοι Θεοῦ καὶ τετελειωμένοι τῇ γνώσει καὶ σοφίᾳ τῇ ἄνωθεν, ἵνα μισθόν τινα προξενήσωσιν αὐτοῖς, διὰ ὑπομνήσεως τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ καὶ δι' ἀγαθοεργίας, εἰ ἄραγε ἀκούσουσιν, εἰ ἄραγε συνήσουσι καὶ πεισθήσονται. Ἐπειδὴ οἱ μὴ τῷ τοῦ Θεοῦ ἀγόμενοι πνεύματι, ἐν τῇ σκοτίᾳ περιπατοῦσι καὶ οὐκ οἴδασιν οὔτε ποῦ ὑπάγουσιν[4], οὔτε ἐν τίσι προκόπτουσιν ἐντολαῖς. Τάχα γάρ ποτε ἀνασφήλαντες ἐκ τῆς περιεχούσης αὐτοὺς οἰήσεως, δέξονται τὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀληθῆ διδασκαλίαν καί, τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα ἀνυθεύτως καὶ ἀκαπηλεύτως ἀκούσαντες, μετανοήσουσι· καί, ποιήσαντες αὐτό, μεταλάβωσί τινος χαρίσματος πνευματικοῦ. Εἰ δὲ μὴ τοιαύτης ὠφελείας γενέσθαι δυνηθῶσιν αὐτοῖς πρόξενοι, θρηνοῦντες τὴν πώρωσιν τῆς καρδίας αὐτῶν, ὑποστρέφουσιν εἰς τὰς κέλλας αὐτῶν, νυκτὸς καὶ ἡμέρας εὐχόμενοι ὑπὲρ τῆς σωτηρίας αὐτῶν. Ὑπὲρ γὰρ ἄλλου τινὸς οὐδέποτε λυπηθήσονται οἱ τῷ Θεῷ ἀδιαλείπτως συνόντες καὶ ὑπερεμπιπλάμενοι παντὸς ἀγαθοῦ.

ρη'. Τίς ὁ σκοπὸς τῆς ἐνσάρκου Οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ Λόγου, ὁ ἐν πάσῃ τῇ θείᾳ Γραφῇ ἀνακηρυττόμενος καὶ παρ' ἡμῶν μὲν ἀναγινωσκόμενος, μὴ ἐπιγινωσκόμενος δέ; ἢ πάντως, ἵνα, μετεσχηκὼς τῶν ἡμετέρων, κοινωνοὺς τῶν ἐκείνου ποιήσῃ ἡμᾶς; Ὁ γὰρ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦτο

1. Α' Κορ. α', 20. 2. Ἰακ. γ', 15. 3. Πρβλ. Κολοσσ. γ', 5. 4. Ἰωάν. ιβ', 35.

υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐγένετο, ἵνα υἱοὺς Θεοῦ ποιήσῃ τοὺς ἀνθρώπους ἡμᾶς· ὅπερ ἐστὶ κατὰ φύσιν ἐκεῖνος, ἀνάγων κατὰ χάριν τὸ γένος ἡμῶν. Γεννῶν ἡμᾶς ἄνωθεν ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ καὶ εὐθὺς εἰσάγων ἡμᾶς εἰς τὴν Βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν. Μᾶλλον δὲ ἡμῶν ἐντὸς τὴν τῶν Οὐρανῶν Βασιλείαν[1] ἔχειν ἡμῖν χαριζόμενος· ὡς μὴ ἐν ἐλπίσιν εἶναι τοῦ εἰσελθεῖν ἡμᾶς ἐν αὐτῇ, ἀλλ᾽ ἐν κατασχέσει ταύτης ὄντας βοᾶν· ἡμῶν δὲ ἡ ζωὴ κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ[2].

ρθʹ. Τὸ αὐτεξούσιον καὶ αὐτοπροαίρετον ἡμῶν οὐκ ἀφαιρεῖται τὸ Βάπτισμα· ἀλλὰ ἐλευθερίαν ἡμῖν χαρίζεται, τοῦ μηκέτι καὶ ἄκοντας ἡμᾶς τυραννεῖσθαι ὑπὸ τοῦ διαβόλου. Ἐφ᾽ ἡμῖν δέ ἐστι μετὰ τὸ Βάπτισμα, ἢ ταῖς ἐντολαῖς ἐμμένειν αὐτοθελῶς τοῦ, εἰς ὃν ἐβαπτίσθημεν, Χριστοῦ τοῦ Δεσπότου Θεοῦ καὶ τῇ ὁδῷ πορεύεσθαι τῶν προσταγμάτων αὐτοῦ, ἢ ἐκκλίνειν τῆς εὐθείας ὁδοῦ ταύτης, πρὸς τὸν ἀντίπαλον δὲ καὶ ἐχθρὸν ἡμῶν διάβολον παλινδρομεῖν.

ριʹ. Οἱ μετὰ τὸ Ἅγιον Βάπτισμα τοῖς τοῦ πονηροῦ θελήμασιν εἴκοντες καὶ τὰ ἐκείνῳ βεβουλευμένα διαπραττόμενοι, ἑαυτοὺς τῆς τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος ἁγίας μήτρας ἀπαλλοτριοῦσι, κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Δαβὶδ εἰρημένον[3]. Οὐδὲ γὰρ ἀλλοιοῦται ἡμῶν ἕκαστος, ἢ τῆς καθ᾽ ὃ ἔκτισται μεθίσταται φύσεως· ἀλλ᾽ ἀγαθὸς κτισθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ (κακὸν γὰρ ὁ Θεὸς οὐκ ἐποίησεν), ἄτρεπτος τῇ φύσει, καθ᾽ ὃ ἔκτισται, καὶ τῇ οὐσίᾳ ὤν, οἷα ἐξ ἑκουσίου γνώμης προαιρεῖται καὶ θέλει, ταῦτα καὶ πράττει, εἴτε ἀγαθά, εἴτε κακά. Ὥσπερ γὰρ τὴν μάχαιράν, κἂν ἐπὶ κακῷ τις αὐτήν, κἂν ἐπὶ καλῷ χρήσηται, τῆς ἰδίας ἐκείνη οὐ μεθίσταται φύσεως, ἀλλὰ μένει σίδηρος ὤν, οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος· ἐνεργεῖ μὲν καὶ πράττει, ὡς εἴρηται, ἅπερ βούλεται, τῆς δὲ οἰκείας οὐκ ἐξίσταται φύσεως.

ριαʹ. Οὐ τὸ ἕνα ἐλεῆσαι σῴζει, ἀλλὰ τὸ ἑνὸς καταφρονῆσαι[4] τῷ πυρὶ παραπέμπει. Τὸ γὰρ ἐπείνασα καὶ ἐδίψησα[5], οὐ πρὸς ἅπαξ εἴρηται πάντως, οὐδὲ τό, ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ, ἀλλὰ τό, διὰ βίου παντὸς δηλοῖ. Οὐ τὸ τραφῆναι Χριστόν, ποτισθῆναί τε καὶ ἐνδυθῆναι καὶ εἴτι ἕτερον τούτοις συνέπεται, οὐ πρὸς ἅπαξ, ἀλλὰ διὰ παντὸς καὶ ἐν πᾶσιν ὑπὸ τῶν αὐτοῦ δούλων ταῦτα δέχεσθαι ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς ὡμολόγησεν.

ριβʹ. Ὁ τοῖς ἑκατὸν δοὺς ἐλεημοσύνην, δυνάμενος δὲ καὶ ἑτέροις δοῦναι, ποτίσαι τε καὶ θρέψαι πολλούς, παρακαλοῦντας αὐτὸν καὶ βοῶντας, ἀποπεμψάμενος, ὡς μὴ θρέψας Χριστόν, κριθήσεται παρ᾽ αὐτοῦ. Ἐπειδὴ καὶ ἐν ἐκείνοις πᾶσιν αὐτός ἐστίν, ὁ καὶ ἐφ᾽ ἑνὶ ἑκάστῳ τῶν ἐλαχίστων τρεφόμενος παρ᾽ ἡμῶν.

ριγʹ. Ὁ πᾶσι μὲν πάντα τὰ πρὸς χρείαν τοῦ σώματος παρασχὼν σήμερον, αὔριον δὲ δυνάμενος τοῦτο ποιῆσαι, ἀμελήσῃ τινῶν ἀδελφῶν καὶ λιμῷ καὶ δίψει καὶ ψύχει ἐάσῃ διαφθαρῆναι, αὐτὸν ὑπερεῖδεν ἀποθανεῖν

1. Λουκ. ιζʹ, 21.
2. Κολοσσ. γʹ, 3.
3. Πρβλ. Ψαλμ. 57, 4.
4. Πρβλ. Ματθ. ιηʹ, 10.
5. Ματθ. κεʹ, 35.

καὶ αὐτοῦ κατεφρόνησε τοῦ εἰπόντος· ἐφ᾽ ὅσον ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε[1].

ριδʹ. Ἐν τούτῳ τὸ ἑκάστου πένητος πρόσωπον ἀναλαβεῖν κατεδέξατο καὶ παντὶ πένητι ἑαυτὸν ἐξωμοίωσεν, ἵνα μηδεὶς τῶν εἰς αὐτὸν πιστευόντων τοῦ ἀδελφοῦ κατεπαίρηται· ἀλλ᾽ ἕκαστος, βλέπων τὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν καὶ τὸν πλησίον, ὡς τὸν Θεὸν αὐτοῦ, ἐλάχιστον ἑαυτὸν μᾶλλον τοῦ ἀδελφοῦ, ὡς τοῦ πεποιηκότος αὐτὸν λογίζοιτο καὶ ὡς αὐτὸν ἀποδέχοιτο καὶ τιμᾷ καὶ πάντα κενοῖ τὰ ὑπάρχοντα πρὸς θεραπείαν αὐτοῦ· ὡς ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς ἡμῶν ἐκένωσε τὸ ἴδιον αἷμα, διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν.

ριεʹ. Ὁ τὸν πλησίον ἔχειν ὡς ἑαυτὸν[2] κελευσθείς, οὐ μίαν πάντως ἡμέραν, ἀλλὰ διὰ βίου παντὸς τοῦτον ἔχειν οὕτως ὀφείλει. Καὶ ὁ παντὶ τῷ αἰτοῦντι διδόναι[3] προσταττόμενος, τοῦτο ποιεῖν προστάττεται ἐν πάσῃ τῇ ζωῇ αὐτοῦ. Καὶ ὁ θέλων ἵνα ποιῶσιν εἰς αὐτὸν ἄλλοι ἃ βούλεται ἀγαθά[4], ταῦτα καὶ αὐτὸς ποιεῖν ἄλλοις ἀπαιτηθήσεται.

ριςʹ. Ὥσπερ οὖν ὁ ἔχων τὸν πλησίον ὡς ἑαυτόν[5], οὐδὲν ἔχειν πλέον τοῦ πλησίον ἀνέχεται· ἐὰν δὲ ἔχῃ καὶ μὴ μεταδίδωσιν ἀφθόνως, ἕως ἂν καὶ αὐτὸς πτωχὸς γένηται καὶ τοῖς πλησίον αὐτοῦ ἐξομοιωθῇ, τῆς ἐντολῆς τοῦ Δεσπότου ἐκπληρωτὴς οὐχ εὑρίσκεται· οὐδὲ ὁ τοῖς αἰτοῦσι πᾶσι διδόναι θέλων, ἐὰν μέχρις ὀβολοῦ ἢ κλάσματος ἄρτου κεκτημένος, ἀποστρέψῃ τινὰ τῶν αἰτούντων αὐτόν· οὐδὲ ὁ μὴ ποιῶν τὸν πλησίον ὅσα θέλει ἵνα ἕτερος ποιήσῃ πρὸς αὐτόν[6]· οὕτω καὶ ὁ πάντα μὲν πένητα καὶ ἐλάχιστον θρέψας, ποτίσας, ἐνδύσας, καὶ τὰ ἄλλα πάντα εἰς αὐτὸν ἐργασάμενος, ἑνὸς δὲ μόνον καταφρονήσας καὶ αὐτὸν παριδών, ὡς Χριστὸν τὸν Θεὸν παριδὼν πεινῶντα καὶ διψῶντα καὶ αὐτὸς λογισθήσεται[7].

ριζʹ. Φορτικὰ ταῦτα τοῖς πᾶσιν ἴσως φανήσεται. Διὸ καὶ δόξουσιν εὐλόγως λέγειν ἐν ἑαυτοῖς· τίς ἄρα ταῦτα πάντα ποιῆσαι δύναται, ὥστε πάντας θεραπεῦσαι καὶ θρέψαι καὶ μηδόλως τούτων τινὰ παριδεῖν; Ἀλλ᾽ ἀκούσωσι Παύλου διαῤῥήδην βοῶντος· ἡ γὰρ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ συνέχει ἡμᾶς, κρίναντας τοῦτο· ὅτι, εἰ εἷς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἄρα οἱ πάντες ἀπέθανον[8].

ριηʹ. Καθάπερ αἱ περιεκτικαὶ ἐντολαὶ συμπεριέχουσι πάσας ἐν ἑαυταῖς τὰς μερικὰς ἐντολάς, οὕτω καὶ αἱ περιεκτικαὶ ἀρεταὶ τὰς μερικὰς ἐν ἑαυταῖς συμπεριλαμβάνουσιν ἀρετάς. Ὁ γὰρ πωλήσας τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ καὶ διασκορπίσας αὐτὰ τοῖς πτωχοῖς καὶ πένης ἐφάπαξ γενόμενος, πάντα ὑφ᾽ ἓν τὰ τῶν μερικῶν ἐντολῶν ἐξεπλήρωσεν· οὐκ ἔτι γὰρ χρείαν ἔχει τῷ αἰτοῦντι διδόναι, ἢ μὴ ἀποστραφῆναι τὸν θέλοντα δανείσασθαι ἀπ᾽ αὐτοῦ[9]. Οὕτω καὶ ὁ ἀδιαλείπτως εὐχόμενος[10], ἐν τούτῳ πάντα συνέκλεισε·

1. Ματθ. κεʹ, 40.
2. Πρβλ. Λευϊτ. ιθʹ, 18.
3. Πρβλ. Ματθ. εʹ, 42.
4. Πρβλ. Ματθ. ζʹ, 12.
5. Πρβλ. Λευϊτ. ιθʹ, 18.
6. Πρβλ. Ματθ. ζʹ, 12.
7. Πρβλ. Ματθ. κεʹ, 45.
8. Βʹ Κορ. εʹ, 15.
9. Ματθ. εʹ, 42.
10. Πρβλ. Αʹ Θεσσ. εʹ, 17.

καὶ οὐκ ἔτι ἑπτάκις αἰνεῖν τῆς ἡμέρας τὸν Κύριον[1], ἢ ἑσπέρας καὶ πρωῒ καὶ μεσημβρίας[2] ὑπ' ἀνάγκην ἐστίν, ὡς ἤδη πάντα πεπληρωκὼς ὅσα ἂν κανονικῶς καὶ ἐν ἀφωρισμένοις καιροῖς καὶ ὥραις εὐχόμεθά τε καὶ ψάλλομεν. Οὕτω καὶ ὁ τὸν διδόντα γνῶσιν ἀνθρώποις Θεὸν ἐν ἑαυτῷ γνωστῶς κτησάμενος, πᾶσαν ἁγίαν διῆλθε Γραφὴν καὶ πᾶσαν τὴν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως ὠφέλειαν ἐκαρπώσατο· καὶ οὐκ ἔτι βιβλίων ἀναγνώσεως δεηθήσεται· πῶς γάρ; ὁ τὸν ἐμπνεύσαντα τοῖς τὰς θείας Γραφὰς γεγραφόσι συνόμιλον κεκτημένος καὶ παρ' ἐκείνου μυούμενος τὰ τῶν ἀποκεκρυμμένων μυστηρίων ἀπόρρητα; ἀλλὰ βίβλος οὗτος τοῖς ἄλλοις θεόπνευστος ἔσται, καινά τε καὶ παλαιὰ μυστήρια φέρουσα γεγραμμένα δακτύλῳ Θεοῦ[3] ἐν αὐτῷ, ὡς πάντα τελέσας καὶ καταπαύσας ἐν Θεῷ, τῇ ἀρχικῇ τελειότητι, ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ.

ριθ'. Ἡ καθ' ὕπνους ῥεῦσις ἐκ πολλῶν ὑποθέσεων εἴωθε γίνεσθαι· ἐκ γαστριμαργίας, ἐκ κενοδοξίας καὶ ἐκ φθόνου τῶν δαιμόνων. Γίνεται δὲ ἐκ πολλῆς ἀγρυπνίας, εἰς ὕπνον χαυνουμένου τοῦ σώματος, καὶ ἀπὸ δέους τοῦ μὴ τοῦτο παθεῖν. Ἢ διὰ τὴν θείαν λειτουργίαν, Ἱερέως τινὸς ὄντος, ἢ καὶ διὰ τὴν κοινωνίαν, καὶ τοῖς λογισμοῖς συνδυάζων τούτοις τῆς δειλίας ἐν τῇ κλίνῃ, τοῦ μήπως παθεῖν, κοιμηθεὶς τοῦτο πέπονθεν. Ὃ καὶ αὐτὸ φθόνου δαιμόνων ὑπάρχει. Καὶ ἄλλως δέ· ἑωρακώς τις εὔοπτον πρόσωπον ἐν τῇ ἡμέρᾳ, εἶτα ἀνιστορῶν τοῦτο κατὰ διάνοιαν, συνυπνώσει τοῖς πορνικοῖς λογισμοῖς, διὰ χαυνότητα μὴ ἀπωσάμενος αὐτούς, πίπτει καθ' ὕπνους, ἴσως καὶ ἐγρηγορὼς κείμενος ἐν τῇ κοίτῃ. Καὶ ἄλλως δέ· εἰσὶ τινὲς ῥάθυμοι κατ' ἐμέ, καθεζόμενοι καὶ περὶ ἐμπαθῶν ὁμιλοῦντες πραγμάτων, ἢ καὶ ἐμπαθῶς, ἢ καὶ οὔ· εἶτα ἐν τῇ κοίτῃ ἐρχόμενοι καὶ ταῦτα κατὰ νοῦν ἀναστρέφοντες καὶ τῇ τούτων συνδυάσει ἐναποκοιμώμενοι, καθ' ὕπνους ὑφίστανται. Ἴσως δὲ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ὁμιλίαν, τοῦ θατέρου ἀνθρώπου θάτερος τὴν βλάβην ἐδέξατο. Διὰ τοῦτο προσέχειν δεῖ ἑαυτοὺς πάντοτε καὶ τὸ τοῦ Προφήτου μελετᾶν· προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντός, ὅτι ἐκ δεξιῶν μού ἐστιν, ἵνα μὴ σαλευθῶ[4]· καὶ τὰς ἀκοὰς ἀποφράττειν τοῖς τοιούτοις λόγοις. Πολλάκις καὶ τῆς εὐχῆς τινες ἀπασχολήσαντες, εἰς κινήσεις σαρκικὰς συνωθήσθησαν· καθὸ καὶ ἐν τῷ τῆς εὐχῆς[5] κεφαλαίῳ ἐδηλώσαμεν.

ρκ'. Ἀδελφέ, ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἀποταγῆς σπούδασον καλὰς ἀρετὰς ἐν σεαυτῷ φυτεῦσαι, ὅπως καὶ τῷ κοινῷ γένῃ χρήσιμος καὶ σὲ μεγαλύνῃ ἐπ' ἐσχάτων ὁ Κύριος. Μὴ κτήσῃ παρρησίαν μετὰ Ἡγουμένου ποτέ, καθὰ καὶ ἄλλοτε εἴπομεν, μηδὲ ζήτει παρ' αὐτοῦ τιμήν. Μὴ κτήσῃ φιλίαν μετὰ τῶν προεχόντων, μηδὲ τὰς αὐτῶν κέλλας κύκλευε· γινώσκων ὡς ἐν τούτῳ, οὐ μόνον τὸ τῆς κενοδοξίας πάθος ῥιζοῦν ἄρχεται ἐν σοί, ἀλλὰ καὶ μισητὸς παρὰ τοῦ προεστῶτος γενήσῃ· τὸ δὲ πῶς, ὁ νοῶν νοείτω. Καθέζου δὲ ἐν τῷ κελλίῳ σου, οἷον δ' ἂν ἐστιν, ἐν εἰρήνῃ. Καὶ τῷ θέλοντί σοι συντυ-

1. Πρβλ. Ψαλμ. 118, 164. 2. Πρβλ. Ψαλμ. 54, 18. 3. Πρβλ. Ἐξ. λα', 18.
4. Ψαλμ. 15.8. 5. Ἡ ἔκδοσις Ἀθηνῶν ἔχει ψυχῆς.

χεῖν μὴ ἀποστραφῇς, ἕνεκεν εὐλαβείας· ἀλλὰ γνώμῃ πατρικῇ τούτῳ συντυχών, οὐ βλαβήσῃ, εἰ καὶ ἐκ τῶν ἐναντίων ἐστίν. Εἰ δὲ οὐχ ὁρᾷς συμφέρον τοῦτο, τῷ σκοπῷ τοῦ ὠφελουμένου δεῖ ἐξακολουθεῖν.

ρκα'. Δεῖ δὲ διὰ παντὸς τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον ἔχειν καὶ καθ' ἑκάστην ἑαυτὸν ἀνακρίνειν, τί μὲν ἀγαθόν, τί δὲ τῶν φαύλων πέπρακταί σοι. Καὶ τῶν μὲν ἀγαθῶν λήθην ποιεῖσθαι, μήπως τῷ τῆς κενοδοξίας πάθει περιπέσῃς. Ἐπὶ δὲ τοῖς ἐναντίοις, δάκρυσι κεχρῆσθαι μετ' ἐξομολογήσεως καὶ προσευχῆς συντόνου. Ἔστω δὲ ἡ ἀνάκρισις οὕτω· τελεσθείσης τῆς ἡμέρας καὶ τῆς ἑσπέρας καταλαβούσης, ἐν ἑαυτῷ διαλογίζεσθαι· ἄραγε πῶς, τῇ βοηθείᾳ τοῦ Θεοῦ, τὴν ἡμέραν παρῆλθον; μὴ τινὰ κατέκρινα, ἢ ἐλοιδόρησα, ἢ ἐσκανδάλισα, ἢ εἴς τινος ὄψιν ἐμπαθῶς προσέβλεψα, ἢ τοῦ ἐπιστατοῦντος ἐν τῇ διακονίᾳ παρήκουσα καὶ αὐτῆς ἠμέλησα, ἢ ὠργίσθην τινί, ἢ ἐν τῇ συνάξει ἑστῶτός μου, τὸν νοῦν εἰς ἀνωφελῆ ἀπησχόλησα, ἢ ῥαθυμίᾳ βαρυνθείς, τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ κανόνος ἀπέστην; Ὅταν δὲ ἐν τούτοις πᾶσι σεαυτὸν ἀνεύθυνον εὕρῃς, (ὅπερ ἀδύνατον, οὐδεὶς γὰρ καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου οὐδ' ἂν μία ἡμέρα τῆς ζωῆς αὐτοῦ[1] καὶ οὐδεὶς καυχήσεται ἁγνὴν ἔχειν τὴν καρδίαν[2],) τότε πρὸς τὸν Θεὸν μετὰ πολλῶν δακρύων βόησον· Κύριε, συγχώρησόν μοι, ὅσα ἐν ἔργῳ τε καὶ λόγῳ καὶ γνώσει καὶ ἀγνοίᾳ ἥμαρτον· πολλὰ γὰρ πταίομεν[3] καὶ οὐ γινώσκομεν.

ρκβ'. Δεῖ δὲ καθ' ἑκάστην ἐξαγορεύειν πάντα λογισμὸν πρὸς τὸν πνευματικὸν πατέρα· καὶ τὸ παρ' αὐτοῦ σοι λεγόμενον, ὡς ἐκ θείου στόματος δέχεσθαι ἐν πάσῃ πληροφορίᾳ· καὶ μὴ πρὸς ἕτερόν τινα ταῦτα προφέρειν· ὡς ὅτι τὸ καὶ τὸ ἐρωτήσαντός μου τὸν πατέρα, τόδε μοι ἀπεφθέγξατο καὶ εἰ ἄρα καλῶς ἀπεφήνατο ἢ οὔ· καὶ τί ἄρα ὀφείλω πρᾶξαι πρὸς θεραπείαν· ταῦτα γὰρ τὰ ῥήματα ἀπιστίας μεστὰ πρὸς τὸν πατέρα καὶ ψυχοβλαβῆ· ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ συμβαίνειν εἴωθε τοῖς ἀρχαρίοις.

ρκγ'. Δεῖ δὲ πάντας τοὺς ἐν κοινοβίῳ ὡς ἁγίους βλέπειν καὶ μόνον ἑαυτὸν ἁμαρτωλὸν καὶ ἔσχατον ἐννοούμενον· ὅτι πάντων σῳζομένων, αὐτὸς μόνος κολασθήσεται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ. Καὶ ἐν τῇ συνάξει δὲ ἱστάμενος ταῦτα ἐννοῶν, μὴ παύσῃ ἐν κατανύξει κλαίειν θερμῶς· μὴ ποιούμενος λόγον τῶν εἰς τοῦτο σκανδαλιζομένων ἢ καὶ σκωπτόντων. Εἰ δὲ ὁρᾷς σεαυτὸν ἐκ τούτου εἰς κενοδοξίαν ὀλισθαίνοντα, ἐξερχόμενος τῆς Ἐκκλησίας, ἐν κρυπτῷ τοῦτο ποίει, αὖθις ταχέως πρὸς τὸν ἴδιον τόπον ἀποκαθιστάμενος. Τοῦτο γὰρ πρὸς τοὺς ἀρχαρίους μάλα ἐστὶ καλόν· μᾶλλον ἐν τῷ ἐξαψάλμῳ καὶ τῇ στιχολογίᾳ καὶ τῇ ἀναγνώσει καὶ τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ. Πρόσεχε δὲ τοῦ μὴ κατακρῖναί τινά· ἀλλὰ τοῦτο θοῦ ἐν νῷ, ὅτι ὅσοι βλέπουσί με οὕτως ὀλοφυρόμενον, ἐννοοῦντες πολυαμάρτητον εἶναί με, ὑπερεύχονται τῆς ἐμῆς σωτηρίας. Καὶ πάντως τοῦτο ἀεὶ ἐννοούμενος καὶ ἀδιαλείπτως ἐκτελῶν, μεγάλως ὠφεληθήσῃ καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν ἐπισπάσῃ καὶ τοῦ θείου μακαρισμοῦ μέτοχος γενήσῃ.

1. Ἰὼβ ιδ', 4. 2. Παροιμ. κ', 9. 3. Ἰακ. γ', 2.

ρκδ'. Μὴ παραβάλῃς δὲ κελλίῳ τινός, ἐκτὸς τοῦ Ἡγουμένου, καὶ τούτου σπανίως· ἀλλ' εἰ καὶ περὶ λογισμοῦ τινος αὐτὸν ἐρωτῆσαι βούλει, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦτο ποίει. Ἀπὸ δὲ τῆς συνάξεως, εὐθὺς ἐν τῷ κελλίῳ ὑποχώρει· εἶθ' οὕτως ἐν τῇ διακονίᾳ. Μετὰ δὲ τὰ ἀπόδειπνα, ἔξωθεν τοῦ Ἡγουμενείου βαλὼν μετάνοιαν καὶ αἰτῶν εὐχήν, πάλιν κεκυφὼς μετὰ σιωπῆς εἰς τὸ κελλίον ἀπότρεχε. Κρεῖττον γὰρ ἓν τρισάγιον μετὰ προσοχῆς εἰς τὸ καθευδῆσαι, ἢ ἀγρυπνία τεσσάρων ὡρῶν ἐν ὁμιλίαις ἀνωφελέσιν. Ὅμως ὅπου κατάνυξις καὶ πένθος πνευματικόν, ἐκεῖ καὶ ἔλλαμψις θεία· ταύτης δὲ τῇ ἐπιφοιτήσει, ἀπελήλαται ἀκηδία καὶ νόσος.

ρκε'. Ἀγάπην δὲ ἰδικὴν μετὰ οἱουδήποτε προσώπου μὴ κτήσῃ, μάλιστα μετὰ ἀρχαρίου· εἰ καὶ δόξει σοι βίον ἄριστον ἔχειν, μήτοι γε ὕποπτον. Καὶ γὰρ ἐκ πνευματικῆς μετεκεντρίζεταί σε εἰς ἐμπαθῆ ὡς τὰ πολλά, καὶ ἐμπίπτεις εἰς θλίψεις ἀνωφελεῖς. Τοῦτο γὰρ μάλιστα εἴωθε τοῖς ἀγωνιζομένοις συμβαίνειν· ὅμως ἡ ταπείνωσις καὶ ἡ συνεχὴς εὐχὴ τοῦτο διδάξει. Οὐ γὰρ ἄγει καιρὸς ἐν λεπτῷ περὶ τούτων λέγειν· ὁ δὲ νοῶν νοείτω.

ρκς'. Δεῖ δὲ ἔχειν σεαυτὸν ἀπὸ παντὸς ἀδελφοῦ τοῦ ἐν τῷ κοινοβίῳ ξένον· πλεῖον δὲ καὶ τῶν κατὰ κόσμον γνωστῶν. Πάντας δὲ ἐξ ἴσου ἀγαπᾶν καί, τοὺς εὐλαβεῖς καὶ ἀγωνιζομένους, ὡς ἁγίους ὁρᾶν. Ὑπὲρ δὲ τῶν κατ' ἐμὲ ῥαθύμων ἐκτενῶς προσεύχεσθαι. Ὅμως ὡς ἀνωτέρω δεδηλώκαμεν, πάντας ἁγίους ἐννοῶν, σπεῦδε διὰ πένθους τῶν παθῶν καθαρθῆναι, ὅπως, ἐλλαμφθεὶς ὑπὸ τῆς χάριτος, πάντας ἐξίσου κατανοεῖν, καὶ τοῦ μακαρισμοῦ τῶν καθαρῶν τῇ καρδίᾳ[1] ἐπιτεύξῃ.

ρκζ'. Ταύτην δὲ ἡγοῦ, ἀδελφέ, λέγεσθαι ἀναχώρησιν τελείαν κόσμου, τὴν παντελῆ τοῦ ἰδίου θελήματος ἀπονέκρωσιν· ἔπειτα τὴν τῶν γονέων, οἰκείων τε καὶ φίλων ἀπροσπάθειαν καὶ ἀπάρνησιν.

ρκη'. Εἶθ' οὕτως καὶ τὸ τῶν προσόντων πάντων γυμνωθῆναι, διανείμαντα τοῖς πένησι, κατὰ τὸν εἰπόντα· πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς πτωχοῖς[2]· λήθην τε ποιῆσαι πάντων ὧν σχετικῶς ἠγάπας προσώπων, εἴτε σωματικῶς, εἴτε πνευματικῶς.

ρκθ'. Ἐξαγόρευσίν τε τῶν τῆς καρδίας κρυπτῶν ἁπάντων τῶν ἀπὸ βρέφους καὶ μέχρις αὐτῆς τῆς ὥρας παρὰ σοῦ πραχθέντων, πρὸς τὸν πνευματικὸν πατέρα, ἢ πρὸς τὸν Ἡγούμενον, ὡς πρὸς αὐτὸν τὸν Θεὸν τὸν ἐτάζοντα καρδίας καὶ νεφρούς· εἰδὼς ὡς Ἰωάννης ἐβάπτιζε βάπτισμα μετανοίας καὶ πάντες ἤρχοντο πρὸς αὐτὸν ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν[3]. Καὶ γὰρ ἐκ τούτου μεγάλη χαρὰ τῇ ψυχῇ καὶ κουφισμὸς τῷ συνειδότι προσγίνεται, κατὰ τὸν Προφητικὸν λόγον· λέγε σὺ πρῶτον τὰς ἁμαρτίας σου, ἵνα δικαιωθῇς[4].

ρλ'. Θέσθαι δὲ τῷ λογισμῷ τοιαύτην πληροφορίαν, μετὰ τὴν εἰς τὸ κοινόβιον εἴσοδον, τεθνάναι πάντας γονεῖς τε καὶ φίλους· καὶ μόνον ἡγεῖ-

1. Ματθ. ε', 8. 2. Ματθ. ιθ', 21. 3. Ματθ. γ', 6. 4. Ἡσ. μγ', 26.

σθαι Πατέρα τε καὶ Μητέρα τὸν Θεὸν καὶ τὸν προεστῶτα· καὶ μήποτε χάριν σωματικῆς χρείας παρ' αὐτῶν τι αἰτήσασθαι. Εἰ δὲ καὶ ἐκ προνοίας παρ' αὐτῶν τί σοι ἀποσταλῇ, δέξαι καὶ ὑπέρευξαι τῆς αὐτῶν κηδεμονίας, παράσχου δὲ τὸ σταλὲν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον ἢ εἰς τὸ νοσοκομεῖον· καὶ τοῦτο ποίησον ἐν ταπεινώσει. Οὐ γὰρ τῶν τελείων ἐστί, ἀλλὰ τῶν ἐλαχίστων.

ρλα'. Ποιεῖν δὲ πᾶν πρᾶγμα, ὅπερ ἐστὶ καλόν, μετὰ ταπεινώσεως, ἐννοούμενον τὸν εἰπόντα· ὅταν πάντα ποιήσητε, λέγετε ὅτι ἀχρεῖοι δοῦλοί ἐσμεν· ὃ ὠφείλομεν ποιῆσαι, πεποιήκαμεν[1].

ρλβ'. Φυλάττειν δὲ καὶ τοῦ μήποτε κοινωνίαν δέξασθαι, ἔχοντός σου κατά τινος, μέχρι καὶ προσβολῆς λογισμοῦ· ἕως ὅτου διὰ μετανοίας τὴν καταλλαγὴν ἐργάσῃ. Πλὴν καὶ τοῦτο ἀπὸ τῆς εὐχῆς μαθήσῃ.

ρλγ'. Ἕτοιμον δὲ εἶναι καθ' ἑκάστην ἡμέραν πρὸς ὑποδοχὴν πάσης θλίψεως· ἐννοούμενον ἀπαλλαγὴν ταύτας τῶν πολλῶν ὀφλημάτων εἶναι, καὶ εὐχαριστεῖν τῷ Ἁγίῳ Θεῷ. Ἐκ γὰρ τούτων κτᾶταί τις παρρησίαν ἀκαταίσχυντον, κατὰ τὸν μέγαν Ἀπόστολον· ἡ γὰρ θλίψις, ὑπομονὴν κατεργάζεται· ἡ δὲ ὑπομονή, δοκιμήν· ἡ δὲ δοκιμή, ἐλπίδα· ἡ δὲ ἐλπὶς οὐ καταισχύνει[2]. Καὶ γὰρ ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη[3], ταῦτά ἐστι κατὰ τὴν ἀψευδῆ ἐπαγγελίαν τοῖς διὰ θλίψεων τὴν ὑπομονήν, συνεργούσης τῆς χάριτος, ἐπιδεικνυμένοις. Ἄνευ γὰρ χάριτος οὐ δύναταί τι κατορθωθῆναι.

ρλδ'. Μὴ κεκτῆσθαι δέ τι τῶν ὑλικῶν ἐν τῷ κελλίῳ, μέχρι καὶ ῥαφίδος· ἐκτὸς ψιάθου, κωδίου καὶ παλλίου, καὶ ὧν περιβέβλησαι· εἰ δυνατὸν μηδὲ ὑποπόδιον. Ἔστι γὰρ καὶ περὶ τούτων τις λόγος· ὅμως ὁ νοῶν νοείτω.

ρλε'. Μὴ δ' αὖ πάλιν ἀπαιτεῖν σε τὸν Ἡγούμενον τι τῶν χρειωδῶν, ἐκτὸς τῶν τετυπωμένων· καὶ ταῦτα ὅτε αὐτὸς καλέσας παρέξῃ· μηδὲ ὅλως τῷ ὑποβάλλοντι πειθόμενος λογισμῷ, ἀντικαταλλάξαι τι τῶν παρεχομένων. Ἀλλ' οἷα δ' ἂν εἰσιν, ὡς ἐκ Θεοῦ μετ' εὐχαριστίας λαμβάνειν, καὶ μετ' αὐτῶν διοικεῖσθαι· μὴ ἐξεῖναι δὲ ἐξαγοράζειν ἕτερον. Ῥυπουμένου δὲ τοῦ ἱματίου, δὶς τοῦ χρόνου δεῖ τοῦτο πλύνειν· αἰτοῦντα σχήματι πτωχοῦ καὶ ξένου μετὰ πάσης ταπεινώσεως, ἑτέρου ἀδελφοῦ περιβόλαιον, μέχρις ὅτου τὸ ἴδιον, πλυθέν, ὑπὸ τοῦ ἡλίου ξηρανθῇ· εἶθ' οὕτως πάλιν μετ' εὐχαριστίας ἀποδιδόναι· ὡσαύτως καὶ παλλίον καὶ εἴ τι ἕτερον.

ρλς'. Κοπιᾶν δὲ κατὰ δύναμιν ἐν τῇ διακονίᾳ· ἐν δὲ τῷ κελλίῳ καρτερεῖν ἐν τῇ εὐχῇ μετὰ κατανύξεως καὶ προσοχῆς καὶ συνεχῶν δακρύων· καὶ μὴ τιθέναι ἐν τῇ διανοίᾳ, ὅτι σήμερον, ὑπερεκπερισσοῦ ἐκκεκοπιακώς, ὑφέλω τι τῆς εὐχῆς ἕνεκα τοῦ σωματικοῦ κόπου. Λέγω σοι γάρ, ὅτι ὅσον ἐάν τις ἑαυτὸν βιάσηται ἐν τῇ διακονίᾳ, στερηθεὶς τῆς εὐχῆς, μέγα τι ἀπωλεκέναι οἰέσθω. Καὶ γὰρ οὕτως ἔχει.

1. Λουκ. ιζ', 10. 2. Ῥωμ. ε', 3-4. 3. Α' Κορ. β', 9.

ρλζ'. Πρὸ πάντων δὲ ἀπαντᾶν εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς συνάξεις, καὶ ὕστατον ὑποχωρεῖν, ἐκτὸς ἀνάγκης μεγάλης· μᾶλλον δὲ ἐν τῷ ὄρθρῳ καὶ τῇ λειτουργίᾳ.

ρλη'. Ὑποταγὴν δὲ πᾶσαν κεκτῆσθαι εἰς τὸν κατὰ σὲ Ἡγούμενον, ὑφ᾿ οὗ καὶ ἀπεκάρης· καὶ ἀδιακρίτως τὰ παρ᾿ αὐτοῦ προσταττόμενα ἐκπληροῦν μέχρι θανάτου, εἰ καὶ ἀδύνατά σοι δοκεῖ. Ἐν τούτῳ γὰρ μιμῇ τὸν ὑπακούσαντα μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ Σταυροῦ[1]. Οὐ μόνον δὲ τὸν Ἡγούμενον ἀλλὰ καὶ πᾶσαν τὴν ἀδελφότητα καὶ τὸν τὰς διακονίας ἐγκεχειρισμένον οὐ χρὴ παρακοῦσαι ἔν τινι· ἀλλ᾿ εἰ καὶ ὑπὲρ δύναμιν ᾖ τὸ ἐπιταττόμενον, βαλὼν μετάνοιαν, αἴτησαι συγχώρησιν. Εἰ δὲ πρὸς τοῦτο ἀνανεύει, τῶν βιαστῶν ἐστιν ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν καὶ βιασταὶ ἁρπάζουσιν αὐτὴν[2] λογιζόμενον, ἑαυτὸν βιάζεσθαι.

ρλθ'. Τὸ μετὰ συντετριμμένης καρδίας προσκυλινδεῖσθαι τοῖς ποσὶ πάσης τῆς ἀδελφότητος, ὡς ἀφανὴς καὶ ἄγνωστος καὶ ὅλως μὴ ὤν· καὶ γὰρ οὕτως ἐν βίῳ ἀναστρεφόμενος, θαρρῶ εἰπεῖν διορατικὸς γενόμενος, πολλὰ προλέγει, τῆς χάριτος συνεργούσης. Ὁ τοιοῦτος καὶ ὑπὲρ ἑτέρων ἐλαττωμάτων θρηνεῖ· ἀπερίσπαστος ἐξ ὑλικῶν προσπαθείας μένων, τοῦ πνευματικοῦ καὶ θείου ἔρωτος μὴ ἐῶντος αὐτὸν ἐν τούτοις ὀλισθῆσαι· οὐ θαυμαστὸν δὲ τὸ προλέγειν· πολλάκις δὲ συμβαίνει καὶ ἐκ δαιμόνων προσγίνεσθαι· ὅμως ὁ νοῶν νοήσει. Πλὴν ἐὰν ἄρξηταί τις δέχεσθαι ἐξαγορεύσεις, ἴσως καὶ τούτων στερῆται, ἀπασχολούμενος ἐν τῷ τοὺς ἑτέρων λογισμοὺς ἀνακρίνειν. Ἐὰν δὲ πάλιν ἐκ πολλῆς ταπεινώσεως τούτων παύσηται, ἤγουν τοῦ λέγειν καὶ ἀκούειν, πάλιν ἀποκαθίσταται εἰς τὴν προτέραν ἀποκατάστασιν. Τὴν δὲ τῶν τοιούτων εἴδησιν μόνος ὁ Θεὸς ἐπίσταται. Ἐγὼ γὰρ φόβῳ συνεχόμενος, περὶ τοιούτων οὐ τολμῶ φθέγξασθαι.

ρμ'. Ἔχειν δὲ τὸν νοῦν πάντοτε πρὸς τὸν Θεόν, ἔν τε ὕπνῳ καὶ ἐγρηγόρσει, ἑστιάσει καὶ ὁμιλίᾳ, ἐργοχείρῳ τε καὶ πάσῃ ἄλλῃ πράξει κατὰ τὸ προφητικὸν λόγιον· προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντός[3]. Ἡγοῦ δὲ ἑαυτὸν ἁμαρτωλότερον παντὸς ἀνθρώπου. Χρονιζούσης γὰρ ταύτης τῆς μνήμης, πέφυκεν ἐγγίνεσθαι τῇ διανοίᾳ ἔλλαμψις δίκην ἀκτῖνος. Καὶ ὅσον ταύτην ἐπιζητεῖς, πολλῇ προσοχῇ καὶ ἀπερισπάστῳ διανοίᾳ, κόπῳ τε πολλῷ καὶ δάκρυσι, τηλαυγέστερον φαίνεται. Φαινομένη δέ, ἀγαπᾶται· ἀγαπωμένη δέ, καθαίρει· καθαίρουσα δέ, θεοειδῆ ἀπεργάζεται, φωτίζουσα καὶ διδάσκουσα διακρίνειν τὸ καλὸν ἀπὸ τοῦ χείρονος. Πλήν, ἀδελφέ, πολλοῦ δεῖ κόπου, σὺν Θεῷ, τοῦ τελείως ταύτην εἰσοικισθῆναι τῇ σῇ ψυχῇ καὶ ταύτῃ καταυγάσαι, ὥσπερ ἡ σελήνη, τὸν τῆς νυκτὸς ζόφον. Προσέχειν δὲ δεῖ καὶ τὰς προσβολὰς τῶν λογισμῶν, κενοδοξίας τε καὶ οἰήσεως, καὶ τοῦ μὴ κατακρίνειν τινὰ ὁρῶντα ἀπρεπές τι πράττοντα. Οἱ γὰρ δαίμονες, βλέποντες τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῶν παθῶν καὶ τῶν πειρασμῶν διὰ τῆς ἐνοικήσεως τῆς χάριτος καὶ τῆς εἰρηνικῆς καταστά-

1. Φιλιππ. β', 8. 2. Ματθ. ια', 12. 3. Ψαλμ. 15,8.

σεως ἐλευθερωθεῖσαν, προβάλλουσι τὰ τοιαῦτα· ὅμως ἡ βοήθεια ἐκ Θεοῦ. Γενέσθω δὲ σοὶ[1] καὶ τὸ πένθος διηνεκὲς καὶ κόρος τῶν δακρύων μὴ ᾖ. Πρόσεχε δὲ μὴ ἐκπαθεῖν τι ἐκ πολλῆς χαρᾶς καὶ κατανύξεως· μηδὲ ἐξ ἰδίου κόπου καὶ οὐκ ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος ταῦτα λογίσασθαι, καὶ ἀφαιρεθῶσιν ἐκ σοῦ, καὶ πολλὰ ζητήσεις ἐν τῇ εὐχῇ καὶ οὐχ εὑρήσεις, καὶ γνώσῃ οἷον δῶρον ἀπώλεσας. Ἀλλὰ μηδέποτε, Κύριε, στερηθείημεν τῆς σῆς χάριτος. Πλήν, ἀδελφέ, ἐὰν καὶ συμβῇ τοῦτο, ἐπίρριψον ἐπὶ Θεὸν τὴν ἀσθένειάν σου καί, ἀναστάς, ἐκτείνας τὰς χεῖρας, εὖξαι λέγων οὕτω· Κύριε, ἐλέησόν με τὸν ἁμαρτωλὸν καὶ ἀσθενῆ καὶ ταλαίπωρον, καὶ κατάπεμψον ἐπ᾿ ἐμὲ τὴν χάριν σου, μὴ ἐῶν πειρασθῆναί με ὑπὲρ ὃ δύναμαι[2]. Ἴδε, Κύριε, αἱ πολλαὶ ἁμαρτίαι μου εἰς οἵαν ἀθυμίαν καὶ λογισμούς με ἤγαγον. Ἐγώ, Κύριε, εἰ καὶ θελήσω ἐκ δαιμόνων καὶ οἰήσεως τὴν στέρησιν τῆς σῆς παρακλήσεως λογίσασθαι, οὐ δύναμαι. Οἶδα γὰρ πρὸς τούτους αὐτοὺς ἀντιπαρατάσσεσθαι, τοὺς τὸ σὸν θέλημα θερμῶς ἐκτελοῦντας. Ἐγὼ δὲ τὸ αὐτῶν θέλημα καθ᾿ ἑκάστην ἐκπληρῶν, πῶς ὑπ᾿ αὐτῶν πειρασθήσομαι; πειράζομαι δὲ πάντως ὑπὸ τῶν ἰδίων ἁμαρτιῶν. Καὶ νῦν, Κύριέ μου, Κύριε, εἰ θέλημα σὸν καὶ ἐμοὶ συμφέρον, εἰσελθέτω πάλιν ἡ χάρις σου εἰς τὸν δοῦλόν σου, ὅπως, βλέπων ταύτην, χαίρω ἐν κατανύξει καὶ κλαυθμῷ, φωτιζόμενος ἐκ τῆς ταύτης ἀειφώτου ἐλλάμψεως· φυλαττόμενος ἀπὸ ῥυπαρῶν λογισμῶν καὶ παντὸς πονηροῦ πράγματος καὶ τῶν καθ᾿ ἑκάστην σφαλλομένων μοι ἐν γνώσει καὶ ἀγνοίᾳ ἔργων τε καὶ λόγων· λαμβάνων πληροφορίαν τῆς εἰς σὲ παρρησίας, Κύριε, ἐκ τῶν καθ᾿ ἡμέραν προσπιπτουσῶν θλίψεων τῷ δούλῳ σου παρά τε δαιμόνων καὶ ἀνθρώπων, καὶ τῆς ἐκκοπῆς τοῦ ἰδίου θελήματος, ἐννοούμενος καὶ τὰ μένοντα ἀγαθὰ τοῖς ἀγαπῶσί σε, Κύριε. Σὺ γὰρ εἶπας, Κύριε, ὅτι ὁ αἰτῶν λαμβάνει καὶ ὁ ζητῶν εὑρίσκει καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται[3].

Πρὸς δὲ τούτοις, ἀδελφέ, καὶ ἕτερα ὅσα ἐπιχορηγήσει ὁ Θεὸς ἐν τῇ σῇ διανοίᾳ, ἐπίμεινον παρακαλῶν, μὴ χαυνούμενος ἐξ ἀκηδίας. Καὶ ὁ ἀγαθὸς Θεός, οὐ μή σε ἐγκαταλείπῃ[4].

ρμα'. Κελλίον δέ, ὃ παρὰ τοῦ προεστῶτος κατ᾿ ἀρχὰς εἴληφας, ἐγκαρτέρησον μέχρι τέλους. Εἰ δὲ διὰ παλαιότητα, ἢ σύμπτωσιν αὐτοῦ, ἀπὸ τοῦ λογισμοῦ ἐνοχλῇ, βαλὼν μετάνοιαν τῷ προεστῶτι, μετὰ ταπεινώσεως ὑπόμνησον. Καὶ εἰ μὲν ἐπακούσει σου, χαῖρε· εἰδ᾿ οὖν, καὶ οὕτως εὐχαρίστησον, ὑπομνησθεὶς τοῦ σοῦ Δεσπότου τοῦ μὴ ἔχοντος ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίναι[5]. Εἰ γὰρ δὶς καὶ τρὶς ἢ τετράκις ὑπὲρ τούτου παρηνώχλησας, τίκτεται παρρησία, εἶθ᾿ οὕτως ἀπιστία, καὶ τέλος καταφρόνησις. Εἰ οὖν θέλεις ἤρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάξαι, μὴ ἀπαίτει τὸ σύνολον σωματικὴν θεραπείαν παρὰ του Καθηγουμένου· καὶ γὰρ κατ᾿ ἀρχὰς οὐ τοῦτο ὑπέσχου, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ πάντων καταφρονεῖσθαι καὶ ἐξουθενεῖσθαι κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ

1. Ἡ ἔκδοσις Ἀθηνῶν ἔχει ἐν σοί. 2. Πρβλ. Α' Κορ. ι', 13.
3. Ματθ. ζ', 8. 4. Πρβλ. Γεν. κη', 15. 5. Ματθ. η', 20.

Κυρίου, καὶ φέρειν γενναίως. Εἰ οὖν θέλεις πίστιν καὶ ἀγάπην πρὸς αὐτὸν σώζειν καὶ ὡς ἅγιον βλέπειν, τὰ τρία ταῦτα φύλαξον· μὴ ἀπαιτεῖν τὰ πρὸς θεραπείαν, καὶ μὴ παρρησιάζεσθαι, καὶ μὴ συχνάζειν πρὸς αὐτόν, οἷα τινὲς πάσχουσιν, ὡς δῆθεν θεραπευόμενοι παρ᾽ αὐτοῦ· οὐ μόνιμον δὲ τοῦτο, ἀλλ᾽ ἀνθρώπινον. Οὐ κατακρίνω δὲ καὶ τὸ μὴ κρύπτειν ἀπ᾽ αὐτοῦ πάντα λογισμὸν ἐπεισερχόμενόν σοι. Εἰ γὰρ ταῦτα φυλάξῃς, ἀκυμάντως διέλθῃς τὴν τοῦ βίου θάλασσαν καὶ τὸν πατέρα, οἷος κἂν ἐστιν, ἅγιον ἡγήσῃ. Ἐὰν δὲ προσελθὼν ἐπερωτῆσαι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸν σὸν πατέρα χάριν λογισμοῦ, εὑρήσεις ἕτερον σὲ προλαβόντα, χάριν τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἢ καὶ ἑτέρας τινός, καὶ ἕνεκεν τούτου σὲ παρεωραμένον πρὸς μικρόν, μὴ δυσχεράνῃς, μήτε τι ἐναντίον λογίσῃ· ἀλλὰ ἰδίως ἵστασο τὰς χεῖρας ἔχων δεδεμένας, μέχρι τῆς αὐτοῦ συμπληρώσεως καὶ τῆς σῆς προσκλήσεως. Εἰώθει γὰρ τοῦτο παρὰ τῶν πατέρων ἴσως καὶ ἑκουσίως πρὸς δοκιμασίαν καὶ ἀπαλλαγὴν τῶν προημαρτημένων ἡμῖν γίνεσθαι.

ρμβʹ. Νηστεύειν δὲ τὰς τρεῖς τεσσαρακοστὰς τῇ μὲν μεγάλῃ διπλᾶς, ἄτερ μεγάλης ἑορτῆς, ἐκτὸς σαββάτου καὶ κυριακῆς· ταῖς δὲ δυσὶν ἑτέραις, παρὰ μίαν· τὰς δὲ ὑπολοίπους ἡμέρας τοῦ χρόνου, ἅπαξ τῆς ἡμέρας ἐσθίειν, ἐκτὸς σαββάτου καὶ κυριακῆς καὶ ἑορτῆς, ἀλλ᾽ οὐκ εἰς κόρον.

ρμγʹ. Σπούδασον δὲ τύπον ὠφελείας πάσῃ τῇ ἀδελφότητι γενέσθαι σέ, πρὸς πᾶσαν ἀρετήν, ταπείνωσίν τε καὶ πρᾳότητα, ἐλεημοσύνην τε καὶ ὑπακοὴν μέχρι καὶ τῶν εὐτελεστάτων· ἀοργησίαν τε καὶ ἀπροσπάθειαν, ἀκτημοσύνην τε καὶ κατάνυξιν, ἀκακίαν τε καὶ ἀπεριεργίαν· ἁπλότητα ἤθους καὶ ξενιτείαν ἐκ παντὸς ἀνθρώπου, ἀσθενούντων ἐπίσκεψιν, θλιβομένων παραμυθίαν· τὸ μή τινα τῶν ὠφελείας τῆς παρὰ σοῦ δεομένων ἀποστραφῆναι, χάριν προσομιλίας Θεοῦ· κρεῖσσον γὰρ εὐχῆς, ἀγάπη· συμπαθῆ τε εἶναί σε πρὸς πάντας, ἀκενόδοξον, ἀπαρρησίαστον, μὴ ἐλεγκτικόν, μὴ ἀπαιτοῦντά τι τὸν προεστῶτα ἤ τινα τῶν διακονητῶν· τὴν πρὸς τοὺς Ἱερεῖς πάντας τιμὴν ἀποσώζοντα· προσοχὴν ἐν τῇ εὐχῇ καὶ κατάστασιν ἀνεπιτήδευτον καὶ ἀγάπην πρὸς πάντας ἐπιδείκνυσθαι· μὴ ἕνεκεν δόξης σπουδάζειν περιεργάζεσθαι καὶ ἐρευνᾶν τὰς Γραφάς. Ἡ γὰρ εὐχὴ ἡ μετὰ δακρύων καὶ ἡ ἐκ τῆς χάριτος ἔλλαμψις, ταῦτα σε διδάξει. Ἐρωτώμενος τοίνυν περί τινος τῶν προσηκόντων, μετὰ πολλῆς ταπεινώσεως ἐκ τοῦ σοῦ βίου, ὡς ἐξ ἄλλου, τὰ τῶν ἐνθέων πράξεων, χορηγούσης τῆς χάριτος, δίδασκε, ἀκενοδόξῳ λογισμῷ, ὅς τις ἂν καὶ τύχῃ ὠφελείας ὀρεγόμενος. Καὶ περὶ λογισμοῦ τὸν ζητοῦντα ὠφεληθῆναι ἀπὸ σοῦ, μὴ ἀποστραφῇς, ἀλλ᾽ ἀνάδεξαι τὰ αὐτοῦ σφάλματα, οἷα κἂν ὦσιν, ὑπὲρ αὐτοῦ κλαίων καὶ εὐχόμενος· τεκμήριον γὰρ ὑπάρχει καὶ ταῦτα ἀγάπης καὶ τελείας συμπαθείας· καὶ μὴ χάριν τοῦ μὴ βλαβῆναι ὑπὸ τῆς ἀκροάσεως τῶν τοιούτων, ἀπώσῃ τὸν προσελθόντα· τῆς χάριτος γὰρ συνεργούσης, οὐδὲν βλαβήσῃ· πλὴν διὰ τὴν τῶν πολλῶν βλάβην, ἐν τόπῳ ἀποκρύφῳ τοῦτο δεῖ εἰπεῖν· κἂν τάχα καὶ προσβολὴν λογισμοῦ, ὡς ἄνθρωπος, ὑποστῇς. Ἐὰν γὰρ κεχαριτωμένος

ῇς, οὐδὲ τοῦτο πείσῃ. Καὶ γὰρ διδασκόμεθα μὴ τὸ ἑαυτῶν ζητεῖν, ἀλλὰ τὸ τῶν ἑτέρων, ἵνα σωθῶσι [1].

Καθὼς δὲ προείπομεν φυλάττειν σε δεῖ ἀπράγμονα βίον καὶ ἀκτήμονα· καὶ ἑαυτὸν τότε λογίσῃ ἐνεργούμενον ὑπὸ τῆς χάριτος, ὅταν ἁμαρτωλότερον πάντων ἀνθρώπων ἐν ἀληθείᾳ ἔχῃς. Τοῦτο δὲ ὅπως γίνεται οὐκ ἔχω λέγειν, ὁ Θεὸς οἶδεν.

ρμδʹ. Τὰς δὲ ὥρας τῆς ἀγρυπνίας ὀφείλεις ἀναγινώσκειν μὲν ὥρας δύο, καὶ δύο εὔχεσθαι ἐν κατανύξει μετὰ δακρύων, καὶ κανόνα οἷον βούλει καὶ ψαλμούς, εἰ βούλει, τοὺς δώδεκα, καὶ τὸν ἄμωμον καὶ τὴν εὐχὴν τοῦ Ἁγίου Εὐστρατίου. Ταῦτα ἐν ταῖς μεγάλαις νυξίν. Ἐν δὲ ταῖς μικραῖς, συντομωτέραν τὴν ἀκολουθίαν, κατὰ τὴν παρεχομένην σοι παρὰ Θεοῦ δύναμιν. Ἄνευ γὰρ αὐτοῦ οὐδὲν τῶν ἀγαθῶν κατορθοῦται, καθὼς φησὶν ὁ Προφήτης· παρὰ Κυρίου τὰ διαβήματα ἀνθρώπου κατευθύνεται [2]· καὶ αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος εἰπόντος· χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθαι ποιεῖν οὐδέν [3].

Ἄνευ δὲ δακρύων μηδέποτε κοινωνήσῃς.

ρμεʹ. Ἐσθίειν δὲ τὰ παρατιθέμενά σοι οἷά εἰσιν· ὁμοίως καὶ οἶνον μετὰ ἐγκρατείας ἀγογγύστως. Εἰ δὲ καὶ κατὰ μόνας κάθῃ δι᾽ ἀσθένειαν, ὠμὰ λάχανα μετὰ ἐλαίων [4]. Ἐάν τέ τις τῶν ἀδελφῶν βρώσιμόν τι πέμψῃ σοι, δέξαι μετ᾽ εὐχαριστίας καὶ ταπεινώσεως ὡς ξένος· καὶ ἐξ αὐτοῦ μετάλαβε, εἴτι δ᾽ ἂν ἐστι· καὶ τὸ περιληφθέν [5], ἀπόστειλον ἑτέρῳ ἀδελφῷ, πτωχῷ καὶ εὐλαβεῖ. Ἐὰν δέ τις καλέσῃ σε εἰς παράκλησιν, ἐκ πάντων τῶν παρατιθεμένων σοι μετάλαβε, πρὸς μικρὸν δέ, κατὰ τὴν ἐντολήν, τὴν ἐγκράτειαν φυλάττων· ἀνιστάμενος δὲ καὶ βαλὼν μετάνοιαν ἐν ἤθει ξένου καὶ πτωχοῦ, τὴν εὐχαριστίαν αὐτῷ ἀπόνεμε, λέγων· ὁ Θεός, Πάτερ Ἅγιε, τὸν μισθὸν δῴη σοι. Πρόσεχε δὲ μὴ λαλῆσαί τι, κἂν τάχα καὶ ὠφέλιμον εἴη.

ρμςʹ. Εἰ δὲ καί τις τῶν ἀδελφῶν θλιβείς, ἢ παρὰ τοῦ προεστῶτος, ἢ τοῦ οἰκονόμου, ἢ τινὸς ἑτέρου, ἔλθῃ πρὸς σέ, παραμύθησαι αὐτὸν οὕτως· πίστευσον ἀδελφέ, πρὸς δοκιμήν σοι τοῦτο γέγονε· κἀμοὶ γὰρ διαφόρως τοῦτο συνέβη, καὶ ἐκ μικροψυχίας ἐλυπούμην· ἐπεὶ δὲ ἐπληροφορήθην πρὸς δοκιμὴν ταῦτα εἶναι, φέρω εὐχαρίστως· καὶ σὺ τοίνυν οὕτως ποίει· καὶ μᾶλλον εὐφρανθήσῃ ἐπὶ ταῖς τοιαύταις θλίψεσι. Εἰ δὲ καὶ πρὸς λοιδορίας τραπῇ, μηδ᾽ οὕτως ἀποστραφῇς, ἀλλ᾽ ὡς ἂν ἡ χάρις ἐπιχορηγήσῃ σοι, παραμύθησαι αὐτόν. Πολλαὶ γάρ εἰσι διακρίσεις, καὶ ὡς νοεῖς τὴν τοῦ ἀδελφοῦ κατάστασιν καὶ τοὺς αὐτοῦ λογισμούς, συνέρχου αὐτῷ καὶ μὴ ἀφῇς ἀθεράπευτον αὐτὸν ἀπελθεῖν.

ρμζʹ. Ἀσθενοῦντι δὲ ἀδελφῷ, εἰ συμβῇ σοι, μὴ ἐπισκέψασθαι μέχρι πολλοῦ, δεῖ σοί τι προαποστεῖλαι, δηλῶν καὶ τοῦτο· ὅτι πίστευσον, Πάτερ Ἅγιε, σήμερον ἔμαθον περὶ τῆς νόσου, καὶ αἰτοῦμαι συγχώρησιν. Εἶθ᾽

1. Α′ Κορ. ι′, 24, 33.
2. Ψαλμ. 36, 23.
3. Ἰωάνν. ιε′, 5.
4. Ἴσως ἐλαιῶν.
5. Μᾶλλον περιλειφθέν.

οὕτως ἀπελθών, μετάνοιάν τε βαλών, καὶ εὐχῆς γενομένης, οὕτως εἰπὲ αὐτῷ· πῶς ὁ Θεὸς ἐβοήθησέ σοι, Πάτερ Ἅγιε; καὶ καθεσθεὶς δεδεμέναις ταῖς χερσί, σιώπα. Εἰ δὲ καὶ ἄλλοι εἰσὶ παραγενόμενοι, ἐπισκέψεως χάριν, πρόσεχε μὴ προσομιλῆσαί τι, ἢ γραφικὸν ἢ φυσιολογικόν, μάλιστα μὴ ἐρωτώμενος, ἵνα μὴ ὕστερον θλιβῇς. Τοῦτο γὰρ ἐπὶ τὸ πλεῖστον συμβαίνει τοῖς ἁπλουστέροις τῶν ἀδελφῶν.

ρμη'. Μετ᾽ εὐλαβῶν ἀδελφῶν εἰ συμβῇ ἑστιαθῆναι, τῶν προκειμένων ἀδιακρίτως χρή σε μεταλαμβάνειν, εἴ τι δ᾽ ἂν ὦσιν. Ἐὰν δὲ ἐντολήν τινος ἔχῃς, ἢ ἰχθύος ἢ ἑτέρου οἵου μὴ μεταλαβεῖν, εἰσὶ δὲ παρατιθέμενα, εἰ προχείρως ᾖ ὁ τὴν ἐντολὴν δούς, ἀπελθὼν πεῖσον αὐτὸν συγχωρῆσαί σοι τοῦ μεταλαβεῖν. Εἰ δὲ οὐ πάρεστιν, ἢ καὶ γινώσκεις μὴ συγχωρεῖν σοι, καὶ πάλιν αὐτοὺς οὐ βούλει σκανδαλίσαι, μετὰ τὴν ἑστίασιν, ἀνάθου αὐτῷ τὰ τῆς πράξεως, αἰτῶν συγχώρησιν. Εἰ δὲ ἐκ τούτων οὐδέτερον βούλει, κρεῖττόν σοι μὴ ἀπελθεῖν πρὸς αὐτούς. Δύο γὰρ κερδανεῖς· καὶ τὸν τῆς κενοδοξίας δαίμονα ἐκφεύξῃ καὶ αὐτοὺς σκανδάλου καὶ θλίψεως ἀπαλλάξῃς. Εἰ δὲ τῶν παχυτέρων εἰσί, φύλαξον τὸν κανόνα. Κρεῖσσον δὲ καὶ ἐπὶ αὐτῶν ἐκ πάντων μικρὸν μεταλαβεῖν· ὁμοίως καὶ ἐπὶ παρακλήσεως τινός, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, νομοθετοῦντα· πᾶν τὸ παρατιθέμενον ἐσθίειν, μηδὲν ἀνακρίνοντας διὰ τὴν συνείδησιν[1].

ρμθ'. Ἐὰν ποιοῦντός σου ἐν τῷ κελλίῳ σου τὴν εὐχήν, κρούσῃ τις τὴν θύραν, ἄνοιξον αὐτῷ· καὶ καθεσθεὶς ὁμίλησον μετὰ ταπεινώσεως, εἴ τι δ᾽ ἂν προβάλλῃ τῶν συντεινόντων εἰς ὠφέλειαν. Καὶ εἰ ὑπὸ θλίψεώς ἐστι βεβαρημένος, σπούδασον ἢ ἐν λόγῳ, ἢ ἐν ἔργῳ θεραπεῦσαι αὐτόν. Καὶ πάλιν αὐτοῦ ἀναχωροῦντος, κλείσας, ἐπαναλαβόμενος τὴν εὐχὴν ἐπιτέλει. Καὶ γὰρ ὁμοίως τῆς καταλλαγῆς ὑπάρχει καὶ ἡ θεραπεία τῶν προσιόντων· οὐκ ἐπὶ κοσμικῶν δὲ οὕτως δεῖ ποιεῖν, ἀλλά, πληροῦντας τὴν εὐχήν, οὕτως αὐτῷ ὁμιλεῖν.

ρν'. Εὐχομένου δέ σου, εἰ δειλία τις ἢ κτύπος, ἢ ὡς φῶς ἐπιλάμψῃ, ἢ ἄλλο τι γένηται, σὺ μὴ θροηθῇς· ἀλλὰ μᾶλλον ἐκτενέστερον τῇ προσευχῇ καρτέρησον. Ταραχὴ γὰρ γίνεται δαιμονικὴ καὶ φρίκη καὶ ἔκστασις, ὅπως, χαυνωθείς, τὴν εὐχὴν ἐάσῃς· καὶ λοιπὸν ἐν ἕξει τούτου γενομένου, ὑποχείριόν σε λάβωσι. Εἰ δὲ τὴν εὐχὴν ἐκτελοῦντος, ἕτερον φῶς ἐπιλάμψῃ σοι, ὅπερ ἀδυνάτῳ φράσαι, χαρᾶς τε πλήρης ἡ ψυχὴ γένηται, ἐπιθυμία τε τῶν κρειττόνων καὶ δακρύων ἐπίρροια μετὰ κατανύξεως, γίνωσκε θείαν ἐπισκοπὴν εἶναι καὶ ἀντίληψιν τοῦτο. Καὶ εἰ ἐπιμένῃ μέχρι πολλοῦ, διὰ τὸ μή τι πλέον σοι γενέσθαι ἐκ τῆς τῶν δακρύων συνοχῆς, αἰχμαλώτισον τὸν νοῦν σου εἴς τι τῶν σωματικῶν, καὶ ἐν τούτῳ ταπεινωθήσῃ. Τὴν δὲ εὐχὴν πρόσεχε μὴ ἐν τῇ τῶν ἐχθρῶν ἐκφοβήσει καταλεῖψαι· ἀλλ᾽ ὥσπερ παῖς ὑπό τινων μορμολυκίων δεδιττόμενος ὑπὸ τὰς ἀγκάλας τῆς μητρὸς ἢ τοῦ πατρὸς προσφεύγων, τὸν τούτων ἀπωθεῖται φόβον, οὕτω καὶ σὺ διὰ

1. Α΄ Κορ. ι', 25.

τῆς εὐχῆς, πρὸς τὸν Θεὸν ἀναδραμών, τὸν τούτων φόβον διαφεύξει.

ρνα'. Ἐὰν καθεζομένου σου ἐν τῷ κελλίῳ, ἀδελφός τις ἐλθὼν ἐρωτήσῃ σοι περὶ σαρκικοῦ πολέμου, μὴ ἀποστρέψῃς τὸν τοιοῦτον· ἀλλὰ μετὰ κατανύξεως, ἐξ ὧν ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις ἐπιχορηγήσει σοι καὶ ὃ ἐκ πράξεως κέκτησαι, ὠφέλησον αὐτόν, καὶ οὕτως ἀπόλυσον. Ἐξερχομένου δέ, βαλὼν μετάνοιαν πρὸς αὐτόν, εἰπέ· πίστευσον ἀδελφέ, ἐλπίζω εἰς τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, ὅτι φεύξεται ἀπὸ σοῦ ὁ τοιοῦτος πόλεμος· μόνον μὴ ὑπενδώσῃς ἢ χαυνωθῇς. Ἐξελθόντος δὲ αὐτοῦ, ἀναστὰς καὶ ἀνατυπωσάμενος τὸν αὐτοῦ πόλεμον, ἐπάρας τὰς χεῖρας μετὰ δακρύων πρὸς τὸν Θεὸν ἐν στεναγμοῖς ὑπὲρ τοῦ ἀδελφοῦ δεήθητι, λέγων· Κύριε ὁ Θεός, ὁ μὴ θέλων τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ[1], ὡς οἶδας καὶ συμφέρει τῷ ἀδελφῷ τούτῳ οἰκονόμησον. Καὶ ὁ Θεός, ὁ γινώσκων αὐτοῦ τὴν πρὸς σὲ πίστιν, τὴν δὲ σὴν ἐξ ἀγάπης συμπάθειαν καὶ εἰλικρινῆ ὑπὲρ αὐτοῦ εὐχήν, κουφίζει τὸν τούτου πόλεμον.

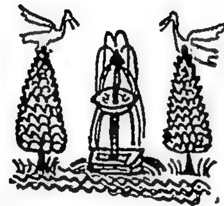
ρνβ'. Ταῦτα δὲ πάντα, ἐπιτήδειά εἰσιν ἀδελφὲ πρὸς κατάνυξιν· καὶ δεῖ μετὰ συντετριμμένης καρδίας, ὑπομονῆς τε καὶ εὐχαριστίας ἐπιτελεῖν· δακρύων ὄντα αἴτια καὶ καθαιρετικὰ παθῶν καὶ τῆς τῶν Οὐρανῶν πρόξενα Βασιλείας. Βιαστῶν γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ βιασταὶ ἁρπάζουσιν αὐτήν[2]. Καὶ γὰρ εἰ ταῦτα κατορθώσῃς, τῶν παλαιῶν ἠθῶν τελείως ἐκστήσῃ· ἴσως καὶ αὐτῶν τῶν τοῦ λογισμοῦ προσβολῶν. Πέφυκε γὰρ ὑποχωρεῖν τῷ φωτὶ τὸ σκότος καὶ τῷ ἡλίῳ ἡ σκιά. Καὶ γὰρ εἰ τούτων ἀμελήσει τις κατ᾽ ἀρχάς, χαυνῶν τὸν λογισμόν, περίεργος γενόμενος, τῆς χάριτος στερεῖται· καὶ τότε εἰς πάθη κακῶν ἐμπεσών, γινώσκει τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν, δειλίας πληρούμενος. Οὐ δεῖ δὲ καὶ τὸν κατορθοῦντα, ἐξ ἰδίου κόπου τοῦτο λογίζεσθαι, ἀλλ᾽ ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος. Προκαθαίρειν δὲ δεῖ ἑαυτὸν κατὰ τὸν εἰπόντα· καθαρτέον πρῶτον, ἔπειτα τῷ καθαρῷ προσομιλητέον. Ἐκ γὰρ πολλῶν δακρύων τοῦ νοῦ καθαρθέντος, καὶ ἔλλαμψιν τοῦ θείου φωτὸς ὑποδεχομένου· ὅπερ ὅλος ὁ κόσμος, εἰ λάβῃ, οὐκ ἐλαττοῖ· νοερῶς τοῖς μέλλουσιν ἐμφιλοχωρεῖ.

Ἠρωτήθη ποτὲ ὁ Ἅγιος καὶ μακάριος οὗτος Συμεών, ὁποῖος εἶναι ὀφείλει ὁ Ἱερεύς, καὶ ἀπεκρίθη λέγων· ἐγὼ μὲν οὐκ εἰμὶ ἄξιος εἶναι Ἱερεύς· πλὴν ποταπὸς εἶναι ὀφείλει ὁ μέλλων ἱερουργεῖν τῷ Θεῷ, ἀσφαλῶς ἔγνωκα. Ἐν πρώτοις μέν, ἁγνὸς οὐ τῷ σώματι μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ ψυχῇ· καὶ πρὸς τούτοις ἀμέτοχος εἶναι πάσης ἁμαρτίας. Δεύτερον δὲ ταπεινὸς καὶ τῷ ἔξω ἤθει καὶ τῷ ἔνδοθεν τῆς ψυχῆς καταστήματι. Εἶτα, ὅτε παρίσταται τῇ ἱερᾷ καὶ ἁγίᾳ Τραπέζῃ, νοερῶς μὲν τὴν Θεότητα, αἰσθητῶς δὲ τὰ προκείμενα ἅγια ὁρᾶν ὀφείλει ἀναμφιβόλως. Οὐ μὴν δέ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν ἐν δώροις ἀοράτως παρόντα, ἐνοικοῦντα κεκτῆσθαι χρεωστεῖ ἐν τῇ ἑαυτοῦ καρδίᾳ γνωστῶς, ἵνα δύνηται οὕτω μετὰ παρρησίας τὰς ἱκετηρίας προσφέρειν· καὶ ὡς φίλος πρὸς φίλον διαλεγόμενος, οὕτω λέγειν·

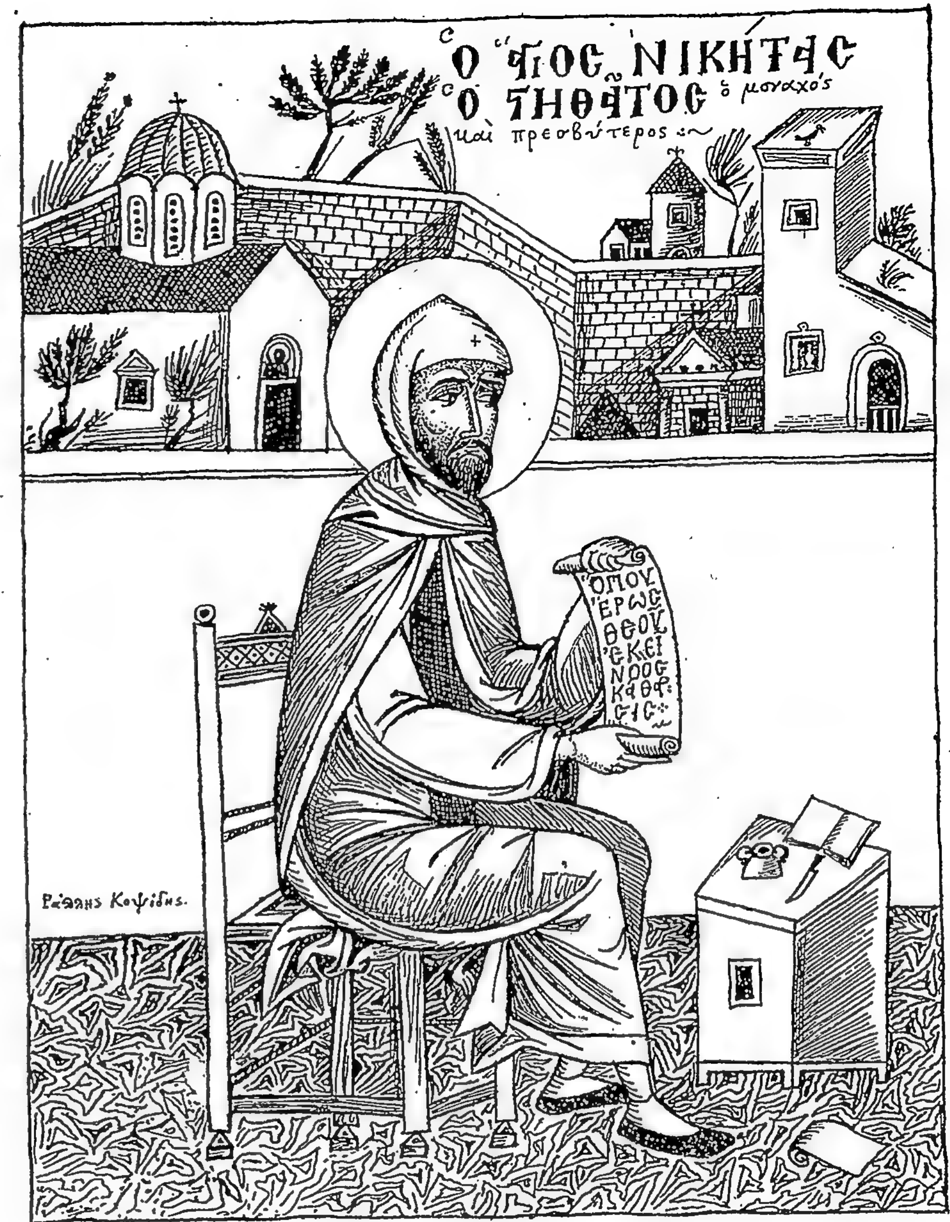
1. Ἰεζ. ιη', 23. 2. Ματθ. ια', 12.

Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου[1]· δηλούσης τῆς εὐχῆς, ὡς τὸν φύσει ὄντα Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἔχων οἰκοῦντα ἐν ἑαυτῷ μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τοιούτους εἶδον Πρεσβυτέρους· συγχωρήσατέ μοι πατέρες καὶ ἀδελφοί.

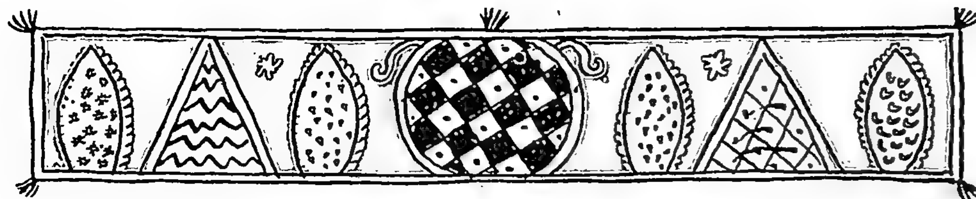
Ἔλεγε δὲ καὶ τοῦτο, ὡς περί τινος ἄλλου, ἑαυτὸν ὑποκρύβων καὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων δόξαν ἐκφεύγων, ὑπὸ δὲ φιλανθρωπίας αὐτοῦ ἑαυτὸν ἀναγκαζόμενος φανεροῖ. Ἤκουσα, φησί, παρά τινος Μοναχοῦ Ἱερέως θαρρήσαντός μοι ὡς προσφιλεῖ αὐτοῦ, ὅτι οὐδέποτε ἐλειτούργησα, μὴ ἰδὼν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, καθὼς αὐτὸ εἶδον ἐλθὸν ἐπ' ἐμοὶ ὅτε μὲ ἐχειροτόνουν καὶ τὴν εὐχὴν τοῦ Ἱερέως ὁ Μητροπολίτης ἔλεγε, τοῦ Εὐχολογίου ἐπικειμένου τῇ ἀθλίᾳ μου κεφαλῇ. Ἐρωτηθεὶς οὖν παρ' ἐμοῦ πῶς τοῦτο εἶδε τότε, καὶ ἐν ποίου εἴδους μορφῇ, εἶπεν· ἁπλοῦν μὲν καὶ ἀνείδεον, πλὴν ὡς φῶς· καὶ ὡς ἐθαύμαζον κατ' ἀρχάς, ἰδὼν ὃ οὐδέποτε ἐθεασάμην καὶ τί ἂν εἴη τοῦτο διαλογιζομένου μου, ἔλεγέ μοι μυστικῶς ἐκεῖνο, ὥσπερ ἐν γνώσει φωνῆς· ἐγὼ οὕτω πᾶσι Προφήταις καὶ Ἀποστόλοις καὶ τοῖς νῦν ἐκλεκτοῖς τοῦ Θεοῦ καὶ ἁγίοις ἐπιφοιτῶ· τὸ γὰρ Ἅγιον Πνεῦμά εἰμι τοῦ Θεοῦ. Αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν.

1. Ματθ. ϛ', 9.

Οὐδὲν οὕτως ἕτερον πρὸς ἔρωτα Θεοῦ καὶ ἀγάπην ἀνθρώπων πτεροῖ τὴν ψυχήν, ὡς ταπεινοφροσύνη, κατάνυξις καὶ εὐχὴ καθαρά.

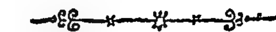

Σύντομος βιογραφία ΝΙΚΗΤΑ

μοναχοῦ καὶ πρεσβυτέρου τῆς εὐαγεστάτης μονῆς τῶν Στουδίων, τοῦ Στηθάτου μαθητοῦ ΣΥΜΕΩΝ τοῦ νέου θεολόγου

Νικήτας ὁ Ὁσιώτατος Πρεσβύτερος τῆς Στουδίων Μονῆς, ὁ καὶ Στηθᾶτος ἐπικαλούμενος, ἦν ἐν ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ χιλιοστῷ τριακοστῷ, μαθητὴς χρηματίσας Συμεὼν τοῦ νέου Θεολόγου ὁ γνησιότατος· παρ' οὗ πολλὰ μὲν ἐμυήθη τῆς πνευματικῆς φιλοσοφίας μυστηριώδη μαθήματα καὶ τοσοῦτον τὰς ἐκείνου ἀνεμάξατο ἀρετάς, ὡς ἄλλον ἀτεχνῶς δείκνυσθαι τοῦ διδασκάλου παρήλιον, ὅλας, ὡς εἰπεῖν, τὰς αὐγοειδεῖς ἀνταναλάσεις τῶν ἐκείνου χαρισμάτων καὶ διδαγμάτων ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ διαλάμποντα. Παρ' ἑαυτοῦ δὲ πόνοις ἀτρύτοις ταῖς θείαις ἐμφιλοσοφήσας Γραφαῖς, πάμπολλα καὶ κάλλιστα νοήματα συλλεξάμενος· ἔστι δι' ἃ καὶ πείρᾳ καὶ μακαρίῳ πάθει μὴ μόνον μαθών, ἀλλὰ καὶ παθὼν καὶ οἱονεὶ ἐγκύμονα θείων καὶ ὑπερφυῶν ἐννοιῶν τὴν ἑαυτοῦ διάνοιαν ἐκ τούτων ἁπάντων ἀπεργασάμενος· ὑψηλὰ καὶ σοφώτατα πονήματα ἀπεκύησεν, ὡς ἔξεστι κρίνειν τοῖς βουλομένοις ἐκ τῶν προκειμένων τριῶν ἑκατοντάδων αὐτοῦ· ἃς ἀκριβῆ κανόνα τῆς πρακτικῆς καὶ γνώσεως ἀπλανοῦς ὁδηγίαν καὶ βίου θεοειδεστάτου τελείωσιν, καὶ συνόλως εἰπεῖν, ταμεῖον πλουσιώτατον τῆς ἠθικῆς καὶ ἀλληγορικῆς ἰδέας εἰπών τις, ἅπασαν ἐρεῖ τὴν ἀλήθειαν· ὡς μὲν γάρ εἰσιν ὑψηλαὶ τοῖς νοήμασιν, ὡς δὲ μεγαλήγοροι τῇ καλλιεπείᾳ τῆς φράσεως· ὥστε ἄπορον εἶναι πότερον διὰ τὸν ἐν αὐταῖς ἐγκείμενον νοῦν ἢ διὰ τὸ κομψὸν τῶν λέξεων, τοσαύτην χάριν ἐγχεῖσθαι ταῖς τῶν ἀναγινωσκόντων ψυχαῖς.

ΝΙΚΗΤΑ

ΜΟΝΑΧΟΥ ΚΑΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ

ΤΗΣ ΕΥΑΓΕΣΤΑΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΩΝ ΣΤΟΥΔΙΩΝ ΤΟΥ ΣΤΗΘΑΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΥ

ΣΥΜΕΩΝ

ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

ΠΡΩΤΗ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ

Τέσσαρας, οἶμαι, τὰς αἰτίας εἶναι ἐν τριάδι τελείᾳ τῶν ἀρετῶν, τὰς ἐπὶ τὸ γράφειν κινούσας τὰ λυσιτελῆ τὸν ἄρτι τὸ μέσον τῆς ἀρχῆς ὑπερκύψαντα καὶ πρὸς τὴν τριάδα τῆς μυστικῆς ἐφθακότα θεολογίας. Καὶ πρώτην μὲν εἶναι τὴν ἐλευθερίαν, αὐτήν, φημί, τὴν ἀπάθειαν τῆς ψυχῆς, τὴν ἐξ ἐπιπόνου πράξεως ἐπὶ τὴν φυσικὴν προκόψασαν θεωρίαν τῆς κτίσεως καὶ εἰς τὸν γνόφον τῆς θεολογίας εἰσελθοῦσαν ἐκεῖθεν. Δευτέραν δέ, τὴν ἐκ δακρύων καὶ προσευχῆς τοῦ νοὸς καθαρότητα, παρ' οὗ ὁ λόγος γεννᾶται τῆς χάριτος καὶ τὰ ῥεῖθρα πηγάζει τῶν νοημάτων. Τρίτην, τὴν ἐν ἡμῖν τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐνοίκησιν· ἐξ ἧς αἱ φωτοχυσίαι τοῦ Πνεύματος αἱ πρὸς τὸ συμφέρον ἐν ἑκάστῳ τῶν καθαιρομένων γινόμεναι, εἰς φανέρωσιν τῶν μυστηρίων τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν καὶ ἀνακάλυψιν τῶν κεκρυμμένων ἐν τῇ ψυχῇ θησαυρῶν τοῦ Θεοῦ. Τετάρτην, τὴν ἐπικειμένην ἀνάγκην, παντὶ τῷ τὸ τάλαντον λαβόντι τοῦ λόγου τῆς γνώσεως, τῆς ἀπειλῆς τοῦ Θεοῦ, δοῦλε πονηρέ, λεγούσης, καὶ ὀκνηρέ, ἔδει σε καταβαλεῖν τὸ ἀργύριόν μου τοῖς τραπεζίταις, κἀγὼ ἐλθών, ἀπήτησα ἂν τὸ ἐμὸν σὺν τόκῳ [1]· δι' ἣν ἄρα καὶ Δαβὶδ μάλιστα δεδοικὼς ἔλεγεν· ἰδοὺ τὰ χείλη μου οὐ μὴ κωλύσω, Κύριε, σὺ ἔγνως· τὴν δικαιοσύνην σου οὐκ ἔκρυψα ἐν τῇ καρδίᾳ μου, τὴν ἀλήθειάν σου καὶ τὸ σωτήριόν σου εἶπα· οὐκ ἔκρυψα τὸ ἔλεός σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου ἀπὸ συναγωγῆς πολλῆς [2].

1. Ματθ. κε', 27. 2. Ψαλμ. 39, 10-11.

β'. Ἀρχὴ τοῦ κατὰ Θεὸν βίου ἡ καθόλου τοῦ κόσμου φυγή. Αὕτη δέ ἐστιν ἡ τῶν θελημάτων ἄρνησις τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ χοϊκοῦ φρονήματος ἡ μετάθεσις· δι᾽ ἧς ἐπὶ τὸ θεῖον ἀνατρέχοντες φρόνημα, πνευματικοὶ ἐκ σαρκικῶν γινόμεθα· νεκρούμενοι μὲν τῇ σαρκὶ καὶ τῷ κόσμῳ, ζωοποιούμενοι δὲ τῇ ψυχῇ, ἐν Χριστῷ, καὶ τῷ πνεύματι.

γ'. Δόξα ψυχῆς περὶ Θεοῦ ἀψευδὴς καὶ πίστις ἐνδιάθετος ἐν καταφρονήσει τῶν ὁρωμένων καὶ πρᾶξις ἀρετῆς φιλαυτίας πάσης κεχωρισμένη, ἔντριτον, κατὰ τὸν Σολομῶντα, σπαρτίον[1]· ὃ ταχέως οὐ ῥαγήσεται παρὰ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας.

δ'. Πίστει τὰς ἀμοιβὰς ἐλπίζομεν τῶν καμάτων ἀπολαβεῖν, διὸ καὶ φέρομεν τοὺς πόνους ῥαδίως τῶν ἀρετῶν· ὑπὸ δὲ τοῦ θείου πληροφορούμενοι πνεύματος, τῇ ἀγάπῃ πτερούμεθα πρὸς Θεόν.

ε'. Οὐχ ὅταν ὑπὸ λογισμῶν ἐνοχλούμεθα ἀκαθάρτων, ἤδη καὶ τῆς τῶν ἐνεργούντων τὰ φαῦλα μερίδος γινόμεθα· ἀλλ᾽ ὅταν τοῦ τόνου ἑαυτῆς ὑποχαλάσασα ἡ ψυχὴ καὶ ὁ νοῦς, ἐξ ἠμελημένης καὶ ἀκολάστου διαίτης, θολώδεις ἕξει καὶ σκιώδεις τὰς φαντασίας καὶ οἱ πόνοι τῆς ἀρετῆς ἐν ῥαθυμίᾳ τῆς μελέτης καὶ προσευχῆς ἐπιλείψωσι, τηνικαῦτα, καὶ μὴ ἐνεργοῦντες τὰ φαῦλα, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν ἐν ταῖς ἡδοναῖς ἑκουσίως ἰλυσπωμένων ταττόμεθα.

ς'. Λυθέντων δὲ τῶν χαλινῶν τῶν ἡγεμονικωτέρων αἰσθήσεων, αὐτίκα καὶ παθῶν ἐπανάστασις γίνεται, καὶ ἡ τῶν ἀνδραποδεστέρων[2] αἰσθήσεων κινεῖται ἐνέργεια. Εἴωθε γάρ πως ἡ τούτων ἀλογία τῶν τῆς ἐγκρατείας λυθεῖσα δεσμῶν, ταῖς αἰτίαις ἐπισκιρτᾶν τῶν παθῶν καὶ ὡς ἐν θανασίμοις αὐταῖς ἐπιβόσκεσθαι πόαις· καὶ τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσον καὶ ἡ ἄνεσις χρονιώτερον ἐπιτείνεται. Οὐ γὰρ ἀνέχεται, καθ᾽ ὧν φυσικῶς ἔχει τὴν ὄρεξιν, λυθεῖσα τῶν χαλινῶν, τὴν μέθεξιν ἀποκρούσασθαι.

ζ'. Τῶν αἰσθήσεων, αἱ μὲν αὐτῶν, λογικαί τέ εἰσιν, ὅρασις, ἀκοὴ καὶ τῶν ἄλλων ἐμφιλόσοφοί τε καὶ ἡγεμονικώτεραι. Αἱ δέ, ἄλογοι καὶ κτηνώδεις· γεῦσις, ὄσφρησις, ἁφὴ πρὸς ὑπηρεσίαν τῶν λογικῶν. Ὁρῶμεν γὰρ πρῶτον καὶ ἀκούομεν, καὶ οὕτως, ὑπὸ τοῦ λόγου κινούμενοι, ἁπτόμεθά τε τοῦ προκειμένου καί, ὀσφραινόμενοι, τῇ γεύσει διδοῦμεν· διὸ καὶ τῶν δύο, ζῳωδέστατοί εἰσιν αἱ τρεῖς καὶ ἀτεχνῶς ἀνδραποδωδέστατοι· περὶ ἃς τῶν θρεμμάτων καὶ θηρίων τὰ γαστριμαργότατα καὶ συνουσιαστικώτατα πεπόνηται μάλιστα. Δι᾽ ὅλης γὰρ ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἢ τροφῶν ἀπλήστως ἐμφορεῖται ἢ πρὸς τὰς ὀχείας ὁρμᾷ.

η'. Ὁ τὰς ἐνεργείας τῶν ἐκτὸς αἰσθήσεων πρὸς τὰς ἔνδον τρέψας αἰσθήσεις, καὶ τὴν μὲν ὅρασιν πρὸς τὸν ὁρῶντα νοῦν τὸ φῶς τῆς ζωῆς ἐκπετάσας, τὴν δὲ ἀκοὴν πρὸς τὴν σύνεσιν τῆς ψυχῆς, τὴν δὲ γεῦσιν πρὸς τὴν τοῦ λόγου διάκρισιν, τὴν δὲ ὄσφρησιν πρὸς τὴν διάνοιαν τοῦ νοός, τὴν δὲ ἁφὴν πρὸς τὸ τῆς καρδίας μετακινήσας ἐγρήγορον, ἀγγελικὴν ζωὴν ἐπὶ

1. Ἐκκλ. δ', 12. 2. Μᾶλλον ἀνδραποδωδεστέρων.

γῆς διανύει· ἄνθρωπος μὲν ἀνθρώποις καὶ ὢν καὶ ὁρώμενος, Ἄγγελος δὲ Ἀγγέλοις συνὼν καὶ νοούμενος.

θ'. Διὰ μὲν τοῦ ὁρῶντος νοὸς τὸ φῶς τῆς ἐνθέου ζωῆς, τῶν κεκρυμμένων μυστηρίων Θεοῦ τὴν γνῶσιν λαμβάνομεν. Διὰ δὲ τῆς συνέσεως τῆς ψυχῆς, τὰς ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν λογισμῶν διατιθέμεθα[1] μετὰ γνώσεως, διακρίνοντες ἀπὸ τῶν κρειττόνων τοὺς χείρονας. Διὰ δὲ τῆς τοῦ λόγου διακρίσεως, τὰ εἴδη τῶν νοημάτων ἀπογευόμεθα. Καὶ τὰ μὲν ἐκ πικρᾶς φυόμενα ῥίζης, ἢ μετασκευάζομεν ἐπὶ τὴν γλυκεῖαν ἀνάδοσιν τῆς ψυχῆς, ἢ καθολικῶς ἀποβαλλόμεθα. Τὰ δὲ ἐκ βοτάνης εὐθέτου καὶ χλοερᾶς, προσιέμεθα, πᾶν νόημα αἰχμαλωτίζοντες εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ[2]. Διὰ δὲ τῆς τοῦ νοὸς διανοίας, τοῦ νοητοῦ μύρου τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος ὀσφραινόμεθα, εὐφροσύνης καὶ ἀγαλλιάσεως τὴν καρδίαν πληρούμενοι. Διὰ δὲ τῆς ἐγρηγόρου καρδίας, τοῦ δροσίζοντος ἄνωθεν Πνεύματος τὴν φλόγα τῆς ἐπιθυμίας ἡμῶν τῶν καλῶν, ἢ καὶ θερμαίνοντος τὰς καταψυχθείσας δυνάμεις ἡμῶν τῷ κρύει τῶν παθῶν, εὐσυνέτως ἐπαισθανόμεθα.

ι'. Καθάπερ τῷ σώματι ἡμῶν αἰσθήσεις πέντε εἰσίν· ὅρασις, ἀκοή, γεῦσις, ὄσφρησις καὶ ἁφή, οὕτω καὶ τῇ ψυχῇ κατὰ τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν πέντε αἰσθήσεις εἰσί· νοῦς, λόγος, αἴσθησις νοερά, γνῶσις καὶ ἐπιστήμη. Εἰς τρεῖς δὲ τῇ ψυχῇ ἐνεργείας ταῦτα συνάγεται· εἰς νοῦν, εἰς λόγον, εἰς αἴσθησιν. Καὶ διὰ μὲν τοῦ νοός, τὰς διανοήσεις· διὰ δὲ τοῦ λόγου, τὰς ἑρμηνείας· διὰ τῆς αἰσθήσεως δέ, τὰς φαντασίας τῆς θείας ἐπιστήμης καὶ γνώσεως λαμβάνομεν.

ια'. Ὁ τὸν νοῦν ἔχων τὰς διανοήσεις τῶν λογισμῶν εὖ διακρίνοντα καὶ τὰ θεῖα νοήματα καθαρῶς προσιέμενον, τὸν δὲ λόγον ἑρμηνευτὴν τῶν φυσικῶν κινήσεων τῆς ὁρωμένης ἁπάσης κτίσεως, τοὺς λόγους δηλονότι τῶν ὄντων διατρανοῦντα, τὴν δὲ νοερὰν αἴσθησιν ὑποδεχομένην τῆς οὐρανίου σοφίας καὶ γνώσεως τὴν ἐπιστήμην, διὰ τῶν ἐλλάμψεων τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης πᾶσαν περάσας τὴν αἴσθησιν, εἰς τὰ ὑπὲρ αἴσθησιν γέγονε καὶ τῶν ἀοράτων κατατρυφᾷ τῆς τερπνότητος.

ιβ'. Γενικαὶ δυνάμεις τοῦ νοὸς εἰσὶ τέσσαρες· σύνεσις, ἀγχίνοια, κατάληψις καὶ ἐντρέχεια. Ὁ τοίνυν ταύτας ἐπισυνάψας τὰς γενικὰς τῆς ψυχῆς ἀρετάς, καὶ τῇ μὲν συνέσει τοῦ νοός, τὴν τῆς ψυχῆς σωφροσύνην συζεύξας· τῇ δὲ ἀγχινοίᾳ, τὴν φρόνησιν· τῇ δὲ καταλήψει, τὴν δικαιοσύνην· τῇ δὲ ἐντρεχείᾳ, τὴν ἀνδρείαν ἑνώσας, ἅρμα φλογερὸν καὶ οὐρανοδρόμον ἑαυτῷ διττῶς συνηρμόσατο, κατὰ τῶν τριῶν γενικωτάτων ἀρχῶν καὶ δυνάμεων τῆς παρατάξεως τῶν παθῶν, φιλαργυρίας, φιληδονίας καὶ φιλοδοξίας.

ιγ'. Ὁ τὴν φιλαργυρίαν διὰ τῆς καταλήψεως τῆς ἐννόμου δικαιοσύνης, ἥτις ἐστὶν ἡ πρὸς τὸ ὁμογενὲς ἐλεήμων συμπάθεια, κατατροπωσάμενος· τῆς δὲ φιληδονίας, διὰ τῆς εὐσυνέτου σωφροσύνης, ἥτις ἐστὶν ἡ περιεκτικὴ ἐγκράτεια, κατακρατήσας· τὴν δὲ φιλοδοξίαν, διὰ τῆς ἀγχινοίας καὶ

1. Πρβλ. Ψαλμ. 83,6. 2. Β' Κορ. ι', 5.

φρονήσεως, ἥτις ἐστὶν ἡ εὐδιάκριτος διάκρισις τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ὡς ἀσθενεστέραν καταδραμών, καὶ τοῖς ὡραίοις ποσὶν ὡς γεώδη ταύτην καὶ μηδενὸς ἀξίαν καταπατήσας, τὸ χοϊκὸν φρόνημα κατηγωνήσατο τῆς σαρκός· καὶ τοσούτῳ, ὡς εἰς νόμον τοῦ πνεύματος τῆς ζωῆς μεταβαλεῖν αὐτὸ καὶ τοῦ νόμου τῆς τυραννούσης σαρκός, ἐλεύθερον ἀπεργάσασθαι, καὶ εἰπεῖν· εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ, ὅτι ὁ νόμος τοῦ πνεύματος τῆς ζωῆς, ἠλευθέρωσέ με ἀπὸ τοῦ νόμου καὶ τῆς δουλείας τοῦ θανάτου[1].

ιδ'. Ὁ τῆς δόξης τῶν ἀνθρώπων ὡς οὔσης, τῆς μηδαμῶς οὔσης, ἀντιποιούμενος καὶ τὴν φιληδονίαν, διὰ ψυχῆς ἀπληστίαν, κατασπαζόμενος, καὶ τῆς φιλαργυρίας διὰ πλεονεξίας ἀντεχόμενος, ἢ δαιμονιώδης διὰ τῆς οἰήσεως καὶ ὑπερηφανίας κατασκευάζεται, ἢ κτηνώδης διὰ τῶν ἡδονῶν τῆς γαστρὸς καὶ τῶν ὑπογαστρίων ἀποτελεῖται, ἢ θηριώδης γίνεται τοῖς πλησίον διὰ τῆς πλεονεκτικῆς καὶ ἀπανθρώπου φιλαργυρίας, ἐκπίπτων μὲν τῆς πρὸς Θεὸν πίστεως, διὰ τὸ λαμβάνειν δόξαν παρὰ ἀνθρώπων[2] κατὰ τὸ λόγιον· ἐκτρεπόμενος δὲ τῆς σωφροσύνης καὶ καθαρότητος, διὰ τὸ ἐκκαίειν τῇ ἀπληστίᾳ τὰ ὑπογάστρια καὶ ταῖς ἀτάκτοις ὑπείκειν ὁρμαῖς, ἐξοστρακιζόμενος δὲ τῆς ἀγάπης, διὰ τὸ μόνῳ ἑαυτῷ περιέπειν καὶ μὴ διδόναι τὰ χρήματα χρῄζουσι τοῖς πλησίον· καὶ οὕτω πολύμορφόν τι θηρίον, ἐκ πολλῶν συντεθειμένον[3] τῶν ἑαυτοῖς ἐναντίων, ὁ τοιοῦτος ὁρᾶται Θεῷ καὶ ἀνθρώποις καὶ κτήνεσιν ἄσπονδος.

ιε'. Θυμὸς καὶ ἐπιθυμία καὶ τὸ λογιστικὸν τοῦ νοός, εἰ μὲν κατὰ φύσιν ἐφ' ἑαυτῶν ἑστήκασι καὶ κινοῦνται, ὅλον θεῖόν τινα καὶ θεοειδῆ τὸν ἄνθρωπον ἀπεργάζονται, ὑγιῶς δηλονότι κινούμενον καὶ μηδ' ὁπωσοῦν τῆς φυσικῆς βάσεως ἐκτρεπόμενον. Εἰ δὲ παρὰ φύσιν τοῦ εἰκότος παρατραπεῖεν καὶ τῆς ἰδίας ἀποκινηθεῖεν φύσεως, πολύμορφόν τινα τοῦτον, ὥσπερ εἴρηται, καὶ ἐκ πολλῶν τῶν ἐν αὐτοῖς ἐναντιουμένων συντεθειμένον ἀποδεικνύουσιν.

ις'. Ὁ θυμὸς μεθόριόν ἐστιν ἐπιθυμίας καὶ τοῦ λογιστικοῦ τῆς ψυχῆς· ὅπλον οἷον ἑκάστῳ ὢν ἐν τῇ παρὰ φύσιν ἢ καὶ κατὰ φύσιν κινήσει αὐτοῦ. Κινουμένης γὰρ τῆς ἐπιθυμίας καὶ τοῦ λογιστικοῦ κατὰ φύσιν ἐπὶ τὰ θεῖα, ὅπλον ἐστὶν ὁ θυμὸς ἑκάστῳ δικαιοσύνης κατὰ μόνου τοῦ συρίζοντος καὶ ἐπιτιθεμένου αὐτοῖς ὄφεως τὴν μετάληψιν τῶν τῆς σαρκὸς ἡδονῶν καὶ τὴν τῆς δόξης τῶν ἀνθρώπων ἀπόλαυσιν. Παρατρεπομένων δὲ τῆς κατὰ φύσιν κινήσεως καὶ μεταβαλλομένων εἰς τὸ παρὰ φύσιν τὴν δύναμιν καὶ ἀπὸ τῆς σχολῆς τῶν θείων πραγμάτων ἐπὶ τὰ ἀνθρώπινα μεταφερομένων, ὅπλον ἐστὶν ἀδικίας εἰς ἁμαρτίαν, δι' αὐτοῦ μαχομένων καὶ ἐπιτιθεμένων τοῖς ἀναχαιτίζουσι τὰς ὁρμὰς καὶ τὰς ὀρέξεις αὐτῶν· ὡς ἐντεῦθεν ἢ πρακτικὸν καὶ θεωρητικὸν καὶ θεολογικώτατον μέσον, δειχθῆναι τὸν ἄνθρωπον, τῆς τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας, κατὰ φύσιν κινούμενον, ἢ κτηνώδη καὶ θηριώδη καὶ δαιμονιώδη, εἰς τὸ παρὰ φύσιν παρατρεπόμενον.

1. Ῥωμ. η', 2. 2. Ἰωάνν. ε', 44. 3. Οὕτω γραπτέον, ἀντὶ συντεθειμένων.

ιζ'. Εἰ μή τις πρῶτον τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς ἑαυτοῦ δι' ἐπιπόνου μετανοίας καὶ συντόνου ἀσκήσεως τοιαύτας μεταστρέψας ἀποτελέσει, οἵας ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς δέδωκεν ὁ Θεὸς τὸν Ἀδὰμ πλαστουργήσας καὶ πνοὴν ζωῆς ἐμφυσήσας αὐτῷ[1], οὐδὲ ἑαυτὸν γνῶναι ἰσχύσειέ ποτε· οὐδὲ τὸν αὐτοκράτορα λογισμὸν τῶν παθῶν ἄτυφον, ἀπερίεργον, ἀπόνηρον, ἁπλοῦν, ταπεινόφρονα, φθόνου καὶ βασκανίας ἐκτὸς κτήσασθαι, πᾶν νόημα αἰχμαλωτίζοντα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ[2]· ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἐκκαιομένην καὶ πυρπολουμένην εὑρήσει εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ· μήτε τοὺς ὅρους τῆς ἐγκρατείας ὑπερβαίνουσαν καὶ ἀρκουμένην τοῖς προκειμένοις καὶ τῶν ἁγίων ἐφιεμένην τῆς καταπαύσεως. Εἰ δὲ μὴ οὕτω κτήσεται ταῦτα οὐδὲ τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν πραεῖαν, εἰρηνικήν, ἀόργητον, χρηστήν, ἄμαχον, μεστὴν ἐλέους καὶ ἱλαρότητος, κτήσασθαι ποτὲ δυνηθείη· οὕτω στασιαζούσης καθ' ἑαυτῆς τῆς ψυχῆς καί, διὰ ταραχὴν τῶν δυνάμεων, ἀχωρήτου μενούσης τῶν ἀκτίνων τοῦ Πνεύματος.

ιη'. Ὁ μὴ οὕτω τῆς παλαιᾶς εὐγενείας ἀπολαμβάνων ἐν ἑαυτῷ τὴν εὐπρέπειαν καὶ τοὺς χαρακτῆρας ἀναμορφούμενος ἀεὶ τῆς εἰκόνος τοῦ ἄνωθεν αὐτὸν καθ' ὁμοιότητα ἑαυτοῦ πλαστουργήσαντος[3], πῶς δυνατόν ποτε ἑνωθῆναι, οὗ διέστησεν ἑαυτὸν τῇ τῶν χαρακτήρων ἀνομοιότητι; καὶ ᾧ φῶς ὄντι ἀποσβεσθεὶς τοῦ φωτός, τὸ ἐναντίον εἰς ἑαυτὸν ἐπεσπάσατο· μὴ ἑνωθεὶς δὲ ἐξ οὗ τὴν ἀρχὴν ἔσχε τῆς ὑποστάσεως καὶ παρ' οὗ ἐξ οὐκ ὄντων ὑπέστη καὶ τῶν ὄντων ἐκράτησεν, ἄρα ποῦ τμηθεὶς ὡς ἀνόμοιος τῷ πεποιηκότι ῥιφήσεται; δῆλον τοῖς ὁρῶσι, κἂν ἐγὼ σιωπήσωμαι.

ιθ'. Ἕως μὲν τὰς ὕλας ἐν ἑαυτοῖς ἔχομεν τῶν παθῶν καὶ τὰς τούτων αἰτίας αὐτοθελῶς περιέπομεν, ἀποσείσασθαι ταύτας μὴ προαιρούμενοι, ἰσχύει αὐτῶν καθ' ἡμῶν καὶ ἡ δύναμις, τὸ ἰσχύειν λαμβάνουσα δηλαδὴ ἐξ ἡμῶν. Ἐπὰν δὲ ταύτας ἐξ ἑαυτῶν ἀπορρίψωμεν καὶ τὴν καρδίαν τοῖς τῆς μετανοίας δάκρυσι καθαρθῶμεν, μισήσαντες καὶ τὴν τῶν ὁρωμένων ἀπάτην, τηνικαῦτα τῆς τοῦ Παρακλήτου παρουσίας ἐν μεθέξει γινόμεθα, Θεὸν ὁρῶντες ἐν φωτὶ ἀϊδίῳ καὶ ὁρώμενοι ὑπ' αὐτοῦ.

κ'. Οἱ τῆς παγκοσμίου αἰσθήσεως ῥήξαντες τὰ δεσμά, ἐν ἐλευθερίᾳ πάσης δουλείας διάγουσι τῶν αἰσθήσεων, μόνῳ τῷ πνεύματι ζῶντες καὶ αὐτῷ προσομιλοῦντες, ὡς ὑπ' ἐκείνου κινούμενοι, δι' οὗ καὶ τοῖς ὁμοουσίοις Πατρὶ καὶ Λόγῳ συνάπτεσθαί πως εἰώθασι, καὶ ἓν πνεῦμα κατὰ τὸν Παῦλον ἀποτελεῖσθαι[4]. Οἳ καὶ οὐ μόνον ἀχείρωτοί εἰσι δαίμοσιν, ἀλλὰ καὶ φοβεροί, ὡς μεταλαβόντες τοῦ θείου πυρὸς καὶ πῦρ αὐτόχρημα χρηματίσαντες.

κα'. Ἡ ἀφή, οὐ μερική τίς ἐστιν ἐν τῷ σώματι ἐν ἑνὶ μέρει τὴν ἑαυτῆς ἐνέργειαν, ὥσπερ αἱ λοιπαὶ τῶν αἰσθήσεων, φέρουσα, ἀλλ' ὁλική τις καὶ καθόλου τοῦ σώματος. Ὅταν οὖν μὴ χρειωδῶς προσψαύσειέ τινος, ἔτι προσπάσχουσα ταῖς λειότησι, σαλεύεσθαι τὸν νοῦν ὑπὸ λογισμῶν ἐμπα-

1. Γέν. β', 7. 2. Β' Κορ. ι', 5. 3. Γέν. α', 26-27. 4. Ἐφεσ. δ', 4.

θῶν ἀπεργάζεται· ὅταν δὲ κατὰ χρείαν τὴν ἀναγκαίαν τῇ φύσει ταῖς ἁπαλότησιν ἀποταξαμένῃ καὶ τὴν αἴσθησιν ὑπερκύψασα, οὐκ οἴωθεν ὑποσαίνειν τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθητήρια.

κβ'. Τοῦ νοὸς ἐν τοῖς ὑπὲρ φύσιν χωρήσαντος, αἱ αἰσθήσεις κατὰ φύσιν ἑστῶσαι ἀπαθῶς ταῖς αἰτίαις προσομιλοῦσι· τοὺς λόγους μόνους καὶ τὰς φύσεις αὐτῶν ἐρευνῶσαι καὶ ἀψευδῶς διακρίνουσαι τὰς τούτων ἐνεργείας ὁμοῦ καὶ ποιότητας· μὴ προσπάσχουσαι, ἢ σχετικῶς παρὰ φύσιν κινούμεναι πρὸς αὐτάς.

κγ'. Ἀγῶνες καὶ πόνοι πνευματικοὶ γεννῶσι τῇ ψυχῇ εὐφροσύνην, εἰρήνης δηλονότι προηγησαμένης παθῶν· ὅπερ οὖν τοῖς ὑπὸ τὴν αἴσθησιν δυσχερές, τοῦτο ψυχῇ πονούσῃ καὶ πόθον ἐξ ἱερῶν ἱδρώτων ἐπὶ Θεὸν κτησαμένῃ καὶ βεβλημένῃ θείας γνώσεως ἔρωτι, ῥᾷον καὶ μᾶλλον ἡδύτατον. Ἐκείνοις μὲν γὰρ οἱ πόνοι καὶ οἱ ἀγῶνες τῆς ἀρετῆς, ἅτε δὴ ἀνέσεσι σώματος καὶ ἡδονῶν ἀπολαύσεσι προσκειμένοις, δυσχερεῖς εἰσι καὶ λίαν δοκοῦσι τραχεῖς, μὴ προμελετήσασι τὸ ἁλμυρὸν τῶν ἡδονῶν ἀποκλύσασθαι τοῖς νάμασι τῶν δακρύων· ταύτῃ δὲ ποθούμενοί τε καὶ ἀσπαζόμενοι, βλεψαμένῃ τὰς προξένους ἡδονὰς τῆς ὀδύνης καὶ τὴν εὐπάθειαν ἀποσεισαμένῃ, μετὰ τῆς φιλαυτίας τοῦ σώματος. Ἓν οὖν αὐτῇ λυπηρόν, ἡ ἄνεσις τῶν πόνων καὶ ἡ τῶν ἀγώνων ἀργία. Ὃ τοίνυν πρόξενον ἐκείνοις ἐστὶν εἰς εὐφροσύνην σωματικήν, τοῦτο ψυχῇ μεταθεμένῃ τὰς ἐφέσεις ἐπὶ τὰ θεῖα, λύπης αἴτιον. Καὶ ὃ ταύτης αἴτιον εὐφροσύνης πνευματικῆς, ἐκείνοις στεναγμῶν καὶ ὀδύνης παραίτιον.

κδ'. Οἱ πόνοι δοκοῦσι μὲν ἐκ προοιμίων ὀδύνης εἶναι ποιητικοὶ πᾶσι τοῖς εἰσαγομένοις εἰς ἱδρῶτας καὶ ἀγῶνας πνευματικούς· γυμναζομένοις δὲ πρὸς ἐπίδοσιν ἀρετῆς, καὶ πρὸς τὸ μέσον ἐπεκτεινομένοις αὐτοῖς, ἡδονῆς τινος καὶ παραδόξου ἀνέσεως φαίνονται. Ὅταν δὲ τὸ θνητὸν τοῦτο καταποθῇ φρόνημα τῆς σαρκὸς ὑπὸ τῆς ἀθανάτου ζωῆς[1] τῆς ἐπιγινομένης ἐξ ἐπιδημίας τοῦ πνεύματος ἐν τοῖς ἀληθῶς ἐπεκτεινομένοις πρὸς τὰ τέλη τῶν ἀρετῶν διὰ πόνων, χαρᾶς ἀρρήτου καὶ εὐφροσύνης πληροῦνται, ἀναστομωθείσης αὐτοῖς δηλαδὴ πηγῆς καθαρᾶς τῶν δακρύων καὶ γλυκεροῦ νάματος ἄνωθεν ἐπομβρυθέντος τῆς κατανύξεως.

κε'. Εἰ βούλει τῶν ὅρων ἐπιβῆναι τῆς ἀρετῆς, καὶ τὴν πρὸς Θεὸν φέρουσαν εὑρεῖν ἀπλανῶς, μὴ δῷς ὕπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, μηδὲ νυσταγμὸν τοῖς βλεφάροις σου, ἢ ἀνάπαυσιν τοῖς κροτάφοις σου[2], ἕως οὗ, διὰ πόνων πολλῶν καὶ δακρύων, τόπον ἀπαθείας εὕρῃς τῇ τετρυχωμένῃ ψυχῇ σου καὶ εἰσέλθῃς εἰς τὸ ἁγιαστήριον τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ καί, διὰ τῆς ἐνυποστάτου σοφίας αὐτοῦ, εἰς τὰ ἔσχατα τέλη τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων μετὰ συνέσεως ἴδῃς καί, τῶν κάτω καταφρονήσας, ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ ὄρη τῆς θεωρίας, κατὰ τὰς ἐλάφους[3], καὶ αὐτὸς διψητικώτατα ἀναδράμῃς.

κς'. Ὁδὸς ταχεῖα πρὸς ἀνάληψιν ἀρετῆς ἡ σιωπή ἐστι τοῖς εἰσα-

1. Β' Κορ. ε', 4. 2. Ψαλμ. 131,4. 3. Πρβλ. Ψαλμ. 103, 18.

γωγικοῖς τῶν χειλέων καὶ ἡ μῦσις τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῶν ὤτων ἡ κώφευσις. Λαβὼν γὰρ ἐντεῦθεν ὁ νοῦς τὴν τούτων ἀργίαν, τὰς ἐκτὸς καθ' ἑαυτὸν ἐναποκλείσας εἰσόδους, κατανοεῖν ἑαυτὸν ἄρχεται καὶ τὰς ἰδίας κινήσεις, καὶ τίνα μέν εἰσιν εὐθὺς ἐρευνᾷ τὰ περὶ τὴν νοητὴν θάλασσαν τῶν λογισμῶν νηχόμενα ἐνθυμήματα· τίνα δὲ τὰ περὶ τὴν χώνην τῆς διανοίας αὐτοῦ εἰσβαλλόμενα νοήματα· πότερον, καθαρά τε καὶ ἀμιγῆ σπερμάτων πικρῶν καὶ παρ' Ἀγγέλου φωτός, ἢ ζιζάνια ἐπιμιγῆ τε καὶ ἀχυρώδη καὶ παρὰ τῶν τοῦ φωτὸς ἐναντίων. Καὶ οὕτως ὥσπερ τις ἡγεμὼν αὐτοκράτωρ μέσον ἱστάμενος ἐννοιῶν, κρίνων καὶ διαιρῶν τοὺς κρείττονας τῶν λογισμῶν ἀπὸ τῶν χειρόνων, τὰ μὲν τῶν εἰσβαλλομένων δεχόμενος τῇ παρ' ἑαυτοῦ τριβῇ καὶ κινήσει, εἰς νοερὰς ἀνατίθησιν ἀποθήκας, τῷ πυρὶ ἐξοπτηθέντα τοῦ πνεύματος καὶ ὕδατος θείου πεπληρωμένα· ἀφ' ὧν καὶ τρεφόμενος, ἐνδυναμοῦται καὶ πληροῦται φωτός· τὰ δέ, ἀποπέμπεται τῷ τῆς λήθης βυθῷ, τὴν τούτων πικρίαν ἀποσειόμενος. Τοῦτο δὲ μόνου ἔργον ἐστὶν ἐκείνου νοερῶς, τοῦ ἁψαμένου τῆς φερούσης πρὸς οὐρανοὺς καὶ Θεὸν ἀπλανῶς, καὶ τὸν πενθήρη χιτῶνα τῶν σκοτεινῶν ἀποδυσαμένου παθῶν.

κζ'. Ψυχὴ ἡ ἅπαξ ἀποσκευασαμένη τὴν πονηρίαν καὶ τὸ περίεργον φρόνημα τῆς φαυλοτάτης ἀλαζονείας, ἁπλῆν δὲ καὶ ἄκακον τὴν καρδίαν ἐξ ἐπιδημίας τοῦ Παρακλήτου καταπλουτήσασα, εὐθὺς Θεῷ τε καὶ ἑαυτῇ γίνεται. Καὶ ἃ ὁρᾷ καὶ ἀκούει, πιστὰ καὶ ἀληθῆ νομίζει ἀνενδοιάστως, ὡς ὑπερβᾶσα τὰ χαλεπὰ τῆς ἀπιστίας βάραθρα καὶ ὑπὲρ τὸν ᾅδην φερομένη τοῦ φθόνου.

κη'. Πασῶν τῶν ἀρετῶν προηγεῖται ἡ ἐνδιάθετος πίστις· ὅταν μὴ ἀμφίβολον τὴν γνώμην ἐπιφέρηται ἡ ψυχή, ἀλλ' εἰς τὸ παντελὲς ἀποβάλληται τὴν φιλαυτίαν. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἕτερον οἶδε τὸν ἄρτι πρὸς ἀγῶνας ἀποδυσάμενον κωλύειν τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν, ὡς ἡ παγκάκιστος φιλαυτία. Αὕτη ἐστὶ τὸ ἐμπόδιον τῆς προκοπῆς τῶν σπουδαίων. Αὕτη νόσους αὐτοῖς ὑποτίθεται καὶ δυσθεράπευτα πάθη σώματος· δι' ὧν τὴν θέρμην τῆς ψυχῆς ψυχρὰν ἀπεργάζεται καὶ τὸ κακοπαθεῖν ὑπὲρ ἀρχῆς πείθει παραιτεῖσθαι, ὡς ἐπίβουλον τῆς εὐπαθούσης ζωῆς. Φιλαυτία δέ ἐστιν ἡ ἄλογος φιλία τοῦ σώματος, ἥτις φίλαυτόν τε ἀποτελοῦσα τὸν Μοναχόν, ἤτοι φιλόψυχον καὶ φιλοσώματον, μακρὰν ποιεῖ αὐτὸν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Βασιλείας αὐτοῦ, κατὰ τὸ ὅσιον λόγιον· τό, ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτήν[1].

κθ'. Ὁ ἐμπόνως ἀρξάμενος τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ καὶ θερμῷ τῷ ἔρωτι τὸν ἐλαφρὸν ζυγὸν[2] τῆς ἀσκήσεως ἐπαυχένιον ἄρας, οὐ φείδεται ὑγείας σώματος, οὐ πρὸς τὴν τραχύτητα τῶν ἔργων τῆς ἀρετῆς ἰλιγγιᾷ, οὐ πρὸς τοὺς πόνους ἀποκναίει, οὐχ ὁρᾷ πρὸς ἕτερόν τινα ῥαθύμως περὶ τοὺς ἀγῶνας καὶ ἀμελῶς διακείμενον. Ἀλλὰ ζέοντι πόθῳ τὴν

1. Ἰωάνν. ιβ', 25. 2. Πρβλ. Ματθ. ια', 30.

αὔλακα τέμνει τῶν ἀρετῶν ἐν πάσῃ κακοπαθείᾳ, πρὸς ἑαυτὸν μόνον ὁρῶν καὶ πρὸς τὰς τοῦ Θεοῦ ἐντολάς. Καὶ καθ' ἑκάστην ἐν δάκρυσι τὰ σπέρματα αὐτοῦ καταβάλλεται ἐν τῇ χώρᾳ τῶν ζώντων, ἕως οὗ φυῇ αὐτῷ ἡ χλόη τῆς ἀπαθείας καὶ εἰς καλάμην αὐξήσῃ γνώσεως θείας καὶ στάχυν φέρῃ τὸν κόκκον τοῦ λόγου ἐπιφερόμενον καὶ ἔλθῃ φέρων τὰ γεννήματα τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ.

λ'. Οὐδαμόθεν οὕτως οἴομαι τὴν προκοπὴν γίνεσθαι τῆς ψυχῆς ταχεῖαν καὶ σύντομον, ὡς ἐκ μόνης τῆς πίστεως. Πίστεως δέ, οὐ τῆς εἰς Θεὸν μόνον καὶ τῆς πρὸς τὸν Μονογενῆ τούτου Υἱόν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐνδιαθέτου· μεθ' ἧς πιστεύομεν ἀληθεῖς εἶναι τὰς ἐπαγγελίας Χριστοῦ, ἃς ἐπηγγείλατο καὶ ἡτοίμασε τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν[1] καὶ τὰς ἀπειλὰς καὶ κολάσεις τοῦ ᾅδου, τὰς ἡτοιμασμένας τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἐργάταις αὐτοῦ[2]. Αὕτη ἡ πίστις πληροφορεῖ τὴν ψυχὴν ἐλπίζειν, ἐναγώνιον οὖσαν, ἐπιτυχεῖν τῆς καταστάσεως τῶν ἁγίων, τῆς μακαρίας αὐτῶν ἀπαθείας, καὶ ἀναδραμεῖν πρὸς τὸ ὕψος τῆς ἁγιωσύνης αὐτῶν καὶ συγκληρονόμον τούτοις γενέσθαι τῆς τοῦ Θεοῦ Βασιλείας. Οὕτω δὲ πληροφορουμένη, σπουδαίως πρὸς τὴν ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν ἐπεκτείνεται, μὴ ἐνδοιάζουσα καθ' ἑαυτήν, ἀλλὰ μιμουμένη τοὺς πόνους ἐκείνων καὶ διὰ τῶν ὁμοίων ἀγώνων διώκουσα καταλαβεῖν τὴν αὐτῶν τελειότητα.

λα'. Συναλλοιοῦσθαι πέφυκεν ἡ ἔξωθεν τοῦ προσώπου κατάστασις τῇ ἐντὸς τῆς ψυχῆς καταστάσει. Οἵαν γὰρ ἡ νοερὰ κίνησις αὐτῆς τὴν ἐργασίαν ἔχει, τοιαύτην καὶ ἡ ὄψις τοῦ προσώπου τοῖς ὁρῶσιν ἐμφαίνει τὴν ἰδίαν διάθεσιν. Τοῖς γὰρ ἐνεργοῦσι τὸν λογισμὸν συνδιατιθεμένη καὶ συναλλοιουμένη, ποτὲ μὲν ὁρᾶται φαιδρά, τῆς καρδίας εὐφραινομένης ἐπὶ ἀναβάσεσιν ἀγαθαῖς ἐνθυμήσεων καὶ μελέτῃ Θεοῦ· ποτὲ δὲ κατηφὴς καὶ ζοφώδης, ἐπὶ λογισμοῖς ἀτοπίας πικραινομένης· ἐν οἷς λαθεῖν οὐκ ἔστι τὸν ἐνεργούμενον τοὺς τὰ αἰσθητήρια τῆς ψυχῆς ἐπιφερομένους γεγυμνασμένα[3]. Εἴτε γὰρ ἀλλοίωσίς ἐστι τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου[4], φανερά ἐστιν αὐτοῖς ὡς γνωρίμη καὶ φίλη, δι' ἣν ἀναγεννηθέντες ὑπὸ τοῦ Πνεύματος ἄνωθεν, φῶς καὶ ἅλας ἐχρημάτισαν τοῖς πλησίον. Εἴτε τῆς στάσεως ἐστὶ τῶν δυνάμεων καὶ τῆς τῶν λογισμῶν ταραχῆς, δήλη τίς ἐστι τούτοις τρανῶς, ὡς ἀποβαλλομένοις αὐτήν, καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς εἰκόνος τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἐπιφερομένοις λαμπρότατον ἐν τοῖς θείοις χαρίσμασι.

λβ'. Ἡ ἐντὸς ἐργασία, ἢ στεφάνων πρόξενος γίνεται τῇ ψυχῇ ἢ ποινῶν καὶ κολάσεων. Εἰ μὲν γὰρ περὶ τὰ θεῖα πράγματα καταγίνεται καὶ ταπεινοφροσύνης φιλοκαλεῖ τὰ χωρία, ἔχει τὴν ἀρδείαν ἄνωθεν τῶν δακρύων καὶ γεωργεῖ τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην καὶ πίστιν καὶ τὴν εἰς τὸν πλησίον συμπάθειαν· δι' ὧν ἀναμορφουμένη τὸ κάλλος ἡ ψυχὴ τῆς εἰκόνος Χριστοῦ, φῶς γίνεται τοῖς ἀνθρώποις καὶ ταῖς ἀκτῖσι τῶν ἀρετῶν ἐφέλκεται πρὸς ἑαυτὴν τὰς ὁράσεις αὐτῶν καὶ κινεῖ πάντας πρὸς δοξολογίαν

1. Α' Κορ. β', 9. 2. Ματθ. κε', 41. 3. Πρβλ. Ἑβρ. ε', 14. 4. Ψαλμ. 76, 11.

Θεοῦ. Εἰ δὲ περὶ τὰ κάτω καὶ τὰ ἀνθρώπινα καὶ τοὺς ὑπονόμους τόπους ἐκταράσσει καὶ ἀνασαλεύει τῆς ἁμαρτίας, κάτωθεν ἔχουσα τὸ δυσῶδες καὶ ζοφερόν, γεωργεῖ τὸ μῖσος καὶ τὴν ἀποστροφὴν τοῦ καλοῦ· δι' ἧς τὴν χοϊκὴν ἀναμορφουμένη καὶ ἄμορφον εἰκόνα τοῦ παλαιοῦ, σκότος αὐτόχρημα τοῖς πλησιάζουσι γίνεται. Καὶ τῇ τῶν φαύλων ἐργασίᾳ καὶ ὁμιλίᾳ, διαφθείρει ψυχὰς ἀπλάστους καὶ ἀστηρίκτους καὶ κινεῖ κατὰ τοῦ Θεοῦ βλασφημίαν. Καὶ οὕτως ἐν οἷς ἂν ὑπὸ τοῦ θανάτου καταληφθῇ ἡ ψυχή, καὶ τὰς ἀμοιβὰς ἀναλόγως εὑρίσκει.

λγ'. Ὁ τῶν φαύλων ἐννοιῶν γεωργός, ζοφώδεις αὐτοῦ ποιεῖται καὶ στυγνὰς τὰς ἐκτὸς ὄψεις· ἄναυδόν τε τὴν γλῶτταν ἔχει τῶν θείων ὕμνων καὶ δυσαπάντητός ἐστι πᾶσιν εἰς ἐντυχίαν. Ὁ δὲ τῶν ἀγαθῶν καὶ ἀθανάτων φυτῶν γεωργὸς τῆς καρδίας, χαρωπὸν καὶ γεγαννωμένον ἔχει τὸ πρόσωπον· μελῳδόν τε εἰς δεήσεις τὴν γλῶτταν αὐτοῦ καὶ ὅλον ἑαυτὸν εἰς ὁμιλίαν ἡδύτατον· ὡς φανερὸν εἶναι καὶ γίνεσθαι τοῖς ὁρῶσιν ἐντεῦθεν καλῶς, αὐτόν τε τὸν ὑπὸ δουλείαν ἔτι τῶν ἀκαθάρτων ὄντα παθῶν καὶ ὑπ' ἀνάγκην τοῦ νόμου τελοῦντα τοῦ γεώδους φρονήματος καὶ τὸν ἐλευθερωθέντα τῆς τοιαύτης δουλείας ὑπὸ τοῦ νόμου τοῦ πνεύματος, κατὰ τὸν σοφὸν Σολομῶντα· καρδίας εὐφραινομένης, θάλλει πρόσωπον· ἐν δὲ λύπαις οὔσης, στυγνάζει[1].

λδ'. Τὰ ἐμπράκτως τελούμενα πάθη, ἐμπράκτως καὶ θεραπεύονται. Ὥσπερ γὰρ ἀκρασία, ἡδονὴ καὶ ἀδηφαγία καὶ βίος ἀμελὴς καὶ διακεχυμένος, τὴν ἐμπαθεστάτην ἕξιν ἀποτελοῦσιν ἐν τῇ ψυχῇ καὶ εἰς πράξεις ἀτόπους αὐτὴν ἄγουσιν, οὕτω στένωσις καὶ ἐγκράτεια, πόνοι καὶ ἀγῶνες πνευματικοί, τὴν ἀπάθειαν περιποιοῦνται αὐτῇ· καὶ ἐξ ἐμπαθείας, εἰς ἀπάθειαν αὐτὴν μεταφέρουσι.

λε'. Ὅταν ἐξ ἐπιπόνου τις καὶ συντόνου ἀσκήσεως, δωρεῶν μεγάλων παρὰ Θεοῦ διὰ ταπεινοφροσύνης ἀξιωθῇ, εἶτα ὑποσυρεὶς ἐκεῖθεν, πάθεσιν ἔκδοτος γένηται καὶ δαίμοσι παιδευταῖς, ἴστω ἑαυτὸν ὑψωθέντα καὶ μεγάλα περὶ ἑαυτοῦ οἰηθέντα καὶ τῶν ἄλλων κατεπαρθέντα. Οὐδαμόθεν οὖν ἄλλοθεν ὁ τοιοῦτος εὑρήσει τὴν θεραπείαν καὶ ἀπαλλαγὴν τῶν συνεχόντων αὐτοῦ τὴν ζωὴν παθῶν καὶ δαιμόνων, ἀλλ' ἢ ἀπὸ τοῦ ἀναδραμεῖν αὐτὸν διὰ μετανοίας εἰς τὴν πρώτην κατάστασιν, καὶ χρήσασθαι μεσίτῃ καλῷ, τῇ ταπεινώσει καὶ τῇ ἐπιγνώσει τῶν οἰκείων μέτρων· δι' ἧς πᾶς ὁ ἱστάμενος καλῶς ἐν τῷ θεμελίῳ τῶν ἀρετῶν, ὑποκάτω ἑαυτὸν ἔχει πάσης κτίσεως.

λς'. Ἴσον κακόν ἐστι παρὰ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις ζῶσι κατὰ Χριστόν, τὸ καὶ ἐμπαθῆ τινα εἶναι ταῖς πράξεσι γνώμης ἀκολασίᾳ, καὶ πεφυσιωμένον ἐν ταῖς ἀρεταῖς τῷ τῆς οἰήσεως πνεύματι. Ὃν τρόπον γὰρ τοῦ πρώτου τὰ ἐμπράκτως καὶ κρυφῇ γινόμενα αἰσχρόν ἐστι καὶ λέγειν[2], οὕτω καὶ τοῦ δευτέρου τὰ ὑψώματα τῆς καρδίας, βδελύγματά εἰσιν ἐνώπιον τοῦ

1. Παροιμ. ιε', 13. 2. Ἐφεσ. ε', 12.

Θεοῦ [1]. Καὶ ὥσπερ ἐκεῖνος ἀποτρόπαιος τῷ Θεῷ εἰς ἀνάπαυσιν, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν σάρκα [2] κατὰ τὸ λόγιον, οὕτω καὶ οὗτος παρὰ Κυρίῳ ἀκάθαρτος, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ὑπερήφανον [3].

λζ'. Οὐ γὰρ εἴ τι πάθος, τοῦτο καὶ ἔμπρακτος ἁμαρτία· ἀλλὰ ἕτερον τοῦτο καὶ ἄλλο ἐκεῖνο. Πάθος μὲν οὖν ἐστι, τὸ ἐπὶ ψυχὴν κινούμενον. Πρᾶξις δὲ ἐφάμαρτος, ἡ ἐπὶ τὸ σῶμα θεωρουμένη. Οἷον, φιληδονία, φιλαργυρία καὶ φιλοδοξία, πάθη χαλεπά ἐστι τῆς ψυχῆς· πορνεία δέ, καὶ πλεονεξία, καὶ ἀδικία, πράξεις ἐφάμαρτοι τῆς σαρκός· ἐπιθυμία, θυμὸς καὶ ὑπερηφανία, πάθη ψυχῆς, παρὰ φύσιν τῶν δυνάμεων κινουμένων αὐτῆς· μοιχεία δὲ καὶ φόνος, κλοπὴ καὶ μέθη, καὶ εἴ τι ἄλλο διὰ τοῦ σώματος πράττεται, πράξεις ἐφάμαρτοι καὶ χαλεπαὶ τῆς σαρκός.

λη'. Τρεῖς εἰσιν οἱ γενικώτατοι πάντων τῶν παθῶν ἔξαρχοι καὶ τρεῖς αἱ κατ' αὐτῶν παρατάξεις καὶ τρεῖς οἱ τούτων καταγωνιζόμενοί τε καὶ καταβάλλοντες· ὁ εἰσαγωγικός, ὁ μέσος καὶ ὁ τέλειος· τὸν τῆς φιληδονίας, τὸν τῆς φιλαργυρίας καὶ τὸν τῆς φιλοδοξίας τρικέφαλον δράκοντα.

λθ'. Οὐχ εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ἀγὼν τοῖς τρισὶ κατὰ τῶν τριῶν ἀρχῶν καὶ δυνάμεων τοῦ ἐξουσιάζοντος πνεύματος, ἀλλ' ἄλλος καὶ ἄλλος· ἄλλως καταστρατευομένης τῆς μιᾶς καὶ μιᾶς τούτων ἀρχῆς ὑφ' ἑκάστου τοῦ πρὸς τὴν μάχην αὐτῆς ἱσταμένου καὶ καθοπλιζομένου φυσικῶς τῷ δικαίῳ θυμῷ.

μ'. Ὁ ἄρτι πρὸς τοὺς ἀγῶνας τῆς εὐσεβείας ἀποδυσάμενος καὶ εἰσαγωγικὸς ὢν πρὸς παράταξιν τῶν παθῶν, κατὰ τοῦ πνεύματος τῆς φιληδονίας πᾶσαν αἴρει τὴν μάχην αὐτοῦ καὶ δυνατὸς διὰ πάσης κακοπαθείας κατ' αὐτοῦ ἐκστρατεύει. Σάρκας μὲν ταῖς ἀσιτίαις ἐκτήκων, ταῖς χαμευνίαις, ταῖς ἀγρυπνίαις καὶ ταῖς παννύχοις δεήσεσι. Ψυχὴν δὲ συντρίβων τῇ μνήμῃ τῶν τοῦ ᾅδου ποινῶν καὶ τῇ τοῦ θανάτου μελέτῃ. Καὶ τὴν καρδίαν ἀποσμήχων τοῦ ῥύπου τῶν συνδυασμῶν καὶ συγκαταθέσεων διὰ δακρύων τῆς μετανοίας.

μα'. Ὁ πρὸς τὸ μέσον τῆς ἀρχῆς μεταθέμενος τὴν ἐπίβασιν καὶ τοὺς ἱδρῶτας τοὺς κατὰ τοῦ φιληδόνου πνεύματος διὰ τοῦ σπόγγου τῆς πρώτης ἀπαθείας ἀπομαξάμενος, ἄρτι δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀποκαλυφθεὶς καὶ τὰς φύσεις ὁρᾶν τῶν ὄντων ἀρξάμενος, κατὰ τοῦ πνεύματος τῆς ἀπίστου φιλαργυρίας αἴρει τὰ ὅπλα τῆς πίστεως. Τὸν νοῦν μὲν ἀνυψῶν ἑαυτοῦ τῇ μελέτῃ τῶν θείων πραγμάτων, τὸν δὲ λόγον παραθήγων τοῖς λόγοις τῆς κτίσεως καὶ εἰς τὸ τὰς φύσεις αὐτῶν ἐκδιηγεῖσθαι διατρανῶν. Τὴν δὲ ψυχὴν ἀνάγων τῇ πίστει ἀπὸ τῶν ὁρωμένων ἐπὶ τὰ ὕψη τῶν ἀοράτων καὶ πείθων αὐτὸν εἶναι προνοητήν, τὸν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα παραγαγόντα Θεόν, τῶν οἰκείων ἔργων, καὶ ὅλην τὴν ἐλπίδα ποιῶν τῆς ἐνθέου ζωῆς.

μβ'. Ὁ τὸ μέσον διὰ θεωρίας καὶ ἀπαθείας περάσας καὶ τὸ ἀπατηλὸν ὑπερκύψας τῆς παγκοσμίου αἰσθήσεως, ἄρτι δὲ μετὰ τοῦ λόγου τῆς

1. Πρβλ. Παροιμ. ις', 5. 2. Πρβλ. Γεν. ς', 3. 3. Πρβλ. Παροιμ. ις', 5

γνώσεως καὶ τῆς ἐνυποστάτου Θεοῦ σοφίας, τῷ γνόφῳ τῆς θεολογίας εἰσδύς, κατὰ τοῦ πνεύματος τῆς φιλοδοξίας αἴρει, δυνάμει τῆς ταπεινοφροσύνης, τὰ ὅπλα· ψυχὴν μὲν ἐν ταῖς ἱεραῖς ἀποκαλύψεσι κατανύσσων καὶ δάκρυα προχέειν ἀγωδύνως ποιῶν· τὸ δέ γε φρόνημα αὐτῆς τῇ μνήμῃ καταβάλλων τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας καὶ ἀνυψῶν αὐτὸ τῆς θείας γνώσεως τοῖς νοήμασι.

μγ'. Νηστείαις μὲν γὰρ καὶ ἀγρυπνίαις καὶ προσευχαῖς, χαμευνίαις τε καὶ κόποις σώματος καὶ τῇ ἐκκοπῇ τῶν θελημάτων ἐν ταπεινώσει ψυχῆς, ἄπρακτον ἱστῶμεν τὸ τῆς φιληδονίας πνεῦμα. Χειρούμεθα δὲ αὐτὸ τοῖς τῆς μετανοίας δάκρυσι καὶ πρὸς τὸ δεσμωτήριον ἄγοντες τῆς ἐγκρατείας, ἀκίνητον τοῦτο καὶ ἀνενέργητον ἀποτελοῦμεν· ἐν τῇ τῶν σπουδαίων δηλονότι καὶ ἀγωνιζομένων ἱστάμενοι παρατάξει.

μδ'. Πίστεως ὅπλοις καὶ μαχαίρᾳ τοῦ πνεύματος, ὅ ἐστι ῥῆμα Θεοῦ [1], τὸ τῆς φιλαργυρίας πνεῦμα κατατροπωσάμενοι, ἀποσφάττομεν, ἄρτι πρὸς τὴν θεωρίαν των ὄντων μετὰ λόγου σοφίας ἀναδραμόντες καὶ ὑπεράνω τῆς ταπεινώσεως γεγονότες τῶν ὁρωμένων, διὰ τοῦ λόγου τῆς γνώσεως, καὶ πρὸς τὰ βασίλεια τῆς ἀγάπης μετὰ τῶν πολυόλβων θησαυρῶν τῆς πρὸς Θεὸν ἐλπίδος ἐγκαταπαύσαντες.

με'. Πτεροῖς ἀπαθείας καὶ ταπεινοφροσύνης ἐν τῷ ἀέρι τῆς μυστικῆς θεολογίας νηχόμενοι καὶ εἰς τὸν ἄνω βυθὸν τῆς γνώσεως τῶν μυστηρίων Θεοῦ μετὰ θείου πνεύματος εἰσερχόμενοι, ταῖς ἀστραπαῖς τῶν ἐνθέων δογμάτων καὶ νοημάτων, τὸ τῆς φιλοδοξίας καταφλέγομεν πνεῦμα. Ὄμβροις δὲ δακρύων καὶ ποταμοῖς κατανύξεως εἰς τὰ τέλη τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ὁρῶντες, τοὺς τριστάτας αὐτοῦ καταποντίζομεν δαίμονας, οἰήσει τε καὶ κενοδοξίᾳ καὶ ὑπερηφανίᾳ, καθ' ἡμῶν ἐκστρατεύσαντας.

μς'. Ὁ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς σαρκὸς καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τὴν ἀλαζονείαν τοῦ βίου [2] τὸν κόσμον ταῦτα τῆς ἀδικίας [3], δι' ὧν τῆς φιλίας ἐχθροὶ γινόμεθα τῷ Θεῷ [4], ἐκθύμως μισήσας καὶ ταύταις ἀποταξάμενος, ἑαυτῷ τὸν κόσμον ἐσταύρωσε καὶ αὐτὸς ἐσταυρώθη αὐτῷ [5]· λύσας τὴν ἀναμεταξὺ Θεοῦ καὶ ψυχῆς ἔχθραν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ καὶ ποιήσας ἐν ἀμφοτέροις εἰρήνην [6]. Ὁ γὰρ τούτοις ἐν τῇ ἀπεκδύσει τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος νεκρωθείς, κατήλλαξεν ἑαυτὸν τῷ Θεῷ, ἀποκτείνας τὴν ἔχθραν τοῦ κόσμου ἐν τῇ νεκρώσει τῶν ἡδονῶν, διὰ τῆς ἐσταυρωμένης τῷ κόσμῳ ζωῆς, καὶ τὴν μετὰ Ἰησοῦ φιλίαν ἠσπάσατο. Τοίνυν οὐκ ἔτι ὁ τοιοῦτος ἐχθρὸς ὡς φίλος τοῦ κόσμου, ἀλλὰ φίλος τοῦ Θεοῦ καθίσταται, ὡς ἐσταυρωμένος τῷ κόσμῳ καὶ δυνάμενος λέγειν· ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, κἀγὼ τῷ κόσμῳ [7].

μζ'. Πᾶσα τοῖς ἀγωνιζομένοις ἐγκατάλειψις, διὰ ταῦτα γίνεσθαι πέ-

1. Ἐφεσ. ς', 17. 2. Α' Ἰωάνν. β', 16. 3. Πρβλ. Ἰακ. γ', 6.
4. Πρβλ. Ἰακ. δ', 4. 5. Πρβλ. Γαλ. ς', 14. 6. Ἐφεσ. β', 15.
7. Γαλ. ς', 14.

φυκε· διὰ κενοδοξίαν, διὰ τὴν εἰς τὸν πλησίον κατάκρισιν καὶ διὰ τὴν ἐπ᾽ ἀρεταῖς ἔπαρσιν. Εἴ τι οὖν τούτων ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀγωνιζομένων προσεμπελάσαν ἡγήσεται, τὴν ἀπὸ Θεοῦ τούτοις ἐγκατάλειψιν προξενεῖ· καὶ οὐκ ἂν ταύτης τὴν ἐπὶ πτώμασι δικαίαν ἐκφύγωσι κρίσιν, μέχρις οὗ τὴν προηγησαμένην αἰτίαν τῆς ἐγκαταλείψεως ἀποσεισάμενοι, εἰς τὸ ὕψος τῆς ταπεινοφροσύνης προσφύγωσιν.

μη'. Οὐ γὰρ τὸ μὴ καθαρεύειν ἐμπαθῶν νοημάτων τοῦτό ἐστι μόνον καρδίας ἀκαθαρσία καὶ σπίλος ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν πλήθει κατορθωμάτων ἐπαίρεσθαι καὶ τὸ ἐπ᾽ ἀρεταῖς φυσιοῦσθαι καὶ τὸ μεγάλα οἴεσθαι ἐπὶ σοφίᾳ καὶ γνώσει Θεοῦ καὶ τὸ μέμφεσθαι τῶν ἀδελφῶν τοὺς ῥαθύμους καὶ ἀμελεῖς. Καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ τῆς τοῦ Φαρισσαίου καὶ τοῦ Τελώνου παραβολῆς[1].

μθ'. Μὴ οἴου τῶν παθῶν ἀνεθῆναι καὶ τῶν γενομένων ἐκεῖθεν ἐμπαθῶν νοημάτων τὸν μολυσμὸν ἐκφυγεῖν, ἀγέρωχον ἔτι φέρων τὸ φρόνημα καὶ ἐξωγκωμένον ἐπ᾽ ἀρεταῖς. Οὐ γὰρ μὴ ἴδῃς εἰρήνης αὐλήν, ἐν ἀγαθωσύνῃ τῶν λογισμῶν, οὐδὲ εἰς ναὸν ἀγάπης εἰσέλθῃς μετὰ χαρᾶς, ἐν πάσῃ χρηστότητι καὶ γαλήνῃ καρδίας, ἕως οὗ ἐν σεαυτῷ πεποιθὼς εἶ καὶ τοῖς ἔργοις σου.

ν'. Ἐὰν εἰς εὐχροίας σωμάτων προσπάσχῃ σου ἡ ψυχή, κατ᾽ ἐμπάθειαν, καὶ ὑπὸ τῶν ἐκεῖθέν σοι δῆθεν τικτομένων ἐμπαθῶν λογισμῶν τυραννῆται, μὴ ὑπολάμβανε ταύτας εἶναι αἰτίας τῆς ἐν σοὶ ταραχῆς καὶ ἐμπαθεστάτης κινήσεως· ἀλλὰ κεκρυμμένην ἴσθι ἐντὸς εἶναι τὴν αἰτίαν τῆς σῆς ψυχῆς, ὡς λίθον μαγνῆτίν τινα, ἕλκουσαν πρὸς ἑαυτήν, δυνάμει ἕξεως ἐμπαθοῦς καὶ πονηρᾶς συνηθείας, τὴν ἀπὸ τῶν προσώπων λύμην, ὡς σίδηρον· ἐπεὶ καὶ κτίσματα Θεοῦ πάντα καὶ λίαν τῷ ἰδίῳ λόγῳ καλά[2], μηδένα λόγον κατήγορον ἔχοντα τῆς πλάσεως τοῦ Θεοῦ.

να'. Ὥσπερ οἱ θάλασσαν περαιούμενοι καὶ ναυτιῶντες, οὐ παρὰ τὴν τῆς θαλάσσης φύσιν πάσχουσι τοῦτο, ἀλλὰ παρὰ τὴν τῆς ἔνδοθεν προαποκειμένης αἰτίας τοῦ σεσηπότος χυμοῦ· οὕτω καὶ ἡ ψυχή, οὐ παρὰ τὴν τῶν προσώπων αἰτίαν, ἀλλὰ παρὰ τὴν τῆς ἔτι ἐναποκειμένης τοῦ κακοῦ ἕξεως, ἐν αὐτῇ τὸν ἐμπαθέστατον ὑφίσταται κλόνον καὶ τάραχον.

νβ'. Κατὰ τὴν ἔνδοθεν διάθεσιν τῆς ψυχῆς, συναλλοιοῦσθαι πέφυκε καὶ ἡ φύσις αὐτὴ τῶν πραγμάτων. Ὅταν οὖν κατὰ φύσιν ἵσταται αὐτῇ τὰ νοερὰ αἰσθητήρια καὶ ὁ νοῦς περὶ τοὺς λόγους τῶν γεγονότων ἀπλανῶς ὁδεύῃ, τὸν λόγον ἔχων διατρανοῦντα τὰς φύσεις καὶ τὰς κινήσεις αὐτῶν, κατὰ φύσιν ὁρᾶται αὐτῇ καὶ τὰ πράγματα καὶ τὰ πρόσωπα καὶ πᾶσα φύσις ἐνύλων σωμάτων, μὴ ἔχοντά τινα λύμης ἢ βλάβης ἐγκεκρυμμένην αἰτίαν. Ὅταν δὲ παρὰ φύσιν αὐτῆς αἱ δυνάμεις κινῶνται, πρὸς ἑαυτὰς στασιάζουσαι, παρὰ φύσιν αὐτῇ καὶ ταῦτα ὁρᾶται· μὴ διὰ τῆς φυσικῆς αὐτῶν καλλονῆς πρὸς κατανόησιν τοῦ γενεσιουργοῦ ταύτην ἀνάγοντα, ἀλλὰ

1. Λουκ. ιη', 10 κ. ἑ.
2. Γέν. α', 31.

διὰ τῆς ἐμπαθεστάτης ἕξεως αὐτῆς, εἰς βυθὸν ἀπωλείας κατάγοντα.

νγ'. Εἰ πέπτωκας, ἐγκαταλειφθείς, πτώματι σαρκός, ἢ γλώττης, ἢ λογισμοῦ, ἐπίπονον ἕλκων καὶ τραχύτατον βίον, μὴ ξένον τοῦτο καὶ παράδοξόν σοι καταφανῇ. Σὸν γάρ ἐστι τὸ πτῶμα καὶ ἀπὸ τῆς σῆς αἰτίας. Εἰ μὴ γὰρ αὐτὸς ἢ καινόν τι πρῶτον καὶ ὄγκου μεστόν, ὡς οὐκ ὤφελον, ᾠήθης περὶ σαυτοῦ, ἢ κατεπήρθης ἑτέρου ἀλαζονικῷ τῷ φρονήματι, ἢ ἔκρινας ἐν ἀσθενείᾳ φύσεως ἀνθρωπίνης τινά, οὐκ ἄν, ἐγκαταλειφθεὶς κρίσει δικαίᾳ Θεοῦ, τὴν ἑαυτοῦ ἐπέγνως ἀσθένειαν. Ἔγνως δέ, ἵν᾽ ἐντεῦθεν μάθῃς μὴ κρίνειν[1], μὴ φρονεῖν παρ᾽ ὃ δεῖ φρονεῖν[2], μή τινος κατεπαίρεσθαι[3].

νδ'. Πεπτωκὼς εἰς βάθη κακῶν, μηδαμῶς τὴν ἀνάκλησιν ἀπελπίσῃς, εἰ καὶ εἰς πέταυρον κατηνέχθης ἔσχατον ᾅδου κακίας. Εἰ γὰρ ταῖς ἐμπράκτοις ἀρεταῖς προκαταβληθέντα θερμῶς τὸν θεμέλιον ἔχεις παρὰ σοὶ τῆς εὐσεβείας, εἰ καὶ πτῶσιν ὑπέστη κατασεισθὲν τὸ οἰκοδομηθὲν ταύτης οἴκημα παρὰ σοῦ, ἐκ διαφόρων λίθων τῆς ἀρετῆς, ἕως ἐδάφους τῆς ἐμπαθεστάτης γῆς τῶν κακῶν, ἀλλ᾽ οὐκ ἐπιλησθήσεταί σου τῶν παλαιῶν πόνων καὶ ἱδρώτων ὁ Θεός, εἴγε συντετριμμένην ἐπὶ τοῖς πτώμασί σου τὴν καρδίαν[4] φέρεις, μεμνημένην τε ἡμερῶν ἀρχαίων[5], καὶ τὴν ἑαυτῆς ἀνακαλουμένην πτῶσιν ἐν στεναγμοῖς, αὐτοῦ κατ᾽ ἐνώπιον. Ἐπιβλέπων γὰρ ἐπιβλέψεται τάχιον ἐπὶ σὲ τρέμοντα τοὺς λόγους αὐτοῦ[6] καὶ ἅψεταί σου τῶν ὀφθαλμῶν ἀοράτως τῆς κατωδύνου καρδίας καὶ τῷ προκαταβληθέντι παρὰ σοῦ θεμελίῳ τῆς ἀρετῆς μετὰ πόνων, ἐπιστήσειε καὶ δῴη σοι τῆς προτέρας ἰσχύος κρείττονά τε καὶ τελειοτέραν ἰσχύν, ἐν θέρμῃ ζέοντος πνεύματος· εἰς τὸ πάλιν ἀνακτήσασθαι τὰ καταβληθέντα, βασκανίᾳ τοῦ πονηροῦ, μεθ᾽ ὑπομονῆς ἔργα τῆς ἀρετῆς, καὶ ἀνεγεῖραι, ἐν πνεύματι ταπεινώσεως, τὸν οἶκον αὐτῆς τοῦ προτέρου λαμπρότερον, εἰς ἀνάπαυσιν, κατὰ τὸ γεγραμμένον, αἰωνίαν αὐτοῦ.

νε'. Πάντα τὰ πρὸς ἀτιμίαν ἡμῖν συμβαίνοντα, εἴτε ἐξ ἀνθρώπων, εἴτε ἐκ δαιμόνων, κρίσει δικαίᾳ Θεοῦ, κατ᾽ οἰκονομίαν ἐπισυμβαίνουσι πρὸς ταπείνωσιν τοῦ ματαίου φυσήματος τῶν ψυχῶν ἡμῶν. Σκοπὸς γὰρ τῷ κυβερνήτῃ Θεῷ τῆς ἡμετέρας ζωῆς, τὸ ἀεὶ ταπεινοὺς ἡμᾶς εἶναι καὶ μὴ φρονεῖν παρ᾽ ὃ δεῖ φρονεῖν, ἀλλὰ φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν[7]· μηδὲ οἴεσθαι μεγάλα περὶ ἑαυτῶν, ἀλλὰ πρὸς αὐτὸν ἀφορᾶν καὶ μιμεῖσθαι αὐτοῦ, κατὰ τὸ ἐφικτόν, τὴν μακαρίαν ταπείνωσιν· ἐπειδὴ πρᾷος ἦν καὶ ταπεινὸς τὴν καρδίαν[8]· καὶ τοιούτους ἡμᾶς γενέσθαι ἐπιποθεῖ ὁ ὑπομεμενηκὼς ὑπὲρ ἡμῶν θάνατον ἄδικόν τε καὶ ἄτιμον. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἕτερον φίλον αὐτῷ καὶ οἰκειούμενον ἐν πάσῃ ἀληθῶς ἀρετῇ καὶ δυνάμενον ἀπὸ κοπρίας παθῶν ἀνυψοῦν, ὡς πρᾳότης καὶ ταπείνωσις καὶ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον. Τούτων δὲ μὴ συνόντων ἡμῖν, ἐργαζομένοις τὰς ἀρετάς, πᾶσα μά-

1. Ματθ. ζ', 1.
2. Ῥωμ. ιβ', 3.
3. Πρβλ. Α' Κορ. δ', 6.
4. Πρβλ. Ψαλμ. 50,19.
5. Πρβλ. Ψαλμ. 142,5.
6. Ἡσ. ξς', 2.
7. Ῥωμ. ιβ', 3.
8. Ματθ. ια', 29.

ταιος ἡ ἐργασία· καὶ ἅπας κόπος ἀσκήσεως, ἀνωφελὴς καὶ ἀπρόσδεκτος.

νς′. Τοῖς μὲν εἰσαγωγικοῖς εἰς τὸν κατ᾽ ἀρετὴν βίον, φόβος τῶν κολάσεων συνεργεῖ εἰς ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν καὶ ἀποφυγὴν τῶν κακῶν. Τοῖς δὲ κατ᾽ ἀρετὴν ἐπὶ θεωρίαν προκόψασι τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης, ἄλλος ἀναλόγως παρέπεται φόβος, λίαν ὢν αὐτοῖς φοβερὸς ἐξ ἀγάπης, ὁ ἁγνός [1]· ὃς καὶ συνεργεῖ τούτοις εἰς τὴν παραμονὴν ἀκλονήτως ἵστασθαι τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, φοβουμένοις τὸν ἐκ ταύτης φοβερὸν ὄλισθον. Ἐκείνοις μὲν γὰρ πεσοῦσι τοῦ κατὰ χεῖρα σκοποῦ, μεταμελομένοις καὶ αὖθις ἀνισταμένοις, ὁ πρῶτος φόβος παρέπεται μετ᾽ ἐλπίδων χρηστῶν· τούτοις δὲ τοῦ ὕψους φθόνῳ τοῦ ἀντιπάλου ἐξαμαρτήσασι διὰ πτώσεως τῆς θεωρίας Θεοῦ, οὐκ εὐθὺς ὁ δεύτερος ἕπεται. Ἀχλὺς δέ τις καὶ σκότος ψηλαφητὸν [2] αὐτοὺς διαδέχεται, πλῆρες ἀθυμίας καὶ ὀδυνῶν καὶ πικρίας μετὰ τοῦ πρώτου τῶν κολάσεων φόβου. Καὶ εἰ μὴ Κύριος Σαβαὼθ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἐκολόβωσε τῆς ἀφορήτου ταύτης ὀδύνης, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶς ὁ ἐκεῖθεν ἐκπίπτων [3].

νζ′. Ὁπόταν τῆς ἐπιμόνου τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν ὀχλήσεως ἡ ψυχὴ ἀνεθῇ καὶ ἡ φλὸξ ἡ τύραννος ἀπομαρανθῇ τῆς σαρκός, ἔσο τηνικαῦτα εἰδὼς τὴν ἐπέλευσιν γίνεσθαι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν ἡμῖν, μηνύουσαν τὴν ἄφεσιν τῶν προημαρτημένων καὶ χαριζομένην ἡμῖν τὴν ἀπάθειαν. Ἕως δὲ τῆς ὀσμῆς αὐτῶν διὰ τῆς συνεχοῦς ὀχλήσεως ἐπαισθάνηται καὶ τὰ ὑπογάστρια φλέγηται τῆς σαρκός, μακρὰν ἴσθι ταύτης εἶναι τὴν εὐωδίαν τοῦ Πνεύματος· καὶ ὅλην ὑπὸ τὰ δεσμὰ κρατεῖσθαι τὰ ἄλυτα τῶν παθῶν τε καὶ τῶν αἰσθήσεων.

νη′. Εἶδον ὑπὸ τὸν ἥλιον, φησὶν ὁ σοφός, ἄνθρωπον παρ᾽ ἑαυτῷ δόξαντα φρόνιμον εἶναι· ὃν εἶδον ὑπὸ τὴν ζωὴν κἀγὼ τῶν βροτῶν, πεποιθότα ἐπὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ καὶ μεγάλα φρονοῦντα ἐπὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ σοφίᾳ καὶ τῇ γεώδει καὶ ψυχικῇ [4]· καὶ οὐ μόνον διὰ ταύτην τῶν ἀπλάστων κατεπαιρόμενον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν θείᾳ τῇ λήξει διδασκάλων Χριστοῦ κατειρωνευόμενόν τε ὁμοῦ καὶ καταμωκώμενον, διὰ τὸ τῆς λέξεως αὐτῶν ἰδιότροπον· καὶ ὅτι μὴ ἕπεσθαι εἵλοντο ταῖς ἐκλογαῖς τῶν τετορνευμένων λέξεων τῆς θύραθεν γνώσεως· μηδὲ τὸ τῆς θέσεως αὐτῶν εὔρυθμον ἐπετήδευσαν ἐν ταῖς ἐγγράφοις διδασκαλίαις αὐτῶν· ᾧ τινι, ὡς ἠγνοηκότι, ὅτι παρὰ τῷ Θεῷ, οὐ τορνευταὶ τῶν λέξεων, οὐδὲ τὸ εὔηχον τῶν φωνῶν, ἀλλὰ τὸ εὔσημον, προτιμότερον καὶ φίλον, τῶν νοημάτων· ταύτην παρῳδήσω τὴν παροιμίαν· ὁ κύων ὁ ζῶν, αὐτὸς ἀγαθὸς ὑπὲρ τὸν λέοντα τὸν νεκρόν [5]· καὶ ἀγαθὸν παῖς πένης καὶ σοφός, ὑπὲρ βασιλέα πρεσβύτην καὶ ἄφρονα, ὃς οὐκ ἔγνω τοῦ προσέχειν ἔτι [6].

νθ′. Δεινὸν καὶ δυσκαταγώνιστον τὸ πάθος τῆς βλασφημίας· ἔχει δὲ τὰς ἀφορμὰς ἐκ τῆς ὑπερηφάνου διανοίας τοῦ σατανᾶ· ὃ καὶ πάντας μὲν

1. Πρβλ. Ψαλμ. 18, 10. 2. Πρβλ. Ἐξ. ι′, 21. 3. Πρβλ. Ματθ. κδ′, 22.
4. Πρβλ. Ἰακ. γ′, 15. 5. Ἐκκλ. θ′, 4. 6. Ἐκκλ. δ′, 13.

τοὺς κατὰ Θεὸν ὀχλεῖ, βιοῦντας κατ᾽ ἀρετήν· πλέον δὲ τοὺς προκόπτοντας εἰς εὐχὴν καὶ εἰς θεωρίαν τῶν θείων πραγμάτων. Οὗ ἕνεκεν χρὴ πάσῃ φυλακῇ τὰς αἰσθήσεις τηρεῖν [1] καὶ εὐλαβεῖσθαι ἀπὸ πάντων τῶν φρικτῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἱερῶν τύπων καὶ λόγων, καὶ προσέχειν τῇ ἐφόδῳ τοῦ πνεύματος τούτου. Ἐφεδρεύει γὰρ εὐχομένοις καὶ ψάλλουσιν ἡμῖν καὶ ἐρεύγεται ἔσθ᾽ ὅτε, διὰ τῶν χειλέων ἡμῶν, μὴ προσέχουσιν, ἀρὰς καθ᾽ ἡμῶν καὶ βλασφημίας ἀλλοκότους κατὰ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου, τοῖς στίχοις τῶν ψαλμῶν καὶ τοῖς ῥήμασι τῆς εὐχῆς παρεισάγων αὐτάς· ἀλλὰ τρεπτέον κατ᾽ αὐτοῦ τὸν λόγον Χριστοῦ, ὁπηνίκα τοιοῦτόν τι φέρει ἐν τοῖς χείλεσι, ἢ ὑποσπείρει ἐν ταῖς διανοίαις ἡμῶν· καί, ὕπαγε, σατανᾶ, ὀπίσω μου [2], εἴπωμεν πρὸς αὐτόν, πάσης δυσωδίας ἀνάμεστε καὶ ὑπόδικε πυρὸς αἰωνίου· κατὰ τῆς κεφαλῆς σου ἡ βλασφημία σου. Καὶ αὐτίκα πρὸς ἄλλο τι τὸν νοῦν πρᾶγμα θεῖον ἢ ἀνθρώπινον, τόγε νῦν ἔχον, δι᾽ αἰχμαλωσίας ἀπασχολήσωμεν ἢ καὶ μετὰ δακρύων πρὸς οὐρανοὺς αὐτὸν καὶ Θεὸν ἀνυψώσωμεν. Καὶ οὕτως, Θεοῦ συναιρουμένου ἡμῖν, ἀπαλλαγησόμεθα τοῦ βάρους τῆς βλασφημίας.

ξ′. Φθοροποιὸν πάθος ἡ λύπη εἰς ψυχὴν καὶ σῶμα, καὶ αὐτῶν ἁπτομένη τῶν μυελῶν· ἀλλ᾽ ἡ τοῦ κόσμου ἡ διὰ τὰ πρόσκαιρα τοῖς ἀνθρώποις ἐφιπταμένη, ἢ καὶ πολλάκις αὐτοῖς θανάτου παραίτιος γίνεται. Ἡ δὲ κατὰ Θεὸν λύπη, ὁμοῦ τε σωτήριος καὶ λίαν ἐπωφελὴς οὖσα [3], ὑπομονὴν ἐν τοῖς πόνοις καὶ τοῖς πειρασμοῖς κατεργάζεται· τὴν πηγὴν τῆς κατανύξεως ἀναστομοῦσα τῷ ἀγωνιζομένῳ καὶ διψῶντι τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ [4], καὶ ψωμίζουσα διὰ δακρύων τὴν καρδίαν αὐτοῦ, ὡς πληροῦσθαι τὸ Δαβιτικὸν ἐπ᾽ ἐκείνῳ λόγιον· ψωμιεῖς ἡμᾶς, φησίν, ἄρτον δακρύων καὶ ποτιεῖς ἡμᾶς ἐν δάκρυσιν ἐν μέτρῳ [5] τὸν οἶνον τῆς κατανύξεως.

ξα′. Τὰ συμπεπτωκότα μέρη τῆς ψυχῆς ἀπὸ τῆς τῶν κακῶν ἐργασίας, λίαν ἡ κατὰ Θεὸν λύπη ἀνακτᾶται καὶ εἰς τὸ κατὰ φύσιν ἀνακαλεῖται. Τοσοῦτον γὰρ τὸν χειμῶνα τῶν παθῶν καὶ τὰ νέφη τῆς ἁμαρτίας ἐκλεπτύνει διὰ δακρύων καὶ τοῦ νοητοῦ τῆς ψυχῆς ἀπελαύνει ἀέρος, ὡς αἰθρίαν ἐν τοῖς λογισμοῖς αὐτίκα τοῦ νοὸς ἡμῶν γίνεσθαι· καὶ γαλήνην ἐν τῇ θαλάσσῃ τῆς διανοίας καὶ εὐφροσύνην ἐν ταῖς καρδίας ἡμῶν καὶ ἀλλοίωσιν ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ προσώπου ἡμῶν· ἐφ᾽ ἣν οἱ καλῶς δρῶντες ὥσπερ τὰς ὄψεις καὶ τὰς διαθέσεις αὐτῶν προσαναπαύοντες, οὕτω κατὰ τὸν Δαβὶδ ἀνακράζουσιν· αὕτη ἡ ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου [6].

ξβ′. Μὴ παραδέχου τοὺς ἐξ ὑπονοιῶν ὑποσπειρομένους σοι λογισμοὺς κατὰ τοῦ πλησίον· εἰσὶ γὰρ ψευδεῖς καὶ ὀλέθριοι καὶ πάντῃ ἀπατεῶνες. Ἴσθι οὖν ὅτι διὰ τούτου τοῦ σκοποῦ πειρῶνται οἱ δαίμονες εἰς βόθρον ἀπωλείας ὠθῆσαι τὰς ψυχὰς τῶν ἤδη προκοπὰς ποιούντων ἐν ταῖς ἀρεταῖς. Ἄλλως γὰρ εἰς βυθὸν κατακρίσεως καὶ ἁμαρτίας ἐμπράκτου τῶν

1. Πρβλ. Παροιμ. δ′, 23. 2. Πρβλ. Λουκ. δ′, 8. 3. Πρβλ. Β′ Κορ. ζ′, 10.
4. Πρβλ. Ματθ. ε′, 6. 5. Ψαλμ. 79, 6. 6. Ψαλμ. 76, 11.

ἀγωνιζομένων τινὰ παραπέμψαι οὐ δύνανται, εἰμὴ λαβεῖν αὐτὸν ὑποψίας πείσουσι πονηρὰς ἐκ τῶν ἔξωθεν ἠθῶν τε καὶ διαθέσεων τοῦ πλησίον. Οὕτω γὰρ ὑπὸ κρίσιν καὶ πτῶσιν ἁμαρτίας τοῦτον ποιήσαντες, συγκατακριθῆναι τῷ κόσμῳ ἐργάζονται, κατὰ τὸ ὅσιον λόγιον· εἰ γὰρ ἑαυτούς, φησίν, ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα· κρινόμενοι δέ, ὑπὸ Κυρίου παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν[1].

ξγ'. Ὅταν ἐκ ῥαθυμίας χώραν δῶμεν τοῖς δαίμοσι λαλεῖν εἰς τὸ οὖς ἡμῶν τὰς κατὰ τῶν ἀδελφῶν ὑπονοίας, ἀφυλάκτως δηλονότι ἔχοντες περὶ τὰς κινήσεις τῶν ὀφθαλμῶν, τότε εἰς τὸ κατακρίνειν ἀγόμεθα ὑπ' αὐτῶν, ἔσθ' ὅτε, καὶ τοὺς τελείους εἰς ἀρετήν. Εἰ γὰρ ὁ χαρωπὸν ὁρῶν ὑπομειδιῶντι προσώπῳ καὶ ὁ εὐπρόσιτος πᾶσιν εἰς ὁμιλίαν συγκαταθετικός σοι πρὸς ἡδονὰς καὶ πάθη δοκεῖ, ἔστω σοι καὶ πᾶς κατηφὲς ὁρῶν καὶ στυγνόν, θυμοῦ πνέων καὶ ὑπερηφανίας μεστός. Ἀλλ' οὐ χρὴ τοῖς ἀνθρωπίνοις προσέχειν ἰδιώμασι. Σφαλερὰ γάρ ἐστι τοῖς πᾶσιν ἡ περὶ τὰ τοιαῦτα κρίσις. Εἰσὶ γὰρ ἀνθρώποις πολλαὶ τῷ ὄντι διαφοραὶ φύσεων καὶ ἕξεων καὶ σωματικῶν θέσεων· αἳ μόνοις ἐκείνοις εἰκότως εἰσὶν ὑπὸ θεωρίαν καὶ κρίσιν ἀληθινήν, τοῖς καθαρὸν κτησαμένοις τὸ νοερὸν ὄμμα τῆς ψυχῆς διὰ πολλῆς κατανύξεως καὶ ἔνοικον ἔχουσι τὸ ἄπειρον φῶς τῆς ἐνθέου ζωῆς· οἷς καὶ τὸ εἰδέναι ἐδόθη τὰ μυστήρια τῆς τοῦ Θεοῦ Βασιλείας[2].

ξδ'. Αὐτουργοὶ τῶν φαύλων ἔργων γινόμενοι τῆς σαρκός, τῇ παρὰ φύσιν ἐπιθυμίᾳ καὶ τῷ θυμῷ τῆς ψυχῆς λειτουργοῦμεν. Σάρκα μὲν μιαίνοντες[3] ταῖς φαύλαις ῥοαῖς τῆς ἁμαρτίας, ψυχὴν δὲ τῇ τοῦ θυμοῦ πικρίᾳ σκοτίζοντες καὶ ἀπαλλοτριούμενοι τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Δεῖ οὖν τὸν μὲν μολυσμὸν τῆς ἀπὸ τοῦ σώματος οὐσιώδους ῥοῆς, δι' ἐπιρροῆς οὐσιωδῶν δακρύων, ἀποκαθαίρειν· ἵνα ὅπερ ἡ ἡδονὴ διὰ ῥοῆς φυσικῆς κατεμόλυνε σῶμα, τοῦτο ἡ ὀδύνη τῆς λύπης διὰ ῥοῆς αὖθις τῶν δακρύων φυσικῆς ἀποκαθαίρειν· τὸν δὲ ζόφον τῆς ψυχῆς τὸν ἀπὸ τῆς τοῦ θυμοῦ πικρίας, διὰ φωτὸς κατανύξεως καὶ γλυκύτητος τῆς κατὰ Θεὸν ἀγάπης, ἀποδιώκειν, καὶ ἑνοῦσθαι αὖθις, οὗ πρῴην δι' ἐκείνων ἀπηλλοτριώθημεν.

ξε'. Ὥσπερ ὁ ἀπὸ τῆς ἡδονῆς μολυσμὸς τὸν σατανικὸν ἔρωτα προηγησάμενον ἔχει εἰς ἀποπλήρωσιν τῆς φαυλότητος, οὕτως ἡ ἀπὸ τῆς ἐνωδύνου λύπης κάθαρσις τὴν θέρμην ἔχει τῆς καρδίας εἰς ἀποπλήρωσιν τοῦ πένθους καὶ τῶν δακρύων. Καὶ τοῦτο οἰκονομίᾳ τῆς πρὸς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος, ἵνα κόποις ὀδύνης κόπον ἡδονῆς καὶ ῥοαῖς δακρύων ῥοὴν αἰσχίστην σαρκὸς ἀποκρουόμενοί τε καὶ ἐκκαθαίροντες, τοὺς τύπους τῶν φαύλων ἀπὸ τοῦ νοὸς καὶ τὰς ἀμόρφους εἰκόνας ἀπὸ τῆς ψυχῆς ἐξαφανίσωμεν καὶ λαμπροτέραν ταύτην τῷ κάλλει τῷ φυσικῷ ἀποδείξωμεν.

ξς'. Ὃν τρόπον τῷ πονηρῷ πνεύματι ἐνεργούμενος ὁ πορνεύων, μισθὸν καρποῦται τὴν ἡδονὴν τῆς σαρκός, καὶ πέρας αὐτοῦ τῶν φαύλων, ὁ μολυσμός, οὕτως ὁ τῷ Πνεύματι ἄνωθεν ἐνεργούμενος τῷ Ἁγίῳ, μισθὸν

1. Α' Κορ. ια', 32. 2. Πρβλ. Ματθ. ιγ', 11. 3. Πρβλ. Ἰούδα 8.

καρποῦται τὴν χαρὰν τῆς ψυχῆς, καὶ πέρας αὐτῷ τῶν καλῶν ἡ ἐκ τῶν δακρύων κάθαρσις καὶ ἀναγέννησις καὶ ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἕνωσις καὶ συνάφεια.

ξζ'. Δύο οὐσῶν ἐν ἡμῖν τῶν ἐκ τῆς αὐτῆς οὐσίας φυσικῶν ῥεύσεων, γονῆς καὶ δακρύων, ὑφ' ἧς τὸν χιτῶνα τῆς ψυχῆς μολυνόμεθα καὶ δι' ὧν πάλιν αὐτὸν καθαιρόμεθα· ἀνάγκη τὸν ἐκ τῆς οὐσίας ἡμῶν μολυσμὸν ἀπονίψασθαι διὰ τῶν ἐκ τῆς αὐτῆς οὐσίας κινουμένων δακρύων. Ἄλλως γὰρ τὸν ἐκ τῆς φύσεως ῥύπον καθᾶραι ἀδύνατον.

ξη'. Πᾶσα ψυχῆς πλημμελούσης διάθεσις, τῷ φαύλῳ κινουμένη τρόπῳ, εἰς ἡδονὴν βραχεῖαν καταλύει τὸν κάματον. Πᾶσα δὲ καθαιρομένη ψυχὴ τῆς φαύλης συνηθείας καὶ διαθέσεως, εἰς μακρὰν ἡδονὴν εὐφροσύνης ἐπεκτείνει τοὺς πόνους. Καὶ θαῦμα, πῶς ἡδονὴν ἡδονὴ καταστέλλουσα, τὴν ἐκ τῆς ἡδονῆς τικτομένην καταγλυκαίνει ὀδύνην.

ξθ'. Ποτὲ μὲν πικρία καὶ πόνος ἐπιγίνεται τῇ νοερᾷ τῆς καρδίας αἰσθήσει ἀπὸ τῆς ῥεύσεως τῶν δακρύων, ποτὲ δὲ εὐφροσύνη καὶ ἀγαλλίασις. Ὅταν οὖν καθαιρώμεθα, διὰ τῆς μετανοίας, τοῦ ἰοῦ καὶ τοῦ ῥύπου τῆς ἁμαρτίας, θερμότητι πυρός, εἰκότα ἔχοντες τὰ ἐκ ταύτης δάκρυα, ὑπὸ τοῦ θείου πυρὸς ἐκπυρούμενα, καὶ σφύραις βαρείαις ὡσανεὶ τὸν λογισμὸν πληττόμενοι, τοῖς ἐκ βάθους ἀναπεμπομένοις στεναγμοῖς τῆς καρδίας, πικρίας καὶ πόνους νοερῶς τε καὶ αἰσθητῶς αἰσθανόμεθα. Ἐπὰν δὲ διὰ τῶν τοιούτων ἱκανῶς καθαρθέντες δακρύων, ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν ἐλάσωμεν τῶν παθῶν, τηνικαῦτα, ὑπὸ τοῦ θείου παρακαλούμενοι πνεύματος, ὡς γαληνὴν καὶ καθαρὰν τὴν καρδίαν κτησάμενοι, ἡδονῆς καὶ γλυκύτητος ἀφάτου πληρούμεθα ὑπὸ τῶν χαροποιῶν δακρύων τῆς κατανύξεως.

ο'. Ἄλλα τὰ ἐκ τῆς μετανοίας δάκρυα καὶ ἕτερα τὰ ἐκ θείας προχεόμενα κατανύξεως. Τὰ μὲν γάρ, ὡς ποταμὸς ἐπικλύζων καὶ κατασύρων πάντα τῆς ἁμαρτίας τὰ ὀχυρώματα· τὰ δέ, ὡς ὄμβρος ἐπ' ἄγρωστιν γίνεται τῇ ψυχῇ καὶ ὡσεὶ νιφετὸς ἐπὶ χόρτον[1], τὸν τῆς γνώσεως στάχυν ἐκτρέφοντα καὶ πολύχουν τοῦτον καὶ καρποφόρον ἀποτελοῦντα.

οα'. Οὐ γὰρ εἴ τι δάκρυον, τοῦτο καὶ κατάνυξις· ἀλλὰ πολὺ τὸ μέσον δακρύων καὶ κατανύξεως· τὸ μὲν γὰρ ἐκ μεταμελείας τῶν τρόπων καὶ μνήμης τῶν παλαιῶν τῆς ψυχῆς συμπτωμάτων ἐπέρχεται, ὡς ἀπὸ πυρὸς καὶ ζέοντος ὕδατος εἰς κάθαρσιν τῆς καρδίας· ἡ δέ, ἐκ θείας δρόσου ἄνωθεν τοῦ πνεύματος, εἰς παράκλησιν καὶ ἀναψυχὴν κάτεισι τῆς ψυχῆς, ἄρτι πρὸς βυθὸν ταπεινοφροσύνης θερμῶς εἰσελθούσης καὶ ἀπολαβούσης τῆς τοῦ ἀπροσίτου φωτὸς θεωρίας καὶ πρὸς Θεὸν οὕτω βοώσης Δαβιτικῶς ἐν χαρᾷ· διήλθομεν διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος, καὶ ἐξήγαγες ἡμᾶς εἰς ἀναψυχήν[2].

οβ'. Ἀκήκοα λεγόντων μὴ δύνασθαί τινα εἰς ἕξιν ἐλθεῖν ἀρετῆς, ἄνευ ἀναχωρήσεως μακρᾶς καὶ τῆς εἰς ἐρημίαν φυγῆς· καὶ τεθαύμακα, πῶς τὸ ἀπεριόριστον ἔδοξεν αὐτοῖς ἐν τόπῳ περιορίζεσθαι. Εἰ γὰρ ἡ

1. Πρβλ. Δευτ. λβ', 2. 2. Ψαλμ. 65, 12.

ἕξις τῆς ἀρετῆς ἡ ἀποκατάστασίς ἐστι τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς εἰς τὴν παλαιὰν εὐγένειαν καὶ ἡ ἐπὶ τὸ αὐτὸ σύνοδος τῶν γενικῶν ἀρετῶν εἰς τὴν κατὰ φύσιν ἐνέργειαν· ταῦτα δὲ οὐκ ἔξωθεν, ὡς ἐπείσακτα, ἡμῖν ἐπιγίνονται, ἀλλὰ συμπεφύκασιν ἡμῖν ἐκ δημιουργίας, κατὰ θείαν καὶ νοερὰν αἴσθησιν, δι᾽ ὧν καὶ μεθ᾽ ὧν κατὰ φύσιν κινούμενοι, εἰσαγόμεθα εἰς τὴν Βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν· ἡ δὲ ἐντὸς ἡμῶν ἐστί[1], κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν· ἄρα περιττὸν ἡ ἐρημία, εἰσερχομένων ἡμῶν εἰς αὐτὴν καὶ ταύτης χωρίς, διὰ μετανοίας καὶ πάσης φυλακῆς τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν· ἥτις καὶ ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτείας αὐτοῦ, κατὰ τὸν θεῖον Δαβίδ, δύναται γίνεσθαι· εὐλόγει, γάρ φησίν, ἡ ψυχή μου τὸν Κύριον, ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτείας αὐτοῦ[2].

ογ'. Ὁ μέσον βασιλικῆς παρατάξεως ὑπὸ στρατηγοῖς καὶ λοχαγοῖς συνασπιζόμενός τε καὶ συγκροτούμενος, μὴ δυνηθεὶς ἐν τῇ μάχῃ τῶν πολεμίων νεανικόν τι καὶ γενναῖον κατὰ τῶν ἀντιπάλων ἐνδείξασθαι, ἢ κἂν ἕνα τούτων τροπώσασθαι, πῶς μονομαχήσει καὶ ἐν μέσῳ πολλῶν μυριάδων ἐχθρῶν καὶ στρατηγικόν τι ἔργον ἐνδείξεται, ἄπειρος ὢν τοῦ πολέμου; Εἰ δὲ τοῦτο ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἀδύνατον, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῶν θείων. Τίς γὰρ πρὸς ἐρημίαν φυγών, τὰς τῶν δαιμόνων ἐπιδρομὰς καὶ τῶν παθῶν τὰς ἐφόδους τὰς ἀφανεῖς καὶ προδήλους γνώσεται; ἢ καταδρομὴν ποιήσεται κατ᾽ αὐτῶν, μὴ πρότερον καλῶς ἐγγυμνασθεὶς τὴν ἐκκοπὴν τοῦ θελήματος, μέσον ἐπὶ συναγωγῆς ἀδελφῶν, ὑπὸ ἐμπείρῳ ἀρχηγῷ τοῦ τοιούτου πολέμου, ἀοράτου ὄντος καὶ νοητοῦ; Εἰ δὲ τοῦτο ἀδύνατον, ἄρα πάντῃ ἀμήχανον, ὅπως ἄλλων ὁ τοιοῦτος ὑπερμαχήσῃ καὶ ἄλλους διδάξῃ τὰ κατὰ τῶν ἀοράτων ἐχθρῶν τρόπαια.

οδ'. Περίελε ἀπὸ σοῦ ὄνειδος ἀμελείας καὶ ἐξουδένωσιν καταφρονήσεως τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. Ἀποβαλοῦ τὴν φιλαυτίαν καὶ κατὰ τῆς σαρκὸς ἀφειδῶς ὅρμησον. Ζήτησον τὰ δικαιώματα Κυρίου[3] καὶ τὰ μαρτύρια αὐτοῦ. Καταφρόνησον δόξης καὶ ἀτιμίας. Μίσησον τὰς ἐνηδόνους ὀρέξεις τοῦ σώματος. Φύγε τὸν κόρον, δι᾽ οὗ τὰ ὑπογάστρια ἐκπυροῦνται. Ἄσπασαι τὴν πενίαν, τὴν κακοπάθειαν. Στῆθι κατὰ παθῶν. Στρέψον σου τὰς αἰσθήσεις πρὸς τὰ ἐντὸς τῆς ψυχῆς. Νεῦσον ἔνδον πρὸς τὴν τοῦ κρείττονος ἐργασίαν. Κώφευσον ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Κένωσον πᾶσάν σου τὴν ἰσχὺν εἰς τὴν τῶν ἐντολῶν ἐργασίαν. Θρήνησον, χαμεύνησον, νήστευσον, κακοπάθησον, ἡσύχασον, γνῶθι, τὸ τελευταῖον, μὴ τὰ περὶ σέ, σαυτὸν δέ. Ὑπεράνω τῆς τῶν ὁρωμένων γενοῦ ταπεινώσεως. Πέτασόν σου τὸ νοερὸν ὄμμα πρὸς θεωρίαν Θεοῦ καὶ ἴδε τὴν τερπνότητα Κυρίου[4] ἐκ τῆς καλλονῆς τῶν κτισμάτων· κἀκεῖθεν καταβάς, διήγησαι τοῖς ἀδελφοῖς σου τὰ τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ τὰ μυστήρια τῆς τοῦ Θεοῦ Βασιλείας. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ἔργον τῆς ἐξ ἀνθρώπων φυγῆς, δι᾽ ἄκρας ἀσκήσεως, καὶ τὸ πέρας τῆς εἰς ἐρημίαν διατριβῆς.

1. Λουκ. ιζ', 21. 2. Ψαλμ. 102,22. 3. Πρβλ. Ψαλμ. 118,56. 4. Πρβλ. Ψαλμ. 26,4.

οε'. Εἰ θέλεις ἰδεῖν τὰ ἀγαθά, ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν[1], ἐν τῇ ἐρημίᾳ γενοῦ τῆς ἀρνήσεως τοῦ ἰδίου θελήματος καὶ φύγε τὸν κόσμον. Ποῖον δὴ τοῦτον; τὴν ἐπιθυμίαν τῶν ὀφθαλμῶν[2] τῆς σαρκός, τὴν ἀλαζονείαν τῶν λογισμῶν καὶ τὴν ἀπάτην τῶν ὁρωμένων. Τοῦτον γὰρ ἐὰν φύγῃς τὸν κόσμον, πρώιμον ἐπανατελεῖ σοι τὸ φῶς, ὄψει τῆς ἐνθέου ζωῆς, καὶ τὰ ἰάματα τῆς ψυχῆς σου, φημὶ δὴ τὰ δάκρυα, ταχὺ ἀνατελεῖ[3]· καὶ τὴν ἀλλοίωσιν ἀλλοιωθήσῃ τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου[4] καὶ μάστιξ ἔκτοτε παθῶν οὐκ ἐγγιεῖ τῷ σκηνώματί σου[5]· καὶ οὕτω, μέσον κόσμου καὶ λαοῦ διατρίβων, ἔσῃ ὡς ἐν ἐρημίᾳ διάγων καὶ ἄνθρωπον μὴ ὁρῶν. Εἰ δὲ μὴ τοῦτον οὕτω φύγῃς τὸν κόσμον, οὐδέν σοι ἀπὸ τῆς φυγῆς μόνης τοῦ ὁρωμένου κόσμου πρὸς τελείωσιν τῶν ἀρετῶν καὶ συνάφειαν Θεοῦ προσγενήσεται.

ος'. Τὸ γενέσθαι Μοναχόν, οὐ τὸ ἔξω τῶν ἀνθρώπων καὶ τοῦ κόσμου γενέσθαι ἐστίν, ἀλλὰ τὸ καταλιπεῖν ἑαυτὸν ἔξω τῶν τῆς σαρκὸς θελημάτων γενέσθαι καὶ ἀπελθεῖν εἰς ἐρημίαν παθῶν· εἰ γὰρ καὶ πρὸς τὸν μέγαν ἐκεῖνον ἐρρέθη, φεῦγε τοὺς ἀνθρώπους καὶ σῴζῃ, ἀλλὰ τούτῳ τῷ τρόπῳ ἐρρέθη· ἐπεὶ καὶ μετὰ τὸ φυγεῖν ἐκεῖνον, μέσον ἀνθρώπων ηὐλίζετο καὶ ἐν οἰκουμέναις ἐνδημῶν ἦν καὶ μαθηταῖς συνέζη· ἀλλὰ τὴν νοητὴν φυγὴν ἐν τῇ αἰσθητῇ σπουδαίως φυγών, οὐδὲν παρὰ τῆς τῶν ἀνθρώπων συνουσίας ἐβλάπτετο. Τοῦτο δὲ καὶ ἄλλος τῶν μεγάλων ἐβόα, τῆς συνάξεως ἐξερχόμενος· φεύγετε, ἀδελφοί· ἀλλὰ τὸ στόμα ἐδείκνυεν, ἐπερωτώμενος τὴν αἰτίαν.

οζ'. Ἡ ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐν συνοδίαις κατοίκησις, τῆς μονώσεως ἀσφαλεστέρα. Περὶ μὲν γὰρ τοῦ ἀναγκαίου τῆς ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατοικίας, μάρτυς ὁ ἱερὸς λόγος τοῦ Ἰησοῦ καὶ Θεοῦ· οὗ γάρ εἰσι δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι, φησίν, ἐν τῷ ἐμῷ ὀνόματι, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν[6]. Περὶ δὲ τοῦ ἐπισφαλοῦς τῆς μονώσεως, ὁ Σολομών· οὐαὶ τῷ ἑνί, φησίν, ὅτι ὅταν πέσῃ, οὐκ ἔστιν ὁ ἐγείρων αὐτόν[7]. Καὶ γὰρ τοὺς ἐν ἀγάπῃ καὶ ὁμονοίᾳ τὸν Θεὸν ὑμνοῦντας, καὶ ὁ Δαβὶδ μακαρίζει· μακάριος, βοῶν, ὁ λαὸς ὁ γινώσκων ἀλαλαγμόν[8]. καὶ τὴν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατοικίαν ἐπαινεῖ, λέγων· ἰδοὺ δὴ τί καλὸν ἢ τί τερπνόν, ἀλλ᾽ ἢ τὸ κατοικεῖν ἀδελφοὺς ἅμα[9]. Καὶ ἐπὶ τῶν μαθητῶν τοῦ Κυρίου, μία ἦν ἐν αὐτοῖς ἡ ψυχὴ καὶ ἡ καρδία· ἀλλὰ καὶ ἡ πρὸς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ κάθοδος οὐκ ἐν ἐρημίᾳ γέγονεν, ἀλλ᾽ ἐν οἰκουμέναις καὶ ἐν μέσῳ ἀνθρώπων ἁμαρτωλῶν. Ἀναγκαῖον οὖν ἡ ὁμόνοια τῆς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ζωῆς· σφαλερὰ δὲ ἡ μόνωσις καὶ ἐπικίνδυνος.

οη'. Ἀνάγκη ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα, φησὶν ὁ Κύριος, ἀλλ᾽ οὐαὶ δι᾽ οὗ τὸ σκάνδαλον γίνεται[10]. Ὁ γοῦν τὴν εὐλάβειαν ἀπολωλεκὼς καὶ ἐν καταφρονήσει καὶ ἀφοβίᾳ Θεοῦ, μέσον ὁμηγύρεως ἀδελφῶν, ἀναστρεφόμενος, πολλοῖς τῶν ἁπλουστέρων δίδωσι σκάνδαλα, τοῦτο μέν, δι᾽ ἔργων καὶ σχη-

1. Α' Κορ. β', 9. 2. Πρβλ. Α' Ἰωάνν. β', 16. 3. Ἡσ. νη', 8. 4. Ψαλμ. 76,11. 5. Ψαλμ. 90,10. 6. Ματθ. ιη', 20. 7. Ἐκκλ. δ', 10. 8. Ψαλμ. 88,16. 9. Ψαλμ. 132,1. 10. Ματθ. ιη', 7.

μάτων καὶ φαυλοτάτων ἠθῶν, τοῦτο δέ, διὰ λόγων καὶ ὁμιλίας διεφθαρμένης· καὶ διαφθείρει ψυχάς, ἤθη τε ἀγαθὰ καὶ χρηστά.

οθ'. Ὁ τηρῶν τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, οὐ πέτρα σκανδάλου γίνεται τοῖς ἀνθρώποις, ἐπειδὴ οὐδὲ σκάνδαλόν ἐστιν ἐν αὐτῷ· εἰρήνη γὰρ πολλὴ τοῖς ἀγαπῶσι τὸν νόμον σου, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτοῖς σκάνδαλον[1]· ἀλλὰ φῶς καὶ ἅλας καὶ ζωή, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν· ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου καὶ τὸ ἅλας τῆς γῆς[2]. Φῶς μέν, ὡς τὸν βίον ἐνάρετος καὶ λαμπρὸς τὸν λόγον καὶ σοφὸς τὴν διάνοιαν· ἅλας δέ, ὡς τὴν γνῶσιν τὴν θείαν πολὺς καὶ δυνατὸς τὴν σοφίαν Θεοῦ· ζωὴ δέ, ὡς τοῖς ῥήμασι τῆς ὁμιλίας αὐτοῦ ζωογονῶν νενεκρωμένους τοῖς πάθεσι καὶ τούτους ἐξ ᾅδου ἀνιστῶν ἀπογνώσεως. Καὶ τῷ μὲν φωτὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ τῆς δικαιοσύνης, λάμπων ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων καὶ καταφωτίζων αὐτούς· τῷ δὲ ἥδει καὶ στύφοντι τῶν λόγων, συσφίγγων αὐτοὺς ἀπὸ τῆς χαυνότητος καὶ ἀπαλλάττων τῆς σήψεως τῶν παθῶν· τῇ δὲ ζωῇ τῶν ῥημάτων αὐτοῦ, ζωὴν διδοὺς ταῖς νενεκρωμέναις ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ψυχαῖς.

π'. Τὸ τῆς κενοδοξίας πάθος, τρίβολόν ἐστι διὰ κενοδοξίας καὶ οἰήσεως καὶ ὑπερηφανίας, ὑπὸ τῶν δαιμόνων πυρούμενόν τε καὶ χαλκευόμενον· ἀλλ' ἐν τοῖς αὐλιζομένοις ἐν σκέπῃ τοῦ Θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ[3], εὐφώρατον γίνεται καὶ τὰ κέντρα τούτου συνθλῶνται· ὑπεριπταμένοις δηλονότι τούτων διὰ ταπεινοφροσύνης καὶ εἰς τὸ φυτὸν τῆς ζωῆς ἐγκαταπαύουσιν.

πα'. Ὁπόταν ὁ ἀκάθαρτος οὗτος καὶ πολυμήχανος δαίμων προσβάλλῃ σοι, προκοπὰς ποιουμένῳ κατ' ἀρετήν, καὶ μαντεύηταί σοι θρόνων ὕψος, ταῖς ἐπινοίαις, ὑπὸ τὸ μνημονευτικὸν ἀνάγων καὶ ἐπαίρων σου τὴν ἐργασίαν, ὡς ὑπερκειμένην τῶν λοιπῶν, ἀλλὰ καὶ ψυχὰς ἄγειν ἱκανόν σε ὑποτίθεται εἶναι· κατασχὼν αὐτὸν νοερῶς, μὴ ἀφῇς ἀποδράσαι, εἴγε δύναμιν ἔλαβες ἐξ ὕψους, οὕτω ποιεῖν· καὶ λαβών, ἄπελθε τῇ διανοίᾳ ἐν τῷ δοκεῖν, πρός τί ποτε πεπραγμένον σοι φαῦλον· καὶ τοῦτο κατ' ἐνώπιον ἀπογυμνώσας αὐτοῦ, εἰπὲ πρὸς αὐτόν· εἰ οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες ἄξιοί εἰσιν εἰς τοιοῦτον ἀνελθεῖν προεδρίας ὕψος καὶ ἱκανοί σοι δοκοῦσιν ἄγειν ψυχὰς καὶ προσάγειν σεσωσμένας Χριστῷ; σὺ ἂν εἴπῃς, ἐγὼ γὰρ σιωπῶ. Μὴ ἔχων οὖν ἐκεῖνος ἀποκριθῆναί σοί τι, ὡς καπνὸς ὑπὸ αἰσχύνης οἰχήσεται· καὶ οὐκ ἔτι μετὰ δυνάμεως ὀχλήσει σοι. Εἰ δέ τι πεπραγμένον ἢ λελεγμένον τῶν φαύλων οὐκ ἔστι σοι, τῆς ὑπερκοσμίου ζωῆς σου, κἂν ταῖς ἐντολαῖς ἑαυτὸν καὶ τοῖς πάθεσιν ἀντιπαράθες τοῦ Κυρίου· καὶ τοσοῦτον ἑαυτὸν εὑρήσεις τοῦ τελείου ἀπολειπόμενον, ὅσῳ κολυμβήθραν ὑδάτων ἀπολειπομένην θαλάσσης. Ἡ γὰρ δικαιοσύνη τῶν ἀνθρώπων τοσούτῳ τῆς δικαιοσύνης ἀπολείπεται τοῦ Θεοῦ, ὅσον εἰς μέγεθος ἡ γῆ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὁ κώνωψ τοῦ λέοντος.

πβ'. Ὁ εἰς βάθος τρωθεὶς ὑπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, ἀπολειπομένην ἔχει τῆς προθέσεως τὴν τοῦ σώματος δύναμιν. Οὐ γάρ ἐστι κόρος τῇ τού-

1. Ψαλμ. 118,165. 2. Ματθ. ε', 13-14. 3. Πρβλ. Ψαλμ. 90,1.

του προθέσει ἐν πόνοις καὶ ἱδρῶσιν ἀσκήσεως. Κατὰ γὰρ τοὺς λίαν διψῶντας διακείμενος, τὸ διακαὲς αὐτῆς, οὐκ ἔστι τὸ θεραπεῦον εἰς κόρον· ἀλλὰ διὰ πάσης ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς διψᾷ τὸ πονεῖν, καὶ τῇ δυνάμει τοῦ σώματος ἥττηται. Οἶμαι δὲ ὅτι τῷ ὑπερφυεῖ τούτῳ πάθει καὶ οἱ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυρες κρατηθέντες, τῶν βασάνων οὐκ ἐπῃσθάνοντο· καὶ κόρον οὐκ εἶχον ταύταις προσομιλοῦντες· ἀλλ' ἐνίκων αὐτοὶ ἑαυτοὺς τῷ διακαεῖ πρὸς Θεὸν ἔρωτι καὶ ἀεὶ ἀπολειπομένους ἑώρων τῆς πρὸς τὸ παθεῖν ἐμπύρου προθέσεως.

πγ'. Ὁ ἑαυτόν, καθ' οἷόν δή τινα τρόπον, τινὶ παραμετρῶν τῶν συνασκουμένων ἢ συνόντων αὐτῷ ἀδελφῶν, λέληθε φρεναπατῶν ἑαυτὸν[1] καὶ ξένην Θεοῦ βαδίζων ὁδόν. Ἢ γὰρ ἑαυτὸν ὁ τοιοῦτος οὐκ ἔγνω ἢ τῆς φερούσης παρετράπη πρὸς οὐρανούς· ἣν οἱ σπουδαῖοι καταβεβλημένῳ φρονήματι τρέχουσι, καὶ δι' ἧς τῶν παγίδων ὑπεριπτάμενοι τοῦ ἐχθροῦ, εἰς νοητὸν ἀέρα, πτέρυξιν ἀπαθείας, χωροῦσι, καὶ ἐν φωτεινοῖς ἐνεαρίζουσι τόποις, μετριοφροσύνης κεκοσμημένοι.

πδ'. Ὁ πεφυσιωμένος καὶ οἰήσει τὰς φρένας ἐξαπατώμενος, οὔποτε ταπεινώσεως ἐν φωτὶ κατανύξεως ἐπιτεύξεται χάριτος· δι' ἧς ἐπιβραβεύεται φῶς σοφίας Θεοῦ, τοῖς τὴν καρδίαν συντετριμμένοις, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἐν τῷ φωτί σου ὀψόμεθα φῶς[2], ἀλλὰ νὺξ αὐτὸν καλύψει παθῶν, ἐν ᾗ πάντα τὰ θηρία τοῦ δρυμοῦ[3] τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως διέρχονται· καὶ οἱ σκύμνοι τῆς οἰήσεως, ὁ τῆς κενοδοξίας, λέγω, καὶ τῆς πορνείας δαίμων, ὠρυόμενοι ζητοῦσι τίνα καταπίωσι[4] καὶ εἰς γαστέρας ἀπογνώσεως παραπέμψωσι.

πε'. Τῷ ζῶντι κατὰ ἀνθρώπους καὶ κινουμένῳ τῷ τῆς οἰήσεως πνεύματι, θάλασσα κακῶν ὁ βίος καὶ ἡ παροῦσα ζωὴ γίνεται, καταντλοῦσα τὸ νοερὸν αὐτοῦ τῆς ψυχῆς τῇ ἅλμῃ τῶν ἡδονῶν, καὶ τοῖς ἀγρίοις κύμασι τῶν παθῶν τὸ τριμερὲς αὐτοῦ κατατύπτουσα ὑπὸ τῶν πνευμάτων δηλονότι τῆς πονηρίας ἐκμαινομένη· ᾧ δεινὴ ἀπορία μεγίστης ἀθυμίας ἐπανατείνεται, ὁπηνίκα τὸ σκάφος αὐτοῦ καὶ τὸ πηδάλιον τῆς ψυχῆς ὑπὸ τῶν ἡδονῶν συντρίβεται τῆς σαρκὸς καὶ ὁ κυβερνήτης νοῦς ὑπὸ τὸν βυθὸν τῆς ἁμαρτίας καὶ τὸν νοητὸν θάνατον γίνεται· ἕως ἡ μὲν θάλασσα τῶν κακῶν, εἰς ἄβυσσον ταπεινώσεως καὶ γαλήνην αὐτῷ καταστορέσῃ τὰ κύματα· ἡ δὲ ἅλμη τῶν ἡδονῶν, εἰς ὄμβρους δακρύων τὰ ῥεύματα μεταστρέψῃ καὶ εἰς ἡδονὴν μεταβάλῃ φωτοειδοῦς κατανύξεως.

πς'. Ὁ εἰς κόρον ταῖς τοῦ σώματος ἡδοναῖς καὶ ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ ἐκδουλεύσας, εἰς κόρον χρήσαιτο καὶ τοῖς τῆς ἀσκήσεως πόνοις, ἐν ἱδρῶσι κακοπαθείας· ἵνα κόρος κόρῳ καὶ ἡδονὴ ὀδύνῃ καὶ ἄνεσις κόποις σώματος ἐκκρουσθῇ σοι καὶ κόρον εὐφροσύνης καὶ ἀγαλλιάσεως εἰς ἀνάπαυσιν εὕρῃς. Οὕτω γὰρ καὶ ἁγνείας κατατρυφήσεις τῆς εὐωδίας καὶ καθαρότητος καὶ

1. Πρβλ. Γαλ. ς', 3. 2. Ψαλμ. 35,10. 3. Πρβλ. Ψαλμ. 103,20.
4. Πρβλ. Α' Πέτρ. ε', 8.

ἡδονῆς ἀπολαύσεις ἀρρήτου, τῶν ἀθανάτων καρπῶν τῶν τοῦ πνεύματος. Ἐπειδὴ καὶ τὰ σμήχοντα φάρμακα κατὰ ἀναλογίαν εἰώθαμεν τοῦ ῥύπου τῶν αἰσθημάτων, εἰς κάθαρσιν αὐτῶν ἐπιβάλειν, ὁπηνίκα τῷ ῥύπῳ εἰς βάθος ἀχρειωθῶσιν.

πζ΄. Ἐπωφελῆ τὰ νοσήματα τοῖς ἔτι περὶ τὸν κατ᾽ ἀρετὴν βίον εἰσασαγωγικοῖς, συνεργοῦντα τούτοις εἰς τὴν τῆξιν καὶ τὴν ταπείνωσιν τῆς ζεούσης σαρκός. Ταῦτα γὰρ τὴν μὲν δύναμιν τῆς σαρκὸς ἀσθενεστάτην ἐργάζονται, τὸ δὲ χοϊκὸν φρόνημα τῆς ψυχῆς ἐκλεπτύνουσιν· αὐτὸν δὲ τὸν τόνον αὐτῆς, εὐτονώτερόν τε καὶ δυνατώτερον, κατὰ τὸν θεῖον ἀποτελοῦσιν Ἀπόστολον· ὅταν γάρ, φησίν, ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι[1]. Ἀλλ᾽ ὅσῳ ταῦτα τούτοις ἐπωφελῆ, τοσοῦτον ἐπιβλαβῆ τοῖς προβεβηκόσιν ἐν πόνοις τῶν ἀρετῶν καὶ ἄρτι τὴν αἴσθησιν ὑπερκύψασιν καὶ εἰς οὐρανίους θεωρίας κεχωρηκόσιν. Ἀπείργουσι γὰρ αὐτοὺς τῆς ἐπὶ τὰ θεῖα σχολῆς καὶ παχύνουσι ταῖς ὀδύναις καὶ περιστάσεσι τὸ τῆς ψυχῆς αὐτῶν λογιζόμενον, τῷ νέφει τε τῆς ἀθυμίας ἐπιθολοῦσιν αὐτό, καὶ τὴν κατάνυξιν τῷ αὐχμῷ τῶν πόνων ἀποξηραίνουσιν, ὃ καὶ Παῦλος εἰδώς, ἐπιμελούμενος καλῶς ἑαυτοῦ τῷ τῆς διακρίσεως νόμῳ, ἔλεγεν· ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα ταῖς γυμνασίαις τῶν πόνων καὶ δουλαγωγῶ ταῖς θεραπείαις, μήπως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι[2].

πη΄. Ἐκ τῆς ἀνωμάλου καὶ μὴ τὸ ἴσον ἐχούσης διαίτης, πολλάκις τίκτονται τοῖς πολλοῖς τὰ νοσήματα, ἢ πρὸς ἄκραν ἀσιτίαν τοῦ σπουδαίου καὶ εἰς πόνους ἀρετῶν ἀμέτρως καὶ ἀδιακρίτως ἐκταθέντος ἢ πρὸς ἀδηφαγίαν καὶ κόρον ἐκκλίναντος, τὸν τῇ φύσει πολέμιον. Ἀναγκαῖον οὖν τοῖς τε πρὸς ἀρετὴν εἰσαγωγικοῖς ἡ ἐγκράτεια καὶ τοῖς ὑπὲρ τὸ μέσον τοὺς ἀγῶνας μεταθεμένοις εἰς τὴν ἀκροτάτην τῆς θεωρίας ἐπίβασιν. Μήτηρ γὰρ ὑγείας αὕτη, φίλη τῆς ἁγνείας καὶ ταπεινοφροσύνης ἀγαθὴ σύνευνος.

πθ΄. Διττὴν εἶναι τὴν ἀπάθειαν ἴσθι καὶ διττῶς ἐν τοῖς σπουδαίοις μάλιστα γίνεσθαι. Καὶ πρῶτον μέν, ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς ἐμπράκτου φιλοσοφίας, ἡ πρώτη γίνεται τοῖς σπουδαίοις ἀπάθεια· ἥτις ἐκ νομίμου ἀθλήσεως[3] τοῖς πόνοις πολυτρόπως προκόψασα, νεκροῦν μὲν οἶδεν αὐτίκα τὰ πάθη καὶ τὰς ὁρμὰς τῆς σαρκὸς ἀπράκτους ἱστᾶν· κινεῖσθαι δὲ πρὸς τὸ κατὰ φύσιν τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις ποιεῖ· καὶ τὸν νοῦν ἐν μελέτῃ τῶν θείων μετὰ συνέσεως ἀποκαθιστᾷ. Ἔπειτα ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς φυσικῆς θεωρίας, ἡ δευτέρα καὶ τελειοτέρα σοφῶς αὐτοῖς ἐπιγίνεται· ἥτις ἐκ νοερᾶς ἡσυχίας τῶν λογισμῶν, εἰς εἰρηνικὴν τοῦ νοὸς ἀνυψωθεῖσα κατάστασιν, διορατικώτατόν τε καὶ προορατικώτατον οἶδε τὸν νοῦν ἀπεργάζεσθαι· διορατικώτατον μέν, ἐν πράγμασι θείοις, ἔν τε ὀπτασίαις τοῦ κρείττονος, ἔν τε ἀποκαλύψεσι μυστηρίων Θεοῦ· προορατικώτατον δέ, ἐν πράγμασιν ἀνθρωπίνοις, μακρόθεν ἐρχομένοις καὶ μέλλουσι γίνεσθαι· ἐν αἷς ἓν καὶ τὸ

1. Β΄ Κορ. ιβ΄, 10. 2. Α΄ Κορ. θ΄, 27. 3. Πρβλ. Β΄ Τιμ. β΄, 5.

αὐτὸ πνεῦμα τὸ ἐνεργοῦν ἐστι[1], τὸ κρατοῦν μὲν καὶ συνέχον κατὰ τὴν πρώτην ἀπάθειαν, ἀπολύον δὲ κατὰ τὴν δευτέραν καὶ ἐλευθερίαν αἰωνίου ζωῆς, ὡς ὁ Παῦλος φησί.

ϟ΄. Ὁ τῆς ἀπαθείας πλησιάσας τοῖς ὅροις, ὀρθὰς μὲν περὶ Θεὸν καὶ τὰς φύσεις τῶν ὄντων ποιούμενος τὰς ὁράσεις, ἐκ τῆς καλλονῆς τῶν κτισμάτων ἀναλόγως τῆς αὐτοῦ καθαρότητος πρὸς τὸν ποιητὴν ἀνατρέχων, δέχεται τὰς φωτοχυσίας τοῦ πνεύματος. Ἀγαθὰς δὲ τὰς ὑπολήψεις ἔχων πρὸς πάντας, ἀεὶ λογίζεται περὶ πάντων καλά· ἁγίους τε πάντας ὁρᾷ καὶ ἁγνοὺς καὶ περὶ θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων τὴν κρίσιν ὀρθὴν ἐπιφέρεται. Καὶ ἐρᾷ μὲν οὐδενὸς τῶν περὶ τὴν ὕλην τοῦ κόσμου καὶ τοῖς ἀνθρώποις σπουδαζομένων· ἐκδὺς δὲ τῷ νῷ τῆς παγκοσμίου αἰσθήσεως, πρὸς οὐρανοὺς καὶ Θεὸν ἀνατρέχει, καθαρὸς πάσης ἰλύος καὶ πάσης δουλείας ἐλεύθερος καὶ ὅλος γίνεται τῶν νοητῶν τοῦ Θεοῦ ἀγαθῶν ἐν μόνῳ τῷ πνεύματι, καὶ τὸ θεῖον κάλλος ὁρᾷ καὶ θεοπρεπῶς ἐμφιλοχωρεῖ τοῖς θείοις τόποις τῆς μακαρίας Θεοῦ δόξης, ἐν ἀρρήτῳ σιγῇ καὶ χαρᾷ, καὶ τὰς αἰσθήσεις πάσας ἀλλοιωθείς, ὡς ἄγγελος ἐν ὑλικῷ σώματι, ἄυλος τοῖς ἀνθρώποις συναναστρέφεται.

ϟα΄. Αἰσθήσεις οἶδεν ὁ λόγος πέντε καὶ τῆς ἀσκήσεως· ἀγρυπνίαν, μελέτην, εὐχήν, ἐγκράτειαν καὶ ἡσυχίαν. Ταύταις ὁ τὰς ἑαυτοῦ αἰσθήσεις ἐπισυνάψας, καὶ τὴν μὲν ὅρασιν τῇ ἀγρυπνίᾳ, τὴν ἀκοὴν δὲ τῇ μελέτῃ, τὴν ὄσφρησιν τῇ εὐχῇ, τὴν γεῦσιν τῇ ἐγκρατείᾳ, καὶ τὴν ἁφὴν συζεύξας τῇ ἡσυχίᾳ, ταχέως καθαίρει τὸν νοῦν τῆς ἰδίας ψυχῆς καί, λεπτύνας διὰ τούτων αὐτόν, ἀπαθῆ καὶ διορατικὸν αὐτὸν ἀπεργάζεται.

ϟβ΄. Νοῦς ἀπαθής ἐστιν, ὁ τῶν ἑαυτοῦ κρατήσας παθῶν καὶ ὑπεράνω λύπης καὶ χαρᾶς γεγονώς· ὃς οὔτε ταῖς ἐξ ἐπιφορῶν λύπαις ἐπιστυγνάζει, οὔτε τῇ ἐξ εὐθυμίας διαχεῖται χαρᾷ· ἀλλ᾽ ἐν μὲν ταῖς θλίψεσι χαιρομένην ἐπιφερόμενος τὴν ψυχήν, ἐν δὲ ταῖς εὐθυμίαις ἐγκρατευομένην καὶ μὴ τοῦ μέτρου φερομένην ἐκτός.

ϟγ΄. Πολλὴ κατὰ τῶν εἰς θεωρίαν προκοπὰς ποιουμένων ἡ τῶν δαιμόνων μανία. Ἐφεδρεύουσι γὰρ κατ᾽ αὐτῶν νύκτα καὶ μεθ᾽ ἡμέραν. Καὶ διὰ μὲν τῶν συνόντων, πειρασμοὺς χαλεποὺς ἑαυτοῖς ἐπεγείρουσι· δι᾽ ἑαυτῶν δέ, κτύπους ποιοῦσιν εἰς φόβον· καὶ ὑμνοῦσιν, ἐπιτίθενται τούτοις, τῇ ἀνέσει φθονοῦντες αὐτῶν, καὶ ποικίλως λυποῦσιν αὐτούς, εἰ καὶ μὴ δύνανται ἀδικῆσαι τοὺς ἀνακειμένους Θεῷ. Καὶ εἰ μὴ ἄγγελος Κυρίου παντοκράτορος ὁ φυλάσσων αὐτοὺς ἦν, οὐκ ἂν τῆς αὐτῶν ἐπιβουλῆς καὶ τοῦ θανάτου τοὺς βρόχους ἐξέφυγον.

ϟδ΄. Ἐναγωνίως ἔχων περὶ τὴν ἔμπρακτον φιλοσοφίαν τῆς ἀρετῆς, πρόσεχε ἀκριβῶς ταῖς τῶν ὀλεθρίων δαιμόνων ἐπιβουλαῖς. Ὅσῳ γὰρ ἀναβάσεις προκοπῶν εἰς ὑψηλὰς ἀρετὰς διατίθεσαι[2], καὶ τὸ φῶς αὐξάνεταί σοι τὸ θεῖον ἐν προσευχαῖς καὶ πρὸς ἀποκαλύψεις ἔρχῃ καὶ ὀπτασίας ἀρ-

1. Α΄ Κορ. ιβ΄, 11. 2. Πρβλ. Ψαλμ. 83,6.

ρήτους διὰ τοῦ πνεύματος, τοσοῦτον ἐκεῖνοι ἀνερχόμενόν σε ὁρῶντες πρὸς οὐρανόν, τρίζουσι τοὺς ὀδόντας καὶ τὰ τῆς κακίας αὐτῶν πολύπλοκα δίκτυα ἐπὶ τὸν νοητὸν ἀέρα σπουδαίως ἐκτείνουσιν. Οὐ μόνον γὰρ οἱ τῆς ἐπιθυμίας καὶ τοῦ θυμοῦ φιλόσαρκοί τε καὶ θηριώδεις κατὰ σοῦ πνεύσουσι δαίμονες, ἀλλὰ καὶ οἱ τῆς βλασφημίας φθόνῳ πικρῷ σοι ἐπαναστήσονται· καὶ πρὸς τούτοις, φανερῶς τε καὶ ἀφανῶς οἱ περὶ τὸν ἀέρα καὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας ἱπτάμενοι, κατὰ φαντασίαν γυμνὴν ἐν ἰδέαις ξέναις καὶ φρικταῖς μεμορφωμένοι, εἰς κάκωσίν σου, ὅσον τὸ ἐπ' αὐτοῖς, ἐγερθήσονται. Ἀλλὰ τῇ νοερᾷ ἐργασίᾳ τῆς προσευχῆς, ὄμματι νοὸς ἐγρηγόρῳ ἐνασχολούμενος καὶ ταῖς ἐννοίαις τῆς φυσικῆς θεωρίας ἐν τοῖς ποιήμασιν ἐμμελετῶν τοῦ Θεοῦ, οὐ φοβηθήσῃ ἀπὸ τοῦ βέλους αὐτῶν τοῦ πετομένου ἡμέρας[1]· οὐδὲ γὰρ τῷ σκηνώματί σου πλησιάσαι ἰσχύσουσιν, ὑπὸ τοῦ ἐν σοὶ φωτὸς οἷα σκότος ἐκδιωκόμενοι καὶ ὑπὸ τοῦ θείου πυρὸς ἐμπιπράμενοι.

ηε'. Τὴν τοῦ θείου πνεύματος χάριν δεδίττονται σφόδρα τῆς πονηρίας τὰ πνεύματα καὶ μᾶλλον ὅταν πλουσίως ἐπιφοιτήσασα, ᾖ καθαιρομένοις ἡμῖν ἐκ μελέτης καὶ καθαρᾶς προσευχῆς. Μὴ τολμῶντα γὰρ πλησιάσαι τῷ σκηνώματι τῶν καταλαμπομένων ἐκεῖθεν, μόναις ταῖς φαντασίαις καὶ τοῖς φοβεροῖς κτύποις καὶ ταῖς ἀσήμοις φωναῖς ἐκφοβεῖν καὶ ταράσσειν ἐπιχειροῦσι καὶ τοῦ ἔργου ἀπάγειν τῆς ἀγρυπνίας καὶ προσευχῆς· ἀλλὰ καὶ κατεψευσμένον τι ὑπνούντων αὐτῶν ἐπὶ γῆς, οὐ φείδονται. Φθονοῦντες δὲ τῇ βραχυτάτῃ τῶν πόνων αὐτῶν ἀναπαύσει, ἐφεδρεύουσι· καὶ σπασμοῖς τισιν αἴρουσι τὸν ὕπνον ἀπὸ τῶν βλεφάρων αὐτῶν, ἐπιπονωτέραν τούτων τὴν ζωὴν καὶ ὀδύνης μεστὴν ποιεῖν διὰ τῶν τοιούτων ἐπινοουμένων.

ηϛ'. Ἐνσωματοῦσθαι δοκοῦσι λεπτόντως τὰ τοῦ σκότους πνεύματα, ὡς ὁ λόγος ἐκ πείρας ὑπονοεῖν δίδωσιν· εἴτε τοῦτο φαντάζοντα τῆς αἰσθήσεως ὑποκλεπτομένης, εἴτε καὶ εἰς τοῦτο κατακριθέντα ἀπὸ τῆς πάλαι ἐκπτώσεως· πλὴν ὅμως συμπλέκεσθαι τῇ ἐναγωνίῳ ἐφορμῶσι ψυχῇ, τρεπομένου αὐτῆς πρὸς ὕπνον τοῦ δούλου σώματος· ὃ καὶ δοκιμή τις εἶναί μοι δοκεῖ ψυχῆς, ἄρτι γινομένης ὑπεράνω τῆς τοῦ σώματος ταπεινώσεως· ὡς ἂν τὸ θυμοειδὲς αὐτῆς καὶ ἀνδρεῖον, ὅπως ἔχοι κατὰ τῶν τοιούτων ἀποδειχθῇ ἀπειλούντων αὐτῇ τὰ φρικτά, ἐν θυμῷ καὶ μανίᾳ πολλῇ· οἷς ἡ ἔρωτι τετρωμένη Θεοῦ καὶ ταῖς γενικαῖς ἀρεταῖς πεπυκνωμένη ψυχή, οὐ μόνον τῷ δικαίῳ θυμῷ ἀντιτάσσεται, ἀλλὰ καὶ τύπτει τούτους, εἴτις αὐτοῖς αἴσθησις ἐν τῷ δοκεῖν ἀφειδῶς ἀπογεωθεῖσι τῇ ἐκπτώσει τοῦ πρώτου καὶ θείου φωτός.

ηζ'. Πρὸ τῆς συμπλοκῆς καὶ τῆς ἥττης, πολλάκις οἱ δαίμονες τὴν αἴσθησιν τῆς ψυχῆς ἐκταράττουσι καὶ τὸν ὕπνον ἀπὸ τῶν βλεφάρων ἁρπάζουσιν· ἀλλὰ θάρσους καὶ ἀνδρείας ἡ ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου πεπληρωμένη ψυχή, ἀλογεῖ μὲν τῆς τούτων ἐφόδου καὶ πικρᾶς μανίας, ἐν δὲ τῷ ζωοποιῷ μόνῳ τύπῳ καὶ τῇ ἐπικλήσει τοῦ Ἰησοῦ καὶ Θεοῦ,

1. Πρβλ. Ψαλμ. 90,5.

τάς τε φαντασίας αὐτῶν διαλύει καὶ τούτους ἅμα φυγάδας ἀποτελεῖ.

ηη'. Εἰ τὰ σκῦλα προνομεῦσαι τῶν πολεμίων πνευμάτων ἐκ πρακτικῆς ἐξῆλθες φιλοσοφίας, ὅρα καὶ πρόσεχε τοῖς ὅπλοις ἑαυτὸν πάντοθεν τοῦ πνεύματος καθοπλίσας. Οἶδας γὰρ τίνων τὰ σκεύη ἁρπάσαι προεθυμήθης; πολεμίων μέν, ἀλλὰ νοητῶν καὶ ἀσάρκων, ὁ μετὰ σώματος ἔτι τῷ Βασιλεῖ τῶν πνευμάτων καὶ Θεῷ στρατευόμενος. Ἴσθι γὰρ ὡς πικρότερον ἢ πρότερον ἐκστρατεύσουσι κατὰ σοῦ, καὶ πολλοὶ ταῖς κατὰ σοῦ γενήσονται μηχαναῖς· ἕως, ἢ λαθόντες ἐν τῷ τὰ σκῦλα προσαπολύειν, μετὰ τούτων σε δορυάλωτον ἀφαρπάσωσι καὶ πολλῆς πικρίας τὴν ψυχήν σου πληρώσωσιν, ἢ κακοῖς σε καὶ ὀδυνηροῖς καθυποβάλλωσι πειρασμοῖς εἰς σκόλοπα τῆς σαρκός[1] σου καὶ κάκωσιν.

ηθ'. Οὐ δύναται πηγὴ ἀγαθὴ νάματα θολερὰ καὶ ὀζώδη πηγάζειν, ὕλης κοσμικῆς ἀποπνέοντα· οὐδὲ καρδία ἐκτὸς τῆς Βασιλείας οὖσα τῶν Οὐρανῶν, ῥεῖθρα ζωῆς ποτε θείας ἐκβλύζειν, εὐωδίαν μύρου νοητοῦ ἀναπέμποντα. Μήτι γάρ, φησίν, ἡ πηγὴ ἐκ τῆς αὐτῆς ὀπῆς βρύει τὸ γλυκὺ καὶ τὸ πικρόν; μὴ δύναται βάτος ἐλαίας ποιῆσαι, ἢ βαλάνους ἐλαία[2]; οὕτως οὐδὲ πηγὴ μία καρδίας πονηρὸν καὶ ἀγαθὸν ἐπὶ τὸ αὐτὸ τεκεῖν νόημα. Ἀλλ' ὁ μὲν ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐκφέρει τὰ ἀγαθά· ὁ δὲ πονηρὸς ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐκφέρει τὰ πονηρά[3], κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν.

ρ'. Ὥσπερ ἀδύνατον ἐλαίου καὶ πυρὸς ἄνευ λύχνου[4] καίεσθαι καὶ
φαίνειν τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ, οὕτω καὶ ψυχὴν ἀμήχανον, ἄνευ θείου πνεύ-
ματος καὶ πυρός, τὰ θεῖα τρανότερον φθέγγεσθαι καὶ φωτίζειν
ἀνθρώπους. Πᾶν γὰρ δώρημα τέλειον ἄνωθέν ἐστιν ἐκ τοῦ
τῶν φώτων πατρός, ἐπιβραβευόμενον πάσῃ φιλοθέῳ
ψυχῇ· παρ' ᾧ οὐκ ἔνι, κατὰ τὸ λόγιον, παραλ-
λαγὴ καὶ τροπῆς ἀποσκίασμα[5].

1. Πρβλ. Β' Κορ. ιβ', 7. 2. Ἰακ. γ', 11-12. 3. Λουκ. ϛ', 45. 4. Γραπτέον λ ύ χ ν ο ν.
5. Ἰακ. α', 17.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΔΕΥΤΕΡΑ

ΦΥΣΙΚΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΟΥ ΝΟΟΣ ΚΑΘΑΡΣΕΩΣ

Ἀρχὴ μὲν ἀγάπης Θεοῦ, τῶν δρωμένων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἡ καταφρόνησις· μεσότης δέ, καρδίας καὶ νοὸς κάθαρσις· ἐξ ἧς ἡ νοερὰ τῶν νοητῶν ὀφθαλμῶν ἀποκάλυψις καὶ ἡ ἐπίγνωσις τῆς κεκρυμμένης ἐν ἡμῖν τῶν Οὐρανῶν Βασιλείας[1]· τέλος δέ, ἀκατάσχετος ἔρως τῶν ὑπὲρ φύσιν τοῦ Θεοῦ δωρεῶν καὶ φυσικὴ ἐπιθυμία τῆς μετὰ Θεοῦ συναφείας αὐτῆς τῆς ἐν αὐτῷ καταπαύσεως.

β'. Ὅπου ἔρως Θεοῦ καὶ τῶν νοητῶν πραγμάτων ἡ ἐργασία καὶ ἡ μετουσία τοῦ ἀπροσίτου φωτός, ἐκεῖ τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς εἰρήνη καὶ νοὸς κάθαρσις καὶ ἡ ἐνοίκησις τῆς Ἁγίας Τριάδος· ὁ γὰρ ἀγαπῶν με, φησί, τὸν λόγον μου τηρήσει, καὶ ὁ Πατήρ μου ἀγαπήσει αὐτόν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμεθα καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν[2].

γ'. Τρεῖς οἶδεν ὁ λόγος καταστάσεις τοῦ βίου· σαρκικήν, ψυχικὴν καὶ πνευματικήν· τούτων ἑκάστη τὴν οἰκείαν ἔχει διάθεσιν τῆς ζωῆς διακεκριμένην πρὸς ἑαυτὴν καὶ τῶν ἄλλων ἀνόμοιον.

δ'. Ἡ σαρκικὴ τοῦ βίου κατάστασις, ὅλη καθόλου πρὸς ἡδονὰς καὶ ἀπολαύσεις τῆς παρούσης ζωῆς καταγίνεται· μηδὲν ἢ ἀπὸ τῆς ψυχικῆς καταστάσεως, ἢ ἀπὸ τῆς πνευματικῆς πρὸς ἑαυτὴν ἔχουσα, ἢ κἂν ὅλως βουλομένη προσκτήσασθαι. Ἡ δὲ ψυχική, μεθόριός τις οὖσα κακίας καὶ ἀρετῆς, πρὸς τὴν τοῦ σώματος ἐπιμέλειαν καὶ ῥῶσιν ὁρᾷ, καὶ πρὸς τὸν ἔπαινον τῶν ἀνθρώπων· ἐπίσης τούς τε πόνους ἀποσειομένη τῆς ἀρετῆς, καὶ τὰς πράξεις φεύγουσα τῆς σαρκός· μὴ προσκειμένη κακίᾳ, ἢ ἀρετῇ διὰ τὰς ἐν αὐταῖς ἀντιθέτους αἰτίας· ἀρετῇ μέν, διὰ τὸ τραχὺ ταύτης ὁμοῦ καὶ ἐπίπονον· κακίᾳ δέ, διὰ τὸ μὴ προσαπολέσαι τοὺς τῶν ἀνθρώπων ἐπαίνους. Ἡ δὲ πνευματικὴ τοῦ βίου κατάστασις, τούτων μὲν οὐδὲν οὔτε ἔχειν αἱρεῖται, οὔτε πρὸς οὕτω κακὰ καταγίνεσθαι τὰ ἀμφότερα· ἀλλ' ὅλη δι' ὅλου ἐλεύθερός ἐστι ταύτης, κἀκείνης· πτέρυξι περιηργυρωμένη ἀγάπης καὶ ἀπαθείας, ὑπεριπταμένη τῶν ἀμφοτέρων, μήτε πράττουσά τι τῶν ἀπηγορευμένων, καὶ τὴν ἀργίαν ἀποφεύγουσα τῶν κακῶν.

1. Πρβλ. Λουκ. ιζ', 21. 2. Ἰωάνν. ιδ', 23.

ε'. Οἱ σαρκικῶς ζῶντες καὶ πολὺ τὸ τῆς σαρκὸς φρόνημα ἐπικείμενον ἐν ἑαυτοῖς ἔχοντες, σάρκες αὐτόχρημα ὄντες, οὐ δύνανται ἀρέσαι Θεῷ[1]. Σκοτεινοὶ γὰρ εἰσὶ τοῖς φρονήμασι καὶ τῶν ἀκτίνων τοῦ θείου φωτὸς πάντων ἀμέτοχοι. Τὰ γὰρ ἐπιπροσθοῦντα νέφη τῶν παθῶν, ὥσπερ ὑψηλὰ τείχη ἀποτειχίζοντα ἔχοντες τὰς λαμπηδόνας τοῦ πνεύματος, ἀφώτιστοι διαμένουσι· πηροὶ δὲ τὰς αἰσθήσεις ὄντες τῶν ἰδίων ψυχῶν, οὐ δύνανται πρὸς τὰ νοητὰ κάλλη τοῦ Θεοῦ ἀνανεῦσαι καὶ τὸ φῶς ἰδεῖν τῆς ἀληθινῆς τῷ ὄντι ζωῆς, καὶ ὑπεράνω γενέσθαι τῶν δρωμένων τῆς ταπεινώσεως· ἀλλ' οἷον ἀποκτηνωθέντες καὶ αἴσθησις γεγονότες τοῦ κόσμου, τοῖς αἰσθητοῖς καὶ ἀνθρωπίνοις πράγμασι, τὸ τοῦ λόγου δεσμοῦσιν ἀξίωμα· καὶ τὸν ἀγῶνα πάντα πρὸς τὰ δρώμενα καὶ φθειρόμενα ἔχουσιν, ἀλλήλοις διὰ ταῦτα μαχόμενοι καὶ ὑπὲρ τῶν τοιούτων ἐσθ' ὅτε καὶ τὰς ἰδίας ψυχὰς τιθέντες, ἀντεχόμενοι χρημάτων, δόξης καὶ ἡδονῶν τῆς σαρκός, καὶ ζημίαν μεγάλην τὴν τῶν τοιούτων ἀποτυχίαν ἡγούμενοι· πρὸς οὓς εἰκότως ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ τὸ προφητικὸν ἐκεῖνον λόγιον λέγεται· οὐ μὴ μείνῃ τὸ πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας[2].

ς'. Οἱ ψυχικῶς ζῶντες, καὶ διὰ τοῦτο καλούμενοι ψυχικοί, ἡμίμωροί τινες καὶ ὡς παρειμένοι τὰ μέλη τυγχάνωσι, μήτε πονέσαι ποτὲ ὑπὲρ ἀρετῆς καὶ ἐντολῆς Θεοῦ προθυμούμενοι, καὶ τὰς ἐπιψόγους πράξεις διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων δόξαν ἐκφεύγοντες· φιλαυτίᾳ δὲ τῇ τροφῷ τῶν ὀλεθρίων παθῶν κατακρατούμενοι, πάσης θεραπείας, διὰ τὴν ὑγείαν καὶ ἀπόλαυσιν τῆς σαρκός, ἀντιποιοῦνται· καὶ πᾶσαν θλῖψιν καὶ πάντα πόνον καὶ πᾶσαν κακοπάθειαν ὑπὲρ ἀρετῆς, ἀποσείονται, τὸ πολέμιον πέρα τοῦ δέοντος ἐπιθάλποντες σῶμα. Οὕτω δὲ βίου καὶ ἀγωγῆς ἔχοντες, ἀπογεοῦνται τὸν νοῦν, τοῖς πάθεσι παχυνθέντα καὶ ἀπαράδεκτοί εἰσι τῶν νοητῶν καὶ θείων πραγμάτων, ὑφ' ὧν ἡ ψυχὴ τῆς ὕλης ἁρπάζεται καὶ ὅλη πρὸς νοητοὺς ἐμπεριπολεῖ οὐρανούς. Τοῦτο δὲ πάσχουσιν, ὑπὸ τοῦ ὑλικοῦ ἔτι κατεχόμενοι πνεύματος, ὡς τὰς ἰδίας φιλοῦντες ψυχὰς καὶ ποιεῖν τὰ θελήματα αὐτῶν προαιρούμενοι. Κενοὶ γὰρ ὄντες Πνεύματος Ἁγίου, ἄμοιροί εἰσι καὶ τῶν χαρισμάτων αὐτοῦ. Ὅθεν οὐδὲ καρπόν ἐστι θεῖον ἰδεῖν ἐν αὐτοῖς, ἀγάπην εἰς Θεὸν καὶ τὸν πλησίον, ἢ χαρὰν ἐν πτωχείᾳ καὶ θλίψεσιν, ἢ ψυχῆς εἰρήνην, ἢ ἐνδιάθετον πίστιν, ἢ περιεκτικὴν ἐγκράτειαν· ἀλλ' οὐδὲ κατάνυξιν, ἢ δάκρυον, ἢ ταπείνωσιν καὶ συμπάθειαν· πάντα δὲ ὄγκου καὶ ὑπερηφανείας μεστά. Ἔνθεν τοι καὶ ἐμβαθύνειν εἰς τὰ βάθη τοῦ πνεύματος οἴκοθεν δυνάμεως ἀποροῦσιν. Οὐδὲν γάρ ἐστι ἐν αὐτοῖς τὸ ὁδηγοῦν φῶς καὶ διανοῖγον τὸν νοῦν εἰς τὸ συνιέναι τὰς Γραφάς[3]· ἀλλὰ γὰρ οὐδὲ ἄλλων διηγουμένων ἀκοῦσαι ταῦτα ἀνέχονται. Εἰκότως οὖν καὶ περὶ τῶν τοιούτων ὁ Ἀπόστολος ἀπεφήνατο· ψυχικὸς ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος, μωρία γὰρ αὐτῷ εἰσί, καὶ οὐκ οἶδεν, ὅτι ὁ νόμος πνευματικός ἐστι καὶ πνευματικῶς ἀνακρίνεται[4].

1. Ῥωμ. η', 8. 2. Γέν. ς', 3. 3. Πρβλ. Λουκ. κδ', 45. 4. Α' Κορ. β', 14.

ζ'. Οἱ πνεύματι στοιχοῦντες[1] καὶ τὴν πνευματικὴν ἐπανῃρημένοι δι' ὅλου ζωήν, εὐάρεστοί εἰσι τῷ Θεῷ, αὐτῷ ὡς ναζιραῖοι[2] προσανακείμενοι. Ἀεὶ γὰρ πόνοις ἑαυτῶν καθαίρουσι τὰς ψυχὰς καὶ τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου τηροῦσι, κενοῦντες ἑαυτῶν τὰ αἵματα ὑπὲρ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ. Καθαίρουσι τὴν σάρκα νηστείαις καὶ ἀγρυπνίαις· δάκρυσι τὸ πάχος λεπτύνουσι τῆς καρδίας· κακοπαθείαις νεκροῦσι τὰ μέλη· προσευχῇ καὶ μελέτῃ τὸν νοῦν πληροῦσι φωτὸς καὶ λαμπρὸν αὐτὸν ἀπεργάζονται· τῇ ἀπαρνήσει τῶν θελημάτων χωρίζουσι τὰς ἰδίας ψυχὰς ἀπὸ τῆς τοῦ σώματος προσπαθείας, καὶ ὅλοι μόνου τοῦ πνεύματος γίνονται. Διὸ καὶ πνευματικοὶ οὐ μόνον γνωρίζονται, ἀλλὰ καὶ καλοῦνται παρὰ πάντων εἰκότως. Οὗτοι πρὸς ἀπάθειαν καὶ ἀγάπην ἐρχόμενοι, πρὸς θεωρίαν πτεροῦνται τῆς κτίσεως· καὶ τὴν γνῶσιν ἐκεῖθεν τῶν ὄντων διὰ σοφίας λαμβάνουσι, τῆς ἀποκεκρυμμένης Θεῷ[3] καὶ μόνοις διδομένης τοῖς ὑπεράνω γινομένοις τῆς τοῦ σώματος ταπεινώσεως. Τοίνυν καὶ πᾶσαν τὴν αἴσθησιν τοῦ κόσμου διαπεράσαντες καὶ διανοίᾳ πεφωτισμένῃ εἰς τὰ ὑπὲρ αἴσθησιν γεγονότες, τρανοῦνται τὸν λόγον καὶ μέσῳ Ἐκκλησίας Θεοῦ καὶ συναγωγῆς πολλῆς[4] τῶν πιστῶν, λόγους ἀγαθοὺς ἐκ καθαρᾶς καρδίας ἐρεύγονται· καὶ γίνονται τοῖς ἀνθρώποις ἅλας καὶ φῶς, καθὰ καὶ ὁ Κύριος πρὸς αὐτοὺς ἀποφθέγγεται· ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου καὶ τὸ ἅλας τῆς γῆς[5].

η'. Σχολάσατε καὶ γνῶτε, ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ Θεός[6]· τοῦ θείου λόγου τοῦτο φωνή, καὶ πρακτικῶς τοῖς βουλομένοις ἐπιγινώσκεται. Συμφέρον οὖν ἐστι τῷ ἅπαξ ἀποταξαμένῳ τῇ πολυταράχῳ τοῦ βίου καὶ δεινῇ ματαιότητι, διὰ προσοχῆς πολλῆς ἑαυτὸν καὶ ἡσυχίας, τῶν ἔσω πραγμάτων, ἐπιμελῶς ἐπισκέπτεσθαι καὶ τὸν Θεὸν ἐν ἑαυτῷ ζητεῖν ἐπιγνῶναι, ἐντὸς ἡμῶν οὔσης τῆς βασιλείας αὐτοῦ[7]. Μόλις γὰρ ἂν οὕτω ποιῶν τις διὰ πολλῶν περιόδων τοῦ χρόνου, τοὺς τύπους τῆς κακίας ἀποξέσαι τῆς ψυχῆς δυνηθείη καὶ τὸ ἀρχαῖον κάλλος τῷ δόντι καθαρῶς ἀνασώσασθαι.

θ'. Ὁ προαποτεθεὶς ἰὸς ἐν ἡμῖν τῆς κακίας, πολὺς ὤν, πολὺ καὶ τὸ πῦρ ἄρα τὸ καθαρτικὸν διὰ δακρύων χρῄζει τῆς μετανοίας καὶ τῶν ἑκουσίων τῆς ἀσκήσεως πόνων. Ἐπειδή, ἢ δι' ἑκουσίων πόνων καθαιρόμεθα τῶν μολυσμῶν τῆς ἁμαρτίας, ἢ δι' ἀκουσίων ἐπιφορῶν. Τῶν γὰρ ἑκουσίων προηγουμένων, οὐχ ὑπαντᾷ τὰ ἀκούσια· ἐκείνων δὲ μὴ ἐνεργούντων τὴν κάθαρσιν τοῦ ἐντὸς τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος[8], ταῦτα σφοδρότερον ἐνεργεῖ τὴν ἡμετέραν πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἀποκατάστασιν, οὕτω τοῦ τεχνίτου οἰκονομήσαντος.

ι'. Παίζουσι τὴν εὐσέβειαν καὶ παίζονται ὑπὸ τῶν πραγμάτων, οἱ μὴ κατὰ λόγον τὴν ἑαυτῶν πεποιηκότες ἀποταγήν, μηδὲ διδασκάλῳ χρήσασθαι καὶ ὁδηγῷ βουληθέντες ἐκ προοιμίων, ἀλλὰ τῇ ἰδίᾳ συνέσει ἀκολουθήσαντες καὶ φανέντες ἐνώπιον αὐτῶν ἐπιστήμονες[9].

1. Πρβλ. Γαλ. ε', 25. 2. Ἀριθ. ς', 2-8, Κριτ. ιγ', 5. 3. Α' Κορ. β', 7.
4. Πρβλ. Ψαλμ. 39, 10-11. 5. Ματθ. ε', 13-14. 6. Ψαλμ. 45, 11.
7. Λουκ. ιζ', 21. 8. Ματθ. κγ', 25. 9. Πρβλ. Ἡσ. ε', 21.

ια'. Οὔτε τῶν σωματικῶν παθῶν τὰς νοσοποιοὺς αἰτίας δύναταί τις ἀκριβῶς εἰδέναι καὶ τὰς θεραπείας αὐτῶν, ἄνευ πείρας πολλῆς τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης, οὔτε τῶν ψυχικῶν, ἄνευ τῆς πολλῆς περὶ ταῦτα ἀσκήσεως. Ἐπειδὴ ὥσπερ σφαλερὰ δοκεῖ καὶ ὀλίγοις κομιδῇ εὔγνωστος ἡ τῶν σωματικῶν νοσημάτων διάγνωσις, περὶ ἣν ἡ τῶν ἰατρῶν καταγίνεται ἐπιστήμη, οὕτω σφαλερωτέρα καὶ πολλῷ μᾶλλον ἢ ἐκείνη, ἡ τῶν ψυχικῶν. Ὅσῳ γὰρ ψυχὴ σώματος κρείττων, τοσοῦτον μείζω τὰ ἐκείνης καὶ δυσκατανόητα πάθη, ἢ τοῦ φαινομένου πᾶσιν αἰσθητῶς τούτου σώματος.

ιβ'. Φύσει τοῖς ἀνθρώποις αἱ γενικαὶ καὶ ἄρχουσαι τὸ λοιπὸν ἀρεταὶ συνεκτίσθησαν, ἀφ' ὧν ὡς ἐκ τεσσάρων ἀρχῶν οἱ ποταμοὶ[1] τῶν ἄλλων ἁπασῶν ἀρετῶν πληροῦνται ὑδάτων καὶ ποτίζουσι τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ, ἥτις ἐστὶν ἡ καθαιρομένη καρδία καὶ παρακαλουμένη διὰ δακρύων. Ταύτας ὁ τηρήσας ἀκατασείστους ἀπὸ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας, ἢ ὁ συμπτωθείσας διὰ πόνων πολλῶν τῆς μετανοίας ἀνεγείρας, οἶκον ἑαυτῷ βασιλικὸν καὶ παλάτιον ἤγειρεν· ἐν ᾧ μονὴν ποιεῖται ὁ Βασιλεὺς τοῦ παντὸς[2] καὶ τὰς ὑψηλὰς δωρεὰς αὐτοῦ τοῖς οὕτως ἑαυτοὺς εὐτρεπίσασιν, ἀφθόνως ἀπονέμει καὶ δίδωσι.

ιγ'. Βραχὺς ὁ βίος, μακρὸς ὁ μέλλων αἰών, καὶ ὀλίγον τὸ διάστημα τῆς παρούσης ζωῆς. Ἄνθρωπος δὲ τὸ μέγα καὶ βραχὺ τοῦτο ζῷον, ᾧ στενὸς ὁ παρὼν ἐδόθη καιρός, ἀσθενής· καὶ ὁ μέν, στενός, ὁ δέ, ἀσθενής· τὸ δὲ προκείμενον ἄθλον, εἰς ἐπάθλων ἀντιμισθίαν, μέγα· μυρίους ἔχον τοὺς σκόλωπας καὶ εἰς βραχυτάτην κινδυνεῦον ζωήν.

ιδ'. Οὐ βούλεται τῶν σπουδαίων τὴν ἐργασίαν ὁ Θεὸς ἀβασάνιστον εἶναι, ἀλλὰ καὶ λίαν δεδοκιμασμένην. Διὰ τοῦτο οὖν τὸ πῦρ ἐπαφίησι τῶν πειρασμῶν καὶ τὴν χάριν συστέλλει πρὸς ὀλίγον, τὴν διδομένην αὐτοῖς ἄνωθεν, καὶ τῶν λογισμῶν τὴν γαλήνην ὑπὸ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας κυμανθῆναι κατὰ καιρὸν συγχωρεῖ, ἵν' ἴδῃ τὴν ῥοπὴν τῆς ψυχῆς τίνι τὸ πλεῖστον χαρίζεται· πότερον, αὐτῷ τῷ Ποιητῇ καὶ Εὐεργέτῃ αὐτῆς, ἢ τῇ αἰσθήσει τοῦ κόσμου καὶ τῷ λείῳ τῆς ἡδονῆς; καὶ οὕτως, ἢ τὴν χάριν διπλασιάζει αὐτοῖς, προκόπτουσιν εἰς τὴν ἀγάπην αὐτοῦ, ἢ μαστίζει τούτους τοῖς πειρασμοῖς καὶ ταῖς θλίψεσι, προσκειμένους τοῖς πράγμασιν· ἕως οὗ μῖσος λάβωσι τῶν δρωμένων τῆς ἀστάτου περιφορᾶς καὶ τὴν πικρίαν τῶν ἐκεῖθεν ἡδονῶν δάκρυσιν ἀποκλύσονται.

ιε'. Τῆς εἰρήνης τῶν λογισμῶν ὑπὸ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας ἐκταραχθείσης, αὐτίκα καὶ τὰ πεπυρωμένα βέλη[3] τῆς ἐπιθυμίας, κατὰ τοῦ ὀξέως τρέχοντος πρὸς τὰ ὕψη νοός, παρὰ τῶν θηρευτῶν καὶ φιλοσάρκων δαιμόνων πέμπονται συνεχῶς. Ὁ δέ γε νοῦς τῆς ἐπὶ τὰ ἄνω κινήσεως περικοπείς, εἰς ἀπρεπεῖς κινήσεις καὶ πεφυρμένας ἐμπίπτει, καὶ οὕτως ἀτάκτως ἡ σὰρξ ἐπανίστασθαι κατὰ τοῦ πνεύματος ἄρχεται, γαργαλισμοῖς τὸν νοῦν καὶ πυρώσεσιν κατασπῶσα καὶ πρὸς βόθρον ἡδονῆς καταχῶσαι

1. Πρβλ. Γεν. β', 10. 2. Ἰωάν. ιδ', 23. 3. Πρβλ. Ἐφεσ. ς', 16.

τοῦτον ἐπιθυμοῦσα· καὶ εἰ μὴ Κύριος Σαβαὼθ ἐκολόβωσε τὰς ἡμέρας ἐκείνας καὶ δύναμιν ὑπομονῆς τοῖς ἑαυτοῦ ἐπεβράβευσε δούλοις, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σάρξ[1].

ις'. Ὁ τῆς πορνείας πολύπειρος καὶ πολυμέθοδος δαίμων, τοῖς μέν, πτῶσις καὶ λάκκος βορβόρου γίνεται· τοῖς δέ, μάστιξ καὶ ῥάβδος δικαία· τοῖς δέ, πεῖρα καὶ ψυχῆς βάσανος. Τούτων τὸ μέν, περὶ τοὺς εἰσαγωγικοὺς ἔτι τὸν ζυγὸν ἕλκοντας τῆς ἀσκήσεως, χαύνως καὶ ἀμελῶς θεωρεῖται· τὸ δέ, περὶ τοὺς μέσον ἔχοντας προκοπῆς εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ σχολαιότερον πρὸς αὐτὴν ἐπεκτεινομένους· τὸ δέ, περὶ τοὺς ἤδη πρὸς θεωρίαν τὸ πτερὸν πετάσαντας τοῦ νοὸς καὶ ἄρτι καλῶς ἐλάσαντας πρὸς τὴν τελεωτέραν ἀπάθειαν· ἑκάστου πρὸς τὸ συμφέρον δηλονότι οἰκονομουμένου ἄνωθεν.

ιζ'. Πτῶσις καὶ λάκκος βορβόρου τοῖς ἐν ἀδιαφορίᾳ πάσῃ τὸν μονήρη διανύουσι βίον, ὁ τῆς πορνείας γίνεται δαίμων· τὰ μέλη τούτων τῆς πορνείας τῇ φλογὶ καὶ τῇ ἐπιθυμίᾳ κατεμπιπρῶν καὶ μεθόδους παρέχων αὐτοῖς εἰς τὸ ποιεῖν τὸ τῆς σαρκὸς θέλημα καὶ ἄνευ ὁμιλίας ἑτέρας σαρκός, περὶ ὧν αἰσχρόν ἐστι καὶ λέγειν[2] καὶ ἐννοεῖν. Οὗτοι σάρκα τε, κατὰ τὸν εἰρηκότα, μιαίνουσι[3] καὶ τοὺς καρποὺς ἐσθίουσι τῆς ἁλμυρᾶς ἡδονῆς καὶ ζόφου τὰς ὄψεις πληροῦνται καὶ τῶν κρειττόνων ἐνδίκως ἐξαμαρτάνουσιν· οἷς ἴαμα βουλομένοις ἔσται, τῆς μετανοίας ἡ θέρμη καὶ ἡ ἐκ ταύτης τῶν δακρύων κατάνυξις· ἥτις καὶ τὴν ἀποφυγὴν τοῦ κακοῦ ποιεῖται καὶ τὴν ψυχὴν καθαίρει τῶν μολυσμῶν καὶ κληρονόμον αὐτὴν τοῦ ἐλέους Θεοῦ ἀπεργάζεται· ἣν εἰκότως καὶ ὁ σοφὸς αἰνιττόμενος Σολομών, ἴαμα, ἔφη, καταπαύει ἁμαρτίας μεγάλας[4].

ιη'. Μάστιξ καὶ ῥάβδος γίνεται δικαίως τοῦτο τὸ πνεῦμα τοῖς περὶ τὴν πρώτην ἀπάθειαν τελειουμένοις διὰ τῆς ἐμπράκτου φιλοσοφίας καὶ προκοπὰς ἄρτι ποιουμένοις ἐπὶ τὰ πρόσω καὶ τελεώτερα. Ὁπηνίκα γὰρ τὸν τόνον τῆς ἐχομένης ἀσκήσεως διὰ ῥαθυμίας ἐνδώσουσι καὶ πρὸς ἀφύλακτον θεωρίαν τῆς τοῦ κόσμου αἰσθήσεως μικρὸν ὑπεκκλίνωσι καὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἐν ἐπιθυμίᾳ γένωνται, τηνικαῦτα καὶ ὁ μαστίζων οὗτος κατ᾽ αὐτῶν ἐπαφίεται, ἐξ ἄκρας τῆς τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτοὺς ἀγαθότητος, καὶ τύπτειν τὸν λογιζόμενον τοῦτον ἄρχεται, λογισμοῖς ἐπιθυμίας σαρκός· ὡς ἄν, μὴ φέροντες, ἐπὶ τὸ οἰκεῖον φρούριον αὖθις ἐπαναδράμωσι σπουδαίως, τῆς εὐτόνου ἐργασίας καὶ προσοχῆς· καὶ προθυμότερον τῶν σῳζόντων αὐτοὺς ἔργων, δι᾽ ἐπιπονωτέρας ἀγωγῆς δράξωνται. Οὐ βούλεται γὰρ ὁ Θεός, φιλάγαθος ὤν, τὴν εἰς τοῦτο φθάσασαν ψυχὴν ὅλως πρὸς τὴν τοῦ κόσμου αἴσθησιν ἐπιστρέφεσθαι, ἀλλὰ βαίνειν ἐπὶ τὰ πρόσω ἀεὶ καὶ τῶν τελειοτέρων ἔργων σπουδαίως ἐφάπτεσθαι· ἵνα μὴ μάστιξ κακίας τῷ ταύτης ἐγγίσῃ σκηνώματι[5].

ιθ'. Πεῖρα καὶ σκόλωψ καὶ βάσανος κατ᾽ οἰκονομίαν ἐκείνοις, τοῦτο

1. Πρβλ. Ματθ. κδ', 22. 2. Ἐφεσ. ε', 12. 3. Ἰούδα 8.
4. Ἐκκλ. ι', 4. 5. Ψαλμ. 90,10.

τὸ πνεῦμα γίνεται, ὅσοις ἡ πρώτη πρὸς δευτέραν ἀπάθειαν ἤλασεν· ὡς ἂν ὑπὸ ταύτης ὀχλούμενοι, τῆς φυσικῆς μέμνηνται ἀσθενείας καὶ μὴ τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἐκ τῆς θεωρίας ἀποκαλύψεων, κατὰ τὸ λόγιον, ὑπεραίρωνται[1]· ἀλλὰ τὸν ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ βλέποντες τοῦ νοὸς αὐτῶν[2], καὶ τὴν ψιλὴν ἀποσείσονται μνήμην τῆς ἁμαρτίας, φόβῳ τοῦ μὴ λαβεῖν αἴσθησιν τῆς ἐντικτομένης λύμης ἀπὸ τῆς μνήμης αὐτῆς, καὶ τοῦ ὕψους τῆς θεωρίας μὴ χαλάσωσι τὸ ὀπτικὸν τοῦ νοὸς αὐτῶν.

κ'. Μόνοι καὶ τῆς ψιλῆς μνήμης τῆς ἁμαρτίας τὸν ἑαυτῶν νοῦν ἀνενόχλητον διατηρῆσαι ἴσχυσαν, ὅσοι τὴν ζωοποιὸν τοῦ Κυρίου νέκρωσιν[3] ἐν τοῖς ἑαυτῶν μέλεσι καὶ νοήμασιν ἄνωθεν λαβεῖν διὰ τοῦ πνεύματος ἠξιώθησαν· καὶ τὴν μὲν σάρκα, νεκρὰν τῇ ἁμαρτίᾳ περιφέρουσι· τὸ δὲ πνεῦμα, ζωὴν διὰ δικαιοσύνην[4] τὴν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ κατεπλούτησαν· καὶ ὅσοις ὁ ὁ νοῦς ἐδόθη Χριστοῦ ἐν λόγῳ σοφίας, τούτοις καὶ ἡ ἀνενόχλητος ζωοποιὸς νέκρωσις ἐν γνώσει εὑρέθη Θεοῦ.

κα'. Ταῖς καθαιρομέναις ἄρτι ψυχαῖς εἴωθέ πως τὸ τῆς ἐπιθυμίας καὶ τοῦ θυμοῦ ἐπεμβαίνειν πνεῦμα· τίνα τρόπον; ἵνα τοὺς καρποὺς κατασείσῃ τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου ἐπιβρίθοντας εἰς ἑαυτάς. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ χαρὰ τῆς ἐλευθερίας διάχυσίν τινα ἐργάζεται εἰς τὰς τοιαύτας ψυχάς, ἡ πάντα πρὸς τὸ συμφέρον οἰκονομοῦσα σοφία, πρὸς ἑαυτὴν ἀεὶ βουλομένη διὰ τῶν αὐτῆς χαρισμάτων ἕλκειν αὐτῶν τὴν διάνοιαν καὶ μένειν αὐτὰς ἐν ταπεινοφροσύνῃ ἀσείστους, ἵνα μὴ τῇ πολλῇ ἐλευθερίᾳ καὶ τῷ πλούτῳ τῶν χαρισμάτων τῶν ἄλλων κατεπαρθῶσιν, ἢ καὶ οἰηθῶσιν ἐξ ἰδίας δυνάμεως καὶ συνέσεως τὸ μέγα κτήσασθαι τοῦτο παλάτιον τῆς εἰρήνης, δίδωσι τούτοις χώραν τοῖς πνεύμασιν ἐπιπηδᾶν αὐταῖς, ἐν συστολῇ αὐτῆς· ὡς ἂν φόβῳ βαλλόμεναι πτώσεως, ἐπὶ τὴν ἰδίαν ἵστανται φυλακὴν τῆς μακαρίας ταπεινοφροσύνης· καὶ ἵνα, μαθοῦσαι ὅτι σαρκὶ καὶ αἵματι δέδενται, ἐπιζητῶσι φυσικῶς τὸ οἰκεῖον φρούριον ἐν ᾧ ἀβλαβεῖς δύνανται διαφυλαχθῆναι, τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος.

κβ'. Κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν τῶν παθῶν ἀρρωστίαν καὶ τὴν ἐγκειμένην ἐν ἡμῖν σῆψιν τῆς ἁμαρτίας, τῶν πειρασμῶν ἡ ἐπιφορὰ γίνεται· καὶ τὸ ποτήριον τῆς ἀψίνθου τῶν κριμάτων Θεοῦ, ἢ δριμύτερον κιρνᾶται ἡμῖν ἢ συμπαθέστερον. Εἰ μὲν γὰρ ἰάσιμός τις εἴη καὶ εὐθεράπευτος ἡ ἐγκειμένη ἐν ἡμῖν ὕλη τῆς ἁμαρτίας, ἀπὸ λογισμῶν δηλαδὴ φιληδόνων ἢ φιλοζώων, κεκραμμένον συμπαθείᾳ τὸ ποτήριον τῶν πειρασμῶν παρὰ τοῦ ἰατροῦ τῶν ψυχῶν ἡμῶν δίδοται, ὡς ἐν ἀνθρωπίνοις ἐξεταζομένοις νοήμασι* καὶ ἔτι τὰ ἀνθρώπινα πάσχουσιν. Εἰ δὲ δυσίατός τις εἴη καὶ ἐγκειμένη εἰς βάθος καὶ τὴν πρὸς θάνατον κατεργάζεται σῆψιν ἀπὸ λογισμῶν ἀλαζονείας καὶ ὑπερηφανίας ἐσχάτης, ἄκρατον ἐν δριμύτητι θυμοῦ δίδοται· ὡς ἂν τῷ πυρὶ τῶν ἀλλεπαλλήλων ὁμοῦ πειρασμῶν ἐκτακεῖσα καὶ λεπτυνθεῖσα ἡ νόσος διὰ ταπεινώσεως, ἀπογένηται ἀπὸ τῶν ψυχῶν ἡμῶν· καὶ

* Ἐν ἄλλοις νοσήμασι.

1. Β' Κορ. ιβ', 8. 2. Ῥωμ. ζ', 23. 3. Πρβλ. Β' Κορ. δ', 10. 4. Ῥωμ. η', 10.

τοὺς ἁλμυροὺς τῶν λογισμῶν διὰ δακρύων ἀποκλυσώμεθα* καὶ καθαροὶ ἐποφθῶμεν ἐν φωτὶ ταπεινώσεως τῷ ἰατρῷ τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

* Ἐν ἄλλοις ἀποκλαυσώμεθα.

κγ'. Οὐκ ἔστιν ἄλλως τοὺς ἀγωνιζομένους φυγεῖν τὸ ἀλλεπάλληλον τῶν πειρασμῶν, εἰ μὴ τὴν ἑαυτῶν ἀσθένειαν ἐπιγνῶσι καὶ ξένους πάσης δικαιοσύνης ἑαυτοὺς ἡγήσονται, πάσης τε παρακλήσεως ἀναξίους, πάσης τιμῆς, πάσης ἀναπαύσεως. Σκοπὸς γὰρ Θεῷ, τῷ ἰατρῷ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, ἀεὶ ταπεινοὺς ἡμᾶς εἶναι καὶ κατηφεῖς, ξένους ἀπὸ παντὸς ἀνθρώπου καὶ μιμητὰς τῶν αὐτοῦ παθημάτων. Πρᾶος γὰρ ἦν καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ[1] καὶ ἐν πρᾳότητι καὶ ταπεινώσει καρδίας βούλεται ἡμᾶς τρέχειν τὸν δρόμον τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν.

κδ'. Ἡ ταπείνωσις οὐκ ἐκ τρίψεως αὐχένος, ἢ αὐχμηρᾶς κόμης, ἢ χιτῶνος ἠμελημένου καὶ τραχυτάτου καὶ πιναροῦ κατορθοῦται, ἐν οἷς οἱ πολλοὶ τὸ πᾶν τῆς ἀρετῆς ἐπιγράφουσιν· ἀλλ' ἐκ συντετριμμένης καρδίας καὶ πνεύματι ταπεινώσεως, κατὰ τὸν εἰπόντα Δαβίδ· πνεῦμα συντετριμμένον, καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει[2].

κε'. Ἄλλο ταπεινολογία καὶ ἄλλο ταπείνωσις καὶ ἄλλο ταπεινοφροσύνη. Ἡ μὲν γὰρ ταπεινολογία καὶ ἡ ταπείνωσις, διὰ πάσης κακοπαθείας καὶ τῶν ἔξωθεν πόνων τῆς ἀρετῆς, κατορθοῦνται τοῖς ἀγωνιζομένοις, περὶ μόνην τὴν σωματικὴν ἐργασίαν καὶ γυμνασίαν τὸ συναγόμενον ἔχουσαι· διὸ καὶ μὴ οὔσης τῆς ψυχῆς πολλάκις ἐν καταστάσει, πειρασμοῦ ὑπαντήσαντος, ἐκταράσσεται. Ἡ δὲ ταπεινοφροσύνη, θεῖόν τι πρᾶγμα οὖσα καὶ ὑψηλόν, ἐν μόνοις ἐπιγίνεται τοῖς τὸ μέσον ὑπερπηδήσασι διὰ τῆς τοῦ Παρακλήτου ἐπιδημίας· προβαδίσασι δηλονότι διὰ ταπεινώσεως πάσης τὴν ὁδὸν τὴν τραχυτάτην τῆς ἀρετῆς.

κς'. Ἡ ταπεινοφροσύνη εἰς βάθη ψυχῆς εἰσδῦσα καὶ ὡσεὶ λίθος βαρὺς ἐπιπεσοῦσα αὐτῇ, τοσούτῳ ταύτην ἐκθλίβει καὶ ἐκπιέζει δυνάμει, ὡς κενωθῆναι πᾶσαν αὐτῆς τὴν ἰσχὺν ἐν τῇ ἀκατασχέτῳ φορᾷ τῶν δακρύων· καὶ κηλῖδος πάσης τῶν λογισμῶν καθαρθῆναι τὸν νοῦν· καὶ ἐν ὀπτασίᾳ γενέσθαι, κατὰ τὸν Ἡσαΐαν, Θεοῦ, καὶ οὕτως εἰπεῖν ἐνεργούμενον καὶ αὐτόν· ὢ τάλας ἐγώ, ὅτι κατανένυγμαι· ὅτι ἄνθρωπος ὤν, καὶ ἀκάθαρτα χείλη ἔχων, ἐν μέσῳ λαοῦ ἀκάθαρτα χείλη ἔχοντος ἐγὼ οἰκῶ, καὶ τὸν βασιλέα Κύριον Σαβαὼθ εἶδον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου[3].

κζ'. Ὅταν εἰς βάθος τὸ ταπεινολογεῖν σοι προσγένηται, τότε τὸ ὑψηγορεῖν ἀποστηθήσεταί σοι*· ὅταν δὲ εἰς βάθος ἡ ταπείνωσις ἐρριζωθήσεται τῆς καρδίας σου, τότε καὶ τὸ ἐπιπολαίως, ἢ κατὰ βάθος ταπεινολογεῖν, ἀποβληθήσεταί σοι· ὁπηνίκα δὲ ἄνωθεν τὴν ταπεινοφροσύνην καταπλουτήσῃς, τηνικαῦτα, αὐτή τε ἡ ἔξωθεν ταπείνωσις καὶ ἡ τῆς γλώττης ταπεινολογία, τέλεόν σοι καταργηθήσεται, κατὰ τὸν οὕτω λέγοντα Παῦλον· ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον, τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται[4].

* Ἴσως ἀποκτηθήσεται.

1. Ματθ. ια', 29. 2. Ψαλμ. 50,19. 3. Ἡσ. ς', 5. 4. Α' Κορ. ιγ', 10.

κη'. Καθόσον ἀπέχουσιν ἀνατολαὶ ἀπὸ δυσμῶν[1], κατὰ τοσοῦτον ἀπέχει ἡ ἀληθὴς ταπεινολογία τῆς ἀληθινῆς ταπεινώσεως. Καθόσον δὲ μείζων γῆς οὐρανὸς καὶ ψυχὴ σώματος, κατὰ τοσοῦτον ἡ διὰ Πνεύματος Ἁγίου διδομένη τοῖς τελείοις ταπεινοφροσύνη, καὶ τελειοτέρα καὶ μείζων τῆς ἀληθινῆς ταπεινώσεως.

κθ'. Μήτε τὸν ταπεινὰ φθεγγόμενον ἐν σχήματι καὶ καταστολῇ ταπεινώσεως, ταπεινὸν εἶναι τὴν καρδίαν ὑπολάβῃς εὐκόλως· μήτε τὸν ὑψηλὰ καὶ μετέωρα, ἀλαζονείας καὶ τύφου μεστόν, ἐκτὸς τῆς ἐπὶ τούτοις βασάνου· ἐκ δὲ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσῃ αὐτούς[2].

λ'. Ὁ καρπὸς τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου ἐστὶν ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη, ἀγαθωσύνη, μακροθυμία, χρηστότης, πίστις, πρᾳότης, ἐγκράτεια[3]. Ὁ δὲ τοῦ ἐναντίου πνεύματος καρπός ἐστι μῖσος, ἀθυμία κοσμική, ἀκαταστασία ψυχῆς, ταραχὴ καρδίας, πονηρία, περίεργον φρόνημα, ὀλιγωρία, ὀργή, ἀπιστία, φθόνος, ἀδηφαγία, μέθη, λοιδορία, κατάκρισις, ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν[4], τῦφος καὶ ἀλαζονεία ψυχῆς. Ἐκ γοῦν τῶν τοιούτων καρπῶν τὸ δένδρον ἔστω σοι γνώριμον[5]. Καὶ οὕτω πάντως εἰδὼς ἔσῃ ποίου πνεύματος ὑπάρχει ὁ ἐντυγχάνων σοι. Ἔχεις γὰρ τὰ σημεῖα τούτων καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ Κυρίου φωνῆς ἐκδηλότερον· ὁ ἀγαθός, φησίν, ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐκβάλλει τὰ ἀγαθά· ὁ δὲ πονηρὸς ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐκβάλλει τὰ πονηρά[6]· ἐπειδὴ κατὰ τὸ δένδρον καὶ ὁ καρπὸς αὐτοῦ.

λα'. Ἐν οἷς οὖν εἰσι καὶ ἀναθεωροῦνται τὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐν αὐτοῖς ἐστι καὶ ἡ κατοίκησις τοῦ Θεοῦ· ἐκ τούτων καὶ ἡ ἀθόλωτος πηγὴ τοῦ λόγου μετὰ σοφίας καὶ γνώσεως, κἄν τε ταπεινολογοῦντες ἀκούωνται, κἄν τε ὑψηλὰ λέγοντες. Ἐν οἷς δὲ οὐκ ἀναθεωροῦνται οἱ καρποὶ καὶ τὰ χαρίσματα τούτου, ἀλλὰ τοῦ ἐναντίου πνεύματος, ἐν αὐτοῖς σκότος ἐστὶν ἀγνωσίας Θεοῦ, ἐσμός τε παθῶν καὶ κατοίκησις πολεμίων πνευμάτων, εἴτε ταπεινὰ φθεγγόμενοι καὶ φοροῦντες ὁρῶνται, εἴτε ὑψηλὰ μετὰ στολῆς ἐξάλλου καὶ τῆς φαινομένης σεμνότητος.

λβ'. Οὐ προσώποις ἢ σχήμασιν ἢ λόγοις χαρακτηρίζεται ἡ ἀλήθεια, οὐδὲ ἐν τούτοις Θεὸς ἀναπαύεται· ἀλλ' ἐν καρδίαις συντετριμμέναις[7] καὶ πνεύμασι ταπεινώσεως[8] καὶ ψυχαῖς πεφωτισμέναις ὑπὸ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ. Ἔστι γὰρ ὅτε ὑποπίπτοντά τινα λόγοις ὁρῶμεν ἐκτὸς καὶ ταπεινοῖς πρὸς πάντα χρώμενον ῥήμασι, τὸν ἔπαινον θηρώμενον τῶν ἀνθρώπων· ἐντὸς δὲ οἰήσεως γέμοντα, δόλου καὶ βασκανίας καὶ πρὸς τὸν πλησίον μνησικακίας. Καὶ ἔστιν ὅτε διὰ δικαιοσύνην μαχόμενόν τινα λόγοις ὑψηλοῖς σοφίας ὁρῶμεν ἐκτὸς καὶ κατὰ τοῦ ψεύδους ἢ τῆς παραβάσεως τῶν θείων νόμων ἱστάμενον, καὶ πρὸς μόνην ὁρῶντα δηλαδὴ τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἐντὸς

1. Πρβλ. Ψαλμ. 102, 12. 2. Ματθ. ζ', 16. 3. Γαλ. ε', 23.
4. Α' Ἰωάνν. β', 16. 5. Ματθ. ιβ', 34. 6. Ματθ. ιβ', 35.
7. Πρβλ. Ψαλμ. 50, 19. 8. Δανιὴλ (Προσ. Ἀζαρίου), 15.

πάσης ὄντα μετριοφροσύνης, ταπεινώσεως καὶ ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον· ἔσθ᾽ ὅτε καὶ καυχώμενον ἐν Κυρίῳ, κατὰ τὸν οὕτω λέγοντα Παῦλον καὶ καυχώμενον ἐν Κυρίῳ· καυχήσομαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου[1].

λγ'. Οὐ τῶν παρ᾽ ἡμῶν λεγομένων ἢ πραττομένων τὴν ἐπιφάνειαν ὁρᾷ ὁ Θεός, ἀλλὰ τὰς διαθέσεις τῶν ψυχῶν καὶ τὸν σκοπὸν δι᾽ ὃν ἢ πράττομέν τι τῶν δρωμένων ἢ λέγομέν τι τῶν νοουμένων· ὥσπερ δὴ καὶ τὰς δυνάμεις τῶν λόγων καὶ τὰ τέλη τῶν ἔργων, οἱ συνέσει τῶν λοιπῶν διαφέροντες, ὁρῶσι μᾶλλον καὶ τὰς κρίσεις τούτων ποιοῦσιν ἀνεπισφαλεῖς· καθὰ καὶ ἄνθρωπος μὲν εἰς πρόσωπον, ὁ δὲ Θεὸς εἰς καρδίαν ὁρᾷ[2].

λδ'. Οὐ δεῖν ἐκρίθη Θεῷ μὴ κατὰ γενεὰς καὶ γενεὰς Προφήτας αὐτοῦ καὶ φίλους κατασκευάζεσθαι διὰ πνεύματος εἰς καταρτισμὸν τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ[3]. Εἰ γὰρ ὁ παλαιὸς δράκων οὐχ ὑφῆκεν ἐμεῖν τὸν ἰὸν τῆς ἁμαρτίας ἐν ταῖς ἀκοαῖς τῶν ἀνθρώπων, δι᾽ οὗ πάλιν ὁ τῆς ψυχῆς ἐπιγίνεται ὄλεθρος, πῶς ὁ πλάσας κατὰ μόνας τὰς καρδίας ἡμῶν[4], οὐ πένητα ἀπὸ γῆς ταπεινώσεως ἀναστήσει καὶ ἀπὸ κοπρίας παθῶν ἐγείρει πτωχόν[5], τὴν τοῦ πνεύματος ἐπιφερόμενος μάχαιραν, ὅ ἐστὶ ῥῆμα Θεοῦ[6], εἰς βοήθειαν τῆς κληρονομίας αὐτοῦ. Εἰκότως οὖν ἐκ ταπεινώσεως ἀρχόμενοι, οἱ ἑαυτοὺς ἀπαρνούμενοι, πρὸς ὕψος ἀνατρέχουσι γνώσεως· καὶ δίδοται αὐτοῖς ἄνωθεν ῥῆμα σοφίας, δυνάμει Θεοῦ, ὡς εὐαγγελιζομένοις[7] σωτηρίαν τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ.

λε'. Γνῶθι σαυτόν· καὶ τοῦτό ἐστιν ἡ ἀληθινὴ τῷ ὄντι ταπείνωσις, ἡ ταπεινοφρονεῖν ἐκδιδάσκουσα, ἡ συντρίβουσα τὴν καρδίαν· καὶ αὐτὸ τοῦτο ἐργάζεσθαι καὶ φυλάσσειν[8]. Εἰ δὲ μήπω ἔγνως σαυτόν, οὔτε τί ἐστι ταπείνωσις οἶδας, οὔτε ἥψω τῆς ἀληθοῦς ἐργασίας καὶ φυλακῆς. Τὸ γὰρ ἑαυτὸν ἐπιγνῶναι, τέλος τῆς τῶν ἀρετῶν ἐργασίας.

λς'. Ὁ ἐκ καθαρότητος εἰς γνῶσιν τῶν ὄντων ἐλάσας, ἔγνω ἑαυτόν, κατὰ τὸ εἰρημένον, γνῶθι σαυτόν. Ὁ δὲ μήπω εἰς γνῶσιν πεφθακὼς αὐτῶν τε τῶν λόγων τῆς κτίσεως καὶ τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ἔγνω μὲν τὰ περὶ αὐτὸν καὶ τὰ ἐκτὸς αὐτοῦ, ἑαυτὸν δὲ οὐδαμῶς.

λζ'. Οὐκ εἴ τι ἐγώ, τοῦτο πάντως καὶ τὰ κατ᾽ ἐμέ· οὐδὲ εἴ τι τὰ κατ᾽ ἐμέ, τοῦτο καὶ τὰ περὶ ἐμέ· οὐδὲ εἴ τι τὰ περὶ ἐμέ, τοῦτο καὶ τὰ ἐκτὸς ἐμοῦ· ἀλλ᾽ ἄλλο ταῦτα καὶ ἄλλο ἐκεῖνα καὶ ἄλλο τὰ ἄλλα. Ἐγὼ μὲν γὰρ εἰκών εἰμι Θεοῦ, ἐν ψυχῇ νοερᾷ τε καὶ ἀθανάτῳ καὶ λογικῇ θεωρούμενος, ὡς νοῦν ἔχων τοῦ λόγου πατέρα, καὶ τῆς ψυχῆς ἀδιαίρετόν τε καὶ ὁμοούσιον· τὰ δέ γε κατ᾽ ἐμέ, τὸ βασιλικόν ἐστι, τὸ ἀρχικόν, τὸ λογικόν τε καὶ αὐτεξούσιον· τὰ δὲ περὶ ἐμέ, ὅσα ἐκ προαιρέσεως αἱρετέα· τὸ γεωργὸν εἶναι ἢ ἔμπορον ἢ μαθηματικὸν ἢ φιλόσοφον· τὰ δὲ ἐκτὸς ἐμοῦ, ὅσα τε περὶ τὸ φιλότιμον τοῦ βίου καὶ τὴν κάτω εὐγένειαν,

1. Β' Κορ. ιβ', 9.
2. Α' Βασ. ις', 7.
3. Ἐφεσ. δ', 11-12.
4. Ψαλμ. 32,15.
5. Πρβλ. Ψαλμ. 112, 7.
6. Ἐφεσ. ς', 17.
7. Πρβλ. Ψαλμ. 67, 12.
8. Πρβλ. Γεν. β', 15.

πλοῦτος, δόξα, τιμή, εὐημερία καὶ ὕψος ἀξιωμάτων, ἢ τὸ ἀνάπαλιν, πενία, ἀδοξία, ἀτιμία, καὶ δυστυχία.

λη'. Πᾶς ὁ ἑαυτὸν ἐπιγνούς, κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ τῶν κατὰ Θεὸν καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἁγιαστήριον τοῦ Θεοῦ, τὴν νοερὰν τοῦ Πνεύματος λειτουργίαν καὶ εἰς λιμένα θεῖον τῆς ἀπαθείας καὶ ταπεινώσεως. Ὁ δὲ μήπω ἑαυτὸν διὰ ταπεινοφροσύνης καὶ γνώσεως ἐπιγνούς, ἐν μόχθῳ ἔτι καὶ ἱδρῶτι κατὰ τὸν βίον πορεύεται. Τοῦτο γὰρ καὶ Δαβὶδ αἰνιττόμενος ἔλεγε· τοῦτο κόπος ἐστὶν ἐνώπιόν μου, ἕως οὗ εἰσέλθω εἰς τὸ ἁγιαστήριον τοῦ Θεοῦ[1].

λθ'. Ὁπόταν ἐπιγνῷ τις ἑαυτόν, τοῦτο δὲ πολλῆς δεῖται τῆς ἔξωθεν φυλακῆς καὶ τῆς ἀπὸ τῶν κοσμικῶν πραγμάτων σχολῆς καὶ αὐτῆς τῆς τοῦ συνειδότος ἐρεύνης, αὐτίκα καὶ θεία τις αἰφνίδιον τῇ ψυχῇ ταπείνωσις ὑπὲρ λόγον ἐπιδημεῖ, συντριμμὸν φέρουσα τῇ καρδίᾳ καὶ δάκρυα θερμῆς κατανύξεως· ὡς τηνικαῦτα λογίζεσθαι τὸν ὑπ᾽ αὐτῆς ἐνεργούμενον γῆν ἑαυτὸν καὶ σποδὸν[2] καὶ σκώληκα καὶ οὐκ ἄνθρωπον[3] καὶ προσέτι μηδὲ τῆς κτηνώδους ταύτης ζωῆς ἄξιον, διὰ τὸ ὑπερβάλλον τῆς δωρεᾶς ταύτης τοῦ Θεοῦ· ἐν ᾗ ὁ χρονίσαι ἀξιωθείς, μέθης ἄλλης ἀρρήτου πληροῦται, τῆς κατανύξεως, καὶ εἰς τὸν βυθὸν τῆς ταπεινοφροσύνης εἰσέρχεται καί, ἐκστὰς ἑαυτοῦ, πάντων ἀλογεῖ τῶν ἐκτὸς βρωμάτων, πόσεως καὶ σκεπασμάτων τοῦ σώματος μὴ ὑπερβαίνων τὴν χρείαν, ὡς ἀλλοιωθεὶς τὴν καλὴν ἀλλοίωσιν τῆς δεξιᾶς τοῦ ὑψίστου[4].

μ'. Χρῆμα μέγιστον ἐν ἀρεταῖς ἡ ταπείνωσις. Αὕτη γὰρ ἐν οἷς ἂν ἐμφυτευθείη διὰ μετανοίας εἰλικρινοῦς καὶ τὴν εὐχὴν συνέμπορον μετὰ ἐγκρατείας προσλάβηται, παθῶν μὲν αὐτίκα δουλείας ἐλευθέρους αὐτοὺς ἀπεργάζεται, εἰρήνην δὲ ταῖς δυνάμεσιν αὐτῶν ἐμπαρέχει καὶ τὴν καρδίαν καθαίρει διὰ δακρύων καὶ πληροῖ γαλήνης αὐτὴν ἐν τῇ ἐπιδημίᾳ τοῦ Πνεύματος. Οὕτω δὲ τούτων διατεθέντων, διατρανοῦται ὁ λόγος ἐντεῦθεν αὐτοῖς τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ καὶ ἐν θεωρίᾳ ἔρχονται τῶν μυστηρίων τῆς Βασιλείας τῶν οὐρανῶν[5] καὶ αὐτῶν τῶν λόγων τῆς κτίσεως. Καθόσον δὲ εἰς τὰ βάθη τοῦ πνεύματος ἐμβαθύνουσι, κατὰ τοσοῦτον καὶ εἰς ταπεινοφροσύνης βυθὸν καταδύονται. Ἐκ δὲ τούτου, αὐξάνεται αὐτοῖς ἡ ἐπίγνωσις τῶν οἰκείων μέτρων· γνωρίζεται ἡ ἀσθένεια τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν πλησίων πληθύνεται, ὡς ἁγιασμὸν ἡγεῖσθαι αὐτοὺς ἀπαρρύεσθαι ἐκ μόνου τοῦ ἀσπασμοῦ καὶ τῆς τῶν συναναστρεφομένων ἐγγύτητος.

μα'. Οὐδὲν οὕτως ἕτερον πρὸς ἔρωτα Θεοῦ καὶ ἀγάπην ἀνθρώπων πτεροῖ τὴν ψυχήν, ὡς ταπεινοφροσύνη, κατάνυξις καὶ εὐχὴ καθαρά. Ἡ μὲν γὰρ συντρίβει τὸ πνεῦμα, δακρύων τε πηγάζει λιβάδας καί, τὴν ἀνθρωπίνην ἐπ᾽ ὄψει βραχύτητα φέρουσα, τῶν οἰκείων μέτρων εἰδέναι τὴν ἀσθέ-

1. Ψαλμ. 72,17.
2. Γέν. ιη', 27.
3. Ψαλμ. 21,7.
4. Ψαλμ. 76,11.
5. Πρβλ. Ματθ. ιγ', 11.

νειαν ἐκδιδάσκει· ἡ δὲ καθαίρει τῆς ὕλης τὸν νοῦν καὶ φωτίζει τῆς καρδίας τὸ ὄμμα καὶ ὁλολαμπῆ τὴν ψυχὴν ἀπεργάζεται· ἡ δὲ συνάπτει τὸν ἄνθρωπον ὅλον τῷ Θεῷ καὶ τοῦτον Ἀγγέλοις ποιεῖ ὁμοδίαιτον καὶ γλυκύτητος τῶν αἰωνίων τοῦ Θεοῦ ἀγαθῶν ἀπογεύει καὶ θησαυροὺς αὐτῷ δίδωσι μυστηρίων μεγάλων, καί, πυρπολοῦσα τῇ ἀγάπῃ, τολμᾶν τιθέναι αὐτὸν πείθει τὴν ἰδίαν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ[1], ὡς ὑπεράνω γεγονότα τῶν ὅρων τῆς τοῦ σώματος ταπεινώσεως.

μβ'. Φύλασσέ μοι τὴν καλὴν παρακαταθήκην[2] τῆς πλουτοποιοῦ ταπεινώσεως· ἐν ᾗ τῆς ἀγάπης οἱ ἀπόκρυφοι θησαυροὶ[3] ἐναπόκεινται, ἐν ᾗ τῆς κατανύξεως οἱ μαργαρῖται φυλάττονται καὶ ὁ Βασιλεὺς Χριστὸς ὁ Θεὸς ὡς εἰς θρόνον ἐπαναπαύεται χρυσοκόλλητον, τὰς δωρεὰς διανέμων τοῦ Ἁγίου αὐτοῦ Πνεύματος τοῖς τροφίμοις αὐτῆς καὶ τὰ μεγάλα τούτοις αὐτοῦ δωρούμενος ἀξιώματα, τὸν τῆς γνώσεως αὐτοῦ λόγον, τὴν σοφίαν αὐτοῦ τὴν ἀπόρρητον, τὴν τῶν θείων πραγμάτων διόρασιν, τὴν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων πρόορασιν, τὴν διὰ τῆς ἀπαθείας ζωοποιὸν νέκρωσιν καὶ τὴν μετ' αὐτοῦ συνάφειαν, εἰς τὸ συμβασιλεύειν αὐτῷ ἐν τῇ τοῦ Πατρὸς καὶ Θεοῦ Βασιλείᾳ, καθὼς αὐτὸς πρὸς αὐτὸν τὴν παράκλησιν ποιεῖται λέγων ὑπὲρ ἡμῶν· Πάτερ, οὓς δέδωκάς μοι, θέλω ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγώ, καὶ αὐτοὶ ὦσιν[4].

μγ'. Ὅταν πρακτικῶς κοπιῶν τις περὶ τὴν ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν, αἴφνης ἐν ἀνεκλαλήτῳ καὶ ἀρρήτῳ χαρᾷ γένηται, ὡς ἀλλοιωθῆναι αὐτὸν ξένην καὶ ὑπὲρ λόγον ἀλλοίωσιν, καὶ τὸ μὲν βάρος ἀποθέσθαι τοῦ σώματος, ἐπιλαθέσθαι δὲ βρώσεως, ὕπνου καὶ τῶν ἄλλων τῆς φύσεως ἀναγκῶν, γινωσκέτω ταύτην εἶναι Θεοῦ ἐπιδημίαν πρὸς αὐτόν, τὴν ποιοῦσαν ἐν τοῖς ἀγωνιζομένοις τὴν ζωοποιὸν νέκρωσιν καὶ δωρουμένην αὐτοῖς ἐντεῦθεν ἤδη τὴν τῶν ἀσωμάτων κατάστασιν. Ταύτης τῆς μακαρίας ζωῆς πρόξενος, ἡ ταπείνωσις· τροφὸς δὲ καὶ μήτηρ, ἡ ἁγία κατάνυξις· φίλη δὲ καὶ ἀδελφή, ἡ τοῦ θείου φωτὸς θεωρία· θρόνος, ἡ ἀπάθεια· καὶ τέλος ἡ Ἁγία Τριὰς ὁ Θεός.

μδ'. Ὁ ταύτην καταλαβὼν τὴν ἀκρόπολιν, οὐ δύναται ὑπὸ τὰ δεσμὰ κρατεῖσθαι τῆς τῶν ὅλων αἰσθήσεως. Οὐχ ὁρᾷ τι τῶν τοῦ βίου τερπνῶν, οὐ διακρίνει τοῦ ἀνοσίου τὸν ὅσιον· ἀλλ' ὥσπερ ὁ Θεὸς ἐπίσης βρέχει καὶ ἀνατέλλει τὸν ἥλιον ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, πονηρούς τε καὶ ἀγαθούς[5], οὕτως ἐπίσης καὶ αὐτὸς τὰς τῆς ἀγάπης ἀνατέλλει καὶ ἁπλοῖ πρὸς πάντας ἀκτῖνας, καὶ οὐ στενοχωρεῖται τὰ σπλάγχνα, πάντων ἐγκυμονῶν τὴν ἀγάπην· καὶ στενοχωρεῖται καὶ βιάζεται, μὴ εὐεργετῶν ὅσον βούλεται· ἐκ τούτου πηγή τις, ὡς ἐξ Ἐδέμ[6], ἄλλη ἐκπορεύεται κατανύξεως, εἰς τέσσαρας διαιρουμένη ἀρχάς, εἰς ταπεινοφροσύνην, εἰς ἁγνείαν, εἰς ἀπά-

1. Ἰωάνν. ιε', 13. 2. Α' Τιμ. ς', 20. 3. Πρβλ. Κολοσσ. β', 3.
4. Ἰωάνν. ιζ', 24. 5. Ματθ. ε', 45. 6. Γέν. β', 10.

θειαν καὶ εἰς ὕψος ἀπερισπάστου εὐχῆς· καὶ ποτίζει τὸ πρόσωπον πάσης τῆς νοητῆς κτίσεως τοῦ Θεοῦ.

με'. Οἱ μὴ τῆς γλυκύτητος τῶν τῆς κατανύξεως δακρύων γευσάμενοι, μηδὲ εἰδότες τίς ἡ χάρις αὐτῆς καὶ τίς ἡ ἐνέργεια, οὐδὲν τῶν εἰς τεθνεῶτας χεομένων δακρύων ταῦτα διαφέρειν οἴονται· προσαναπλάττοντες ἑαυτοῖς, ἄλλ' ἄττα εἴδη κενῶν προφάσεων πολλὰ καὶ ἀπορίας συλλογισμούς· τὰ δὲ φυσικῶς ἡμῖν ἐμπεφύκασι· καὶ ἡνίκα τὸ ἀγέρωχον ἄρτι τοῦ νοὸς πρὸς ταπείνωσιν κλίνῃ, μύσῃ δὲ καὶ ἡ ψυχὴ τὰς ὁράσεις αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἀπάτης τῶν ὁρωμένων καὶ ταύτας πρὸς μόνην τὴν θεωρίαν τοῦ ἀύλου καὶ πρώτου φωτὸς ἐκπετάσῃ, πᾶσαν ἀποσεισαμένη τοῦ κόσμου τὴν αἴσθησιν, καὶ τύχῃ τῆς ἄνωθεν τοῦ Πνεύματος παρακλήσεως, αὐτίκα τὰ δάκρυα ὡς ὕδατα πηγῆς ἐκβλύζουσιν ἐξ αὐτῆς καὶ τὰ αἰσθητήρια ταύτης καταγλυκαίνουσι, πάσης εὐφροσύνης ἐμπιπλῶντα αὐτῆς τὴν διάνοιαν καὶ θείου φωτός. Οὐ μήν, ἀλλὰ καὶ συντρίβουσι τὴν καρδίαν καὶ τὸν νοῦν ταπεινόφρονα ἐν ὀπτασίᾳ τοῦ κρείττονος ἀπεργάζονται· ἃ γενέσθαι ἀδύνατον ἐν τοῖς ἄλλως θρηνοῦσι καὶ κοπτομένοις.

μς'. Ἀδύνατον ἄλλως τὴν πηγὴν τῶν δακρύων ἀναστομῶσαί τινα, ἄνευ βαθυτάτης ταπεινοφροσύνης· οὔτε πάλιν ταπεινόφρονα εἶναι, ἄνευ τῆς ἐγγινομένης ἀπὸ τῆς ἐπιδημίας τοῦ πνεύματος κατανύξεως. Τὴν γὰρ κατάνυξιν ἡ ταπεινοφροσύνη καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην ἡ κατάνυξις διὰ τοῦ Ἁγίου ἀπογεννᾷ Πνεύματος· ὡς εἴ τις γὰρ σειρὰ ἀλλήλων αὗται ἐχόμεναι καὶ ἐν μιᾷ χάριτι συνδεόμεναι, ἄρρηκτον τὸν σύνδεσμον τοῦ Πνεύματος ἔχουσι.

μζ'. Τὸ ὑπὸ τοῦ θείου Πνεύματος ἐγγινόμενον φῶς τῇ ψυχῇ, ὑπαναχωρεῖν εἴωθεν ἐκ ῥαθυμίας καὶ ἀμελείας καὶ ἐξ ἀδιαφορίας, τῆς ἐν λόγοις καὶ βρώμασιν· ἥ τε γὰρ τῶν βρωμάτων ἀδιαφορία καὶ τὸ ὑγρὸν τῆς διαίτης, αὐτό τε τὸ ἀκρατὲς τῆς γλώττης καὶ τῶν ὀφθαλμῶν τὸ ἀφύλακτον, διώκειν τοῦτο πέφυκεν ἐξ αὐτῆς καὶ σκοτεινοὺς ἡμᾶς ἀπεργάζεσθαι. Σκότους δὲ πληρωθέντων ἡμῶν, τὰ θηρία πάντα τοῦ ἀγροῦ[1] τῆς καρδίας ἡμῶν καὶ οἱ σκύμνοι λογισμοὶ τῶν παθῶν αὐτίκα διέρχονται ὠρυόμενοι ἐν αὐτῇ, ζητοῦντες βρῶσιν ἐμπαθείας καὶ τοῦ ἁρπάσαι[2] τὸν ἀποτεθέντα ἐν ἡμῖν παρὰ τοῦ πνεύματος θησαυρόν. Ἀλλ' ἡ φίλη τῷ ὄντι ἐγκράτεια καὶ ἡ ἀγγελοποιὸς προσευχή, οὐ μόνον οὐδὲν τῶν τοιούτων συγχωρεῖ περὶ τὴν ψυχὴν διελθεῖν, ἀλλὰ καὶ τὸ φέγγος ἄσβεστον τοῦ Πνεύματος περὶ τὸν νοῦν διατηρεῖ καὶ τὴν καρδίαν ἤρεμον ἀποτελεῖ καὶ ἁγνὴν πηγάζει τὴν θείαν κατάνυξιν καὶ τὴν ψυχὴν εἰς ἀγάπην πλατύνει Θεοῦ καὶ αὐτὴν ὅλην ὅλῳ δι' εὐφροσύνης καὶ παρθενίας συνάπτει Χριστῷ.

μη'. Οὐδὲν οὕτως ἕτερον οἰκεῖον τῷ λόγῳ, ὡς ἁγνεία καὶ σωφροσύνη ψυχῆς· τούτων δὲ μήτηρ, ἡ περιεκτικὴ καὶ φίλη ἐγκράτεια· τῆς δὲ πατήρ, ὁ φόβος· οὗτος δὲ εἰς πόθον τραπεὶς καὶ τῇ ἐφέσει τῶν θείων συνα-

1. Πρβλ. Ψαλμ. 103,11. 2. Πρβλ. Ψαλμ. 103,21.

φθεὶς πραγμάτων, ἄφοβον ἀπεργάζεται τὴν ψυχὴν καὶ πλήρη ἀγάπης Θεοῦ καὶ τοῦ θείου λόγου γεννήτριαν.

μθ'. Φόβος μὲν πρότερον συναφθεὶς τῇ ψυχῇ, ἐγκύμονα τοῦ λόγου τῆς κρίσεως αὐτὴν διὰ μετανοίας ποιεῖ· ἣν ὠδῖνες ᾅδου τῶν κολάσεων περικυκλοῦσιν[1] αὐτίκα, στεναγμοί τε καὶ πόνοι ἐν συνοχῇ κατατρύχουσι τῆς καρδίας, ἀναλογιζομένην τὴν μέλλουσαν ἐπὶ κακοῖς ἀνταπόδοσιν. Εἶτα διὰ πολλῶν δακρύων καὶ πόνων αὕτη ἐν γαστρὶ διανοίας τὸ συλληφθὲν ἀπαρτίσασα πνεῦμα σωτηρίας, ἐπὶ τὴν γῆν γεννᾷ τῆς καρδίας αὐτῆς· καὶ τῶν ὠδίνων ἐλευθερωθεῖσα τοῦ ᾅδου καὶ τῶν στεναγμῶν ἀπαλλαγεῖσα τῆς κρίσεως, πόθος καὶ χαρὰ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν αὐτὴν διαδέχεται καὶ προσυπαντᾷ αὐτὴν ἡ φίλη μετὰ σωφροσύνης ἁγνεία καί, τῷ ἔρωτι, αὐτὴν ἐπισυνάπτει Θεῷ. Τούτῳ δὲ ἡ ψυχὴ συναφθεῖσα, ἀρρήτου ἡδονῆς ἐπαισθάνεται, ὡς ἐντεῦθεν τὰ τῆς κατανύξεως προχέειν μεθ' ἡδονῆς καὶ γλυκύτητος δάκρυα, ἔξω τε γίνεσθαι αὐτὴν τῆς παγκοσμίου αἰσθήσεως καὶ ὡς ἐξεστηκυῖαν ὄπισθεν τοῦ νυμφίου διώκειν καὶ οὕτω κράζειν φωναῖς ἀλαλήτοις· ὀπίσω σου δραμοῦμαι εἰς ὀσμὴν μύρου σου, ἀπάγγειλόν μοι, ὃν ἠγάπησεν ἡ διάθεσίς μου, ποῦ ποιμαίνεις[2]; ποῦ κοιτάζεις; ἐν μεσημβρίᾳ καθαρᾶς θεωρίας; μήποτε γένωμαι ὥσπερ ἡ βαλλομένη ἐπ' ἀγέλαις δικαίων· ἔλλάμψεις παρά σοι μυστηρίων μεγάλων· ἣν εἰσενεγκὼν ὁ νυμφίος εἰς τὸ ταμεῖον τῶν κεκρυμμένων αὐτοῦ μυστηρίων, θεωρητικὴν αὐτὴν τῶν λόγων τῆς κτίσεως μετὰ σοφίας ἀποτελεῖ.

ν'. Μὴ εἴπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου, τῆς παρθενίας τὴν ἁγνείαν ἀδύνατόν μοι τοῦ λοιποῦ ἐπικτήσασθαι, φθορᾷ καὶ μανίᾳ τοῦ σώματος ποικίλως ὑποπεσόντι. Ἔνθα γὰρ πόνοι μετανοίας ἐν κακοπαθείᾳ καὶ θέρμη καταβληθῶσι ψυχῆς καὶ δακρύων ἐκ κατανύξεως ποταμοὶ ῥεύσουσιν, ἐκεῖθεν πάντα τὰ ὀχυρώματα κατασύρεται καὶ πυρκαϊὰ πᾶσα παθῶν κατασβέννυται καὶ τελεῖται ἡ ἄνωθεν ἀναγέννησις δι' ἐπιδημίας τοῦ Παρακλήτου καὶ πάλιν ἁγνείας καὶ παρθενίας παλάτιον ἡ ψυχὴ γίνεται· ἐν ᾗ ὁ ὑπὲρ φύσιν Θεὸς καταβάς, διὰ φωτὸς καὶ χαρᾶς ἀρρήτου καὶ ὡς ἐπὶ θρόνου δόξης ἐφ' ὑψηλοῦ κεκαθηκὼς τοῦ νοὸς αὐτῆς, δίδωσι τὴν εἰρήνην ταῖς περὶ αὐτὴν δυνάμεσιν, οὕτω λέγων· εἰρήνη ὑμῖν ἀπὸ τῶν πολεμίων παθῶν· εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν εἰς τὸ κατὰ φύσιν κινεῖσθαι· εἰρήνην τὴν ἐμὴν ἀφίημι ὑμῖν[3] εἰς τὸ ὑπὲρ φύσιν τελειωθῆναι. Τῷ τριττῷ οὖν τῆς εἰρηνικῆς δωρεᾶς τὸ τριμερὲς θεραπεύσας αὐτῆς καὶ εἰς τὴν τριαδικὴν τελείωσιν ἀναγαγὼν καὶ ἑνώσας αὐτὴν ἑαυτῷ, ὅλην παρθένον ἤδη καὶ καλὴν καὶ ὡραίαν ἐν εὐωδίᾳ τῶν μύρων τῆς ἁγνείας ἀναχωνεύων ἀποτελεῖ καὶ φησὶ πρὸς αὐτήν· ἀνάστα, ἐλθὲ πλησίον μου, καλή μου περιστερά, δι' ἐμπράκτου φιλοσοφίας· ὅτι ἰδοὺ ὁ χειμὼν τῶν παθῶν παρῆλθεν· ὁ ὑετὸς τῶν φιληδόνων λογισμῶν ἀπῆλθεν, ἐπορεύθη ἑαυτῷ· τὰ ἄνθη τῶν ἀρετῶν ὤφθη μετ' εὐωδίας τῶν νοημάτων ἐν τῇ γῇ[4] τῆς καρδίας σου· ἀνάστα, ἐλθὲ πλησίον μου

1. Ψαλμ. 17, 6. 2. Ἀσμ. Ἀσμ. α', 7. 3. Ἰωάνν. ιδ', 27. 4. Ἀσμ. Ἀσμ. β', 12.

ἐν γνώσει φυσικῆς θεωρίας· καὶ ἐλθὲ σύ, περιστερά μου, δι' ἑαυτῆς ἐν σκέπῃ καὶ γνόφῳ μυστικῆς θεολογίας καὶ πίστεως τῆς στερεᾶς ἐν ἐμοὶ τῷ Θεῷ πέτρας.

να'. Μακάριος ἐμοί, τῆς καλῆς ἀλλοιώσεώς τε καὶ ἀναβάσεως, ὁ διὰ τῆς ἐμπράκτου φιλοσοφίας, τὸ τεῖχος τῆς ἐμπαθεστάτης ἕξεως ὑπερβάς, κἀκεῖθεν, πτέρυξιν ἀπαθείας περιηργυρωμέναις τῇ γνώσει, εἰς τὸν νοητὸν ἀέρα τῆς θεωρίας τῶν ὄντων ὑπεραρθεὶς καὶ αὐτόθεν εἰς γνόφον θεολογίας εἰσδὺς καὶ καταπαύσας ἀπὸ πάντων τούτων τῶν ἔργων αὐτοῦ, ἐν Θεῷ, τῇ μακαρίᾳ ζωῇ· ὅτι Ἄγγελος ἐπίγειος καὶ οὐράνιος ἄνθρωπος ἀποτελεσθείς, ἐδόξασε τὸν Θεὸν ἐν ἑαυτῷ καὶ ὁ Θεὸς δοξάσει αὐτόν[1].

νβ'. Εἰρήνη πολλὴ τοῖς ἀγαπῶσι τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτοῖς σκάνδαλον[2]. Ἐπειδὴ οὐχ ὅσα μὲν ἀρέσκει τοῖς ἀνθρώποις, ταῦτα καὶ Θεῷ· ἀλλ' ὅσα δοκεῖ μὲν οὐ καλά, εἰσὶ δὲ καὶ λίαν τῇ φύσει καλὰ τῷ εἰδότι τοὺς λόγους τῶν ὄντων καὶ γεγονότων.

νγ'. Καλὸν τὸ θανεῖν τῷ κόσμῳ, ζῆσαι δὲ τῷ Χριστῷ. Ἄλλως γὰρ οὐ δύναταί τις ἄνωθεν γεννηθῆναι, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν· ἐὰν δὲ μὴ ἄνωθεν γεννηθῇ, οὐδὲ εἰς τὴν βασιλείαν δύναται τῶν οὐρανῶν εἰσελθεῖν[3]. Αὕτη δὲ ἡ γέννησις ἐξ ὑποταγῆς πατέρων πνευματικῶν γίνεσθαι πέφυκεν. Εἰ μὴ γὰρ πρότερον τὸν τοῦ λόγου σπόρον διὰ τῆς διδασκαλίας τῶν πατέρων ἐγκυμονήσωμεν καὶ υἱοποιηθῶμεν τῷ Θεῷ δι' αὐτῶν, οὐ δυνάμεθα ἄνωθεν γεννηθῆναι. Οὕτω γὰρ οἱ μὲν δώδεκα, ἐξ ἑνός, τοῦ Χριστοῦ· οἱ δὲ ἑβδομήκοντα, ἐκ τῶν δώδεκα ἐγεννήθησαν καὶ υἱοποιήθησαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρί, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ Κυρίου· ὑμεῖς ἐστε υἱοὶ τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς[4]. Ὅθεν καὶ πρὸς ἡμᾶς ὁ Παῦλός φησιν· εἰ γὰρ καὶ μυρίους παιδαγωγοὺς ἔχετε, ἀλλ' οὐ πολλοὺς πατέρας· ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα[5]· μιμηταί μου γίνεσθε[6].

νδ'. Τὸ μὴ ὑποταγῆναι Πατρὶ Πνευματικῷ κατὰ μίμησιν τοῦ μέχρι θανάτου καὶ σταυροῦ ὑποταγέντος Υἱοῦ τῷ Πατρί[7], τὸ μὴ γεννηθῆναι ἄνωθέν ἐστιν. Ὁ δὲ μὴ γεγονὼς Υἱὸς ἀγαπητὸς Πατρὸς ἀγαθοῦ, πῶς Πατὴρ ἄρα, μὴ λόγῳ καὶ πνεύματι γεννηθεὶς ἄνωθεν, υἱῶν ἀγαθῶν καὶ αὐτὸς γένηται ἀγαθὸς Πατήρ, καὶ ἀγαθὰ τέξεται τέκνα, τῆς ἀγαθότητος τοῦ πατρὸς αὐτῶν σύμμορφα; Εἰδὲ μὴ οὕτως, κατὰ τὸ δένδρον πάντως καὶ ὁ καρπὸς αὐτοῦ[8].

νε'. Κακὸν ἡ ἀπιστία, τῆς πονηρᾶς φιλαργυρίας καὶ τοῦ φθόνου τὸ πονηρότατον κύημα. Εἰ δὲ αὕτη κακόν, πόσῳ μᾶλλον ἡ τίκτουσα; ὅσον ὅτι τὴν τοῦ χρυσοῦ φιλίαν τῆς Χριστοῦ φιλίας προτιμοτέραν ἐν τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων ἐργάζεται καὶ τὸν δημιουργὸν τῆς ὕλης ἑαυτῆς ἐλάττονα τίθεται καὶ αὐτῇ λατρεύειν μᾶλλον ἢ τῷ Θεῷ πείθει τοὺς τῇ κτίσει παρὰ

1. Πρβλ. Ἰωάνν. ιγ', 31-32. 2. Ψαλμ. 118,165. 3. Ἰωάνν. γ', 3.
4. Ματθ. ε', 45. 5. Α' Κορ. δ', 15. 6. Α' Κορ. ια', 1.
7. Φιλιππ. β', 8. 8. Ματθ. ιβ', 33.

τὸν κτίσαντα τὴν λατρείαν προσνέμοντας[1] καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀλήθειαν μεταλλάσσοντας ἐν τῷ ψεύδει[2]. Εἰ δὲ τοσοῦτον ἡ νόσος κακόν, ὡς καὶ δευτέρας αὐτὴν εἰδωλολατρίας κληρώσασθαι ὄνομα[3], ποίας οὐχ ὑπερβαίνει κακίας ὑπερβολήν, ἡ νοσοῦσα ταύτην ἐθελουσίως ψυχή;

νϛʹ. Εἰ μὲν τοῦ Χριστοῦ φίλος εἶναι φιλεῖς, μισήσεις ἄρα χρυσὸν καὶ τὴν τούτου λίχνον φιλίαν, ὡς τὴν διάνοιαν στρέφουσαν πρὸς ἑαυτὴν τοῦ φιλοῦντος καὶ ἀποσπᾶσαν αὐτὴν ἀπὸ τῆς γλυκυτάτης ἀγάπης τοῦ Ἰησοῦ, ἥτις οὐκ ἐν εἴδει λόγου φαίνεσθαί μοι δοκεῖ, ἀλλ᾽ ἐν εἴδει πράξεως τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν[4]. Εἰ δὲ τοῦ χρυσοῦ ἐπιθυμεῖς, φεῦ, κερδήσεις μὲν κατορύττων αὐτὸν τόγε νῦν ἔχον, εἴγε κέρδος καὶ οὐ ζημίαν ἐσχάτην ἔχεις αὐτοῦ τὴν φιλίαν, προτιμῶν αὐτὴν τοῦ Χριστοῦ· ἐκεῖνον δὲ ἴσθι ζημιωθήσῃ καὶ προσαπολέσῃς τῇ ζημίᾳ καὶ ὃν ἔχεις τὸ κεφάλαιον τὸν Θεόν· οὗ χωρὶς οὐκ ἔστιν ἀνθρώποις σωτηρίας ζωή.

νζʹ. Εἰ φιλεῖς χρυσόν, Χριστὸν οὐ φιλεῖς· εἰ δὲ Χριστὸν οὐ φιλεῖς, φιλεῖς δὲ χρυσόν, ὅρα τίνι σε ὁ τύραννος ἐξομοιοῦσθαι παρασκευάζει· ἐκείνῳ τῷ μαθητῇ μὲν ἀλλ᾽ ἀπίστῳ, φίλῳ δὲ ἀλλ᾽ ἐπιβούλῳ φανέντι καὶ κακῶς εἰς τὸν κοινὸν Δεσπότην ἐμπαροινήσαντι καὶ ἀθλίως ἐκπεσόντι πίστεως ἅμα καὶ τῆς πρὸς ἐκεῖνον ἀγάπης καὶ εἰς βυθὸν ἐγκυβιστήσαντι ἀπογνώσεως· οὗ σὺ δεδιὼς τὸ ὑπόδειγμα, φεῦγε χρυσόν, ἐμοὶ πειθόμενος, καὶ τὴν τούτου φιλίαν, ἵνα δυνηθῇς κερδῆσαι Χριστόν, ἐν τῷ φιλεῖν σεαυτόν· εἰδ᾽ οὖν, ἀλλ᾽ οἶδας τὸν τόπον τοῦ ἐκπεπτωκότος τὸν ἴδιον.

νηʹ. Μὴ διὰ χρυσοῦ ἢ συνδρομῆς ἀνθρώπων καὶ ἐξαιτήσεως ἐπιτυχεῖν προεδρίας σπεύσεις ποτέ, εἰ καὶ συνορᾷς ἑαυτὸν ἰσχύοντα ὠφελῆσαι ψυχάς, ἄνευ τῆς ἄνωθεν κλήσεως. Ἐπεὶ τρία ταῦτά σοι προσυπαντήσει καὶ τούτων ἓν ἀποβήσεται· ἢ γὰρ ἀγανάκτησις ἀπὸ Θεοῦ σοι ἐπέλθῃ καὶ ὀργὴ διὰ ποικίλων ἐπιφορῶν καὶ περιστάσεων· ἐκπολεμωθήσονταί σοι γὰρ οὐκ ἄνθρωποι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ κτίσις σχεδὸν ἅπασα καὶ γενήσεταί σοι πολυστένακτος ἡ ζωή· ἢ μετὰ πολλῆς ἀτιμίας ἐκεῖθεν καθαιρεθήσῃ, τῶν κατὰ σοῦ ὑπερισχυσάντων· ἢ ἀποθάνῃς ἐν οὐ καιρῷ σου, ἀποτμηθεὶς τῆς παρούσης ζωῆς.

νθʹ. Οὐκ ἔστι καταφρονῆσαι δόξης καὶ ἀτιμίας καὶ ὑπεράνω γενέσθαι ὀδύνης καὶ ἡδονῆς, εἰ μή τις πρὸς τὰ τέλη τῶν πραγμάτων βλέπειν ἀξιωθήσεται. Ὁπηνίκα γὰρ πάσης δόξης καὶ ἡδονῆς, τρυφῆς καὶ πλούτου καὶ εὐημερίας τὰ τέλη εἰς οὐδὲν ἴδῃ καταγινόμενα, τοῦ θανάτου ταῦτα διαδεχομένου καὶ διαφθείροντος, τηνικαῦτα, πάντων καταγνοὺς τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων σαφῆ ματαιότητα, τρέπει τὰς αἰσθήσεις αὐτοῦ πρὸς τὰ τέλη τῶν θείων πραγμάτων. Καὶ τῶν μὲν ὄντων καὶ μηδαμῶς διαφθαρῆναι δυναμένων, ἀντέχεται· τούτων δὲ ἀντιποιούμενος, ὀδύνης καὶ ἡδονῆς ὑπεράνω γίνεται· ὀδύνης μέν, ὡς τὸ φιλήδονον καὶ φιλόδοξον καὶ φιλοχρήματον καταγωνισάμενος τῆς ψυχῆς· ἡδονῆς δέ, ὡς τὴν τοῦ κόσμου ἀποσει-

1. Ῥωμ. αʹ, 25. 2. Ῥωμ. αʹ, 25. 3. Αʹ Τιμ. ϛʹ, 10. 4. Πρβλ. Ἰωάνν. ιδʹ, 15.

σάμενος αἴσθησιν· Διὸ καὶ τιμώμενος καὶ ἀτιμαζόμενος, ὁ αὐτός ἐστιν· ὀδύναις τε καὶ ἀνέσεσι βαλλόμενος σώματος, ἐν πᾶσιν εὐχαριστεῖ τῷ Θεῷ καὶ οὐ κατασπᾶται τὸν λογισμόν.

ξʹ. Ἔστι καὶ ἀπὸ τῶν ἐνυπνίων τὰς τῆς ψυχῆς κινήσεις καὶ διαθέσεις καταστοχάζεσθαι τὸν σπουδαῖον καὶ τῆς καταστάσεως ἐπιμελεῖσθαι αὐτοῦ. Κατὰ γὰρ τὴν διάθεσιν τοῦ ἐντὸς ἀνθρώπου καὶ τῶν φροντίδων αὐτοῦ, εἰσὶ καὶ τοῦ σώματος αἱ κινήσεις καὶ τοῦ νοὸς αἱ φαντασίαι. Εἰ μέν τις οὖν φιλόυλον καὶ φιλήδονον τὴν ψυχὴν ἔχει, κτήσεις πραγμάτων καὶ χρημάτων εὐπορίαν φαντάζεται, μορφάς τε γυναικῶν καὶ συμπλοκὰς ἐμπαθεῖς, ἐξ ὧν ὁ ἐσπιλωμένος αὐτῷ χιτὼν[1] καὶ ὁ μιασμὸς τῆς σαρκὸς[2] ἐπιγίνεται. Εἰ δὲ πλεονεκτικὴν καὶ φιλάργυρον, χρυσὸν ὁρᾷ κατὰ πάντα καὶ τοῦτον εἰσπράττει καὶ πλεονάζει τοῖς τόκοις καὶ εἰς θησαυροὺς ἀποτίθεται, καὶ ὡς ἀσυμπαθὴς κατακρίνεται. Εἰ δὲ θυμώδη καὶ βάσκανον, θηρίοις καὶ ἰοβόλοις διώκεται ἑρπετοῖς καὶ φόβοις καὶ δειλίᾳ καθυποβάλλεται. Εἰ δὲ πεφυσιωμένην τῇ κενῇ δόξῃ, εὐφημίας καὶ προσυπαντήσεις λαοῦ, θρόνους ἀρχῆς καὶ ἡγεμονίας φαντάζεται· καὶ περὶ τὰ μήπω ὄντα αὐτῷ, ὡς ὄντα ἢ πάντως ἐσόμενα, καὶ ἐγρηγορῶν διατίθεται. Εἰ δὲ ὑπερήφανον καὶ ἀλαζονείας μεστήν, ἐπὶ ὀχημάτων φέρεσθαι λαμπροτάτων ὁρᾷ ἑαυτὸν καὶ πτεροῖς ἔσθ᾽ ὅτε εἰς ἀέρα πετόμενον καὶ πάντας τὴν ὑπεροχὴν τρέμοντας τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ. Οὕτω δὴ καὶ φιλόθεος ἄνθρωπος σπουδαῖος ὢν εἰς ἐργασίαν τῆς ἀρετῆς καὶ δίκαιος εἰς εὐσεβείας ἀγῶνας καὶ καθαρὰν τῆς ὕλης ἐπιφερόμενος τὴν ψυχήν, μελλόντων πραγμάτων ἐκβάσεις καθ᾽ ὕπνους ὁρᾷ καὶ φρικτῶν θεαμάτων ἀποκαλύψεις· ἀεί τε εὐχόμενον ἑαυτὸν ἐν κατανύξει καὶ εἰρηνικῇ καταστάσει, ψυχῆς τε καὶ σώματος, ἀφυπνιζόμενος καταλαμβάνει, ὡς εἶναι μὲν ἐπὶ τῶν παρειῶν αὐτοῦ τὰ δάκρυα, ἐπὶ δὲ τῶν χειλέων τὴν πρὸς Θεὸν ὁμιλίαν.

ξαʹ. Τῶν καθ᾽ ὕπνους φανταζομένων, τὰ μὲν αὐτῶν ἐστιν ἐνύπνια, τὰ δὲ ὁράσεις, τὰ δὲ ἀποκαλύψεις. Καὶ τὰ μὲν ἐνύπνιά εἰσιν, ὅσα μὴ μένει περὶ τὸ φανταστικὸν τοῦ νοὸς ἀναλλοίωτα, ἀλλὰ συγκεχυμένην καὶ ἀλλεπάλληλον καὶ πυκνῶς ἀλλοιουμένην ἀπ᾽ ἄλλου εἰς ἄλλο φέρει τὴν φαντασίαν· ἐξ ὧν οὐδεμία τῶν φανταζομένων ἐπιγίνεται ὠφέλεια, καὶ αὐτὴ ἡ φαντασία μετὰ τὴν ἀφύπνησιν ὄλλυται, ἧς καὶ καταφρονεῖν οἱ σπουδαῖοι ὀφείλουσιν. Αἱ δὲ ὁράσεις εἰσίν, ὅσαι ἀναλλοίωτοί εἰσι· καὶ οὐκ ἐκ τούτου εἰς ἕτερον μετασχηματίζονται, ἀλλὰ μένουσιν ἐντετυπωμέναι τῷ νοΐ ἐπὶ πολλὰς περιόδους ἐτῶν καὶ ἀλάθητοι· καὶ ὅσαι μελλόντων πραγμάτων ἐκβάσεις δεικνύουσι, καὶ ψυχῆς ὠφέλειαν ἐκ κατανύξεως προξενοῦσι καὶ φοβερῶν θεαμάτων· σύννουν τε καὶ σύντρομον τὸν ὁρῶντα ἐκ τῆς τῶν ὁρωμένων ἀναλλοιώτου φρικτῆς θεωρίας ἀποτελοῦσιν· ὧν καὶ περὶ πολλοῦ τίθεσθαι χρεὼν τοὺς σπουδαίους τὰς ὀπτασίας. Αἱ δὲ ἀποκαλύψεις εἰσίν, αἱ παρὰ πᾶσαν τὴν αἴσθησιν γινόμεναι θεωρίαι τῆς καθαρωτάτης καὶ πε-

1. Ἰούδα 23. 2. Ἰούδα 8.

φωτισμένης ψυχῆς· αἵτινες ξένων τινῶν θείων πραγμάτων καὶ νοημάτων φέρουσι δύναμιν, κεκρυμμένων τε μυστηρίων Θεοῦ μυσταγωγίαν καὶ ἐκβάσεις μεγίστων εἰς ἡμᾶς ὑποθέσεων καὶ κοινὴν ἐναλλαγὴν ἐπὶ τῶν κοσμικῶν καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων.

ξβʹ. Τῶν εἰρημένων, τὰ μὲν εἰσιν ὑλικῶν καὶ φιλοσάρκων ἀνδρῶν· ὧν ὁ Θεὸς ἡ κοιλία[1] καὶ ἡ ὕβρις τοῦ κόρου· ὧν τὸ ζοφερὸν τοῦ νοός, ἐκ βίου ἠμελημένου καὶ τετριμμένου τοῖς πάθεσι· καὶ οὓς φαντάζουσί τε καὶ παίζουσι δαίμονες. Τὰ δέ, σπουδαίων καὶ καθαιρομένων τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθητήρια καὶ διὰ τῶν δρωμένων εὐεργετουμένων εἰς θείων πραγμάτων κατάληψιν καὶ εἰς ἐπίδοσιν ἀναβάσεως. Αἱ δέ, τελείων καὶ ὑπὸ θείου ἐνεργουμένων πνεύματος καὶ ἡνωμένων Θεῷ ἐκ θεολόγου ψυχῆς.

ξγʹ. Οὐ πάντων αἱ καθ᾽ ὕπνους ὄψεις εἰσὶν ἀληθεῖς, οὐδὲ πάντων τῷ ἡγεμονικῷ τοῦ νοὸς ἐντυποῦνται, ἀλλὰ μόνων ἐκείνων τῶν κεκαθαρμένων τὸν νοῦν καὶ τετρανωμένων τὰ αἰσθητήρια τῆς ψυχῆς καὶ πρὸς φυσικὴν ἀναδραμόντων θεωρίαν· ὧν οὐδεμία φροντὶς πραγμάτων βιοτικῶν, οὐδέ τις μέριμνα τῆς παρούσης ζωῆς· ὧν αἱ μακραὶ ἀσιτίαι, εἰς περιεκτικὴν ἐγκράτειαν ἔστησαν καὶ οἱ κατὰ Θεὸν ἱδρῶτες καὶ πόνοι εἰς τὸ ἁγιαστήριον τοῦ Θεοῦ[2], τὴν γνῶσιν τῶν ὄντων, τὸ κατάλυμα εὗρον μετὰ σοφίας τῆς κρείττονος· ὧν ὁ βίος Ἀγγελικὸς καὶ ἡ ζωὴ νῦν παρὰ Θεῷ κέκρυπται[3] καὶ ἡ προκοπὴ ἐξ ἱερᾶς ἡσυχίας εἰς βάσιν Προφητῶν τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἀνέβη· περὶ ὧν καὶ ἐν Μωυσῇ λελάληκεν ὁ Θεός, ἐὰν γένηται Προφήτης ἐν ὑμῖν, ἐν ὕπνῳ ὀφθήσομαι αὐτῷ καὶ ἐν ὁράματι λαλήσω πρὸς αὐτόν[4]. Καὶ ἐν Ἰωήλ· καὶ ἔσται μετὰ ταῦτα, ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα καὶ προφητεύσουσιν οἱ υἱοὶ ὑμῶν καὶ αἱ θυγατέρες ὑμῶν καὶ οἱ πρεσβύτεροι ὑμῶν ἐνυπνιασθήσονται καὶ οἱ νεανίσκοι ὑμῶν ὁράσεις ὄψονται[5].

ξδʹ. Ἡσυχία ἐστὶ νοὸς κατάστασις ἀνενόχλητος, γαλήνη ἐλευθερίας καὶ ἀγαλλιωμένης ψυχῆς, καρδίας ἐν Θεῷ βάσις ἀτάραχος καὶ ἀκύμαντος, θεωρία φωτός, γνῶσις Θεοῦ μυστηρίων, λόγος σοφίας ἐκ καθαρᾶς διανοίας, ἄβυσσος νοημάτων Θεοῦ, ἁρπαγὴ νοός, ὁμιλία Θεοῦ, ἀκοίμητος ὀφθαλμός, προσευχὴ νοερά, ἄπονος ἐν πόνοις μεγάλοις ἀνάπαυσις· καὶ τέλος, ἕνωσις μετὰ Θεοῦ καὶ συνάφεια.

ξεʹ. Μέχρις ἡ ψυχὴ στασιάζῃ καθ᾽ ἑαυτήν, ἀτάκτως κινουμένων αὐτῆς τῶν δυνάμεων καὶ οὔπω χωρητικὴ γέγονε τῶν θείων ἀκτίνων, οὐδὲ ἐλευθερίας ἠξιώθη τῆς δουλείας τοῦ φρονήματος τῆς σαρκός, οὐδὲ εἰρήνης ἀπήλαυσεν, ἄρτι λήξαντος αὐτῇ τοῦ πολέμου τῶν ἀκαθέκτων παθῶν, πολλῆς δέεται σιωπῆς τῶν χειλέων, ὡς λέγειν καὶ αὐτὴν μετὰ τοῦ Δαβίδ· ἐγὼ δὲ ὡσεὶ κωφὸς οὐκ ἤκουον καὶ ὡσεὶ ἄλαλος οὐκ ἀνοίγων τὸ στόμα αὐτοῦ[6]. Ἀεὶ δὲ σκυθρωπὴν εἶναι δὴ καὶ στυγνὴν πορεύεσθαι τὴν ὁδὸν τῶν

1. Φιλιππ. γʹ, 19. 2. Πρβλ. Ψαλμ. 72,17. 3. Κολοσσ. γʹ, 3.
4. Ἀριθμ. ιβʹ, 6. 5. Ἰωὴλ γʹ, 1. 6. Ψαλμ. 37, 14.

ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ, ἐν τῷ θλίβεσθαι ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἀναμένειν τὴν ἐπιδημίαν τοῦ Παρακλήτου· δι᾽ οὗ ταύτῃ, κατανυσσομένῃ καὶ πλυνομένῃ τοῖς δάκρυσιν, ἡ ὄντως ἐλευθερία ἐπιβραβεύεται.

ξϛʹ. Ὁπηνίκα ὁ ἐν ἡσυχίᾳ τὸ μέλι τῶν ἀρετῶν ἐργαζόμενος, ὑπεράνω τῆς ταπεινώσεως γένηται τῆς σαρκὸς ἐξ ἀγώνων φιλοσοφίας καὶ εἰς τὸ κατὰ φύσιν ἔλθῃ τὰ τῶν δυνάμεων αὐτοῦ τῆς ψυχῆς ἐκ καταβεβλημένου φρονήματος, χωρήσῃ τε τὰς ἀκτῖνας τοῦ πνεύματος, δάκρυσι καθαρθεὶς τὴν καρδίαν, καὶ τῆς ζωοποιοῦ νεκρώσεως τοῦ Χριστοῦ[1] τὴν ἀφθαρσίαν ἐνδύσηται καὶ τὸν Παράκλητον ἐν τῷ ὑπερῴῳ τῆς ἡσυχίας καθεζόμενος μετὰ πυρίνης γλώττης[2] καὶ αὐτὸς ὑποδέξηται, τηνικαῦτα λαλεῖν ἐν παρρησίᾳ τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ[3] χρεωστεῖ καὶ ἐν Ἐκκλησίᾳ μεγάλῃ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ εὐαγγελίζεσθαι[4], ὡς ἐν μέσῳ τῆς κοιλίας δεξάμενος τὸν νόμον τοῦ Πνεύματος[5]· ἵνα μὴ ὡς ὁ πονηρὸς δοῦλος ἐκεῖνος, ὁ τὸ τάλαντον τοῦ οἰκείου κατακρύψας δεσπότου, εἰς πῦρ βληθήσεται τὸ αἰώνιον[6]. Οὕτω γὰρ καὶ Δαβὶδ τὴν ἁμαρτίαν ἀπονιψάμενος διὰ μετανοίας καὶ τὸ Προφητικὸν πάλιν ἀπολαβὼν χάρισμα, ὥσπερ μὴ δυνάμενος τὴν εὐεργεσίαν κρύπτειν, ἔλεγε πρὸς Θεόν· ἰδοὺ τὰ χείλη μου οὐ μὴ κωλήσω, Κύριε, σὺ ἔγνως· τὴν δικαιοσύνην σου οὐκ ἔκρυψα ἐν τῇ καρδίᾳ μου· τὴν ἀλήθειάν σου καὶ τὸ σωτήριόν σου εἶπα· οὐκ ἔκρυψα τὸ ἔλεός σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου ἀπὸ συναγωγῆς πολλῆς[7].

ξζʹ. Νοῦς ἰλύος πάσης ἐκκαθαρθείς, οὐρανὸς κατάστερος ἐν λαμπροῖς καὶ φωτεινοτάτοις νοήμασι γίνεται τῇ ψυχῇ, τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης ἔχων λάμποντα ἐν ἑαυτῷ καὶ φαιδρὰς τὰς ἀκτῖνας τῆς θεολογίας εἰς τὸν κόσμον ἐκπέμποντα. Ὁ λόγος δὲ τούτῳ καθαρὸς γενόμενος ἐξ ἀβύσσου σοφίας, ἁπλᾶς καὶ ἀμιγεῖς ἐκεῖθεν ἀνάγει πρὸς αὐτὸν τὰς τῶν πραγμάτων ἰδέας καὶ τὰς ἀποκαλύψεις τῶν κεκρυμμένων τετρανωμένας, εἰς τὸ εἰδέναι τί τὸ βάθος καὶ ὕψος καὶ πλάτος τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ[8]. Ταύτας δὲ φυσικῶς ἐκεῖνος ἐγκολπωσάμενος, διατρανοῖ τὰ βάθη τοῦ πνεύματος διὰ τοῦ λόγου πᾶσι τοῖς ἔχουσι πνεῦμα θεῖον ἐν τοῖς ἐγκάτοις καὶ δημοσιεύει τῶν δαιμόνων τοὺς δόλους καὶ τὰ μυστήρια διηγεῖται τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν.

ξηʹ. Τὰς μὲν σωματικὰς ὀρέξεις καὶ τὰ σκιρτήματα τῆς σαρκὸς ἵστησιν ἐγκράτεια καὶ νηστεία καὶ ἀγῶνες πνευματικοί. Τὰς δὲ φλεγμονὰς τῆς ψυχῆς καὶ τὰ οἰδήματα τῆς καρδίας καταψύχει τῶν θείων Γραφῶν ἡ ἀνάγνωσις καὶ ταπεινοῖ ἡ ἀέναος προσευχὴ καὶ ὡσεὶ ἔλεον καθιλαρύνει αὐτὰς ἡ κατάνυξις.

ξθʹ. Οὐδὲν οὕτως ἕτερον, ὡς εὐχὴ καθαρά τε καὶ ἄϋλος, συνόμιλον τῷ Θεῷ τὸν ἄνθρωπον ἀπεργάζεται καὶ ἑνοῦν οἶδεν αὐτὸν τῷ λόγῳ ἀπερισπάστως μετὰ πνεύματος προσευχόμενον, ἡνίκα καὶ τοῖς δάκρυσιν ἀποσμη-

1. Βʹ Κορ. δʹ, 10. 2. Πρβλ. Πράξ. βʹ, 2-3. 3. Πρβλ. Πράξ. βʹ, 11.
4. Ψαλμ. 39, 10. 5. Πρβλ. Ἰωάνν. ζʹ, 38-39. 6. Ματθ. κεʹ, 30.
7. Ψαλμ. 39, 11. 8. Ἐφεσ. γʹ, 18.

χομένην ἔχει τὴν ἰδίαν ψυχήν, τῷ ἤδεϊ τε καταγλυκαινομένην τῆς κατανύξεως καὶ τῷ φωτὶ καταφωτιζομένην τοῦ πνεύματος.

ο'. Καὶ ἡ ποσότης ἐν ταῖς τῶν εὐχῶν ψαλμῳδίαις ἀρίστη, ἡνίκα ταύτης καρτερία προηγεῖται καὶ προσοχή· ἀλλ' ἡ ποιότης ἐστὶ τὸ ζωογονοῦν τὴν ψυχήν, ἣ καὶ πρόξενος τοῦ καρποῦ. Ποιότης δὲ ψαλμῳδίας καὶ προσευχῆς, τὸ μετὰ τοῦ πνεύματος εὔχεσθαι καὶ τῷ νοΐ[1]. Εὔχεται δέ τις τῷ νοΐ, ὅταν, εὐχόμενος καὶ ψάλλων, ἀναθεωρῇ τὸν νοῦν τὸν ἐγκείμενον ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ καὶ δέχεται ἀναβάσεις ἐκεῖθεν νοημάτων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ[2] ἐκ θεοπρεπῶν ἐννοιῶν· ὑφ' ὧν ἁρπαζομένη νοερῶς ἡ ψυχὴ εἰς ἀέρα φωτός, ἐλλάμπεται τρανῶς καὶ καθαίρεται πλέον καὶ πρὸς οὐρανοὺς ὅλη μετάρσιος γίνεται καὶ τῶν ἀποκειμένων τοῖς ἁγίοις ἀγαθῶν κατοπτεύει τὰ κάλλη· ὧν τῇ ἐπιθυμίᾳ ἐκκαιομένη, τὸν καρπὸν εὐθὺς τῆς εὐχῆς ἐκπέμπει ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τὸ νάμα τῶν δακρύων πηγάζει ἐκ τῆς φωτοποιοῦ ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος· ὧν ἡ γεῦσις τοσοῦτον ἡδεῖα, ὡς καὶ σωματικῆς τροφῆς ἔσθ' ὅτε τὸν ἐν μεθέξει τούτων γενόμενον ἐπιλανθάνεσθαι. Καὶ τοῦτό ἐστιν ὁ καρπὸς τῆς εὐχῆς, ὁ ἐκ τῆς ποιότητος τῆς ψαλμῳδίας ἐγγινόμενος ταῖς τῶν εὐχομένων ψυχαῖς.

οα'. Οὗ ὁ καρπὸς ἀναθεωρεῖται τοῦ Πνεύματος, ἐκεῖ καὶ ἡ ποιότης τῆς προσευχῆς· καὶ οὗ ἡ ποιότης, ἐκεῖ ἀρίστη καὶ ἡ ποσότης τῆς ψαλμῳδίας. Καρποῦ δὲ μὴ φαινομένου, ἄνικμος καὶ ἡ ποιότης. Εἰ δὲ αὕτη ξηρά, περιττὸν ἡ ποσότης· ἥτις, εἰ καὶ σώματος γυμνασίαν φέρει, ἀλλὰ πάντως γε τοῖς πολλοῖς ἀκερδής ἐστι.

οβ'. Βλέπε τὸν δόλον εὐχόμενος καὶ ᾄδων τοὺς ψαλμοὺς τῷ Κυρίῳ. Ἢ γὰρ ἄλλα ἀντ' ἄλλων οἱ δαίμονες, τὴν αἴσθησιν τῆς ψυχῆς ὑποκλέπτοντες, λέγειν ἡμᾶς ἀπατῶσι, τοὺς στίχους εἰς βλασφημίαν τρέποντες τῶν ψαλμῶν, ὡς εἰπεῖν ἡμᾶς διὰ στόματος ἃ μὴ θέμις. Ἢ τὴν ἀρχὴν τῶν ψαλμῶν ἀρξαμένους, ἐπὶ τὸ τέλος ποιοῦσιν ἡμῶν τὸν λόγον, τὰ ἐν μέσῳ διασκεδάζοντες ἀπὸ τοῦ νοός. Ἢ ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὸν ἕνα στίχον ἀεὶ ἐπανακυκλοῦσι, μὴ συγχωροῦντες διὰ τῆς λήθης τὸ ἐχόμενον εὑρεῖν τοῦ ψαλμοῦ. Ἢ ἐν μέσῳ γινομένων ἡμῶν τοῦ ψαλμοῦ, αἴφνης αἴρουσι τοῦ νοὸς τὴν μνήμην ἅπασαν τῶν ἐπισυναφθέντων στίχων, ὡς μηδὲ μνημονεύειν ἡμᾶς τίνα ἐπὶ στόματος εἴχομεν τῆς ψαλμῳδίας, μηδὲ δυναμένους εὑρεῖν ταῦτα καὶ ἐπαναλαβεῖν ἐπὶ γλώσσης. Τοῦτο δὲ ποιοῦσιν ὥστε βαλεῖν ἡμᾶς εἰς ὀλιγωρίαν καὶ ἀκηδίαν καὶ ἵνα καταργήσωσιν ἡμῶν τοὺς καρποὺς τῆς προσευχῆς τὴν τῆς ὥρας βραδυτῆτα ὑποτιθέμενοι. Ἀλλ' ἔνστηθι σὺ δυνατῶς καὶ τὸν ψαλμὸν σχολαιότερον ἔχου· ὡς ἂν τὴν τῆς εὐχῆς ἀπὸ τῶν στίχων διὰ θεωρίας τρυγήσῃς ὠφέλειαν καὶ τὸν φωτισμὸν τοῦ ἁγίου Πνεύματος καταπλουτήσῃς, τὸν ἐγγινόμενον ἐν ταῖς τῶν εὐχομένων ψυχαῖς.

ογ'. Ὅταν τι τοιοῦτον ἐπισυμβῇ σοι ψάλλοντι συνετῶς[3], μή, ὀλιγωρήσας, ἀκηδιάσῃς· μηδὲ τὴν τοῦ σώματος ἀνάπαυσιν τῆς ψυχικῆς ὠφελείας

1. Α' Κορ. ιδ', 15. 2. Ψαλμ. 83,6. 3. Πρβλ. Ψαλμ. 46,8.

σου προτιμήσῃς, τὴν βραδυτῆτα τῆς ὥρας κατανοῶν· ἀλλὰ ἔνθα σε ἡ αἰχμαλωσία τοῦ νοὸς καταλήψεται, στῆθι. Καὶ εἰ πρὸς τὸ τέλος γένηται τοῦ ψαλμοῦ, σὺ πρὸς τὴν ἀρχὴν ἐκθύμως ἀνάδραμε· καὶ δραξάμενος αὐτῆς, αὖθις ἔχου τοῦ ψαλμοῦ καθ' ὁδόν, κἂν πολλάκις ἐν μιᾷ ὥρα ἡ αἰχμαλωσία προσυπαντήσῃ. Τοῦτο γὰρ ποιοῦντός σου, μὴ φέροντες τὴν ὑπομονὴν τῆς σῆς καρτερίας οἱ δαίμονες καὶ τὸν τόνον τῆς προθυμίας σου, αἰσχύνης πληρωθέντες, οἰχήσονται ἀπὸ σοῦ.

οδ'. Ἀέναον προσευχὴν ἐκείνην εἶναι γίνωσκε ἀσφαλῶς, τὴν μὴ λήγουσαν ἀπὸ τῆς ψυχῆς διὰ πάσης ἡμέρας τε καὶ νυκτός· ἥτις οὐκ ἐν ἐκτάσει χειρῶν, ἢ παραστάσει σώματος καὶ γλώττης ἤχῳ, τοῖς ὁρῶσιν ὁρᾶται, ἀλλ' ἐν νοερᾷ μελέτῃ τῆς τοῦ νοὸς ἐργασίας καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ μνήμης δι' ἐπιμόνου κατανύξεως τοῖς νοεῖν εἰδόσι νοεῖται.

οε'. Δύναταί τις ἀεὶ προσανέχειν εὐχῇ, ὁπόταν τοὺς ἑαυτοῦ λογισμοὺς ἐπισυνηγμένους ἔχῃ περὶ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ νοός, ἐν εἰρήνῃ καὶ εὐλαβείᾳ πολλῇ, τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ ἀνορρύττοντας καὶ ζητοῦντας ἐκεῖθεν γεύσασθαι τὸ γλυκύτατον νάμα τῆς θεωρίας. Εἰρήνης δὲ τοιαύτης ἀπούσης, οὐ δύναται. Εἴ τινι γὰρ αἱ ψυχικαὶ δυνάμεις διὰ γνώσεως σπένδονται, τούτῳ καὶ ἡ διηνεκὴς προσευχὴ κατωρθώθη.

ος'. Ἐὰν ᾄδῃς ᾆσμα εὐχῆς τῷ Θεῷ, καὶ ἀδελφὸς παραστῇ τῇ θύρᾳ κρούων τῆς κέλλης σου, μὴ προτιμήσῃς τὸ ἔργον τῆς εὐχῆς τοῦ ἔργου τῆς ἀγάπης καὶ παρίδῃς κρούοντα τὸν σὸν ἀδελφόν· τοῦτο γὰρ οὐκ ἔστι φίλον Θεῷ· ἔλεον γὰρ ἀγάπης θέλει καὶ οὐ θυσίαν[1] προσευχῆς· ἀλλὰ τὸ δῶρον ἀφεὶς τῆς προσευχῆς, δὸς ὁμιλίαν ἀγάπης τῷ ἀδελφῷ, θεραπεύσας αὐτόν. Καὶ τότε στραφείς, πρόσφερέ σου τὸ δῶρον[2] τῷ Πατρὶ τῶν πνευμάτων μετὰ δακρύων καὶ συντετριμμένης καρδίας[3], καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαινισθήσεται τοῖς ἐγκάτοις σου[4].

οζ'. Οὐκ ἐν ὡρισμένῳ καιρῷ καὶ τόπῳ τὸ τῆς εὐχῆς τελεῖται μυστήριον. Εἰ γὰρ ὁρίζεις τὰ τῆς εὐχῆς ἐν ὥραις καὶ καιροῖς καὶ τόποις, ὁ τούτων ἐκτὸς ἄρα χρόνος, σχολὴν ἐν ἄλλοις ἄγει πράγμασι ματαιότητος. Ὅρος γὰρ εὐχῆς τοῦτό ἐστι, τὸ περὶ Θεὸν ἀεικίνητον τοῦ νοός. Ἔργον δέ, τὸ περὶ θεῖα πράγματα στρέφεσθαι τὴν ψυχήν. Τέλος δέ, τὸ κολληθῆναι Θεῷ τὴν διάνοιαν καὶ ἓν πνεῦμα μετ' αὐτοῦ χρηματίσαι, κατὰ τὸν ὅρον καὶ λόγον τοῦ Ἀποστόλου[5].

οη'. Εἰ καὶ ταῖς μέλεσι τῆς σαρκὸς ἐνεκρώθης καὶ τὴν ψυχὴν ἐζωοποιήθης διὰ τοῦ Πνεύματος καὶ ὑπερφυῶν χαρισμάτων ἠξιώθης ἀπὸ Θεοῦ, ἀλλὰ σύ γε μὴ ἄνετον ἐάσῃς τὸ λογιζόμενον τῆς ψυχῆς σου. Στρέφεσθαι δὲ ἀεὶ τοῦτο ἔθιζε περὶ τὴν μνήμην τῶν ποτέ σοι ἡμαρτημένων καὶ τῶν ἐν τῷ ᾅδῃ ποινῶν, καὶ ὡς κατάδικον νοερῶς ἑαυτὸν κατανόει. Οὕτω δὲ στρέφων ἐν τούτοις τὸν νοῦν καὶ οὕτω κατανοῶν ἑαυτόν, συντετριμμένον φυλάξεις

1. Πρβλ. Ὠσηὲ ς', 6. 2. Ματθ. ε', 23-24. 3. Πρβλ. Ψαλμ. 50,19.
4. Πρβλ. Ψαλμ. 50,12. 5. Α' Κορ. ς', 17.

τὸ πνεῦμα[1] καὶ τὴν πηγὴν βλύζουσαν ἕξεις τῆς κατανύξεως τὰ τῆς θείας χάριτος ῥεῖθρα, Θεόν τε βλέποντα εἰς σὲ καὶ δίδοντά σοι πνεῦμα εἰς ἐπιστηριγμὸν τῆς καρδίας σου.

οθ'. Νηστεία λελογισμένη, ἀγρυπνίαν μετὰ μελέτης καὶ προσευχῆς λαβοῦσα συνέμπορον, ταχέως τοῖς τῆς ἀπαθείας ὅροις ἐπιβῆναι ποιεῖ τὸν ἐργάτην αὐτῆς, ἡνίκα τοῦτον, καὶ τὴν ψυχήν, δι' ὑπερβολὴν ταπεινώσεως, καταντλουμένην ἔχοντα τοῖς δάκρυσιν ἕξει καὶ ὑπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πυρπολούμενον· εἰς τοῦτο δὲ ἐλθόντα, πρὸς τὴν εἰρήνην αὐτὸν τοῦ πνεύματος ἄγει, τὴν πάντα νοῦν ἐλεύθερον ὑπερέχουσαν[2], καὶ διὰ τῆς ἀγάπης ἑνοῖ τῷ Θεῷ.

π'. Οὐχ οὕτω βασιλεὺς ἐπὶ δόξῃ καὶ βασιλείᾳ μέγα φρονεῖν καὶ εἰς κράτος ἐναμβρυνόμενος χαίρει, ὡς Μοναχὸς ἐπὶ ψυχῆς ἀπαθείᾳ καὶ δάκρυσι κατανύξεως. Ὁ μὲν γάρ, συμμαραινόμενον ἔχει τῇ βασιλείᾳ τὸ φρόνημα· ὁ δέ, συναπερχομένην ἐκεῖθεν καὶ μένουσαν μετ' εὐφροσύνης τὴν μακαρίαν ἀπάθειαν εἰς ἀπεράντους αἰῶνας. Οἷα γὰρ τροχὸς μέσον ἀνθρώπων κυλίεται κατὰ τὴν παροῦσαν ὁ τοιοῦτος ζωήν, μικρὰν μὲν τῇ γῇ καὶ τοῖς ἐν αὐτῇ προσεγγίζων διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς φύσεως, ὅλως δὲ σφαιροειδῶς πρὸς ἀέρα φερόμενος νοητόν, ἀνακυκλουμένην ἐν ἑαυτῷ φέρει τὴν ἀρχὴν πρὸς τὸ τέλος καὶ τὰ εἴδη τῶν χαρισμάτων ἐγκεκολαμμένα τῷ στεφάνῳ τῆς ταπεινώσεως· ᾧ καὶ πλήθουσά ἐστι τράπεζα, ἡ θεωρία τῶν ὄντων· πόμα δέ, ὁ κρατὴρ τῆς σοφίας· καὶ ἀνάπαυσις, ὁ Θεός.

πα'. Ὁ πόνοις ἀρετῶν ἑαυτὸν ἑκουσίως ἐκδοὺς καὶ τὸν τῆς ἀσκήσεως δρόμον θερμότερον ἐξανύων, μεγάλων ἀξιοῦται ἀπὸ Θεοῦ δωρεῶν· ἔνθέν τοι καὶ πρὸς τὸ μέσον προκόπτων, εἰς θείας ἀποκαλύψεις καὶ ὀπτασίας ἔρχεται καὶ τοσοῦτον ὅλος φωτοειδὴς καὶ σοφὸς γίνεται, ὅσῳ καὶ τῶν ἀγώνων αὐτῷ ὁ κάματος ἐπιτείνεται. Ὅσον δὲ πρὸς ὕψος ἀνέρχεται θεωρίας, τοσοῦτον καὶ τὸν φθόνον πολὺν τῶν ὀλεθρίων δαιμόνων ἐγείρει κατ' αὐτοῦ· οὐδὲ γὰρ φέρουσιν ὁρᾶν ἄνθρωπον εἰς Ἀγγέλου φύσιν μεταβαλλόμενον· οὗ χάριν καὶ λεληθότως τὸ ὀξὺ τῆς οἰήσεως βέλος θήγουσι κατ' αὐτοῦ. Καὶ εἰ μὲν τὸν δόλον συνείς, τῷ ὀχυρώματι προσφύγῃ τῆς ταπεινώσεως, καταγνοὺς ἑαυτοῦ, ἐκφεύγει τὸν τῆς ὑπερηφανίας ὄλεθρον καὶ εἰς λιμένας εἰσάγεται σωτηρίας· εἰδ' οὖν, ἀλλ' ἐγκαταλειφθεὶς ἄνωθεν, πνεύμασιν ἐξαιτοῦσιν ἐκδίδοται εἰς ἀκούσιον παίδευσιν, ἐπεὶ μὴ τῇ ἑκουσίῳ ἑαυτὸν ἐδοκίμασε. Τὰ δέ εἰσι, φιλήδονα καὶ φιλόσαρκα, πονηρὰ καὶ θυμώδη· ἃ καὶ ταπεινοῦσιν αὐτὸν ταῖς ἐπιφοραῖς δριμέως, ἕως οὗ ἐπιγνῷ τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν καί, θρηνήσας, ἀποθήσῃ τὴν βάσανον καὶ εἴπῃ μετὰ τοῦ Δαβὶδ καὶ αὐτός· ἀγαθόν μοι, ὅτι ἐταπείνωσάς με, ὅπως ἂν μάθω τὰ δικαιώματά σου[3].

πβ'. Ὁ Θεὸς οὐ βούλεται ἡμᾶς εἶναι τοῖς πάθεσιν ἀεὶ ταπεινοὺς καὶ ὑπ' αὐτῶν διωκομένους ὡς λαγωοὺς γενέσθαι καὶ τιθέναι πέτραν καταφυ-

1. Πρβλ. Ψαλμ. 50,19. 2. Φιλιππ. δ', 7. 3. Ψαλμ. 118,71.

γήν[1], μόνον αὐτόν· ἐπεὶ οὐκ ἂν εἶπεν, ἐγὼ εἶπα Θεοί ἐστε καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες[2]· ἀλλὰ καὶ ὡς ἐλάφους ἐπὶ τὰ ὄρη τὰ ὑψηλὰ[3] τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν ἀνατρέχειν καὶ διψητικωτάτους γίνεσθαι τῶν ζωοποιῶν ναμάτων τοῦ πνεύματος· ἵνα, καθάπερ ἐκεῖναι, φύσει τοὺς ὄφεις ἐσθίουσαι, τῇ ἐκ τοῦ πολλοῦ δρόμου θερμότητι τὴν ἰοβόλον φύσιν τῶν ὄφεων εἰς μόσχον παραδόξως, ὥς φασι, μεταποιοῦσι, μηδὲν ἐκεῖθεν βλαπτόμεναι· οὕτω καὶ ἡμεῖς, πάντα λογισμὸν ἐμπαθείας ἐν γαστρὶ διανοίας δεχόμενοι, τῷ ἐμπύρῳ δρόμῳ τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν καὶ τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματος μεταποιῶμεν δι' αἰχμαλωσίας εἰς εὐώδη καὶ σωτηριώδη πρᾶξιν τῆς ἀρετῆς, ὡς ἂν πᾶν νόημα αἰχμαλωτίζειν φαινόμεθα, διὰ πράξεως, εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ[4]. Ὁ γὰρ ἄνω κόσμος, οὐ διὰ χοϊκῶν καὶ ἀτελῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ διὰ πνευματικῶν καὶ τελείων καὶ εἰς ἄνδρα τέλειον ἀναδεδραμηκότων τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ[5], πληρωθῆναι δεῖται.

πγ'. Ὁ ἀεὶ περὶ τὸ αὐτὸ στρεφόμενος καὶ μὴ πορρωτέρω κινηθῆναι βουλόμενος, ἡμιόνῳ τῷ περὶ τὴν μηχανὴν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κινουμένῳ ἔοικεν. Ὁ γὰρ ἀεὶ μαχόμενος τῇ σαρκὶ καὶ περὶ τὴν γυμνασίαν τοῦ σώματος ἐνασχολούμενος μόνην, διὰ πάσης κακοπαθείας, ἔλαθεν ἑαυτὸν τὰ μέγιστα ζημιούμενος, ὡς μὴ καταλαβὼν τοῦ θείου βουλήματος τὸν σκοπόν. Ἡ γὰρ σωματικὴ γυμνασία, κατὰ τὸν Παῦλον, πρὸς ὀλίγον ἐστὶν ὠφέλιμος[6]· ἕως οὗ τὸ χοϊκὸν φρόνημα καταποθῇ τῆς σαρκὸς τοῖς τῆς μετανοίας ῥεύμασι καὶ ἡ ζωοποιὸς τοῦ πνεύματος νέκρωσις τῷ σώματι ἐπιγένηται καὶ ὁ νόμος τοῦ πνεύματος βασιλεύσῃ ἐν τῇ θνητῇ σαρκὶ ἡμῶν[7]· ἡ δὲ εὐσέβεια τῆς ψυχῆς, ἡ διὰ τῆς τῶν ὄντων γνώσεως καὶ τῶν ἀθανάτων φυτῶν, τῶν θείων ἐννοιῶν, λέγω, θεωρουμένη ὡς ξύλον ζωῆς ἐν τῇ νοερᾷ τοῦ νοὸς ἐργασίᾳ, πανταχοῦ καὶ ἐν πᾶσιν ὠφέλιμός ἐστιν[8], ὡς καθαρότητα καρδίας ἐργαζομένη, ὡς εἰρηνοποιοῦσα ἐν ταῖς δυνάμεσιν αὐτῆς, νοὸς φωτισμόν, ἁγνείαν σώματος, σωφροσύνην, περιεκτικὴν ἐγκράτειαν, ταπεινοφροσύνην, κατάνυξιν, ἀγάπην, ἁγιασμόν, γνῶσιν οὐράνιον, σοφίαν λόγου καὶ θεωρίαν Θεοῦ. Ὃς τοίνυν ἐκ πολλῆς γυμνασίας ἀνέδραμεν εἰς τὴν τοιαύτην τελειότητα τῆς εὐσεβείας, τὴν ἐρυθρὰν τῶν παθῶν διαπεράσας θάλασσαν, εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας εἰσῆλθε, ἐξ ἧς ῥέει τὸ γάλα καὶ τὸ μέλι[9] τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως, ἡ ἀδαπάνητος τῶν ἁγίων τρυφή.

πδ'. Ὁ μὲν μὴ προαιρούμενος ἀπὸ τῶν μερικῶν καὶ πρὸς ὀλίγον τὸ ὠφέλιμον ἐχόντων ἀναστῆναι καὶ ἐπὶ τὰ καθόλου ἐπ' ὠφελῆ ἀνελθεῖν, ἔτι τὸν πιτυρίαν ἄρτον ἐσθίει, ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου αὐτοῦ[10], κατὰ τὴν ἄνωθεν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ· διὸ καὶ ἀνόρεκτον ἐπιφέρεται τὴν ψυχὴν τοῦ νοητοῦ μάννα καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐκρεύσαντος μέλιτος ἀπὸ τῆς ῥαγείσης πέτρας τῷ Ἰσραήλ[11]. Ὁ δὲ ἀκηκοώς, ἐγείρεσθε, ἄγωμεν ἐντεῦθεν[12], καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ

1. Πρβλ. Ψαλμ. 103,18. 2. Πρβλ. Ψαλμ. 81,6. 3. Ψαλμ. 103,18.
4. Β' Κορ. δ', 5. 5. Ἐφεσ. δ', 13. 6. Α' Τιμ. δ', 8.
7. Πρβλ. Β' Κορ. δ', 11. 8. Α' Τιμ. δ', 8. 9. Πρβλ. Ἐξ. γ', 8.
10. Γέν. γ', 19. 11. Δευτ. λβ', 13, Ψαλμ. 80,17. 12. Ἰωάνν. ιδ', 31.

διδασκάλου φωνῆς ἐγερθεὶς τῆς ἐπιπόνου ἐργασίας καὶ ἐσθίειν τὸν ἄρτον τῆς ὀδύνης ἀφείς, τὴν αἴσθησιν ἀπεσείσατο καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας τοῦ κρατῆρος ἐγεύσατο, οὗτος ἔγνω, ὅτι Χριστὸς ὁ Κύριος[1], ὡς πεπληρωκὼς μὲν τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν τῇ διακονίᾳ τοῦ λόγου, ἀνελθὼν δὲ εἰς τὸ ὑπερῷον καὶ τὴν ἐπιδημίαν περιμένων τοῦ Παρακλήτου[2].

πε'. Κατὰ τὰς τάξεις καὶ τοὺς βαθμοὺς τῆς ἐμφιλοσόφου ζωῆς, δεῖ πάντως ἡμᾶς ὁδεύειν ἐπὶ τὰ πρόσω καὶ πρὸς τὸ ὑπερκείμενον σπουδαίως ἀνέρχεσθαι, ὡς ἀεικινήτους ὄντας περὶ Θεὸν καὶ στάσιν μὴ εἰδότας ποτὲ τοῦ καλοῦ. Ἔνθεν τοι καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἐμπράκτου ἀσκήσεως, ἐπὶ τὴν φυσικὴν θεωρίαν τῆς κτίσεως· ἀπὸ δὲ ταύτης, ἐπὶ τὴν μυστικὴν τοῦ λόγου θεολογίαν ἀνέρχεσθαι χρὴ καὶ καταπαύειν ἐν αὐτῇ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων τῆς σωματικῆς γυμνασίας, ὡς ὑπεράνω γεγονότας τῆς τοῦ σώματος ταπεινώσεως καὶ τῆς ἀληθινῆς διακρίσεως τὴν γνῶσιν εἰληφότας τὴν εὐδιάκριτον. Εἰ δὲ οὔπω ταύτης τῆς διακρίσεως ἐλάβομεν τὴν γνῶσιν, οὐδὲ οὕτως ὁδεύειν ἐπὶ τὰ πρόσω καὶ πρὸς τὸ τελειότερον οἴδαμεν ἐπιτείνεσθαι, χείρους ἔτι τῶν κατὰ κόσμον ἐσμέν, οἳ ὅρον οὐκ οἴδασι προκοπῆς τῆς ἐχούσης ἀξίας, οὐδὲ στάσιν τῆς ἀναβάσεως, ἕως πρὸς τὸ ὑπερκείμενον τῶν ἄλλων ἀξιωμάτων ἀνέλθωσι καὶ τὴν περὶ τούτου ἔφεσιν ἐν αὐτῷ καταπαύσωσιν.

πς'. Ἡ εὐτόνως ἐν θερμότητι καθαιρομένη ψυχὴ διὰ πόνων ἀσκήσεως, αὐγάζεται ὑπὸ τοῦ θείου φωτὸς καὶ ὁρᾶν κατὰ μικρὸν ἄρχεται φυσικῶς τὸ δοθὲν αὐτῇ κάλλος ἀρχῆθεν ἀπὸ Θεοῦ καὶ πλατύνεσθαι εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ πεποιηκότος αὐτήν. Καθόσον δὲ τρανοῦνται αὐτῇ ἐκ καθάρσεως αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης καὶ τὸ φυσικὸν κάλλος ἀπογυμνοῦται αὐτῇ καὶ γνωρίζεται, κατὰ τοσοῦτον τοὺς πόνους τῆς γυμνασίας καὶ αὐτὴ πληθύνει, εἰς πλείονα κάθαρσιν ἑαυτῆς· ἵνα καθαρῶς, ἧς ἠξιώθη δωρεᾶς, καταμάθῃ τὴν δόξαν καὶ τὴν παλαιὰν εὐγένειαν ἀναλάβηται καὶ τὴν εἰκόνα καθαρὰν καὶ ἀμιγῆ τῆς ὕλης ἀνασώσῃ τῷ πλάσαντι· καὶ οὐδαμῶς τῆς προσθήκης τῶν πόνων ἐνδίδωσιν, ἕως οὗ ῥύπου παντὸς καὶ μολυσμοῦ ἑαυτὴν ἐκκαθάρῃ καὶ ἀξίαν εἰς θεωρίαν καὶ ὁμιλίαν Θεοῦ ἀπεργάσηται.

πζ'. Ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσια ἐκ τοῦ νόμου σου[3], ὁ ὑπὸ τῆς ἀχλύος ἔτι τοῦ γεώδους φρονήματος καλυπτόμενος βοᾷ πρὸς Θεόν. Ἡ γὰρ τοῦ χοϊκοῦ νοὸς ἄγνοια, ἀχλὺς οὖσα καὶ ζόφος βαθύς, τὰς ὁράσεις τῆς ψυχῆς ἐπικαλύπτουσα, σκοτεινὴν αὐτὴν καὶ ζοφώδη περὶ τὸ νοεῖν τὰ θεῖά τε καὶ ἀνθρώπινα ἀπεργάζεται, μὴ δυναμένην πρὸς τὰς αὐγὰς τοῦ θείου φωτὸς ἀτενίζειν ἢ ἐν ἀπολαύσει γίνεσθαι τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη[4]. Ταῦτα δὲ ἀποκαλυπτομένη διὰ μετανοίας τοὺς ὀφθαλμούς, ὁρᾷ καθαρῶς, ἀκούει ἐν γνώσει καὶ νοεῖ συνετῶς· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀναβάσεις περὶ τούτων διατίθεται νοημάτων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐ-

1. Ψαλμ. 33,9. 2. Πρβλ. Πράξ. β', 1 κ.έ. 3. Ψαλμ. 118,18. 4. Α' Κορ. β', 9.

τῆς[1], ἔνθέν τοι καὶ ἀπογευσαμένη τοῦ ἡδέος αὐτῶν, τρανοῦται τὴν γνῶσιν· καὶ διὰ λόγου σοφίας Θεοῦ διηγεῖται πᾶσι τὰ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ ἀγαθά, ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν[2], καὶ πάντας εἰς τὴν μετουσίαν τῶν τοιούτων προτρέπεται διὰ πολλῶν ἀγώνων καὶ δακρύων ἐλθεῖν.

πη'. Ἑπτὰ τῶν χαρισμάτων ὄντων τοῦ πνεύματος, ἄνωθεν ὁ λόγος ἀρχόμενος, ἀπὸ τῆς σοφίας ἀπαριθμεῖται αὐτά, καὶ καταβιβάζει τὸ τέλος εἰς τὸν θεῖον φόβον τοῦ πνεύματος· πνεῦμα, λέγων, σοφίας, πνεῦμα, συνέσεως πνεῦμα βουλῆς, πνεῦμα ἰσχύος, πνεῦμα γνώσεως, πνεῦμα εὐσεβείας, πνεῦμα φόβου Θεοῦ[3]. Ἡμᾶς δὲ δεῖ ἀπὸ τοῦ φόβου τοῦ καθαίροντος ἄρχεσθαι, ὅς ἐστι τῶν κολάσεων· ἵνα διὰ τούτου καλῶς πρότερον τὴν ἀποχὴν τοῦ κακοῦ ποιήσαντες καὶ διὰ μετανοίας προκαθαρθέντες τῶν σπίλων τῆς ἁμαρτίας, ἐπὶ τὸν φόβον τοῦ πνεύματος τὸν ἁγνὸν[4] καταντήσωμεν τοῦτον, καθ' ὁδὸν ἐρχόμενοι πρὸς αὐτὸν καὶ καταπαύοντες ἐν αὐτῷ πᾶσαν ἐργασίαν τῆς ἀρετῆς.

πθ'. Ὁ ἀπὸ τοῦ φόβου τῆς κρίσεως ἐναρξάμενος καὶ εἰς καθαρότητα καρδίας διὰ δακρύων προκόπτων τῆς μετανοίας, πληροῦται πρῶτον σοφίας, ἐπειδὴ καὶ ἀρχὴ ταύτης ὁ φόβος[5], κατὰ τὸ εἰρημένον, ἐστίν· εἶτα συνέσεως καὶ μεθ' ἅμα βουλῆς, δι' ἧς ἑαυτῷ τὰ λυσιτελῆ βουλεύεσθαι κατασπάζεται. Εἰς τοῦτο δὲ προκόψας διὰ τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν, εἰς γνῶσιν τῶν ὄντων ἀνέρχεται καὶ λαμβάνει θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἀκριβεστάτην τὴν εἴδησιν. Ἐντεῦθεν δὲ ὅλος εὐσεβείας γενόμενος ἐνδιαίτημα, εἰς τὴν τῆς ἀγάπης ἀκρόπολιν ἀνελθὼν τελειοῦται· καὶ εὐθὺς ὁ ἁγνὸς τοῦ πνεύματος φόβος[6] λαμβάνει αὐτὸν εἰς τὸ φυλάττειν τὸν ἐναποτιθέντα θησαυρὸν ἐν αὐτῷ τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν. Οὗτος ὁ φόβος λίαν σωτήριος ὤν, τὸν εἰς τὴν περιωπὴν τῆς ἀγάπης ἀνυψωθέντα σύντρομον ποιεῖ καὶ ἐναγώνιον, φόβῳ τοῦ μὴ ἐκπεσεῖν τοῦ τοιούτου ὕψους τῆς ἀγάπης Θεοῦ καὶ πάλιν εἰς τὸν φόβον ἀπορριφῆναι τὸν φρικτὸν τῆς κολάσεως.

ϟ'. Ἄλλως τοῖς εἰσαγωγικοῖς εἰς τὸν τῆς εὐσεβείας βίον τῶν Γραφῶν ἡ ἀνάγνωσις γίνεται καὶ ἄλλως τοῖς ἐπὶ τὸ μέσον προκόψασι καὶ ἑτέρως τοῖς ἐπὶ τὸ τέλειον ἀνατρέχουσι. Τοῖς μὲν γάρ, ἄρτος γίνεται τραπέζης Θεοῦ, στηρίζων τὰς καρδίας[7] αὐτῶν εἰς τοὺς ἱεροὺς ἀγῶνας τῆς ἀρετῆς· ὃς καὶ δύναμιν ἰσχύος παρέχει αὐτοῖς εἰς τὴν συμπλοκὴν τῶν ἐνεργούντων τὰ πάθη πνευμάτων καὶ μαχητὰς ἀνδρείους κατὰ τῶν δαιμόνων τούτους ἀποτελεῖ, ὡς λέγειν αὐτούς· ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν ἐξ ἐναντίας τῶν θλιβόντων με[8]. Τοῖς δέ, οἶνος ποτηρίου θείου, εὐφραίνων τὰς καρδίας αὐτῶν καὶ ἐξιστῶν αὐτοὺς τῇ δυνάμει τῶν ἐννοιῶν καὶ τὸν νοῦν ἐπαίρων αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ἀποκτείνοντος γράμματος[9] καὶ πρὸς τὰ βάθη τοῦ

1. Πρβλ. Ψαλμ. 83,6. 2. Α' Κορ. β', 10. 3. Ἠσ. ια', 2-3.
4. Πρβλ. Ψαλμ. 18,10. 5. Παροιμ. α', 7. 6. Πρβλ. Ψαλμ. 18,10.
7. Πρβλ. Ψαλμ. 103, 15. 8. Ψαλμ. 22,5. 9. Πρβλ. Β' Κορ. γ', 6.

πνεύματος ἐρευνητικῶς ἐμβιβάζων καὶ ὅλον γεννητικόν τε καὶ ἐφευρετικὸν νοημάτων ἀπεργαζόμενος, ὡς καὶ αὐτοὺς οἰκείως λέγειν· καὶ τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον με ὡσεὶ κράτιστον[1]. Τοῖς δέ, ἔλαιον θείου πνεύματος, λιπαῖνον αὐτῶν τὴν ψυχὴν καὶ καταπραῢνον καὶ ταπεινοῦν αὐτὴν τῇ ὑπερβολῇ τῶν θείων ἐλλάμψεων καὶ ὅλην ὑπεράνω ποιοῦν τῆς τοῦ σώματος ταπεινώσεως, ὡς καὶ αὐτὴν καυχωμένην βοᾶν· ἐλίπανας ἐν ἐλαίῳ τὴν κεφαλήν μου[2]· καί, τὸ ἔλεός σου πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου καταδιώξει με[3].

ϞΑʹ. Ἕως ἂν ἐμπόνως διὰ τῆς ἐμπράκτου φιλοσοφίας ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου κατευθυνώμεθα πρὸς τὸν Θεόν, τὰ πάθη τῆς σαρκὸς ἐκμειοῦντες, τὸν ἐπιούσιον ἄρτον[4] τὸν ἀπὸ τῆς γεωργίας τῶν ἀρετῶν γεωργούμενον καὶ τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων στηρίζοντα[5], τρέφεται ὁ Κύριος μεθ' ἡμῶν ἐν τῇ τραπέζῃ τῶν χαρισμάτων αὐτοῦ. Ὅταν δὲ διὰ τῆς ἀπαθείας ἁγιασθῇ παρ' ἡμῖν τὸ ὄνομα αὐτοῦ[6], καὶ αὐτὸς βασιλεύσῃ ἐν πάσαις ἡμῶν ταῖς δυνάμεσι τῆς ψυχῆς, καθυποτάξας καὶ εἰρηνεύσας τὰ διεστῶτα, φημὶ δὴ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι λογισμῷ, καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ γένηται ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ ἡμῶν[7], τότε πόμα καινὸν ὑπὲρ λόγον τῆς σοφίας τοῦ λόγου, κιρνώμενον ἐν κατανύξει καὶ γνώσει μυστηρίων μεγάλων, πίνει μεθ' ἡμῶν ἐν τῇ αὐτοῦ Βασιλείᾳ[8], τῇ εἰς ἡμᾶς γινομένῃ· ἐν μετουσίᾳ δὲ τοῦ Πνεύματος γινομένοις ἡμῖν τοῦ Ἁγίου καὶ τὴν καλὴν ἀλλοιουμένοις ἡμῖν ἀλλοίωσιν, ἐν τῇ ἀνακαινίσει τοῦ νοὸς ἡμῶν[9], τότε Θεὸς ὢν θεοῖς συνέσεται ἡμῖν, ὡς ἀπαθανατίζων τὸ πρόσλημμα.

ϞΒʹ. Ὅταν τὸ ἄσχετον ὕδωρ τῶν ἐμπαθῶν τοῦ νοὸς λογισμῶν διὰ τῆς ἐπιδημίας κατασχεθῇ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἡ ἁλμυρὰ τῶν ἀπρεπῶν ἐννοιῶν τε καὶ ἐνθυμήσεων ἄβυσσος δι' ἐγκρατείας καὶ μελέτης θανάτου χαλινωθῇ, τότε φυσᾷ τὸ θεῖον πνεῦμα τῆς μετανοίας καὶ κατέρχονται τὰ τῆς κατανύξεως ὕδατα, ἅτινα ὁ Θεὸς καὶ Δεσπότης, ἐν τῷ τῆς μετανοίας βάλλων νιπτῆρι, τοὺς νοητοὺς ἡμῶν ἀποκαθαίρει πόδας καὶ πατεῖν ἀξίους αὐτοὺς ποιεῖ τὴν αὐλὴν τῆς Βασιλείας αὐτοῦ.

ϞΓʹ. Ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος γεγονὼς σὰρξ[10] καὶ τὴν ἡμετέραν φύσιν ἐν ἑαυτῷ ὑποστήσας καὶ ἄνθρωπος τέλειος χρηματίσας, χωρὶς ἁμαρτίας[11], ὡς Θεὸς τέλειος ταύτην ἀναπλάσας, ἐθέωσε. Λόγος δὲ ὢν τοῦ πρώτου Νοὸς καὶ Θεοῦ, τῷ ταύτης ἡνώθη λογιστικῷ· καὶ τοῦτο τὰ θεῖα φρονεῖν καὶ λογίζεσθαι εἰς ὕψος ἐπτέρωσεν. Ἀλλὰ καὶ πῦρ ὑπάρχων, πυρὶ τῷ οὐσιώδει καὶ θείῳ, τὸ ταύτης θυμικὸν κατὰ τῶν ἀντιπάλων παθῶν καὶ δαιμόνων ὀξέως ἐστόμωσεν. Ἔφεσις δὲ ὢν πάσης λογικῆς φύσεως καὶ κατάπαυσις ἐπιθυμίας, τὸ ἐπιθυμητικὸν αὐτῆς εἰς τὴν μετουσίαν τῶν ἀγα-

1. Ψαλμ. 22,5.
2. Ψαλμ. 22,5.
3. Ψαλμ. 22,6.
4. Πρβλ. Ματθ. ςʹ, 11.
5. Ψαλμ. 103,15.
6. Πρβλ. Ματθ. ςʹ, 9.
7. Ματθ. ςʹ, 10.
8. Πρβλ. Μάρκ. ιδʹ, 25.
9. Ῥωμ. ιβʹ, 2.
10. Ἰωάνν. αʹ, 14.
11. Ἑβρ. δʹ, 15.

θῶν ἐκείνων τῆς αἰωνίου ζωῆς μετὰ ἐνδιαθέτου ἀγάπης ἐπλάτυνε· καὶ οὕτως ὅλον τὸν ἄνθρωπον ἐν ἑαυτῷ ἀνακαινίσας, νέον ἐκ παλαιοῦ ἀπειργάσατο, μηδένα κατηγορίας λόγον κατὰ τοῦ Δημιουργοῦ Λόγου ἐν τῇ ἀναπλάσει ἐπιφερόμενον.

ϞΔʹ. Ἱερουργήσας ὁ Λόγος ἐν ἑαυτῷ τὴν ἡμετέραν ἀνάπλασιν, αὐτὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἑαυτὸν διὰ σταυροῦ καὶ θανάτου ἔθυσε καὶ θύεσθαι ἀεὶ δίδωσι τὸ ἄχραντον αὐτοῦ σῶμα, καὶ εἰς ψυχοτρόφον πανδαισίαν τίθησιν αὐτὸ καθ' ἑκάστην ἡμῖν· ὡς ἂν τοῦτο τρώγοντες καὶ πίνοντες αὐτοῦ τὸ τίμιον αἷμα, ἐν αἰσθήσει ψυχῆς γενώμεθα τῇ μεθέξει κρείττονες ἢ ὅπερ ἐσμέν· ἀνακιρνώμενοι τούτοις καὶ μεταποιούμενοι ἐπὶ τὸ μᾶλλον ἀπὸ τοῦ ἥττονος καὶ ἑνοποιούμενοι τῷ διττῷ λόγῳ διττῶς· σώματι καὶ ψυχῇ λογικῇ, ὡς σεσιωματωμένῳ Θεῷ καὶ ἡμῖν κατὰ τὴν σάρκα ὁμοουσίῳ· ὥστε μὴ ἑαυτῶν εἶναι, ἀλλὰ τοῦ ἑνοποιήσαντος ἡμᾶς ἑαυτῷ διὰ τῆς ἀθανάτου τραπέζης καὶ τοῦτο ποιήσαντος εἶναι θέσει, ὅπερ αὐτὸς κατὰ φύσιν ἐστίν.

ϞΕʹ. Εἰ μὲν οὖν δεδοκιμασμένοι ἐν τοῖς πόνοις τῶν ἀρετῶν καὶ προκεκαθαρμένοι τοῖς δάκρυσι, προσερχόμενοι τρώγομεν ἐκ τοῦ ἄρτου τούτου καὶ ἐκ τούτου τοῦ ποτηρίου πίνομεν, ταῖς δυσὶ φυσικαῖς δυνάμεσιν, ὁ διττὸς Λόγος ἐν πρᾳότητι ἡμῶν ἀνακιρνᾶται, ὅλος μεταποιῶν ἡμᾶς αὐτοὺς ἑαυτῷ, ὡς σεσαρκωμένος καὶ ἡμῖν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ὁμοούσιος, καὶ ὅλους θεοποιῶν τῷ λόγῳ τῆς γνώσεως καὶ ἑαυτῷ ἡμᾶς, οἷα δὴ συμμόρφους καὶ ἀδελφοὺς οἰκειούμενος ὡς Θεὸς καὶ τῷ Πατρὶ ὁμοούσιος. Εἰ δὲ πεφυρμένοι τῇ ὕλῃ τῶν παθῶν καὶ ἐσπιλωμένοι τῷ ῥύπῳ τῆς ἁμαρτίας, τῷ φυσικῷ πυρὶ τῷ ἀναλωτικῷ τῆς κακίας προσπελάζων ἡμῖν, ἐμπιμπρᾷ καὶ καταφλέγει ὅλους ἡμᾶς καὶ τὰ τῆς ζωῆς ὑποτέμνει ἡμῶν, οὐ θελήματι τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος, ἀλλὰ τῇ καταφρονήσει τῆς ἀναισθησίας ἡμῶν βιαζόμενος.

ϞϚʹ. Πᾶσι τοῖς κατὰ τὴν πρακτικὴν φιλοσοφίαν τὴν ὁδὸν ἀρξαμένοις ὁδεύειν τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ, ὁ Κύριος ἀοράτως ἐγγίζων ἀτελὲς ἔχουσιν ἔτι τὸ φρόνημα καὶ διστάζουσαν τὴν ψυχὴν περὶ τοῦ λόγου τῆς ἀρετῆς, συμπορεύεται· ὧν ἄρα δικαίως καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς ψυχῆς κρατοῦνται[1], τόγε νῦν ἔχον, τοῦ μὴ ἐπιγνῶναι τὴν ἰδίαν προκοπὴν ἐν τῷ συμπορεύεσθαι αὐτοῖς τὸν Κύριον καὶ συνεργεῖν μὲν εἰς ἀπαλλαγὴν τῶν παθῶν, ὀρέγειν δὲ χεῖρα βοηθείας εἰς κατόρθωσιν πάσης ἀρετῆς. Ποιουμένων δὲ προκοπὴν εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς εὐσεβείας καὶ πρὸς τὴν ἀπάθειαν διὰ ταπεινώσεως ἐρχομένων αὐτῶν, οὐ βούλεται ὁ Λόγος μέχρι τούτου στῆναι αὐτοὺς κεκμηκότας τοῖς πόνοις τῶν ἀρετῶν· ἀλλὰ πορρωτέρω πορεύεσθαι καὶ πρὸς θεωρίαν ἀνάγεσθαι. Ὅθεν καὶ ψωμίσας αὐτοὺς ἐν μέτρῳ, τὸν ἄρτον ἐφ' ἱκανὸν τῶν δακρύων[2], διὰ φωτὸς κατανύξεως ἐπευλογεῖ καὶ τὸν νοῦν αὐτῶν διανοίγει εἰς τὸ συνιέναι τὸ βάθος τῶν θείων Γραφῶν[3], κἀκεῖθεν τὰς φύσεις καὶ τοὺς λόγους κατοπτεῦσαι τῶν ὄντων, καὶ συστέλλει εὐ-

1. Πρβλ. Λουκ. κδʹ, 16.
2. Πρβλ. Ψαλμ. 79,6.
3. Λουκ. κδʹ, 45.

θὺς ἀπ᾽ αὐτῶν ἑαυτόν, εἰς τὸ διαναστῆναι αὐτοὺς καὶ σπουδαιότερον ζητῆσαι μαθεῖν, τίς ἡ τῶν ὄντων γνῶσις καὶ τίς ἡ ἐκ ταύτης ἀνύψωσις· οἳ καὶ σπουδαίως ζητήσαντες, ἐπὶ τὴν ὑψηλοτέραν ἀνέρχονται τοῦ Λόγου διακονίαν καὶ κηρύσσουσι πᾶσι τὴν ἐκ πράξεως καὶ θεωρίας τοῦ Λόγου ἀνάστασιν.

ϟζʹ. Εἰκότως ὁ Λόγος τὴν βραδύτητα προσονειδίζει τοῖς ἐγχρονίζουσιν εἰς τοὺς πόνους τῆς πρακτικῆς γυμνασίας καὶ μὴ βουλομένοις μεταπεσεῖν ἐκεῖθεν καὶ πρὸς τὴν ὑψηλοτέραν ἀνελθεῖν τῆς θεωρίας ἐπίβασιν, λέγων αὐτοῖς· ὦ ἀνόητοι καὶ βραδεῖς τῇ καρδίᾳ τοῦ πιστεύειν[1] ἐπὶ τὸν δυνάμενον ἀποκαλύψαι λόγον τῆς φυσικῆς θεωρίας τοῖς κατὰ πνεῦμα περιπατοῦσι τὰ βάθη τοῦ πνεύματος. Τὸ γὰρ μὴ βούλεσθαι ἀπὸ τῶν εἰσαγωγικωτέρων ἀγώνων ἐπὶ τοὺς τελεωτέρους μεταβαίνειν καὶ ἀπὸ τοῦ ῥητοῦ σώματος τῆς θείας Γραφῆς ἐπὶ τὸν νοῦν καὶ τὴν διάνοιαν τοῦ λόγου χωρεῖν, δεῖγμα ψυχῆς ῥαθύμου καὶ ἀγεύστου τῆς πνευματικῆς ὠφελείας καὶ φθονούσης δεινῶς τῇ ἑαυτῆς προκοπῇ· ᾗ τινι οὐ μόνον ῥηθήσεται, ὡς ἐσβεσμένην τὴν ἰδίαν φερούσῃ λαμπάδα, ὕπαγε ἀγόρασον ἔλαιον ἀπὸ τῶν πωλούντων, ἀλλὰ πρὸς τὸ κλεισθῆναι αὐτῇ τὸν νυμφῶνα καί, ὕπαγε, οὐκ οἶδά σε πόθεν εἶ[2].

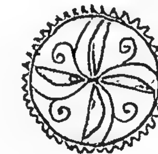
ϟηʹ. Ὅταν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐν τῇ καταπεσούσῃ ψυχῇ, ὡς ἐν πόλει παραγένηται Βηθανίᾳ[3], τὸν ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας τεθνεῶτα νοῦν αὐτῆς καὶ τεθαμμένον ὑπὸ τὴν φθορὰν τῶν παθῶν ἐξαναστήσων, τότε ἡ φρόνησις καὶ ἡ δικαιοσύνη τῇ λύπῃ βεβαπτισμέναι τῆς νεκρώσεως τοῦ νοός, οἷα δὴ θρηνοῦσαι προσυπαντῶσιν αὐτῷ καὶ φασίν· εἰ ἧς ὧδε παρ᾽ ἡμῖν τηρούμενός τε καὶ φυλαττόμενος, οὐκ ἂν ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν νοῦς ἐτεθνήκει[4] ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας. Ἔνθεν τοι ἡ μὲν δικαιοσύνη θρέψαι τὸν λόγον διὰ πολλῆς μερίμνης καὶ ἐργασίας σπεύδει τῶν ἀρετῶν καὶ τράπεζαν αὐτῷ ποικίλην καὶ πολυειδῆ κακοπαθείας τιθέναι φιλοτιμεῖται· ἡ φρόνησις δέ, τῶν ἄλλων πασῶν ἀλογήσασα φροντίδων καὶ τῆς ἐπιπόνου κακοπαθείας, ἐπὶ τὴν νοερὰν ἐργασίαν καὶ τὰς νοερὰς κινήσεις τοῦ Λόγου καὶ τὴν τῶν νοημάτων τῆς αὐτοῦ θεωρίας ἀκρόασιν παρακαθέζεσθαι κέκρικε. Διὸ καὶ τὴν μὲν ἀποδέχεται καλῶς ἀγωνιζομένην ὁ Λόγος, θρέψαι αὐτὸν τῇ τραπέζῃ φιλοτίμως τῆς πολυειδοῦς καὶ ἐμπράκτου φιλοσοφίας· ἀλλὰ περὶ πολλὰ μεριμνῶσαν εἴδη κακοπαθείας καὶ πρὸς τὸ ἐν ὀλίγοις ὠφέλιμον[5] ἀπασχολουμένην ἀεὶ ἐπιμέμφεται· ἑνὸς ὄντος τοῦ ζητουμένου εἰς χρείαν καὶ θεραπείαν τοῦ Λόγου, τοῦ τῷ κρείττονι λογισμῷ καθυποτάξαι τὸ χεῖρον καὶ τὸ χοϊκὸν φρόνημα τῆς ψυχῆς μεταβαλεῖν εἰς πνευματικόν, τοῖς ἱδρῶσι τῆς ἀρετῆς. Τὴν δέ, καὶ προσεπαινεῖ καὶ φυσικῶς οἰκειοῦται, ὡς ἐκλεξαμένην τὴν ἀγαθὴν μερίδα[6] τῆς τοῦ πνεύματος γνώσεως· δι᾽ ἧς τῶν ἀνθρωπίνων ὑπεριπταμένη πραγμάτων, ἐπὶ τὰ θεῖα βάθη χωρεῖ τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν μαργαρίτην ἐκεῖθεν τοῦ Λόγου καλῶς ἐμπορεύεται[7], καὶ τοὺς ἀποκρύφους θησαυροὺς[8] κα-

1. Λουκ. κδʹ, 25. 2. Ματθ. κεʹ, 12. 3. Πρβλ. Ἰωάνν. ιαʹ, 17.
4. Πρβλ. Ἰωάνν. ιαʹ, 33. 5. Πρβλ. Αʹ Τιμ. δʹ, 8. 6. Λουκ. ιʹ, 42.
7. Πρβλ. Ματθ. ιγʹ, 46. 8. Πρβλ. Ματθ. ιγʹ, 44.

τοπτεύει τοῦ πνεύματος, καὶ ἡ ἄφραστος αὐτῇ χαρὰ ἐπιγίνεται, ἥτις οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ᾽ αὐτῆς[1].

ϟθʹ. Ὁ νοῦς ὁ νεκρωθεὶς ὑπὸ τῶν παθῶν καὶ τῇ ἐπιδημίᾳ ζωοποιηθεὶς τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, τὸν τῆς πωρώσεως λίθον ἀποσεισάμενος, λύεται τῶν σειρῶν τῆς ἁμαρτίας καὶ τῶν φθοροποιῶν λογισμῶν παρὰ τῶν ὑπηρετῶν τοῦ Λόγου, τοῦ φόβου, φημί, τῆς κολάσεως, καὶ τῶν πόνων τῆς ἀρετῆς, καί, τοῦ φωτὸς τῆς μελλούσης ἀπολαύσας ζωῆς, ἀπολύεται εἰς ἀπάθειαν· κἀκεῖθεν ἐπὶ τὸν θρόνον κεκαθηκὼς τῶν αἰσθήσεων καὶ ἱερουργήσας καθαρῶς τὸ τῆς ἐποπτείας μυστήριον, συνδιαιτᾶται τῷ Λόγῳ· καὶ συναπελθὼν αὐτῷ εἰς οὐρανοὺς ἀπὸ γῆς, συμβασιλεύει Χριστῷ ἐν τῇ τοῦ Πατρὸς καὶ Θεοῦ Βασιλείᾳ, καταπαύσας τὰς ἐφέσεις πάσας αὐτοῦ.

ρʹ. Ἡ μετὰ τὴν λύσιν τοῦ σώματος ἐκεῖθεν ἀποκατάστασις, ἑκάστῳ τῶν σπουδαίων νομίμως ἀθλοῦντι[2] καὶ πρὸς τὸ μέσον προκόπτοντι καὶ τελειουμένῳ εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ[3], δήλη καὶ φανερὰ γίνεται ἐκ πληροφορίας καὶ ἐνεργείας τοῦ πνεύματος· ἡ δὲ χαρά, αἰώνιός ἐστιν ἐν φωτὶ ἀιδίῳ, ἡ μακαριότης ἐκείνης τῆς λέξεως. Χαρὰ δὲ ἄληκτος περιλαμβάνει τὰς καρδίας τῶν ἀγωνιζομένων νομίμως ἐνταῦθα καὶ καταφιλεῖ αὐτοὺς ἡ εὐφροσύνη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἥτις κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ᾽ αὐτῶν[4]. Ἄρα ὁ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Παρακλήτου ἐντεῦθεν ἀξιωθεὶς καὶ τῶν καρπῶν κατατρυφήσας αὐτοῦ τῇ γεωργίᾳ τῶν ἀρετῶν καὶ καταπλουτήσας αὐτοῦ τὰ θεῖα χαρίσματα, χαρᾶς ἔμπλεως ὢν καὶ πάσης ἀγάπης, φόβου δηλονότι παντὸς δραπετεύσαντος, ἐν χαρᾷ τῶν δεσμῶν τοῦ σώματος λύεται καὶ μετὰ χαρᾶς ἀπαίρει τῶν ὁρωμένων, ὧν καὶ περιὼν τῆς αἰσθήσεως προελύθη· καὶ εἰς χαρὰν ἀνεκλάλητον καταπαύει φωτός, ἔνθα πάντων εὐφραινομένων ἡ κατοικία[5]· εἰ καὶ τὸ σῶμα πολλάκις ὠδῖνον ἐν τῇ λύσει καὶ τῇ τομῇ τῆς ἑνώσεως, ἔν τισι πάσχει, κατὰ τὰς δυστόκους τῶν γυναικῶν.

1. Λουκ. ιʹ, 42. 2. Πρβλ. Βʹ Τιμ. βʹ, 5. 3. Ἐφεσ. δʹ, 13.
4. Λουκ. ιʹ, 42. 5. Ψαλμ. 86,7.

-o-o-o-

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΤΡΙΤΗ

ΓΝΩΣΤΙΚΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ

ΠΕΡΙ ΑΓΑΠΗΣ ΚΑΙ ΤΕΛΕΙΩΣΕΩΣ ΒΙΟΥ

Νοῦς ἀπαθὴς ἐστιν ὁ Θεός, ὑπὲρ πάντα νοῦν καὶ πᾶσαν ἀπάθειαν. φῶς καὶ πηγὴ φωτὸς ἀγαθοῦ, σοφία, λόγος καὶ γνῶσις· καὶ σοφίας, λόγου καὶ γνώσεως χορηγός. Οἷς οὖν ἐδόθη ταῦτα ἐκ καθαρότητος καὶ ἐν οἷς ἐπιθεωρεῖται πλουσίως, τούτοις ἀνασωθὲν καὶ τὸ κατ' εἰκόνα, τετήρηται, ὡς εἶναι αὐτοὺς ἐντεῦθεν υἱοὺς Θεοῦ, ἀγομένους, κατὰ τὸ εἰρημένον, ὑπὸ τοῦ Πνεύματος· ὅσοι Πνεύματι Θεοῦ ἄγονται, οὗτοί εἰσι Θεοῦ[1].

β'. Ὅσοι, πόνοις ἀσκήσεως, καθαροὺς ἑαυτοὺς ἀπειργάσαντο ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος[2], δοχεῖα τῆς ἀθανάτου γεγόνασι φύσεως διὰ τῶν χαρισμάτων τοῦ πνεύματος. Οἱ δέ γε πεφθακότες εἰς τοῦτο, φωτὸς εἰσιν ἀγαθοῦ ἔμπλεοι· ἐξ οὗ γαλήνης ἐν εἰρήνῃ τὴν καρδίαν πληρούμενοι, ἐρεύγονται λόγους ἀγαθοὺς καὶ ἡ σοφία Θεοῦ πηγάζει ἀπὸ τῶν χειλέων αὐτῶν, ἐν γνώσει θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων· καὶ ὁ λόγος αὐτῶν ἀθόλωτος, τὰ βάθη τοῦ πνεύματος ἐξηγούμενος. Κατὰ τῶν τοιούτων οὐκ ἔστι νόμος[3], ἅπαξ ἑνωθέντων τῷ Θεῷ καὶ τὴν καλὴν ἀλλοιωθέντων ἀλλοίωσιν.

γ'. Ὁ τῇ ἐκθύμῳ σπουδῇ πρὸς τὸ θεῖον ἀπευθυνόμενος ἐμπόνως, ἀπόμοργμα τῆς εἰκόνος ἐκείνου, ταῖς ἀρεταῖς, τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος γίνεται. Αὐτὸς μὲν ἐν τῷ Θεῷ, ὁ δὲ Θεὸς ἐν αὐτῷ ἀναπαυόμενος κατὰ ἀνάκρασιν· ὡς εἶναι καὶ φαίνεσθαι αὐτὸν μὲν ἐντεῦθεν εἰκόνα τῆς θείας μακαριότητος, ἐν τῷ πλούτῳ τῶν χαρισμάτων τοῦ πνεύματος καὶ θέσει Θεόν· Θεὸν δὲ τελετάρχην τῆς αὐτοῦ τελειότητος.

δ'. Οὐκ ἐκ τῆς ὀργανικῆς τοῦ σώματος θέσεως, ἀγνοίᾳ φερόμενος εἴποι τις κατ' εἰκόνα Θεοῦ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἐκ τῆς νοερᾶς φύσεως τοῦ νοός, τῆς μὴ περιγραφομένης ὑπὸ τοῦ βρίθοντος κάτω σώματος. Ὥσπερ γὰρ ἡ θεία φύσις ἔξω πάσης κτίσεως καὶ παχύτητος οὖσα, οὐ περιγράφεται, ἀόριστος καὶ ἀσώματος οὖσα καὶ ὑπὲρ οὐσίαν καὶ λόγον ἅπαντα, ἄποιος, ἀναφής, ἄποσος, ἀόρατος, ἀθάνατος, ἀκατάληπτος, μὴ καταλαμβανόμενος τὸ σύνολον παρ' ἡμῶν, οὕτω καὶ ἡ δοθεῖσα παρ' αὐτοῦ ἡμῖν νοερὰ φύσις, ἀπερίγραπτος οὖσα καὶ ἐκτὸς τῆς τούτου παχύτητος, ἀσώ-

1. Ῥωμ. η', 14. 2. Β' Κορ. ζ', 1. 3. Γαλ. ε', 23.

ματός ἐστιν, ἀόρατος, ἀναφής, ἀκατάληπτος καὶ εἰκὼν τῆς ἀθανάτου καὶ ἀιδίου δόξης αὐτοῦ.

ε'. Νοῦς πρῶτος ὢν ὁ Θεός, ὡς Βασιλεὺς τοῦ παντός, ὁμοούσιον ἐν ἑαυτῷ ἔχει τὸν Λόγον καὶ μετὰ τοῦ Πνεύματος συναΐδιον· μήτε τοῦ Λόγου καὶ τοῦ Πνεύματος ἐκτὸς γινόμενος πώποτε, διὰ τὸ τῆς φύσεως ἀδιαίρετον, μήτε συγχεόμενος τούτοις διὰ τὸ ἀσύγχυτον τῆς διαφορᾶς τῶν ἐν αὐτῷ ὑποστάσεων. Ἔνθέν τοι καὶ τὸν ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ Λόγον φυσικῶς γεννῶν, αὐτὸς αὐτοῦ οὐ χωρίζεται, ἄτμητος ὢν ἑαυτοῦ. Ἔχει δὲ τὸ συμφυὲς συνάναρχον αὐτοῦ Πνεῦμα, ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον[1] προαιωνίως ὁ συναΐδιος Λόγος καὶ τοῦ γεγεννηκότος οὐκ ἀποτέμνεται. Μία γὰρ τοῖς ἀμφοτέροις ἡ φύσις καὶ ἄτμητος, εἰ καὶ τῇ διαφορᾷ τῶν ὑποστάσεων διαιρεῖται εἰς πρόσωπα καὶ Τριαδικῶς ἀνυμνεῖται Πατήρ, Υἱὸς καὶ Ἅγιον Πνεῦμα· καὶ οὐδέποτε ταῦτα, ὡς μία φύσις καὶ Θεὸς εἷς, τῆς συναϊδίου χωρίζονται οὐσίας καὶ φύσεως. Ταύτης οὖν τῆς τρισυποστάτου καὶ ἑνιαίας φύσεως εἰκόνα μοι βλέπε, κατὰ τὸ νοούμενον, τὸν πλασθέντα ὑπ' αὐτῆς ἄνθρωπον, ἀλλὰ μὴ κατὰ τὸ ὁρώμενον· κατὰ τὸ ἀθάνατον καὶ ἀεὶ ὡσαύτως ὄν, ἀλλὰ μὴ κατὰ τὸ θνητὸν καὶ λυόμενον.

ς'. Καθάπερ Νοῦς ὢν καὶ ὑπερεπέκεινα τῶν ἐν σοφίᾳ ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθέντων κτισμάτων ὁ Θεός, γεννῶν ἀρρεύστως τὸν Λόγον εἰς τὴν τούτων διαμονὴν καὶ εἰς δύναμιν αὐτῶν ἐκπέμπων, ὡς γέγραπται[2], τὸ Πανάγιον Πνεῦμα, ἐκτός ἐστι καὶ ἐντὸς τοῦ παντός, οὕτω καὶ ὁ τῆς αὐτοῦ θείας φύσεως μέτοχος ἄνθρωπος, εἰκὼν ὑπάρχων αὐτοῦ, κατὰ τὸ νοούμενον, τῆς νοερᾶς καὶ ἀσωμάτου καὶ ἀθανάτου ψυχῆς καὶ νοῦν ἔχων φυσικῶς τὸν λόγον γεννῶντα ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ὑφ' ὧν πᾶσα ἡ δύναμις συντηρεῖται τοῦ σώματος, ἐκτός ἐστι καὶ ἐντὸς τῆς ὕλης καὶ τῶν ὁρωμένων αὐτῶν. Καὶ ὥσπερ ὁ πλάσας αὐτὸν ἀχώριστός ἐστι τῶν αὐτοῦ ὑποστάσεων, Λόγου, λέγω, καὶ Πνεύματος, οὕτω καὶ αὐτὸς κατά γε τὴν ψυχὴν ἄτμητός ἐστι τοῦ νοὸς καὶ τοῦ λόγου, τῆς μιᾶς φύσεως καὶ οὐσίας τῆς ἀπεριγράπτου τῷ σώματι.

ζ'. Τρισυπόστατον τὸ θεῖον ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι προσκυνούμενον, τρισὶν ἐπιθεωρεῖται μερισμοῖς καὶ ἡ παρ' αὐτοῦ πλασθεῖσα εἰκών, ὁ ἄνθρωπος, ψυχῇ, νοῒ καὶ λόγῳ προσκυνῶν αὐτόν, τὸν ἐξ οὐκ ὄντων τὰ πάντα πεποιηκότα Θεόν. Ἃ σὺν Θεῷ κατὰ φύσιν συναΐδιά τε καὶ ὁμοούσια, ταῦτα καὶ τῇ εἰκόνι αὐτοῦ συμφυῆ τε καὶ ὁμοούσια· ἐξ ὧν τὸ κατ' εἰκόνα ἐν ἡμῖν ὁρᾶται καὶ δι' ὧν εἰκών εἰμι Θεοῦ, εἰ καὶ τῷ πηλῷ καὶ τῇ εἰκόνι συμφύρομαι.

η'. Ἄλλο εἰκὼν Θεοῦ καὶ ἕτερον τὰ ἐπιθεωρούμενα τῇ εἰκόνι. Εἰκὼν γὰρ Θεοῦ, ψυχὴ νοερά, νοῦς καὶ λόγος· ἡ μία καὶ ἀδιαίρετος φύσις. Τὰ ἐπιθεωρούμενα δὲ τῇ εἰκόνι, τὸ ἀρχικόν ἐστι καὶ βασιλικὸν καὶ αὐτεξούσιον. Οὕτω καὶ δόξα ἄλλο νοός, ἄλλο δὲ ἀξία καὶ ἕτερον τὸ κατ' εἰκόνα

1. Πρβλ. Ἰωάνν. ιε', 26. 2. Ἰωάνν. ιδ', 25.

Θεοῦ καὶ ἄλλο τὸ καθ᾽ ὁμοίωσιν[1]. Καὶ δόξα μὲν νοὸς τὸ ἀνωφερές, τὸ ἀεικίνητον πρὸς τὰ ἄνω, τὸ ὀξύ, τὸ καθαρόν, τὸ συνετόν, τὸ σοφόν, τὸ ἀθάνατον. Ἀξία δὲ τὸ λογικόν, τὸ βασιλικόν, τὸ ἀρχικόν τε καὶ αὐτεξούσιον. Τὸ δὲ κατ᾽ εἰκόνα Θεοῦ, τὸ περὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸν νοῦν καὶ τὸν λόγον, αὐθυπόστατόν τε καὶ ὁμοούσιον, ἀδιαίρετόν τε καὶ ἀχώριστον· τῆς γὰρ ψυχῆς ἐστιν ὁ νοῦς καὶ ὁ λόγος, τῆς ἀσωμάτου καὶ ἀθανάτου καὶ θείας καὶ νοερᾶς, ἅτινα καὶ ὁμοούσιά εἰσι καὶ συναΐδια, μὴ τεμνόμενά ποτε ἑαυτῶν ἢ χωρισθῆναι δυνάμενα. Τὸ δὲ καθ᾽ ὁμοίωσίν ἐστι, τὸ δίκαιον, τὸ ἀληθές, τὸ εὔσπλαγχνον, τὸ συμπαθὲς καὶ φιλάνθρωπον. Ἐν οἷς οὖν ταῦτα ἐνεργεῖται καὶ φυλάττεται, ἐν ἐκείνοις ὁρᾶται τρανῶς καὶ τὸ κατ᾽ εἰκόνα καὶ καθ᾽ ὁμοίωσιν· κατὰ φύσιν μὲν δηλαδὴ κινουμένοις, κατὰ δὲ ἀξίαν τῶν ἄλλων ὑπερκειμένοις.

θ´. Τῆς λογικῆς ψυχῆς εἰς τρία μεριζομένης καὶ εἰς δύο θεωρουμένης, τὸ μὲν γὰρ αὐτῆς λογικόν ἐστι, τὸ δὲ παθητικόν. Καὶ τὸ μὲν λογικὸν αὐτῆς, κατ᾽ εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτὴν ὄν, ἄσχετόν ἐστι καὶ ἀόρατον καὶ ἀόριστον ταῖς αἰσθήσεσιν, ὡς ἐκτὸς καὶ ἐντὸς ὑπάρχον αὐτῶν· τούτῳ συγκοινωνοῦσα ταῖς νοεραῖς καὶ θείαις δυνάμεσι, κατὰ φύσιν εἰς Θεόν, ὡς εἰς πρωτότυπον, διὰ τῆς ἱερᾶς γνώσεως τῶν ὄντων ἀνατρέχει καὶ τῆς θείας αὐτοῦ ἐν ἀπολαύσει γίνεται φύσεως. Τὸ δὲ παθητικὸν αὐτῆς κατακερματίζεται ταῖς αἰσθήσεσι, πάθεσι καὶ ἀνέσεσιν ὑποκείμενον· τούτῳ τῇ αἰσθητικῇ, θρεπτικῇ τε καὶ αὐξητικῇ συγκοινωνοῦσα φύσει, ἀέρος ἀντιλαμβάνεται, ψυχρότητός τε καὶ θάλψεως καὶ τροφῶν εἰς διαμονήν, εἰς ζωήν, αὔξησιν καὶ ὑγείαν· διὸ καὶ τούτοις συναλλοιούμενον, ποτὲ μὲν ἐπιθυμεῖ ἀλόγους ἐπιθυμίας τῆς κατὰ φύσιν κινήσεως παρακινηθέν, ποτὲ δε παροξύνεται καὶ ἀλόγῳ θυμῷ φέρεται, πεινᾶν τε ποιεῖ καὶ διψᾶν, λυπεῖσθαι, πονεῖν καὶ πάλιν διαχέεσθαι· ὡς ταῖς ἀνέσεσι μὲν ἐνηδόμενον, ταῖς δὲ θλίψεσι συστελλόμενον· ὃ καὶ παθητικὸν μέρος αὐτῆς εἰκότως καλεῖται, ὡς ἐξεταζόμενον ἐν τοῖς πάθεσιν. Ὅταν οὖν τὸ θνητὸν τοῦτο καταποθῇ ὑπὸ τῆς τοῦ λόγου ζωῆς[2], τοῦ κρείττονος ἐκνικήσαντος, τότε καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῇ θνητῇ φανεροῦται σαρκὶ ἡμῶν[3], τὴν ζωοποιὸν νέκρωσιν ἐν ἡμῖν ἐμποιοῦσα τῆς ἀπαθείας καὶ τὴν ἀφθαρσίαν τῆς ἀθανασίας παρέχουσα, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ πνεύματος.

ι´. Ὥσπερ ὁ Δημιουργὸς τοῦ παντὸς καὶ προτοῦ τὰ πάντα ἐξ οὐκ ὄντων ποιῆσαι, τὴν γνῶσιν, τὰς φύσεις καὶ τοὺς λόγους πάντων τῶν ὄντων εἶχεν, ὡς Βασιλεὺς τῶν αἰώνων καὶ προγνώστης ἐν ἑαυτῷ, οὕτω καὶ τὸν κατ᾽ εἰκόνα αὐτοῦ πλασθέντα εἰς βασιλέα τῆς κτίσεως ἄνθρωπον, πάντων ἔχειν ἐποίησε τῶν ὄντων τοὺς λόγους, τὰς φύσεις καὶ τὴν γνῶσιν ἐν ἑαυτῷ. Τοίνυν καὶ τὸ μὲν ξηρὸν καὶ ψυχρὸν τοῦ χυμοῦ, ἐκ γῆς ἔχει κατὰ τὴν πλάσιν αὐτοῦ· τὸ δὲ θερμὸν τοῦ αἵματος καὶ ὑγρόν, ἐξ ἀέρος καὶ ἐκ πυρός· τὸ δὲ ὑγρὸν τοῦ φλέγματος καὶ ψυχρόν, ἐξ ὕδατος· καὶ ἐκ μὲν τῶν φυτῶν, τὸ

1. Πρβλ. Γεν. α´, 26. 2. Β´ Κορ. ε´, 4. 3. Β´ Κορ. δ´, 11.

αὐξητικόν· ἐκ δὲ τῶν ζῳοφύτων, τὸ θρεπτικόν· ἐκ δὲ τῶν ἀλόγων ζῴων τὸ παθητικόν· ἐκ τῶν Ἀγγέλων τὸ νοερόν τε καὶ λογικόν· παρὰ δὲ Θεοῦ τὴν πνοὴν αὐτὴν τὴν ἄυλον, τὴν ἀσώματον καὶ ἀθάνατον ψυχήν, τὴν ἐν νῷ καὶ λόγῳ θεωρουμένην καὶ ἐν δυνάμει Πνεύματος Ἁγίου, εἰς τὸ εἶναι καὶ ζῆν.

ια´. Καθ᾽ ὁμοίωσίν ἐσμεν Θεοῦ τοῦ ἡμᾶς κατ᾽ εἰκόνα ἑαυτοῦ καὶ καθ᾽ ὁμοίωσιν πλαστουργήσαντος[1], ἀπὸ τῆς ἀρετῆς καὶ συνέσεως· ἐκάλυψε γὰρ οὐρανοὺς ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ καὶ τῆς συνέσεως αὐτοῦ πλήρης ἡ γῆ[2]· ἀρετὴ δὲ Θεοῦ, ἡ δικαιοσύνη καὶ ὁσιότης καὶ ἡ ἀλήθεια, καθά φησιν ὁ Δαυΐδ· δίκαιος εἶ, Κύριε, καὶ ἡ ἀλήθειά σου κύκλῳ σου[3]· καὶ πάλιν· δίκαιος καὶ ὅσιος ὁ Κύριος[4]· ἀπὸ τῆς εὐθύτητος καὶ χρηστότητος· χρηστὸς γὰρ καὶ εὐθὺς ὁ Κύριος[5]· ἀπὸ τοῦ λόγου τῆς σοφίας καὶ τοῦ λόγου τῆς γνώσεως· ἐν αὐτῷ γάρ εἰσι ταῦτα, καὶ σοφία καὶ Λόγος καλεῖται· ἀπὸ τῆς ἁγιωσύνης καὶ τελειότητος, ὡς αὐτός φησι· γίνεσθε τέλειοι, ὅτι ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστι[6]· γίνεσθε Ἅγιοι, ὅτι ἐγὼ Ἅγιός εἰμι[7]· ἀπὸ τῆς ταπεινώσεως καὶ πρᾳότητος· μάθετε ἀπ᾽ ἐμοῦ, φησίν, ὅτι πρᾷός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὑρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν[8].

ιβ´. Εἰκὼν Θεοῦ ὢν ὁ ἡμέτερος νοῦς, τὸ οἰκεῖον ἐν ἑαυτῷ ἔχει, ὅταν ἐν τοῖς ἰδίοις μένῃ καὶ μὴ πόρρω τῆς ἑαυτοῦ ἀξίας κινῆται καὶ φύσεως. Διὸ φιλεῖ πως ἐν τοῖς περὶ Θεοῦ ἐμφιλοχωρεῖν καὶ αὐτῷ ἑνοῦσθαι ζητεῖ, ἐξ οὗ τὴν ἀρχὴν ἔσχε καὶ δι᾽ οὗ κινεῖται καὶ πρὸς ὃν ἀνατρέχει ταῖς φυσικαῖς ἰδιότησι, καὶ αὐτὸν μιμεῖσθαι ποθεῖ τῷ φιλανθρώπῳ καὶ τῇ ἁπλότητι. Ἔνθεν τοι καὶ αὐτὸς τὸν Λόγον γεννῶν, ὡς ἄλλους οὐρανοὺς τὰς ψυχὰς ἀναπλάττει τῶν ὁμοφύλων ἀνθρώπων καὶ στερρὰς αὐτὰς δι᾽ ὑπομονῆς τῶν ἐμπράκτων ἀποτελεῖ ἀρετῶν· καὶ ζωογονεῖ ταύτας τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ[9], δύναμιν κατὰ τῶν ὀλεθρίων παθῶν ἐμπαρέχων αὐταῖς· καὶ οὕτως ὁρᾶται δημιουργὸς καὶ αὐτὸς τῆς νοητῆς κτίσεως καὶ τοῦ μεγάλου κόσμου, τὸν αὐτοῦ μιμούμενος εἰκότως Θεόν· καὶ ἀκούει τρανῶς ἄνωθεν· ὁ ἐξάγων ἄξιον ἐξ ἀναξίου, ὡς στόμα μου ἔσται[10].

ιγ´. Ὁ ταῖς κατὰ φύσιν κινήσεσι τοῦ νοὸς καὶ τῇ ἀξίᾳ ἐπιμένων τοῦ λόγου, καθαρὸς ἀπὸ τῆς ὕλης διατηρεῖται καὶ κατακοσμεῖται πρᾳότητι, ταπεινοφροσύνῃ, ἀγάπῃ καὶ συμπαθείᾳ, καὶ ὑπὸ τῶν ἐλλάμψεων τοῦ Ἁγίου καταφαιδρύνεται Πνεύματος. Ταῖς ὑψηλαῖς δὲ θεωρίαις ἐνατενίζων, ἐν γνώσει γίνεται τῶν κεκρυμμένων τοῦ Θεοῦ μυστηρίων καὶ διὰ λόγου σοφίας τοῖς ἀκούειν δυναμένοις ταῦτα φιλαγάθως διακονεῖ· οὐχ ἑαυτῷ μόνον πολυπλασιάζων τὸ τάλαντον, ἀλλὰ καὶ τοῖς πλησίον τῆς τούτου μεταδιδοὺς ἀπολαύσεως.

ιδ´. Ὁ τὸ ἓν τῆς δυάδος ὑπερκουφίσας καὶ ταύτης ἐλευθέραν ἐργασάμενος τὴν τούτου εὐγένειαν, ἄυλον εὗρεν ἐν ἀΰλοις πνεύμασι τὸ πολί-

1. Πρβλ. Γεν. α´, 26. 2. Ἀββακ. γ´, 3. 3. Ψαλμ. 88,9. 4. Ψαλμ. 144, 17. 5. Ψαλμ. 24,8. 6. Ματθ. ε´, 48. 7. Λευϊτ. κ´, 26. 8. Ματθ. ια´, 29. 9. Πρβλ. Ψαλμ. 32,6. 10. Ἱερεμ. ιε´, 19.

τευμα, πνεῦμα καὶ αὐτὸς νοερὸν γεγονώς, εἰ καὶ μέσον ὁρᾶται τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἀναστρεφόμενος σώματι.

ιε'. Ὁ τῇ τοῦ ἑνὸς ἀξίᾳ καὶ φύσει τὴν τῆς δυάδος καθυποτάξας δουλείαν, τὴν ἅπασαν κτίσιν τῷ Θεῷ καθυπέταξεν, εἰς ἓν τὰ διεστῶτα συνάψας καὶ εἰρηνοποιήσας τὰ σύμπαντα[1].

ις'. Μέχρις ἂν πρὸς ἑαυτὴν ἡ φύσις τῶν ἐν ἡμῖν δυνάμεων ἀτάκτως ἔχῃ καὶ εἰς πολλὰς ἑτερότητας διασκίδναται, ἀμέθεκτοί ἐσμεν καὶ τῶν ὑπερφυῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ. Τούτων δὲ ὄντες ἀμέθεκτοι, πόρρω που καὶ τῆς μυστικῆς ἱερουργίας τοῦ ἐπουρανίου θυσιαστηρίου τῆς κατὰ τὴν νοερὰν τελουμένης τοῦ νοὸς ἐργασίαν ἱστάμεθα. Ἐπὰν δὲ διὰ πολλῆς σπουδῆς τῶν ἱερῶν ἀγώνων τῆς προσύλου κακίας ἐκκαθαρθῶμεν καὶ εἰς ἓν τὰς ἑτερότητας ἡμῶν διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος δυνάμεως ἐπισυνάξωμεν, τηνικαῦτα καὶ τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν τοῦ Θεοῦ ἐν μεθέξει γινόμεθα καὶ τὰ θεῖα μυστήρια τῆς μυστικῆς τοῦ νοὸς ἱερουργίας εἰς τὸ ὑπερουράνιον καὶ νοερὸν τοῦ Θεοῦ θυσιαστήριον ἀξίως τῷ Λόγῳ καὶ Θεῷ ἀναφέρομεν, ὡς ἐπόπται καὶ ἱερεῖς τῶν ἀθανάτων μυστηρίων αὐτοῦ.

ιζ'. Ἡ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος καὶ τὸ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός[2]· καὶ μάχη τίς ἐστιν ἐν ἀμφοτέροις ἀκήρυκτος, ὅπως θάτερον κατὰ τοῦ θατέρου τὰ νικητήρια ἕξῃ καὶ ὑφ' ἑαυτὸ τὸ κράτος ἀγάγηται. Αὕτη ἑτερότης ἐν ἡμῖν λέγεται καὶ στάσις καὶ ῥοπὴ καὶ ζυγὸς καὶ ἀμφιγενὴς πάλη· δι' ἧς ἡ ψυχὴ μερίζεται ἔνθα ἂν τὴν ῥοπὴν ὁ νοῦς δῷ, εἰς πρᾶγμα τι κατὰ πάθος ἀνθρώπινον.

ιη'. Ἕως τοῖς ἀστάτοις τῶν λογισμῶν μεριζόμεθα καὶ ὁ νόμος τῆς σαρκὸς ἐν ἡμῖν κρατεῖται καὶ τηρεῖται, εἰς πολλά τε μέρη διασκεδαννύμεθα καὶ τῆς θείας ἑνάδος ἀποδιοπομπούμεθα, ὡς μὴ πεπλουτηκότες τὴν ταύτης ἑνότητα. Ἐπὰν δὲ τὸ θνητὸν τοῦτο καταποθῇ ὑπὸ τῆς ἑνοποιοῦ δυνάμεως καὶ ὑπερφυοῦς ἀμεριμνίας καὶ ὁ νοῦς ἑαυτοῦ γένηται, ὑπὸ τῶν σοφοποιῶν ἐλλάμψεων καὶ νοημάτων καταυγασθείς, συμπτυσσομένη* εἰς ἑνάδα θεοειδῶς ἡ ψυχή, ἓν ἀντὶ πολλῶν ἑτεροτήτων γίνεται· καὶ τῇ θείᾳ ἐπισυναχθεῖσα μονάδι, ἐν ἁπλότητι θεομιμήτως ἑνοῦται. Καὶ τοῦτό ἐστιν ἡ εἰς τὸ ἀρχαῖον τῆς ψυχῆς ἀποκατάστασις καὶ ἡ πρὸς τὸ κρεῖττον ἡμῶν ἀνακαίνισις.

* Ἐν ἄλλοις συμποσουμένη.

ιθ'. Δεινὸν ἡ ἄγνοια καὶ πέρα δεινῶν, αὐτόχρημα σκότος οὖσα ψηλαφητόν[3]· καὶ τὰς ψυχάς, ἐν αἷς ἂν ἐγγένηται, ζοφερὰς ἀποτελοῦσα, εἰς πολλά τε τὸ λογιζόμενον διαιροῦσα καὶ ἀπὸ τῆς πρὸς Θεὸν ἑνώσεως τὴν ψυχὴν ἀποτέμνουσα. Ταύτης τὸ συναγόμενον ἅπαν, ἀλογία ἐστίν. Ἄλογον γὰρ καὶ ἀναίσθητον τὸ ὅλον ἀπεργάζεται τὸν ἄνθρωπον. Ὃν δὲ τρόπον ἡ ἄγνοια, εἰς πάχος ἐπιχυθεῖσα, πολὺς βυθὸς ᾅδου γίνεται τῇ ὑπὸ ταύτης καμπτομένῃ ψυχῇ, ἐν ᾧ πᾶσα τιμωρία καὶ ὀδύνη λύπη καὶ στεναγμὸς ὑπάρχει, οὕτω καὶ ἡ θεία γνῶσις φαιδρά πως καὶ ἄπειρος εἰς φωτοχυσίαν

1. Πρβλ. Κολοσσ. α', 20. 2. Γαλ. ε', 17. 3. Ἔξοδ. ι', 21.

ὑπάρχουσα, φωτοειδεῖς τὰς ψυχάς, ἐν αἷς ἂν διὰ καθαρότητος γένηται, θεοπρεπῶς ἀπεργάζεται· καὶ πληροῖ ταύτας εἰρήνης, γαλήνης, χαρᾶς, σοφίας ἀρρήτου καὶ τελείας ἀγάπης.

κ'. Ἡ τοῦ θείου φωτὸς παρουσία, ἁπλῆ καὶ ἑνιαία οὖσα, πρὸς ἑαυτὴν συνάγει τὰς μετόχους αὐτῆς ψυχὰς καὶ ἐφ' ἑαυτὴν ἐπιστρέφει· ἑνοῖ τε αὐτὰς τῇ ἑαυτῆς ἑνότητι καὶ τελειοῖ τῇ ἑαυτῆς τελειότητι καὶ πρὸς βάθη Θεοῦ ἀνάγει τὸ τῆς διανοίας αὐτῶν ὀπτικὸν καὶ μυστηρίων μεγάλων θεωροὺς καὶ μύστιδας καὶ μυσταγωγοὺς αὐτὰς ἀπεργάζεται. Καθαρθῆναι οὖν βουλήθητι διὰ πόνων εἰς ἄκρον, καὶ ὄψει τῶν λεγομένων ἐν σοὶ ἐναργῶς τὴν Θεῷ φίλην ἐνέργειαν.

κα'. Αἱ γινόμεναι διὰ γνώσεως πρὸς τὰς κεκαθαρμένας ψυχὰς ἐλλάμψεις τοῦ πρώτου φωτός, οὐ μόνον αὐτὰς ἀγαθύνουσι καὶ φωτοειδεῖς ἀπεργάζονται, ἀλλὰ καὶ ἀνάγουσι διὰ φυσικῆς θεωρίας εἰς νοητοὺς οὐρανούς· καὶ οὐδὲ οὕτω ταύταις τὰ τῆς θείας ἵστανται ἐνεργείας, ἀλλ' ἕως ἐκεῖ τελευτᾷ μέχρις ἂν τῷ ἑνὶ διὰ σοφίας ἑνωθῶσι καὶ γνώσεως τῶν ἀρρήτων, καὶ ἓν ἀντὶ πολλῶν ἐν αὐτῷ γένωνται.

κβ'. Πρῶτα μὲν ἀμιγεῖς καὶ ἀθολώτους ἡμᾶς χρὴ γενέσθαι διὰ καθαρτικῆς τάξεως ἀπὸ τῆς προσύλου κακίας τῶν νοητῶν, εἶτα πεφωτισμένους καὶ ἀειλαμπεῖς, δι' ἑτέρας τάξεως τῆς φωτιστικῆς, τοὺς νοεροὺς ὀφθαλμούς, ἥτις διὰ τῆς μυστικῆς τελεῖται καὶ ἐν Θεῷ κεκρυμμένης σοφίας· καὶ οὕτως ἀναδραμεῖν εἰς τὴν τῶν ἱερῶν γνώσεων ἐπιστήμην, τὴν τὰ νέα καὶ τὰ παλαιὰ διὰ τοῦ λόγου τοῖς ἔχουσιν ὦτα διακονοῦσαν, καὶ μεταδοτικοὺς γενέσθαι τῶν κεκρυμμένων αὐτῆς μυστικῶν νοημάτων, εἰς ἀβεβήλους αὐτὰ δηλονότι μετοχετεύοντας ἀκοὰς καὶ ἀπὸ τῶν ἀτελεστέρων διαστέλλοντας, ἵνα μὴ τὰ ἅγια δίδωται τοῖς κυσί, μηδὲ ὁ μαργαρίτης τοῦ Λόγου βάλληται εἰς χοιρώδεις ψυχάς[1], τὰς ἀχρειούσας αὐτόν.

κγ'. Ὅταν τις τὸ διάπυρον αὐτοῦ τῆς ψυχῆς περὶ τὴν ἐνδιάθετον πίστιν ὁρᾷ πλατυνόμενον καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγάπην, τότε Χριστὸν ἐπιφέρεσθαι γινωσκέτω ἐν ἑαυτῷ, τὴν ἀπὸ γῆς καὶ τῶν ὁρωμένων ἐνεργοῦντα ἀνύψωσιν τῆς αὐτοῦ ψυχῆς καὶ εἰς οὐρανοὺς τὴν αὐτῆς ἑτοιμάζοντα κατοικίαν. Ὅταν δὲ χαρᾶς πληροῦσθαι τὴν αὐτοῦ καρδίαν κατανοῇ καὶ ἐν ἐπιθυμίᾳ γίνεσθαι τῶν ἀπορρήτων ἐν κατανύξει τοῦ Θεοῦ ἀγαθῶν, τότε εἰδὼς ἔστω ὑπὸ θείου ἐνεργούμενον ἑαυτὸν Πνεύματος. Ὅταν δὲ φωτὸς ἀρρήτου πληρούμενον αἴσθηται τὸν ἑαυτοῦ νοῦν καὶ νοημάτων σοφίας τῆς κρείττονος, τότε ἰδέτω τὴν ἐπιδημίαν εἶναι καὶ γίνεσθαι τοῦ Παρακλήτου ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ, εἰς φανέρωσιν τῶν κεκρυμμένων ἐν αὐτῷ θησαυρῶν τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν, καί, ὡς παλάτιον Θεοῦ καὶ κατοικητήριον Πνεύματος, ἀκριβῶς ἑαυτὸν φυλαττέτω.

κδ'. Ἡ φυλακὴ τῶν ἀποκρύφων τοῦ πνεύματος θησαυρῶν, ἡ σχολὴ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἐστίν, ἣν κυρίως καὶ ἡσυχίαν ὁ λόγος καλεῖ.

1. Πρβλ. Ματθ. ζ', 6.

Αὕτη δὲ τὸν ἔρωτα τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης, ἐκ καθαρότητος καρδίας καὶ ἡδονῆς κατανύξεως, σφοδρότερον ἐπανάπτουσα, λύει τὴν ψυχὴν τῶν δεσμῶν τῶν αἰσθήσεων καὶ τὴν ἐλευθερίαν πείθει των τρόπων ἀσπάζεσθαι. Τὰς δὲ δυνάμεις αὐτῆς μεταστρέψασα, πρὸς τὸ κατὰ φύσιν ἀνακαλεῖται καὶ τὴν ἀρχαίαν αὐταῖς ἀποκατάστασιν δίδωσιν εἰς τὸ μὴ κακίας εἶναί τι κατήγορον τῷ Δημιουργῷ τῶν καλῶν ἐκ τῆς ἐπὶ τὸ χεῖρον τῆς εἰκόνος παρατροπῆς καὶ κινήσεως.

κε'. Εἰς τὴν ἱερὰν ταύτην καὶ θείαν τελείωσιν, ἡ εὔλογος ἀνάγει καὶ ἐπιστήμων φαιδρῶς ἡσυχία, ἐξασκουμένη, δηλαδή, καὶ μετερχομένη νομίμως. Εἰ δ' οὐκ εἰς τοσοῦτον τὴν ἀνύψωσιν ἔσχε καὶ τὴν τελείωσιν ὁ δοκῶν ἡσυχάζειν, ἄρα τὴν νοητὴν οὐκ ἔτι καὶ τελείαν ἡσύχασεν ἡσυχίαν· ἀλλ' οὐδὲ ἡσυχάσει ἀπὸ τῆς ἔνδον ζάλης τῶν ἀκαθέκτων παθῶν, ἕως ἂν εἰς τοῦτο ἀναδράμῃ τὸ ὕψος. Μόνον δὲ τὸ σῶμα τοίχοις περιωρισμένον ἢ ὀπαῖς καὶ σπηλαίοις ἕξει, ὑπὸ νοῒ ἀτάκτῳ καὶ πλανωμένῳ κατατριβόμενον.

κς'. Ψυχαὶ αἱ εἰς ἄκρον ἐλάσασαι καθαρότητος καὶ εἰς ὕψος ἀναδραμοῦσαι μέγα σοφίας καὶ γνώσεως, τοῖς Χερουβεὶμ ἐοίκασιν ἀμέσως πως, διὰ τῆς αὐτῶν ἐπιστήμης τῇ πηγῇ πλησιάζουσαι τῶν καλῶν, κἀκεῖθεν τὴν τῆς εὐθείας ἐποπτείας ἐκφαντορίαν καθαρῶς εἰσδεχόμεναι, ἧς καὶ μόναι τῶν Χερουβεὶμ αἱ δυνάμεις ἀμέσως πρὸς τῆς θεαρχίας αὐτῆς καταλάμπονται τὰ πολλά, ὡς ἔφη τις, τῶν θείων θεωριῶν, καθ' ὑπερτάτην ἀνάτασιν.

κζ'. Καθάπερ αἱ πρῶται τῶν ἄνω δυνάμεις, αἱ μὲν αὐτῶν θερμόταταί εἰσι καὶ ὀξύταται περὶ τὰ θεῖα καὶ ἀκατάληκτον περὶ ταῦτα τὸ ἀεικίνητον ἔχουσιν· αἱ δέ, θεοπτικώταται, γνωστικαὶ καὶ σοφώταται· καὶ τοῦτο ἡ θεία ἕξις, τὸ αὐτὰς περὶ ταῦτα κινεῖσθαι ἀεί· οὕτω καὶ αἱ τοιαῦται ψυχαί, θερμόταταί εἰσι περὶ τὰ θεῖα καὶ λίαν ὀξύταται, σοφαί τε καὶ γνωστικαὶ καὶ ταῖς μυστικαῖς θεωρίαις ἀνατατικώταται· αἷς ἴδιον κατὰ δύναμιν καὶ θείαν ἕξιν, ἡ περὶ τὸ θεῖον ἀεικινησία καὶ ἀκλινὴς ἵδρυσις καὶ μονή· καὶ πρὸς τούτοις, ἡ δεκτικὴ τῶν ἐλλάμψεων ἕξις, μεθ' ἧς τοῦ ὄντος μετέχουσι καὶ μεταπέμπουσιν εἰς ἑτέρους ἀφθόνως, διὰ τοῦ λόγου, τὰς τούτου φωτοχυσίας καὶ χάριτας.

κη'. Νοῦς ἐστιν ὁ Θεὸς καὶ αἰτία τῆς τοῦ παντὸς ἀεικινησίας, καὶ πάντες οἱ νόες ἐν αὐτῷ τῷ πρώτῳ νοΐ τήν τε στάσιν ἔχουσι μόνιμον καὶ τὴν κίνησιν ἀκατάληκτον. Τοῦτο δὲ πάσχουσιν, ὅσοι οὐ πρόσυλόν τινα τὴν κίνησιν καὶ ἐπιμιγῆ, ἀλλὰ ἀμιγῆ καὶ ἀθόλωτον δι' ἱερῶν ἐσχήκασιν ἱδρώτων· πάσχουσι δὲ τοῦτο, κατ' ἔρωτα θεῖον, κοινωνοῦντες ἀλλήλοις καὶ ἑαυτοῖς, τὰς ἐκ τῆς θεαρχίας ἐκπεμπομένας ἀγαθοδότως ἐλλάμψεις καὶ τὴν ἐν τούτοις κεκρυμμένην σοφίαν τῶν μυστηρίων Θεοῦ καὶ ἑτέροις φιλαγάθως μεταδιδόντες, εἰς ὕμνον ἀκατάπαυστον τῆς ἀγάπης Θεοῦ.

κθ'. Ἵστανται καὶ κινοῦνται κύκλῳ περὶ Θεὸν αἱ ψυχαί, ὅσαι τὸ λογιζόμενον κοῦφον τῆς ὕλης εἰργάσαντο καὶ τὴν μαχομένην πρὸς ἑαυ-

τὴν κατὰ πάντα δυάδα, ἅρμα τοῦτο εὐήνιον τρέχον εἰς οὐρανούς, συνηρμόσαντο. Καὶ κύκλῳ μὲν ἀλήκτως κινοῦνται περὶ Θεόν, ὡς πρὸς κέντρον καὶ τῆς τοῦ κύκλου κινήσεως αἴτιον. Ἵστανται δὲ μονίμως καὶ ἀρρεπῶς, ὡς πρὸς κύκλον, μὴ διασκεδασθῆναι δυνάμεναι ἐκ τῆς ἰδίας ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνοχῆς, πρὸς τὴν αἴσθησιν καὶ τὴν κάτω πλάνην τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Τοῦτο οὖν ἐστι τὸ τετελεσμένον τέλος τῆς ἡσυχίας, εἰς τοῦτο ἄγον τοὺς ἀληθῶς ἡσυχάζοντας· ὥστε, κινουμένους, ἵστασθαι· καί, μονίμως ἱσταμένους, κινεῖσθαι περὶ τὰ θεῖα. Ἕως δ' ἂν μὴ τοῦτο γένηται, τῷ δοκεῖν ἡμῖν ἡσυχάζουσιν, ἀμήχανον τῆς ὕλης ἐκτὸς καὶ τῆς ἄλης γενέσθαι τὸν ἡμέτερον νοῦν.

λ'. Ὁπηνίκα πρὸς τὸ ἀρχαῖον κάλλος τοῦ λόγου, διὰ πάσης ἐπιμελείας τε καὶ σπουδῆς γενώμεθα καὶ τῆς ἄνωθεν διδομένης ἡμῖν σοφίας καὶ γνώσεως, διὰ τῆς ἐπιδημίας τοῦ πνεύματος εὐμοιρήσωμεν, τηνικαῦτα ἡ πρώτη πηγὴ καὶ αἰτία τῆς πάντων παραγωγῆς, σοφὴ καὶ καλὴ πρὸς ἡμῶν τῶν ὁρᾶν φυσικῶς δυναμένων γνωρίζεται· μηδὲν κατήγορον ἑαυτῆς ἐν ἡμῖν φέρουσα ἐκ τῆς ἐπιτριβείσης κακίας τῷ πλάσματι ἀπὸ τῆς ἐπὶ τὰ χείρω παρατροπῆς· ἡνίκα τὸ μὲν ἀποσπασθὲν ὑπερρύη καί, τοῦ ἀρχαίου κάλλους ἐκρεῦσαν, ἐξέπεσε τῆς θεώσεως, ἡ δὲ τούτῳ ἐπεισπηδήσασα, τὴν ἄλογον αὐτῆς μορφὴν ἐνεποίησε.

λα'. Μία καὶ πρώτη βάσις τῶν ἐπεκτεινομένων εἰς προκοπάς, ἡ γνῶσις τῶν ὄντων ἐκ τῆς ἐμπράκτου ἐπιγινομένη φιλοσοφίας αὐτοῖς. Δευτέρα, ἡ τῶν κεκρυμμένων μυστηρίων τοῦ Θεοῦ ἐπίγνωσις ἀπὸ τῆς φυσικῆς θεωρίας μυσταγωγουμένη αὐτοῖς. Καὶ τρίτη, ἡ μετὰ τοῦ πρώτου φωτὸς συνάφεια καὶ ἀνάκρασις, ἐν ᾗ πάσης προκοπῆς ἐμφιλοσόφου καὶ θεωρίας ἀνάπαυσις.

λβ'. Πάντες οἱ νόες, αὐτοί τε καθ' ἑαυτούς, καὶ πρὸς ἑαυτοὺς καὶ πρὸς τὸ ὄντως ὂν διὰ τῶν τριῶν ἑνοειδῶς φερόμενοι, συνελίσσονται· καὶ τοὺς πλησίον φωτίζοντες, μυσταγωγοῦσι τὰ θεῖα καὶ τελειοῦσιν ὡς καθαιρόμενα πνεύματα διὰ τῆς οὐρανίου σοφίας, αὐτοὺς ἑαυτοῖς καὶ τῇ ἑνάδι ἑνοποιοῦντες.

λγ'. Θέωσίς ἐστιν ἐν τῷ βίῳ, ἡ νοερὰ καὶ θεία τῷ ὄντι ἱερουργία, καθ' ἣν ἱερουργεῖται ὁ Λόγος τῆς ἀπορρήτου σοφίας καί, τοῖς ἑτοιμάσασιν ἑαυτούς, ὡς ἑνόν, μεταδίδοται. Ταύτην ἀγαθοπρεπῶς ὁ Θεὸς τῇ λογικῇ φύσει ἄνωθεν ἐδωρήσατο εἰς ἑνότητα πίστεως· ἵνα οἱ μέν, ὅσοι ἐκ καθαρότητος τῆς ἀξίας αὐτῆς διὰ γνώσεως τῶν θείων ἐν μεθέξει γεγόνασιν, ἀφομοιῶνται Θεῷ, σύμμορφοι τῆς εἰκόνος τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ γενόμενοι[1], ταῖς ὑψηλαῖς καὶ νοεραῖς αὐτῶν περὶ τὰ θεῖα κινήσεσι, καὶ οὕτως θέσει θεοὶ ἔσονται τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις ἐπὶ τῆς γῆς· οἱ δέ, τῇ καθάρσει διὰ τοῦ θείου αὐτῶν λόγου καὶ τῆς ἱερᾶς συνουσίας τελειοῦνται πρὸς ἀρετὴν καί, ἀναλόγως τῆς ἰδίας προκοπῆς καὶ καθάρσεως, ἐν μεθέξει τῆς τούτων

1. Πρβλ. Ῥωμ. η', 29.

θεώσεως γίνονται καὶ κοινωνοῦσιν αὐτοῖς ἐν Θεῷ τῆς ἑνώσεως· ὡς ἂν οἱ πάντες εἰς ἓν ἑνούμενοί τε καὶ συμπτυσσόμενοι τῇ ἑνότητι τῆς ἀγάπης, τῷ ἑνὶ Θεῷ ἑνωθῶσιν ἀπαύστως· καὶ ἔσται Θεὸς ἐν μέσῳ θεῶν [1], ἀγαθῶν ἔργων αἴτιος, ὁ φύσει τῶν θέσει, μηδὲν κατήγορον ἑαυτοῦ φέρων ἀπὸ τῆς κτίσεως.

λδ'. Τῆς πρὸς Θεὸν ἀφομοιώσεως, ὡς ἡμῖν ἐφικτόν, ἀμήχανον τεύξασθαι τὸν σπουδαῖον, εἰ μὴ πρότερον τῆς ἐπιπροσθούσης τῶν κακῶν ἰλύος διὰ δακρύων θερμῶν τὴν ἀμορφίαν ἀποσκευάσεται καὶ τῆς ἱερουργίας ἅψεται τῶν ἱερῶν τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν· ἄλλως γὰρ ἐν μετουσίᾳ τῶν ἀπορρήτων τοῦ Θεοῦ ἀγαθῶν γενέσθαι τοῦτον, ἀδύνατον. Ὁ γὰρ ἐπιθυμῶν γεύσασθαι τῆς θείας νοερῶς τῶν νοερῶν γλυκύτητός τε καὶ ἡδονῆς, πάσης ἀποδημεῖ τῆς τοῦ κόσμου καθόλου αἰσθήσεως καὶ τῇ ἐφέσει τῶν ἀποκειμένων τοῖς ἁγίοις ἀγαθῶν ἐν τῇ θεωρίᾳ τῶν ὄντων ἀδολεσχοῦσαν ἔχει τὴν ἰδίαν ψυχήν.

λε'. Τὸ τὴν θεοειδῆ ἀφομοίωσιν ἀναλλοίωτον ἑαυτοῖς διατηρῆσαι, τὴν ἐξ ἀκροτάτης ἐπιγινομένης καθάρσεως καὶ ἀγάπης πολλῆς τοῦ Θεοῦ, μόνης ἐστὶ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν διηνεκοῦς ἀνανεύσεως καὶ τῆς τοῦ θεωρητικωτάτου νοὸς ἀνατάσεως, ἥτις ἐπιγίνεσθαι πέφυκε τῇ ψυχῇ, ἀπὸ τῆς ἐπιμόνου τῶν ἀρετῶν ἡσυχίας, ἀπὸ τῆς ἀΰλου καὶ ἀρεμβάστου καὶ διηνεκοῦς προσευχῆς, ἀπὸ τῆς καθόλου ἐγκρατείας καὶ τῆς συντόνου τῶν Γραφῶν ἀναγνώσεως.

λϛ'. Οὐ τὸ εἰς εἰρήνην μόνον ἐλθεῖν τῶν ἐν ἡμῖν δυνάμεων, σπεύδειν χρή, ἀλλὰ καὶ τὸ εἰς πόθον φθάσαι τῆς νοερᾶς ἀναπαύσεως· ἥτις πᾶσαν οἶδεν ἐπ' ἀγαθοῖς ἔφεσιν διὰ γαλήνης ἐπαναπαύειν τῶν λογισμῶν καί, διὰ τῆς οὐρανόθεν κατερχομένης θείας δρόσου, τὴν τετρωμένην ἰᾶσθαι καὶ ἀναψύχειν καρδίαν, ἀπὸ τοῦ πυρὸς τοῦ ἄνωθεν βαλλομένου καὶ ἀναπτομένου ὑπὸ τοῦ πνεύματος.

λζ'. Οὐ δύναται εἰς βάθος τρωθεῖσα ψυχὴ τῷ ἔρωτι τοῦ Θεοῦ, μετὰ τὴν γεῦσιν τῶν νοητῶν τῆς γλυκύτητος αὐτοῦ δωρεῶν, ὅλως ἐφ' ἑαυτὴν ἵστασθαι ἢ μένειν ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ μὴ πρὸς τὰ πρόσω τῶν εἰς οὐρανοὺς ἀναβάσεων ἀνατείνεσθαι. Ὅσῳ γὰρ τὰς ἑαυτῆς ἀναβάσεις ἀμείβει διὰ τοῦ πνεύματος καὶ ἐπὶ τὰ βάθη χωρεῖ τοῦ Θεοῦ, τοσούτῳ πυρπολεῖται τῷ πυρὶ τῆς ἐφέσεως καὶ τῶν ἔτι βαθυτέρων αὐτοῦ μυστηρίων τὸ μέγεθος ἐρευνᾷ καὶ πλησιάσαι τῷ μακαρίῳ φωτὶ κατεπείγεται, ἔνθα πᾶσα νοὸς ἔκτασις ἵσταται· ἵνα τὴν τῶν ἰδίων δρόμων κατάπαυσιν ἐν εὐφροσύνῃ καταπαύσῃ καρδίας.

λη'. Ὁπηνίκα γένηταί τις ἐν μετουσίᾳ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τὴν ἐπιφοίτησιν τούτου διά τινος ἀρρήτου ἐν αὐτῷ γνῷ ἐνεργείας καὶ εὐωδίας ὡς διατρέχειν τὴν εὐωδίαν αὐτοῦ καὶ κατὰ τὴν τοῦ σώματος ἐπιφάνειαν, τηνικαῦτα μένειν ὁ τοιοῦτος ἐν ὅροις φύσεως τοῦ λοιποῦ οὐκ ἀνέ-

1. Πρβλ. Ψαλμ. 81, 1.

χεται· ἀλλὰ τὴν καλὴν ἀλλοίωσιν τῆς δεξιᾶς τοῦ ὑψίστου ἀλλοιωθείς [1], ἐπιλανθάνεται τροφῆς, ὕπνου, κατευμεγεθεῖ σωματικῶν, σωματικῆς ἀλογεῖ ἀναπαύσεως καί, ὅλην τὴν ἡμέραν ἐν κόποις ὢν καὶ ἱδρῶσιν ἀσκητικοῖς, κόπου τινὸς ἢ φυσικῆς ἀνάγκης οὐκ ἐπαισθάνεται, πείνης ἢ δίψης, ὕπνου καὶ τῶν ἄλλων τῆς φύσεως ἀναγκῶν. Ἐκκέχυται γὰρ ἀοράτως ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ μετὰ χαρᾶς ἀρρήτου ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ [2]. Καὶ ὅλην τὴν νύκτα ἐν φωτισμῷ πυρὸς διακαρτερῶν, τὴν νοερὰν ἐν σωματικῇ γυμνασίᾳ ἐργασίαν ἐργάζεται καὶ τῆς ἀθανάτου κατατρυφᾷ πανδαισίας, τῶν ἀθανάτων τοῦ νοητοῦ Παραδείσου φυτῶν· εἰς ὃν καὶ Παῦλος ἀρθείς, ἤκουσεν ἄρρητα ῥήματα [3], ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ ἀκοῦσαι, τῇ αἰσθήσει τῶν δρωμένων προσπάσχοντι.

λθ'. Ἅπαξ τὸ σῶμα πυρωθὲν τῷ πυρὶ τῆς ἀσκήσεως καὶ τῷ ὕδατι βαφὲν τῶν δακρύων, οὐκ ἔτι τοῖς πόνοις ἀμβλύτερον γίνεται, τῶν πολλῶν καταπαῦσαν ἱδρώτων, ὡς ὑπὲρ τὴν ἔμπρακτον γενόμενον δηλονότι σπουδήν· ἀλλὰ γαλήνην καὶ σιωπὴν εἰρήνης δεξάμενον ἔνδοθεν, πλῆρες μᾶλλον ἄλλης δυνάμεως γίνεται, ἄλλης εὐτονίας, ἄλλης ἰσχύος τοῦ πνεύματος. Τοιοῦτον δὲ τὸ συνεργοῦν ἡ ψυχὴ καταπλουτήσασα σῶμα καὶ ὑπὲρ τὴν σωματικὴν γυμνασίαν εὑραμένη τὴν τούτου κατάστασιν, εἰς νοητοὺς ἀγῶνας τὰς φυσικὰς μεταλλάττει κινήσεις καὶ τὴν νοερὰν ἐργασίαν ὀξέως ἐργαζομένη, φυλάσσει τῶν ἀθανάτων φυτῶν ἑαυτῇ τοὺς καρποὺς ἐν τῷ νοητῷ Παραδείσῳ· ὅθεν ἡ πηγὴ τῶν θεοπρεπῶν νοημάτων κατὰ ποταμοὺς ἀναβλύζει καὶ ἐν ᾧ τὸ φυτὸν τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως ἵσταται, φέρον σοφίας καρπούς, χαρᾶς, εἰρήνης, χρηστότητος, ἀγαθωσύνης, μακροθυμίας καὶ ἀγάπης [4] ἀρρήτου. Οὕτω δὲ σπουδαίως ἐργαζομένη καὶ οὕτω φυλάττουσα, ἐκδημεῖ τοῦ σώματος καὶ εἰς γνόφον εἰσδύει θεολογίας· ἐξίσταται τοῦ παντός, ὡς ὑπ' οὐδενὸς κρατουμένη τῶν δρωμένων, καί, Θεῷ συναφθεῖσα, τῶν ἱδρώτων παύεται καὶ τοῦ πόθου*.

* Ἐν ἄλλοις τοῦ πένθους.

μ'. Τί τῶν ἐν ἡμῖν ὑψηλότερον, ὁ λόγος φησὶν ἡμῖν τοῖς σπουδαίοις, τὸ δρώμενον ἢ τὸ νοούμενον; Εἰ οὖν τὸ δρώμενον, οὐδὲν ἄρα τῶν φθειρομένων ἔσται ἡμῖν ἢ προτιμητέον καὶ στεργόμενον, οὐδὲ κρείττων τοῦ σώματος ἡ ψυχή. Εἰ δὲ τὸ νοούμενον, πνεῦμα ὁ Θεὸς καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν [5]· καὶ οὕτω περιττὸν ἡ σωματικὴ γυμνασία [6], ὁπόταν ἔρρωται ἡ νοερὰ τῆς ψυχῆς ἐργασία, τὸ βρῦθον κάτω κουφίζουσα καὶ τὸ ὅλον αὐτοῦ ἐργαζομένη πνευματικόν, ἐν ἑνώσει τοῦ κρείττονος.

μα'. Τρεῖς εἰσι τάξεις ἐν τοῖς ποιουμένοις τὰς προκοπὰς τῶν τελειοποιῶν ἀναβάσεων, καθαρτική, φωτιστική, μυστική, ἥ ἐστι καὶ τελειοποιός· καὶ ἡ μὲν ἐστι τῶν εἰσαγωγικῶν, ἡ δὲ τῶν μέσων, ἡ δὲ τῶν τελείων. Διὰ γὰρ τῶν τριῶν τούτων κατὰ τάξιν ἀνερχόμενος ὁ σπουδαῖος, αὐξάνε-

1. Ψαλμ. 76,11. 2. Ῥωμ. ε', 5. 3. Β' Κορ. ιβ', 4.
4. Γαλ. ε', 22. 5. Ἰωάνν. δ', 24. 6. Πρβλ. Α' Τιμ. δ', 8.

ται τὴν κατὰ Χριστὸν ἡλικίαν καὶ γίνεται εἰς ἄνδρα τέλειον εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ[1].

μβ'. Ἡ καθαρτική, τῶν ἤδη πρὸς ἀγῶνας ἱεροὺς εἰσαγομένων ἐστί. Καὶ ἴδιον μὲν αὐτῆς ἡ ἀπόθεσις τῆς μορφῆς τοῦ χοϊκοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἀπολύτρωσις πάσης προσύλου κακίας καὶ ἡ ἀμφίεσις τοῦ καινοῦ ἀνθρώπου, τοῦ διὰ Πνεύματος ἀνακαινιζομένου Ἁγίου[2]· ἔργον δέ, τὸ μῖσος τῆς ὕλης, ἡ τῆξις τῆς σαρκός, ἡ φυγὴ πάσης αἰτίας ἐρεθιζούσης πρὸς πάθος τὸ λογιζόμενον, ἡ ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις μεταμέλεια· πρὸς δέ, τὸ τοῖς δάκρυσιν ἀποκλύσασθαι τὴν ἅλμην τῆς ἁμαρτίας, τὸ τὰ ἤθη τῇ χρηστότητι ῥυθμίσαι τοῦ πνεύματος καὶ τὸ ἐντὸς τοῦ ποτηρίου[3], ἤγουν τὸν νοῦν, διὰ κατανύξεως ἐκκαθάραι παντὸς μολυσμοῦ σαρκός τε καὶ πνεύματος[4]· καὶ οὕτω τὸν οἶνον τοῦ λόγου βαλεῖν ἐν αὐτῷ, τοῦ εὐφραίνοντος καρδίαν ἀνθρώπου[5] καθαιρομένου, καὶ προσαγαγεῖν τῷ Βασιλεῖ τῶν πνευμάτων εἰς γεῦσιν· τέλος δέ, τὸ πυρωθῆναι ἐμπράκτως τῷ πυρὶ τῆς ἀσκήσεως καὶ τοῖς πόνοις τῶν ἀγώνων, πάντα ἰὸν ἀποσείσασθαι ἁμαρτίας, στομωθῆναί τε καλῶς καὶ βαφῆναι τῷ τῆς κατανύξεως ὕδατι καὶ ξίφος ἀποτελεσθῆναι τομόν, κατὰ παθῶν καὶ δαιμόνων, εἰς δύναμιν. Ὁ εἰς τοῦτο φθάσας διὰ πολλῶν ἀγώνων ἀσκήσεως, ἔσβεσε δύναμιν ἐμφύτου πυρός· ἔφραξε στόματα λεόντων ἀγρίων παθῶν· ἐνεδυναμώθη τῷ πνεύματι ἀπὸ ἀσθενείας· ἐγένετο ἰσχυρός[6]· καὶ ὡς ἄλλος τις αὐσίτης τρόπαιον ὑπομονῆς ἔστησε νικήσας τὸν πειράζοντα.

μγ'. Ἡ φωτιστική, τῶν ἐξ ἱερῶν ἀγώνων προκοψάντων ἐστὶν εἰς πρώτην ἀπάθειαν. Καὶ ἴδιον μὲν αὐτῆς, ἡ γνῶσις τῶν ὄντων, ἡ θεωρία τῶν λόγων τῆς κτίσεως καὶ ἡ μετουσία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· ἔργον δέ, ἡ κάθαρσις τοῦ νοός, ἡ διὰ τοῦ πυρὸς γινομένη τοῦ θείου, ἡ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς καρδίας νοερὰ ἀποκάλυψις καὶ ἡ τοῦ λόγου γέννησις μετ' ὑψηλῶν τῶν νοημάτων τῆς γνώσεως· τέλος δέ, ὁ διατρανῶν λόγος τῆς σοφίας τὰς φύσεις τῶν ὄντων, ἡ ἐπίγνωσις τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ ἡ ἀποκάλυψις τῶν μυστηρίων τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν[7]. Ὁ εἰς τοῦτο φθάσας διὰ νοερᾶς τοῦ νοὸς ἐργασίας, ἅρμα πυρὸς ἐποχεῖται τῇ τετρακτύϊ τῶν ἀρετῶν, ὡς εἴτις ἄλλος θεσβίτης[8]· καὶ ἔτι ζῶν εἰς ἀέρα τὸν νοητὸν αἴρεται καὶ περιπολεῖ τὰ οὐράνια, ὑπεράνω τῆς τοῦ σώματος γεγονὼς ταπεινώσεως.

μδ'. Ἡ μυστικὴ καὶ τελειοποιὸς τάξις, τῶν ἤδη πάντα διαδραμόντων ἐστὶ καὶ εἰς μέτρον ἡλικίας ἐλθόντων τοῦ Χριστοῦ[9]. Καὶ ἴδιον μὲν αὐτοῖς τὸ διατεμεῖν τὸν ἀέρα καὶ τοῦ παντὸς ὑπερκύψαι, τὸ περὶ τὰς ἄνω τάξεις γενέσθαι τῶν οὐρανῶν καὶ τῷ πρώτῳ φωτὶ πλησιάσαι καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ ἐρευνῆσαι διὰ πνεύματος· ἔργον δὲ τὸ πληρῶσαι τὸν θεατὴν τῶν

1. Ἐφεσ. δ', 13. 2. Πρβλ. Κολ. γ', 10. 3. Ματθ. κγ', 26.
4. Β' Κορ. ζ', 1. 5. Ψαλμ. 103,15. 6. Πρβλ. Ἑβρ. ια', 33-34.
7. Πρβλ. Λουκ. η', 10. 8. Πρβλ. Δ' Βασ. β', 11. 9. Ἐφεσ. δ', 13.

τοιούτων νοῦν τῶν περὶ προνοίας λόγων, τῶν περὶ δικαιοσύνης καὶ ἀληθείας, τῶν περὶ λύσεως αἰνιγμάτων καὶ παραβολῶν καὶ σκοτεινῶν λόγων[1] τῆς θείας Γραφῆς· τέλος δὲ τὸ μυσταγωγῆσαι τὸν οὕτω τετελεσμένον τὰ ἀπόκρυφα μυστήρια τοῦ Θεοῦ, τὸ σοφίας ἑαυτὸν ἀρρήτου πληρῶσαι διὰ συνουσίας τοῦ Πνεύματος καὶ σοφὸν θεολόγον μέσον Ἐκκλησίας μεγάλης ἀποδεῖξαι Θεοῦ, τῷ λόγῳ τῆς θεολογίας τοὺς ἀνθρώπους φωτίζοντα. Ὁ εἰς τοῦτο φθάσας διὰ βαθυτάτης ταπεινοφροσύνης καὶ κατανύξεως, εἰς τρίτον οὐρανὸν ἤρθη θεολογίας, ὡς εἴ τις ἕτερος Παῦλος, καὶ ῥήματα ἤκουσεν ἄρρητα[2], ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ, ὑπὸ τὴν αἴσθησιν ὄντι, ἀκοῦσαι· καὶ τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσεν[3], ἀπεγεύσατο· καὶ διάκονος γέγονε τῶν μυστηρίων Θεοῦ[4], στόμα γεγονὼς αὐτοῦ, διακονῶν ταῦτα τοῖς ἀνθρώποις διὰ τοῦ λόγου καὶ καταπαύων τὴν μακαρίαν ἐν τούτῳ κατάπαυσιν, τέλειος ἐν τελείῳ Θεῷ· συναφθεὶς μετὰ τῶν θεολόγων ταῖς ὑπερτάταις δυνάμεσι τῶν Χερουβεὶμ τε καὶ Σεραφείμ, ὧν καὶ ὁ λόγος τῆς σοφίας ὁμοῦ καὶ τῆς γνώσεως.

με'. Εἰς δύο διαιρούμενος τῶν ἀνθρώπων ὁ βίος, εἰς τρεῖς τάξεις ἔχει τὰ τέλη συναγόμενα τούτου· καὶ τὸ μὲν αὐτοῦ, κοινωνικόν ἐστι καὶ ἐγκόσμιον· τὸ δέ, ἀκοινώνητον καὶ ὑπερκόσμιον. Καὶ τὸ μὲν κοινωνικόν, εἰς σωφροσύνην διαιρεῖται καὶ ἀπληστίαν· τὸ δὲ ἀκοινώνητον, εἰς φιλοσοφίαν, εἰς φυσικὴν ἐπιστήμην καὶ εἰς ὑπὲρ φύσιν ἐνέργειαν. Τούτων τὸ μέν, ἢ τῷ δικαίῳ συνάπτεται κατὰ φύσιν ἐρχόμενον, ἢ τῇ ἀδικίᾳ καὶ εἰς ἀδικίαν χωρεῖ, ἀποπλανηθὲν τῆς κατὰ φύσιν κινήσεως· τὸ δέ, εἰ μὲν κατὰ σκοπὸν διώξῃ[5] τῷ κανόνι ἀπευθυνόμενον, εἰς ἄπειρον τελευτᾷ φύσιν, ὑπὲρ τὴν φύσιν τελειωθέν· εἰ δὲ κατὰ φιλοτιμίαν ἐγγυμναζόμενον τοῦ σκοποῦ ψεύσηται, εἰς ἀδόκιμον τελευτᾷ νοῦν[6] καὶ ὡς ἀτελὲς εἰκότως ἀποδοκιμάζεται τοῦ τελείου.

μς'. Φῶς καὶ ζωὴ καὶ εἰρήνη τὸ Πνεῦμα. Ὁ οὖν ὑπὸ τοῦ θείου φωτιζόμενος Πνεύματος, γαληναίαν εἰρηνεύων διανύει ζωήν. Ἐντεῦθεν δὲ ἡ γνῶσις αὐτῷ τῶν ὄντων καὶ ἡ σοφία τοῦ Λόγου πηγάζει καὶ ὁ νοῦς τοῦ Χριστοῦ ἐπιγίνεται. Οὗτος οἶδε τὰ τῆς Βασιλείας μυστήρια[7], εἰς τὰ βάθη χωρεῖ τοῦ Θεοῦ καὶ ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ ἐρεύγεται[8] λόγους ζωῆς, ἐξ ἀκυμάντου καὶ πεφωτισμένης καρδίας, ἀγαθοὺς τοῖς ἀνθρώποις· ἐπειδὴ ἀγαθός ἐστι, τὸν ἀγαθὸν ἔχων λαλοῦντα ἐν ἑαυτῷ καινά τε καὶ παλαιά[9].

μζ'. Σοφία ὁ Θεός καί, τοὺς ἐν λόγῳ καὶ σοφίᾳ περιπατοῦντας, τῇ γνώσει τῶν ὄντων* θεοποιῶν, ἑνοῖ διὰ φωτὸς αὐτοὺς ἑαυτῷ καὶ θέσει Θεοὺς ἀπεργάζεται. Ὥσπερ δὲ αὐτὸς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος σοφίᾳ τὰ πάντα κατασκευάσας, διὰ σοφίας τὰ ἐγκόσμια διεξάγει καὶ διοικεῖ καὶ τὴν σωτηρίαν πάντων τῶν ἐγγιζόντων αὐτῷ δι' ἐπιστροφῆς ὡσαύτως ἀεὶ ἐν σοφίᾳ

*Ἴσως οὐρανῶν.

1. Παροιμ. α', 6. 2. Β' Κορ. ιβ', 4. 3. Α' Κορ. β', 9.
4. Α' Κορ. δ', 2. 5. Πρβλ. Φιλιππ. γ', 14. 6. Πρβλ. Ῥωμ. α', 28.
7. Λουκ. η', 10. 8. Ψαλμ. 18,3. 9. Πρβλ. Ματθ. ιγ', 52.

ἐργάζεται, οὕτω καὶ ὁ ἀξιωθεὶς τῆς ἀνωτάτω γενέσθαι σοφίας, ἐκ καθαρότητος, μέτοχος, ἀεὶ ὡς εἰκὼν Θεοῦ καὶ αὐτὸς ἐν σοφίᾳ ποιεῖ καὶ ἐργάζεται τὰ τοῦ θείου θελήματος· συνάγων μὲν ἀπὸ τῶν ἔξω καὶ μεριζομένων εἰς πολλά, ἑαυτόν, ἀνάγων δὲ ὁσημέραι καὶ ἀνατείνων τὸ λογιζόμενον αὐτοῦ, διὰ γνώσεως τῶν ἀπορρήτων, πρὸς ἀγγελικὰς τῷ ὄντι ζωάς· καὶ ἑνοειδῆ, κατὰ τὸ ἐφικτόν, τὴν αὐτοῦ ζωὴν ἐργαζόμενος, ἑνοῖ ταῖς ἄνω δυνάμεσιν ἑαυτόν, ταῖς ἑνιαίως περὶ Θεὸν κινουμέναις· καὶ δι᾽ αὐτῶν πρὸς τὴν πρώτην ἀρχὴν καὶ αἰτίαν, ὡς δι᾽ ἀγαθῶν ἡγεμόνων, ἀνάγεται.

μη'. Ὁ διὰ σοφίας τῆς κρείττονος ἑαυτὸν ἑνώσας ταῖς ἄνω δυνάμεσι καὶ διὰ τοῦτο Θεῷ ἑνωθείς, ὡς καθ᾽ ὁμοίωσιν ὢν τοῦ Θεοῦ, πᾶσι διὰ λόγου καὶ συνουσίας ἐμφιλοσόφως συγγινόμενος, ἀποτέμνει τῶν βουλομένων θείᾳ δυνάμει τὰς ἕξεις ἀπὸ τῶν ἔξω καὶ μεριστῶν, καὶ πρὸς ἑνοειδῆ ζωήν, ὥσπερ ἑαυτόν, οἷα δὴ Θεοῦ μιμητὴς καὶ αὐτοὺς συνελίσσων ἐν πνεύματι, ἀνάγει διὰ σοφίας καὶ γνώσεως καὶ τῆς τῶν ἀποκρύφων ἐλλάμψεως, πρὸς θεωρίαν τῆς δόξης τοῦ ἑνὸς καὶ πρώτου φωτός. Καί, ἑνώσας αὐτοὺς ταῖς περὶ Θεὸν οὐσίαις καὶ τάξεσιν, εἰς τὴν ἑνότητα ἄγει Θεοῦ, ὁλολαμπεῖς γεγονότας ἐκ τῆς τοῦ πνεύματος ἐπιλάμψεως.

μθ'. Τῇ τετρακτύϊ τῶν ἀρετῶν, ὀγδοὰς συνομαρτεῖ φυσικῶν τε καὶ γενικῶν ἀρετῶν, μιᾷ τούτων ἑκάστῃ ἐξ ἑκατέρου μέρους δύο ἐπανατελλουσῶν, ὡς καὶ αὐτὴν ἑκάστη γίνεσθαι εἰς τριάδα. Τῇ οὖν φρονήσει, γνῶσις ἐπανατέλλει καὶ σοφὴ θεωρία· τῇ δικαιοσύνῃ, διάκρισις καὶ εὐσυμπάθητος γνώμη· τῇ ἀνδρείᾳ, ὑπομονὴ καὶ ἔνστασις σταθηρά· τῇ σωφροσύνῃ, ἁγνεία καὶ παρθενία. Ταύτης τῆς τριαδικῆς δωδεκάδος, ὥσπερ τις κτίστης καὶ μυσταγωγὸς ὁ Θεὸς ἐν σοφίᾳ ὑπερκαθέζεται ἐν τῷ τοῦ νοὸς θρόνῳ, τὸν Λόγον ἐξαποστέλλων εἰς δημιουργίαν τῶν ἀρετῶν· ὃς καὶ λαμβάνων ἐκ τῶν ὑποκειμένων ἀρχῶν τὴν ἐξ ἑκατέρας ὕλην τῶν εἰρημένων, τὸν νοητὸν τῆς εὐσεβείας κόσμον δημιουργεῖ τῇ ψυχῇ. Καὶ ὡς μὲν οὐρανὸν ἐκτείνει αὐτῇ τὴν φρόνησιν, ὅλην κατάστερον εἰς ὁλολαμπῆ ζωήν, ἐν ᾗ, ὡς δύο μεγάλους φωστῆρας, τὴν θείαν γνῶσιν καὶ τὴν φυσικὴν θεωρίαν λάμπειν καὶ καταφωτίζειν ταύτην ποιεῖ. Ὡς δὲ γῆν θεμελιοῖ τὴν δικαιοσύνην αὐτῇ, εἰς πανδαισίαν ἀδάπανον. Ὡς δὲ ἀέρα ἐφαπλοῖ τὴν σωφροσύνην, εἰς ἀνάψυξιν καὶ δρόσον ἀκραιφνεστάτης ζωῆς. Ὡς δὲ θάλασσαν τὴν ἀνδρείαν ὁρίζει ἐν τῇ ἀσθενείᾳ τῆς φύσεως, εἰς καθαίρεσιν ὀχυρωμάτων καὶ ὑψωμάτων[1] τοῦ ἐναντίου. Τοῦτον οὖν οὕτω τὸν κόσμον ὁ Λόγος οἰκοδομῶν, δύναμιν ἐντίθησιν αὐτῇ τὸ πνεῦμα εἰς κίνησιν μὲν νοητὴν καὶ ἀεικίνητον, εἰς συνοχὴν δὲ ἀδιασκέδαστόν τε καὶ διαρκῆ, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ Δαβίδ· τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν[2].

ν'. Ταῖς πνευματικαῖς μεθηλικιώσεσι τῶν σπουδαίων, συναυξάνεσθαι πέφυκε καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Καὶ ὅτε μὲν νήπιοί

1. Β' Κορ. ι', 4. 2. Ψαλμ. 32,6.

εἰσι δεόμενοι γάλακτος[1], θηλάζειν λέγεται τὸ γάλα τῶν εἰσαγωγικῶν ἀρετῶν τῆς γυμνασίας τοῦ σώματος, οὗ τὸ ὠφέλιμον πρὸς ὀλίγον ἐστὶ[2] τοῖς αὐξάνουσι κατ᾽ ἀρετὴν καὶ κατὰ μικρὸν ἀποβαλλομένοις τὴν νηπιότητα· ὅτε δὲ πρὸς νεανίσκους ἀνέλθωσι καὶ τὴν στερεὰν τροφὴν τρέφωνται τῆς θεωρίας τῶν ὄντων, ὡς γεγυμνασμένοι τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθητήρια[3], προκόπτειν λέγεται ἡλικίᾳ καὶ χάριτι[4] καὶ μέσον πρεσβυτέρων καθέζεσθαι[5] καὶ ἀνακαλύπτειν αὐτοῖς τὰ βαθέα ἐκ σκότους[6]. Ὅτε δὲ πρὸς ἄνδρα τέλειον, πρὸς μέτρον ἡλικίας τελειωθῶσι τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ[7], κηρύσσειν λέγεται τὸν λόγον πᾶσι τῆς μετανοίας καὶ διδάσκειν τοὺς λαοὺς τὰ περὶ τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν[8] καὶ πρὸς τὸ παθεῖν κατεπείγεσθαι[9]. Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ τέλος παντὸς τοῦ τελειωθέντος ἐν ἀρεταῖς, ἵνα, μετὰ τὸ πάσας διελθεῖν τὰς ἡλικίας Χριστοῦ, εἰς τὸ πάθος καταντήσῃ τῶν πειρασμῶν, κατὰ τὸν ἐκείνου σταυρόν.

να'. Ἕως ὑπὸ τὰ στοιχεῖα τῆς γυμνασίας ἐσμέν, παρατηρούμενοι ἅπτεσθαι βρωμάτων, ἢ θίγειν ἁφῆς, ἢ ἐνατενίζειν ὡραιότησιν, ἢ μελῶν ἀκροᾶσθαι, ἢ μύρων ὀσφραίνεσθαι, ὑπὸ ἐπιτρόπους ἐσμὲν καὶ οἰκονόμους[10], ὡς ἔτι νήπιοι, εἰ καὶ κληρονόμοι τυγχάνομεν καὶ κύριοι πάντων τῶν τοῦ πατρός. Ὅτε δὲ ἔλθῃ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου αὐτῆς καὶ διὰ τῆς ἀπαθείας πληρωθῇ, τότε γεννᾶται ὁ Λόγος ἐν ἡμῖν ἐκ καθαρᾶς διανοίας καὶ γίνεται ὑπὸ τὸν νόμον τοῦ πνεύματος, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἡμᾶς τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος ὄντας ἐξαγοράσῃ, καὶ τὴν υἱοθεσίαν ἡμῖν ἀποδῴη. Τούτου δὲ γεγονότος, τότε κράζει τὸ πνεῦμα εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν, Ἀββᾶ ὁ πατήρ[11]· δεικνῦον καὶ γνωρίζον ἡμῖν τὴν υἱότητα καὶ τὴν πρὸς τὸν Πατέρα καὶ Θεὸν παρρησίαν· καὶ ὡς υἱοῖς καὶ κληρονόμοις Θεοῦ διὰ Χριστοῦ ἡμῖν συμπαραμένει καὶ διαλέγεται, μὴ τῇ δουλείᾳ τῶν αἰσθήσεων κρατουμένοις.

νβ'. Τοῖς κατὰ Πέτρον εἰς πίστιν προκόψασι καὶ κατὰ Ἰάκωβον εἰς τὴν ἐλπίδα ἐπανελθοῦσι καὶ κατὰ Ἰωάννην εἰς ἀγάπην τελειωθεῖσι, μεταμορφοῦται εἰς ὄρος ὑψηλὸν ἀνελθών, θεολογίας, ὁ Κύριος[12]. Καὶ λάμπει μὲν αὐτοῖς τῇ ἐπιφανείᾳ καὶ τῷ χαρακτῆρι τοῦ καθαροῦ λόγου, ὡς ὁ ἥλιος, τοῖς δὲ νοήμασι τῆς ἀπορρήτου σοφίας, γίνεται λαμπρὸς ὡς τὸ φῶς· καὶ ὁρᾶται ὁ Λόγος ἐν τούτοις, μέσον ἑστὼς νόμου καὶ προφητείας· τὰ μὲν νομοθετῶν καὶ διδάσκων, τὰ δὲ καὶ ἀνακαλύπτων ἐκ βαθέων καὶ κεκρυμμένων θησαυρῶν τῆς σοφίας· ἔσθ᾽ ὅτε καὶ προορῶν καὶ προλέγων· οὓς καὶ ὡς νεφέλη φωτεινὴ ἐπισκιάζει τὸ Πνεῦμα καὶ φωνὴ μυστικῆς θεολογίας ἐκεῖθεν πρὸς αὐτοὺς ἔρχεται, μυοῦσα τὸ μυστήριον αὐτοὺς τῆς Τρισυποστάτου Θεότητος, καὶ οὕτω λέγουσα· οὗτός ἐστιν ὁ ἀγαπητός μου ὅρος

1. Ἑβρ. ε', 12. 2. Α' Τιμ. δ', 8. 3. Ἑβρ. ε', 14.
4. Λουκ. β', 52. 5. Λουκ β', 46. 6. Ἰὼβ ιβ', 22.
7. Ἐφεσ. δ', 13. 8. Πρβλ. Ματθ. δ', 17. 9. Πρβλ. Λουκ. ιβ', 50.
10. Γαλ. δ', 2. 11. Γαλ. δ', 6. 12. Πρβλ. Ματθ. ιζ', 1.

τοῦ λόγου τῆς τελειώσεως ἐν ᾧ εὐδόκησα[1], γίνεσθαί μοι τελείους υἱοὺς ἐν τελείῳ Πνεύματι.

νγ'. Ψυχὴ τῶν χαμαιζήλων πάντων καταφρονήσασα καὶ ὁλικῶς τῷ ἔρωτι τρωθεῖσα Θεοῦ, ἔκστασίν τινα ξένην καὶ θείαν ὑφίσταται. Μετὰ γὰρ τὸ κατιδεῖν τρανῶς τὰς φύσεις τῶν ὄντων καὶ τοὺς λόγους αὐτῶν καὶ τὰ τέλη τῶν ἀνθρωπίνων καταλαβέσθαι πραγμάτων, ἐντὸς οὐκ ἀνέχεται τοῦ παντὸς ἔκτοτε εἶναι καὶ τῷ περιέχοντι περιγράφεσθαι· ἀλλὰ τῶν ἑαυτῆς ὅρων ἐκστᾶσα καὶ τὰ δεσμὰ τυραννήσασα τῆς αἰσθήσεως, τὰς φύσεις πάντων περάσασα, εἰς γνόφον θεολογίας ἐν ἀρρήτῳ σιγῇ εἰσέρχεται καὶ τὸ κάλλος κατανοεῖ τοῦ ὄντος, ἐν φωτὶ νοημάτων ἀφράστου σοφίας, ὅσον ἂν αὐτῇ κατὰ χάριν ἐκεῖθεν δοθῇ. Θεοπρεπῶς δὲ τοῖς νοήμασιν εἰς τὴν θεωρίαν αὐτοῦ ἐμβαθύνουσα, ἐντρυφᾷ τῶν ἀθανάτων φυτῶν τοῖς καρποῖς, ἀγάπης φόβῳ, τῶν θείων ἐννοιῶν λέγω τοῖς νοήμασιν· ὧν οὐδέποτε συστελλομένη πρὸς ἑαυτήν, δύναται τελείως ἐκφράσαι τὸ μεγαλοπρεπές τε καὶ ἔνδοξον· ἀλλ' οἷον ἐνεργουμένη ξένως ὑπὸ τοῦ πνεύματος, τὸ μὲν ἐπαινετὸν πάθος ἐν ἀρρήτῳ οἶδε χαρᾷ καὶ σιγῇ· τὸ δὲ πῶς ἐνεργεῖται, ἢ τί ἐστι τὸ κινοῦν καὶ δρώμενον καὶ λέγον αὐτῇ μυστικῶς τὰ ἀπόρρητα, ἀμηχανεῖ ἐξηγήσασθαι.

νδ'. Ὁ σπείρων ἑαυτῷ εἰς δικαιοσύνην δάκρυα κατανύξεως, τρυγᾷ εἰς καρπὸν ζωῆς, χαρὰν ἀνεκλάλητον· ὁ δὲ ἐκζητῶν καὶ ὑπομένων τὸν Κύριον ἕως τοῦ ἐλθεῖν τὰ γεννήματα τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ, οὗτος θερίσει πολύχουν τὸν στάχυν τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ· καὶ φῶς ἑαυτὸν φωτίσει σοφίας καὶ λυχνία φωτὸς ἀιδίου γενήσεται εἰς τὸ φωτίζειν πάντας ἀνθρώπους. Καὶ οὐ φθονήσει ἑαυτῷ καὶ τοῖς πλησίον ὑπὸ τὸν μόδιον τοῦ φθόνου καλύπτων τὸ δοθὲν αὐτῷ φῶς[2] τῆς σοφίας· ἀλλ' ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας τῶν πιστῶν ἐρεύξεται λόγους ἀγαθοὺς εἰς ὠφέλειαν πολλῶν καὶ φθέγξεται προβλήματα ἀπ' ἀρχῆς[3], ὅσα τε ἤκουσεν ἄνωθεν, θείῳ ὑπηχούμενος πνεύματι, καὶ ὅσα ἔγνω τῇ θεωρίᾳ τῶν ὄντων σχολάζων καὶ οἱ πατέρες αὐτοῦ διηγήσαντο αὐτῷ[4].

νε'. Ἔσται παντὶ σπουδαίῳ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς αὐτοῦ κατ' ἀρετὴν τελειώσεως, καὶ ἀποσταλάξει αὐτῷ τὰ ὄρη τῆς ἐργασίας τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν γλυκασμὸν εὐφροσύνης, βασιλεύοντι ἐν Σιὼν τῇ καθαρᾷ διανοίᾳ· καὶ οἱ βουνοί, οἱ λόγοι τῶν ἀρετῶν, ῥυήσονται γάλα, τὴν τροφὴν αὐτῷ, ἀναπαυομένῳ ἐπὶ κλίνης ἀπαθείας, προσφέροντες· καὶ πᾶσαι αἱ ἐφέσεις[5] Ἰούδα, τῆς αὐτοῦ φημὶ πίστεώς τε καὶ γνώσεως, ῥυήσονται ὕδατα, δόγματα δηλαδὴ καὶ παραβολὰς καὶ αἰνίγματα θείων πραγμάτων· καὶ πηγὴ σοφίας ἀπορρήτου ἐκ τῆς καρδίας αὐτοῦ, ὡς ἐξ οἴκου Κυρίου ἐξελεύσεται καὶ ποτιεῖ τὸν χειμάρρουν τῶν σχοίνων[6]· αὐτοὺς δηλονότι τοὺς τῷ αὐχμῷ καὶ τῷ καύσωνι τῶν παθῶν ἀποξηρανθέντας ἀνθρώπους· καὶ τότε γνώσεται τὴν ἀληθινὴν ἔκβασιν ἐν ἑαυτῷ τῶν λόγων Κυρίου. Φησί, γάρ· ὁ πιστεύων

1. Ματθ. ιζ', 5. 2. Πρβλ. Ματθ. ε', 15. 3. Ψαλμ. 77,2.
4. Ψαλμ. 77,3. 5. Γραπτέον ἀφέσεις. 6. Ἰωὴλ δ', 18.

εἰς ἐμέ, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥεύσουσιν ὕδατος ζῶντος[1].

νς'. Ἀνατελεῖ ἐν τοῖς φοβουμένοις με, φησὶν ὁ Θεός, ἥλιος δικαιοσύνης καὶ ἴασις ἐν ταῖς πράξεσιν[2] αὐτῶν· καὶ ἐκ φυλακῆς παθῶν ἐξελεύσονται καὶ σκιρτήσουσιν ὡς μοσχάρια ἐκ δεσμῶν ἁμαρτίας ἀνειμένα· καὶ καταπατήσουσιν ἀνόμους ἄνδρας καὶ δαίμονας ὑπὸ κάτω τῶν ποδῶν αὐτῶν, ὡς σποδόν, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτῶν, ᾗ ἐγὼ ποιῶ, λέγει Κύριος παντοκράτωρ[3]· ἡνίκα διὰ πασῶν ἀνυψωθῶσι τῶν ἀρετῶν δηλονότι καὶ τελειωθῶσι διὰ σοφίας καὶ γνώσεως ἐν τῇ μετουσίᾳ τοῦ πνεύματος.

νζ'. Ἐὰν ἐπ' ὄρους πεδινοῦ[4] τοῦ κόσμου τούτου καὶ τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ, γνώσεως καινῆς ἄνωθεν ἄρῃς σημεῖον καὶ ὑψώσῃς τὴν φωνὴν ἑαυτῷ, κατὰ τὸν εἰρηκότα, τῆς δοθείσης σοι σοφίας ἀπὸ Θεοῦ, παρακαλῶν τῷ λόγῳ καὶ διδάσκων τοὺς σοὺς ἀδελφούς, διανοίγων τὸν νοῦν αὐτοῖς τῆς θείας Γραφῆς[5], εἰς κατανόησιν τῶν θαυμασίων δωρεῶν τοῦ Θεοῦ καὶ προβιβάζων αὐτοὺς εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν, μὴ φοβηθῇς ἀπὸ τῶν φθονούντων τῇ δυνάμει τῶν λόγων σου καὶ διαστρεβλούντων πᾶσαν θείαν Γραφήν, κενῶν ὄντων καὶ σεσαρωμένων καὶ ἑτοίμων εἰς κατοικίαν τῷ διαβόλῳ[6]. Συντάσσει γὰρ τὰ τῶν χειλέων σου ὁ Θεὸς ἐν τῇ βίβλῳ τῶν ζώντων[7] καὶ οὐκ ἔσται σοι βλάβη ἐκ τῶν τοιούτων, ὡς οὐδὲ Πέτρῳ ἐκ Σίμωνος[8]. Ἐρεῖς δὲ μᾶλλον καὶ αὐτὸς μετὰ τοῦ Προφήτου ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, ἐν ᾗ κατασκευάζοντας ὁρᾷς κατὰ σοῦ τοὺς τοιούτους σκάνδαλα τρίβου, ἰδοὺ ὁ Θεός μου σωτήρ μου Κύριος, καὶ πεποιθὼς ἔσομαι ἐπ' αὐτῷ καὶ σωθήσομαι ὑπ' αὐτοῦ, καὶ οὐ φοβηθήσομαι· διότι ἡ δόξα μου καὶ ἡ αἴνεσίς μου Κύριος, καὶ ἐγένετό μοι σωτήρ[9]· καὶ οὐ παύσομαι ἀναγγέλλειν τὰ ἔνδοξα αὐτοῦ[10] ἐν πάσῃ τῇ γῇ.

νη'. Εἰ ἔγνως, ὅτι ἡ φορὰ τῆς τῶν παθῶν ἐνεργείας ἐστὶν ἐν σοὶ ἄπρακτος, καὶ ἡ κατάνυξις ἐκ ταπεινοφροσύνης πηγάζει ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν σου, γνῶθι ὅτι ἦλθεν ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐπὶ σὲ καὶ ἐγκύμων ἐγένου τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Εἰ δὲ καὶ ἐνεργοῦν, κινούμενόν τε καὶ λαλοῦν τὸ πνεῦμα νοεῖς ἐν τοῖς ἐγκάτοις σου καὶ διεγεῖρόν σε τοῦ λέγειν ἐν Ἐκκλησίᾳ μεγάλῃ τὸ σωτήριον καὶ τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ, μηδὲ κωλύσῃς τὰ χείλη σου[11] διὰ τὸν φθόνον τῶν ἰουδαιοφρόνων ἀνδρῶν· ἀλλὰ καθίσας, γράψον ἐπὶ πυξίου, καθὼς φησιν Ἡσαΐας[12], ἃ τὸ πνεῦμά σοι λέγει· ὅτι ἔσται εἰς ἡμέρας καιρῶν ταῦτα, καὶ ἕως εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὸν οὕτω εἰπόντα· οἱ γὰρ τὸν φθόνον ὠδίνοντες, λαὸς ἀπειθής εἰσιν, υἱοὶ ψευδεῖς, οἷς οὐκ ἔστι πίστις· οἳ οὐ βούλονται ἀκούειν, ὅτι ἔτι τὸ Εὐαγγέλιον ἐνεργεῖ καὶ φίλους Θεοῦ καὶ Προφήτας κατασκευάζει· ἀλλὰ λέγουσι τοῖς Προφήταις καὶ διδασκάλοις τῆς Ἐκκλησίας, μὴ ἀναγγέλλετε ἡμῖν τὴν

1. Ἰωάνν. ζ', 38. 2. Γραπτέον πτέρυξιν. 3. Πρβλ. Μαλ. δ', 2-3.
4. Πρβλ. Λουκ. ς', 71. 5. Λουκ. κδ', 32. 6. Πρβλ. Ματθ. ιβ', 44.
7. Ἀποκ. γ', 5. 8. Πρβλ. Πράξ. η', 9-24. 9. Ἡσ. ιβ', 2.
10. Πρβλ. Ἡσ. ιβ', 4. 11. Ψαλμ. 39,10. 12. Ἡσ. λ', 8-11.

σοφίαν τοῦ Θεοῦ· τοῖς τὰ δράματα τῆς φυσικῆς θεωρίας ὁρῶσι, μὴ λαλεῖτε ἡμῖν, ἀλλὰ λαλεῖτε καὶ ἀναγγέλλετε ἡμῖν ἑτέραν πλάνησιν[1], ἣν ὁ κόσμος φιλεῖ, καὶ ἀφέλετε ἀφ᾽ ἡμῶν τὸ λόγιον τοῦ Ἰσραήλ. Μὴ δὴ προσέξῃς τῇ βασκανίᾳ καὶ τοῖς λόγοις αὐτῶν· ἀκούσονται γὰρ τὰ ὑπηχούμενά σοι πρὸς ὠφέλειαν πολλῶν ἄνωθεν, κωφοὶ ἔσχατον, καὶ οἱ ἐν τῷ σκότει τοῦ βίου, καὶ οἱ ἐν τῇ ὁμίχλῃ τῆς ἁμαρτίας ὀφθαλμοὶ τυφλῶν ὄψονταί[2] σου τῶν λόγων τὸ φῶς· καὶ ἀγαλλιάσονται ἐν αὐτοῖς οἱ πτωχοὶ τῷ Πνεύματι[3]· καὶ οἱ ἀπηλπισμένοι τῶν ἀνθρώπων ἐμπλησθήσονται εὐφροσύνης[4]· καὶ γνώσονται, οἱ τῷ πνεύματι πλανώμενοι, σύνεσιν ἐν τοῖς λόγοις σου· οἱ δὲ γογγύζοντες κατὰ σοῦ, μαθήσονται ὑπακούειν τῶν λόγων τοῦ πνεύματος· καὶ γλῶσσαι αἱ ψελλίζουσαι, λαλεῖν εἰρήνην μαθήσονται[5].

νθ'. Μακάριος ὃς ἔχει ἐν Σιών, τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ, σπέρμα διδασκαλίας τῶν λόγων αὐτοῦ, φησὶν Ἡσαΐας[6], καὶ υἱοὺς οἰκείους ἑαυτῷ καὶ τῷ πνεύματι, ἐν τῇ ἄνω τῶν πρωτοτόκων Ἱερουσαλήμ. Ἔσται γὰρ ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, κρύπτων εἰς καιρόν, φησί, τοὺς λόγους αὐτοῦ, καὶ κρυβήσεται ὡς ἀφ᾽ ὕδατος φερομένου· καὶ ἔσχατον, φανήσεται ἐν Σιὼν τῇ τῶν πιστῶν Ἐκκλησίᾳ, ὡς ποταμὸς φερόμενος ἔνδοξος, γῇ διψώσῃ τοῖς ῥείθροις τῆς σοφίας αὐτοῦ· καὶ οὐκ ἔτι ἔσονται οἱ ὑπὸ τῶν φθονούντων ἀνατρεπόμενοι πεποιθότες ἐπ᾽ αὐτοῖς· ἀλλὰ τὰ ὦτα αὐτῶν δώσουσιν ἀκούειν τῶν λόγων τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου, καὶ ἡ καρδία τῶν κατὰ ψυχὴν ἀσθενούντων προσέξει τοῦ ἀκούειν· καὶ οὐκ ἔτι οὐ μὴ εἴπωσιν οἱ ὑπηρέται τοῦ φθόνου σίγα, ἐπειδὴ εὐσεβὴς ὢν συνετὰ ἐβουλεύσατο καὶ οὐχ ὥσπερ οἱ μωροὶ τοῦ κόσμου σοφοὶ μωρὰ ἐλάλησεν· οὐδὲ ἡ καρδία αὐτοῦ νενόηκε μάταια τοῦ συντελεῖν ἄνομα καὶ λαλεῖν πρὸς τὸν Θεὸν πλάνησιν ὡς ἂν διασπείρῃ ψυχὰς πεινώσας καὶ ψυχὰς τὰς διψώσας κενὰς ποιήσῃ[7]· διὰ τοῦτο οἱ λόγοι αὐτοῦ μενοῦσιν εἰς ὠφέλειαν πολλῶν, κἂν μὴ δοκῇ τοῖς βασκαίνουσι.

ξ'. Τῷ ἐν ὑψηλῷ σπηλαίῳ πέτρας ἰσχυρᾶς οἰκοῦντι, ἄρτος εἰς κόρον δοθήσεται γνώσεως καὶ ὁ κρατὴρ τῆς σοφίας εἰς μέθην· καὶ οὕτως ἔσται πιστὸν τὸ ὕδωρ αὐτοῦ· βασιλέα μετὰ δόξης ὄψεται καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ γῆν πόρρωθεν ὄψονται[8]· ἡ ψυχὴ αὐτοῦ μελετήσει σοφίαν καὶ ἀναγγελεῖ πᾶσι τὸν τόπον τὸν αἰώνιον, οὗ τῶν ὅρων ἐκτὸς οὐδέν.

ξα'. Εἰ οὖν ἡ παιδεία Κυρίου ἀνοίγει τὰ ὦτα παντὸς τοῦ φοβουμένου αὐτὸν καὶ προστίθησιν ὠτίον αὐτῷ τοῦ ἀκούειν καὶ γλῶσσαν δίδωσι παιδείας τοῦ γνῶναι ἡνίκα δεῖ εἰπεῖν λόγον[9], τίς ἕτερος ὁ ἀποστρέφων φρονίμους καὶ σοφοὺς τοῦ κόσμου εἰς τὰ ὀπίσω καὶ τὴν σοφίαν μωραίνων αὐτῶν[10]; μόνον δὲ ἱστῶν τὰ ῥήματα τῶν δούλων αὐτοῦ; ἀλλ᾽ ἢ αὐτὸς ὁ ποιῶν καινὰ καὶ παράδοξα εἰς δόξαν αὐτοῦ, ὁ ποιῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ ξηρᾷ καρδίᾳ ὁδὸν ταπεινώσεως καὶ πρᾳότητος, ἐν δὲ τῇ ἀνίκμῳ καὶ ἀνύδρῳ

1. Πρβλ. Ἡσ. λ', 10.
2. Ἡσ. κθ', 18.
3. Πρβλ. Ματθ. ε', 3.
4. Ἡσ. κθ', 19.
5. Ἡσ. κθ', 24.
6. Πρβλ. Ἡσ. λα', 9.
7. Ἡσ. λβ', 6-8.
8. Πρβλ. Δευτ. λδ', 4.
9. Ἡσ. ν', 4—5.
10. Ἡσ. μδ', 25.

διανοίᾳ ποταμοὺς σοφίας ἀρρήτου, εἰς τὸ ποτίσαι τὸ γένος αὐτοῦ τὸ ἐκλεκτόν, λαὸν ὃν περιεποιήσατο, τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ διηγεῖσθαι[1]. Ἔμπροσθεν γὰρ τῶν ἀγαπώντων καὶ φοβουμένων αὐτῶν πορεύεται καὶ ὄρη παθῶν ὁμαλίζει καὶ θύρας χαλκὰς ἀγνωσίας συντρίβει καὶ ἀνοίγει τῆς αὐτοῦ γνώσεως τὰς θύρας καὶ ἀνακαλύπτει αὐτοῖς θησαυροὺς αὐτῆς σκοτεινούς, ἀποκρύφους τε καὶ ἀοράτους, ἵνα γνῶσιν, ὅτι αὐτός ἐστι Κύριος ὁ Θεός, ὁ καλῶν τὸ ὄνομα αὐτῶν Ἰσραήλ[2].

ξβ'. Τίς ὁ ταράσσων τὴν θάλασσαν τῶν παθῶν καὶ ἱστῶν τὰ κύματα αὐτῆς; ὁ ῥυόμενος τοὺς ἀγαπῶντας αὐτὸν τοῦ κινδύνου τῆς ἁμαρτίας καὶ τὴν ζάλην τῶν λογισμῶν εἰς γαλήνην ποιῶν Κύριος Σαβαώθ, ὁ τοὺς λόγους αὐτοῦ τιθεὶς εἰς τὸ στόμα αὐτῶν[3] καὶ σκέπων αὐτοὺς ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν χειρῶν αὐτοῦ, ἐν ᾗ ἔστησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐθεμελίωσεν. Αὐτὸς τοῖς φοβουμένοις αὐτὸν δίδωσι γλῶσσαν παιδείας[4] καὶ οὖς συνέσεως εἰς τὸ ἀκούειν ἄνωθεν τῆς φωνῆς αὐτοῦ καὶ ἀπαγγέλλειν εἰς τὸν οἶκον Ἰακώβ, τὴν τῶν πιστῶν Ἐκκλησίαν, τὰ προστάγματα αὐτοῦ· οἷς δὲ μὴ ὑπάρχει ὀφθαλμὸς εἰς τὸ ὁρᾶν τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης καὶ οὖς εἰς τὸ ἀκούειν τὰ ἔνδοξα τοῦ Θεοῦ, σκότος ἐστὶν ἡ ἀποκλήρωσις* τῆς ἀγνωσίας καὶ ἡ ἐλπὶς μετὰ τῶν λόγων ματαία. Τούτων οὐδεὶς λαλεῖ δίκαια, οὐδὲ ἔστι κρίσις ἐν αὐτοῖς ἀληθείας. Πεποίθασι γὰρ ἐπὶ ματαίοις καὶ λαλοῦσι κενά· κύουσι φθόνον καὶ τίκτουσι βασκανίαν[5]· ὅτι ἀπερίτμητά εἰσι τὰ ὦτα αὐτῶν καὶ οὐ δύνανται ἀκούειν καὶ διὰ τοῦτο ἐγενήθη αὐτοῖς τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ ὁ λόγος εἰς ὀνειδισμὸν καὶ οὐ μὴ βουληθῶσιν αὐτοῦ ἀκοῦσαι.

* Ἐν ἄλλοις ἀποπλήρωσις.

ξγ'. Σοφίᾳ τίς ἐστιν ἐν τοῖς τὸν φθόνον ὠδίνουσι κατὰ τοῦ πλησίον; πῶς γὰρ ἐροῦσιν οἱ βάσκανοι, φησὶν Ἱερεμίας[6], ὅτι σοφοί ἐσμεν ἡμεῖς; καὶ νόμος Κυρίου μεθ᾽ ἡμῶν ἐστιν; ὅταν ἐκτήκωνται τῷ ζήλῳ κατὰ τῶν λαβόντων τὴν χάριν τοῦ πνεύματος διὰ σοφίας καὶ γνώσεως τοῦ Θεοῦ; ἀλλ᾽ εἰς μάτην ἐγενήθη γνῶσις ψευδὴς γραμματεῦσι καὶ σοφοῖς τοῦ κόσμου, τῆς ἀληθινῆς ἐξαμαρτήσασι γνώσεως. Διὰ τοῦτο ᾐσχύνθησαν σοφοί, ἐκπεπτωκότες τῆς τοῦ Παρακλήτου σοφίας, ταύτην ἐν υἱοῖς ἁλιέων πληθυνομένην ὁρῶντες, καὶ ἐπτοήθησαν τὴν δύναμιν τῶν λόγων αὐτῶν· καὶ ἑάλωσαν ἐν τοῖς δικτύοις τῶν νοημάτων αὐτῶν, ἐπειδὴ τὴν ὄντως σοφίαν καὶ τὴν γνῶσιν Κυρίου ἀπεδοκίμασαν.

ξδ'. Τί τῷ ζήλῳ ἐκτετήκασι βάσκανοι, κατὰ τῶν πεπλουτηκότων τὴν χάριν τοῦ πνεύματος; κατὰ τῶν λαβόντων γλῶσσαν πυρὸς ὡσεὶ κάλαμον γραμματέως ὀξυγράφου[7], τὴν πηγὴν ἐγκαταλιπόντες τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας; Εἰ γὰρ τῇ ὁδῷ τοῦ Θεοῦ ἐπορεύθησαν, κατῴκησαν ἂν ἐν εἰρήνῃ ἀπαθείας εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον· ἔμαθον ποῦ ἐστι φρόνησις, ποῦ ἐστιν ἰσχύς, ποῦ ἐστι σύνεσις καὶ γνῶσις τῶν ὄντων, ποῦ ἐστι μακροβίωσις καὶ ζωή, ποῦ ἐστι φῶς ὀφθαλμῶν καὶ σοφία μετὰ εἰρήνης[8]· ἔμαθον τίς εὑρίσκει τὸν

1. Α' Πέτρ. β', 9.
2. Ἡσ. με', 1-3.
3. Πρβλ. Ἱερεμ. α', 9.
4. Ἡσ. ν', 4.
5. Ἡσ. νθ', 4.
6. Ἱερεμ. η ,8-9.
7. Ψαλμ. 44,2.
8. Βαροὺχ γ', 14.

τόπον αὐτῆς καὶ τίς εἰς τοὺς θησαυροὺς αὐτῆς εἰσέρχεται· καὶ ὅπως ἐντέλλεται ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Προφήτου τοῖς τοῦ λόγου μύσταις, λέγων· ὁ Προφήτης, ἐν ᾧ τὸ ἐνύπνιόν ἐστι τῆς ἀποκαλύψεως, διηγησάσθω τὸ ἐνύπνιον τῆς ὀπτασίας αὐτοῦ, καὶ ἐν ᾧ ὁ λόγος μου πρὸς αὐτόν, διηγησάσθω τὸν λόγον μου ἐπ' ἀληθείας[1]· καὶ αὖθις· γράψον σεαυτῷ πάντας τοὺς λόγους οὓς ἐχρημάτισα πρὸς σὲ ἐπὶ βιβλίου[2]· καὶ οὐδέποτε ἂν τῷ φθόνῳ κατὰ τῶν τοιούτων ἐτήκοντο.

ξε'. Εἰ ἀλλάξεται αἰθίοψ τὸ δέρμα αὐτοῦ καὶ πάρδαλις τὰ ποικίλματα αὐτῆς[3], καὶ οἱ βάσκανοι δυνήσονται εὖ εἰπεῖν καὶ βουλεύσασθαι, μεμελετηκότες κακά· πτέρνῃ γὰρ πτερνιοῦσι τοὺς πλησίον αὐτῶν, ἐπειδὴ δολίως πορεύονται[4] καὶ καταπαίζουσι τοὺς φίλους αὐτῶν· ἀλήθειαν μὴ λαλοῦντες, διότι μεμάθηκεν ἡ γλῶσσα αὐτῶν λαλεῖν μάταια καὶ ψευδῆ[5]. Σύνες οὖν, ὁ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ γνῶσιν καὶ τὸν λόγον ὑπ' αὐτῶν φθονούμενός τε καὶ ἐμπαιζόμενος, καὶ ἐκτενῶς δεήθητι, κατὰ τὸν Ἱερεμίαν, καὶ εἰπέ· Κύριε, μνήσθητί μου καὶ ἐπίσκεψαί με καὶ ἀθῷωσόν με ἀπὸ τῶν καταδιωκόντων με βασκάνων ἀνδρῶν· μὴ εἰς μακροθυμίαν σου βάλῃς με, δοκιμάσαι με θέλων ἐπὶ πολύ· γνῶθι ὡς ἔλαβον ἐμπαιγμὸν ὑπὸ τῶν ἀθετούντων τὴν γνῶσίν σου· συντέλεσον αὐτοὺς ἐν τῷ ζήλῳ αὐτῶν· καὶ ἔσται ὁ λόγος ἐμοὶ τῆς γνώσεώς σου εἰς εὐφροσύνην καὶ εἰς χαρὰν καρδίας μου· οὐδὲ γὰρ ἐκάθισα ἐν συνεδρίῳ μετὰ τῶν παιζόντων τὴν γνῶσίν σου, ἀλλ' εὐλαβούμην ἀπὸ προσώπου χειρός σου, καὶ ἐκαθήμην κατὰ μόνας, ὅτι πικρίας ἀπὸ τοῦ φθόνου αὐτῶν ἐνεπλήσθην. Καὶ ἀκούσεις· εὖ οἶδα· ἐὰν ἐπιστρέψῃς πεπλανημένον ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ, ἀποκαταστήσω σε. ἐν τοῖς φίλοις μου· πρὸ προσώπου μου στήσῃ· καὶ ἐὰν ἐξαγάγῃς τίμιον ἀπὸ ἀναξίου, ὡς στόμα μου ἔσῃ· λυτρώσομαί σε ἐκ χειρὸς βασκάνων λοιμῶν[6], λέγει Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραήλ.

ξς'. Τέλος λόγου τὸ πᾶν, οἱ βάσκανοι σοφοὶ ἀκουέτωσαν[7]· ἐκαθαριεύθησαν Ναζιραῖοι Θεοῦ τοῖς πόνοις ὑπὲρ χιόνα· ἔλαμψαν τῷ βίῳ ὑπὲρ γάλα· ὑπὲρ λίθον σάπφειρον τὸ εἶδος τῆς σοφίας αὐτῶν[8] καὶ ὑπὲρ μάργαρον καθαρὸν ὁ χαρακτὴρ τῶν λόγων αὐτῶν· οἱ δέ γε ἐσθίοντες τρυφὰς τῆς κοσμικῆς γνώσεως, ἠφανίσθησαν ἐν ταῖς ἐξόδοις τοῦ πνεύματος· οἱ τιθηνούμενοι ἐπὶ κοκκίνῳ[9] σοφίας Ἑλλήνων, κοπρίαν ἀγνωσίας περιεβάλλοντο[10]· καὶ ἐδόθησαν ἐπ' αὐτοῖς δεσμοὶ καὶ ἐδέθησαν ἐν αὐτοῖς. Συνεδέθη γὰρ ἡ γλῶσσα αὐτῶν πρὸς τὸν λάρυγγα αὐτῶν καὶ ἀπεκωφώθησαν, ἐπεὶ τὴν ὄντως σοφίαν καὶ γνῶσιν τοῦ Θείου ἀπεδοκίμασαν Πνεύματος, μὴ διὰ πόνων ταύτην λαβεῖν ἐθελήσαντες.

ξζ'. Ὁ Θεὸς ὁ ταπεινῶν ξύλον ὑψηλὸν καὶ ὑψῶν ξύλον ταπεινόν, ὁ ξη-

1. Ἱερεμ. κγ', 28.
2. Ἱερεμ. λζ', 2.
3. Ἱερεμ. ιγ', 23.
4. Ἱερεμ. θ', 4.
5. Ἱερεμ. θ', 5.
6. Ἱερεμ. ιε', 15-21.
7. Πρβλ. Ἐκκλ. ιβ', 13.
8. Θρ. Ἱερεμ. δ', 7-8.
9. Γραπτέον κόκκῳ.
10. Θρ. Ἱερεμ. δ', 5.

ραίνων ξύλον χλωρὸν καὶ ἀναθάλλων ξύλον ξηρόν[1], αὐτός ἐστιν ὁ διδοὺς στόμα ἀνεῳγμένον[2], ἐν μέσω συναγωγῆς πολλῆς, τοῖς δούλοις αὐτοῦ, καὶ ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ[3]· ὅτι ἡ σοφία καὶ ἡ σύνεσις καὶ ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ ἐστι, καὶ αὐτὸς ἀλλοιοῖ ὥσπερ καιροὺς καὶ χρόνους, οὕτω καὶ ψυχὰς ζητούσας καὶ ποθούσας αὐτὸν καθιστᾷ κατὰ παθῶν βασιλεῖς καὶ μεθιστᾷ ἀπὸ ζωῆς εἰς ζωήν, διδοὺς σοφίαν τοῖς σοφοῖς τῷ πνεύματι καὶ φρόνησιν τοῖς εἰδόσι σύνεσιν· αὐτὸς ἀποκαλύπτει βαθέα καὶ ἀπόκρυφα τοῖς ἐρευνῶσι τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ καὶ γινώσκειν δίδωσιν αὐτοῖς τὰ ἐν τῷ σκότει τῶν αἰνιγμάτων· ὅτι τὸ φῶς τῆς σοφίας καὶ γνώσεως μετ' αὐτοῦ ἐστι[4], καὶ ᾧ βούλεται δίδωσιν αὐτό.

ξη'. Παντὶ τῷ καθ' ὑπομονὴν ἐργαζομένῳ τὰς ἐντολὰς κατὰ τὸν ἐκτὸς καὶ ἐντὸς ἄνθρωπον καὶ πρὸς μόνην ἀφορῶντι τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, τιμὴ δίδοται γνώσεως οὐρανίου, εἰρήνη ψυχῆς καὶ ἀφθαρσία· ὡς οὐκ ἀκροατῇ, ἀλλὰ ποιητῇ τοῦ νόμου τῆς χάριτος[5]· οὗ καὶ τὴν γνῶσιν ἐμμάρτυρον οὖσαν ἐξ ἔργων, οὐκ ἀτιμάζει Θεός· ἀλλὰ συνδοξάζει τοῖς λόγοις τῆς γνώσεως τῶν διὰ σοφίας αὐτοῦ λαμψάντων ἐν τῇ τῶν πιστῶν Ἐκκλησίᾳ· ἐπειδὴ προσωποληψία οὐκ ἔστι παρ' αὐτῷ[6]. Τῷ δὲ ἐξ ἐριθείας ἀγωνιζομένῳ καὶ ἀπειθοῦντι μὲν τοῖς λόγοις τῶν ἀγομένων ὑπὸ τοῦ πνεύματος[7], πειθομένῳ δὲ τῇ ἑαυτοῦ συνέσει καὶ τοῖς ἀπατηλοῖς λόγοις τῶν τὴν μόρφωσιν περικειμένων μόνην τῆς εὐσεβείας[8] καὶ ἀγομένων ὑπὸ φιλοδόξου καὶ φιληδόνου πνεύματος, θλῖψις καὶ στενοχωρία δίδοται· φθόνος καὶ θυμὸς καὶ ὀργή, νῦν μὲν εἰς ἀντιμισθίαν τῆς πλάνης αὐτοῦ, ἔσχατον δὲ εἰς κατηγορίαν τῶν μεταξὺ ἀλλήλων κατηγορούντων ἢ καὶ ἀπολογουμένων αὐτοῦ λογισμῶν· ἐν ἡμέρᾳ, ᾗ κρινεῖ ὁ Θεὸς τὰ κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ[9].

ξθ'. Ὥσπερ οὐκ ἔστιν Ἰουδαῖος ὁ ἐν τῷ φανερῷ, κατὰ τὸν εἰπόντα, οὐδὲ ἡ ἐν τῷ φανερῷ ἐν σαρκὶ περιτομή· ἀλλ' ὁ ἐν κρυπτῷ Ἰουδαῖος καὶ περιτομὴ καρδίας ἐν πνεύματι, οὐκ ἐν γράμματι[10], οὕτως οὐδὲ τέλειος ἀνὴρ ἐν γνώσει καὶ σοφίᾳ ὁ ἐν τῷ φανερῷ μόνῳ καὶ κατεγλωττισμένῳ λόγῳ πολύς· οὐδὲ σπουδαῖος ἄκρως ἐν τῇ σωματικῇ καὶ φανερᾷ γυμνασίᾳ τῶν πόνων, ἀλλ' ὁ ἐν τῇ κρυπτῇ καὶ νοερᾷ ἐργασίᾳ σπουδαῖος· καὶ ὁ ἐκ καθαρᾶς καὶ ἀγαθῆς καρδίας διὰ πνεύματος Θεοῦ λέγων καὶ οὐ διὰ γραμμάτων σοφὸς ἐν γνώσει καὶ τέλειος· οὗ καὶ ὁ ἔπαινος οὐκ ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ[11]· ὡς ἀγνοουμένου μὲν ἢ φθονουμένου τοῖς ἀνθρώποις, μόνῳ δὲ Θεῷ καὶ τοῖς τῷ αὐτῷ πνεύματι κινουμένοις φιλουμένου τε καὶ γινωσκομένου.

ο'. Εἰ ἐξ ἔργων νόμου οὐ δικαιωθήσεται πᾶσα σὰρξ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ[12], κατὰ τὸν εἰπόντα, τίς ἐξ ἀγώνων καὶ πόνων ἀσκήσεως μόνων τε-

1. Ἰεζεκ. ιζ', 24.
2. Ἰεζεκ. κθ', 21.
3. Ψαλμ. 67, 72.
4. Πρβλ. Δαν. β', 21-22.
5. Πρβλ. Ἰακ. α', 25.
6. Ῥωμ. β', 11.
7. Πρβλ. Ῥωμ. η', 14.
8. Πρβλ. Β' Τιμ. γ', 5.
9. Ῥωμ. β', 6.
10. Ῥωμ. β', 28-29.
11. Ῥωμ. β', 29.
12. Γαλ. β', 16.

λειωθήσεται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ; Διὰ γὰρ πράξεως εἰς ἕξιν ἀρετῆς στοιχειούμεθα καὶ ἱστῶμεν τὴν ἐνέργειαν τῶν παθῶν· οὐ μέντοι δὲ τελειούμεθα διὰ μόνης αὐτῆς ἐν τῷ πληρώματι τοῦ Χριστοῦ. Τί οὖν ἐστι τὸ ἀνάγον ἡμᾶς εἰς τελειότητα; ἡ ἐνδιάθετος εἰς τὸν Θεὸν πίστις, ἥτις ἐστὶν ἐλπιζομένων ὑπόστασις[1], δι᾿ ἧς Ἄβελ πλείονα θυσίαν παρὰ Κάιν προσήνεγκε τῷ Θεῷ καὶ ἐμαρτυρήθη εἶναι δίκαιος[2]· καὶ Ἀβραὰμ καλούμενος, ὑπήκουσεν ἐξελθεῖν καὶ παροικῆσαι εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας[3]. Αὕτη ἀνάγει τοὺς ἐν ἀληθείᾳ σπουδάζοντας εἰς ἐλπίδας μεγάλας τῶν ὑψηλῶν τοῦ Θεοῦ δωρεῶν, κἀκεῖθεν εἰς τὴν γνῶσιν τῶν ὄντων· καὶ δίδωσιν αὐτοῖς θησαυροὺς ἀκενώτους ἐν καρδίᾳ τοῦ πνεύματος, εἰς τὸ ἐκβάλλειν ἐκεῖθεν καινὰ καὶ παλαιὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ[4] καὶ διδόναι τοῖς χρήζουσιν. Ὁ οὖν ταύτης εὐμοιρήσας, ἀνῆλθε καὶ ἐτελειώθη δι᾿ ἀγάπης εἰς γνῶσιν Θεοῦ καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ[5], καταπαύσας καὶ αὐτὸς ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὥσπερ ἀπὸ τῶν ἰδίων ὁ Θεός[6].

οα'. Εἰ τοὺς ἀπειθήσαντας ὤμοσεν ὁ Θεὸς πάλαι μὴ εἰσελεύσεσθαι εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ· ὅθεν οὐδὲ ἠδυνήθησαν δι᾿ ἀπιστίαν εἰσελθεῖν[7]· πῶς ἄν τινες διὰ μόνης γυμνασίας σωματικῆς, ἄνευ πίστεως, δυνηθῶσιν εἰσελθεῖν εἰς τὴν τῆς ἀπαθείας κατάπαυσιν καὶ τὴν τῆς γνώσεως τελειότητα; ὁπότε πολλοὺς ὁρῶμεν μὴ δυνηθέντας οὕτως εἰσελθεῖν καὶ ἐγκαταπαῦσαι ἀπὸ πάντων τῶν πόνων αὐτῶν; Σκοπεῖν οὖν ἕκαστον χρή, μήποτε ἐστὶν ἐν αὐτῷ καρδία πονηρὰ ἀπιστίας[8] καὶ διὰ τοῦτο ὑστερεῖται, ἐν πόνοις πολλοῖς ὤν, τῆς καταπαύσεως καὶ τελειώσεως αὐτοῦ· οὗ εἵνεκεν, καὶ ἀεὶ τοῖς ἔργοις διαπονεῖται τῆς πρακτικῆς καὶ τὸν ἄρτον τῆς ὀδύνης ἐσθίει[9]. Καὶ εἰ ἀπολείπεται σαββατισμὸς αὐτῷ[10], σπουδάσαι εἰσελθεῖν διὰ πίστεως εἰς τὴν τῆς ἀπαθείας κατάπαυσιν καὶ εἰς τὴν τῆς γνώσεως τελειότητα· ἵνα μὴ ἐν τῷ παλαιῷ ὑποδείγματι πέσῃ τῆς ἀπειθείας[11], καὶ τὰ αὐτὰ τοῖς πάλαι ἀπειθήσασι πείσεται.

οβ'. Αἰσθητοὶ ὄντες, λογικοί τε καὶ νοητοί, δεκάτην τινὰ καὶ ἡμεῖς ἐξ ἑαυτῶν ὀφείλομεν προσφέρειν Θεῷ. Καὶ ὡς μὲν αἰσθητοί, καλῶς αἰσθάνεσθαι τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων καὶ διὰ τῆς καλλονῆς τῶν τοιούτων, ἀνατρέχειν καὶ ἀνάγειν τούτων τὴν ἄπταιστον γνῶσιν πρὸς τὸν Δημιουργόν· ὡς δὲ λογικοί, τὸ εὖ λέγειν περὶ θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων· ὡς δὲ νοητοί, τὸ ἀπταίστως νοεῖν περὶ Θεοῦ, περὶ ζωῆς αἰωνίου, περὶ Οὐρανῶν Βασιλείας, καὶ περὶ τῶν ἐν αὐτῇ κεκρυμμένων μυστηρίων τοῦ Πνεύματος· ἵνα καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι καὶ τὸ λέγειν καὶ τὸ νοεῖν ὑγιῶς καὶ ἀνυπαιτίως κατὰ Θεὸν ἐξετάζηται· ὅπερ ἐστὶν ἀληθινὸν τῷ ὄντι καὶ θεῖον μέτρον καὶ ἱερὰ τῷ Θεῷ προσφορά.

1. Ἑβρ. ια',1.
2. Ἑβρ. ια', 4.
3. Ἑβρ. ια', 8.
4. Ματθ. ιγ', 52.
5. Ἑβρ. δ', 3.
6. Ἑβρ. δ', 10.
7. Ἑβρ. γ', 18-19.
8. Ἑβρ. γ', 12.
9. Πρβλ. Ψαλμ. 126, 2.
10. Ἑβρ. δ', 9.
11. Πρβλ. Ἑβρ. δ', 11.

ογ'. Δεκάτη κυρίως ἐστὶ πρὸς Θεόν, τὸ ψυχικὸν πάσχα· ἤγουν ἡ διάβασις πάσης ἐμπαθοῦς ἕξεως καὶ πάσης ἀλόγου αἰσθήσεως· ἐν ᾧ θύεται μὲν ὁ Λόγος, τῇ θεωρίᾳ τῶν ὄντων· τρώγεται δὲ ὁ αὐτὸς ἐν τῷ ἄρτῳ τῆς γνώσεως, καὶ πίνεται τὸ τίμιον αὐτοῦ αἷμα ἐν τῷ κρατῆρι τῆς ἀπορρήτου σοφίας. Τοῦτο γοῦν ὁ φαγὼν καὶ πασχάσας τὸ πάσχα, ἔθυσεν ἑαυτῷ τὸν ἀμνὸν τὸν αἴροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου[1], καὶ οὐκ ἔτι οὐ μὴ ἀποθάνῃ, ἀλλά, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα[2].

οδ'. Ὁ ἐκ νεκρῶν ἔργων ἐγερθείς, Χριστῷ συνανέστη· εἰ δὲ Χριστῷ συνανέστη διὰ τῆς γνώσεως, Χριστὸς δὲ οὐκ ἔτι ἀποθνήσκει, οὐδὲ αὐτοῦ θάνατος ἀγνωσίας κυριεύσει· ὃ γὰρ ἀπέθανε πάλαι τῇ ἁμαρτίᾳ, παρακινηθεὶς τῆς κατὰ φύσιν κινήσεως, ἀπέθανεν ἐφάπαξ· ὃ δὲ νῦν ζῇ, ζῇ τῷ Θεῷ[3] διὰ τῆς ἐλευθερίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ τῶν νεκρῶν ἔργων τῆς ἁμαρτίας. Ὥστε οὐκ ἔτι ζῇ αὐτὸς τῇ σαρκὶ καὶ τῷ κόσμῳ, νεκρωθεὶς τοῖς μέλεσι τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ τοῖς πράγμασι τοῦ βίου· ἀλλὰ ζῇ ἐν αὐτῷ ὁ Χριστός[4], ὡς ὑπὸ χάριν γεγονότι Πνεύματος Ἁγίου καὶ οὐκ ὄντι ὑπὸ νόμον σαρκός, ὅπλα δικαιοσύνης[5] τὰ μέλη αὐτοῦ δηλονότι προσαγαγόντι τῷ Θεῷ καὶ Πατρί.

οε'. Ὁ τῆς δουλείας τῶν παθῶν ἐλευθερώσας τὰ μέλη αὐτοῦ καὶ τῇ δουλείᾳ τῆς δικαιοσύνης παραστήσας αὐτά[6], εἰς ἁγιασμὸν Πνεύματος Ἁγίου προσήγγισεν, ὑπὲρ τὸν νόμον τῆς σαρκὸς γεγονώς· καὶ οὐκ ἔτι ἁμαρτίᾳ κυριεύσει αὐτοῦ, τῇ ἐλευθερίᾳ καὶ τῷ νόμῳ σχολάζοντος τοῦ πνεύματος. Οὐ γὰρ ὥσπερ τὰ τέλη τῆς δουλείας τῶν παθῶν, οὕτω καὶ τὰ τέλη τῆς δουλείας τῆς δικαιοσύνης. Ἐκεῖνα μὲν γὰρ εἰς νοητὸν ὄλεθρον πέφυκε λήγειν ψυχῆς· ταῦτα δὲ εἰς ζωὴν αἰώνιον τελευτᾷ, τὴν κεκρυμμένην ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ[7] τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

ος'. Ὁ νόμος τῆς σαρκός, ἐφ᾿ ὅσον χρόνον ζῇ ὁ ἄνθρωπος σαρκικῶς, κυριεύει αὐτοῦ· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ καὶ νεκρωθῇ τῷ κόσμῳ, καταργεῖται ἀπὸ τοῦ νόμου αὐτῆς[8]. Ἄλλως δὲ νεκρωθῆναι τῷ κόσμῳ οὐκ ἔστιν, εἰμὴ τοῖς μέλεσι νεκρωθῶμεν τοῦ σώματος. Νεκρούμεθα δὲ τούτοις, ὅταν μέτοχοι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος χρηματίσωμεν. Πνεύματος δὲ Ἁγίου τότε εἶναι γνωριζόμεθα μέτοχοι, ὅταν καρποὺς ἀξίους τοῦ Πνεύματος προσφέρωμεν τῷ Θεῷ· ἀγάπην εἰς Θεὸν ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ εἰς τὸν πλησίον ἐκ διαθέσεως, χαρὰν καρδίας ἐκ καθαρᾶς συνειδήσεως, εἰρήνην ψυχῆς ἐξ ἀπαθείας καὶ ταπεινώσεως, ἀγαθωσύνην τῶν τοῦ νοὸς λογισμῶν, μακροθυμίαν ἐν ταῖς θλίψεσι καὶ τοῖς πειρασμοῖς, χρηστότητα ἐν τῇ καταστολῇ τῶν ἠθῶν, πίστιν ἐνδιάθετον εἰς Θεὸν καὶ μὴ διστάζουσαν ἔν τινι, πρᾳότητα ἐκ ταπεινοφροσύνης καὶ κατανύξεως καὶ περιεκτικὴν ἐγκράτειαν τῶν αἰσθήσεων. Ὅταν οὕτω καρποφορήσωμεν τῷ Θεῷ, ἔξω νόμου τελοῦμεν σαρκός· καὶ οὐκ ἔστι καθ᾿ ἡμῶν νόμος κολάζων ἡμᾶς διὰ τοὺς καρπούς, οὓς ἔτι

1. Ἰωάν. α', 29.
2. Ἰωάν. ς', 58.
3. Ῥωμ. ς', 10-11.
4. Γαλ. β', 20.
5. Ῥωμ. ς', 13.
6. Ῥωμ. ς', 19.
7. Κολοσσ. γ', 3.
8. Ῥωμ. ζ', 2.

ζῶντες τῇ σαρκί, ἐκαρποφορήσαμεν τῷ θανάτῳ. Κατηργήθημεν γὰρ ἀπὸ τοῦ νόμου αὐτῆς[1] ὡς ἐκ νεκρῶν ἔργων συναναστάντες Χριστῷ, διὰ τῆς ἐλευθερίας τοῦ πνεύματος.

οζ΄. Οἱ τὴν ἀπαρχὴν τοῦ πνεύματος διὰ τῆς παλιγγενεσίας τοῦ λουτροῦ[2] ἐσχηκότες καὶ τετηρηκότες αὐτὴν ἄσβεστον, αὐτοὶ τῷ βάρει τῆς σαρκὸς πιεζόμενοι, ἐν ἑαυτοῖς στενάζουσι, τὴν υἱοθεσίαν διὰ τῆς πληρώσεως τοῦ Παρακλήτου ἀπεκδεχόμενοι[3], ἵνα τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ ἰδίου αὐτῶν σώματος ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς ἴδωσι. Συναντιλαμβάνεται γὰρ ταῖς φυσικαῖς αὐτῶν ἀσθενείαις τὸ πνεῦμα καὶ ἐντυγχάνει ὑπὲρ αὐτῶν στεναγμοῖς ἀλαλήτοις[4], ὅτι κατὰ Θεόν ἐστι τὸ φρόνημα αὐτῶν, καὶ ἡ τούτων ἐλπὶς τὴν ἀποκάλυψιν ἐκδέχεται ἰδεῖν ἐν τῇ θνητῇ ἑαυτῶν σαρκὶ τῶν Υἱῶν τοῦ Θεοῦ· ἥτις ἐστὶν ἡ ζωοποιὸς τοῦ Ἰησοῦ νέκρωσις[5], ἵνα υἱοὶ Θεοῦ, ὡς ὑπὸ Πνεύματος Ἁγίου ἀγόμενοι, χρηματίσωσι καὶ αὐτοί, καὶ ἐλευθερωθῶσιν ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς σαρκὸς καὶ καταντήσωσιν εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ[6]· οἷς, ὡς ἀγαπῶσι τὸν Θεόν, πάντα συνεργεῖ εἰς τὸ ἀγαθόν[7].

οη΄. Πνευματικῶς συγκρινομένης τῆς θείας Γραφῆς καὶ πνευματικοῖς ἀνακαλυπτομένων τῶν ἐν αὐτῇ θησαυρῶν διὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου, οὐ δύναται ψυχικὸς ἄνθρωπος τὴν τούτων ἀνακάλυψιν δέξασθαι[8]· πλέον τῆς ἀκολουθίας τῶν αὐτοῦ λογισμῶν, μὴ καταδεχόμενος ἕτερόν τι νοῆσαι ἢ ἀκοῦσαι παρ᾽ ἑτέρου λεγόμενον· οὐδὲ γὰρ ἔχει τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῷ, τὸ ἐρευνοῦν τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ[9] καὶ γινῶσκον τὰ τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου τὸ ὑλικόν, τὸ ζήλου καὶ φθόνου μεστόν, ἔριδός τε καὶ διχοστασίας ἀνάπλεων[10]· οὗ χάριν καὶ μωρία αὐτῷ ἐστι τὸ τὴν διάνοιαν ἐρευνᾶν καὶ τὸν νοῦν ἀνιχνεύειν τοῦ γράμματος. Γνῶναι γὰρ μὴ δυνάμενος ὅτι πνευματικῶς ἀνακρίνεται πάντα τὰ τῆς θείας Γραφῆς, κατὰ τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων, καταμωκᾶται τῶν συγκρινόντων ταῦτα πνευματικῶς. Καὶ οὐ πνευματικούς, οὐδὲ ὑπὸ θείου πνεύματος ἀγομένους, ἀλλ᾽ ἀναγωγικοὺς τοὺς τοιούτους καλῶν, ὅσον τὸ κατ᾽ αὐτὸν διαστρέφει καὶ ἀνατρέπει, ὡς ὁ Δημᾶς ἐκεῖνος[11], τοὺς λόγους αὐτῶν καὶ τὰ θεῖα νοήματα. Οὐχ οὕτως δὲ ὁ πνευματικός, ἀλλὰ ἀνακρίνει μὲν πάντα, θείῳ ἐνεργούμενος πνεύματι, αὐτὸς δὲ ὑπ᾽ οὐδενὸς ἀνακριθῆναι δύναται[12], ἐπειδὴ νοῦς ἐστιν αὐτῷ τοῦ Χριστοῦ· ὃν οὐδεὶς συμβιβάσαι[13] ἰσχύσει.

οθ΄. Ἐν πυρὶ ἀποκαλυπτομένης τῆς ἐσχάτης ἡμέρας καὶ ὑπὸ πυρὸς τηνικαῦτα δοκιμαζομένης ἑκάστου τῆς πράξεως[14], φησὶ Παῦλος δηλονότι, εἴ τινος τὸ ἔργον τῆς ἀφθάρτου οὐσίας ἐστίν, ὃ ἑαυτῷ εἰς οἰκοδομὴν ἐναπέθετο, μενεῖ μέσον τοῦ πυρὸς ἄφθαρτον· καὶ οὐ μόνον οὐ κατακαήσεται,

1. Ρωμ. ζ΄. 4-6. 2. Τιτ. γ΄, 5. 3. Πρβλ. Ῥωμ. η΄, 23.
4. Ῥωμ. η΄, 26. 5. Πρβλ. Β΄ Κορ. δ΄, 10. 6. Πρβλ. Ῥωμ. η΄, 21.
7. Ῥωμ. η΄, 28. 8. Α΄ Κορ. β΄, 14. 9. Πρβλ. Α΄ Κορ. β΄, 10.
10. Πρβλ. Ῥωμ. α΄, 29. 11. Β΄ Τιμ. δ΄, 10. 12. Α΄ Κορ. β΄, 15.
13. Α΄ Κορ. β΄, 16. 14. Πρβλ. Α΄ Κορ. γ΄, 13.

ἀλλὰ καὶ λαμπρυνθήσεται, τῆς μικρᾶς ἴσως καθαιρόμενον εἰς τὸ παντελὲς ἰλύος· εἰ τινος δὲ τὸ ἔργον τῆς φθειρομένης ὕλης ἐστί, ὃ ἑαυτῷ εἰς φόρτον ἐδέσμευσεν, ἐμπρησθὲν κατακαήσεται[1], καὶ κενὸν αὐτὸν μέσον τοῦ πυρὸς καταλείψει. Ἔργον δὲ ἄφθαρτον καὶ διαμένον ἐστί, δάκρυα μετανοίας, ἐλεημοσύνη, συμπάθεια, προσευχή, ταπείνωσις, πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη[2] καὶ εἴτι ἕτερον ἐν σκοπῷ εὐσεβείας πράττεται· ἃ καὶ ζῶντι τῷ ἀνθρώπῳ συνοικοδομεῖται εἰς Ναὸν Ἅγιον τοῦ Θεοῦ[3] καὶ ἐκλείποντι συναπέρχεται καὶ συμμένει ἄφθαρτα εἰς αἰῶνας. Τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ πυρὸς ἐκείνου φθειρόμενον ἔργον, δῆλον τοῖς πᾶσίν ἐστι, φιληδονία, φιλοδοξία, φιλαργυρία, μῖσος, φθόνος, κλοπή, μέθη, λοιδορία, κατάκρισις καὶ εἴτι φαῦλον διὰ σώματος κατὰ ἐπιθυμίαν ἢ θυμὸν ἐνεργεῖται. Ταῦτα καὶ περιόντι τῷ ἀνθρώπῳ συμφθείρεται, ἐκκαιομένῳ ὑπὸ τοῦ πυρὸς τῆς ἐπιθυμίας καὶ ἀπορρηγνυμένῳ τοῦ σώματος, συναπέρχεται, οὐ συμμένει δέ· ἀλλὰ καταφθαρέντα, τὸν ἐργάτην αὐτῶν μέσον τοῦ πυρὸς ἐπαφίησιν εἰς αἰῶνας αἰώνων ἀθάνατα κολαζόμενον.

π΄. Ἡ γνῶσις ἡ τοῦ Θεοῦ, τὸ ἐγνῶσθαι ὑπὸ Θεοῦ σημαίνει τὸν εἰς ταύτην διὰ ταπεινοφροσύνης καὶ προσευχῆς οἰκοδομηθέντα καὶ τὸ γνῶσιν ἀψευδῆ πλουτῆσαι παρὰ Θεοῦ τῶν ὑπερφυῶν αὐτοῦ μυστηρίων. Εἰ δὲ φυσίωσις ὁρᾶται περὶ αὐτόν, οὐκ ᾠκοδομήθη διὰ τούτων ἐν αὐτῇ, ἀλλ᾽ ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ κόσμου τούτου τοῦ ὑλικοῦ ἄγεται· διὰ τοῦτο καὶ εἰδέναι τι δοκεῖ ὁ τοιοῦτος, μηδὲν ἐγνωκὼς τῶν θείων πραγμάτων καθὼς γνῶναι δεῖ[4]. Ὁ δέ γε τὸν Θεὸν ἀγαπῶν καὶ μηδὲν ἡγούμενος προτιμότερον τῆς ἀγάπης αὐτοῦ καὶ τοῦ πλησίον, ἐκεῖνος ἔγνω καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ μυστήρια τῆς αὐτοῦ Βασιλείας, καθὼς χρὴ γνῶναι τὸν ὑπὸ θείου κινούμενον πνεύματος[5]· καὶ ἔγνωσται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ[6], ἐργάτης ἀληθὴς τοῦ Παραδείσου τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ, ὃς ἐργάσεται δι᾽ ἀγάπης τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· ἐπιστρέφων δηλονότι ψυχὰς καὶ ἀξίους ἐξάγων ἐξ ἀναξίων[7], τῷ λόγῳ τῷ δοθέντι αὐτῷ διὰ Πνεύματος Ἁγίου, καὶ φυλάσσει τὸ ἔργον αὐτοῦ διὰ ταπεινοφροσύνης καὶ κατανύξεως ἄσυλον.

πα΄. Πάντες εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθημεν ἐν ὕδατι καὶ Πνεύματι Ἁγίῳ καὶ πάντες τῷ αὐτὸ βρῶμα πνευματικὸν τρώγομεν καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πόμα πνευματικὸν πίνομεν, ταῦτα δὲ εἰσὶν ὁ Χριστός, ἀλλ᾽ οὐκ ἐν τοῖς πλείοσιν ἡμῶν εὐδοκεῖ ὁ Θεός[8]. Πολλοὶ γὰρ τῶν πιστῶν καὶ σπουδαίων ἐν πολλοῖς πόνοις ἀσκήσεως καὶ γυμνασίας σωματικῆς τὰ ἑαυτῶν ὑπωπίασαν καὶ κατίσχνωσαν σώματα, διὰ δὲ τὸ μὴ ἔχειν αὐτοὺς κατάνυξιν ἐκ συντετριμμένης καὶ φιλαγάθου γνώμης καὶ συμπάθειαν ἐξ ἀγάπης πρὸς τοὺς πλησίον καὶ ἑαυτούς, κενοὶ τοῦ πληρώματος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατελείφθησαν καὶ μακρὰν τῆς τοῦ Θεοῦ ἐγένοντο γνώσεως· μήτραν διανοίας ἄκαρπον ἐσχηκότες καὶ λόγον ἄναλον καὶ ἀφώτιστον.

1. Πρβλ. Α΄ Κορ. γ΄, 15. 2. Πρβλ. Α΄ Κορ. ιγ΄, 13. 3. Πρβλ. Ἐφεσ. β΄, 21-22.
4. Α΄ Κορ. η΄, 2. 5. Πρβλ. Γαλ. ε΄, 18. 6. Α΄ Κορ. η΄, 3.
7. Ἱερεμ. ιε΄, 19. 8. Α΄ Κορ. ι΄, 4-5.

πβ'. Οὐ τὸ ἀνελθεῖν ἐν τῷ Σιναίῳ ἐστί, διὰ πράξεως, ὄρει τὸ ζητούμενον τοῖς Ναζιραίοις παρὰ τοῦ λόγου, οὐδὲ τὸ καθαρισθῆναι πρὸ τοῦ ἀνελθεῖν καὶ τὰ ἱμάτια πλῦναι καὶ μὴ συνελθεῖν γυναικί[1]· ἀλλὰ καὶ τὸ ἰδεῖν, οὐ τὰ ὀπίσθια τοῦ Θεοῦ[2], ἀλλ' αὐτὸν τὸν Θεὸν ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, εὐδοκοῦντα ἐν αὐτοῖς καὶ τὰς πλάκας τούτοις διδόντα τῆς γνώσεως καὶ ἀποστέλλοντα αὐτοὺς εἰς οἰκοδομὴν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ[3].

πγ'. Οὐ πάντας τοὺς ὑπηρέτας αὐτοῦ καὶ μαθητὰς ὁ Λόγος εἰς τὴν τῶν κεκρυμμένων καὶ μειζόνων μυστηρίων αὐτοῦ ἀνακάλυψιν, μεθ' ἑαυτοῦ ἐπιφέρεται· ἀλλά τινας, ὅσοις προσετέθη οὖς καὶ ἀνεῴχθη ὀφθαλμὸς ὀπτασίας καὶ γλῶσσα καινὴ ἐτρανώθη[4], τούτους ἔτι παραλαμβάνων καὶ ἀποχωρίζων ἀπὸ τῶν ἄλλων, καὶ αὐτῶν ὡσαύτως μαθητῶν ὄντων, ἐπὶ τὸ Θαβώριον τῆς θεωρίας ἀνέρχεται ὄρος, καὶ μεταμορφοῦται ἔμπροσθεν αὐτῶν[5]· οὐκ ἔτι μυσταγωγῶν αὐτοὺς τὰ τῆς Βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ δεικνύων αὐτοῖς τὴν τῆς θεότητος δόξαν τε καὶ λαμπρότητα· καὶ τὸν μὲν χαρακτῆρα τοῦ βίου καὶ λόγου αὐτῶν, λάμπειν ἐξ αὐτοῦ δίδωσιν, ὡς τὸν ἥλιον, μέσον τῆς τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας· τὰ δὲ νοήματα αὐτῶν μεταποιεῖ εἰς λευκότητα καὶ καθαρότητα φωτὸς ὑπερλάμπρου· καὶ τὸν νοῦν ἑαυτοῦ αὐτοῖς ἐντίθησιν καὶ ἐκφέρειν ἀπολύει διὰ στόματος καινά τε καὶ παλαιά[6], εἰς οἰκοδομὴν τῆς αὐτοῦ Ἐκκλησίας.

πδ'. Πολλοὶ τὰς ἑαυτῶν χώρας ἐν ἐπιμελείᾳ πολλῇ ἐγεώργησαν καὶ σπέρμα καθαρὸν ἐν αὐταῖς κατεβάλλοντο, τὰς ἀκάνθας προαποτεμόντες καὶ τὰς τριβόλους τῷ πυρὶ τῆς μετανοίας ἐμπρήσαντες, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ βρέξαι ἐν αὐταῖς τὸν Θεὸν ὑετὸν Πνεύματος Ἁγίου ἐκ κατανύξεως, οὐδὲν ἐκεῖθεν ἠμήσαντο. Τῷ αὐχμῷ γὰρ ἐξηράνθησαν καὶ τὸν στάχυν τὸν πολύχουν οὐκ ἐκαρποφόρησαν ἑαυτοῖς, τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως. Διὸ εἰ καὶ μὴ λιμῷ λόγου Θεοῦ, ἀλλὰ πένητες γνώσεως Θεοῦ καὶ κενοὶ ταῖς χερσὶν ἐναπέψυξαν, ὀλίγοις τισὶν εἰς διατροφὴν ἐξ ἐράνου ἐφοδιάσαντες ἑαυτούς.

πε'. Πᾶς ὁ ἐκφέρων λόγους ὠφελείας ἀπὸ τοῦ στόματος εἰς οἰκοδομὴν τοῦ πλησίον, ἐκ θησαυρῶν καρδίας ἀγαθῶν ἐκφέρει αὐτούς, ἀγαθὸς ὤν, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν[7]. Οὐδεὶς δὲ δύναται εἰς θεολογίαν κινηθῆναι καὶ εἰπεῖν τὰ περὶ Θεοῦ, εἰ μὴ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ[8]· καὶ οὐδείς, ἐν Πνεύματι Θεοῦ λαλῶν, λέγει τὰ ἐναντία τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, ἀλλ' ὅσα οἰκοδομεῖ, ὅσα πρὸς Θεὸν ἀνάγει καὶ τὴν Βασιλείαν αὐτοῦ καὶ τὴν παλαιὰν εὐγένειαν ἀποκαθιστᾷ, καὶ συνάπτει Θεῷ τῶν σῳζομένων τινάς. Εἰ δὲ καὶ ἡ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος ἑκάστῳ δίδοται πρὸς τὸ συμφέρον[9], ἄρα ὁ τὸν λόγον πεπλουτηκὼς τῆς σοφίας Θεοῦ καὶ τοῦ λόγου τῆς γνώσεως εὐμοιρήσας, ὑπὸ τοῦ θείου Πνεύματος ἐνεργεῖται καὶ οἶκος ἐστι τῶν ἀκενώτων θησαυρῶν τοῦ Θεοῦ.

1. Ἔξ. ιθ', 15. 2. Πρβλ. Ἔξ. λγ', 23. 3. Ἔξ. ιθ', 23.
4. Ἡσ. λε', 6. 5. Ματθ. ιζ', 2. 6. Ματθ. ιγ', 52.
7. Πρβλ. Λουκ. ς', 45. 8. Πρβλ. Α' Κορ. ιβ', 3. 9. Α' Κορ. ιβ', 7.

πς'. Ἄμοιρος οὐ καταλιμπάνεται τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος πᾶς ὁ εἰς Χριστὸν βαπτισθεὶς καὶ πιστεύσας, εἰ μήπου ἔκδοτον ἑαυτὸν εἰς πᾶσαν ἐνέργειαν τοῦ ἐναντίου δέδωκε πνεύματος καὶ τὴν πίστιν τοῖς ἔργοις ἐμόλυνεν, ἢ ῥαθυμίᾳ καὶ ἀμελείᾳ συζῇ· ἐπὶ[1] τὸν τὴν ἀπαρχὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τετηρηκότα ἄσβεστον, ἣν ἐκ τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος ἔλαβεν, ἢ σβεσθεῖσαν ἀνάψαντα ἐξ ἔργων δικαιοσύνης, οὐκ ἔστι μὴ οὐχὶ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς τοῦτον ἄνωθεν δέξασθαι. Ἢ γὰρ καλῶς ἀγωνισάμενος τοῦ λόγου τῆς σοφίας Θεοῦ, διὰ τοῦ πληρώματος ἀξιοῦται τοῦ πνεύματος εἰς διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας· ἢ τοῦ λόγου τῆς γνώσεως τῶν μυστηρίων Θεοῦ, κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα εἰς τὸ εἰδέναι τὰ μυστήρια τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν· ἢ τῆς ἐνδιαθέτου πίστεως ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι, εἰς τὸ πιστεύειν τὰς ἐπαγγελίας Θεοῦ κατὰ τὸν Ἀβραάμ· ἢ τοῦ χαρίσματος τῶν ἰαμάτων ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι[2], εἰς τὸ ἰᾶσθαι τὰς νόσους· ἢ τῆς ἐνεργείας τῶν δυνάμεων[3], εἰς τὸ δαίμονας ἀπελαύνειν καὶ σημεῖα ποιεῖν· ἢ τῆς προφητείας[4], εἰς τὸ προορᾶν καὶ προλέγειν τὰ μέλλοντα· ἢ τῆς διακρίσεως τῶν πνευμάτων[5], εἰς τὸ διακρίνειν τίς ἐν πνεύματι Θεοῦ λέγει καὶ τίς οὔ· ἢ τῆς ἑρμηνείας διαφόρων γλωσσῶν[6]· ἢ τῆς ἀντιλήψεως τῶν καταπονουμένων· ἢ τῆς κυβερνήσεως[7] ποιμνίων Θεοῦ καὶ λαοῦ· ἢ τῆς πρὸς πάντας ἀγάπης, καὶ τῶν χαρισμάτων αὐτῆς, τῆς μακροθυμίας, τῆς χρηστότητος[8], καὶ τῶν ἄλλων ὁμοῦ. Εἰ δὲ ἐκ πάντων τούτων ἄμοιρος εὑρεθῇ τις, οὐκ ἔχω πῶς εἴπω τὸν τοιοῦτον πιστόν, ἢ τοῦ καταλόγου τῶν ἐνδεδυμένων Χριστὸν[9] ἀπὸ τοῦ θείου Βαπτίσματος.

πζ'. Ὁ τὴν ἀγάπην ἔχων, οὐκ οἶδε διὰ ζῆλον φθονεῖν· οὐ περπερεύεται ὡς ἐπηρμένος καὶ προπέτης· οὐ φυσιοῦται κατά τινος· οὐκ ἀσχημονεῖ τὰ ἀπρεπῆ πρὸς τὸν πλησίον ποιῶν· οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτοῦ συμφέροντα μόνα, ἀλλὰ καὶ τὰ τοῦ πλησίον· οὐ παροξύνεται κατὰ τῶν λυπούντων ταχέως· οὐ λογίζεται, εἰ πάθῃ ποτέ τι κακόν· οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ τῶν φίλων, συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ τῆς δικαιοσύνης αὐτῶν· πάντα στέγει τὰ ἐπερχόμενα αὐτῷ λυπηρά· πάντα ἐξ ἁπλότητος καὶ ἀκακίας πιστεύει· πάντα τὰ ἐπηγγελμένα ἡμῖν ἀπὸ Θεοῦ ἐλπίζει ἀπολαβεῖν· πάντα ὑπομένει τὰ τῶν πειρασμῶν, μὴ ἀποδιδοὺς κακὸν ἀντὶ κακοῦ· καὶ οὐδέποτε τῆς τοῦ πλησίον ἀγάπης ἐκπίπτει[10] ὁ τῆς ἀγάπης ἐργάτης.

πη'. Τῶν ἠξιωμένων τῆς ἄνωθεν χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν διαφόροις χαρίσμασιν, οἱ μέν εἰσιν ἔτι νήπιοι καὶ ἀτελεῖς εἰς τὰ θεῖα χαρίσματα, οἱ δὲ ἄνδρες καὶ τέλειοι ἐν τῷ τούτων πληρώματι. Καὶ οἱ μέν, πρὸς ἐργασίαν τῶν θείων ἐπεκτεινόμενοι ἐντολῶν, αὐξάνουσί τε ἐν τούτοις καί, πληρούμενοι τῶν μειζόνων τοῦ πνεύματος δωρεῶν, καταργοῦσι τὰ ὄπισθεν τῆς νηπιότητος χαρίσματα. Οἱ δὲ εἰς τὸ ἄκρον ἐλάσαντες τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης καὶ γνώσεως, παύονται λοιπὸν τῶν ἐκ μέρους χαρισμάτων·

1. Γραπτέον μᾶλλον ἐπεί. 2. Α' Κορ. ιβ', 9. 3. Α' Κορ. ιβ', 10.
4. Α' Κορ. ιβ', 10. 5. Α' Κορ. ιβ', 10. 6. Α' Κορ. ιβ'. 11.
7. Α' Κορ. ιβ', 28-29. 8. Α' Κορ. ιγ', 4. 9. Γαλ. γ', 27.
10. Α' Κορ. ιγ', 4-8.

εἴτε Προφητεῖαί εἰσιν, ὡς τὸ λόγιον· εἴτε διακρίσεις πνευμάτων, εἴτε ἀντιλήψεις, εἴτε κυβερνήσεις καὶ τὰ ἑξῆς[1]. Ὁ γὰρ εἰς τὰ ἀνάκτορα τῆς ἀγάπης εἰσελθών, οὐκ ἔτι ἐκ μέρους γινώσκει Θεὸν[2] τὴν ἀγάπην, ἀλλὰ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον ὁμιλῶν αὐτῷ, ἐπιγινώσκει αὐτόν, καθὼς καὶ αὐτὸς ὑπ᾽ αὐτοῦ ἐπεγνώσθη[3].

πθ'. Ὁ ἐκ ζήλου τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων τὴν ἀγάπην διώξας καὶ καταλαβών, οὐκ ἀνέχεται μόνῳ ἑαυτῷ λαλεῖν διὰ προσευχῆς καὶ ἀναγνώσεως εἰς οἰκοδομήν. Ὁ γὰρ λαλῶν γλώσσῃ μόνῃ Θεῷ διὰ προσευχῆς καὶ ψαλμῳδίας, ἑαυτὸν οἰκοδομεῖ[4], ὥς φησι Παῦλος· ἀλλὰ καὶ προφητεύειν, κατ᾽ αὐτόν, ἐπείγεται, εἰς οἰκοδομὴν τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας[5]· ἤγουν διδάσκειν τοὺς πλησίον τὴν ἐργασίαν τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν, καὶ ὅπως χρὴ σπεύδειν εἰς τὸ εὐαρεστῆσαι Θεῷ. Τί γὰρ καὶ ὠφελῆσαί τινας δυνηθείη ἄν, ὁ ἑαυτῷ καὶ Θεῷ μόνῳ λαλῶν προεστώς, διὰ προσευχῆς καὶ ψαλμῳδίας ἀεί, ἐὰν μὴ λαλήσῃ καὶ τοῖς ὑπ᾽ αὐτόν, ἢ ἐν ἀποκαλύψει Πνεύματος Ἁγίου, ἢ ἐν γνώσει τῶν μυστηρίων Θεοῦ, ἢ ἐν προορατικῷ χαρίσματι προφητείας, ἢ ἐν διδαχῇ[6] λόγου σοφίας Θεοῦ; Τίς γὰρ τῶν ὑπηκόων παρασκευάσεται εἰς πόλεμον[7] παθῶν καὶ δαιμόνων, ἐὰν μὴ εὔσημον διδασκαλίας λόγον δῷ ἐγγράφως, ἢ καὶ διὰ ζώσης φωνῆς; Ὄντως, ἐὰν μὴ πρὸς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ ζητῇ ὁ ποιμήν, ἵνα περισσεύῃ τῷ λόγῳ τῆς διδασκαλίας καὶ τῇ γνώσει τοῦ πνεύματος, οὐκ ἔστι ζηλωτὴς τῶν τοῦ Θεοῦ χαρισμάτων. Ἐκ γὰρ τοῦ μόνου προσεύχεσθαι καὶ ψάλλειν τῇ γλώσσῃ πολλὰ τῷ πνεύματι, ἤγουν τῇ ψυχῇ προσευχόμενος, ἑαυτὸν οἰκοδομεῖ· ὁ δὲ νοῦς αὐτοῦ ἄκαρπός ἐστι[8], μὴ προφητεύων τῆς διδασκαλίας τῷ λόγῳ καὶ οἰκοδομῶν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ. Εἰ δὲ Παῦλος, ὁ πάντων ἀνθρώπων μᾶλλον, διὰ προσευχῆς, συναπτόμενος τῷ Θεῷ, πέντε λόγους διὰ τοῦ ἐγκάρπου νοὸς αὐτοῦ μᾶλλον ἠθέλησεν εἰπεῖν ἐν Ἐκκλησίᾳ ἵνα καὶ ἄλλους κατηχήσῃ, ἢ μυρίους λόγους ψαλμῳδίας ἐν γλώσσῃ[9], ἄρα τῆς ἀγάπης ἀπεπλανήθησαν οἱ ἄλλων ἐξάρχοντες καὶ τῇ ψαλμῳδίᾳ μόνῃ μετὰ τῆς ἀναγνώσεως ἐκδεδωκότες τὸ τοῦ ποιμένος ἀξίωμα.

ϟ'. Ὁ τὸ εἶναι δοὺς ἡμῖν ἐξ ὑποκειμένης ὕλης καὶ νοερᾶς οὐσίας καὶ εἰς ἓν τὰ ἐναντία τῆς φύσεως καθ᾽ ἑαυτὰ παραδόξως συνουσιώσας καὶ ὑποστήσας, καὶ τὸ εὖ εἶναι δέδωκε διὰ τοῦ λόγου τῆς σοφίας αὐτοῦ καὶ τοῦ λόγου τῆς γνώσεως· ὡς ἂν τοῦτο μὲν ἴδωμεν διὰ τῆς τοῦ πνεύματος γνώσεως, τοὺς κεχαρισμένους ἡμῖν ἀποκρύφους παρ᾽ αὐτοῦ θησαυροὺς τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν, τοῦτο δὲ καὶ γνωρίσωμεν τοῖς πλησίον διὰ τῆς τοῦ λόγου σοφίας τῆς χρηστότητος αὐτοῦ τὸν πλοῦτον[10] καὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἃ ἡτοίμασεν εἰς τρυφὴν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν[11].

ϟα'. Ὁ ὑπὲρ τὰς ἀπειλὰς καὶ τὰς ἐπαγγελίας τῶν τριῶν γενόμενος

1. Πρβλ. Α' Κορ. ιβ', 28-29. 2. Πρβλ. Α' Κορ. ιγ', 9. 3. Α' Κορ. ιγ', 12. 4. Α' Κορ. ιδ', 4. 5. Πρβλ. Α' Κορ. ιδ', 2-3. 6. Α' Κορ. ιδ', 6. 7. Α' Κορ. ιδ', 8. 8. Α' Κορ. ιδ', 14. 9. Πρβλ. Α' Κορ. ιδ', 19. 10. Ῥωμ. β', 4. 11. Α' Κορ. β', 9.

νόμων, εἰς τὴν μὴ ὑποκειμένην νόμῳ ζωὴν εἰσῆλθεν, νόμος γεγονὼς Ἐκκλησίας καὶ μὴ ἀρχόμενος ὑπὸ νόμου· ἡ δὲ ἐλευθέρα ἐστίν, ἡ μὴ ὑποκειμένη νόμῳ ζωή, ἄρα πάσης φυσικῆς ἀνάγκης καὶ παρατροπῆς ὑπεράνω ἐστί· καὶ ὁ εἰσελθὼν εἰς αὐτὴν ἐλευθερωθεὶς ὡς ἔξω σαρκὸς καὶ πῦρ χρηματίσας ἐν μετουσίᾳ τοῦ πνεύματος, ὅλως καὶ αὐτὸς τῷ ὑπεράνω πάσης φύσεως ἡνώθη Χριστῷ, καταργηθέντος ἐν αὐτῷ τοῦ ἐκ μέρους[1].

ϟβ'. Ὁ τοῦ πρώτου νοὸς τὴν γνῶσιν χωρήσας, ὅς ἐστι τῶν ὅλων ἀρχὴ καὶ τέλος καὶ ἀόριστος καθ᾽ ἑαυτὸν καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων ὑπάρχει ἐντὸς καὶ ἐκτός, οἶδε καὶ μόνος μονάζειν καὶ μέσον μόνων μονάζειν· ὡς μήτε τῷ μόνον εἶναι, τοῦ τελείου ζημίαν ὑφίστασθαι· μήτε τῷ μετὰ πολλῶν, τῆς μονώσεως· ἀλλ᾽ εἶναι τὸν αὐτὸν πανταχοῦ καὶ ἐν πᾶσι μόνον· ὡς ἀρχὴν μὲν πρὸς τὸ μονάζειν τοῖς ἄλλοις ὄντα κινήσεως, τέλος δὲ προκείμενον τῆς ἀρετῆς τελειότατον.

ϟγ'. Ἡ ἀσύγχυτος ἕνωσις καὶ συνάφεια τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, συμφωνοῦσα καθ᾽ ἑαυτήν, ἓν ἔργον ἀποτελεῖ, εἴτε τῆς ὕλης εἴτε τῆς φύσεως· μὴ συμφωνοῦσα δέ, τὴν ἐπιθυμίαν τῆς νίκης ἐγείρει ἐμφύλιον· ἀλλ᾽ ὁ λόγος ἐλθὼν καὶ τὸ κῦρος λαβών, λύει μὲν αὐτίκα τὸν ζῆλον, πρεσβεύσας δὲ τὴν ὁμόνοιαν, τὸ πᾶν τῶν ἔργων τῇ φύσει καὶ τῷ πνεύματι δίδωσιν.

ϟδ'. Τῶν ἐν ἡμῖν τριῶν ὄντων κυριωτάτων, τὸ μὲν αὐτῶν ἄρχει, οὐκ ἄρχεται δέ· τὸ δὲ καὶ ἄρχει καὶ ἄρχεται· τὸ δὲ οὐκ ἄρχει, ἄρχεται δέ. Ὅταν οὖν τὸ ἄρχον ὑπὸ ἑτέραν γένηται τῶν ἀρχομένων ἀρχήν, δοῦλον τὸ φύσει ἐλεύθερον τοῖς φύσει δούλοις ὁρᾶται καὶ τῆς ἰδίας ἐξίσταται ἀρχῆς τε καὶ φύσεως καὶ στάσις ἐν τούτοις μεγάλη ἐστί. Στάσεως δὲ τοιαύτης ἐν τούτοις οὔσης, οὔπω τὰ πάντα ὑποτεταγμένα ὁρῶμεν τῷ Λόγῳ[2]· ὁπηνίκα δὲ τὸ ἄρχον τῶν ἄλλων κρατήσειε καὶ ὑπὸ τὴν οἰκείαν ἀρχὴν καὶ δεσποτείαν ἄξει αὐτά, τηνικαῦτα εἰς ἓν συνδραμόντα τὰ διεστῶτα καὶ ὁμοφωνήσαντα, εἰρήνην ἄγει τὰ πρὸς τὸν Θεόν· καὶ πάντων ὑποταγέντων τῷ Λόγῳ, παραδίδοται ἡ Βασιλεία παρ᾽ αὐτοῦ τῷ Θεῷ καὶ Πατρί[3].

ϟε'. Ταῖς τέσσαρσιν ἀρχαῖς τῶν γενικῶν ἀρετῶν, ἡ πεντὰς τῶν αἰσθήσεων καθυποταγεῖσα καὶ αὐτὴ φυλάξασα τὴν εὐπείθειαν, τὴν ἐκ τεσσάρων στοιχείων πλασθεῖσαν φύσιν τοῦ σώματος ἀταράχως κινεῖσθαι περὶ τὸν τροχὸν τοῦ βίου παρασκευάζει. Οὕτω δὲ κινουμένης αὐτῆς, αἱ δυνάμεις πρὸς ἑαυτὰς οὐ στασιάζουσιν· ἀλλὰ τοῦ παθητικοῦ μέρους τῆς ἐπιθυμίας καὶ τοῦ θυμοῦ, τῷ λογιστικῷ συναφθέντος, ἀναλαβὼν τὸ φυσικὸν κράτος ὁ νοῦς, ἅρμα μὲν ἑαυτοῦ τὰς τέσσαρας ποιεῖται ἀρχάς, θρόνον δὲ τὴν δούλην πεντάδα καί, τῆς τυραννούσης καταστρατευσάσης σαρκός, τέθριππος εἰς οὐρανοὺς ἁρπαζόμενος αἴρεται καί, τῷ Βασιλεῖ παραστὰς τῶν αἰώνων, στέφεται τῆς νίκης τὸ στέφος καὶ ἐν αὐτῷ καταπαύει πάντα τὸν δρόμον αὐτοῦ.

1. Πρβλ. Α' Κορ. ιγ', 9-10. 2. Ἑβρ. β', 8. 3. Πρβλ. Α' Κορ. ιε', 24.

πς΄. Τοῖς ἐν τῷ χρόνῳ τελειουμένοις τῆς θεωρίας καὶ εἰς τοὺς στύλους ἐπερειδομένοις τοῦ πνεύματος, κρατὴρ κιρνᾶται καὶ ἄρτος ἐκ βασιλικῆς προτίθεται πανδαισίας· θρόνος εἰς ἀνάπαυσιν καὶ εἰς πλοῦτον ἀργύριον καὶ θησαυρὸς μαργάρων καὶ λίθων τιμίων ἐπὶ θύραις εὑρίσκεται καὶ πλοῦτος αὐτοῖς ἀναρίθμητος ἐν χερσὶ δίδοται. Τούτους διορατικοὺς ἄνδρας ἡ πρᾶξις ἀποτελέσασα, ἐκ ταχυτάτων εἰς ἔργα, βασιλεῖ καὶ οὐκ ἀνδράσι νωθροῖς παρεστάναι παρασκευάζει.

πζ΄. Πότερον, ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν ἐντεῦθεν ἤδη πᾶσι δίδοται τοῖς σπουδαίοις ἢ μετὰ τὴν λύσιν τοῦ σώματος; Εἰ μὲν οὖν ἐντεῦθεν, τὸ νῖκος ἀκαταμάχητον, ἡ χαρὰ ἀνεκλάλητος καὶ ἡ πρὸς τὸν Παράδεισον ἡμῶν ἄνοδος ἐλευθέρα· ἵσταται γὰρ οὗτος κατὰ θείας ἀμέσως ἀνατολάς[1]. Εἰ δὲ μετὰ πότμον καὶ λύσιν, ζητητέον, εἰ φόβου χωρὶς ἡ ἔξοδος γίνεται· καὶ τί ποτέ ἐστι Βασιλεία Οὐρανῶν καὶ Βασιλεία Θεοῦ καὶ Παράδεισος μάθωμεν· καὶ τί τοῦ ἑτέρου διαφέρει τὸ ἕτερον καὶ τίς ὁ χρόνος τούτων ἑκάστου καὶ εἰ ἐν τοῖς ἀμφοτέροις γινόμεθα καὶ πῶς καὶ πότε καὶ μετὰ πόσον χρόνον. Ὁ γὰρ εἴσω τῆς πρώτης γεγονώς, ἔτι περιὼν καὶ τὴν σάρκα φορῶν, τῶν ἑτέρων οὐ διήμαρτεν.

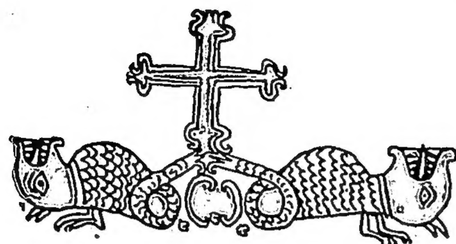
πη΄. Ὁ ἄνω κόσμος ἀτελὴς ἔτι ὤν, μένει τὴν πλήρωσιν, εἰς τὸ λαβεῖν τὴν ἰδίαν ἀποκατάστασιν ἀπὸ τῶν πρωτοτόκων τοῦ Ἰσραὴλ τῶν ὁρώντων Θεόν. Ἀπὸ γὰρ τῶν εἰς γνῶσιν ἀνατρεχόντων Θεοῦ ἀναπληρούμενος τελειοῦται· καὶ τελειωθεὶς τὸν κάτω κόσμον τῶν πιστῶν καὶ ἀπίστων ὁρίζων τὰ τέλη, μίαν ἑαυτῷ ποιεῖται τὴν σύνοδον, ἀπονέμων τὸν ἴδιον ἑκάστῳ βαθμόν, καὶ διαιρῶν ἀπ᾿ ἀλλήλων τὰ μὴ καθ᾿ ἑαυτὰ συναγόμενα. Καὶ τὰς μὲν παρ᾿ αὐτοῦ τῶν ἄλλων ἀρχὰς καὶ τὰ τέλη ἄγει πρὸς ἑαυτὸν καὶ ὡς ὅρος ὁρίζει ταύτας ἀόριστος. Αὐτὸς δὲ ὑπ᾿ ἄλλης ἀρχῆς οὔτε ἄγεται, οὔτε μὴν ὁρίζεται ὡς φερόμενος. Ἴδιον γὰρ τὸ ἀεικίνητον ἔχει, ὡς μήτε συστέλλεσθαι τοῦτον καθ᾿ ἑαυτόν, μήτε τῶν οἰκείων ὅρων ὑπερεκτείνεσθαι, ἀλλ᾿ εἶναι τῶν ἄλλων σαββατισμὸν καὶ κατάπαυσιν πάσης ἀρχῆς καὶ κινήσεως.

πθ΄. Ἡ ἑνὰς τῶν ἄνω δυνάμεων, ὡς ὑμνῳδὸς καὶ τῶν ὕμνων ἐξάρχουσα, τριαδικὴν ποιεῖται χοροστατοῦσα τὴν σύνταξιν καὶ τριαδικῶς τῇ Τριάδι παρισταμένη, ἐν φόβῳ λειτουργοῦσα προσαναφέρει τὸν ὕμνον· τούτων αἱ μὲν τῇ ἀρχῇ καὶ πάντων αἰτίᾳ καθυφαπλοῦνται, ἀφ᾿ ἧς ἄρχονται, ὅσαι προσεχεῖς καὶ τῶν ὕμνων ἐξάρχουσαι, Θρόνοι, Χερουβείμ, Σεραφεὶμ αὗται ὄνομα· αἷς ἴδιον ἡ ἐμπύριος σοφία καὶ ἡ γνῶσις τῶν οὐρανίων καὶ τέλος ὁ θεοπρεπὴς ὕμνος τοῦ Γὲλ κατὰ τὴν Ἑβραΐδα φωνήν. Αἱ δὲ μέσον τούτων καὶ τῶν ἐφεπομένων τῆς τάξεως, περὶ Θεὸν ἵστανται, Ἐξουσίαι, Κυριότητες καὶ Δυνάμεις· αἷς ἴδιον τῶν μεγάλων πραγμάτων αἱ διευθετήσεις, αἱ τῶν θαυμάτων ἐνέργειαι καὶ τῶν σημείων αἱ τερατουργίαι· καὶ τέλος, ὁ Τρισάγιος ὕμνος, τό, Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος[2]. Αἱ δὲ πρὸς ἡμᾶς τελευτῶσαι, ὑπεράνω μὲν ἡμῶν, ὑποβεβηκυῖαι δὲ τὸν[3] ἄνω περὶ Θεὸν ἵστανται, Ἀρχαί, Ἀρχάγγελοι, Ἄγγελοι· αἷς ἴδιον τὸ λειτουργικὸν ἐν διακονίαις, καὶ τέλος ὁ ἱερὸς ὕμνος τοῦ Ἀλληλούϊα*. Ταύταις ἡ λογικὴ τῶν ἀνθρώπων φύσις διὰ πάσης ἀρετῆς τελειουμένη καὶ διὰ πάσης γνώσεως καὶ σοφίας ἀνυψουμένη τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ θείου πυρός, οἰκειοῦται τοῖς θείοις χαρίσμασιν, ὡς τὸ ἴδιον διὰ καθαρότητος ἐπισπωμένη πασῶν. Ταῖς μὲν γὰρ τῇ διακονίᾳ καὶ λειτουργίᾳ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ· ταῖς δὲ τῇ συμπαθείᾳ καὶ τῇ προστασίᾳ τῶν ὁμοφύλων, ἔτι δὲ τῇ τῶν μεγάλων καὶ θείων πραγμάτων οἰκονομίᾳ καὶ ταῖς ἐνεργείαις τοῦ Πνεύματος· ταῖς δὲ τῇ ἐμπύρῳ σοφίᾳ τοῦ λόγου καὶ τῇ γνώσει τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων συγκοινωνεῖ. Οὕτω τελειουμένη καὶ τὰς δωρεὰς ἀμείβουσα τὰς τῆς φύσεως, τῇ δεκάδι Θεῷ διὰ τούτων συνάπτεται, ὡς ἀπαρχὴν δεκάτης αὐτῇ προσενεγκοῦσα ἐξ ἑαυτῆς.

ρ΄. Θεὸς ἡ Μονὰς καὶ Τριάς, ἀπὸ μονάδος ἀρχόμενος, εἰς ἑαυτὸν οἷα δὴ δεκάς, κυκλικῶς τελειοῦται. Οὗτος τὰς πάντων ἀρχὰς καὶ τὰ τέλη ἐντὸς ἔχει. Ἔστι δὲ πάντων ἐκτός, ὡς ὑπερκείμενος τῶν ὅλων. Τούτου ὁ ἐντὸς γεγονώς, ἐντὸς τοὺς λόγους καὶ τὴν γνῶσιν τῶν ὄντων ἐχώρησεν. Ἔξω δὲ πάντων ἑστώς, ἐντὸς πάντων αὐλίζεται· τὰς ἀρχὰς εἰδὼς καὶ τὰ τέλη τούτων, ὡς μετὰ Πατρὸς διὰ τοῦ Λόγου συνάφειαν νοερὰν ἐσχηκὼς καὶ τελειωθεὶς ἐν τῷ Πνεύματι. Αὐτῇ τῇ παντελείῳ καὶ ἀδιαιρέτῳ Τριάδι καὶ ὁμοουσίῳ, τῇ ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι προσκυνουμένῃ καὶ ἐν μιᾷ δοξαζομένῃ φύσει καὶ βασιλείᾳ καὶ δυνάμει θεότητος· ἡ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας.

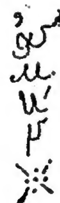
1. Πρβλ. Γεν. β΄, 8.
2. Ἡσ. ς΄, 3.
3. Γραπτέον τῶν.

* Ἀποκ. ιθ΄, 1.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

ὁ
δὲ
Θεὸς ἡμῶν
ὁ μόνος Ἅγιος, ὁ ἐν Τριάδι προσκυνούμενος καὶ λατρευόμενος,
στηρίζοι τὴν βάσιν τῆς πολιτείας ἡμῶν ἐν τῇ διδαχῇ
αὐτοῦ τῇ ἁγίᾳ, φυλάττοι ἡμᾶς ἐν τῇ καθαρότητι αὐ-
τοῦ καὶ ἁγιάζοι ἡμᾶς τῷ ἁγιασμῷ τῆς χάριτος αὐτοῦ·
ᾧ πρέπει δόξα, κράτος καὶ τιμή, νῦν τε καὶ εἰς τοὺς ἀτελευ-
τήτους αἰῶνας τῶν
αἰώνων

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΤΟΥ Γ΄ ΤΟΜΟΥ

Σελ.

Τοῦ Ὁσίου καὶ Θεοφόρου Πατρὸς ἡμῶν Πέτρου Δαμασκηνοῦ, τοῦ ἱερομάρτυρος,

ΒΙΒΛΙΟΝ Α΄

ΒΙΒΛΙΟΝ Β′.

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ «ΑΣΤΗΡ» ΑΛ. & Ε. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
ΛΥΚΟΥΡΓΟΥ 10 — ΑΘΗΝΑ 105 51 — ΤΗΛ. 3246.069